Ч 11

БИБЛИОТЕКА
ПОЉОПРИВРЕДНОГ ФАКУЛТЕТА
Инв. бр. 442

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869 ГОДИНЕ

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

Српско Пољопривредно Друштво Београд

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

МИЛУТИН М. САВИЋ

ЧЛАН УПРАВНОГ ОДБОРА, СЕКРЕТАР МИНИСТАРСТВА НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

ГОДИНА XX

НАРОДНА РЕПУБЛИКА СРБИЈА ПОЉОПРИВРЕДНИ ФАКУЛТЕТ БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА БИБЛИОТЕКА ЗЕМУН

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1889

САРАДНИЦИ И ДОПИСНИЦИ.

А. Борисављевић.
А. Д. Ђурић.
А. Мијоковић.
А. М. Секулић.
А. Љ. Поповић.
А. Радуловић.
А. Живановић.
Андреја Параћанин.
Анд. Т. Атанасковић.
А. Н. Стевановић.
Анта Крагујевић.
А. Ж. Илић.
А. М. Бабић.
Благоје Тодоровић.
Б. Живковић.
Васа Пелагић.
Велизар Поповић.
Велимир Витоpовић.
« Златић.
Вељко О. Поповић.
Вићентије Матић.
Вукашин Ј. Петровић.
Гаврило Ранчић.
Димитрије Буринчић.
» Стевановић.
Добросав Петровић.
» М. Ружић.
Драгутин Н. Лапчевић.
» Аџемовић.
Драг. М. Милојевић.
Др. Ђ. Радић.
Др. М. Леко
Др. Милован Спасић.
Др. Ст. Мачај.
Ђорђе Окановић.
Емилијан Јосимовић.
Здравко Петровић.
Иван Вујић.
Игњат Мирковић.
И. М. Мијатовић.
Јанко Зарић.
Јанко Јојкић.
Јеромонах С. А. Агар.
Јован Васић.
Јован Стевановић Виловски.
Јован Голубовић.
» Живановић.
» Јекић.
» Младеновић.
» Милинковић.
» Миодраговић.
« Драгашевић.
Јосиф Пецић.
Ј. М. Лукић.
Коста Алексић.
» Главинић.
» Ђорђевић.
» Трајковић.
» Црногорац.
Л. Ј. Поповић.
Љ. Димић.
Љуба Новаковић.
Марко Ђурић.
Матија Ј. Дудан.
Мај. Николић.
Милан Андоновић.
» Јовановић.
Милисав Ђорђевић.
Милован Т. Јанковић.
Милоје Бабић.
Милорад Тројановић.
Милутин М. Савић.
» Поповић.
Мирко Миљковић.
Мита Петровић.
Митар Рајковић.
Мих. Томић.
Мих. М. Јевтић.
Мих. Тодоровић.
Мих. Т. Јовановић.
Мих. Ризнић.
М. Р. Урошевић.
М. У. Ј.
М. Т. Спасојевић.
М. Ил. Илић.
М. А Ст.
Никола М. Савић.
Ник Ст. Казимировић.
Н. Сп. Савић.
Остоја Ерцег.
Павле Радосављевић.
Паја Т. Тодоровић.
Петар Р. Петровић.
» М. Стојановић.
« Д Тодоровић.
П. Јосимовић.
Петроније Савић.
Рад. Ж. Ранковић
Рад. М. Жив. Мандић.
Радојко С. Васиљевић.
Ранко С. М. Пешић.
Сава А. Јовановић.
Савко Кучпарић.
Светолик Петковић.
Свет. Јеремић.
Свет. Вучовић.
Сима Кандић.
Сретен Л. Поповић.
С. М. Вемић.
С. Најдановић.
Станислав Станисављевић.
Стеван Гојковић.
Ст. Којић.
Ст. М. Димитријевић.
Ст. Коњевић.
Тод. Петрашевић.
Урош Палеташевић.
Чедомиљ А. Поповић.
Чедомир Марјановић.
Червенко.

САДРЖИНА XX. 1889 ГОД. „ТЕЖАКА“.

Чланци општег пољопривредног значаја

		СТРАНА
1	Реч Њ. В. Краља Србије о унапређењу привреде у Србији	1
2	Каква је била 1888. година за наше пољопривреднике?	2
3	Како ће наш пољопривредник да се помогне?	9
4	Све лепши изгледи	41
5	И учитељ може помоћи нашој пољопривреди	57
6	Ново привредно доба у Србији	65
7	О начину и средствима за унапређење наше пољске привреде	81
8	Пољопривредни кредит и катастар као прва и најпреча потреба држави и народу	133
9	Геодезија државно економска чињеница	141
10	Више шкоди киша сувој но сировој храни	177
11	Попис обрађеног земљишта у Србији	181
12	Подаци пољопривреде у шабачком округу	122
13	На видов дан 1889. год.	198
14	У прилог ка познавању појединих места	216
15	Говор Ђорђа Н. Стојића потпретседника пољопривредне подружине у В. Крсни на дружинској беседи приређеној 15 Јануара	227
16	Како се унапређују земљорадници	234
17	О уређењу школске баште	263
18	О потреби и уређењу пољопривредног кредита код нас	277
19	„Ум царује снага кладе ваља“	293
20	Пољска привреда у учитељској школи	310
21	Неколико речи пре приступа катастарском премеру	314
22	Још неки подаци о привреди у Шабачком округу	333
23	Шта се данас очекује од добрих Хришћана и добрих Срба	341
24	Земљорадња на свецкој изложби у Паризу	373
25	Шта ћемо са златиборским суватима	437

Белешке

1	Проста ловка за лисице	10
2	Да не рђају пољопривредна оруђа и алати	35
3	Не садити цвеће у нов лонац	53
4	Укусан и нарастао хлеб добити	53
5	Смрзнута јаја употребити	62
6	Жаба је корисна	77
7	Кисео купус као храна и лек	90
8	Лијандер (Олеандер) је отрован	97
9	Скупљање пужева	106
10	Народни лек од пантличаре глисте	106
11	Лек противу застоја мокраће	106
12	Да платно не прокисава	168
13	Чамова смола као средство за чување зуба	178
14	Зелене краставце очувати	193
15	Ране од мраза	193
16	Да извадиш мрље од петролеума на патосу	202
17	Пут срећи и богатству	234
18	Најпростији и најјевтинији предсказивач времена	250
19	Јевтино домаће пиво	
20	Противу мрава	300
21	Пиварски квасац као лек	321
22	Карболна киселина против трулежи	435

Чланци о сточарству

1	Треба ли давати коњима зоб пре или после појења?	10
2	О заштити и множењу речних риба	11
3	У прилог живинарства	18
4	О тркама	108
5	Голубачка мушица	127
6	Држање оваца у Бачкој	143
7	Овца и стрижење оваца	149
8	У прилог побољшања домаћег коњарства	175
9	Мајске утакмице с домаћим коњма и ждребадима у Шапцу 1889 год.	208
10	Циљ производње и избор расе у говедарству	239
11	И опет о заразном запаљењу плућа	258
12	О прављењу доброг сира	265
13	Утркивање на коњима	286
14	Мокрење крви код волова	326
15	Размишљања пред питањем о унапређењу сточарства	331
16	О нези копита	336
17	Мере за унапређење рибарства у Србији	358
18	Установа завода за живинарство	368
19	Чување младе стоке преко зиме	421
20	Подкивање волова	426

Белешке

1	Лако познати суждребену кобилу	6
2	Погледајте чешће колико имате хране за стоку	14
3	Кад треба поткивати коње	14
4	Кувано јело за домаћу животињу	21
5	Лек противу кашља код прасади	35
6	О метиљу	
7	Расцис награде за проналазак средства противу тровања риба	36
8	Ловљење моруне, јестре и сома	46
9	Противу надуна код коња	53
10	Да кокошке носе доста и крупних јаја	53
11	Гајење и гојење патака	62
12	Рибу свежу очувати	77
13	Млекарство у Данској	106
14	Гајење кокошију	120
15	Чишћење кокошара	120
16	Да се поправи посни сир	120
17	Црвљање свиња	130

СТРАНА

18 Противу пролива код телади 138
19 Народни лек противу шапа 162
20 Ритове и мочарне ливаде употребити за рибнике . . 168
21 Китајски начин за чување јаја 178
22 Кинеска овца 217
23 Како ће се коњи сачувати од мува 242
24 Знаци добре музаре краве 242
25 Против колике код коња 259
26 Пошиљање живих ракова 258
27 Поуздано средство против свињ. гронице 266
28 Кад кобила неће да пусти ждребе да дође 283
29 Стеону краву опасно је одвести у непознату шталу . 283
30 Узроци са којих многи коњи ослепе 300
31 Горка будимска вода против колике код коња . . . 321
32 Како јеж живи 338
33 Мекиње шкодљиве коњима 346
34 Кукуруз као храна коњима ; кварење нетопљеног масла 410
35 Коју расу говеди треба укрштати са Швицком, а коју не 435

О земљорадњи

1 Дрљање и ваљање жита 17
2 Нега детелине преко зиме 46
3 Упутство за сејање луцерке и негу луцериште . . . 49
4 Још једна реч у прилог гајења сочива 53
5 О потреби сејања уљастог биља у Србији 84
6 О сејању кукуруза 101
7 Сетимо се наших градина 118
8 Подижимо школске баште уз основне школе 125
9 Зашто кукурузно семе не ниче 134
10 Поука о извођењу семена од детелине и најважнијих трава 150
11 Неколико препоука вредних пољских усева 205
12 Распис г. Министра Народне Привреде о благовременој жетви 221
13 Талијански и Француски рајграс 233
14 На шта треба пазити при заливању 240
15 Грашак 248
16 О уништењу паламиде 57
17 Неколико речи о гајењу репице 261
18 Подаци о пољској привреди (земљорадњи) у Стигу . 274
19 Дали да се позно или раније сеју озимице 285
20 Како се може помоћи гајењу лана 405

Белешке

1 Клијали кромпири за усев 14
2 Како треба садити и неговати живу ограду од глеђичије 14
3 Сејање дувана 21
4 Да кромпир буде крупнији 62
5 Справљање грашка 120
6 За што пшеница главничи 130
7 Свагда да имаш тазе пасуља 130
8 Да ли је бољи тежи или лакши плуг 147
9 Мане позне косидбе 152
10 Водникаст кромпир 178
11 Пиринач у Бачкој 185
12 Зелену боранију пасуљеву и грашкову очувати за зиму 193
13 Свежи краставци у сред зиме 223
14 Подобност растења семена при већем сушењу . . . 242
15 И коприва је корисна 267
16 Да произведем врло крупан огроз 282
17 Да растерамо глисте 283
18 Може ли се на шта употребити плеснив кукуруз или вариво 284

СТРАНА

19 Значај исушене крви у привреди 354
20 Кување кромпира 361
21 Утицај воде на кување варива 361
22 Утицај топле воде на растење биљака 410
23 Дужина ашова 419
24 Да поправиш федер на Ексцелзиору 427

Чланци о шумарству

1 Подизање врбе, тополе и бора по песковима 73
2 Да се наше шуме не заборавс 160
3 О животу нашег народа у свези са шумама и подизањем ове 173
4 Како се шумско питање у нас развијало 365
5 Подизање врба крај путева и мочара 407
6 Нешто о Мирочким планинама и њиховим насељавању 423

Белешке

1 Не садите пајасен (Ailanthus) 97
2 Шумарска правила за приватне 217
3 Трулење дрвене грађе 223
4 Кад треба сећи врбово пруће за плетење 361

Чланци о воћарству

1 Подижимо код основних школа воћњаке растила или расаднике 5
2 Какве треба да буду расаднице од воћака 74
3 Начин распоређивања воћака у башти 83
4 О кресању или резању воћака 102
5 Десет заповести о сушењу воћа 201
6 Мере Министарства Народне Привреде за унапређење шљиварске радње 208
7 Како да се створи прођа нашим сувим шљивама . . 213
8 Које је најподесније време за брање воћа и које су најподесније одаје за чување истог 221
9 Неколико речи о сушењу шљива код нас 229
10 О нези младих воћака преко лета 257
11 Зашто не може у неким крајевима да успева бресква 270
12 Прављење пекмеза 282
13 Прављење сирћета од дивљака 298
14 Јесење сађење воћака 317
15 О калемљењу и размножавању јабука 349
16 Извештај о калемљењу воћака у ср. крушевачком . . 360
17 Шљиваци и гусенице у посављу 369
18 Анализе српских такуша и једне јабуковаче из Мачве 370
19 Поука земљорадницима о засађивању воћака 429

Белешке

1 Осецање и чување калем-гранчица 63
2 Очувати воће за углед 106
3 Неродно орахово дрво да роди 168
4 Кад треба млатити орахе 185
5 Очувати свеже шљиве преко зиме да пролећа 259
6 О чишћењу воћака 267

Винодеље

1 Збор винара и виноделаца у Нишу 25
2 О сумнорисаном вину 26
3 Како напредују европске благородне врсте винове лозе 30
4 О нашој извозној винарској трговини 31
5 О извозу Српских вина у Француску 34
6 Још једна реч о каламљењу »петолисте лозе» . . . 36
7 Одлуке винарског збора држаног у Нишу 1. и 2. Фебр. и њихово остварање . . . . . 65—93

СТРАНА

8 Како треба да поправимо старе виногра 75
9 Реч после Ниша 113
10 Како се оцењује вино, још једна реч поводом нишког збора 157
11 Како се калеми винове лозе примају и којког су века 165
12 Калемљење лозе зеленим ластаром 189
13 Непријатељи винове лозе (Tortrix uvar 240
14 Спремајте за борбу што раније 269
15 Препорођај у подрумској радњи 274
16 Употреба комине за поправљање болних вина . . . 280
17 Правила крајинске винарске задруге 301
18 Употреба комине за ђубрење 312
19 Калемљење лозе за украс (Ampelops hederacea) . . 315
20 О производњи винског сирћета 325

Белеше

1 Извоз вина из Србије 7
2 Пошиљање вина у стакладима 68
3 Нова врста америчанске лозе 147
4 Справљање вина од комине 291
5 Производња вина у Далмацији 354
6 Свеже грожђе у зиму 374

О пчеластву

1 Начин мога пчеларства . . . . . 42—115
2 Правила пчеларске и воћарске задруге у Србији . . 85
3 О пчеларству 309
4 Парна справа за топљење воска 413

Велшке

1 Зевалица као пчелождер 14
2 Медовина 35
3 Без пчела нема воћа 97
4 Заштита пчела од зоље и гршљена 301
5 Пчеле и пољопривреда 419

Свиларство

1 О свиларству у срезу мауричком за 1888 г. и како да се унапреди 7
2 Опасност за свилодеље 106
3 Свиларство у Русији 185
4 Свиларство у шуми 210

Гласник

1 Приказ Новог Устава 7
2 Пробе са калемљењем петолисте лозе Ampelopsis-a . . 14
3 Пропис Угарског министра и закон по марвено лекарској струци 21
4 Изложбеном комесару у Паризу додат у помоћ г. Пилављевић комисионар из Париза 22
5 Приближна вредност производа земљорадње у Србији 1888 године 36
6 Са винарске скупштине у Нишу 53
7 Заступник Министра Привреде г. Вл. Ђорђевић, са шефовима појединих оделења подноси извештај Њ. В. Краљу о стању пољопривреде и мерама које су за ову предузете 69
8 Збор и оснивање винарске задруге у Смедереву . . 69
9 Састав кабинета 69
10 Пошиљање комисије у Цариград за набавку пастува . 77
11 Опроштајна седница са г. К. Таушановићем 77
12 Распродаја краљеве ергеле 77
13 Питомци ратарнице у Краљеву упућени у Смедерево ради практичког вежбања у калемљењу вин. лозе . 77
14 Куповина Српског соја коња за државу 77

СТРАНА

15 Милош Х. Поповић отпутовао у Париз за помоћника изложбеном комесару 97
16 Састављен занатлиски одбор 97
17 Купљени пастуви државни из Цариграда 120
18 Припреме за оснивање ниже пољ.пр. школе за винодељ. 120
19 Мин. наредба за уређење и оснивање школе винарске и мере за унапређење качарског заната у Неготини 130
20 Пропис тарифе 138
21 Стављање у пензију г. Радића 147
22 Правила и упути „Кола Јахача" Кн. Михаило . . . 137
23 Штета од голубачке мушице 152
24 О изложби „Кола Јахача" К. Михаило 153
25 Позив привремене управе пчел. воћор. друштва на упис 154
26 Непогоде (у раз. крајевима Србије) 163
27 Нов члан утемељач Бранко Јевремовић 163
28 Инсекти на виновој лози 169
29 Оглед плугова 169
30 Голубачка мушица 169
31 Непогоде (у раз. кр. Србије) 178
32 Г. С. Кандић послат у Кашаву 178
33 Пренос управе железн. у државне руке 178
34 Поклон Друштву од г. Ђ. Окановића 178
35 Г. Ст. Димитријевић јавља о свом предавању из воћарства 193
36 Г. Министар ставља крајинском комесару у дужност да држи јавна предавања из винодеља 202
37 У Неготину Одбор за оснивање задруге 202
38 Стечај за сушнице 202
39 Претплата на тежак 224
40 Појава инсекта Thrips-a cerealium-a 224
41 Програм трке у Шапцу 250
42 Мити Петровићу дато 500 фор. да иде на париску изложбу 262
43 Г. Коста Ђорђевић одређен за изасл. срп. пољоприв. друштва при отварању изложбе у Осеку 275
44 Г. Погачаревић из Врање има на продаји 2 кгр. опијума од мака и 100 кгр. маковог семена 275
45 Њ. В. К. Милан поклонио своју башту држави . . . 275
46 Овојесење утакмице са домаћим коњима одложене . . 283
47 Г. Бенђик члан срп. пољопр. друштва умро 284
48 Са београдске учитељ. школе 291
49 Антоније Трумер умр'о 301
50 Шта је сељаку најпотребније? 316
51 † Светислав М. Стојановић умр'о 321
52 Пројект закона о општинским кошевима 338
53 † Др. С. Мачај 346
54 Награда у ратарској школи и на свецкој изложби у Паризу 346
55 Домаћа вина на Двору; школе за домаћице 374
56 Одликовање на изложби у Осеку 411
57 Нова управа крушевачке подружине 427
58 I Збор задруге пчеларско-воћарске 436
59 Продају соли примила држава у своје руке 439
60 Ценовник воћака и семења ратарске школе у Краљеву 436
61 Угледна добра и у царевини Турској 444

Подлистци

1 Коса 2
2 О ловљењу курјакова — вукова 10
3 Које животиње треба да чувамо да их не утамањујемо 18
4 Лукови као храна и лек 50
5 Збориште ливадара 58
6 О марвеној хигијени 110
7 Маслачак, жуњанак, млечић, попина погачица цикорија као храна и лек 112
8 Коприва као храна и лек противу више болести људски 113
9 сељак (песма) 198
10 Од Београда до Кашаве 246

СТРАНА

11 Пелагра 262
12 Из северо-западних крајева чешке и горње Аустрије 270
13 Задруга је корисна и хигијенски 278
14 Седељке и прела 294
15 Кроз Јабланицу, Пусту реку и топлицу 318
16 По дана у Клостернајбургу 328
17 Предсо Лепенице 358
18 Земљорадничка криза у Француској и Америци . . 366
19 Самоуков одпоздрав на Чика-Сретине посланице . . 414

Некролози и помени † Јанићије Поповић 140

Јавна говорница страна 23, 39, 55, 108, 132. 164, 171, 188, 228, 324, 355. 362, 367, 411.

Од уреднишства: стр. . . . . 196, 211, 218, 243, 260, 276.

Записници седница управног Одбора „Српског Пољопривредног Друштва“. стр. 15, 22, 37, 38, 47, 71. 78, 122, 139, 187, 195, 203, 218, 227, 236, 275, 292, 308, 339, 364, 375

Стечај 15, 39. 48, 56, 72, 80, 92, 100, 124, 419

Приказ књига стр. . . . . 196, 228, 243, 260, 276.

Огласи, објаве, обзнане о претплати и позиви стр. 6. 23, 24, 39, 40, 48, 56, 64, 79, 99, 108, 123, 132, 140, 316, 340, 356, 364, 379, 380, 404, 412, 420, 428, 436.

Извештај о раду Срп. пољ. Друштва 381

Образац за подношење дописа тежаку 188, 204

Дописи

Из Прањана . . . . . 8, 78, 121, 122, 170, 203, 427.
» Доњег Пека 8
» Поцерине 22, 47, 70, 106, 121, 122, 252, 260
« Жагубице 22, 154, 171, 179, 235, 267
« Смедерева 22
« Бољевца 37, 54, 107, 132, 156, 179,, 225, 355
« Ниша 37, 122, 148, 170
« Валаконе . . . 37, 97, 121, 148, 170, 211, 224, 243, 323
« Мириловца 37, 195, 243
» Брестовца 47, 98, 131, 138, 156, 169, 179, 275
« Подвршке 54, 178
« Доње Буковице 54, 178, 284
« Крушевца 54, 77, 99, 131
« Орашца 63, 138, 163
» Штитара (у Мачви) 63, 91, 163, 217
» Рудоваца 64, 217 259, 411,
» Црљенца 69

СТРАНА

Из Медвеђе 70, 107, 22, 148, 195, 211, 236, 259, 275, 324, 411
» Клока 91, 121, 155, 159
» Дуба 98, 194, 225, 322
« Коцељева 98, 169, 275
« Мокре 99, 347
» Бељине 99
« Врњаца 107, 211, 284
» Подвршке 107, 178
» Крагујевца 121, 193
» Голубца 121, 179, 218
» Пожеге . . . 121, 148 156, 171, 193, 203, 226, 243, 323
» Субјела 122, 171, 306
Из Ратковца 131
» Средњева 132, 164, 186, 226, 235, 268
» Тешице 32, 154, 170, 195, 252, 260, 339
» Г. Врањске 138
« Узвеће 155, 236
» Суботице 170
« Дреновца 179, 203
» Варварина 186
» Књиња . . . . 186, 203, 23[illegible], 260, 307, 322, 339, 3[illegible]2, 427
» Краљева 193, 218, 242, 268, 306
« Б. Баште 194 226, 268
» Каменице 194, 218, 224, 242, 259, 284, 307
« Дреновца 203
» Лапова 210
« Љешнице 203, 259
» Раче 217
» Кучева 224, 323
» Баточине 225
» Великог Села 235, 322
» Пирота 235, 268
» Алексинца 243
« Параћина 243, 268, 306
« Азање 252
» Баталаге 252, 284, 338
» Пољне 259
» Чумића 259
» Честина 267
« Варварина 267, 307
» Орашја 267
» Комарана 307
« Барича 307
» Бачине 347
» Испод овчара 347
« Липовице 355
« Ушћа 355
» Јагодине 362
« Д. Милановца 362
« Страгара 427
« Гропке 436

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. В.

ДОПИСНИЦИМА КОЈИ РЕДОВНО И ПО ОБРАСЦУ ШАЉУ ДОПИС ДАЈЕ СЕ ЛИСТ БЕСПЛАТНО.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 1. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 1. ЈАНУАРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

РЕЧ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА КРАЉА СРБИЈЕ

О УНАПРЕЂЕЊУ ПОЉСКЕ ПРИВРЕДЕ У СРБИЈИ.

И «Тежак» има своју звезду.

*

«Познато је, да се рационална пољска привреда међу свима људским занимањима најпосле развија с тога, што су јој за развијање потребна најмноговрснија знања геолошка, хемијска и физиолошка, која су и сама постала управо данашњим испитивањем и проналасцима, и што пољској привреди највећма штети међусобно трвење, те највећма захтева утврђење реда и правну безбедност личну и имовну.

Познато је, да понаособ развијању Пољске Привреде у Србији смета неуређеност правних односа̂, оскудица заната̂ за израду потребни јој оруђ̂, оскудица капитала и техничког знања за прерађивање оних сировина̂, које нам земља даје, оскудица писмености, и оскудица економске организације.

Да се ове сметње отклоне и да се набаве услови потребни за унапређење Пољске Привреде у Србији, ваља заложити много умнога рада и добре воље.

Српско Пољопривредно Друштво заложило је сву добру вољу чланова својих за овај посао, но осећа да му треба још више радника и свестраније помоћи».

Овим речма обратио се овогодишњи уредник «Тежака» многим стручњацима, молећи их да му у послу помогну како би «Тежак» у својој двадесетој години одвојио једрином и многоврсношћу поуке постао мио гост у кући сваког писменог пољопривредника и уједно снажна полуга за унапређење Пољске Привреде, и како би се тиме уздигао глас овога јединог пољопривредног листа у Србији на висину која му приличи, по значају струке, добу кад излази, имену људи, које Друштво част има бројати у своје чланове и у чије се име лист уређује.

И мн[illegible]јатељи пријавише своје сарадништво; али успех, потпуни успех од посла који се предузима још изгледаше у сумњи «јер тако многоврсне сметње стоје на путу унапређењу Пољске Привреде».

Срећом разведри се у Србији, појави се и «Тежаку» његова звезда и са највишег места Краљ Србије изговори ове значајне речи:

«Тридесет година траје у нашој земљи борба за грађанска и политичка права, она је тако искључиво занимала и народно представништво и све владе, она је била тако заробила све духове, да је стога занемарено много животно питање материјалног развитка и унапређења.

Осигуравши новим Уставом све политичке и грађанске слободе од променљивих струја партизанских законодавства, задовољивши све жеље и захтеве у томе правцу зајемчивши потпуну слободу изказивања мисли, личну и имовну безбедност, ми за навек прекидамо ту тешку борбу, која је до сада немилице трошила снагу народну и државну, стварамо могућност да се од сада концентрише сва умна и физична снага и народа и државе на озбиљном и производном раду око унапређења земљорадње и сточарства трговине и заната, индустрије и нарочито рударства. Ова могућност да се једном и код нас може приступити тако благодарном послу, толико је спасоносна за целокупно економно стање народа и услед тога и за добар ред и равнотежу државних финанција, да би само због тога и кад неби било других разлога вредило дати слободе». [1])

*

После ових речи не треба нико да сумња у успех оне ствари за коју се бори већ двадесет година Српско Пољопривредно Друштво и његов «Тежак». Сад не треба нико да клоне у послу и ако је тегобан, кад зна да тај труд неће бити узалудан, и кад му тако снажне руке крче пут.

Сад на посао, пољопривредници, сложно и истрајно!

[1]) У Беседи 22 Децембра 1888. год. којом су закључене седнице Велике Народне Скупштине.

Каква је била 1888. година за наше пољопривреднике?

од

чед. а. поповића.

Била је и прошла је 1888. година. Све што је она дала пољопривреднику, он је то већ прибрао и сместио у амбаре, кошеве, подруме, кошаре и котâре. Оно што му је било потребно у тој години за своју израну и за одржање своје стоке, он је то потрошио; што је имао да сеје већ је посејао, а што му је још заостало, то може сада лакше да прегледа и да оцени и може да види, да ли на крају ове године има што више, но што је имао пре годину дана, и тако да сазна каква му је била 1888. година.

Ми ћемо укратко навести, каква је била 1888. вегетациона година, и изложити шта је она од прилике дала пољораднику. Почетак вегетационе године рачуна се од почетка месеца Септембра.

Почетак вегетационе године није био добар, јер време није било угодно за пољске послове, али је се на брзо разлепшало и јесен је била изванредно лепа и дуга. Могло је се радити у пољу до пред самог светог Николу. Пољорадници су се врло добро користили овим лепим и угодним јесењим временом. Орали су, па и сејали непрестано до пред сами велики снег, који је наскоро пао по св. Николи. Како се производња белих жита, а нарочито пшенице с године у годину у нас јако умножава, то је лепа јесен учинила, те је ових усева засејано доста, и млого више но које друге године. Све што је посејано стајало је и напредовало је добро и ушло у лепу зиму, јер је велики снег нападао пре, но што су наступили јаки мразеви. Зима је била изванредно снежна, изванредно јака и дуга, а за посејане усеве била је доста угодна, јер није било суворазица, које усевима наносе осетну штету, али је много шкодила воћном дрвљу и виновој лози. Измрзла су многа ораова дрва, брескве, бадеми и друго воћно дрвље, а и многа винова лоза. Због рђаве паше у 1887 години стока је мршава и слаба ушла у зиму, те је које због тога, које због дуге и јаке зиме било одвећ тешко одржање њено. Јака и дуга зима, нарочито је пчелама шкодила, те су многе и код ране помрле.

Почетак пролећа показао је се леп и угодан за пољске радове, и воће је било почело да цвета, али су наскоро затим наступили мразеви и слане, те је зато већа част воћа страдала још у цвету. За мразевима, који су доста исушили земљу, дошла је суша у јеку најважнијих пролећних радова, с тога је сејање пролећних усева, нарочито кукуруза, било јако отежано. Поред овога још је наступио и велики излив река Саве и Дунава, и сва нижа места, у којима се поглавито сеје кукуруз, била су поплављена.

Лето је било доста неугодно. С почетка је падало доста кише и ова је била махом плаовита и са градом, доцније су опет наступиле суше због које су јако страдали позни кукурузи нарочито у окрузима: топличком и алексиначком. Изванредно јак град који је падао при концу месеца Јуна и у другој половини месеца Јула, поништио је велики део усева у неким крајевима по окрузима: подринском шабачком, ваљевском, београдском, смедеревском, крагујевачком, јагодинском, ћупријском и црноречком.

Поред града и сама олуја која је беснила у првој половини месеца Јула учинила је знатну штету непожњевеним белим житима. Највише је од овога било штете у округу нишком и његовој околини.

Наспрам оваких природних прилика развитак усева овако је текао:

ПОДЛИСТАК

КÕСА.

Једном се нађох у једној гвожђарници, када је Радивој Славнић ступио у њу.

»Добар дан« рече он.

»Шта желите« упита газда.

»Рад би једну кõсу«.

Трговац скиде читаво туце кõса, а Славнић их је редом посматрао са неповерљивим погледом.

»Дајте ми кõсе, на којима је утиснут жиг »топ«, рече он, па окрете леђа понуђеној му роби.

Трговац склони изнете кõсе, на којима беше утиснут жиг »бик« и донесе неколико са жигом топа.

»Да ли је то све што имате?« упита Славнић исмевајући трговчеву робу.

»Боже сачувај!«

Трговац се понова успужа уз лествице и скиде читав арсенал кõса са жигом »топ«. Славнић прелете погледом преко свију у један мах, а ни јесе ни једне дотакао; само се почешкао иза ува, у знак да му се ни једна не допада.

»Ну, шта би још?!« упита трговац.

»Можда би боље било, када би понова прегледао оне са жигом бика« одговори Славнић теглећи своје прсте.

»Можете!«

Газда донесе понова оне прве кõсе а Славнић, не бирајући дуго, извуче из њих једну. За тим зажмури на десно око, па онда на лево, држећи при том кõсу са врхом у поље. Напослетку подиже је у вис, да би је одоздо подвргао бољем и дужем испиту.

»Шта кошта?« упита за тим равнодушно.

»Четир динара«.

»Ова кõса?! — То не може бити! Ви ваљда не мислите на ову кõсу?«

Положи је на тезгу, написа обема рукама једну пругу у ваздуху на оном месту, где ће се држаље усадити, да би видео како ће тада изгледати. За тим је пробаше зглавком кажипрста по обема странама, очукну на четири — пет мêста да би јој опробао звук, па је онда преви у полукруг преко десног колена.

»Зар ова кõса заиста кошта четири динара?«

Газда га је уверавао да је не може јевтиније дати, јер она самог њега толико кошта.

»Знате ли, газда, да ова коса није добро окаљена?«

»То је најфинија босанска кõса«.

»Пробајте другога да вучете за нос, мене нећете. Ово је стара коса, само што је понова оклепана«.

»Најбољи челик. Та ће кõса издржати човечији век«.

»Кад се не би раније искрзала« прихвати Славнић.

»Па ви прегледајте и друге кõсе, можда — — —

»Да прегледам? На што? Кõса кõса, једна вреди толико исто колико и дуга. Бêли нећу да их разгледам, која ми је прва до руке дошла, ту ћу да узмем, дабоме, ако одговара цени. Дакле, последњи пут: шта иштете? Не могу дангубити, ваља ми на пијацу да што купим".

Стрмнине (бела жита) нису се бујно развиле у порасту, остале су, дакле, ниске, јер им је пролећна суша доста омела пораст, нарочито овсу (зоби), али су род добро заметнуле и он је се развио добро.

На основу података којих имамо из неколико разних места, може се рачунати да су стрмнине, с једно на друго, дале просечно рода по 11. нових товара (товар је 100 килограма) на ектар, а рачунамо да је под свима стрмнинама било укупно засејано 450000 ектара и то:

пшеницом	225000	ект.
ражи	65000	«
јечмом	85000	«
овсом	65000	«
крупником	10000	«

Напоменули смо да пролеће није било угодно за пољске радове, а међу овим радовима најважнији је у нас сејидба кукуруза Кукуруз је још једнако главна хлебна биљка наших пољорадника, зато се и старају да га у довољној мери засеју да би потребу могли подмирити. По томе, како је кукуруз и како су шљиве родиле, по томе се готово оцењује и родност године.

При свем томе што се производња свију важнијих биљака, с године у годину, по обиму шири, ми опет налазимо да производња кукуруза није умножена по обиму у години 1888. из узрока, које смо напред навели. Ми рачунамо да је у минулој години било засејано само 380000 ектара, колико и у претпрошлој.

Рани, и на време посејани кукурузи добро су ницкли и за све време добро се развијали и врло добро родили, а позни се ни у порасту нису могли развити добро, а због суше, која је трајала, нису могли ни род заметути у неким крајевима округа топличког. И ако је кукуруз, уопште узевши, неједнако родио, ми опет рачунамо да је принос изнео по 9. товара од ектара. Плод је иначе здрав и врло добар.

Баштенски усеви, под којима рачунамо да је било 45000 ектара, у опште сви су добро напредовали и родили, с изузетком пасуља, који је због суше дао само средњи род. Исто тако конопља и лан, под којима рачунамо да је било 14000 ектара, дали су средњи род, од прилике 400 килограма отрљене тежине на ектар.

Дуван је доста тешко расађиван, јер је у то време била суша, нарочито у округу алексиначком и његовој околини. Засађени дуван споро је се развијао у опште, те је за то и остао снизак. По количини принос је испао средњи, а по каквоћи врло добар. Ми рачунамо да је под дуваном било засејано 950. ектара.

Ливаде су се слабо развијале и напредовале за време пролећа и то због суше, која је у то доба трајала. Доцније су се опоравиле и пред саму косидбу изгледале су врло добро и обећавале добар принос. Самом пак косидбом показао, је се резултат друкчији, и то лошији, јер је принос, у средњу руку, испао средњи. Што се тиче каквоће сена она је врло добра, јер је сено тешко и на време сређено. Ми рачунамо да је под ливадама било 800000 ектара, и да је сваки ектар дао по 12 товара сена.

Шљиве и остале воћке, под којима рачунамо да је било 75000 ектара, претрпеле су много и од зимње хладноће, која је била у прошлој години, затим су дошли још и пролећни мразеви и слане, те је тако изглед на добар принос од воћака уништен још у самом почетку. Само у окрузима ужичком и чачанском и у неким крајевима округа подринског ваљевског, крагујевачког, рудничког и јагодинског, где цветање воћака доцније наступа, што је испод самих планина, одржало је се нешто рода, који је летна суша још више проредима и тако је принос од воћака испао слаб. При-

---

„Рекао сам вам последњу цену“.

„За име Бога, газда, за таку крнтију искати четири динара?!“

И још једном прегледа брижљиво кôсу; завитла је десно и лево, затим изађе из дућана да боље види. Са прага довикну:

„Оставио сам шешир у залогу“.

Пред вратима пружи кôсу да се сунчани зраци преламају и по плавој површини одбијају, за тим хукну на кôсу и очекну мирно са каквом ће брзином дахом замагљено место засијати, па онда још једном опроба звук ударајући је у калдрму.

„Туп јој звук“ — прошапута и враћајући се у дућан понови још једном: „туп звук, не допада ми се нимало. Оћете ли је дати за 3 динара или нећете?“

„Попустићу један грош. Узмите је за 19 гроша“.

„Не могу не вреди толико! Деца би ме клела.“

„Ћете ли да је дате за цену, коју сам вам понудио или нећете“.

„Аја, не дам је“.

Радивој Славнић привуче се дућанским вратима, ту застане, окрећући и превртући свој половни фес

„Не, на такву тврду главу, нисам наишао, од кад за себе знам. Знате ли газда, шта ћу да вам кажем? Оставите кôсу на страну ћу у путу још мало да се промислим“.

После једног часа врати се у друштву са својим кумом.

„Ево ме“, протепа и обриса зној са чела“. „Ово је мој кум Павле Срданов из Даросаве. Како и он мисли да купи једну кôсу, то се договоримсо да их купимо у истом дућану. Онда ће бити јевтиније, јел' тако“.

Већ сам сто пута реко: деветнаест гроша последња је цена.

„Размислите се газда, не ваља хитати“.

„Једна реч вреди колико и сто“.

„Газда непопушта“, узвикну срдито.

„Ни једну пару“, обрецне се трговац.

„Па шта онда да кажем?“ додаде Славнић климнувши главом.

„Шта хоћете, више нећу да губим пи речи“.

„Но но! Немојте се баш одмах љутити. Кад тако штедите речи, а ви ми бар пружите руку“.

Славнић дохвати својом десницом понуђену му левицу.

„Рђа је, ко се покаје. Погодба је свршена“.

Са великом свечаношћу спремаше се да откопча капут; по изразу његова лица видело се да је свечан тренутак. При том не скидаше поглед са кôсе, која беше прислоњена у једном углу.

„Чини ми се, узвикну он на једаред, као да се кôса смањила!“

Неповерљиво погледао је све присутне; затим узе кôсу, мету је на длан, час спуштајући час дижући своју руку, баш онако, као кад оцењује какву тежину.

„Ово је друга кôса, рече као кроз зубе, реците газда шта хоћете, ово није она кôса?!“

И брзо скопча гуњче.

„Не збијајте шалу“, рече трговац. „То већ превазилази сваку меру; престаните, иначе ћу изгубити свако стрпљење“.

„Гле, гле! За што сте тако ватрени“. Ја сам сам томе крив. Који ме је ђаво терао да одем? Тако ми треба! Шта сад да радим?“.

„Кажем ти, то је она иста кôса“.

„Зар ова овде? Зар ја, газда, немам очију“?!

нос од ектара рачунамо да је био само 20 товара сировог воћа.

Виногради, под којима рачунамо 45000 ектара, после онаке јаке зиме после неугодног пролећног времена, дали су преко очекивања принос који задовољава. Зрно на грожђу, није, истина, било крупно, као што може да буде, али је се иначе правилно развило и добро сазрело и рачунамо принос по 18. товара вина од ектара.

Паша за стоку била је добра, до пред саму јесен, но јесења била је слаба.

Жир, нарочито буков, био је прилично родио и доста се добро одржао до месеца августа, али је се онда због суше почео кварити и опадати, те је тако жиропаћа испала доста слаба и стока се није много жиропаћом подкрепила.

Стока је се слабо размножавала и то за то, што је у претпрошлој години за њу била рђава паша, и што је потом наступила одвећ јака и дуга зима, иначе је била здрава и добро је се поправила и одржала, те зато има изгледа да ће у наступајућој години бити добро размножавање стоке.

Пчеле су јако страдале због јаке зиме, као што је напред поменуто, и нису се могле опоравити ни у течају године. Врло су се слабо ројиле и дале су слаб принос у меду.

Свилене бубе одржале су се здраве и дале су добре мехурке.

Кад све ово срачунамо, што смо напред казали о приносу појединих усева, можемо извести овакав резултат: Белих жита било је доста посејано, и она су добро родила, кукуруза је било засејано као обично, но и он је, просечно узевши, родио добро и дао здрав и једар плод. Ово би се исто могло казати и о баштенским усевима, с изузетком пасуља, који је мање родио, но што се очекивало, а пасуљ има важну улогу у исрани нашег пољорадничког сталежа; конопља, лан и дуван дали су, по количини, само средњи принос; воћке су родиле слабо, а виногради добро. Паше за стоку било је прилично и стока је добро напредовала, но ливаде дале су тек средњи принос којим ће се стока само при благој и краткој зими моћи да издржи без тегоба и рђавих посљедица, кад стаја нема за њу, у којима би се лакше и са мање ране могла издржати.

За пчеле се може казати, да је за њих била врло рђава и убитачна година.

Кад се напослетку запитамо, је су ли пољорадници према напред изложеноме, приновили што својим радом или су остали при ономе што су имали пре годину дана, или још и то умањили, ми одговарамо да су имали вајде и да су прилично привредили. Узимајући у лебну рану наше земље, кукуруз, пшеницу и раж, и узимајући да је за исрану и за семе потребно 6.00000 товара лебне ране, ми налазимо, да је у 1888. год. не само двбивена наведена количина ране, но да је добивено и сувишка, и да је и код осталих жита и других усева принос изнео толико, колико је нужно да се подмири потреба

Укупну површину која је под културом рачунамо на 1.809950 ектара, и према томе на сваку душу становништва долази по 90 ара̂ и нешто јаче, земље под културом, рачунајући становништво у 2,000.000 душа.

За тим опроба врхом од прста оштрицу, преви кôсу преко колена, изиђе опет на улицу, па понови све опите, које смо већ описали.

„Ово није моја кôса — аја! За ову недам више од два динара.

„Не збијај шалу са мном. Ако ти се та не допада, изабери другу, па се чисто понесе гледајући на свој богаги извор кôса.

„Кад би био будала! Мислиш, газда, да ја немам друга посла? Узећу ову кôсу, но само ако ми попустиш од цене“.

„Ни једне речи више“.

„Шта? Зар ја сâм да сносим штету? Добро. Ако газду не боли срце онда немам ништа против тога“.

„Платите само, а оканте се мудровања“.

„Тако ли је!“ викну Радивој Славнић љутито. „Може газда и имати право, али ипак предлажем да поделимо спорни динар“.

„Не пристајем“.

„Онда ево новци, пружите руку“.

Понова отпоче откопчавати капут, извуче из побочног џепа са муком једну чарапу и извади из ње два динара па даде трговцу.

„Остало ће одмах доћи“. Из прслучног џепа, извуче стопарац и двадесет пара у никлу.

„Како стојимо сад? То су тринаест гроша.

Сад дођоше на ред џепови на чакширама. У њима је нашао један грош.

„Два динара чине десет гроша и стопарац два и по, то су дванаест и по гроша, двадесет пара у никлу и опет један грош, чине свега четрнаест гроша. Колико још фали?“

„Још динар“.

„Тако је“, одобравао је он. „Не верујем, да толико имам при себи, рече, пипајући се по џеповима.

При том посматраше газдино лице испитујућим погледом.

„Охо! . . . То није ништа . . . .“ Где то може да је? Шта ти мислиш, куме? . . . Рече ли ти штогод . . . охо! У крајичку од убруса“.

И заиста у крајичку од убруса нађе се још један стопарац.

„То је све, драги газда, рече он са веселим осмејком. Што се нема не даје се ни у цркву, па ни теби за твоју кôсу — шта велиш?

„Још један стопарац“, наваљивао је трговац.

„Јесте ли видели! Шта могу сад. А и онако сам добио рђаву кôсу. У мене нема више ни паре да ме свог истресеш. Остатак налази се у гуњцу у механи. Ваљда нећете, да због једног стопарца чиним толики пут? Платићу други пут!“

„Хоћу све. Идите по новац, кôса неће одавде утећи“.

Код ових речи Славнић букне као жива ватра.

„Шта? Немам дакле код вас вере ни за један стопарац! Ја, чији су отац и дед били кметови? Не треба ми ничије милости. Нису ме на калдрми нашли. Куме, плати му тај тричави стопарац“.

Затим зграби кôсу и обрецне се на газду, да је лако приметити могао, да је љутит.

„Хајдмо куме“.

На вратима заста, на његовим цртама указа се радостан подсмех, подиже весело кôсу у вис и повика газди претећим гласом: „Знајте бар, ово вам је најбоља кôса; остале вам не вреде ни луле дувана“.

К—и.

ПОДИЖИМО КОД ОСНОВНИХ ШКОЛА ВОЋЊА РАСТИЛА ИЛИ РАСАДНИКЕ.

од

Ст. М. Димитријевића учитеља.

Једном приликом водисмо са неколико сељана разговор о важности школовања и о користи, која од писмености долази. При крају разговора рећи ће један од њих: «До душе, лепо је бити писмен, но, ми сељаци, слабе вајде имамо од тога само се патимо те нема ко да нам чува стоку; наша деца неће бити попови ни учитељи него опет сељаци, а међу нама има по неки писмен па сиротује као и ми». Ово сам у први мах приписивао недовољном схватању важности школе и образовања у опште које она даје, но, доцније сам се убедио да наш земљорадник има у неколико разлога што овако мисли о школи. Он не види да му дете у школи учи оно од чега би доцније имало непосредну корист. Дух времена данашњег гони га да свачему даје важност по материјалној користи за живот, и, невидећи ову од наше основне школе, он овако ниско мисли о њој. Другојачим би погледом наш сеоски свет гледао на школу, кад би се и у нижу основну школу завело учење пољске привреде, и кад би видео да му дете, поред писмености, изнесе из школе по нешто и од онога, чиме ће кроз живот насушни хлеб зарађивати, па ма то било и најмање мрвице и најобичније ситнице из области пољске привреде. Не велим, да би требало завести пољску привреду као систематисану науку у основну школу, него као ручни практични рад из оних грана пољопривредних, које могу деца према свом узрасту и снази свршавати. Овде разумем оне пољопривредне гране, које могу деца радити у виду пријатних забава као што је н. пр. воћарство, свиларство и пчеларство. Поред тога што би се овим деца потпуније спремила за живот, има и педагошког интереса у овоме У опште, доказана је педагошка важност ручних радова, где се убројава и практична пољска привреда, и излишно је да понављамо о њима оно, што су јачи и позванији већ доказали. Доста, да у ручним радовима деца очигледно виде стварне резултате свога рада, а ово је најмоћнији покретач за рад у опште.

Код нас се учи од другог разреда познавање природе, а с' њиме би требало сјединити пољску привреду. У програм из познавања природе узете су све домаће животиње и гајене биљке и ово би спајање било у неколико извршено, кад би се у место сухопарног набрајања појединих делова животиња и биља, као што то обично бива, обратила већа пажња на корист и штету, него и употребу њихову: у опште, кад би се предавале више са привредног гледишта, него ли са јестаственичког. Рећи ће се, да је програм за основну школу и иначе претрпан и да би још требало оптеретити пољском привредом, као и то: да је то посао стручних школа. Оваква би примедба била у неколико умесна. Но, преуређивање основне школе постала је насушта потреба, и, ако се при мењању наставног плана и програма буде водило рачуна о времену у коме живимо и о потребама нашега народа, извесне ствари из садањег наставног плана мораће уступити место пољопривредним. Лепа би ствар била, кад би имали толико стручних школа за пољопривреду, да ова постане за основну школу излишна, но, док нам материјална и морална средства ту могућност не створе основна школа мора да узме у неколико њихову улогу на себе — мора да буде поред просветног и пионир рационалне пољопривреде, јер она је школа — народа, који је 90% земљорадник!

Остављајући бризи оних, који буду прекрајали наставни план и програм, да не превиде пољопривреду у нижој основној школи и да се у томе угледају на браћу Хрвате, велимо да се може по нешто из пољске привреде и ван програма и школских часова предавати и тиме с' једне стране дати деци могућности, да проведу слободно време у корисној забави, а с' друге опет навикавати их још у детињству на корисне радове и на тај начин образовати од њих друштву будуће радине чланове.

Воћарство је најподесније за ову цељ То је ваљда и руководило 1872. год. ондашњег министра просвете, да пошље школама потребан број књижица «Очење или каламљење с' листом» и да позове учитеље на обучавање деце истоме [1]. У прошлој години без великог напора постигао сам с' децом добар резултат са поучавањем ван часова у воћарству у опште а калемљењу на-по-се Начин, ја који смо подигли вотње растило и калемили рад сам да овде изнесем, не би л' покренуо још кога друга на ово корисно занимање. —

При крају Септембра прошле године донела су деца од својих кућа будаке и једног четвртка по подне почели смо да копамо у башти јаме за сађење дивљака. Деца су с' волом ово радила, одвајајући горњу родну земљу на једну, а доњу неродну (здравицу) на другу страну. За кратко време неосетно смо ископали шест уздужних јаркова, а у том је већ опао лист с' дрвећа и настало време за пресађивање. Онда смо чешће излазили после подне у поље у проодњу носећи са собом будаке и тражили дивљаке Ископане дивљаке, пошто одбацимо кржљаве, обељене (огуљене) и оне, које имају слабе жиле и пошто их скрешемо, а доле дугачке жиле скратимо — одмах смо вечером засађивали и том приликом око жила метали горњу родну земљу а више ње здравицу. На тај смо начин засадили три врсте, а остале три оставили за пролеће. Оно што смо при сађењу радили и што су деца требала добро да упамте, понављали смо увек кад је се зато у предавањима из осталих предмета дала прилика У Јануару смо исекли калем-гранчице и уровили их у земљу Кад је у Марту настало време за калемљење или *присађивање* [2], пошто смо на горњи начин засадили и остала три реда, објаснио сам ђацима старија три разреда начин присађивања (калемљења) у процеп, а после су се учили сами да зарезују гранчице и доносили су пре и после подне као задатак по 5 зарезаних гранчица све док се нису извежбали у зарезивању калем-гранчица (биљака). После су као задатак доносили зарезане гранчице уметнуте у парче дивљаке, док нису научили да састављају кору гранчице са кором дивљаке, а доцније су увијали и рекитовим прутићем као при стварном присађивању.

[1]) Просветни Зборник стр. 785., распис ПБр. 3487 од 12 VII до 1872 године.

[2]) У алексиначком округу калемљење зову *присађивање*, калемити — *присађивати*, калем — *присад*. Овај би израз био најподеснији да замени туђу реч калемљење, а прилагоднији је и од речи *навртање*. Калем-гранчицу зову — *биљка*.

Ове гранчице секли су са дивљих крушака и јабука да не би узалуд кварили питоме родне гранчице. Кад су се прилично извежбали, приступили смо истинском присађивању и то оних младица, што смо их с' јесени засадили. Према објашњењу пољопривредног друштва, требале су да престоје годину дана да се приме, па тек онда да се приступи присађивању. Но пошто сам још раније казао деци да ћемо пресађивати, то сам морао да одржим реч, ма се и не примили. Да не би радили без воље ја сам по свршетку посла поменуо да нам посао није сигуран објаснивши зашто. Ово их је доста сневеселило, но после је још већу радост произвело кад су видели да пупољци на калемгранчицама једрају и развијају се. После је сваки уз свој примљени калем метнуо притку са дашчицом, на којој је изрезао своје име. Ово им је поласкало, те су при присађивању на лист удвојили пажњу. Од присађених младица половина су се примиле и израсле 0·20 до 1·20 мет. у вис. Кад се узме, да се нису све дивљаке ни примиле, даље, да су то радила деца са својим неудесним бритвицама — онда је успех повољан. Истина, оне младице што смо на сталним местима присађивали скоро су двојно више израсле од ових у растилу, но главно је да је и овамо било успеха, а и оно што се није примило присађивали смо доцније на лист, а што се и онда није примило остало је за идуће пролеће. У осталом, овако журење за препоруку је само у том случају, кад се подиже ново растило, да би се задовољила радост оних што уче, а друге године већ има лањских непримљених младица за присађивање и не морају се са ризиком ново-засађене одмах присађивати. Две смо дивљаке у пролеће посадили па одмах присадили и оне су се примиле и израсле 0.40 мет., а на неким мушмулама, присађеним на глог, имали смо одмах и род, а то долази ваљда отуда што су на мушмулиним гранчицама сва окца родна.

Кад је у другој половини Маја настало време за очење (присађивање на лист) као и пре: прво су се учили да скидају окца и доносили по пет као задатак којом сам им приликом примећавао где је било какве неправилности. Доцније су доносили окца уметнута у дивљу гранчицу, затим је приступљено збиљском очењу, које је и први разред учио. У очењу је доста велики број фалио, а томе је узрок што се кора на дивљакама није љуцки посувраћала и што је за овај начин присађивања потребнија већа пажња. С тога, а и из доста других разлога препоручљивији је начин присађивања у процеп [1]). Ова су два начина довољна за децу, а и за извршење оба довољна је дечија снага.

Све ове радове деца су радила особитом вољом и у слободним часовима сами су без ичије побуде присађивали по шуми и код куће. Присађивали смо и радили у растилу четвртком и недељом, кад донесу деци хлеб од куће, како би гледали и њихови укућани. Неки су нам се смејали, говорећи. «сви саде питомо, а ви дивље». Но, кад су видели израсле присаде, онда веле: «ово вреди колико и писмо, — како *бисте* то радили?» У опште, што се год жели да унесе у народ не треба много у напред хвалити и препоручивати, него тек онда кад се постигне ма и најмањи резултат; јер ми сви радо саветујемо народ и намећемо му се за учитеље, а мало му на делу доказујемо оно, о чему га учимо, с' тога је он постао неповерљив, па и најбољу намеру оће да исмеје и изигра, а овога не може да буде кад по постигнутом резултату поука следује. Ту га резултат убеђује.

Оволико о томе како се малим трудом могу подићи при школама воћња растила. Где год има услова ваља подизати школска растила. [1]) Учитељима је у позиву облагорођавање дечијег духа, а с' овим треба их учити и облагорођавању физичком. Физичка природа утиче на духовну, па и физичко облагорођавање неће остати без утицаја на духовно облагорођавање деце. Како је лепо видети ђачића кад с' бритвицом у руци ради око дивљаке! Кад могу арнаутски чобани да идући за стадом, облагорођавају дивљаке, што не би наши ђаци предњачили у томе. Наставници ће испунити једну од највећих моралних дужности према школи и народу, ако не пропусте време за присађивање воћака но се постарају да с децом подигну ма и најмање воћње растило, немој да дозволимо да Арнаути у том погледу буду напредњији од нас. [2]) Ако се ко реши на овај племенити посао наћи ће о томе довољно упутстава у пољопривредном календару од 1883. год. у нарочито за то удешеном чланку М. М. Савића; даље, у календару за 1884. год. има леп чланак пок. Ивана Протића о калемљењу, као и на неколико места у разним годинама «Тежака». Добра је и Радићева књижица «Очење или каламљење с' листом», а још бољи и пространији «Баштован и воћарство» од свећеника Павла Бибића. Све ово довољно је једанпут прочитати' па ће се добити доста вештине за успешан рад, а остало ће искуство да надокнади.

БЕЛЕШКЕ

Лако познати суждребну кобилу.

Има кобила, које су таког телесног кроја, да се насигурно не може познати по трбушатости и другим обичним знацима да ли је суждребна или није, ни после 5 месеци њене суждребности. За то се често дешава, да многи који не разумеју кад се кобила распасла, подводе под пастува и суждребну кобилу, јер им се чини да од прошле године није остала суждребна, па ако се услед тога кобила не поквари и не побаци ждребе, што махом бива, а она се после тога ускоро, а у своје, време ождреби на велико изненађење домаћиново. И сами школовани марвени лекари често се преваре о суждребности кобиле поред толиких до сада познатих знакова. Сигурно казати да ли је кобила суждребна или није, веома је важна ствар у разумном сточарству. С тога ћемо да изнесемо читатељима један мало познат али сигуран начин о познавању суждребности кобиле, што је наш прост свет у западном крају наше земље сазнао дугим искуством. Ево како раде. Изведе се гола кобила на поље, узме у омањи суд или крчаг ладне воде, па полије по врху врата, по гребену до међу плећа том

[1]) Једино с тога што за крупније дивљаке, које имамо по шумама калемљење у процеп изгледа подесније, те је и народу познатије и друго што „очење“ долази у доба многих летњих послова, те га народ избегава иначе је очење из многи разлога препоручљивије.
Уред.

[1]) При школи прњиловачкој засадили су воћке, које им је друштво пољопривредно послало. У корист овог вотњака решили су да држе сваке године забаву 30. Јануара. На овогодишњој забави говорио је г. Лаза Мартиновић, свећеник житковачки, лепу беседу о важности воћарства и њиховог подузећа!

[2]) Хвала вам по сто пута на томе. Ур.

ладном водом, и ако се кобила сва стресе, онда није суждребна, а ако се не стресе него само махне неколико пута главом, јер као тешка не може се стресати, онда је доиста суждребна. То је сасвим поуздан знак, и сваки, који жели може се и сам о томе уверити. К.

Извоз вина из Србије.

ВИНА ЈЕ ИЗВЕЖЕНО КИЛОГРАМА				
ПРЕКО ЦАРИНАРНИЦЕ	у г о д и н и			
	1884.	1885.	1886.	1887.
Радујевачке	587.312	1,366.274	3,018.824	2.057.969
Кладовске	49.237	3.175	16.440	3.049
Брзопаланачке . . .	22.780	14.846	196.408	43.688
Београдске	22.589	666	376.564	333.405
Смедеревске	3.946	402	5.434	1.876
Суковог Моста . . .	108.385	26.654	13.330	1.816
Свега:	794.249	1,410.022	3,627.000	2,441.800

Приближује се време калемљењу воћа и лозе. Добар успех од овога посла доста зависи и од доброг оруђа. У слици изнет је добар нож и маказе за калемљење. Обоје се може набавити најбоље и најјевтиније преко Српског Пољопривредног Друштва, и већ је време поруџбини. Ко је имућнији нека набави и једно и друго; ако је оскуднији нека само ножић набави и руку добро

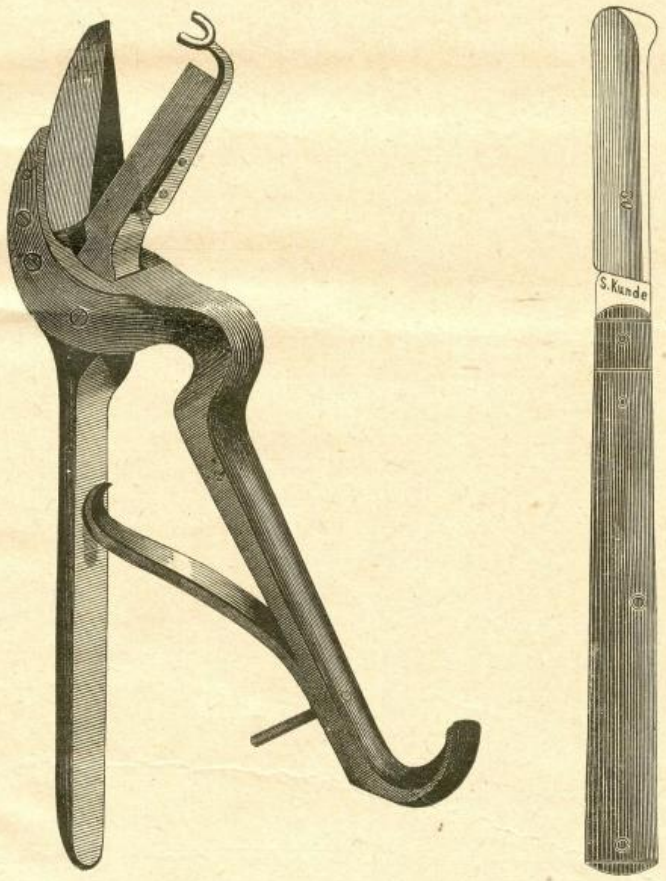

извеџба, па неће много жалити што маказа нема. Још има и машинâ за калемљење; но о томе може се читати засебно дело о калемљењу лозе одакле смо слике позајмили. И оно се може добити преко Друштва.

ГЛАСНИК

„Тежак„ је срећан, што може у првом броју свог новог преображаја да донесе пред српске пољопривреднике новост, која се тиче и њих и целе земље. То је **Нови устав**, који је израдио велики уставотворни одбор на позив Краљев, и који је Велика Народна Скупштина 21 Декембра пр. год. $3^1/_4$ сата после подне огромном већином гласова (496 од 591) примила.

Овај догађај обрадовао је свакога који овој земљи жели добра и напретка. За то и „Тежак“, који је намењен за добро наших пољопривредника не може да пропусти да не напомене овај велики значајни догађај.

Нови Устав заводи у многоме *нови ред* у односајима грађана ове земље; лична безбедност, штампа, договарање грађана, права грађана и заступништва народног, дељење правде у земљи, контрола над државним финансијама и др. далеко су боље утврђени и одређени, него ли досадашњим уставом. Овим ће извесно нестати и оних трвења и неправилности, које се у земљи покадкад јако избијале и економном унапређењу наше земље сметале.

Нада свим одредбама у новом уставу ваља нам истаћи једну одредбу, која је у вези и са задатком „Тежака“; *самоуправу округа*, изречену у чл. 161, — а у установама: *укружне скупштине* и „*сталних окружних одбора*“. По одредби овог члана, задатак је ових установа: „да воде бригу о чувању и унапређењу просветних, *привредних*, саобраћајних, санитетских и финансиских окружних потреба ит.д.“ У овоме видимо једну узданицу за бољитак пољске привреде; видимо извршиоце жељâ и потребâ пољопривредникâ које они најбоље знају, па и узајамно осећају; видимо — пијонере свега напреднога и кориснога за народ, и најважнијих погодаба за народни умни, материјални и здравствени бољитак.

Као год што се је „Тежак“ у своје време придружио општој радости приликом прогласа Краљевине, тако и сада од свег срца честита отаџбини *Нови Устав*, са најискренијом жељом да урсди најбољим, благородним и обилним родом у новом политичном животу нашега народа, па да та значајна промена окрене мисли и тежње отаџбине и на друге стране, на којима смо заостали, а на којима су погодбе за живот народни од исте таке важности, — на страну економну и културну! . . . Дај боже да можемо у скоро да поздравимо тако важне кораке и на овој половини народног живота!.....

— Ђ. —

О свиларству у срезу масуричком за 1888 годину и како да се унапреди.

Није ми било могућно, да, као што сам мислио, у своје време, пошљем друштву тачан извештај о успеху хранења свилених буба од оног семена, које је држава набавила и послала да се разда по народу у срезу масуричком. А то нисам могао учинити из ових узрока:

Једно што при раздавању семена није вођен рачун колико се коме семена даје, па после да се види успех пошто се бубе исхране; а друго, свет из празноверства „да се бубе не уреч“ неда никакво ближе сазнање у свом послу.

Но опет сматрам за потребно да доставим друштву неке појаве које сам приметио овамо по овоме послу. Тако:

1. Могу као посигурно казати да је свет послато семе радо прихватио; и, ако је семена више послато но што је потребно, опет мало је остало не раздатог семена. — Овде мора се узети у обзир и то: да је више кућа било извело бубе од домаћег семена пре него је и стигло семе од државе; а осим тога и оскудица је велика у дудовима у овом месту. —

Да докажем ово довољно је да наведем то, да је један дуд осредње величине плаћан по три динара да се лишће обере; а закупљивани су дудови у местима по читав сахат удаљеним од људи, који дудове имају а нису бубе сахранили. —

2. По свршеном хранењу кад су добивене чауре народ је са успехом овог рада углавном био незадовољан и то због ниске цене која је за чауре владала.

Цена је у средњу руку на пијаци у Врању била 1.5 дин. од 1-ог килограма чаура.

Колико има места негодовању због ниске цене може се из овог рачуна видети: У школи сурдуличкој изхрањено је 30 гр. семена; и од тога изведено је 24 кгр. чаура; ако узмемо да се преда по цени која је владала; онда би се добило 36 дин. Ако узмемо да је око свега тог посла утрошено 50 радних дана онда би се надница ухватила 0.72 дин.

Но овај рачун може и овакав да буде:

Од 24 кгр. чаура ако оточимо свилу добићемо 1·8 кгр. свиле, а за ово ћемо утрошити још 10 надница; ако сад узмемо не више но 1 грам свиле да се прода по 5 пара онда ће се добити за свилу 90 динара и за 90 радних дана надница ће се ухватити 1 50 дин.; а то је обична надница колика се плаћа раднику за пољски рад.

Дакле, при овој ниској цени, опет овај рад није без икакве награде.

Па и са оволико нек се не рентира овај рад, опет има разлога да се свилодеље заштити и потпомогне и то *у интересу домаће рукотворине*.

Народ у источном делу наше земље особито по варошима (а но где — што и на селима) још осећа потребу за производњом свиле, за полу свилена платна, чаршаве и друга ткива полусвилена а и за вез. — Овај пак укус за лепе домаће рукотворине мислим да неће нико рећи да не треба заштићавати и потпомагати.

Овде не треба да заборавимо и то да је свила у прећашње доба имала бољу цену и да су поједини људи у велико предузимали хранење буба у појединим годинама; па и отуда је заостала наклоност ка овом послу у овим крајевима наше земље.

На кратко рећи као поуздано се може казати да би народ у овом месту и подобнима местима сваку па и најмању помоћ од државе или друштва радо и с благодарношћу прихватио.

А шта би требало чинити па да свилодеље почне напредовати? Може бити много; али ја опет мислим да би се и без великих предузећа могло доста помоћи и то:

1. Требало би преко школа као посредника а и других пријатеља домаће прерађевине, што више подржавати укус за лепе домаће израђевине у духу нашег народа и васпитавати свет да налази уживања у лепим израђевинама. — А ово би се могло постићи кад би се приређивале мале изложбе ових предмета у појединим местима и награђивали се најбољи радови нарочито од свиле израђени.

2. Требало би свакој општини где је свет свилодељу одан заповедити да одвоји по неки ектар земље и да подигне дударе, па народу бесплатно да даје брање лишћа под општинском контролом.

Ово бар неби био никакав тежак посао који општине неби могле извршити. Утрине има у свакој општини а на њима се ни иначе никако газдинство не води, осим што на њој тумара лети и зими гладна стока.

[Но дали ћемо ми наскоро дочекати да имамо по један сâд већа дрвећа у оним бар срезовима, у којима до сад постоје шумари.]

3. Требали би порадити на томе да се побољша цена свиленим чаурама, а то ће се постићи, ако се подигне једна фабрика коју би требало обвезати да узима чауре из наше земље.

С. Кучпарић

ДОПИСИ

Прањани (окр. руднички) 22. Децембра 1888. год.

Као што је прошла јесен показала, резултат рада овогодишње летине подпуно је задовољавајући у погледу на *жита* сваке врсте и воће; само је *сена* мање укошено но што се очекивало, ради тога је на доста великој цени. И ако јесен беше угодна за сејање озимних жита, не може се рећи да их је доста посејано. Тому је главни узрок провођење времена у сушењу шљива. Снег и јача хладноћа тек су почели крајем друге половине овога месеца, а дотле је трајало благо и умерено време. *Цене* житу и то: кукурузу 10, пшеници 10—11, јечму и овсу 8—10 динара сто кила. Сувим шљивама цена је сасвим слаба, јер прилично добре шљиве једва се могу продати од 10—12 динара 100 кила. Плас сена у коме се рачуна сто кила плаћа се од 4—5 динара. Цена стоци нешто је живља од прећашње. Говече у тежини од сто кила продаје се од 60—70 динара; свиње од 20 кила теж. 12, а овце 7—8 динара комад.

Како је прећашња цена сувим шљивама, била далеко боља од данашње (од 20—30 дин.), народ се прилично нужним потребама подмирио, те је и купљење ланка ишло лако и брзо, без продаја. Здравље у народу и стоци врло је повољно. Заразних болести није се појављивало у целом (Рудничком) округу за сву ову годину.

Светозар М. Јеремић
парох прањански.

С Доњег Пека у половини Децембра 1888. год.

Месеца Октобра и половина Новембра орали су за јесење усеве жита. Конац Октобра је био доста хладан и рад је престао што је доста свет заплашило јер ни половина орања није била свршена. Но чим се указало лепо време у Новембру довршено је све што је намењено било за јесења жита. Орало се неможе боље бити а и семена је лепог и доброг бачено.

У овом времену покривани су још и виногради и секла се лоза за расађивање с пролећа. Све остало време до сада употребљено је за изношење ђубрета на њиве (за кукуруз) и ливаде, на конопљишта и купусне леје. Женскиње се занимало својим — женским послом за одело и остале кућевне потребе а највише спремањем предива (тежињавог и вуненог) за разне тканине.

Дебели волови и свиње су на цени, а остала се стока слабо и тражи.

Цене су хране:

1. Кукурузу . . . 7·50—8. дин.
2. Житу . . . . 10·50—11 »

Остале хране није ни изношено на пијацу. Од сточне је хране доста на цени сено (11—12. дин. добра кола).

Добро и лепо вино продавало се по 15—20 дин. од једног Ектолитра.

У народу се појавиле богиње, од којих највише деца страдају. Код стоке је здравље повољно.

Свет. Вучовић
учитељ.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Реч Његовог Величанства Краља о унапређењу пољске привреде у Србији. — Каква је била 1888 година за пољопривреднике од Ч. А. Поповића. — Подижимо код основних школа воћне расаднике од Ст. М. Димитријевића. — **Белешке:** Лако познати суждребну кобилу. — Извоз вина из Србије. — Справе за калемљење- — **Гласник:** Нов Устав. — **Подаци** о свилодељу у Срезу Масуричком. — **Подлистак**: Кôса. — **Дописи**: Са Доњег Пека. — Из Прањана.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.
За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.
Дописницима који редовно и по образцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 2. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 8. ЈАНУАРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

Како ће наш пољопривредник да се помогне?

«Помози сам себи,
Па ће ти и Бог помоћи».
Нар. Посл.

Настало је време да пољопривредник мора своју земљу боље да обрађује и усев боље да негује, но што је то некад чинио, шта више мора и да бира усеве које ће да гаји, јер је *цена многих производа пала испод границе* до које му је се плаћала производња тих производа.

И кад погледамо око себе, видимо, да се пољопривредници целог света боре за напретком, усавршавању у обрађивању земље, култури усева, проналазе начине да *са што мање трошка произведу што више производа* на истој површини, довијају се, пробају, бирају према околностима усеве које гаје, час сеју више један усев, час опет други.

А ми? Шта радимо ми?.... Седимо скрштених руку, па као да очекујемо некога који ће да ради за нас! И ако се упитамо: зашто се тако мало бринемо о себи, кад смо и ми људи оскудни и кад видимо да с дана на дан бивају све веће потребе које морамо да подмирујемо? — немамо шта друго да одговоримо до: е па ми смо овако навикли, или: овако су и наши стари радили, па им је било добро!

Али то није никакав одговор. Некад су биле и потребе мање, па смо их лакше могли и да подмиримо, а данас су богме веће, па треба и више труда и памети уложити те да се могу подмирити.

Време је заиста крајње да се отргнемо од те чамотиње што нас је попала; време је да и ми прегнемо на рад као и други свет.

Ми не ћемо овом приликом да се упуштамо у доказивање истине, да смо троми и за примање напредака и олакшица у култури усева које гајимо, већ желимо да скренемо пажњу наших пољопривредника на једну другу, не мање важну околност, на наш успавани предузимачки дух, и да га пробудимо у колико успемо —

Везали смо се за оно неколико усева које гајимо још од кад смо се доселили у ове пределе, па као да не мислимо икада више и што друго сејати и гајити, као да смо уверени, да нам ови усеви најбоље могу платити труд или као да других усева и нема.

Истина је, да има много пољопривредника који нису ни видели, ни чули што о другим усевима; али их исто тако много има који су и видели и чули или читали штошта о другим усевима, за које се вели да боље плаћају мучан рад пољопривредников, но усеви које ми обично сејемо и гајимо.

И при општој повици на рђаву пијацу, при свеколикој жалби на ниску цену наших производа, ми се не сећамо да бар кога запитамо: има ли који усев који би код нас могао успевати и боље се плаћати?

Куцните на врата, па ће вам се отворити! Упитајте, па ће вам се казати! — Ту је Пољопривредно Друштво, ту Министарство Народне Привреде. —

Мало је код нас пољопривредника, могли би их на прсте избројати, који сеју *репицу*, али вам се ни један не може потужити да му није труд наградила, или да је није имао коме продати. На против, свак' ће вам рећи, да је од ње имао већи приход, но од ма ког другог усева који ми сејемо.

Па зар ми не знамо, како леп приход доносе *куделља* и *лан*? Упитајте пољопривреднике у пределима где се гаји конопља, да ли им боље награђује труд куделља или пшеница ил' кукуруз, па ће вам се сваки похвалити конопљом. Да речете: она успева само у извесним пределима. — то није истина. Она успева свуд у нашој отаџбини, само треба за њу изабрати земљу па је гајити. Она нека да са 1 ектара 1000 килограма куделье, па нека се прода само по пола динара килограм, — добили сте од ектара 500 динара. Који је други усев код нас који може да да толики приход са ектара? Истина је да је и више посла око куделье, али је и приход несразмерно већи. У осталом, ко не ради, не може ни имати.

Зар опет не знамо пошто се *шасуљ* плаћа? Кад знамо, а знамо бар како њега треба гајити, онда свакојако треба и њега у велико да сејемо и производимо

за продају, као оно кукуруз и друге усеве, јер ће нам и он боље платити труд.

То исто можемо рећи и за *сочиво* и *грашак*.

А шта да кажемо за *семе од луцерке*, које и код нас постаје трговачки артикал и које плаћамо по 2 дин. килограм и ако га можемо добити око 500 килограма на ектару земље?

Па зар се нисмо уверили да *хмељ* код нас може да успева? Па зашто га не садимо, кад нам и онако виногради пропадају од филоксере, а он би нам добро платио труд Кад имају људи рачуна да плаћају хиљаде динара за ектар земље где хмељ успева сигурно ћемо имати и ми бољег рачуна да гајимо хмељ него понеки други усев. Не морамо одмах засадити велике хмељнике, већ нешто мало, док се не извежбамо у гајењу и уверимо се да хмељ заиста добро плаћа рад, па ћемо онда лако умножити хмељнике. —

Има још много биљака које би могли према местним приликама одабрати и гајити и које би нам доносиле бољи приход него наше стрмнине и кукуруз.

И сам *кромпир*, који се код нас тако мало гаји, па се на нашу срамоту доноси из Угарске у грдним количинама, може да да више стотина динара прихода од ектара.

Па где су *мак*, *цикорија*, *броћ* и др. биљке, које се у трговини тако добро плаћају, а код нас могу да успевају? На њих као да се баш и не обзиремо и ако се грцамо под притиском лоше цене наших усева —

Нека ове кратке напомене пробуде успавани предузимачки дух наших пољопривредника на њихову корист и благостање целе земље! **Д. М. С.**

ТРЕБА ЛИ ДАВАТИ КОЊИМА ЗОБ ПРЕ ИЛИ ПОСЛЕ ПОЈЕЊА?

од

Алексе Љ. Поповића марвеног лекара.

Свуда па и у пољској привреди, а посебице у сточарству, тежи се да се са што мање трошка постигне што већа добит. И имајући на уму ово правило, решилисмо се да истакнемо горње питање и нађ одговоримо онако, како је по пољопривредника најкорисније — оснивајући свој одговор на природи саме врсте стоке — коња.

На први поглед изгледа да је постављено питање излишно и као да је све једно, било давати зоб коњима пре или после појења. Ну, да ли је храна понуђена подједнако могла бити сварена и у «снагу» претворена — да ли се са мање хране није могло да постигне исто дејство, то је питање.

Да би на постављено питање одговорили потпунце и убеђавајући, мораћемо да се најпре упознамо са главним варећим органом код коња, са његовим «казаном» — желудцем.

Читаоцима је познато, да је желудац код коња прост и сразмерно телу мали, — и ако коњ спада у ону врсту животиња, којих је природна храна биље — трава. Да је желудац код коња мали може се видети из овога упоређења: Желудац једног псетанцета може да прими хране на 2 литра; желудац великога пса 6 и више литара; а желудац једнога коња једва прими хране 10—18 литара. По овоме, ако се да једноме коњу

ПОДЛИСТАК

ПРОСТА ЛОВКА ЗА ЛИСИЦЕ.

У источном крају наше земље прост свет изумео је врло просту, јевтину и сигурну ловку за ватање лисица. Узму осушену тикву, врг, па с једне стране прорежу оштрим ножем један округао отвор скоро колика је лисичија глава у обиму, т. ј колико да лисица главу једва утури. Кроз тај отвор протне се руком игла велика с уденутим појачим канапом и прогна кроз другу страну напоље. Тај канап може се провлачити то на једну то на другу страну. За тим се на ватри рашчвари помање парче сланине, вегне крајем канапа, који се у врг увлачи, па с друге стране споља повуче се канап толико да парче сланине уђе кроз отвор врга и такне у вргу до завеза сланине, и онда с друге стране за извучени крај канапа споља привеже се иверак од тврђега дрвета колико да се канап повучен из унутрице врга не извуче. Тако спремљени врг, сада већ ловка, однесе се и мете на земљу, на чистину, а близу оног места где лисице долазе и чине штету. Лисица тумарајући туда по пљен, нањуши још из далека сланину и нађе је у вргу. Сад не бојећи се врга лија отуд одунуд покуша и кроз отвор вргов силом утури главу да парче сланине домаши; и то свршив, хтела би после главу извући из врга, али у исти мах врг као лак и на главу углављен подигне се, а она онда невидећи у вргу ништа збуни се, па се почне окретати у место незнајући куда ће. Ловац који почешће из близине огледа с нестрпљењем ловку, чим угледа и при најслабијој месечини свој лов, притрчи те лију утуче смотрено да врг не поквари, па потом поново запне ловку. На тај прост начин улови се преко ноћ по неколико лисица и труд лепо награди, а околина се опрости досадних штетника. **К.**

О ЛОВЉЕЊУ КУРЈАКА (ВУКОВА).

У млогим нашим, нарочито планинским и шумовитим крајевима курјаци су се намножили необично много. Они су се тако ослободили и уалили, да у сред бела дана и на очима чобана нападају стоку и »макну« по неког брава. Настао некакви земан, да сељак мора да страхује за свој живи мал не само од ајдука но и од вука. Нарочито ноћу је постало страшно од вукова. Због тога сељак, који има повише стоке са зебњом и страхом дочекује ноћ. Он мора по сву ноћ да стражари на тору и обору своје стоке са оружјем и добрим псима, па почешће да избацује пушке и из свег грла виче: а — а — бре — бре — бре — у — у — бре — бре . . . !! Мора дакле, да се бори за ону своју стоку и дању и ноћу. Иначе, који тако не ради, њему се често деси, да осване у тору по 10—20 оваца или коза удављено, или и други који крупан — брав.

Сујеверни сељак мисли, да су се курјаци оволико намножили и осилили због тога, што женскадија неће да чува, па да не снује и не навија пређу од Св. Мине-Мрате па до св. Јована

Ми смо пролетос калемили лозу *Ampelopsis* и *Cisus*, но без успеха.

Неки од ових калема изгледаше, као да ће мање више добро да прирасту, и живише у топлим изводним лејама неко време но ускоро чим се расадише у поље, пропадоше. При испитивању ових калема пошто се осушише, опазили смо да је прирашћивање било привидно, и да се калем само влагом у изводници и соком из подлоге неко време одржавао у животу. Наставићемо опите и и наступајућег пролећа но нам је слаба нада на бољи резултат,

Одбор коме је овај извештај поднет придружио се овоме гледишту о негативном резултату тим пре, што су га признати вешти баштовани и са ванредно подесним средствима извршили.

Како се сад може очекивати, да радња која није имала успеха у изводницима покаже успеха кад се калеми у пољу и у велико, и кад то тако чувеним људма није испало за руком.«

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва“.

Прва седница држана 2. Децембра 1888. год.

Били су: преседник г. К. С. Таушановић; благајник г. В. С. Богдановић, одборници г. г. Мата Јованозић, Милутин Савић, А. М. Секулић, А. Љ. Поповић, Душ. М. Спасић, М. Х. Поповић, Анта Крагујевић, П. Тодоровић; г. г. Алекса Стојковић, Чед. А. Поповић, секретари секција и редовни чланови друштва Др. Сг. Мачаји, Д. Буринчић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 1. Преседник саопшти да је на дневном реду питање о облику у каквом треба «Тежак» да излази од нове године, и садржини какву да доноси и времену у ком да се јавна читатељима. Изјави да је ради бољег и потпунијег решења овога важног питања позват велики број редовних чланова друштвених из Београда у данашњу седницу, но да нису сви дошли извештавајући га да су спречени те не могу доћи. За тим уступи реч уреднику «Тежака» г. Савићу.

Уредник, у подужем говору своме износи, од колике је важности то што се данас претреса и правда свој предлог и поступак председништва које се нашло побуђено за на све странпје проучење овога питања позове у одбор позећи број редовних чланова. У исто доба реферује о томе шта је покушавао око организовања сарадника и дописника за ову годину, и како налази да би ради пречишћавања погледа у мерама око унапређења Пољске Привреде у Србији ради свестранога и равномернијега разрађивања свих грана пољско привредних било изванредно корисно, кад би се што већи број редовних чланова примио сталног сарадништва у «Тежаку». Подесном поделом рада, међу сарадницима на тај начин увећаним, постигло би се то, да лист буде у истини *Орган свега Друштва*, а не појединог броја чланова, и тиме би лист потпуније одговорио своме задатку. Зато предлаже да изволе господа изнети своје мишљење и о томе солидарном уделовању на листу, а са своје стране моли сву г.г. редовне чланове да изволи сваки пријавити уредништву чланке и расправе по специјалним гранама својега ближег занимања и доба до кога их мисле уредништву предати.

По дужем договору и споразуму, Одбор, узевши у обзир свеколико искуство добивено у уређивању овога листа, и своје раније одлуке по предмету књижевних послова својих, решио је:

1. Да се сви редовни чланови и други познати стручњаци позову да, по могућству, обрате своју што већу пажњу овоме листу и упитају за редовно сарадништво, како би припомогли, да се орган друштвени одржи на оној висини која му приличи по важности струке, по добу у које се јавља и по имену оних људи који су у редовима овога Друштва у чије се име лист уређује;

2. Да «Тежак» од нове године излази недељно, и то у четвртини на целом табаку;

3. Да се и одсада доносе у «Тежаку» чланци, белешке, гласник, дописи, питања и одговори, Записници одборских седница, обзнане и огласи;

4. Да се заведе и Подлистак, који ће доносити и разне причице, поуке у забавном виду, о занимањима која се могу корисно спојити са пољском привредом и свршавати средствима кућевним и у оно доба године, кад се око земљорадње мање бавимо; даље поуке о чувању здравља; путописе са привредним подацима и т. д.

5. Да «Тежак» и одсада доноси што више практичне поуке из свих грана пољске привреде, како их кад истакне потреба свакодневног живота наших пољопривредника, или како их кад изнесу појединн мислиоци као савремене и корисне.

6. Да доноси и научне расправе писане што разумљивије којима ће се објашњавати практика и научно расветљавати поједине појаве из пољопривредног живота; да износи све оне мере којима се могу заштитити и унапредити разне гране пољске привреде; и да предлаже све остварљиве и потребне привредне реформе.

7. Да доноси лепе илустрације и по могућству донесе 1 лепу слику са бојама израђену, неку домаћу врсту воћа или томе подобно.

8. Цена листу да остане иста за Србију, а за иностранство због плаћања поштарине подигне 10 франака или 5 фор. а. в. и то плаћање унапред и само за целу годину.

9. Цена огласима и број екземплара да се одреди доцније.

После ових одлука, сви присутни чланови Друштва и Управног Одбора изјавили су своју готовост да ће по могућству потпомагати уредника и учествовати у сарадништву.

СТЕЧАЈ.

Српском Пољопривредном Друштву потребан је за канцеларију писар и администратор «Тежака».

Дужности су његове ове:

А. **Као администратору:**

1. Да врши експедицију «Тежака» тачно и на време и да води књигу претплатника и сав рачун о раздавању листа;

2. Да води тачно преглед о роковима претплате и извештава о пропуштеним роковима, па тромесечно да подноси извод о рачуну претплате;

3. Да прима огласе и да о њима реферише благајнику ради наплате таксе;

4. Да води тачан рачун о клишејима узетим на употребу и да их по употреби предаје секретару;

5. Да води рачун и бригу о уредном долажењу оних листова, који долазе Друштву и да их издаје на читање на реверс и прима натраг, па да их на концу године предаје секретару;

6. Да помаже уредницима друштвених издања при првој коректури;

7. Послове наведене око експедиције «Тежака». вршиће и око других књижевних издања друштвених,

Б. **Као писару у канцеларији:**

Да помаже у препису и израђивању административних аката у опште и другим административним пословима; и да води регистар.

Плата је до 1200 динара годишње, која ће се издавати месечно.

Првенство имају школовани пољопривредници.

Рок је за пријаву до 15. јануара 1889. године.

Господа, која би се примила дужности, нека се изволе обратити и поднети сведоџбе «Српском Пољопривредном Друштву у Београду», до означеног рока.

Бр. 2747. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 16. Децембра 1888. године у Београду.

Моле се Уредништва свих српских листова да изволе овај стечај обзнанити.

ПОЗИВ

ЗА

ЗБОР ВИНАРА И ВИНОДЕЉА У СРБИЈИ.

По учињеном споразуму са Господином Министром Народне Привреде, држаће се у Нишу на св. Трифуна и Сретење т. ј. 1-ог и 2-ог Фебруара ове год. први земаљски јаван збор винара и виноделаца у Србији.

На овоме збору претресаће се и решити ова питања:

I

1. Како да се помогне нашем виноделцу који данас много ради, а за тај свој рад малу накнаду добија.

2. Какву лозу треба да размножавају па да имају већи доходак и бољу цену.

3. Како да се помогнемо те да Србија због филоксере не остане без вина.

4. Да ли да се сувишне утрине, испусти и чуке што пре разделе и лозом засаде, и како?

II.

1. Како да се уради те да наша вина нађу страну пијацу.

2. Да ли да се подигну државни подруми и пивнице где би се земаљска вина прикупљала, неговала и продавала.

3. Треба ли и како, ди се у интересу већег извоза и промета образују винарске задруге или акционарско друштво под државном контролом и како то да буде а да рад, труд и новац око тога не остане без успеха, без плода.

III.

Сва остала питања и предлози које би чланови збора истакли по делу нашега винарства и виноделства.

IV.

Проба и оцена наших земаљских вина, како по укусу тако и по боји и јачини.

На овај збор треба да дођу:

а. Сви они који се искључиво или понајвише баве виноделством т. ј. гајењем винове лозе и производњењем вина; или изасланици задруга, друштава, или општина које ове пошљу као најбоље и највештије виноделце.

б. Сви винарски трговци, посредници, подрумари качари и гостионичари који поред крчмења још и у велико раде и тргују, као и сви чланови или изасланици Српског Пољопривредног Друштва и његових подружина.

в. Сви наши хемичари, народни економи и финанцисте које је народ о своме трошку на страни школовао те да му овом приликом пруже своје услуге и помогну у саветовању, како о склопу удружења тако и у остварењу трговачких веза; и

г. Сви они који су по овоме делу потребна знања о свом трошку стекли.

На овоме збору биће присутан и Господин Министар Народне Привреде са стручним особљем повереног му министарства.

Винари и виноделци треба собом да понесу по једно или два стакла пробе свога вина. Ово је потребно како ради оцене вина на збору тако и због страних купаца, који могу том приликом овамо доћи.

За све оне који железницом путују на овај збор издаће се карте за долазак и повратак у половину цене; а стенографима бесплатно. За овакве карте ваља се јавити сазивачу збора или г. Милутину Савићу, Секретару Министарству Народне Привреде са назначењем класе у којој желе путовати. Ако би се гдигод већи број јавио за долазак на збор то могу полицијске власти од горњих лица тражити железничке карте за све једним писмом.

Моле се све власти, у чијој области има винограда да виноделце обавештавају и саветују да од овога збора не изостану.

Моле се уредништва свих српских листова у земљи да овај позив у својим новинама бесплатно отштампају — а општина нишка моли се да ове госте дочека и збору потребне услуге укаже.

На мали Божић 1889. год.
у Нишу.

Сазивач збора
Св. Тутуновић с. р.
винар. трговац.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Како ће наш пољопривредник да се помогне? — Треба ли давати коњима зоб пре или после појења. — О заштити и множењу наших речних риба. — **Белешке:** Клијали кромпири за усев. — Погледајте чешће колико имате хране за стоку. — Како треба садити и неговати живу ограду од гледичије? — Зевалица као пчелождер. — Кад требе подкивати коње. — **Гласник:** Калемљење петолисте лозе. — **Записници** Седнице управног одбора. **Позив на збор** винара и виноделаца у Нишу. — **Стечај** за писара администратора. **Подлистак:** Проста довка за лисице. — О ловљењу курјака. — Кад ћеш наћи курјака у јазбину.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:

„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"

У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по образцу шаљу допис даје се лист бесплатно.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 3. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 15. ЈАНУАРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

Дрљање и ваљање жита.[1]

Свуда се, у садашње доба, сасвим умесно баве питањем о повећању приноса пшенице, е да би се смањили трошкови око њене производње. Једни набављају нове уместо старих врста, јер се вели да оне много више рађају; други сејање на омашке замењују сејањем у редове; ови допуњавају стајско ђубре употребљавањем вештачког ђубрета; они врше све послове око неге и обдржавања, који могу да повећавају бокорење и издржљивост врста, које се гаје.

У ред послова, који се **почетком пролећа** врше на њивама, које су засејане озимим житом, а у цели да се уситни зиратни слој земље, да се истребе коровске траве које зимњи мразеви нису уништили, и да се потпомогне бокорење стрмнине, на прво место долази **дрљање,** а затим **ваљање.**

Дрљање, вршено кад је земља суха, топлота умерена а време лепо, увек је сматрано као врло користан посао. Ситнећи површину зиратног слоја, оно олакшава приступ ваздуху и топлоти до жилица житних и доприноси чишћењу земље, пошто уништава читав низ простих биљака, које су никле било за време јесени, било на свршетку зиме или у почетку пролећа.

Овај се посао врши дрљачама с гвозденим или дрвеним зупцима, према врсти или физичким особинама зиратног слоја. Пшенице на глиновитим, глиновито-кречним или глиновито-песковитим земљама, могу се дрљати мало јаче дрљачама с гвозденим зупцима; пшенице, које су посејане по лаким земљама, не зактевају тако јако дрљање. Под обичним приликама, оне се дрљају дрљачама, које имају дрвене зупце. Било како му драго, у оба случаја врло је важно, да се дрљаче добро удесе, да би вршиле сасвим правилно посао и да овде — онде не би много чупале корисне биљке.

Дрљање, извршено добро и предузимано нарочито на лепом времену и кад зиратни слој није више засићен влагом, осетно мења изглед, који су њиве показивале пре но што је оно извршено. На тај начин оно, ситнећи површину земаља на којима се предузима, више или мање али врло површно затрпава један део лишћа пшенице, које је ту вићано. Отуда излази, да њива под пшеницом добро подрљана, увек изгледа нешто горе но што је изгледала пре тога посла. Но на то се не треба освртати, само ако је дрљање добро руковођено. Обично 15 до 20 дана довољно је да се пшеница покаже сасвим новом снагом и да после образује леп зелени покривач по површју њива, на којима расте. Благе и умерене кише, ако наступе неколико дана после дрљања, увек знатно појачавају пораст.

Ово дрљање често се у гајењу пшенице допуњава **ваљањем,** које се такође врши по лепом времену и кад је површина земље суха.

Ваљање се предузима у цели, да се врат пшеничног стабла приљуби зиратном слоју, ако је тај врат било издигло истовремено дејство смрзнавања и одмрзнавања, и да олакша бокорење биљака.

Оно се врши *једноставним ваљцима,* од дрвета, од камена или од ливеног гвожђа, врло разне дужине и пречника. Добро руковођено, ово ваљање врло је користан посао; али, у опште, оно на овај начин не производи дејства која на бокорење пшенице врши *Кроскилов ваљак.*

Ова справа, значајна по својој тежини и по *зупчастим колутима,* који је састављају, замењује врло корисно на чистим земљама и дрљање и ваљање. Кад ради по угодном времену, она савршено али површно ситни зиратни слој, и вршећи јак притисак на врат биљака и већ развијена стабла али тек у зачетку она чини те настаје једно време застоја у порасту које на изузетан начин потпомаже бокорење пшенице.

Ваљање жита *Кроскиловим ваљком* још је мало раширен посао али није непознато. Земљерадници, који га сваке године предузимају, хвале се успесима, које отуда добијају; но истина је и то, да се ово ваљање овим нарочитим ваљком може да врши само по оним земљама, које су равно или на велике табле пооране. —

Пошто има примера, који доказују често значајно дејство, које дрљање и ваљање има на бокорење озимих жита, кад се предузимају на концу Марта или у току Априла по *лепом времену,* то би се ови послови могли препоручити земљерадницима, којима су земље добре и по мало глиновите, да учине опит и да се

[1]) Вид. 10. бр. Journ. d' Agr. Prat. 1887.

уверe о користима, које отуда настају. Има основа нади, да ће они признати, да је ово добар и плодан посао, кад се изврши у подесно време, т. ј. у тренутку, кад пролетње растење почне да се јавља а много пре онога доба, кад ова стрмнина почне да пушта нове жилице и нова стабаоца.

превео
А. М. Секулић.

У ПРИЛОГ ЖИВИНАРСТВА

од Вукашина.

Још 1874. године покушавао сам да установим повећи кокошињак. На то ме је кренула околност, што сам на београдској пијаци видео немилу појаву, да нам Угарска либерује 75% потребних кокошијих јаја за потрошњу у престоници наше отаџбине; што за тај артикл и за пилеж, издајемо много хиљада динара на страну; што сам доживео да гледам, где грађани наши плаћају земунским пиљарицама по 20 пара динарских за једно јаје и по 3 динара за пар пилића. Те појаве изазвале су у мени питање не би ли се у нас, у близини престонице, рентирало подићи један већи кокошињак, који би био углед за друге привреднике, те да на тај начин поступно произведемо за домаћу наведену потребу домаће намирнице.

С покушајем од 1874. морао сам брзо да престанем. Почев га у Жаркову, близу Београда, морао сам да га напустим из разлога, који не стоји у вези са самим предузећем.

Када сам 1886. године иступио из активне државне службе ја сам се одмах латио моје старе намере. И остварио сам је. Сада је трећа година, како се бавим живинарством.

Пре него што сам понова отпочео тај посао, пропутовао сам по страним земљама, те разгледао разне заводе, где се гаји живина. Видео сам их од разне руке. Гледао сам и осматрао живинарске радње где се само расе гаје; гледао сам и оне где се живина само гоји, а не производи; а посетио сам и онакве, где се живина и изводи и гаји. Подела рада, та модерна привредна лозинка на западу Европе, увукла се и у живинарство. Да ли је она користила или штетила самој ствари, нећу овде да објашњавам. Довољно је што ћу рећи, да нисам нашао разлога, да ма какву од оних метода, што сам видео, пренесем амо. Ја сам се одлучио да установим и подигнем кокошињак и живинарство према нашим домаћим приликама.

Највећу вредност полагао сам на производњу јаја. За то сам добавио са стране по неколико комада кокошију и петлова од оних раса, које су хваљене по књигама и часописима, као највредније носиље јаја. Добавио сам плимутроксе, лангшане, кревкере и талијанске кокоши. Од сваке расе добавио сам по две кокошке и по једног петла. Испочетка сам их држао, као што их држе тамо, одакле сам их добавио. Направио сам одељења за сваку групу тако, да се нису могли мешати. Хтео сам да прикупим јаја за извођење од чисте расе, те да видим, како ће у нас успевати ти досељеници, из далеких земаља, са југа, севера и са запада. И што сам желео, то сам постигао Непосредно после доласка, и ако је било зимње доба почеле су све расе да носе јаја. То ми беше доказ, да сам погодио како ваља с дошљацима поступати. Када сам прикупио око 60 јаја, насадио сам машину за извођење пилића (воатешеров систем). Први покушај није испао најбоље; али сам се њиме користио, што сам видео, да се Лангшан и Плимутрокс, тешко изводе машином. Талијанска раса најбоље је испала; а после ње пачићи. После неколико покушаја с машином, почео сам да чиним покушаје насађивањем квочака. Али ни на овај начин нисам могао да умножим расну живину. Од 15 јаја, што сам подметао под кокош (квочку) једва по 5—6 да се изведу; а од изведених или се подигне једно или не. У то наиђе и лето. Расне кокоши а нарочито петлови, поболеше се и скапаше. Срећом ја сам за времена био укрстио наше добре кокоши с расним петловима; и од свију, сем кревкера, добио сам

ПОДЛИСТАК

КОЈЕ ЖИВОТИЊЕ ТРЕБА ДА ЧУВАМО ДА ИХ НЕ УТАМАЊУЈЕМО?

по Карлу Милеру од Доброслава М. Ружића.

Храна којом се животиња храни може да се сазна брижљивим и тачним посматрањем, нарочито оних животиња, чији живот није скривен и тајанствен. Али има врло много животиња, чији начин храњења можемо да сазнамо само парањем њихових органа за варење, или испитивањем њихових изметака. Како су прећашњи природњаци мало обраћали пажње, на тачно испитивање свега, што животиње својим храњењем проузрокују штете или користи шумама, пољима, ливадама и баштама, показује најбоље то што су корисне животиње које једу инсекте сматрали подједнако као и шкодљиве грабљивице, или су их са штетним и опустошавајућим глодарима у један ред метали (као нпр. ровчице (Sorex), а на буљине и друге неке грабљивице (као Buteo apivorus који спада у фамилију сокола, храни се младунцима малих тица, и т. д.) обраћали су пажњу. Ишло се тако далеко, да су инсектождере тице огласили као са свим корисне само зато, што тамане оне инсекте, које су држали за штетне. Али иноги наши инсектождери сисари и тице утамањују тако исто многе корисне, као и шкодљиве инсекте. Но у многом се прецењивала моћ инсектождера, јер су оне малобројне спрам милијарди инсеката, којих има лети на свакој травчици, листу, и чбуну. Шта могу урадити сви непријатељи мајске бубе (Melolontha vulgaris) у оној години кад се оне појаве; а шта могу противу мишева, кад се они појаве у грдним масама, — просто ништа.

Доказ за ово тврђење, да наши сисари и тице као утамањивачи буба не доносе увек користи, дају нам гавранови, дроздови, славуји, сврачци, и т. д. Они сви, нарочито сврачци десеткују алапљиво корисне инсекте као: грабљивце, и тркаче (Staphylinidae и Carabidae), грабљиве муве (Asilidae, нарочито Laphria) Либеле (вилин коњиц) Хризидиде итд. Буљине не тамане само траве, шкодљиве мишеве, него већином корисне ровчице и кртице. Тице разуме се не знају да разликују штетне од корисних, и врло је погрешно мишљење оних што мисле да тице изједначују штету што их инсекти праве у природи Баш међ самим бубама има највише тих утамањивача. Сви ови горе побројани инсекти зоље потајнице, либеле, тркачи, грабљиви инсекти, и т. д. које нешто својом пљачком, нешто својим начином умножавања, огроман број представника своје сопствене класе уништавају, и тиме нас убеђују у истинитост горњег тврђења. У обичним годинама разуме се, радња инсектождерих тица и сисара, као и утамањивање њихово шкодљивих глодара, није не знатна. Поједини видови врше у том погледу заиста изванредно свој посао, и са тог гледишта оправдано је законом забрањено утамањивање њихово.

Тице помажу човеку, нарочито противу непријатеља који чини штету по шумама и њивама, и зато они су у ствари пријатељи и добротвори људски. Најбољи пријатељ земљеделчев чво-

Бр. 8. Благајник реферише да је послат Началству округа подринског прошле године извесан број пољопривредних календара за 1888. год. да је Начелство од њих продало 23 комада а остатак није могло продати, па предлаже, да их у име Друштва поклони пољопривредницима, кад већ више нема изгледа да их може продати. Одбор одлучи: да се извести Начелство да може поклонити непродате календаре, но с тим, да пошаље друштву списак оних привредника којима га разда, како би друштво могло да оправа овај издатак пред збором.

Бр. 9. Благајник реферише да управитељ друштвеног добрѣ није исплатио потков коња и оправке кола 143·20 дин. у прошлој години, но да сад подноси рачун да се исплати.

Одбор одлучи: да се рачун овај исплати из буџет. партије на плаћање дугова.

Прочита се писмо г. Станислава Станисављевића, економа из Пожаревца, којим тражи да му се пошље новац за продатих 150 кгр. семена од луцерке а да му се не задржава за дуг друштву, а дуг ће исплатити семеном од луцерке. — Пошто благајник објасни колико и од кад дугује друштву г. Станисављевић, Одбор одлучи: да му се пошље 100 дин. а остатак да се задржи на отплату његовог дуга.

ПИТАЊА — ОДГОВОРИ.

„Мачкурепа“.

У фамилији «Helianthus» познате су нам две биљке: Helianthus annus и Helianthus tuberosus. Прва се зове Сунцокрет, и бачвани и банаћани добијају од његовог семена уље, а пчеле добар мед.

Helianthus tuberosus њемачки Topinarmbur, српски Мачкурепа или свинска репа.

Мачкурепом зове је народ око реке Мориша и више по источним банатским крајевима, а у јужним крајевима позната је под именом: *Свинске репе*-

Бачвани често је називају именом *Чичока*, но овај је назив узет од мађарског назива «Csicsóka».

Ово је за сада о Мачкурепи на примедбу у 24. броју а на страни 661. А о користи њеној за сточну пићу проговорићу другом приликом опширније. —

Ђ. Окановић.

Рготина 7. Јануара 1889. год.

Ми гаимо од најлепшег сочива, средњег и врло крупног зрна. Како ћемо моћи сачувати га од гагрице мушице а да му не шкодимо клицавости; и какви су радови око сејања потребни? Сочиво од свију усева највише награђује пољопривредника, што знамо из искуства сопственог, јер је оно вавек у доброј цени, и зашто би га са стране доносили, кад код нас још крупније бива, но што смо од најбољег и крупнијег семена, са стране и по скупе новце добили.

Ово сејање сочива треба много препоручити.

Љ. Димић и С. Најдановић.

И ако немамо места за одговор јер је лист попуњен опет ово питање пропуштамо одмах кроз овај број, неби ли се нашао још ко да одговори, а у идућем донећемо одговор и нарочити чланак једнога практичара, кога смо још раније молили за то.

По члану 13. друштвених правила, чланови помагачи који уредно плаћају свој улог, имају право на бесплатан календар који друштво издаје и семе поврћа у вредности до 2 динара, но ово последње шаље им се само на захтев.

Према овоме Друштво позива све своје чланове помагаче који уредно плаћају улог којима би требало семе поврћа, да се што пре обрате Друштву зањ, како би им се могло благородно послати.

Бр. 117. Из канцеларије Српског Пољопривредног Друштва 12. јануара 1889. године у Београду.

СТЕЧАЈ.

Српском Пољопривредном Друштву потребан је за канцеларију писар и администратор «Тежака».

Дужности су његове ове:

А. **Као администратору:**

1. Да врши експедицију «Тежака» тачно и на време и да води књигу претплатника и сав рачун о раздавању листа;

2. Да води тачно преглед о роковима претплате и извештава о пропуштеним роковима, па тромесечно да подноси извод о рачуну претплате;

3. Да прима огласе и да о њима реферише благајнику ради наплате таксе;

4. Да води тачан рачун о клишејима узетим на употребу и да их по употреби предаје секретару;

5. Да води рачун и бригу о уредном долажењу оних листова који долазе Друштву и да их издаје на читање на реверс и прима натраг, па да их на концу године предаје секретару;

6. Да помаже уредницима друштвених издања при првој коректури;

7. Послове наведене око експедиције «Тежака». вршиће и око других књижевних издања друштвених,

Б. **Као писару у канцеларији:**

Да помаже у препису и израђивању административних аката у опште и другим административним пословима; и да води регистар.

Плата је до 1200 динара годишње, која ће се издавати месечно.

Првенство имају школовани пољопривредници.

Рок је за пријаву до 15. јануара 1889. године.

Господа, која би се примила дужности, нека се изволе обратити и поднети сведоџбе «Српском Пољопривредном Друштву у Београду», до означеног рока.

Бр. 2747. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 16. Децембра 1888. године у Београду.

Моле се Уредништва свих српских листова да изволе овај стечај обзнанити.

ПОЗИВ

ЗА

ЗБОР ВИНАРА И ВИНОДЕЛАЦА У СРБИЈИ.

По учињеном споразуму са Господином Министром Народне Привреде, држаће се у Нишу на св. Трифуна и Сретење т. ј. 1-ог и 2-ог Фебруара ове год. први земаљски јаван збор винара и виноделаца у Србији.

На овоме збору претресаће се и решити ова питања:

I

1. Како да се помогне нашем виноделцу који данас много ради, а за тај свој рад малу накнаду добија.

2. Какву лозу треба да размножавају па да имају већи доходак и бољу цену.

3. Како да се помогнемо те да Србија због филоксере не остане без вина.

4. Да ли да се сувишне утрине, испусти и чуке што пре разделе и лозом засаде, и како?

II.

1. Како да се уради те да наша вина нађу страну нијацу.

2. Да ли да се подигну државни подруми и пивнице где би се земаљска вина прикупљала, неговала и продавала.

3. Треба ли и како, ди се у интересу већег извоза и промета образују винарске задруге или акционарско друштво под државном контролом и како то да буде а да рад, труд и новац око тога не остане без успеха, без плода.

III.

Сва остала питања и предлози које би чланови збора истакли по делу нашега винарства и виноделства.

IV.

Проба и оцена наших земаљских вина, како по укусу тако и по боји и јачини.

На овај збор треба да дођу:

а. Сви они који се искључиво или понајвише баве виноделством т. ј. гајењем винове лозе и произвођењем вина; или изасланици задруга, друштава, или општина које ове поштују као најбоље и највештије виноделце.

б. Сви винарски трговци, посредници, подрумари качари и гостионичари који поред крчмења још и у велико раде и тргују, као и сви чланови или изасланици Српског Пољопривредног Друштва и његових подружина.

в. Сви наши хемичари, народни економи и финанцисте које је народ о своме трошку на страни школовао те да му овом приликом пруже своје услуге и помогну у саветовању, како о склопу удружења тако и у остварењу трговачких веза; и

г. Сви они који су по овоме делу потребна знања о свом трошку стекли.

На овоме збору биће присутан и Господин Министар Народне Привреде са стручним особљем повереног му министарства.

Винари и виноделци треба собом да понесу по једно или два стакла пробе свога вина. Ово је потребно како ради оцене вина на збору тако и због страних купаца, који могу том приликом овамо доћи.

За све оне који железницом путују на овај збор издаће се карте за долазак и повратак у половину цене; а стенографима бесплатно. За овакве карте ваља се јавити сазивачу збора или г. Милутину Савићу, Секретару Министарству Народне Привреде са назначењем класе у којој желе путовати. Ако би се гдигод већи број јавио за долазак на збор то могу полицијске власти од горњих лица тражити железничке карте за све једним писмом.

Моле се све власти, у чијој области има иноврада да виноделце обавештавају и саветују да од овога збора не изостану.

Моле се уредништва свих српских листова у земљи да овај позив у својим новинама бесплатно отштампају — а општина нишка моли се да ове госте дочека и збору потребне услуге укаже.

На мали Божић 1889. год.
у Нишу.

Сазивач збора
Св. Тутуновић с. р.
винар. трговац.

«Управни Одбор Срп. Пољ. Друштва моли **све своје Чланове** да се одзову овоме позиву и да се у што већем броју појаве на овоме збору.

Бр. 57. Из Седнице Управ. Одбора од 6. Јануара 1889. год. у Београду. —

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Дрљање и ваљање жита. — У прилог живинарства. — О заштити и множењу наших речних риба. — **Белешке:** Кувано јело за домаћу животињу. — Сејање дуда. — **Гласник:** Нов закон угарски о стоци. — Пилављевић комисионар у Паризу, помоћник наше изложбе. **Дописи:** Из Поцерине, Жагубице и Смедерева. — **Записник:** Седница Управног Одбора. — **Питања — Одговори.** — На знање члановима помагачима. — **Стечај.** — **Позив на збор винара.** — **Подлистак:** Које животиње треба да чувамо и да их не утамањујемо.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ **КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА** **Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ.**

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ИСПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по образцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 4 и 5. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 22 и 29. ЈАНУАРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

ЗБОР ВИНАРА И ВИНОДЕЛАЦА

у Нишу на св. Трифуна и Сретење

Ми смо у 1. броју *«Тежака»* од ове године обележили Краљевом речи почетак новога *привредног доба* у Србији.

И одмах у 2. броју имадосмо срећу донети *позив на збор винара.*

Изгледа да је давно сазрелу воћку требало убрати.

Српско Пољопривредно Друштво, до сада једини чувар на мртвој straжи наше занемарене пољске привреде још Септембра 1880. године позвало је све економе из Србије на договор о начину унапређења појединих грана пољске привреде, и још тада ставило на ред и припремило што треба за решење питања *о унапређењу нашег винодела.* Па како су друга замашнија питања попунила време и исцрпела снагу његову, то је тада ово изостало.

Прошле године поново покрену Управни Одбор питање о тим зборовима и једна секција истаче и ово питање и узе да припрема оно што треба за савремено повољно решење његово, уз друга не мање важна и хитна. И Друштво спрема да тај повремени збор држи у Марту о. г. но кад се показала прилика да се може ово једно питање о винодељу и раније претрести Друштво је прво које је изјавило добру вољу да решење тога питања помогне онако исто вољно као да га је и само покренуло ...

«Тежак» орган друштвени поздрављајући ову појаву сматра за дужност да са своје стране овај збор топло препоручи и позива све наше виноделце и винаре да се одазову и својим многобројним учествовањем помогну да се сва она питања, која су истакнута што потпуније реше на овоме збору.

И ако је наша чувена Крајина прва у винодељу те би се овакав збор могао држати у Неготину, и ако у Београду има много лица која се баве винарском трговином а ту је и Привредно Министарство и Друштво те би се с тога могао држати и у Београду, опет ми велимо, право је што је у ово доба, кад је отежан долазак како у Београд тако и у Неготин, Ниш, као средина покренуо овај позив.

Из Београда, Смедерева, Пожаревца, Свилајнца, Жупе и Трстеника — може се доћи за дан у Ниш, па шта више и из Неготина за два дана.

Ако има у нас истинитих покретача за корисним радом; ако има будних осећања за економским болитком економском самосталношћу нашом овај збор неће остати без одзива.

Ми смо у многим приликама помињали, како нас притискује то што се наши капитали не окрећу земаљској привреди.

Сад ево прилике за то. Помогнимо саветом да се организују удружења рада са капиталом, па ће се оно постићи за чим смо уздисали.

Ми смо много пута жалили што нам новац одлази у туђину за страно вино. Ево прилике, да оснивањем удружења у којима ће имати и знања и капитала и одабраног материјала однегујемо вино, којим ћемо моћи не само своју пијацу подмирити, но га још и на страну извозити и за њ лепу пару добијати.

Ми смо много пут жалили, што тако много по свету доброг видимо, а у нас свега тога нема. Ево прилике да *на делу* ту жељу остваримо. Што су напреднији народи опробали и ми да заведемо.

Ми смо у доброј намери често разбирали о злогласној филоксери и преко новина предлагали неке начине, који нам изгледаше подесни да штету умање.

Но наш омиљени Академик Љ. Ненадовић вели у једном писму уреднику «Тежака» више вреди једна виђена него десет прочитаних.

Ево дакле прилике да се живом речи договоримо и један другом испричамо шта смо *видели* и сазнали, шта ли је пре и остварљивије.

Ми смо нашим трговинским уговорима приписивали многе наше недаће а у ствари, док нашу производњу сами не организујемо, ни најповољнији уговори неће нам је покренути. Исто, колико што ни железница неће донети оно што смо од ње очекивали, ако не прегнемо да јој оно принесемо и уредимо што би она носити могла.

«Бој не бије свијетло оружје, но га бије срце у јунака».

Време је да изнесемо, упоредимо и непристрасно оценимо оно, што нам наши виногради данас дају; да

видимо шта ваља а шта не; да удружимо радника који је оскудан знањем и алатом па са много труда мало накнаде добија са оним који има новца, те да се производ бољим справама лакше и потпуније однегује и по бољу цену прода; да озбиљније станемо на пут наглом упропашћавању наших винограда; да ..

Читав низ питања изнет је пред збор, а дата могућност да се још која изнесу.

Питања ова могла су се и другаче формулисати, али то ствар не мења.

Главно је то да се на оваквом збору скупе они који у ову привредну радњу залажу толики свој труд те да се упитају и о томе договоре: како би могли за њега више добити; и како нам је филоксера потаманила неки део винограда шта да радимо па да се зло пресретне да даље не хвата око себе. Можемо ли просторије виноградске умножити, и каквим год начином наше вино из наших оскудних пивница, где немамо ни места ни судова ни згоде да га потпуно однегујемо сместити у боље пивнице, где се може све урадити у своје време, лакше наћи купац и за бољу цену продати па опет приход да не иде другоме но ономе који га је радио и чијим се трудом и прибором неговало. —

Ми смо навикли у очи сваког озбиљног посла да уздахнемо и да забавимо ма чему.

Тако би могли и овоме: Једни да речемо, кратак је рок за спрему, други дални је пут, трећи ово, четврти оно.

Ако је кратак рок за збор и договор, остаје нам, више за дело и извођење онога о чему се договоримо. Ако не исцрпимо све, нико нас не зове на тестаменат. Допунићемо доцније. Почетак треба једном учинити. И *што пре то боље!* Лепо једна реч вели: *Давно је Бог упитао Србе шта желите но они затражише да се договоре, али још се нису договорили.*

Наши прави виноделци свуда по земљи имају свој лепи обичај да се сваке године о св. Трифуну састају у винограду да орежу неколико чокота, да их залију вином, да то прославе заједничким пријатељским разговором, о свему што је било и што може бити. Тим виноделцима не може ни сада то бити тешко ни далеко. Зато их ми молимо и позивамо на ову заједничку беседу и славу, на договор о добру, ако Бог да, свију виноделаца целе земље. И у нади да ћемо се многи са Тимока, Дунава Мораве, Лепенице, Јасенице и Топлице састати на ушћу лепе Нишаве у славноме граду Нишу који је свуд наоколо окићен виноградима, ми унапред благодаримо онима који то помогну и довикујемо: у име Бога и св. Трифуна, срећно нека је и до виђења на *збору у Нишу!*

О СУМПОРИСАНОМ ВИНУ[1]

од

Др. Марка Т. Леко

Од разних материја, које се сматрају као средства за фалсификовање вина, најчешће се помиње *«оловни шећер»*.

Оловни је шећер хемиско једињење олова с киселином сирћетном. У прашку изгледа као обична бела со и има сладак укус.

[1] Видети „Тежак“ 1886. стр. 379 и 452. Ур.

ПОДЛИСТАК

КОЈЕ ЖИВОТИЊЕ ТРЕБА ДА ЧУВАМО ДА ИХ НЕ УТАМАЊУЈЕМО?

по Карлу Милеру од Доброслава М. Ружића.

(НАСТАВАК)

На првом месту да поменемо фамилију **слепих мишева**. Ова ру па животиња изгледа презрена, јер у свима слојевима човечијег друштва наилазе ове мирне животиње поред одвратности, још и на некакво предубеђење, и сујевјерне погледе. Нарочито су женама слепи мишеви права чудовишта, тако, да чим се један појави одмах се марамама, метлама и другим којечим растерује.

Многи мисле да се они хране месом, а то због тога што се они вијају по подрумима, таванима, и другим тавним местима, и све што пацови и мишеви ураде, то се приписује њима, *док њихова права храна састоји се из буба.* Они су бубоједи а не месоједи. Слепи мишеви су праве ноћне животиње, и хватањем инсеката ноћу и у сутон, оне онда — кад певачице мирују — представљају најкориснију групу животиња у том погледу. Због тога оне су утамањивачи економски најшкодљивијих буба, које су као сутоњски и вечерњи летачи скривене дању од тица, и њиховим утамањивањем слепи мишеви су врло корисни баштама, пољима и шумама. Овде треба напоменути да су слепи мишеви врло прождрљиви, и усљед тога моћ сваривања им је врло велика. Пажљив посматрач приметиће ту способност и моћ слепих мишева врло лако, рано у јутру по стазама наћи ће остатке крила и чврстих делова од буба и ноћних лептирова. За један сат поједе слепи миш *(Vesperugo noctula)* туце мајских буба, тако исто тамани он и ноћне лептире. При лову том на бубе, час се уздигне у највише врхове дрвећа, час се спушта са висине доле, те хвата каквог сутонског лептира. Лов је овог слепог миша разноврстан, јер он хвата како највећег сутонског лептира, тако и оне најмање лептириће што облећу ноћу око свеће. Па и онај обични слепи миш *(Vespertilio murinus)* врло пажљиво тамани бубе и ноћне лептире нарочито у Мају и Јупу.

Док ови слепи мишеви махом лове у извесној висини, докле наше мале тице не могу да достигну, то мали кржљави слепи миш *(Vesperugo pipistrelis)* уништава јако инсекте по дољама и баштама један пар може са свим да истреби од инсеката читаву једну башту. Па и дугоушни слепи миш *(Plectorus auritus)* помаже доста у требљењу инсеката, и то нарочито по цвуновима, дрвећу, по цвећу и лишћу. Из свега овога види се да ове животиње нису такве да их се треба бојати и плашити се, но напротив оне су нам од ваљде и зато их треба штедити.

Кртица (Talpa europea)

Од пре се мислило да се она храни биљним материјама, но сад у то нико не верује, јер сваки зна, да се она храни инсектима, а мрзе је само због тога што рије земљу. Али она је од свију инсектождерих сисара најпрождрљивија, она се храни црвићима, глистама и многим другим бубама, пужевима, жабама и

За оловни шећер вели се, да је у стању мутно вино да избистри и да киселом и лошем вину да слађи и пунији мирис.

Но *оловна једињења спадају у ред отровних тела*, па једно с тога, што су вина, која имају оловнога шећера одвећ шкодљива за пиће, а друго, што се олово у вину може врло лако хемиским путем да докаже и још из других узрока, може се рећи, да се данас више не узима, за фалсификовање вина.

Од многобројних вина, која сам за ово 4—5 година, као државни хемичар аналисао, није ни у једном нађено, да има и трага олова, нити се иначе у новије доба у литератури вина помиње, да је у другим земљама, у којима се вина испитују, нађено, да се она оловним шећером фалсификују.

Употреба оловнога шећера у подрумарству може се већ рачунати у гатке. У осталом, има других данас познатих средстава, која нису тако отровна а којима се вино може боље *«дотеривати»*, но оловним шећером.

Тако, зна се, да осим воде, за фалсификовање, конзервисање и дотеривање вина употребљавају се разне материје као алкохол, шећер, глицерин, разне вештачке и биљне боје, гипс, стипса, салицилна киселина, *сумпораста киселина*, бела порцеланска земља, рибља бешика, желатин, јаје, крв, млеко, разне миришљаве материје и т. д. а налазе се на послетку у трговини и таква вина, у којима нема ни трага сока од грожђа, но су сасвим фабрични производи. —

* * *

Аналишући многа вина, која се код нас крчме нашао сам, да се у врло великој мери продају вина јако сумпорисана, која су готово без изузетка странога, нарочито аустро-угарскога порекла, а међу тим се код нас на то не обраћа потребна пажња, као да није довољно познато, да су сумпорисана вина одвећ шкодљива за пиће.

Те околности дале су ми управ повода, овоме писању. —

Под *сумпорисаним вином* разуме се такво вино, које садржи *сумпорасте киселине*. А сумпораста киселина то је једно хемиско једињење сумпора с кисеоником, које се ствара код сумпор. горе. Свакоме је готово познато, да се при горењу сумпора развија некакав гас, с врло непријатним загушљивим мирисом, тај гаć, то је сумпораста киселина.

Приликом сумпорисања винских буради упаљеним сумпором, буре се испуни том загушљивом паром сумпорасте киселине, па кад се такво буре налије вином онда вино раствори извесну количину те паре и отуда прими сумпорасту киселину.

У овом случају, употреба сумпорасте киселине оснива се на тој особини што је она у стању, да сачува извесне органске материје од кварежи, да спречи у њима процес врења, распадања трулежи да их конзервише.

Тако нарочитим опитима доказано је, да је сумпораста киселина према употребљеној количини у стању, да за дуже или краће време спречи врење шире. По Неслеру, шира, која у једном литру има 77 милиграма сумпорасте киселине прелази у врење три дана доцније но иначе, а кад садржи 150 милиграма, прелази у врење тек пошто се у други суд преточи, на послетку ако има 310 милиграма сумпорасте киселине у једном литру, онда се држи и не прелази у врење и пошто се два пут преточи. Ово важи како за процеђену бистру, тако и за мутну ширу.

По Реслеру, нека шира, која је у једном литру имала 130 милиграма сумпорасте киселине и била у подруму, није ни после два месеца прешла у врење.

мишевима. Она лови обично под земљом, где гради ходнике, правећи по њивама и ливадама кртичњаке. Ако расмотримо кртичино тело, видећемо како је она баш вична за такав посао, а њена огромна прождрљивост гони је да непрестано ради под земљом. Како је веома прождрљива, то она мора вешто да рије под земљом, а непрестано пак покретање и напрезање убрзава варење, и увећава прохтев.

Опити чињени са њом потврђују то. У једној немачкој вароши, Дармштату, ухватили су 6 кртица. па су их метули у један пространи сандук висок $^3/_4$ метра, и напуњен земљом, и за мало сахати прождрле су оне неколико кила глисти. Кад су им престали храну давати, развила је се борба између њих, и оне се почеше међу собом клати, док напослетку није остала једна најјача, па и она је одмах другог дана цркла од глади. *Вебер* из Цириха, прича како су две ухваћене кртице прождрле за један дан 840 црвића, 25 гусеница и једног живог миша. Др. *Најфферс* у Еслингену, вели да је једна кртица прве ноћи кад је била ухваћена појела 47 црвића, за 24 сата просечно 60 до 70 тих буба. Од *Ленца* знамо да је једна кртица за 24 сата појела једног великог слепаћа, пужа, три лептирске чауре и једну змију. *Глогер* дакле не претерује ако каже: *да једна кртица утамани инсеката за дванајест кила*, колики је то број и колика је грдна штета од толико инсеката, може лако сваки себи представити, може се узети да би штета од тих инсеката износила преко четири стотине кила самог корења од културних биљака.

Кртица је у стању према досадањем испитивању једну њиву од $^1/_4$ хектара за 10 до 14 дана са свим да очисти од свију инсеката. Она у једном месту само толико остаје докле ту има хране. па одма иде даље, а може врло лако да пањуши где има инсеката. Она се најрадије находи на таквим местима где су скривене ларве мајске бубе — које су им најмилије јело — са свим противно тврђењу неких писаца да оне траже суво — пешчарско место, јер на таквим местима она се находи само у путовању иначе она воли земљу црницу.

Млоги економи мисле да кртица са својим кртичњацима не прави већу штету но што је ваида од хватања буба. Кртица је од штете највише баштама, али је опет већа ваида но штета. Из овога се јасно види, да је кртица врло корисна животиња, и да је не треба гонити, те су с тога млоге државе у Немачкој и укинуле давање награде онима што хватају кртице, а те су награде поникле још онда, кад се мислило да је кртица штетна.

Ровчице (Soricina)

Ровчице су врло сличне са кртицом у начину живота. Њих има више врста: водених, шумских и сићушних. Водена ровчица *Crossopius foediens* тамани само инсекте и живећи у води, то тамани водене инсекте, и рибе такође. А радо лови топлокрве животиње, као младе тице, и патке, те тако колико је од ваиде толико и од штете.

Премда су све наше ровчице врло грабљиве, и прождрљиве, јер што дохвате убијају и нападају, то ипак нису и без ваиде, таманећи шкодљиве бубе и мекушце. Оне не траже храну дању и према сунцу, ма да по кад кад и то бива, већ нарочито зором и у вече. У тражењу хране доста им помаже покретљива рилица којом њушкају и пипкају предмете, и њом надокнађују свој слаб вид, којег имају због закржљавелих очију. Својом рилицом пре-

Према опитима, који су чињени о утицају сумпорасте киселине на вино, изгледа, да већ 10 милиграма сумпорасте киселине у једном литру вина, могу вино да сачувају од утицаја Mycoderma vini a 100 милиграма сумпорасте киселине у једном литру, могу и под најнеповољнијим околностима, да сачувају вино од плесни.

Сумпораста киселина добила је по тој својој особини као конзервишуће средство врло великога значаја у подрумарству.

И као год што је некад славни Либиг казао да количина потрошенога сапуна, може да послужи као мерило благостања и културе једне земље, тако Др. Реслер вели, да је сумпораста киселина у след увећаног транспорта вина, добила данас тако великога значаја, да потрошена количина сумпорасте киселине, у неком пределу, може да послужи као мерило о извозној снази тога предела, јер по Д-ру Реслеру где бурад нису сумпорисана, тамо је чистота буради у опште сумњива и купац неће да ризикује, да у таквим бурадима, вина далеко преноси.

Нема сумње, да је сумпораста киселина једно од старих опробаних и снажних конзервишућих средстава, нарочито као антисептично средство од вајкада је познато.[1]

И примењавање сумпорасте киселине у подрумарству није никакав нов проналазак.[2]

[1] У Омировој Одисеји, (прс две хиљаде и осам стотина година), помиње се већ, како је Одисије, при своме повратку пошто је поубијао просиоце Пенелопине, тражио сумпора, да због рђавога задаха од просилачких лешева, окади дворану, собе и двориште.

[2] У једној књижици још од 1530 године од Арнолфа де Вила-Нове „О справљању вина“, говори се о сумпорисању буради, као о једној манипулацији, која је већ одавна била позната. У оно доба знало се већ, да је добро сумпорисати вина, да би се могла одржати, да се не промене, не оболе, и да се могу добро транспортовати.

Но, такође одавна је познато и то, да су јако сумпорисана вина шкодљива за пиће. Године 1775 изишло је од «једнога доброг Немца» («von einem redlichen Deutschen») «упуство о поправљању вина и предохрани шкодљивих манипулација с вином«, у коме се изрично напомиње, «да су претерано сумпорисана вина непријатнога укуса, *шкоде прсима и глави, изазивају главобољу, несвестицу, муку, притисак на груди, гађење и повраћање и шкоде нервима*».

При свем том, што је још тада познато било да су сумпорисана вина шкодљива за пиће, и поред тога, што је и у новије доба[1] сумпораста киселина одсудно обележена да отровно дејствује на организам, ипак се још и дан данас операција сумпорисања одржала, и у неким пределима у подрумарству јако се примењује, па чак се и од неких стручњака живо препоручује.

И у најновије доба,[2] по нарочитом захтеву аустриског министарства народне привреде дао је *бечки медицински факултет*, своје меродавно мишљење о утицају сумпорасте киселине на здравље човечије, у коме се изрично вели, да је експериментом доказано, да *сумпораста киселина шкодљиво утиче на организам*, да вина која су јаче сумпорисана, проузрокују *несносну главобољу* и код оних особа, које су навикнуте, да пију вино, па и *према одвећ незнатним количинама сумпорасте киселине, да су гдекоје особе осетљиве*.

Но пошто је операција сумпорисања врло јако распрострањена, и сви досадашњи опити, да се сумпорисање истисне или замени каквом другом операцијом, нису успели, а пошто се претпоставља да одвећ мале количине сумпорасте киселине, неће бити од ути-

[1] I Gutachten der Medicinischen Facultät der Universität Wien. 29 Novemb. 1885. № 62.

[2] II Gutachten der Medicinischen Facultät der Universität Wien. 19 März 1887 Z. 71. G, C.

врћу лишће, камење, рију земљу, тражећи бубе које су ту скривене, и улазе тако и у мишије рупе хватајући их и убијајући, па и кад су сите опет настављају даље свој прождрљиви посао, с тога су баш корисне.

Јеж (Erinaceus europeus)

Као што владају предрасуде о слепим мишевима, тако је исто и са јежом, који је врло безазлена животиња. С тога је вредно да изближе упознамо и посмотримо овог јединог члана из фамилије бодљикавих јежева (Aculeata), који код нас станују. Још 1851 године једне шумарске и ловачке новине обратиле су пажњу на утамањивање невиних јежева, за које су тада мислили многи да они чине штету усевима и семењу, док се мађутим зна да јеж није у стању због својих зуба да сажваће и распрсне семење, па и сам желудац мртвога јежа показао би нам да се он не храни биљном храном, но инсектима, и то све оним најшкодљивијим ларвама, мајским бубама. Сем тога јеж је врло користан и вешт у ловљењу мишева, а не страши се он ни најотровнијих шарана и каменљарки, јер му њихови уједи не шкоде ништа, и он их врло лако и брзо савлада и прождере. Једина штета коју јеж проузрокује јесте у тамањењу тичића чија су гнезда при земљи. али најмилији лов и храна његова јесу зглавкари и мекушци, вешто и неуморно подиже он лишће, рије земљу, и њушка, тражећи бубе и ларве, које одма прождире, јер јеж је врло прождрљива животиња, с тога је и угојен пре но што почне своје зимње спаванье. С тога нека је сваком препоручено да не дира јежеве и да их не тамани.

Јазавац (Meles vulgaris)

Испитиваньем желучног садржаја код многих јазаваца — и то у разно доба године — дознало се тачније и о томе како они живе. Желудац јазавца — испитан одмах посла смрти — пун је лопта и гужви од глиста, буба и мекушаца разне врсте и облика као буба, ларви, гусеница, лептира, пужева, покадшто и мрави, у јесен остатци од шљива, дивљих крушака и т. д.

Јазавац тражи своју храну обично ноћу, а за време парења и дању. Женка сваког вечера води своје младе на пашу, и ту се развија леп призор за природњака који хоће да посматра живот јазавачки. Маторка иде пред младима у извесном растојању, а они иду за њом. Помоћу дугачкога нокта на предњим шапама, буши она левкасте рупе по ливадама, и то пошто прво нањуши траг животињама које у земљи живе, њушка дакле јазавцу служи да нађе себи храну, али за копање рупа употребљује предњу шапу и јаке дугачке нокте на њима. И млади трчећи за мајком хватају бубе и ларве које им мајка испод лишћа или камења нађе, ако је после кише то са слашћу хватају пужеве који су се по земљи размилели. Често ће им маторка својом шапом да додаје кад нађе на какву посластицу њихову. Где су виногради ту је јазавац врло опасан лопов, и само ту у виноградима не треба га штедити иначе он је врло корисна животиња, и зато га треба штедити.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

цаја на здравље људско, то је *бечки медицински факултет* мишљења, да се могу још у промет пуштати вина, која у *једном литру садрже до осам милиграма сумпорасте киселине, но чим више садрже, да се безусловно искључе из промета.*

Од вина, која се код нас крчме, и у којима сам констатовао сумпорасте киселине, обично су имала у једном литру много више но 8 милиграма сумпорасте киселине Имао сам и таква вина која су у једном литру имала и преко 100 милиграма сумпорасте киселине.

Кад се већ не може бити без сумпорасте киселине, онда бар да се операција сумпорисање с већом пажњом врши и да се вина не пресумпоришу.

Колико ће које вино приликом сумпорисања растворити сумпорасте киселине, зна се, да зависи од количине сагорелога сумпора, начина пуњења насумпорисаног бурета и од јачине вина.

Израчуњено је, да у буретy од једнога хектолитра има 29·8 грама кисеоника, у тој количини кисеоника, може да сагори исто толико сумпора т. ј 29·8 грама и на тај начин, ствара се 59·6 грама сумпорасте киселине. Кад би при пуњењу бурета вином, сва та количина сумпорасте киселине прешла у вино, онда би један литар таквога вина имао 596 милиграма сумпорасте киселине Међу тим у ствари се много мање раствара. Тако, при пуњењу једног бурета насумпорисаног горњом количином сумпора, вином од 9 запр. процената алкохола, нађено је, да то вино у једном литру нема више од 134·6 милиграма сумпорасте киселине. Јаче вино раствориће више, јер се сумпораста киселина лакше раствара у алкохолу но у води, а такође више ће растворити ако се буре испуњено сумпорастом киселином не напуни са свим вином, и тако знатна количина неупијене сумпорасте киселине не истера из бурета, већ се буре налије само донекле како би вино доспело да што већу количину сумпорасте киселине раствори.

Према томе, може се доста приближно израчунати, колико треба сагорети сумпора, и како, па да не буде претерано сумпорисано вино и да у једном литру нема више од 8 милиграма сумпорасте киселине.

Но гдекоји винари, не водећи рачуна о шкодљивом утицају јако сумпорисаног вина на здравље човечије, а знајући, да је сумпораста киселина не само јако конзервишуће средство, већ и добар лек за оболела вина, употребљавају је и преко сваке мере. Па да би вино што већу количину сумпорасте киселине растворило ови га на особени начин и сумпоришу, тако, да не само, сагоревањем извесне количине сумпора, бурад и вина приликом сваког претакања сумпоришу, већ се чак и помоћу нарочитих апарата, спроводи у вино чист гас сумпорасте киселине, тако, да гдекоја вина могу имати знатне количине те шкодљиве материје.

Нарочито слатка вина, да би се одржала и да не би прешла у врење, јако се сумпоришу. Тако нађено је да се крчме слатка вина,[1] која су у једном литру имала више од једнога грама чисте сумпорасте киселине.

Кад се већ вина која садрже преко 8 милиграма сумпорасте киселине у једном литру, сматрају по мишљењу бечкога медицинскога факултета, да су шкодљива, онда, шта да се каже, за такав буђуриш, који у једном литру има преко 1000 милиграма сумпорасте киселине!

Нема сумње, да би требало такве винаре, који тако издашно сумпорастом киселином малтретују вина, најстрожије осудити и казнити, но у неколико служи им за олакшицу то, што има наученьака — винара, који налазе, да не треба бранити продавање сумпорисанога вина. Такав је наученьак — винар *Др Реслер*, директор опитне станице у Клостернајбургу код Беча. Из његових публикација види се, да је врло велики поборник употребе сумпорасте киселине. Др Реслер изрично препоручује њену употребу у подрумарству и вели, *да само из оних предела треба куповати вина, у којима се бурад сумпоришу.* Шта више. Др Реслер говори и о количини сумпорасте киселине, која може утицати на здравље и мисли, да и 200 милиграма сумпорасте киселине у једном литру неће бити од утицаја на здравље људско, дакле управ 25 пута више, но што допушта бечки медицински факултет.

Како је познато, да се у Аустро Угарској вина у врло великој мери сумпоришу, то ова препорука Дра Реслера, која би у поменутој држави имала да важи као једна од најкомпетентнијих, изгледа, да је поглавито потекла из претераног патриотизма, а не из потпуно оправданога уверења, да сумпорисана вина нису шкодљива за пиће

И заиста, анализујући многа вина из Аустро Угарске, која се код нас крчме, нашао сам готово у сваком белом вину, знатне количине сумпорасте киселине

За наше винаре, у колико ми је из лабораториске праксе познато, може се рећи, да се готово никако не занимају сумпорисањем бурадi односно вина. У том погледу, а и иначе наша су вина далеко поузданија од страних производа. И при свем том, поред наших слављених и јевтиних вина, крчме се на жалост код нас и то за врло скуп новац које какви страни шкодљиви производи. —

Кад би се у производњу вина обратила озбиљна пажња на израду вина и чистоћу бурадi, онда би операција сумпорисања била са свим излишна.

Противу продавања сумпорисанога вина, нужно је да се предузму и код нас, ако не строжије, а оно бар онакве мере, какве се предузимају у оним земљама, где се таква сумпорисана вина у велико производе.

Мађарска влада нашла је за нужно, да изда још пре неколико година нарочити распис, по коме се строго забрањује продавање јако сумпорисанога вина

Према томе распису, пронађена сумпорисана вина, не уништавају се као друга шкодљива пића, но се само за време из промета искључују, а то из узрока тога што се и јако сумпорисана вина временом поправљају. Сумпораста је киселина једно од оних хемиских једињења, која се доста лако оксидишу и оксидисањем сумпорасте киселине постаје сумпорна киселина, која опет у вину с калцијумовим солима винске киселине прелази у калисулфат, који у толиким количинама у каквим се обично налази сумпораста киселина у вину, није шкодљив

Да би се сумпораста киселина, која се у вину налази могла и то што скорије оксидисати, нужно је да се вино више пути преточи. Па кад се после извеснога времена хемиским путем докаже, да у вину нема

[1] Repertor. der analyt. Chemie 1883 ср. 308.

готово ни мало сумпорасте киселине, онда се може допустити да се крчми.

У случајевима пак, кад би се и поред такве благе забране, нашао какав продавац, који би крчмио вино, које је као јако сумпорисано обележено и из промета искључено, онда га не би требало штедити, но казнити најстрожије за продавање шкодљивога пића а у крајњем случају и денатурисати му сву нађену количину сумпорисанога вина.

Интересантно би било нарочитим опитима изнаћи, под каквим се околностима и за које време може сумпораста киселина у вину да оксидише. У колико ми је познато, ти опити нису још чињени, а према садашњим приликама, било би од знатне практичне важности, да се зна, како се јако сумпорисана вина могу што брже поправити. —

Сумпораста киселина може се у вину хемиским путем врло лако да докаже, а и квантитативно да одреди. Ако буде потребно, написаћу другом приликом и кратко упуство о квалитативном и квантитативном истраживању сумпорасте киселине у вину. —

За сада сам сматрао за дужност само да скренем пажњу надлежних на ову врло важну неправилност у нашем промету вина.

Пошто је доказано, да су сумпорисана вина шкодљива за пиће, то треба дакле у колико је могућно више, чувати се сумпорисаних вина.

Код нас, као што сам већ напоменуо, операција сумпорисања није уобичајена, а да би се сачували од страних сумпорисаних производа, требало би увек пре закључене погодбе од таквога вина послати једну пробу државној хемиској лабораторији, ради анализања.

И за пива, која се код нас крчме, имао сам прилике да се уверим, да садрже сумпорасте киселине само не у тој мери као вина.

Противу савеснога *сумпорисања буради*, неби се имало шта да примети. Шта више, добро је чисту празну бурад, ради веће сигурности упаљеним сумпором пажљиво окадити, само их ваља приликом пуњења пићем, више пути, дотле чистом водом испирати, докле год из бурета са свим не ишчезне загушљив мирис сумпорасте киселине.

Кад би се тако поступало, онда разуме, се, не би могла у вино прећи шкодљива сумпораста киселина, но се тако не поступа, већ се врло често намерно удешава, да и вино буде добро насумпорисано и као што вели чувени бивши професор хигијене на бечком универзитету *Новак, да се сумпорисањем поправи све оно, што је услед грамжљивости, незнања, нехатности и нечистоће у подрумарству покварено.*

Кад тако вели научењак оне земље, у којој је сумпорисање вина, једна са свим обична операција у подрумарству, онда шта остаје нама да кажемо, који смо осуђени, да поред наших несумпорисаних вина, пијемо којекакве стране, сумпорисане шкодљиве продукте.

Но, да не би, упуштајући се у даље расправљање тога питања, можда из патриотизма, од прилике као Др. Реслер, учинили какву погрешку, боље је, да се за сада на овоме зауставимо.

Децембра 1888 год.
у Београду.

КАКО НАПРЕДУЈУ ЕВРОПСКЕ БЛАГОРОДНЕ ВРСТЕ ВИНОВЕ ЛОЗЕ НА АМЕРИЧКОЈ ЛОЗИ?

Познати француски ампелограф V. Pulliat рекао је у «Moniteur vinicole» од прилике ово:

«Борба и живахно прегонење између присталица америчке лозе и оних који препоручују употребу средстава за уништавање филоксере, продужавала се годинама и јако се заоштрила, но је та борба скоро довршена, јер и ако се употребљавала сва та средства и понављало јако ђубрење, није се могла лоза одржати, но је све више и више слабила и најпосле трошкови су око одржавања њеног претегли принос тако, да је се морала вадити».

Овако немислимо само ми. Но тако мисли и сам преседник комисије противу филоксере за предео Лоаре, који је као виноградар јако заузет за сумпороугљеник, написао особито добро дело о томе, и који је у својим виноградима у најјачим размерама употребљавао сумпороугљеник. Он као и други виноградари, који су се десет година мучили са инсектисидима, а о америчкој лози не хтедоше ништа да чују нити да знају, сада су за ову ватрено заузети, као што сам и сâм.

Треба само сва виноделска друштва од пре 5—6 година и данашња изближе посматрати. Пређе беше свака седница испуњена говором о сумпороугљенику и инсектисидама тако, да се онај који гаји америчку лозу и који је потпуно уверен о вредности и важности њеној, није смео усудити, ни једну реч изустити у корист њену, јер би против-говором био угушен.

Ну али се време променило. Од 1887 и 1888 браниоци сумпороугљеника и инсектисида тако су ретки, да ово питање никако више не излази на дневни ред, а свака седница испуњена је само говором *о америчкој лози.*

Но и у овоме часу победе америчке лозе наступа напрасно оштра разлика између оних, који калеме и оних који је размножавају за непосредну производњу. Свака странка јавља се са основом и доказима, и свака странка може и право имати, да ће допринети обновљењу нашег упропашћеног виноградарства

Гди су до сада обична вина производили, привољевају се америчкој лози за непосредну производњу, јер веле: она даје вино са мало трошкова и без великог труда, а уз то још и доста вина; за друго најпосле и не питамо, нити што друго тражимо. Ја, али све ове сорте, не могу да замене наше благородне лозе, које нам је филоксера уништила. Код воћарства старе добре врсте крушака замениле су ново одгајене које надмашују старе каквоћом, и наши виноделци могу место садашњи амерички лоза за непосредну производњу, такве сорте одгајити, које ће имати онакве особине, какве ми захтевамо и тражимо, и да ће место њихово

цени и количини готових бурада и именима поверења достојних купаца или сензала.

У разговору беше реч и о државном подруму у Будапешти. Мени рекоше да је то предузеће промашено. »Оснујте — рекоше ми, *практичне школе за винодеље* у сваком центру производње. да млади сељаци науче обрађивати лозу, неговати вино и пећи чисту ракију; и издајте строг закон о сензалима. Ако немате — по разним крајевима земље — богатих трговаца, који би имали подруме за извоз вина, оно оснујте *акционарска друштва.*

Куће, које имају велику радњу с коњаком, дадоше ми савет, да Србија обрати *особиту пажњу* на ракију из грожђа, недозрелог грожђа и из комовице. Свака количина тих производа имаде сигурне купце.

Ја сам послао обрасце комовице из разних крајеве Србије, ал *сви* имадоше укус *казана*, па зато и нису за светску пијацу. У Бордо-у показали су ми чисту комовицу из Цариграда, од 60 до 64%, без икаквог мириса. Та комовица јако се троши у Бордо-у и то по високој цени.

Поред тога што рекох, о конзулату у Бордо-у, школи за винодеље и акционарским друштвима за винодеље мислим да би влада требала да обрати пажњу на *тарифу наше железнице* и на *бурад.*

Кућа »*Schenker et Cie*« у Бечу, обвезује се да транспортује 100 кила вина (при 5000 кила);

Из Београда у Бордо (преко Рјеке) . . . Ф. 6·50
Из Радујевца у Бордо (преко Рјеке) . . Ф. 8·50
Из Радујевца у Бордо (преко Галаца) . . Ф. 6·30

А српска железница наплаћује до Београда (transito):
Из Ниша 2. 3.00; из Пирота 4 53; из Станаћа 2·19!

Влада треба одмах да нареди по целој земљи жигосање буради. Нежигосана бурад јако сметају трговини главно на *бумруку* и при *препродаји.*

Ако се склопи акционарско друштво за винарску радњу, то исто ваља да набави *лакша* и *јефтиниja* бурад. Транспорт тешких бурад *скупо* стаје, зато су у Француској, Италији, Шпанији, Португалу и у Грчкој већ усвојили израду лаких бурадн.

Сад бордоски трговац губи на негда траженим јаким, тако звано мађарским бурадма по 2 динара од ектолитара, при препродаји. Гвоздена бурад, која сад служе по подрумима, велика гвоздена бурад на вагонима. а главно вагон цистерне које су већ заведене по свима железницама западне Европе, замењују обична бурад при транспорту.

БЕЛЕШКЕ

Да не рђају пољопривредна оруђа и алати.

Пољопривредна оруђа и алати могу се сачувати од рђања врло лако и просто. Зато се употребљује нарочити *маз* од сланине и смоле. Обично се узимљу три дела сланине и један смоле па се то заједно растопи и меша. Овим мазом, ваља, помоћу четкице или крпе, намазати све гвожђане и челичне делове на оруђама тако, да се на њима одозго увати танка превлака. Маз треба имати свакад у приправности, па њиме намазати оруђе одма по употреби, дакле увек пре него се оставе. — Да се гвожђани и челични делови сачувају од рђања треба само спречити утицај ваздушног кисеоника који и производи рђу а то се потпуно постиже са горњим мазом.

«Praktischer Landwirth»

Лек противу кашља код прасади.

Прасад добијају кашаљ већином због назеба. А назеб долази због влажног свињца у коме се држе, или од мокрог простирача, рђаве стаје и. т. д. Да се прасад излече од кашља, ваља пре свега, уклонити узроке од којих долази назеб, па им онда давати нарочити лек Тај лек прави се, кад се узме 50 грама госпиног биља (Glicirrhiza glabra); 50 грама семена од анижа и 150 грама меда. Кад се све то, у овој сразмери, једно с другим измеша и направи мацун (пекмез), онда се на једно прасе даје дневно по једна порција, у величини ораха, што му треба премазати преко језика. Ако кашаљ траје дуже времена, треба употребити други лек, који се прави од ситно истуцаног госпиног биља, линцуре и меда. Од биљака узима се по 65 грама а од меда 250 и тај се лек даје прасадма двапут дневно онако и у оној величини као што горе напоменусмо **P. L.**

О метиљу.

Ово сам случајно дознао *како су се метиљаве овце спасле од метиља.*

Јован Лукић из Голе Главе ср. подгор. имао је две метиљаве овце које су тако омршале да ни зашта нису ваљале осим коже — јер ништа нису могле јести, и тако их дотера у вече кући да их закоље и кожу скине. Но исто вече жена његова трећећи кисео купус од спољњег трулежа онако са расолом остави карлицу пред кућом, а обе овце ту ноћ нападну на купус и расо и поједу све. Сутра дан потражи Јован овце и нађе их у ливади до куће где слатко пасу. Зато остави их и у јесен закоље, пошто су се јако угојиле да је било с' прста лоја на полећини и ребрима.

Тај дан исприча догађај Андрији Станковићу из Г. Главе који је имао 80 брава па и он (Андреја) повади купус и расо из једне каце посоли (пошто ретко који сељак соли купус за зиму) и подели целом стаду — и тако код њега само два брава од 80 липсаше. — Овако уради и Видосав Ђорђевић овд. трг. који има дућан у Г. Глави и свих 9. ком. оваца осташе му здраве.

Јесенас кад су овце поклате приметили су да на црној џигерици на једној страни стоји тврда »гука« а остала сва здрава и чиста од метиља.

Ово јављам Друштву, па, ако хтедне, нека опроба овај лек а сад је баш прилика за употребу овог лека, пошто се хиљадама кила купуса и расола просипа као неупотребљива за људску храну.

Остајем врли пријатељ пољопривреде.

Драгу К. Стојшић
свећар у Ваљеву.

Медовина.

Мед се може корисно употребити и на справљање медовине медоваче или вина од меда. Медовина се прави овако: у једном повећем котлу чистом и калајисаном угреје се 40 до 50 литара воде, у ту воду успе се око 10 литара оцеђеног меда, па та мешавина течна прокува се лагано од прилике $1^1/_2$ сат, а за то време повремено се отпењава, скида пена. За тим се остави та медена вода па се лагано олади, после успе у чисто буре, које се мора сасвим вршно напунити али не сме се затворити врањом. Тако напуњено буре мете се у добар потоплији подрум, где медовина после 7—8 дана почне да провире и за 15 дана сврши се превирање. Кад медовина преври, оточи се у друго буре, и тако талог остане на дну првог бурета.

Ако би преточена медовина још продужила врење, што се и жели, а често и бива, кад при отакању много ваздуха дође а њом у додир, онда се остави да довр ши врење, па се после разлије у стакла. При овој изради медовине ваља добро пазити де

се свака нечистоћа и мутљаг отклања, па по преврењу ако је још мутна треба је процедити кроз често цедило.

Да медовина добије пријатан мирис додаје се за време врења нешто меља, или сока од пољских јагода, сока од малина, рибизла и купина. Може се додати и мало цимета или другог којег мирисавог зачина. Додатком огрозда од зове добија медовина загаситу црвену боју. После две или још боље после три године стајања она укрти и постане пријатно и здраво пиће.

Путујући кроз Црноречки округ свратио сам месеца Децембра ове год. и у Зајчар. Познати наш млади пчелар г. Радован Мицић, показао ми је, да је спремио, неколико стакала неке медовине, коју је сам на особени начин справио и спремио да пошље одбору за париску изложбу у Београду. На који је начин г. Мицић ту медовину справио, мислим, да ће имати доброту, да са тим упозна и читатеље овога листа у своје време на што ће мо му бити веома захвални.

К.

Распис награде за проналазак средства против тровања риба.

Одбор рибарског друштва каспијског мора, расписао је међународну утакмицу, за проналазак средства, које би спречавало тровање риба и лечило оне, који би се разболели једући те отроване рибе. Комитет је депоновао на ту цељ као награду код цар. руске банке суму од 12.500 франака. Сваки странац може учествовати. Рукописи се могу на руском, немачком, француском, енглеском или латинском језику израдити и упутити пре 1 јануара 1893 министру цар. домена.

Радови морају ове тачке обухватити: тачном физичном и хемијском анализом одредити природу отрова; опити на животињама о утицају отрова на срце, опток крви, органе за варење и живчани систем, опити брзине усисавања канала за варење, и напослетку назначење противног отрова за таква тровања.

Вујић

Још једна реч о калемљењу „петолисте лозе“

Господине уреднице,

Ви сте имали доброту, да се у 2. бр. „Тежака“ од ове године обазрете на мој предлог: да се, као средство против филоксере, покуша калемити винова лоза на украсну лозу „петолисницу“ — Ampelopsis, и саопштили сте нам неколико података о томе: како та мисао и покушај нису нови, али да отуда није било никаквог успеха, т. ј. да ни опробаним вештацима није пошло за руком да им се калеми на ту лозу приме; те да је та мисао данас, а и за будућност са свим напуштена. — До овог вашег саопштења у „Тежаку“, мени, као ни г. Срети Л. Поповићу, који се сваким пословима много бави и о њима много пише, није било познато, да је коме пре мене та мисао на ум падала; и ја сам вам за то ваше саопштење врло захвалан, јер сам му се обрадовао. Али моја радост не иде на то, да се овај покушај, као безнадеждан напусти, као што су га други, по вашем казивању напустили, него ме напротив куражи на посао и даје ми наду на успех баш тај факт, што су и други људи — и то ауторитети у тој струци — долазили на ову исту мисао; а што њихови покушаји нису имали успеха, — мене то нимало незастрашава, јер неуспех каквог покушаја, сам по себи, није доказ и за неуспешност саме замисли, која се хоће њиме да оствари. — Кад би сваки напредак потицао само из утврђених науком теорија и правила, онда би и од мене — лаика у овим пословима паравно са свим умесно било поклонити се и уклонити се ауторитету учених пољопривредника, који су у оној вашој белешци споменути. Но, пошто експеримент, у недостатку таквих научних теорија и правила, остаје све дотле у својој важности, докле се немогућност успеха његовог научно не докаже, — то ни покушаји овога рада нетреба да се зауставе, докле се год сви могући начини пробе неисцрпе.

И тако Г. уреднице, далеко од тога да се обезкуражимо, ја бих молио све вредне виноградаре: да још идућег пролећа, па и за више година, покушају калемити на речену украсну лозу, не само разне сорте питоме лозе, него и вињагу *), и америчку лозу па можда и какву павитњачу, и не само на један, или два, три начина, него на све могуће, или бар на колико је могуће више начина, и у разна времена пролећа, лета и јесени. Тако на прва калемити и у процеп, и на саставак, и на око (или како се каже „на лист“), па ако и још какав начин има. Даље вала калемити на лози већ одгајеној и напредној, остављајући је на корену, а не одсецајући калемљен прут и усађујући га тако калемљен у земљу, па ма то биле и калемљене „изводнице“; а можда би још најбоље било прутове од добро одгајене лозе (свуда разумем украсну лозу) *потопити* т. ј. положити хоризонтално у земљу у дужини од 1·5 метра и више и такве „потопнице“, не одсецајући их од корена, калемити или у исто време или и у разна времена, преко лета нарочито с' пролећа, ако је *потапање* већ с јесени учињено. — Природа је пуна тајни и нико их још није до краја сазнао; зато куцајмо и даље на њена врата, — шат нам она још коју тајну повери, чак и онда кад хоћемо надом да малакшемо.

Што се тиче питања: да неће филоксера и на ту украсну лозу? пошто се то још на сигурно незна, него се само претпоставља да неће, а ни она ваша белешка ништа о томе опредељено некаже, — то би добро било, да се, по предлогу г. Срете Л. Поповића, ова ствар микроскопом и иначе од стране вештака претходно испита у винограду нашега услужног и вредног виноградара г. Ст. Раичевића; а Вас молим Господине, да и у напредак поклоните овој ствари вашу ревносну пажњу, пропраћајући је и одсада вашим белешкама и обавештењима, имајући доброту да и овоме мом допису дате места у „Тежаку“.

С' одличним поштовањем ваш

М. Т. Јанковић

*). Нека се прими макар и једна сорта на „петолисницу“, па би после примљени калем могао осталима послужити за даљу подлогу изнад земље.

ГЛАСНИК

Приближна вредност производа земљорадње у Србији 1888 године.

Са	225.000	ект.	пшенице		по 11 товара	2,475.000	по	9 д.	=	22,275.000 д.
„	65.000	„	раж		„ „ „	715.000	„	8 „	=	5,720.000 „
„	85.000	„	јечма		„ „ „	935.000	„	6 „	=	5,610.000 „
„	65.000	„	овса		„ „ „	715.000	„	6 „	=	4,290.000 „
„	10.000	„	крупника ситне проје и хелде			110.000	„	6 „	=	660.000 „
„	380.000	„	кукуруза	по 9 товара		3,420.000	„	7 „	=	23,940.000 „
„	45.000	„	баштенских усева				„	300 „	=	13,500.000 „
„	14.000	„	конопље	по 4 товара		56.000	„	50 „	=	2,800.000 „
„	950	„	дувана	по 4 товара		3.800	„	100 „	=	380.000 „
„	800.000	„	сена	по 12 товара		9,600.000	„	3 „	=	28,800.000 „
„	75.000	„	воћа	„ 20 „		1,500.000	„	4 „	=	6,000.000 „
„	45.000	„	вина	„ 18 „		810.000	„	10 „	=	8,100.000 „
								Свега . . .		102,075.000 д.

Прим. Кад се вредности производа дода још и вредност сламе од белих жита коју ценимо на 7 милиона товара и вредност шаше од кукуруза, коју по количини узимамо на 6 милиона товара, а вредност и једне и друге рачунамо по 1 динар-на товар, онда вредност ових производа износи 13 милиона динара, и према томе укупна вредност земљерадне приближно износи 115,075.000 дин

ДОПИСИ

Бољевац, 1889. г.

Комина — џибра — као сточна храна.

Ово је већ трећа година како нас летина у нашем крају омаша на и трава кроз све ове године слабо је рађала. Прошле зиме било је зло за стоку, да није мало доле око Т. мока било повише сена те се отуда и куповало, у нашем би крају стока доста помањкала, а доста је и мањкала или тако ослабила да је једва пролеће доживела.

У оваким оскудним годинама домазлучије се довијали и давали стоци све што год се могло за храну употребити. Истина да је та храна доста посна те је врло мало хранљива материја или нимало, као што су многи говеђом балегом одржавали свиње, помешав је са врло мало јарме. Међ осталом храном многи домазлучије изимише своје домазлуке са комином од грожђа или шљива. На више места гледао сам како се овце грабе и чисто се даве једући комину кад им домаћини проспе у валове за то удешене. Још ако је ова мало осољена и са мало јарме каквог жита промешана, онда је стока још пријатније једе.

Од многих сељака слушао сам да су се метиљаве овце које су подуже храњене комином, могле подуже одржати у животу а по неке са свим оздравиле.[1]

Наши домаћини нарочито домазлучије требало би мало боље пажњу да обрате на ову храну, а не после испека ракије да комину бацају без икакве даље употребе. Кад од ње може економ да има добре ваљде, нарочито у оскудним годинама.

Добросав Петровић.
ваничник среза бољевачког

[1]). Вероватно да болу може привремено да ублажи али не са свим да излечи. А. Поповић марв. л.

Ниш, 1889 год.

Готово сво време прошлих месеца: Новембра и Децембра беше у околини нишкој ладно. Снег и мразеви, већ су се у почетку Децембра били тако стегли; да је сваки рад у пољу престати морао. Због тих мразева и није посејао народ онолико стрмних усева, колико је других година сејао.

Јесењи усеви дали су средњу жетву; но цене су биле веома мале за сваки усев; те је народ испродавао, што је за давање имао буд зашто. Данас се само још за дрва по која пара узме, а шуме се немилосрдно затиру.

Здравље је у стоци повољно, но цене за њу мале. У народу јако затире децу запаљење плућа. Непогода није било.

Мих. Ст. Ризнић
учитељ.

У Валокању срез бољевачки, 1889 год.

1. Пре Митров-дана били су врло јаки мразеви; после Митров-дана пао је снег, који је кратко време трајао. Новембар је био топао и сув. Од Децембра на овамо влада снег. Око Божића и после врло јаки мразеви.

2. У овом времену (зими) народ се сем храном стоке и осталим пошурицама — ничим другим не бави. —

3. У Новем. орано је ради угара врло мало. Јесењи усеви овде се не сеју.

4. Берићет је био доста добар, те према томе су и пољопривредници доста добру зимницу спремили.

5. Здравље је добро. — Шеница је 10·60 дин. сто кила; јечам 6—7·5 динара; кукуруз 7—8 дин.; дебеле су свиње врло скупе вепар од 50—60 кила 34—40 дин.; пасуљ 30—35 пара кило. — Цене земље и аренде су врло мале. —

Стеван Гојковић Каменац
учитељ.

Мириловац, 19 Јануара 1889 год.

Децембар био је угодан за све пољске радове, који требају да се сврше тога месеца. Јер сем неколико дана што су били са снегом и помало кише око св. Николе, било је пријатно време све до пред Божић. Земљеделци могли су да сврше многе пољске послове а нарочито дубоко јесење орање. Но они су само за пшеницу изорали, и ако је њу требало раније посејати, тако да се озимица убокори и покрије земљу, те да кошава не односи горњу ситну земљу и зрна пшенична испаткала птицама па и свињама које на жалост без пастира тумарају по засејаним њивама и ливадама.

Од 25. Децембра пао је снег у дубини од 20 см. Но кошава (источни ветар) која поче дувати од 26 Децембра и са највећом жестином дуваше до 1. и 2. Јануара, те однесе сав снег у заклоништа места у велике сметове, а од 3. Јануара па до данас било је време промењиво са сувомразицом.

Пшеница озимица посејана је у овом крају око 200 ектара. Сем тога крчили су земљу и јамили за нове винограде.

Хране за стоку биће довољно. Здравље је у стоци повољно.

Оскудица је велика у новцу. Пољопривредник све што год живе (крупне и ситне) стоке имаде продаде за порез. Тако да од многих земљоделаца остадоше и без теглеће стоке а нарочито село Горња Мутница која је за I-во полугође 1888 године плаћала ситну стоку (свиње овце) по 1·50 динар на један брав, а од крупне (говече коња) по 3 динара на један брав.[1]

Цене су производима ове: Пшеници 100 кила 10 динара; кукурузу 8·80—9 динари од 100 кила по одбитку % 30 кунине. Јечму сто кила 6—6·60 динара, овсу 6—6·20 динара, кромпиру 7·5 динара. Орасима 20 динара, спр 50—60 динара, вину 10—12 динара сто литара, ракији 25—30 дин. сто литара; — Јабуке 15—20 дин. сто кила, крушке 20 динара, паприке сто комада 0·20 п. дин., лук црни 10 дин. сто кила, аршлама 8 дин. сто кила. — Један добар ћуран 2—3 динара, кокош 30—40 п. дин. Меса говеђа 0·50—0·60 дин. 1 кило, свињско месо без сланине 0·80 динара а са сланином 1·20 динара, маст 1·10—1·20 динара, сира 1 кило 0·50—0·60 динара. — Кола дрва продају се 1·60—4 динара а кад се даје на куб. метар онда кошта 1 куб. метар 3—3·60 динара.

Здравље је у народу повољно и бави се: Женскадија кућевним и домаћим израдама за одело а људи секу дрва за огрев и осталу употребу, извлаче ђубре, надгледају стоку и друге домаће послове.

У овом крају појавили се некакови шумски лопови — Хајдуци — који доста штете чине поштеним грађанима.

Добросав М. Јовановић.

[1]). Је ли за испашу на утрини, плаћала по толико? Ур.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

Трећа седница држана 16. Децембра 1888. год.

Били су: потпредседник г. Св. Милојевић, благајник г. Вучко С. Богдановић, одборници: г. г. Мата Јовановић, Милутин Савић, Ал. Љ. Поповић, Душ. М. Спасић, М. Х. Поповић, Анта Крагујевић, и Паја Тодоровић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 10 Прочита се и усваја записник 2. одборске седнице, с тим да га овере г. г. Вучко Богдановић и Паја Тодоровић.

Бр. 11 Ужи одбор изабран у 2-ој одборској седници, да изради правилник за писара-администратора, подноси одбору пројект за овај правилник и одбор га усвоји с тим да се одма публикује у «Тежаку» а умоле за то и др. листови. (Гласи од речи до речи као што је у «Тежаку» објављено).

Бр. 12 Чита се реферат ужег одбора за управу друштвеног добра код Шапца, који у свези раније донесених одлука, предлаже још следеће:

1., Да се по предлогу управника добра од 23. августа т. год. бр. 129 усвоји шестогоди плодоред, у коме ће детелина бити као двогода биљка и заузимати у плодореду 2 парцеле; а осем детелине да буде и трећа парцела са другом којом пићном биљком, те тако да буде редовно заступљене по 3. парцеле са пићњим биљкама. Ближи шематични преглед целог плодореда, изложен је у поменутом извештају. Луцерка да не улази у састав плодореда, но да добија одвојену парцелу од 3. ектара величине.

2. Према оваком плодореду, а да би се могла произведена ниђа утрошити и да би се имало довољно ђубрета на самом добру а да се не мора куповати, — да се и стока почне гајити у већем размеру. Но према маленим новчаним средствима, да се отпочне макар и са онолико, колико се може.

Да су досадање 2 крава на добру биле добре и подесне за даље приплођавање и размножавање, — онда би оне са својим досадањим припатцима биле веома добродошле. да подмире потребу која се овим новим плодоредом јавља. Али како се ни оне саме нису рентирале, је рачун показује, да је до садање њино држање и гајење било на штету Друштва, а припатци су им још мање били подобни за даље проплођавање, то је још раније решено, те је сав припатак продат, а сад не остаје друго, но да се и оне саме продаду.

Ваља дакле коначно донети одлуку да се продаду и одредити начин продаје. Па новцем добијеним од тих крава, уз додатак потребне још суме из друштвене благајне, да се набаве друге 2. краве и то од које чисте расе.

Што се тиче начина продаје, ми налазимо и предлажемо: да се продаду или као краве за даљи приплод или за клање. Да буде један или други начин продаје, опредељаваће величина цена.

Која би се пак раса имала да набави, — ми смо мишљења и предлажемо да буде *чиста страна раса*, и то: прво берниска, за тим алгајска а за овом сименталска. Пресудно решење за једну или другу од ових раса, ваља да зависи од тога, какве ће се расе бик држати на добру.

Ако је оправдана нада, да ће Друштво добити од г. Маркиза де Пијена 2. бика, која је он још пре 2. године поклонио, — онда би претходно ваљало сазнати какве су они расе, па према томе подешавати и набавку крава.

Осем крава, да се на добру задржи садањи бик алгајске расе, док се не добију и ако се добију она 2. бика од г. Маркиза де Пијена. А онда, да се садањи бик прода, пошто је по извештају управника сувише овежао за употребу за приплод.

3. Да се према увећаним земљоделским пословима мора повећати број радне стоке. У начелу смо мишљења, да се за употребу за рад држе по 4. теглећа коња, односно 2. коња и 2. кобиле. Да се не би изупотребом тих коња губно поступно сав у њи уложени капитал, па понова куповали други, то смо мишљења и предлажемо: да се држе 2. коња и 2. кобиле способне за теглење и за приплод, те да се од њих поред употребе на рад има и припатак. Чист економски је разлог за то толико јак, да нема потребе даље правдати тај поступак. А кад је у Шапцу још и пастувска станица редовно свакога лета, онда је олакшано сасвим и опасивање тих кобила.

Набавка једне или обеју кобила имала би се сад одма извршити, јер је сад баш случајно за то и подесна прилика.

4. Да се по могућству из суме буџетом одобрене набаве одма потребне количине семена црвене детелине, сортиментске воћке и најпотребнији алати. Па ако што преко тога претекне да се одма приступи зиданју ђубрењака, и тек кад се озида да се набави пумпа за преливање ђубрета.

5. Да се према увећаном послу у опште, а нарочито у воћњем расаднику, придаје управнику добра и по које лице у помоћ. Помоћ би ова понајзгоднија била, ако би се могли добављати по један или два свршена ђака наше ратарске школе, који би се имали првенствено практички тамо да обучавају, а уз то да помажу и у послу. Њима би требало понудити бесплатан стан и сиротима по нешто новчане помоћи, колико за храну, но не више од 1. динара дневно. Тамо да се задржавају по једну највише две економске сезоне.

На случај, да се ти ђаци не могу набавити, ваљало би бар имати једног сталног извећбаног радника — слугу».

После дуже дебате и претреса појединих тачака, — би усвојен целокупан овај реферат, но с' овим изменама:

1. Да се у плодореду учине по могућству измене у толико, да буде и јечам уврштен у ред усева, који ће се на имању култивирати и да се удеси тако, како ће после прве детелине долазити пшеница или други који стрмни усев; а за састав таквог плодореда придају се ужем одбору још и ови одборници: Ал. Поповић и Паја Тодоровић.

2. Да се о раси говеда, коју треба за добро набавити, предходно саслуша мнење сточарске секције, и

3. Овлашћује се ужи одбор да у споразуму још и са одборником г. Алексом Љ. Поповићем, може извршити набавку кобила, имајући при том у виду суму буџетом на то одобрену.

Бр. 13 Износи се на решење цена огласима у «Тежаку» пошто се мења облик «Тежака». Одбор овдашњује потпредседника, уредника и благајника, да они споразумно одреде цену за огласе у «Тежаку».

Бр. 14 По предлогу одбора за уређење друштвеног врта би решено: да се осуђеницима који су у друштвеном врту радили да сваком по 20 пара напојнице.

Четврта седница држана 22 Децембра 1888 год.

Били су: потпредседник г. Свет. Милојевић. благајник: В. С. Богдановић, одборници: г. г. М М. Савић, А. Крагујевић, Паја Тодоровић, А. Љ. Поповић, А. Живановић, Д. М. Спасић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 15 Прочита ее и усвоји записник 3. одборске седнице, с тим, да га овере одборници г. г. В. Богдановић и П. Тодоровић.

Бр. 16 Износи се на решење питање. које ће стране стручне листове Друштво да претплати за 1889 годину. — Решено да се претплате ови листови: Wiener Zeitung, Praktischer Landwirth, Oeconom, Oessterr. landw. Wochenblatt. Prager landw. Wochenblatt, Deutscte landw. Presse, Fühlings landw. Żeitung, Landw. Lahrbuher von Thiel, Tiroler landn. Zeitung, Winer illust. Gartenzeitung, Allgemeine Wein-Zeitung, Die Weinlaube, Mittheilungen d. Sektion für Obstban in Geisenheim. Die Milhzeitung, Oesərr. und Bienen-Zeitung. Adolfphons illust. Bienenzeitung, Der Thierartzt v. Prof. Dr. Anacker, Oesterr. Zeitschrifs fur Hippologie et Pferdezucht, Centralblatt fus der gesammte Forstwesen Сем ових новина да се држе још и новине за живинарство, 1 за рибарство, 1 воћар. баштованске и ако има буџета и Journale d' agricultur. Избор ових листова да учини председништво у споразуму са појединим члановима одбора.

Бр. 17 Би изабран ужи одбор за набавку семења и одређивање цене истом, за 1889 год. у који уђоше члан одбора г. А. М. Секулић, секретар г. Д. М. Спасић и благајник г. В. С. Богдановић.

Бр. 18 Прочита се писмо г. Јов. И. Алексића. окр. марв. лекара и члана друштвеног, да му се даду друштвена издања која нема на почек, Би решено: да се г. Алексићу даду издања друштвена која тражи, ако их друштво још има за продају.

Бр. 19 Прочита се писмо г. Симе Фишековића, учитеља из Бање ср. јасеничког окр. крагујевачког, којим, према позиву Друштва, пуди Друштву да му уступи I год. «Тежака» за 1889 год. Одбор реши: да ее «Тежак» за 1889 год. да г. Фишековићу у замену за I. годину.

Бр. 20 Приступи се награђивању радова печатаних у 21, 22, 23 и 24-ој свесци «Тежака» за 1888 год. и одбор награди:

(Свршиће се)

ПИТАЊА — ОДГОВОРИ.

Сочиво и његова гагрица

Одговор на питање у бр. 3. «Тежака» за 1889 годину.

Сејте сочиво подаље од ливада и у средини њива, на којима нема близу засејаног сочива или грашка, граорице или сочивице, а кад сочиво сазре и оберете га, разастирите на танко, превртите често и сушите га тако 5 до 8 дана на сунчаној припеци. Сунчана припека неће утаманити клицавост семена, нарочито ако је оно добро зрело и развијено, а убиће у највећој части гагричавог зрневља живот јаја гагрице и она се неће испилити.

Сочиво треба гајити на лакшој земљи, која треба да је чиста од сваког корова, да је добро поорана и уситњена. Уз сочиво треба сејати по врло мало овса или ражи, да би се предупредило јако полегање. Опширнију поуку о гајењу сочива наћићете у овогодишњем календару српског пољопривредног друштва.

ОГЛАСИ.

Код Српског Пољопривредног Друштва може се одмах добити један **плуг** за дубоко орање, Саковог система, за 90 динара и једна **сечка** за сецкање сена, сламе и шаше за рад људском а и сточном снагом за 176·50 динара. — Сем овога Друштво набавља све справе за које му се ко обрати, не тражећи за се никакве добити.

„ЕКСЦЕЛЗИОР“

СПРАВА ЗА КРУЊЕЊЕ КУКУРУЗА.

Ова слика показује облик и начин употребе ове врло просте и због тога и тако напредно јевтине справе за круњење кукуруза. Састављена је из два дела од којих се један на какав појачи сандук заврти а други окреће; тим начином увате зупци кук. клип и провуку кроз машину окруниши га тако, да **зрна сва до једног** падају у сандук а **чисте шепурине** изван сандука напоље. Њоме се како сув, тако и сиров као и разне дебљине кукуруз **врло лако**, са мало снаге може крунити.

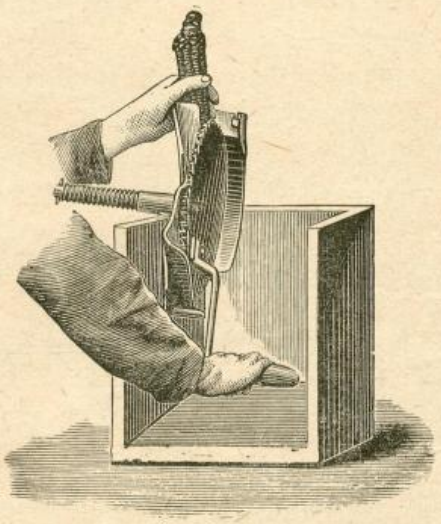

Тежина око 5 килограма
Окруни до 4 ектолитра на сат.

За Србију 13 динара.

Ова **врло практична** справа може се добити у Србији само код Српског Пољопривредног Друштва. Комад 13 динара за готов новац.

Код Српског Пољопривредног Друшта може се добити семена од **луцерке** и **гледичије** (за живу ограду) по 2 динара килограм. За доброту семена јемчи Друштво.

СТЕЧАЈ.

Српском Пољопривредном Друштву потребан је за канцеларију писар и администратор «Тежака».

Дужности су његове ове:

А. **Као администратору:**

1. Да врши експедицију «Тежака» тачно и на време и да води књигу претплатника и сав рачун о раздавању листа;

2. Да води тачно преглед о роковима претплате и извештава о пропуштеним роковима, на тромесечно да подноси извод о рачуну претплате;

3. Да прима огласе и да о њима реферише благајнику ради наплате таксе;

4. Да води тачан рачун о клишејима узетим на употребу и да их по употреби предаје секретару;

5. Да води рачун и бригу о уредном долажењу оних листова који долазе Друштву и да их издаје на читање на реверс и прима натраг, па да их на концу године предаје секретару;

6. Да помаже уредницима друштвених издања при првој коректури;

7. Послове наведене око експедиције «Тежака». вршиће и око других књижевних издања друштвених,

Б. **Као писару у канцеларији:**

Да помаже у препису и израђивању административних аката у опште и другим административним пословима; и да води регистар.

Плата је до 1200 динара годишње, која ће се издавати месечно.

Првенство имају школовани пољопривредници.

Рок је за пријаву продужен до 15. фебруара 1889. године.

Господа, која би се примила дужности, нека се изволе обратити и поднети сведоџбе «Српском Пољопривредном Друштву у Београду», до означеног рока.

Бр. 2747. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 16. Децембра 1888. године у Београду.

Моле се Уредништва свих српских листова да изволе овај стечај обзнанити.

ПОЗИВ

ЗА

ЗБОР ВИНАРА И ВИНОДЕЛАЦА У СРБИЈИ.

По учињеном споразуму са Господином Министром Народне Привреде, држаће се у Нишу на св. Трифуна и Сретење т. ј. 1-ог и 2-ог Фебруара ове год. први земаљски јаван збор винара и виноделаца у Србији.

На овоме збору претресаће се и решити ова питања:

I

1. Како да се помогне нашем виноделцу који да нас много ради, а за тај свој рад малу накнаду добија.

2. Какву лозу треба да размножавају па да имају већи доходак и бољу цену.

3. Како да се помогнемо те да Србија због филоксере не остане без вина.

4. Да ли да се сувишне утрине испусти и чуке што пре разделе и лозом засаде, и како?

II.

1. Како да се уради те да наша вина нађу страну нијацу.

2. Да ли да се подигну државни подруми и пивнице где би се земаљска вина прикупљала, неговала и продавала.

3. Треба ли и како, ди се у интересу већег извоза и промета образују винарске задруге или акционарско друштво под државном контролом и како то да буде а да рад, труд и новац око тога не остане без успеха, без плода.

III.

Сва остала питања и предлози које би чланови збора истакли по делу нашега винарства и виноделства.

IV.

Проба и оцена наших земаљских вина, како по укусу тако и по боји и јачини.

На овај збор треба да дођу:

а. Сви они који се искључиво или понајвише баве виноделством т. ј. гајењем винове лозе и произвођењем вина; или изасланици задруга, друштава, или општина које ове поиљу као најбоље и највештије виноделце.

б. Сви винарски трговци, посредници, подрумари качари и гостионичари који поред крчмења још и у велико раде и тргују, као и сви чланови или изасланици Српског Пољопривредног Друштва и његових подружина.

в. Сви наши хемичари, народни економи и финанцисте које је народ о своме трошку на страни школовао те да му овом приликом пруже своје услуге и помогну у саветовању, како о склопу удружења тако и у остварењу трговачких веза; и

г. Сви они који су по овоме делу потребна знања о свом трошку стекли.

На овоме збору биће присутан и Господин Министар Народне Привреде са стручним особљем повереног му министарства.

Винари и виноделци треба собом да понесу по једно или два стакла пробе свога вина. Ово је потребно како ради оцене вина на збору тако и због страних купаца, који могу том приликом овамо доћи.

За све оне који железницом путују на овај збор издаће се карте за долазак и повратак у половину цене; а стенографима бесплатно. За овакве карте ваља се јавити сазивачу збора или г. Милутину Савићу, Секретару Министарству Народне Привреде са назначењем класе у којој желе путовати. Ако би се гдигод већи број јавио за долазак на збор то могу полицијске власти од горњих лица тражити железничке карте за све једним писмом.

Моле се све власти, у чијој области има иноградa да виноделце обавештавају и саветују да од овога збора не изостану.

Моле се уредништва свих српских листова у земљи да овај позив у својим новинама бесплатно отштампају — а општина нишка моли се да ове госте дочека и збору потребне услуге укаже.

На мали Божић 1889. год.
у Нишу.

Сазивач збора
Св. Тутуновић с. р.
винар. трговац.

«Управни Одбор Срп. Пољ. Друштва моли **све своје Чланове** да се одзову овоме позиву и да се у што већем броју појаве на овоме збору.

Бр. 57. Из Седнице Управ. Одбора од 6. Јануара 1889. год. у Београду. —

Цена маљим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржин: Збор винара и виноделаца у Нишу. — О сумпорисаном вину. — Како напредују европске благородне врсте винове лозе на америчкој. — О нашој извозној винарској трговини. — О заштити и множењу наших речних риба. — О извозу српских вина у Француску. — **Белешке:** Да не рђају пољопривредна оруђа и алати. — Лек противу кашља код прасади. — О метиљу. — Медовина. — Распис награде за проналазак средства против тровања риба, — Још једна реч о калемљењу „петолисте лозе“. — **Гласник:** Вредност земљеделске првизводње у Србији 1888 године. — **Дописи:** Бољевац. — Ниш. — Валаконја. — Мириловац. — **Записник:** Седница Управног Одбора. — **Питања — Одговори. — Огласи.** — **Стечај.** — **Позив на збор винара.** — **Подлистак:** Које животиње треба да чувамо и да их не утамањујемо. Наставак од Доброслава Ружића. — **Прилог:** Записник XX Главног годишњег Збора Срп. Пољ. Друштва.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ.

да нађе. Гргечеве бодљике су толико отровне, (? У.) кад се човек убоде на његове бодљике то толико боле, да убодено место утрне и мора зној човека да пробије. Зато на гргеча не насрће ни један род рибе, на против ако се гргеч највећем сому увуче у шкрге, сом мора да плати животом. На опет манић га тамани.

Смуђ, штука и буцов, прождрљиве су рибе. На удице их је тешко на мамац преварити.

Остали родови рибе, све се дају ватати на удице.

Паструга (Donau forele) симче, кечига, шаран, црвенперка, деверика, крупатица, шљивар, мишоловка, гргеч, јегуља, мрена, брзак, род смуђа каменјар — steinpeiser — вретенар и то све на глисте, на куглице од кукурузног брашна, а кад се дода још и мало јечменог, тада је дуже трајно у води.

Мрена сигурно ће се ухватити на удицу ако се натакне парче швајцерског сира. Линьака и караша не намами на удицу.

капетан **Марко Ђурић.**

ДОПИСИ

Брестовац 31 Јануара 1889 год.

Од почетка до половине о. м. време је било у опште врло мразовито а и снег је чешће падао тако, да је велики са пола метра.

Од јаког мраза млога су се вина смрзла, нарочито бела вина, а док се не одмрзну не могу се претакати.

Народ се занимао печењем комине, сечењем грађе за стаје и вожењем торине.

Колико сам могао сазнати народ је много поорао и доста посејао жита, а многи су довршавали сејање и многе њиве преугарили.

Од 15-ог до 31-ог о. м. време је било врло променљиво тако, да смо имали неколико дана југовине; неколико дана кише: неколико дана ветра и мраза а последњих дана опет снега. — С тога никакав рад није се могао предузимати у ово доба.

Здравље је код етоке повољно, али код људи није тако, јер у неколико села влада гушобоља и децу сатире.

Тражње никакве нема па услед тога пореза се наплаћује већином продајом.

Цене су како храни тако и стоци врло мале, јер жито се плаћа 14 дин. а кукуруз и јечам 6—8 дин. сто ока. Вино и ракију нико не тражи сада, само су мршаве свиње тражене и плаћа се брав 20 до 24 динара.

Мих. С. Николић
свештеник.

Поцерина, 31 јануара 1889 год.

Прва половина јануара била је већином мразовита а и снег је неколико пута падао, усљед тога нису се никакви други пољски радови могли предузимати осим извожења ђубрета и сечења шуме за разну употребу. Први посао предузимају тек по неки а други сви листом и то највише вучу дрва у Шабац за огрев на који се начин шума код нас највише сатире а нико се не сећа да би је требало подгајити јер вели шума се сама од себе подиже. Стрмнина се код нас много сеје али сваке године сразмерно мање налази тако да кад се ухвати сав рачун остане «зрно за зрно а сламица вајдица» с којом наш сељак стоку пати. Овај начин рада условљен је тиме што сељаку треба новаца па незнајући другог начина упропашћује себе и све што има. За то треба према горенаведеном, нашем сељаку пружити знање и капитал којим би се мого користити а да не продаје све што има у бесцење.

У другој половини о. м. било је време промењиво, киша и снег наизменце, од пољских радова само се крчило пошто је мраз попустио а за орање је још покаљаво а има и снега и тако ће се орање за јаре усеве одпочети тек у другој половини фебруара, усљед сувишне влаге од непрестаног падања кише и снега, па тако сад имамо и воде за марву што смо тек добили у другој половини овога мес. а од сад ће тек бити кубуре за рану а тако и за орање пошто је марва у опште мршава па тако тешко да ће се моћи и орање као што треба узорати и на време посејати јер ретко који у јесен за пролеће орао а зимус није се ни могло до у првој половини децембра. Здравље људско и сточно повољно је. Од стоке највише се траже свиње но и оне сад слабије. Од земаљски производа сено има приличну цену тако да ће многи остати без сточне ране јер што се боље плаћа то и прода а друго и нема пошто је оставио сена за своју стоку.

М. Ил. Илић
економ

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

Четврта седница држана 22 Децембра 1888 год.

(СВРШЕТАК)

Бр. 20. Приступи се награђивању радова печатаних у 21, 22, 23 и 24-ој свесци „Тежака" за 1888 год. и одбор награди:

А. Чланци:

Још једна реч о спреми за париску изложбу, од М. Савића, са 60 динара.

Вести из трговинске агенције о извозу, од А. Радуловића, са 60 динара.

Како могу наши земљорадници да зараде милион, од М. Савића, са 80 динара.

Нове системе копница, од Д. Буринчића, са 70 динара.

Утицај развијања лишћа на доходак кромпира, од Б. Тодоровића, са 50 динара

Утицај дубине земље на развијање биљака, од Б. Тодоровића, са 50 динара.

Справе у млекарству, од Ђ. Ст. Виловског, са 60 динара.

Гојење живине, од А. М. Секулића, са 70 динара.

Ђубрење ливада пиштевином, од Д. М. Спасића, са 80 динара.

Има ли код наше рогате марве заразно запаљење плућа, од Пере Тодоровића, са 80 динара.

Напомене о орању у јесен, од Др. Мачаја, са 60 динара.

Пољопривредне станице у Босни и Ерцеговини, од А. М. Секулића, са 50 динара.

О сасецању круне при пресађивању воћака, од Ст. Коњовића, са 70 динара.

Средство противу зечева да не штете воћке, од Ђ. Окановића, са 60 динара.

О паприци у башти, од М. Бабића, са 60 динара.

Подлистак. Значај минералних материја у биљу, од Милана Пешића, са 70 динара. Све од штампаног табака.

Б. Белешке

Све са по педесет динара од штампаног табака.

В. Гласник

Све са по педесет динара од штампаног табака.

Г. Подаци о пољопривреди

Мачва и Поцерје, од Драг. К. Јовановића, са 60 динара, од штам аног табака.

Д. Дописи

Осим оних којима се лист шаље, сви са по 48 динара од штампаног табака.

Ђ. Некролог

† Љубомиру Поповићу, од И. Мирковића, са 60 динара од штампаног табака.

ОГЛАСИ.

Код Српског Пољопривредног Друштва може се одмах добити један **плуг** за дубоко орање, Саковог система, за 90 динара и једна **сечка** за сецкање сена, сламе и шаше за рад људском а и сточном снагом за 176·50 динара. — Сем овога Друштво набавља све справе за које му се ко обрати, не тражећи за се никакве добити.

„ЕКСЦЕЛЗИОР“

СПРАВА ЗА КРУЊЕЊЕ КУКУРУЗА.

Ова слика показује облик и начин употребе ове врло просте и због тога и тако ванредно јевтине справе за круњење кукуруза. Састављена је из два дела од којих се један на какав појачи сандук заврти а други окреће; тим начином увате зупци кук. клип и провуку кроз машину окрунивши га тако, да **зрна сва до једног** падају у сандук а **чисте шепурине** изван сандука напоље Њоме се како сув, тако и сиров као и разне дебљине кукуруз **врло лако**, са мало снаге може крунити.

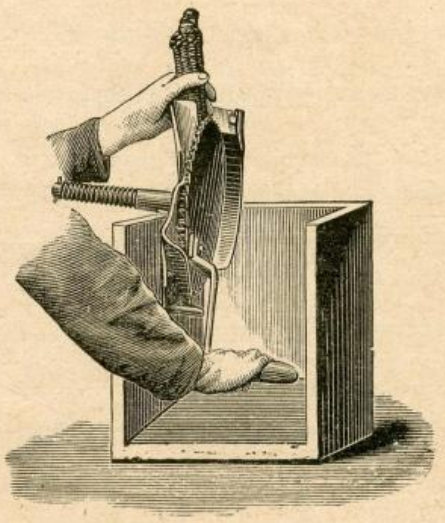

Тежина око 5 килограма
Окруни до 4 ектолитра на сат.

За Србију сада само 8½ динара.

Ова **врло практична** справа може се добити у Србији само код Српског Пољопривредног Друштва. Комад 8·5 динара за готов новац.

Код Српског Пољопривредног Друшта може се добити семена од **луцерке** и **гледичије** (за живу ограду) по 2 динара килограм. За доброту семена јемчи Друштво.

СТЕЧАЈ.

Српском Пољопривредном Друштву потребан је за канцеларију писар и администратор «Тежака».

Дужности су његове ове:

А. **Као администратору:**

1. Да врши експедицију «Тежака» тачно и на време и да води књигу претплатника и сав рачун о раздавању листа;

2. Да води тачно преглед о роковима претплате и извештава о пропуштеним роковима, па тромесечно да подноси извод о рачуну претплате;

3. Да прима огласе и да о њима реферише благајнику ради наплате таксе;

4. Да води тачан рачун о клишејима узетим на употребу и да их по употреби предаје секретару;

5. Да води рачун и бригу о уредном долажењу оних листова који долазе Друштву и да их издаје на читање на реверс и прима натраг. па да их на концу године предаје секретару;

6. Да помаже уредницима друштвених издања при првој коректури;

7. Послове наведене око експедиције «Тежака». вршиће и око других књижевних издања друштвених.

Б. **Као писару у канцеларији:**

Да помаже у препису и израђивању административних аката у опште и другим административним пословима; и да води регистар.

Плата је до 1200 динара годишње, која ће се издавати месечно.

Првенство имају школовани пољопривредници.

Рок је за пријаву продужен до 15. фебруара 1889. године.

Господа, која би се примила дужности, нека се изволе обратити и поднети сведоџбе «Српском Пољопривредном Друштву у Београду», до означеног рока

Бр. 2747. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 16. Децембра 1888. године у Београду.

Моле се Уредништва свих српских листова да изволе овај стечај обзнанити.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Све бољи изгледи. — Начин пчеларења од Јована Живановића. — Нега детелине преко зиме. — **Белешке:** о ловљењу моруне, јесетре, сома и др. риба. — **Дописи:** Из Брестовца и Поцерине. — **Записник:** Седница Управног Одбора. — **Огласи.** — **Стечај.** — **Подлистак:** Које животиње треба да чувамо и да их не утамањујемо. Свршетак од Доброслава Ружића. — **Прилог:** Записник XX Главног годишњег Збора Срп. Пољ. Друштва.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ.

Још једна реч у прилог гајења сочива.

Има већ томе од прилике 22 до 23 године како сам на мојој земљи у „Булбулдеру“, код записа — ораха — имао на једном дану орања засејану раж. — Као што је познато, раж на снажној земљи нарасте доста велика, па како слама од ражи није за храну марве подесна, то је пожњевена готово у пола, т. ј. по средини тако, да је стрњика остала виша од колена; пошто раж својом висином загушује растење траве, то сам кроз кратко време исту стрњику заорао, и тиме сам хтео земљу да угарим а и стрњиком да нагнојим. Идућег пролећа чинећи распоред са усевима по својству земљу. нађем да ће на тој земљи, која је од траве већ довољно очишћена, добро бити да посејем сочиво, а уједно да учиним пробу: може ли код нас у Врачару крупно сочиво успевати, и како? јер до тог доба и ако је ко сејао, то је само по мало и то оно ситно сочиво — леће — сејао, те тако одем у трговину г. Ђорђа Аћимовића трг. и од њега узмем од оног трстанског крупног сочива, разуме се пошто сам се уверио да уредно клија, јер од 20 зрна што сам ставио на пробу, 18 су проклијали. Одавно је било па не памтим баш добро да ли сам бацио 14 или 16 ока семена на дан орања, то ће рећи 18 19 кгр. на трећину ектара или 50—60 на ектар, а орање и сејање извршио сам последњи дана месеца Марта. Сочиво нисам плевио, јер траве није скоро ни било; било је само — по пореће — по неки струк ражи, који је од прошлогодишњег усева ваљда заостао. Кад је сочиво сазрело покосио сам га, и то у два пут у јутру по хладу. Превлачио га нисам никуда по сам на истој њиви гувно утапкао и на том га гувну овр'о. Чиста зрна добио сам око 600 ока или 768 крг. и одма са гувна продао га за 180 динара. Семе сам плаћао г. Аћимовићу по цванцик оку.

Радња са наполичаром била је ова: ја сам давао семе и земљу а мој наполичар вршио је остало, разуме се по мом упуству, те зато не могу управо ни знати шта радња кошта те да оценим чист приход; но свакојако радња око производње сочива не кошта више од радње ма ког стрмног усева а плаћа се врло добро. — Сламу од сочива уступио сам сву наполичару и његови волови појели су је у сласт; међутим ја незнам колико је било ни шта би коштала, а сочиво је било крупно као и оно што сам купио за семе, а и за кување било је врло добро и укусно.

Што се тиче питања како да се сачува сочиво те да се не умољча, о томе и ако нисам имао потребу да чиним пробе, казаћу што знам, како су моји стари не само сочиво но и жито у амбарима, а нарочито боб и грашак, која варива понајпре жижак квари, — од жижка чували.

Све биљке које имају јачи одбијајући мирис и то баштене, селен, рутвица, немачки калопер — цигеритазе — нана, мирођија — све то кад се осуши и кад се лишће умеша у рану, неда да се жижак залеже. Али понајсигурније је средство сумпорисање. а то бива кад се у какав суд, н. пр. у кацу. буре одаднивено или шафољ метне мало жара и на исти баци сумпор, као кад жене каде беле вунене чарапе, па се одозго постави какво решето и на овом се сочиво накади; па пошто решето не може све сочиво од једном да прими, то треба по онолико метати колико решето може да прими; решето да се истреса па тако понављати. Сочиво страно неће се никад, бар не за годину дана угагричити, али се оно опет тешко кува, те тако губи доброту: но оно што се хоће за семе да остави, може се слободно прати. Као најлакше и најпоузданије средство да се жижак ни у каквом усеву не закоти, а нарочито у сочиву, грашку и бобу ово је: Набрати и добро осушити листа од дувана па у суду у који остављамо горња варива, како се наспе за једну шаку дебљине зрна, онда покрити листом од дувана. Но како код нас то за сад не може бити, то у место дувана може се лист од ораха или јасена употребити, који ће, пошто се осуши, готово исту услугу учинити као и дуван. И сув пепео помешан са усевом не да жижку да се залеже, а кад се већ вариво хоће да употреби, лако га је извејати и од пепела очистити.

Алекса Д. Ђурић
редовни члан пољопривредног друштва.

БЕЛЕШКЕ

Против надува код говечета.

Као сигурно средство препоручује се ово: узме се једно јаје ножем обреже се на њему мали отвор колико да се кроз'ањ исцеди беланце, па се на место беланцета допуни терпентинским зејтином. Сад се отвор на јајету затвори подесном корицом од леба, па се јаје утури говечету до у грло тако да га у исто време у грлу здроби и прогута.

Не садите цвеће у нов лонац.

Свако цвеће, које се посади у нов неупотребљен лонац болује и кржљави. Печена земља грнчарска упија нагло воду из земље, којом је лонац напуњен, земља се сасуши, испуца и одвоји од дуварова лонца. Вода којом се цвеће залије не достиже до сплета жила, него протече кроз празнину између земље и лонца. напоље. Да би ову незгоду отклонили, треба свакад нов лонац за цвеће метути, пре но што се уњ цвеће пресади. у скорашњу воду да бар 1—2 дана постоји.

Да кокоши носе доста и крупна јаја.

Треба набрати у шуми разноврсних печурака. које нису отровне, и ситно их стући. Тако исто да се истуца љуспа од ланеног семена па с пшеничним и ржаним мекињама и с водом замету. Сад се тој смеши дода брашна од печурака један и по пута колико је од ланене утуцане љуспе и толико исто уситњеног жира. Све се то замеси у тесто, па се од њега одваја по један куглић колик зрно од сочива и сваки дан даје по један кокоши. Труд се награђује тиме што се добија доста добрих и крупних јаја.

Укусан и нарастао хлеб добити.

Попари се нека количина пшеничних мекиња, па се вода оцеди кроз платно, а заостатак мекиња употреби се за стоку. С том водом од попарених мекиња замешен хлеб добија особени укус и много нарасте.

ГЛАСНИК

На скупу винара у Нишу који је држан 1 и 2 фебруара, и о коме ћемо доцнети пространији извештај, било је преко 700 присутних винара и виноделаца из разних крајева Србије.

Збор овај одликовало је својом високом посјетом *Његово Величанство Краљ са Њ. Височанством краљевићем наследником престола.* Са господаром био је г. министар Др. Владан Ђорђевић и посланици Немачке и Аустро-Угарске, и сви консули страни који у Нишу бораве. Бугарска влада послала је на овај збор г. Фетвацијева управитеља земљеделске школе и угледног добра у Садову крај града Пловдива.

Ради пробе и оцене вина пријавио је излагача:

Нишки округ	305	са 2,541.515	литара
Београдски	15	» 952.200	»
Смедеревски	71	» 165.550	»
Крајински	99	» 584.630	»
Књажевачки	46	» 205.100	»
Црноречки	10	» 107.700	»
Ћупријски	19	» 31.200	»
Пожаревачки	3	» 41.800	»
Крагујевачки	28	« 50.800	»
Крушевачки	55	» 309.120	»
Јагодински	7	» 29.100	»
Алексиначки	30	» 74.150	»
Пиротски	33	» 195.900	»
Врањски	18	« 57.000	»
Топлички	10	» 23.800	»
Свега . . .	749	са 5,369.565	литара,

Они излагачи који нису означили количину вина, нису овде ни означени. Према томе, број излагача далеко је већи, а и број приказаних проба, јер је много излагача приказало већи број проба.

Збор је за одређено време у програму свршио свој посао. Само је проба и оцена вина морала да се сврши трећи дан и за тај посао остао је изабрани одбор још и тога дана на окупу, а остали разишли се својим кућама.

Просторије где су дооете пробе биле изложене на углед, декорисане су лепим ћилимима наших вредних Пироћана, који су по лепу цену том приликом продати.

Страни купци за вино, ма да су се крили, као што је то познато, јер неће да им се зна место одакле вина набављају, опет су пажљиво пробали изнета вина, па многе пробе и однели собом, или преко других како би траг заметули.

Многи који су израније били овде ради куповине вина, рашли су се решили овим поводом на капарисавање. И тако Нишлијама је ова прилика донела лепе користи, којој се ми сви радујемо, јер они то заслужују својим устаоштвом и вредноћом. А надамо се, да ће склапањем удружења по усвојеној основи користи од овога збора донети других и већих посљедица, не само за Ниш но и остале крајеве винарске, који покажу усталачности.

Са радошћу бележимо са овога збора и то, да је г. министар обећао првом удружењу које се склопи на овој основи подарити знатну новчану помоћ из касе државне; као и то да су радови на оснивању виноделске школе у велико одмакли.

ДОПИСИ

Бољевац, 1889. г.

Време је доста хладно са ветром. Народ се понајвише занимао гајењем и чувањем стоке, поорано и засејано је врло мало, јер се у овом срезу слабо и сеју јесења жита, а слабо и успевају.

Народ је у зиму ушао са прилично хране ал већини неће достићи до нове.

Цена је храни:

1., кукурузу 8 до 10 дин. 100 кила.
2., пшеници 10 до 12 дин. 100 кила.
3., јечму 8 до 9 дин. 100 кила.

Доброслав Петровић.

Подвршка, (срез кључки) 31 јануара 1889 год.

Народ у овоме крају врло много пати од курјака, који се преко сваке мере намножили. У току ове зиме у самој Подвршци поклали су курјаци 60—80 које оваца које коза. Ономад на ноћ ископали су земљу под темељ од салаша једног сељака Јона Михаиловића ушлис у салаш и ту заклали 20 оваца. И ако врло много курјака има — ипак их нико не лови. Многи хвале ону уредбу за време кнеза Милоша да се оном плати ко убије курјака. Сељаци се жале да им се гвожђа краду — с тога готово нико и не запиње више. Другим начинима ловљења нико се не служи. Ја сам им причао о тровању као што је у 3 бр. «Тежака» било описано, но они веле да арсеника (сичана) не могу набавити јер се то не продаје, осим тога веле да би тиме пре потровали овчарске псе — што би још штетније било.

И ако није време — ипак напоминьем да се злогласна филоксера уселила и у красне подвршке винограде, тако да су већ два три винограда сасвим пропала. Чуо сам да филоксере има и у кладовским, и в. каменичким, али нисам видио, а за подвршке ја сам се лично уверио, (јер познајем винограде заражене из сопственог искуства — пошто су се и моји виногради на брду Мало-каменичком (срез Брзопаланачки) готово сви од филоксере осушили). Осим тога ја познајем ту животињицу још и лупом — коју за тај посао имам. Ако се та несрећна «хектика» виноградска и даље тако буде развијала за 7—8 година више винограда у Подвршци бити неће.

Вина су ове године била амо добра — али нема купаца — (ваљда зато што странци траже већу количину 1000—2000 хек. лит.) Извозу вина за Румунију смета много немање уговора са том државом. Ако примате овакве дописе ја ћу вам се од сад чешће јављати, јер бих имао о чему да вас извештавам.[1]

С поштовањем
Ник. Ст. Казимировић
парох подвршки.

[1] Ја вас молим за то. У.

Доња Буковица, 31 Јануара 1889 год.

Време за рад овог месеца било је променљиво, било је јаки мразова и снега а покашто одпочне југ дувати, па окопни да би се могло орати и заграђивати па опет часом одпочне снег падати

Народ се за ово време бавио: сечом потребне грађе за разне грађевине, вучењем дрва за огрев и чувањем и неговањем стоке.

Хране како за израну људи, тако и за израну стоке, досад је било довољно, али имамо се бојати, — ако зима подуже потраје — за сено, јер га онда неће бити довољно.

Цене су храни ове:

Пшеници	од 100 кила	14—15	динара.	
Кукурузу	« «	» 10—12	«	
Овсу	« «	« 7—8	«	

Од стоке слабо се шта продаје, сем свиња којима је цена: тешким 15 до 25 кила 13—15 динара, од 25 до 30 кила 20 дин.

Цена је земљи од ектара, бољој 480 до 600 динара, рђавијој 350—400 динара, а под закуп од ектара 20 дин.

Свет је се много задужио, нарочито држави за данак. На узајмљен новац плаћа овдашњим зеленашима годишњи интерес 30—50%.

Здравље како у људи тако и у стоке повољно је.

Мих. Т. Јовановић.

Крушевац, 31 јануара 1889 год.

Г. Уреднице, овом приликом желим вас и ваше штоване читаоце известити о нашој пољопривредној подружини.

Као сваке, (од 1883) тако и ове године, крушевачка пољопривредна подружина приредила је: Село с игранком о новој години, које је било врло добро посећено. Програм села састојао се је: из говора, декламовања, певања и игранке. Село је приређено у кафани код »Лафа».

Говор је држао г. Јоца Атанасковић учитељ и члан ове подружине: О важности и користи пољопривредних удружења за нас, и о раду подружине у прошлој години. Говорник је у свом ваљаном и патриотском говору, изнео у главноме све велике користи, које би наш народ могао имати од оваквих пољопривредних удружења, но која у, са наше немарности, врло ретка. Даље из говора видили смо да

је крушевачка подружина учинила разних набавака у вредности од преко 480 динара, у разном семењу, облагорођеном дрвећу, цвећу и савршенијим справама пољопривредним: да је подружина имала у прошлој години 36 чланова и капитала на 1500 динара. Говор је био ваљано изведен и примљен је с великим одобравањем. За тим је декламовано и певано. Декламовање је испало врло лепо, и оба декламатора добили су од управе подружинске, по један леп од бршљана вешто оплетени венац, окићен тробојним тракама, и сваки пуне руке воћа. Ови природни и лепи дарови, пријатно су дирнули присутну публику а особито декламаторе. После декламација отпевао нам је један Црногорац уз гусле једну лепу јуначку песму, која је с пажњом саслушана и примљена. За тим је настала игранка, која је трајала до пред зору.

На каси је пало тог вечера 173 динара, што је прилична сума према општем застоју и материјалној оскудици данашњој.

Материјално и морално стање ове подружине, може се рећи да је врло добро, особито, кад се сравни са радом и стањем осталих пољопривредрих Подружина наших. Јер, док су се остале подружине ускоро по свом образовању растурале и пропадале, не остављајући скоро никаква трага од њиховог бића и живота; дотле је крушевачка пољопривредна подружина, од свога оснивања 1883 године постојано напредовала, и ако доста споро, дајући иницијативу, и посредујући радила је постојано на унапређењу пољопривредне културе у својој околини. Она је по могућству и материјално у неколико потпомагала пољопривреду нашу. И ако су те помоћи мале, ипак јој на част служити могу. Нешто од улога својих чланова, нешто од приређених забава и села подружина је имала концем године 1888 свога капитала на 1500 динара, који прикупља ради подизања «угледног врта и добра» за своју околину, коме послу још није могла приступити, због доста малог свог капитала, и ако има израђени и усвојени културни план за исти посао. Но, у колико је овој подружини до сада било не могуће, да подизањем угледног врта и добра, практичним и угледним радовима на својој земљи и врту, непосредно поучава народ у својој околини, бољим и савршеним радовимм пољопривредним; — у толико се она, по својој могућности трудила; да посредним радовима, саветимз, поукама, препорукама, а највише посредовањем у разним набавкама, боље врсте семена, дрвећа, воћа и савршенијих алата, — по могућству, што јаче дејствује на побољшање и усавршавање пољопривредне културе у овом крају. Засађене многе улице вароши Крушевца, као и многе облагорођене воћке и дрвеће засађено по баштама Крушевца и његове околине, живи су сведоци рада и устаоштва ове пољопривредне подружине У колико смо се могли известити, ова подружина за минулих 5 година свога живота и рада, својим препоручивањем, посредовањем и потпомагањем, успела је протурити разних пољопривредних предмета, у вредности од преко 2500 динара. Ово је, према нашим приликама, заиста врло добар успех, у коме се огледа разумевање нашег економског опадања и тежња за поправком и унапређењем економног и пољопривредног стања у овоме крају.

Ми би, од наше стране желели, да се у овоме, на крушевљане, угледају и остали крајеви наше земљорадничке отаџбине, те да се бар у свакој окружној и среској вароши образује, по једна пољопривредна подружина, која би, одржавајући заједницу и везу са српским пољопривредним друштвом у Београду, радила на буђењу свести и заузимљивости за унапређавање пољопривреде у својој околини. Иницијатива у овоме требала би да пође од свију искрених пријатеља наше пољске привреде, и српског пољопривредног друштва београдског, које би, поред одредаба «о подружинама» у својим правилима, требало да даје импулса и у овоме. Потребе и поправке у нашој занемареној пољопривреди тако су велике и огромне да не треба ни часа часити, ако желимо себи и својој отаџбини спаса и напретка. Радови на овоме пољу, треба да су десето-струко обилнији и јачи, него што их је до сад бивало. За доказ овога, узећемо рад ове подружине, која поред све заузимљивости своје, не може се похвалити да је пољопривреда у њеној околини учинила осетно видни напредак у раду. Тек појединце нешто врло мало у неким производима од поврћа, воћа и пиће (детелишта)! Ето, колико су огромне и велике потребе, поправке и усавршавања, која су потребна нашој заосталој, занемареној и запуштеној пољопривреди, тој хранитељици свију нас, и том главном извору нашег народног благостања и занимања, и наше моћи државне и народне. — По моме мишљењу: осетно бољи и из године у годину очевидни напретци и савршенији резултати на пољу наше пољопривреде, осетиће се тек онда, кад буде много више оваквих удружења, као што је Пољопривредна подружина крушевачка, (бар у свакој општини) са хиљадама својих чланова, буду носиоци и апостоли ових идеја привредних, и корисни радници у запуштеном врту наше привреде, — и кад уз приватну заузимљивост, оваквих удружења, буде упоредо ишла још моћнија заузимљивост општинска, среска и државна. Тек онда ће бити осетно видних напредака у привреди нашој, кад бар сваки десети човек буде члан оваквих удружења; а не као сада 10—15.000 тек 1; и кад бар у сваком срезу, ако не општини, буде по једва пољопривредна школа, са угледним добром и радовима, на које ће се цела околина угледати, и усавршавати и поправљати своје пољопривредне радове и производе. И тек са усавршенијим привређивањем нашим, кадри ћемо бити ми лакше и боље подмиривати умножене наше личне, општинске и државне потребе, — иначе не.

Д. В.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Г. Теодору Ервађанину, Дубица. 45 кр. за послати вам календар друштво је примило.

Г. Стевану Михалџићу свећенику, Кишфалуба. 2 фор. послата као претплата за „Тежак“ за прво полгоље о. год., Друштво је примило. Пошто „Тежак“ кошта 5 фор., изволите за друго полгоље послати 3 фор.

Српској Читаоници, Бања лука. 2 фор. послата као претплата за „Тежак“ за прво полгоље о. г., Друштво је примило. Пошто „Тежак“ кошта 5 фор, треба за друго полгоље послати 3 фор.

Г. Кости Стојановићу, Баноштра. 4 фор. послата као претплата за „Тежак“ за друго полгоље пр. године и прво полгоље ове године, Друштво је примило. Пошто „Тежак“ за ову годину кошта 5 фор., изволите за друго полгоље послати 3 фор.

Српској Читаоници, Сентомаш. Послата 4 фор. као претплата за „Тежак“ за ову годину примљена. Пошто „Тежак“ за ову годину кошта 5 фор. треба послати још 1 фор.

Аћанској ратарској задрузи, Ада. Послата 2 фор. као претплата за „Тежак“ за прво полгоље о. г., примљена. Пошто лист кошта 5 фор. треба послати за друго полгоље 3 фор.

Д. Марковићу, Карансебеш. 2·50 фор. послата као претплата за „Тежак“ за прво полгоље ове године примљена.

ОГЛАСИ.

Код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду може се одмах добити ове врсте семења :

Луцерка	1 килограм кошта	2 динара.
Гледичија	1 « «	2 «
Сточне репе од две врсте	1 кгр.	1·20
Грахорица	1 «	0·20
Траве за дворишта и паркове	1 кгр.	1·60

Силистријске метле бесплатно.

и *све врсте поврћа* од најбољих сората по цени коштања. Пошиљке се извршују одмах а поштарина се не плаћа за аманете испод 50 кграма.

За доброту семена јемчи Друштво.

„ЕКСЦЕЛЗИОР“

СПРАВА ЗА КРУЊЕЊЕ КУКУРУЗА.

Ова слика показује облик и начин употребе ове врло просте и због тога и тако ванредно јевтине справе за круњење кукуруза. Састављена је из два дела од којих се један на какав појачи сандук заврти а други окреће ; тим начином увате зупци кук. клип и провуку кроз машину окруниви га тако, да **зрна сва до једног** падају у сандук а **чисте шепурине** изван сандука напоље. Њоме се како сув, тако и сиров као и разне дебљине кукуруз **врло лако**, са мало снаге може крунити.

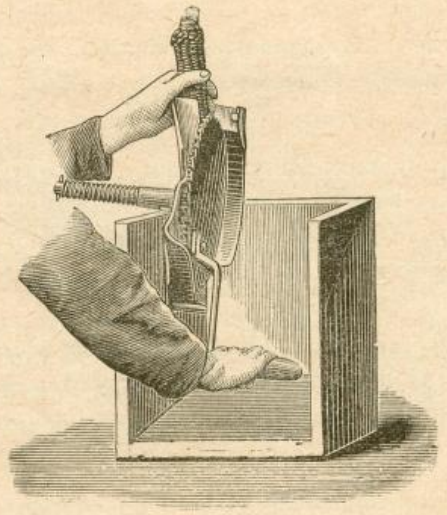

Тежина око 5 килограма
Окруни до 4 ектолитра на сат.

За Србију сада само 8½ динара.

Ова **врло практична** справа може се добити у Србији само код Српског Пољопривредног Друштва. Комад 8·5 динара за готов новац.

СТЕЧАЈ.

Српском Пољопривредном Друштву потребан је за канцеларију писар и администратор «Тежака».

Дужности су његове ове :

А. **Као администратору :**

1. Да врши експедицију «Тежака» тачно и на време и да води књигу претплатника и сав рачун о раздавању листа ;

2. Да води тачно преглед о роковима претплате и извештава о пропуштеним роковима, па тромесечно да подноси извод о рачуну претплате ;

3. Да прима огласе и да о њима реферише благајнику ради наплате таксе ;

4. Да води тачан рачун о клишејима узетим на употребу и да их по употреби предаје секретару ;

5. Да води рачун и бригу о уредном долажењу оних листова који долазе Друштву и да их издаје на читање на реверс и прима натраг па да их на концу године предаје секретару ;

6. Да помаже уредницима друштвених издања при првој коректури ;

7. Послове наведене око експедиције «Тежака». вршиће и око других књижевних издања друштвених,

Б. **Као писару у канцеларији :**

Да помаже у препису и израђивању административних аката у опште и другим административним пословима ; и да води регистар.

Плата је до 1200 динара годишње, која ће се издавати месечно.

Првенство имају школовани пољопривредници.

Рок је за пријаву продужен до 15. фебруара 1889. године.

Господа, која би се примила дужности, нека се изволе обратити и поднети сведоџбе «Српском Пољопривредном Друштву у Београду», до означеног рока.

Бр. 2747. Из седнице Управног Одбора Српског Пољопривредног Друштва 16. Децембра 1888. године у Београду.

Моле се Уредништва свих српских листова да изволе овај стечај обзнанити.

Цена мањим огласима ; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин. ; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина : Упутство за сејање Луцерке и негу луцеришта. — Начин пчеларења од Јована Живановића. — Још једна реч у прилог гајења сочива. — **Белешке** : Против надува код говечета. — Не садите цвеће у нов лонац. — Да кокоши носе доста и крупна јаја. — Укусан и нарастао хлеб добити. — **Гласник** : О збору винара у Нишу. — **Дописи :** Бољевац, Подвршка, Доња Буковица, Крушевац. — **Јавна говорница.** — **Огласи.** — **Стечај.** — **Подлистак :** Лукови као храна и лек.

Власник и издавалац : „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник : МИЛУТИН САВИЋ.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 8. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 19. ФЕБРУАРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

.... И учитељ може помоћи нашој пољопривреди.

Прелиставајући бројеве «Тежака» од 1882 године па на овамо, у цељи тој да видим колико је писано о «пољопривреди у основној школи», наишао сам на два језгровита чланка,[1] који су писани са вољом, да пољска привреда не уђе у основну школу моде ради. Сумњам, да ће се из школске клупе изнети толико знања, да ће се то приметити и на околини школе. Поред предавања пољопривреде у школи ја хоћу, да учитељ предњачи у свему оном што је својим ученицима предавао Имајући на уму број предмета, а у њима и огроман материјал, не сме се замерити учитељима што су они врло мали чиниоци били у побољшању пољ. привреде код нас. А особито узимам на ум ово што иде.

Ни један од писаца чланака «пољска привреда у основној школи», није се дотакао једног доста тугаљивог питања. Питања, које у први ма изгледа да није за «Тежака», али из даљег мог разлагања, увидеће се да и «Тежак» треба, да у прилог његов проговори, а то је: «о премештају учитеља и слабом утицају његовом и на пољску привреду код нас». Моји разлози биће изведени из десето-годишњег учитељовања. Ласкам себи да имам довољно искуства и да сам могао да премерим све могућности и препреке.

Ево тих разлога:

1. Зађите по Србији, да видите какве изгледају градинице сеоски учитеља. У њима је засејано оно поврће, које до половине августа сазрева. а више пута ни тога нема, већ учитељ да своју башту другом под закуп. Од кога набављају учитељи семење за своју башту?... Од својих суседа — сељака. А камо пољопривредно друштво, камо ратарница у Краљеву, Топчидер, камо Марић и др. у Београду, Хајнеман, Фромер и остали рационални семенари.

2. У школској башти нема ни једног калема а камо ли растила, нити се учитељ заинтересовао да што год научи из ове гране пољске привреде.

3. Учитељеве кокоши седају по дрвећу, и учитељ има од њих исто онолико користи, као и остали сељаци, а више пута нема ни пилета.

4. Учитељ рани своје свиње, коња, краву и остале домаће животиње. ако их има, исто онако као и остали сељаци, и исто онако не прибира сточно ђубре као ни они.

5. У школском дворишту зграде стоје без икаквог распореда а и саме су онаке исте без икаква плана и целисходности, а често и лошије него у остали сељака.

6. Камо коваилук код школе?... камо свилене бубе.

7. Млогим учитељима нове су неке пољопривредне справе, које су у другим државама — земљама — замењене са млого бољим, а по неки чуди се самој справи исто онако као и обичан сељак.

8. Колико учитеља примају «Тежака»?

9. Колико има учитеља да су чланови Пољопривредног друштва или његових подружина?...

За што је све овако?

Да даље не рекнем ништа, ово је јасан доказ да учитељство не може утицати на околину своју у пољопривредном правцу, кад је све овако у ствари, као што сам у ових девет тачака казао.

У летње доба пролазио сам кроз Мачву, Посавину и Поцерину Шабачку. И у току десет година видео сам ово: 1879. године у Слепчевићу (Поцерина) било је још трагова у школској градиници од воћа, лозе, малина, јагода, и др. градинарског биља, које је бивши онде учитељ одневовао, а преко пута у његовој сопственој башти прави рај, све одгајено како се пожелети може, а у растилу око 3.000 ком. мађарки да их је милина видети.

Г. учитељ био је купио неко мало имање, и мислио је да ту живи и умре, па је удешавао, као добар домаћин, све што му треба. Жалосно је било видети после неколико година, како је све ово у неуметним рукама пропало, а кад сам видео сечку за сено како порђана и покварена лежи под ведрим небом, без употребе, срце ме заболело. Учитељ премештен, а његов труд пропао.

[1] Пољска привреда у осн. школи Св. 2. 1884 год.

Питање о пољопривредној настави у основ. школи Св. 7 и 8 1886 године.

1882. године видео сам у Прњавору — нова поцер. — у школској башти дивно однеговано поврће. Тако је ту веле сваке године било док је у истом месту био г. П. К., учитељ је желио да ту дуже поживи.

1885. године у Богатићу у школској башти диван распоред поврћа, не само једногодог но и двогодог извода за семење, а те исте тодине у Табановићу видео сам и одгајене лозе, које је одгајио сам учитељ. Нисам нигде више наилазио да би се могле школске градинице похвалити као угледне него шта .више, не би требало ни да се *назову «школске баште.»*

Да ли би знали и хтели и остали учитељи да уреде своје градинице, да ли би могло двориште да служи за углед селу, да ли би биле домаће животиње одгајене рационално и да ли би и у овоме могли учитељи да предњаче сељацима? Лако је веровати да би могли.

Један шаљивчина учитељ рече једном професору: «Ама шта хоћете ви госп. професоре, ви сте филолог и ништа више, а ја? Шта мислите? Овде у мојој је глави цео универзитет. Па кад је тако онда би и учитељ само кад би осећао потребу и могућнести да води домаћу економију и да буде углед осталим, онда би велим за једну зиму прибрао најпотребнија знања за ово.

Оћу да објасним за што је онако као што сам у они девет тачака рекао:

1. Градинарство не може се замислити без уређене и урађене земље, без алата. без топле леје, без поновљеног промењеног са стране добивеног семења а и без своје производње.

Узмимо ово. Доселио се учитељ у једно место. Његов претходник надао се премештају, јер зна да му није сигуран опстанак у тој школи. Башта напуштена. Пуна корова. Семења нема. Алата нема. Стакленог ормана за топлу леју нема. Шта да се пре одпочне. За чим је стало. Све треба да се набави, али ко ће знати колико ће и овај учитељ бити у овом месту. Отуд онај крпеж сејања поврћа само за једну годину дана, отуд оно узимање семена не од угледни рационални семенара, већ од примитивног произвођача — сељака —.

Башта — градиница — не може се уредити за једну годину дана, треба доста година па да буде пример — угледна — башта. А код школе треба то да буде.

«Општина треба да набави све што је за школску башту потребно, па ће учитељ за ово одговарати и предавати оном учитељу који после њега дође». Знате шта би то било «молим те Мацо — мачко — улови ми рибу».

А како би то било кад учитељ зна, да се донде не може премеетити, док га смрт не растави, или док му се не укаже каква прилика, да добије место које му је потребно. Учитељ би набавио све што му треба, јер зна да се неће у не време преместити и у безцење продавати а и поклањати свој градинарски прибор.

2. Онда би учитељ за љубав своје деце, за љубав угледа у околини, и морално нагнан, сејао коштице од шљива, бресака, кајсија, вишања и др. воћа, одгаио растило за се и за своје пријатеље, расађивзо воће

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

по

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

од

А. и Б.

1. О ливадама у опште.

„Куда тако, куда!“ — запита Драшковић Ђурковића, који живо корачаше за некуд.

„А — ти си Драшковићу, у мал' што те не прођох. Хитам, хоћу у „Таково,“ тамо је вечерас збориште ливадара. Зар ниси читао позив овдаш пољопривредне подружине, којим се позивају на збориште сви пољопривредници да чују предавање о ливадарству?

Јест, јест читао сам, али тек пре чстврт часа. Не беше никог да ме боље обавести о томе зборишту, а ти ваљда знаш, да сам био на путу. — Дакле шта је у ствари?“

„Овдашња пољопривредна дружина, знаш хвала Богу, живо ради. Она хоће ону њену „Велику ливаду“ да дотера, да буде нешто особито. Зато се Одбор сагласио да се позове неки г. Секула, те да као вешт ливадар изврши на друштвеној ливади све нужне поправке. Г. Секула је дошао још јуче, дошао је одмах и рече, да ће овде остати више времена. То је дало повода, те га је председник у име подружине замолио, да и нама онако држи у вече по које предавање о ливадарству. Г. Секула је и на ово одмах пристао, шта више рече, да ће држати око десетину предавања, — само да нас што боље обучи. — Вечерас отпочиње та своја предавања.“

„Е, кад је тако, онда идем и ја с тобом. Хајдмо!“

„Знаш шта је Драшковићу. Тај ми се човек веома допао. Ја могу човека — чини ми се — добро да оценим, па и у овоме држим да се нисам преварио. Види се да је вичан своме послу. Он није од високо учених, он је практичар, ваљан практичар, и рекао би, да ће на „Великој ливади“ трава одма нићи, чим он преко ње пређе.“

У „Такову“ беше се нагрцало мноштво пољопривредника. Сваки је од њих рад, да чује тога чудноватог човека, а за то се дала и прилика, јер је — празник. Празником и иначе свет иде у механу, а то ли данас, кад се има и нешто ново да чује. Ту је и г. Секула.

Драшковић и Ђурковић сѐдоше један до другога, па онда зађоше у разговор опет о г. Секули.

„Види Драшковићу, види, тај човек нема да се брине како ће вечерас испетљати, већ ено га како се са сваким разговара. Тај ти говори баш као и ми, видиш, не издаје се за каквог научењака. Најзад и што да стрепи како ће да говори, кад он има да нам покаже оно што је сам искусио. Није вајда, баш је искусан. Ама тај ће ти без које каквих дрангулија, без да мери, без да много рачуна — као што то чине неки знаш — већ просто шетајући се по ливади, моћи да изнесе све што је нужно за по-

кад треба, калемио га по најрационалнијем начину, јер зна да ће му она «чворновата јабука» — «дивљака» дати лепи јабука и с поносом би рекао: Ово што видите овде, све сам ја одгаио. А, дивна је то радост кад човек нешто сам произведе а особито воће.

4. Та бар кокошињац не кошта скупо. Јест истина. Ал скупље кошта добро одгајена живина, а кад се учитељ сељака пропадне му много што шта важније него они 20—30 кокошака и др. живине. Па кад се досели у школу у којој више пута ни «беле мачке» нема, онда му не пада лако на ум да гаји живину.

4. «За домаће животиње ваља спремити пићу». Кад је домаћин непокретан он хоће да се постара благовремено за сено, плеву, сламу и т. д. за јарму, мекиње, бундеве, за сечку сена, за сечку бундева, за крунач «Excelsior» и т. д. И сталан — непокретни — уча, и он би, ако не за једну годину, за неколико година све набавио, па узео под закуп какво масено имање или чије било, надгледао да се ради. Имао би рачуна јер би умео уметније управљати. Онда би «пољопривреда у основној школи» била на јавном месту а не у школској клупи — не очигледна. —

Ту би било и кованлука, и гајења свилени буба.

5. Општине су дужне подићи школску зграду, по плану, ако то не буде, школа ће се затворити! Остале зграде: шупу, шталу, лебну фуруну и ако подигну, то је тако јадно, спрчено, скупљено да те бог сачува, а ово је за то што министарство није и за ово израдило план, па ако се начини, то ће све бити по плану и вољи кметовој. Шта ће да ради учитељ. Мора да се покори вољи кметовој. Н. пр. «а бога ти господине шта ти хоћеш баш тако цигурно, као да ћеш овде десет година бити»... «Шта ћеш ти то господине, онај господин прећашњи није нам то тражио»... «Чујеш ти, учитељу, ако ти је наша школа мала а башта мала, велика је Србија па тражи боље«. Овако наш кмет части господина учитеља, онога који мора у школи да предаје и пољску привреду, ово му је знате хонорар.

А знате шта би било да је учитељ сталан. Он би према приликама оценио, која би домаћа животиња доносила њему лепе користи.[1] Постарао би се да помоћу своје заузимљивости, код сељана, подигне што бољу зграду, а да то буде удешено према нашим приликама. Од свога залогаја одвоји ће учитељ, па ће гајити младу од добре расе домаћу животињу јер зна, да ће му рационално одгајена животиња бити боља од животиње његови комшија, и он ће онда делом да докаже оно, што је можда сто пута усмено комшијама објашњавао па ни какве вајде.

6, 7 и 8 тачка објашњују се овако:

Један мој професор говорио нам је ово: «Кад одете у народ, немојте се шалити да му говорите, не треба да му говорите. не треба да радите тако, него овако. Наш је народ «неверни Тома». Он неће ништа да прима док својим очима не види. Покажите му делом па ће вас послушати». Штаћемо кад учитељ није стављен у могућност да очигледно престави, докаже, обистини, оно што он зна, што је боље за пољопривред-

[1] Предпостављам да учитељ није у стању да гаји све домаће животиње.

правку не само „Велике“ већ које год хоћеш ливаде. Јест има велико знање. Сад тек видим шта вреди знање.

„Баш си га ти много заволео Ђурковићу, али ако ти неосветла образ, шта ћемо онда?“

„Не бојим се ја, не бојим,“ одговори Ђурковић, који хтеде још нешто да говори, али га од тога уздржа председник дружински г. *Паја*, који прије да отвори збор.

Председник отвори збор овим речима:

„Браћо! Вама је свима добро познато, рад чега смо се овде састали. Одбор овдашње пољопривредне подружине, коме је дужност да на делу предњачи у свима гранама пољске привреде, сложио се у томе: да треба друштвену „Велику ливаду“ тако дотерати да служи за пример и за углед свима нама. Одбор се сложио и у томе, да се за овај посао позове парочити вешт човек, да се позове г. Секула. Г. Секула се одазвао жељи дружинској, он је ево међу нама, и мени је мило што можемо да се познамо. Он се примио још једног посла. Он је пристао да нас обучи о напредном ливадарству. За то сам као председник дружински позвао све овд. земљоделце, позвао све вас, те да слушате о томе, и знајући да ћете ми то одобрити, у напред ево г. Секули благодарим и од моје и од ваше стране на томе: што је драговољно и одмах пристао да нас поучи о ономе, у чему понајвише рамљемо. Да нам наше ливаде не дају оно што дају на другим местима, то треба да признамо, па зато кад је већ прилика, да сазнамо како с њима да поступамо, онда велим, треба да будемо пажљиви слушаоци и пријежни ђаци нашег драгог г. Секуле.

Још нешто. Ја сам причао г. Секули о томе шта ми радимо у збору, како се ми догов рамо. Њему се особито допао наш начин. Ми један другог питамо кад што незнамо. За то и г. Секула хоће да га се нико не стиди, него нека га сваки пита шта жели да зна, и он ће му одговорити, он ће га поучити.» (Хвала, хвала, — врло добро, врло добро — тако ми и хоћемо, чује се са свију страна).

Затим председник замоли г. Секулу, да приступи своме предавању.

Г. Секула заузе своје место и отпоче овим речима:

„Драга браћо! Ево ме први пут међу вама. У путу сам разгледао многе ваше ливаде и већ по њима могу вам казати да су оне, знате шта? — врло назадне. Зато не треба да ми замерите, јер на сваки начин ја не ћу погрешити, ако вам ево у очи речем, да ви ништа не чините у корист ваших ливада. Изузимајући кôсе, грабље и виле, ја код вас нисам могао спазити ни једно оруђе, које бисте употребљавали на ливадама. О ђубрету и да не поминьем, јер многи га никако не износи на своје ливаде, а они који тò овда-онда и учине, то врше у невреме и са неподесним ђубретом. Јест, ви се врло мало старате око унапређења тако корисне привредне гране. Њу са свим остављате божјој вољи и сећате се је тек онда, кад је треба к сити. Сви ви имате кôсу за кошење, грабље, виле и кола за товарење сена, а немате ни једног оруђа за обрађивање и за негу ливада. Право да вам кажем, срце ме боле, кад помислим на све то. Мени не морате казати, али бар у души признајте, да ви с вашим ливадама поступате исто као маћеха с пасторчадма. Јест, ви не ћете да знате, да је ливадарство врло важно, *оно је мајка целог газдинства*. Зар није тако? (Многи климају главом, а многе чак и румен обузима)

ника. Природно је да учитељ нема потребе да разбира за пољопривредне справе, да се претплати на «Тежака», а да фигурира као лутка у пољопривредном друштву и подружинама нема смисла.

Требао би за сваку ову тачку, да сам још млого више рекао, али бојим не би смело доћи у «Тежак», зато је овако простићете «кусо».

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Чини ми се да сам негде читао:

«Француску није тукла Прајска. него Прајски учитељ.

Ми треба да радимо:

Да пољопривреду не подиже само школска клупа, него угледна школска имаовина.

Сад се намеће питање: Оће ли г.г. учитељи хтети да подпомажу нашу пољопривреду, т. ј. хоће ли радити да школско имање доиста буде *мало угледно добро*. Са свим умесно питање.

Ајде да се мало пустимо у предпоставке.

Замислимо да је изашао овакав акт из министарства просвете:

Мин. просвете и црквених дела
ПБр.
Октомбра 1889 године
Београд.

Учитељу школе Н.

Господине.

Законом о основним школама укинуто је премештање учитеља, сем ако учитељ хоће, а добиће оно место које је смрћу упражњено. Учитељице постављаће се само у варошима или варошицама, а у селима само онде, где је школа подељена и где је други учитељ човек — мушко.

Сеоским учитељима ставља се у моралну дужност, да обрате достојну пажњу пољопривреди и домаћој економији у колико је могуће више. Да су углед у свему што се тиче домаће економије, а ово да се да на први поглед по школском имању приметити.

Пошто сте у селу настањени и знате прилике у којима живите, то се апелује на вашу савест да примером у раду, производњи и неговању корисног биља, прокрчите пута што већој производњи како корисног биља· тако и више и боље домаће стоке.

Наш сеоски свет оскудева у потребном знању, за то вам је програмом и распоредом у ссновној школи створена могућност да ово знање и у школи и ван школе распростри можете.

Поред оцене коју ћете од ревизора добити, распитаћу како сте се одазвали овој вашој моралној дужности.

Министар просвете
и црквених дела,
Н. Н.

Помислите да овакав један циркулар прође кроз Србију, колико би дејствовао. Ја нисам никакав сањало. Верујем у могућности а не у чудеса.

Могу да верујем да не би било ама ни једног учитеља, чија башта не би била о идућем Петрову-дне прави божји рај, а за неколико година питао би на-

---

Кад би нешто ваше ливаде умеле да говоре, знате шта би вам оне казале?

Оне би вам се потужиле да су гладне. Та ви их од памтивека не ђубрите!

Оне би вам се јадиковале да су жедне. Та ви не наводњавате ни оне ливаде, које су уз саму реку!

Оне би вас постиделе, јер их никада не чешљате. Одиста ви их никада не дрлате!

Оне би вам казале, да их дави мора, да их даве корови. Јест на вашим је ливадама сијасет корова. Онамо је мразовац (Colchicum autumnale), овамо воловско око (Chrysanthemum leucanthemum), тамо су опет разне сиге (Cyperus), а онамо опет крешеви (Equisetum) и маховине:

Оне би вам се на много што шта пожалиле, али шта ће кад не могу. За то оне ћутећки изражавају своју муку, оне вам из године у годину дају све мање и мање доходка, дају све мање и мање сена, а траве, — оне су све горе и горе.

А шта би ви рекли на то? оно што обично говорите. Казали би, да је ваш отац извлачио више сена и то још каквог — питомог и миришљавог, а ви, да нисте те среће, јер како која година све је црње и горе па и — ливаде. Наравно, ви и не помишљате да сте ви, ви и нико други, томе узрок, јер, као год што је благодарније пасторче кад му је мајеха нешто љубазнија, *тако су и ливаде благодарне и кад се и најмање за њих побринете.*

Наведите мало воде на ваше ливаде, растурите на њих коју карлицу пепела, истоварите која кола ђубрета (компоста), иредрљајте их једном па ћете видети, како ће вам се свака така ливада на мах оденути у цветну хаљину најлепших и најдрагоценијих трава. Она ће вам бити благодарна за то, и ви ћете је 2 до 3 пут косити.

Чудновато је, одиста много је чудновато, кад помислим на то да многи и то баш ваљани сточари имају са свим хрђаве ливаде. Кад им који гост дође да им разгледа имање, они га и не проводе поред њихових ливада или и ако га проведу, а они на врат на нос, само да се изгуби из вида. Ђубришту се указује далеко већа пажња, и шта више, за њега се вели *да је оно душа газдинства.* Оставимо, нек се ђубре тако и цени, али тако треба да се цени и ливада. *Ако је ђубре душа, онда је ливада илуће газдинства.* Тако је, са свим је тако, јер: *без сена нема хране, без хране нема стоке, без стоке нема ђубрета, без ђубрета нема жита, а без жита нема пара!* Зар није тако? (Тако већ никако, чу се из многи грла, а Ђурковићу још и: „алал му млеко, тај нам је баш и требао«).

Г. Секула овде мало застаде, па онда продужи.

„Без сена, нема веселог и напредног рада у газдинству, а о успешном сточарењу ни помена. На сено мора, ама сваки мора, да рачуна. На њега рачунају и славни научењаци сточарства (Баквел, Колинг, Сетегаст, Пабст и др.) и признати пољопривредни хемичари (Либиг, Волф, Стоман и т д.). За то је сено и признато при израни стоке као *битна* као *основна* храна, а све остале и могу бити а и не морају бити. Ово је сушта истина. Ма која врста домаће стоке, напредоваће како ваља, кад јој се даје довољно сена. Још нешто. Сви научењаци до данас

стојника пољски добара у Шапцу, има ли у растилу воћа не продатог и може ли довољно најамити.

Ово све мислим да расветлим са «сеоском школом», а за сад могу да рекнем: радите ви који сте надлежни да *и учитељ може помоћи нашој пољопривреди*, овако као до сад није могућно. **у.**

Упутство за сејање луцерке (Medicago sativa L.) и негу луцеришта.

(свршетак)

Што се тиче самог начина засејавања најбоље је ако је сејач толико вешт, да не баца много семена на једапут већ да тако удеси сејање. да половином семена засеје њиву уздуж, а другом половином попреко, дакле у једном и у другом правцу, па ако му је лакше нека помеша семе са мало више земље. На тај би начин били најсигурнији, да ће нам луциште бити равномерно густо и без ћелавих места.

Ну, има још једна важна околност, коју треба имати на уму при сејању луцерке у стрмнину. На име: често се сеју стрмнине врло рано у пролеће, кад још не би било сигурно сејати луцерку, јер тек што би никла могли би да наступе јаки мразеви, те да измрзне и обреди се. Тако н. пр. овас треба сејати што раније у пролеће, управо како се снег отопи; па ако би у то доба посејали у овас и луцерку, онда би могла врло лако да измрзне. Зато не треба сејати луцерку пре половине марта месеца, а може се с успјехом сејати и до половине маја. Међутим ништа не шкоди ако је већ никао усев у који хоћемо да сејемо луцерку. Био то овас или јечам или др. стрмнина, можемо да посејемо уњ луцерку па ма он имао већ два до три пера. И кад посејемо луцерку, у већ увелико озелењен усев, треба, по сувом времену прећи браном да се земља запраши и семе измеша с њом. Усеву то не само да не ће ништа шкодити, већ ће му још бити од користи, јер га брана у неку руку опраши и почупа коров. Ну, ако би сејали пред кишу у овако озелењен усев, тако, да нам не би дала киша да побранамо, онда није ни потребно, јер киша убије семе од луцерке у земљу, те је тиме постигнуто то исто што би учини бранањем.

Кад приспе за жетву усев у који смо посејали луцерку, треба га обарати без обзира на то, што је у њему луцерка, већ као да ње ту нема. Кад се усев дигне, луцерка добије више ваздуха и светлости, а дотле се добро убокорила, те за кратко време достигне висину да је треба косити. Тако да још тог лета један откос, а ако је лето иоле кишовито, онда богме и два.

Идућег пролећа већ имамо убокорено луциште, са кога већ те године дигнемо по 4—5 и више откоса.

Нетреба никако, а нарочито прве године не треба пуштати стоку на луциште, јер се још није луцерка добро убокорила те је рђаво ако по њој стока хода и чупа је.

Сваке године рано с пролећа треба подрљати луциште дрљачом са гвозденим клинцима, коју иначе слажу се у томе, да музарама поред друге хране треба давати довољно и доброг ливадског сена, *јер ће само тада моћи да понуде најбоље млеко, а тиме и најбољи бели смок.*

Кад је ето ливада тако благодарна кад је и само мало надгледнемо, то колико ли је она тек онда благодарна, кад је и како ваља поправимо.

Да ливаду како ваља поправимо, не треба нам бозна шта. Да се њива ваљано поправи треба више трошкова и више времена па да се изврши, и ми при свем том тамо се наканимо на посао, а овде не ћемо, па и ако немамо толико посла и издатка, и ако је дакле бољи успех! Заиста и смешно и чудновато!

Кад о овоме мислите, не заборавите на једну истину: »*Кад се мало сена укоси, оно је и лошије*«. Ем га нема, ем неваља!

Драга браћо! Моје речи вама су, можда, необичне. Признајем да сам био мало оштар, но ја сам и истину говорио. Зато не треба нико да се љути. Ја знам моју дужност, па кад наставник повлашћује своме ученику, онда нема никаква успеха ни један ни други, тада нема ни школе ни — ђака.«

Председник: Г. Секула! »Ваша реч биће свима нама од користи. Ја то читам на лицу свију присутних. Ви сте нас њоме дарнули у живац. Надам се, да ћете тај говор продужити на исти начин, и ако пристајете, да то буде у суботу вече. Ми ћемо тада опет сви доћи.«

Г. Секула: »Пристајем и слажем се с вама г. преседниче. Ја ћу доћи у суботу, а долазићу редовно у заказано време. Но ја би желео, јер сам рад да поменемо о свачему из ливадарства, још нешто. Нека они, који желе да ливадарство што боље проуче, ових дана обиђу своје ливаде. Снег је окопнијо, то могу да учине. Нека сваки том приликом запамти добро положај. нагиб и површину (да л' је равна или не равна) своје ливаде, а сем тога густину траве, пâд оближњих поточића и рéкâ, у опште све, што се доноси на ливаде. Добро је да се и сваки сећа: колико је сена и отаве косио последњих година и какво је то сено било по доброти, јер ће га све ово боље подсећати да што боље упамти моја предавања. Ваљаном ливадару потребно је доста знања. Зато у напредним земљама постоје чак засебне ливадарске школе.

Дакле у суботу се можемо о свему томе разговарати. Ко стигне и имадне времена на расположењу, тај неће погрешити ако изиђе на »Велику ливаду«. Ту може видети шта ја радим. *Наравно, да све то не мора употребити за своје мале ливаде*«.

Драшковић: Г. Секула! »Овај збор, надам се, не ће ми замерити, ако ти у име његово и своје изјавим, да ћемо твоје савете послушати; и ако ти на крају твога првог говора наздравим овом чашом са жељом; да ти је срећан и успешан рад г. Секула, дао бог да ти се допадне овде код нас! (Неколико од њих отпеваше — Многаја љета).

треба да има сваки пољопривредник, јер то је од великог уплива на добар принос. Не треба се бојати, да ће шкодити луцерки што ће овде онде дрљача очупати и отсећи који стручак изникле луцерке; то је мала штета наспрам велике користи од дрљања.

Да би луциште што дуже трајало и што боље рађало, треба га бар сваке треће године нађубрити добрим згорелим мепанцем, гипсом и пепелом. Најбоље је ђубрити преко зиме или рано у пролеће, па за тим подрљати, те се тиме и ђубре истроши и боље подели по луциште, а постизава се и она друга и главна цељ дрљања (чисти се луциште од маховине и корова, равне кртињаци и мравињаци и. т д.) Врло је добро ђубрити — заливати — луциште разблаженом пиштевином (осоком), јер од ње особито добро напредује Заливање пиштевином и ђубрење гипсом и пепелом најбоље је предузимати преко лета, кад се дигне откос; а гипсом и пепелом особито је добро ако се нађубри пред кишу, да га киша спере са стрњике у земљу.

Прве две године може луцерка да измрзне на јаким сувомразицама. Зато је добро нађубрити је преко зиме не баш са свим згорелим ђубретом, и ђубре растурити по њој, те ће је ђубре сачувати од измрзавања. Само је онда треба у пролеће подрљати без изговора. — Доцније се луцерка тако убокори, да се не боји никакве зиме. —

Луцерку треба косити чим почне цветати, јер доцније постане дрвенаста те је стока не једе тако радо а има и мању хранећу вредност. Треба је косити оштром косом и што ниже.

За семе не треба остављати луцерку пре треће године, јер се млађа луцерка изнурава остављањем за семе, те мање траје. Но и треће и даљих година не треба остављати први откос за семе већ други или трећи. — — —

Овако засејано и неговано луциште може да траје 12—15 и више година.

Доброг семена од луцерке може се добити код Српског Пољопривредног Друштва у Београду по 2 динара килограм с преносом у све крајеве отаџбине.

Примедба. — При храњењу преживара луцерком треба бити обазрив, јер ако се поступно не навикне стока на њу, она лако проузрокује надун, болест од које може и говече за 1 час да мањка, ако му се не притече у помоћ лековима. Зато је треба поступно полагати стоци, с дана на дан све више, док се на њу не навикне и онда се може само њом хранити. Но за сваки случај треба узети «Пољопривредни Календар за 1889. годину», па из њега научити (из чланка «Надун и средства против њега») по чему се болест познаје и шта треба радити па да се спасе од надуна оболело говече. Лекови су прости и сваки их пољопривредник има на дому, а и не коштају готово ништа, а календар кошта само 80 пара. —

БЕЛЕШКЕ

Смрзнута јаја употребити.

Завати се скорашња бунарска или изворска вода, мете у њу мало куњске обичне соли, па јаја смрзла спусте у ту воду да постоје. После 1 до 2 сата кад се јаја изваде из воде открављена су и постала као скорашња, и као да нису била смрзла.

Да кромпир буде крупнији.

Рани пролећни кромпир има сразмерно много воде а мало брашнених делова, дакле воденији је те за то није добар као познији То се може поправити кувањем. Поред суда, у коме се кувају кромпири, мете се други такав суд у коме кључа вода. Кад су се кромпири мало прокували, скоро полукувани у првом суду, онда се та вода просне и чиста кључала из другог суда одмах насне у први суд, где су кромпири, и у тој другој води се оставе да се колико треба скувају, па се одмах изручи вода и кромпири изваде. Тако се поступа са кромпиром био пре кувања ољуштен или не. Не само рани кромпир, него и позни а водени поправља се кувањем овако у две воде. И кад преостане куван кромпир и оладио се постане онако исто укусан као и у скоро скуван, ако се мете у кључалу воду да се опет неколико минута прокува.

Гајење и гојење патака.

Веома је корисно гајити патке нарочито у близини разних вода, где и саме могу да нађу доста рапе. Само свако вече дати им по коју шаку кукуруза, или јечма или очинака од пшенице па ће носити много јаја а од закланих добићемо изврсно месо нарочито за печење. Кад почну да носе, треба их држати затворене у кочини докле снесу јаја, јер иначе радо носе у бари или у реци, где се јаја тешко могу наћи. Редовно носе ноћу или у зору, ретко доцније. Где нема бара или река или потока могу се чувати и у дворишту, само им у повеће корито укопано у земљу треба бар једном дневно сипати воде за пиће и купање. Пловке воле да се купају у бистрој и ладној води, али не налазе махну ни мутним барама. Кљуном непрестано по води траже рану и што год заграбе једу: разна жита, хлеб, месо, рибу, рибља јаја, жабе, црве, мишеве, инсекте, кромпир, мекиње и све што се може јести, управ патке су свеждери.

За 5 до 6 пловака оставља се и чува по један плован, ако их има више, гоне се и сметају један другом. Пловка почиње да носи у марту месецу, па непрестано носи, ако се јаје узме са места где се нађе, и снесе 90 до 100 јаја годишње. Тако много носи јаја све до своје 10-те године. Пловчија јаја најбоље је подметути под кокошку или под ћурку за лежење. Под кокошку меће се по 12 до 14, под ћурку 20 до 24 јајета, а пловка може да излеже 16 до 18 јаја, која се излегу за 28 до 30 дана.

Пловчићи у прво доба ране се: заметелим мекињама, куваном исецаном и брашном или мекињама измешаном коприном и у води раскишељеним корицама и комадима од леба. Где се ране треба ту одмах да имају и воде у каком суду, у који је по дну сипан ситан песак.

Први рани пловчићи најбољи су, што се излегу до Јуна, познији су кржави и споро расту.

За гојење одвојене патке не треба одмах затворити у тескобно и мрачно место, већ се најпре држе неколико дана затворене у кочини, па се одатле после преместе у сасвим тесан кавез, који се мете на што мрачније место. Ту им се најпре да за јело куван кромпир, или кукуруз и пошто су саме довољно јеле

понуђају се заметеним мекињама или кукурузним или јечменим брашном (тестом), или се кључају кукурузним млаким зрневљем куваним, док им се гуша добро напуни. Тако се гојење свршава за две до три недеље дана. Кад рањене пловке не могу више да склопе крила већ их оборена држе а репна пера раширена као лепеза, онда је време да се с гојењем престане и треба их одмах клати, јер се иначе могу лако угушити од своје сувишне дебљине.

Осецање и чување калемгранчица.

Гранчице за калемљење најбоље је сећи у јануару, фебруару до половине марта, како кад време то допусти, дакле, треба их сећи свагда пре, него што настане топло време и много се крене сок у дрвећу Кад су јаки мразеви, не ваља такође сећи калемгранчице. Ако пропустимо да те гранчице рано на време осечемо, а нужно нам је да то учинимо кад је дрво потерало, онда их морамо одмах и употребити, јер се онда брзо сасушују, те се калеми примају тешко и остају кржави.

Треба од здравих и развијених дрвета бирати само здраве лањске леторасте са потпуно образованим пупољцима. Оваке гранчице пуније су рањивог сока, него оне од кржавог и осушног дрвета, јер ту срашћивање бива испуштањем сока стварачког из подлоге дивљака и из каламграичице, те тако развијенија гранчица и сочнија прирашћује лакше него тања и сушнија. Двогодишње полањске гранчице не би требало никад узимати, сем у крајној нужди кад се жели да размножи особито благородно а рет о дрво, и онда се тражи више обазривости и умешности јер се теже прима.

Ко има добар подрум може најбоље да сачува гранчице, ако их пободе за 10 см. дубоко а усправљено у песак, који мора бити непрекидно влажан, да се гранчице неби осушиле. Од времена на време ваља те калемгранчице понова препобости у песак, да би се зарашћивање и терање изданка спречило. Кад почне време да отопљава, па се гранцице не употребе, морају се почешће поливати. Поступа ли се тако с гранчицама, могу се очувати до месеца Јула а да не истерају изданке.

На отвореном месту могу се калемгранчице такође очувати. Ако се укопају у трошну земљу, па покрију сламом, да би се нагла промена температуре предупредила, тако остају добре докле се отопи, и онда се морају употребити јер ће иначе потерати изданке. Ако су се калемгранчице много сасушиле, оне се мету у влажан песак за неколико дана, или се поново мало при дну пререзубе и мету у воду, па ће опет да постану свеже и употребљиве.

ДОПИСИ

У Орашцу, срез јасенички окр. крагујевачки 1889 год.

Време је за орање двојако било. Орања је довољно наорано, а и жита посејано за ову годину. Прошлу летину убио је град, у житнице скоро ништа није унето осим нешто кукуруза. Како ће се из зиме изићи и колико новог дуга за храну приновити — јавићу. Радове пољске раде на време и по правилу; само за бела жита погрешка им је што раније неће да жњу. Но прошлогодишња хала многима је остала као добра школа, да ове године раније отпочну жетву. Здравље је у народу добро. Стока се храни врло рђавом храном — градобитном. Перната домаћа живина преко мере на пречац мањкава. Овце се јагње, јагњад су здрава.

Цене су:

100 кгр. шенице лепе	10	динара
100 « јечма, овса	8 — 9	«
100 « кукуруза	9 — 10	«
100 литара вина најбоља . .	15	«
1 обично сено	84	«

Милоје Бабић
учитељ.

Мачва у селу Штитару, 3. Фебруара 1889 год.

Прављење метле сирковаче. Село Штитар нема тако лепу околину, као друго негде, али је опет једно од најлепших села у Мачви. Раван и баруштине, као и свуда по селима мачванским, па опет има нешто, што га од осталих мачванских села одваја. Лепе и беле куће и све око куће, тако је пријатно да се човек дуго сећа овог села.

Још једна црта краси ово село, и то по својој важности прво место заузима, а та црта јесте: *вредноћа и уставоштво* ових људи у сваком погледу.

Штитарац се ничега не либи. Он је и земљоделац и занатлија; и трговац и калауз; и баштован и бостанџија. Једном речи од њега се ништа не отима, само, ако му се иоле награда за његов труд пружа.

Поред осталих радова, латиће се Штитарци и једног заната који им приличну сумицу годишње доноси, а тај је занат грађење *метала сирковача*. Не може се рећи, да је ово што необично, за народ, чији су занати далеко измакли али за нашег сељака доиста је необично, кад се зна, да је навикнут да купи и најмању стварчицу са стране донети.

20 је година како се грађење «сирковача» у овом селу одомаћило. Први који их поче градити јесте Милан Милинковић који вештину није крио, него иђаше свакоме ко га год позове да му који комад метала направи. Градећи сирковаче код појединаца, он их је у исто време и поучавао; а пошто вештина у послу овом беше незнатна свикоше је убрзо многи, те почеше и они свак на своју руку и без помоћи Миланове градити «сирковаче». Од то доба, бостаништа — којих у овом селу у великој количини има — и кукурузишта вазда се сирком — кога овде сељаци зову *метловина* — ограђиваху. Кад узри исеку је и на склонито место до зиме оставе, па кад немају других послова дугих зимских ноћи граде «сирковаче». — У прво време подмириваху домаћу потребу, а доцније их почеше и продавати. Цена им је онда била много већа но сада, јер се комад по 1 дин. па и по 1·20 дин. продавао, сад се по 40 — 50 п. д. продаје. Ну не може се рећи да је ово мала награда за посао узгредни и на доколици. Друга добит од овога посла, та је што врло згодно семе од метловине употребљују за исхрану живине и свиња.

О томе, како се посао овај у овоме селу одомаћио прича поменути Милан овако: „Незнам баш јемачно, али држим да има од тог доба двајес година, када једне зимње вечери седех с мојима у врућој соби. Жене преду а деца се играју. Мој Божо (син) узо буквар па сриче јер је те године пошо у чколу, а ја се опет одмарам. Тога дана секосмо неку јапију те се баш добро умори од млаћења маљем. Знаш, онда није било дужни тестера ка јако, већ целог боговетног дана млати и сикиром и маљем па кад у вече, једва неколико комада растављени видиш...

Еле, седим ја и одмарајући се о сутрашњици мислим, па и неотице погледам за врата где спазим «сирковачу» која се већ отрцала. Викнем једно дете те је довати. Мислим ја: хоћу баш да је развалим кад је и онако своје одслужила, па да видим каква мајсторија у њој лежи. Што смисли то и учини. А кад сам је довољно разгледао увежем је како је и била па је задовољан оставим на њено место, јер сам ушао у траг мајсторији.

Идуће године, набавим ти ја семена од метловине те га око бостана посејем. Те зиме направим неколико метала, које нису баш

онако лепо као куповне изгледале, па опет мојој кући нису биле на одмет. Од тог доба моја кућа није више давала паре за њих.

Друге године посао ми је боље испао, а с године на годину све боље.

У почетку сам само по селу продавао а после их и у Шабац однесем. За њи сам до јако лепи пара узео.

Ко ме је год за ову вештину упитао ја сам му је казао, а било је и тога да сам и кућама неки моји људи ишао те им »сирковаче» градио и учио их како се праве.

Сад зна готово цело село да их прави, а и право је; јер што би паре још и за њи «шваби» давали кад их и ми градити можемо.

Ето како се одомаћио овде занат у прављењу «сирковача« по причању Милановом, а овако и остали сељаци причају, који у заслугу ово Милану приписују. Ну Миланова би заслуга била онда велика, када би се на њ' и остали грађани наше домовине угледали те да с вољом поменути занат пригрле, који не тражи ни велике мајсторије ни особита времена за то, па ни бог зна каквих материјалних жртава, које би се стоструко коришћу овог посла исплатиле, јер би се тиме унапредила наша домаћа индустрија која је тако рећи још у повоју, а новац који сада на страну за метле дајемо остајао би у нашој земљи.[1]

Ст. Којић.

[1] Хвала вам на овоме саопштењу; и молимо вас да Милану јавите, да у «Привреди» у Шапцу може добити бесплатно семена силистријске метле. Нека сеје и проба, па кад начини метле од ове сорте, јавите нам, како му се допадају, и јесу ли боље но садашње. (Ур.)

Рудовци, Фебруара 1889. год.

Прошла јесен донела је резултат рода годишњег обилно, и била би у свему задовољавајућа, но усљед велике туче — града који је пр. лета поразио жита, воћа, винограде и све остале усеве, народ је остао у великој неприлици и оскудици, како у храни за домаћу потребу, тако и за изхрану стоке. И већ је се храна у велико отпочела куповати, која се добива на Аранђеловачкој пијаци по 9—10 динара 100 кграма, а такође је и сену цена знатно подигнута пошто се већ у велико тражи.

Орање за озима жита пр. јесени свршена је у најповољнијем времену само како се зажелити може, и све је посејано што је било за ову цјељ намењено. Сушење шљива није било да би орање могло спречити, као што то обично бива кад има шљива, па док се шљиве израде, у томе већ орању прође време и увати зима, те тако се остане без довољно усева.

Све што је прошле јесени посејано, то је рађено са највећом пажњом на чисто и добро семе, и за ово је се од скоро дошло до убеђења, да овако и треба радити, што заиста много и вреди »пажљивост на семе«, и већ је се скоро сваки обратио на то, а парочито сада кад на неколико места у близини имају по неки тријере и пречишћање лако се врши.

За сада како је наступила доста јака зима, народ се бави скоро само око стоке, а по нешто се спрема ограде за ограђивање пашњака и винограда, а такође јапије за прављење стаја — зграда за идуће пролеће. Здравље је у народу за сада добро и нема никакове заразне болести. Такође је и код стоке За сада здравље добро и стока је до сада издржана са храном добро, и не попустљиво како је с јесени зазимила.

Рад. Ж. Ранковић
економ.

ОГЛАСИ.

Код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду може се одмах добити ове врсте семења:

Луцерка	1 килограм кошта	2 динара.
Гледичија	1 « «	2 «
Сточне репе од две врсте	1 кгр.	1·20
Грахорица	1 «	0·20
Траве за двориште, и паркове	1 кгр.	1·60

Силистријске метле бесплатно.

и *све врсте поврћа* од најбољих сората по цени коштања. Пошиљке се извршују одмах а поштарина се не плаћа за аманете испод 50 кграма.

За доброту семена јемчи Друштво.

„ЕКСЦЕЛЗИОР“

СПРАВА ЗА КРУЊЕЊЕ КУКУРУЗА.

Ова слика показује облик и начин употребе ове врло просте и због тога и тако ванредно јевтине справе за круњење кукуруза. Састављена је из два дела од којих се један на какав појачи сандук заврти а други окреће; тим начином увате зупци кук. клип и провуку кроз машину окрупивши га тако, да **зрна сва до једног** падају у сандук а **чисте шепурине** изван сандука напоље. Њоме се како сув, тако и сиров као и разне лебљине кукуруз **врло лако**, са мало снаге може крунити.

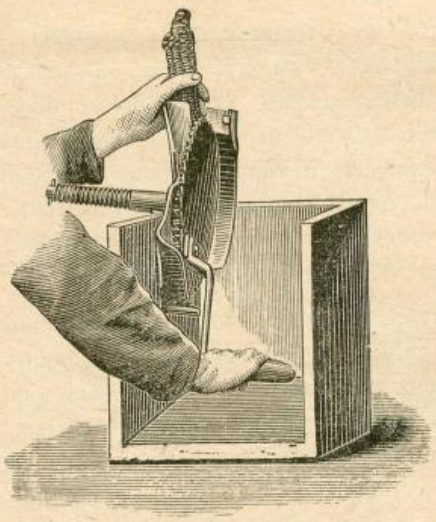

Тежина око 5 килограма
Окруни до 4 ектолитра на сат.

За Србију сада само 8½ динара.

Ова **врло практична** справа може се добити у Србији само код Српског Пољопривредног Друштва. Комад 8·5 динара за готов новац.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: И учитељ може помоћи нашој пољопривреди. — Упутство за сејање луцерке и негу луцеришта. — **Белешке:** Смрзнута јаја употребити. — Да кромпир буде крупнији. — Гајење и гојење патака. — Осецање и чување калемгранчица. — **Дописи:** Из Орашца. — Мачве и Рудоваца. — **Огласи.** — **Подлистак:** Збориште ливадара.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 9. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 26. ФЕБРУАРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

НОВО ПРИВРЕДНО ДОБА У СРБИЈИ

Његово Величанство Краљ Милан I. у среду 22 о. м. као на дан проглашења Краљевине одрекао се престола. Краљевско достојанство прешло је на сина Престолонаследника, сада *Краља Александра I.* кога ће до пунолетства заступати у вршењу краљевске власти намесници: г.г. *Јован Ристић и ђенерали К. С. Протић и Јован Бели-Марковић.*

Колико су значајне речи Краљеве о важности земаљске привреде којима је нов устав пропратио,[1] толико су узвишене управо пророчанске оне речи у прокламацији којом се прашта од народа силазећи с престола.

Ево тих речи:

«Нова ера захтева нове снаге за рад.»

«Не осећам се моћан потребама њеним да одговорим: немам права да то покушам ни према Србији коју сам љубио и коју љубим али која данас потребује не само љубави *већ и онога полета за рад озбиљан, привредан и плодан,* ни према Сину Своме, ни према Европи, која Ме је обасипала својим симпатијама и којој остајем дубоко захвалан на толиком благоволењу према Мени и народу Моме за време моје владавине.»

Краљевски Намесници у својој прокламацији јављајући о примању дужности намесничке помињу ове значајне за привреду речи:

«Са младим Краљем на престолу, са новим уставом у јавноме животу отпочнимо, у име Божје нов живот, *ново доба рада и штедње; нарочито приионимо на рад око народне привреде и народнога благостања.*»

Све ове речи, изговорене са највиших места и засведочене жртвама беспримерним, жртвама престола, и делима које се са речима потпуно саглашавају треба да нађу послуха, у свој земљи треба да нађу одзива и признања, треба да нађу последовача.

У истини, Србија, окружена вредним Мађарима и Бугарима, и богатим Румунима, и доведена у везу са житницама далеких источних земаља, уз то за разне своје нове тековине и установе задужена, а без икакве резерве у занатима и индустрији, не може данас онако безбрижно да чека боље цене својим сировинама и боља времена, као негда, но мора сва сложно као један човек да скочи на ноге, и да озбиљно одабере најпречи пут који је води привредној организацији, којом ће своју производњу унапредити и по количини и по каквоћи.

Нема више одуговлачања, нема остављања *надлежнима и стручнима.*

Сви ми колико нас има морамо да се запитамо, можемо ли више производити но досад, можемо ли боље производити но до сад; можемо ли више уштедити но до сад, можемо ли ма чим помоћи ономе који што производи или му производе чиме заштитити.

За одговор на оваква питања, сви смо ми дужни и надлежни.

Не учинимо ли то, онда чиме смо се показали достојни нашега Краља који силазећи с престола наговештава ову преку потребу, и чиме ли се одазивамо његовоме насљеднику у име чије нас Намесници позивљу на рад!?

Не учинимо ли то, кога можемо кривити што свецке пијаце освајају вреднији и усталачнији око нас суседи.

Не оклевајмо, но сваки чим можемо помогнимо нашем привреднику. Та помоћ тако је потребна и корисна и неодложна, да је треба одмах иначе ће бити сувише — доцкан!

[1] Види 1. бр. «Тежака».

Одлуке винарског збора држаног у Нишу 1 и 2 фебруара, и њихово остварење.

Као што се и иначе знало а у Нишу, приликом збора и пријаве и пробе вина доказало, у нас се производе велике количине вина, које остају непродате или иду на страну у бесцење.

Ваља сићи на Саву у Београду, или заћи по др. местима где се продају вина донета из унутрашњости, па да се човек увери, да је остало још много зноја наших привредника без накнаде, и ако је прошле го-

дине далеко више вина извежено из Србије но ма које друге године.

Сво то вино могло би се по бољу цену продати, и наши произвођачи далеко мање намучити да смо ми нашој земаљској производњи онолико пажње поклањали и онолико капитала стављали на расположење, колико довозу страних крпа и галантерији, да смо ми колико толико пажње поклањали удружењу рада и капитала за разне производне циљи у земљи, — да смо ми то вино ујединили и у свему припремили онако како то извоз на страну захтева. —

Да би се помогло виноделцима и винарима, да се готов производ, грожђе, прихвати од њих и за тим справи и однегује добро вино које ће се на страни и у земљи јако тражити и добро плаћати, треба оснивати виноделске задруге, где ће улазити сем виноделаца и остали који располажу мањим или већим новчаним сумама, и које ће од својих чланова и осталих виноделаца одкупљивати грожђе ради даљег, правилнијег и економичнијег прерађивања у вино, а у своје време помагати их новчано да у оскудици не продају кључ или грожђе пре времена и у бесцење. Како треба ове задруге оснивати у детаљу је изнето у угледним правилима, која су у Нишу претресана и усвојена са осталим мерама којима се унапређење виноделља у Србији жели потпомоћи, и која у кратким напоменама овде побрајамо.

Иза одлука Нишкога збора поменућемо и једно решење Министарства Нар. Привреде о тим задругама.

Одлуке су ове:

1. Да се правила о оснивању виноделских задруга приме тако, како их је израдило Српско Пољопривредно Друштво,

2. Да се путем закона, било изменом и допуном садашњег закона, «о чувању пољског имања,» било нарочитим законом о пољској полицији донесу строге одредбе, којима би се обезбедили виногради, грожђе, вино и све остале принадлежности од потрица, крађе и свакојаких других оштета.

3. Да се поради на оснивању установа за пољопривредна обезбеђења у опште, од елементарних непогода, а нарочито од града и туче, и да та обезбеђења буду на основи узајамности и опште обезбеде по целу земљу.

4. Да се одређивање бербе у појединим местима и крајевима повери оцени стручних људи, но да се притом ипак не губе сасвим из вида обичаји који су у том погледу ухватили у народу корена.

Да се одређивање времена бербе повери одборима општинским.

5. Да се повремено и ако је могуће и чешће, приређују у појединим виноделским крајевима инструктивне виноделско-винарске изложбе, и да се заслужни произвођачи одликују.

6. Да се вина како домаћа тако и страна, која су намењена потрошњи, подвргавају строгом прегледу те да се на тај начин сузбијањем фабрицираних и свакојако фалзификираних вина, даје места јачој потрошњи правих и чистих вина; да се о том прегледу

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

по

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

од

А. и Б.

(НАСТАВАК)

2. Дрљање ливада

Прохуја зима, и већ се указаше пролећни дани. Чланови пољопривредне подружине сви су на окупу, а пре но што ће г. Секула отпочети свој говор, разгледаху они разно ливадско оруђе, које је подружина набавила за обрађивање своје ливаде а о којима ће да прича г. Секула. Ту беше једна дрљача за ливаде, нека нарочита дрљача за маховину, једно ливадско ренде, и разно оруђе за ваљење, копање бусена, за копање јендека; јаке грабље са гвозденим зупцима и т. д.

„Ми ћемо се упознати са сваком на по се од ових справа“ рече г. Секула показујући час ово час оно оруђе.

Пошто подуже расматраше ове справе сви присутни, отпоче г. Секула свој говор овим речма:

„Браћо! Није потребно да почињем од Кулина Бана, но одмах да пређем на саму ствар. Ето баш данас, гледао сам на далеко од пэрте како се ради први пролетњи посао у овој околини. Тај посао ви зовете *чишћење ливада*. Али раденици, који чишћаху те ливаде, тако су пипаво и овлаш грабуљали лаким грабљама траву са те ливаде с ми изгледаше, као да их је стра, да траву не повреде. Баш ми се чинило, да пипкају и траже да зграбе само оне сламчице које су у трави збивене, међутим ни једном не падаше на ум да поравне кртичњаке, и као да им се нарочито допада маховина, сигурно мисле да је не смеју дарнути, а ко зна, можда баш и не ће, е да би им под ногом било што мекше. Ја се готово обрецнух на њих: „Ама што ви не зашпете јаче, зар не видите да вам више преостаје смета но што сте га пограбили.“ Па знате шта би? Насмејаше се и исмеваху ме? Истина један између њих подиже неке тупе грабље у вис и рече ми: „*Какав алат онакав и рад,*“ а тиме је на сваки начин хтео да ми каже, како је томе крив сам газда. Имаш право мишљах у себи и продужих пут. Такав рад браћо као што га данас видо одиста не вреди.

Овлаш се не да ништа израдити. Ливаде се морају чистити онако као што треба, трава се мора добро прочешљати, а без *оштрих и гвоздених грабуља*, не може бити ни говора о дрљању. Истина то је нешто мало теретан посао али без зноја нема успеха. Кажем вам слободно *дерте дрљачама и грабуљама кожу с леђа ваших ливада, дерите је добро, да и крв потече, да се тиме извуку оне жиле и маховина које су се испреплетале и умрсиле на свакој ма ма и мало запуштеној ливади. Што јаче то боље.* Ко мисли да није тако?“

донесу потребне законске одредбе и да држава строго мотри на тачно вршење тих одредаба.

7. Да се зарад сигурнијег и тачнијег вршења прегледа вина, као и ради анализирања и одређивања квалитета наших вина, и чињења свију осталих енолошких опита — поради и на томе, да држава оснује нарочиту енолошку станицу, лабораторијум.

8. Да се поради на оснивању једног централног подрума у Београду, путем акционарског удружења, у који би се стицала вина из целе домовине, а ради извоза и потрошње у већим количинама.

9. Да држава потпомаже оснивање винарско-трговачких агентура у страним потрошачким земљама, и то првенствено у оним, у којима је мања производња вина, и у којима би наше могло имати добру проходњу.

10. Да држава поклони озбиљну пажњу увозној и извозној царини на вино приликом закључивања трговинских уговора, нарочито с оним државама, у којима има изгледа за јачу потрошњу нашега вина.

11. Да се поради на смањењу жељезничке тарифе за пренос вина и празних буради.

12. Да се што пре изврши литрисање буради и да се дејствује, да се качарски занат развија у будуће на правилној основи.

13. Да држава што пре оснује једну стручну винарску школу, онде, где нађе за нужно, и онако, како ће се моћи да подмири потреба која изазива отварање такве школе.

14. Да се, било држањем практичних курсева, било изашиљањем нарочитих практички спремних лица — путних економа, дају виноделцима практичне поуке о појединим или о свима виноделско-винарским пословима

15. Да се ради јачег утицања на виноделце у набавци и употреби практичних и савршенијих виноделско-воћарских справа и алата, поради на томе, да се код Српског Пољопривредног Друштва састави и изложи на углед једна збирка свију тих справа; а да се за остварење тога најпре ангажују поједини фабриканти да ставе Друштву те справе на расположење, па ако се тим начином не успе, онда да се тражи за то новчана помоћ од г. министра народне привреде.

16. Да се за размножавање и подизање винограда код нас могу препоручити ове врсте домаће лозе: зачинак, скадарка, каменичарка, смедеревка и дињка.

17. Да се влада умоли, да предложи скупштини да се виноделске задруге ослободе плаћања разних такса и

18. Да би добро било да се из појединих чувенијих виноделских места пошљу на париску изложбу у већим количинама вина, да се тамо изложе и разлију у мање флаше па и продају онима, који би их хтели купити, како би се прибавио већи број купаца за наша вина. —

Министарство Нар. Привреде, да би помогло остварење ових одлука на првоме месту 1 и 17 донело је ово решење:

«На збору српских виноделаца у Нишу донета је одлука, да је за унапређење винодеља у Србији најпотребније оснивање винарских задруга, у којима

Пузић: „То као да се мене тиче. То су били моји раденици. Али ми смо сви до данас тако радили а боље ни један, и за то се тешим. При свем том морам рећи: ја сам мислио да је то штетно по жилице кад би их тако драли ко што но ти рече, а тако су без сумње и сви ови овде мислили, јер да нису то тако мислили, они неби радили као и ја.«

Секула: „Е ако сте тако сви мислили, онда сте грешили. Ваздух, светлост и топлота, треба да продиру у земљу, без тога нема пораста, па зар тим најглавнијим чињеницама да спречите приступ да не иду у земљу? Овако, бога ми, кад је тврд бусен, а при том и уваљан жилама, то није могуће. Без ваздуха нема пораста, а без влаге нема труљења а и једно и друго сузбија се, ако се овако не ради. Но што је најглавније, ваздух и светлост спречавају да се маховина развија и угњезди и да се не образују наредичава места.«

Ашковић: „Слушао сам, а и гледао сам чешће како и шта раде по негде са ливадама. Кад сам оно био као војник у Топчидеру, видео сам тамо много што шта о чему се овде ни појма нема. Али ми немамо онаквог оруђа.«

Секула: «Таке изговоре не примам, свуда ћете наћи ковача који би вам могао исковати нужна оруђа за то. У осталом ко је вољан да дрља ливаду, нека слободно употреби обичну дрљачу, али само нека дрља ко што ваља. А онамо где је пољопривредна подружина као што је има овде могу се набавити и нарочите дрљаче, па да их и приватни могу узимати на послугу а поглавито с јесени и с пролећа кад је земља процедна. Таква дрљача није скупа, може је сваки купити, а ако је још и под кирију издаје, онда ће му се брзо исплатити. У осталом, ви ћете видети шта ће бити од „велике ливаде» док само једном окуси „гвозденог јежа.«

Председник: «Има ли различних дрљача за ливаде и која је најбоља?«

Секула: „Има. Но она што је у авлији са свим је добра за ову цељ. То је тако звана Ческа дрљача (види слику).

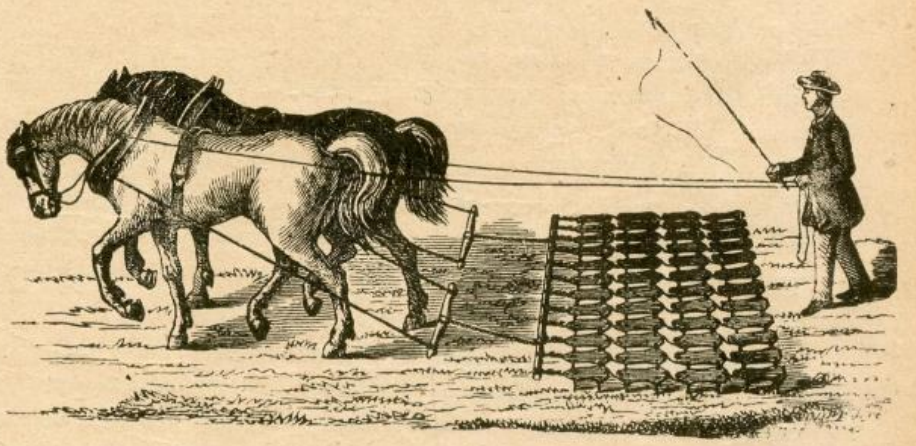

Њих има већих и мањих и према томе коштају између 80 до 140 динара. Том дрљачом моћиће те подмладити и најстарију ливаду. на цепа бусен, сече га, кида маховину и тиме олакшава влази, ваздуху, ђубрету и топлоти продирање у земљу. А поред свега тога, равња кртичњаке, те тако замењује и ливадско ренде. Најпосле ту дрљачу можете употребити за ломбасту њиву, за претрпавање семена, па чак и за трошење земље кад се окори. То вам је прво чудовиште. Чисто не би могли познати ливаду која

би се удружио рад и капитал начином одређеним у угледним правилима, која је израдило Српско Пољопривредно Друштво, а овај збор као врло подесна усвоио; ради чега је на збору овоме донета и та одлука да се на томе поради како би се ове задруге ослободиле свију такса.

Пошто је Министарство Народне Привреде такође сагласно с тим, да је овај начин удружења рада с капиталом најкориснији како за уложени капитал тако и за употребљени рад, и налази да би оснивање ових задруга јако помогло и унапредило домаће виноделье дајући примера околини у рационалном прерађивању кљука — грожђа —, нези вина, употреби комине, чишћењу судова и т. д; даље да би дало најјаче побуде и могућности виноградарима, да око своих винограда већу пажњу обраћају и да тиме постижу већу ренту од земље, па и производњу умножавају; као и то, да би се разграћатом радњом оваквих винарских задруга по земљи боље подмирила домаћа потрошња вина успешније сузбила потрошна страних вина и пре упутила наша вина потрошачима у иностранству под својим правим именом, и тиме добила далеко већа цена; — то с погледом на све ове користи које су у изгледу са оснивањем ових задруга, решавам: да се првој виноделској задрузи која се оснује у цељи означеној у угледним правилима које је збор у Нишу усвоио из касе Министарства Народне Привреде, а из партије на потпомагање народне привреде као прва помоћ изда 2400 динара.

Ова сума има се издати ако задруга осигура уписом основни капитал најмање од 50 хиљада динара и то одмах чим прво коло задругара положи прву уплату.

У исто доба, докле се законодавним путем не би решило да се задруге које би се по овим правилима оснивале за извесно време ослобођавају од плаћања такса, да се из касе министарства изда и осталим задругама које би се основале по напред поменутим правилима, и које би осигурале уписом, основни капитал најмање од 50.000 динара по једна хиљада динара из суме на потпомагање народне привреде као помоћ.

Оделење за трговину саобраћај и радиност да се стара о извршењу овог решења.»

БЕЛЕШКЕ

Пошиљање вина у стакладима.

Кад се једном уреди на свима железницама, да се шаљу у загрејаним вагонима товарни предмети, којима ладноћа шкоди, онда ће се отклонити свака опасност да се вина у стаклима смрзавају. Из вина, које се сувише олади, издваја се стреш и с тога се много замути. Тако вино остављено на миру неко време поново се избистри потпуно пошто стреш падне на дно стакла; али тај талог у стаклу често је повод неповољним приговорима и тражењима накнаде. Ако вино буде на хладиоћи од 12 до 15° Целзијових, оно се смрзне и с тога већина стакала вина попрска. Но и у оним стаклима, која остану читава, вино се знатно промени и изгуби првобитни укус одкако је смрзло. Да би избегли жалбе од стране потрошача а непосредне штете, увек је паметније и савезно пошиљати вино у стаклима само у топлије доба године на удаљенаја одстојања.

е обрађивана овом дрљачом, бусен на ливади толико се мења да ливада добије са свим други изглед.«

Учитељ Никола: »Не би било згорега, кад би сте нам казали и право доба, кад треба да се врши дрљање ливада?«

Секула: »И то хоћу врло радо. Дрљање ваља почети с *позне јесени и рано с пролећа: кад су ливаде суве и кад се бусен расквасио па и ако је здравица смрзнута.* Ако је ливада обрасла јако маховином, то се мора дрљање све дотле продужавати, док ливада не поцрни од (издрљане) земље. То јој ништа не шкоди, она ће се наскоро опоравити, јер траве пуштају дубоко корен, а маховине се на против укорењавају са свим плитко.«

Таса Студеничанин: Бога ми, код мене као да не ће помоћи дрљача, јер су ми ливаде стрмене. Чуо сам да се маховина може угушити и кад се по ливади просипље пепео. Да л' је то истина?«

Секула: Истина је. Али на сувим ливадама, није добро да се пепео посипа из руке већ кроз сито. Маховина може да се утамани и кад се места која су њоме обрасла покрију песком или земљом. Ја ћу вам о томе говорити кад будем причо о подмлађивању ливада. Сем тога има још једно средство противу маховине. То је пиштевина (осока). Кад год се маховина појави на ливадама, знак је да је земља попустила у снази, и да се с тога траве не ће моћи да хране како треба. Кад употребимо осоку, као ђубре, понова ће се појавити снага закржљалих трава борба за живот отпочиње изнова, а маховина као слабија мора да устукне. Ако поред свега тога употребимо још и дрљачу, онда је маховина отишла у неврат.«

Тошић: »Сад ми је нешто са свим јасно. Пре две године слуга мога комшије, изврнуо кола са житким ђубретом баш поред моје ливаде. То је ђубре доватило и мало ливаде. Од тога доба бујна трава на томе месту и не могу да видим маховине А ове дао Бог имам свуда по тој ливади. Бели не ће мени одјако пропасти ни капи пиштевине, мораће је момци износити на ливаду, па ма искривили грбину.«

Секула: »Таки су примери врло драгоцени, јер они најбоље поучавају. Но има других примера које су покупили стручњаци и школовани људи, а ови су такви да могу поучити сваког који има уши да чује и очи да види. Шта би рекли на ово? Секретар друштвени Спасојевић кога добро познајете, правио је пробе на некој ливади код које је земљиште по каквоћи свуда подједнако, а тако исто и бусен. Он је ту ливаду поделио у више једнаких оделења а за обрађивање употребио је гвоздену дрљачу. Сено је косио у једно исто доба са свију одељака и по том га измерио.«

Учитељ Никола: »Молим вас, кажите нам тачно те његове успехе; ја ћу да их прибележм, треба ће ми.«

Секула: »Ево белешке тога секретара: Са првог парчета које није подрљао ни пођубрио, покосио је *377* кгр. са другог парчета, које није дрљао, али га је ђубрио, покосио је *833* кгр.; са трећег парчета које је дрљао, али није ђубрио, добио је *770* кгр, а са четвртог парчета, које је и дрљао и ђубрио, покосио је *1563* килограма! Ви се томе чудите, но имате потпуно и право, јер дрљача када се као што треба употреби повећава доходак *више но сто на сто*; а дрљача и ђубре повећава доходак **са 400 од сто.**«

ГЛАСНИК

Уредништво има да прибележи тако много вести које се тичу привреде, да никако не уме да савлада оскудицу простора у овоме листу. И с друге стране уредник лично толико је заузет био службеним послом, да није могао толико важне новости у своје време да прибележи. Моли за извињење што ће их овога пута само напоменути, кад за изцрпно излагање нема места ни времена.

*

У петак 17 о. м. Заступник Министра Народне Привреде, г. Др. Владан, имао је част да са шефовима одељења Његовом Величанству Краљу поднесе пространи извештај о економском стању земље и мерама за привредно унапређење њено са потребним пројектима законским као у одговору на оне значајне речи којима је Господар земље дајући јој нов Устав обележио нову еру државноме животу, и које су прибележене у првоме броју овогодишњег »Тежака», са том понизном молбом, да Господар изволи позвати из све земље чувеније привреднике без обзира на положај у друштву и разлике партијске, и да им тај извештај с предлозима и пројектима на мишљење и оцену поднесе. Његово Величанство Краљ изволео је изјавити своју благодарност трудбеницима око овога посла; и да му се тај предлог о економској скупштини чини веома практичан. Том приликом изјавио је, да ће овај извештај пажљиво проштудирати, налазећи да су ова питања сада на првоме месту на реду.

*

У недељу 19 о. м. изасланици општине вароши Смедерева, који су били на збору винара у Нишу присутни, извештавајући своје сагрђане о закључцима овога збора, позиваше их на споразум о томе, да ли би било могућно и корисно да се у Смедереву оснује виноделска задруга новијега доба која ће производити и неговати вина по најбољем начину и продавати их по што бољу цену.

Председник збора био је Никола Младеновић трговац а деловођа М. Адамовић судски писар.

Збор је донео одлуку своју да у начелу прима оснивање окружне Смедеревске виноделске задруге, и за то је приступио избору привременога одбора, коме ће бити задатак да изради правила за ову задругу на основу одлуке српских винара донете на збору Нишком, па онда по томе да позове једног дана у што краћем року јавни окружни збор за пријем тих правила, а за тај одбор изабрана су ова лица и то из Смедерева: г.г. Петар Максимовић, Тома Дрманић, Атанасије А. Штрбић, адвокати; г. Никола Ћирић, судија; Никола Р. Младеновић, Јаничије Костандиновић, Бранко Ж. Јевремовић, Миленко Стефановић, Јеврем Ж. Марић, Ђорђе Арменулић, трговци; г. Јован Флорић, ово-окр. благајник; Јован Ја. Рашић, трг., Мијаило М. Ђорић трг., Живко Ј. Ђукић, опанчар, Димитрије Чобановић, Петар М. Дамјановић, трг., Венијамин Лазаревић, стаклорезац и Коста Јовановић обућар, Ђорђе Бојић из Марковца, браћа Голубовићи из Аџибеговца, Милић Јеремић из В. Плане, Димитрије Рајић из В. Орашја, Марко Живановић и Милош Цветковић, из Крњева, Милош Милановић из Голобока, Андреја Петровић из Ракинца, Милан Митровић из Баничине, Ђорђе Стефановић, из Придворице, Вића Радовановић из Водица, Стева Крстић трг., Љуба Новаковић економ и Никола Ђушић из Паланке, Алекса Ратарац економ из Ратара, Милосав Радојковић учитељ из Кусадка, Љуба Гајић из Азање, Богосав Дамјановић из Ковачевца, Поп Јанко из В. Крсне, Милија Лазић из Селевца, Јанко Јовковић из Удовице, Павле Ранковић из М. Орашја. Кузман Павловић из Колара, Груја Поповић из Михајловца, Тома Лукић из Милошевца. Мита Машић и Стева Х. Ђорђевић из Лозовика, Богдан Милановић из Сараораца, Обрад Дабић из Лугавчине, Јован Ђорић из Осипаонице, Пера Ђурић из Скобаља, Радојко Ракић из Вранова, Сава Поповић из Липа, Ђура Окановић економ из Смедерева, Павле Мијић, руковалац државне расаднице у Смедереву и Стеван Вељковић трг. овд.

На овоме збору био је присутан и уредник овога листа и г. Мијаило Павловић трг. из Београда, који су овоме збору доста припомогли својим говором и објашњењима, на чему им је збор особиту благодарност изјавио.

*

У повоме министарству од 24 о. м. Српско Пољопривредно Друштво било је особите среће.

За министра Народне Привреде постављен је г. Стева Р. Поповић редовни члан Друштва, шеф секције за установе; за министра финанције г. Др. М. Вујић такође редовни члан Друштва; за министра просвете г. Св. Милосављевић почасни члан Друштва и некадашњи Министар Народне Привреде: за министра унутрашњих дела г. К. Таушановић редовни члан и Председник Друштва.

Ова вест у вези са оним речима у нашему првоме чланку дају нам наде да ће се нашој земаљској привреди поклањати више пажње и више помоћи.

Ашковић: »Нисам мислио да то гребање ливада има толике вредности. До душе видео сам у Топчидеру и неко оруђе које зову чарак . . . . скарак . . . . . «

Секула: »Јест, јест, зову га *скарификатор*. То се оруђе употребљава за цепање бусена. Но така оруђа могу набављати само имућни људи, а сиромаси нека се задовоље и обичном дрљачом па нека је натоваре каквим теретом камењем. Кад дрљате, онда стоку треба на дугачко упрегнути, т. ј. нека је дрљача далеко иза стоке. Ливаду не треба да дрљате само по дужини већ и по ширини — т. ј. унакрс. По себи се разуме, да тако важан рад не треба да буде без вас, јер где није газда, ту је рад несигуран. Још би вам нешто препоручно а нарочито онима, који се устежу да предузму такав рад. А то је: *да сваки најпре опроба рад бар у маломе према ономе што сам вам до сад поменуо.* Зацело ћете се уверити да истину горорим.

Ми још нисмо готови са пролећним радовима, и за то треба идуће суботе опет да се састанемо, а дотле могли бисте се наминути на »велику ливаду«, да видите како је ја цепам. Дакле до виђења!»

ДОПИСИ

Црљенац, срез млавски окр. пожаревачки 1889 год.

Ово је зимски месец али по времену рекао би човек да није зимњи но јесени. Нешто мало мразева било је почетком јануара, дошао је од јаког источног ветра, који је тако јако дувао, да је људима димњаке са кућа обарао, сено и тулузину — шашу растурао. Но није дуго трајао, па су настали јужни ветрови са кишицом и пролетањем снега.

По таковом времену народ је износио ђубре на њиве, вадио камен за зидање темеља зградама. То је радио у тихим и пријатним данима без кише, а када је ове било, тада је народ свршавао своје домаће послове, радове око стоке и поправљао алате у шупама.

Здравље је стоке повољно, али се од скора појавила стрека код оваца.

Досадашњи начин живота сељаковог узрок је, те му је здравље у зимње доба свакада слабо. Назеб, кашаљ и др. болести које проистичу од нечистог и покваренога ваздуха у затвореним становима; а међу малом децом велики кашаљ од кога је до сада већ пало неколико невини жртава. Велики је део сељака нарочито сиротињи заражен френгом. Надлежни као да су увидели, да је то опасна болест и да узима све већи мах, да се нагло шири и да претц опасношћу целом једном крају, па тиме и самој држави, а да би се то даље ширење предупредило године 1887 и 1888. неколико пута сва лица болешћу заражена позивана су у окружну болницу, где су пробавили прилично времена али све бадава болест се једнако нагло по народу шири.

Због велике летње суше није било траве по њивама нити отаве по ливадама, због чега су сељаци још за ране јесени морали стоку по стајама хранити, што је узрок те је храна прилично оскупила а стока с ценом пала, али њу подижу прилично: Банаћани и Румуни.

Од пре неког времена често се виђају овуда Румуни из Румуније где траже дебеле свиње и купују.

Скоро сваким даном може се видети по где који банаћанин и банаћанка где тумарају по селима са паковима на леђи и узимају од наши сељанака гушчије и пачије перје дајући им за њ' по неки комад банатски шамија за повезивање и по који сапун.

Цена главних производа овога краја: Стишка пшеница 9 до 11·50 дин., кукуруза 6—8·50 дин. Има прилично и вина у овом крају за продају како бела тако и црна, али због слабе цене (8—9·50 д.) слабо ко и продаје, сем ако коме догори до ноката.

Сада падају народу славе, које он слави по 3 дана, за три дана треба спремити јела за 10—20 људи да ваздан на изменце једу у једној кући; наравно на тај начин слављеној слави, треба пренети на жртву живот свој, пошто се о једној слави потроши таман онолико смока колико би дотична кућна породица за пола године утрошила, не рачунајући ту дангубе и друге трошкове, што сиротни људи с правом рећи и раде јер ови немајући подпуно земље да могу продавцу код суда осигурати својину на продато имање а они удри дај под закуп — кирију и то $^1/_2$ ект. за 5—6 година у напред за 30 до 40 динара па кад се и то изеде онда и престане више и они тада цркавају од глади или морају код имућни људи да по врло јевтину цену кору хлеба зарађују; па онда зар није себе принео свецу на жртву? Напослетку, већина сеоског народа сада жени синове и удаје своје кћери, ту се опет чине утакмице међу свекровима који ће са што више малих дуката да подниже капу своје снахе и да јој о врат обеси што више велики дуката; за љубав те утакмице оде по које парче земље по цени $^1/_2$ ект. од 360—780 дин.

Ту сам казао мане народне које долазе од необразованости, а уједно сам казао шта је цена од $^1/_2$ ект. за купце а колика за закупце.

На крају молим уредништво цењеног листа «Тежака» да ми опрости што сам се у допису у нечему повише задржавао: јер «Тежак« сада излази почешће па неће бити згорег ако се и о нечему што народ тишти и повише проговори, јер док се у народу свест не развије неможе ни «Тежак» имати млого читаоца нити слушаоца. Уклањањем народних мана, жигосањем неправде, која на народ утиче и развитку му и унапређењу смета а поред тога својим научним и поучним чланцима «Тежак» ће постигнути циљ.

Рад. М. Живановић — Мандић
прак. економ свога имања.

У Медвеђи, (срез ресавски) 2 фебруара 1889 године.

У јануару ове године имали смо 4 снежна дана, и то: 2, 11, 22 и 23 у којима је данима падао снег од севера са јаком мећавом. Снег је био напао у дебљини 8—10 с. м.

24 истог мес. дуну југ и за један дан и једну ноћ, неста снега са земље, као да га није ни било. Људи су одмах наставили радове које нису могли пре снега посвршавати као: копање шанчева (ендека) око њива, крчење врбака, и трња око крајева ливада и т. д. а пре овога занимали су се: храњењем стоке, извлачењем ђубрета на слабе њиве, довлачењем дрва за огрев и др. употребу.

1 и 2 фебруара, поново је снег напао у дебљини 20 см. мислим да се неће у целости дуго одржати, јер је пао на мокру земљу, па ће мочар и влага да га подједају.

Озимих стрмних жита посејано је у жељеној количини.

Хране како људске тако и сточне има доста.

Као свуда тако и овди оскудица је у новцу. Људи су се задужили, око давања државних и општинских дација, слава, свадаба и т. п. а највише их задужила деоба, јер са задругама ова околина стоји врло рђаво, и из године у годину све више се распадају. Узрок распадању задруга неправичност је старешина. Сви покушаји за одржавање задруга као: ослобођавање од служења војске у сталном кадру, данка (порезе) и т. д. нису учинили никакве користи.

У мом селу има 180 кућа нема више од 6 које имају по 3—4 плаћајуће пореске главе, а остали сви су једно или двоглавци 1 или 2 главе плаћајуће данак.

Богиње код људи, нарочито мале деце још трају, било је много и смртних случајева. Турке болују остала је стока здрава.

Цена је земљи: ектар добре зиратне земље II реда плаћа се 800, 1000—1200 дин. а под аренду (закуп) 100, 120—150 динара ектар добре зиратне земље III реда плаћа се 5—600 дин. а под аренду 50, 60—72 динара.

Цене појединим производима и усевима, како овди, тако и на пијаци у Свилајнцу од 100 кгр. ове су:

Пшеници	10—11	динара	
Јечму	6	»	
Овсу (зоби)	5·60 — 6	»	
Кукурузу	7	«	са 20% кушине
Кукурузној јарми	7·40	«	
Црном вину	10—15	«	од сто литара
Белом вину	10, 15—18	«	« « «
Ракији шљивовици	18—20	«	« « »
« комовици	10—12	«	« » «

Воловима дебелим 300—450 динара; осредњим 280—300 динара; теглећим 240—260 динара; јунцима осредњим 100—120 динара; пару вепрића (од 1—5 год.) 48, 50—60 динара; ћурану 3 до 3·40 динара; ћурки 2—2·60 дин.; гуски 1·80—2 дин.; патки (пловки) питомој 0·60, дивљој 0·40 дин.; петлу 0·70—0·80 динара; кокошки 0·50—0·60 динара; месу говеђијем 0·50—0·60 динара; свињском 0·80 дин. од килограма. Кожи лисичијој 1·80—2·40 дин.; зечијој 0·30—0·50 динара. Колима дрва 1·80, 2, 3, 4, 5 и до 8 динара.

Кроз који дан почеће купљење пореза за прво полгође 1889 године а још није измирено са порезом другог полгођа 1888 године.

Павле М. Радосављевић
економ.

Поцерина, 14 фебруара 1889 год.

Прве половине фебруара било је непрестано снеговито и мразовито, те се нису могли пољски радови, као орање и сејање јарих усева почети, јер је у овај мах снег већи него што је икад ове зиме био, а хране сточне све мање, што ће такође многе смести да потребне послове уредно посвршавају. За то би требало нашем народу дати поуке и то што популарније о разумном гајењу домаће стоке, која ужасно опада. Цене су у опште незнатне

М. Ил. Илић
економ

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва“.

Пета седница држана 30 Децембра 1888 год.

Били су: подпредседник г. Свет. Милојевић, благајник г. В. Богдановић, и одборници: г. г. М. М. Савић, К. Ђорђевић, А. Поповић, А. Живановић, Ја. Марковић, П. Тодоровић и М. Х. Поповић.

Бележио Свет. Милојевић.

Бр. 21. Прочита се записник I седнице управног одбора.

Пошто није било примедаба записник овај усвоји се с тим, да га подпишу благајник г. В. Богдановић и одборник г. П. Тодоровић.

Број 22. Чита се писмо «Крушевачке подружине», од 27. о. м. Бр. 99

Ради распростирања разних врста благородног воћа у свом крају и ради поуке у вештом калемљењу, подружина је у намери да ступи у преговоре са два вешта човека у Крушевцу, који су вични у вештом калемљењу, да се у пролеће у Крушевцу и оближњим селима о трошку њеном накалеми што више разног благородног воћа. Пре него што је подружина предузела што је нужно за остварење ове намере, она моли «Српско Пољопривредно Друштво» да је у овом предузећу потпомогне ако не више, а оно у томе, да јој набави и пошље у што већој количини калем-гранчица од разне и најбоље врсте благородних воћака.

Одлучено је:

1; да друштво потпомогне подружину у овом предузећу на овај начин:

а; да јој из Топчидера и с других познатих места набави и пошаље што већу количину калемгранчица од најбоље врсте благородног воћа; и

2; да набави у вредност од 100 динара нужних справа за калемљење, те да их подружина као поклон друштва раздели међу онима, који се буду одликовали у калемљењу.

2; да се напомене подружини, да може и сама набавити калемгранчица од изврсних воћака у својој околини, а нарочито код г. Николе Урошевића, свештеника из вел. Дренове.

Бр. 23. Чита се писмо г. Министра Народне Привреде, до 20 Децембра о. г. Збр. 1883.

У намери да се у нас распростре употреба најбољих ножева за калемљење и маказа за орезивање лозе, г. Министар Народне Привреде моли Друштво да за рачун повереног му Министарства набави извесну количину најбољих тих справа; па од набављених да ради продаје приватним потражиоцима пошље одређени број справа г. Мијићу, руковаоцу расадница у Смедереву и г. Тројановићу, комисару за винодеље у Неготину; а остатак да задржи друштво у комисион за рачун Министарства.

Избор радионице одакле ће се и систем ових справа који ће се набавити, оставља се друштву.

Одлучено је:

Да се Друштво одазове поруци г. Министра; и по томе да одмах набави поручену количину ножева и маказа.

И једне и друге справе, да се набаве из радионице Кундеове у Дражђанима (Саксонска).

Бр. 24. Чита се писмо г. Светозара М. Јеремијћа, свештеника из Прањана у рудничком округу, од 22. о. м.

Г. попа позивајући се на своје искуство наводи, да народ у Рудничком округу радо тежи да у пољској привреди буде што напреднији; али нема зато ни знања ни новчаних средстава. Не зна употребу и корист новијих пољопривреднијих справа; па их скоро нигде у округу нема. Нема прилике да види разне врсте семења од растиња и поврћа; па да их он сеје. Нема средстава за извођење бољег соја стоке и живине.

Ради напредка у пољској привреди г. попа предлаже:

а; да «српско-пољопривредно друштво» подејствује код г. Министра Народне привреде, да се за рачун и на одплату општина, или среза или и округа набави од свих новијих пољопривредних справа по један примерак; па да се повере каквом способном лицу у општини, или у срезу и округу, те да народ поучава о употреби и користи ових справа; а у једно да држи и предавање из пољске привреде;

б; да друштво томе лицу, коме би поверило справе, шаље разне врсте семена, да оно сејањем даје примера и упута; па по ценовнику да их народу раздаје; и

в; да друштво ради извођења бољег соја стоке и живине пошље повереном лицу по који пар од тога на углед, како би се народ приволео да бољи сој стоке и живине пати. Учинив ове предлоге г. попа ставља се на расположење да на се прими сав терет око поучавања народа у практичним пољопривредном знањима не тражећи за то никакве награде.

Одлучено је:

1; да се заблагодари г. Јеремијћу што се тако брине о унапређењу пољске привреде у своме округу, а нарочито још што је вољан да и он поднесе неке жртве око тога;

2; да му се јави, да су његови предлози корисни; али да предложени начин њиховог извођења није погођен.

На име кад би држава за једну општину или срез набављала справе, стоку и т. д. требало би да их набавља и за друге; а она за толике набавке не располаже са довољним средствима; и с тога друштво не би могло ни дејствовати у овој набави.

Друштво не располаже такође са толиким средствима, да у томе може помоћи.

Најбољи је начин за остварење предлога само — помоћ. Кад појединцу не достиже своја снага за остварење извесног циља, он се удружује са више њих који имају исте потребе. Удружењем набављају се и знања и новчана средства. С тога

3; да се препоручи г. Јеремијћу, да за остварење својих предлога поради у својој околини на оснивању нужних удружења било под именом «подружине српског пољопривредног друштва» било под именом „задруге за набаву новијих пољопривредних справа» или задруге за извођење доброг соја стоке и живине«, или под именом задруге за један и други циљ.

Ако му не испадне за руком оснивање подружина, или задруга нека покуша код општина или срезова, да донесу одлуке за набаву справа и доброг соја стоке на одплату; па на основу тих одлука могу наћи зајма за потребе које желе да подмире, или могу набаве извршити на одплату.

4; да друштво пошто се оснује удружење или пошто се донесу одлуке од које општине или кога среза, подпомогне и једне и друге у остварењу својих задаћа у томе, што ће им посредовати у набави најбољих справа и најбољег соја стоке, што ће им слати учитеље за поуку у напреднијој пољској привреди, и што ће им набављати разна семена.

Бр. 25. Поведе се реч о томе, коме ће се поверити уредништво „пољопривредног календара“ за 1890 годину

Одлучено је:

за уредника овог календара одређује се члан управног одбора г. Јаков Марковић.

СТЕЧАЈ

За радове, који ће се по решењу управног одбора овога друштва печатати у друштвеном календару за 1890. годину.

I. Чланци

1. Менимо газдовање за наше прилике. (Потреба усевног реда; користи менимог газдовања и услови. Разложити неизбежну поступност у увођењу тога начина газдовања и навести неколико практичних — што простијих примера тога газдовања за наше прилике).

2. О одбирању и пречишћању семена и хране. (Имати на уму: да већина наших земљорадника ретко мењају семе када се оно изметне; да је код многих појединп усев (храна) умешан са другим; да сродне усеве сеју један уз други те се измеђ (бастардују), и да на тај начин губе и врсту и каквоћу хране. Осим тога да варива, особито пасуљ, држе, троше, износе на трг и сеју толико измешан, да у њему може имати по 5—6 и више врста. Напослетку да се сваковрсна храна у извесним местима уцотребљава за семе са смесом друге врсте, и у приликама кад то не треба да буде (у пшеници раж — али не као «наполица», — првога пшеница мешана са белијом, у јечму овас и т. п.), и да се не само таква него још пуна уродице, земље, плеве и др. износи на трг. Све то поменути, па дати поуку како треба радити, да се свака храна одржи у својој врсти, чиста — засебна, и користи отуда.).

3. Рачуноводство за сељаке. (Разложити потребу рачуноводства у земљорадњи и начин како да га воде *наши писмени земљорадници*. Ако би згодно било удесити уз чданак празне листове за рачуноводство у идућој години).

4. Јечам са гледишта земаљске привреде и његово гајење. (Узети га као материјал за прављење пива и као сточну храну. При говору о сејању и сраћивању имати на уму поред осталога и чланак под 2).

5. Бобица, болест на свињама, и како да сачувамо свиње од ње.

6. О гајењу пернате живине. (Користи од гајења живине и у којим приликама коју врсту живине не оставити негајену.).

7. О подизању воћњака. (На којој земљи и у каквом положају које воћке успевају? Како ваља вадити и средити саднице, како земљу спремити, како и када усађивати? У каквом реду и у коме одстојању усађивати воћке, нарочито шљиве).

8. О нези вина. (Како ваља обичан земљорадник да негује вино од бербе до продаје, па да вино буде добро и да може издржати пренос, а да не изгуби своју природну доброту. Обратити нарочиту пажњу на судове).

9. Вађење, цеђење и нега меда и воска. (Удесити то највише према вршкарама).

10. У прилог рибарства. (Потсетити на рибу као омиљену и врло потребну храну у посне дане; штета што се риба лови у свако доба и на сасвим варварски начин — тровањем и убијањем динамитом. Дати поуку да се риба не лови кад не треба, матора бар онда када баца икру, изложивши кад која од важнијих речних риба наших то чини, — да се не упропашћује и не затире тровањем, динамитом и т. п.).

11. Приповетка. (са тенденцијом из пољске привреде).

И другог садржаја чланци, који би одговарали савременим потребама у нашој пољопривреди, примиће се и печатати у календару, ако буду разрађени као што је доле казато, *и ако за њих, поред овде изложених чланака буде места у календару.*

II. Белешке

Из свију грана пољске привреде.

*

Чланци ваља да буду написани *популарно и изводно*, у границама објашњених наслова, без упуштања у дугачка теориска разлагања, тако да ни један, ако је могуће, не запреми више од 4—5 печатаних листова *обичне осмине*, рачунећи у то и слике, а што мање — то боље.

Чланци ће се, кад буду печатани, наградити са 60—80 динара, а корисне белешке (оригиналне или преведене) са 50—70 динара од печатаног табака.

Рок је стечају 1. Јуни ове године. Дотле ваља спремљене радове послати под адресом *«Српском Пољопривредном Друштву, Београд.»* Писма упућена овоме Друштву носе српске поште *бесплатно*.

Бр. 363.
12. фебруара 1889. године
Београд.

Председник
Српског пољопривредног Друштва,
К. С. Таушановић

Уредник календара
за 1890 год.
Јак. А. Марковић

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Ново привредно доба у Србији. — Одлуке винарског збора држаног у Нишу и њихово остварење. — **Белешке**: Пошиљање вина у стакладима. — **Гласник**: Министарство Народне Привреде предало Краљу извештај о економском стању земље. — Збор винара у Смедереву. — Ново министарство. — **Дописи**: Црљенац, Медвеђа, Поцерина. — **Записник седница.** — **Стечаји.** — **Подлистак**: Зборште ливадара.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по образцу шаљу допис лаје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 10. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 5. МАРТА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

Подизање врбе, тополе и бора на песковима.

На северо-источном крају наше земље имамо доста велику просторију, на којој је летећи песак. Ти пескови заватају просторију покрај Дунава од Рама до Голупца, од Кладова до Корбова и од Праова до Радујевца. Силни ветрови, кад дувају, разривају песак и разносе на све стране, праве пешчане сметове и премећу их час на једно час на друго место, засипају рађене оближње земље све више и више. Зауставити развијање и развејавање овог летећег песка, управ смирити га, било би веома корисно и важно са народно-привредног гледишта, јер би се толика просторија претворила у рађевно и производно земљиште, које сада стоји не употребљиво и на великој је сметњи пољима зиратним.

Од пре 20 година наша је држава покушала помоћу вештих људи да на тим песковима подиже шуму, која би обустављала силу ветрова и развејавање песка. У тој цељи подигла је на два три места између Градишта и Голупца незнатне расаднике за производњу расадница, од којих је нешто и расађено на неколико места. Но успех је веома слаб поред многих других узрока поглавито и с тога, што се то предузеће није отпочело у већем размеру и тако непрекидно продужавало, него се почело нешто, па и то после кратког доба напустило, незна се из којих узрока. Биће да је српска посла једно почни и остави неизведено, па друго почни а не доврши, и тако никад ништа и не изводимо ради нашег бољитка. Да ли ће држава опет предузети озбиљније засађивање ових пескова дрвећем зарад смирења песка, што је веома нужно и хитно, то ћемо видети. Но док то буде, не ће бити рђаво, да приватне имаоце напоменемо и у кратко упутимо како ваља олако, јевтино и брзо подизати дрвеће по песковима, ради њиховог смирења а уједно и ради њихове корисне употребе.

Топола и врба расту у пескушама само ако је здравица влажна, а јасика, трепетљика подноси најсушнију земљу. Подижу се из осечених прутова, шибљика и садницама. За осечке (исечке) не треба узимати изданке, јер од њих порасло дрвеће рано почиње изнутра да трули.

Трепетљика, као и све врсте топола и врба у опште, може се после 9 до 12 година до саме земље пресећи, па онда она истера густе изданке из пања и жила, који дају више хумуса него високо дрвеће. Због многог терања изданака из жила врло је погодна јасика за засађивање брежуљака и кумова, јер чува земљу да је ветар не начне и разрије. По нижим местима и покрај вода осведочило се у нас да је за то најбоља канадска топола, лако се прима брзо расте и веома је употребљива

Врбе су особито важне за летеће пескове, јер оне развејавање песка убрзо спречавају. Оне ту расту доиста споро, животаре, али се лако размножавају осечцима и затрпавањем или заоравањем шибљика. Заоравање врши се на овај начин. Осече се једно или двогодишње пруће од окресаних врба, окрешу се на прутовима с једне стране све споредне гранчице, и при орању положи се прут до прута на дно саме бразде, па кад се с друге стране направи бразда и заоре пруће, стрче од њих заостале гранчице ван земље. Овако заорано пруће, и ако је најсушније доба, пушта корен и истерује многе изданке, који песак тако покрију и прекриле, да се песак не може више покренути ни развејати ветровима. Тако се праве најзменце и у размаку од 6 до 10 метара пруге избраздане и у њима заорано врбово пруће, које су по 2 до 3 метра широке. Одмах друге године посеје се семе од белог или боље од црног бора између тих пруга по празном песку где семе добро никне. Борово семе може се добити од Срп. Пољопривредног Друштва у Београду. Борово семе сеје се рано с пролећа по песку између врбових или тополових лањских пруга најбоље после кише, па се само дрљачом обичном предрља. На један ектар простора сеје се криластог семена до 14 килогр а без крилаца очишћено 6—8 кгр. Сеје се из руке омашице На оним местима где ветрови силно деру ваља поменуте пруге с врбом ближе једна другој да буду. На пешчаним разврtама или јамама из којих се нарочито подиже песак летећи, мора се понајпре загрнути или затрпати врбово грање и посадити шибљике. Учинив тако онда је прављење унакрсних плетера, плотова од пруња и покривање песка бусењем и другим које чим као што су неки некада чинили, са свим излишно, јер се све то теже набавља и скупље стаје.

Од врста врба, које се на овај начин подижу по летећим песковима најбоље су и најподесније ове: беле врбе, жута врба и ракита. Врбе и кад покрије и претрпа песак опет истерују брзо изданке ван песка.

Врба и топола најобичније се подижу из прутова и шибљика. Ако се хоће да се насигурно подигну не треба да су осечене од престарелих и кварних врбо-

вих стабала, нити ваља да су много дебеле. Најбоље се примају кад се осеку од млађих здравих стабала и кад су 1 до 2 сантим. дебеле. Прутове и шибљике треба осећи са стабла мало пре или у почетку мезграња врбе или тополе, т. ј. кад се хоће да крене сок у дрвету, и косо сруби с оба краја, па ако нам је могућно одмах се посаде у земљу на одређено место, ако нам је то немогућно да за подуже време учинимо ма из којег узрока, метне се пруће или шибљике до половине у воду, а друга половина изван воде покрије се или заклони чиме му драго од сунца. Ови расадни прутови треба да су 30 до 60 см. дугачки а и дужи за места где ветрови наносе дубоке пешчане сметове. За садњу направи се мотиком бразда, поређају се у њој мало понагнуто с врховима обрнутим северу или северо-истоку па загрну песком толико да само 10 до 20 см. (1 до 2 шаке) вири један крај из земље и добро нагази; тако ће се добро примити и многе изданке истерати. Никад не ваља расадне прутове побадати у песак или иначе у земљу, јер се на прерубљеном крају лако заљушти кора, те се онда тешко прима у земљи. Многи тврде из искуства, да пре сађења ваља на оном крају, који ће се метути у земљу, на више места насећи кору до дрвета, те ће онда прут пустити у земљу много више жила из тих засека.

Засађивање и засејавање пескова мора се започети најпре од оне стране одакле ветрови дувају и даље продужавати редом па ће позадно старије дрвеће и шибље све боље и више заклањати предње млађе и правити му повољну заветрину. По брежуљцима и брдима почиње се засађивање и засејавање од врха па продужава до подножја њиног. **К.**

КАКВЕ ТРЕБА ДА БУДУ САДНИЦЕ ОД ВОЋАКА

од

Черевенке

Избор саднице је један од најважнијих послова за сваког домаћина и пољопривредника јер се ту мора узети у рачун не само 1—2 године него читава четвртина или половина столећа. Зато треба да будемо пажљиви и смотрени при овом важном раду. На жалост овај посао мало се цени и обично се највише на уштеду гледи, а то је сасвим погрешно. Обично се гледа на то, да не буду саднице много скупе и да око сађења не оде много надница. Узмимо овај рачун. Наше је добро, на пример, у Београду или близу. Хоћемо што скорије да имамо лепог и раног воћа јер се на пијаци добро плаћа. И тако се решимо да посадимо разне врсте воћака. Обично се узимље јевтино, слабо, чворовито, криво и болесно дрвеће, јер је то јефтино. Овако жалосно дрвеће још се и жалосније посади; изкопају се на брзу руку јаме, и то тек онда кад нам је дрвеће донешено, а корење се са оштрим ножем или маказама не почисти и разни покварени делови не одсеку; нити се подкреше. Кад наступи пролеће онда смо љубопитљиви да ли се воћка примила и заиста она је у пролеће потерала али Јуна и Јула месеца лист вене и жути и тако се осуши. Сад видимо да су овогодишњи рад и новци узалуд бачени. До године иде исто тако. Воћка је опет пропала. Колика је ту штета, изгубили смо 2 године и изгубили смо новац, дакле две штете.

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

по

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

од

А. и Б.

(НАСТАВАК)

3. Уравњивање. Кртица Утамањивање корова. Паша.

Ливадарство је у К. ... постало предмет разговора, а г. Секула ти је богме на великој муци. Он би хтео свакога што боље да обучи, а овамо „свет као свет“ хоће по што год и да му пришије. Већ га неки онако из подсмевке називаху: „чудотворац“. Али како било да било, тек у ствари је, да је само за ово неколико недеља стара небрига претворена у радозналост. Сваког дана можеш спазити, како по неколико пољопривредника из околних села долазе у варош па право у „Таково“, да виде г. Секулу, и да сњиме поразговоре. А данас кад ће г. Секула држати ово треће предавање, дошло је пуно сељака, пуно оних који највише и треба да га чују.

Да би г. Секулина објашњења била што схватљивија и тим и кориснија, он је замолио присутне, да пазе на извесан ред, који је у тој цељи назначио, јер вели, да и у разговору мора постојати неки ред, ако се жели да се што год научи и упамти".

Председник: „Браћо! Молим будите мирни, да што боље чујемо г. Секулу“.

Секула: „Први савет браћо што желим да вам га дам, ако у опште желите приступити поправци ваших ливада, тај је, што тражим да сваки пажљиво и што боље уравни своје ливаде. Све што смета равномерном наводњавању и навлажавању, а исто тако и лакшем кошењу траве, мора се са ливада уклонити што пре. Верујете ми, ништа ме толико не сикира, колико оно, кад видим, да мирно пролазите поред кртичњака и мравињака, који су обрасли травом и маховином. Ама ливада треба да вам је равна као астал (сто), па тек онда, кад се на сваком делићу земље налази доста добре траве, онда ће вам доходак бити велики! —

За уравњивање ливада виделисте, да за друштвену ливаду употребљавам *ливадско ренде*. Та се справа као што знате, састоји из шест лаки греда. На стражњој је половини утврђено трње као и код наше трнове бране, а на предњој је греди прикована оштра гвоздена шина. Та шина сатруже земљу до дна кртичњака на које наиђе, а трње их после подједнако растури.

Има још једно ренде што га такође стока вуче, а што личи на велику лопату. И њиме се струже земља, а од части и преноси с места на место. Ако се при уравњавању ливада овом справом, згрне повише земље, онда је треба на једном месту, и то најбоље у каквом кутићу ливаде истоваривати, и од ње начинити компост. Но збиља ви т не чините! Ту земљу ваља често заливати осо-

Ако се таква воћка прими, колико ту треба година чекати док роди, а што оно кажу време је новац и ту смо изгубили јер нама таква воћка за 4—5 година доцније роди.

Боље је да узмемо јаку, лепо равну и одраслу воћку која има и леп корен, која је била већ у расадници више пута пресађивана, и сва својства показује да ће скоро родити, и на којој се већ родне гранчице показале, па пресадимо у доста велике, дубоке и раније изкопане рупе. При сађењу треба што је одвише дубока јама са земљом опет напунити, и воћку у тако мекану земљу метути, па полагано насипати осталу земљу, и ту треба пазити да између сваког коренчића ситна земља дође, да би се сва празна места између корена попунила. Кад буде рупа у полак засута, да се узме канта воде и одозго онако пљуском заспе, јер се тиме земља разкваси и између корења завуче, и тада остала земља насне.

На овај начин сађено дрво сигурно ће се примити и идуће године родити. Зато не треба при набавци садница никада новаца жалити јер се ти новци један пут за свагда издаду, такође ни рада при засађивању.

Ако је сушно лето треба их бар сваког месеца добро залити, и то најмање једну или две канте воде и то узети воду која је подуже време на сунцу стојала а не тазе бунарске.

Другог лета немамо око њих више посла, само неколико пута опрашити, и од корова чисто држати, разуме се да треба и на гусенице пазити да их необрсте.

Како да поправимо старе винограде.

од **Р. Таисића.**

Нисам специјалиста да изнесем овде постанак лозе, т. ј. ко се и кад почео том граном рада бавити. Али знам да се народ и на нашем крају бави одавна том граном пољопривреде, и од тога рада у последње време и корист је највећа и по најсигурнија, нарочито зато, што сада неиде више наша ракија за у Босну и друге покрајине бивше турске царевине, јер је том производу српском тако сада отежат промет на граници нашој; тако исто и сточарство опада из дана у дан и све мање га је, а вину је цена боља но други година; и по томе сељак наш најбрже до пара дође за наше лепо «јеличко» вино и комовицу

Но пошто природа лозе захтева земљиште и положај у благим и јачим пристрањцима, ради угоднијег зрења и мање трулења, то је разуме се у тим пристрањцима и земља подложна више и брже плакању и силажењу у равницу или какав поток, и даље пошто се земља под лозом чешће и више пута копа и претреса па је лако поводњу носити је и тако је и најмања бујица исплакује и низбрдо одвлачи.

Тим поводом и најбоља земља под лозом брзо омрша и виноград почне мање рода давати. Сем тога многе гиље почну остајати голе без земље, падну по земљи те се на жилама низбрдо отегну по читаво два педља, па се често млога осуши, а млога се тако на жилама радећи и осече нехотице, што постане доцније од најбољег винограда, један редотачан, мршав виноград, а мало доцније и «парлог».

Може се неко од читаоца из равнијих места и зачудити, како да се може толико дубока земља исплакати? Но, то нетреба да се чуди, треба да види, у

ком (пиштевином) и мешати је кречом, а чим се на њој примети трава, онда је прекопати. Ја мислим, да вам је то довољно јасно?«

Кмет Марко: »Мени је јасно, а држим да су те и сви лепо разумели. А сад буди добар да ми нешто покажеш.

Читао сам негде да је кртица корисна животиња, и да је стога треба чувати. Ја сам то примио за готово, и одмах сам то причао народу моје општине, не би ли једном престали с тим, да тамане те невине животиње. Али шта је било? Нико није хтео да ме чује! За то те лепо молим, покажи ти нама дал сам ја био у праву кад сам им то препоручивао или не?«

Секула: »Ама људи, та животиња не једе биљке већ се храни оним црвићима и бубицама што су у земљи, и што нагризају жиле и жилице биљака. Чудо, да још с тим нисте начисто! Требали би сваком 25 церовака, који ову корисну животињу тамани. Јес бога ми! Та за име Бога, кртица често врши оне послове које ви иначе пропуштате да урадите: оне су вам слуге без ајлука. Не мојте се томе смејати, са свим је тако. Кртице ђубре и наводњавају ваше ливаде!

Учитељ Никола, — упадајући у реч — »Молим вас г. Секула, да нам о томе што опширније причате, јер ће чак и мени то требати за моју децу у школи.«

Секула: »Врло радо! Знате како изгледају ваше ливаде? Бусен им је збијен и испреплетан а маховином покривен скроз и скроз. Чистили их нисте, па ни ђубрили, и да се не дешава тим ливадама по што шта, што им сама природа пружа, оне би изгледале као и оне напуштене утрине. Срећа је још та, што је ту кртица. И одиста, онде где се кртица јавља, ливаде још и напредују, а онамо где се не виђа, о доброј ливади не може више ни бити говора. На таквим ливадама нема чак ни оних штеточина (црвића и бубица) које мало час напоменусмо јер и оне напуштају своје легло с тога, што на њој не налазе потребну им храну. А кад они одатле бегају, онда за што ће кртица тамо, кад се кртица храни само црвићима и бубицама? Међутим, када кртица рије и избацује кртичњаке, она под земљом ископа читаве ходнике испод целе ливаде. Кад киша падне или кад снег окопни, онда се ходници испуне водом, па се тако навлажава земља: влага се уздиже до самих жилица. Овај посао као што видите извршава кртица, и да ње није, на таким ливадама, код којих је земља збијена, сва би вода одилазила одатле, или би испарила у ваздух. Зар није тако?«

Здравко: »Тако је. Ја сам изодавна посматрао да обично тамо где с пролећа највише кртичњака има и где се они још и за време порашћивања траве изривају, да ту највише траве има, и да је на тим местима у исти мах и најбоља. Видиш молим те, како ми је сад све то јасно као дан. Не ће ми бели више деца сметн да туку те животиње што нас тако лепо служе без ајлука.«

Секула: Али има још нешто. Кртица не користи само тиме, што наводњава ливаде, већ она у исти мах приређује и компост. Она износи на површину здравицу, која је измешана са животињским и биљним остацима. Такву т. ј. плодну земљу, растурају ливадари по ливади, наравно у цељи, да поникне лепша трава. — О Боже, колико треба да смо ти благодарни, кад си твојом наредбом: да кртица живи таким животом, учинио користи и нашим ливадама, *којима је од памтивека изривена земља једино ђубре!* Знамо где има доста кртица, тамо ће на сваки начин и кртичњака т. ј. ђубревите земље, бити више За то се ево и с

каквим су странама, а тако је већина свуђ; па земљу која је махом или бар већином кречна бијелуша, па старост винограда; овди има тако стари винограда да нико непамти, да су кад и најмање млађи били. Н. п. у трнавском срезу зову неке винограде «Бановина» по народном предању то су виногради још «Бана Милутина од Пожеге равне», и ти се виногради црне из далека као да је кака стара шума исечена па остали пањеви.

Те тако нам ти стари виногради а по присклатима дугим низом година обрађивани већ су у велико измршали, земља је исплакана и водом однета, многе се гиџе исушиле а млоге доста проредиле да се скоро могу назвати «парлози».

Да нам неби ови виногради пропали треба да се у њих уноси нова земља, а то је чиста ледина [1]. Најлепша је са лепе утрине куда стока иде, или из стари воћњака.

Таку ледину треба накопати пола стопе и мало више дубоко у јесен, па ту земљу на пластове — гомиле натрпати да презими и измрзне, па у месецу марту врећама или тезгама у виноград уносити; или ако такве земље близу нема у ледини, или међинама око винограда, онда у саонима зими из утрина, а и из забрана испод сваке врсте горе добра је земља за виноград, — до винограда догонити, па у горњем месецу први дана по винограду разнијети и то тако да падне што ми велимо све «врећа до вреће». То се не може за једну годину у већем винограду извршити, још гди је ношење земље далеко, но за две три године. Ја сам купио један сувише стар виноград, који се већ скоро могао звати «парлог», зато што је остао на самој мртвици, и гиџе на равни без земље само о жилама висе, а лоза од судланице не дужа, риједак што наши веле: «од попа до ковача», и нисам га могао положницама никако попунити, због краћине лозе; а подсадити виноград млад између стари гиџа то је такође немогуће, што у старим гиџама и у мртвој исплаканој земљи не може да се прими, а и кад би се која примила она неможе да напредује што је осваја старија лоза и виша у висину, и тако сам ја четири године узгредно зими на саонима једнако вукао нову земљу из утрина и забрана једног, ка винограду па је у марту разнесем, те сам тако мој виноград већ скоро сав по два пута пресуо новом земљом и већ са положницама попунио, и то сам извршио са особитим успехом, док моји суседи који су имали тако исто старе винограде и видили да је то добро, они су их сви пресули новом земљом, па неки су једне године извршили који су имали близу утрину, а неки вукли на колима и саонима као и ја.

Штета је напуштати старе винограде да пропадну из више узрока, што за младе винограде нема ни довољно земљишта — и кад би их подизао, већ је то давно узето под старе винограде, (а да не помињем да млади виноград тек четврте године почиње мало рода давати), што је вино од старог винограда двојином боље у свима својим састојцима, него од младог винограда. И даље: чим коју положницу полажеш ти ћеш је прве идуће године мало насећи на пруту, друге мало више и треће или четврте године сасвим од мајке осећи, све дотле родијева и положница и мајка јој једнако, а потље положница остаје стална гиџа као и остале гиџе.

У тако пресутом винограду и положеном род је једнак и обилат, а домаћин од винограда он с јесени

[1]) Ако се не праве попречни банци или каменом не подзиђују одморци, такозване «терасе» опет ће прва буица земљу однети.

У.

правом надам, да ћете кртицу од сада друкчије ценити, да ћете је узети у заштиту.«

Стева „Шваба“: „Жао ми је, што морам да кажем коју противу кртица. Нека је хвали како који хоће, ја је мрзим па мрзим.

Моја је ливада као што знате испреплетана правилним јендецима за наводњавање. Ја сам је уредио баш онако, као што сам то гледао преко у Банату, и не кајем се. Издао сам доста пара. Па шта бива? Кртице ми баратају и кваре браздице, те не могу да наводњавам како ја хоћу. Незнате како ми је с тога криво на њих, и зар да им за то ништа не чиним, да их не убијам?«

Светислав „Шоп:“ „И ја не волем кртице, а ево за што. Моја је градина до скора била ливада. Ја сам изабрао то место за градину с тога, што је земља поред ливада обично влажнија. Кртице ми не даду ока отворити. Колико се сасушило красних главица салата, а колико целера и лука због њих, то ја најбоље знам! Па зар да им не доакам? Море убијаћу их, где год их видим«.

Секула: Немојте баш толико да се срдите. Ја ето и сада остајем при своме тврђењу, да те животиње у опште узев не треба убијати. Но ја мало час нисам тврдио а сада не поричем, да су кртице одиста штетне, и то не само повртњацима, већ и чисто вештачким ливадама. Па ипак велим, кртице не треба убијати. У том случају боље је да их отерате са тога места.«

Светислав „Шоп:“ „Зар се кртице могу отерати?«

Секула: „Да како. Ево како се то ради: С дана у дан ваља растурати сваки кртичњак и мотком проширити рупу, да у ову пада светлост у што јачој мери, и да кроз њу пири ветар. Кад се то често обнавља, онда ће се кртице растерати одатле. Уз овај посао добро је, где је то могуће, да се на ливаду пусти пилеж, јер она радо тамани црвиће и бубице. Кад кртица нема хране, она бега одатле.

Као што видите, у природи често много што шта изгледа да је некорисно, а овамо је баш врло потребно, врло корисно.«

Чича Срећко: „О брате баш је срамота, да се и нама старцима то приповеда! Чудо ми је, да ми то сами нисмо давно и давно искусили!

Баш ми је по вољи и Богу хвала, те се и по чколама почеше ове наше ствари да тумаче. И верујте ми, само такве поуке за младеж су најкорисније, да за то не треба жалити новац што се троши на чколе. Сад тек видим, на који се начин враћају оне паре што их дајемо на чколовање наше деце и на плаћу наших вредних учитеља. За то вам браћо предлажем, да ова наша пољопривредна подружина поднесе једно писмено у Београд „Српском Пољопривредном Друштву“, како нам је особито мило, што се то друштво заузима, да се о пољској привреди прича и у основним чколама, и што се као што чујем ради на томе, да сваки учо има свој вотњак, повртњак и . . . . .

Председник Паја: „Жао ми је чича Срећко, што морам да ти закратим реч. На овоме зборишту, а у средини предавања г. Секулиног не могу ти дозволити, да износиш такав предлог. За тако што, ја ћу радо сазвати нарочито збориште, где ће на сваки начин пасти и више сличних предлога. У осталом, не ће бити никога који не би одобрио то што ти желиш, али само — у своје време«.

при брању сваку «дивљакушу», забележи пререже јој по средини лозу као: ситну па и крупнију бијоку (у нас и нема, мало која гица за углед зване «смедеревске» бијоке њу чувамо тек ради сорте;) ситну, црну и риђу дивљакушу, лисицу и остале слабије сорте, па те гице на пролеће покопа а на место њино положи са ближи питоми и роднији гица.

(свршиће се).

БЕЛЕШКЕ

Жаба је корисна.

Често се говори како је жаба шкодљива нарочито у пчелаицима, јер тамани пчеле. У распараним жабама налазили су и пчеле, које је прогутала, па се изводи да је штетна.

Но ко од пчелара намести кошнице мало по више над земљом, не ће му жаба ништа наудити. Сваки пчеланик палази се махом у башти, а жаба је за зеље и башту корисна јер тамани разне инсекте, и црве, који су њена једина рана. Баштовани и цвећари воле да виде у башти по коју жабу, јер се из искуства зна, да кртица одатле бежи. Наше мајке уче децу да не ваља бити жабе, извесно за то, што се цени њихова важност. Енглези придају жаби веома велику важност. Њихови баштовани, веле, плаћају за једну жабу динар. — При свој непријатној спољашности трпимо и штедимо жабу у баштама као затирача шкодљивих буба!

Рибу свежу очувати

Треба рибу распорити и извадити дроб, добро посолити изнутра ситно утуцаним шећером белим, па је тако оставити, да 2 до 3 дана постоји, док се шећер раствори и упије у рибу. Тако уређена риба одржи се дуго време потпуно свежа и укусна као да је сад уваћена. За рибу од 2 до 3 кила тешку довољно је једна обична кашика ситног шећера

Ђ.

Секула: „Хвала ти чича Срећко, но хвала и теби председниче. То је прави ред!

„Знање је сила, знање је моћ". — Данас деца науче више за једну годину но што се некада учило за пет и више година, но у осталом и право је, јер „на млађима свет остаје".

За данас ваља још да вас поучим о томе, како ћете са ваших ливада да истребите коров.

Ја сам вам причао како се маховина треби, а мразовац, воловско око и крешеве, истребићете, ако ливаду ђубрите свињским ђубретом.

Боцу (дикицу) ваља наравно да чупате, а киселе траве, и остале корове моћићете истребити, ако ливаду одводњавате.

А како се поједине ливаде одводњавају, да ли дренажом (подземним чунковима) или обичним јендецима, или узвишеним олуцима и т. д. то се речима не да лако објаснити и испричати. За таке ствари потребни су цртежи (планови), а најбоље је да се то гледа на делу својим очима. Г. Председник и господа одборници ваше подружине, одредили су за ту циљ ливаду крај „Грдичког потока" Ја ћу употребити један од тих начина одводњавања, а вас молим, да ме у томе послу сваки и што чешће обиђете.

Драга браћо! Имам још нечега данас да се дотакнем, имам да вам кажем, како чините једну повећу грешку. Ја сам спазио, да ви сви пуштате сада у пролеће вашу стоку на ливаде. То не ваља. Верујте ми, да ни у чему толико не грешите колико у овоме. Стоку не треба никако с пролећа да истерујете на ливаде, а особито ако су вам ливаде влажне. Само на суве ливаде може се испуштати по нешто стоке и то с пролећа овце, а с јесени само говеда.

Ја вам дакле још једном саветујем: Примите к' срцу ову кратку поуку моју".

Председник Паја: „Браћо! Држим, да је за вечерас било доста разговора, па с тога закључујем данашњи збор.

Идуће суботе опет ћемо се састати".

ГЛАСНИК

27. пр. м. отишла је нарочита комисија у Цариград да купи неколико пастува и кобила. У комисији је г. Л. Јованвић управитељ ергеле, г. С. Пауновић коњички мајор и Петрашковић марвени лекар.

*

Истога дана постављен је г. Милисав Миловановић за начелника одељења за трговину и саобраћај Мин. Нар. Привреде.

*

28. п. м. у седницу одбора Срп. Пољопривредног Друштва, дошао је досадашњи председник г. К. С. Таушановић, а садашњи министар унутрашњих дела, да се опрости са члановима одбора. Том приликом изјавио је г. Таушановић да неће ни у своме новом положају сметати с ума важност онога часног посла којим се бави ово Друштво, те према томе мисли да није потребно да га особено уверава како у свакој прилици може рачунати на његову потпору.

*

Чујемо да ће се знатан део Краљеве ергеле продавати. Ова ергела негована је са много пажње. И ми жалимо што ће толики труд отићи узалуд. Сматрамо да би била велика добит кад би се за државну ергелу могла набавити понека одличнија приплодна грла из ове ергеле.

*

Старији питомци ратарске школе у Краљеву упућени су са једним наставником својим у државни расадник у Смедерево, да се на делу добро извежбају у калемљењу лозе и да потом помогну накалемити што већи број америчке лозе. На овај начин расадник ће моћи у будуће већи број калемљење лозе народу давати, но до сад

ДОПИСИ

Крушевац, 14, Фебруара 1889 год.

Прва половина месеца Јануара, била је мразовита, снежна и већим делом магловита и облачна; а друга половина била је блажа са чешћим падањем кише уз снег и чешћим сјајењем сунца, тако, да при концу месеца већ је скоро нестало снега. Ну, 1. фебруара снег је почео изнова нагло падати и сад је око 50см. У м. Јануару, због хладноће, снега и влаге нису рађени скоро никакви пољски радови, сем печења комине, сече дрва и грађе, и нагледања стоке. У другој половини Јануара почеле су се јагњити по неке овце по торовима. И сада већ има младе јагњетине на продају.

У Јануару била је средња месечна топлота — 0,52C^0, најмањ = — 16.C^0, а највећа = + 10,5.C^0. Сунце је грејало у Јануару свега = 81 сат са највећом јачином (жегом) зраке (акциометар) од 31C^0. Већина је дана била облачна, (облачност 7,2). Талога је пало свега у течности = 29,40^{mm}. а снега је било 238^m. Најчешће је дувао СИ. и СЗ. ветар.

Зимус је одпочето у велико сечење дуга из Јастребца за извоз. Више трговаца закључили су знатне погодбе за лиферовање дуга са једним странцем, који се доселио у Крушевац ради надзора и пријема дуга Јастребац је, чини ми се, остао без шумара и стручног надзора. За ову народну благајну требало би поставити стручног и савесног руковаоца и надзорника, да је не разграбе странци. Народ је оскудан у новцу и сточној храни, за то су и цене свему ниске.

В.

У Прањанима, (Срез Таковски) 1889 год.

Снег и хладно време, које је наступило још крајем Децембра прош. године траје још непрестано са малим и кратким променама. Од тежачки послова не врше се готово никакви други сем сечења дрва и јапије разне врсте, превлачења сточне хране и извожења ђубрета на њиве. Општинске и општенародне *шуме* немилице се секу тако да ћемо у скоро место оних дивних шума имати гола каменита брда излокана кишним бујицама. И општинске и државне власти веома мало пажње сврћају на све ово. Непрегледна и некада шумом изобиљна места «Гајеви» «Равна гора,» «Дучина» и «Граб,» постале су грабеж две суседне општине: Брајићске и Прањанске, тако да што се може исећи сече се без користи, а остало загрђује се у својину појединих лица. Више од 30 година водиле су парницу, ца и данас воде, ове две суседне општине око гореименованих шума, и ко зна докле ће ова парница трајати (сигурно док нестане сасвим горе) кад извршне власти неће да окончају ово дело које је са неколико комисија и судова до сада окончавано, већ се појединцима пушта да се користе на штету општег добра. И ако је сада већ доста касно, ипак би се требало постарати да се што пре овом злу на пут стане, ако се мисли доћи до корисних резултата кад се у велико одпочну у тим местима и у «Сухобору,» «Планиници,» «Даниловом врху» (ово све спада у рејон напред поменутих шума) већ пронађене руде: бакра, цинобера, живе и других, копати и израђивати, што ће се можда скоро и предузети, од стране државе. Ништа готово боље није ни са осталим шумама и планинама у целом рудничком округу. Рудничка планина, Вујан и цео ланац до «Камиторе» доста жалосно изгледа, а о општинским шумама нема се готово шта рећи јер се једва може познати да су некад постајале, а данас су туда само голети и урвине, које јасно карактеришу ову грану пољске привреде у нашој отаџбини.

Народ још прилично добро стоји са *храном*, само је сточне омалило. *Цене* храни готово су оне исте како је пре јављено (Тежак бр. 1. стр. 8), а ниђу су пак ове: 100 литара шљивовице од 8—10 гради 12—18 дин. 100 л. препеченице од 14—16 гради 20—36 дин. 100 л. вина црног и белог 12—22 динара. Цена стоци мало је боља од прећашње. Овце се већ увелико јагње, ну како овце тако и јагањци пате од неких крупних краста око уста од чега мршаве па и угињавају, јер народ не уме да их лечи (друштво би учинило добро кад би о овоме што пре савета и помоћи народу дало).

Здравље у народу прилично је, сем што се запалење и кашаљ у велико појавио, нарочито код мале деце, ну срећом број умирања за сада незнатан је. Новчана криза све јаче се осећа па с тога су цене земљи ниске, јер нема ко да купи.

Светозар М. Јеремијић
свештеник прањански.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва“.

Шеста седница држана 6 Јануара 1889 год.

Били су: подпредседник г. Свет. Милојевић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници: г. г. М. М. Савић, Паја Тодоровић, А. Живановић, Д. М. Спасић, М. Х. Поповић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 24. Прочита се и усвоји записник 5-те одборске седнице.

Бр. 25. Благајник објасни да за месец Новембар није могао поднети извештај о стању благајнице с тога, што је концем месеца држан Главни Збор, те није стигао да га поднесе. Па прочита сад извод о стању благајнице за месеце Новембар и Децембар. — Пошто потпредседник г. Милојевић, изјави, да је изводе све прегледао са књигама и стањем касе упоредио и нашао да су у свему тачни, — Одбор прими к знању поднете извештаје.

Бр. 26. Поведе се реч о изради басена у друштвеном дворишту, пошто је то и збор одобрио и одредио буџетом и суму за то. Одбор изабра г.г. потпредседника Св. Милојевића и одборника М. Јовановића, да се о томе споразуму са још којим стручњаком, да прибаве предрачуне коштања па да онда поднесу све одбору на решење.

Бр. 27. За уређивање друштвеног врта и настојавање радова у њему за ову годину одбор изабра одборнике г. г. Пају Тодоровића, А. Живановића и Д. М. Спасића.

Бр. 28. Секретар реферише да је на позив друштва за пошиљање предмета за париску изложбу, стигло ствари мање но што је се могло очекивати, сигурно зато, што су друштвени чланови и пријатељи махом били у пододборима за париску изложбу, те су предмете своје и своје околине слали непосредно главном одбору. Но пошто се ствари већ морају предати изложбеном одбору, предлаже, да се изберс комисија која ће ствари прегледати и оценити.

Одбор, с обзиром на то, што ствари има мало, да би се могла извршити упоредна оцена поради награђивања најбољих производа, одлучи: да се прикупљени предмети пошљу одбору за париску изложбу, а да се умоле г. г. Чедомиљ А. Поповић, шеф земљоделске секције изложбеног одбора, Вучко С. Богдановић, благајник друштвени и одборници Аца Живановић и М. Х. Поповић да предмете ове прегледају и оцене у сравњењу с осталим изложбеним предметима исте врсте, па да поднесу друштву извештај о томе треба ли који од прикупљених предмета наградити према раније одлуци о томе.

Бр. 29. Референт одборов за књижевни рад друштва г. Савић, реферише да је г. Свет. М. Стојановић поднео друштву дело „Говедарство» с молбом, да га друштво прегледа и оцени, па му изда оцену о делу; да је према овоме упутио дело г. Чед. А. Поповићу, редов. члану друштва на оцену, и да је г. Поповић поднео оцену о делу, — па пита жели ли одбор да се дело да још коме стручњаку на оцену.

Одбор одлучи: да се дело «Говедарство» од Св. Стојановића пошаље на оцену и г. Л. Р. Јовановићу, редов. члану друштва, но да се г. Јовановић замоли, да похита с прегледом и оценом дела.

Бр. 30. Прочита се акт Подружине друштвене у Вел. Крсни, којим извештава друштво о избору нове управе и о томе да ће Подружина приредити «беседу» 15. ов. м. па жели, да јој друштво пошаље свога изасланика.

Одбор с радошћу прихвати ову жељу Подружине и одлучи:

1. да се пошаљу од стране друштва два изасланика;

2, бира за друштвене изасланике г. г. К. Црногорца, шефа ратар. секције и Д. Спасића, друштвеног секретара, с тим да г. Спасић држи предавање на збору који би се сазвао истог дана када ће у вече бити «беседа,» о чему да се Подружина извести и замоли да на такав збор или седницу сазове све своје чланове и остале пољопривреднике;

3. Одређује се изасланицима у име трошка по 10 дин. на дан и подвоз железницом II класе до Међулужја и натраг.

Бр. 31. Прочита се писмо г. Мин. Народне Привреде, које гласи:

Српском Пољопривредном Друштву.

По споразуму са мном држаће се у Нишу 1. и 2. Фебруара ове год. збор винара и виноделаца у Србији, на коме ће се претресати и решити ова питања:

I.

1. Како да се помогне нашем виноделцу који данас много ради, а за тај свој рад малу накнаду добија;

2. Какву лозу треба да размножавају па да имају већи доходак и бољу цену;

3. Како да се помогнемо те да Србија због филоксере не остане без вина;

4. Да ли да се сувишне утрпине, испусти и чуке што пре разваде и лозом засаде и како?

II.

1 Како да се учини те да наша вина нађу страну пијацу;

2. Да ли да се подигну државни подруми и пивнице где би се земаљска вина прикупљала, неговала и продавала;

3. Треба ли и како, да се у интересу већег извоза и промета образују винарске задруге или акционарско друштво под државном контролом и како то да буде а да рад, труд и новац око тога неостане без успеха, без плода.

III.

Сва остала питања и предлози које би чланови збора истакли по делу нашега винарства и виноделства.

IV.

Проба и оцена наших земаљских вина, како по укусу тако и по боји и по јачини. —

Узимајући на ум с једне стране то: да је Управни Одбор тога Друштва решио да држи један повремени збор за расправљање пређних питања из разних грана пољопривредне области и да су горе изнета питања такође неодложна; и с друге стране, желећи да приватну иницијативу у овоме погледу потпомогнем морално и материјално, како би се дошло до угледних ресултата у унапређењу ове гране пољске привреде у Србији, ја сам решио да посјетиоцима овога збора олакшам одлазак и повратак тиме што ће сваки добити на железници карту у пола цене. У исто доба оним члановима тога друштва, које оно одреди одобрићу потребно отсуство од редовне дужности у колико су они у надлежности оних Министарстава којима имам част ја управљати а вољан сам посредовати у томе правцу и за остале чиновнике под управом других Министарстава.

Саопштавајући ово томе друштву част ми је молити га, да и оно са своје стране помогне да се овај збор многобројно заступи, да из своје средине изабере чланове који би требали да оду на овај збор, да по могућству у својим секцијама изради пројекте за статуте винарских задруга и акционарских удружења, како би се овоме збору посао олакшао и успех боље уједчио, и да ми поднесе своје мишљење уопште о свему чиме би се помогло да овај збор донесе трајне користи оној привредној грани, ради које се сазива, и да све то министарству поднесе *што пре*, како би се имало могућности да се за време може наредити што буде потребно.

Ослањајући се на то, што је то Друштво сваком приликом указивало своју спрему и готовост да државну управу помогне делом и саветом у послу око унапређења пољске привреде, и с друге стране потпомажући морално и материјално све племените тежње његове, поверено ми Министарство мисли да је стекло права очекивати и у овој преважној прилици од друштва усталачну и патриотску стручну помоћ његову, како би се овај збор винара и виноделаца могао упутити стручним саветима његовим, на ону путању којом би могао доћи до остварљивих закључака и до остварења онога бољитка коме тежи. Зато част имам молити друштво, да са својим саветима и предлозима изволи похитати.

ЗБр. 16.
5. Јануара 1889 год.
Београд.

Заступник
Министра Народне Привреде
Министар Просвете и црк. послова
Д-р. Владан Ђорђевић.

Према овоме Одбор одлучи: да се позову што пре секције: за ратарство, за технологију и примењене науке и за пољопривредне установе и законодавство, ради решења питања, на која би имало друштво да одговори г. Министру.

Бр. 32. Благајник реферише да је дрвар. трг. г. Ђ. Кумануди поднео на исплату рачун за набављене даске и гредице за друштвену потребу за 1887 г. но не види се дали су све примљене и на шта употребљене.

Одлучено: да наредбодавац овери рачун, па да се онда исплати из партије буџетске на плаћање дугова.

Бр. 33. Прочита се молба г. Саве Јовановића, ђака пољопривредне школе у Крижевцу у Хрватској, да му се „Тежак" да у пола цене.

Решено: да се молитељу „Тежак" да у пола цене.

Бр. 34. Прочита се писмо г. Димитрија Игњатовића, свештеника велесничког окр. крајнског, да му се опрости дуг који дугује друштву за „Тежака," јер су га лопови похарали, те нема одкуд дуг да плати.

Одбор, узев у обзир случај усљед кога г. Игњатовић вели да не може дуг да плати и уверење надлежне власти о томе које је поднео, одлучи: да му се тражи да плати половину свога дуга, а друга половина да му се опрости.

ОГЛАСИ.

Код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду може се одмах добити ове врсте семења:

Луцерка	1 килограм	коштa	2 динара.
Гледичија	1 «	«	2 «
Сточне репе од две врсте	1 кгр.		1·20
Грахорица	1 «		0·20
Траве за двориштa, и паркове	1 кгр.		1·60

Силистријске метле бесплатно.

и *све врсте воћа* од најбољих сората по цени коштања. Пошиљке се извршују одмах а поштарина се не плаћа за аманете испод 50 кграма.

За доброту семена јемчи Друштво.

„ЕКСЦЕЛЗИОР"

СПРАВА ЗА КРУЊЕЊЕ КУКУРУЗА.

Ова слика показује облик и начин употребе ове врло просте и због тога и тако ванредно јевтине справе за круњење кукуруза. Састављена је из два дела од којих се један на какав појачи сандук заврти а други окреће; тим начином увате зупци кук. клип и провуку кроз машину окруниши га тако, да **зрна сва до једног** падају у сандук а **чисте шепурине** изван сандука напоље. Њоме се како сув, тако и сиров као и разне дебљине кукуруз **врло лако**, са мало снаге може крунити.

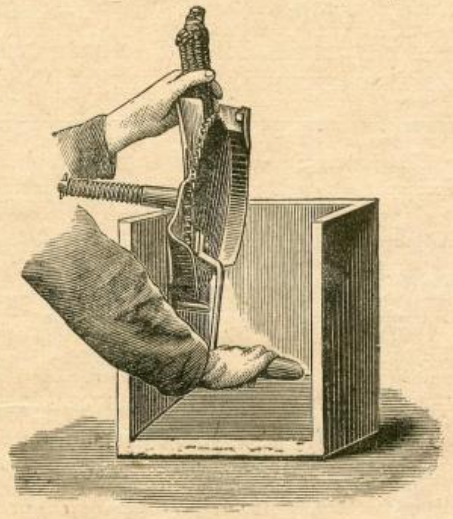

Тежина око 5 килограма
Окруни до 4 ектолитра на сат.

За Србију сада само 8½ динара.

Ова **врло практична** справа може се добити у Србији само код Српског Пољопривредног Друштва. Комад 8·5 динара за готов новац.

СТЕЧАЈ

За радове, који ће се по решењу управног одбора овога друштва печатати у друштвеном календару за 1890. годину.

I. Чланци

1. Менимо газдовање за наше прилике. (Потреба усевног реда; користи менимог газдовања и услови. Разложити неизбежну поступност у увођењу тога начина газдовања и навести неколико практичних — што простијих примера тога газдовања за наше прилике).

2. О одбирању и пречишћању семена и хране. (Имати на уму: да већина наших земљорадника ретко мењају семе када се оно изметне; да је код многих појединн усев (храна) умешан са другим; да сродне усеве сеју један уз други те се измеђ (бастардују), и да на тај начин губе и врсту и каквоћу хране. Осим тога да варива, особито пасуљ, држе, троше, износе на трг и сеју толико измешан, да у њему може имати по 5—6 и више врста. Напослетку да се сваковрсна храна у извесним местима употребљава за семе са смесом друге врсте, и у приликама кад то не треба да буде (у пшеници раж — али не као «наполица», — првека пшеница мешана са белијом, у јечму овас и т. п.), и да се не само таква него још пуна уродице, земље, плеве и др. износи на трг. Све то поменути, па дати поуку како треба радити, да се свака храна одржи у својој врсти, чиста — засебна, и користи отуда.).

3. Рачуноводство за сељаке. (Разложити потребу рачуноводства у земљорадњи и начин како да га воде *наши писмени земљорадници*. Ако би згодно било удесити уз чланак празне листове за рачуноводство у идућој години).

4. Јечам са гледишта земаљске привреде и његово гајење. (Узети га као материјал за прављење цива и као сточну храну. При говору о сејању и срађивању имати на уму поред осталога и чланак под 2).

5. Бобица, болест на свињама, и како да сачувамо свиње од ње.

6. О гајењу перпате живине. (Користи од гајења живине и у којим приликама коју врсту живине не оставити негајену.).

7. О подизању воћњака. (На којој земљи и у каквом положају које воћке успевају? Како ваља вадити и средити саднице, како земљу спремити, како и када усађивати? У каквом реду и у коме одстојању усађивати воћке, нарочито шљиве).

8. О нези вина. (Како ваља обичан земљорадник да негује вино од бербе до продаје, па да вино буде добро и да може издржати пренос, а да не изгуби своју природну доброту. Обратити на судове).

9. Вађење, цеђење и нега меда и воска. (Удесит ни тоајвише према вршкарама).

10. У прилог рибарства. (Потсетити на рибу као омиљену и врло потребну храну у посне дане; штета што се риба лови у свако доба и на сасвим варварски начин — тровањем и убијањем динамитом. Дати поуку да се риба не лови кад не треба, матора бар онда када баца икру, изложивши кад која од важнијих речних риба наших то чини, — да се не упропашћује и не затире тровањем, динамитом и т. п.).

11. Приповетка. (са тенденцијом из пољске привреде).

И другог садржаја чланци, који би одговарали савременим потребама у нашој пољопривреди, примиће се и печатати у календару, ако буду разрађени као што је доле казато, *и ако за њих, поред овде изложених чланака буде места у календару.*

II. Белешке

Из свију грана пољске привреде.

*

Чланци ваља да буду написани *популарно и изводно*, у границама објашњених наслова, без упуштања у дугачка теориска разлагања, тако да ни један, ако је могуће, не запреми више од 4—5 печатаних листова *обичне осмине*, рачунећи у то и слике, а што мање — то боље.

Чланци ће се, кад буду печатани, наградити са 60—80 динара, а корисне белешке (оригиналне или преведене) са 50—70 динара од печатаног табака.

Рок је стечају 1. Јуни ове године. Дотле ваља спремљене радове послати под адресом «*Српском Пољопривредном Друштву, Београд.*» Писма упућена овоме Друштву носе српске поште *бесплатно*.

Бр. 363.
12. фебруара 1889. године
Београд.

Председник
Српског пољопривредног Друштва,
К. С. Таушановић

Уредник календара
за 1890 год.
Јак. А. Марковић

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Подизање врбе, тополе и бора на песковима. — Какве треба да буду саднице од воћака. — Како да поправимо старе винограде. — **Белешке**: Жаба је корисна. Рибу свежу очувати. — **Гласник**: Комисија за набаву пастува и кобила. — Личне вести. — Продаја неких грла из Краљеве ергеле. — Питомци ратарнице на практици и раду у расаднику смедеревском. — **Дописи**: Крушевац, Прањане. — **Записник седница.** — **Огласи.** — **Стечаји.** — **Подлистак**: Збориште ливадара.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ.

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи поштa бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 дин. НА ПОЛА ГОД. 4 дин

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 11. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 12. МАРТА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

О начину и средствим за унапређење наше пољске привреде

од

Др. Милована Спасића

Од како је света и века свагда је била главна чињеница за привреду народну она радња, којом се занима маса грађана једне државе. Ово занимање или радња зове се *«земљорадња»* са њеним гранама, јер први је услов и највећа потреба за живот људски оно, што на земљи расте и на овој се производи. Првобитне потребе рода човечијег биле су врло мале и незнатне. Но са развитком друштва, науке и знања, и са умножењем рода људског, потребе су се његове устостручиле и од дана на дан све веће бивају тако, да човек не може са достојанством у друштву опстати, ако своју радњу своју привреду не умножава и са временом не унапређује.

Ово, што вреди за појединог човека, вреди и за читаве народе и државе. Но како су народи у опште стални у својој навики и врло се тешко покрећу на разумнији рад, особито они, који су на нижем ступњу просвете, то је дужност државе, дужност владе и првака народни старати се и свим могућним средствима помагати да се привреда народна унапређује. Ово, ако се не чини, не могу ни грађани своје дужности и обвезе према држави испуњавати онако, како потребе захтевају.

На основу ове непобитне истине и видимо, како се све државе старају и сва могућа средства употребљују, да привреду својих народа умноже и унапреде. Овога ради: праве међународне уговоре; заштићавају радиност својих грађана; траже путове и начине, којима ће својим производима наћи пролу на страним пијацама; подпомаже радиност земаљску по свима гранама, и т. д. Шта више, ми видимо чак и то, да се и економни ратови између појединих држава воде и да се једна од друге ограђују разним мерама, а све у циљу, да интересе своје земље унапреде и од туђих поплава сачувају. —

Но, како наша намера није у овом чланку говорити о политично-економним односима држава, то прелазимо на наш задатак, да изложимо, како би се и којим начином наша пољска привреда што брже подићи и унапредити могла?

Ми смо напред рекли, да је земљорадња први услов за живот и опстанак људи. Земљоделство дакле јесте животна онага сваког, особито нашег народа, који је скоро сав земљорадни, но који, бивши стољетијама под варварском управом, није могао и прилике имао своју радњу унапређивати и од свог зноја више привреде имати. Живећи под туђином и у примитивном стању, и његове потребе биле су мале, јер је природа с малим задовољна. — Но, како је народ наш у Орбији почео живити самосталним животом, његове су потребе све веће постајале, а и општинске и државне тако су се намножиле, да му није могуће опстати, ако своју привреду брзим кораком и рационално не унапређује. А да ово постићи може, треба му многостручна средства дати и од државе сваку помоћ указивати. Ми ћемо покушати, да укратко изложимо све оно, што држимо да је потребно чинити, те да се речена циљ постигне.

Познато је и признати морамо, да је наш народ у сравнењу са другим образованијим, натраг заостао у свакој грани привреде, па и у земљорадњи. За то ми несмемо оклевати и само поједине начине употребљавати, него све оно, што га брже може покренути на савршенији рад. А да ово буде, треба имати теоретичног и практичног знања, које се тим лакше добити може, ако се користимо знањем и искуством других народа. Теоретично пак знање добија се у школи, а практично при самој радњи, примењујући науку и искуство. И за то ћемо говорити најпре о школама, па после о другим средствима и како се наша пољска привреда унапредити може.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Како да поправимо старе винограде.

од **Р. Тајсића.**

(свршетак)

. У оваквом винограду и оне старе гице омладе се, збаце са себе трулеж и маовину, и у две три године после овога имамо од старог «парлога», од мртвог и изгубљеног винограда, добар, насијеван и плодан виноград. И у таком винограду може се наћи , по нека гица, сирова подпуно, велика, али лозу хрђаво тера и слабо рађа а ево зашта. Она је од они гица што су на једној или две споредне жиле висиле а главног живца нема, и она је остала сирова при сипању нове земље али слаба, никад та једна или две споредне жиле немогу толико прибрати сока из земље колико горе гици треба те да она истера и добре ријезнице лозе и да добро роди. И таку гицу вешт земљоделац у пролеће ископа и одма на њено место положи положницу, која прве године па и даље родијева добро, а треће четврте године, пошто се осече од мајке, остаје стална и добра гица.

У више бројева «Тежака», а нарочито ако се не варам у свесци III-ој од 1887 године понајтачније бијаше речено о поправљању стари винограда; али само да се нађубре често и што у већој количини ђубрета. Ми се са тим не слажемо подпуно, — разуме се да мислимо и ми да и винограде треба ђубрити, но само не млого већ у 5—6 година једном само добро зрелим ђубретом и свуда једнако посути, и то на сваки начин пошто се новом земљом као што сам напред казао попуни, пречисти и довољно риједка места положе.

Ја држим, а и у практици доказано је, да само ђубре у изумрлим и старим виноградима, не може све и каке треба састојке хранеће, на његовој старој мртвици земљи, дати, — као што да нова зими згорела и крта земља, која је пуна природног блага хранећег за биље свако, нарочито за изнемоглу лозу.

Сувишно ђубре стару винограду, ком напред није дато колико треба нове земље и са мртвицом умешано, може да измени каквоћу вина па и саму лозу и род. Лоза порасте дугачка, танка, од кољена до кољења на лози удвоје дужа, грожђе риједко и ситније а може и каштрије, и на мало умереној години са влагом ту постане права алуга, но на години сушној лоза па и шума и род све се то потпали и поцрвени грожђе са понешто суварка и то одма назову «пламењача», које у збиљи по негде и има по нешто, али уоваким виноградима упропасти.

Док међу тим у виноградима гди си најпре насуо и добро подпунио новом земљом и згорелом, из орница и једри утрина, ту најпре прве године удари лоза, модра, весела, лијепа, сразмеру лепу у дужини и дебљини, честа кољена да вам је милина видети је. Тог брања првог ти дивљакуше забележиш и већ идућег пролећа имаш доста положница, али другог и трећег пролећа имаш толико положница да си већ све ријединe положницама попунио, и сад и лозу режеш не треба ти за полагање. Вино па ни грожђе ништа се не мења, што је једрије самога изчекаш да узри и чисти судови

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

по

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

од

А. и Б.

(наставак)

4. О подмлађивању ливада

Ливадарство је у К.... све више и више предмет разговора. Из разговора готово свију види се, како се свако нада, да што више сена покоси. Чак се и жене узбуниле. И оне знају, да кад има више сена, да ће бити више и млека а тиме и белаџ смока па ено и саме терају мужеве и одзркле мушке главе да иду у »Таково«, а пређе им, као што знате, беше криво и кад само чују да ће им мужеви у кафану! Оне, по природи својој и иначе радознале, непрестано запиткују мужеве, шта је било и на чему се свршило, у намери да тобож и оне што год привреде. И одиста, слабо ћеш приметити, да се која од њих, од ово неколико недеља хвали вёзом, ткивом и у опште кућевним послом, већ ти махом прича о томе, шта су јуче, ономад и т. д. привредиле на својој ливади. А да се и дечурлија тиме занима, о томе не треба ни да помињемо.

Но, до душе ваља истину показати и у томе, да ливаде нису више оно, што беху пре неколико недеља. По странама ћеш видети гомилице земље, које су ту донесене после, по што је извршено уравњивање ливада. Сваки се жури да што боље искрчи трње и џбуње са својих ливада и да ископа јендеке за наводњавање. Сваки данас друкчије мисли о Стеви Шваби, а пре у »топ да га метну«, јер он не само што уме да им у овоме да савета, већ им и пропушта воду да се њоме могу служити. Увиђавнији и паметнији чуде се својој недосетљивости за што они израније нису тако радили.

Збориште је за вечерас заказано нешто оцније, а то с тога што је данас био диван дан за рад у ливади. Милина је било видети, како се свако жури да што више уради, те да се похвали г. Секули, а г. Секула пролазећи час преко ове, час преко оне ливаде, уживао је и смејуцкао се њиховој журби и домаћинској ревности.

Збориште је отворио г. Секула и то овим речима:

»Што бих вам данас имао да кажем, моћи ће се само у неколико речи објаснити, јер тај посао, о коме данас желим да говорим, мора се видети, па да се разуме. Ствар је у овоме: *Како да се поправи стари бусен који је изанђао или боље рећи, како да се подмлади стара ливада?*

У по неким случајевима потребно је за овакав рад да се створи са свим нова ливада, а за то је нужно да се сљушти сав стари бусен. Бусен се баца на гомилу и ту се прави од њега компост, па се за тим земља преоре а идуће године засеје којом стрмнином или каквом окопавином, и најпосле пођубри згорелим ђубретом или компостом и засеје семеном згодних ливадских трава.

па добит је ту насигурно. Да има свуда овако стари и изумрли винограда видио сам очима мојим идући од Овчара ка Краљеву, Крушевцу, Нишу и даље, а идући у Београд видио сам да их тамо нико овим веома практичним и корисном путом не поправља, већ су заказедали па изумиру.

У последњој свесци од прошле године ту чамотињу стари винограда у допису и г. Ђ Окановић из Смедерева описује и то врло жалосно, да су стари виногради већ на умору а младе нико не гаји. Ја молим ма кога грађанина који има старе, исплакане, изумрле и риједке винограде да ма један проба овим путем нека овог пролећа наспе бар један јарак најмањи новом земљом, и одоброти тог он ће се још ове јесени у берби уверити, па даље воља му овако радити воља му не радити.

На овом чланку неће ми ваљда замерити људи који су се специјално спремали за винодеље и рад око винограда, неће ми замерити тим пре што сам ја ово у практици око мога старог винограда радио, па радили и млоге моје комшије и суседи, и овај се начин поправљања показао довољно успешан, а и обилат род даје. Држим да је сада или никада веома нужно земљоделцима да што усавршеније и рационалније — паметније раде у опште земљу па и све гране земљорадње и сточарење, јер му у том искључиво стоји биће његово. Сад велим треба да им се да прилике да знаду па ма им то ко и у теорији казао, а куд и како кад му у примени кажеш и он види да је то бољи рад.

Ваља проћи кроз народ, у њему живити, са њим радити и онда га тек вићети. Онда би се подпуно уверио да је велика разлика на једној земљи у роду и приходу кад један вешти земљоделац од невештијег једну земљу ради.

Ваља вићети радника или задругу, који су сву своју земљу обрадили. Сва дивља дрвећа окалемио, стоку своју колико је има и какву имао, сачувао, уранио и облагородио, њиве своје гари, ливаде своје са потоцима ма и најмањим плави. Виноград свој ради лијепо, ђубрета што има он га сачувао са својим соком и на њиву истерао у време, све му у башти подпуно разним зеленима за зиму и љето. — Та је задруга весела, они се договорно и сложно боре са неприликама, — и опет се осећају срећни, срећни велим што знаду да чисто живе од свог рада и знаду да је корисније што љепше и усавршеније радити земљу, но баш свако, а они који слабије раде и неумешније они журе да ове стигну, бистар и ваљан радник он дође — оваку задругу гледајући — до подпуног убеђења да је истинита она изрека неког давнашњег великана, који је у некој прилици рекао свом народу! «Најбољи је народ онај који се занима земљорадњом».

Начин распоређивања воћака у башти

У каталогу неке америчанске воћарске школе налази се нарочити план за подизање воћарске баште. План је узет с површине од 1 акре, што чини 0·405 ектара и престављен је у доњој слици. Према распореду са воћкама он понајпре служи за произ

На тај начин постаје нова ливада.

По себи се разуме, да се пред само сејање ливадских трава, морају предузети нужне поправке, као што је уравњивање, дренажа (одводњавање подземним чунковима), копање јендека за наводњавање и т. д.

Такве случајеве, где је потребно, да се стара ливада претвори у нову ливаду, можете видети на многим масеним ливадама. Кад су насљедници малољетни, онда се као што знате, даје цело имање под кирију, па и ливаде. А ништа горе није него дати под кирију ливаду (и виноград), јер у колико је више газда, у толико је мања брига око ливада, да се с тога ливада све више и више запушта.

Имао сам толико прилика да чујем и да се лично уверим, како по неки погрешно подмлађују своје ливаде. Ја вам рекох, како се стара ливада може да претвори у нову ливаду. Неки су то ваљда негде начули, па би хтели без муке да имају лепу ливаду. Знате шта раде?

Они преору ливаду, па је засеју житом или кукурузом, а кад скину овај беричет, онда је оставе да се »уливади«.

Забадава брађо, што се ливада изорала, што се уклонио стари бусен, јер да изиђе нов бусен, нужно је да земља има снаге, да је пођубрена. Сејањем какве стрмнине или окопавине на ливади, а изостављањем ђубрета после тога, ливада се још више изнури. Она у том случају личи са свим на онај лимун из кога је исцеђен сок, а кад се из лимуна исцеди сок, онда он као што знате, не вреди ни пребијене паре. За то брађо не заборавите у оваком случају на ђубрење, а одма за тим и на засејавање згодних ливадских трава«.

Ђокић: »Ја би имао сличну песму да отпевам. Мој је отац баш исто тако радио; о ђубрету и сејању не беше ни помена. Кад ми је предао имање у руке, ја сам, сад видим, само за то имао на ливади »ретке пластове«. Тако је у ствари, па за то желећи да приступим поправци моје ливаде, питам те г. Секула шта треба све учинити за подмлађивање ливада и збиља, да ти радови не засецају дубоко у кесу?

Секула: »Право велиш. Подмлађивање ливада на стаје баш тако јевтино. За то сиромашније газде и не ће моћи већ прве године да поправе своје ливаде. Они тај посао треба да врше поступно т. ј. парче по парче, а ако то не могу, они нека ђубре и нека врше оне послове што их до сада споменух, а што их је многи од вас видео кад их ја врших на »Великој ливади«

Често је за неке ливаде довољно, да се на њих извезе и растури по ливади земље па чак и песка за неколико сантиметара, рецимо за 2 до 3 прста, па ће се одма бусен поправити, и трава ће боље и лепше расти.

На ливадама код којих је земља тврда, збијена или процедна, влажна и тресетна, може се наносити песковита земља, и обратно на ливадама код којих је земља растресита, сува, ваља наносити иловачу, у опште тешку земљу.

По некој ливади песак је преко потребан, а овај је важан с тога, што се у њему налази неких стварчица, које су нужне за грађу биљака — У природи све има свога значаја!

Растурање песка или земље по ливадама, највише се употребљава за влажне ливаде и оне, које су маховином обрасле. После овакога рада траве бујно напредују и потискују маховину, али само дотле, док се обраћа овака нега ливадама. А чим се ливада пренебрегне, маховина поново израсте.

водњу јабука. При засађивању воћака на овоме простору засађене су јабуке у одстојању једна од друге за 10 метара. А да би се корисно употребили и заоставши простори земљишта, који се налазе међу јабукама, засађене су и друге врсте воћака. Тако између 48 средњих јабукових дрвета (која су овде обележена са J.) засађено је 35 средњих крушчица, или трешњица (обележене са К) а опет међу овима и међу јабукама, засађено је још 82 дрвета сниских — чучастих — воћака као, крушака, јабука, трешања, шљива, кајсија или дуња, на слици обележене са X.

J	X	J	X	J	X	J	X	J	X	J
X	К	X	К	X	К	X	К	X	К	X
J	X	J	X	J	X	J	X	J	X	J
X	К	X	К	X	К	X	К	X	К	X

Засађена крушкова дрвета ни најмање не засењавају јабуке нити им одузимају светлост, јер ове расту више од њих. Исто тако крушке не залађују ни оне чучасте — сниске воћке што расту ниже од њих, пошто крушке имају круну више пирамидалног облика која расте право у вис.

Јабуке се могу засађивати и у произвољном остојању онако, као што их засађују у нас по воћњацима, али тај начин није практичан, што између њих велики простор земљишта остаје узалудан и бескорисан. За то је много препоручљивије, а и корисније, да сваки пољопривредник а нарочито воћар и ту празнину испуни са воћкама, како би од земљишта имао веће користи. Држати се старе методе и засађивати јабуке у растојању од 10 метара, па сав међупростор земљишта оставити празан, такође није економски, а није ни разумно.

Кад се башта уреди по овоме америчанском плану, може се на површини земљишта од 0·405 хектара засадити 165 дрвета, док по старом начину на толиком простору једва стаје 27 дрвета. И за ових 165 дрвета, која стају на овако маленом простору, требало би кад би се засадиле по старом начину, 6 пута толико простора дакле 2·430 хектара земљишта, па опет од њих се не би имало толико прихода, колико да су сађене на маленом простору од 0·405 хектара по америчанском плану. *Сем тога је и воћару на мањем простору земљишта* лакше гајити и ђубрити воћке него оне на већем где су удаљене једна од друге, а и да не говоримо о штети што толико земљиште остаје узалудно.

Баште које су намењене искључиво на производњу крушака или јабука треба свакад подизати по овом америчанском плану, па кад се међу крушкама засади празан простор са којом врстом чучавог — сниског — воћа, као што је напред показано, онда ће се добити од земљишта највеће користи.

Како је потребно да земљиште у воћарској башти буде свакад добро урађено препоручује се још, да се између појединих воћака, где год има места, гаје и разна поврћа. У такој башти треба добро пазити да траве не узму мах, а то се најбоље постиже са гајењем поврћа. — Поред других користи од — чучастог — сниског воћа, које се засађује, испод већих и средњих воћака, једна је велика корист и та, што оне у неколико заклањају стабла средњим и већим воћкама од сунчане препеке.

P. L.

О потреби сејања уљастог биља

У нашој пољопривреди највише места заузимају стрмнине, које исцрпљују снагу наших њива и штетно утичу на остале гране наше пољопривреде, јер се у опште сва стрмнина као трговачки артикл на стране пијаце извози, а тако зване трговачке биљке наш сељак готово и не познаје, а камо ли да их гаји. За то сам рад, да овде наведем неколико таквих биљака, које спадају у род уљастих (зејтињасти) и које би требало да наш сељак гаји, и не

За ливаде, које су обрасле маховином, може се употребити *креч*, а нарочито за тешке земље, но при свем том ово треба опробати на мањем парчету, јер кашто може бити и обратно. За то је боље, да се креч помеша са компостом, и онда ће успех бити сигуран.

Има још један начин подмлађивања ливада који је згодан за наредичава места, а који су доста смешно крстили. То је *калемљење ливада.*

Овим радом не ће се ништа друго до да се хрђав бусен, који се јавља на извесним местима ливаде, ископа, уклони и на његово место утури (накалеми) здрав бусен, који по том убију, утапкају.

Овај посао може да се изврши и у већем обиму, али обично бива, као што је наведено, да се употребљава за наредичава места. Баш с тога је калемљење ливада врло подесно да се повери деци, јер она радо копају бусен, само их треба упутити, да доносе онај бусен који је близу јендека, јер је око јендека трава понајлепша. Овај је посао за њих у исто време жива згода да примену и своје знање из школе. Ту они могу да повлаче праве и криве линије, да од бусена праве разне троугле, четвороугле и у опште, разне фигуре.

Осим овога што вам поменух, може здрав бусен и да се истрини, па да се натроши и распе по наредичавим местима а по том утапка или поваља. Јесте ли ме разумели?«

Таса Студеничанин: »То, што нам ти овде исприча, са свим ми је јасно, и право да ти кажем, чудо ми је, да се ни један од нас ни смо бар за штогод, штогод сетили и на ливади урадили. Али здравље боже. Но вјере ти, шта оно ти рече за сејидбу у оном случају, кад се на ливаду нанесе земља или песак, и да ли се то може оставити божјој вољи, па да — трава никне?«

Секула: »Трава ће нићи једино у томе случају, ако је земљиште са свим питомо. Ја ћу се доцније опет навратити на то, да вам кажем, како се ливада засејава, али пре тога рад сам, да вам покажем семе, које сам преко »Српског Пољопривредног Друштва« из Пеште поручио наравно за »Велику ливаду«. Чуо сам да је Друштво добило поручено семе, но ће се тамо задржати дан два с тога, што друштвени секретар г. Душан Спасојевић, нека му је хвала, хоће да га испита, је ли добро или није, и да ли је онај семенар из Пеште послао сва она, баш она, семена што сам ја тражио. Јер знате, многи семенари хоће мало и да подвале, а тај им господин у Друштву, што јес' јес', стао баш на тѣме. За то је добро да се разно семење тражи од Друштва а не од семенара.

Ја сам приметио, да се понајвише туже на своје ливаде оне газде, којима су ливаде на прибрдици, т. ј. које су на сушном месту, онамо, где се ливада не може да наводњава. Али, није ваљда, код таких ливада не помаже много ни подмлађивање, и једино је што је добро, *да се на таким ливадама наноси збијена земља и тресетни муљ, даље, да се како ваља дрља, ђубри, једном речју, да се ваљаним обрађивањем надокнади земљи она снага и влага, коју таква ливада не пружа.* Но најглавније је на што вам обраћам пажњу, да не губите онако стрпљење и да се с тога одма лаћате преоравања ливада, јер верујте ми, тиме нећете ухватити бозна какав рачун. Прве године у том случају можда ћете и имати нешто већи доходак, али доцније, тај је доходак све мањи и мањи а нарочито још и ако се не ђубри. Напротив, кад би се то парче земље оставило као ливада, па ако је и само »с мене па на уштап« пођубримо, даваће нам већи доходак. Са свим суве ливаде ни иначе не дају никаква доходка као њиве, и за то је далеко боље, да их оставимо за пашњаке. јер око њих нећемо имати скоро никаквих издатака око рада, а доходка биће колико толико.

само што би на тај начин побољшао плодоред, него би се такође тим олакшало и благовремено сређивање осталих усева, а поред тога имао би један производ више, коме је пијачна цена стална као и његова потреба не само на страни, но ускоро и код нас самих, премда смо у опште још у првом ступњу културног развића, које такође поред осталих услова потребује гајење уљастих биљака. Народна пословица вели: „ко маже тај и вози“ наш народ сваке године једну трећину пости пред извесне празнике, а непрестано је у тешким пословима, који се баш у време постова врше, те би и због тога имали велику корист од гајења уљастог биља од кога се цеди уље, које је потребно при готовљењу ране, а одпадци су такође од особите важности у рационалном газдовању при гојењу стоке.

Сада да прибележимо те уљасте биљке које би требало, да сељак сеје и да се њиховим радом користи. Али како има разних биљака, од којих се уље добија, то ћемо говорити само о онима, које се зарад самог уља производе и као трговачки артикл продају и даље прерађују, јер их наш сељак производити може у истој сразмери као и стрмнину, па пре и средити а такође лакше а и боље продати и до потребног новца доћи.

То се може постићи кад се уведе гајење уљастих биљака и то сејањем репице озиме и јаре, горушице беле, (слачице) која се такође сеје и за сточну пиљу па онда и сунцокрет.

Репице има озиме и јаре, од којих озима заузима прво место у трговини и пољској привреди а и међ осталим уљастим биљкама, где год само може успевати. Она успева како у жарким тако и топлим и ладним пределима; у опште она свугде успева, где и шеница, премда захтева јаку земљу потежу с подубљом орницом коју ваља што боље приуготовити за репицу, а ову што раније посејати. С тога за њу многи остављају и чисту угар, или је сеју после рано сређене сточне пиће, а на доброј земљи и после стрмнине. После репице успева стрмнина добро, пошто се репица као и јечам сређује раније, те се за стрмнину може приуготовити као што треба.

Репица се обично сеје на сачму и потребно је на хектар 10 до 20 к. семена. Ово вреди и за пролетњу која се сеје у марту. Горушица бела (слачица) сеје се у пролеће кад и зоб, на хект. 6—10 к. семена. Сунцокрет гаји се у мањој сразмери премда у јужној Русији у велико као и остала окопавина, јер даје и доста и доброг уља за јело.

Оволико сам сматрао за потребно да обратим пажњу нашег сељака о раду сејања уљастих биљака, да би се и код нас одомаћило њихово сејање а да не трошимо земљу и труд несразмерним сејањем стрмнина, које нам све мање прихода доносе и што ћемо тек разумним газдовањем побољшати, а ваљда ће се наћи, који ће тај пут још боље обележити. **М. У. Ј.**

Данас вам нисам баш много напричао, а то опет има свога разлога. То сам на сваки начин учинио смишљено, јер нисам рад да вас од једном претоварим са много које чиме. Ја се у својим предавањима држим извеснога реда.

Идући пут причаћу вам о *ђубрењу ливада* онако и онолико, колико се то у опште с пролећа даје извести. За то вас молим да се и тада у што већем броју сакупите“.

Председник: „О томе г. Секула не можете водити бригу. Но за данас ваљда није још све свршено. Ја рачунам још на једну помоћ вашу. Дошао је као што чујем мало час господин уредник „Тежака“, па би било врло добро, да се и ви с њиме састанете, те да заједнички промислимо о томе, како ли би било да се заснује друштво за право службености воде. Тај човек може да нам користи својим знањем и да нам покаже каква права и какве дужности може у томе друштву да има овдашњи свет. Е баш је добро дошао!

Држим да је са свим право, да се Стеви Шваби плати што год, што он пропушта воду у туђе ливаде. (Чује се право је, право).

Има ли још ко шта да говори?

Учитељ Никола: „Ја сам се договорио с некима, да сутра, онако заједнички прошетамо са г. Секулом мало до Јарчујака, те да посмотримо тамошње ливаде. Сељани тога села казали су ми, да ће нас причекати код „потока“. Право је да и они што год од нас купе — науче. (Чује се: То је лепо)“

Председник: „И ја кажем да је то лепо. Хвала вам г. учо на томе предлогу. А сад, пошто се нико не јавља за реч, закључујем седницу, с надом, да ћемо се сутра састати у заказано време.

ПРАВИЛА

ПЧЕЛАРСКЕ И ВОЋАРСКЕ ЗАДРУГЕ

У БЕОГРАДУ

I. Циљ и делокруг рада

Чл. 1. Циљ је задруге: да практичним путем шири у народ рационална пчеларска и воћарска знања, и да пчеларске и воћарске производе тако прерађује, како би својом привредом могла дати задругарима што веће користи.

Чл. 2. Задруга ће ту циљ постизавати:

а., подизањем угледних пчеланика у Београду, а по могућству и у унутрашњости Србије, у којима ће народ практичним путем обучавати у рационалном пчеларству.

б., тако исто подизањем у Београду и у унутрашњости угледних воћарских расадника, из којих ће се ширити у народ не само вештина калемљења воћа, но и што јевтиније разне облагорођене воћке. Сем угледних воћњака, задруга ће за своју корист и привреду, гајити и простране воћњаке.

в., прикупљањем младежи у тим угледним пчеланицима и расадницима ради практичке обуке у тима двема гранама привреде, те да на тај начин створи у земљи што већи број вештих и практичких пчелара и воћара.

г., проналажењем корисних тргова, како производима својих пчеланика и воћњака тако и исто и таковим производима целе земље у корист произвођача, а са што је могуће мањом наградом за свој труд. Величину награде одређиваће Управа чл. 30 тач. ј.)

д., приређивањем пчеларских и воћарских *изложаба*, награђујући оне, који се том прликом буду одликовали у пчеларству и воћарству.

ђ., одређивањем награда за добра и популарна како пчеларска тако и воћарска дела, за боље начине пчеларења, справљање бољих и јевтинијих кошница пчеларских прибора, као и прераду меда, воска и воћа. За све ово расписује управа стечај.

Овај део задружног делокруга долази у други ред пошто је главна циљ задруге практичан рад на пољу пчеларства и воћарства.

е., подизањем радионица за израду кошница и пчеларских прибора, како би ове што јевтиније народу продавати могла; даље подизањем радионица за грађење медовог вина ракије, сирћета, јабуковаче и осталих

прерађевина од меда, воска и воћа. Све ово како за домаћу потребу тако и за извоз на страну.

ж., издавањем ваљаних пчеларских и воћарских књига. Задруга ће имати и свој стручан лист.

з., прикупљањем за углед свију система кошница из српских крајева а по могућству и из осталих држава како би тиме створила «пчеларски музеј.»

Чл. 3. Поред пчеларства и воћарства задруга се може бавити и другим с' овим сродним гранама пољопривреде, као н. пр. повртарством како би будуће пчеларе обучавала у гајењу поврћа, цвећа, лековитих биљака и т. д.

Ово бива постепено тек по нахођењу Управе и одобрењу скупштинском.

Чл. 4. Од прикупљеног капитала прво ће се употребити потребна сума на подизање пчеланика а тек што преко тога престане, као и доцнији приходи од пчеланика, утрошиће се на подизање воћарских расадника.

II. Фирма. Печат и Седиште.

Чл. 5. Фирма задруге је:

«Пчеларска воћарска задруга у Београду». Она ће се код Трговачког Суда протоколисати.

Фирму пуноважно потписују Управник и два члана Управе, али ако је Управник спречен, то три члана Управе, стављајући своје потписе испод написане или отштампане фирме.

Чл. 6. На печату задруге биће у средини изрезана пчела и цвет око чега ће се урезати фирма задруге.

Чл. 7. Седиште је задруге у Београду

III Основни Капитал.

Чл. 8. Основни капитал задруге од 10.000 динара, биће подељен у 1.000 удеоница по 10 динара.

Уплата ових удеоница извршиће се у два пута и то: прва половина од 5 динара за сваку удеоницу има се положити одма по упису, а други пет динара положиће се на три месеца после прве уплате.

Према потреби а по пристанку збора може се издати и нова количина удеоница.

У случају да се при првом упису упише више од 1.000 удеоница, задруга издаје толико удеоница колико има уписаних, и тај ће број представљати основни капитал задруге.

Чл. 9. Скупљању уплате приступиће се одма, чим се упише најмање 300 удеоница.

У први мах употребиће се од капитала она сума која је за први почетак нужна, а сувишак се има дати на камату ком овдашњем новчаном заводу, где ће остати све дотле док се не појави потреба да се и он употреби.

Чл. 10. За први пет година од постанка задруге, задругари неће имати право на делимак добити (дивиденду), пошто ће се чиста добит за то време, употребити на повећање основног капитала и на што већи полет задружних радова. Тек са шестом годином почеће се задругарима делити дивиденда сразмерно према броју и издању удеоница.

Чл. 11. Сем основног капитала имовина задруге састојаће се још и из: добровољних прилога у новцу, пчелама, кошницама, земљиштима за пчеланике, грађе и материјала за кошнице, пчеларских прибора, разних завештања, као и из прихода од продаје задружних производа: кошница, модела, пчеларских справа, меда, воска, воћа, пресадница облагорођених воћака, комисионог рада, књижевних издања и других привреда.

IV. О члановима задруге

Чл. 12. Редовни члан задруге може бити сваки српски грађанин, који упише једну или више удеоница.

Сем редовних чланова могу бити и:

а, утемељачи;

б, почасни и

в, дописни чланови.

Утемељач је сваки онај редовни члан, који при упису упише најмање пет удеоница.

За почасне чланове бира скупштина оне, који су за пчеларство и воћарство несумњивих заслуга стекли, или који као љубитељи пчеларства и воћарства задрузи ма каквих користи учине. Они немају право на удео у задружној имаовини.

Дописним чланом постаје сваки онај, који се задрузи за дописивање пријави и упише, или га задруга за таквог изабере.

Утемељачи као и почасни и дописни чланови добијају *повеље*.

Чл. 13. Сваки члан задруге има права:

а, да у задружном угледном пчеланику и расаднику присуствује при практичким радовима из пчеларства и воћарства или да за то одреди нарочито лице.

б., да присуствује седницама управе, без права гласа као и при свима практичким радовима и предузећима, које задруга буде предузимала.

в, да добија задружни лист и друга издања у пола цене.

г., да шиље у комисион ради продаје све своје пчеларске и воћарске производе и да за ту услугу плаћа мањи провизион, но што се то наплаћује другима који нису чланови задруге.

д., да чини предлоге управном одбору о напретку и усавршавању пчеларства и воћарства, као и да подноси такове предлоге скупштинама задруге.

ђ., право на сразмерну дивиденду према броју својих удеоница.

Чл. 14. Сваки задругар одговара само вредношћу својих уписаних и уплаћених удеоница.

V. Скупштина задруге

Чл. 15. Скупштине су редовне и ванредне а држе се у Београду.

Чл. 16. Редовне скупштине задруге држе се једанпут сваке године и то у другој половини месеца Јануара.

Чл. 17. Ванредне скупштине сазивају се кад год Управни или Надзорни Одбор за нужно нађу или кад то захте бар педесет задругара.

Ако управни или надзорни одбор не би хтели да сазову ванредну скупштину на захтев педесет задругара, онда ови имају права да је сазову по прописима ових правила.

Чл. 18. На скуцштину може доћи сваки члан задруге, али право решавања припада само онима, који имају удеонице.

Чл. 19. Сваки задругар има право само на један глас ма колико удеоница имао.

Чл. 20. Дан скупштине дужни су управни одбор или сазивачи преко новина или задружног гласила, ако га буде, да обзнане на 15 дана раније. У огласу за сазив скупштине мора бити означен дневни ред.

Чл. 21. Да би скупштина могла пуноважно решавати, нужно је да је на њој присутно једна трећина задругара, који имају удеонице. Но за решења о ликвидацији и престанку задруге ваља да је присутно две трећине задругара.

Чл. 22. Ако на првој сазваној скупштини не дође довољан број задругара, онда се најдаље за 10 дана мора сазвати нова скупштина, на којој пуноважно решава онолико задругара, колико их буде дошло.

Чл. 23. Решавање бива простом већином гласова, сем питања о престанку задруге.

Где су гласови подједнако подељени дотично се питање сматра за нерешено.

Гласање у опште бива седањем и устајањем, а кад се гласа о избору, онда оно бива са листићима.

Чл. 24. На скупштини се води записник, кога подписују председавајући и пет задругара које скупштина за то одреди.

Чл. 25. Скупштина је врховни представник и надзорник задруге. Њој припадају ова права:

а, да бира скупштинског председника, перовођу и пет пуномоћника за оверавање скупштинског записника.

б., да бира девет чланова управног и 5 чланова надзорног одбора;

в,. да прегледа и прима годишње рачуне и извештаје управног и надзорног одбора;

г., да управном и надзорном одбору даје разрешителницу;

д., да утврђује план за радњу задруге према развитку послова;

ђ., да прегледа и утврђује буџет за идућу годину, који јој управа поднесе;

е., да решава о издавању новог кола удеоница;

ж., да утврђује распоред о подели дивиденде;

з , да одређује број награда и медаља, који се има дати онима, који су се на изложбама одликовали својим пчеларским и воћарским производима, као и производима других грана пољопривреде. Коме ће се поименце дати награда о томе решава управа;

и., да решава о предлозима појединих чланова;

ј., да решава о престанку и ликвидацији;

к., да решава о изменама и допунама правила.

VI. Управни одбор

Чл. 26. Управни одбор састоји се из девет чланова, које скупштина бира из своје средине од којих двојица морају бити практични пчелари и један воћар.

Председника, директора практичне радње, благајника и секретара бира себи сам Управни одбор из своје средине.

Чланови управног одбора а тако исто и чланови надзорног одбора, морају бити српски држављани. Овај се пропис не сме мењати за све време постојања задруге.

Чл. 27. Чланове управног одбора бира скупштина на три године, али тако да сваке године иступају три члана и то: прве и друге године коцком, а за тим по реду избора. Иступајући чланови могу бити поново изабрати.

Чл 28. У случају непријема избора, смрти или спречености у вршењу дужности ма ког члана, Управа ће му до прве скупштине одредити замењеника који увек мора бити један члан задруге.

Чл. 29. Управни је одбор извршни орган задруге. Он је заступа на суду и ван њега.

Задруга задобија право и прима на се обвезе из правних послова, које управни одбор у њено име закључи.

Чл. 30. Права и дужност управног одбора јесу:

а., да сазива редовне и ванредне скупштине:

б., да решава о разним административним и привредним пословима у границама, које су одређене од скупштине, или прописане овим правилима;

в., да расходује суме по буџету који је скупштина одобрила. У случају неопходиме потребе може и прекорачити буџет, али не више од хиљаду динара, али је тада дужан да тражи накнадно одобрење од прве редовне скупштине;

г., да решава о пријему и отпуштању главног пчелара и воћара и руководаоца свију одељака задружне радње;

д., да одређује награде и медаље излагачима на изложбама и другим лицима заслужним за пчеларство и воћарство; но свакад према броју одређеном од редовне скупштине;

ђ., да сваке друге године, а по могућству и сваке године, приређује пчеларску и воћарску изложбу ради упознавања народа са пчеларским и воћарским напретком. Неће сметати ако би се овим изложбама придружиле и друге пољопривредне гране народне привреде, но награде ће се раздавати само пчеларима и воћарима за пчеларство и воћарство. За остале гране могу се такође одређивати награде но ове само из сума и ствари које су друга лица, друштва или држава за ту цељ управи на расположење ставили;

е., да се брине о склапању годишњих рачуна и биланса и да исте подноси редовној скупштини заједно са извешћем о раду задруге у прошлој години, као и да предлаже буџет за идућу годину;

ж., да бира уредника за своје гласило и да се стара о књижевним друштвеним издањима. Да расписује стечај и одређује награде за популарна пчеларска и воћарска дела.

Сав рад одборов обзнањиваће се периодично у задружном гласилу или ако овога не буде у другом ком јавном листу;

з., да скупштини подноси на решење како своје тако и предлоге појединих задругара;

и., да решава о наградама — хонорарима — за чланке у друштвеном листу, као и о издавању пчеларских и воћарских књига о друштвеном трошку. Но свако књижевно дело мора имати свога референта.

ј., да одређује награде, које ће задруга у име комисиона наплаћивати (чл. 2 тач. г.)

Чл. 31. Управни одбор држи своје редовне седнице два пут у месецу, а ванредне кад год се за то

потреба појави. Редовне и ванредне седнице држе се на позив председника; но и три члана управног одбора као и надзорни одбор власни су да у свако доба сазову ванредну седницу, ако то не би на предлог њихов учинио председник управног одбора.

Закључци управног одбора пуноважни су кад су у седницама присутни најмање пет чланова. Управни одбор решава простом већином гласова, у случају једнакости гласова, вреди мњење председавајућег.

Седницама управног одбора руководи председник, но у случају, ако је он спречен заступа га најстарији члан.

Чл. 32. О седницама управног одбора води се записник кога потписују председник и сви присутни чланови управног одбора.

Чл. 33. Управни одбор дужан је да задружним имањем управља и о њему се брине као добар домаћин. Чланови управног одбора одговарају лично и солидарно за сваку штету, коју би својом нехатошћу, несавесношћу или радом противним овим правилима, задрузи проузроковали. Задруга ће у овом случају предузети обезбеђујуће мере. Овај пропис вреди и за надзорни одбор.

Чл. 34. Само са одобрењем надзорног одбора може управни одбор задужити задругу и то ни у ком случају за већу укупну суму од 2.500 динара. О задужењу преко те суме решава скупштина.

VII.

Чл. 35. Председник управног одбора врши ове послове

а., отправља општи рад задруге;

б., представља друштво у односу са трећим;

в., води сву преписку задруге и потписује акта заједно са секретаром;

г., води преговоре и закључује разне уговоре, који су корисни по имаовину задруге. Но ти уговори важиће само онда, кад их управни одбор или скупштина, сваки у свом делокругу, одобре.

д., води у опште бригу о целој радњи задруге. На њему лежи морална одговорност за напредак задруге. Што би ишло у прилог друштвеном иметку и не трпи одлагања, а предвиђено је овим правилима, може председник чинити на своју одговорност;

ђ., води надзор над свима задружним органима. Прима и отпушта чланике задруге сем главног пчелара, воћара и руковаоце, које бира управни одбор;

е., извршује решења скупштине и управног одбора.

VIII.

Чл. 36. Директор задруге врши ове послове:

а., управља техничким делом задружне радње, као: пчеланицима, воћњацима, радионицама, стоваришттима, и т. д.

б., брине се о пчеларском музеуму који стоји под његовом управом;

в., реферише управном одбору сваке седмице о стању техничких радова;

г., предлаже управном одбору измене и допуне у техничким радовима:

д., стара се о промету производа задруге. Угађа цену и закључује куповину и продају у споразуму са председником. Погодба та важи тек пошто је одобри управни одбор. Но наплату и исплату врши благајник;

ђ., реферише о свима својим млађима и кондуитише их како би се вредни награђивали а хрђави отпуштали;

е., прима и обучава ученике у пчеларству и воћарству као и другим задружним занатима. О друштвеном трошку не може никога примити. О добром и ваљаном сиромашном ученику решава управни одбор, треба ли му се и колика помоћ дати.

Чл. 37. Секретар управног одбора има право гласа као и сви чланови одбора; ако је изабран од удеоничара, или стечајем, онда има само право саветовања, при дебатама.

Чл. 38. Секретар се стара о административном делу управног одбора, води протоколе одборске, чува печат и склапа инвентар задружне имаовине. Књижница, научне збирке и у опште сви књижевни послови, стоје под управом секретара, који је за све те послове референат управног одбора.

Чл. 39. Плату директору и секретару одређује скупштина. Директору ће одређивати скупштина и проценат од чистог прихода, који ће му се давати као тантијема за добар рад

И чланови управног одбора имаће тантијему према чл. 29 ових правила.

Чл. 40. Задружне хартије од вредности, документи и готов новац, држе се у каси са двојаким затвором од које један кључ држи председник задруге а други *благајник*.

У каси не сме никад лежати више новаца но што је то нужно за текуће послове Остало се увек има давати на камату коме од месних новчаних завода.

Благајник, ако је платежни чиновник, полаже кауцију равну његовој годишњој плати.

Он врши наплате и исплате, води уредне књиге, као и биланс прихода и расхода. Но сваки издатак мора бити оверен од председника управног одбора.

Благајникова је дужност да при крају сваког месеца склапа месечне рачуне, који се, пошто их надзорни одбор прегледа и одобри, морају јавности предати. То исто вреди и за годишњи рачун и биланс.

IX. Надзорни одбор

Чл. 41. Надзорни се одбор састоји из пет чланова које скупштина бира из своје средине на годину дана. Иступајући чланови могу бити поново изабрани. Надзорни одбор бира себи председника

Чл. 42. Надзорни одбор надзирава отправљање задружним пословима. Његова је дужност да мотри да ли управни одбор и остали чланици задруге, као што ваља врше одредбе ових правила и скупштинских решења.

Он има права и дужности да редовно сваког месеца, а ванредно кад год то за потребно нађе прегледа задружну касу, књиге, акта и друга документа и да за то тражи сва нужна обавештења. Примети ли да се који члан управе или цео управни одбор или

благајник не придржавају одредаба ових правила или скупштинских решења, или да се интереси задруге штете, дужан је да предузме све мере, које му се учине нужне за очување интереса задруге, и у тој цељи да одмах нареди да председник управног одбора сазове ванредни збор или ако то овај не хте учинити да га сам сазове по пропису ових правила а у року од 4 дана.

Дужност је надзорног одбора да испитује и оверава како месечне тако и годишње рачуне и биланс и да о томе, као и о своме раду подноси извештај скупштини.

Његова је дужност да мотри да ли се протоколи управног одбора редовно воде; да ли постоје решења управног одбора о свима примањима и издатцима; да ли се поједини издатци документирају нужним исправама; да ли се књиге и рачуни уредно и правилно воде; да ли благајник уредно израђује месечне рачуне; да ли се, према склопљеном рачуну, по књигама нађена готовина, налази у каси или на камату код каквог новчаног завода.

О сваком прегледу рада задруге и благајне дужан је да састави и потпише протокол. У њему ваља забележити све нађене неправилности.

Чл. 43. Чланови надзорног одбора одговарају лично и солидарно за све неправилности и штете, које би произишле отуда што нису у време прегледали рачуне.

Чл. 44. Ради отправљања своје дужности надзорни се одбор састаје редовно једанпут месечно у седнице, на позив председника. Но председник као и 2 члана имају у свако доба право сазвати ванредну седницу надзорног одбора.

Чл. 45. Решења надзорног одбора пуноважна су кад су у седницама присутни три члана одбора. У седницама решава већина гласова присутних чланова. При једнакости гласова решава страна на којој је председник.

Председник извршује закључке донете у пуноважним седницама. У случају кад је он спречен врши један члан кога надзорни одбор за то одреди.

X. Рачуноводство

Чл. 46. Рачунска година задруге почиње тећи 1 Јануара а свршава се 31 децембра сваке године.

Књиге води и касу чува благајник под надзором управника.

XI. Годишњи рачун и биланс

Чл. 47. Благајник је дужан сваке године најдаље до 15 јануара, да склопи годишњи рачун и биланс имаовног стања задруге за прошлу годину, и да их заједно са свима прилозима поднесе на преглед управном одбору, који ће га за тим спровести надзорном одбору.

Чл. 48. Биланс се има изложити према начелима трговачког књиговодства. Он мора сумарно представљати:

А. Активу задруге и то:

а., стање касе у готовом 31 децембра;

б., вредност хартије од вредности и других по њиховој вредности 31 децембра;

в., потраживања која се имају у идућој години потраживати;

г., вредност непокретности, покретности и других својина задруге.

Б. Пасиву задруге и то:

а., дугови задруге према њиховим разним врстама без обзира на њихов рок плаћања;

б., суме уплаћених задругарских удеоница;

в., резервни фонд.

Сувишак активе над пасивом престављаће чисту добит, а сувишак пасиве над активом губитак задруге.

XII. Добитак и губитак. Резервни фонд

Чл. 49. За првих пет година удеоничари не добијају никакве дивиденде, и добивени приходи употребиће се на умножавање пчеланика,ројева и кошница, на подизање расадника и на установљавање радионица, у којима ће се производи пчеларски и воћарски прерађивати. Тек шесте године (чл. 5) почиње подела дивиденде од чистог добитка т. ј. по одбитку свију расхода.

Из овог нето прихода одвојиће се:

а., за резервни фонд двадесет од сто;

б., за увећање капитала, т. ј. за умножавање пчеланика и пчела, расадника, воћњака и т. д. двадесет од сто и то све дотле, докле се тим додавањем не удвоји капитал;

в., за тантијеме лицима у управном одбору и пчеларским радницима 10%, и то: $^{4}/_{10}$ управнику и директору (управног одбора) практичне радње; $^{2}/_{10}$ руковаоцима и $^{4}/_{10}$ члановима управног одбора и то овим последњим сразмерно према њиховом доласку у одборске седнице.

Остатак 50% поделиће се као дивиденда равномерно на сваку удеоницу.

Резервни фонд лежаће непрестано у каси каквог местног новчаног завода под интерес, и отуда ће управни одбор повлачити онолико, колико му кад устреба да се тим фондом послужи у задружним предузећима.

Кад сума резервног фонда достигне половину суме капитала онда ће се прекинути даље његово образовање и проценат на то одређен ићи ће у дивиденду.

XIII. Ликвидација и престанак задруге

Чл. 50. Задруга мора ликвидирати кад изгуби преко половине свога имаовног капитала.

Кад скупштина закључи да друштво — задруга — престане или ликвидира, онда ће она изабрати пет удеоничара и четири члана управног одбора као ликвидациони одбор да изврше ликвидацију.

Дужност је овом одбору да посвршава све несвршене задружне послове, да сву њену имаовину претвори у готов новац па њиме да најпре измире задружне дугове, а што преко тога остане да као дивиденду предложи скупштини за поделу.

Ликвидациони одбор ако не сврши свој задатак у једној години на крају сваке године мора сазвати, скупштину да јој поднесе рачун свога рада.

Скупштина ако је незадовољна радом ликвидационог одбора, може га збацити и други наименовати.

XIV. Прелазна наређења

1., задруга пчеларска и воћарска стајаће под контролом Министарства Народне Привреде, које ће имати право на зборове друштвене слати свога комесара да при истима присуствује. На случај да би се показала проневерења са друштвеним иметком г. Министар Народне Привреде има право наредити да се учини извиђај, и даље по закону поступи.

2., чим се правила ова потврде од надлежног Министарства, одмах ће се јавити у свима новинама о овоме удружењу, са отштампачим правилима, те да позивајући се на упис имају пред собом оно на што ће се уписати. Чим се пак упишу *триста* акција (чл. 9) одмах ће се приступити уплати прве половине по чл. 8 и Друштво — Задруга — ће отпочети даљи рад.

3., утемељачи бирају међу собом привременог председника и одбор од 6 лица, који ће бити пуноважан у раду до сазива прве скупштине, која бира сталан управни одбор.

4., тај привремени одбор има да изврши и емисију удеоница. Примљени новац дужан је да депонује у једном од новчаних завода у месту до предаје дужности сталном одбору.

5., за прво време, а с обзиром на средства друштвена секретар ће у исто време бити и благајник друштвени. Но кад се дело распростре, рад умножи и приход повећа, бираће се и нарочити — платежни — благајник.

6., оставља се управном одбору на увиђавност да се за прво време обиђе и без секретара, но да из своје средине изабере једног привременог деловођу, који ће отправљати дужност секретара донде, док се рад друштвени не прошири и приход не умножи толико, да се може и нарочити секретар плаћати. У опште од увиђавности управног одбора зависи, да се на најнужније платежно особље, за први почетак, ограничи. Кад ће пак бити у стању да изведе потпуну организацију друштвене управе по овим правилима, управни ће одбор са дотичним предрачунима изнети скупштини на решење.

Закључено на збору пријатеља пчеларства и воћарства 2 децембра 1888 год. у Београду.

ПРИВРЕМЕНА УПРАВА:

Председник
Алек. Новаковић

За деловођу
Д. Буринчић

Чланови одбора

М. Бан
Коста Д. Главинић
Милутин М. Савић
Мил. П. Живковић
Јов. Дилбер ап.

Ова правила «пчеларске и воћарске задруге у Београду», Министар Народне Привреде, на основу §. 38 трг. зак. одобрава и потврђује с тим, да је прописна такса наплаћена у таксеним маркама, које су на једном примерку правила прилепљене и уништене.

ПБр. 145.
13 јануара 1889 године
у Београду.

Заступник
Министра Народне Привреде
Министар Просвете и црк. послова
Д-р. Владан Ђорђевић.

БЕЛЕШКЕ

Кисео купус као храна и лек

Некуван кисео купус и расо служи, и као здрава храна и зачина уз јело, и као лек од више болести. То се види и отуда, што по анализи кемичара у купусу има велики део беланчевине, скрсба и изобиља креча, који су састојци најглавнији делови што су нужни човековом организму. Многи стручњаци тврде да је због креча у купусу добар противу јектике, јер креч тај спаја и утврђује јектичаве растројене материје. Други опет тврде, да је куван купус тежак за желудац, а пресан врло се лако вари и за два, три сата свари се у желудцу исто као и ровита јаја и млеко. Ми смо се уверили стотинама пута, да ни кисео ни сладак купус варен с јелом, није ни мало тежак за желудац, само ако није пресољен, и ако није варен и задржаван у бакарним судовима. Добар кисео купус изкрижан и посут са нешто зејтина одлична је храна, а нарочито ако се у њега налије доста расола, и ако се упоредо једе пасуља или сочива зачињеног са доста лука (црног) или чешњака. Ово јело благодетно дјејствује на цео састав тела. После тог јела човек се опажа телом посве лаган и умом бистар. Кад човек то зна, он ће одобрити старим лекарима источних и јужних народа, што су њиме лечили разне болести човекове.

Јести тако зачињен купус са доста расола и нешто зејтина дуже времена посве је лексвито противу затвора главобоље, несвестице, неспавања, и нервозног раздражљивог стања. Научари медецински тврде, да се најсигурније излечи скорбут — пољачина, кад се једе дуже времена неварена купуса помешаног са вареним кромпиром.

Доктори веле да је чувени Хипократ давао болесницима противу пролива и срдобоље, и женама при порођају.

Расо од купуса такође је одлично пиће противу више болести, само ако је добар и непресољен. Јер у њему има замашна количина млечне киселине и фосфорног креча због тога је и по речима многих лекара бољи за здравље од многих скупоцених сирупа апотекарских. Добар расо боље чисти црева и стомак од толиких других лекова. То је испитано стотинама пута. Пиће расола предупреди и отера неколико разних болести и бољетица, и одлично и брзо лечи и стари кашаљ, кад се изјутра наштину сваки дан попије по једна добра чаша. Наравно и ово пиће треба да се продужи бар три недеље дана.

Због свега реченог треба учити сеоски и варошки свет, да се уреди тако како ће моћи обрађивати, имати и уживати у изобиљу купуса и расола ваљаног, као и свега другог, што народу даје добру пријатну и лековиту храну и зачину. Стручњацима опет нек је дужност да изнађу начина како ће народ са што мање труда што више доброг купуса добити и начин како ће купус одржати у кацама и расолу све до самог Ђурђевадне чистог, здравог и не покваренога.

А за сада знају вештаци **да се кисео купус и расо чврсто и укусни одрже до Ђурђева дана** овим начином:

Пре слагања купуса у кацу треба га држати или на сунцу или на чистој проветрини десетину и више дана, да прилично провене. То мора бити тамо гди недопире ни роса, ни влага, ни киша. Тад га очисти као обично и сложи у каце. Али између

сваког реда купуса метни по неколико комадића рена и по коју здраву паприку суву. За тим поспи одозго сваки ред са мало чиста, крупног кукурузног брашна. Од тога купус буде жут као дукат, крут чисто да врушти у устима; а расо тако питак и режат да га се човек не може напити довољно. Тад је он укуснији од сваког пива, а здравији од тог сто пута. Купус нетреба солити ситном соли, него у сред купуса метнути неколико малих крупица соли, наравно према количини каце и купуса. Тад нали посве чисте и без икаквог мириса, задаја воде до изнад купуса, и поклопи обичним начином. Каца с купусом не сме бити у топлоти нити у јакој ладноћи да се расо заледи. Помоћу дебелог облога сламе око каце, он се може сачувати од залеђивања. Прве три, четири недеље дана, сав расо мора се преточити на славину одоздо и наливати одозго на купус, сваке недеље двапут. И ово је неопходно

Кад знамо ону спасоносну, здравствену, храњиву и лековиту снагу кисела купуса и расола, онда нужно је да свака кућна породица запамти и то што рекосмо о начину киселења купуса, исто као и сву вредност његову и његовог брата — расола.

ГЛАСНИК

Уредништво „Тежака“ више је пута свртало пажњу на набаве нашега Министарства војног, као највећег потрошача у земљи. Па и овом приликом то чини изјављујући своје задовољство не само у погледу томе што се има набавка извршити у земљи и то непосредно од произвођача, него и томе што је куповина наређена на више места у земљи, те је олакшана продавцима понуда.

Држава ће купити од народа за коњицу 70, а за брдску артилерију 20 коња домаћег соја.

Куповина ће се вршити у Београду, Крагујевцу, Шапцу, Пожаревцу, Алексинцу, Ваљеву, Чачку, Краљеву, Ћуприји, Јагодини, Ужици, Нишу и Књажевцу.

Куповина почеће 16 марта, а завршити концем маја.

Знајући да у нас има побољих коња у Смедеревској Јасеници и око Зајечара, више но у Ужици и Чачку, могли би рећи да би место за куповину у Смедереву и Зајечару било подеснije али с друге стране мислимо, да су предња места изабрана због тога што тамо већ има особља за куповину, те се не морају чинити издаци на чиновнике. С тога се надамо да ће наши привредници радо користити се овом приликом и продати по лепу пару своје коње који су им за продају. Нарочито би волели да се овим начином подмири ова потреба државна из земље с тога, што би то било најбоље јемство, да ће се и у будуће тим начином подмиривати, те да се не издаје новац из земље за коње и да знатне суме не односе поједини посредници, који нису имали никаква труда око гајења њихова.

Да би се привредници могли користити овом набавком саопштићемо овде услове:

Услови којима коњи треба да одговарају ови су:

1. Да су коњи почишћени, а кобиле да нису суждребне.

2. Да су здрави, и да немају каквих ћуди, због којих се неби могли употребити у строју,

5. Да су за коњицу високи најмање 153 сантиметара, а у обиму да имају најмање 165 сантиметара.

4. Да су за брдску артиљерију високи најмање 148 сантиметара, а највише 152, и да имају обим за најмање 14 сантиметара већи од висине.

5. Да за коњицу нису млађи од 4, нити старији од 8 година. А за брдску артиљерију да нису млађи од $4^1/_2$ нити старији од 7 година.

6. Да сваки продавац да коња на осматрање за 10 дана. и

7. Да сваки продавац донесе уверење да је дотични приведен коњ његова својина.

После издржане 10-то дневне пробе, комисија ће одма исплаћивати коње готовим новцем, ако се за то време не појави на на њима никаква болест, као што су: сипња, запаљење очију, падавица, периодично лудило и т. д. иначе комисија ће вратити коња продавцу и од њега наплатити утрошену храну.

ДОПИСИ

Штитар, 12. Фебруара 1889 год.

Читајући мојим сељанима у 4. и 5. броју «Тежака» од ове године, ону белешку о «Метиљу,» поведосмо разговор и о другим сточним болестима и средствима којима се предупређују, па овом приликом сазнам за један лек од друге сточне болести, који није новина, али, предностављајући да није познат, саопштавам «Тежаку.»

Стеван Милинковић овд. који беше присутан када поменуту белешку читах, причаше нам, да је пре неколико година имао више комади говеда, које му се од болести *жуча* поразболева, од које сва поскапаше, сем једног вола, кога је од очите смрти избавио.

Жалећи се свакоме, на кога год наиђе на поменуту болест, која му осетне штете нанесе, сазна од једног «Крајишника» за врло прост лек, који је успешно лечи. Тај лек јесте: вода од добро прокуване сирове коре пругa јасена.

«Кад сам ово чуо — прича поменути Стеван — одем и нагулим коре од обичног јасена — јер не могo' наћи пругa — коју сам читав дан кувао. Сутра дан, вежем волу главу тако, како би' му могао ове воде у уста налити по што је во̀ не хте због горчине сам пити. Ово сам чинио неколико дана али без икаке мере и тиме му живот повратим. Тог лета добро се опорави и угоји а у јесен сам га продао.» —

Ст. Којић.

Клока, 17. Фебруара 1889 год.

Овде код нас траје још право зимње време, снегови често падају, и топе се. Кише често падају, те је време не само за пољопривредне радње вођ је и за стоку и људе нездраво. Усљед оваке зиме сточне је ране много више потрошено него обично, кад је зима лепа. Са сточном раном је доста рђаво, многи је купују. — Пласт сена је 3—4 динара. Са људском раном је много боље, и није нам познато, да је и један клокчанин купује.

Ма да је у овој околини добрих ливада, доста сламе и шаша, те према томе овај број стоке, који држимо данас, могли рахат и добро издржати, према томе могли с правом тражити и очекивати од наше домаће стоке оне користи за коју смо ју наменили, и ради које је гајимо и негујемо. Али на жалост није тако. Овде се као свуда код нас, са домаћом стоком жалостно поступа, како односно ране, тако и односно гајења и неговања њеног. С тога није никакво чудо, што ми од наше домаће стоке не добијамо ни 50% оне користи, коју би смо добијали, када би смо ју ранили, гајили и неговали по правилама научнога сточарства.

Мислимо, да нећемо претерати, ако рекнемо (а то мислимо да ће нам признати сви школовани и нешколовани сточари) да се од свију наших привредних грана, на сточарство обраћа најмање пажње, ма да нам ова привредна грана од свију осталих даје највеће користи, и према оваквом нерационалном њеном гајењу, са сразмерно најмање труда. — Код ове привредне гране, свагда можемо доћи најпре до новаца и до сразмерно најбоље цене. — Али шта ћемо, кад нас немарност и нехатност с једне стране, *а незнање и невођење рачуна с друге стране* сатире.

Овце су се још у првој половини Јануара почеле јагњити; многе се близне, а јагањци су здрави, ма да им се не указује довољна пажња у нези, и ма да је време неподесно за њих. — Међ овцама је доста добро здравље. Само на једном месту има две овце метиљаве и препоручен је лек о Метиљу из 4. и 5. бр. «Тежака» ов. год. Метиљ је веома редак.

И остала је стока здравља повољног.

Тако исто је повољно здравље и у људи.

По баштама се још ништа не ради, а тако исто и у пољу, јер је време рђаво.

Оскудица у новцу је велика.

Р. М. С. Пешић,
учитељ клокачки.

СТЕЧАЈ

За радове, који ће се по решењу управног одбора овога друштва печатати у друштвеном календару за 1890. годину.

I. Чланци

1. Менимо газдовање за наше прилике. (Потреба усевног реда; користи менимог газдовања и услови. Разложити неизбежну поступност у увођењу тога начина газдовања и навести неколико практичних — што простијих примера тога газдовања за наше прилике).

2. О одбирању и пречишћању семена и хране. (Имати на уму: да већина наших земљорадника ретко мењају семе када се оно изметне; да је код многих појединн усев (храна) умешан са другим; да сродне усеве сеју један уз други те се између (бастардују), и да на тај начин губе и врсту и каквоћу хране. Осим тога да варива, особито пасуљ, држе, троше, износе на трг и сеју толико измешан, да у њему може имати по 5—6 и више врста. Напослетку да се сваковрсна храна у извесним местима уцотребљава за семе са смесом друге врсте, и у приликама кад то не треба да буде (у пшеници раж — али не као «наполица», — првена пшеница мешана са белијом, у јечму овас и т. п.), и да се не само таква него још пуна уродице, земље, плеве и др. износи на трг. Све то поменути, па дати поуку како треба радити, да се свака храна одржи у својој врсти, чиста — засебна, и користи отуда.).

3. Рачуноводство за сељаке. (Разложити потребу рачуноводства у земљорадњи и начин како да га воде *наши писмени земљорадници*. Ако би згодно било удесити уз чланак празне листове за рачуноводство у идућој години).

4. Јечам са гледишта земаљске привреде и његово гајење. (Узети га као материјал за прављење цива и као сточну храну. При говору о сејању и сраћивању имати на уму поред осталога и чланак под 2).

5. Бобица, болест на свињама, и како да сачувамо свиње од ње.

6. О гајењу пернате живине. (Користи од гајења живине и у којим приликама коју врсту живине не оставити негајену.).

7. О подизању воћњака. (На којој земљи и у каквом положају које воћке успевају? Како ваља вадити и средити саднице, како земљу спремити, како и када усађивати? У каквом реду и у коме одстојању усађивати воћке, нарочито шљиве).

8. О нези вина. (Како ваља обичан земљорадник да негује вино од бербе до продаје, па да вино буде добро и да може издржати пренос, а да не изгуби своју природну доброту. Обратити насудове).

9. Вађење, цеђење и нега меда и воска. (Удесит ни тоајвише према вршкарама).

10. У прилог рибарства. (Потсетити на рибу као омиљену и врло потребну храну у посне дане; штета што се риба лови у свако доба и на сасвим варварски начин — тровањем и убијањем динамитом. Дати поуку да се риба не лови кад не треба, матора бар онда када баца икру, изложивши кад која од важнијих речних риба наших то чини, — да се не упропашћује и не затире тровањем, динамитом и т. п.).

11. Приповетка. (са тенденцијом из пољске привреде).

И другог садржаја чланци, који би одговарали савременим потребама у нашој пољопривреди, примиће се и печатати у календару, ако буду разрађени као што је доле казато, *и ако за њих, поред овде изложених чланака буде места у календару.*

II. Белешке

Из свију грана пољске привреде.

*

Чланци ваља да буду написани *популарно и изводно*, у границама објашњених наслова, без упуштања у дугачка теориска разлагања, тако да ни један, ако је могуће, не запреми више од 4—5 печатаних листова *обичне осмине*, рачунећи у то и слике, а што мање — то боље.

Чланци ће се, кад буду печатани, наградити са 60—80 динара, а корисне белешке (оригиналне или преведене) са 50—70 динара од печатаног табака.

Рок је стечају 1. Јуни ове године. Дотле ваља спремљене радове послати под адресом «*Српском Пољопривредном Друштву, Београд.*» Писма упућена овоме Друштву носе српске поште *бесплатно*.

Бр. 363.
12. фебруара 1889. године
Београд.

Председник
Српског пољопривредног Друштва,
К. С. Таушановић

Уредник календара
за 1890 год.
Јак. А. Марковић

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: О начину и средствима за унапређење наше пољске привреде. — Како да поправимо старе винограде (свршетак). — Начин распоређивања воћака у башти. — О потреби сејања уљастог биља. — Правила пчеларске и воћарске задруге у Београду. — **Белешке**: Кисео купус као храна и лек. — **Гласник**: — **Дописи**: Из Штитара и Клоке. — **Стечај**. — **Подлистак**: Зборште ливадара.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 12. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 19. МАРТА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

ОДЛУКЕ ВИНАРСКОГ ЗБОРА У НИШУ И ЊИХОВО ОСТВАРЕЊЕ

Литрисање или подмеравање буради

У 9. броју «Тежака» изнели смо прегледно све одлуке винарског збора, и поменули оно решење Министарства Народне Привреде о новчаној помоћи која се има издати првој и осталим задругама које се оснују у циљи изложеној у угледним правилима усвојеним на винарском збору у Нишу.

У истом броју донели смо у «гласнику» вест о припремама које су учињене у округу смедеревском ради оснивања такве задруге

Има ли би да поменемо и припреме у још неком округу, но волимо пуштити да свршена дела говоре.

У томе реду саопштавамо данас једну важну вест за коју смо се ми давно заузимали, на име довршено је све што је потребно за литрисање, цементирање или подмеравање буради и већ почиње свој рад ова важна грана послова којима се не само уводи у живот нова метарска, но управо *једина права мера за течности.*

Само онај, који је имао посла са многим бурадма разног облика, који зна колико се несрећне шале, подметања и превара врши са визиром, са дугама разне дебљине и т. д. може оценити колико се добија овом добротворном установом.

Сем тога, ко зна како се овим јединим правим и званичним подмеравањем уштеђују сва остала подмеравања на лађи и жељезници, и како се управо само она бурад примају у међународни саобраћај, која имају жиг државнога завода за подмеравање, тај ће умети бити захвалан што је ова одавно исчекивана и тако неопходно потребна мера једном већ усвојена и одомаћена.

Ми нећемо поминьати што је закон о метарским мерама онаку празнину остављао о томе послу, нити ћемо за овај мах наваљивати да се овај посао још на коме месту у земљи предузима, јер немислимо правити тегобе новој управи државној. За нас је доста то што је овај један завод поникао, јер смо уверени, да ће добрим одзивом код народа и приходом од такса за подмеравање, ма колико оне малене биле извесно доћи до толиког извора из кога ће се моћи и на др. месту спремити прибор за то потребан.

Нарочито нас успокојава то што смо сазнали, да се на томе ради да се и у винарској школи која се намерава подићи у околини Неготина на подесном месту такав завод за подмеравање буради отвори. Па кад се узме на ум то, да се ради продаје у Неготини за време панађура доносе многа бурад из разних крајева Србије, онда се можемо надати да ће се ту претходно подмерити, и тиме за неко време ова потреба у земљи знатно подмирити.

И место које је изабрано за овај посао врло је подесно. На име, подмеравање вршиће се на савској обали одмах до града, где је солара, пристаја Дели-града и где је у тој цељи обала најпре утврђена, уравњена (нивелисана) и нешто проширена. Овде близу долазе бурад лађама и железницом, ту је и саобраћај најживљи.

Са овим би могли да свршимо приказ ове важне за привреду новине, али нека нам се не замерити што ћемо још и ово додати.

Наш свет још није навикнут на нову меру. Не би ли било добро с друге стране означавати и стару меру, и ово продужити само годину — две дана, док не уђе у обичај и док се мало много литрисана бурад не рашире по земљи. Ово би нарочито за произвођаче — тежаке — било добро, јер се они споро навикавају на те новине, па их окретнији шпекуланти често надмудре у закључивању цена.

Одмах до овога зазода за подмеравање лежи с једне стране оно каљаво место, на коме наши крајински и др. винари истоварују и продају своја вина; а с друге усек калимегданског брда, у коме се налазе оне шупљине у камену где је смештен гас (петролеј) и поред којих би се могли начинити дивни угледни подруми за смештај разних земаљских вина која су за продају, за смештај винских проба и т. д. сходно одлуци винарског збора у Нишу.

Но за сада са овом напоменом да се задовољимо, а доцније се можемо опет вратити на ову ствар, јер ми мислимо да до св. Трифуна идуће године све ово остваримо што је на нишкоме збору решено, а кад се састанемо догодине у Неготину, Крагујевцу или Смедереву, да изнесемо друга, тако исто важна питања и да их по реду расправљамо на корист и појединаца и целе земље.

О начину и средствим за унапређење наше пољске привреде

од

Др. Милована Спасића

(наставак)

I. Земљоделно-шумарске школе

Народу нашем, као земљоделачком, врло су нужне имати земљоделно-шумарске школе, у којима би млади људи могли добијати стручно знање и спремати се за економе, шумаре и учитеље за ратарске школе. Овога ради и установљена је била једна земљоделно-шумарска школа, али није онде подигнута, гди би својој задаћи и свом имену одговарати могла. Она је смештена у вароши Пожаревцу, гди није имала услова за сво практични напредак. За овакове школе место је *поље*, гди довољно има простора за опите по свима гранама пољске привреде, гди се ученици, као млади људи неће навикњавати на варошки шум и живот и онај нечист варошки ваздух, и гди би, како из свог стана изађу, имали пред очима своје усеве и све оно, чиме се занимају. Она изрека: «навика је друга природа», и овди је на свом месту, јер млади људи, кад се навикну на варошки живот, нерадо се примају оног посла и рада, који је везан за пољски живот.

Стари наши греси показали су се и онда када су питомци речене школе свршавали свој течај. Наше владе често су шиљале и шиљу питомце своје у стране земље, да стручна знања, по овој или оној науки прибаве, па кад науке сврше, недају им онака звања, за која су се спремали, него често сасвим друга. — Тако је мање или више било и са питомцима земљоделно-шумарске школе, јер влада се није постарала да спреми поље за рад стручних пољопривредника, а то је: установљавање ратарница, којима требају учитељи, економних и шумарских места и т. д.

Кад је у речи стојећа школа установљавана, онда је био и неки пројект израђен о оснивању *ратарница* по срезовима, и народна скупштина одобрила је закон о земљоделно-шумарској школи на основу разлога да ће се ученици те школе, кад је сврше, постављати за учитеље ратарница, за шумаре и економе. Ратарнице пак подизаће се по срезовима, према месним околностима, у којима ће се највећа пажња обраћати на практични рад и занимање народа оног краја, гди се ратарница подиже. Тако н. пр. гди се народ виноделством занима, ту ће се на ово највише пажње обраћати; гди је земљиште за разне усеве угодно, ту ће се на ове радње позор управљати; гди је гора са-

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

по

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

од

А. и Б.

(наставак)

5. Ђубрење ливада и разне врсте ђубрета

Збориште је све јаче и јаче посећено. Са највећом пажњом слушаху присутни кратка али врло умесна упутства г. Секуле, који отвори збориште овим речима:

«По себи се разуме, да и ливаде треба ђубрити, т. ј. треба им надокнадити ону снагу која им се одузима косидбом траве. Кад би се из коша вадило само зрно по зрно а да се у њ' ништа не уноси морао би настати дан, кад се из коша не би могло извући баш ни једно зрно, а то ли неће тај случај наступити код ливада, кад се сваке године покоси по толики број биљака, које дотле сисаху снагу ливаде? Једино у приликама где се сама природа стара да надокнади оне материје које су биљке из земље исцрпеле, може се проћи без нарочитог ђубрења. Такав је случај код ливада које вода плави или таквих, које се могу наводњавати, или тамо, где се у земљи налази у изобиљу растворљиве хране. То су на сваки начин изузеци, а по правилу треба с јесени, последња кола на којима се из ливаде извози отава у путу да се сретну с колима, на којима је ђубре (компост), намењено за исту ливаду.

Тиме хтедох рећи, да је за ђубрење ливада најзгодније најподесније време *јесен*, а нарочито у случају кад се употреби добро сређен компост. Исто тако може се употребити и не сагорело шталско ђубре на равним ливадама и онима које вода не сплаче или које вода не плави. Овај посао треба извршити пре зиме. Ко сад, у пролеће, жели да пођубри ливаду, тај мора употребити добро згорело ђубре и ово грабљама добро у земљу угрепсти. Но ја се за овај мах не мислим задржавати око ђубрења ливада с јесени, што рачунам, да ће нам за то бити доцније и сувише времена. Том приликом споменућу вам и још нека ђубрећа средства па и нека, која до сада ниште ни лечка ценили. А за сада имамо пречих послова од тога.

Што се тиче ђубрења са осоком (пиштевином) и ту ваља да постоји извесно правило. Зими и рано с пролећа, када су мочарни дани, и ако је при свем том ливада тврда (сува), може се заливати пиштевином; али, ако је суво или одвише топло време, онда се осоком не сме ђубрити. — Осока се употребљава и за таке ливаде, на којима има доста маховине, јер пиштевина утамањује маховину а потпомаже пораст добрих (питомих) трава.

А сад ево да вам напоменем једно право чудовиште од ђубрета, које би ваше жене што но кажу: напретком требале да збирају, а то је — *пепео*. Чисто ме срце заболи кад видим да овде, у шумовитом крају, морам гледати како се немарно поступа са тако драгоценим ђубретом, као што је пепео; шта више многи

трвена, особито по врлетима, тамо ће се поука давати и о великој потреби и како треба шуме подизати; и том подобна. При свакој пак ратарници, према могућности и приликама, да се обраћа пажња на сточарство, свиларство, пчеларство и т. д.

Питајмо сада: па шта би од ових прекрасних и општекорисних намера и установа? Одговор је колико жалостан, толико и несретан! Дођоше други људи на власт, који земљоделно-шумарску школу затворише, говорећи да школа неоговара задаћи својој, па установише једну ратарску школу и то гди јој није место! — О, блажени су они, који мисле и држе, да народу нашем није потребна и та једина земљоделно-шумарска школа, а овамо на сва уста вичу, да је нужно нашу пољску привреду унапређивати Та близу је памети, да школа није крива, ако својој задаћи не одговара, него су криви они, од којих она зависи, па су је требали поправљати а не затварати. —

Ово, што смо о земљоделно-шумарској школи казали, нисмо чинили с намером да кога критикујемо, него да покажемо, како је прека потреба наша, да се она што пре и на сходном месту обнови, и то у намери и духу, у ком је и основана била.

2. Економи

Ни један народ није могао нити може у својој радњи онако напредовати, како би требало, без учитеља и настојника, особито у пољопривредној радњи. Овакових и то стручних учитеља и настојника народ наш тим више потребује, што он и данас све пољске послове примитивним начином и по својој старој навици врши. Он неуме своје послове тако распоређивати и удешавати, како му се неби сустигли, па после, док једну радњу сврша на пример косидбу, дотле му стрвна храна презри и пропада. — Ову великуману увидио је почивши Књаз Милош још за време своје прве владе, за то је почео постављати настојнике пољских радова, који су од села до села ишли и настојавали, да се све на време ради. Но ови настојници били су прости људи, јер научених није имао, па су слабо користили народу, и за то је после то укинуо.

Да наш народ врло много губи и велике штете трпи, што своје послове у време не врши, увидио је сваки онај, који је по Србији путовао, у времену, кад се пољски послови врше. Ми смо очевици били, да многе н. пр. њиве стрвном раном засејане, ни су још ни у Августу пожњевене биле, особито пшеница! Колико се пак губи у количини и качеству само у овој грани привреде, да друге непомињемо, сваки може себи представити.

Оваке и подобне неблаговремене радње бивале су и у других народа, али су се увиђавне владе старале, да то одклоне, постављајући стручне људе за економе и настојнике пољских радова. Да ово потврдимо навешћемо један пример из нашег суседства. Познато је да је нај јача радња снага народа у аустријској граници, док је ова постојала, служила царству као војска и као чувар границе на караулама. И при свем том, благостање народа у граници било

мисле да је пепео само отпадак који треба да се баци. За збирање пепела треба да имате сваки какав сандук или какво суво место, јер ни једно вештачко ђубре није у стању да измами питоме траве а нарочито детелине, као пепео од дрвета. Можда ће се међу вама наћи неко, који је уверен о чудотворном утицају овога прашка за детелину?«

Председник: „Ја вам г. Секула са свим одобравам и радујем се, што толико хвалите пепео. На мојој ливади која је у Јарчујаку — та ви се сећате, ми смо ономад код ње застали — не беше готово никакве траве, а оно мало што их и имађаше, беху лоше и киселе. Читајући једном у „Тежаку“ о важности пепела за ливаде, ја се реших да то опробам и — бога ми поможе. Тек што је ливада окусила пепео, појавише се још у самом току тога лета неке друге траве а међу овима понајвише детелине, од којих пређе не беше ни трага. Баш би волео да знам, шта ли је то у пепелу што изазива те се на ливади јављају друге траве?«

Секула: „То је лако показати. У пепелу има нека материја што се зове *кали*. Ова је материја преко нужна за све ливадске траве а нарочито за детелине“.

Учитељ Никола: „Ама откуда је то, да пепео уништава маховину? Пепео је бар не нагриза као што то чини креч и при свем том је нестаје. Откуда је то?“

Секула: „Овде се дешава оно што ми у нашем животу посматрамо врло често, а то је: „кој' јачи тај и старији“.

„Пепео измамљује снажне траве и детелине и тиме отпочиње борба за живот. У тој борби излазе као победиоци питоме траве. Опробајте, па ће те се уверити!

Али још неколико речи да вам кажем о употреби пепела

Пепео се мора растурати по ливадама са свим сув и свакако — ако је могуће — с пролећа. При употреби је најглавније да се подједнако растури“.

Пузић: „Слушао сам, да тамо негде преко гору људи тресет у место дрва, па веле, да после овога горива заостаје много пепела. Шта велите за тај пепео?

Секула: Пепео је од тресета исто онако добар за ђубрење ливада, као и пепео од дрвета. И он садржи исте тварчице као и дрвени пепео, а то с тога, што је и тресет постао од биљака, Па и чађ из димњака (оџака) треба збирати као и пепео до последње трунчице. У чађи има много тако званог *угљеника*, који такође изазива пораст добрих ливадских трава.

Учитељ: „Ја сам видео у војеној фабрици у К..... велике гомиле пепела од каменог угљена. Један мој пријатељ радо би ме послушао да ту гомилу пепела изнесе на своју ливаду, кад бих му то препоручио. Шта велите г. Секула о томе пепелу?

Секула: „Ни пепео од каменог ни пепео од мрког угљена нису такви, да се за њих треба отимати. Али ко би га имао на расположењу, тај га може употребити јер је и он у неколико од користи. Само га у томе случају ваља просејати. Тај ће пепео на ливади користити тиме, што ће спречити пораст маховине; згодан је и за ђубрење киселих и подводних ливада, а особито је добар када се помеша са компостом, јер чудо је, како утиче на распадање тога ђубрета.

Још једно ђубрење средство имате ви сви у вашем газдинству, а оно је такво да одиста не би погрешили, кад би сте га чак и кашикама збирали. То је брашно *ђубре из кокошињака*.

је боље, него у провинцијалу, гди су биле неке спахиске примерне економије. Кад пак добро испитамо од куда то долази, уверићемо се, да је томе поглавити узрок, што су у граници постојали економи, који су идући из села у село, из кумпаније у кумпанију, настојавали, да се све у своје време уради и да се прописи о пољској привреди тачно врше.

Из укратко наведеног, може сваки, који иоле познаје наше привредне прилике, увидити, да су нашем народу стручни економи од преке потребе и да би они много више користи земљи и народу давали, него што су то чинили« контролори крчмарина,» или што и данас чине млоги «порезчије.»

Установљавајмо дакле срезке економе, које сада тим лакше може бити, што ће се обим срезова по новом уставу боље заокружити и што ће се среске скупштине установити, којима треба да се најозбиљније постарају, да се пољска привреда унапреди. За издржавање пак срезки економа, постављање ових, могло би се и онако учинити, као што се то чини за срезке лекаре.—

3 Пољопривредна удружења.

Удруживати се не само да је природно, него и практично — корисно по род људски. Што поједини човек не може урадити, то може више њих, које видимо и у самом кругу појединих породица. Задруге су свагда сигурније и у бољем благостању, него иносвестрано, па било то у циљу приватне или опште користи. Но да се постигне опште корисна намера удружења, несме се оно ограничити на неколико људи, оно мора обухватити велики број, па и све разумније и свесније грађане, ако се жели постићи оно, за чим се се тежи.

С овог гледишта узимајући ствар, а знајући да је наш народ у врло великој већини земљоделац, основано је пре двајест година «*Друштво за пољску привреду*». Оно је прикупило и прикупља све економне снаге земље те да заједнички раде и подпомажу напредак у пољској привреди. Његов је задатак колико племенит и користан, толико још тежи: оно има подизати пољопривредну књижевност, која је још у повоју; приређивати изложбе наше производње; набављати савршеније и боље земљоделне справе и машине, па ове и у самој земљи израђивати; препоручивати и набављати разно семење, које ће труд раденика боље наградити; шиљати стручне економе у народ ради поуке; одређивати награде онима, који што боље и паметније у својој радњи заведу; старати се, да се у општинама и срезовима установљавају пољопривредне подружине; оснивати примерна добра ради угледа; једном речи, старати се свим могућим средствима, да се пољска привреда по свима гранама њеним унапреди.

Природно је, да овако тежак и огроман задатак потребује и велика средства. И у колико су ова обилатија, у толико ће и радња друштвена више користи доносити. За то треба, како влада, којој је дато старати се о напредку земље, тако и сам народ да при-

---

Но то ђубре не ваља употребити за ливаде онако какво је, јер је сувише јако, а и с тога, што се не да равномерно растурити. За то га треба мешати са осоком, па га по том по ливади растурити, или га размутити у води па с њом ливаду залити.

Креч и лапор (смоничар) ваља извозити пред саму зиму на ливаду, јер потребује много влаге па да се растроши. Ја сам до сада наређао читав низ ђубрећих средстава а вама стоји до воље да опробате ово или оно ђубре за ваше ливаде.

У крајевима где тресета има, могу се ливаде и њиме ђубрити. Тресет је за ову циљ врло згодан и то нарочито за прибрдичне ливаде, јер он упија доста влаге из ваздуха и ову задржава. Но кад се хоће тресетом да ђубри, онда га рад ове циљи треба припремити, а то се чини ево овако: Тресетни муљ помешају са земљом и биљним остацима, те тако начине компостне гомиле. Ове гомиле морају се често квасити са повећом количином пиштевине. Кад компост сазре, онда њиме ђубре ливаде«

Стева Шваба: »Ја сам г. Секула читао негде, да постоје и нека вештачка средства за ђубрење ливада, за која веле да су изредна за ливаде. Молим те, покажи ми што год о томе, јер сам рад да и за то издам који динар. Све ми се чини да ћу издате динаре повратити и да ће ми се сеном надокнадити«.

Секула: »Вештачко ђубре могу појединци употребити, но у опште узев, оно треба да је последње средство — последњи корак за бољи доходак. Све дотле, докле се друга ђубрећа средства и осоке тако рећи свуда налазе, ја не би ни речице прозборио у корист вештачког ђубрета, па било оно какво му драго

Али кад већ наш Стева жели да и о томе коју чује, онда бих му пре свега имао да кажем, да се сада с пролећа сме ђубрити само са таким вештачким ђубретом, које се лако раствара А то су тако звани суперфосфати, сумпоро кисели амонијак и томе слични. С јесени може Стево употребити и брашно од кости. Ово ће се брашно растворити на ливади тек у току зиме. Па и гипсом мораш ђубрити с јесени, а овај — ако си читао — врло повољно дејствује на оним ливадама на којима је детелина

Нарочито је згодно, кад се вештачка ђубрећа средства најпре помешају, па онда с њима ђубри. За то ваља мешати суперфосфате са пепелом. Тако помешано ђубре тек је право ђубре, јер чини чудеса!

Као што једном напоменух *и вода је ђубреће средство* а нарочито текућа и то она, која долази из далека а тече крај села и вароши. У таким а нарочито поточним водама, налазе се остаци биљака и животиња, земље и муља, па када се том водом ливада наводњава, онда се све те стварчице сталоже по ливади. Таке воде треба што више употребљавати, а нарочито онамо где је у опште вода потребна ливади, јер када се већ једном наводњавати мора, онда је свакако боље да се употреби таква но друга која вода с тога, што ће због ове воде на ливади после косидбе и пластови без сумње бити гушћи, т. ј. биће више сена.

Најпосле вам морам обратити пажњу и на неке воде, које нису за ову циљ. Така је вода н. пр. са кисело-мочарних места, јер та вода више шкоди но што користи. Много ладне изворске воде слабо ђубре а користе једино тиме, што влаже ливаде.

Најлошије су оне воде у којима се налазе остаци фабричких прерађевина. Ретко да је овака вода добра.

Ја сам вам о ђубрењу навео све оно што сваки ливадар треба да зна — више нам за овај мах није потребно.

тиче у помоћ друштву, јер без средства неможе се ни циљ постићи. На општу пак жалост морамо приметити, да је пре осам година и она мала државна помоћ друштву раније одређена, смањена, шта показује велику неувиђавност оних људи који су то учинили! Осим овога друштво је претрпило и друге незгоде, али се оно ипак одржало на својој висини и нада се већој помоћи од државе и народа, те да свој општекорисни рад још боље развије и унапреди. —

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Без пчеле нема воћа.

Досељеници у Аустралији, нарочито немци посадили су разне воћке на подесним местима у својој новој домовини; но на велико чудо воћке нису рађале. Мислило се већ, да аустралска клима не годи подизању воћака и почели су воће да затиру. У том дође пре неколико година у Аустралију један немачки пчелар, који је собом донео и пчеле па је почео пчеларење. И гле сад на један мах воћке пчелареве и његових оближњих суседа да рађају добро. Сазнало се одмах, да аустралијанци немају таке инсекте, који би помагали оплођавању воћака. Пчеларење у Аустрали почело је сад да се много шири, јер даје велике користи, а и ради размножавања воћака постала је неопходна нужност. —

Не садите пајасен (Ailanthus)

Поред нашег красног дрвећа почео се у новије време у нас много да размножава, по баштама и крај путова пајасен као страно дрво за то, што брзо расте и што има тобож лепу лиснату круну. И неки шумари препоручују га за пошумљавање брдских голети и кршева због тога, што брзо расте, корен му се много столича, лист и младаре не брсти му никаква стока а дрво му је доста добро. Но најновијим искуством сазнало је се, да пајасен има великих мана. Од мраза је веома осетљив, читави једно па и двогодишњи изданци и младари промрзавају и осуше се. Опитима се доказало, да добро успева само у дубокој и влажнијој земљи, а у плиткој, песковитој и осушној веома рђаво, зато није никако за пошумљавање брда и камењара. Сем тога у најновије доба доказало је се и то, да пајасеново лишће и младари садрже неки особени смрдљиви и лепљиви сок, који је за сву пернату живину, а особито за пловке опасан и смртоносан отров. С тога не ваља ни пошто садити пајасен у дворишту или у башти, где борави живина, нити пак покрај река, потока и бара где се налазе пловке. Код наших мирисавих и дивних липа и другог нашег корисног дрвећа, не одомаћавајте страно, дроњаво, смрдљиво, отровно и не корисно дрво пајасен само из неке непаметне моде и по непријатељском и неупутном наговору!

Лијандер (олеандер) отрован.

Познато је већ да је лијандерово лишће и дрво отровно, за то се велика пажња обраћа, да се којим случајем неда стоци, нарочито коњима, у сену или другој сточној пићи. И воћар мора да пази да се неби посекао ножем, којим је ускоро сасецао лијандер његовим соком овлажен. У новије доба почело се лијандерово лишће употребљавати за тровање мишева. Лишће се осуши, ситно стуца у прах, помеша са сувим ситним песком па се сипа у мишије рупе и пролазе. Кад миши нањуше лијандеров мирис одмах се селе одатле на свагда.

ГЛАСНИК

Г. Милош Х. Поповић члан управног одбора одпутовао је у Париз, где ће бити за време изложбе као помоћник нашег изложбеног комесара.

*

Састављен је при Министарству Народне Привреде занатлијски Одбор од 14 чланова од највиђенијих београдских занатлија.

*

Досадашњи Привредни Одбор при Министарству проширен је на 26 чланова, такође од угледних људи трговачког реда у Београду.

Надати се да ће стручним саветима ових одбора Министарство добити новога полета.

ДОПИСИ

У Валакоњу, (срез бољевачки) 20. Фебруара 1889 год.

До 20 пр. м. био је мраз са снегом жесток; од 20. па на овамо мало попустило. Од 20|I. до 20|II. било је време променљиво: сад киша, сад снег, сад мраз, сад ветар а сад опет топло као у пролеће. Снега је ове зиме, као и лане, било врло много, због чега су вуци млого досађивали, од којих је један у сред Бољевца (варошице) у једном дућану убијен. — Кошава овде млого дува.

Сељак још ништа није предузео у пољу, а и да хоће не може.

Здравље деце рђаво.

Сем мршавих свиња, које се сад траже и добро плаћају (25 дин.) друго као и пре.

С. Гојков. Каменац,
учитељ.

Идући пут, казаћу вам коју о сејању ливада.

Председник: „Надам се, да ћемо идућег вечера, кад нам о томе станете причати, много што шта новога докучити. До сада смо мислили, да се сама природа стара за засејавање ливада а сад видимо да онамо, где се тежи за још бољим, ваља и самој природи ићи на руку. За то, браћо, дођите и идући пут сви. А сад ко жели да заједнички попијемо коју, нека остане овде. Мало ћемо се задржати. Жене нас не ће карати, јер знате да нас већ и оне терају да што уредније долазимо на ово наше збориште“. (општи смеј).

ОДГОВОР НА ПИТАЊЕ

У 3 бр. „Тежака“ од ове године, штампата је моја белешка Сејање дуда; — онде, где се каже да се конопац на коме су дудиње и семе закопа у земљу, уредник је ставио питање: „у коју дубину?“

У народу је познато и искоством доказато[1] да дудово семе никако не ниче ако се дубоко посије; па зато земљорадници ни онај конопац са дудовим семеном дубоко не закопавају, него овлаш покрију земљом само да није на равни, а да кокоши неби исчепркале покрије се трњем докле дудови не изникну и не порасту неколико сантиметара, па се онда трње скине. **Д. Н. Л.**

[1] Зато сте управо упитани, да и тиме допуните. Ур.

У Брестовцу, (срез крајински) 28. Фебруара 1889 год.

Целог Фебруара време је било рђаво. Зима није попуштала а снег се принављао готово сваког дана, за то никакав се пољски рад није могао да ради, сем што је ђубре извожено. Овог месеца људи су највише пекли комину и претакали вино.

Овце су почеле да се јагње, али због велике хладноће људи чувају јагањце у топлим собама.

За сада нема никакве заразе ни код стоке ни код људи. Гушобоља је престала.

Проходње никакве нема. Цене су старе.

Овог месеца многа је гора посечена за Тимочку железницу, али са малом ценом.

М. Николић
свештеник.

Дуб, (ср. рач.) 21. Фебруара.

Прва половина Новембра пр. год. није била у овом крају угодна за пољопривредне радове, — време је било променљиво и за пољопривредне радове неугодно, но друга половина Новембра била је врло угодна за пољопривредне радове нарочито орање јесење, така је иста била и готово цела прва половина Децембра. Земља је била толико просушена, да је орање и сејање озимних усева са свим олако ишло, и у том времену насејано је прилично озимних усева: шенице, јечма и ражи.

Но кад узмемо у рачун целу јесен, онда се може рећи, да је док је она трајала време било врло променљиво у овом крају и то је доста смело, да се озимних усева не посеје баш у тако довољној мери. —

Овде ретко ко има обичај, да с јесени стрнике заорава, а ово би много помогло јер би се земља услед зимских мразова боље измрзла и на пролеће лакше орала. На крчењу појединих земљишта рађено је ове јесени у велико, тако: да су земљишта појединa искрчена на којима би требало нарочито због њиховог стрменитог положаја задржати гору.

Но што ове год. у овом крају није сено добро родило, сатрвена је млога и то родна гора за лиснике.

У половини Децембра ударио је снег и до сада није окопнио, већ готово ретко који дан да не пада. Услед овог сметови су у овим планинским крајевима врло велики по 3—5 и више метара у висину, за то је и саобраћај у овом планинском крају јако отежан. Проћи ће доста времена и док овај снег оволики окопни и док се земља изсуши, да се привредни радови могу отпочети, а ако се у брзо отопи овај ће крај по што је брдовит страдати и од поплаве. —

По што је зима у овом крају доста мразовита и снежовита, то је већ у многих пољопривредника нестало сена за стоку, тако да где се год двојица састану само о томе говоре и ако још подуже потрају овакве хладноће и снегови, онда ће млога стока полипсати од глади. Сену с дана на дан цена скаче, тако да је 100 к. 4—5 дин.

За сточарство у овом крају имао бих да приметим: да ваш пољопривредник односно: хранења, гајења и зазимљивања стоке јако греши; јер прво кошаре и обори за стоку врло су рђави, тескобни и влажни, што је најгоре под стоку се ретко стере, те су нарочито говеда увек готово улепљена балегом, стока се цео дан храни око котарева, па ма била највећа мећава и мраз и тако мало стопи прија на оној хладноћи она храна, као што би јој пријала у топлој и чистој стаји, те с тога млого сена троши.

Но најглавније је што ниједан пољопривредник у овом крају не прави у јесен предрачун: колико има сточне хране и колико може том храном стоке исхранити, за тим да прегледа стоку, па која је слабуњава, кржљава и мршава да покоље или прода, да не би зими полипсала а дотле јела бадава сено, па само снажну и здраву стоку да зазими. И кад би се овако радило, онда неби по неком у сред или на крају зиме нестало сена и онда је принуђен да ако нема говрих новаца продаје стоку у бесцење или се задужи плаћајући велики интерес, или му стока услед слабог хранења страшно омрша или полипше.

Дешава се често да понеки који је у јесен продавао сено у пролеће по скупе новце купује!

Храњењем стоке око котарева и од сточног ђубрета види се мало користи, а кад би се хранила по кошарама било би ђубрета више и веће користи од њега.

Ове зиме и курјаци млого кољу стоку нарочито свиње, они због великог снега у планинама не могу ни да буду, већ иду по селима па често и гомилама по 3—6 и то не само ноћу већ се виђају и дању и не плаше се ни људи толико.

У најближој околини где ја живим убијено их је до сад већ 7. Добро би било кад би се чиниле чешће ајке и кад би се давала и по нека награда овоме ко убије курјака.

Народ се ове зиме занима и то: мушкиње већином пагледа стоку и сече дрва за потребну грађу и домаћу потребу, женскиње преде, тка платно и сукно и ради друге женске радове —

Дуван је већ потпуно сређен, премерен је и предат из целог среза у Б. Башту у магацин, само је премерен а није још класификиран по класама од стране комисије. Овогодишњи дуван у овом крају добро је сређен јер је и лето било врло сушно и има га код појединих изврсне каквоће.

Стање здравља код народа овог краја за сад је добро, но деца млого болују од гушобоље, богиња и врућице.

Здравље стоке за сад је добро никаквих заразних болести на њој нема.

Цена појединим производима у овом крају за сад је ова:

	100 килограма:
шенице	11—13 дин.
кукуруза	13—14 «
јечма	10—11 «
зоби	6— 8 «
пасуља	14—16 «
кромпира	4— 5 «
лука црног	8— 9 «
« белог	25—30 «
Маст	110—120 «
ораха	10— 12 «
мед	100—110 «
вуна	120—140 «
лој	80—100 «
100 литара ракије меке	15— 20 «
« « « старе	25— 30 «
« « « љуте	40— 50 «
волови дебели пар	120—180 «
« мршавих пар	80—100 «
свиње дебеле пар	120—160 «
« мршаве пар	30— 50 «
веприћи једногодишњи	20— 30 «

За сад оволико.

Јован Голубовић
учитељ.

Коцељева, 22. Фебруара 1889 год.

Прошле године град — лед — је побио сву летину у овом селу и још у неколико села, тако да није било летине ни толико колико би човек у руци могао донети својој кући свога труда и рада.

Па је се због тога народ много намучио, па се и данас мучи.

Јесен је била добра, те је народ доста пшенице посејао, и ако му дође до руке он ће се мало и поправити у свом имовном стању.

Време је овамо рђаво, тако од Божића снег све једнако принавља, и неда у пољу ништа радити, и бојати се да неће и даље

продужити те ће сточна храна већма поскупити. Услед овог снега сточна храна много је скупа, тако да се кола сена плаћају 8—12 динара.

Пшеница је 100 кила . . . . . 13—15 дин.
Зоб « « « . . . . . 10—12 «
Кукуруз « « « . . . . . 10—12 «

Народ је доста задужен и плаћа на новац интерес од 30 пара динар. до 50 п. дин.

Здравље је код стоке добро, а код народа одраслог добро је, само код деце није добро.

Мих. Љ. Бабовић
свештеник.

Мокра, (срез бело-паланачки) 1889 год.

Њиве су ради угара све пôране. Неке су посејане пшеницом (озимица) ражом, јечмом, а за пролеће остављен је кукуруз и овас. У овом се селу више сеју стрмна жита а мање кукуруз.

Берићет прошле јесени био је доста добар. Кукуруз је слабо Родио тако, да је од једне њиве од 3—4 рал. нађено по 100—200 ока; ну то се надокнадило виноградском бербом и бербом стрмних жита, које су биле обилате.

Ливада мало има.

Слабо се баве *пчеларством*. Коста Поповић овд. свештеник има неколико кошница и још четворица, петорица држе пчеле. Поменути свештеник имао је неке године по *20 ока меда* и 4—5 ока воска. Ни један сељак раније није куповао восак за свеће, а данас их купују готове.

Село је богато шумом. Не само да из оближњих села долазе и секу гору, већ неки из књажевачког округа долазе и проведу зиму у прављењу чутура, шиника, сланика и др.

Сељани сада хране стоку и секу шуме. Говеда хране шашом, мање сламом, а најмање сеном. Овце сеном.

Женски свет тка сукно, јастуке, платно.

Здравље људи и стоке добро је. Заразне болести нема.

Ради продаје пшенице, сељани овдашњег села иду у Пирот и у Ниш. Шеница је 11—12 дин. 100 кгр.

Кукурузу је цена 8 дин. 100 кила.

Цена орасима била је 8 дин. 100 кила.

Кола дрва 1 динар.

Сваки се жали на велики порез. За осуду су комисије за премер земљишта, које су од 10 ара баште написале $^1/_2$ рала, од 6 рала 2 хектара.

Пет. М. Стојановић
учитељ.

Крушевац, 2. Марта 1889 год.

Фебруар месец био је најобилнији снегом и талогом и већим делом облачан. Прва половина Фебруара била је снежна, мразовита и облачна, а друга била је блажија — југовна, са мање снега и чешћим кишама тако, да је до конца месеца сасвим нестало снега у Крушевцу и околини. У Фебруару била је средња месечна топлота + 1,47C^0; највећа + 17C^0. а најмања — 10C^0. Сунце је грејало у целом месецу свега 52 сахата и 10 мин. са највећом јачином сунч. зрака од 25^{0}C^0. Већина дана била је облачни и променљивих, чисто ведар ни један. М. облачност 8,17. Талога пало је 75,30^{mm}. у течноме (снега 657^m.) Најчешћи ветрови З. и Ј.И. Од топећег се снега и кише земља се је јако збила и слегла, те ће орање и обрађивање земље овога пролећа и лета ићи веома тешко.

Због снега и велике влаге и мокроте није се могло у овом месецу готово ништа од пољских радова предузимати, осим сече дрва и грађе, надгледање стоке и неки мањи домаћих послова. Док се оцеди земља одпочеће нагло пољски радови пролетњи. Осећа се све јача оскудица у новцу и сточ. храни, па су и цене никакве.

Пре неки дан добила је круш. Пољопривредна подружина млого калем гранчица од најбољег воћа и доста воћарских алата на поклон од Срп. Пољопривредног друштва у циљи размножавања и калемљења и унапређења воћарства у овом крају. И она је најмила два калемара, који ће ићи по срезу крушевачком и калемити воће. Кроз који дан одпочеће се посао. Опширније о овоме и постигнутим резултатима јавићу нарочитим дописом.

В. Виторовић.

Бељина, 15 фебруара 1889 год.

Сиег како је пао 26 октобра пр. год. па до данас изједна држи. Највише је снега пало овог месеца, и то од 1 па до 10 није готово никако престајао. Прошле су године хрђаве ливаде биле с травама а то због суше, за то су код нас многи остали без сена и друге сточне хране и при том су врло хрђаво са храном за стоку.

Здравље је у стоци добро.

У овом крају мало је посејано озиме стрмнине.

Овце се јагње и скоро ће се све изјагњити и већина од јагањаца преовлађују овчице.

Оскудица је у новцу, и свет је скоро сав задужен. Један сељак мучи се и дан и ноћ, и неможе преко целе године само држави данак да заради а камо ли друго што.

Цене су ове:

1. Пшеници	100 кила	8·50—10·—	дин.
2. Јечму	» «	6·00— 7·50	«
3. Овсу	« «	5·50— 6·70	«
4. Крупнику	« «	7·00	«
5. Кукуруз	« «	7·50	«
6. Орасима	« «	22·00	«
7. Крушкама	« «	21·00	«
8 Јабуке	« «	19·00	«
9. Лук црни	« «	9·00	«
10. Лук бели	« «	38·00	«
11. Сир једно кило		0·50— 0·60	«
12. Кајмак једно кило		1·00— 1·20	«
13. Маст « «		1·00— 1·30	«
14. Месо говеђе једно кило		0·50	«
15. Месо свињско « «		0·80	«

Цене земље су средње а тако исто и аренде.

Здравље је у народу добро. Пољопривредници се баве сада са извожењем ђубрета на њиве и сечом дрва за огрев и грађу за домаћу потребу. Женскиње се бави ткањем платна и сукна за одело и надгледањем домаће стоке.

Анд. Т. Атанасковић
економ.

ОГЛАСИ.

Код *Српског Пољопривредног Друштва* у Београду може се одмах добити ове врсте семења:

Луцерка	1 килограм кошта	2 динара.
Гледичија	1 « «	2 «
Сточне репе од две врсте	1 кгр.	1 20
Грахорица	1 «	0 20
Траве за двориште, и паркове	1 кгр.	1·60

и *све врсте поврћа* од најбољих сората по цени коштања. Пошиљке се извршују одмах а поштарина се не плаћа за аманете испод 50 кграма.

За доброту семена јемчи Друштво.

СТЕЧАЈ

За радове, који ће се по решењу управног одбора овога друштва печатати у друштвеном календару за 1890. годину.

I. Чланци

1. Менимо газдовање за наше прилике. (Потреба усевног реда; користи менимог газдовања и услови. Разложити неизбежну поступност у увођењу тога начина газдовања и навести неколико практичних — што простијих примера тога газдовања за наше прилике).

2. О одбирању и пречишћању семена и хране. (Имати на уму: да већина наших земљорадника ретко мењају семе када се оно изметне; да је код многих појединн усев (храна) умешан са другим; да сродне усеве сеју један уз други те се измеђ (бастардују), и да на тај начин губе и врсту и каквоћу хране. Осим тога да варива, особито пасуљ, држе, троше, износе на трг и сеју толико измешан, да у њему може имати по 5—6 и више врста. Напослетку да се сваковрсна храна у извесним местима уцотребљава за семе са смесом друге врсте, и у приликама кад то не треба да буде (у пшеници раж — али не као «наполица», — црвеға пшеница мешана са белијом, у јечму овас и т. п.), и да се не само таква него још пуна уродице, земље, плеве и др. износи на трг. Све то поменути, па дати поуку како треба радити, да се свака храна одржи у својој врсти, чиста — засебна, и користи отуда.).

3. Рачуноводство за сељаке. (Разложити потребу рачуноводства у земљорадњи и начин како да га воде *наши писмени земљорадници*. Ако би згодно било удесити уз чланак празне листове за рачуноводство у идућој години).

4. Јечам са гледишта земаљске привреде и његово гајење. (Узети га као материјал за прављење цива и као сточну храну. При говору о сејању и сраћивању имати на уму поред осталога и чланак под 2).

5. Бобица, болест на свињама, и како да сачувамо свиње од ње.

6. О гајењу пернате живине. (Користи од гајења живине и у којим приликама коју врсту живине не оставити негајену.).

7. О подизању воћњака. (На којој земљи и у каквом положају које воћке успевају? Како ваља вадити и средити саднице, како земљу спремити, како и када усађивати? У каквом реду и у коме одстојању усађивати воћке, нарочито шљиве).

8. О нези вина. (Како ваља обичан земљорадник да негује вино од бербе до продаје, па да вино буде добро и да може издржати пренос, а да не изгуби своју природну доброту. Обратити пажњу на судове).

9. Вађење, цеђење и нега меда и воска. (Удесити највише према вршкарама).

10. У прилог рибарства. (Потсетити на рибу као омиљену и врло потребну храну у посне дане; штета што се риба лови у свако доба и на сасвим варварски начин — тровањем и убијањем динамитом. Дати поуку да се риба не лови кад не треба, матора бар онда када баца икру, изложивши кад која од важнијих речних риба наших то чини, — да се не упропашћује и не затире тровањем, динамитом и т. п.).

11. Приповетка. (са тенденцијом из пољске привреде).

И другог садржаја чланци, који би одговарали савременим потребама у нашој пољопривреди, примиће се и печатати у календару, ако буду разрађени као што је доле казато, *и ако за њих, иоред овде изложених чланака буде места у календару.*

II. Белешке

Из свију грана пољске привреде.

*

Чланци ваља да буду написани *иопуларно и изводно*, у границама објашњених наслова, без упуштања у дугачка теориска разлагања, тако да ни један, ако је могуће, не запреми више од 4—5 печатаних листова *обичне осмине*, рачунећи у то и слике, а што мање — то боље.

Чланци ће се, кад буду печатани, наградити са 60—80 динара, а корисне белешке (оригиналне или преведене) са 50—70 динара од печатаног табака.

Рок је стечају 1. Јуни ове године. Дотле ваља спремљене радове послати под адресом «*Српском Пољопривредном Друштву, Београд.*» Писма упућена овоме Друштву носе српске поште *бесилатно*.

Бр. 363.
12. фебруара 1889. године
Београд.

Председник
Српског пољопривредног Друштва,
К. С. Таушановић

Уредник календара
за 1890 год.
Јак. А. Марковић

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Одлуке винарског збора у Нишу и њихово остварење, подмеравање буради. — О начину и средствима за унапређење наше пољске привреде (наставак). — **Белешке**: Без пчела нема воћа. — Не садите пајасен. — Лијандер отрован. — **Гласник**: Шаље се на изложбу париску г. М. Поповић. — Одбори трговачки и занатлијски при Министарству. — **Дописи**: из Валаконье, Брестовца, Дуба, Коцељева, Мокре, Крушевца и Бељине. — **Огласи**. — **Стечаји**. — **Подлистак**: Збориште ливадара. — **Одговор на питање**.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. В.

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 13. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 26. МАРТА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

О СЕЈАЊУ КУКУРУЗА

Кукуруз је главна храна људска у свој земљи, осем вароши и варошица, друмских и сеоских механа где се троши пшенични хлеб, а и сточна, изузевши храну за коње. Због толике употребе и велике важности хоћу и ја да кажем шта сам дугогодишњим искуством сазнао и уочио, што може и другоме бити корисно, ма да су већ о кукурузу и други писци писали корисне расправе, па и читаве књиге.

У Србији уобичајено је у појединим окрузима и местима да се кукуруз сеје од конца марта до половине јуна, и према томе разликују се у народу рани, средњи и позни кукурузи.

Рани се сеју ређе; средњи обично, а позни — по нужди.

Сви кукурузи који се посеју пре Ђурђева-дне, зову се рани; а средњи до Константина и Јелене, или до конца маја. После тога рока, сви су позни. Ове позне сеје сиротиња која нема свога плуга ни волова, па чека док имућнији ураде, па да и њима помогну.

Имућнији сеју позни кукуруз само на стрњикама рано пожњевеног јечма, или после града или поплаве, која уништи усеве на њивама, нарочито где је оскудица у сточној храни, и то на сачму, често са јечмом помешан. (У другим окрузима на јечмишту место тога сеју просо, хељду или мухар).

Ова разлика у сејању доноси огромну разлику у роду.

Рани кукурузи дају обилату бербу; обично се и боље и на време ураде, јер се још не сустигну пољски послови.

Средњи кукурузи ретко да сасвим пропадну, али и бербу осредњу дају; и ретке су године кад је кукуруз засејан после Ђурђева-дне до конца маја дао добру бербу.

Позни кукурузи често пропадају јер на сушној години немају потребне влаге, а кад је влажна година они опет споро напредују те их онако још зелене застане слана и тако пропадну. Тек у неколико година деси се по једна да позни кукуруз донесе обилату бербу.

У мојих тридесет година како се занимам пољском радњом, сваке сам године мање више сејао и кукуруз, и могу слободно рећи а и доказати, да сам од раних кукуруза, скоро свагда, имао добру бербу, а средње кукурузе нисам баш сваке године ни сејао, а тако ни позне и само једне године имао сам и врло добру бербу са једне њиве на јечмишту од позњијег кукуруза, а томе је допринело понајвише што те године није било слане чак до Митрова дана.

Да ово о чему говорим потврдим навешћу један истинити догађај.

Сви који памте 1863. годину могу се опоменути, како је та година била због суше у опште хрђава, а нарочито да кукуруза није скоро ни било осим око Мораве и у планинским пределима. Ја сам баш те године, могу рећи, срећно прошао са раним кукурузом, и то у врачару где у целом атару нико није имао да набере ни толико да скува, шта више још у јулу месецу пошто је оно мало што је било стрмнине са њива дигнуто, а кукуруз изгорео, била је пуштена стока по врачару јер нико о берби кукуруза није ни мислио. Те године ја сам на једној мојој њиви у Булбудеру српски славујев дô) одмах после благовести посејао кукуруз.

Ова је њива прошле 1862 године била засејана пшеницом белијом, па је после жетве стрњика одмах заорана — дакле била је угар — време је било подесно кад сам овај кукуруз и остали уз кукуруз усев, као пасуљ и дулек, а на једном крају и кромпир где је кукуруз био рећи засејао све је то уједно и на време обникло, и већ први дана после Ђурђева дна ја сам приступио прашидби и тако, кад су други почели орати и сејати кукуруз ја сам вршио прашидбу. *У врачару ретко је ко хтео орати и сејати кукуруз пре Ђурђева дана*, почетак маја може се скоро рећи да је био и почетак суше, али о духовима пала је плаховита киша, мој је кукуруз био већ доста одрастао и ја га сад одма добро прегрнем. Оно мало кише што је припадало у месецу јунију било је довољно да оцаци мога кукуруза задрже потребну влагу, и тако у првој половини јулија кад су остали кукурузи од наступивше жеге почели венути и сушити се *многи због суше нису*

били ни окопани мој је кукуруз већ био зазрнио и врло обилат одсек и плод завезао. Пошто у целом врачару и околини, као што рекох, није било кукуруза, то сам ја мој кукуруз у зелен могао повољно за мене да продам, па сам га и продао неким млекацијама на зереку те су га они обрали и кували па продавали — продао сам га ћутуре за 30 дуката и то само го кукуруз, а шашина, дулеци, пасуљ и кромпири, што је било по кукурузу, све је то остало мени. Цела радња што је у јесен 1862 гарено, у пролеће орано и сејано, што је кукуруз прашен и загртан, пошто сам све то плаћао, јер својих раденика нисам имао, коштало ме је 104 динара а њиву сам купио за 144 динара. Дакле треф у времену кад сам ову њиву кукурузом засејао, и то у оној години кад нико у околини Београда није имао никакве користи од кукуруза, беше веома пробитачан јер као што се види исплатила ми се не само радња но и земља и то више но двоином. Из овога лако је увидити да за кукуруз треба стрњике још у јесен угарити, а у пролеће чим наступи лепо време треба угар преорати и кукуруз сејати, па ма то било и пре Благовести. Баш и да се трефи да овај рано посејани кукуруз и зазебе (као што се је пре неколико година догодило да је на младог Св. Николу у очи 10 маја мраз упропастио све пролетње усеве, ја сам и тада на њиви у селишту имао кукуруз окопан, па се одржао и нисам га пресејавао, а само су дулеци и пасуљ пропали, а кукуруз је наново из оцака истерао и била је берба доста добра, могу рећи боља од они коју су пресевани, а кукуруз се може лако и пресејати и то не кошта баш бог зна колико. Наш народ у сејању кукуруза управља се често по упутству које му природа показује, и то неки хоће да виду ласту и да чују кукавицу, па онда да сију кукуруз, неки гледају да виде да бурјан — аптуга — почне ницати, а неки чим буду коприве да се може набрати и скроб скувати. Наш прост раднички народ уз велики ускршњи пост нарочито сиротнија класа, често се задовољава храном од коприва, са кукурузним брашном и сирћетом што већина зове скроб а понегди и киселица, или копривњак. Но ја би свима овим знацима још додао упутство луне — месеца — која као што је доказано има великог уплива на нашу земљу, па као што промена месеца често доноси и промену времена, премда не свагда у једном правцу по некад ладноћу а некад топлије време, то мена месеца — младина која се у марту догоди, ако покаже благу топлију климу онда треба одма приступити и сејању кукуруза, па ма то било и пре Благовести.

Алекса Д. Ђурић
пенсионар
редовни члан друштва пољопривредног

О КРЕСАЊУ ИЛИ РЕЗАЊУ ВОЋАКА

Резање воћака као и резање винограда јесте један од најважнијих воћарских послова. Од добра резача зависи и лепота воћке и обилност у роду. Рђав резач утамани воћку или је тако унакази, да би боље било

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

ПО

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

ОД

А. и Б.

(НАСТАВАК)

6. О сејању и подсејавању ливада.

На „великој ливади“ беше готово увек доста света, кад год је г. Секула штогод радио. И одиста милина је посматрати, како он поставља јендеке и како ливаду уравњава. Шта више, он и сам, поред радника, прилази послу, не стиди се рада као неки... дајући раденицима у исто време упутства, како да копају бусен, како да раде са рендетом, једном речју, по целом његовом раду могао си са свим слободно казати, да је практичар који добро познаје свој посао. За то и није чудно што се г. Секула тако брзо прочуо и што му се свака његова реч прима. Као свагда тако и данас, беше доста света у „Такову“. То је, без сумње, дало повода, те се сада свет скупља у суботу увече, а пре је долазио у „Таково“ у недељу увече.

За данас обећао г. Секула да ће говорити о засејавању ливада и кад се са светом сакупљеним поздрави отпоче говор овим речима:

„Драга браћо! — Многи пољопривредници мисле, да се ливаде саме од себе засевају. Ако се траве на ливадама не косе дотле, док не оду у семе, онда ће, да како, кад зрело семе опадне, понићи нове траве. Али то као што знате не чини ни један ваљан домаћин већ ливаду коси раније. За то је потребно да се ливада овда — онда и подсеје.

Много зависи од тога, какве траве расту на ливадама, да ли штркљасте или ниске, да ли, слатке или детелине. Но у главном, све те траве треба да су заступљене на свакој ливади. Нарочито се овда — онда морају подсејавати оне ливаде, које се наводњавају, јер на таким ливидама траве не иду много у семе.

И с пролећа, кад је земља још доста влажна, па и после косидбе ливада, може се употребити подсејавање. У томе као да нема велике разлике.

Но у овоме питању, најгланије само семе. Сваки је пољопривредник у стању да и сам произведе тога семена, а потребно семе за подсејавање може се чаћи *у тринама* на отлукани (тавану) и у сваком сењаку. Но *у тринама* има доста и незрелог семена а каштo и семена од корова који се налазе по ливадама. За то није увек добро да се трина употреби за сејање, јер са семеном ливадских трава из трине, сеје се и семе коровско и у том случају корови могу да се рашире у већој мери. Али где се зна, да је сено лепо, онда су добре и трине од тога сена. Као што видите, нама треба семе од добрих т. ј. питомих трава, а тако семе можемо наћи једино на оним ливадама где је питомина.

и да је нема, него што целом свету на видику, резачу на срамоту служи.

И резање се учи као и друго што; посматрај резача, у кога видиш лепу воћку, кад реже; и питај за узрок зашто је ову воћку овако орезао а ону онако или за што је ову грану исекао а ову не и т. д. Па што год ти каже и што видиш, а појмљиво ти је, а ти упамти па ћеш и ти за неколико година то исто научити.

И ми ћемо у овом чланку у колико је могуће разговетније, о резању коју да речемо.

Ко год хоће да се лати овог посла, мора бити пре свега начисто са овим:

I. Да ли хоће да на калему изведе лепо и право стабло?

II. Да ли да на већ готовом стаблу, изведе круну потпуно округлу и правилну?

III. Да ли да на готовом стаблу и лепо изведеној круни, реже воћку на род?

Према цељи резања мора се и особити начин рада удесити, да оно постигнемо што желимо.

I. Резање ради стабла

Резање на стабло почиње на калемима прве године после калемљења — у растилу.

Онај лањски летораст, што је прошле године из калемљеног места поникао — разуме се ако је доле при земљи калемљено — ваља да за 2—3 или и 4 године као лепа и висока до 2 м. права шибљика израсте; на којој ће се касније на споменутој висини круна извести.

Производење лепог стабла не бива код сваке врсте воћака по једним и истим правилима.

а. Јабучасто воће

Главно је правило при производњи лепог стабла код ове врсте воћака, да их прве године, па ако је нужно и 2 и три године, јако унатраг орежемо. Код слабих калема на 2—3 ока; код јачих и једрих на више очију, и то над оним оком, које ће по положају свом у усправном правцу свој летораст да тера, као наставак стабла, који са доњим делом треба да је што усправнији.

Орезује се за то јаче унатраг, прво с тога, да се место где је накалемљено, боље учврсти; а друго, да заостали део стабла већма ојача и одебља, да снажнији летораст из себе испусти. Крајње око, из кога ће наставак стабла да потече, удешава се тако, да буде с противне стране, на коју се калем нагнуо или криво потерао. — Засек маказа ваља да се спушта од ока на противну страну али не ниже од ока, него према њему; а над оком да је за неколико милиметара.

Ону врсту јабучастог воћа која по природи својој бујно расте, довољно је ако само прве године орежемо и то не јако, над најлепшим и најзгоднијим оком. Такова врста воћака већ за 2 или 3 године достигне висину у којој ће се моћи круна произвести.

Код оне пак врсте, која слабије тера, или је на слабијем земљишту, мора се 3 пут па и 4 пута резати док се права висина стабла не постигне.

Споредне гранчице, што су на калему избиле, у колико су ближе новом наставку стабла у толико су јаче и једрије; а што су ниже у толико су слабије. Ове се при резању стабла не сму све са стабла до основе своје орезати, него их ваља, и то горње, на 2—3 ока орезати, с тога, да тиме стабло јача и у дебљину да иде а не само да иде у висину, јер ће бити врло танко и високо од чега се морамо јако чувати; доње се слабије гранчице са свим орежу.

Ја ћу вам у своје време показати, како се збира семе са ливада, но томе сад није време, него је сасвим у своме реду да вам обратим пажњу на куповину ливадскога семена.

Има продаваца који продају и семе разних ливадских трава, но изабрати семе за ливаду, није лако. Семе ваља даје тако, да изникле биљке одговарају и земљи и клими.

Ову тешкоћу у велико нам олакшава и сама природа. Тако н.пр. ако би запазили да на овој или оној ливади расту не може бити боље детелине или друге које траве, онда би наравно погрешили кад би подсејавали са свим неке друге траве. *У такој прилици најбоље је да узмемо семе оних питомих трава, које ту најбоље успевају.*

А ко хоће изнова да сеје ливаду, тај мора да утроши који динар за семе, и да мало и за савет запита, јер „који пита, тај не скита.“

Кад хоћете да купите семе од ових или оних питомих трава, онда је најбоље да се ради тога обратите овд. пољопривредној дружини, те да га она затражи од „Српског Пољопривредног Друштва.“ Тада ћете одиста добити оно што желите, док напротив, ако би се обратили за семе каквом семењару, онда вас овај може и да превари. Чудо је да ни у једној трговини нема толико превара као при продаји семења. Од таких варалица тешко се је сачувати, а то с тога, што је много семење ливадских трава слично и између себе и са другим предмстима.

Учитељ Никола: Ја се надам, да ће нас „Српско Пољопривредно друштво“ у томе хтети увек да потпомогне, јер нам је оно то и само обећавало, кад смо образовали дружину, а и иначе оно као што читам из „Тежака,“ свакоме хоће да притече у помоћ.“

Секула: „Хоће, Хоће. — Али је далеко боље, да за сваког одавде као што рекох, тражи нужну количину семена овдашња пољопривредна подружина, а не сваки за се, јер подружина уме боље то да затражи и лепше да опише оно што жели да поручи. После, „Српско пољопривредно друштво“ имаће у том случају и мање посла, па ће онај секретар моћи да обрати већу пажњу и на испитивање тога семења.

Кад имамо ливадскога семења, онда ништа није лакше но засејати ливаду. Семе ваља посејати на сачму па кад се то уради, онда се или остави да тако стоји, или се засејан простор пређе браном или ваљком, или се просто утапка. Но боље је да се ливадско семе сеје заједно са каквом стрмнином. Утом случају стрмнина, која брже расте, прави хлад изниклим травама, а то им добро чини.“

Учитељ Никола: „Баш бих желео знати које су то најбоље ливадске, траве? Ја сам намеран да и о томе дам ђацима мало упутства, а за то ми се даје згода, јер моји старији ђаци уче и о неким травама. Молим вас, побројте ми те траве.“

Секула: „Врло радо.— Најбоља, и тако рећи краљица своју трава јесте *лисичји реп* (Alopecurus pratensis) а њене су пратиље, *чекињава метлушица* (Poa pratense) и *драгуљенац* (anthoxantum odoratum). Ове траве зачињавају сено својим пријатним мирисом. Кад се покосе у своје време, онда дају изредно сено. За тим долазе: *питома трава* (Avena elatior) и *утринац* (Lolium perenne), које се рачунају у траве, што дају богату жетву. Ни једну од поменутих трава не треба изгубити из вида, на ливади која се може наводњавати. После ових трава долази *мишји реп* (Phleum pratense), који даје добру жетву и при другој косидби, а у драгоцене траве рачунају се и све детелине. Детелине су у исто

Да би пак стабло што правије добили, може се и овим начином поступати: Над оним оком, из кога желимо да наставак стабла потече, ореже се стабло на 9—12 см. али се оне очи, које се на том делу стабла налазе изодкидају. Кад из означеног ока летораст потера и већ се одрвени и у толико ојача да се може мало пригнути горњем делу стабла — које је без очију — а достигао је дужину од 14—22 см. пригне се заосталом делу стабла — које се већ почело сушити — и привеже се уз њега у усправном правцу. Кад пак овај наставак стабла у тој се мери очврстне и у новом положају и без везе обвикне, онда се онај горњи део сувог стабла, над наставком стабла — над коленцетом — пажљиво оцече.

Ако пак наставак стабла ма којим начином угине то се попуњава првом доњом гранчицом, која се по горњем начину у усправан правац ставља.

Овде морамо још и то приметити, да у оним пределима, који су изложени чешћим ветровима, не треба стабло високо изводити, но ниже, да га неби ветар под круном или навио на коју страну или баш скр'ао.

б Коштичаво воће.

При избијању летораста из очију свих врсти воћака, налазимо велику разлику између јабучастог и коштичастог воћа. Код коштичавог воћа у пролеће све очи истерају по један летораст, док на против код јабучастог само горње очи на гранчици а доње остају спаваћиве Па по томе пошто све очи лепе леторасте терају а особито оне на врху, то се с тога код многог коштичавог воћа прве године по каламљењу ништа не дира ако је право бујно и једро истерало, него се остави да онај главни летораст настави свој прави и једри раст. Ако има споредних гранчица прве године, или друге, то се оне све до год су у растилу на 2 ока режу. — Кржљава се стабла и код ових морају орезати на 2—3 ока до год бујно не потерају.

Лепо стабло код коштичавог воћа може се већ за 2 године добити.

О начину и средствим за унапређење наше пољске привреде

од

Др. Милована Спасића

(НАСТАВАК)

4. Изложбе производа

За унапређење радиности и привреде врло је важна и та чињеница: *приређивати изложбе.* Овака приређивања налазе своју основу у самој природи човечијој јер сваки човек, који што лепо и добро изради радо показује другима, а ови, ако су још од исте радње, имају у тој изради поуке и побуде, да и они своју радњу унапреде. Ово, колико вреди, кад поједини људи своје израде другима представљају, толико и млого више вредности и користи има, кад се израде и производи целе земље изложе и кад се том приликом покажу и савршеније справе и алати, којима се радње извршују. Осим овога, како је сваки човек частољубив, а знајући да ће на изложбу млоги свет долазити па се и награде давати за најбоље производе, то ће се старати да што боље и лепше произведе и на изложбу донесе.

време и добар знак за саму ливаду, јер где су детелине, тамо је и ливада — добра. Детелине се измамљују као што једном рекох ђубрењем са пепелом и гипсом, а да би детелине и у већој мери било на ма којој ливади, није згорега, ако се овде онде и подсеје њеним семеном. По себи се разуме, да међу детелинама, прво место заузима *црвена детелина*, и где се она виђа, то је онда знак да је та ливада — добра. Но добре су и оне ливаде, на којима се виђају: бела детелина, шведска детелина, луцерка и у опште све, што се зове детелином, јер оне утичу на већи доходак.

Господине учо ви нећете погрешити, ако у прилици, кад се већ решите на засејавање ког парчета рад ђака, или као вредан члан ове подружине рад осталих чланова ако прочитате у „Тежаку“ за прошлу годину чланак о „Уливађивању и нези нове ливаде“. Ја вам то баш препоручујем, јер ту не само што ћете наћи доста имена трава, већ ћете сазнати на којој земљи и са којом травом ова или она трава понајбоље успева“.

Учитељ: „Зар се баш све те траве морају сејати? Зар се природа не стара за њих?“

Секула: „Траве у природи махом саме ничу. Кад семе сазре, оно опадне; опало семе никне а бусен се све више и више бокори. Баш с тога повелики део трава и није потребно сејати. Али има и таквих трава, за које се ваљан ливадар мора постарати. То су најпитомије траве, управо оне, које ја споменух. Оне ливаде које се наводњавају, или које се ђубре пиштевином, мораћемо чешће подсејавати, но оне, које су суве, јер код сувих ливада, бусен је дужег века. Биљке су у томе разне, неке изумиру раније, а неке опет доцније.

Има, на жалост и таквих ливада, које нису подсејаване од како су поникле, зато сам рад да вам овај мах обратим пажњу на трине које заостају на тавану или сењаку иза сена — јер је томе таман сад згодно време. Знам, да ће многи од вас имати подоста тих трина, а оне се сад могу растурати по ливади. Но ко би хтео може тај посао извршити и после косидбе.

Што се тиче збирања семена, о томе ћу вам више причати другом којом приликом (после косидбе). Онда ћемо онако заједнички обићи све овдашње ливаде, те да пронађемо згодно место на коме има питомих трава, које ћемо одредити за извођење семена, јер се то парче ливаде не сме косити, но се мора оставити да семе потпуно сазре, а то је за ваше прилике од преке потребе. Иначе, нећете никада запатити добрих трава. Од сада ће нам и онако бити потребно, да почешће излазимо на ливаде, јер ово, што ћу вам идући пут имати да објашњавам — *о наводњавању ливада* — неможе се научити из разговора, но мораћемо изаћи на ливаду Стеве Швабе, јер је та ливада најподеснија за ову цељ“.

Председник: „Није рђаво! Ето молим те, ко је могао знати, да ће ливада Стевина некада служити за углед. Али што јес', јес', трудио се човек па ту почаст и заслужује. Он је први отпочео да наводњава своју ливаду, а помагао нам је да и ми наводњавамо своје ливаде. (Чује се: Хвала му!)

На растанку од вас тражим, да у заказано време дођете сви на збориште али не овде, већ на Стевину ливаду“.

Да је ово, што рекосмо права истина, потврђују радње свију поле образованих народа. Они приређују изложбе по разним гранама производње у својој земљи, па учествују и у светским изложбама, које су такође од користи за радни свет, а најкорисније су за онај народ, у чијој се средини изложбе држе.

На оваким изложбама била је и наша држава неки пут представљена, а и сада се спрема чини за исту циљ, чему ми нисмо противни. Начин пак, којим се та спрема чини нама се недопада. Шиљати људе по народу и тражити гди се шта најбоље производи, неможе се подпуно постићи оно, што се жели. Много би боље и корисније било, приредити изложбу у земљи и позвати народ, да на исту донесе своје сваковрсне производе и прерађевине, чему би се народ врло радо одазвао. Ово учинивши, поред других млогостручних користи, боље би се могло увидити и изабрати све оно, што би најбоље било и што би вредно било на светску изложбу послати. А осим овога могле би се и наручбине учинити за извесне предмете, који не би довољно представљени били, а нашло би се за корисно, да се и они на светску изложбу пошљу.

Оволико у опште о изложбама, а сада да проговоримо коју о нашем задатку, о користима, које доносе земаљске изложбе, особито пољопривредне.

Друштво пољопривредно приредило је прву пољопривредну изложбу 1870 год. у Крагујевцу, а за тим још три у Топчидеру и Крагујевцу, гди су у неколико изложене биле и наше прерађевине и рукотворине. У почетку овог предузећа, сви су, па и меродавне личности држале, да од нашег излога неће ништа бити. Али шта труд и заузимљивост не ће учинити! Кад је изложба у присуству књаза, намесника, министара, архијереја, скупштинара и млогог народа отворена, и кад су изложене предмете видили, сви су се задовољили. Но ту није било представљено само оно, што народ наш у коме крају отаџбине производи, него је ту било и млогостручне поуке за сваког, који хоће да се користи знањем и искуством других људи. —

Да би друштво у својој намери што боље успело распострети по народу савршеније и боље земљоделне справе, доносило је на изложбе и разне земљоделне алате и машине, као: плугове, ветрењаче, круначе, тријере решета и т. д. и са овима је радило, те је народ очима гледао, како се са чим ради, па и вољу добије, да их купује. Истина, да су добри савети корисни, али очима видити, са чиме се и како се ово или оно ради, показало се и овом приликом, млого поучљивије и пријемљивије. Но да би се речена намера још боље постигла, друштво је поменуте земљоделне справе раздавало у награду најбољим произвођачима у разне крајеве Србије, те да их народ и тамо види и са њиовом се употребом упозна.

Овај рад друштва уродио је врло добрим плодом, јер је свест народа пробуђена за набавку бољих и савршенијих справа, а тиме је учињено и то, те су се млоге од истих почеле израђивати и у нашој земљи, Ко би о овом посумњао, ми га упућујемо да види ђумручне податке о унешеним земљоделним справама у 1871 и сљедећих година, и да проучи извештаје друштва о потоњим изложбама његовим, па ће се уверити, да смо ми врло мало казали о користима, које су наше иначе мале изложбе народу донеле.

Ово, што смо овди о нашим изложбама напоменули, учинили смо једино у тој намери, да покажемо како су изложбе једно врло снажно средство за унапређење наше радиности у опште; а земљоделства на посе. За то приређујмо пољопривредне изложе у земљи, при чему треба узети и прерађевине, особито оне, које се из земаљских плодова и материјала израђују.

5. Угледна или примерна добра

Добри примери у сваком су послу поучљиви, које тврди и ова мудра изрека: «Примери уче, примери побуђују». У пољској привреди примери су још корисији и нужнији, што земљорадник у примерном добру има сталног учитеља, који му пред очи ставља бољи и савршенији рад. Овака пак добра јесу двојаке природе: државна и опште-друштвена, или приватна. И једна и друга врло су корисна за народ. У прва два случаја несме се глсдати, да такова добра дају непосредну, него општу добит, а у последњем, ако се нема непосредне, материјалне добити, она пропадају.

Ради опште користи и наша је држава установила два угледна добра: у Топчидеру и Љубичеву. Да ли ова и у колико одговарају својој задаћи и жртвама, које се на њих чине, није наша задаћа испитивати. Али напоменути морамо, да је дужност државе добро и свестрано пазити: на радњу и резултате тих завода. Није н. пр. довољно знати: колико је од државних пастува кобила у народ опашено и ождребљено? него треба рачун водити: и колико је одраслих и добрих коња одгајено? И кад се ово зна, лако је увидити, да ли и у колико држава може своју потребу у коњима подмирити, а да новац у стране земље за ову потребу неиздаје А да се предпостављена циљ реченог завода још боље постигне, требало би и награде онима одређивати, који најбоље коње одгаје и очувају, јер коњарство је врло важно за земљу, а није га лако подићи. —

И друштво за пољску привреду основало је једно угледно добро на земљишту, које му је општина шабачка дала и које заузима око четрнајест ектара простора. Због овог малог земљишта, друштво је почело узимати и под закуп један комад земље, који лежи непосредно до оне прве. Али и ово је мали простор и неможе се на њему подићи угледно добро по свима гранама пољске привреде, зато је се морало ограничити на производњу: воћарства, сточне пиће и извес-

них врсти семења, те да ово колико је могуће мање из страних земаља набавља.

Неки наши економи говоре, а и у скупштинама народним могла се чути реч: да се од манастира одузму земље и на њима да се подигну угледну добра. И ми ни смо у неколико противни овом мишљењу. Али о начину, којим би се то могло остварити, имало би се много говорити. Колико пак ми познајемо манастирске земље, мало ћемо их наћи, које би угодне биле, да се на њима рационална угледна добра подићи могу; јер оне су понајвише врлетне и кршевите, а што има плодне, оне су разбацане и једна од других удаљене. Међутим долази у питање и право: могу ли се од манастира одузети земље, и да нису то завештања наших славних предака, која су и сами Турци поштовали? —

Приватна угледна добра тешко се у нас подизати могу без државне или друштвене помоћи и добрих награда за сваку рационалну установу, ма које гране пољске привреде. За то, да би и угледна добра послужила унапређењу пољске привреде, треба да се о том постарају друштва и држава.

Опасност за свилодеље

Пебрина заразна болест свилених буба, која пре 30 година за мало да није са свим уништила свилодеље у Европи, почела се као што из Италије јављају прошле године опет ширити међу бубама у толикој мери, да су силна гајења савршено пропала. Клица те страшне болести налази се већ у семену и због тог се не може лечити. Али славни *Пастер* научио је свилоделце, како се може разазнати здраво семе од нездравог и показао је начин како се производи здраво семе. То је тако звана ћелијска система Само прихваћањем те по Пастеру препоручене системе било је могуће, да свилодеље опет оживи у Европи. Али у последње време почео је опет да овлађује немар и неки свилоделци престали су поклањати пажњу избору семена. Семе по ћелијској системи произведено наравски је скупље него обичним путем добивено, али зато може то обично семе да буде колевка убитачне заразе, као што се ето подиже тужба из Италије. Гусенице које се излегу из здравога семена, не добију никад пебрину и због тога треба куповати само такво семе, па ма и пет пута скупље било. То је много боље, него да нам сав труд и трошак остане јалов, као што је увек случај код рђавог семена. Како се приближује време за гајење свилобуба, то препоручујемо и нашим свиларима, да пазе од кога купују семе, како се неби заразна пебрина увукла и у нашу земљу.

М. П.

БЕЛЕШКЕ

Скупљање пужева

Уз часне посте варошани купују пужеве те од њих праве доста лепа јела. Но доста пута бива, да зима дуже траје, па се пужеви не могу да нађу, а пост и прође.

Али сиромашни крајеви, као што је Стари Влах, довијајући се на сваки начин да зараде коју црквицу, довили су се и овђе да зараде што год. Тако, чобанчад у јесен скупљају пужеве на једну гомилу и затрпају у трап, па чим наступе часни пости, носе у варош те продају.

Кад је немаштина и сиротиња, добро је бар на овај начин зарадити колико за со и друге ситнице[1]

Л.

[1] Види тежак од пр. год.

Млекарство у Данској

У Данској бави се млекарством 2 милијуна људи. 150.000 господара имају 900.000 крава. Извоз масла расте у силној мери. Године 1882 извежено је 19 милијуна; године 1886 већ 32 милијуна а године 1887 — 45 милијуна килограма. Нови начин грађења масла центрифугалним стројевима за збирање скорупа највише је томе допринео, затим удружења. Саставе се више привредника у заједницу те јефтиније и боље израђују. Шта чини удружење код вредна народа!

Д. Б.

Очувати воће за углед

Често се деси, да хоћемо дуже време да сачувамо по коју воћку за углед, него што може обично да стоји а да се не поквари. Зарад тога мете се воће у подесно стакло и налије смешом која се направи од $^1/_5$ шпиритуса и $^4/_5$ дестилисане ладне воде. Ако нема дестилисане воде, узме се добро искувана па олађена вода Стакло треба да је до врха добро напуњено па да се добро запуши и тако запечати, да ваздух никако не може ући у стакло. Тако спремљено стакло с воћем остави се на суво место где је умерена светлост и топлота преко целе године. То справљено воће очува се дуго: не промени никако боју, или се веома неприметно промени и не увене нити се збрчка, смежура.

Народни лек од пантљичаре глисте

Треба узети 10 комада паприка „трешње“ зрели, па их ситно стући, и усути их у један полић зејтина „барабанса“ и томе додати један полић ракије луте комовице, и трипут по једну асталску кашику узети

Лек противу застоја мокраће

Треба узети луте ракије једну водену чашу, утуцати белог плајваза за 5 пара дин., камфора за 10 пара дин. и жрвањ од рака, и све то смешати и попити у 3 пута на дан.

Или

Ситно устругати нишадора и семе од крље — рицинуса — испржити, па ситно стући и обоје помешати у води и попити.

Мих. Бабовић.

[1] Само се помиње надлежнима као лек народни, а не јамчимо за њ.

У.

ДОПИСИ

Поцерина. Марта 1889 год.

Надошле су воде јако, а њиве још се нису опеделе да би се могло предузети орање за јаре (пролетње) усеве. Биће незгодно за сточну рану јер су готово и сламе поједене а и сена нема зато би требало почети што више сточне пиће сејати како би могли стоку боље ранити па и боље радити, а боље радећи и више користи имати.

М. Ил. Илић.
економ

Врњци 1889 год.

На св. Трифуна 1 фебруара поче падати снег пољопривредници говоре» када овако снег пада на данашњи дан онда ће заиста бити родна година.«

Народ спрема своје стародревне алате» ралицу и дрвени плуг» за обрађивање земаља својих.

Даље, бави се довлачењем дрва за огрев, цепањем прошћа за претресање и заграђивање својих градина башта и т. д., неговањем и исхраном стоке по шталама.

Осим побројаних послова многи се занимају ловљењем разних дивљачи као ловљењем дивљих свиња које су ове зиме дошле из Копаоника у доста великом броју, од који су само две досада убијене једно назиме и један велики вепар.

У народу су се појавиле болести, гушобоља и мале красте од којих, особито од гушобоље, помреше многа деца испод 10-те године, особито код сељачког сталежа, јер исти неверују у докторску науку нити ће доктора да позову у помоћ, већ позивају у помоћ сељачке »бабе« који справе некакве несретне лекове од разних трава, незнајући да ли су отровне или не те тако по употребљеном леку одмах дете испусти душу. Ово је факт коме сам очевидац био.

Сточне је се хране доста омалило.

Стока је на доброј цени а тако исто и сточна храна; остали пак производи немају тако добре проходње.

Здравље је у стоке повољно.

Овце су се почеле јагњити још у првој половини Јануара те због мразева јагњад чувају по собама.

Митар А. Рајковић
шумар.

Медвеђа, (срез Ресавски.) 1889 год.

Ресава је надошла и испроваљивала и однела јазове — бране — којих на овој реци има доста.

Људи су давно одпочели: сејање јари стрмни жита, копање — вађење и сађење младица (дивљака) за калемљење, наставили: орање ледина, угарење стрњика, копање шанчева (ендека), прејамљивање плотова, сабирање и извлачење ђубрета на слабе њиве.

Свиње се многе негују и подижу, нарочито се велика пажња поклања црној Енглеској »Есекс« или »Лорд« раси свиња, као што их овди зову »енглези.« За кратко време, утрће се сасвим домаћа раса свиња. Пар вепрића од 1 године, домаће расе 28 — 30 дин. А енглезе исте старости плаћају 42 — 48 динара.

Стока је сва здрава.

Богиње код људи још трају, смртни случајева било је много, а нарочито код мале деце.

Цене су појединим производима и усевима како овди тако и на пијаци у Свилајинцу од 100 кгр. ове:

Пшеници	10—11 дин.
Јечму	6 «
Овсу (зоби)	5·60 — 6 «
Кукурузу	8 — 9 « са 20% кушине.

Добри волови плаћају се 450—500 дин. осредњи, за рад 240, 300—332 дин. јунци од 2 године 120—140 динара.

Пав. М Радосављевић.
Економ

Бољевац, (срез бољевачки) 1889 год.

Снег је почео да се отапа но још никакав пољски рад неможе да се предузме, народ се бави једино чувањем стоке.

Храна за стоку још траје но појединци почињу да купују; стање здравља стоке а и код људи добра је; ове зиме није никакова зараза владала.

Добросав Петровић.
званичник.

Подвршка, (у Крајини) 1889 год.

Обећао сам да вам се чешће јављам, и тешку мисију коју »Тежак« има бар колико толико олакшам[1].

Пређе сам вам писао о необичном намножавању курјака а сада вам јављам, да у овом најлепшем огранку Мироча планине у »Вртечу» »Штрпцу« и целој планини од поречке реке па на овамо — нема више најлепшег шумског украса — јелена и срна. Пре неколико десетина година било их је чопорима а сада што но веле нема их за лек. Узрок таквом утамањивању овог драгоценог шумског блага од кога (како чујем) лов у другим државама велике приходе доноси — лежи прво и поглавито у томе, што је државни надзор на то врло слаб и управ ништаван, а друго у томе што се у овој планини намножили салаши (појате, торови) што је пре 30 год. испод »штрпца« насељено ново село Петрово село а пре 10—15 год. на Мирочу »Мирочево« (сад се опет поговара о насељењу трећег новог села на» Добру воду« опет у овој планини) што се гора у околини тих села немилице сече и сатире и што врло често амо бивају врло велики и тешки снегови — а онда се дивљач најлакше и највише лови Пре 8—9 година био је опет велики снег и онда је врло много јелена уловљено а што је од оне зиме утекло и преостало — то је побијено у току ове три последње зиме 1887, 1888 и1889. У опште се држи да више дивљачи (сем курјака лисице и др) у овој планини нема. Ако је случајно нешто преостало, то ће се извесно кроз 2—3 зиме утаманити, и онда ћемо само из повеснице знати да је некада и у нашој шуми било драгоцености али више нема— јер нисмо умели сачувати. Као што реко са утамањивањем неће више бити, а наши ће најближи потомци бити принуђени да гору са стране набављају, јер ће: Као што вели песник:

Место бора место оморике.
Биће само трска и шибљике.

Упоредо са ширењем злогласне филоксере — у овом напредује друга једна болест — која не тамани винограде већ шљиваре. То је нека сребрно или пепељасто плава маховина, која може да буде и жута или жуто — зелена. Ето та маховина укорењена на стаблу и гранама шљиве — проузрокује сушење шљива и читавих шљивара, којих амо и иначе мало има. Кроз 5—6—10 год. пошто се ова болест нагло шири а нико јој на пут не стаје — сумњам да ће у овом крају бити шљива и за лек. Спазио сам суви шљивака и у Слатини (срез Брзо-паланачки) од исте маховине. То је село увек давало изврсну ракију шљивову (сушење шљива није било у великој количини, већ само за домаћу употребу сушили су сељаци над огњиштем на простој леси од прућа.) Стари шљиваци пропадају а нови се не подижу. Збиља како «тежак» мисли о пољској полицији? Ја мислим да се само тим путем нашој народној привреди (која је врло занемарена) може најбрже стварно помоћи — ако се просто *наморамо* да на извесном земљишту што посадимо или посејемо, и друге послове пољопривредне рационалније извршимо. (Ово је моје мишљење које може бити и погрешно, али је у исто време у овом смислу и моје крајње убеђење.)

Цене су на кладовској пијаци ове:

Пасуљу (који се већином из Румуније доноси)	кило	0·30	дин.
Арпацику (прошле суботе)	«	0·50	«
Белом луку » »	«	0·50	«
Кукурузу	100 кила	9—9,60	«
Шеници	» «	13—14	«
Јечму	» «	10—	«

За ваљање сукна плаћа се од аршина (старог) 5—6 п. д.

Снег је у планини још велики. (3—4 педи.) воде нису одвећ велике, здравље је стоке добро, само што се у планини козе мало јалове усљед великог снега и нестајања хране.

Јавите ми (макар нотицом у тежаку) — шта кошта механизам за једну стругару на води са 1. или 2. тестерета?

С поштовањем:

Ник. Ст. Казимировић.
свеш. подвршки.

[1]Хвала У.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва“.

седма седница држана 13 јануара 1889 године

Били су: потпредседник г Св. Милојевић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници г.г. Анта Крагујевић, А. Љ. Поповић, П. Тодоровић, А. Живановић, Д. Спасић, Ј. Марковић, М. Х. Поповић. Редовни чланови: г.г. Јован Бадемлијић, К. Црногорац, П. Савић, Д. Буринчић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 35. Прочита се и усвоји записник 6 одборске седнице.

Бр. 36. Чита се реферат ужег одбора о начину како да друштво утиче на Подружине, да њихов рад оживи и још и нове образује. По дужој измени мисли, и због тога што поднети реферат није заједнички свију чланова ужег одбора већ само двоице, пошто је трећи члан ужег одбора био болестан, одбор одлучи да се из наведених разлога и због краткоће времена одложи коначна одлука по овом предмету за другу седницу.

Бр. 37. Члан одбора изабрани за изасланика за одлазак у В. Крсну на збор тамошње Подружине, секретар Спасић, предлаже да Друштво поклони свима члановима Подружине у В. Крсни по један пољопривредни календар за 1889 године а Подружини да поклони извесну количину семена од луцерке, коју ће Подружина распродати својим члановима по нижу цену а у корист своје касе.

Одбор усвоји прву тачку предлога г. Спасића без измене, и овласти изасланике да према свом нахођењу обећају Подружини у име Друштва суму до 100 дин. но не у новцу, већ у семењу, справама или чему другом, шта подружина нађе за потребно.

Осма седница држана 18 јануара 1889 год.

Били су: потпредседник г. Св. Милојевић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници гг. М. Савић, П. Тодоровић, А. Љ. Поповић А. Крагујевић, Јак. Марковић, А. Живановић, Д. М. Спасић, М. Х. Поповић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 38. Прочита се и усвоји записник 7 одборске седнице.

Бр. 39. Ужи одбор за набавку једне кобиле за друштвено добро реферише, да је купио једну кобилу за 38 дук., па како се потрефила прилика да се купи још једна кобила добра за приплод а за 25 дуката, то предлаже да се и ова купи.

Одбор одобрава поступак и решава да се и друга кобила купи по горњу цену.

Бр. 40. Приступи се избору писара — администратора и пошто се прочиташе све пријаве и документа, би решено: пошто се међу пријављеним кандидатима не може извршити избор сталног лица за ову дужност, то се стечај продужава до 15 фебруара ове године.

Бр. 41. Да би се помогло да се послови у друштвеној канцеларији не закашњавају, би решено: овлашћује се председништво да поред садашњег практиканта може узети за израду књиге претплатника лице с тим, да се буџетска партија на писара — администратора не прекорачи.

Бр. 42. Прочита се молба шесторице ђака богословије да им се „Тежак“ да у пола цене. Решено да им се „Тежак“ да у пола цене.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Г. Светозару Јеремијћу свештенику прањачком. О заразној болести на овцама, за коју сте јавили писмом од 20 пр. мес. по прибављеном извешћу није никакова заразна болест, већ су овце полиписале на сву прилику од отрованог сена, и да је сено отровао сопственик истог, да би се осветио крадљивцима.

За овака пакосна дела „Тежак“. као економски лист, нема рецепта, а шта ви као свештеник по своме позиву, и власт, по закону, треба да чините „Тежаков“ је савет излишан.

Г. Драг. Лапчевићу. Пожега. Пријављени сте привременом благајнику воћарско-пчеларске задруге као удеоничар за 5 удела. По правилу треба сад положити по 5 дакле = 25 дин. а после 3 месеца остатак.

Г. П. Казимировићу свеш. Подвршка. Шта стаје стружница на води са 1 тестером а шта са 2 тестера, јавићемо доцније.

Како ми мислимо о пољској полицији изнели смо пространо године 1884. као тадашњи уредник „Тежака“ пишући собом чланке о аграрном законодавству и пољској полицији. После тога изашао је закон „о чувању пољског имања“ од 1885. — О њему можемо рећи, да је мало одговорио потреби којој је намењен; али и најбољи не би, по данашњем схватању, ономе одговорио, што ви очекујете да „намора људе да на извесном земљишту што посаде или посеју и друге послове рационалније изврше“. То се постиже саветом, привредном школом, добрим примером, утрквањем у послу, одликовањем, а пре свега добром ценом и лаким прометом. —

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: О сејању кукуруза. — О кресању или резању воћака. — О начину и средствима за унапређење наше пољске привреде (наставак). — Опасност за свилодеље. — **Белешке**: Скупљање пужева. — Млекарство у Данској. — Очувати воће за углед. — Народни лек од пантљичаре и противу застоја мокраће. — **Дописи:** Из Поцерине, Врњаца, Медвеђе, Бољевца, Подвршке. — **Записник седница** управног одбора. — **Јавна говорницај.** — **Подлистак:** Зборите ливадара.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 14 и 15. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 2 и 9. АПРИЛА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

О ТРКАМА.

ПОСВЕЋЕНО ДРУШТВУ „КОЛА ЈАХАЧА КНЕЗА МИХАЈЛА."

од

Мирка Миљковића

Нема сумње, човек је данас схватио оне многостручне услуге које коњ врши у служби човечијој као верни помоћник у свима његовим предузећима.

И сама природа подаривши му: издржљивост, брзину и јачину, не само да га одликује и краси овим особинама, већ му је наменила још и многострућну употребу у земљеделству, индустрији и рату. Једном речи, верни је пратиоц човечији од колевке па до гроба. —

Мислило је се, да ће увођењем нових саобраћајних средстава као: парних лађа, железница, телеграфа а нарочито применом парне снаге у толиким безбројним пословима, пасти вредност коњу; но на против, из дана у дан вредност коњу расте... Потреба на коњима у свима земљама данас толика је, да се тражња неможе да задовољи, а производња је пак коња скопчана са највећим тешкоћама и трошковима, пошто је у свему везана за извесан вид гајења стоке т. ј. гајења у ергелама. То је и принудило произвођаче да се и лате других — посредних — начина гајења коња, те да ови и јевтиније произвођача стају, и да му корисније послуже и одговоре свима оним разноврсним услугама које се од коња захтевају.

Једна од оних установа којој се у данашње доба приписује велика вредност за одгаивање добрих раса коња јесу: Трке.

Намерни смо да изнесемо корисност и стварну вредност ове установе, која је почела хватати земљишта и у нашој отаџбини у виду оснивања друштва «Кола јахача Кнеза Михајла,» па с тога нека нам је дозвољено да у кратким потезима обележимо историјски постанак и развитак трка.

Између свију држава беше то прва Енглеска, која због учестаних ратова и великих завојевања осећаше велику оскудицу на доброј и извеџбаној коњици.

Све мере које она у низу неколико стотина година (од 11—17 столећа) предузимаше за поболшање и облагорођење земаљског коњарства, остадоше безуспешне.

У почетку 17-ог столећа, сасвим случајно неки трговац именом Мархам доведе у Енглеску једнога пастува чисто арапске крви, који је својом брзином, живахношћу, лепотом тела и осталим својим особинама изазивао дивлење. Тадањи славни јахач и писац о вештини јахања Херцег од Невкастела, указао му је толику част, да га је у својим списима описао као идеала коња. Енглески Краљ Јаков I. купи га за 500 фунти штерлинга, а то је цифра која је у то време представљала баснословну суму новаца. Овај сензацијони догађај учини, да су се аристократија и богаташки сталеж у великој мери заинтересовали за оријенталску (арапску) расу коња. Ово интересовање постаде прилепчива болест енглеских ритера; .... беше у моди одгаивање лепих арабера. Богатство, славу, сјајност, величину и гордост бесних племића, изношаху на глас лепи арабери. Овима су пак у овом працу предњачили тадањи владаоци Енглеске. Тако је за време владе Краља Карла II. доведено са истока поред пастува и неколико кобила, које се називаху «краљевске кобиле» (Royal mares).

Нарочитим законом би регулисано да само они коњи у земљи имају надмашну вредност који су пореклом арапске крви, а за онога ко би се усудио да изван Енглеске, странцу прода, пунокрван приплод беше одређена смртна казна. —

С' тога није ни чудо што након неколико година при оволикој заузимљивости владалаца, племства и целога народа, Енглеска постаде средиште, за производњу далеко чувених коња који се одликоваху колико лепотом свога тела толико и особинама: издржљивости и брзином.

Код толиких средстава, веома смотрено и брижљиво употребљаваних, ништа није могло стати на пут наглом изметању (дегенерисању) пунокрвних грла због неподесне климе, земљишта и другојачијег начина одгаивања. При таквим приликама било је немогућно учинити избор у приплодним грлима јер не беше мерила, којим би се доброта њихова мерила.

После толиког лутања и дугог размишљавања на који би се начин одклониле ове незгоде би «пронађен камен мудрости у установи трка.»

У почетку ове трке личаху на дечије играчке, но доцније, кад се увиде њихова стварна вредност постадоше народна светковина. За време месојеђа, двор и племство у најсвечанијем руву присуствоваху овој свечаности (трци) која постаде националним обичајем и која брзо ухвати корена у целој земљи непрекидним старањем краљевског двора под чијом се заштитом и оснивахуу ова удружења. Они сопственици, чији коњи беху слављени као победиоци, беху обдаривани богатим даровима и одликовани високим одличијама. Беше

дата могућност, да се сирома са богаташем, неблагородник са племићем надметати може.

Сваки у томе гледаше извесну добит за своју личност... Славољубиво племство жуђаше за одличијама, а сиромашнија класа гледаше да се том приликом материјално помогне, јер не само да беху за победиоце скупоцене премије одређене, већ и оно грло које победу беше одржало, представљаше сопственику велики капитал. Све ово скупа учини, те брзо продре знање (хиполошко) о разумном гајењу коња у масу народа, јер ово беше један веома подесан начин којим је се непрекидно утицало на облагорођење и одгаивање данас у свима деловима света «чувеног енглеског коња.» То је први постанак и историјски развитак ове установе коју као веома корисну пригрлише: Французи, Немци и остали напреднији народи, — и данас се толика вредност полаже на ове установе, да се у исте залажу капитали који износе по неколико милиона динара. Редовно сваке године читамо по новинама, да је на париском, бечком или другом каквом знаменитом дербију победио коњ који је однео награде од 100.000 или 200.000 динара. На сваки начин да ово звучи доста чудновато али у ствари је сасвим тако, који је пак био у тим приликама да присуствује каквом дербију, а без сумње биће их доста који су се упуштали и у опкладе на познатоме и омиљеноме Бечлијама пратеру (Freudenau) тога неће нимало ови наши наводи изненадити. Ви ће те сви љубитељи, познаваоци и посетиоци ових трка, са мном заједно признати са коликом веселошћу и каквом се свечаношћу пропраћају трке; из колико се хиљада грла поздравља победиоц (коњ који је одржао победу) са бурним «хора» уз пратњу милозвучних капела које најумиљатије мелодије изводе; само онај који је својим очима гледао, само тај може веровати, колике ровове, бедеме и друге препоне у стању је један добро дресиран «јунак коњ» да прескочи и то у брзини тичијег лета, пролазећи простор за 2—3 минута често и по 4·500 метара и носећи још на својим леђима јахача од 50—60 килограма; али без сумње били сте и сведоци оних трагичних сцена у којима јахач и коњ при стропоштању преко каквог бедема, рова или друге какве препоне на месту остану мртви, и скоро ни једна се трка не заврши (трка има пролетњих, летњих и јесењих) а да небуде зачињена овом жалосном трагедијом; па и при свем том, присутна публика пропраћа ову тугаљиву сцену са неким хладним задовољством, уверена, да се ове жртве приносе на олтар напретка и савршенства једне од најлепших домаћих животиња — коњу. — Оваке ме сцене живо подсећају на римске историјске амфитеатре, на борбу гладијатора са најљућим зверовима лафом, тигром и др. што је много допринело да Рим постане господарем целог тада познатог света.

На реду је да се сада запитамо: Које су то главне користи које се установом и држањем трка постизавају? У ком правцу трке дејствују на развитак и унапређење земаљског коњарства у опште, а посебице на узвишење морала и јуначког поноса народног.

Признато је, да само она подузећа, установе или ма какови послови напредују, који се врше са љубављу и одушевљењем, у данашње доба, доба радљивости, економисте и социјалози скренули су свуколику своју пажњу на то: чиме ће да се изазове љубав према раду те да овај постане раденику не само користан већ и пријатан?

Сретни су они народи који су овај задатак благовремено решили, јер у ком се народу, то највеће благо земаљско, тај најсветији дар небесни та најкарактеристичнија одлика људи од животиња — љубав према раду одомаћи, ти су народи одомаћили у својој

ПОДЛИСТАК

О МАРВЕНОЈ ХИГИЈЕНИ

ПО ФРАНЦУСКОМ

ПИШЕ

Јован Милинковић

ЈАВНИ ПРАВОЗАСТУПНИК ШАБАЧКИ

Хоћу да говорим о науци, како се чува марва, да остане у доброме здрављу. Како се лечи болесна марва, то спада у другу науку која се зове ветеринарство или марвено лекарство. Овде је само хигијена ветеринарска, то је сједињени скуп практичног најпужнијег знања, како се и где смешта марва, то је о стајама за марву; како се и чим рани, то је о рани марве, и како се негује, како се држи и употребљава на рад и како се чува. На то троје треба да пази газда, па да своју марву одржи у здрављу, да од ње добија више, и да му траје дуже, јер је лакше сачувати јој здравље, него је лечити од болести, или је гледати како се вуче и липсава, а не уме да каже шта је боли, а при том нема при руци марвених лекара, који познају болест па да лече како и колико могу. Само су овде у кратко напоменуте неке болести што најчешће сналазе марву, и ода шта, па да се од подобних прилика сачува, како да се међу њом не залеже опасна зараза.

Пре свега морам да кажем, да сам ја ово написао по једној марвеној хигијени на француском језику од Изаба (Jsabeau) са помоћу другог писца агрикултуре Жоања (P. Joigneaux) и наравно помоћу других писаца на које се они позивају. Кад то неби казао, могао би сваки запитати одкуд ја то знам, кад то није моја наука с којом се бавим, у место помоћи, овом листу мојим писањем нанео би штету, јер се неби веровало да је оно истина о чем пишем, а осим свега тога, вала образ чувати свакад, а особито под старост, да ми се не каже да сам туђе протурао под своје.

Као што је напред поменуто лакше је очувати марву у здрављу, него је лечити болесну. Какву нема муку човек око болесног марвинчета, ако је иоле у цени. У недостатку марвених лекара, ако се коњ разболе, ко се тражи? налбанта или циганин џамбас, који узме три четири дуката, да излечи коња што не једе што му се најежила длака, што му од колена на ниже отекле ноге. Какву опет муку не сноси јадно марвинче: пробадају му махом ноге више кичица да се пусти вода, а оно лопи крв; баца се преко њега поњава, зауздава се и џамбас или налбанта скаче на њега, јури га, док га не обузме бела пена, онда га истре, извода, а коњу клецају ноге: некад коњ остане жив, и чудо! још и здрав; али у највише прилика, остане сакат, ако још и не мањка. Човек за болесног коња пита бар налбанту, или циганина џамбаса, али за вола, за краву, свињче, овцу и т. д. нема кога да пита: куша сам што зна, обично расеца увета, пушта крв; што не зна на том и прође, и марвинче угине, ако је јача болест. Човек губи дангубећи око болесног марвинчета, а штетује кад му угине; а, ако га чува како треба, двоструко добија

земљи напредак, благостање и благослове мира, јер им то после уноси поредак у цео живот. Љубав према раду буди и одржава у човеку приљежање, истрајност и заузимљивост, особине које красе сваки народ у опште а на по се сваког човека.

Ми учинисмо ову напомену једино из разлога, што се она у свему може применити на установе о којој говоримо — на трке. —

Нема згоднијег начина којим се изазива љубав гајењу коња и одушевљава нарочито простији свет да овој херојској племенитој домаћој животињи поклони свуколику своју пажњу, него што су то трке.

Трке су вели један паметан немац: «јавна школа са очигледном наставом за рационално произвођење коња. У тој школи влада бурна веселост подгрејана љубављу наспрам ове племените животиње која са човеком заједно служи отачбину, брани огњиште и штити нејач. У ову јавну школу нико није дошао под морање већ из уживања. Старо и младо, богат и сирома све сједињено у једној цељи, цељи веома племенитој, дошли су у њу, да се науче љубити и ценити најлепшу домаћу животињу која нам у толиким безбројним пословима верно и корисно служи.» — Дакле гаји се такав подмладак који ће моћи и хтети у свом властитом интересу поклонити ону љубав, ону пажњу и негу, овој племенитој животињи, коју она с правом заслужује; гаји се подмладак који ценећи храброст свога сапутника, узвишава се морално, развијајући особину храбрости, јер храброст јунака срасла је са храброшћу коња; па и јуначки народ српски чија је прошлост колико жалосна толико и сјајна, опевао је у својим јуначким песмама «коња и јунака» који се на попришту заједно боре за самосталност и одржање домовине.

И заиста, нема сумње, да је ова установа у целом образованом свету призната као веома подесно, корисно и савремено средство, којим се посредно утиче на унапређење коњарства. Она је данас већ толико усавршена да се више не цени на срећу и бат о доброти једнога коња. За хипологе, трке су неисцрпим извор знања. Колико би хиљада коња остало занемарено и у том немару и пропали да није трка; па и у самим ергелама, где се предпоставља већа умешност, знање и искуство у одгаивању коња, трке су барометар, по коме се цени: да ли је ергела односно крв једне извесне расе у растењу или опадању јер се само она грла остављају за приплод која су без телесних мана а при томе најбржа и најиздржљивија. У свима мађарским ергелама данас се на томе основу одгајају пастуви, који се после разашиљу из сместишта по целој земљи, у цељи опасивања народних кобила.

Што је данас Мађарска на далеко чувена са добрих коња има да благодари поред осталих и овој установи.

Да наведем један пример:

Ко од Вас поштовани читаоци оде у Пешту виђеће у најлепшој улици — Радијал штрасе — Андраши —једну велељепну палату која се зове «Kincsem.» Та је палата својина барона Блашковића (Србина, но који се по свој прилици мађаризирао) и вреди преко 800.000 фор. Ову палату, подигао је Блашковић од оног новца, који је његова чувена у целој Европи кобила «Kincsem» добила на тркама па с' тога је у част њену под горњим надписом и подигао овај импозантан споменик. Кобила «Kincsem» пронела је славу Мађарског коњарства кроз целу Европу. Она је суделовала скоро на свима чувеним европским «Дербима.»

До своје 14-те године трчала је 54 пута и у свих

вуче вајду што већу, јер је здраво, и прода га добром ценом јер је здраво. На овом месту могу да кажем, да би марвени лекари били од веће вајде по народ, т. ј. по његово добро стање, него медецинари, лекари, што се ради лечења људи мало по мало по срезовима постављају. Доктори (медецинари), не могу да помогну болесницима својом медецином, ако ови не држе или баш не могу да се држе прописане дијете у рани, у стану, у светлости, у топлоти у свему: тога се болесници по селима не могу да држе, и лечење је обично залуд мука: жали боже оно новаца што се даје за лекарије апотекама и за лекарске рецепте, на против, болесно марвинче, по природи држи дијету, ништа не једе макар му се полагало најлепше сено, или му се давало жито, или што му драго, о шта оно живи кад је здраво; лако га је држати у топлоти: добар наслон, мало сламе под њега, какав поцепан губер или покровац преко њега па му је доста. Ето зашто могу и марвени лекари с већом извесношћу да излече марвинче, које још не зна да каже шта га боле, него човек човека, који зна да каже то, но који не слуша, или није у стању да опако живи, како му је реп ручено, него силом жвакољи, какве му драго понуде, из неразумне љубави к самом себи, јер се боји да ће му наудити, ако неколико сати његов болесни желудац буде на миру, и јер не зна, да оно што једе, не претвара му се у крв, у здравље, него у трулеж, и његова болест од сата на сат постаје тежа. Али опет остаје једно те једно: чувај марву док је здрава, мања ти је главобоља, мањи посао, а никакав ризик, него кад је лечиш, макар имао уз кућу марвеног лекара; та, и он ће ти то исто да каже.

Хигијена људска доказује, да у најчешће прилика зависи од човека да предупреди множину болести које га сналазе; то што засведочава и марвена хигијена, са толиком истом светлошћу, што људи својом погрешком употребљавају марвинче на тешки рад пре свога доба, одашта оно закржава, неразвијену снагу или рећи малу снагу преноси на свој подмладак, те на тај начин, онај који пати такву марву, од ње има више штете него вајде. Није само ваљевску колубару благоволио Бог добром пашом да изађе из ње пар волова 120 дуката, него и око реке Јадра од Завлаке до Дрине и поред Моравице, Детиње и Скрапежа између Ариља, Пожеге и Беле Цркве и између Ибра и Мораве и од Краљева до Трстеника и свуд дуж Пека и Млаве по Стигу, има исто тако добри долина за пашу, али нема онаквих волова, нема их по пару скупљи од 30 највише 40 дуката. Ту је кржава раса, а друго није ништа. Тако су и свиње по Јасеници девет дуката по београдској Колубари осам а по Рађевини, Драгачеву и по многим местима по три дуката по пару, и још ниже, а није то, да овамо по другим местима нема жиропађе. Без неге и ране колико треба, марвинче се измете, закржави, задивља, и отуд долази то, што је мало час речено да се од такве марве има више штете него вајде, после толико исто троши, а три и четири пута мање доноси своме газди.

Човек треба да у свом марвинтету гледа свог верног послушног слугу, свога помоћника, или извор свог благостања, па тако и да поступа шњим. Какав је то газда, који на ветру и лапавици остави пред механом волове у јарму, или коње уз руду а њега тамо и Бог заборави.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

54 трка била је «први победилац» и одржала се у подпуном здрављу.»[1]. . .

Ми смо до сада поменули само оне користи које се посредним путем добивају од ове установе, но трке могу и непосредно утицати на поболшање и облагорођавање земаљског коњарства, и то на начин веома подесан.

Знамо да се на тркама такмаче само они коњи или кобиле, за које су највећи изгледи да ће трку (кошију) добити. С тога је доста вероватно да би само при тркама могли сазнати, каквих коња у појединим крајевима наше отачбине има, за какву су употребу најподеснији, шта им још не достаје те да могу одговорити што подпуније не само месним потребама тамошњег становништва већ да буду употребљивији и за друге цељи као: за војену потребу, земљорадњу и т. п. јер само овим путем могли би се бирати начини и средства помоћу којих би се утицало да се што пре наш занемарени сој коња поправи. — Но и то није све. Приликом држања трка држава може још корисније да утиче на унапређења коњарства. И то на овај начин:

При држању сваке трке имало би дотично Министарство да одреди стручну комисију, којој би било стављено у дужност: да одбере и процени све оне угледне и добре пастуве способне за приплод, који су на трку дошли, па ове по процени или одкупи од сопственика и употреби за државну ергелу као приплодне пастуве за опасивање народних кобила, или ако их сопственик не хтедне предати, издати му патент да по одређеној такси, сме пуштати на приватне кобиле на начин и под оном контролом као што се то ради са државним пастувима, — још с' тим додатком, да ће се једногода ждребад од тих пастува одкупљивати за приплод по извесној утврђеној цени која би варирала између 200—400 динара Нема сумње да би овака мера јако утицала на произвођаче коња.

О овоме предмету ми ћемо говорити на другоме месту а сад да бацимо један поглед на установу «друштво кола јахача Кнеза Михајла.»

Из одзива публике у коју је полагана нада, да ће пружити материјалне помоћи те да друштво може успешно своју патриотичну замисао остваривати, чини нам се да није схваћена она важна улога, коју ово друштво у унапређењу земаљског коњарства може играти; шта више ни са меродавне стране његова важност није довољно процењена, нити ужива оних субвенција од стране државе, као што их друштва оваког рода у свима другим земљама имају.

Ми смо вољни веровати да ће држава све од своје стране учинити да се ово друштво не само одржи већ и поспешно развија; но од одзива шире публике, од одзива оних којима оваква друштва могу стварне користи донети, од одзива сељака а нарочито од интелигентнијег дела публике и осталих љубитеља коња, зависи да ли ће друштво моћи утицати на унапређење ове занемарене привредне гране, која може постати моћан извор народног богатства

Србија је веома подесна и обдарена свима природним погодама за произвођење коња. Само више воље, већег патриотизма, марљивијим неговањем и брижљивијим старањем меродавних чињеница, наши би коњи постали важан извозни артикал за Турску и Бугарску пошто су ове земље оскудније од нас на коњима. Но

[1]) Kincsem је угинула 1886 године при побацивању ждребета. Најчувенији марвени лекари из целе Мађарске и са пештанске ветерине дошли су да јој живот спасу, но сви покушаји остадоше безуспешни, помоћи јој се није могло. Писац ових редака био је присутан и посматрао ону тронутност на лицама мађар. патриота за овим губитком. Костур од Кинчема налази се у музеуму ветеринског института у Пешти.

Маслачак,[1] жућаник, млечић, млечац, попина погачица, цикорија као храна и лек.

Пошто ове траве има свуда у изобиљу преко целог лета по баштама, по њивама, ливадама и око путова, и почем се могу њоме лечити брзо и успешно многе болести, које нападају наш народ у часовима најпречих послова, то држимо да је посве нужно знати о њој оно што је научним и практичним опитима сазнато, а то је ово што следује: Кад се једе салата од ње у рано пролеће посве је пријатна и лековита. Особито је тад беру и једу Романски народи у опште, а највише Талијани. Кад маслачак пусти повеће лишће онда је он удесан и за неко вариво у место спанаћа.

[1] Лист и круница маслачкова истоветна је у свему са листом **водопије,** која се још зове: и женетрга, гологуза, змијина' трава и цикорија. И водопијино лишће као маслачково угодно је и лековито јести и као салату и као вариво. У обадве траве ове сок је бео као млеко, и једнако лековит, али корен водопије даје више сока но маслачков. Према томе разлика је само у стаблу. Маслачак има кратко споља глатко а изнутра цевасто шупље стабло са жутим цветом на врху, а водопија има велико и гранато стабло, често веће од једног метра, са млого крупних плавих цветова. Од те водопије прави се и продаје чувена кава *цикорија*, цигура како неки веле, коју би могли и ми у нашој земљи спремати за домаћу употребу, само да смо марљиви за разна индустриска подузећа колико за чиновничка звања.

Корен маслачков кад се усеца ситно у чашу воде, и укупно с водом јутром рано наштину попије, одлично лечи грозницу сваке врсте. Ако је корен велики довољно је усецати га половину за један напитак, а кад је мали онда цео. Ово лечи не само грозницу него и нејелост, и тромост, и болест стомака и црева. То смо опробали са потпуним успехом и код оних који су по читаве две године патили од повраћајуће грознице и узалудно су употребљавали све познате грозничарске апотекарске лекове. Маслачке и женетрге има свуда и преко целог лета, па га тежак може у сваком часу наћи и употребити без дангубе и боловања у часу толиких најпрешњих послова летњих. Корен маслачка може се осушити и чувати у име употребе у зимње време, а за пролетња, летња и јесења доба треба употребљавати пресан корен. Бољи је онај који није у средини одрвенио и учнио.

Доктори и професори, као што су проф. *Вебер* и доктор *Фердинанд Милер* тврде да маслачак одлично помаже још и противу болести у стомаку и цревима, у плућима и црној цигерици, а тако исто, лечи и шуљеве, па онда још ипохондрију, бледило, и млоге болести у зглавковима, жутицу, затвор и разне оспе, чириће, севања (ремэтизма) пољачину, болести бубрега, запару и главобољу.

У име лечења тих болести треба пити *сок маслачков* помешан са одваром од меса, т. ј. са водом у којој је месо обарено. Сок овај исцеди се из утучене траве и корена маслачкова, али то треба да буде у пролеће док је најсочнија. Ко нема меса при руци, нек пије сок с млеком козјим или крављим. А коме није отужно нек пије сам сок. Лек тај употребљава се овако и на овај начин. Узети млека једну пуну чашу и у њу налити, око 50 до 80 грама сока маслачкова и измешати и попити у јутру

на место тога шта видимо? У садашњем добу, добу опште утакмице, странци прете да нам отму и ово парче окорела сува хлеба што је данас на општој трпези пред нама. Наш сусед Мађарска, који прети да нас са својом производњом поплави, ни у једној привредној грани није тако моћан као у производњи коња. Наше сировине, наше свиње и рогата марва зар још и могу у неку руку да нађу купаца и проходње на његовим пијацама, али су наши суседи Мађари на производњи коња толико моћни, да се данас такмиче са Француском и Енглеском, земљама у којима је ова привредна грана јако развијена. Он прети да наше земаљско коњарство у клици угуши и истисне из руку нашег невештог сељака. Патриотизам позива нас све, да сада докле је још томе време ово парче хлеба нашим рукама боље попритиснемо и да га боље осигурамо него што је то сада случај, па ћемо се тек после моћи машати и за остало што се налази пред нама и око нас на овој пространој светској сцени; да то постигнемо ево нам прилике. Прикупимо се око «Кола јахача Кнеза Михајла» и помозимо ово друштво које има патриотичну мисију да оствари. Пружимо му помоћи колико који може, јер «који помаже овакве установе, помаже и самом себи.»

РЕЧ ПОСЛЕ НИША.

Наша извозна трговина са вином не узима још никако оне размере, које би биле потребне за унапређење народног благостања и колико би било могуће по множини вина, које се производи у Србији. Особито јасно чула се та тужба сад опет на винарском збору, који је држан 1. и 2. фебруара о. г. у Нишу и све одлуке тога збора потекле су из тежње, да се поправе једном ови незгодни односаји, од којих трпе тако велику штету како производници тако и цела земља. Праведно се одаје у тим одлукама важност и сувременом подрумарству, те се наводе мере, којима би се могао истоме прокрчити пут у нашем народу. Праведно велимо, јер кад се обазремо по славним винарским пределима у Европи као што су Шампања, Бургоња, Бордлеска, Лотарингија, рајински предели у Немачкој, онда ћемо видети да вино из тих предела не ужива уважење у светској трговини само ради изврсности тамошњих лоза и ваљаног обрађивања винограда, него да је поглавито свој светски глас стекло са вештог и разумног поступка са вином при даљем његовом развитку у подруму. Као данас у земљорадњи у опште, тако се ни у струци виноделској не може друкчије напред крочити, него кад се с радом здруже још капитал и знање. Успеха може бити тек онда, кад је све то троје на скупу.

Људи нестручни или мало обавештени, каквих је тако много особито међу нашим винарима, наклоњени су, да подрумарски поступак са вином као што се извршује у западној Европи сматрају и осуђују као фабрикацију вина, што не треба и не сме да буде. Исто тако распростањено је криво мишљење, да је вино природни прозвод. „Чисто вино као што га је Бог створио“ чућемо често рећи као похвалу за неко вино. Вино, као што га данас схваћа наука и трговина није никакав природан производ, него је оно производ извесне индустријалне радње и због тога мора имати начин, којим се иста обавља, одлучно значење за производ. У сувременој производњи вина природан је производ само излазна тачка. За даљу обраду преврилог сока од грожђа, који се назива вино, нужда је извесан ред радова, па да се од тога сока зготови производ, који може као вино улазити у трговину. [1])

Радови ти, који су потребни, да се произведе вино, називају се укупно подрумарски поступак. У исти спадају: претакање и наливање, цеђење, даље бистрење вина јајима, рибјим мехуром или туткалом са танином или без танина, после сумпорисање и

[1]) в. Dr.Albert Hilger, Vereinbarungen betreffs der Untersuchung u. Beurtheilung von Nahrungs-u. Genussmitteln etc. Berlin, 1885 q. 160. ff.

наштину. Овако пиће треба продужити две, три и више недеља дана, ако је болест упорна. Оно опорави порушено здравље и учини спасоносне успехе и тамо где је била свака нада изгубљена, вели речени доктори.

Коме је угодније нек пије *одвар маслачка* и он лечи близу тако исто као маслачков сок с млеком, кога ми називамо *маслачковац*, и кога топло препоручујемо свакоме. *Одвар маслачков* треба пити дневно по три четири пута по једну омању чашицу винску. Одвар овај спрема се овако: Узвари добро један литар воде у чистом земљаном суду, па мети онда у њега 40 до 50 грама маслачка — лишћа и корена, и остави да се устоји 1 сат и више, после процеди и пи као што је речено. Ко има рапаво и бубуљичаво лице треба да га мажу са соком маслачковим и остаће чисто и лепо.

По казивању многих доктора и нашег Саве Петровића у маслачковом млечном соку има: шећера, гуме, инулина, глутена, особене горке материје (тараксина) и нешто инозита; а то је све лековито.

Али ми сумњамо да је маслачак добро испитан у том погледу, тек кад има у водопији, беланчевине, шалитре и горке соли и екстрактивне материје: Онда мора бити да и у маслачку има тих материја па макар у мањој количини. Јер бели сок из водопије исто је горак као и маслачков, и има исту вредност за лечење Према важности ове корисне биљке требало би да је познаје сваки одрасли и не одрасли члан породице и да је унесе и негује што више у својој башти, уживајући њено благодетно лишће и корење и лети и зими.

В. Пелагић.

Коприва као храна и одлична лекарија противу више болести људских, марвених и живинарских

Сазнајмо и применьујмо сву економску и здравствену корист биљака и других домаћих намирница, па ћемо стојати боље у сваком погледу но што стојимо.

У часу кад избијају из наше мајке земље пупољци копрive жаре — ове одиста благодетне биљке, нужно је да о њој речемо оно што је испитала наука и вечна практика народа и људи, те да се народ са тим благодетима користи и у здравственом и у економном погледу.

Те благодети копрive ево у чему се састоје:

Кад коприва сазре онда од ње праве вредни људи разне платнарске и писаће намирнице, које су и угледне за око и трајне за износ.

Кад се младе копрive осуше и мало посоле и овцама и кравама уз храну дају, оне су добра и хранљива лекарија противу више унутрашњих болести: оне придају и једним и другим више и здравијег млека, млеко од кога је и сир, и скоруп (кајмак), и масло далеко укусније, но од других биљака, које марва једе.

Коњи бивају јачи, веселији, угледнији и здравији, кад им се сваке године по десетину дана три, четири пута даје на дан уз храну по шаку, две семена од коприва. Живина носи више и крупнија јаја кад јој се дају за јело варене и усецане копрive са трицама помешане.

мешање вина. Код вина, која су одређена за извоз, броји се у подрумарски поступак у извесним приликама и додавање алкохола.

Гдегод се хоће да производи вино за извоз, не да се продаје у безцење као што је данас на жалост код нас случај, ту је неопходно нужно ди вино после врења прође кроз наведени поступак. Да се истим постигне потпун успех, нужно је, разуме се, да су поједини састојци у првобитном соку од грожђа у таквој мери и размери заступљени, да се из њега у опште може произвести добро вино. Даље је за тај успех још нужно и то, да је шира уредно и потпуно преврила. Где није било једно или друго, или можда ни једно, ту се дакако ни од подрумарског поступка не може много очекивати.

Ако је неки предео у опште згодан за виноделье, онда грожђе из свију бољих винограда тога предела даје као што је искуство посведочило скоро увек такав сок, у ком се киселина и шећер налазе у толиким множинама и у таквој размери, као што је баш потребно за произвођење доброга вина. Требало би да имамо позитивне податке о томе, да ли таково градиво за вино дају сви наши винарски предели и који виногради стоје у том погледу најбоље. У опште мислимо да ће том увету одговарати мал' не сви виногради у Србији, само ако се берба прерано не обавља.

Потребно је дакле да се зна, колико се већ у соку од грожђа, у шири, налази киселине и шећера. Да се добије колико толико постојано, добро и питко вино, не сме у шири бити у 1 литру више него 10 грама киселине и не мање од 16 процента шећера. Толико треба шећера у шири, да вино после има 8 запреминских процената алкохола. У вину ће бити увек за 2—3 грама у 1 литру мање киселине него што је било у шири, што поглавито стоји у вези са одвајањем стреша за време врења и после њега. Из тих података за ширу може се дакле већ у напред рећи, колико ће алкохола и колико киселине имати будуће вино.

Рачун ће тај разуме се стајати само под условом, ако је шира уредно преврила. Том прелазном стању у развитку вина треба производници да посвете особиту пажњу, јер оно је у сваком погледу судбоносно за будуће вино. Баш код бољих вина чине се у том че то погрешке. У Србији се могу наћи многа вина, која нису потпуно преврила и то је после повод врло многим незгодама. У потпуно преврилом вину једва да се може кадгод наћи $^3/_{10}$ постотка шећера. А писац је имао прилике, да куша наше неготинско вино и са преко 1 постотком шећера. То је увек знак, да није довољна пажња обраћена течају врења.

Као што се већ из ово мало навода види, мора хемијска анализа шире и вина бити врло важна за винску производњу. Због тога бисмо требали за све наше винарске пределе да имамо што више таквих аналитичних података, посао, који с планом није још код нас ни одпочет. Помоћу истих дознали бисмо, какве типове вина може Србија производити, јер нема сумње, да ће ти типови у разним крајевима бити више мање различни. Велики потражиоци вина у иноземству знали би тада на основу хемијских анализа тачно, какву робу имају код нас да очекују у опште и какву у појединим крајевима, а до тога знања може се данас доћи само са великим трошком и губитком времена, околности, које су увек отежавале сваку трговину.

Хемијске анализе у довољном броју изведене пружале би нам користан кажипут и за подрумарски поступак око нашега вина. Оне би нам показале не само, какво вино сада имамо, него и какво можемо имати. Да се све то исцрпљиво изради треба да како доста рада и доста радника, али посао тај нит' хоће нит' може ко други предузети него ми сами.

Суседи наши у Угарској такође су у последње време прегли, да за своје винарске пределе дођу до што многобројнијих винских анализа. За сам балатонски предео израдили су недавно професори *Др. Г. Чанади* и *Др. П. Плос* 137. потпуних анализа.[2] Још у много већем обиму преузело је читаво друштво немачких стручњака испитивање вина у целој Немачкој на основу једног заједничког плана са намером, да се састави потпуна винска статистика Немачке. Посао тај отпочео је г. 1886. и већ за ове две године израђено је преко 1000 анализа које шире које вина из

[2]) Dr. Csanády G. és Dr. Plósz Pál, A borászat könyve tekintettel hazánk bortermelésére. Budapest 1885. стр. 630—637.

Поред тога, и марва и живина више множи и расплођава од коприва, него од другог биља, а то није мали добит за народ.

Даље, као лекарија, коприве показују одлична успеха код следећих болести:

Противу пљувања крви треба узабрати врхове коприва, па то стући и сок исцедити те од њега преко дан три, четири пута по једну кашику узимати.

Противу падавице — горопадне болести добро је пити одвар од коприва, у који треба настругати колико на врх ножа праха од слонове кости (филдиш). После или у очи напада болести ове, треба дати болеснику повећу порцију тог лека, а у остале дане само једном на дан по једну омању чашу.

Противу срдобоље треба пити четири, пет пута преко дан одвар, тој од сувих коприва, који се справља као и сваки други тој.

Противу болести прсију и плућа, бацања крви и кашљавице (шлајм), кукобоље и болести у плећима треба пити одвар од коприве, дневно по два пута по 1 чашу, али у овоме треба варити и корен, и стабло, и лишће, и семе заједно. Те болести биле оне с кашљом или без овог, још боље лечи кад се дода у тај одвар коприва и кукурузне прекрупе или мало земље, која се зовепловача.

Противу болова који долазе од неког удара, убоја и пада треба обарити стабло и лишће па тиме облагати болна места. То је добро и противу дивље осне (копривњака) и противу чирића на губицама и устима.

Водену болест одлично лечи, вели доктор Милер, кад се дневно пије по четири, пет чаша копривеног теја, одвара умерено топлог. Доктор Лојевски опет каже: Ударањем свежим копривама по узетим и реуматичним удовима дневно два пута, лековито је, ма да јако жари.

Дојиља ће имати више млека, ако недељно три пута поједе по једну кашику семена копривина. Да се извади куршум из ране и да се та рана скоро залечи, треба истући подоста коприва и сок из њих исцедити па га насути у рану; а утучену смесу треба одозго поврх ране обложити да стоји око 10 сати, и зрно ће само напоље изићи. Овако говоре о коприви не само поменути доктори Милер и Лојевски, него и доктор Петерман, и други, додајући још и то да је пиће тако добро и за чишћење крви покварене, какве данас, по несрећи и сувише у људима има.

Шпаргла, спанаћ, киселак и зеље (пазија, штавољ) такође избијају сад из добре земље и већ су посве угодни за јело, па за то овом приликом најтоплије препоручујемо народу и те биљке да их једе напоредо што чешће догод за јело угодне буду; а нарочито ово препоручујемо оним који су заборавни, сетни и затвору, бледилу, шуљевима и главобољи изложени.

Сад има киселака и пазије (штавоља) скоро по свима ливадама и поред торних међа и пашњака. Лишће им је исто као и у спанаћа прилично богато са деловима природног гвожђа, без кога би нам тело било посве благо и малаксало. Дивља и питома шпаргла у Грчкој и Малој Азији употребљава се не само за јело као храна него и као лек.

Кад се то зна о тим и другим биљкама, онда излишно је и говорити честитим наставницима и свећеницима народа, колико ће учинити добра земљорадничком и другом народу, ако му што више оваких корисних поука укажу: и у школи и у цркви, и на скупу, и на слави, и при сваком раду и згодном поучавању. Христос под именом »светила« разумеваше знање и науку велећи: »светило се немеће под сто него на сто да светли свима«. Ко је учио »науку« само за то да труне у њему и да с њоме само спекулише, а не да користи и онима који неимадоше за то ни времена ни сретства, он није ни човек, већ затворена мешина.

В. Пелагић.

тиме круну проширују. И ове се тако исто на 4—5 очију морају орезати, али опет с пажњом да из крајњег ока продужни летораст уједно и лепу и правилну круну продужује. У опште воћар сваку грану мора замишљати као самосталну воћкицу и према томе је и орезати.

Уз то још мора воћар сваке године да са свим до основе ореже сваки заперак, који је год избио на стаблу горе или доле или у венцу круне као и на гранчицама а тако исто мора уклонити сваку гранчицу, која му незгодно расте и смета лепоти и правилности круне. Особито мора на оне пазити и оне исецати, које се наоколо или у средини круне једна преко друге прекрштају.

Друге и осталих година кад се на круну реже код коштичавог воћа, са свим се другојачије поступа. Друге се године грана воћица ни остале гране не скраћују него се остављају у целости својој да крајним оком из кога се ова врста воћака снажно развија и разводи, шири и образује круну. С тога код коштичаве воћке можемо већ за 3 године да имамо потпуно лепу и велику круну. Резање у овом добу код ових воћака састоји се у том, што се морају заперци са венца круне, исецати, ако неби било потребно њима које празно место попунити; а уз то се још морају и све незгодне и густо израсле гранчице проредити.

Они калеми који се на дивљаци у крунској висини калеме, а засађени су на сталном месту, одма се првог пролећа режу на круну тако, кад им се израсли калем ореже на 2—3 ока и онако даље поступа као што напред рекосмо, за време друге и осталих година при резању на круну.

3. Резање на род.

Кад смо за време од 3—4 па и 6 година на калему образовали лепу круну, за коју смо се трудили за сво споменуто време без обзира да ли ће нам донети рода или не, па и онда ако се нешто цвета и појави и заиста своју циљ постигли — прелазимо на другу, која сад тек наступа кад смо лепој и правилној круни основу положили.

Ако смо пажљиво мотрили на пупољке, могли смо приметити да из неких очију излази лист са леторастом а из неких цвет. Они пупољци дају дрво и род који се налазе на лањском леторасту; односно оне очи које се појаве на овогодишњем леторасту треба на годину да донесу — неке — нов летораст ново дрво — а неке — род. Сад ако биљка у изобиљној мери, храни овогодишње летораете то ће се онда још ове године заметнути многе очи са клицом рода, и на годину ће се из тог ока развити цвет идт. Ако није у довољној мере храњена, неће се моћи у довољној мери ни клице за род у многим очима заметнути.

Да се пак сваке године упути што више хране у очи летораста да се у њима у што већој мери заметну клице за род, нужно је да само резање тако удесимо да оно утиче на будући — на догодишњи род.

Резање воћака на род бива у два маха; прво је резање у пролеће, док још воћка не крене. Тада се сво суво, кржљаво, заломљено, болесно, па и оно које је на сметњи грање, до основе своје ореже и прореди; да оно што остане, остане здраво, чило и једро. Сва она храна, која би се и на ово грање примењивала, искључиво се сад на ово заостало примењује и у обиљној га мери храни тако, да се тим начином и многе очи за род развијају.

Друго је резање на род у лето. Ово резање се управо и не назива право резање него закидање — пинцирање.

Пинцирање је закидање врхова оних летораста који са стране гранчице избијају. Како је летораст извесну дужину, према врсти воћке, достигнуо, одмах му се мора врх закинути, да му се даље растење у дрво спречи. Даље се растење за то спречава, да се онај сок, који би се употребио на даље растење дрвета, примене на боље храњење оних очију, што се налазе на закинутом леторасту, да се тиме у њима заметне клица за род, који треба на годину да се појави. — Боље је закинути — уштипнути — него маказама орезати за то, што рана од маказа пре зарасте и сок би се одмах употребио за напредовање очију у тој мери да ови још те године у дрво крену. На против рана, кад се уштипне, теже зарашћује; међутим сок не може тако нагло да јури у очи на леторасту, него иде спорије, па још ако није заломљени врх одпао него о мало коре виси о леторасту, — и то је баш прави услов под којим се родне клице у очима замећу.

Закидање не сме бити на једној воћци код свих летораста у један дан, да тиме не би редовно струјање сока пореметили. Оно бива сваки дан мало по мало, тек по неколико летораста. —

При сваком резању имају се неке справе употребити као: маказе, нож и тестера. Све морају бити чисте од рђе а добро наоштрене. Иза сваког резања треба све нове ране воћарским мелемом опточити.

У Сомбору.

Ст. Коњовић
учитељ прак. вртарства и пчеларства
на срб. уч. школи.

О начину и средствим за унапређење наше пољске привреде

од

Др. Милована Спасића

(свршетак)

6. Земљодјелачке касе.

Свуда и при свакој радњи догађају се несретни случајеви, да радник остане без средстава за своју радњу, но ово се понајчешће догађа код земљоделаца. Њихова радња изложена је разним елементарним незгодама, као што је :град или туча, поплава, мраз, суша, пожар и помор у стоки. Да би се земљорадник у оваковим несретним догађаима помогао, нуждан му је зајам, који ако недобије код своје обштине или код које јавне касе, иде зеленашима, који га са каишарским интересом коначно упропасте.—

Ово зло постојало је и у новим нашим окрузима, за то је познати државник турски Митад паша, кад је у Нишу био, установио у свом подручију земљоделачке

касе, из којих су се помагали земљорадници, били они Христијани или Муамеданци. Од ове установе нашле су се у Врањи, кад је наша власт наступила, знатне суме новаца у облигацијама. Да ли је још и колико у другим окрузима нађено и шта је с оним нађеним новцима било, није нам познато. Надлежне пак власти дужне су ово тачно знати и испитати, па новце на ону циљ употребити, на коју су и намењени

Да би се напоменута зла одклонила и земљеделачки сталеж лакше и са малим интересом до нуждног зајма долазити могао, нуждно је установити *земљоделачке касе* по општинама и срезовима. Ми имамо једну користну установу за земљоделце, а та је: *«општински кошеви.«*Ова установа, поред свог главног определења, могла би врло угодно послужити, да се установе и земљоделне касе на овај начин. Кад Бог да те две три или више година плодне буду, а није нуждно било давати сељацима из кошева храну и семе, могла би се стара храна продати, нечекајући да се она почне кварити, па новом кошеве попунити, а новац од исте добивен узети у земљоделачку касу. Поред ове установе могло би се наредити, да се новци из општинских каса за друге циљеве сељацима под интерес неиздају, но само онима, који су, не својом кривицом, у такав положај дошли, да пољопривредну радњу немогу продужити, а зна се да су људи радини и вредни.

За уделовање наведеног ради унапређења пољске привреде, на првом месту позвано је министарство народне привреде. и оно треба без одлагања да се о истом озбиљно постара. И

7. Пољопривредни закони.

У државама иоле добро уређеним, сви су односи грађана, ма које гране занимања, регулисани законима, који, ако су добро удешени према потреби, и праведно се врше, доносе народу праве благодети. Но како се све у природи, мање или више, мења, тако се мењају и односи грађана, који за собом повлаче и промене постојећих закона.

И у нашој отаџбини, како је неку самосталност добила, издавани су разни закони и уредбе, међу којима има неких, који и пољопривредне односе регулишу. Они су се доцније више пута мењали и допуњавали, али су се ипак преживили према данашњим околностима и потреби нашег народа. Прочитајмо на пример наше уредбе о шумама, жиропаћи, попашама и т. д., па ћемо се подпуно уверити о наведеном, ако иоле познајемо стање и односе нашег народа.

При писању и издавању закона у обште, а пољопривредних на посе, мора законодавац највећу пажњу обраћати, да ти закони подпуно одговарају духу и правој потреби народа и да их је могуће извршивати. Наше пољопривредне уредбе, и што их има нису у горњем духу и смислу писане, па за то нису могле тачно извршиване бити. Узмемо ли шумску уредбу у руке, ми ћемо видити, да она садржи врло лепих и користних определења, па и строге казни за оне, који иступе и преступе чине. Но узмемо ли у исто време и животне потребе народа, његов обичај и навику и гди живи, па ћемо се уверити, да су многе одредбе речене уредбе остале мртво слово на хартији, јер и није било могуће извршивати! Кад се овоме још дода неат и неправда од власти при вршењу закона, онда у место да закон моралише, он деморалише народ.—

Ми рекосмо, да немамо добрих пољопривредних закона, а и оно што имамо, то је се преживело. Ово је увидило и пољопривредно друштво још пре више година, па је чинило предлог Министру финансије, да се пољопривредни законик напише и изда, који ће све пољопривредне односе регулисати сходно потреби и духу народа. Но овај предлог, због његове огромне садржине, а ваљда и због велике тежине, бачен је у акта, па га ни до данас нико неотресе од прашине! —

Како пак сада имамо нарочито министарство за народну привреду, то му на срце полажемо, да се својски и што пре постара о изради пројеката закона по свима гранама пољске привреде и ове законодавној власти на одобрење поднесе; јер ови су од најпреће потребе, да се пољска привреда унапреди.

У ових седам тачака, ми смо напоменули све оно што држимо да је нуждно чинити за брже унапређење наше пољске привреде, нашег благостања. У исто време ми подпуно делимо и оно мишлење, да су и наше све школе позване, према могућности и у колико њин сручни задатак дозвољава, старати се да се знање о привреди по народу распростире, јер знање је сила, која скоро све препоне савлађује.

СЕТИМО СЕ НАШИХ ГРАДИНА

од

С. А. А.[1]

Земља наша сва са врло малим изузетком створена је за повртарство, јер је сва испросецана рекама и потоцима које су главни услови за вртарство, јер врло мало поред река и потока може се где наћи места стрменитог и неподесног за врт, пошто су долине најплодније места, поред тога вода се свуд за поливање да наводити о врло мало трошка и труда, тек да би од земље наше дао се направити прави рај, и да би земља наша поред иоле мало више труда и знања могла повртем подмиривати не само наше домаће потребе, но давати још и за извоз на страну у толикој мери, да би се отуда врло леп новац привређивао.

[1] Ваше патриотске напомене о важности повртарства, о издавању новца на страну за баштованске производе усвајамо у свему. Ваше наде, духовниче, на свештенике и учитеље управљене и сами у унапређењу повртарства гајимо. Само, због маленог простора у листу и нагомиланог материјала изостављамо у. Извините нас.

Кад замислимо неке друге народе ван граница отаџбине наше, како с великом муком и трудом носе земљу својој кући, која је сагрђена на висини на врху каквога шиљка или камена, и том тако донешеном земљом начине код куће градину у којој негују поврће, полевајући га водом често из велике даљине на рамену донешеном, и тај радник у тој својој градини од неколико корака дугачкој и широкој произведе за своју домаћу потребу свакојаког поврћа па још нешто и за продају одвоји, онда се заиста морамо зачудити при погледу на нашег сељака, где на пијаци купује све што му треба, код своје красне и плодне земље, на коју не мора ни одкуд довлачити ни земљу ни воду за полевање, која му сама долази.

Наступило је време кад земљиште за градине и расаднике ваља спремати, с тога би ваљало наше свештенство и учитељи да на овај рад упућују сељака, а такође и на својим земљиштима да чине припреме, и да околину своју, и ђаке своје на делу поучавају томе. И овако радећи, смели би се надати, да би за мало година окитили земљу нашу градинарством, да би тим отаџбини и народу допринели знатне користи, јер, прво, подмиривао би сељак своје домаће потребе, а друго: новац, који се сад за поврће у туђе руке издаје, остао би у земљи нашој, у нас самих, што би и по земљу нашу а и нас саме свакојако корисно било.

Да не би наш пољопривредник, који се досад вртарством није бавио, помислио, да је то неки врло тежак, скуп и заметан посао, који не би био без неке велике научне спреме кадар радити, ми ћемо покушати овде да му у неколико дамо упутства, како и на који начин тај рад да отпочне.

Расадник на најпростији начин прави се овако: На оцедном месту где је земља добра и јака треба мотиком прекопати земљу дубоко и направити обичну мало узвишену леју, за тим ту земљу добро иситнити од траве и жилица добро очистити, и поравнити, а свуд около леје оставити малко узвишице како би се вода задржавала. Леју треба угазити ногама равно. Семе од расада које се мисли сејати, помешати са изгорелим овчијим ђубретом, па онда по леји посејати, ал при сејању врло добро мотрити, да не буде посејано врло често, јер ће чест расад остати кржљав, нити пак да буде врло редко, јер редак расад расте укриво, а сем тога млоги струк расада остане јалов. Кад се овако расад посеје, онда га треба покрити ситно издробљеном, од траве и жилица истребљеном јаком земљом, или што је још боље прегорелим ситним овчијим ђубретом. Најпосле кад је све ово свршено, треба леју потапкати руком или мотиком да се добро слегне она земља или ђубре којим је расад покривен, како неби могао до семена пробијати ваздух

Овако треба сејати сваки расад: паприку, купус, празилук, црни лук и патлицане. Доцније, сваки други дан, треба расад полевати, и то око подне, јер је већ онда земља доста загрејана, и то кантом која има решетку, а ко нема канте, може вршити полевање вргом — лејком — па и лонцем, сипајући из њега левом руком воду на длан десне руке, и десном руком тресући пуштати на расадник воду као кад киша пада, а притом треба пазити, да много воде на једно место не пада, јер би вода семе растерала, и остао би расад у леји на једном месту врло густ, док би место на које много воде пада остало ћелаво.

Да би се рани расадници сачували од мраза, треба на сваки угао (ћошак) леје ударити по једну рачвасту сошицу за један педаљ од земље високу, спремити неколико прутова јаких, дугачких да могу дохватити од једне сошице до друге, и неколико прутова који су дужи но што је леја широка, па чим се опази или се сумња да ће преко ноћ бити хладно или да ће бити мраза, треба дугачке прутове наместити на сошице озгор дуж леје, па оне краће преко њих, па озго покрити са асуром — рогожом —, и тим ће се начином расад од мраза сачувати.

Кад расад никне, треба га врло брижљиво чувати од траве да га не обузме јер ће га угушити, и за то треба сваку травку чим се у расаду опази исчупати врло пажљиво, како се са травом неби исчупао и расад, притом треба мотрити да се у расадник не уселе непријатељи расада, бувач, кртина и ронац — коњештип —, и чим се који од ових непријатеља опази у расаднику, треба пријежно настојати на том да се утамане, а то ће се учинити овако: Бувач ће се истребити прилежним полевањем — прскањем — с водом озго по расаду. Кртину пак, треба вребати јутром рано и вечером у први мрак, јер она у то време најрадије рије па ју ухватити и убити, и ронца — коњештипа — најлакше ћеш из расадника истерати, кад му на пут, који се познаје по издигнутој земљи у расаднику или око њега, забодеш овде онде по једно дрвце или макар и парче сувог корова, јер чим то учиниш, ронац ће се с места оданде иселити и неће онде више ни доћи.

За градину треба бирати место, колико је могуће равније и близу текуће воде. на које се може довести вода јаругом — вадом — као на воденицу што се води, само разуме се не онолико колико је за воденицу потребно, но колико треба за полевање градине

Земљу треба сад одмах добро и дубоко узорати, ако је земља нова и јака, а ако је земља радна и мршавија, треба ју добро нађубрити па онда узорати, и ако је потребно заградити ју, а међутим на показани начин и расаднике одмаћ спремати.

Ко је од јесенас сачувао коју главицу купуса, црна лука, и празилука, нека одмах сада укопа по неколико у земљу за произвођење семена, и то у заклону од кокошију и друге пернате живине, како би

могао произвести семена, да га до године има а да не купује јер је оно вазда скупо.

То ћеш урадити овако

Ископај мотиком или будаком — трнокопом — рупу широку за један педаљ и више, а дубоку колико је потребно да се смести корен и главица купуса до половине, у ту рупу намести главицу усправо с кореном доле, рупу око корена наспи земљом и наби је добро руком да не може ваздух до корена пролазити па покри главицу озго земљом, поли ју доцније водом неки пут док се не прими, па кад истера, мети поред ње кочић и привежи јој гране за кочић да их ветар не поломи. Кад семе узри остави га за до године.

Ако сад немаш купуса за изводе, не заборави на јесен ако га и купиш, укопати у земљу 5—6 главица да произведеш семе, јер ће ти то свакако од користи бити.

За изводе од празилука ископај будаком јарак као за пришће дубоко за једну шаку, у тај јарак изређај струкове од празилука за један педаљ један од другога, заспи и утврди земљом, тако, да горња половина струкова остане слободна над земљом усправљена и не покривена. А црни лук сади под мотику на кућице — оџаке — онако као и пасуљ, у сваку кућицу можеш метнути по 3—4 главице лука и покри га земљом, кућица од кућице треба да ти је раздалеко 1 —2 стопе како га можеш доцније окопавати и плевити.

Кад лук и црни и празилук избије семе, удари поред свакога кочић до 3 стопе висок, па стабла од лука привежи за кочић ликом или узицом, да их ветар не поломи; кад семе сазри осеци га са дршкама заједно, вежи у снопове и обеси на сунце у сувоту да се добро осуши, па кад се осуши, омлати га, а ово ћеш најлакше и најбрже учинити трљањем о спољашњу страну олепљење старе кошнице или просто длановима, извеј га од плеве, па остави за догодине, ал на онакво место где га неће миши наћи, јер га они врло радо једу.

Ово је поука за сејање расадника за нашег пољопривредника, који мисли повртарство само за своју домаћу потребу а не за рâну пијацу обделавати.

О расађивању, у своје време.

Липовац.

БЕЛЕШКЕ

Гојење кокошију.

Кокоши се затворе у омањи умерено видан кокошар са удешеном пречагом у њему за легало. Ту да се ране сваки два сата јечменом прекрупом, која је заметена са млеком тако да није сувише житка, толико да је кокоши могу кљуцати лако. За пиће не даје им се ништа ни вода. Кокоши онда једу врло радо и за 15 до 20 дана добро се угоје.

Чишћење кокошара.

Чим изјутра изађу све кокоши из кокошара унесе се земљани цреп са сгорелим жаром без пламена, и на жар мете се толико сумпорног цвета колико да се развије густ дим, који ће у све шупљине пукотине и кутиће и свуда у кошарући, па се на кокошару затворе добро врата и сви отвори на кокошару, и тако се остави да се кади до подне. После тога отворе се врата и остали отвори на кокошару да изиђе сумпорни задај и да уђе чист и свеж ваздух. Од тога сумпорног када угину све ваши кокошије и друге досадне животињице, а кокошима ништа не шкоди. Само при овом начину чишћења ваља добро пазити да се не би запалио како год кокошар.

Да се поправи посни сир.

Направљене скорашње велије, кришке од сира или цели сирци мету се у пресолац од 100 делова воде и 36 делова обичне кујнске соли, у коме ће стајати 3 до 6 дана превртући га по једанпут дневно. Затим се мете на место, где ће се 18 до 20°Р. топла пара водена одржавати и ту ће стојати 15 дана. У тој пари сир омекша и испусти на површину неку лепљиву материју, коју ваља неколико пута скидати, и тако сир узри брже него да је на ладнијем месту. После тога мете се на мало ладније место а за тим остави се на стално место где треба да је 8 до 10°Р. топлоте. Сир је увек бољи, мекши и маснији што се брже сврши зрење његово. Овако треба поступати нарочито са сиром, који се прави у неким нашим крајевима од млека с кога се скида кајмак.

Справљање грашка.

Познато је већ, да грашак са своје ранљивости заузима врло важно место међу осталим ранљивим материјама. Опитима је доказано, да зрно од грашка садржи много више ране него и разна жита. Но због његовог особеног укуса, који се многима не допада, не троши се за јело онолико, колико би то са његових особина требало. У семењу и зрневљу, која садрже много брашна у себи, претвара се за време клијања брашно већином у шећер, с тога се жита и доводе вештачки до клијања, прави се слад за прављење пива и ракије. Кад метемо грашак одређен за кување у млаку воду да постоји 12 до 16 сата, па воду проспемо и грашак изручимо на једну гомилу да тако остане 24 сата, онда ће се појавити клице и сад је стварање шећера дошло до највишег ступња. Сад тако проклијао грашак кад се скува добија укус као зелен грашак и врло је пријатан за јело.

К.

ГЛАСНИК

Комисија која је послата у Цариград да набави приплодну стоку за завод државне ергеле, вратила се. У Цариграду купила је 3 пастува арапске врсте, у добу од 4—6 година.

*

О оснивању ниже пољопривредне школе за винодеље и воћарство, о којој је изјављена потреба на винарском збору у Нишу и о којој је тадашњи Министар збору изјавио, да се чине припреме за скоро отварање у Крајини, у стању смо саопштити ово: да је народ у округу крајинском са похвалном издашношћу решио лепу новчану помоћ ради подизања зграде потребне за школу. Тако варош Неготин на збору својих грађана решио је да се прирезом покупи сума од 6.000 динара за ту цељ, срез брзо-паланачки 30.576; срез поречки 5.078; срез крајински решио је да се из готовине коју има код управе фондова одмах за

ову цељ изда 30.000 динара; Свега 71.654. Само срез кључки изјавио је да не може никакву помоћ издати.

Даље, по плану који се ради у министарству грађевине, за подизање ове зграде, изгледа да ће још малена сума бити потребна да се прибави, па да се може одмах почети зидање школе.

*

У Министарству просвете и црквених послова спремљено је решење и израђен правилник о школским баштама, са потребним обрасцима и поуком за рад.

ДОПИСИ

Крагујевац, 20. Марта 1889 год.

Набавка коња за војну потребу.

Ево неколико речи о нашој комисији за набавку коња за државу, која је при штабу III коњичког пука.

У комисији је г. мајор Тодор Грубановић командант овог пука, г. капетан Јован Михајловић командир I ескадрона овог пука, г. капетан Обрен Миливојевић командир II ескадрона овог пука и марвени лекар г. Јевђеније Балтић.

Комисија је одпочела примање коња 16. тек. м. и тог дана било је доведено око 10 коња, али неки због мале висине и обима а неки због цене (непогодбе) [1]) разиђу се и комисија само једног прими, — купи по цени од 450 динара. Другог дана доведени су око 8 коња, и од ових примљени су 3; и то: један за брдску артиљерију за 280 дин. а друга два за коњицу и од њих је један плаћен 400 дин а други 430 дин. и тако је до сада набављено 8 коња. Сви ови коњи упућени су у ескадрон на посматрање — пробу — за 10 дана, за које је одређен један каплар, који ће пазити на њих како који једе, какви су при тимарењу и т. д. а за тимарење и ранење одређено је на свака 2 коња — ремонта — по један ваљан стари војник, који такође пазе на ове коње дали имају каквуману или ћуд као: чивтање, бијење предњим ногама, уједање и т. д.

За сада нека буде доста оволико, а ако г. уредник захтева, ја бих могао цео рад комисијски пратити и јављати му ради саопштења читаоцима «Тежака.»[2]

с поштовањем

Милисав Ђорђевић

каплар и писар III коњичког пука.

У Клоки.

Практичан начин ђубрења кукуруза.

Ми не ранимо нашу домаћу стоку по шталама, те тако немамо ђубрета и мучно би нам било и мање њиве нађубрити, толи сву земљу под кукурузом, кад би то хтели на обичан начин учинити, али има други практичан начин ђубрења кукуруза, на који се са мало ђубрета сразмерно велики простор земље ђубре и којим се садашњим резултатима служи наш пријатељ, Атанасије Барјактаревић из Јовановца, округа крагујевачког, бивши посланик на великој народној уставотворној скупштини.

Овако да ђубри свој кукуруз, потребна су за један ланац само двоја кола ђубрета. — Ово се ђубрење врши овако: Направе се једна колица од 4 точка, и на њима се мету мале канатице. — Кад се земља слаба орати почне, коју желимо ђубрити, онда се спреми ђубре натовари се на ова колица, па се са овим колицима иде по ледини за трећу бразду. — Кад дође трећа бразда, а то је ред да се сеје, онда два радника праве оџаке, и један од њих меће у оџак по 5 зрнета кукуруза, а два детета, и то једно од 8—10 година води ју над или коња поред реда, у који стока вуче ово ђубре; друго дете од 12—13 година, које меће на зрна ђубре; трећи радник иде за ђубретом, па мотиком покрива семе и ђубре земљом. — За један оџак доста је 2—3 прегрша ђубрета. — Ово ђубре мора сасвим бити згорело. Са овим радницима може се за дан израдити читав добар ланац земље. А и иначе, при сејању кукуруза, иду по три сејача; овде иду само два детета више, која носе ђубре.

Ово се сејање кукуруза врши као и обично за трећом браздом оџак од оџака је добар корак.

Кукуруз на овај начин ђубрен, роди много боље, него ли на најјачој земљи.

Сав остали рад на овај начин посејанога кукуруза, врши се као и обично. —

На овај начин ђубрен кукуруз, сваки је оџак, па и сваки је струк подједнако нађубрен, док кад се ђубри на обичан начин, онда ма колико, да се на један ланац земље изнесе ђубрета, опет сваки оџак неће бити нађубрен, а још мање, да ће сваки оџак, па чак и сваки струк бити равномерно нађубрен.

Р. М. С. Пешић

учитељ клокачки.

Голубац, 27. Марта 1889 год.

Већ је трећи дан како се олепшало после дуготрајне кише, и ратар је нагло почео да оре за јарицу и осталу стрмнину; баштенски је рад по готову испрљен.

Воће је почело да цвета и леп је изглед.

Једина бојазан, која подузима овд. мештане, то је поплава, која је већ на прагу; јер Дунав нагло долази: из свог је корита давно изашао. Али опет, изгледа неће дуго напредовати — пошто су снегови, може се рећи, већ више од три четвртине отишли.

Милутин Поповић

економ.

Пожега, 20. Марта 1889 год.

Март је готово вавек променљив, а најгори је сад. Зато се при хладноћи чешће чује «да се доиста у Марту коље ложи и кровина с куће стоци полаже.» —

Због оваког времена јара се жита још не сију, сем по где где посеје се зоб — овас; ни градинарство се није још почело сијати.

Овце се још јагње. Јагњад су крепка и напредна, и продају се за клање 5—7 динара, но цена ће јако опасти, чим прође пост.

Стока је у опште здрава; а и у становништву влада добро здравље.

Драг. Н. Лапчевић.

Поцерина, 22. Марта 1889 год.

Променљиво време с непрестаном кишом спречавало је готово сваки рад тако да је за зоб врло мало и орано а још мање посејано и то тек на оцедним местима. Зоб је главни јари усев који се највише у овом крају сеје да би се што пре до потребног новца дошло.

М. Ил. Илић

економ.

У Валаконју, (срез бољевачки) 1889 год.

До 20. Марта време је било врло променљиво. Силни зимушњи снег отопио се — изузимајући Ртањ — и због тога је била поплава. Ретко да ког дана нема ветра.

Тек од 20. Марта настале су погодбе за рад у пољу. Народ се највише бавио у овоме времену са ограђивањем башта и др. имања, за тим орањем и сејањем лука. Овде тек од Благовести постаје јек пролетњих радова (око пролетњи усева). До сад је врло мало посејано

Нико се не жали ни за сточну ни за људску храну, — значи да је има.

Здравље је добро.

[1]) Молим и мере непримљених, као и цене саопштите нам, јер је и то поучно. У.

[2] Ја вас молим за то. У.

Цене земље и аренде мале.

Поплаве је било, али није учинила велике штете; јер је плављење у тимочкој долини то што и ђубрење.

Цене појединих производа исте су као и у Бољевцу.

Каменац
учитељ.

У Медвеђи, (срез ресавски) 27. Марта 1889 год.

Време овог месеца било је кишовито, ветровито и хладно, 22. ов. м. било је и града. Усљед рђавог времена није се могло за пролећна стрмна жита наорати у жељеном размеру, но, опет за стрмна озима жита довољно је наорано, те ће се тако надокнадити ово, што је се са пролећним стрмним житима мало наорало и насејало.

Стање здравља људи и домаће стоке за сад добро је.

Цене појединим производима и усевима од 100 кгр. ове: пшеници 11—12 дин., јечму 7—8 дин., овсу 7—7·40 дин. кукурузу 9—9·60 дин. старој шљивовици од 2—3 год. 28—30 дин. комовици 10—12 дин. Осредњим воловима за рад 300—360 дин.

Пав. М. Радосављевић
економ.

У Нишу, 10. Марта 1889 год.

У Нишу и околини у почетку овог месеца беше доста ладно. Све до јуче вијаше се снег на планинама. Од пре два дана пада велика киша. Ниша̀ва је велика, али пошто су снегови спали са планина није се бојати од поплаве.

У околини (коју сам јуче обишо) виде се лепо никла жита. Мраз им није наудио. У велико се угари за кукуруз а сеје: јарица, јечам и овас. Баште се стежу, лукови саде, на све стране народ је у послу. Од пре три дана почели су се спремати за откривање винограда и резидбу.

Народ је зиму провео, борећи се са сиротињом. На пијацу се догони све мање жита, јечма и кукуруза, а све више стоке: оваца, јагањаца, јунади и коза. Цене су веома ниске. Народ по околним селима пати од заразног тифуса, гушобоље и богиња.

Здравље стоке за сада је врло добро. Непогода до сада није било.

Мих. Ст. Ризнић
учитељ.

Субјел, (окр. уж. ср. црн.) 1889 год.

Поред умерене добити, од свију усева који се обделавају — повољан резултат плодности дала је прошла година, и приличио шљива од које се у целом округу, свагда најбоља корист осети, и најлепше заслуге свом произвођачу исплати. Цена беше 28—30 дин. у први мах (до полов. октомбра) а после спаде на 12—15 дин. пак нешто због тога а нешто због рђава и скупа подвоза, оста доста непродато. Понеки их има од пре 3—4 година, које никакве цене немају; (пробато је и печење ракије од истих али слаба ваjда.[1]

Но који су прошле год. брали шљиве и у кацу, добро сад према досадањим ценама и ракију продају, нарочито ваљевској пијаци 24—25 дин. стар. товар удесна. Јесен је била удесна и помогла је те је и шенице на озим доста посејато и остали јесени радови посвршавани.

Зима није много јака и оштра била, нити је велики снегова и намета било. Понеки искуснији и старији пољопривредници, по неким извесним знацима предсказују и проричу да ће у Марту бити кошаве и мећаве.[2]

Погрешним премеравањем пријављеног земљишта, свет се оптеретио великом порезом, да и поред највеће усиљености, неможе да изравна приход са расходима. — Сем тога рђаво груписана имања појединаца и оштрина закона о потесима, — (и једно и друго) смањило је у велико број стоке овуд и од пре 5—6 година, с дана на дан у тим све више корача. Пољопривредник немогући још да се одвикне од старог начина и више природног гајења стоке и да приступи бољој раси и рационалнијем гајењу, па ако и мањем броју али бољем соју, и да једним бравом надокнади некадања три, и у мали простор да их смести; — немогући то стоји и даље на тој раскрсници; и тако рећи скрштени руку а с болом у души гледа: како му с једне стране намирница за велики порез, а с друге стране — потра и оборија број стоке немило смањује, а кућа, њива и ливада, без најпотребније хране остаља. —

Здравље је у народу добро осим великог кашља међу децом други зараза није било. Тако исто и здравље стоке за сад је добро но пре било је гроница међу свињама. Овце се добро држе; јагњити се почеле почетком Фебруара.

Сено је скупље но обично (3—4 дин. товар). Надница са храном и напој 0·50—0·60 п. дин. Слуга домаћи 36—50 дин. полугође зимско.

Људи се још занимају више кућевним но пољским пословима. Осим којих кола извучена ђубрета; на њивама и ливадама још није ништа одпочињато радити.

Л. Ј. П.
свеш.

Поцерина, 1 априла 1889 год.

Тек сад се време мало пролепшало те се с нагегом могло отпочети у пољу радити и народ је похитао са сејањем зоби премда је земљиште у опште још сувише мокро, особито у овом нашем крају, јер је земља од најтежих. Зло да није обрежито. Јако се кубури са рапом сточном Гвоздени плугови овамо се доста добро израђују и народ их купује јер с дрвењацима у овој прилици «никуд мајци никуд у девере» само кад би били увиђавнији па за обрађивање кукуруза да употребе плугове за прежење и окопавање како би уштедили труда и времена. Остало све као и пређе.

М. Ил. Илић
економ.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

девета седница држана 25 јануара 1889 год.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, потпредседник г. Св. Милојевић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници: г. г. Мата Јовановић, А. Крагујевић, А. Љ. Поповић, А. Живановић, Д. М. Спасић, ред. члан г. П. Савић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 43. Прочита се и усвоји записник 8 одбор. седнице.

Бр. 44. Чита се писмо г. Лазе Мартиновића, свештеника из Житковца (окр. алек.) којим у име сазивача јавља Друштву, да је сазват збор у Прњиловици за оснивање пољопривредне Подружине за срез моравски, на дан 29. ов. м. и моли Друштво да пошље свог изасланика, који ће присуствовати Збору, објаснити задатак Друштва и његових Подружина и упутити Подружину како шта треба да ради.

Одбор с радошћу поздравља ову појаву и одређује за Друштвене изасланике г.г. Свет. Милојевића потпредседника и Ацу Живановића, члана одбора, с тим да им плати подвоз и 10 дин. дневнице.

---

[1] Земљорадник сам не треба да шпекулира, ни да своје производе дуго задржава, већ, што пре изнесе на пијац то боље. Наравно воће нетреба брати док не сазри. У.

[2] Молимо, јавите нам те знаке и колико се обистинише. У.

Десета седница држана 9 фебруара 1889 год.

Били су: одборници г. г. Милутин Савић, А. Крагујевић, П. Тодоровић, А. Љ. Поповић, Јак. Марковић. А. Живановић, Д. М. Спасић, благајник В. С. Богдановић, редовни чланови г. г. Петроније Савић, Дим. Буринчић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 45. Прочита се и усвоји записник 9. одборске седнице.

Чита се предлог члана управног одбора г. Јакова А. Марковића, који је изабрат за уредника друштвеног календара за 1890 годину, какав садржај да буде истом календару. Предлог садржи:

I. Календарски део.

Уз овај део да дођу и месечни радови, али одвојени од самог календара, и да буду разрађени са више пажње на распоред тих радова код наших пољопривредника. Начин, на који мисли да се прибере материјал за дотеривање тих радова у духу прилагоднијем навикама и искуству наших пољопривредника, да изнесе у другој седници.

II. Чланци.

1. Менимо газдовање за наше прилике; 2. О одбирању и пречишћању семена и хране; 3. Рачуноводство за сељаке; 4. Јечам са гледишта земаљске привреде и његово гајење; 5. Бобица, болест на свињама, и како да сачувамо свиње од ње; 6. О гајењу пернате животиње; 7. О подизању вотњака; 8. О нези вина; 9. Цеђење и нега меда и воска; 10. У прилог рибарства, и 11. Приповетка.

III. Белешке.

IV. Таблице.

Календар да изнесе 10 табака, обичне осмине. Чланци да буду написани популарно и изводно. За њих да се отвори стечај до 1. јуна и да се писцима обећа награда од 60—80 динара од штампаног табака, а за белешке, изворне и преведене 50—70 динара. Чланци да се упућују друштву, секретар да их предаје уреднику календара, па овај у договору са председником и референтом за књижевне послове друштва, да бира рецензенте, који ће их прегледати. Рецензије да се читају у одбору и овај да решава. Награда за састав календара, ако се састав не могне добити бесплатно у штампарији, да се доцније одреди. Доцније да буде говор и о подробнијем облику календара и о броју у коме ће се печатати као и о другим појединостима.

Уредник да о свему што се календара тиче извештава одбор на време, да се печатање календара не задоцни.

Одбор: усваја овај предлог у свему, с тим додатком, да се могу примити за календар и други чланци, ако буду разрађени као што је напред казано, и ако за њих, поред горе поменутих чланака, буде места у календару. Стечај за радове да се објави у «Тежаку» и да се одштампа потребан број екземплара, који ће се раздати познатијим пољопривредним писцима с нарочитом молбом, да се приме израде чланака.

Бр. 46. Благајник чита извештај о стању благајнице на крају месеца јануара.

Одбор прими к знању поднети извештај.

Бр. 47. Чита се писмо г. Венијамина Лазаревића, трг. из Смедерева, којим тражи да му друштво дозволи да може упутити на друштвену адресу воћне саднице, које је купио у Б. Пешти, ради засађивања воћем винограда који је уништила филоксера, да не би на њ плаћао увозну царину.

Одбор одлучи: не може се учинити г. Лазаревићу по молби с тога што Друштво није учинило поруџбину.

Бр. 48. Прочита се акт Подружине у Прњиловици, којим јавља да је се конституисала и који су изабрани у управу.

Одбор с радошћу прими к знању овај извештај.

Бр. 49. Чита се молба г. Владислава Павловића, којом јавља ди није могао због суше посејати сав чикванти кукуруз који је прошле год. узео од Друштва пошто је град потукао први кукуруз, — већ је посејао само до 40 кгр. а остатак није, па моли да га Друштво прими натраг пошто је доста скуп, а за онолико колико је потрошио да ће радо платити.

Одбор одлучи: да се прими натраг кукуруз који је г. Павловићу послат а није га употребио, а онолико колико је употребио да плати.

Бр. 50. Чита се молба Велимира Чавића, плугара из Жаркова, да му Друштво набавља из Срема потребну израђену дрвењарију за грађење плугова јер овде нема ко да му је израђује, а обраћа се Друштву с тога, да би уштедио плаћање увозне царине.

Одбор одлучи: не може се учинити г. Чавићу по молби, јер Друштво нема права на то.

Бр. 51. Благајник реферише да је Подружина у Бољевцу узела 1887 год. семена од луцерке у вр. 40. да је од тога продала за 32 дин. а остатак није могла продати већ моли да јој се новац за то претекло семе не тражи но да јој се семе прими натраг.

Решено: да се нетражи наплата од Подружине за непродато семе, већ само да плати онолико за колико је продала.

ОГЛАСИ.

„ЕКСЦЕЛЗИОР“

СПРАВА ЗА КРУЉЕЊЕ КУКУРУЗА.

Ова слика показује облик и начин употребе ове врло просте и због тога и тако ванредно јевтине справе за круњење кукуруза Састављена је из два дела од којих се један на какав појачи сандук заврти а други окреће; тим начином увате зупци кук. клип и провуку кроз машину окруниви га тако, да **зрна сва до једног** падају у сандук а **чисте шепурине** изван сандука напоље. Њоме се како сув, тако и сиров као и разне дебљине кукуруз **врло лако**, са мало снаге може крунити.

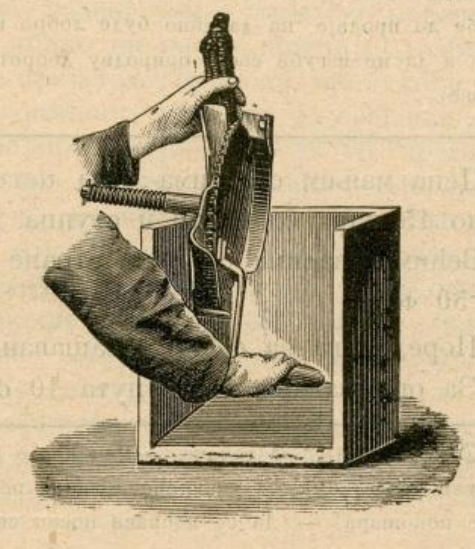

Тежина око 5 килограма
Окруни до 4 ектолитра на сат.

За Србију сада само 6 динара.

Ова **врло практична** справа може се добити у Србији само код Српског Пољопривредног Друштва. Комад 6 динара за готов новац.

СТЕЧАЈ

За радове, који ће се по решењу управног одбора овога друштва печатати у друштвеном календару за 1890. годину.

I. Чланци

1. Менимо газдовање за наше прилике. (Потреба усевног реда; користи менимог газдовања и услови. Разложити неизбежну поступност у увођењу тога начина газдовања и навести неколико практичних — што простијих примера тога газдовања за наше прилике).

2. О одбирању и пречишћању семена и хране. (Имати на уму: да већина наших земљорадника ретко мењају семе када се оно изметне; да је код многих појединн усев (храна) умешан са другим; да сродне усеве сеју један уз други те се између (бастардују), и да на тај начин губе и врсту и каквоћу хране. Осим тога да варива, особито пасуљ, држе, троше, износе на трг и сеју толико измешан, да у њему може имати по 5—6 и више врста. Напослетку да се сваковрсна храна у извесним местима употребљава за семе са смесом друге врсте, и у приликама кад то не треба да буде (у пшеници раж — али не као «наполица», — црвена пшеница мешана са белијом, у јечму овас и т. п.), и да се не само таква него још пуна уродице, земље, плеве и др. износи на трг. Све то поменути, па дати поуку како треба радити, да се свака храна одржи у својој врсти, чиста — засебна, и користи отуда.).

3. Рачуноводство за сељаке. (Разложити потребу рачуноводства у земљорадњи и начин како да га воде *наши писмени земљорадници*. Ако би згодно било удесити уз чланак празне листове за рачуноводство у идућој години).

4. Јечам са гледишта земаљске привреде и његово гајење. (Узети га као материјал за прављење пива и као сточну храну. При говору о сејању и срађивању имати на уму поред осталога и чланак под 2).

5. Бобица, болест на свињама, и како да сачувамо свиње од ње.

6. О гајењу пернате живине. (Користи од гајења живине и у којим приликама коју врсту живине не оставити негајену.).

7. О подизању воћњака. (На којој земљи и у каквом положају које воћке успевају? Како ваља вадити и средити саднице, како земљу спремити, како и када усађивати? У каквом реду и у коме одстојању усађивати воћке, нарочито шљиве).

8. О нези вина. (Како ваља обичан земљорадник да негује вино од бербе до продаје, па да вино буде добро и да може издржати пренос, а да не изгуби своју природну доброту. Обратити пажњу на судове).

9. Вађење, цеђење и нега меда и воска. (Удесити највише према вршкарама).

10. У прилог рибарства. (Потсетити на рибу као омиљену и врло потребну храну у посне даве; штета што се риба лови у свако доба и на сасвим варварски начин — тровањем и убијањем динамитом. Дати поуку да се риба не лови кад не треба, матора бар онда када баца икру, изложивши кад која од важнијих речних риба наших то чини, — да се не упропашћује и не затире тровањем, динамитом и т. п.).

11. Приповетка. (са тенденцијом из пољске привреде).

И другог садржаја чланци, који би одговарали савременим потребама у нашој пољопривреди, примиће се и печатати у календару, ако буду разрађени као што је доле казато, *и ако за њих, иоред овде изложених чланака буде места у календару.*

II. Белешке

Из свију грана пољске привреде.

*

Чланци ваља да буду написани *иопуларно и изводно*, у границама објашњених наслова, без упуштања у дугачка теориска разлагања, тако да ни један, ако је могуће, не запреми више од 4—5 печатаних листова *обичне осмине*, рачунећи у то и слике, а што мање — то боље.

Чланци ће се, кад буду печатани, наградити са 60—80 динара, а корисне белешке (оригиналне или преведене) са 50—70 динара од печатаног табака.

Рок је стечају 1. Луни ове године. Дотле ваља спремљене радове послати под адресом «*Српском Пољоиривредном Друштву, Београд.*» Писма упућена овоме Друштву носе српске поште *бесилатно.*

Бр. 363.
12. фебруара 1889. године
Београд.

Председник
Српског пољопривредног Друштва
К. С. Таушановић

Уредник календара
за 1890 год.
Јак. А. Марковић

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: О тркама — Реч после Ниша. — Начин пчеларења Ј. Живановића. — О кресању или резању воћака (свршетак). — О начину и средствима за унапређење наше пољске привреде (свршетак). — Сетимо се наших градина. — **Белешке**: Гојење кокошију. — Чишћење кокошара. — Да се поправи посни сир. — Справљање грашка. — **Гласник**: Набавка пастува из Цариграда. — Оснивање школе за винодеље и воћарство. — Школске баште. — **Дописи**: Из Крагујевца, О набавци коња за војну потребу; Из Клоке, Практичан начин ђубрења кукуруза; Из Голупца, Пожеге, Поцерине, Ваљаконье, Медвеђе, Ниша, Субјела и Поцерине. — **Записник седница** управног одбора. — **Огласи.** — **Стечаји**. — **Подлистак**: О марвеној хигијени. — Маслачак и коприва као храна и лек.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по образц шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 16. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 16. АПРИЛА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

ПОДИЖИМО „ШКОЛСКЕ БАШТЕ" УЗ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

У нашем чланчићу *«све бољи изгледи...*[1]» ми смо у неколико речи, претставили важност и потребу «школске баште»[2] за основну наставу код нас, и обећали, да ћемо се на ову ствар вратити, што ево сад чинимо.

Ну, пре него што почнемо казивати, како ваља школску башту уредити, те да што боље одговори привредним и педагошким захтевима, које има, или који се стављају у задатак основној школи у нас, мислимо, да најпре наведемо мишљења и погледе неких чувенијих писаца и радника на васпитању и настави, као и да поменемо радове и мере, које су гдекоје државе употребљавале, у корист подизања школских башта. Овим намеравамо: да учитељима и осталим пријатељима школе, просвете и економног бољитка народног, дамо поуздане разлоге, на основу којих они могу да створе за себе убедљивије погледе на ову установу; а органима и оним властима, које су позвате да се брину о напретку школе и што успешнијем утицању његовом на живот и бољитак народни, да покажемо пут на коме се долази до правог циља. .

Вели, да је још *Џ Лок*, знаменити мислилац и научник енглески, пре 200 година учио, да се сеоска омладина у школи занима и *радом на њиви, у пољу и око стоке;* а за синове отменијих породица, у вароши, препоручивао је, да се уче *баштованству* Чувени васпитачи *Франк, Песталоци, Салцман и Феленберг*, у 18 веку и у почетку овог века заводили су у својим васпитним заводима *радове на пољу и у башти.* Владика *Киндерман* у Чешкој, вредни последователь овог правца заводио је у основним школама своје епархије, поред обичне наставе и *рад у башти око гајења поврћа и неговање воћа и дрвећа у оште, као и гајење свилених буба.* Примером овим следовали су и други у околини; те на скоро у Чешкој и Моравској, могло је бити око 200 основних школа, у којима су се учили и ови радови,[1] што је не мало допринело развоју свести и радељивости чешког народа, који је у том погледу — први у аустро-угарској монархији.

Чувени проповедник за *«дечија забавишта»* — *Фребел*, сматра «школску башту» као главну погодбу *«успешног и свестраног развијања деце»*. Сличне је погледе имао и *Хербарт*, чувени немачки мислилац и писац о васпитању и настави.

Па скоро и сви новији писци о васпитању и настави, који баш не желе да се тако јако поводе за тако званим *«привредним правцем»* у основној настави, не само да допуштају «школску башту» покрај основне школе, него то и нарочито траже. Погледе о потреби и уређењу школских башта, код којих је тако вешто везана педагошка (васпитно-наставна) страна са привредном и хигијенском, као да је најбоље изнео *Е. Шваб.* Он ставља у задатак «школској башти» ово:

1, да се ученици у њој поуче практичном пољопривредном знању, нарочито у баштованству;

2, да се у њој гаје домаће биљке и неке животиње, а нарочито да се утиче на заштиту птица, и да се ученици упознају с минералима.

Школска башта, тако замишљена и уређена, по мишљењу Шваба, не ће никада децу претрпавати мртвим, неплодним знањем, — које ће на скоро опет заборавити, него ће је повести правом сазнавању, упућиваће је на развој ума и стварно образовање Она ће утицати моћно на нарав детета, одгајиће децу за одушевљене пријатеље природе, пробудиће у њих вољу за рад и узајамност, учиниће да осећање лепоте буде општом народном својином, а уз то крепиће децу и у развоју тела, — упоредно дакле, с развојем ума. — Идеална мисао, ну која је спојена са стварношћу (реализмом), и која се обазире на цели живот[2]

Школске баште препоручује — Шваб поглавито за *сеоске* основне школе, које сељаку могу дати почетно, основно стручно знање, а да опет од своје главне задаће не скрену. Сеоска основна школа, по мишљењу његовом, «то и мора да чини ако је држави стало до тога, да подигне и увелича порезну снагу својих држављана[3] За то, у школској башти сеоске

[1] «Тежак« бр. 6. о. г.

[2] Код нас се као навалично избегава реч «башта», па се замењује речју «врт». По бољим знаоцима нашега језика — врт значи оно што се по варошима зове «парк« или «перивој»; а »башта» није никако страна реч, како неки мисле, јер отуда и »баштиник« — сопственик непокретног добра. «Башта» — како се та реч код нас употребљава, по нашем мишљењу, најбоље може да одговори ономе, што ми хоћемо да имамо у школској башти; за то смо ми и усвојили назив «школска башта», па препоручујемо и другима, да овај назив задрже. — И назив — «баштованство» не би требало замењивати са »градинарством» или «повртарством«, по што је први обичнији и карактеристичнији.

[1] *Срет. М. Аџића* «Ручни рад у мушк. школи« стр. 28.

[2] *Др. Ер. Шваб* »Naputak za uredjenje škol. vrtova» (превод с немачког од Фр. Клајића); стр. 4—6.

[3] Од истога «Školski vrt« стр. 24.

основне школе има бити: 1, *огледно поље*, за гајење корисног — пољоделског — биља; 2, *баштованство*; 3, *воћарство* и *виноградарство*; 4, гајење *шумског дрвећа* са гајењем *врба* и *дудова*; 5, гајење *цвећа* и *пчеларство*. Ако у школској башти има воде, онда се узимље обзир и на биље, које у води (млакама) расте, као и на животиње које у води живе. Ну, од наставника се изискује, да децу нарочито приволи за баштованство; али при том не треба да занемарује ни остале гране: воћарство, цвећарство и пчеларство, те да свако дете могадне да прибави знање из оне гране према којој можда веће наклоности и воље има. Наставa пак и рад треба вазда да се руководи само у ономе, *што је изводљиво и у границама задатка школе*; као и — *да свако дете не мора све да учи*, што је у башти заступљено.

Како је, по мишљењу Шваба, и *варошкој* основној школи задатак, да народ васпитава по захтевима 19 века, то ниједна варошка основна школа не треба да буде без школске баште. Она је тој школи спомоћно средство за познавање природе, у место да се деца уче о природи по сликама и из збирака осушеног биља (хербарија); она је и место за сиграње и гимнастику, у недостатку домаћих сигралишта, како је то већином у варошима, те да деца не буду осуђена да чаме по собама, или да се потуцају по улицама.[1]

Доследно овоме, Шваб тражи, као и чувени педагог *Дистервег*, да и *уза сваку учитељску школу* буде потпуна школска башта. Он вели: учитељ не мора се изобразити за земљорадника, али опет најмање може хаснити, кад учитељи слушају предавање пољске привреде само теориски. Они морају учити, како се природни закони и главнија народно-привредна начела *примењују*: у кући, башти, пољу и радионици. Врло умесно вели на једном месту. «*Ко хоће да се научи пливати, мора у воду*; па тако, — и *ко жели природу да позна, тај мора ићи у природу*». По томе предавање природних наука има се спојити са предметима у школској башти, а теориско предавање пољске привреде има бити спојено са практичним радовима у школској башти. Па и *већаоница* требала би да има своју школску башту, која би била на истом земљишту, где је и башта учитељске школе.

Свакоме питомцу одредиле би се *леје за рад*, које би у течају 2 године сами обрађивали. Осим тога, у башти би био и један одељак, као угледна *кућна башта*. По наособ, требало би у свакој школској башти за учитељску школу да буде ово 1, ваљан избор *пољског и шумског биља* из околине, где је школа; 2, све домаће врсте *лиснатог и четињастог дрвећа и џбуња*, па ма и само по 1 комад од сваке; 3, *расадник* (семениште и растило) *воћака*, *јагоде*, *облагорођено воће*, особито патуљасто (чучаво) и врстачно (шпалирно), и *лозе* ломаче (османлук); 4, *поље за огледе*, уређено према месним приликама; 5, на окрајцима леја (рабатнама) да буду збирке свих *пољопривредних и техничких биљака*, као и збирка домаћег *отровног и лековитог биља*; 6, *обична* и *стаклена расадница* (клило) са *одељком за гајење површја*; 7, окрајци леја или засебни котурићи са *цвећем*, ружама и украсним џбуњем; 8, *пчеланик* и 9, *гимнастика*. Уз то, на згодном месту и *јама* (басен) за воду.[1]

Тако одређено, савремено и потпуно, како треба да буде уређена школска башта, мало који од педагога и писаца могао је изложити као што је Е. Шваб. Уз то иду и *планови*, које је он израдио за различне

[1] Исти стр. 23—34.

[1] Исти, стр. 42.

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

по

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

од

А. и Б.

(НАСТАВАК)

О наводњавању ливада

Од онога доба од како је г. Секула дошао и Стева „Шваба“ постао је чувена и призната личност у К... Он се готово и сам нашао у чуду, одкуда му сад, одједном, толико „пријатеља и кумова“. Но највише га салећу суседи, комшије, *више* његове воденице, па му се удварају како би га и они омилостивили те да и њима дозволи, да навраћају воду на своје ливаде.

Кад су се заказаног дана сви чланови подружине окупили на Стевиној ливади, коју је одиста лепо уредио, отпоче

Секула: Ти си Стево, право да ти кажем, заслужио да те пред свима похвалим! Ливада ти је лепо уређена а највише ми се допада, што још ниси отпочео са наводњавањем. На то треба свагда да пазиш, јер са наводњавањем треба одпочети онда, кад је земљи влага потребна. *Све дотле, док је земља наквашена зимском влагом и док је још пролетње кише квасе, не треба је наводњавати.* Ко при свем том наводњава, тај ливади слабо користи, јер у томе добу нема још довољно топлоте у земљи, а топлота у главноме изазивље ницање трава. Напротив, позније, кад звезда јаче припече, а трава отпочне да расте, тада ће тек паметни ливадар навратити воду на ливаду.

Код вас овде нема ни једне право вештачки засноване ливаде — но при свем том видим, да су јендеци на Стевиној ливади са свим добро ископани и да правилно укрштају ливаду а то је најглавније.

Вештачких ливада има *са једним нагибом*, т. ј. такових где су јендеци попречно целом ширином ливаде повучени а уздуж их пресецају опет јендеци за одводњавање сувишне воде, која се просула по ливади из попречних јендека. Код оваких ливада прелива се вода из попречних јендека и то само с једне стране са највишег попречног јендека, те тече низ косу равнину до другог попречног јендека. Када се и овај препуни, прелива се вода и из њега, те тако редом кваси комад по комад. Сувишну воду одводе уздужни јендеци онамо где се хоће.

За тим има ливада *са два нагиба*, као на гребен. Тих гребена може бити повише, што зависи од самог земљишта. На мање равним (правилним) ливадама, биће таковихгребена, разуме се, више.

Код оваких ливада излива се вода десно и лево по ливади из јендека који су на врх гребена те тако натапа земљу.

Многи би од вас могао само подесним повлачењем јендека на ливади корисно да употреби дејство воде. Али, вода неће за

ДОПИСИ

У Брестовцу, (срез гружански) Априла 1889 год.

Време је врло неподесно за све у опште пољске радове, врло променљиво, час снег час киша. Народ се бави крченьем њива и ливада, претресањем ограда, оправљањем пољских алата и оруђа, око стоке и т. п. Прошла јесен била је подесна, те је засејато прилично пшенице, која за сада улива лепу наду на богату жетву. Са сточном храном стојимо врло хрђаво; мало их је који не купују и то по скупе новце, а млогима и стока гладује. Узрок је прошло-годишња суша. Здравље је због честе промене температуре неповољно нарочито деца болују и умиру, гушобоља ухватила је прилично маха. Стока за сада добро је са здрављем, само метиљ у овцама прилично је нашкодио. Оскудица у новцу велика је. За порезу и разне дугове млога се имања пописују. Интереси од 12% па до 80% па и више, ако се овом злу не стане на пут и не предупреди, биће хрђави последица. Мода и изопачена цивилизација убија развитак и благостање народно.

Милан Р. Урошевић
економ.

Крушевац, 6. Априла 1889 год.

О стању и радовима пољопривредним, у м. марту могу вам јавити следеће:

У опште м. март ов. год. био је доста хладан, снежан, кишовит и већим делом облачан, те готово, по све неугодан за почетне пролећне радове пољске. Тако, у марту смо имали: сред. м. топлоту = 0,3C°; највећу 21C°; а најмању — 3C°. Снега смо имали све до 9. марта, па се наврну још једаред 17. марта. Сунце је сијало преко дана у целом месецу свега $73^1/_2$ сахата (од 367 сахати дневних), са јачином сунчане зраке 35C°. У ов. м. било је дана: чисто облачних 17; променљивих 14; чисто ведрих — ни један. Средња облачност марта износи $^8/_{10}$. Кишних дана било је 13, и пало је талога свега $58{,}5^{mm}$. Снежних дана било је 4, и било је снега 215^{mm}. Било је и великих вода у рекама, но без јачих излива и штете.

Средња влажност м. марта била је 70%. А од ветрова најчешће су дували СЗ, Ј. и Западни ветар. Ветровитих дана било је 18; магловитих 2. Слана, која је пала 24 марта, и ако је била доста јака ипак се није опазила никаква особита штета на воћним пупољцима и цветовима. У овом су месецу цветали: Дрен, Љубичица, Кајсије, Зумбули и Цар. круне.

Од пољских радова у овом месецу, због честих киша и влаге, тек се је нешто мало успело извршити, и то махом по вишим и оцедњим положајима, а у низини и поморављу још плуг није одпочео орбу. Што се је могло ограбити иоле згодног времена, најпре је употребљено на одгртање и резање винограда, па и на калемљење воћа. За рана јара жита није готово ништа изорано ни засејано, све због рђавог времена.

Одавна се не памти овде овако неугодно пролеће за пољске послове. Главна орба и сејање раних кукуруза одпочеће тек у Априлу по Ускрсу, ако буде време допустило. Судећи по дугој зими, кишном пролећу, тешком и задржаном орању изгледа, да ова година неће бити са берићетом обилна. Ми ћемо се највише радовати, ако се ово наше предвиђање неиспуни.

Усљед опште материјалне оскудице сваки се је стегао и узимље само оно, без чега се никако бити не може. Због тога су и цене свему, па и радницима јевтине. Највише су опале кирије и аренде. Сад су испод половине негдашњих цена, због чега ће и држава имати знатни мањак у порези од кирија. Вашар крушевачки о Благовестима, био је врло велики са приличним прометом. Крупне је стоке највише продато, од средње цене, која се сматра за нешто бољу од лањске цене. Хладноћа је задржала воће и траву, те је се са сеном једва издржало. На местима плаћано је сено по 10 дин. 100 кила.

У ов. месецу Пољопривредна Подружина крушевачка извршила је калемљење и облагорођавање воћа по срезу крушевачком. Док прикупим нужна дата јавићу постигнуте успехе, овог, можда првог озбиљног предузећа за унапређење нашег занемареног воћарства. Исто тако у овом је мес. Подружина набавила разног семења од зелени, поврћа, хране и детелине, што је такође раздато у народ и засејано. Највише је ов. год. тражена и протурена детелина, што је врло леп знак о буђењу свести за бољом и обилнијом храном сточном. Подружина је такође и ове год. посредовала око набављања и протурања у народ боље врсти готовог облагорођеног воћа, дрвећа и цвећа из наше топчидерске економије, која је увек солидно услуживала Подружину нашу.

В. Виторовић.

Ратковац, (срез колубарски, окр. ваљевски) 4. Априла 1889 г.

Пољопривредници у овом крају, нису јесенас угарили и ако је јесен била лепа. Но није било шљива за сушење, те су посејали пшенице и јечма више, но што су иначе сијали. Просечно на 100 становника посијано је 25 хектара земље овим стрмнинама, док би иначе било посијано и испод 20%. Ретко је који угарио, велика је штета за пољопривреднике што не угарују.

Цео Фебруар био је снежан и мочаран.

Март је тако исто био врло мочаран. Ладан ветар са суснежицом и кишом више је владао, а 28 вече пала је јака киша — пљусак. — Овај пљусак много је убио посађене лукове леје и расадницe, по којима је се од јаког пљуска земља окорушила и ницање и растење лукова и других усева је отежано. Овде се ретко предузима пробијање окореле површине на посијаним усевима, но се усеви сами у томе боре.

Пролећни рад наших пољопривредника, врло је неудесан. Ових дана ору и сију овас, и одгрћу винограде, но све због кише отежано. Неки су зоб до сада посејали, по коју воћкицу пресадили и калемили, па и винову лозу по виноградима насељавају и на ново саде али све у малој мери. Важно је што пољопривредници почињу грушисавање имања, али то врло тешко иде.

Наплата пореза зимус вршила се продајом поштo зашто (2·50 до 3 дин. овца, средњи вочићи 30—60 дин. кравица 15—30 па и за ово не бијаше купаца.) Коме, па и најбољим назови газдама није стока за данак продата, он је узајмио и плаћао 40, 60—80% интереса.

После пореза у пољопривредника бијаше друго зло, оскудица у сену. Један пласт обичан, продаван је 7—10 дин. па и то с натезањем се продаје — изузев шпекуланчића — а још горим купује, и ту интерес као и у данку ради па и опет пропаст расте. Ко не може ни под скуп интерес да нађе новац и сено купи, он оно стоке гледа те се завађује од глади, по мало сасеца врбовине те тиме само весела стока живи.[1]) Много више за овако гладну стоку не бијаше склоништа, но што има по гдекоја кошара и то само за волове који раде, а остало све је остављено природи.[2])

Усљед слабости теглећих волова, због зимушње оскудне хране биће орање за кукуруз врло отежано, и још више ако после ових великих киша наступи суша. Од тога страхују земљорадници и умесно.

Озиме стрмнине, по равницама доста је убила вода, и жутнуле су због кише.

Од воћа џенерика је сада у овом крају цветала а остало воће тек што није.

Зимус је се по негде појављивала гушобоља али мало. Било је у опште више помора, но прошле две године, но сада је боље.

Здравље домаће стоке добро је. Перната живина страда од „пипе," но је ја нисам могао приметити. Лечење није предузимато.

Трговине нема, све ћути.

[1]) А може ли детелину да сеје?

[2]) А зар неможе земунице или заклон да начини барем од врљика и прошћа па макар одгралио њиве, јер нигде у др. свету и нема ограда, до у нас.

У.

Цена производима :

Кукурузу 100 кила. . . . . 8—10 дин.
Пшеници « « . . . . . 10—12 «
Јечму « « . . . . . 8— «
Овсу « « . . . . . 8—10 «
Пасуљу « « . . . . . 15— «
Шљивовици и вину по каквоћи 100 лит. . . . 24—60 «

Надница радницима 0·60—0·80 дин. и проста храна.

Под закуп земља узима се за 5—10 дин. од хектара.

Вечито[3]) 250—400 дин. од хектара.

Народ се задужио набавком страних производа.

Интерес је 40—80% а сада ни по то сваки не налази. Мора да му се продаје пошто зашто. Ако што трговина летос не пође наш пољопривредник је већ пропао много горе но што је данас.

Вић. П. Матић
економ.

[3]) Ваљада куповна цена? У.

У Средњеву, (срез рамски) 1889 год.

Месеца Марта било је врло променљиво време и то је доста сметало орању за пролетње усеве и за угарење. Тек од последње четврти месеца указало се мало лепше време, те је отпочети рад довршен и одма у винограду рад отпочео. — Баштенски су усеви засејани. Воће је добро појмило. Цене хране: жито 10·50—11 дин. кукуруз 8·20—8·40 дин. Оскудица је у сточној храни с тога је на цени. Цене стоци: мршаве свиње 60—66 дин. пар, које се јако траже. Дебелих свиња није било за продају. — Здравље је у стоци повољно, а у народу још по где где владају богиње.

Свет. Вучовић
учитељ.

У Бољевцу, (срез бољевачки) 1. Априла 1889 год.

Време је променљиво, махом кишовито, поорано је и засејано врло мало.

Храну већина почиње куповати због прошле неродне и сушне године.

Здравље је у опште добро и код стоке и људи.

Цене су ове: Кукурузу 8 дин. пшеници 11 дин. јечму 9 дин. од 100 кила, — пар добрих свиња 40—50 дин. Овца са јагњетом 10—12 динара. Коза са јаретом 8—10 дин. пар добрих волова 200 до 300 динара.

Добросав Петровић
званичник.

У Тешици, (срез моравски) 1. Априла 1889 год.

У околини овој време је угодно за сваки пољски рад који се у месецу овом има да изради.

Народ се бави орањем јаре стрмине, као: јечма, овса и т. д. сејањем дувана, сађењем кромпира и т. п. За стрмину је сваки поорао и посејао за $^1/_3$ свог земљишта, а остало је за дуван, кукуруз, конопље и т. п.

Милан М. Јовановић
пољопривредник.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Г. Мики Спасојевићу, из Муселина округа шабачког, објашњење о *шведској детелини.*

Шведска детелина (лат. trifolium hybridum L., нем. schwedischer Klee, Bastardklee, Alsike) дугогодишња је биљка, цвета у Јулу и Августу. Тролиста је и расте 30 до 60 см. високо. По Панчићу има је и код нас дивље. Најважнија врста детелина са њене сочности, и посејана са другим травама даје изврсну сточну пићу у зелено. Она расте најбоље на влажној смоници и иловачи са лапорастом здравицом; но успева и на подводној иловачи и у тресетној земљи, и на великим висинама где ни једна друга врста детелине не расте. Неподноси осушне и посне пескуше, а у подводним напредује. На влажној земљи сеје се сама без смеше са другим семеном најбоље у пролеће, а на осушној земљи најизвесније с јесени. Може се сејати и са другим семеном од трава. Добро је помешати са осмином црвене детелине, јер се боље држи те неполеже. На ектар сеје се 10 до 12 килограма. Семе треба веома мало земљом покрити. Од једне косидбе укоси се 40 до 45 мет. центата сена са једног ектара.

Коси се кад буде у потпуном цвету, па докле год прецвета.

После сејања у почетку друге године може се пустити стока да пасе.

Роди много семена, само оно много и лако опада.

ОГЛАСИ.

СВИЛАРСТВО

И ове године произвео сам семена свилених буба, од праве расе јапанске, миланске, и из Сирије у Малој Азији неколико килограма. Дајем на знање свакоме пољопривреднику који жели гајити свило-бубе нека се обрати подписатоме где ће добити семе безплатно. Од ове радње привредник добија први лебац и то без новчаних издатака, само треба труда. Зато саветујем свакога да семена за идућу годину задржи.

у Свилајнцу.

К. Д Великић
трговац

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Подижимо школске баште уз основне школе. — Голубачка мушица. — **Белешке**: Свагда да имаш тазе пасуља. Црвљање свиња. — Зашто пшеница главничи. — **Гласник**: Министар Народне Привреде шта чини ради унапређења винодеља у Крајини. — Наш економски програм у »Отаџбини«. — **Дописи:** Из Брестовца, Средњева, Бољевца, Тешице, Крушевца, Ратковца. **Јавна говорница** О шведској детелини. — **Огласи.** — **Подлистак:** Збориште ливадара. О марвеној хигијени.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН
За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. В.
Дописницима који редовно и по обрасц шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 17. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 23. АПРИЛА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

ПОЉОПРИВРЕДНИ КРЕДИТ И КАТАСТАР

КАО ПРВА И НАЈПРЕЧА ПОТРЕБА ДРЖАВИ И НАРОДУ

од
Станисава Станисављевића
економа

Много се писало о унапређењу пољопривреде у нашој отаџбини; писало се много о томе како да се помогнемо; како савршенијим начином земљу да обрађујемо; какве усеве да сејемо и коју домаћу стоку да гајимо; каквим справама да се помажемо и како да се користимо радом у своје време да би дошли до боље жетве и већега доходка. Укратко: како да спојимо вештину пољопривредног заната са природним законима и њеним силама — да би нам земља што боље осигурала опстанак?

У времена кад су порезе највише до 60 талира износиле и кад је поред питомих пашњака прекривених стадама и чопорима, жирородна гора, поносито своју главу уздизала над домовима «сељачке задруге» — наш сељак сматрао је сваку поуку и меру за унапређење пољопривредне гране као «луксуз». Све што је потребно било за опстанак задруге, производило се у самој задрузи а оно мало порезе, соли и других потреба могао је с мало новаца подмирити; све остало сама је природа богатством овојим подмиривала.

Данас већ није тако. Многе су задруге издељене, земље раскомадане, гора посечена, пашњаци разорани — а стада и чопори затрвени. У колико је пређе задруга била имућнија и јача у толико је данас сваки члан њен као инокосан све више порезом оптерећен. Упоредо са овим иде и тежи начин живљења због много мање зараде, јер су земаљским производима цене јако пале — скоро рећи ништавне. Због свега тога настала је данас потреба *да се земљораднику пољопривредним кредитом пружи брза помоћ*, како би довољним обртним капиталом могао примењивати поуке и искуства на корист себи и држави. Без овога је узаман свако напрезање за бољитак пољске привреде. Ове поуке отпре сматране као излишне, и примена обртног капитала данас је најпреча потреба, без које се данас опстати не може!

Морамо признати, да је земљорадник наш данас преоптерећен порезом. Ко томе неверује, нека се упути за време прикупљања порезе у унутрашњост — па ће се уверити. Преоптерећеност ова не долази само од високе стопе пореске, него отуда што се при увођењу нове порезе у нашем народу т. ј. при попису са свим од ока радило. При попису «тапије» су биле најмеродавније основе за израчунавање површина појединих добара. Ко је иоле пажљивије посматрао ово израчунавање према подацима тапија — и који је поред тога, имао прилике да се лично увери о неспремности оних чланова пореских одбора, који су земље по класама размештали — тај ће лако моћи да сазна оне грдне мане које су се овим новим системом порезе код нас увукле. Такве замашне грешке у израчунавању (било хотимице или не) доводе нас до очајничке суме, коју ми земљорадници годишње држави плаћамо. Да би се овај по све погрешно изведени систем порезе свео у границе правилности (а не као данас Пек, Пожаревац и Пирот у II класу земље) од најпрече нам је потребе *катастар*. Састав овога катастра скопчан је са највећим новчаним жртвама (јер би државу у најмању руку стао до 30 милиона динара). Да би се овај посао могао свршити са нашим маленим средствима, мишљења смо да се катастрирање земаља предузме на овај начин:

I. Издати закон о катастрирању појединих добара. У овом закону да се одреди рок, до кога се најдаље сваки имаоц земље убаштинити мора. Поред тога да се означи дужност појединих имаоца земаља, чланова комисије и чланова секције који би овај премер и снимање вршили, са строгом одговорношћу; и најпосле у овом закону да се одреди такса од ектара премереног земљишта.

II. Да се образује довољно геодеских секција које би овај посао вршиле по одредбама законским и то:

а. Секције састављене из *приватних геодета* које би по дужности имале овај посао претходно да изврше (премер и снимање земљишта.

б. Контролне државне секције, у којима би били државни енжењери и који би сваки рад претходне секције дужни били да прегледају и одостовере као

исправан. Без прегледа и потврде ове секције да се не сме исплатити рад приватне секције, — а за време док контролна државна секција рад ових не прегледа има се од имаоца премереног земљишта припадајућа такса наплатити и предати у депозит државној каси

III. У исто време да се оснују хипотекарни заводи. — Ови би заводи отворили кредит онима, који су имања своја — (земље, винограде, баштине и т. д.) већ убаштинили према томе онда — кад поднесу извод копије сит. плана и премер земљишта из катастра државном влашћу оверен. Овим би начином имао земљорадник отворени кредит са 3—4% обртног капитала, који би употребио на развијање свога рада и увећање прихода и тим би се потстрекао на што скорије убаштињавање своје имовине о своме сопственом трошку, што би по државу и јевтинији и бржи начин био да се до катастра дође.

Оваким начином изведен катастар донео би ове користи:

1. Што би се поделом земаља у више класа пореза и правичније и тачније разрезала.

2. Што би држава — уложеним великим обртним капиталом из хипотекарних завода код земљорадника и порезу на обрт у далеко већој мери приходила, и

3. Што би се створиле прилике земљораднику да брже и јевтиније до обртног капитала дође, који му је данас као прва и најпреча потреба нуждан за примену поуке и искуства, на стварни бољитак земљорадње и подизање благостања у држави.

Убеђени смо, да не може бити за државу све једно — да ли ће народ и даље остати у оваквој оскудици и са оваквим стањем у пољопривреди као што је данас или јој се ваља што пре и оберучке одазвати за спас привреде, који је уједно спас саме државе. Или се још може наћи Србин у овој земљи који у сиромаштво народа његова још неверује? Жалосно ће и стидно бити кад се на развалинама српске земљорадње нађе место — где је некад она величанствена зграда «сељачке задруге», постојала!... Преврћемо камен по камен,... крчићемо то гоњени тешком оскудицом али ће онда све бити *доцкан!* Тада ће се и чиновнику и трговцу и занатлији српском приказати она страшна слика жалосне српске прошлости!... Зато, помажите за времена. Спасавајте пољопривреду још у дванајестом часу! *Катастар за државу а кредит земљорадинку — то је прво на реду!*

Зашто кукурузно семе не ниче?

Више пута и то врло често виђамо да њиве засејане кукурузом оману — т. ј. семе бачено у њиву не ниче — не клија. Сујеверци закључују, да је то због тога, што људи раде у некаку *водену суботу* и друге дане, којима се по њиховом веровању радити несме.

Не, у томе не лежи узрок. Нека пољопривредник потреви све угодне услове за радњу, па ће имати добру жетву или берву, јер празници ни уколико не

ПОДЛИСТАК

О МАРВЕНОЈ ХИГИЈЕНИ

ПО ФРАНЦУСКОМ

ПИШЕ

Јован Милинковић

ЈАВНИ ПРАВОЗАСТУПНИК ШАБАЧКИ

ПРВА ГЛАВА.

О стајама за марву.

(НАСТАВАК)

1. Кошаре. По другим државама, где је изодавна земља изподељивана на спахилуке, па и ако нема више робовања спахијама, земље су подсељене између спахија и прећашњих њихових рахетина, ту газде подижу кошаре (штале) за краве музаре; за волове што се ватају у јарам, и за волове што се тове, зидају каменом или добре печеном циглом, па се с поља улепе гипсом, или циментом (воденим кречом), да пацови не подривају и да се не улегу унутра. Али где се праве такве стаје за волове и за музаре, разуме се само од себе, да су и куће озидане, или бар од набоја погрђене где живи народ у собама са стакленим прозорима, са добрим озиданим фурунама. Код нас на против нема спахилука, ни велики комада земље за аренду, осим у гдекоји варошки трговаца и селски газда, који су више накуповали него што сами могу да ураде, али и то нису сувише велики комади и нема их много: највише су у нас сељаци господари своје земље и могу по вољи да подижу кошаре или штале за говеда; али ако не могу да озидају, могу и треба да бар тако ограде да марва у њима не прозебе од ветра, ни опет да је помори запара. Чиними се да ће то да буде излишно што ћу казати, да кошара или штала треба да је окренута на подне или на исток, а никад на север или на запад, то наши људи и сами знаду. У Србији највише владају западни ветрови, што доносе кишу, од севера дувају што гоне снажне облаке. Прекомерна влага и зима најлакше се избегне, ако човек има какво згодно место, какву косицу, која заклања стају од северо-западни ветрова; али кад се човек мора задовољити са местом какво има, онда је неопходно нужно од те две стране нарочито, добро замазати малтером, ако је стаја од камена, или улепити иловачом и плевом ако је од плетера, да од ветрова не прозебе марва, која је у таквим приликама врло подложна рематизму, или запаљењу плућа, тима двема опасним болестима. Разуме се само по себи, да ту стају ваља улепити одасвих страна, али ако има пукотине само од подне, или само од истока не уди марви тако као кад их је од севера или запада. Француски се писци жале о том предмету на своје сточаре по округима долине реке Лоаре, што држе да је за њихову марву врло нужна атмосфера влажна, не само блага него врућа, да човек има муку да издржи дуже време у њиховим шталама, ти се сточари плаше да разладе и проветру стају, где су им музаре и волови. Али, веле француски писци таква врућа и влажна атмосфера што се скупи у стаји од дисања и испаравања марве, очевидно

Шљиве на зелен продају се по 13 динара. Ко је икад водио рачуна при сушењу шљива, видеће, да је ова цена тако ниска, да је мала разлика између ове цене и.... забадава.

Могу да вам тврдим да шљиве продаје сад само онај, коме је нужда велика. Прошла су она луда времена, кад је се за бесмислице задуживало. Е, па, онда какво је то трговачко срце? [1] Мисли ли држава наћи овоме лека? [2]

Стока овог краја у опште рећи јадно изгледа. Народ је научио да је преко зиме израни сламом под ведрим небом. [3] Зима почела рано а отегла се млого, сено испродавано а земљиште преорано. Пашњака нема. Тешко је зими чувати, кад траве нема, неће стока да стоји, ајд онда затвори је у иструлелу сламу.

Закон који је порушио ограде, упропастио је свет..... особито — нераднике. [4]

Камо лепа срећа, да је закон заповедио: ограде око пашњака и ливада морају бити подигнуте живом оградом, [5] као гледичије, глога, па у крајњем случају од багрена. *Надлежни* мислим да су се о овом боље размислили.

У. Палеташевић.

[1] Трговина нема срца, но рачун, У.

[2] Држава не може дати новац, јер га ни она нема. Она само оно има што јој народ да, него може се новац скупити и подесним начином на сигурно јемство давати на зајам — уређењем тежачког кредита на чему држава ради. А народ може оснивањем задруга новијега доба да се и сам помаже. У.

[3] То више не иде. У.

[4] Ове и не треба заклањати. У.

[5] Ово закон не може да заповеди. Расписом је препоручено и чине се олакшице у набавци, па народ не чини. Но и да чини, стоци треба доста хране произвести, па у штали ранити. Зато препоручујте детелину и другу сточну пиљу. У.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

једанаеста седница држана 18 фебруара 1889 год.

Били су: председник г. К. С. Таушановић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници: г. г. Милутин Савић, А. Крагујевић, К. Ђорђевић, П. Тодоровић, А. М. Секулић, А. Љ. Поповић, Јак. Марковић, А. Живановић, Д. Спасић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 52. Прочита се и усвоји записник 10. одборске седнице.

Бр. 53. Прочита се предлог ужег одбора о активнијем утицању Друштва на Подружине, који је рад тога изабран у 8. одборској седници. Одбор по дужем споразуму и објашњавању одлучи:

I. Да се све Подружине позову писмом да ступе с Друштвом у тешњу пословну везу и прибави од њих писмени одговор, пристанак, да ће свој рад саобразити одредбама изложеним у правилима овог Друштва, — нарочито у погледу њихових права (чл. 42, 43 и 44) и дужности (чл. 41, 45, 46 и тач. 7. чл. 37.) — Па кад се на тај начин ако се успе, Подружине стално привежу уз Друштво као његови саставни делови (чл. 36.) онда да се од њих изиште извешће: о *члановима* њеним, који су, како су подељени и колико их има, плаћају ли и колики улог — и о *управи* из каквих се часника она састоји и који су сада (чл. 38, 39, 40.)

Но обоје ово може се уједно извршити.

II. У колико се ово не могне постићи са писменим споразумом, да се после извесног времена изашиљу у поједина места и нарочити друштвени изасланици, који ће тамо на месту у име Друштва с дотичним Подружинама имати да утврде и сазнају све оно што се захтева под тач. I а уједно да се споразуму о извршењу и постижењу ниже изложеног. Ово ће нарочито вредити за она места, где су Подружине већ пропале или су на путу пропасти.

III. Да би се за тим постојеће Подружине покренуле на живљи рад у смислу чл. 37. потребно је:

1. Да Друштво свакој Подружини шаље своје изасланике или путне учитеље по могућству једанпут у години, који би држали стручна предавања о напреднијим радњама, по свима гранама пољске привреде. При предавањима овим ваљало би нарочито обзирати се на поједине привредне прилике и потребе; а изашиљање изасланика друштвених нарочито подешавати приликом држања зборова Подружина, рад расправљања питања по тач. 3. чл. 41. друштвених правила.

2. Да Друштво што обилније и *материјално* потпомаже Подружине, у колико дозвољавају новчана средства и буџет друштвени и то: давањем семења, справа, кошница, воћарског и пчеларског оруђа, семена свилених буба, приплодне стоке, — и то у виду поклона или набавком за рачун Подружина а по јевтинију цену но што предмети Друштво стају.

Справе које би се слале Подружинама на углед, да дају бесплатно члановима ради пробе, а да им се препоручи да и скокове приплодне стоке наплаћују од чланова мањом таксом.

3. Да Друштво преко Подружина утиче на приређивање малих изложаба стоке, нарочито приликом вашара и др., па да даје награде у новцу и похвалницама.

4. Да Друштво преко Подружина упознаје наше пољопривреднике с радовима савршенијих справа и препоручивих машина, те да се виде користи од ових.

Том приликом да се нарочито агитује за удружено набављање справа и машина, као и за заједничко обрађивање земље.

5. Да Друштво преко Подружина утиче, да се где год нма услова подижу мања угледна добра, воћњаци са сушницама препоручених система, виногради и пивнице, воћ. расадници, пчеланици, магацини за скупљање мехурака (па да посредује у продаји ових) и др. -- све према месним приликама и потребама.

IV. Зарад непрестаног подржавања тих Подружина у раду и вези с Друштвом, да се нарочито стави секретару друштвеном у дужност да о томе води бригу и да с времена на време изазива преговоре и споразуме с Подружинама о појединим предметима било путем преписке, било непосредним изашиљањем друштвених чланова у Подружине или позивањем по кога часника подружинског у Друштво — а по решењу управ. одбора. При овом да се не губи из вида тачно вршење одредаба чл. 41. — држање подружинских скупова — и да Друштво по могућству увек буде заступљено на зборовима подружина по тач. 3. чл. 41. правила; — па и при држању годишњих скупова Подружинских за свршавање обичних послова, да друштво шаље с времена на време по кога свог изасланика.

Друштвеног секретара учинити одговорним, ако би се пропустило да се од стране Друштва учини што треба, да скупови Подружински по тач. 3. чл. 41. не испадну како ваља.

Сем тога одбор може одређивати од времена на време комисију која ће прегледати рад у овом погледу и предлагати шта би се још имало радити.

V. Потпомажући, на изложени начин, да се садашње Подружине покрену на живљи рад, Друштво ће тиме посредно утицати и на остварење *нових* Подружина. Ну, у том циљу имало би Друштво радити и ово:

1. Да се ради оснивања нових Подружина поразмисли о местима где има услова за то; па да се преко појединих познатијих и усталашнијих људи најпре протури та мисао у дотичном месту и крају, па онда приступи оснивању Подружине.

2 Било да се иницијативом Друштва, или самих грађана дотичног места и краја приступи оснивању Подружине — да Друштво свагда буде заступљено на тим зборовима рад оснивања Подружина, изашиљањем свога изасланика који ће одмах имати да изврши и дужности под I.

3. Да Друштво сваку нову Подружину одмах морално и материјално потпомогне, као што је о томе напред речено.

Бр. 54. Пошто је потпредседник друштвени г. Св. Милојевић, спречен званичним пословима, те не може отправљати дужност потпредседника, то одбор одлучи на основу правила, да потпредседника заступа у времену дужности, члан управног одбора г. Анта Крагујевић, као најстари члан одбора.

Бр. 55. Приступи се избору писара — администратора према расписаном стечају, па пошто одбор не могаше ни једног од пријављених кандидата изабрати за сталног писара-администратора, то овласти председништво, да само набави потребно помоћно особље а у границама буџета.

Бр. 56. Прочита се акт Подружине у Прњиловици, којим моли да је Друштво помогне тиме што ће јој послати од лакших и тежих кованих плугова на углед, и извесном количином семена пшеног и градинарског биља, које би она раздала члановима својим да их сеју рад пробе и угледа.

Одбор одлучи: 1. да се Подружини пошљу на углед два кована плуга, лакши и тежи, но с тим, да кад их прода пошље новац друштву; и 2. да се Подружини пошље као поклон од Друштва семена пшеног и градинског биља у вредности до 50 динара.

Бр. 57. Секретар реферише да је се члан друштва г. Игњат Мирковић обратио Друштву молбом, да потражи на послугу од Бечког пчеларског друштва клишеје слика из пчеларства пчелара Бек-а, који су му потребни јер хоће да изда књигу пчеларство; да је Друштво према овој молби тражило те клишеје на послугу и да је Бечко друштво вољно да их уступи бесплатно на послугу с тим, да се за њих положи кауција у 50 Ф. а. вр. Ово саопштено г. Мирковићу но он моли Друштво да оно положи за њ кауцију а он ће радо издати признаницу на тражену кауцију — докле клишеје не врати.

Одбор одлучи: да благајница положи кауцију за поменуте клишеје а да од г. Мирковића узме признаницу на издату суму.

Бр. 58. Прочита се писмо председника друштва Св. Саве да се бесплатно шаље «Тежак» читаоници пансиона друштвеног.

Одбор одлучи: да се «Тежак» бесплатно шаље читаоници пансиона Друштва Св. Саве.

Бр. 59. Прочита се писмо читаоничког друштва «Дворане» у Дању, којим тражи да му се бесплатно шаље «Тежак.»

Одбор одлучи: не може се друштву «Дворане» дати бесплатно «Тежак.»

НЕКРОЛОГ

† **Јаничије Поповић,** професор Богословије, редовни члан Срп. Пољопривредног Друштва умр'о је 16. о. м.

Рођен је 1835 у Медвеђи ср. трстеничког окр. крушевачког.

Покојник је свршио нижу гимназију у Крагујевцу, Богословију у Београду и на острову Халки, а у Атини филозофију.

Човек изванредне благе, тихе, питоме и скромне природе; редак вредноћом и карактерношћу природно је морао заволети природу и привреду. Он је и у последње доба, под своју старост радо калемио, при томе се несрећно повредио, што му је и смрт ускорило. Многобројни ученици, другови и поштоваоци испратише га беседама и лепим успоменама до вечне куће.

И ми, благодарни што нам је позаимао свога драгоценог знања и искуства, ма да је и у својој струци имао доста рада, придружујемо се толиким топлим молитвама и велимо: Вечан ти спомен међу нама добри Јањо!

ОГЛАСИ.

„ЕКСЦЕЛЗИОР“

СПРАВА ЗА КРУЊЕЊЕ КУКУРУЗА.

Ова слика показује облик и начин употребе ове врло просте и због тога и тако ванредно јевтине справе за круњење кукуруза. Састављена је из два дела од којих се један на какав појачи сандук заврти а други окреће; тим начином увате зупци кук. клип и провуку кроз машину окрунивши га тако, да **зрна сва до једног** падају у сандук а **чисте шепурине** изван сандука напоље. Њоме се како сув, тако и сиров као и разне дебљине кукуруз **врло лако**, са мало снаге може крунити.

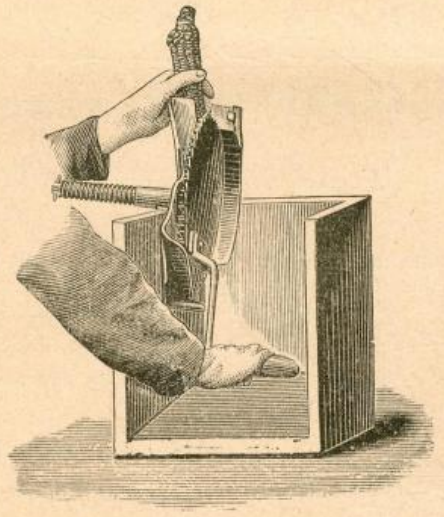

Тежина око 5 килограма
Окруни до 4 ектолитра на сат.

За Србију сада само 6 динара.

Ова **врло практична** справа може се добити у Србији само од Српског Пољопривредног Друштва. Комад 6 динара за готов новац.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Пољопривредни кредит и катастар. — Зашто кукурузно семе не ниче? — Подижимо школске баште уз основне школе (свршетак). — Голубачка мушица. — **Белешке**: Противу пролива код телади. — **Гласник**: Тарифа за подмеравање буради. — **Дописи**: Из Орашца, Брестовца, Г. Врањске. — **Записник седница управног одбора.** — **Некролог** † Ј. Поповића. — **Огласи.** — **Подлистак**: О марвеној хигијени.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉОМ

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од 4 априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи поштa бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. В.

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 18. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 30. АПРИЛА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

ГЕОДЕЗИЈА

ДРЖАВНО ЕКОНОМСКА ЧИЊЕНИЦА

Сваком по правој мери.

И ако нисам помишљао да се бавим и радом као што је писање чланака, опет данас не могу да се одречем и тога посла, већ хоћу да проговорим јавно о питању, које је незнам из каквих разлога у нас још једнако и недотакнуто или не бар с оне стране, одакле би требало да се отпочело на њему већ увелико радити.

С тога вас молим, господине уреднице, да изволите штампати овај чланак у вашем цењеном листу.

Може се увиђати или неувиђати прешност питања о катастралном премеру наше државе,[1] али потреба за тачним катастралним плановима који би одговарали свима условима за напредовање како у нашем друштвеном тако и у нашем државном животу, расте из дана у дан. Ова се потреба с напредовањем културе јављала и у свима другим културанијим државама па ево је и код нас у своме најизраженијем облику.

Оправдани захтев, да становништво наше државе што је могућно *боље, лакше* па и *сигурније* одговара својим даначним обвезама гони нас: да изналазимо *нове привредне изворе* у самој нашој земљи, да отварамо *нова поља заради* и ми морамо ово да учинимо што пре, ако желимо истински порадити на осигурању економске будућности нашега народа.

Доста се ако не и сувише само писало о благостању, сада ваљда треба почети и радити, крајње је време да сада већ једном почне вршити сваки своју дужност, па ће жељено благостање и по себи доћи.

За испитивање или боље за истраживање нових привредних извора за отварање нових поља заради, добра је карта преко потребна, она је неопходно сретство за то. Потписани мисли, да ће се у овоме сложити с њим и наши економи и финансисте, па да ће и они сваки са свога гледишта ово још и несумњиво доказати.

[1] Поредити с пр. бројем „Тежака." У.

Али, који ће да узме иницијативу у тако важноме послу као што је премер државе па и израда добрих катастралних планова.

Премер не могу извршити појединци, као што не могу ни добре катастралне планове они да израде, — па то не могу ни поједине општине и ту ће задаћу морати на се примити наша држава. Ово је био случај и у свима другим државама, па ће тако морати бити и у нас. Држава је обвезана да се што пре побрине за премер и израду добрих катастралних планова и с тога, што на основу таквога елабората, који у свима приликама има и потпуну *правну вредност* све чињенице народне привреде: Индустрија, Трговина, Земљорадња Рударство, Шумарство итд. добивају јачи полет, све почиње сигурније и одмерније да напредује

Да би још јаче ово горње потврдио навешћу речи уважених и меродавнијих страних капацитета.

Хумболт је дајући мишљење своје о потреби премеравања целе пруске државе тврдио: *да су већ прошла времена кад су премери вршени само с тим смером да се што боље и сигурније регулишу даначне обвезе држављана, већ да је то неопходно потребно и за изналажење нових привредних извора у држави*; — а *Бајер* у седмој деценији овога века каже поводом питања о поновом премеру Пруске од прилике ово: *ништа не може боље и сигурније дићи па и осигурати благостање једне државе као оно, што она од свога земљишта добива, и с тога нема ништа важније у овоме погледу него олакшати испитивање његово на све могуће начине уравњати све путове онима, који су позвани, да на земљишту нове изналаске чине. Премер државе мора се дакле тражити из дубљих и много шире основаних разлога него што би то за само регулисање даначних обвеза на први поглед потребно било. Истина је, да премер државе треба да послужи и за ово, али виши смер премера је поглавито у томе, што се на основу премера могу како зиратна тако у опште и сва остала земљишта у државно економском, привредном смислу најбоље и најлакше испитати ...*

Овако је говорено и писано пре две деценије у Пруској, која је већ била премерена али премер није одговарао савременим потребама, а шта ли би требало

казати о нама, који смо у томе погледу још једнако врло далеко и од почетка за спрему за српски катастар.

Пређност питања о катастру обелодањује се још јаче кад погледамо наше финансијско стање и узмемо у обзир толике молбе и жалбе којима је наша пореска управа пуна на једној страни, а поред тога и опадање пореза на земљу из године у годину на другој страни. Узевши све ово у обзир мора се сваки и нехотице запитати па шта је ово у нас? — хоћемо ли и ми већ једном поћи рационалнијим путем којим су остале модерне државе ишле па и данас иду? — На што нам оваква пореска управа какву ми имамо кад су нам бројни податци од целокупног земљишта, кад су према њима и оптерећења по класама зиратнога земљишта па и прорачуни државних прихода готово илузорни?

Видели смо да нам пописи, који нас тако скупо стадоше, не помогоше да изађемо из овога несигурнога финансијскога стања; видели смо да у те пописе немају вере ни појединци, па ако се сме рећи, ни сама држава није с њима потпуно задовољна и то с пуним правом не, јер сви досадањи *пописи нити су до сад били, нити ће икад и у напред бити поуздана основа за потпуно осигурање финансијске снаге нити за правично и сразмерно оптерећење држављана у опште.*

Већ и из поменутога следује непобитно: да је крајње време да се од стране државе у питању српскога катастра пође напред и да се на место лабавих пописних основа почне да диже темељна катастарска основа.

Треба ли поред свега овога још скретати пажњу и на толике парнице, на толику дангубу, на толике узалудне трошкове, који сви потичу поглавито и отуда што се и незна свакад тачно, докле је чије, — што се незнају нити су утврђене сигурним и несумњивим обележјем границе појединих добара у опште, о општинским и државним добрима и да неговорим.

У модерним државама одавна су већ начисто с тим, да је сигурно и несумњиво *обележавање добара нераздвојно од сваке интензивније пољопривреде*, па ако ствар још озбиљније узмемо, готово нераздвојно и од помисли за унапређење пољопривреде па и радиности у опште. Ако је по кад што ово обележавање појединих добара и пренебрегавано то је чињено само у оним државама у којима се право индивидуе погрешно издизало над свима осталим у држави.

Земљиште је оно што остаје на свагда, оно је она немењива основа, коју нараштаји нараштајима предају, оно је темељ свега породичног и државног живота и зато треба и у нас обележити и осигурати границе сваког појединог добра са истом збиљом, па ако је потребно и са истим жртвама, као год што осигуравамо и државне границе за које је и крв проливана. Свака шака земље треба да је исто тако осигурана као што је и лична безбедност осигурана, јер ће само тако из љубави према својој шаки земље нићи и расти и љубав према целокупној отаџбини српској.

Катастар ће нам обележити, осигурати границе појединих добара, он ће нам дати сигурну основу за унапређење пољопривреде и радиности у опште, он

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

по

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

од

А. и Б.

Још једном о наводњавању ливада

Са оно мало речи и упустава, што их је г. Секула до сада дао о наводњавању ливада, он је толико у томе успео, да је тако рећи све „опчинио“. За то се не треба ни чудити, што су чланови подружине нестрпљиво очекивали данашње вече, да се и опет састану у кафани „Такову“.

По што су на састанак сви приспели и г. Секула поменуо да ће своје предавање отпочети оданде, где је застао, кад су оно прошли пут били на ливади Стеве „Швабе“.

Секула отпоче данашњи свој говор овим речима:

„Као што сам већ споменуо, наводњавање, у невреме, исто као и прекомерно наводњавање, одузима земљи топлоту, а ово је узрок, те траве заостају у порасту. Кад дани за време лета много отопле, кад је жега, онда ваља више наводњавати и обратно мање, кад су за време лета дани влажни и хладнији. Но у случају, кад је лети дуготрајна жега, кад је суша, ни онда ливаде не треба одвише наводњавати. Нарочито много не треба да наводњавате ливаде у другој половини маја, јер су тада најкале, па ће се из воде наталожити на њих муљ и друге ђубреће материје, а то квари сено. Тако је сено тињаво. Зато треба наводњавање поступно умањавати. Утоме добу, доста је и то ако се у јендецима налази толико воде, да се ова из њих не прелива.

Много и по сто пута, ја вам браћо препоручујем, да ливаде не наводњавате кад сунце пече кад је жега. У такој прилици наводњавајте ваше ливаде ноћу, а обдан оставите да сунце и топлота, господаре вашим ливадама. А пред саму косидбу престаните сасвим са наводњавањем јер је то нужно, да земља буде што чврша. До душе косачима то неће бити право, јер они као што знате, воле да косе влажнију траву, али њих ради, и може се дозволити, да се трава нешто навлажи, и то парче по парче, колико им је потребно за један дан, но не толико, да и земља буде влажна. По себи се разуме, да треба испустити сву воду из јендека за време косибе ливада.

Ето, то би била свеколика правила о наводњавању ливада. Поступите по њима, па се нећете кајати!“

Стева „Шваба“: „Та су нам правила јасна као дан. Но дед' бога ти Секула кажи нам: да ли ваља одмах наводњавати покошену ливаду или не?“

Секула: „И у томе треба да будете опрезни. После косидбе не сме се одмах наводњавати, већ ваља причекати једну до две недеље дана, а то с тога, што кошевина због воде прелази у труљење. Само код вештачких ливада, може се кошевина мало

ће нам створити могућност за извршење реформа и то онако, како то модерној држави и доликује.

Ово неколико речи довољно је, да се скрене озбиљна пажња на потребу катастралног премера и да се Геодезија (наука о премеравању) као државно економска чињеница уочи, а потписани не сумња, да ће наши уважени економи и финансисте сваки са свога гледишта питање о катастралном премеру наше државе још *боље* и *јаче* потпомоћи но што је то у овоме краткоме чланку учињено.

М. Ј. Андоновић
Професор Геодезије.

Држање оваца у Бачкој

Наш народ се од вајкада радо занимао овчарством. Од оваца добија земљорадник јагањце, вуну, млеко и сир, оне му његову њиву торе и тако има он од њих на много страна користи. И у бившој војводини гајили су наши људи много овце. Овде у Бачкој имао је још пре двадесет година сваки газда чопор оваца. Али од како су раздељени општински пашњаци, престали су повољни услови за држање оваца и ова грана сточарства сведена је сада на много мању меру. Ипак и данас има много ратара, који држе по мали чопор оваца. Јагањци и вуна плате им пашу, а млеко и сир употребе се у кући. Сир се може добро продати и на пијаци. Особито у Сомбору производи се изврстан мастан сир, који је врло на цени и ни мало не уступа ни најславнијем страноземском сиру. Има више кућа, које све своје ситније домаће потребе могу да покрију доходком од сира.

Да има довољно паше, било би данас у нас много више оваца. Овако су овчари већином штетаније и не уживају ради тога добар глас. Да се колико толико омогући држање оваца заведен је по неким бачким општинама обичај, да се све овце из села држе у заједничком чопору. Тако износи сеоски чопор у колуту до 1200 комада. Општина их издаје људима на земље да торе. За осам дана торења плаћа се до 100 фор. За то време може са свим добро хектар земље и више (2 јутра) да се нађубри. Ма да се толико много за торење плаћа, ипак се налази рачун нарочито под конопљу, где се и после конопље одржи земља још две године у снази.

Највише посла задаје издржавање оваца преко зиме, кад нема паше. Тада их хране кукурузовином, житном сламом, сламом од пасуља и т. д. У пролеће, кад се овце јагње, даје им се сено и погача. Особито погача сматра се тада као најбоља храна. Иначе се у Сомбору јагње многе овце већ у зиму и није овде никаква реткост јагњеће печење на божић.

Највише се гаје у Бачкој *бирке*, овце кратке вуне Оне су боље за мужњу него *сриске* (рацке) *овце*, које држе много мање. Српске овце имају дугу вуну, од које се израђују обојци и ћилимови, а од коже њихове праве се опаклије. Вуна од бирака служи за грађење сукна, чоје.

наквасити, а иначе боље је са тим послом застати дотле, док се трава опорави. Па и доцније не сме се много наводњавати, бар не у оној мери као с пролећа, а тако исто не сме се ни ђубрити, па чак ни осоком кропити. У опште код свију радова мора се мало размислити о томе: *кад*, *како* и *колико* треба ово или оно предузети, јер н. пр. оно што је потребно за песковиту земљу то ће на сваки начин бити сувишно за илоњачну земљу и. т. д.

И о наводњавању с јесени желим да вам кажем неколико речи. Оно је врло важно, а отпочиње се с њим после, по што се покоси отава, или после испаше, а траје до пред саму зиму У томе времену биљке као што знате, не расту; вода је тада махом топлија од ваздуха и она собом обично носи доста муља и земље са оних њива, са којих се слива.

Наравно, да после косидбе отаве а пред само наводњавање у ово доба (у јесен), треба што боље прочистити све јендеке на ливади — Ако је вештачка ливада, онда на њу не треба истеривати говеда.

Пред саму зиму, ваља из јендека пропустити да одиђе свеколика вода. Зима ваља да застане ливаду са свим суву. Но ако се за време наводњавања појави мраз, онда ваља тај посао одложити дотле, докле се одјужи, јер се тиме предупређују многе штетне последице. На ливади, коју зима застане у влажноме стању, маховина се шири све све више и више, а трава је све лошија и ређа.

Ко жели да му наводнавање с јесени што боље користи тај мора наводњавати тазом водом, у којој има доста муља и земље толико, да ливада због талога скоро поцрни. Ако би с јесени запазили да трава још порашћује, онда је боље да и не наводњавате ливаде, већ да тај посао одложите до пролећа«.

Председник: „То су одиста златна правила, која треба добро утувити. Но знате шта ја имам на уму?

Тамо где је повише ливада у групи, нпр. у „Равноме Гају“, требало би да имамо нарочитог човека, који би се бавио свима тим пословима око наводњавања. То би било много јевтиније а корисније, но када би сваки своју ливаду за се наводњавао».

Секула: Са свим тако, а нарочито, кад би могао да се за то нађе и вешт човек, или такав који би се томе обучио. Он би имао одиста много што шта да ради, као нпр: да навраћа воду ја на ову ја на ону ливаду, да је испушта, да чува јендеке и уставе, да поправља и чисти јендеке, да посматра ток воде, па на неким местима да забрани воду а на неким да је пропусти да уклони разне сметње са ливада, да калеми наредичава места да рано изјутра и с вечери обилази ливаде, предупређује потрице и т. д., и.т. д. једном речју, имао би као раден човек и сувише посла. Још ако је много извештан у копању јендека, бусена и других сличних радова, а при том, ако је и поштен, онда што јес'—јес', он ће бити душа за напредак ливадарства и десна рука ливадара. Та када могу постојати вични чувари за винограде воћњаке (шљиваре), шуме и шта ти ја знам, онда ко што не би могли имати и вичне чуваре за наше ливаде?

Има брдо људи, који само о наводњавању ливада пишу по толико да отуда искрсну и подебеле књиге „велике купусаре“, но ја би к'о рек'о, да сам добро уочио ваше прилике, и да сам вам испричао оно, што вам је одиста врло потребно. Али — ако би

Вуна је пре била много више на цени но сада. Пре 20 година плаћао се килограм вуне са 4 динара, сада се продаје 1—1½ динар. Вуна се стриже обично у мају месецу. Пошто се овце окупају, оставе се у наслону, да се изноје и дан два после их стрижу. Посао тај раде вешти људи, којима се за комад плаћа 5 новчића (по гроша). Преко дана могуће је острићи до 50 комада.

Стризати почињу са врата или са репа, тако да се цело руно скине са овце. Сада где нема више много вуне продаје се вуна обично на руна. Руно добро одржане овце може бити тешко 2½—3 килограма.

Што је вуна бељa и чистија, у толико више вреди за кућну потребу и у толико јој је већа цена код трговаца и занатлија. Обичним начином врло је тешко вуну ваљано испрати, дочим се дугим прањем могу овце лако да оштете, особито ако се то ради рано у пролеће, кад је вода још хладна. Због тога је по многим местима обичај, да се стриже прљава вуна, на којој се наравски много губи у цени.

Од новијега доба препоручују немачки сточари нов један и лак начин, да се дође до чисте вуне. За ту сврху употребљује се Брокманов *крезолин*. У литру воде успу се 5 кашика крезолина и смеса се та мало на огњишту смлачи. Дан пре но што ће се овце купати начини им се са обе руке раздељак на леђима, у који помоћник сипа подоста од оне смлачене смесе. Иста се разиђе мало по мало по целој површини овце и раствори на вуни сву прљавштину, која се сутра дан при купању са свим лако и потпуно уклони. Вуна постане од тога бела као снег и добија сјај као свила.

Вредно би било, да и наши сточари опробају то средство код својих оваца. Иначе није крезолин важан само за вуну, него је још мнoго важнији као средство против ушију и крпеља у оваца и као најбољи лек против овчије шуге.

Ако се после стрижења покажу на овцама шугава места, онда их треба добро протрти смесом, која се зготови, кад се у литру воде успу 20—30 кашика крезолина. Од тога мора шуге нестати, али је ипак добро, да се шестога дана овце поново протару истом оном смесом. За тих 14 дана, што лечење траје, ваља овце притворити на каквом чистом месту. **М. П.**

ГОЛУБАЧКА МУШИЦА

од

Д-ра Мачаја.

(свршетак)

Редко ко, а да није на себи искусио, какви сврaб проузрокује уједи комарца, стенице, а код многих и саме буве, какве се ту чворуге издижу. Лако је разумети, како се узнемири кад повише њих у исто доба нападне. Исти је случај и код наше домаће животиње коју изуједају голубачке мушице. Наша стока и ако је доста крепка, ипак усљед јаког раздражења и болова добије грозницу па брзо подлегне. Ко се са сточарством занима, искусио је, да се болест на нашој домаћој стоки с места може познати, као и то, каквом се муком разболело говече лечи. Тако исто стање наступа код домаће стоке, која се усљед уједа од

између вас понеки и још хтео овоме да докучи, онда нек' ме запита, док сам ту",

Стева „*Шваба*". „Слушао сам и кажу ми људи, да има више начина „натапања" ливада.

Секула: „Ја сам сам намеран да вас рад тога изведем на дружинску ливаду. Тамо ћу применити оба начина натапања ливада. Један је као што ће те видети натапање помоћу једног нагиба, а други је на гребене т. ј. са два нагиба. Код првог начина као што сам вам прошли пут споменуо, тече вода једним правцем низ ливаду, а код другог начина тече вода низ гребен т. ј. са две стране. Сва је вештина у томе!

Да се ливада зна наснује на гребене, потребно је неко нарочито знање из ливадарства, а то се у кафани и при чаши вина не да тако лако научити. Тамо преко постоје поодавно — као што сам вам једном казао — практичке ливадарске школе. У тим школама учи се о свему што је потребно једном ливадару, па ту се богами и добро ради и доста зноји, кад се што год учи да се научи.

Ми узалуд вичемо на то што нам је земљорадња на ниској ступњу. Далеко је боље да се у место тога што више заузмемо око младежи, па да виш' како ће она да ради, а и ваља јој боље да ради но ми? Забадава ораћо, виком се ништа непостизава „Виноград неће молитву већ мотику". И њиве, и ливаде и стока у штали, хоће мајстора, хоће раденика!

Ко би радио овако као што сам вам ја о овоме до сада причао у ових 8 предавања, тај сада ваља да „забрани" своје ливаде. У ово доба не ваља нико ни да крочи на своју ливаду сем онога који надгледа ливаде. Па и ја ћу већ од идуће недеље престати са мојим радовима па и с предавањима, а наставићу их онда, кад трава толико порасте, да би могли прозборити коју *о прибирању семена*. Рад ове цељи и сам ћу утрошити неко време на расматрање, знате, да сазнам све траве, које расту у овој околини".

Стева „*Шваба*": „О како сам таличан: Мислио сам да на свршетку овога вечера, изнесем један предлог, а сад ми се даје прилика, да у напред поверујем у његову остварљивост. Ево шта је у ствари:

Уредник „Тежака" који ми је као што знате неки рођак, доћиће опет ових дана код мене, он је скоро долазио, али је због хитног посла, морао одма да се врати, те тако као што вам је познато, нисмо ништа с њиме разговарали о овим нашим стварима. Ја сам му раније писао о свему што се говорило у нашем „збориштy ливадара". А напоменуо сам му и то, да има овде повише ливадара, који би били вољни да оснују „удружење за службеност или боље рећи за употребу воде", али да ни један од њих не зна на који начин да изведе ту своју замисао. Он је био добар те је цео тај мој говор примио к' срцу, и за то држим да ће ево ово његово писмо заинтересовати свакога од нас. Ево шта ми на све то одговара:

„*Брат Стево*".

Ваше „*Зборите ливадара*" не само да ми је драго већ ме и по природи свога посла гони, да бар једног вечера будем с вама у друштву. Из ваших разговора тамо, ја видим, да чините по све дневно све веће и веће напретке и умно и практично, па за то најискреније и поздрављам све оне, који допринеше да се

голубачке мушице разбољева. Једва пређе четврт сата од претрпљеног изуједања, а одма се појављују знаци разбољевања.

Које говече јако нападну голубачке мушице, оно после мале одбране преда се својој судбини, малакше, неће да једе и пасе, престане да преживље, глава клоне, очи, које у почетку сјаје, доцније потамне, задркти, избије га ладан зној, било се јако убрза, да ће у минуту место 80—100 пута, ударати 150 до 160 пута у минуту, а због јаке грозничаве ватре, наступа затвор. Таку животињу на скоро изда снага, ноге клону и изнурена падне с ногу, забаци главу и тужним гласом риче. Смрт ће после неколико сати следовати.

Ток болести — која наступа усљед силног изуједања од голубачке мушице — на следећи се начин да објаснити: да би се муве крви дочепале, са својим оштрим орудијем уста провале спољни слој коже покожицу — епидерму — и допиру до другог главног кожног слоја, до крзно — стратум папиларе — где се најближи крвни судови находе. У след овог нападнути делови као што су гроздасте и клупчасте жљездице, које се у непосредној околини находе, драже, у след чега крвни судови се рашире и бивају као узете. Следство раширења крвних судова је оно црвенило коже, које наступи после уједа, особито код човека. У раширеним крвним судовима опток је спречен. Овај смањени опток крви, произволи онај болеснички процес, који се лекарским именом *диапедезис* зове. Сукрвица и крвне ћелијице кроз дуварове крвних судова продиру, и у оближњем ткању се разливају, где преузрокују чворуге. Ове чворуге још брже порасту, кад се са крвљу споји она отровна материја, коју голубачке мушице луче из својих слузних жљезда, јер за по сата цела кожа постаје чворугаста, где је год уједо претходио, цела се кожа накостреши, и то усљед грчења кожних мишића, који длаку покрећу. У овој мери нападнута кожна радња — која је за опстанак живота важна одрекне своје услуге, а посљедица је тога смрт.

Ова нагла смрт, на три начина се даје тумачити:

1. Кад у великој множини нападну голубачке мушице неко говече, оне му велику количину крви исисају, и у след наглог недостатка крви, наступа смрт.

2. На великој површини коже за кратко време нанесу се небројене ране, а ове проузрокују рефлексно дражење живаца (en choc) и ово умори говече.

3. Путем тровања. Голубачке мушице, као што напред споменусмо, из својих слузних жљезда, кроз органе уста, пуштају отровни слуз (пљувачку) у тело говечета, и то у тој цели, да би крв разблажили, и тако ју лакше сисати могли. Овом течности, која је здраво отровна, отрује се крв животиње, што је кадро магновену смрт условити.

Ту се опет оно питање отвара, од наведена три начина смрти, који је род смрти, највероватнији? Држим да сам најприближнији истини, кад кажем да је сваки појединц по себи тако силан, да је кадар говече уморити, а видили смо, да суделују све три чињенице у исто доба, на нападнуто говече, и зато смрт наглије мора наступити, тим пре, јер голубачке мушице свој напад увек у сунчаној топлоти, за време ведрих, врућих дана врше, која околност утиче на то, да се болест брже и силније развије, и тако смрт ускори.

Извесно се може казати, да стока у след небројених убода, које голубачке мушице задају, угине; и да у носу, устима, увету, грклану и увету нема трага ни муви, ни њеном уједу; и према томе не стоји та изрека, да стока гине *од угушења*, које настаје усљед отока у душнику, који производе убоди мушице.

Код стоке, која је у великој мери изуједана, на целој површини коже, ал поглавито на трбуху, у превијутцима зглобова на полним огољеним органима, нађене су небројене ране, од којих понека већ у гангрену прелазила. На скинутој кожи, клето ткање је набубрено због крви, која се кроз зидове крвних судова у суседна ткања излила, и на отоку црн круг направила.

* * *

Да се овоме злу, које се неке године у виду праве нерсће појављује, на пут стане, од давна се не само стручњаци

с тим послом отпочне и да се рад тога дозове одиста на далеко чувени ливадар г. Секула, као и да се сазивањем збориштa час у „Такову“ а час на ливади под ведрим небом, дâ прилика сваком брату, да види шта је боље и корисније. Ја знам да си ти тој ствари знатно припомогао, па за то тим више можеш рачунати на моју потпору, ма да би ја и у непознате за таке ствари био готов да дођем, и што знам покажем. За то нисн требао ни да сумњаш, хоћу ли ти хтети показати „на који начин ваља да изведете удружење за употребу воде“, јер је то — као што рекох — мсја дужност. Ја сам увек за то, *да привредним питањима и радовима треба поклонити најозбиљнију пажњу* па за то, не само што ћу радо пристати да томе питању приступим, већ сам намислио, да вам идуће суботе само ако тамо вама што год не смета, држим и једно предавање *„о водама и њиховој употреби* наравно онолико, колико то вама треба.

Ти се извести о томе од председника г. Паје и вредног наставника г. Секуле, те да се у своје време кренем за тамо а дотле прими искрено поздравље са свима члановима ваше радене подружине од твога рођака.

М.....“

Па шта велите браћо на ово писмо?

Председник: У напред му благодарим на његовоме одзиву. На сваки начин он може држати то своје предавање у идућу суботу, ја ћу доћи сутра да му пишем, а по себи се разуме, да ћемо и тада бити сви на окупу.

Одиста браћо када се и тако признати људи толико заузимају за нас земљоделнике, онда је право да их све најискреније поштујемо. Он је учио и Велику Школу и друге школе тамо преко а морао се бавити доста и правним пословима. Ја се сећам да је он у „Тежаку“ писао и о „Аграрном Законодавству и пољској полицији у нас,“ а радио је и на удруживању виноградара пчелара и воћара! То није мала ствар. Таких људи треба да имамо повише. А баш с тога, шта велите, ваља и да га лепо дочекамо. (Чује се: „ко тебе поштује а ти њега два пут више“).

Тако браћо, тако ми ће мо се сви састати у суботу, а сад по што је г. Секула завршио ово своје предавање о наводњавању ливада и кад нема нико више ништа да каже, ја закључујем ову седницу.

О МАРВЕНОЈ ХИГИЈЕНИ

ПО ФРАНЦУСКОМ

ПИШЕ

Јован Милинковић

ЈАВНИ ПРАВОЗАСТУПНИК ШАБАЧКИ

ПРВА ГЛАВА.

О стајама за марву.

(НАСТАВАК)

Овакве прилике које су поменуте треба да приволу домаћине да праве кошаре за своја говеда.

Кошара треба да има окренуто лице на подне. За проветривање треба да су прозори високо отворени, да приток ваздуха с поља неиде правцем говечету, него нек се меша са горњим слојем ваз-

већ и пољопривредници, са вођеном власти труде, да се пронађе начин, којим би се зло истребило или бар смањило. Од краја прошлог столећа до средине овога века, покушавани су разни начини истребљења, но почем дотични наредбодавци ни су у биолошке одношаје довољно посвећени били, који се на голубачку мушицу односе, то су ти покушаји без успешни остали. У ове покушаје спадају зазиђивање улазака разних пештера, запаљивање барута и кадење са сумпором, а у новије доба од стране српске владе, наређено чишћење оних потока у којима се једва трагови од голубачке мушице находе, но јаја од једне невине феле муве *Таласомије*, која се погрешно сматрају за јаја голубачке мушице.

Почем смо се са начином живота и развитком голубачке мушице из ближе упознали, без оклевања се можемо придружити мнењу *Виће Колара*, које је још пре 35 година изјавио: «да не само што савршено истребљење голубачке мушице није могуће но већ и њихово куплење у гомиле спречити, спада у ствари немогућности, као што се на жалост уверавамо о истребљењу и спречавању грозне филоксере. Јер како би се могао истребити ил спречити развитак таке животиње, чије су црвићи и чаурице једва два милиметра дугачки, и која се у гомилама на простору који 20—22.000 □ кмт. сбувата, у сваком планинском поточићу готово стално живи; да ли се може и помислити, да се сви споредни поточићи, који се улевају у Дунав, Караш, Неру, Темеш, Бегу, Пек, Тимок, Црнајку, Млаву и Мораву, у којима мушице највећу чест свога живота проводе, тако строго и брижљиво од њи очистити, да им трага нестане? Има ли за то довољно људске снаге? и којим би се то начином дало извршити?

Познавајући начин живота голубачке мушице, одсудно можемо тврдити, да је њихово истребљење апсолутно не могуће; и да нам не остаје ништа друго, већ да размишљамо о начину како да нашу стоку од ње најбоље одбранимо.

Газде, који своју стоку близу оних места чувају, где се голубачке мушице лежу нису тако изложени опаслом нападу, као што су удаљенији, који своју стоку у равницама пасу и ту обитавају. Узрок је у томе што мушице најрадије удружене живе, а то у брдовито-шумовитом пределу, није удесно већ су принуђене у мањим гомилицама тумарати већим рекама и к Дунаву. Становници ових места повременом појавом у мањим групама, приправљају се на њихов долазак и избегну штету.

У оном крају Баната где је Др. Темишварија посматрао дознао је за ова средства, која и ако нису у сваком обзиру најсавршенија, ипак према искуству, од доброг су успеха.

1. Газде за оно време у коме се обично голубачке мушице појављују, и то од 8-ог Априла до 1-ог Јуна своју стоку само после силаска сунца терају на пашу, где целу ноћ борави, а чим свиће, још пре но што би се сунце родило, враћа се опет у шталу и кошаре.

2. Даћу се стока чува у штали а пред уласком, запали се ћубре или мокро грање, које се јако дими, да би дим мушице одбијао.

3. Ако је наступило време не одложног пољског рада, онда се оне чести тела, које су мање длаком обрасле, као и оне где се длака добро уз тело не прильуби, као што су врат, глава, ноге, груди, трбух и полни удови, ове се чести намажу са петролеумом, ужеженом масти ил зејтином, ал као да се најрадије употребљава катран.

4. Кад се дању стока тера на пашу или рад, поред мазања, за време пландовања потераће се стока таким потоцима, у којима има повише воде, где би за време док преживље, до трбуха у води стајати могла, а у пољу наоколо прави се ватра, која се јако дими

Без мале измене и наш сељак исти начин одбране употребљава, чим би приметио, да се голубачка мушица појављује. И код нас, као и у Банату употребљава се сок бунике, цвелике и дувана који се сок помеша са масти или зеитином, те се тиме говеда на означеним местима тела намажу. Штале се каде са оманом, који се као одличан лек противу комарца показао, омиљен је и пелин, који се са ужеженом масти и гасом помешан за мазање употребљава. Свакако ове мирисљаве отровне траве не утичу на охрану противу уједа мушице, а успех њиове употребе

духа, и постепено силази доле; да су прозори од севера не престано затворени кад је марва унутра а од подне непрестано отворени: а казаће се ниже да треба прозоре отварати и једне и друге, кад се марва у лепе дане изгони на поље. Прозори не треба да се отварају на крила као по собама где људи живе, него као дон и ћепенци, да се спуштају према времену више или мање, а у велике мразеве да су најмање спуштени, н. пр. за једну шаку по врху, струја спољног хладног ваздуха јури у таван одатле се најлак меша са вишим и нижим слојевима ваздуха у кошари, да марва никад не осети нагле промене, која свакад производи рематизам или још горе запаљење.

О месту где да буде кошара важи ово:

Краве музаре и теоци не треба да путују далеко од своје паше; не треба да волови ватаћи већ изнурени умором долазе на њиву, да је ору. Ради тога много је боље, коме паша за краве није близу куће, да у месту где их држи на паши начини наслоне од дасака, заклоњене, а само од подне отворене у кога се краве могу склонити од непогоде. Ту на паши да се музу, као што се обично тако и чини код нас где имају станови и где преко лета станара с' децом и који од мушкиња живи: али о чем се овде говори то неби били станови, него наслони, а млеко носило би се кући; при свем том, како је где прилика и потреба онако се и чини, само што се примећује, да је по здравље музаре боље кад много не путују на пашу и с паше; а кад се преко лета излази на станове, или појате, или трла, како се где зове, то је исто као кад би човек имао уз кућу пашњак. Зато се и напоминьу наслони, кад ти станова неби било, да је лакше отићи на пашу, помусти краве и донети млеко, него их одгонити на пашу и догонити, да много пута преко ноћ гладују ако им се нема шта да даде. Тако се чини, да је и за чељад лакше, али за краве је известно боље. Тако је исто и за волове боље да на њиви коју ће сутрадан да ору, ноћевају под својим наслонима, који се, кад наступи зимско хрђаво време, кад се краве и волови с паше морају да гоне кући у кошаре, разклапају остављају у сувоту и чувају за на годину. Краве и волови док су на паши, кад им се стере с нама под наслоне, неће никад ноћити у сред ливаде, него ће право под наслон, јер осећају да им је ту боље. У оно време кад комараца нема, а кад их има, они ће ноћивати пред наслоном на промаји. У том случају ћубре се лако скупља, и домаћин нема велики посао за пренашање на њиву, оно му је ту на месту.

У Француској, веће газде, који подижу марву у велико, држе одвојено краве музаре саме за себе у зиданим стајама, за себе волове товнике, за себе ватаће волове. Према томе подешавају топлоту у стајама различно. Топлије држу краве музаре и волове товнике, него ватаће волови. Кад хоће да је у кошари топлије угнају више грла у једну стају, а с поља се упушта приток ладног ваздуха у мањој количини. Јака топлота шкоди ватаћим воловима и слаби их. Сила су крепчији кад живе у стајама, у којима се осећа поладно

Штала треба да је тако пространа да на једно маторо говече дође два корака ширине и шест корака дужине, што се разуме и за јасле и за пролазак поред говеда. Треба да је висока три метра

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

односи се на то што од масти сваки инсекат па и голубачка мушица избегава, ако је рада од својих крила даљу употребу правити

Тежаци на многим местима служе се и катраном за мазање стоке, да се мушица одбије, али ко познаје дејство катрана, који веома спречава радњу коже, тај ће се устручавати, да се катраном служи, јер се врло лако може десити, особито ако је већи део тела говечета катраном намазан, да још црње посљедице могу наступити, но што би голубачке мушице говечету нанеле.

Настаје питање, *којим се начином може одбранити, спасти говече, које је у великој мери од мушица нападнуто, изуједано, и у сљед тога дошло до угинућа, како би се могло лечити и у животу одржати?*

По селима уобичајено је, да се тако нападнута стока са блатом намаже, које је са сирћетом замешано, даље се облаже мекињама поквашеним у сирћету, други пак намажу тако изуједану животињу са млеком. Мора се признати да овај поступак често показује красан успех, поглавито у случајевима, где није говече одвише од уједа страдало. Марвени лекари препоручују за унутрашњу употребу сичан и шалитру, али о њиховом дејству нема још довољних доказа.

Почем у овом обзиру немамо довољно искуства, нити је до сада познат неки лек, којим би се така говеда, занемогла од болести, која наступа у сљед уједа од голубачке мушице, на сигурно лечити могла; то су стручњаци овај начин препоручили, имајући у виду то што се лако и јевтино набављају. То су средства која морају бити управљена противу запаљења и грознице, која покривају тело и хладе, да се сачува од убитачног спољног уплива, као што је сунчана жега. Најглавније је средство ладна вода у виду облога, обмотавања, а у случају могућности, општег купатила, поред тога мазање са зеитином ил масти од животиња и биља, ал да није ужежена, већ треба да је чиста, то су до сад опробана најбоља средства.

Ове масти или зеитин треба помешати са 1—2% карболне или салицилне киселине и са овом смесом трљати говече особито онде, где је највише изуједано. Врло је добро средство маст која је зготовљена из равне чести кречне воде и чистог зејтина који се мора за неко време кувати. Она се маст употребљава и код човека, кад се опари

Стока треба добро да се храни и да не оскудева у довољној свежој води за пиће на што се мора чешће нудити.

То су она средства са којима се могу ублажити болови нападнутих животиња и ако се брзо и постојано употребе могу живот — који у опасности лебди — сачувати.[1]

[1] Видети «Народно Здравље» 1884 год. У.

БЕЛЕШКЕ

Нова врста американске лозе. (Vissus mexicana.)

Ова лоза и семе од ње донесени су из шума у пределу Синалоа у Мексики у Америци, и у близини Неапоља у Италији гајена ради проучавања.

У почетку Јуна чокот тера многе ластаре, који на кишовитом времену у то доба необично брзо и снажно расту и обавијају се и пузе на околна дрвета, и стене и дупље обузму и све оближње биљке прекриле као павит, па их често и угуше. У септембру почињу гроздови да сазревају, па и у најзаклонитијем месту у засенку узру потпуно у октомбру. Корен се много бокори и провлачи се кроз пукотине стена и међу камење, издржи по 8 месеца сушу, сваке године расте по 4 месеца и за то време доноси род зрео без икакве неге. Крајем октобра опада јој лишће са свим сличио обичној нашој лози, заједно са годишњим ластарима од којих се поједини зглавци одвајају сами и опадну до саме гице — чокота. Зрна од грозда су крупна угасито црвена или бела и слатка. Синалоазани праве од грожђа вино, сирће а највише кувањем грожђа праве некакав компот, који зову увата. Укус је овога грожђа као и италијанског мускатгрожђа.

Семе од овога грожђа је крупно двојном колико од нашег обичног, кад се посеје у земљу стоји годину дана, па ниче наредичаво. Младо лишће је густо бело-маљаво, али у скоро опадну те маље. Лоза је задовољна сваком земљом али најволе каменито земљиште. Она се не орезује никако. Подноси велику и дуготрајну жегу као и доста велику ладноћу. У свима виноградским пределима Европе може да успева и грожђе да сазре.

Да ли је бољи тежи или лакши плуг?

Новији плугови већином су од гвожђа сграђени, за то су и тежи од дрвењака, тј. који имају највише дрвених делова. С тога многи од земљорадника устежу се да купују гвоздене плугове што су тешки, држећи да му треба већа сточна снага за орање, да се њима теже рукује, па дакле и мање уради. Ну, то је са свим погрешно мишљење. Лакши плуг поремети се лако ако у бразди нађе на какву год препону, ако удари у пањ, жилу или у омањи камен, или нађе на тврду земљу, те орач мора добро да пази и свом снагом да ради, непрестано подешавајући плуг ручицама и избегавајући таке препоне ако ће да с плугом не изиђе из бразде. Многим огледима са тежим и лакшим плуговима осведочило се, да се при једнакој дубини и ширини, лакше оре плугом, који је 75 килограма тежак, него са оним од 30 килогр. тешким, и сточна се снага згодније и равномерније употребљава. Али по неки орач и из искуства увидео је, ако му је плуг нешто неподесан, да је много лакше за орача и за стоку а и боље се оре кад се на плуг мете какав потежак камен.

ГЛАСНИК

Указом од 15 о. м. стављен је у пензију г. Др. Радић управитељ ратарнице, а на његово место постављен г. Бојић помоћник управе државне ергеле, а на овога место г. Секулић писар Министарства Народне Привреде.

*

Под високом заштитом Његовог Величанства Краља Александра I. Коло јахача „Књаз Михајло“ (удружење за подстицање побољшања домаћег коњског соја и за издизање јахачког духа у народу српском) у Шабцу израдило је Упут, правило и услове, за утакмицу у правилном јахању и за јахачку игру са наградама која ће се држати у Шапцу на други дан св. Тројце (29 Маја) 1889 год. пре подне.

Ова утакмица (јахачка игра) извршиће се до онога места на коме ће бити и изложба ждребади.

За јахачку игру треба да буде пријављено бар три такмичара; а за утакмицу у дресури пет.

Право на пријављивање и на такмичење у овој утакмици имају само српски коњаници резервисти (нижи чинови и војници) на сопственим у земљи ождребљеним коњима а тако и коњаници сталног кадра (једногодишњаци) који сопствене домаће коње имају. Коњи треба да су оседлани високим (прописним) седлом, а да су и прописно зауздани. Јахачи треба да имају оструге (мамузе).

Награде за ову утакмицу одређене су у новцу и то у суми од **педесет** динара.

Пријављивање неће се моћи ни у ком случају чинити и *после* 20. маја а *до тог рока* примају пријаве, друштвени чланови, господа: капетан Стеван Митровић, Душан Тодоровић и Ђорђе П. Куртовић.

При уписивању неполаже се никаква такса.

Ако би који пријављени утакмичар желео ма каквог предходног објаснења у погледу извршења *јахачке игре*, управа ће то врло радо учинити.

ДОПИСИ

Ниш, 20 априла 1889 године.

О гусеници литијашу

Поштовани господине,

Обећах вам да ћу кад се вратим у Ниш отићи до места — ливаде, на којој су се појавиле гусенице у грдном броју. Уторак по подне био сам у тој ливади, а то је ливада близу Апеловца или у т. зв. Чаиру.

Места по ливади где је било гусенице (а где је и сад има) лако падају у очи што је на њима трава по врху огрижена. Већ су је доста потаманили, али да је још има, доказ је то, што сам их за кратко време нахватао пуну кутију.

Када се вратих кући, покушах да одредим која је врста, а за тај циљ при себи имам два делца. Једно је: „Die Insecten nach ihren Schaden und Nutzen“ од Ташенберга а друго: „Die Insectenwelt“ од Карша. Г. Начелник Чеда рече да ће гусеница о којој је реч бити врста Cnethocampa processionea. И заиста г. начелник је погодио. Са сигурношћу може се рећи да је Cnethocampa processionea (Processionspinner), јер се по Ташенберговом делцу, а тако исто и по Каршу потпунце слаже опис гусенице Cnethocampa processionea са гусеницом, коју сам нахватао на ливади, где се је појавила у грдној количини.

Дошле су у правцу од Габровца и прво су се појавиле с леве стране пруге железничке, па онда прешле пругу и тако се нашле у ливади, где су нашле себи хране. Ташенберг вели за ову гусеницу да је *најжешћи штеточинар на храстовом лишћу*, и да у оскудици храстовог лишћа напада и на лишће другог дрвећа, а по кашто на кромпир, лан, купус, пасуљ. Г. Тутуновић вели да у Габровцу има храстове шуме, и према томе врло је вероватно, да је гусенице ветар донео из Габровачке шуме, а ветром Ниш изобилује као и Београд.

Извесно да вам је познато да су се прошле године тако исто појавиле гусенице у грдном броју близу железничке станице — код радионице. Многи којима сам показивао гусенице које сам нахватао и који су гледали прошле године гусенице код железничке станице веле да је то једна иста врста гусенице; а прошле године гусенице су се најпре појавиле с десне стране железничке пруге, прешле пругу и појеле последњу лиску по дрвећу. Онда би изашло да је прошле године ветар донео гусеницу са стране супротне Габровцу.

Гледао сам на ливади, како једу траву. Изгледа ми да у томе раде с неким планом. Гусеница се попне на врх листа — стабљике и одгриза је озго, па постепено на ниже, до ле јој се свиди, од прилике за трећину дужине почев од врха; њу оставља па тако исто ради с другом.

Г. началник ми рече да ако могаднем сам да одредим врсту, да вам не шаљем примерке. Али на захтев могу вам послати доста примерака.[1]

Ето, ово вам знадох јавити о гусеници из околине Ниша, а сад примите поздрав

од вашег поштоваоца
М. Т. Спасојевића
предавач нишке гимназије.

[1] Молимо вас за то. У.

Медвеђа, (срез ресавски) 1889 године.

До 17 т. м. време је било променљиво, но том је наступило угодно време за све пољске радове.

Народ се бави: резањем и копањем винограда, орањем и сејањем кукуруза и сејањем разним баштенским усевом.

Рано сазревајуће воће прецветало је, и има га доста, позно сазревајуће — воће — сада је у цвету.

Озимч стрмна жита добра су; на неким местима много су буjна; усљед чега људи пуштају овце те их пасу. Јара жита још нису никла сва, која су никла лепа су.

Голубачка мушица већ се појавила.

Стање здравља људи и домаће стоке добро је.

Цене појединим производима и усевима од 100 кгр. ове: пшеници 12 дин., јечму и овсу 8 дин., кукурузу 9—10 дин.

Јагањцима од брава 4, 5, 6—7 динара.

Пав. М. Радосављевић
економ.

Пожега, 20. Априла 1889 год.

Орање за кукурузе отпочето је по сувопољу. Некима, који су рано посијали, кукурузи већ ничу.

Шљиве и сво остало воће у велико цвета. Сво воће у опште понијело је тако добро, како се само пожелити може; и камо лијепе среће, да се може тако одржати.

Стрмнина је добра по читавом срезу и засијата је у великом размеру.

Јраг. Н. Лапчевић
економ.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Геодезија државно-економска чињеница. — Држање оваца у Бачкој. — Голубачка мушица. — **Белешке**: Нова врста америкапске лозе. — Да ли је бољи тежи или лакши плуг? — **Гласник**: Личне вести. — Утакмица у правилном јахању и за јахачку игру. — **Дописи:** Из Ниша о гусеници литијашу. — Из Медвеђе и Пожеге. — **Подлистак**: Збориште ливадара. — О марвеној хигијени.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 дин. НА ПОЛА ГОД. 4 дин

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. В

ДОПИСНИЦИМА КОЛИ РЕДОВНО И ПО ОБРАСЦ ШАЉУ ДОПИС ДАЈЕ СЕ ЛИСТ БЕСПЛАТНО.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 19. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 7. МАЈА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

ОВЦА И СТРИЖЕЊЕ ОВАЦА

од

Чед. А. Поповића

Овца је једна врло корисна животиња, кад се само држи и негује као што треба. Она нам даје јагањце, вуну, млеко и најбоље ђубре. Колико би посне и мршаве земље на врлетним местима остало неупотребљено за пољопривредно биље, кад не би овце држали да је торењем оснажавамо, и колико би мршавих пашњака остало скоро без икакве вредности, кад не би овцама били опашени. Ком је пољопривреднику дао Бог да може да држи повише оваца и да може да одвоји и изнесе на продају неки број јагањаца, он може рано да дође и до пара и тако да подмири своје прве потребе докле не стигне вуна, којом ће подмирити кућевну потребу за разна ткива и плетива, и којом ће моћи да дође опет до пара, пре но што други производи стижу.

Да ли се наш пољорадник користи овим последњим, т. ј. стрижењем вуне, колико би требао да се користи, ми ћемо о томе да говоримо.

Некада, када је било доста празне земље и када је било пространијих пашњака за овце, тада су и пољорадници могли да држе већа стада оваца и могли су из своје задруге да издвоје нарочиту радну снагу за чување и негу оваца. Држање оваца било је тада лакше и јевтиније, вуна се више но данас у кући трошила, те је за то и корист од држања оваца била већа. Данас није тако, данас је теже држати овце, данас се у кућевној индустрији мање троши вуне, па се и мање поклања пажње нези вуне и стрижењу оваца, па отуда је дошло и то да се за вуну теже налази купаца, а кад би се више пазило на негу вуне док је она на овци и на стрижење оваца, то не би било тако.

Стрижењу оваца време је, јер је Ђурђев-дан прошао а с њиме и ладноћа за она чемерна стада, којих се газда није састарао за кров преко ноћ и за време кишних и рђавих дана но их држи под ведрим небом.

Стрижење оваца не треба одуговлачити, оно треба треба да се изврши до светог Јеремије или најдаље до летњег светог Николе, јер што се више одуговлачи биће мање вуне и биће лошија. Ко је од пољорадника толико увиђаван и усталачан, те се састарао за угодне кошаре за своју стоку па и за овце, он без сваке бриге и зебње може отпочети стрижење вуне одма по Благовестима и не треба да чека да прође Ђурђевдан и увериће се, кад то учини, да ће од истог стада, које је дотле доцне стрегао, добити сразмерно више и боље вуне. Разуме се, да се овце, кад се у то време стрижу морају да држе у кошарама преко ноћ а и преко дана, кад је ладно и ружно време. Још једна корист од ранијег стрижења била би та, што би се могло да уведе стрижење два пут у години, који би од пољорадника желео и могао то да уведе. То друго стрижење имало би да се врши о малој Госпођини до Крстова дана. Из искуства се зна да се стрижењем оваца двапут у години добија *више и боље вуне*, као год што се добија више млека, кад се крава, коза и овца двапут музе, а не само једанпут. Посао је истина већи, али се он добро и плаћа. Разуме се по себи да за стрижење оваца двапут у години треба им указивати и бољу негу. Треба се састарати за топле и иначе подесне кошаре, за добру рану како зими, тако и за време паше, и незаборавити никад на то да треба бирати здрава, крупна и с најбољом вуном овна, за пуштање у овце, кад се мркати почну. Кад се овце стрижу, морају се ранити добром и крепком раном нарочито после јесењег стрижења, да не би мркање оваца тим поводом протегло се, ако оно није већ претходило пре стрижења.

Било да је стрижење оваца једанпут у години или двапут, тек да се добије доста и добре вуне, безусловно је нужно да се бира ован, који ће се у овце пуштати, и да се негује вуна док је још на овцама. За неговање вуне потребно је да се одржава чистоћа у кошарама и торовима, у којима се овце држе. Кад се овце у кошарама држе, треба ториште засипати по мало чистом и сувом сламом, или кровином, која није прашљива и у којој нема чичка и другог корова, и у опште пазити да се у кошари не начине кањуге, у које би овце морале лећи и тиме вуну кварiле. Код оваца је доста лако одржати чистоћу у кошарама, кад

се само на то пази. Ако се овце држе у торовима, онда ове треба почешће премештати, а при кишном времену не треба овце ни држати у тору но у кошари. При терању оваца на пашу, треба пазити да се овце нетерају онамо где има боце, чичка, чкаља и крпигуза, јер ови корови вуну кваре, исто тако треба мотрити да се овце при кишном и влажном времену истерују на пашу по брдима и оцедним местима.

Кад се овце острижу, треба из остриженог руна издвојити сваки онај прамен вуне, који је нечист и чичкаљив, да се неби остала вуна кварила, кад се руно савије. При продаји вуне треба савесно излазити пред купца и не представљати вуну другчију но што је она у ствари и најбрижљивије старати се да се продана количина вуне изда у оној каквоћи кака је мустра вуне, коју је купац видио и погодио. Кад се једанпут добије поверење да је роба добра и чиста, онда ће се за ту робу наћи увек и купаца.

ПОУКА

О ИЗВОЂЕЊУ СЕМЕНА ОД ДЕТЕЛИНЕ И НАЈВАЖНИЈИХ ТРАВА

I

Ни једна врста производње пољско-привредне није у нас тако занемарена као извођење семена од детелине и трава. Наши пољски привредници нису били у стању до сада произвести семе за своју сопствену потребу, него су семе од трава преко мађарске набављали; и тако се хиљадама динара сваке године износи из земље за један артикал, који се у нас може производити у најбољој каквоћи. — Наша је клима за успевање трава врло повољна, истина у хладнијим крајевима биљке остају у своме порасту нешто ниже, али су с тога много снажније, не полежу лако, замећу много семена и дају тешко и савршено развијено семе. За ово даје нам доказа семе од луцерке, мувара итд. одгајено у Пожаревцу, Топчидеру, Краљеву и Шапцу.

Па кад је клима у нас за произвођење семена подесна, зашто се онда тако мало изводи семена? По нашем мишљењу томе треба тражити узрока у овоме:

а. Што незнамо како се изводи семе од трава а од детелина незнамо у оној потпуности која је потребна.

б. Што се семе истреса и веје сасвим непотпуним начином тако, да лако семе са плевом остаје у роби и квари јој углед, те је неспособно да се такмичи на тргу.

в Што привредници и они који производе семе, производе га у незнатним количинама па га врло тешко и по веома ниску цену продавати морају.

г. Што влада предрасуда да је страно семе много боље но домаће, и с тога се ономе даје првенство.

II

Да би се извођење семена црвене детелине, луцерке и разних трава у нас развило и унапредило, могло би се по нашем мишљењу најбоље на овај начин радити:

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

по

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ"

од

А. и Б.

О водама и њиховој употреби.

Кад је г. уредник „Тежака" крочио у кафану „Таково," пресрете га председник овим речима:

„Ви нам, господине уредниче, вашим доласком указујете велику почаст. Ми вас сви ишчекујемо као „озебо сунце" и за то вам на вашој доброти благодарим и лично и као председник овд. пољопривредне подружине."

Уредник „Тежака" је по самом начину пријема, приметио, да је својим доласком прилично збунио чланове и часнике дружинске. А да би их окуражио и показао им, да међу њима не треба да постоји какве затегнутости, он је пришао свима с којима се могао руковати, наглашујући како се радује, што му је испала прилика, да и сам по могућству припомогне њиховој лепој жељи.

Пошто је г. уредник и са г. Секулом прозборио неколико речи и пошто га је г. Секула укратко известио о свему, што је досада о ливадарству предавао, онда председник отвори зборште овим речима:

„Браћо! Нашој је подружини указана данас велика почаст — тиме, што је г. уредник „Тежака," који је као гост Стеве „Швабе" био тако добар, да и нас посети. Ја сам вам прошли пут јавио, да ће овај поштовани господин доћи, а за то имамо да благодаримо и нашем драгом Стеви који је г. уредника извештавао и како ваља обавестио о нашим најпречим потребама, о користи, које би имали, кад би основали већ толико пута спомињато удружење о употреби воде. За то молим г. уредника, да по изјављеној жељи отпочне своје предавање о томе.

Уредник. „Пре свега браћо, сматрам за дужност, да вам кажем, да се радујем, што се држите таког реда у предавањима г. Секуле: *да га сваки запита за оно што жели да зна.* То је као што чујем, поникло из вашег обичаја. Ја ћу на то мотрити да мојим говором ни најмање не окрњим ништа од вашега права у збориштy. И ја хоћу, да ме сваки запита за оно, што би у овоме погледу хтео од мене да сазна, а биће ми веома драго ако вам могнем ма чиме користити.

Ја сам данас први пут код вас, и верујте ми, да би по свему ономе што сам до сада чуо и што сада видим, имао само да речем: Хвала вам много, хвала вам на томе вашем озбиљноме труду! Камо среће да има таких и сличних збориштa у сваком кутићу наше лепе домовине. Тада би тек могли видети, колико смо били тешки пре тога!

Српско Пољопривредно друштво могло би такве пределе, у којима се црвена детелина у јачим размерама гаји или у оне пределе у којима би било подесно извођење семена, да пошље подесне машине за млаћење — истресање семена за вејање и сортирање и да их даје на употребу за малу накнаду, за тим да тражи да му се пошљу одмах по свршетку рада од сваког произвођача пробе — мустре — семена ради испитивања. Семе које би било добро да се од пољопривредника одкупи, измеша, па затим опет опроба и оним пољопривредницима продаје који се Друштву за то обрате.

Сем тога требало би пољопривреднике од времена на време изашиљањем стручних људи и писаном поуком потсећати на корист и начин произвођења семена.

III

Ми ћемо овога пута овде изложити оно што је најважније о извођењу семена најкориснијих детелина и трава те да пољопривредници већ у овој години могу отпочети покушаје гајења разних пићних биљака, како би се по томе могли решити за гајење једне или друге врсте.

Одмах на првоме месту ми светујемо да се не отпочиње са много разних врста детелина и трава. Најбоље једну а највише две врсте семена од трава и уз то црвену детелину или плаву луцерку гајити; и то из ових узрока: 1. *Лакше је* једну или две врсте гајити но двојином или четири пута већу количину. 2. Мањи број врста трава *лакше се може чувати у камари и семе у сувоту склонити* да се разно семење не измеша. 3. Пољопривредници могу веће количине истог семена изнети на трг и за њега бољу цену добити, неморајући прометати читав семенарски сортиментат. Ну, што се тиче производње семена *детелине, луцерке, и ливадских трава*, главна је потреба да се произведе *сасвим чисто, без уродице, једро и тешко семе*. Ово се постиже избором доброга семена за усев, подесним мењањем усева, добрим ђубрењем и одговарајућом негом семењака. За сејање треба бирати најбоље семе од познатих честитих трговина семенарских и под гарантијом па га опет подесним ситима овејати и тако одвојити од уродице и лаког семена; јер што је семе теже за сејање то ће бити снажније биљке и дати више и бољег семена. Разуме се најбоље је ако смо за ту цељ набавили семе преко Срп. Пољопривредног Друштва. Да би биљке за семе што боље напредовале и што већи принос давале мора и земља што чистија бити од корова и што боље урађена, а ово се постиже не само брижљивим радом него поглавито подесним мењањем усева. Најбоље је засејати на окопавине, које се за време свога пораста пријежно праше и окопавају, чиме се коров готово потпуно уништава а земља добро уради. Најбоље је ђубре за производњу семена стајско ђубре, којим ваља земљу нађубрити за окопавину — као ранији усев; ну у оскудици довољне количине ђубрета за окопавину, може се употребити и пред само сејање семена од детелине или трава, само што се онда мора употребити старо изгорело ђубре, јер се са свежим

Ви крочисте ногом, ви пођосте правом стазом, ви хоћете поправку својих ливада, — а отуда је сасвим појмљиво, да сте ви скроз и скроз проучили потребу привреднога напретка у нашој домовини. Хвала вам, и ја вам желим најбољи успех!

Мој рођак Стева причао ми је, да неки од вас хоће да одводњавају а неки опет да надводњавају своје ливаде. То је лепо а то се може и извести, наравно, ако сте сви за то. Није да се томе само радујем, него и сам желим да се за ову цељ сасвим и што пре здоговорите, а ја ћу вам показати оно на шта треба да наслоните вашу радњу, па да она буде саобразна и закону и да одговори жељеној цељи. Да би у овоме био што јаснији, нужно је да отпочнем мало поиздаље. Ми треба да знамо и наш закон о томе. Тако о „*правној природи вода*“ ваља да знамо да се

„Воде, било реке или речице, које теку кроз унутрашњост земље, а могу по њима да плове лађе или сплавови, као и њихове обале, сматрају по основима нашег грађанског закона као *јавно добро* за све нас.

Поменуте реке или речице јесу јавно добро од онога места, где пловидба лађом или сплавом почети може, и задржавају то својство јавнога добра и онда, кад се на неком месту неби могло пловити.

Законодавна власт на предлог владе решава које су реке пловне.

А од пограничних река њихова половина поред наше обале сачињава јавно добро српско, по опредељенима међународнога права.

И воде, било потоци или речице, које неби биле пловне, сматрају се такође за *јавно добро*, но господар земље поред које теку, или господари земаља између којих теку, *имају право употребе те воде*, и у овом последњем случају поједини сусед употребљава пролазећу воду по дужини обале своје земље.

Само оне воде припадају господару земље на којој су и на које није нико други право задобио. У те воде рачунају се:

1. Извори,

2. Вода која се скупља од кише,

3. Вода у бунарима, рибњацима и она која је прикупљена у каквим судовима и справама, и

4. Оток од ових вода, докле тече кроз сопствену земљу.

Према томе браћо ви имате добро да уочите разлику између тога *шта је чије*, јер као што чусте, од тога и зависи, да ли може постојати или непостојати право на употребу воде. Ако то не будете разумели као што треба, онда ћете лако наићи на препопе То су вам смешна посла. Ја сам уверен, да је многи од вас слушао о разним парницама због воде. То су вам тако тугаљиве парнице, да се често протежу и за више година, а врло се често окончавају тако, да оба парничара остану „на цедилу,“ док њихови адвокати „музу ли па музу.“

У Француској, Немачкој и Енглеској, постоји изодавна и закон чисто о одводњавању и наводњавању ливада, шта више у извесним окрузима у Прускоj, постоје чак и законске одредбе о култури (обрађивању и нези) ливада. У тим одредбама предвиђено је ама све што се односи на одводњавање и наводњавање ливада. Сви њихови закони удешени су према крају, т. ј. један и исти закон друкчији је у овом а друкчији у оном крају. Тако неким се законом више заштићава ратарство, неким ливадарство, негде

стајским ђубретом доноси на њиву и нешто семена од корова, које се на њиви намложи и тако се плевљењем поскупљују трошкови око производње. Ако би се ипак појавио коров и ако је добро ђубре употребљено, то не остаје ништа друго, већ усев плевити и то према потреби један пут па и два пут преко лета.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ

Мане позне косидбе

Наши земљорадници веома много греше, што сувише доцкан косе ливаде. То је доказ да наш свет није довољно појмио, да хранљивост сена са једнаког земљишта и климе зависи највише од времена, у које се трава коси. Наука нам је одавна показала, да у почетку цветања биљке имају највише оних важних ранљивих састојака, нарочито беланчевине и фосфорне киселине, од којих се дакле стварају месо, млеко и кости. Што биљка дуже зри, све више губи беланчевину, а њено место заузима дрвено ткање, које је несварљиво; с тога је ван сваке сумње, да је рано кошење, т. ј. у самом јеку цветања трава најпогоднije. Сено хоћемо да косимо а не сламу. Чим почне семе да замеће, стабљике биљкине сдрвењавају се. Са тога се непосредно има губитак у рани, који је у толико већи, у колико онда нарочито детелини и свима зељастим биљкама опадне много листа као најважнијег саставног дела, још поред тога доцкан укошена пића теже се вари у желудцу.

Не треба ни то из вида изгубити, да се прво позном косидбом крати време, да може порасти добра трава за другу косидбу; тиме одоцни се и не развије као што треба, за кошњу наступе веће тешкоће, време се промени и ретко да буде добро сено. У место дужег чекања прве косидбе, боље је да се ливаде очисте и добро нађубре, јер ће онда с пролећа рано трава бујна понићи и рано стићи за косидбу прву, па и за другу остати довољно времена док трава доспе за кошење.

Но по најглавнија је штета од позне косидбе та, што стварањем семена, које као што се зна и највише ране тражи, лишава се много одузима ранљивих материја, слаби се. Уз то позно покошена и готово узрела трава теже и рђавије пониче поново, и ливада неозељењава подједнако.

Најпосле не треба превидети, да због позне косидбе много семење разних корова сазре и за поник истога повољни су услови те по ливади превлада коров убрзо. Из свега овога изводи се, да је штета од позног кошења траве не само за то, што укошена пића губи извесан део најранљивијих материја, тешко се вари и стока је нерадо једе, него што ливада у опште мањи принос даје из године у годину и рђавију траву.

За кошење ливаде не управљајте се по календару, него по самим ливадским травама. Ако су траве добро цветале, време је косити и онда ће се добити највише и најбоље пиће, без икакве штете за ливаду. **Ђ.**

ГЛАСНИК

Од 22 до 29 априла, дакле за недељу дана угинуло је од голубачке мушице:

255 волова,
16 оваца,
108 свиња,
9 коња,
11 коза,
1 ждребе

} Све у вредности приближној износи око 35.000 динара.

је претежнији риболов, негде су стружнице, ваљарице и воденице на првоме месту а негде се опет највише рачуна на разне фабрике, мајдане и т. д.

И ми — као што већ знате — имамо закон „*о водама и њиховој употреби.*“ Тај наш закон и ако баш не говори о одводњавању и наводњавању ливада и њива, ипак је такав, да општим опредељењима ставља могућност да се можете удружити. Ја сам ево донео тај закон, па ћу вам из њега прочитати оно, што је за нас у овој прилици потребно да знамо.“

Председник: „Ја на жалост морам признати, да тај закон нисам прочитао. Чудо ми је да се ни кмет Марко за тај закон ништа не сети. Но што да се најзад и чудим. Данас се од једнога кмета пражи готово исто толико као и од начелника! Надам се, да ми неће нико замерити што тако рекох, али што јес' јес', за кмета је много.“

Кмет Марко (упадајући у реч.) Има бога ми доста да се луна глава. Незнам где ћу пре. Баш би волео да нисам кмет али . . . . . “

Председник: „Сад тек можете расудити колико нам је драгоцено наше пољопривредно гласило „Тежак.“ Помислите само на оне муке из којих нас је тај лист често извлачио и на оне користи на које нас је упутио, а да не поминьем и о томе, како је корисан и због многих других ствари и с тога, што је у њему готово сваки закон који се односи на Пољску привреду. Ја сам изодавна уверен, да је то врло користан лист, али је за овај мах за нас далеко кориснији г. уредник тога листа. Ја га баш с тога најљубазније молим, да нам о истакнутом питању што потање исприча.

Уредник: „Мало час показао сам вам, како наш закон „о водама и њиховој употреби“ говори о правној природи вода, а сад хоћу да вам прочитам неколико тачака из тога закона „*о употреби вода*,“ јер је то врло нужно да знамо. За то у овој прилици баш морам да урадим, јер и сам г. председник изјави, да тај закон случајно није прочитао. Дакле молим вас чујте!

„Господари земаља поред обала оних вода, које се огласе за пловне, морају свакад оставити дуж воде за пролаз стоке и људи, који се пловидбом баве, онолико простора, колико власт где за нужно нађе. На овом простору несме се подићи никаква зграда, засађивати дрва, или подизати каква ограда. А ако би за пристајање лађа или сплавова било на коме месту више простора, то се може по закону о експропријацији само са накнадом узети.“

„Господар земље преко које тече каква вода, не сме својевољно на штету ниже лежеће земље преиначавати ток те воде. А исто тако господар ниже лежеће земље не сме спречавати природни ток такве воде на штету више лежеће земље.

Господар земље имајући право употребе воде, мора неупотребљену воду, пре него што она додирне туђу земљу, вратити опет у првобитно корито њено, осим, ако се са друкчијим пуштањем нечини каква штета другима, који на ту воду право имају.“

„То вам је браћо тако јасно, да вам не треба нарочитог објашњења, а сад чујте један члан из закона који мири суседе, а који у исто време води и поправци њиховог имања:

„Ако се сагласе више њих господара земаља које леже једна до друге, а све поред какве воде, како ће воду да употребе или проведу, то се њихове земље сматрају у овоме обзиру према трећима као једно цело.“

По сазнању, највише је штете учињено у округзима ћупријском, јагодинском, крагујевачком и нешто црноречком.

Ми и овом приликом топло препоручујемо пријатељима наше пољске привреде, да ону поуку о томе донету читају народу и да га упућују да се чува од штете.

*

У свези саопштења у прошлом броју јављамо пољопривредницима да је о изложби ждребади која ће се приредити 29 маја (други дан Духова) саопштило „Коло јахача“ ово:

Изложба *(јавни наградни преглед)* домаће **једногодишње** и **двогодишње** ждребади имаће два одељења:

1. Једно одељење за једногодишњу ждребад и
2. Једно одељење за двогодишњу ждребад.

У сваком том одељењу наградиће се по два најбоље одгајена ждребета са новчаним наградама а сем новчаних награда, даваће се још и писмене и усмене похвалнице, које ће се као и новчане награде убележити у протокол изложбе, а по том предати јавности у друштвеном веснику „Шабачки Гласник“. Ове награде (писмене и усмене похвале) издаваће се и оним одгајивачима којима не буде досуђена ни једна новчана награда а међутим и њихова ждребад буду довољно негована и правилног кроја (без телесних махна).

Новчане награде биће ове:

За прво најбоље једногодишњаче *50 динара.*
За друго најбоље једногодишњаче *25 динара.*
За прво најбоље двогодишњаче *75 динара.*
За друго најбоље двогодишњаче *50 динара.*

Са овим новчаним наградама добиће одгајивачи и писмене уверење у којима ће се поред тачног описа ждребета, назначити којом су приликом, са којом новчаном наградом (првом или другом) и са коликом сумом, за дотично ждребе награђени, као и колико је ждребади (од исте старости, свега), том приликом на тој утакмици било.

Ако би које од изложених ждребади било напредно правилнога кроја и веома брижљиво однеговано, његовом притјажаоцу досудиће се поред новчане награде још и писмена похвалница.

Ко жели да своје ждребе на овај наградни преглед доведе треба да се пријави до 20 маја о. г. писмено или усмено.

Никаква такса неће се ни при пријављивању нити доцније полагати нити је потребно да се ждребе приликом пријављивања доводи.

Сву ждребад пријављену, треба довести други дан Св. Тројице до 6 часова пре подне.

Сваки одгајивач (излагач) треба да каже податке о пореклу изложеног ждребета.

Изложба ће се отворити у 8 часова пре подне, закључиће се истог дана у 6 часова по подне.

На два часа пред затварање изложбе отпочеће комисијско оцењивање ждребади а по том ће се делити награде које буду досуђене за добро одгајену ждребад.

Сем тога друштво обећава да ће се побринути да писмене одгајиваче са села, обдари и књигом о „Коњарству“.

Ако ко од излагача неби желео да се његово ждребе подвргава прегледу и оцени оцењивачког суда већ би хтео да му ждребе буде изложено само ради угледа и поуке посјетиоца, онда ће се за такову ждребад образовати у изложби једно нарочито (треће) одељење, које ће носити назив: *одељење за ждребад изван утакмица.*

Ако друштво буде могло благовремено да набави потребну справу онда ће се за времена обзнанити и утакмица у тегљењу са домаћим коњима.

Исто тако, друштво ће се постарати и да награди оног земљорадничког коња (који је за трке пријављен) који буде најправилнијег кроја па ма и небио најбржи, — ако до тог времена добије новчане помоћи ма с које стране.

Ето браћо како баш о томе што нама треба лепо пише у закону, па за то сваки треба час пре да се реши те да не прави какве сметње тако корисном удружењу. Сваки који у ади а поред ваше реке и речице има ливада, треба на ово да пристане у толико пре, што баш у истом закону пише ево и ово:

„Ако би било из економних било из санитетских или којих других узрока, у општем интересу нужно било, да се или којој реци, речици, или потоку каква окука просече, те да се тиме *отклоне штете или умноже користи*, то власт по своме извиђењу, и по саслушању оних, којих се тиче, може наредити, да с' то изврши и онима, који би тим просецањем штету претрпели, даде накнада по закону о експропријкцији и по сразмерности од оних који се тиме користе.“

Ја мислим браћо, да не иде „Силом бабу на коња,“ а ако сте сви у томе сложи, онда то није више потреба само тога друштва, задруге, већ и целог села па и целе општине. У том случају браћо ви чак и кад не би имали довољно воде, а при том је место такво, да би је могли у тој мери имати, онда је баш по овоме закону можете добити. Ево шта вели закон о томе:

„Ако која општина или село нема довољно воде, оно има право да по претходном одобрењу полицијске власти, по мери своје потребе, *а без икакве накнаде*, добије од оних који имају право употребе вода нужну количину воде, која би преко њихове потребе на исту цељ претицала. Но ако би са употребом оваких вода нужна била и употреба земљишта, било државног, општинског или приватног, за какву употребу, одузеће се толико земљишта колико потреба захте, и за то земљиште даће се накнада по закону о експропријацији, ако се о њој дотичне стране саме не сагласе.“

„Где ћете више? Овај закон, баш као да је удешаван за ваше удружење! Ја сам имао у виду да вас упозорим на ове тачке а ево за што:

Код вашег удружења не сме се десити да неки рекне „ја хоћу“ а неки опет „ја нећу,“ него сви се ви који имате тамо земље, ливаде, морате придружити томе удружењу. У такој прилици не треба ништа радити на памет, већ са извесним планом, јер само тако рађени, може од вашег предузећа постати законом признато друштво, које ће имати нарочитих права. Ко би дакле имао какво имаће у границама где се жели приступити одводњавању и наводњавању ливада, тај не може бити ван друштва нити што особито захтевати. То на сваки начин треба да вам је први услов за то ваше удружење. Но ја рачунам да сте се ви у томе већ давно и давно сложили.“

Пинко: „Да простиш господине, ја бога ми нећу у то друштво. Ја к'о сумирам, кад би дозволио да се с моје ливаде одведе вода, онда би је сасвим упропастио. Једино што би дозволио, то је, да се само у доњем крају моје ливаде могу повући јендеци, а више ич.

Уредник: „Закон не ће никог да штети, али поставља извесна правила да у оваким случајевима може по неки који не пристаје (чује се, «па ви ти је Марково рало«) а међутим је то одиста у његовом интересу који он не појми, принудити, да приступи каквој поправци. То сам ја мало час споменуо Ти би а и сваки други требао да си против такве задруге, ако насигурно

Српско Пољопривредно Друштво решило је да се и ове године да 100 дин. да се награди двогодишње женско ждребе, које буде понајбоље за привредне цељи од познатог порекла и у рукама привредника који и земљу ради.

Молимо и са своје стране за живо учествовање.

*

Изашло је од привремене управе позив на упис у задругу пчеларско-воћарску; и сваки може преко Срп. Пол. Друштва слати новац и тражити друга обавештења за ову цељ.

*

Осечка изложба. Славонско пољопривредно друштво у Осеку, приређује у време од 3. августа до 3. септембра о. г. у осечком градском врту пољопривредну, шумарску и пољопривредно-обртну изложбу. На тој изложби биће приређена утакмица вршалица сечки справа за чишћење и требљење семена и плугова и утакмица у орању. На ову ће се изложбу са страна и туђих земаља примати пољопривредне машине и справе, рударски производи, справе за прерађивање млека, конзервирана јела и осушена воћа са справама њиховог произвођења, пољопривредна помоћна оруђа и остале потребе као вештачко ђубре, крма и грађевинске ствари и све што се ма у којем погледу односи напретку и унапређавању ма које струке пољопривреде. Пријављивања за ову изложбу морају најкасније стићи до 3. јуна изложбеном одбору „Славонског господарског друштва“ у Осеку, у горњем граду.

Ову изложбу, нама веома блиску, препоручујемо топло како онима, који желе што изложити, тако и онима, који се желе упознати са сваковрсним напрецима у овој земљи, где ни даљином ни скупоћом, ни тегобама у језику неће никакве сметње имати.

Напреци у суседству подстичу вазда на подражавање.

Радо ћемо давати и др. обавештења о овој изложби.

ДОПИСИ

Тешица, 16 априла 1889 год.

Време од 1 па до 11 ов. мес. било је сасвим угодно за пољски рад.

Народ се највише бави откривањем, резањем и сађењем младих винограда, покривањем плотева за сушење дувана, јесења стрмнина као пшеница, јечам и т. д. сасвим је добра.

Цена стоци: воловима средњим који се за рад употребити могу цена им је 180—240 дин., једна шпарица која је тешка 20—26 кгр. кошта 20—24 дин., једно јагње од 6—7 кгр. 4—5 дин.

Цена житу као:

Кукурузу	11—12	дин. од 100 кгр.
Пшеници	12—13	» « « »
Јечму	9—10	« » » «
Овсу	7·80—8·60	» » » «

Милан М. Јовановић
пољопривредник.

Жагубица. 15 Априла 1889 год.

Време од 8 Марта па до 17, било је лепо и угодно за рад но само са малим ветром и то кошавом или горњаком који кад дува донесе са собом кишу, или кишу и град — тучу. Од 17 до 20 падао је снег скоро непрестано и доста је велики напао. Од 20 па до 31 Марта било је лепо време само што је 23 падао ситан град са достэ јаком грмљавином. Од 31 Марта до 5 Априла лепо време. Од 5 до 8 снег а затим лепо. Луче и данас падала је киша.

Народ се поглавито занимао орањем, сејањем јечма, овса, крупника, јаре пшенице и т. д. Од 12 ов. м. почели су многи сејати и кукурузе а неки су и пре овог времена сејали, али врло мало.

Трешње су цветале, и ако их нешто неомете донеће добар род.

Овце су готово све изјагњиле, но јагањци нису баш тако најбољи, већ осредњи.

Људске ране и ако су је неки куповали — може се рећи било је довољно.

знаш да отуда не би имао никакве ваљде, јер слободно располагање својом имаовином не сме стајати у опреци са правним односима грађана, са правним односима свију нас, т. ј. нико се несме законским путем присилити да приступи каквој поправци (мелиорацији), ако би му била штетна по његово газдинство.“

Пинко: „Е кад је тако, онда ми је појмљиво. Али како ли ће да буде са тим нашим удружењем, да неће баш исто онако као и при к..кс...кспирацији земљишта, где неки мора, баш мора да попусти.“

Уредник: „Јесте баш исто онако као и код експропријације, земљишта, јер ако се власт увери, да ће неко предузеће путем удружења, одиста доносити користи, она — као што сам рекао — може мањину т. ј. оне, који су противни томе корисном удружењу и приморати да и они пристану уз већину. Но и ту има изузетака. Тај изузетак баш би се ето могао применити на Нинка односно на његово имање. Тако, ако је досадањи начин газдовања корисниј за извесне личности од начина газдовања који се намерава увести путем удружења, онда се та личност не може приморати. Али ако је противан случај, онда ће и за Нинка важити она наша: „Куд сви Турци ту и голи Асан,“ т. ј. и он ће морати пристати уз друштво. Тај би терет он морао сносити дотле, докле би постојало то удружење или дотле, докле га друштво законским путем не истисне из задруге.“

Пузић: „Моје њиве нису у тој ади, која би требала да се одводњава, али су ипак близу. Како је рецимо у томе случају, кад би сазнао да би — за мене било добро да ступим у то удружење н. пр. с тога, што би требао неки део моје земље да наводњавам а неки да одводњавам. Дал' би дакле могао и ја икада ступити у то удружење?

Уредник: „Ти би могао ступити, али у случају, кад би било могуће, да се то одводњавање и наводњавање може и на твојој земљи одиста извести. Ако је тако у ствари, онда можеш бити члан тога друштва и то кад хоћеш. Шта више и само друштво мораће те уписати за свога члана ако му идеш на руку његовим тежњама и ако пристајеш да поднесеш онолико накнадних трошкова колико је за право нађено. Напротив, ако се који касније уверио, да нема оне користи које је ишчекивао отуда што се удружио, он може и да иступи из друштва. За оваке случајеве сасвим је право, да сви они чланови који су принуђени да ступе у то удружење, на се доцније покаже да се нису користили, могу потражити накнаду издатих трошкова и да им се имање доведе у првобитно стање. Ја велим да се и такав случај може десити, али то у једноме друштву које ево предњачи и које се развија по све правилно не треба да буде. У том вашем удружењу користићете се за свако предузеће науком и практиком а то су наши најбољи пријатељи. Они нас воде само већим доходима а не — штети.

Тако дакле, у ово друштво може да се упише сваки који увиђа да ће имати какве користи и да се из истог друштва испише сваки, који би нашао да отуда има мање користи по кад би сам радио. А у извесним приликама може се десити да се неки просто истера из тог удружења Тако ако би н. пр. већина чланова изјавила да се Јанко или Марко у интересу задруге уклони из ње, онда он не може бити члан. Но и у томе случају такав човек не сме имати какву штету, њему се мора штета ма како накнадити.

А ране сточне није било довољно, јер је прошлог лета мало сена добивено, а нарочито неким домаћинима није било довољно којима су зликовци сено и салаше поналили.

Здравље је у људи повољно.

Здравље стоке повољно је сем што млади јагањци пате од пролива који је сигурно наступио усљед промене и назеба од којег су доста младунаца и липсали.

Јанко С. Зарић.
економ.

Узвеће. 17 Априла 1889 год.

У овом крају већ је одпочело радно доба. Иза хладних зимски дана, време је постало угодно за сваки пролетњи рад.

Последњих 5—6 дана месеца Фебруара — од када су одпочели бољи дани за рад — људи су одпочели претресати старе ограде, око пашњака, њива и ливада, а одпочели су орати за сејање зоби—овса. — Орање је свршено до друге половине месеца Марта, јарих жита у овоме крају нико не сеје. Упоредно са пољским радом одпочет је рад и у повртњацима — башчама — т. ј. приправљали су земљу за сејање рана поврћа — које је већ и засејано — као нпр. Лук црно — мрки, бели, кромпир, пасуљ и т. д.

Месец Март доста је био хладан и кишевит са доста јаким северним ветром, но више пута предусретао га је — «разви цвет» — јужни ветар. Но ипак вредним пољопривредницима није великих сметња допринео. Хладни Мартовски дани доста су смели рано воће с' цветом те није пре пустило свој цвет но тек сада. По изгледу цвета (ако неби какве природне сметње наступиле) народ овог краја може рачунати на доста «јабуковаче» која је у овом крају вино од јабука и крушака као што је по осталим крајевима наше земље од грожђа. А тако исто може се рачунати на доста добру шљивовицу.

Вода је како прошле тако и ове године својим разливом опустошила неколико села овог среза. Јер скоро може се рачунати да је ухватила оволики исти простор земље колико и прош. год. у врло малој разлици. У главном разлика је у томе што још у висину за једно 60—80 см. није достигла површину пр. године.

Села: Ноћај, Засавица, Салаш Ноћајски, Равње и др. и сада су упропашћене — од поплаве — с' храном како за своју тако и за сточну исхрану, јер може се рачунати да од пре два месеца 40—50.000 ектара лежи под водом, скоро трећи део овога простора може се рачунати да је засејан храном људском и ово је све упропашћено. Остали простор пашњаци су али све под водом која стоји на мери па нити о'сеца нити већа придолази.

Хране за људску исхрану како тако истрајаће до нове; — али у храни за стоку има довољно и оскудице а садања поплава допринеће и више.

Здравље како у народу тако и у стоци добро је.

Ил. А. Радовановић.
сеоски

Клока, Априла 1889 год.

О сејању бостана.

Ма да скоро сваки пољопривредник посеје по неколико оцака бостана, да му се нађе колико за домаћу потребу, а многи нарочито они пољопривредници, који су близу вароши и око друмова, сеју још и у већем размеру за продају, опет, смемо казати, да ни 5% пољопривредника ову врло важну биљку наше привреде, не негују нити гаје како треба ма да би нам се она довољно рентирала. Ова биљка не захтева много радне снаге, а стиже рано у лето, те тако поред тога, што добијамо бостан за своју домаћу употребу, још се за њ и лепа крајцара добија и то онда кад је готово ни од једне друге наше привредне гране не можемо добити.

Ми хоћемо да опишемо у томе искуство нашега пријатеља, Атанасија М. Барјактаревића из Јовановца, бившега посланика на великој народној уставотворној скупштини.

Пошто је бостан различан и по доброти и по количини, ако се гаји на ледини или на мекоти, то ћемо и говорити посебице, прво, кад се бостан гаји на ледини, па онда, кад се гаји на мекоти.

I. Бостан на ледини

За производњу бостана од свију врсти земаља, најбоља је смољница, с тога, што ова земља најдуже у себи преко лета задржава

Као што видите браћо, овако удружење је у сваком погледу корисно. Треба само проучити ствар. Закон чува све, закон и ако по кога на нешто примора, ипак га чува.«

.....На тај начин уредник је објаснио закон о водама и њиховој употреби и показао основу за образовање жељеног удружења, а не прође за тим готово ни толико »док човек попије каву,« а оно се у збориштву створи погодно земљиште за удружење ливадара у цељи, да одводњавањем и наводњавањем поправе своје ливаде.

Уредник је из свога сопственог искуства навео многе примере о таким удружењима и у току тога предавања убедио чланове о истинској користи таких предузећа, наводећи за пример разне напредније земље. Споменуо је, да је тамошњем свету тако рећи прешло то у крв и да они тиме постижу одиста дивне резултате. »За овака предузећа, примери су врло драгоцени јер нигде нема толико посла и озбиљнога рада, колико на овоме пољу. Милијонима дуката остаје у земљи — тако рече уредник само због тога, што се не чине никакве поправке, међутим временом и кад се појаве млађа покољења, они ће их знати пронаћи. Ја у то не сумњам, јер како би иначе и могуће било, да се толики свет који је бројно свс већи и већи, одржи на овој земљи, кад неби постојао тај неисцрпљив мајдан, што га зовемо — **земља.** Немојте презати од жртава, уложите труда, утишајте љутњу и гњев који се кашто и мора да појави при тако озбиљним пословима, утишајте све то, па ћете видети корист отуда. Мој вам савет а и моја помоћ стоји свагда на расположењу, у колико ја то и лично и по своме положају учинити могу.«

Председник: »Ми смо вам господине уреднче много обвезни и захвални, јер такав савет треба сваки од нас достојно да цени. Нек да Бог да смо сложни у овом нашем предузећу, а ви нам и сам рачунам нећете одрећи своју даљу помоћ за овај наш рад. Хвала и г. Секули, који нам је обратио пажњу на такво удружење. Ви науком, он практиком а ми целисходним радом, па да виш' чуда!

Ја сам, господине уреднче, као што видите сасвим расположан и за разговор и за весеље. За то вас молим, дозволите да вечерас проведемо сат-два и при чаши вина. Треба да пробате и наше вино. Ми смо већ решили да се мало провеселимо, за то надајући се, да томе нећете бити противни, молим вас узмите ову чашу (куцају се,) и дај Боже да живите дуго и много на дику драге нам домовине!« — (Из своју грла заори се оно најдуже »многаја љета.«)

ИСПРАВКА

У чланку »*Кава од жира као храна и лек*« у Бр. XXIV »Тежака« од пр. год. на крају уметнуте речи: »*верујући у моћ свемогућег бога*« и т. д. нису пишчеве, а нису ни метуте у рђавој намери. Ово се по жељи писца исправља.

Уредник.

потребну влагу, пошто је познато, да бостану грозно шкоди летња суша, која може не само да његову бербу смањи на 50%, већ често ама баш и сасвим да осујети!

Земљу — ледину — на којој смо ради бостан сејати, морамо у пролеће што је могуће раније поорати, ако је икако могуће још у фебруару месецу. Чим смо земљу поорали онда одма треба оцаке да правимо, но тако, да се исти будаком исконају у дубини испод бразде — зравицу за 10 сантиметра, па се ова здравица измеша са горњом плодном земљом, и мете се ђубрета овчијега добро згорелога за једну прегрш. — Ред од реда и оцак од оцака у растојању до 2 метра. На ледини оцаци од бразде не треба, да су виши од 7—8 сантиметра; јер, ако буду виши, то ће се лети при најмањој суши, бостан посушити. — Кад се почне бостан сејати, онда се ови оцаци прекопају, поправе, па се онда семе посеје пре Ђурђева дана на 2—3 недеље. — Оно је сасвим нежна биљка, па с тога ју и треба тек онда сејати, када се земља већ доста загреје, и кад престану пролећни мразови са сланом. —

Пошто лепо изникне, треба га расплевити, т. ј. почупати више од три струка, и то мало земљом засолити мотиком. — То му је прво прашење, — по други пут треба оплевити и опрашити, чим пружи врсту за један педаљ преко врсте. — То му је сав рад. Сад га ваља чувати од штеточина — људи и животиња — до његове бербе. —

II. Бостан на мекој земљи

И бостан на мекој земљи у главноме се тако исто гаји и на истој врсти земље, само се оре пред само сејање, и оцаци су виши него ли на ледини, зато што иначе хоће да га бије тоња, и да се трави. — Прво прашење је исто као и горе, но само, кад се први пут рашчупа, треба га свога опрашити. — Друго је прашење као и горње, т. ј. код бостана на ледини. — Треће прашење, треба руком оплевити, а не мотиком због тога, што је оврежао, па би се онда повредити могао. —

На мекој земљи бостан никад не може бити тако крупан, као на ледини, али је опет зато вазда слађи, него ли бостан на ледини.

Поред свега овога што је горе речено, да би нам бостан што бољи испао, разуме се, да још у многоме зависи и од самога семена; јер: „Какво је семе, такав је и плод.“

За семе, разуме се, да треба бирати онај бостан, који је први завезао, који је најкрупнији, најправилније развијен, потпуно зрео. — Ту лубеницу — дињу — треба пресећи преко пола попреко на оно семе за семе оставити, што је на оној полутини до дршке. То семе боље завезује, боље роди, и у роду томе биће све мање семена, тако да, ако кроз 10 година на овај начин ово семе сејали будемо, онда у плоду неби остало ни 30 семењака.

Дакле, Атанасије Барјактаревић тако гаји свој бостан, и он сваке године исти у изобиљу има не само за своју домаћу потрошњу, већ и сваке године за њ узме и по неколико стотина динара, а ово је лепа корист од бостана.

Бостан је Барјактаревићев вазда и по крупноћи и по доброти такав, да он њиме конкурише и крагујевачким баштованима, и неким бостанцијама из округа јагодинскога. Чим он свој бостан довезе у Крагујевац на пијац, одма га распрода. Једна његова лубеница тешка је и по 8 килограма, и неких година продавао је једну лубеницу од ове тежине по 1 динар 60 пара динарских.

Р. Пешић
учитељ клокачки.

У Брестовцу, 16. Априла 1889 год.

Од 1-ог до 9-ог време је било ветровито и ладно; од 9-ог до 14-ог топло; а од 14-ог од подне, 15-ог и 16-ог падала је киша која много вреди за све усеве.

У овој половини одпочето је орање и сејање кукуруза, а неки су довршавали орање и сејање пролетњих усева. Виногради се још режу и одкривају. Воће сада цвета, и по цвету изгледа, да ће бити рода, само ако гусенице и ладноћа не смету воће при заметању.

Многима сељацима нестало сена и сада га купују за израну теглећих волова.

Тражње нема никакве. Здравље је повољно.

Мих. С. Николић
свештеник.

У Бољевцу, (срез бољевачки) 20. Априла 1889 год.

Време је кишовито са ветром, народ у велико оре, поорано је прилично, но због кишовитог времена мочарна места остала су за кукурузе, стрмна жита засејана су доста, сада почињу се сејати кукурузи.

Здравље је стоке и људи повољно, зараза није никаквих било.

Добросав Петровић
званичник.

Пожега, 1. Мај 1889 год.

Шљиве се требе и добро су понеле.

Стрмнина добро напредује. Ливадама шкодиће што стока и сад вршља по пољу. Пољски чувари не терају ни саме свиње, које врло велике штете чине по ливадама.

Јуче после подне, само у селу Миљаковини и половини Глумча код Пожеге, пала је веома велика киша. Киша није дуго трајала али је била јака — као што наши сељаци веле: провалио се облак. — Потоци су учинили чуда. С брда су снијели шлам, кладе камен, и све што је се могло понијети. Многа су орања страдала, ограде однијете и младе шљиве изваљене. За пример како је то страшна киша била навешћу то: да је преко петнајест свиња подављено.

Штета је доста велика, али се сељаци теше народним веровањем да ће година бити обилно плодна, чим је ова провала облака била

Драг. Н. Лапчевић.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Овце и стрижење оваца. — Поука о извијењу семена од детелина и трава. (свршиће се). — **Белешке**: Мане позне косидбе. — **Гласник**: Колико је сад угинуло од голубачке мушице. — Изложба ждребади у Шапцу. — Уписивање у задругу пчеларско-воћарску. — Изложба у Осеку. — **Дописи:** Из Тешице, Жагубице, Узвећа, Клоке, Брестовца, Бољевца и Пожеге. — **Подлистак**: Збориште дивадара. — **Исправка**.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в

Дописницима који редовно и по обрасц шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 20. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 14. МАЈА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

КАКО СЕ ОЦЕЊУЈЕ ВИНО

ЈОШ ЈЕДНА РЕЧ ПОВОДОМ НИШКОГ ЗБОРА

од

Мите Петровића

Сви, који знају ценити важност материјалнога благостања по земље и народе, поздравили су винарски збор у Нишу као почетак смишљенијега рада за унапређење српскога винодеља, које би као наша важнија производна грана поред тако повољних климатичних и земљиштних прилика требало куд камо већу корист да доноси и појединцима и земљи него што је данас случај. У извештају са нишкога збора [1] могли смо одмах у првим редовима читати, да се сада «у нас у Србији производе велике количине вина, које остају непродате или иду на страну у бесцење.» То не значи ништа друго, него да је наше винодеље овако као што је сада непроизводно. Данас, где нам је лак саобраћај са тако рећи целим светом отворен, изгледа то чисто смешно Али зло је ипак ту и узрок смо му већином ми сами, невештина и немар наших виноделаца, неодважност и неумешност наших трговаца капиталиста, који зазиру од таквога посла, који као трговина са вином захтева у првом реду истрајност.

Од тог зла ваља ослободити српско винодеље и пут, којим се то даје постићи, добро је по нашем мишљењу обележен у одлукама винарског збора у Нишу. Буду ли се те одлуке извршивале озбиљно и истрајно, онда нема сумње, да ће досадања мизерија престати и да ће српском вину на скоро предстојати бољи дани. Нишки збор ставио је главни нагласак на удруживање и то је заиста најзгоднији начин, да наше вино стече гласа у свету. Удруживањем моћи ће се најбоље постићи, да се једном стечени глас очува и одржи, да се трајно утврди поверење код страних трговаца, које је тако важна ствар у овој трговини.

Али и поједини виноделци могли би доста да ураде за утврђење доброга гласа и поверења. Они неби у том имали никакву другу задаћу, него да даду себи труда, *да производе само добро, ваљано вино.*

Врло је важно, да производници знају, које је вино добро и ваљано. Али то у нас мало њих знају и хоће да знају јер рђав обичај, који је код нас распрострањен, да се вино пије ново и неразвијено, убио је сав смисао за интернационалан кус, који је поглавито мерадаван у светској трговини. По покваренom пределном кусу превиђају се у вину многе ствари које се са интернационалнога гледишта морају сматрати као мане Нису код нас никаква реткост вина мутна, кисела, слатка, а да и не помињемо, непријатне мирисе од рђавога поступка. Све се то сматра «да је од природе,» сва та вина пију се и многима се допадају. Исто је тако мало производника, који познају врлине свога вина, ако их има. Отуд долази, да се у нас вино продаје већином као мачка у џаку, и то важи како за продавце тако често пута и за купце А то је да истину кажемо ћорава трговина.

Само праведном оценом вина даје се та незгода уклонити и због тога је потребно, да како производници тако и купци знају вино оценити. Кад је реч о оцени вина, онда највише њих помишљају одмах на хемијску анализу вина Ова је без сумње врло важна за тај посао и неопходно је нужна у сваком савременом подрумарству, јер се њом дознају множине главних састојака, који су као основ, фундаменат вина. Али по тим главним састојцима одређује се само донекле цена вина и чим се тиче бољих, финијих вина, онда не може више хемијска анализа о њиховој вредности да поучи, јер они састојци, који таквом бољем вину дају велику вредност, налазе се у њему у тако малим количинама, да се измерити не могу, те их по томе хемичар не може ни одредити. Да тих цењених састојака има у вину и колико их има, то примети само нос, то се осети тек у устима, и због тога вреди разумно *кушање вина* за трговачку оцену много више него хемијска анализа, која иначе и дуго траје, дочим је кушање брзо извршено.

При кушању испитује се вино очима, носом и устима. У ког нису дакле чула здрава, тај није подобан за кушање. Што су чула оштрија, у толико ће бити тачнија оцена.

Најпре се пусте очи да суде. Кад бисмо кушали вино завезаних очију, једва бисмо могли сазнати, је ли вино црно или бело. Боца са вином не држи се високо, него се наслони на чашу и полагано се сипа, да се неби вино запенило и да се не помеша са ваздухом. Чаша треба да је лака, од танкога стакла и потпуно провидна. Брушене, шлифоване чаше нису згодне за кушање, а најбоље је да имају ваљкаст облик. Вино се наточи само до трећине чаше.

Тада се дигне чаша у вис према светлости и гледа се јели вино бистро. При том празан део чаше покрије прстима, да светлост пролази само кроз доњи део чаше у ком је вино. Тако могу и најмање трунке да се

[1] види «Тежак» бр. 9. «Одлуке винарскога збора држаног у Нишу и т. д.»

примете у вину, особито кад се чаша мало помиче горе доле.

Производници вина неби требали никад своје вино да износе друкчије пред купца него кад је савршено бистро. Може купац мутно вино и купити, али зацело неће дати за њега толико, колико би дао за бистро вино.

Вино се може замутити из разних узрока. Узрок може бити киселица или материје, које су употребљене за чишћење па се нису још сталожиле; или може долазити отуд што се вино мало пре претакало или цедило, а и тихо време као и нагле промене топлоте узнемире вино у буретy и издигну киселицу. И кад је јако хладно хоће вино да се замути, јер се тада из њега одваја стреш. А ни вино може бити мутно и што је болесно, што има каквуману, што се већ распада и т. д.

Пошто се уверимо да је вино бистро, нагне се чаша неколико пута на све стране, да вино накваси њене бокове, те се гледа, како се вино таласа и каквом се брзином слива низ бокове. Ако се таласа лагано и слабо а са бокова слива полако, онда је то знак, да у вину има доста екстракта; брзо и јако таласање и брзо сливање издаје, да је вино сиромашно екстрактом. Отеже ли се вино при сливању као зејтин, онда је оно болесно. Још боље даје се то познати, ако се чаша нагне на страну, да вино из ње капље. Код сваког здравог вина отпадају капљице брзо, а код болесног вина отежу се више мање као зејтин или излазе баш ко неки конац из чаше ако је болест већ јако напредовала.

За тим се гледа, какво лице има вино. Црвена боја црних вина није увек једнака, ако је вино јасно црвено као рубин, онда има у њему повише киселине а ако је мање киселине онда изгледа вино мање више љубичасто. Таку љубичасту боју има Бордоско, Феславско, Португалско, па и многа талијанска вина. Боја црнога вина лако је изложена променама. Вино од трулога грожђа изгледа жућкасто—црвено, а од презрелога грожђа или од сушка доће му лице кулашасто као оно од Малаге и као што је случај код гдекојих сремских шилера. У опште се боја црнога вина не држи дуго, и због тога се црна вина не могу дуго остављати. Лице се још пре преврне, ако на вино наиће каква болест.

Јачина боје у црних вина зависи од климе, од земљишта, од врсте грожђа и степена његове сазрелости, од начина цревирања и с каквим је вином мешано, па најпосле и од тога, како је лоза негована.

Напротив боја у белих вина не зависи од врсте грожђа, него од начина, како је вино произведено. Боја вина белих у опште је жута и то у многим прелазима. Није ли бело вино чисто жућкасто, него се више мање румени, онда се то сматра као мана. Ако је шира оцеђена као што треба пре врења онда изгледа ново вино прљаво-зеленкасто или се једва може на њему каква боја да примети. У опште имају нова вина светлију и слабију боју него стара вина. Али ако се ново вино ваљано и уредно претаче, онда му се боја поступно чисти и мења, док вино не постане најпосле жуто као злато. Таква је боја идеал за бело вино које је годину дана старо.

Нека бела вина изгледају више мрко-жута и то је увек сигуран знак, да је такво вино као шира дуже времена лежало на комини или можда на њој почело већ и врити. Најпосле може лице у белог вина да помркне и од гдекојих болести.

После очију долази на ред нос, да и он своје каже. Пре но што се чаша примакне носу, продрма се мало да вино овлажи бокове чаше. Тим се хоће да појача испаравање мирисавих етара, те да мирис буде јачи и

ПОДЛИСТАК

О МАРВЕНОЈ ХИГИЈЕНИ

ПО ФРАНЦУСКОМ

ПИШЕ

Јован Милинковић

ЈАВНИ ПРАВОЗАСТУПНИК ШАБАЧКИ

ПРВА ГЛАВА.

О стајама за марву.

(НАСТАВАК)

Штала за јунад може бити мања, но за одрасла говеда. Довољно је, у опште, кад има на говече простора 30 — 39 кубних метара ваздуха; но при томе се мора пажљиво проветравати. Кад у каквој кошари (штали) спрам просторије, има врло много марве, она због недостатка ваздуха стане дисати брже, то дисање умножи топлоту унутра, али то прекомерно дисање трује ваздух и шкоди марви.

На тај начин, ко не мисли и не може да подигне за своја говеда толико пространу шталу, како прописује наука, ко је немаран да ли ће се проветравати како треба, да унутра небуде запаре, који ли је не мисли правити тако, да у њој буде једна смрдљива кањуга, него чиста стаја, да је свакад сува, да мокраћа не тоне доле, а и да не лежи по дну, одакле се поквари ваздух те марва добија разне болести у плућима и очима, а то је врло приметно, јер кад човек мало стане, одма осети да га за очи штипа, дакле ко не мисли да прави како треба, боље да остане при наслону, макар говедима било поладно: њима је опет поможено, јер кад су патнички издржавали студени и страшне мразеве, моћиће олако поднети средњу ладноћу, барем ће да имају свагда довољно чистога ваздуха. Али, како је напред казано, има више узрока са шта је боље говеда преко зиме држати у кошарама или шталама, то јест у топло, него под наслонима. Него како ће се, кад човек, добар домаћин, има четрдесет, има шесет, па неки, чак и осамдесет грла говеда. То ти је српско-француска сујета: ми, Срби, у многоме наличимо на Французе, тако, њихови писци, кору своје сељаке, што пате толико марве, колико не могу да издрже како ваља, и да је паране колико треба, и што купују више земље (онако као и наши), него што је могу добро да израде. О томе у својој агрикултури писац *Жоањо* овако се изражава: „Страст, за што више земље, спречава сељака да сачува оно новаца у сандуку: одма они излазе на видело, чим се продаје каква земља. Врло често, кад баш ни мало нема новаца купује човек земљу на вересију и бог-зна колико се овамо снебива, али хоће да се покаже пред светом богатији. Сујета га натерала да купи земљу, која му није нужна, умножавајући земљу хоће да умножи своју важност; но привидно богатство често пута само је сиротиња; све што светли није злато.

„Али није слава и хвала имати много земље, него, знати је добро урадити. Тако исто има више части, и има више до-

да се боље осети. Свако здраво вино мора имати особит вински мирис. Ако је исти јак, онда он издаје у опште боље вино, а слаб вински мирис означава лакша вина. И по годинама разликује се мирис, друкчији је у новог и друкчији у старог вина. Дешава се, да неко вино мирише баш на алкохол, што ће бити онда, кад је вино истина преврило, али није претакано, те је ради тога још задржало характер новога вина.

Особито лако познају се болесна вина по мирису. Мирис одмах изда, да ли вино цикне, да ли тукне, да ли удара на сумпор (диоксид), на буре, на плесањ, на земљу, на купус и т. д.

Што смо сазнали очима и носом, *треба на послетку да дошуне и потврде и уста*. Узме се мало вина у уста и за кратко време, што у њима остане, треба сву пажњу обратити на све оне околности, које утичу на кус вина.

Најпре се треба уверити, да ли је вино хармонично т. ј. да ли су разни састојци у њему тако заступљени да се у кусу не истиче ни један пред другим. Ни киселина ни сласт ни трпкост не сме у добром вину превлађивати. Ако вино није хармонично, онда ћемо потражити, који је то састојак, који се истиче пред друге. Нарочито често истиче се на жалост киселина. Ако је то, онда може она бити блага или опора. Опора је, кад је у вину много винске киселине, што се обично изда већ и тим, што зуби утрну од таквога вина.

Вино, у ком има много алкохола, зове се јако вино. За вина са мало алкохола кажемо да су лака, слаба. Трпка су вина она, која купе уста; у њима има много танина.

Нека вина осећају се у устима још и после, пошто се прогутају. Таква су вина обилна екстрактом. Оно вино на против, којег кус одмах не стане, чим се прогута или иначе уклони из уста, има у себи мало екстракта. За такво се вино вели, да је празно. Вина са много екстракта увек су више на цени.

Ново вино изда се одмах својим неразвијеним кусом и ако се вино не претаче, може оно да задржи тај незрели характер и годинама.

Као по мирису тако може и по кусу да се позна шта више и старост вина, па много пута и врста грожђа, од које је начињено. Али за разазнавање оних најнежнијих, мирисавих састојака треба тек увек велико искуство, од њих зависи скоро искључиво благородство вина и само због њих су високо на цени најславнија вина као што су Ризлинг, Шато Марго, Лафит и т. д.

Већ много лакше је познати стране кусове у вину који долазе од болести или других каквих мана.

Неки имају обичај, да при кушању гргоћу вино у устима, али то није нужно и не вреди ништа.

По тим простим знацима, што смо их навели, моћи ће сваки производник са мало пажње и стрпљења оценити своја вина, сазнати им врлине и открити њихове мане. Већ много је теже кушати више различних вина у исто доба, као што то морају често да чине трговци и као што бива на изложбама вина. Ту се захтева врло велико искуство, које се даје само дугим вежбањем стећи.

Али и кушање многих винских проба може се олакшати, ако се пође извесним редом. Вина треба за кушање тако распоредити, да најпре дођу на ред бела, па онда црна вина, најпре слабија, па онда јача, најпре обична па онда слатка, најпре стара па онда нова вина. Кад се не пази на тај ред, онда се може лако погрешити н. пр. ако се после каквог слатког вина куша обично вино, онда ће нам се оно учинити много киселије него што је у ствари. Ред за кушање одређује се обично на изложбама на основу летимичне хе-

---

битка онај који изводи цигло једног коња, али срчана, здрава, гледна, дурашна, него који изтерује из авлије своји шест сипљиви, шугави, бангави коња, и има више заслуге и вајде онај који покаже плодну и обилату жетву на своја два дана, него други од десет дана јадне и слабе жетве још нечистог жита. Боље је мало а добро, него много а рђаво, то је правило«.

То сам навео против разлога многи газда, који имају сувише говеда, што им није лако за њи оградити кошару, или више кошара, да је добар рачун и разумно правило имати макар мало, а добро, а не много, а рђаво. Сваки сад нека каже: или је боље као оно колубарац са поносом извести на вашар два вола, да се око њи чети свет, па узети за њи 80—100, па чак и 120 дуката, или дотерати десет буџуљана, па опет немоћи или једва добити ту суму новаца? они се и немогу да продаду за трговину: трговци поред њи пролазе, само сиромаси устављају се те купују једног по једног за јарам, или за спрегу с неким газдом.

Хигијена се меша овде, и још на више места мешаће се са агрикултуром, науком о земљорадњи и сточарству, али то је допуштено, да се истина једне науке која није добро позната, доказује са истинама друге науке које су добро познате.

Ко је дакле волан, или је у стању да шталу сазида или је начини по обичају како се куће у његовом крају праве, треба да је издигне изнад равна до колена, и то да насипе шљунком ако га има близу, или опиљцима испред ковачница ако их где има близу и много, то вели хигијена; а економија вели: ако нема тога, може се набити сувом иловачом. Треба да се кошара патоше добро печеном циглом или тесаним каменом, а између камења или цигле треба залити малтером од цимента, тако опет хигијена каже; а економија опет: у кога није кеса толика, нека патоше са иловачом измешаном са обичним кречом, који ће се растворити и са иловачом сјединити, иловачу ту треба добро маљевима набити, и онда кроз њу мокраћа не може пробити, нити марва може ногама начинити рупе, ако се доцније под марвом пода земља, улегне се, или марва мало укопа ногама, да се опет изравни иловачом и кречом и да се набије, да нипошто земља не прими у се смрад од мокраће која треба да отиче на поље, а да би то могло да буде, треба да је тај патос, било од цигле или од камена, било од набијене иловаче нагнут на једну страну, на један метар дужине да има два сантиметра пада, то ће рећи на један добар корак дужине, да буде по прста или прст ниже, све ниже и ниже до краја, куд ће малим олучићем да отиче мокраћа, из кошаре на поље, и да се слива у какав у земљу укопан чабар, а шта ће се даље чинити са мокраћом то хигијена не каже него каже економија, да се њом залева ђубре што се из кошаре износи с огризинама и сламом што се стере под марву. Кад би била штала патосана циглом или каменом, онда би је требало често прати водом и метлом, али ако је доле само набијена иловача с кречом, поливање водом и прање неби се могло препоручити, но само добро изчишћавање и сушење кад је марва на њу.

Што се тиче унутрашњег расположења, оно има више начина, али се много уобичајило по Француској, по Немачкој и свуда по великим државама, место јасала, дуж дувара ударати лотре на које се са тавана набаца сено или друга рана, одакле марва дохвата и једе. Ништа није противније хигијени него то:

мијске анализе или по резултату предходног кушања. Од редовног кушања искључе се сва вина која су јако мутна, која су болесна или која имају каквуману.

На резултат кушања утиче доста и температура. Вино кад се куша не сме бити ни одвећ хладно ни одвећ топло. Лошија вина, како бела тако и црна, кушају се при нижој температури, од прилике код 10° Целзијевих, боља бела вина на температури 12—15° црна на 15—18°, а трпка црна вина треба да су још топлија. Таква тешка и трпка црна вина једва се могу пити у хладном подруму а са свим су често пријатна кад се мало загреју. Фина вина кушају се увек при вишој температури, јер се тада мирисави етари већма испаравају и могу боље да се примете.

Кад год кушамо више вина, онда се не сме ништа више од пређашњега вина осећати у устима, кад се пређе на нову пробу. Неки постижу то тим, што пусте неколико димова из цигаре, али је боље, да се ижвата комадић земичке.

Где као на изложбама треба не само многа вина кушати, него то имају да чине и више разних лица, ту се онда не може очекивати, да ће се оцене свију слагати у свима тачкама, јер чула нису у свију људи једнако развијена. Зато исказује тада свако лице своју оцену за свако вино засебно и то означи једним бројем или укупну вредност вина или свако његово својство које је од важности. Коначна оцена изрекне се после тако, да се узме или средњи број од свију забележених бројева или број, који је у већини. Обично се употребљују за то бројеви 1 до 5 или 1 до 10.

ДА СЕ И НАШЕ ШУМЕ НЕ ЗАБОРАВЕ

Нема сумње да су и шуме, не само један велики део народне привреде, него и битни услов за опстанак народа.

Без горе нити може сиромах направити колибу, нити богаташ палату; без горе нити се може сиромах надимити, нити богаташ нагрејати; мањ ако нам неби какав цепидлака овде приметио; «па богаташ може своје дворе зидати и од камена, а сиромах своју колибу направити од бусења, а и једном и другом ето угља у земљи па нек се греју!». Разуме се, овакова би приметба са свим безразложна и ништавна била, на спрам неоцењиве вредности дрвета у поменутим само двема употребама.

Али, ово су само материјалне и опипљиве користи које непосредно од шума добијамо. Но колико ли и колико још сијасет других користи и благодети и посредно и непосредно од шума добијамо и уживамо? — то многи још и од учевнијих, а да камоли простијих људи код нас немогу довољно да предвиде и оцене.

Без шума наша би земља изгледала као каква пустара, јер би брда и планине били саморани камен, који би се одкидо те би и равнице засипао, што и дан дањи очима својим гледамо, како се једна по једна врлет наша обезшумљена у најскорије време нашим сопственим сикирама, — претвара у саморани камен, који нам сада засипље њиве и ливаде, стазе и друмове, а погдешто богме и самим кућним домовима прети.

прво, не чисто испаравање иде на те отворе куда сено или друга рана вуче у собе нездрав задај, друго, прашина се од старог сена одваја или се оно само троши у трине, пада доле на марву одашта добива болест у очима и у плућама. Осим тога, више марве једе кроз исте решетке (лотре), па које је марвинче јаче или прождрљивије, граби и отима испред другога. Опет које марвинче није одвећ гладно или је нежно, оно врло добро зна да добије за себе рану, и још баца под-а-се што му није по вољи. Из тог долази, да се рана врло много троши, и опет много марвинче гладује и мршави што се није довољно наранило.

Код нас у Србији, осим по господским аровима где су по том примеру намештене лотре, свуда су јасле, и доиста хигијена и каже због наведене противности њеним законима, да се »све неугодности могу избећи кад се по шталама и аровима у место лотра ударе обична јасла, где свако марвинче према својој снази прима свој оброк у рани ксја му је нужна, па нити може расипати своје ни грабити десно и лево од другога«. Али ове јасле нису као какво дугачко корито, као што су јасле код нас, него су прегрђене за свако марвинче, не само исте јасле, него и простор више јасала и преко јасала, да марвинче једно другом не смета.

Како у малом тако и у великом, рећи како обичан домаћин, тако и велики газда, који рани много говеда: краве стеоне, јунад, музаре, ватаћи волови, и волови товници, могу се без разлике држати у једној истој штали; али у том случају треба обратити велику пажњу на добро проветривање и обнављање ваздуха.

Неки славни медицичар француски приметио је, да су по селима многи сточари боље наместили своју стоку него своју фамилију и себе. Вели, без благодетнога ваздуха којим дишу у пољу, многи би пропали пре времена у својим стајама због не здравог ваздуха, који слабо проветравају. Тај је исти закон хигијене и код животиња, први и најглавнији, да дишу чист ваздух за сво време док их нужда времена држи у кошарама од краја јесени до почетка пролећа, или нужда економије која држање марве по кошарама због ђубрета сматра »као економну тајну«.

2. *Ар, коњушница.* Строга примена хигијенског закона, још је тако рећи неопходнија у ару него у штали. То је врло јасно. Краве и волови кад се морају задовољити са стајама, што једва подносе, што је обично њихова судбина, не дају много мање млека и много мање рада те својим млеком или својим радом плаћају газди рану коју им даје, и ако су потчињени недостатцима хигијене. Али тако није с коњма. Једно ждребе одкад падне на земљу, па док не порасте да се може да прода, не производи ништа. Ако је за време гајења смештено у влажну и нездраву коњушницу, па нек је од најбоље расе, нека му се постојано даје најбоља рана у довољној количини, оно ће се изметути, по форми ће постати горе, и ћуд ће променити, те газда има муку како да извуче своје трошкове око њега продајући га пошто по то.

Без шума нити може бити здравља ни чврстог карактера, јер, као год што плућа у телу човечијем пречишћавају крв тако исто и гора својим лишћем пречишћава — ваздух. Управо рећи: да није шума и њиховог зеленила, међ људма би мртвило владало, па још ако не би и живот човечији у питању био? Пример је за то врло прост: путујете ли кроз шуме, кроз планине, ма колико да сте брижни и суморни, ви се тада осећате храбри и расположени, чим пак изађете ван шума по пут безшумних равница, обузме вас опет нека сета, нерасположеност, малаксалост и све су вам неке тешкоће у мислима и пред очима.

И поред оволиких посредних и непосредних, видљивих и невидљивих користи од шума још се до данас у законодавству нашем ништа озбиљно не уради, што би очигледном затирању шума у нас на пут стало. Тек у најновије време, једва једанпут изнесе се последњој законодавној скупштини пројекат закона о уређењу шума који, ма да не бијаше у свему бог зна какав — да је се срећом остварио у шумарству би нашем данас ипак један корак напред био.

Данас пак, кад је новим уставом у Србији створена могућност а с највишег места одјекнула реч: «да прионемо на рад, нарочито око народне привреде и народног благостања» тражимо озбиљно овом приликом да се и наше шуме незабораве, јер су нам и шуме као што већ у почетку рекосмо један велики део од те народне привреде и народног благостања.

Ово треба тим пре одпочети што шума једнако нестаје, голети се за голетима стварају: што је најгоре нестаје нагло растовине, као најважније горе наше народно шумске привреде, јер се милионима дрвета младе растовине посече годишње само на брст коза а то ће рећи: годишње се милионима упропашћује будућих греда, будућих шипова (пилота), жељезничких прагова (шлипера), дуга и других предмета који се од растовине израђују, како за домаће тако и за општенародне грађевине; а разуме се да с пропадањем растовине пропада нам и толико важан жир за рану свиња.

Зашто да нам толика буковина без икакве употреба као престарила дрва на једноме крају трули и пропада, докле су јој на другоме крају једне исте околини и једне исте планине, — и пањеви из земље повађени, где се ни дрвцету не да запоћести, само што је к селу мало ближе и приступачније, што при добро уређеном шумарству не сме бити.

Зашто да нам се толика диво-леска и друга скупоцена дрва на брст коза и остале чобанске играчке упропашћује кад се то све златом мерити може?

Докле многи код нас и брезу рачунају за дрво од скоро никакве потребе, дотле се знатна сума новаца из наше земље извуче сваке године само за брезове метле, као најпростију и најпримитивнију рукотворину од овог дрвета. Паметни људи праве метле још и од других којекаквих грана и жила па нам за скупе новце продају, а ми нашу брезовину остављамо да се њоме само чобани играју.

Па оне виле и лопате за пољорадњу, па славину за бурад, па калупи за обућу, па чачкалице за зубе и т. д. и т. д. што се све са стране на штету нашу увози и зашто се грдан новац на поље извлачи, што би нам најбоље царинска статистика показала, па није ли ово срамота за нас, који толику гору имамо и ова нам узалуд пропада. А ако је још и то истина да нека господа у Београду чак и коље за виноград из «прека» купују заиста је за осуду.

Свако склевање из неке штедње око што скоријег уређења нашег шумарства, доноси нам стогубу штету коју ако ми довољно неосећамо — а држим да осећамо — осетиће је извесно наше најближе потомство јер се гора не подиже за једну ни за две године, нити пак, као какав шљивак за 7—8 година, већ зато треба читав век човечији.

А сваки зна да је лакше и јевтиније одгајити гору на оном месту, где је још колико толико има, него онде где јој ни корена више нема и где је пре а после, хтели не хтели, морамо подизати.

Јов. М. Јекић.
ШУМАР

ПОУКА
О ИЗВОЂЕЊУ СЕМЕНА ОД ДЕТЕЛИНЕ И НАЈВАЖНИЈИХ ТРАВА

(НАСТАВАК)

Детелина, луцерка као и остало семе од трава, сеје се увек под други усев, било озиму или јару стрмнину, но овај мора бити пореће посејан јер би у случају полегања или ако је одвише густ био, угушио биљке детелине или трава. Ако се семе детелине или трава мора сејати под озиму стрмнину, то је потребно што могуће раније с пролеће га засејати и док је земља на горњој површини довољно влажна треба семе просто онако оставити, али ако је земља прилично осушна онда је боље лаком дрљачом га предрљати. При сејању под јару стрмнину семе од детелине и трава сеје се накнадно, пошто је најпре стрмнина засејана и задрљана и тада се семе од детелине или трава превуче браном од трња. Стрмнина, која служи детелини или трави као штит може се покосити у зелено или се може оставити да сазри, што зависи од тога да ли је у газдинству више потребно зрно (храна) и слама или пића — сено.

Да би се боље разумело довде поменуто ми ћемо сасвим укратко повторити Ако дакле хоћемо да гајимо детелине или траве за семе, онда треба једну годину раније засејати на томе парчету земље, какву год окопавину и добро је нађубрити и пријежно прашити и окопавати. После бербе ове окопавине треба

земљу још с јесени два пут преорати и оставити је преко зиме у браздама. У пролеће треба њиву опет преорати, добро предрљати, засејати стрмнину као за штитни усев и са обичном дрљачом предрљати; затим се одмах посеје семе детелинско или од трава па се трновом браном превуче. — Иначе може се и после окопавине још с јесени засејати озима стрмнина као штитни усев, у ком случају сејање семена детелинског или од трава бива тек у пролеће. После жетве штитног усева, детелини или трави не треба никаква даља нега.

IV

Као што смо видели, гајење је код сваке врсте детелине и трава готово подједнако, и сада нам остаје још само да код сваке поједине врсте поменемо какву земљу и климу она захтева, колика количина семена долази на 1 ектар и колико се просечно од једног ектара добија. Да одмах почнемо црвеном детелином.

1. Црвена детелина (Trifolium pratense sativum) воли влажну климу и дубоку иловачу или лапорачу и траје 2 године У првој години добијамо од ње пиљу, па и први одкос, друге године употребљује се за сено па се тек други одкос бира за производњу семена. Црвена детелина употребљује се тек у другој години за производњу семена с тога, што се производњом семена јако ослаби па је зато и боље детелиште после тога одмах преорати но то учинити у 1-ој години; даље с тога, што у другој години равномерније цвета, нарасте тако бујна па с тога и не полеже тако лако нити трпи тако много од корова, јер се семе корова при првом кошењу баш кад је у цвету покоси и не доспева више за заметање семена. Косидба детелине за семе почиње кад је семе потпуно узрело т. ј. кад добије боју жућкасто љубичасту; није се бојати да ће се семе истресати, но је се пре бојати да ће се читаве главице обијати при непажљивом сушењу. С тога треба оставити покошену детелину да лежи у откосу све док биљка не увене па је онда тек потпуно сушити на розгама. — С тога што семене главице лако усишу влагу из ваздуха, најбоље је детелину врћи при сувој жези или зими при љутој сувомразици цичи; првом вршидбом се одбију семене главице, које се тада мора најпре од сламе одвојити па затим даље врћи и чистити. Ово захтева много рада и труда и при свем том остаје много семе у мехуни те даје роби нечист изглед.

Много лакше и боље може се детелина оврћи и очистити са детелинском вршалицом; једна од најбољих таквих машина је Јул. Каров-а у Прагу која се гради у две разне величине, од којих Бр. 1, 12—15 кгр. а Бр. 2, 20—30 кгр. на сат оврше и очисти али и кошта 1000—1300 динара. Још се може детелина истрљати и на особеним протацима или решетима која се мету на вршалични огртач обичне вршалице машине, и за један дан може оврћи 100—150 кграма семена. — Ове протаке (Kleeraibbleche) за вршалице машине са клиновима лиферује С. Дреслер у Најтитчајну у Моравској од којих 1 см. дужине кошта до 80 пара дин., према томе за једну ручну вршаћу машину, чији је огртач од прилике 50 см. дужине коштао би око 30 динара. При поруџбини треба само назначити ширину вршаћног огртача. Овршено семе чисти се вентилатором а за тим на сито које је нарочито за то подешено којим се чисти семе детелинско од семена корова, вилине косице и неразвијеног семена. У практици показало је се особито добро Кохлертово универзално сито, које се састоји из 5 појединих сита које се набавља од А. Кохлерта у Клагенфурту — Цјеловцу — за 20 динара. За 1 ектар земље потребно је око 20 до 25 кгр. семена а од 1 ектара добија се 4—500 кгр. семена.

2. Шведска детелина (Trifolium hybridum) задовољава се и са лошијом па шта више и са каменитом земљом, али оће влажни доњи слој. Најбоље успева на влажној иловачи и даје на њој највећи принос. Сем тога она подноси сваку погоду, безснежну строгу зиму и за овом следеће неповољно пролеће, а црвена детелина у таким приликама већ јако пати. Траје 3—4 године те се с тога тек у трећој години други одкос може употребити за производњу семена, које се изводи на исти начин као и код црвене детелине.

3. *Обична луцерка* (Medicago sativa) захтева топлу климу и врло дубоку, добро нађубрену земљу без корова. На песковитој земљи успева само тако ако ова није сувише оцедна и на глинуши, ако није одвише мочарна и тешка лепљива. Луцерка је биљка за топле пределе. Обрађивање и извођење семена ове биљке истоветно је као и од црвене детелине с том разликом што се за извођење семена узима четворо или петогодишња луцерка, пошто се извођењем семена даље напредовање и производња јако слаби. Количина семена за сејање износи на 1 ектар 30—35 кгр. а добије се семена 5—8 товара.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Народни лек противу шапа.

Шап је врло хрђава болест по стоку. Кад свиње ошапљиве, веома је тешко које свињче сачувати да не пропане.

У народу је познато да се шапљиве свиње најбоље лече угашеним кречом,[1] у који свињче са све четири ноге мора угазити, и онда је — веле — сигурно излечено. — Но да би свињче угазило у креч – пошто га оно избегава — удеси се креч на врата од свињца тако, да кад се свиње пуштају из свињца, мора свако угазити. — То је добро чинити као и за предохрану од шапа.

[1] Само у веома разблаженом раствору. У.

ГЛАСНИК

Непогода. И ове године као и многих досада било је непогода у разним крајевима наше отаџбине. Тако 16 пр. мес. падао је јак град у срезу грочанском (окр. београд.) и захватио је скоро све општине, сем врчинске; а било га је тог истог дана и по већем делу среза космајског. 30 пр. мес. било је града у атарима села: Плоче и Јелакца ср. козничког (окр. крушевачки), а 5 о. месеца просула се је плаховита киша у селу Ратковићу ср. Белички (окр јагодин.) и у селу Дренову ср. Таковски (окр. рудничког). 6-ог била је провала облака над Врњцима и Новим Селом ср. Трстенички (окр. крушевачког).

Штете што их починише ове елементарне непогоде усевима и воћу у тим крајевима без сумње велике су. Али оне су по неких година бивале далеко веће, па опет је било доста воћа, доста усева, и опет је година остављала за собом пуне коше и амбаре. Надати се је да ће и ова година бити једна између таких — бар ми то желимо од свег срца.

Ми ћемо и у будуће извештавати читаоце, о непогодама времена, ако их где буде било.

НОВ ЧЛАН УТЕМЕЉАЧ

Српско Пољопривредно Друштво добило је овакво писмо:

Српском пољопривредном Друштву

Београд

Има повише година како готово упоредно са друштвом радим на унапређењу пољске привреде у нас. Што сам се овога посла латио, није тешко погодити, — јер сам увидио да само унапређена пољска привреда може послужити као извор народног благостања, као основица снаге и моћи државне.

У том уверењу, нарочито сам своју пажњу обратио на уношење у земљу савршенијих пољопривредних справа и машина.

Увиђајући веома велику тегобу крчити закоровљено и необрађено поље пољске привреде у нас и нехотице ми паде на ум, ја какве ли тегобе и терете мора осећати српско пољопривредно друштво у постижењу своје узвишене цели а оскудно и без јаке потпоре?

На овако питање био ми је одговор, да је нас свију морална дужност потпомоћи српско пољопривредно друштво колико и чиме ко може.

Остајући и даље реван поборник на уношењу савршенијих пољопривредних справа у земљу, желим да и српском пољопривредном друштву понудим једну незнатну помоћ, те да и оно, располажући јачим срествима снажније дејствује постижењу своје узвишене сврхе.

На рачун тај, молим српско пољопривредно друштво, да прими приложених 100 динара и мене изволи уврстити у ред својих чланова утемељача.

Српском пољопривредном друштву одани

15 априла 1889 год.
Смедерево.

Бранко Ж. Јефремовић
трг. из Смедерева.

Хиљадили се овакви пријатељи пољопривредног напретка.

ДОПИСИ

Из Орашца, ср. јасен. окр. краг.

О жњевењу жита

Поводом прошлогодишње оштете од задоцњене жетве нека нам ова напомена, у своје време, буде на уму.

Има велике разлике код стрмних жита за сејање, и жита за трошак и продају. Разлика је у томе: што жито за семе, треба да стоји непожњевено бар 10 до 18 дана дуже, па да се пожње. А жито за кућу, трошак и продају без сумње треба раније жњети. Кад се жито за домаћу потребу, или за продају хоће да употреби, онда је најбоље жњети рано, и то онда, кад се неколико зрнцади, међу прстима дају распрштати. Ако смо то пропустили — онда смо већ изгубили на таком житу неколико пара. Старо правило које вели: док слама пожути, док се класови оборе доле, док перцад опадну, и док се зрнцад не угледају да из плеве вире, не ваља.

Ја ћу навести два примера, који су јако шкодили дому, задоцњеном жетвом:

I-во Земљерадник није хтео пожети своје жито раније, него га пожео доцкан. Отерао га на пијац да прода. Њему долази код кола један масан и прљав рекалија (хлебар) и купује, али под својом извесном примедбом, јевтиније.

Рекалија само оком па ценом, јер познаје чим га види да је доцкан жњевено, без даљег испитивања. Докази и уверења земљорадника умукну.

Без икаквог увијања купац му у очи каже: ово си жито доцкан пожео, зато му је цена мања на сваком килограму по неколико пара.

Један рекалија, који једва ако зна шта је њива, а о раду и срађивању ни помена нема. Али је опет у своме занату, печен и тачан одмах познаје презрело жито чим га види.

Кад рекалија овако тачно познаје свој занат, зашто не би и земљорадник познавао свој занат?!

Рецимо и ово: ако му у селу није имао ко да каже када је најбоље жито жњети; или није имао примера и прилике да нигде лично види, шта вредне и прахтичне руке раде, и када своје жито жању, овде му је доста пожњи до године раније па ћу ти поправити цену.

„Рана жетва прва цена доцна жетва друга цена.»

II. Ова друга још црња пропаст лежи у томе, што неки чекају дан по дан, биркају лепо време за жетву, граде српове, док тек у томе за ноћ од једанпут искрсну елементарни случајеви, који сруше све за 5—10 минута без српа и биркања. Као рецимо ове прошле године 26. Јуна што утамани листом сву летину за 8 до 10 минута, те осташе без зрна хране, уздишући на своју нехатост, што се са жетвом није раније похитало, кад је жито већ било готово за жетву на пет и петнаест дана, пре ове несреће.

Доказ, да је жито било сасвим готово за жетву јесте тај: што су све житне њиве које је град утукао озеленеле и никле као да су повлачене и пооране биле. Јер да су жита била зелена зрнцад неби могла нићи.

Ето иде нам лето, похитајмо спремимо српове у своје време, не биркајмо дан по дан лепо време, не носимо литију три дана, окрњимо уставке трећег и четвртог дана по слави, оставимо трећи и други дан ашчински по свадби. Сећајмо се вазда 26 јуна и ондашње несреће. Сећајмо се своје асне: да је жито рано пожњевено, теже, скупље, лепше, беље и храњливије, а за купца мање мекиња. Ово су те доброте, које никако заборавити нетреба. На ово треба почети водити бригу за рану жетву од 16 јуна па до 10 јула. Све што се после овог времена пожње зове се презрело жито; и оно више може служити за семе и сијање, него за добру продају.

По моме скромном мишљењу био би од неоцењене вредности један министарски распис, коме би се без разлике и без икаквог изго-

вора сва жита, на своје време пожети морала. У противном случају, ако јаким доказима недокаже узроке због којих није могао на време жито пожети, да се подвргне каквим укорима или каквом казном на очиглед целе општине.

По моме мишљењу неби било згорега, а ово не засеца никаква плаћања, да се у сваком селу изабере и одреди по један одборник ако је мало и два. Људи од знања, од воље вредноће и карактера, којима ће се преглед зрелих жити поверити, и који ће одредити дан и почетак жетве.

Овај би преглед требало регулисати боље и строжије него онај преглед због филоксере.

Овака би се иста примена имала учинити и код косидбе ливада, јер би храна за стоку куд и камо боља била, него ли косити онда (као што врло многи и данас раде) кад ливада цожути, кад цвет опадне, кад се трава скљуси и изгуби своју најбољу хранљивост, презри и отврдне за кошење.

Ову болест очигледну: О доцном жњевењу и кошењу треба што је год могуће пре излечити.

Милоје Бабић
учит. из Орашца.

Средњево, 2 маја 1889

Месеца априла било је повољно време за рад. До 25-ог истог чешће су и кише падале, те је и влаге за усеве било довољно. Од тога дана јако је запекло и довршивање орања било је потеже и доста суво. Посејан кукуруз пре овога времена, свуда је лепо никао и за прашење стигао у већини њива, али се због суше не сме дирнути. Баштенски усев и виногради добро напредују. Воћке су доста оштећене од гусеница, које су се баш у цвету у доста великој количини појавиле, ма да се воћке благовремено чистиле. На ливадама је добра трава.

Народ се занимао: орањем за кукуруз, конопљу, лан и купусне леје. Сад се бави: требљењем паламиде и корова из жита и зоби. Женскиње поред тога и белењем и кројењем платна за домаћу потребу.

Још у почетку Априла било је и то ситнијег града, али никакву штету није нанео. Ну народ се боји ове нагле и јаке суше, после које обично наилазе непогоде.

Надница је 1 динар или у храни по пијачкој цени.

Здравље је у стоци и народу повољно.

Овом приликом да вам јавим што и о школској башти.

Од 34 калема снажни су остали 16, остали су се осушили. Сумњам да им град и сувишна киша у априлу не нашкодише. Детелина ми је ретка а са њом јесенас (прве половине Сктомбра) пролетњи јечам посејан добро напредује. Очекујем да киша падне па да косим, јер покошена сад губи и оно мало влаге и заклона што сама собом даје, те може да јој шкоди. — Грашак, боб, кромпир, пасуљ, краставци, тиквице, чинквантин и осмак обични — добро напредују. Црвена и жута репа добре су. Рани кељ и келерабу сатире ми црв. Лукови су прилични само ми је влашац кржљав.

Свет. Вучовић
учитељ.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Г. Дан. Ор. адвокату, Шабац.

Питање. Шестачка добра црна вина заудара на задах од кисела купуса. Жалим на буре. Има ли лека и како се може то зло отклонити те да добро вино изгуби онај ружан задах на кисео, укварен купус?

Одговор. Код другога домаћина, који мање пази на чистоћу и који је у винарском пределу, па био принуђен да прими кључ у суд од кисела купуса, веровао бих и ја да би вино од суда примило тај непријатан задах.

Но по свему судећи то код вас није дошло отуда, но од сасвим другога узрока.

Тај задах долази због претераног сумпорисања грожђа, због сумпорисања судова и вина.

Истина црно се вино не закађује сумпором; али кад је буре празно било па да се неби укварило, сумпорише се често сувише и то без подесног прибора, те један део капље од горећег сумпора у буре а други испарава па као прах навата се на дуге; и отуда вино кад се за време врења саспе у такав суд добија тај ружан задах.

Овај постанак највероватнији је код вашег вина; но је могуће и отуда да дође, што се вино дуго држи на киселици, стељи, па кад ова у трулеж пређе, хоће вину тај задах да дâ.

Предохрана је вазда лакша и успешнија но лечење; али извесно се можете помоћи у тој неприлици овако:

Спремите све што треба за претакање вина и чим буде време тихо и ведро, преточите то вино неколико пута узасоб. Не шкоди ако пенуши но ако се добро разбије још је боље, кад би се могло кроз какву решетку претакати.

Осем тога, она реч „клин клином" код винарског посла има у толико примене на овај случај, што би се у буре пажљиво сумпором закађено, могло преточити то вино па задај тим путем добивени изгуби. Но ово средство немојте предузимати, ако вино није потпуно и у свему довршило своје врење; што кађењем црно вино може да изгуби нешто од своје боје; што се ускоро сумпором закађено вино не сме одмах пити; и с тога, што кад нема прибора за закађивање буради и вина, ова радња пре може шкодити но помоћи. Ја сам од оних, који јако војују противу употребе сумпора у вину и имам доста разлога за то.

Дакле преточите то вино неколико пута, па ће задај изчезнути Ако би се још осећало обновите претакање, и сместите вино у други суд, а тај прегледајте да нема у њему какво год парче гвожђа и много накапалог сумпора па да се то очисти и уклони.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Како се оцењује вино. — Да се и наше шуме не забораве. — Поука о извијењу семена од детелина и трава. (свршиће се). — **Белешке**: Народни лек противу шапа. — **Гласник**: Непогода. — Нов члан утемељач. писмо г. Б. Јефремовића. — **Дописи**: Из Орашца о раном жњевењу жита и из Средњева. — **Јавна говорница**: Задах вина на укварен кисео купус, како се лечи. — **Подлистак**: О марвеној хигијени.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО" КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

ДОПИСНИЦИМА КОЈИ РЕДОВНО И ПО ОБРАСЦ ШАЉУ ДОПИС ДАЈЕ СЕ ЛИСТ БЕСПЛАТНО.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 21. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 21. МАЈА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

КАКО СЕ КАЛЕМИ ВИНОВЕ ЛОЗЕ ПРИМАЈУ И КОЛИКОГ СУ ВЕКА[1]

Почне ли се само штогод унапређивати и дотеривати у пољопривреди, одмах се нађе људи, који се томе успротиве својим свакојаким мислима. Истина, ако су им те мисли ваљане и добре, па се још и подесно изнесу онда оне, свакако, битно доприносе објашњењу саме ствари. Али, ако то чине какви мрачњаци или злурадице, «песимисте», који и не имају правог појма о таквој ствари, онда је то врло жалосно и они тиме само сметају напретку какве ствари.

Ово што рекох јасно се огледа, у последње време, при калемљењу питоме лозе на другу коју. Ко за тај посао није подобан, нека потражи поуке и обавештења од другога кога, а нек не очајава при првим неуспесима свога посла.

Калемљење лозе бива на исти начин као и калемљење воћа. Шта више, куд и камо је лакше, само ако се то уме вешто радити. То тврде и сами стручњаци, т.ј они који се тиме баш искључиво баве. Јер све оно што се примењује при калемљењу воћа овде се још упрошћава. На пр. сваки пољопривредник (воћар) зна да се сви калеми не примају, да једне године боље успевају него ли друге, да јабуке и крушке нису једнаке калемљене на дивљаци, дуњи или на ивањачи и тако даље, и да је, по најпре, потребно за калемљење сем вежбања и умешности још и добро оруђе и правилно схватање саме ствари, — ето, то би се исто тицало и калемљења лозе. Па и за што би било друкчије? Зар се ћелица у воћа не влада и не развија по истим природним законима као и ћелица у лозе? —

Да се прими калем, потребни су они исти услови, који и за само обично примање у земљи. Од наше јевропске лозе прима се просечно 50%, а то отуда, што горњи делови тих резница имају мање састојака, који су потребни за израштај, него ли доњи. Састојци, који су потребни да се из резника жилице развију, потребни су да се калем прими, исхрани и одрасте, они треба да се налазе донекле у самом калему, а после га разуме се, помаже облагорођена шибљика. Отуда, кад узмемо обичну резницу, место племениту, неће нам бити чудо што се не примају 50%.

Калемљење лозе са здрвењеном лозом увек се тако врши, да се пресече сржк од облагорођене лозе. Пошто се у то време сржни слојеви налазе растављени, то они у први мах не помажу одраштају калема. Као што смо видели, тада мора калем сам да се храни.

Отуда спољашњи слој калемов онуда, где се додирује с облагорођеном лозом, местимице тачкасто поцрни, што значи, да су те ћелице мртве, т. ј изгубиле своју животну моћ. Разуме се, дакле, да је боље и да ће се дуже одржати облагорођење неке лозе, што се мање налази тих тачкасто црних места у саставу.

Други начин калемљења јесте: зеленим ластаром. Разликује се од првог тиме, што калем ни мало не додирује сржне слојеве, а расте из ћеличног кожног ткања.

У опште, при сваком калемљењу, постаје онуда куда је пресек, већи или мањи број, тиме повређених ћелица, које се осуше и онеподобе за даљи живот. Међутим оне ништа не сметају радњи и животу оних других неповређених ћелица

Ко буде микроскопски разгледао оне просеке, куда ће калем да се уметне, наићи ће на речене особине не само код лозе већ и код воћа. Таквих особина и ствари, које су од утицаја на примање и даље напредовање калема, могло би се још више навести. Из свега излази, да човек, поред потребног знања, треба да има и искуства. А што многи речених подобности немају, то ипак не сме друге задржати, да таке ствари темељно изуче и другима на поуку изнесу.

Што се боље калем прими и израсте, тим ће дуже и боље издржати облагорођавање. Само ту долазе још и друге околности. На пр. земљиште, даљина и распоред чокоћа, па онда начин калемљења, резања и одгајивања, обрађивање, разноврсност и т. д све то битно утиче на истрајност накалемљене лозе. После знамо, да многи од тих чинилаца утичу и на старост, век некалемљене лозе. Кад је земља мршава, посна и кад је чокоће не загрнуто, онда никоја лоза не може успевати нити дуго опстати, већ закржљави и, за кратко време, угине.

О самој, пак, вредности и користи калемљења нема се шта говорити. Она је очигледна без икаквих висприених теорија, а особито сада, када се јавља тако опасна зараза — филоксера.

Какав успех има калемљена винова лоза показала нам је сама Француска. Тамо се, у опште, много калеми винова лоза на америчкој. Тако године 1888. набрало се само у једном француском департману Херолу 5 ми-

[1] Враћамо пажњу својих читалаца на овај чланак. У последње време сумњало се у трајност калемљења, особито на американску лозу. Овим ће се разбити и последња сумња, а показати драгоценост саме ствари. **Др. Берш** уредник.

лиона хектолитара вина, скоро све од калемљене лозе. Тако сада никоме више и не пада на ум да сумња у издржљивост и плодност калемљене винове лозе.

Септембра 1879. бејах у међународној ампелографској комисији у Будим-Пешти, где смо држали свој годишњи скуп. Тада одемо и посетимо један виноград од 6 дана орања неког Јована Серенча Сви смо се просто изненадили, кад смо га видели. Није што је био уређен, него што је био плодан и бујан.

Тај виноград био је у своје време, засађен обичном лозом — расадницама, које су подигнуте из семена. Тада се калемила у процеп зеленим ластаром и то неком лозом с Рајне и, као што чусте, после неколико година пређе у причу.

Место обично лозе, на сваки начин, боље је употребити американску за подлогу. Тада ће, несумњиво бити још већи успех особито што се већ којегде показао и што је то држава узела у своје руке, а стручњаци су испитали, да је она најзгоднија за подлогу, а особито против филоксере, која нам прети да уништи све винограде.

Како ће ова ствар користити, зависи од тога, како је буде народ примио. А да би је народ примио треба му све објаснити треба му очито показати како се то ради, јер он ништа не верује док не види, буди шта се овамо писало. А ко ће му то други показати до учитељи, привредници и, у опште, образованији људи који су с њим у додиру.

На послетку за све треба воље и труда. Из почетка може ићи и траљаво и тешко. али — ни мајстори не падају с неба.

прев.
А. Ж. Илић.

ПОУКА

О ИЗВОЂЕЊУ СЕМЕНА ОД ДЕТЕЛИНЕ И НАЈВАЖНИЈИХ ТРАВА

(СВРШЕТАК)

Траве. О гајењу трава већ је напред говорено, с тога нам остаје и код њих само то да напоменемо, какву земљу и климу поједине врсте трава захтевају, колике су количине семена потребне и колико се просечно семена добија. — Ну да би избегли чешће понављање, мора се још у напред напоменути, да за извођење семена од трава треба оставити први кос прве или друге године, и да треба семе извести само једном, пошто траве тим извођењем семена јако слабе; а два пут може се изводити семе само од оних врста које брзо расту. У опште, траве за семе треба косити кад врхови влатова одпочну жутити, или кад додиром руке почну лако испуштати семе. Пошто семе од трава врло лако опада, то се морају рано изјутра, док је још роса косити Пошто се у откосима мало провене онда се трава даље суши на розгама које се граде за детелину или се одмах повеже у мале снопиће и сдене у крстине. Пошто се осушила то се свлачи у колима платном застртим или поњавама и одмах врше. Истресање је семена из трава лако, с тога се може моткама измлатити Пошто се семе истресе, онда се овеје, пречисти као и код детелине. За извођење семена од трава узимају се поглавито ове: Питома трава или француски рајграс, талијански рајграс, овсик и утринац или енглески рајграс.

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

по

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

од

А. и Б.

Прибирање семена. Таманење корова. Косидба и сушење траве.

Трава је таман толика и таква, да треба упутити ливадаре и на *прибирање семена ливадарских трава.* Г. Секула је у своме ранијем предавању рекао, да ће у то доба наставити своја предавања,што је данас учинио овим речима:

„У ово доба, браћо, поред наводњавања ливада, треба да мислимо још на нешто што вам треба те да вам на ливадама расту само добре и ваљане траве. Сад је доба, да мислите о прибирању и набавци семена најбољих ливадских трава!

Данас није тешко добити ваљано семе јер га сваки може набавити код „Српског Пољопривредног Друштва“. Друштво набавља семе од чувених поузданих семенарница, и када приспе у Београд, добро прегледа па тек онда шаље ономе који је тражио. Посумња ли се и најмање да не ваља, онда се издвоји од свакога послатка по мало те га нарочита комисија вештака испитује и семе враћа семенару да га бољим замени, ја новце врати. Ко не пошље боље семе, тога одмах напушта. То је за њих грдна штета кад изгубе редовнога муштерију, а „Српско Пољопривредно Друштво“ издаје годишње на ову цељ поприличну суму.

Мало је поузданих семенара и већина је од оних који хоће да подвале. Нарочито су у овом подваљивали старији семенари; а има и данас таквих који зађу по шумама па накупе ма каког семена и онда га продају под разним именом. Народ добар па купује, кад тамо а оно травуљина, гора но што је била на ливади! Тако се често у купљеном семену налази: семена од шумског дивљег овса, шумске пауље, шумске власуље (тинца), трепуше, дивљег проса, ђиповине, кривоврата и др.! Из тога семена не може нићи добра трава као из онога које се нарочито на њивама производи. За то је много боље *да се сваки сам снабде потребном количином семена.*

То се може врло јевтино и на разне начине постићи.

На присојним шумским и голим прибрдицама и сличним местима, расту често врло добре ливадске траве (вујак, драгусјенац, пауља, рудача, евењица и т. д.) у повеликој мери и за себе, тако да би се отуда могло убрати доста и доброг семена. На овим местима семе боље сазрева но на ливадама, јер су ливаде — влажне. Неки истина казују да овако прибрано семе није добро, јер не ниче као што треба. То може да се деси онда, кад се прибира семе у невреме, т. ј. у добу кад није потпуно сазрело. За то ће оно семе које се нарочито на њивама гаји, бити боље од онога што се у невреме прибира са ливада и других места.

1. *Питома трава* (француски рајграс, Avena elatior) издржљива је; успева на свакој земљи изузимајући суве пескуше и мочарне глинуше; влаже јој је на плодној земљи 1—1½ метар дугачко, но одмах се после цветања сдрвени, с тога је врло нужно ливаде на којима има много ове траве нешто раније косити. Са 1 ектара добија се 30—40 товара сена; 3—4 ектолитра семена. — Да се један ектар земље засеје треба 80—85 килгр.

2. *Италијански рајграс* (Lolium italicum) најбоље успева на јакој глинуши у којој има доста креча, а годи јој такође и тешка иловача кад јој доњи слој није сасвим непропустљив. Биљке ове трају 3—4 године. — На 1 ектар земље иде 50 до 60 к.гр. а добија се 50 до 55 товара сена а 3½ до 4½ ектолитра семена.

3. *Дивљи жути овас* (Avena flavescens) је врло издржљив. Лапорача, као и новина иловача и глина јако годе успевању дивљег жутог овса; на оцедној земљи даје незнатан принос сена и семена. Доходак у сену износи на 30 товара од ектара, а семена даје 2—3 ектолитра, за 1 ектар земље треба 25—30 килограма семена.

4. Утринац-Инглески рајграс (Lolium perenne). Најбоље му годи тешка, нова глинуша, а на пескушама врло слабо успева. Биљка пушта многе пузеће гранчице, које терају класје и праве густу утрину, са чега се као доња трава јако препоручити може. Пошто има и ту особину да образује многе листне снопиће, то се неда тако лако коровом надкрилити. Трајашност је његова 6—8 година. На један ектар треба 50—60 килгр. даје 26—35 товара сена; од 1 ектара добија се 3—4 ектолитра семена.

V

Количине семена, које су наведене као потребне за засевање једног ектара земље узете су по срачуњавању контролних станица, које су испитивале валанност — употребљивост појединих сората трава, па с тога може бити према каквоћи семена велике разлике. Ниже доле показаћемо, како ће пољопривредник израчунати количину семена која му је потребна од разних сората детелине и траве кад му је позната употребљивост семена.

На један хектар потпуно чистог и апсолутно клицавог семена потребно је:

Црвене детелине	17	кил.гр.
Питоме траве, француског рајграса	35	«
Италијанског рајграса	34	«
Дивљег жутог овса	5	«
Луцерке	26	«
Шведске детелине	11	«
Утринца-Инглеског рајграса	40	«

Пољопривредник је рад да посеје, узмимо примера ради, дивљи жути овас, па пита продавца семена за колику количину процената употребљивости (клицавости) гарантује он код семена ове траве? — Ако му продавац семена јамчи н. пр. 35% клицавости; према томе сад привредник израчунава количину семена на тај начин што ће количину потпуно чистог и клицавог

Из мога искуства уверен сам, да је одиста излишно претерано биркање семена, да се бајаги не поткраде и које зрно друге које траве, — јер се тиме губи много у времену. При засејавању ливада баш се нарочито и тражи мешовита сејидба, т. ј. сејање семена различних трава.

За прибирање семена могла би се врло корисно употребити и деца у школи.

Учитељ: „Са свим тако! И ја их припремам колико ми је могуће за то. Одраслији мушкарци па и многа женска деца, познају доста ливадских трава и оних корова што се са ливаде требе Целога вам је лета код мене на столу пуно различног биља. Ако неко од ђака не познаје биљку он ме пита, а ја му за сваку кажем и то да ли је корисна или не. Па и овога лета гледа ћу, да их упознам са што више трава.“.

Секула: „Што је радна снага јевтинија и што више вредних ручица имате тим се више препоручује прибирање семена. Највише семена можете убрати по ливадама, пашњацима и међама; а збирати га ваља од оних трава које су најбоље и најлепше. На тај начин можете јевтино добити доброг семена а ако се то мора плаћати, даћете прилику и сиротињи, да заради коју пару. Тако не ћете куповати рђаво семе за скупе паре, а што је главно паре не иду на страну, већ остају у земљи. Још нешто. На тај начин не морате сами производити семе, јер тај посао прилично је мучан и оће издатака и знања. Зато отпочните прибирањем семена на овај начин, па ћете за кратко време видити да ће тај ваш рад изазвати не само утакмицу у прибирању што лепшег и бољег семена, већ ће отуда понићи и нарочита производња па чак и продавање жељеног семена.

У Немачкој овај посао врши се много простије. Тамо се остављају извесни одељци ливаде, где је најпитомија трава. Кад трава узри, онда је покосе и осуше а по том семе узберу. На тај начин добију доста семена а често и више но што им треба. Семе ће бити од различних трава, али на сваки начин од најбољих. Да би семе било још боље, онда треба једне године оставити непокошено поменуто парче под ливадом у једном, а друге године у другом крају ливаде, и тако одређен комад за прибирање семена, треба с јесени увек нешто боље пођубрити но осталу ливаду.

Учитељ Никола: „Ја сам проучио ливадске траве у овој околини. На по некој ливади милина је видети како су у друштву све само питоме траве, али на повише ливада има бога ми колико питомих, толико и коровских трава По што се тиме убија јако вредност нашем сену, то би било са свим корисно за нас кад би нам г. Секула показали начин, *како се сузбијају корови?*“

Секула: „Најглавни је, да се са ливаде корови приљежно уклањају, а оне корове, који дубоко пуштају свој корен у земљу, треба са свим ишчупати (ископати). Сем тога, корови се тамане и косидбом пре него што оду у семе. Главно је као што видите, да се корови заједно са жилама ишчупају и да се не дозволи да им се семе по ливади проспе. На ливади треба да задржимо само оне траве које су најпитавије и најукусније. Стока је као што знате, велики пробирач, њу једино глад гони те једе и лошије сено. А то у добром газдинству не сме да буде. Нарочито треба утамањивати оне траве што су обрасле разним длакама и мљама које имају дебеле стабљике, оне што смрде, затим горке а нарочито отровне.

семена који је у табели назначена, код дивљег жутог овса 5 кгр. на 1 ектар помножити са 100 па поделити са гарантованим 35% клицавости, дакле: $5 \times 100 = 500$; — $500 : 36 = 14$ кгр. т. ј. 14 килограма овог семена потребоваће за 1 ектар.

VI

Кад привредници прочитају сада овај чланак, они ће се извесно запитати, на какви су изгледи, какве користи од гајења семена? За то ћемо одмах навести пример Семе Луцерке плаћано је ове године 200 дин. 1 товар = 100 кгр. а семе Утринца Инглеског 160 дин. Сад узмимо, да се од 1 ектара земље добило само 5 ектолитара семена Луцерке и 3 ектолитра Утринца, и да је семе Луцерке продао по 150 а Утринац по 100 динара, онда ће укупан приход Луцерке бити 750, од утринца 300 динара од једног ектара, а при томе још није урачуната вредност пиће првог коса и вредност сламе Луцерке односно Утринца.

Ми, дакле, светујемо привредницима, да отпочну извођење семена нарочито црвене детелине и Луцерке. Не треба се ни мало бринути, за продају, јер треба много производити, док се потреба наша намири.

По Самек-у.

БЕЛЕШКЕ

Неродно орахово дрво да роди

Често се дешава, особито по вишим ладнијим местима да орахова дрвета добро ресају а не замећу плод. То долази отуда што често најпре ресају мушке ресе, па их већина опадне пре него што су се женске ресе развиле и почеле оплодне, и тако омане род, ораси не роде. Да би ту незгоду отклонили, треба опале мушке ресе, док се женске још нису потпуно развиле, са земље набрати што више, просушити их у ладовини на промајном месту и причувати док се женске ресе развију и постану оплодне. Да ли су женске реса оплодне, познаје се, ако се узме мало мушког прашка од набраних реса и поспе по женској реси на дрвету, па ако се прашак залепи и остане на женској реси, она је способна за оплођење. Сад се накупљене мушке ресе стрљају у ситан прах, неколико људи узму подоста од тога праха, попну се по лествицама на орахово дрво, нарочито на ону страну с које ветар харлија, па руком развеју спремљен прах по ораховом дрвету. Ово се може да уради и са земље ако дрво није одвећ високо. Наравно да се ово ради само кад је топло време, па се женске ресе оплоде и заметну род. Нешто утрошена радна снага и труд десетогубо се награђује богатим родом.

Ритове и мочарне ливаде употребити за рибнике

У пределима где има повише ритова и подбарних ливада долази се до већих користи и прихода, ако се у њима прихрани риба шаран и линьак. Има примера да је од $2\frac{1}{2}$ ектара велики и неупотребљиви рит преобраћен у веома користан извор знатног прихода. У тај рит пуштено је преко лета неколико хиљада ситних шарана, који су наватани у оближњој реци или бари, другог и трећег лета учињено је то исто, и прво пуштени шарани трећег лета већ су одрасли за употребу и тежили су од 2 до $2\frac{1}{2}$ кила сваки шаран, и тако од некорисног рита и мочара, где расте трска и шевар може се доћи до великог прихода новчаног.

К.

Да платно не прокисава

Треба га спустити у воду у којој је врила дубова кора, и то: један део коре и 14 дела воде. Тако платно не пропушта воду веома је јако и дуго носи.

Д.

Утамањивање ливадских корова, може се извршити још неким средствима која управо спадају у ливадске радове. Ту долазе: дрљање ливада с пролећа, паша с јесени и одводњавање ливада "

Учитељ: „На нашим ливадама има доста и разноврсних детелина. Да ли би требало и њих да размножавамо?"

Секула: „Ако је земљиште угодно за детелине, онда ће се и саме од себе размножавати.

Детелине су одиста добре траве, али ја вам ипак препоручујем да при размножавању добрих ливадских трава већу пажњу обратите на оне траве које су дугог века и на оне што имају шире лишће. Ја вам то препоручујем с тога, што детелине (сем луцерке) доста брзо изумиру, и што се оне обично за себе гаје, а међу тим остале т. ј. оне дуговечне траве бокоре се, па за то су и дуговечне, на тај ћемо начин створити густ и дуготрајан бусен са најбољим и најпитомијим травама. Нарочито на вашим ливадама размножавајте лисичији реп и метлушицу, јер ове траве дају изредну пићу а и брзо расту. Сем ових размножавајте: питому траву, дивљи овас, утринац и драгусјенац. Драгусјенац даје леп мирис сену. Добра је ливадска трава и мишји реп. Све ове траве најбоље ћете уочити кад сте на ливади".

Учитељ: „То би била жива згода и за моје ђаке да и њих тада изведем. Они би се том очигледном наставом зацело више користили но у школи."

Секула: „Одиста и треба да их поведете. Сутра кад нестане росе, навратићемо се на неколико ливада, па ћемо с тим бити брзо готови, а сада да речемо коју о косидби, јер се време приближило. (Чују се гласови још је далеко Иван дан. Траве су тек сад у најбољем цвету.)

Секула (наставља).

„Радујем се што сте досад слушали мој савет а и у будуће неће се зато нико кајати. Ко није приметио до сада никакву разлику у каквоћи пиће, тај ће је приметити у добу, кад ускоси отаву. По неке чујем како јадикују, да су тек сада биљке у *најлепшем цвету*, и да с тога што траве још расту и што је још далеко Иван дан не треба хитати с косидбом ливада. Ви који косите у другој половини јуна, велите да је трава у то доба чвршћа и хранљивија но то је врло погрешно.

Та ви знате да је младо повриће куд и камо укусније од старога. Матору боранију од грашка и пасуља ни слуге неће да једу У старом повриу а тиме и у „старокосном" сену има мање хране но у младом повриу и „младокосном" сену. Ако је већина трава у цвету, онда не треба одлагати с косидбом.

Лиза Гружанин: „Кад би рано косили, кад би косили у цвету ми би тада укосили мање сена?"

Секула: Не ваља сувише рано а не ваља ни сувише касно косити. Најбоље је у добу кад је највише трава у цвету. А све биљке кад дођу у цвет, онда мало расту и дају лошије сено па то не може да на докнади онај мали вишак сена који се добија доцнијом косидбом. Ви ћете *привидно имати више класова ако доцније ускосите, јер су тада биљке дрвенастије па је и сено кабастије*, ама кад је овака суша као сад неће се ни у порасту помаћи. А они, који чекају на то, да све траве израсту па онда да косе, највише греше.

ГЛАСНИК

Инсекти на виновој лози. Из Совљака код Уба, окр. ваљевски, из Коцељева окр. шабачког и из околине београдске јављају да се појавио Инсекат на виновој лози познат у науци под именом „Пипе, *Rhynchites betuleti.*“

Штета, коју наноси виноградима састоји се у томе што тамани лист за храну, а подсеца гроздиће пупољке и ластаре, не за храну но да тамо женка оставља своја јаја, пошто их добро умота у виду цигаре.

Противу ових инсеката препоручује се прибирање и згоревање ових цигара, да се неби поново појављивали, затим и збирање самих инсеката, који су сада за време парења веома плашљиви и одмах падају на земљу или у какав подметут штит (разапет амрел) чим се човек приближи чокоту на коме се находе.

Економи, учитељи и свештеници треба да ово објасне народу.

Оглед плугова. 10. ов. м. пробани су у Топчидеру плугови Руса *Сергија Шарапова из Москве.*

Присутан је био Министар Народне Привреде, руски посланик г. Персијани, многи чланови Срп. Пољопривредног Друштва и др. за привреду заузети људи.

Мило нам је што наш брат Рус, приказујући своје плугове, показује толико усталачности и добре воље, за ову ствар да се можемо утврдо надати да ће његови плугови, ако се израђивају у Србији, бити изванредно јевтини, а што је најглавније свему одговарати стању и потребама нашега пољопривредника. Његови плугови ору заиста изванредно дубоко. Само су тешки за нашу ситну стоку и имају све делове гвоздене.

Голубачка мува поморила је многу стоку по Угарској, а, што је чудновато, и на Рајни, како то јавља барон Брахел.

Не би било згорег, кад би се доба појаве овог опаког штеточника с места, где се рои, јављало у све те крајеве.

ДОПИСИ

Коцељево, Маја 1889 год.

Због свако-дневне кише у Марту није се могло орати за овас — зоб — те ће у овој околини бити скупа.

У Априлу од друге половине па овамо почели су људи орати, и сејати по неке усеве, а највише баштинске.

Јесењи усеви пшеница и јечам на местима су добри али их је доста вода појела те су пожутили, али у опште су добри.

Шљиве су понеле добро, осим на оним местима куда је град — лед тукао, туда сад много опада цвет, али опет добре су, и ако шљиве одрже, и што но се каже дођу до руке наш ће се народ у имовном стању прилично поправити, и одужити јер је прошла година, натерала те се народ много задужио купујући храну за се и своју стоку.

Народ се жури да што пре узоре за кукуруз.

Време је променљиво тако да скоро сваки 2 — 3 дан киша пада.

Наднице се за сада плаћају по један динар са храном и напојницом.

Здравље код народа а и стоке добро је, само што је стока много мршава, јер трава није могла да расте због многе кише и ладноће.

Мих. Љ. Бабовић
свештеник.

Брестовац, (срез крајински) 1. Маја 1889 год.

Време у другој половини м Апр. било је удесно за сваки пољски рад, сем што је киша која је падала 23. 24 и 25-ог смела орање.

Орање и сејање кукуруза још траје. Сва озима жита, која нису од сувишне влаге предвојена, а и пролетња добро за сада напредују. Озима жита већ су почела и да влатају. Кукурузи добро ничу.

Воће је прецветало, и по цвету било би доста рода, само да није гусеница све а нарочито шљиве појела.

Тражње никакве нема. Здравље је повољно.

Мих. Николић
свештеник.

Старокосно сено у храни попузне, те се може потпуно изједначити са сламом, па стока радије једе и сламу но такво сено, које је дрвенасто и неукусно.

Једно зло провлачи друго веће зло. Тако је код оних који касно косе Пиња је врло рђава, и не само то, већ и бусен бива ређи — с тога, што траве које су семе донеле, угину. То је узрок те и земља ослаби, јер је за развијање семена потребно доста хране, а то изнурава земљу. Сетите се само вике. Сви знате како она страшно изнурава земљу кад је ради семена гајимо,

После сена коси се отава, *а што се год раније сено* покоси *с тим ће бити бујнија и отава.* Шта више може каштo ливада и трећи пут да се коси, А ако то не може да буде, онда је зацело више отаве *кад се први пут раније коси,* па и јесења је паша богатија, а што је главно, стока се на пашу може раније истеривати“.

Таса Студеничанин: „Ми често наше ливаде нисмо косили ни до јула месеца, а у то време треба да је отава готово за два педа од земље, и онда нам је криво било, што пада киша, а међутим би та киша била таман за отаву. Е, баш је требало да нас неки на то раније упути!“

Учитељ Никола: Тако је то. Научњаци и пољопривредници позвани су, да тумаче тајне природе. Стабљика ма које траве расте бујније кад се покоси док је још зелена. Ово се може лепо спазити код многог поврћа! Ну молим вас г. Секула кажите ви мени, како ли је то на ливадама које се наводњавају, тамо су траве тако ређи непрестано свеже и сочне, да ли дакле и тамо треба отпочети рано са косидбом?“

Секула: „Исто тако па још и раније. Ни на ливадама које се натапају не сме се очекивати оно време да све траве сташу подједнако за косидбу, а то с тога, што се и при најбољем наводњавању не може тако подесити, да сва места буду подједнако влажна. А што је најглавније, оне ливаде које се натапају, треба бар три пут косити, па када се то жели, онда се не сме одуговлачити са првом косидбом.

У које се доба дана најбоље коси, то зна сваки, а како је сада месечина, то би најбоље било, да се то ради ноћу, не велим то с тога, што је посао лакши, већ за то, што и ливада тражи: *да се лако, равномерно и што правилније покоси трава са ње.* Ливада се не сме косити тако да су на њој „басамаци“, јер пре свега тиме се губи много у количини сена, трава расте неједнако а на ливадама које се натапају заостаје на тим басамацима и земље. При косидби треба пазити, да се трава коси равно и што ниже, али не тако, да се коси са свим до земље, да се и ливаде бријају. Имао сам прилике да видим у Немачкој како се тамошњи људи довијају да поправе своје грешке што се и мимо воље чине у првој косидби. И највештији косачи остављају по мало басамака, а да и не говоримо за оне који не ће да се сагну кад косе. Да би те басамаке смакли, да би ливада за нову траву била опет равна, они у добу кад косе отаву, не косе ливаду са исте стране већ с бока. Тако, ако је прва косидба отпочета са источне стране, онда косидбу отаве почињу са јужне или северне стране те ливаде.“

Тодић: „Чудо, те се ми нисмо поодавно сетили тако простог средства. То је бар лако, Него биће да ти знаш повише таких ситница које су тако корисне, а на које се ми нисмо сетили За сад бих те питао нешто што највише желим да знам, а то је како они тамо суше траву кад праве сено?

Секула: „На сваки начин уочио сам доста корисних ситница које ћу вам показати. Тако нпр. тамо је правило, да се одмах за косачима растурају откоси. Но при томе треба знати, да се никада не растури више, но што се може пред вече уластити, јер растурени откоси не смеју преноћити по земљи. Само када се киши надају, онда откосе не растурују, јер је у том случају сено лепше и по боји и по каквоћи но када га по киши растурају“.

Ниш, 8. Маја 1889 год.

Од почетка Маја време у овој околини беше топло. Нарочито дивни „Мајски дани» имађасмо 1, 2, 3, и 4-ог Маја. Тога дана беше над Нишом око $5^1/_2$ часова по подне велика олуја са пљуском и ситним градом. Холуј је дошао од Истока и прешо у Топлицу код Мрамора. Захватио је у ширину само 5 километра а штете није велике нанео. Сва штета у томе је што је где где полегла раж и што је отресо неко воће (бресквe и кајсије.)

Усеви напредују веома добро. Јечам и раж већ класају, до кој дан биће у цвету. Кукурузи се у велико праше и окопавају, конопље су већ за 2 д.м. у висину порасле. Воће је понело веома добро, а до сада се добро држи. Народ је здрав и пренуо сав на рад. Траве су у цвету и стасале за косидбу, но овде на жалост кдсе после Тројица? кад је већ трава сагорела. Сви су изгледи да ће година бити родна.

Мих. Ст. Ризнић
учитељ.

Тешица, (срез моравски) Маја 1889 год.

Привредник је добро са храном ушо у зиму, али готово хрђаво је из ње изашо, јер су многи почели да купују храну.

Шљиве су прецветале око половине месеца априла.

Здравље како код људи тако и код стоке повољно је.

Милан М. Јовановић
пољопривредник.

Валакоња, (срез ћупријски) 1889 год.

Многи су до 20. Априла посејали доста кукуруза. Овде се пролетња јарица сеје до Никољ дана. — Већ је почело нестајати хране за стоку. — Оре се плугом, али ралицом много више. За дрљачу се не зна; њу замењује брана, са зупчастом даском напред. Аренде су ове године поскочиле. — Јаганци су врло слаби у целом крају због позног јагњења и слабе хране. — Воће је много понело, и ако се одржи, биће рода изобиља. — Жита су се тек сада зазеленила, а нека још нису ни никла. — Слане није ни пут овог пролећа било; — тако ни града није било. — Вино је црноречко 1 кг. између 15—20 пр.

Каменац
учитељ.

У Прањанима, (срез таковски окр. рудnички) 1889 год.

Јара жита сва су посејана до конца Априла. Орање је ишло врло угодно и лако.

Шљиве су подпуно изцватиле са врло добрим изгледима за богат и обиљан род.

Дуготрајна хладноћа учинила је те је сточне ране, које је и онако мало било, рано нестало. Сено је тако скупо, како одавна није било, јер пласт од сто кила плаћен је 12 динара а било је и таквих примера да је се на оке куповало по 15 пара динар. док га данас већ никако и нипошто нема. Ово је била једна од највећих тешкоћа земљорадницима и због изхране стоке и због орања, тако да се већ почели јако бринути шта да раде. Сад већ трава бујно расте за ово неколико топлих дана, тако, да се говече може довољно напасти.

Код стоке појављивале су се неке непрестане болести. Сада нема болести више, стока је здрава. Код народа је здравље добро само што још велики кашаљ на више места влада, а других болести нема.

Хране и пића у народа има прилично. Стоци је цена слабија но што се очекивало, јер добра овца и јагње неплаћа се више од 7—8 динара, свињче (палоција) 8—10 динара, говеда мршава слабо се продају. Према свему овоме, није тешко погодити, зашто је у народу данас јака новчана криза и зашта су непокретна добра (земље) на врло ниској цени, пошто су готово пресушили извори одкуда је народ црпео новац. Народ ипак нимало не губи наде да ће се све ово у скоро на боље окренути док се извесне ствари споља и унутра уреде како ваља.

Светозар М. Јеремијић
свештеник прањаски.

Суботица, (срез тамн. окр. шаб.) 6. Маја 1889 год.

25. Априла т. г. понуђене су ми у срескоj канцеларији, две кутије Јапанског семена свилених буба на гајење. И ја сам их примио и ако ми нису позната правила о гајењу свилених буба до данас.

Нешто мало из разговора а нешто опет из «Тежака» пољопривредног листа, дођем до неког обавештења.

Кад сам кутије донео кући и на кутије метуо по неколико лиски дудови, кроз неколико минути изађе из кутије известан број бубица малих, и пријону за лиску, ја тада лист дигнем па метнем други, и тако мењајући лист изашло је из једне и по кутије семена, на 3.000 гусенице-бубице. Полак једне кутије дао сам једном сељаку у Свилеуви да и он изведе бубе, а по 100 комада бубица на лишћу, дао сам опет двојици мојих сељака те да и они гаје.

До данас су знатно порасле и могу рачунати да их има на 2000 хиљаде.

Берићет је код нас обилан, киша у време пада; пшеница, јечам, зоб, врло добро напредују, кукуруз се сада код нас у велико сеје, шљива је понела добар род, као и виногради куд није град прошлог лета потукао. Траве су као и шуме такођер добре. У селу Копељеви и Бресници, као и другим селима куда је јака навала града била шљива нема, а има воћака које су се из корена сасвим осушиле, због поменутог града.

По воћу има гусенице; али данас опазим, да на дрвећу (врбама) поред Тамнаве и где га год има, постоје суви огранци и нема лишћа кад изближе видим ово дрвеће, али томе сушењу врба узрок је овај: На свакој гранчици врбе, од дебла па до врха стоји по множство

Стева „Шваба«: „Ја и мој сусед не можемо да се сложимо у нечему Он вели боље је да прави велике пластове а ја напротив волим мале пластове Који је од нас у праву?«

Секула: «Можете бити обојица у праву. То зависи од времена кад пластите. Ако је суво време онда требају већи пластови, а ако је влажно време, онда пластови ваља да су мањи. Кад се праве већи пластови сено ће бити боље, али кад су мањи пластови они спречавају штетни утицај кише на сено тиме, што кроз њих лакше пирка ветар, јер су растреситији. Но ако киша пада по дуже, онда кад киша престане, ваља пластове чешће растуривати да се провену и да се спречи трулење.

Још ћу да вам поменем једну вештину при прављењу сена помоћу топлоте. (Сви се убезекнули од чуда!) Ви се чудите, но ствар је сасвим проста. Та се топлота јавља кад радите у невреме. Кад су дани кишовити у Немачкој остављају да им сено лежи у откосима до у вече, а тада га упласте у мале гомиле. Ови пластићи загреју се до зоре тако јако, као да их је сунце пекло у сред пола дана. Кад се ови пластићи растуре онда због оне топлоте сва влага испари. Ово се понавља дотле, док се добро осуши, али тако, да се праве све већи и већи пластови. Најпосле је довољно само неколико сати, па да се сено осуши као што ваља.

Трава са снажних ливада и оних што се натапају, теже се суши но са слабих и сувих ливада. За то је потребно да сено са тих ливада остане дуже времена у пластовима, и кад се добро осуши, онда тек да се дене или да се тако сено носи на таван. Ко томе није вичан сено се „упали.» То вам је најглавнија поука о сушењу траве. А на питање *за што је и у колико је боље сено са раније кошених ливада од сена које је добивено са касније кошених ливада*, намеран сам да вам одговорим идући пут.

Председник: „Хвала вам г. Секула. Нас је ова суша одиста јако забринула. Али нада је у отави и у томе што велите да је ово сено што га сад косимо далеко боље!«

инсеката, које су на једном крају танке а на другом много дебље, и са оним тањим крајем упиле су се све једна до друге на гранчицама тако јако; да кад је одвајаш од гранчице, она се прекине по средини а неће да се одвоји, оне су од прилике један и по сантиметар дугачке, а боје пресецано шарене. Под собом имају до дебелог краја једну гутицу, и ту су јој скупљене ноге у камари. Од поменутих инсеката садање врбе усануће.[1]

Ј. М. Лукић
земљоделац.

Субјел, 4. Маја 1889 год.

Преко целог Марта и почетком Априла, било је прилично снега с јаким ветровима, тако, да је 3-ег до 5-ог Марта пало више снега него целе зиме. И ако су ово, као што је пре на овом месту поменуто, неки већ предвиђали ипак су та њихова предвиђања више основана на гаткама (као: по задебљаној слезини у заклате стоке, по ветру, који дува о Крстову 5. Јануара закршта, о св. Трифуну, кад је снег и мећава, кад преко зиме нема, у опште, много снега, кад се стока не почне рано линьати) него ли на природним основицама, јер се пре може рећи, да је Март, више, сам по себи сваке године, такав. Он, истина и ако је за младу стоку, и раније пољске радове, мало неповољан, опет је бољи за гору и воће јер му није дао рано изаћи и изложити се пролећњем мразу.

Од неколико дана, почесто пада лепа и плаха кишица, која. сад, добро помаже клицању посејаних усева, особито трави, која је, за сад, добро уприличила.

Кукуруз се још сеје, а за копање га нигде нема.

Шенице су озиме добре и повољно напредују.

Шљиве су добро понеле, само се народ плаши да не омахну, јер су изашле млада месеца, као и нека ђурђевска магла пред знаци су граду?!

Стока је веома мршава што сена нема и што је скуно.

Пчеле су на више места поскапале, али не од зиме већ од неке слабости; још се не почињу ројити.

Цене су кукурузу 11, шеници 11—12, овсу 10, ракији 20—24, шљивама 8—9 дин. од сто кила. Овца с јагњетом 10—12, крава с телетом 50—60, пар волова за рад 150—200 дин. Јагње 4—6 дин. Надница с храном 60—80 пара дин. Слуга за летње полгође 50—60 дин.

Здравље је у народу и домаћој стоци, добро. На више се места појављују курјаци и чине штету стоци. Потере се не предузимају, као у пређашње време, а нема се ни са чим мањ с моткама.

*

Честитам управном одбору пољопр. друштва, на оснивању подружина где их год нема. И заиста кад се може утицајем народне интелигенције установити оволики партиски пододбори и свет на њих трчати ради политичких проповеди за што се не би њиховим утицајем установио бар по један пододбор пољопривредног друштва у сваком срезу. О користи, пак, њиховој могу знати сви они, који су у вези с народом и земљорадником и познају њихово стање и оскудице. (Мислим на свештенике, учитеље, председнике, писаре и кме, тове општинске, и, у опште, на сваког образованијег човека у народу.)

Л. Ј. П.
свеђ.

Жагубица, 3. Маја 1889 год.

Време је до сад, може се рећи, било угодно за радове, који су се вршили. Ну, како од 15. Априла никако није било кише, а међу тим, ретко који дан да није био, ако не баш сасвим, а оно ипак ветровит, — то се земља много стврдла и тако засејана оранича нема довољно влаге, да усев никне. Неузоране пак, њиве, тако су отврдле да се, сад при орању, одваљују грудве, као какве стене. Разуме се, да се таква земља с тешком муком и посеје, а још ће теже нићи семе, кад се баци у такву суву земљу, особито оно, које грудва притисне и згњечи, јер на жалост у овом крају нема ни једне једите дрљаче, која би, колико-толико. здробила оне грудве после орања.

Највише се сада оре за кукуруз. Неки су били вредни и посејали га већ. А, свак зна, што је и истина, да су рани кукурузи т. ј. који су посејани до Маја месеца увек бољи од оних познијих.

Највише се овде посејало кукуруза, јер се он највише и употребљава овде као храна. По том долази пшеница, јечам, овас, крупник и разноврсан пасуљ који се обично сеје уз кукуруз.

Воће је, скоро све, цветало и прецветало, и у колико се види добар је род понело.

Гусеница, срећом, ове године као и да нема.

Народ је оскудан новцем. Плаћа доста велики интерес, који се после урачунава у главно и на то после опет интерес 12% годишње. Плаћан је интерес од 6 до 8% месечно. Највише се свет задужује у време пореза и кад кога постигне каква парница или плаћање каквих трошкова.

Здравље је у опште повољно. Стока је, може се рећи, здрава, само што јагањци због променљивог времена и хране, пате од «Пролива» од чега их доста и гине. Других болести нисам могао опазити у овој околини ни код људи ни код стоке. Нашој стоци особито: говедима, свињама а и коњима јако досађује Голубачка мушица која долази у великим ројевима овамо.

Цена је стоци сада слаба. Само се траже овце с јагањцима и козе с јарићима, а плаћају се од 6—8 динара.

С људском храном стоји добро, јер је мало њих који је купују, а са сточнем храном рђаво, јер је на жалост мало њих који је нису куповали, па још није се имала од кога ни да купи.

Наднице радницима плаћане су и то за сејање кукуруза 0·60 дин. с газдином храном и напојницом, а без ове 0·80 дин. Један дан орања да се узсре плаћано је до 6 динара с храном и напојницом.

Јанко С. Јојкић-Зарић
економ.

Пожега, 6. Мај 1889 год.

Јуче је у овом крају била врло јака и врло велика киша, а и велики град — какав одавна није био. Киша је јурила с ветром, а град тукао као сачмом. Према Пожези на једном брегу, град је толико нападао, да је обелио као да је снег, а киша је тако велика и плаха била, да су потоци дигли орања, засули ливаде, изровили стрмна жита и поплавили поље. За тили час, које потоци, а које река Скрапеж — прекрилили су пожешко поље, куда и данас јуре, а киша не престаје ни сад кад ово пишем, и ако је сву ноћ падала.

Штета је велика.

Драг. Н. Лапчевић.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Питање:

Кошницу коју ми је Друштво послало — добио сам. Није ми у свему јасно, зато молим, да ми се на ова питања одговори:

1. Зашто је она даска међу рамовима што има две крстате рупе, које се затварају и отварају по вољи, где она стоји, и чему служи?

2. Које је први крај кошнице или зачеље?

3. Зашто је она одвојена даска од кошнице, која је офарбана — и где се она меће?

4. Зашто је она рупа до враташца и кад се она отвара и затвара оном рукуницом?

[1] Молим пошљите Друштву једну гранчицу са инсектима да се испитају.
У.

5. Како се овом кош. пчелари, пуштају ли се из ње ројеви или не, и које је боље?

6. Треба ли у свакој кошници сместити по један рој или више?

7. Кад испуни рамове, шта да се ради и колико треба за зиму оставити?

8. Да ли да пресељим пчеле у ову кош. сад, или да чекам кад се роје, и да ли је добар онај начин пресељавања који је описан у III и IV-ој свесци „Тежака“ од 1883 год. те да по њему пресељавање извршим? и

9. Шта се у опште има рећи о овој кошници и каква би се упуства имала још дати при пчеларењу са њом, а што није предвиђено горњим питањима.

Молим да ми се на све ово што скорије одговори.

Лазар Ј. Поповић
свештеник из Субјела.

Одговор:

Кошницу коју вам је Друштво послало, начинио је и препоручио наш млади пчелар г Дим. Буринчић. По његовом уверавању то је једна комбинација од кошнице *Левицкога и Америкапске*. Америкапске зато, што се озго отвара, а Левицкога зато, што су рамови по његовом начину. Г. Буринчић је ову кош. улешавао нарочито за наше прилике, и највећу је пажњу обратио на то, да буде што јевтинија. И заиста она и јест по најјевтинија од свију до садашњих, које је друштво набављало, а г. Буринчић уверава, да може још много јевтинија бити, јер она и није ништа друго у основи до прост сандук у коме се доноси шећер. На тај начин ви сами можете врло јевтино велики број таких кошница израдити, а да вас не коштају ни по 3. дин.

Даље, она је омотана сламом и осигурана зими од зиме а лети од велике врућине и сунчане припеке; свагда је лако чистити кроз задња врата; у њој се може пчеларити свима методама, па и по методи Левицкога, јер има и „одградну решетку“; има свој кров који не прокисава, па може да стоји у баштама, воћњацима и т. д. без стрехе и т. д. може да зимује на пољу. На ваша остала питања, ево одговора:

1. Даска међу рамовима са крстатом рупом је зато, да заграђује гнездо од празнине у кошници, јер не стоје свакад у кош. сви 14 рамова, него само 5—6 и. т. д. према величини роја а остатак се извади на поље, па по потреби и сили роја се додају. Рупа је на дасци пак за вентилацију у време великих врућина; на рупи је приковано парче гвозденог сита да пчеле не излазе у празнину кошнице.

2. Први крај, или зачеље је кошници она страна, где су извађена 2 лета: једно у среди а друго ниже. На супротној страни су вратанца за чишћење кошнице.

3. Одвојена офарбана даска можемо је назвати, „подметача“ је зато, да се подмеће испод средњег лета с пролећа а испод нижег у лето, те да пчеле враћајући се с паше не падају у траву но на даску.

4. Рупа до врата с рукуницом зове се „матичино лето“. Она се отвара за време кад се матица одгради, а то је на 10—15 дана пре главне паше. За тај посао вам се шаље једна решетка за коју изволите послати 0·60 дин. додатка — којом се одграђује матица на 3 рамке и тиме прекраћује цвљење матичино у *свима рамкама. У своје време писаће се о томе опширније.* На тај начин у 10 рамака пчеле нанесу чист мед — кога можете у свако време истресати на центрифуги, — а само 3 су захваћене цвом. А то и јесте најглавнија тачка у пчеларству.

5. Из те кошнице могу се пуштати и природни, а могу се правити и вештачки ројеви. Но док не научите очигледним примером, ви се задовољите природним појењем.

6. Свака таква кошница је само за по један рој. Шта више још би могла бити већа, јер правило је: *да се само са јаким и силним ројевима може добро, лако и с великом корисћу пчеларити.*

7. Кад те рамове испуни, ви јој онда начините и дајте друге, док не увеличате пчеланик толико, да би вам се рентирало да набавите центрифугу, а онда, чим се напуне, ви мед истресите на центрифугу, па опет им саће враћајте да га опет пуне, ако је околина у опште тако добра.

8. Пресељавање пчела из старих у нове кош. код вештог пчелара може бити у свако доба. За вас пак, као почетника, биће то врло тешко и ризично, зато најбоље чекајте појење и просто саспите одозго рој у нову кошницу.

Ако имате повише кошница, ако вас не ће бити жао баш и да покварите једну, а ви пробајте претерати по описаном начину у 3-ој и 4-ој св. „Тежака“ од 1883 год. Само би вам саветовали још и то, да при претеривању најстрожије пазите *на матицу, да је она заиста у нову кошницу претерана.*

9. За зиму се остављају 7—8 рамова, или у опште према рају т. ј. какве је величине овај, толико, колико ће му довољно меда бити да презими, а то је 10 до 15 кгр.

То вам је сав кратки упут у пчеларењу с том кошницом с тим додатком, да треба почесто да чистите испод рамке, те да се не залеже метиљ као у простим кош. Само немојте клонути. Практика ће вам бити најбољи учитељ, кад у близини својој немате таквог, да вам покаже, јер нико се није научен родио, а нису сви од учитеља ни учили

Сад је овде у Београ. установљена пчелар. и воћар. задруга. Ступите са њом у везу и од ње ћете онда добијати сва потребна упуства и поуке. Шаљу вам се *правила* ове заиста корисне задруге на увиђај.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Како се калеми винове лозе примају и колико су века? — Поука о извођењу семена од детелина и трава. (свршетак). — **Белешке**: Неродно орахово дрво да роди. — Ритове и мочарне ливаде употребити за рибнике. — Да платно не прокисава. — **Гласник**: Инсекти на виновој лози. — Оглед плугова. — Голубачка мува. — **Дописи**: Из Коцељева, Брестовца, Ниша, Тешице, Валакоња, Прањана, Суботице, Субјела, Жагубице, Пожеге. — **Јавна говорница**: Неколико питања о новој кошници. — **Подлистак**: Зборите ливадара.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН; НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. В.

ДОПИСНИЦИМА КОЈИ РЕДОВНО И ПО ОБРАСЦ ШАЉУ ДОПИС ДАЈЕ СЕ ЛИСТ БЕСПЛАТНО.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 22. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 28. МАЈА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

Нешто о животу народа нашег у свези са шумама и подизању ове.

Ни један народ на свету није можда тако дуго и тако бедно живио, као наш. Његов живот био је црњи од пакла, јер зашта се је год ухватио, да се спасе, било је гуја присојкиња! На дому и свом добру гонили су га и свакојако кињили Турци, одкуда је и народна пословица постала: «У гори вуци, а у селу Турци.» Ако је пак тражио спаса у бегству и исељавању у стране земље, тамо је још горе пролазио и пропадао. Обећавана су му при сеоби златна брда, а кад се тамо настанио, није му штеђена ни вера, ни обичај, ни народност, а служио је туђину као роб и за њега своју крв проливао на све стране. Крв, сок и срч пио му је дакле и пије вампир, који је познат свима нама с ове и с оне стране Дунава, Саве и Дрине! —

Но, како наша задаћа није, нити може бити, да у овом чланчићу све патње и недаће народа нашег представимо, то ћемо бацити поглед само на то: где је и како је живио и шта је радио. —

Планине и клисуре, горе и дубраве, биле су за њега једина места и градови, где је се слободније кретати и животарити могао. У овако тешко приступним местима, он се стицао у збегове, те да ту колико толико у друштву живи. Али и ту није налазио мира и најнужнија средства за живот, па је свака породица тражила по планини она места, где би не само од непријатеља скривена била, него где би колико му драго и земљишта за обрађивање нашла. Главно пак средство за живот, била му је гора. Од ове је градио кућице и друге нужне му зградице; огрева је у близини имао; ограде око зиратне земље подизао у колико је ову искрчити могао; дивљаке у лугу служиле су му за добру подлогу, да воће калеми и облагорођава; у планини је налазио паше и хране за стоку, секући шуму за листнике и брст, особито у зимње доба; и т. д. Шта више, и саму храну за себе, а у крајњој нужди, налазио је у гори, једући дивље плодове, па и само лишће од извесног дрвећа и ресу од леске. Ово што рекосмо, основано је на причању старих људи, који су за пример наводили 1817 годину, када је велика глад била и ока кукуруза осам гроша коштала. Па да би себи и својој породици живот одржали, туцали су ресу од леске и лист од букве, и ово са брашном мешали и лебац месили! —

Грешно би било, да овде не напоменемо још једну сретну околност, која је народну веру и дух крепила и наду подржавала на бољу будућност. Познато је, да се наши манастири, задужбине наших славних предака, налазе у клисурама и планинским долинама, па је народу по дубравама раштрканом слободније и лакше било к њима долазити. Ту се он скупљао у великом броју, слушао божију службу и закон примао; ту се, као на једном општем месту веселио, рођак с' рођаком вијао и јуначке песме уз гусле слушао; момци и девојке гледали и бракови закључавали; ту се најпосле народ разговарао и договарао о свом бедном стању и како ће се турског зулума ослободити? Слава нека је дакле и нашим манастирима и њеним представницима!

Из наведене кратке напомене лако је видити: где је, како је и од чега живило и оно мало народа нашег у Србији, што је дочекало у почетку овог столећија, нешто мало слободе.

Кад је народ мало одануо душом и видио, да му се зора бољег живота заблистала почео је силазити из планина и дубрава у села и у њима кућу кућити, придржавајући се шуме и лугова Није имао зграда, за то је гору за ове секао; није имао зиратне земље, за то је лугове и гору крчио гдегод је нашао, да може бити њива, ливада или воћњак; гором је и сада, као и пређе, стоку хранио и своје баштине заграђивао да усеве од потрица сачува; кад није могао доспети да које земљиште окрчи и присвоји, он је ударао разне белеге и калемио дивљаке, те да тиме докаже, да је обележена земља његова својина Једном речи, почео је немилице гору сатирати, неводећи рачуна о посљедицама, које непремено доћи морају кад се гора, особито по врлетима, утамани. —

Овако кроз векове навикнут радити, нису му могли, у новије време, ни закони о шумама стати на пут, да гору несатире И што је веће насељење народа у земљи бивало, тим је и већи грабеж и отимање око земље и горе бивало. Шта више, није ни само дрвеће крај путова посађено штедио, и то не са злом намером, него што је тако навикао! —

Све ово увидио је блажене памети кнез Милош још за време своје прве владе, па је наређивао, да се по гори растурене куће у једно место, гдегод може бити, сасељавају и ушторавају. Овим је ишао на то: да се гора лакше чувати може; да се зиратне земље лакше уједињавати могу; да свака кућа своју баштину за себе не заграђује и тиме своју радну снагу и гору не упропашћује; да се пољски послови разумно уређују; и да се народ навикне у друштву живити и лакше договарати о својој потреби и унапређењу свом.

— У исто време почео је и шумаре постављати, као што смо читали наредбу његову од 1837 год., којом се поставља један шумар, да неку шуму код Пожаревца чува! И камо лепе среће, да су наведене мере продужаване и извршаване народ би у Србији много срећнији и у бољем стању био: не би многе врлети, чукаре и брда гола била, нити би се вода при најмањем наводнењу бујно стицала у потоке и реке и јаруге по врлетном земљишту копале; не би се плодне земље по лукама, долама и крај река шљунком и песком затрпавале; не би се корита река засипавала и рибе утамањивале, нити би тако честе поплаве бивале. У кратко не би наша красна земља од плодности губила и многе плодне земље упропашћаване бивале. —

Признати морамо да су се и све владе од 1839., год., мање или више старале, да се гора не сатире. Оне су издавале шумске уредбе и ове често мењале и допуњавале, али тиме је мало поможено било. Узрок је овоме, што се при писању шумских уредби, није довољно пажња обраћала на живот, положај и обичај народни, особито у Шумадији. Ко је могао, и при најстрожијем закону, стати на пут да народ живећи у шуми, гору не сече; да шуму не крчи и земљу не привађа ради распространења своје баштине; да гором своје зиратне земље, по шуми раштркане, не заграђује; да растову гору, за огрев и казан, не сече, кад ова добар жар даје за печење хлеба; или да Бадњак о Божићу не осече? Одговор је: Нико! — Кад к' овом на ум узмемо, да су се најпре династичне, а после и политичне партије образовале, и свака је влада тражила популарности и што више привржених за себе, онда је близу памети, да су и власти ослабљавале у вршењу шумске уредбе и нису народу правду делиле, што је допринело још већем сатирању горе и заузимању земље.

Из ових разлога и нехатости власти, није се могла за пуних педесет година ни граница положити, те да се зна: шта је државно и општенародно, шта је општинско, а шта приватно? И само је манастирско имање и шума ограничена, и то нису учиниле власти из сопствене увиђавности, него настојавањем представника манастирских, који су се старали, да сачувају имања манастирска од заузимања и присвајања појединих људи и општина. —

Ово, што смо укратко навели о животу народа и шумама, учинили смо једино за то, да надлежним обратимо пажњу, шта се мора имати пред очима при издавању закона о шумама, јер ако они не буду удешени према потреби и положају народа, остаће у многоме мртва слова на хартији, као што је то и до сада бивало. Међутим најглавније је по нашем мишљењу обратити пажњу на ово:

1. Да се по свима прљушама, врлетима и оголелим брдима шума што пре подизати почне;

2. Где се гора може од природе подизати, ту да се одмах та земљишта забране и од стоке чувају, а где не може, ту да се пошумљава сејањем жира и другог семења;

3. Да се свима општинама, особито гди горе нема, наложи, да свака у свом атару изнађе и одреди она места, на којима би се имала шума подићи, па да се одмах нужне мере за то, према природи земљишта, предузму;

4. Да се у оним местима, где младе горе има, ова изреда не сече, него само разређује по правилима, која би се прописала;

5. У оним пак местима, где старе горе има, особито, где је она зрела и више напредовати не може, да се сеча изреда чини према потреби и распореду,

ПОДЛИСТАК

О МАРВЕНОЈ ХИГИЈЕНИ

ПО ФРАНЦУСКОМ

ПИШЕ

Јован Милинковић

ЈАВНИ ПРАВОЗАСТУПНИК ШАБАЧКИ

ПРВА ГЛАВА.

О стајама за марву.

(свршетак)

Што је год казано о кошарама што се тиче њиховог положаја и изгледа, то се примењује од тачке до тачке на арове или коњушнице, требало би их правити веће у висину, „као сале у опери“ веле француски писци, јер коњ потроши 60—65′ кубних метара ваздуха за 24 часа. Али претерана висина ни просторија није потребна једно због тога, што коњи обично нису цео дан у ару, друго што се по аровима граде проветравања и помоћу сулундара. На тај начин кад у коњушници има много коња, или ергела, проветравање бива на прозоре и врата, па и на сулундаре, који иду правце у вис и у страну, куд се пропушта нечисти ваздух, да да места у равној количини чистом спољашњем ваздуху. Према свему томе висина од пода до тавана не сме бити мања од 4 метара а на сваког одраслог коња, хигијена каже, треба ширине два и по метра, но Економија одобрава један и по метар ширине, јер претпоставља, да ће се газда старати за добро проветравање. Треба да су прозори као и у кошарама високи изнад коња да су правоугли, шири него дужи, а не да су узани а дуги, или да су полукружни ⌒ да се отварају као што је казано за прозоре по кошарама, то јест као доњи ћепенци. Дужина штале треба да је пет и по метара, 4 метра за јасле и коња а метар и по за пролазак.

Врата нека су на ару двокрилна, широка, како се може коњ извести држећи га за оглавину а не водећи га на улару, или као оно краву, или и вола за порожје.

Кад су год коњи на пољу (кад је коњушница празна) или кад је са свим лепо време, нек су сви прозори и врата отворена. То исто бива и с кошарама: кад су празне или је тихо, лепо време.

Арови треба да су лепо окречени, таван треба, да је добро срезан, да не просејава прашину од сена. Ако су за домаћинову кесу скупе даске, економија учи, нека преко лестава што су за греде уковане послаже четвртасте бусе с лединe, земља горе, а трава доле. Те бусе с лединe држаће добро, да с тавана не пада прашина или трине.

Ако је у обичају, да се ударају место јасала друге какве даске, на које се набаца сено, ваља тако преградити, да сваки коњ може потрошити свој оброк, а да га други са стране не узнемирава.

На једном крају коњушнице треба оставити једно место, које ће се оградити и у даске стакло урезати, ту наместити кревет за коњушара, а с друге стране тако исто затворено место за вешање амова, узда, седала и друге спреме за јахање или за

остављајући по које здравије дрво за семењаке, и како се који крај горе исече, да се одмах забрани, те да се млада подиже;

6. Да се строг закон и велике казни пропишу за оне, који би штету чинили на пошумљавајућем земљишту и да се тај закон тачно врши; и

7. Да би се подизање шума што лакше и брже постигло, треба општине ослободити од плаћања данка на она земљишта, која се за пошумљавање одреде и то донде, докле гора не буде толико одрасла, да се стока у њу без штете на попашу пуштати може и докле жиродородна гора не почне жир рађати.

Уредбе пак о жиропаји и попашама треба одмах укинути и друге издати, по којима ће свака општина овлашћена бити, да жиропаћу и попашу у свом атару онако употребљава, како налази, да ће за њу најкорисније бити.

М. С.

У ПРИЛОГ ПОБОЉШАЊА ДОМАЋЕГ КОЊАРСТВА

од

Мир. Миљковића

Као сваке, тако и ове године кренуо се је доста знатан део пастува из Љубичева и Добричева на одређене пастувске станице по Србији ради опасивања народних кобила, које отпочиње 1. Марта на свима станицама. Задатак и тежња државне ергеле у томе је, да однегује што већи број приплодних пастува бољих раса, помоћу којих ће се занемарени земаљски сој коња поступно облагородити, поправити и усавршити тако, да одговори свима месним захтевима становништва у вршењу разноврсних служби као: економије, трговини и саобраћају, а у првој линији, да произведе и однегује добре ремонте способне за теглење и јахање у ратној служби, — држимо да не ће бити на одмет да коју о томе проговоримо.

Пре но што почнемо о томе говорити, нехотично намећу нам се питања на која предходно треба одговорити.

»Да ли је подесан овај начин употребе државних пастува и постиже ли се њиме намењена цељ, и ако не, који су то узроци и сметње због којих ова установа ни до данас није дала видљива резултата? и шта би требало учинити па да она постане оно за чим се тежило? —

И ако немамо могућности да на постављено питање подпуно одговоримо, пошто оскудевамо на статистичким датама, који би служила за мерило по коме би се оцењивао напредак или опадање државне ергеле, напредак у побољшању земаљског коњарства, — или боље рећи, пошто ових статистичких дата никако и нема, то ћемо при свем том изложити наше сопствено гледиште у овом питању и покушати бар летимично да главну страну овога питања додирнемо.

Тежиште самог питања лежи по нашем мишљењу поглавито у устројству саме ергеле и небризи дотичних лица која су првих година њеног устројства битно утицала на судбу ове по народ веома корисне установе. — Осећала је се дакле још 185?. године јака потреба, да се земља снабде добрим и ваљаним коњима, — у тој цељи те исте године и установи се ергела. Ну, као што код нас много што шта остане мртво слово на хартији, тако је било и са овом установом. — Она беше без своје опредељене цељи. Не знађаше се, да ли постојаше да либерује ремонт за војску или да поправља занемарени земаљски сој коња. Људи, који беху на челу ове управе, спадаху у категорију оне класе чиновника, који немађаху ни основних знања хипологије, већ претендоваху на ово место по сили свога положаја. С'тога нас ни мале не изненађује што видимо, да се ова установа одмах првих година налазаше у застоју; тек је животарила. У њеном устројству не беше никаквих даљих прописа, на основу којих би се имала уредити, већ у овакој недоумици срљаше у све веће погрешке Усљед тога и виђамо државну ергелу неких година под Управом

кола. Ову тачку економија препоручује ради надзора над коњма и у свако доба да је се спремно за спрегу или седлање.

Али је све залуду, и правити велике штале и патосати их печеном циглом и правити одушке за проветравање: никад се не ће подићи добра раса коња ако немамо воље, ако не волемо коње. Може бити да толико немарности спрам те животиње нема ни код једног народа, чини ми се сваки негује коње милије него Србин. Отпре је било бољих коња у Србији него данас, а какви је том узрок не може се од једне рећи. Истина је ергела свакад лутала без чајира по планини, по туђим пољима, а зими брстила и потуцала се око туђих котарева, купила огризине иза говеда што им се полаже, а није само сад тако; али је било опет доста добрих коња. То ће бити једно од старе расе што је иза Турака остала а после иза наших војвода и после иза сердара и капетана, који су по кнез Милошевој заповести морали да пате добру ергелу, и за то су добивали по 50 дана орања земље, и кулук за орање и жетву јечма и за косидбу; друго, што је било у обичају јашити, а не возити се, било на путу било у прошетњу, па је сваки боље пазио коња јашаћег, и рад тога људи су омачад из ергеле хватали и прихрањивали у аровима и гајили, па из њих излазили добри ждрепци и парипи. Сад тога нема. Капетани немају на то ни педља земље, и морају да купе и сено и јечам за свог сопственог коња што јаше вршећи службу. Изишло је из обичаја јашити, осим по брдовитим местима; за потребу најима се кочијаш, а он, сиромах човек, нема ни прилике ни средства, да коње држи на спедарућу: јури их да више заради, док не попадају.

И по другим земљама више се људи возе него што јашу, али имају чудну симпатију према томе живинчету, те им је раса на гласу. Ми немамо за најнужнију потребу добрих коња бар колико толико: прошли трогодишњи рат с Турцима и с Бугарима могао нам је отворити очи, и отворио је, али ће на том и проћи. Наши људи не знају зашто од онаквих добрих државних ајгира не излази боља раса, па немају више ни воље да доводе своје кобиле, макар да влада сувише иде на руку расплођавању боље расе укинувши готово сваку таксу. Треба љубави к нечему што се жели постићи; треба коња гајити од ждребета, да буде доброћуд, жив, дурашан и на очи леп. Да би се дошло до те љубави и устаоштва, преко оног што је у Шапцу заведена трка на коњма за награду, ваља озбиљно да се промисли на вишем месту, а уколико би се могло о том говорити, није место овде ни по предмету ни по пространству. Само се напомиње, да јадно и жалостно држање ергеле код наших сељака не може се довољно да накуди. Колико има газда, који своју ергелу преко зиме храни у шталама или аровима? Нема ни једнога. Редке су газде који јој полажу код котарева са јаловином: највише и обично она живи у дивљем стану, иде да тражи храну где може брстити, и још горе него козе нагрди воћњаке, туку је туђини, одбијајући од штете и од својих котарева, и за њу срећа, ако се дограби каквих млака и потеса где ногама копа снег и пасе јесенашњу пола осушену траву.

А како ли се држи ергела по другом свету! Овако се описује у Калвадо (Calvados) и по другим департаментима старе Нормандије, где се подиже велики број коња који заузимају прво место међу најважнијим гранама економије селске: „По пространој штали, где су на обадве стране кобиле за јасле привезане, игра се ждребад и јури средином по тој просторији, кад рђаво време не дозвољава, да се пусти у авлију на чист ваздух да се

Министарства унутраш. дела, на челу које беху за полицајску службу неспособни полицајци, затим под управом Министар. војног, Финансије, па опет војног и напослетку дошла је под управу Министарства Народне Привреде. Правац који је давао приплоду у производњи тако је био погрешан, да ми ни данас не можемо да појмимо крајње смерсве тадашње управе са набавком пастува пунокрвне енглеске, першеронске, штајерске, ердељске, шпанске и других раса. Ово би се до некле још и могло дозволити ако је се циљало на то. да ергела либерује искључиво ремонт за војску, но да ли је се војска могла снабдевати потребним бројем коња само из ергеле? Ми тврдимо да данас ни једне ергеле у Европи нема која постоји искључиво поради војених циљи, већ поради облагорођења земаљског соја коња, одакле се и војска снабдева С' друге пак стране изгледа нам веома неоправдана, непрактична и неупутна радња тадашње управе, што је без да и познаје наш земаљ. сој коња, набављала пастуве таквих раса, у ком је случају била искључена свака могућност прилагођавања приплодних грла у парњу тако, да је изгледало чак и комично парити пунокрвне першероне са нашим кржљавим земаљ. кобилама. Већ и по томе факту очитује се непромишљеност и непознавање ствари из основа, што су још првих година сви ови покушаји сами по себи у клици били уништени. Што је пак наша државна ергела са неким малим изузетком за све време докле је спадала у ресор Министра војног, давала за војску годишње просечно по 30—40 грла ждребаца и омица, земаљ. коњарству знатна је штета нанета; па не само то, већ 1874. године у мало да јој се и неугаси свећа да случајно једно лице, које појмаше значај ове установе по земљу, не спасе је и остави да до бољих прилика животари, и то јесте један између осталих главних узрока зашто ергела, није могла да стварно утиче на облагорођење земаљ. соја коња и што су посљедице њеног дејства незнатне.

Да скренемо наш поглед још и на једну другу околност што спада у прилог објашњења постављеног питања.

Наша државна ергела имала је и врло сјајних дана у својој прошлости. Она беше у пуном цвету свога напретка између 1863—1869 године, — она се тада могаше мерити са најнапреднијим ергелама великих европских држава. Изгледа да је у то време искусни ум и вешта рука давала правац у производњи и административној управи. Видимо да се у року горњих година цела управа администрира по начелу модерно уређених мађарских ергела. Начин вођења књига ергелских и дан данји је са малим изузетком истоветан са онима које се у мађарским ергелама воде. У то време државна ергела беше под управом Министарства Финанције.

Поред таданьег добродушног но у овој струци довољно нерутинираног управника познатог „Ага — Јевте", био је помоћник ергеле Господин Чедомиљ Поповић садањи Начелник Министарства Народне Привреде, који пошто предходно проучи знатније европске ергеле администрира цео завод и даде ергели један веома сигуран и стабилан правац у производњи приплодних пастува и кобила. —

Честе промене у управином особљу нарочито што се тада и не бираху личности за звања, већ звања за личности, учинише да ова чисто народна установа рапидно одпоче опадати, створи се плапдиште у које се слаху неспособви људи за рад, на одмор. Леп и добро однегован приплод до 1870 године, није корисно употребљен на побољшање занемареног земаљског коњарства. Тек се одпоче размишљати о томе: на који би се најприменљивији и практичнији начин учинила употреба са однегованим пастувима у циљи побољшања земаљ. коњарства, а већ се у управном особљу учинише знатне промене а по томе и сама ергела дође поново под управу Министарства војног. Рат са Турском умало не учини крај и самој ергели, јер све што би лепшег и бољег приплода пастува и кобила: издвоји се и посла војсци за запрегу топовску и каваљерију.

То је други узрок зашто државна ергела средством одабраних се пастува по унутрашњости Србије утицаше неосетно на побољшање земаљског коњарства. —

Ну да пођемо даље.... (НАСТАВИЋЕ СЕ)

истрчи. Кад је време оброку, положи им се у њихове јасле које су по средини штале, али да се не би између се завађали око хране и једно друго било ногама ритајући се, јасле су и сама места испрегрђивана да једно другом ни мало не смета."

3. *Стáница.* Овако се зове у Црној Гори стаја за овце. Код нас у Србији, како нема постојаних стаја за овце преко зиме, кад су ветрови и алауже, тако нема ни сталног имена. Али, макар да су овце одарене добром од Бога одећом, вунатом кожом, и због тога оне не могу да подносе запару и влагу, опет има злих времена, кад оне траже склониште. Овца је најблагословенија домаћа животиња: даје човеку што му је најнужније, готово и храну и одело; она је најстарија питома животиња, и по свој прилици она је припитомила првог човека, давши му вуну да се одене, и млека да се нахрани; она је задржала првобитну нарав, да чупкајући травку по травку иде без престанка нигде не задржавајући се, што нас опомиње на наше прађеде који у прво време нису живили на једном месту, него ишли за тим својим благословеним стадом. Због свог обилатог руна, овца би се разболела у каквој топлој стаји, а још пре у каквој нечистој станици, где би испаравање од ђубрета тровало ваздух којим дише, али исто тако лапавица, снегови с ветром (мећава) и претерана студен и суви ледени ветрови шкоде јој: пред то зло време она блеји без престанка, као да пита, као да тражи какво склониште. Зато по осталом свету, као и по Црној Гори, сигурно због превеликих ветрова и јачих снегова него код нас, људи граде за овце добре станице. Оне се по другим земљама праве различно, једне као простране штале са таваном, који је висок од земље четири метра, друге без икаква тавана, онако као у Србији козаре, и треће шупље на све стране.

Станице с таванима нису добре, осим ако би биле одвећ велике, а у њима сразмерно оваца врло мало, иначе било би ту за овце претопло, због тога је у обичају она друга форма станица без тавана, и та је врста готово општа. Ту провејава довољно чистог ваздуха од земље до крова. У погледу хигијенском те су станице најбоље, ипак не треба прекомерно много да их је у тој стаји. Свака овца треба да има просторије у површини квадратни метар до метар и по (у четврт.) Трећа врста станица, што су шупље испод крова, истина још више имају чистог ваздуха, јер је кров подупрт свуд наоколо чистим стубовима на које се наслања, а стреја је наднета, да унутра не може навејати снег ни запљускавати киша, али се може потпуно задовољити газда према законима хигијене, да има станицу само просту под кровом. Станице се не морају зидати као што је казато за штале и за арове (за говеда и коње) оне се могу закулачити просто, брвно у брвно, или облицу у облицу, а могу се ударити у темеље ижљебљени дирези и међ њих накуцати даске.

Где има доста оваца, па и станице су велике, треба оградити двоје јасле на размаку једних од других 4 метра и испрегрђивати их на 45 сантиметра или од прилике на два педља, где ће се овцама оброци сипати, било у сувој храни, као што су мекиње и со, или у прекрупљеној зоби и то, било у сировој храни као разно корење ситно сечено: цвекла (блитва), шаргарепа (мрква), и друге разне репе и друга сирова храна, која се може да даје овцама преко зиме; више јасала треба да су велике јасле с брвљама (на лотре) где им се полаже сено. Раздвајање јасала једних од других по 4 метра зато је нужно, да овце, следујући природном нагону, могу ради мењања места, протрчавати једне поред других,

ВИШЕ ШКОДИ КИША СУВОЈ НО СИРОВОЈ ХРАНИ

Код нас се од многих чује реч: „*Оборио сам траву, киша је ухвати но не ће толико марити, јер није још сува*“. Тиме се признаје, да ће трава бити лошија, *али не толико, као кад би била сува*. Ово отуда, што је сено добило црњу боју, или што се приметило, да закисло сено стока не једе тако радо као оно, које киша није ухватила; јер киша исплаче многу храну из пићних биљака и сена, и то тим више, колико је дуже падала. Сем тога, она се лако распада и извесне лако растворљиве материје, и оне по том као квасац кваре храну. Тако исто развија се буђ, плесањ, и онда је још већи губитак у храни таквог сена.

Зато је *оно сено које није закисло, боље од сена, које је киша ухватила, јер у њему има више хране.*

Исто тако оправдано је и оно веровање, да кад покошена трава покисне, не ће бити тако лоша као кад закисне већ у пола или са свим сува трава, сено

Ово се види из опита професора *Фридриха Хаберланда* и закључак кога је научно извео потврђује оно што наш народ одавно говори.

Хаберланд је тај опит предузео у малој количини с *црвеном детелином* (Trifolium pratense), *утринцем* (Lolium perenne), *питомом травом* (Avena elatior), *дивљим овсем* (Avena flavescens), *росуљом* Holcus lanatus) и *росуљом* (Anthoxanthum odoratum), а да би изнашао губитак у материјама, имао је при руци и врло осетљиве, фине, теразије.

Биљке је покосио у доба које је најбоље т. ј. у оно време у коме се оне и иначе косе, па је по том од сваке траве узео различне пробе и ове изложио различном испитивању. Прво је отпочео пробом која одговара обичном сену, и код ове је теразијама изнашао онај губитак који се јавља код пићних биљака кад су оне у свежем и кад су у сувом стању. Кад је с овим био на чисто, онда је подвргао испитивању једну пробу, која је била у свежем стању, т. ј. ову је подвргао исплакању, за читав дан па и код ње је — по што се је осушила, — изнашао губитак. На тај начин Хаберланд је испитао велики број проба, које је исплакао за различно време, за 1, 2, 3, 5, до 8 дана, па им после у сувоме стању, проналазио губитак у материјама.

Таким радом Хаберланд је дошао до закључка: *да се суве биљке јаче исплачу но оне пићне биљке које су исплакане зелене т. ј. у свежем стању, и да је губитак материја код првих знатно већи, па чак и у случају, кад исплакање не траје више до само 24 сахата.*

Кад је сравнио пробе за 8 дана исплакане са првом пробом т. ј. са оном, код које није вршио исплакање, добио је губитак и овај у процентима износи.

код дивљег овса	6·74%
„ росуље	6·67 „
„ црвене детелине	5·86 „
„ пауље	3·60 „
„ утринца	3·56 „
„ питоме траве	1·34 „,

међутим, код свеже исплаканих биљака, гај губитак износи само, 2·9, 1·3, 0·7, 0·0, 0·86 и 0·0%

Дакле и из овога излази: *да ће пићне биљке изгубити највише од своје хранљивости, кад их киша ухвати у што сувљем стању т. ј. у колико је храна у односима више сличнија сену — па макар то било и после 24 сахата, — а нарочито у случају, кад киша пада за дуже време.*

Да је Хаберланд том приликом чинио и хемиска испитивања што му као научњаку не би било тешко онда би још и то сазнали: који су то састојци пићних биљака, који се исплакањем односе, али и без тога његови су опити важни.

саопштио

Б. Д. Т.

а да једне другима нису на путу. Још, у дну сваке станице треба да има преграђен и таванисан одељак за мале јагњуце и њихове мајке, да их друге овце, (и козе ако су заједно) не узнемиравају.

Хигијена препоручује, да се и станице патошу тако, да мокраћа и друга нечист не улази у земљу и да је не напаја смрадом. Ради тога станице се патошу по неким земљама, каменом, (горском) смолом где је има изобилно, а где је нема, онда иловачом помешаном са живим кречом, као што је казано за штале.

У неким департаментима (окружијама) по Француској, нарочито на југу по долинама реке Лоаре, где је блажија клима него по другим местима, ове се станице праве као шупе, надкривене, и са три стране заграђене: од запада, севера и истока, а са свим отворене од југа (од подне) од ове стране само је ударена ниска тараба или заграђено прошћем. У оваким станицама овце живе и лети и зими, и не изгоне се на пашу, него им се ту полаже преко зиме сено и друга храна као и на другим местима, а преко лета даје им се зелена храна из башче. Хигијена ништа не примећује против оваких станица, него шта више потврђује истину, да се у њима овце никад не разбољевају говорећи: „*то су најпростије и у исто време према хигијени најздравије станице;*“ па их и препоручује где нема испуста и довољно паше, и нарочито за сиромашнију класу, што не држи више од 20 или 30 оваца, које се ако, на једном комадићу земље посејаним повртем, преко целе године хране; а у таквој прилици скупи се од њих много ђубрета које је најдрагоценије за сваку врсту хране, варива или зелени.

4. *Свињац.* Најбоље су и најпитомије и у исто време највеће свиње расе англо-хинеске, и англо-напулитанске, али оне хоће блажију климу него што је у нас; због тога су многи покушаје пропали, да се заведе код нас раса англо-хинеских свиња голишавих. Најбоља у Србији пасма свиња има у Јасеници смедеревској и по околини, и могли би се задовољити, да је свуда од Србији расплодимо добром негом и храном. Пролетошњи прасци не потребују заклона, и расту до зиме под ведрим небом, и добро им је, боље бити не може. Преко ноћ се где-где затварају, али не због хигијенски узрока, него да се сачувају од лопова. Но кад наступи зима свињац је неопходно нуждан. Треба онда предвојити свиње: за себе назимад, за себе супрасне крмаче и за себи опет нерастове, који су по својој суровости доста опасни. Тако је неопходно имати топал свињац за вепрове, кад се зими мењу на храну. Свима свињама које се хране из валова, сипа се хране у валове који треба да су с поља, да су заклоњени даском која се потискује десно или лево као кључаница, кад се валови храном напуне, а да се затварају кад су празни. То је већ код нас свакоме познато. Вепрови погојени у жиру, или по шљивацима, или као по Француској погојени по детелини и луцерки, ако се не продаду на јесен, треба да се држе у шупама где им се налаже доста сламе, да, кад се нахране иду да се закртоже у топло-

БЕЛЕШКЕ

Водњикаст кромпир

Постаје сув и сипкав кад се остави на сухом месту код пећи, да неколико сати постоји. На тај начин сувишна вода се испари и кромпир се сипка као брашно. **Д.**

Чамова смола као средство за чување зуба

Жватање чисте чамове смоле веома је корисно како за чување и учвршћење зуба тако и за лечење — удаљење — непријатног смрада из уста. За једанпут довољна је једна количина као кафено зрно. Смола се жваће, 0—15 минути па се затим испљује. **Д.**

Китајски начин чувања јаја

Китајци мажу јаја добро измешаном глином, која се брзо стврдне и тиме образује кору около јајета, кроз коју не може ваздух да продре. Усљед тога јаја се не кваре и осим тога много се лакше могу превозити и у најдаљенија места, остајући за сво време свежа.

Врло лак и јевтин начин. **Д.**

ГЛАСНИК

Непогоде. 5. ов. м. било је с градом плаховите кише у општини вел. изворској (окр. црноречки); 15 ов. м. по срезу беличком (окр. јагодинског) и општини селевачкој (окр. смедеревски); а 15 и 16 било је града с кишом по општинама: подгоричкој, злотској, кривељској, брестовачкој, грљањској и околини, (окр. црноречког); у селу Сугубини, Ратковићу и Слатини округа јагодинског; у селу Врбици среза јасеничког (окр. крагујевач.) селу Мајиловцу, среза рамског (окр. пожаревачког); и општини шетоњској, селу Манастирици (окр. пожаревачког) као и по селима: Новог Корита и Равне (окр. књажевачког). Вели се, да су у овим последњим местима, (Новом Кориту и Равни) падале градушке у величини гушчег јајета. Истог дана (16 ов. м.) било е града у атарима Д. Села, општини бунишкој (среза лесковач. окр. нишког) и општинама: Кусадачкој и Азањској окр. смедеревског; у неким селима среза ресавског окр. ћупријског, и најзад у околини села Бискупа срез рамски (окр. пожаревач.) падала је јака и плаховита киша, те се вода с висова нагло слила у низине поља и сатрла сву засејану летину.

*

Министарство Народне Привреде послало је г. Симу Кандића свога чиновника а редовног члана нашега Друштва у Кашаву у Угарској, да ради поправке домаћег соја оваца набави неколико приплодних грла бољих страних врста. Г. Кандић обећао је уреднишству дневник својих бележака са овога пута како о овој набавци, тако и о ратарници којом у овом месту управља његов професор и пријатељ, а члан почасни нашега Друштва г. Родицки, познат са тога што је раније поклонио овоме Друштву неколико овнова источно-фријске расе.

*

Краљ. Српска Влада узела је 20. о. м. из руку страног друштва управу железнице и тиме не само уклонила толике штете и неприлике, које нам ови странци чинише, појевтинила управу и умањила силне издатке које имасмо њиховом управом, уштедила силне милионе, но што је најважније о своме скупом трошку начињену најважнију привредну полугу узела у своје моћне руке.

После овога ми велимо: Хвала влади на томе, и молимо је, да ту своју тековину никако из руку непушта. Нека кошта, шта кошта, барем је наша и у нашим рукама. Од Србина се ништа није отело. Доказано је да су Срби и на туђим железницама часни били. Извесно ће и на својој очувати понос и оправдати наше наде. У то име: Срећан почетак!

*

„Српско Пољопривредно Друштво“ добило је на поклон од г. Ђорђа Окановића *четири џака семена* од мувари; а тако исто и нешто од две врсте диња и то: *Cantaloup orange* и *Змијуше*. Прва је врста диња особита укуса; кад сазру, одпадну саме. Мирис им је диван, а месо особито добро. *Змијуше* су опет белог меса, кора вугасте боје с црним пругама и жутим пегама. Употребљавају се као велика посластица.

На овоме поклону Друштво изјављује велику благодарност дародавцу.

ДОПИСИ

Подвршка, ср. кључки окр. крајински.

Гусеница је у овоме крају причинила врло велику штету. Читави шљивари и воћњаци опустошени су. Појава на коју се данас врло мала — скоро никаква пажња обраћа још већма утврђује у мени убеђење, о установи пољске полиције. Није доста само да се напише наредба и да се каже, да је г. министар или капетан наредио, да се гусеничија гнезда чисте, па да се то остави на добру вољу воћара, јер тиме ни најмање није заштићен онај који свој воћњак очисти, али му гусенице из комшијског шљивара ополику исту штету чине као да и није почистио, па пошто појединци немају те моћи да један другога натерају да што изврше — то би се онда ти односи имали регулисати — законом.

Белих лептирова сада толико има да ако какве елементарне незгоде не омету њихово оплођавање — а идућег пролећа њихово развијање, — то ће до године толико гусеница бити, да им ни Мироч планина не ће довољна бити.

Филоксера се нагло шири. Већ има неколико винограда јако заражених, а неколико и готово сувих. Помоћи се нико не уме.

Голубачке мушице било је овог пролећа мало, много мање него лањске и полањске године. Штета је незнатна била.

Усеви врло лепо напредују, само што се многи сељаци жале, да им неки црви поникле кукурузе подгризу. Црви су ти на форму мољаца од којих су неки жути и неки беличасти. Траве су такође добре, кише је било довољно и махом на време. И сада баш пада дивна кишица — права благодет божија. Ако и даље буду кише на време падале ова ће година у свему, сем воћа, берићетна бити наравно ако не буде града или других непогода.

Здравље је и људи и домаће стоке добро.

Цена је овцама са јагњетом 8·50—9 и 10 дин. козама са јаретом 10, 11—12 дин. Јаганци се продају по 3, 3·50—4 дин. Јарићи по 3·50, 4—4·50 дин. комад.

Ник. Ст. Казимировић
свеш. подвршки.

Доња Буковица, Маја 1889 год.

Народ се бави поглавито орањем и сејањем кукуруза, поврћа и т. д.

Шљиве су прецветале; места ближа дринској долини мање су родила него ли она места која су брдовитија и удаљенија.

Надница 0·80—1 динар с храном, а по негде, и напојницом.

Оскудица је велика у новцу, свет је много презадужен. Здравље како у људи тако и у стоке за сад је добро. Цене су овдашњим производима:

Пшеници	од 100 кила	. . . . .	13—15	дин.
Кукурузу	« « «	. . . . .	13—15	«
Овсу	« « «	. . . . .	7— 8	«
Сену	« « «	. . . . .	5— 6	«

Други производи за сад се не продају, стоцм мало купаца.

Мих. Т. Јовановић
економ.

Дреновац, (Мачва), Маја 1889 год.

У овоме крају највише земљишта било је под водом, која је тек од пре неколико дана почела опадати. И лањске год. била је много већа вода, те су жита и остали усеви пропали-страдали од поплаве, те ове год. нема 20—30 кућа које храну не купују у Шапцу. Ове год. поплављено је шенице доста, али опет није као прошле год. Људи су засејали мало виша места шеницом, јечмом и зобљу, а мало нижа оставили за кукурузе, али пошто је вода била, то чекају док опадне, па ако узмогну да сеју кукурузе; у противном случају ове год. не ће бити овде кукуруза.

Шеница, јечам, зоб, ливаде добре су и очекује се да ће бити најбоље с родом, готово него и једне год. — Шљиве су биле добро цветале, али су опале те готово не ће их бити ни за јело. Јабуке су добро понеле те ће бити доста јабуковаче, коју овде, као и по целој Мачви, туцају, јер винограда нема и то им је место вина. — Вино који хоће добавља из Шапца.

Пошто сељани не ору због воде, занимају се сада највише риболовом, јер сад има рибе довољно. — Лук црни није најбољи, јер га нешто подгриза, те се осуши и пропадне. Грашка има већ за јело. — Да ли би се могла на земљишту, док вода опадне, посејати мувар? и да не буде доцкан за њега? Ако није, јавите: да ли се може добити код друштва и пошто?[1] Мислим, да би их прилично било да узму мувари и посеју, — јер су неки тек ове год. почели сејати и детелину и грахорицу измешану са зобљу, — па да би могао људима казати.

Петар Р. Петровић
учитељ.

Брестовац, (срез крајински), Маја 1889 год.

Од 1—15. Маја време је било добро и топло. Киша је падала 4-ог но на облак, и то мала са мало града али без штете; 5-ог била је већа киша но опет на облак и са градом, који је велике штете учинио Темничким виноградима, 6-ог маја била је тиха и општа киша.

Орање и сејање кукуруза довршено је. Кукурузи се праше а тако исто и виногради. Усеви добро напредују а и траве биће доста ове године.

Тражње никакве нема, сем што се траже јагањци за домаћу потрошњу са ценом 4—5 дин.

Здравље је повољно. Заразе никакве нема.

поп **Мијајло.**

Голубац, 16. Маја 1889 год.

После једно-месечног очајања, једва једном и ми добисмо кишу.

Кукуруз беше у овоме крају готово пропао. Бледо жуто лишће његово, с врхова се већ почело сушити; и већ неки долажаху на мисао да разоравају и понова сеју.

Стрмнина беше застала са растом, али се још одржаваше.

Виногради понели, може се рећи, добро, али нико живи не могаше их средити због запекле земље.

Воће слаб успех обећава, па и поред тога напала их нека зелена гусеница, па да их сатари. Ни виногради нису од ње поштеђени.

Киша била је преко сваког очекивања, пала је у миру и тишини, што ретко бива после велике суше.

Сад је све у бољем изгледу.

Голупчанин.

---

[1] Може кгрм. 0·40 дин. у.

Бољевац, (срез бољевачки), 17. Маја 1889 год.

Време је за рад подесно, народ се бави окопавањем кукуруза и винограда, поорано је и засејано доста, хране од пр. године нестаје и већина купује на зајечарској пијаци. Међ свињама појавила се зараза «прострел» од које болести свиње за 24 сахата угине, ово је за сада само у једној општини.

Цене су храни и стоци ове:

Кукурузу	100 к.	. . . . .	10	дин.
Јечму	« «	. . . . .	10	«
Пшеници	« «	. . . . .	12	«
1 пар	добрих свиња	. . . . .	50—60	«
1 «	«	оваца са јагњадма	20—24	«
1 «	«	коза са јарадма	21—30	«

Града је било но штета је незнатна.

Добросав Петровић
званич. ср. бољев.

Жагубица, 17. Маја 1889 год.

До 6-тог беше суво време са ветром. 6-тог падала је бујна киша помешана са градом у оближњем селу «Лазници» а и планини жагубичкој, али баш у самој Жагубици није падала. Од 6 до 15 ов. месеца било је лепо време са доста облачним данима, али без кише. 15. Маја у вече баш у први мрак падала је киша помешана са градом. 17 ов. м. на подне, одпочела је страшна грмљавина са јаким пљуском кише, а тек по том одпочео је падати и град (туча) који је падао скоро 20 минута, ако не и више, јер је био покрио земну површиину. Био је доста крупан, те је с тога и велика штета од њега, но срећом није падао по целој овој околини већ само на оном месту које је облак заузео био.

Највише је овај град нанео штете воћу, које је леп род било понело, а сад је од овог града много проређено, а и које је остало сумња се да ће бити здраво, већ све шантаво.

Поред воћа нанео је овај град велику штету луковима и осталом поврћу, а то за то, што је највише и најкрупнијег града падало над самом овом варошицом а међу тим скоро сви се повртњаци и воћњаци налазе баш у самој варошици, крај кућа.

Народ је одпочео прашење кукуруза, а неки још и ору за кукуруз нарочито у планинама

Поред прашења кукуруза занима се наш народ и стрижењем оваца, од којих је ове године лепа и чиста вуна скинута, али слабе ће цене бити, пошто је за сад још нико и не тражи.

Оскудица је у новцу велика.

Цене су слабе.

Здравље, како људи тако и стоке, повољно је.

Надница радницима плаћају се за прашење и сејање кукуруза 0·60 дин. са храном и напојницом газдином, а без ове 0·80 дин.

Јанко С. Зарић
економ.

ИЗВЕШТАЈ

Управном одбору Српског Пољопривредног Друштва

Почаствовани поверењем Управног одбора да заступимо Друштво као његови изасланици на скупу пољопривредне Подружине у Великој Крсни 15. јануара ов. год. имамо част поднети одбору свој извештај у овоме:

14 јануара отишли смо у Вел. Крсну, праћени двојицом чланова подружинске Управе од жељезничке станице у Међулужју до Крсне, који су нас сачекали са колима на самој станици.

Истог дана била је »школска слава« у Крсни, на којој су и потписани учествовали, улучив ту прилику да се с привредницима упознају и разговоре, те сазнају њихове грешке и недостатке у раду у пољу и на дому.

15 јануара пре подне сазван је био збор Подружине. Које чланова подружине, које нечланова, било је на збору око 80 људи.

Збор је отворио председник Подружине г. Јанко Михајловић, свештеник, објаснив у кратко цељ тога састанка, којом је приликом и збору преставио потписане, ма да су готово сви присутни већ знали и упознали се са потписанима.

Пошто је председник завршио реч и отворио збор, држао је предавање другопотписани — секретар друштвени. У свом предавању разложио је збору привредника какве су биле потребе нашег пољопривредника некада, а какве су сада, упоредно са економним приликама, навикама и обичајима, и начином газдовања некада и сада. Упознао је привреднике, њима појмљивим изразима, са узроцима зашто су цене наших производа тако опале, показав им пут и начин, како и чиме може привредник да доскочи тој беди. — У вези с овим пропратио је све главније радове по свима гранама пољске привреде, упоредив како их и кад ради наш пољопривредник, а како и кад би требао да их ради.

За тим је објаснио задатак пољопривредног друштва. Представио збору како Пољопривредно Друштво не може да буде у непосредном додиру са привредницима у свима крајевима Отаџбине, а како је тај додир потребан и ово примерима доказао и овим објаснио оснивање друштвених подружина и потребу за њима. Онда је у име Друштва обећао, да ће оно помагати подружину великовршљанску у колико год могне према својим средствима, и изјавио да Друштво поклања досадашњим. Члановима Подружине по 1 пољопривр. календар, а Подружини 100 динара као прилог за беседу која ће се држати тога вечера, с тим да се за тај новац набави оно што Подружина мисли да јој је најпотребније. На ово збор благодари Друштву на пажњи и поклону.

Тиме је другопотписани завршио своје предавање, по што је позвао привреднике који нису чланови подружине да се за чланове запишу и потпомажу Подружину.

Предавање ово и ако је трајало читав сат, саслушано је са највећој пажњом и у највећој тишини.

Затим је првопотписани узео реч и говорио о нашем газдовању и томе како други свет газдује и ради. И овај говор саслушан је са великом пажњом. —

После овога свога говора позвао је другопотписани збор да ако им је то из говора било нејасно, да кажу шта, да им се објасни. Ну збор изјави да им је све јасно. Управи неколико питања, на која им је детаљно одговорено и примерима објашњено. —

За тим је председник подружине заблагодарио Друштву и потписатима у име Подружине; позвао је нечланове да се упишу у чланство и закључио збор у $11\frac{1}{2}$ часова, позвав уједно присутне да дођу довече на беседу. Остатак тога дана провели су потписани у Друштву са тамошњим привредницима, непропустив ни једну прилику да им изнесу на видик и докажу њихове грешке при газдовању упућујући их шта и како треба да раде.

Истог дана у 7 часова у вече, беше се сакупио велики број привредника у школске просторије где је била заказана »беседа«.

Председник Подружине поп Јанко отворио је рад у присуству потписаних, објаснив у кратко цељ вечерашњег састанка.

Пошто су прочитани поздрави — честитке — Подружини узео је реч потпредседник Подружине г Ђорђе Н. Стајић и говорио је о потребама које су изазвале оснивање подружине у Вел. Крсни у ком је говору лепо обележио све олакшице и услуге која Подружина има да чини пољопривредницима а на првом месту својим члановима.

Одмах за тим узео је реч деловођ Подружине г. Љуба С Гајић и у подужем, лепо систематисаном говору, изнео је на видик све ђаве обичаје народне у томе крају, поглавито приликом слава, свадаба и др. весеља. Нарочито је лепо објаснио грдну грешку у обичајеном празновању неких малих светаца које народ празнује и дангуби баш у најглавније време рада. Говор овај примљен је општим одобравањем, и очигледан је био утицај овога говора на скупљене пољопривреднике.

После овога предавао је члан Подружине г. А. Т. Гајић »о утицају шума на човечије здравље и елементарне природне појаве«. И ако је предавање било више теоријско, ипак су из њега поприли сакупљени пољопривредници доста лепе поуке о користи од наших шума, о њиховом штеђењу и подизању.

За тим је настало весеље. —

Окуражени пољопривредници као да са неким поуздањем гледаху но своју лепшу будућност и весеље и задовољство било је таково, како стари људи причаху, не беше дотле у Вел. Крсни.

Сутра дан испратили су потписане чланове управе подружинске до саме жељезничке станице у Међулужју. —

Потписани имамо да изјавимо Одбору, да смо са успјехом одласка потпуно задовољни и да у Подружини великокршљанској видимо једног чврстог савезника друштвеног да се заједнички циљ што боље постигне.

Фебруара 1889. год.
Београд.

С поштовањем
Коста Црногорац.
Душ. М. Спасић.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Нешто о животу народа нашег у свези са шумама и подизању ове. — У прилог побољшања домаћег коњарства. — **Белешке**: Водњикаст кромпир. — Чамова смола као средство за чување зуба. — Китајски начин чувања јаја. — **Гласник**: Непогоде. — Набавка страних врста оваца. — Одузимање жељезнице од странаца. — Поклон г. Ђорђа Окановића — **Дописи**: Из Подвршке, Доње Буковице, Дреновца Брестовца, Голубца, Бољевца, и Жагубице. — Извештај са пољопривредног збора у В. Крсни. — **Подлистак**: О марвеној хигијени (свршетак).

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по образц шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 23. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 4. ЈУНА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

П О П И С

ОБРАЂЕНОГА ЗЕМЉИШТА У СРБИЈИ

Некада је требало само поменути реч попис, па да се дигне граја. Данас је то другаче

Новине свих партија признале су ову потребу и објасниле својим читатељима прави циљ овога пописивања.

Ред је да то и «Тежак» учини.

У свакој другој прилици био би му посао мучан кадгод додирује она питања, која претреса дневна журналистика. Овде му је то најлакше.

«Тежак» има да каже само ово: Попис овај веома је потребан, јер ће нам само он показати данашње стање земљорадње и најпречи пут унапређењу пољске привреде. Извршен преко општинских власти не стаје много ни трошка ни дангубе. Зато није требало толико времена ни пропуштати, но попис тако регулисати да се од времена на време, барем сваке треће или пете године врши. То је свуда призната потреба да се бројни рачун редовно води о свима изворима привредника и утрошеном раду око привреде, као што добар домаћин води рачун о приплоду и губитку своме, као што добар јунак сам пребраја мегдане и крваве ране своје.

Српско Пољопривредно Друштво одавна је ту потребу осећало, и шта више колико је само могло покушавало да је подмири. Тако исто пажљиво је прибирало и сав онај цифрени материјал који су државне власти прикупљале, и сређивало их и у своје комбинације уткавало.

Али од 1867 године у нас није никако ни чињен попис обрађеног земљишта и ми према томе и немамо статистике онога занимања, које је у нас најглавније. Зато не треба да нам је чудно што се до сад нигде и није осећао плодан утицај државни око унапређења пољске привреде.

Овај попис не чини се у циљу какве нове порезе већ једино за то, да се сазна колико имамо обрађеног земљишта и колика је производња појединих врста усева; како би му се према добивеном резултату, могла показати и пружити средства, којим би могао своју производњу увећати.

Оваки пописи дају прилике несавесним људима, да протурају по народу неповерење, чинећи то вазда у корист какве задње намере своје а на штету народну, па можда је и то узрок те се то до сад није чинило.

Ми опет обратно тврдимо, да би оптерећавање наших земљорадника извесно мање било или распоред оптерећења другачи, да су се ови пописи чешће чинили, и ресултати тих пописа целој земљи на углед и размишљање истицали.

Са оволико речи могао би други који лист и завршити приказ овога важнога посла. Али «Тежак» мора ићи даље.

Употребљивост података много зависи од начина извршења. А овај начин објашњен је у Упуству и у печатаним образцима разаслатим по земљи. Зато ми молимо све за унапређење пољске привреде заузете људе, наше економе, шумаре, свештенике и учитеље, да се потруде и у своме домашају објасне Упутства за извршење овога пописа.

Рубрике за попис ово су:

1. Број тегленe стоке, с одвајањем рода и врсте.
2. Кукуруз.
3. Пшеница озимица и јарица.
4. Раж озими и јари.
5. Јечам озими и јари.
6. Овас.
7. Крупник (лимац)
8. Хелда.
9. Просо (ситна проја).
10. Пасуљ сам, и с др. усевом.
11. Сочиво.
12. Бостан.
13. Купус.
14. Кромпир.
15. Лук црни и бели.
16. Сви остали баштенски усеви.
17. Лан.
18. Конопља.
19. Површина под воћњаком.

20. Број дрвета шљивових, дудових и осталих.
21. Ливаде.
22. Пашњаци.

Сем величине за ове усеве треба означити и колика је просечна жетва од ектара кад је усев на бољем, а колика кад је на лошијем земљишту у оној општини, у којој се чини попис.

За вароши и варошице удешени су обрасци који су разаслати сопственицима и закупцима земље да их попуне у извесном року, те да не морају зато ићи општинском суду и дангубити чекајући на ред. И ова је олакшица веома оправдана, пошто је по варошима већ велики број писмених људи кадар да то изврши.

Ако се има на уму и за ове циљи употребе недељни и празнични дани, нарочито и они светачићи којих наш тежачки свет има у изобиљу, онда ће се овај важан посао свршити брзо и без дангубе за привредника, који ће се ради овога позивати.

Обраћамо пажњу и на савесно уписивање и тачну меру, колико је могуће више, јер се погрешним претварањем или погрешним наводима све оно осујећава што се у најбољој намери постићи желило, и управа државна крај свега труда и на даље у обмани одржава о правоме стању земље и привреде.

При извршењу овога посла сетимо се Америке у којој се ова факта особито јасно и видно истичу на видело. Једно је изванредно развијена пољскопривредна статистика, која се брижљивим пописивањем разграњава; а друго, необично развијена пољскопривредна производња, која знатну конкуренцију гради производњи јевропској. Ово или стоји у некој вези, или бар једно другоме не смета. А на питање, да ли је с пописом у вези повећавање порезе, којега се наш необавештен свет плаши, или чиме се бар подбуњује, — одговор је јасан. Нигде мања пореза но опет у Америци, земљи развијене статистике. Тамо је кубура с тим, на што да се употреби превишак буџетски, и знате на шта се решише да га утроше? По скорашњем извештају Пестерлојдовом ни на шта прече, до на пољско привредне станице, која се установа у нас и по имену слабо зна.

ПОДАЦИ О ПОЉОПРИВРЕДИ У ШАБАЧКОМ ОКРУГУ

ПИШЕ

Никола М. Савић

Рад сам да саопштим у „Тежаку“ неколико општих пољопривредних појава, што сам у шабачком округу опазио. Али пре него што на то прећем, ја ћу узети слободу да речем и једну кратку реч *о новоме добу српске пољопривреде.*

Док се у нас за ово неколико година нарочито водила борба и живљи рад око тога, да се напреднијим уставом обезбеди бољи, слободнији живот чланова ове државе, дотле су, многи други ипак корисни радови застали, у присенак бачени. То је и могло да буде док се први задатак, онај горњи, не сврши. Јер је свакојако најважније, да чланови ове државе имају обезбеђено правилно уставно кретање, као први услов за сваки даљи рад корисан у држави.

Али кад је сагласношћу позваних чинилаца то велико и важно питање мудрим и законитим путем решено, време је да се завири

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

по

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

од

А. и Б.

Разлика између старокосног и младокосног сена.

Да сте били прошле недеље у К... ви бисте се чудили. Варош К... не памти да је у њу дошло кадгод толиких житарских трговаца и „сензала“ („калауза“) колико прошле недеље. Из Пеште донесе брзојав вести да је због суше скочила цена житу, а трговци и сензали поврвеше по целоме свету као „жути мрави,“ па ево дође и у К... Дотле су ратари у К... јевтиније продавали своје жито да исплате порезу и друге дације, а сад ево и касапи дигли нос, јер у *колико је већа цена житу у толико је теже хранити стоку па отуда је и месо скупље.* Тако ето удари „тук на лук“ а сиромах пољопривредник не зна шта да ради, јер је ово прилика и да заради, а и да пати од глади. Ако за љубав, веће цене прода више жита онда је бојазан да не омали у храни, а ко ће му онда помоћи, ако суша и даље устраје па ако је и сам морадне куповати, па ма улагао за то и будући род својих шљивара, винограда и др. Сваки је од њих метнуо прст на чело, па се добро промислио, јер сваки зна *да високе цене жита изазивају већу производњу жита, али да то опет код ниске цене жита изазива већу производњу стоке, коју им тада касапи узимају буд за што.* За то се у К... продала повећа али *одмерена* количина жита, па и приличан део стоке оним истим касапима, који се беху онако осилили! А не прође за тим ни четири дана, а оно ороси добра киша, киша ороси ливаде и усеве, да ће ова година на сваки начин бити родна година! Цена житу већ је спала а тиме и стоци. У овој прилици ето користиће се паметни — ратари у К....

Јесте домишљан тај г. Секула, он их извуче из „платке,“ и учини да се мало закопите. „Ни за које паре немојте продавати оно што ће те доцније морати по скупе новце куповати“ тако их саветоваше овај одиста практичан човек.

Ливадари у К... обрадовали су се оној киши веома. Сваки је подигао по неколико пута капу у вис и узвикнуо: «О боже — помози!»

Ово неколико недеља што их г. Секула проведе међу овим вредним људима просто су за причу. Чувају га „као мало воде на длану» а већ после две недеље не ће га бити међу њима! Жао им је да се с њим раздвоје, а најзад к'о и за што да га не жале, кад им је просто у свачему користио?

За то ево са највећим нестрпљењем очекиваху да им г. Секула још коју каже да им још мало користи. То је осетио и г. Секула па отпоче овако:

«Сено је лошије што се трава позније коси, у томе смо сложни. Сваки који се у овој прилици може назвати неверни

у сваки кутић наше државне обитељи и точкови застали радова у њој живо и снажно ставе у покрет. Време је, да се осврнемо и смотреније погледамо на оно, што смо за неко време могли и морали споредније мотрити, те да отпочнемо друге корисне радове.

Од драгоцене су вредности оне речи, којима је онда владајући, патриотични краљ Милан искрено позвао свој народ на најозбиљнији и најкориснији рад, који му после уставне реформе настаје, а то је на *пољопривредни рад*. То је онај рад, на коме, нема сумње, почива неисцрпно благостање наше државе. То је краљ Милан рекао у важним данима, у једној особито свечаној прилици, кад је новоме уставу живот давао, — а пред његово оступање с престола. То су последње речи брижљивога господара — привреди народној. Ако је пољопривреда наша и чекала неко време на звезду среће своје бар је и дочекала. Пољопривреди је одата пошта с највишег места у Србији, с престола њој је с те висине промерена важност, какву пољопривреда у ствари и има, као камен темељац народном и државном благостању.

Тај свечани тренутак за пољопривреду, држим, и отвара друго време, нову епоху у пољопривреди.

Отуда и разумем усхићење уредника „Тежаковог," који ову важну епоху у пољопривреди онако радосно и патриотски поздрави. (Види «Тежак« први број од ове године)

За ново време у пољопривреди ваља и више снаге, јер су и терети већи, јер је и рад већи. С тога је уредништво „Тежаково» позвало на важан рад пољопривредни, поред познатих, стручних пољопривредника, и друге наше књижевне и искусне људе.

И шта видимо?

Веома је карактеристична за ново, боље време пољопривреде, она слога књижевна, којом се одазивају „Тежаку» и стручни пољопривредници и други наши књижевни људи. „Тежак« је на путу, да око себе средсреди све наше родољубивије снаге, како би у кратком времену пољопривредно друштво и лист његов постали снажан носилац нових и већих потреба пољопривредних. Та слога књижевна која се већ на „Тежаку« осећа и која ће, надајмо се, ухватити и већег размера, јесте особити знак, да је опште уверење, да је сада на реду пољопривреда, да њој посветимо сву снагу нашу, све старање наше. Такву појаву ја особито *радо поздрављам*. И одазивајући се и сам позиву уредништва и новога доба, из овога крајах оћу да споменем неке пољопривредне појаве, које се сада опажају по шабачком округу.

I

Путујући по овоме округу, да, ради своје специјалне студије, посетим многа славна бојишта наше новије историје, мишарско, дубљанско, чокешинско, и т. д. видео сам да онога природнога заклона наших јуначких предака, **шуме**, на многим местима сада нема. Историја новија такве шуме спомиње као особити заклон н. пр. у битци на Мишару, где је морала особито велика и густа шума бити, кад се у њој могло онако чудно прикрити *Лука Лазаревић* с не малом коњицом и учинити онако згодан и срећан препад на непријатеље, каква је могла здрава памет и бистар ум наших старих нешколованих ратника створити. Даље, у својем јавном предавању[1] о славној битци код Чокешине прибележио сам и у историју унео, ту узгред, — али овде на овом месту важан факат, да је велики предео од Лешнице ка Чокешини био покривен особито густом шумом.

Ти су предели данас чисти — од шуме! По какав грм овде — онде — осамљен на огромном простору око себе, — једино је нем споменик драгоценога некадашњег дара природног и славног бедема Србиновог против азијског зулума! Сурова рука и неувиђавна памет човекова срушила је те драгоцене споменике богаства нашег и славне историјске прошлости наше!

А шта да речем за зелени *Китог*? Огроман простор од Шапца ка Лозници заузимаше велика шума Китог и опевана и оплакана. Историја и појезија српска прославила је тај чудан дар природни, као место светлих бораба наших старих с Турцима. Туркиње су многе пак оплакале зелени луг Китог, у коме им многи драгани

[1] Држаном 18. фебруара т. г. у корист подизања споменика славно изгинулој браћи Недићима и њихових 300 друга.

Тома, тражиће да се увери о истинитости овога што рекох. Ја ћу то и учинити.

Тако пре свега треба да знате, да сено може бити за 30 до 50% боље или лошије. *То зависи од косидбе.* Ако је трава кошена за време цветања, сено ће бити боље, а ако је кошена после пошто су траве прецветале, онда ће оно бити лошије. Ја сам то и прошли пут казао.

Из старокосног сена просто ишчиле сва храна, а умноже се дрвенасте материје. Ове дрвенасте материје најбоље можемо упоредити са струготином.

Кад сам о дрљању ливада говорио, споменуо сам белешку секретара „пољопривредног друштва« г. Душана о томе: колико је килограма сена укосио кад није дрљао, кад је дрљао и т. д. а сад ево да вам поменем његове белешке и о томе: колико је сена добио кад је раније и кад је доцније косио и какво му је било то сено?

Он је поделио ливаду у три одељка, а косио их је у различно доба.

Од прве косидбе, коју је предузео већ 12. априла, он је добио истина најмање сена по количини, али најбољег по доброти. У 100 делова таквог беше равно 25 делова „суве масе« т. ј. праве хране. Другим речима у таком сену беше 25% хранљивих материја.

Од друге косидбе коју је предузео 1 маја добио је исто толико сена као и кад је први пут косио, а у 100 делова таквог сена не беше више но 16% хранљивих материја!

А кад је предузео трећу косидбу, косио је 23. маја, и то одмах по цветању, па је нашао нешто већу количину сена, али каквог? У 100 делова нађе он само 13% хранљивих материја!

С тим сеном он је чинио још неке опите, т. ј. он је то сено полагао стоци, да види да ли се његове белешке подударају с хранљивошћу тога сена, па се уверио, да је сено од треће косидбе хранило најслабије, т. ј. храњење материје из тога сена стока чак није могла ни да изупотреби. У балези стоке, која је храњена овим сеном, нашао је подоста несварљивих материја. Е сад каква је корист од тога сена што га добијамо у нешто већој количини, кад га морамо стоци у већој мери да полажемо па да се стока изхрани?

Учитељ Никола: „Које су то траве, што се после цветања понајпре здрвене?«

Секула: „То су штрљасте траве. Код таких трава можете запазити да имају највише семена. А лиснате траве и оне што не расту високо од земље, остају подуже времена зелене. Мањак хранљивих материја, који се јавља у сену када се косе здрвењене штрљасте биљке, далеко је већи но нагомилавање тих материја код зељастих и ниских трава. Г. Душан Спасојевић чинио је и у томе нужне опите:

Он је предвојио своју ливадицу у два равна дела, па је један део покосио кад су биљке биле у најлепшем цвету а други је покосио тек онда кад су траве прецветале и кад је семе скоро сазрело. Па знате шта је било? Хранећи стоку младим сеном добио је и то од утрошених 100 килограма сена 42 литара млека, а кад је полагао стоци старокосно сено добио је од 100 килограма таквог сена само 17½ литара млека! Сад кад ово знате онда држим да се ни један од вас не ће чудити, зашто на једаред

нађоше гроб, — а јадне каде у црно завише. Од шуме Китога, велике и страховите, у којој поп Смиљанић чињаше чуда и покоре над Турцима, данас живи само код народа спомен, да је некада то било што се приповеда. Али шуме, шуме Китога, нема данас. Нема онога љутога гнезда Смиљанићевог. Изгледа, као да је услишано проклество оне каде, што је тужна, чувши од црних весника, два врана гаврана, да је њен господар Кулин капетан на Мишару погинуо, између осталих проклела и Китог речима: „О Китоже, не зелењо се!“

— Да, данас је горка истина да се шума Китог — не зелени.

Да не бих и више парао срце пољопривредника, да не бих бунио осећање историка, застаћу с овим рећањем даље.

Сводим све на ово: шумарство је корисно за много што-шта. Историја и жива успомена тврди, да је шабачко шумарство у ранијим годинама овога века налазило се у цветном стању. Данас је оно опало у многоме.

Питамо се: не пропада ли оно безупутно и пред нашим очима, и треба ли то спречити како, ако не и поновити шуме где су биле, као што је и кнез Милош подигао шуму по ново на Авали? Од куда долази то, што Шабац троши искључно само славонска дрва?

(свршиће се)

У ПРИЛОГ ПОБОЉШАЊА ДОМАЋЕГ КОЊАРСТВА

од

Мир. Миљковића

(наставак)

И пре, а и после свршеног рата с Турском, признат је био као најбољи и применљивији начин употребе државних пастува одашиљањем за време сезоне опасивања у знатнија места унутраш. Србије. И ми признајемо, да је ово веома подесан начин употребе, али у исто време и тврдимо, да никад није био оцењен с тачке гледишта његове стварне вредности, већ је вршен под неко морање без да је се ико старао и водио о томе рачуна, има ли земља од тога користи, још мање је пак с надлежног места поклањата томе икаква пажња. Полицијске власти, односно команде под чијим су надзором пастуви и особље били за време бављења на станицама по унутрашњости Србије, спречене другим многоструким пословима никад нису могле обратити своју озбиљну пажњу употреби и нези пастува, обавештавању сељачког света о корисности довођења кобила под државне пастуве и т. д. Па и при свем томе, кад би дотичне власти и биле у стању извршити све онако како се то с надлежног места расписом налаже, и кад би имале оне стручне спреме о томе да са убеђењем необавештен свет о корисноме поуче, и кад би велим поједине личности ангажовале се у томе до крајних граница своје могућности, — на шта све то кад „цељ неосвештава средство.“

Ми ћемо потврдити ове своје наводе доцније, искуством поцрпљеним нашим вишегодишњим радом на делу, а сада да се позабавимо за један тренутак са манипулирањем пастувима на буди којој станици у Србији и да изближе осмотримо цео рад око тога:

На свака 3—4 пастува иду на станице пастувске уз пастуве по 2 момка од којих је један од њих и старешина станице, који је у свему докле је на станици подчињен надзорној окружној, среској или где ових нема, општинској, полицијској власти. Надзор овај постоји само на хартији а у ствари, непосредни надзор у окружним варошима води на „дохат“ по један практикант, у среским варошицама капетанов посилни, а у општинама овај се скупоцени материјал чак и бирову поверава. — С друге пак стране Управа државне ергеле због сувише ограниченог буџета[1] никад

[1] С правом тврдимо да не постоји у Европи ергеле, која јевтиније кошта државу, од наше државне ергеле; и само лајицима изгледа да она скупо стаје, а то тврди да такви људи ни појма о вредности доброг коња, а још мање оцени издржања до навршетка 5-те године немају.

музаре пресуше, зашто од једаред дају много мање млека. Краве као што знате с пролећа дају доста млека управо више но што и треба, а доцније кад траве и детелине оматоре, многе карлице у млекару нису више потребне. Нису браћо томе узрок краве, не, ми смо томе криви!

Ја вам поменух тај оглед г. Душанов, а сад да вам кажем шта је даље радио:

— Онај део ливадице што га је доцније косио, дао је таман 700 килограма сена мање, но онај део на ливадици што га је косио у добу кад су траве биле у најлепшем цвету. Та његова ливадица била је велика само 14 ара, њему више рад опита није ни требало, али кад је толико велика разлика на 14 ара онда је лако израчунати колика би грдна разлика била на 10 хектара, на 14 хектара и т. д.

Из овога примера јасно се види, да су оне, траве које су прошле године отишле у семе, јако изнуриле земљу, па за то је и овогодишњи доходак тако мали. Многи у ово не ће да верује, али је са свим тако; а може сваки од вас то да опроба.

Драшковић: „Кад је лепо време у добу кад косимо, онда није никаква вештина да се ухвати добро сено, али кад је рђаво време онда је то тежак посао. Да ли г. Секула они тамо преко имају каква искуства у томе?“

Секула: „Главно је да смо опрезни кад је лепо време, јер сено се не сме осушити као барут, а то с тога, што ће пропасти многе нежне стабљичице и много лишће. А кад је час лепо време а час киша, онда ваља пазити да сено добије природну боју и да га киша не исплаче. Од начина збирања зависи у многоме каквоћа сена. Ако се на то не пази, сено ће изгубити много хранећих материја, не ће бити у потпуној мери сварљиво, а изгубиће и миришљави укус, који је сену такође потребан, јер дражи стоку на јешност.

Кад се мора да хвата сено при рђавом времену, онда ваља смотрено распоредити време и снагу. Сваки минут, кад је лепо време, треба употребити на своју корист. Досадашње навике при збирању сена оставити па гледати да се посао ради а „вруштук“ ручак, дремање, ужина, макар се скратило.

Драшковић: „Ама шта рече ти оно г. Секула о мирису сена? Знаш ја кад истерам по која кола сена на продају а оно механције и касапи нагли посеве па миришу као да сам натоварио босиљак или чубар.“

Секула: „При куповању сена одиста се много пази да ли оно мирише или не, а нарочито да тај мирис од детелинских трава. Али сено понајчешће мирише од драгусјенца, но ако га има много, онда мирис толико „пресваја“ да може бити одвратно. За то не треба се толико лакомити за много миришљавим сеном.

Ну ја сам заборавио да одговорим на оно прво Драгићево питање.

Има тамо преко вештих људи, који и при рђавом времену, могу да ухвате лепо сено. Они то постижу на више начина. Тако н. пр.:

Ако је сено покошено пре кише и ако је провело, а сигурно је да ће киша пасти, онда прибрано сено збирају у велике пластове. Пластови су велики око 5 метра а при плашћењу добро их угазе. Они који у близу имају сламе, често такве пластове њоме покрију, а то је наравно врло добро. Такви пластови наскоро се «упале,» а то бива у добу од 4 до 8 дана, према томе

не може преко целе године да држи толики број момака, који би за то време добили бар основне појмове о нези и чувању пастува, већ ове прими на 5 дана пред полазак пастува на станице и то првенствено из реда оних људи, који су служили у сталном кадру као војници у каваљерији или артиљерији и који умеју ако ништа више а оно добро тимарити, оборку на време вршити и т. д. у недостатку пак ових примају се и са сокака.

Ми вићамо посведневно у животу, да ни једна установа, ни једно подузеће ма каквог вида, не може напредовати ако овима не руководе искусна, добро спремљена и у своме послу довољно извежбана лица, тим пре, ако је то посао такве природе, да потребује озбиљне стручне спреме.

Што наше земаљско коњарство не носи тип облагорођеног соја коња, што ни за 30 година дејства државне ергеле, земаљ. сој коња непоказује никакав приметан напредак, нити пак постоје икаква статистичка дата, на основу којих би се констатовало колико и докле је се у поправци нашег земаљ. коњарства дошло, што се код нашег сељака тек у последње доба буди веровање у корисност имати доброг пастува или кобилу и радо подводи под државне пастуве; — између осталих много се има приписати и тој околности, што ергела никад није спремила нарочите људе који ће као старешине своју задаћу достојно извршити.

Сваки сељак, кад подводи своју кобилу под пастува, он пита старешину: како треба чувати кобилу да му остане ждребна, чиме треба да је храни, како да је на посао употребљава, после колико дана да је доведе на пробу и т. д. Старешина је штације у овом погледу први и непосредни учитељ; и сад све зависи од разборитости и спреме дотичног старешине да ли ће моћи сељака чему паметном научити и обавестити тако, да га овај рачуме и његовим саветом се користи.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

БЕЛЕШКЕ

Свилодеље у Русији.

Од како је повишена царина на увоз свиле из иноземства, почели су многи земљорадници у Бесарабији да гаје свилене бубе. У Одеси постоји свиларска задруга, преко које се сада продаје фабрици браће Сапожникова у Москви фунта мехурака за 1·50 до 1·70 рубаља. Куд камо дакле већа цена него преко у Угарској. Фунта оточене свиле плаћа се са 9·25 рубаља. И у Кавказу много се, ради за подизање свилодеља, које је тамо већ давна уведено. **(М. П.)**

Пиринач у Бачкој.

Гајење пиринча хвата у Бачкој све чвршћи темељ. Прошле године је спахилук у Футогу (код Новога Сада) засејао 6½ катастралних јутара (7 кат. јутара = 4 хектара) пиринчем. О жетви добивено је с те земље 220 метарских цената пиринча, који је 8 фор. по центи одмах продат млину у Малом Стапару. Жетва та накнадила је потпуно све трошкове и ове године је футошки спахилук гајење пиринча распростро на много више земље.

Бачки пиринач троши се највише у Пешти, после у Сомбору, Суботици, Сегедину, Араду, Новоме Саду и у Славонији. Ове је године велика једна босанска трговина наручила већу количину. И из Букурешта стизале су наручбине и у опште се бачки пиринач сваким даном све више тражи.

(М. П.)

Кад треба млатити орах

Врло је шкодљив обичај млатити орасе пре но што су потпуно сазрели. Кад се ораси као обично млате још док су зелени, онда се то не може друкчије радити него тачкама или моткама при чем се покрхају младе гранчице с очима или пупољцима, да ли је време лепше или рђавије. Не треба да мислите да ће се сено у таким пластовима „упалити," „ужећи." То се не може десити, ако је трава добро провенула и ако сено киша није попрскала пре но што је уплашћено. Кад се сено хвата на овај начин, онда се не сме денути на врат на нос, већ правилно, јер ће иначе на растреситијим местима пласта сено да се уплесњиви па чак да пређе и у трулеж. Већ после 5 до 6 недеља за овим, може се ово сено које се иначе зове „*мрко сено*" јер је тавне боје, употребити за изхрану стоке. Кад се начиње мрко сено за потрошњу, онда је много боље да се то чини нарочитим ножем но да се вади кукачом („кључем,"), јер се тада сено много мање растура. У таком пласту сена, дешава се извесно превирање због чега сено промени своју боју и мирис т. ј. постане мрко. Мирише од прилике као мед. Овај начин збирања сена нарочито је за препоруку, ако је време час лепо а час рђаво.

Има још један начин за збирање сена који је такође добар, али га је далеко теже извести, јер се при непажњи може сено — да „упали."

Ево како то раде.

Траву одмах иза косача купе у пластове да се у овима толико подуспари да се тиме уклони (испари) сва вода што је била у трави. После 2 до 3 дана растуре пластове, да се не би сено упалило и поцрнило (угљенисало), па се за тим на сунцу суши дотле док је то потребно."

Бурковић: „Да ли се и од детелине хвата сено на исти начин?"

Секула: Нема никакве разлике у сушењу детелине и обичне траве. Детелине се као што знате обично суше на рашљама (то су пирамиде од мотака); али кад је време влажно или мочарно' онда и обичну траву треба сушити на тим рашљама. Кад се суши детелина или трава на тим пирамидама, онда рашље не треба поставити у средину већ при крају ливаде, јер ће се тада мање вршљати колима, а то је за пораст трава на сваки начин далеко повољније.

Знам, да ће се међу вама наћи можда по неки који ће пребацити да се много заносимо око прибирања сена. Ја верујем да ће неки на то помислити па можда исповртити чак и свој досадашњи рад о прибирању ваљаног сена, па и ако о овоме нису толико знали. Али ја велим да знање никад није на одмет и да је баш пољопривреднику врло потребно да набави што више искуства. А при прибирању сена ништа тако није потребно као искуство, јер ту као што знате не можемо заповедати да сунце сија, да буде лепо време. Ни једна жетва није тако важна као косидба сена, јер и опет вам кажем: *без сена нема хране, без хране нема стоке, без стоке нема ђубрета, без ђубрета нема жита, а без жита нема пара.*

Идући пут причаћу вам о најудеснијим начинима очувавања сена. То ће бити последње моје предавање, јер ћу таман идуће суботе довршити и рад на „Великој ливади" а у исто време и предавања."

Председник: „Дођите, браћо, да чујете и то предавање г. Секулино. Надам се, не ће те изостати ни идуће суботе, а видићемо хоће ли то бити последњи састанак."

који ваља догодишњи род да донесу. Због тога треба дочекати, да ораси потпуно сазру. Ако се у том чекању нешто мало и изгуби, ипак се нећемо ништа кајати, јер ће род до године све то богато накнадити. Да ораси понајвише тек у средњу руку роде, томе је већином крив неваљали начин брања.

(М. П.)

ДОПИСИ

Варварин, 20. Маја 1889 год.

Према вашем захтеву учтиво вас извештавам, да је од 20 марта па до 1 ов. м. набављено коња за државу и то:

1 коњ од Нешића и комп. из Крагујевца за 360 дин.; од Матеје Михајловића из Пуљака за 400 дин.; од Милоша Живковића из Лужнице за 330 дин.; од Миље Костића из Цветојевца за 300 дин. од Павла Прокића из Трнаве за 430 дин.; од Мих. Марковића из Добраче за 360 дин.; од Арсенијевића из Ратара за 420 дин.; од Милована Гајића из Бадњевца за 290 дин.; од Ђорђа Глишића из Шума за 350 дин.; од Веселина Ђорђевића из Наталинца окр. крагујевачког за 420 динара.

Овде сам назначио само оне коње, који су издржали 10-то дневну пробу и исплаћени; а они, који су узети-купљени па су у току посматрања од 10 дана показали каквуману или ћуд, враћени су својим притјежаоцима и нису овде уврштени. Има још неколико коња купљених од лица чиновних, но за које «Тежак» извесно не пита, јер се они не баве производњом.

Висину и обим, које тражи уредник у «Тежаку» бр. 14 и 15. нисам прибележио, а као војник у Крагујевцу нисам тада примао «Тежак» — па нисам могао дознати да би и то требало бележити. При одпусту из војске, прибележио сам само колико је коња купљено, од кога, одакле, и по коју цену што вам сад достављам.

Милисав М. Ђорђевић
економ.

Кнић, (срез груж. окр. крагујев.), 15 Маја, 1889. г.

Ове године пролетним орањем многи су земљорадници овог краја задоцнили. Ретко да је ко почео орати од 1. Априла. Они држе да је најбоље време орању око Ђурђевадне.

Земља за орање подесна је била.

Гружа има обичај с пролећа да се излије — надође — па пошто се разлије по њивама и ливадама грдну штету почини, али овог пролећа није се изливала.

Пшенице су озимице напредне и насејано их је прилично, а јарицу ретко ко сеје.

Винограде су прилично на време људи овог краја урадили, одгрнули и орезали почетком Априла.

Шљиве су добро понеле па и све остало воће.

Елементарних непогода овог пролећа није било.

Сено је врло скупо било зимус, а и овог пролећа, био је пласт сена од 100. кил. 7—8 дин.

Голубачка мушица појави се у овом крају и то траје 2—3 дана — око 23—25. ов. м.

Стока је здрава.

Кокошке су липсавале много у овом крају тако да су се појединим домаћинима и затрле.

Цена је од 100 кила:

Пшеници	10—11. дин.
Кукурузу	10—11. «
Пшеничну брашну	12—14. «
Кукурузну брашну	11—12. «
Јечму	8— 9. дин.
Овсу	6— 7- «
Вину од 100. лит.	20—22. «
Једно свињче од 30—40. кг.	20—24. «

Шљива сувих још има у понеког сељака; не могу да их дају по садашњој цени: 10—12. дин. на крагујевачкој пијаци. —

С. М. Вемић
учитељ.

Средњево, 24 маја, 1889. г.

Почетком Маја време је било доста сушно те је и рад пољски био застао. Тек од половине месеца почеле су чешће и јаке кише, које су сваког обрадовале и дале су могућност за рад. Сад је влаге и сувише. Све је весело, што је год засејано, а народ веселији, што ће му рад бити лак и успешан. Само је жито од суше остало доста кржљаво, али нема сумње, да ће клас бити пун. — Жита су у цвету. Филоксера заузима све веће размере особито у младим виноградима. Сад се тек познаје, кад су виногради лепо олистали. Здрави виногради лепо су појмили.

Народ се занима прашењем кукуруза, расађивањем баштенских усева: паприке, купуса, прази-лука (особито Царевац), и т. д.

Град је и овде и још у неким местима пао, али није никакву штету учинио, јер је био ситан. Овде је место да напоменем да се у целој пећкој долини појавили пољски попци (зрикавци) у грдној множини, од којих не остаде ни стручка: пасуља, дулека, па чак и купус сатиру; место једног зла, ево друго!

Цене су хране оне исте које су биле и у Априлу. Стока се слабо тражи. Највећа је продња јагањцима, који се плаћају 8—10 дин. пар, добрих.

У по неким местима међу децом појавиле су се мале богиње; а у стоци је здравље повољно. —

Знајући да се друштво интересује школским баштама и угледним школским добрима, а и поводом чланака који су у «Тежаку»[1] штампани изишли и који су овоме посвећени, — хитам да штовано друштво известим једном новином школском, за коју сам јуче сазнао.

Вредни учитељ браничевски, г. Миливоје Ђурђевић, појимајући сам вредност угледног школског добра, порадио је пре годину дана код своје општине, да му се уступи бар по хект. земље за сађење и калемљење воћа и сејање осталог поврћа и што ће бити искључиво школска имаовина (пошто законом одређено земљиште већ ужива). Његовој се жељи општина одазвала давши му скоро за $^3/_4$ хект најбоље земље. Мисао је г. Ђурђевића, да се на овом месту подигне угледно школско добро: воћњак и башта, те с тога је на њему подигао око 20. дрвета све накаламљених, а остало је за сада засађено поврћем.... Кад будем лично изишао до овог школског добра браничевске школе, подробнији ћу и извештај послати, а за сад велим: и ово ће бити једна искрица бачена на олтар преке потребе у нас, с тога желим: да се хиљаде овакви примери! —

У свези извештаја од прошлог месеца, јављам, да ми је у башти све весело. Грашка и боба има у велико за јело. Краставци цветају. Памук је брзо никао и добро напредује, а тако је и код свију, којима сам семе дао. Од калема још су ми се примила 3., и тако за сада имам свега 19. Од америкапске лозе имам 5., које су се примиле. Смем ли већ да закидам врхове бујних калема? Не. У.

Овде је данас пала јака киша у виду провале облака, те је доста штете учинила. С кишом падао је и крупнији и ситнији град који је један крај винограда доста оштетио. Колика је штета од кише и града у целој околини где је облак прошао, јавићу писмом опширније.

Свет. Вучовић,
учитељ.

[1] Бр. 8 и 16 од ове год.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

дванајеста седница држана 28. фебруара 1889. год.

Били су одборници: г. г. А. Крагујевић, Милутин Савић, К. Ђорђевић, А. Живановић, Јак. Марковић, П. Тодоровић, А. Љ. Поповић, М. Јовановић, Д. Спасић, благајник В. С. Богдановић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 60. Прочита се и усвоји записник XI одборске седнице.

Бр. 61. Председник г. Коста С. Таушановић, мин. унутрашњих дела долази; објасни одбору како му није могуће вршити председничку дужност и положи оставку на председништво, а уверава одбор да ће вазда водити рачуна о друштву и да оно може увек рачунати на његову потпору.

Одбор прими к знању ову изјаву г. председника, благодари му на досадашњем труду и раду као председника Друштва и изјављује наду, да ће он и у будуће штитити друштвене интересе и бринути се о његовом напретку.

За тим се г. министар поздрави с одбором и оде.

Бр. 62. Пододбор за уређење друштвене градине реферише шта и како мисли да ради у градини ове године.

Одбор саслушав реферат овласти ужи одбор, да према постављеном главном плану за уређење градине настави раније започете радове и уреди је тако, како би послужила као углед за домаћу градину коју сваки дом треба да има.

Бр. 63. Благајник реферише да чланак „Сњет" од Р. М. Пешића, који је печатан у „Тежаку" за 1880 тод. није награђен, а писац моли да му се награди.

Одбор награђује овај рад са шесет дин. од печатаног табака.

Бр. 64. Секретар реферише, да је школска књижница у Ст. Паланци у Бачкој молила преко г. Мил. Трајковића, трг. овдашњег, да јој се „Тежак" да у пола цене.

Одбор при свеколикој вољи да учини читаоници олакшицу не мога одобрити да јој се Тежак даје у пола цене, пошто се ни једној читаоници не даје тако.

Бр. 65. На молбу привремене управе, „Пчеларско-воћарске задруге у Београду," одбор реши: да се печатају у „Тежаку" правила исте задруге, пошто се прво пропусте кроз лист „угледна правила виноделских задруга," но с тим, да се „Тежак" у толико увећа у колико заузму места обоја правила.

Бр. 66. Прочита се акт Подружине у Мионици, којим јавља о избору нове управе. Одбор прими к знању овај извештај.

Бр. 67. Референт одборов за књижевни рад Друштва г. Савић, реферише, да је дело „Говедарство" од г. Св. М. Стојановића, које је послато г. Лази Јовановићу, редов. члану друштва, на рецензију, вратио г. Јовановић јер нема времена да дело прегледа и оцени.

Одбор реши: пошто је о истом делу дао оцену г. Чед. Поповић, то кад га није могао прегледати и г. Јовановић, да се дело врати писцу, и ако захте да му се да рецензија г. Поповића у препису.

Бр. 68. Приступи се награђивању радова печатаних у 1—7 бр. „Тежака" од ов. год. и Одбор награди.

А. Чланке:

1. „Реч Његовог Величанства Краља Србије о унапређењу пољопривр. у Србији."
   Од М. М. Савића, са 70 дин.
2. Каква је била 1888 год. за наше пољопривреднике?
   Од Чед. А. Поповића, са 80 дин.
3. Подижимо код основ. школа воћна растила или расаднике.
   Од Ст. М. Димитријевића, са 80 дин.
4. Како ће наш пољопривр. да се помогне.
   Од Душ. М. Спасића, са 70 дин.
5. Треба ли давати коњима зоб пре или после појења?
   Од Алек. Љ. Поповића, са 80 дин.
6. О заштити и множењу наших речних риба.
   Од Dr. Ст. Мачаја, са 60 дин.
7. Дрљање и ваљање жита.
   Од А. М. Секулића, са 70 дин.
8. У прилог живинарства.
   Од Вукаш. Петровића, са 80 дин.
9. Збор винара и виноделаца у Нишу.
   Од М. М. Савића, са 70.
10. О сумпорисаном вину.
    Од Dr. Марка Леко, са 70 дин.
11. Како напредују јевропске благород. врсте винове лозе на америч. лози.
    Од Петронија Савића, са 60 дин.
12. О нашој извозној винарској трговини.
    Од А. Радуловића. са 70 дин.
13. О извозу српских вина у Француску.
    Од Константина Алексића, са 80 дин.
14. Све бољи изгледи...
    Од П. Тодоровића, са 70 дин.
15. Начин мојега пчеларења.
    Од Јов. Живановића, са 80 дин.
16. Нега детелине преко зиме (превод).
    Од Игњата Мирковића, са 50 дин.
17. Упуство за сејање луцерке и негу луцеришта.
    Од Душ. М. Спасића, са 70 дин.
18. Још једна реч у прилог гајења сочива.
    Од Алексе Д. Ђурића, са 70 дин. —

Све од штампаног табака.

Б. Белешке:

Све белешке награђене су са по 50 дин. од штампаног табака.

В. Гласнике:

Сви гласници награђени су такође са по 50 дин. од штам. табака.

Г. Податци:

О свилодељу у ср. масуричком.
Од С. Кучпарића, са 70 дин.

Д. Дописи:

Сви дописи награђени су по норми, од штампаног табака.

Ђ. Питања и одговори:

„Мачкурепа," од Ђ. Окановића, са 50 дин.
Сочиво и његова гагрица, од Ч. А. Поповића, са 60 дин.

Ђ. Подлисци:

Кбса (превод), од А. Борисављевића.
Проста ловка за лисице, од К. Ђорђевића.
О ловљењу курјака (вукова), од Ј. Младеновића. Све са по 50 дин. од штампаног табака.
Које живот. треба да чувамо и т. д. од Д. Ружића;
Лукови као храна и лек, од В. Пелагића. Са по 60 дин. од штампаног табака.

ОВРАЗАЦ ЗА ПОДНОШЕЊЕ ДОПИСА „ТЕЖАКУ.“

1. Какво је било време за рад у месту и најближој околини;

2. Којима се привредним пословима бавио народ за то време у месту и најближој околини;

3. Шта се има поменути у то доба (кад се допис подноси) о начину рада, стању усева, стању трга (вашара или пазара, ако га је било у месту или у близини), и другим привредним појавама;

4. У доба сејања и сађења, шта се може рећи о величини засејане површине према намери у којој се засејава (Ако је за изхрану људи и стоке у месту, — хоће ли бити довољно; ако ли је усев за извоз, колико га може народ ишчекивати).

5. У доба цветања усева, особито чим се „отребе» шљиве и прецветају виногради ово да се одмах јави не чекајући иначе одређено време, и да се означи рок у коме је прецветало.

6. Је ли било града (туче) или поплаве или др. какве непогоде; и ако јесте, како је наишла, колико је захватила, кад и како је прошла и колико штете учинила отприлике?

Том приликом поменути и све ово што се из раније зна из тога места, о градо-битности и поплавности, како би се из таквога материјала могло прибрати што год поузданије за мисао о узајмичком обезбеђавању.

7. Каква је била жетва и берба појединих усева;

8. Какво је било здравље у људи и стоке;

9. Каква је цена хлебној и сточној храни у то доба; пошто се плаћа надница радницима тежачким и каква им се друга накнада даје (храна, напојница итд.)

10. Каква је цена земљи од ектара; а по што се плаћа закуп од ектара за земљу зиратну (посебице њиве, градине итд).

11. Је ли се свет много задуживао, и за коју потребу; и колики је интерес плаћао на узајмљени новац?

Дописи треба да су одсечни и са мало речи, да би се могло у сваком броју доносити са више страна; за то су мале дописнице и начињене. Иначе ће се саопштавати уизводу, а не у целини, ово даје више посла писцу и уреднику.

Дописе треба попуњавати редом који је овде означен.

Радове, који не одговарају добу у коме се дописи пишу, не треба поминьати, ни обнављати оно стање, о коме је раније јављено, ако није измењено.

Дописе треба слати недељно.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Питање: *Да ли користимо кукурузу тиме, што му при окопавању доња пера ческамо а горња у пола кидамо?*.

Алек. Нешић
земљорадник у Вел. Селу (ср. пожарев.)

Одговор: Не може се рећи да правите штету кукурузу тиме што при копњи доња пера са свим кидате а горња у пола, али тиме *дангубите* вршећи један поготову излишан посао. При окопавању — прашидби — кукуруза не треба ништа кидати ни закидати, већ га само добро окопати и траву потаманити. Ну ми претпостављамо да и ви кукуруз прво окопавате, па доцније загрћете, па вам препоручујемо да при загртању кидате заперке, јер они вуку снагу, те не може да се замете на главном струку доста клипова, а и што се замете остане мало и слабо. Оно се догађа, да кишовите године на јакој земљи и на самим заперцима буде приличних клипова, али то је реткост и не може се рећи да је корисно, јер у колико би се добило од клипова са заперака, у толико би се с друге стране више изгубило на роду на главном струку. Зато треба заперке кидати при загртању и то их треба очеснути од главног струка, јер ако се озго закину, они ће опет терати и слабити главни струк.

Многи закидају горња пера при загртању кукуруза, дакле чине оно што ви радите још при окопавању — прашидби.

Тим закидањем перја иду на то, да се киша и роса која падне на кукуруз не слива ван струка, већ да по лишћу сцури за струк, у корен, те тиме боље залије кукуруз. Ово закидање може се објаснити и с гледишта науке, јер се закидањем умањава површина биљке па и само испаравање.

Ну ипак ово закидање нема практичне вредности, јер и оно мало више влаге што би се закидањем перја сачувало да не сцури ван корена, и она незнатна разлика у испаравању, — није довољна да надокнади рад и дангубу око закидања перја.

Зато се оставите закидања перја, већ ако се суше бојите, а ви *ђубрите и дубоко орите с јесени* земљу где мислите да сејете на пролеће кукуруз, па будите сигурни, да ће вам чардаци увек бити пуни.

Спасић.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Попис обрађеног земљишта у Србији. — Подаци о пољопривреди у Шабачком округу. — У прилог побољшања домаћег коњарства (наставак). — **Белешке**: Свилодеље у Русији. — Пиринач у Бачкој. — Кад треба млатити орах? — **Дописи**: Из Варварина, Књића и Средњева. — **Записник седница управног одбора.** — Образац за подношење дописа «Тежаку». — **Јавна говорница.** — **Подлистак**: Збориште ливадара.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по образац шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 24. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 11. ЈУНА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

КАЛЕМЉЕЊЕ ЛОЗЕ ЗЕЛЕНИМ ЛАСТАРОМ

Ми смо нашом домаћом лозом веома задовољни били али она, на жалост, пропада од филоксере.

Ми смо на страни нашли лозу, којој филоксера не шкоди као нашој домаћој, али нисмо њеним родом задовољни.

Шта да радимо сад?

Ништа друго но да *одгајимо* онакве врсте лозе, које ће бити издржљиве према филоксери као страна, а давати грожђе као наша лоза.

То ће сваки одобрити да је најбоље.

Но то одгајивање иде споро и сад је питање: шта да радимо докле такву лозу не одгајимо?

Не остаје нам ништа друго, но да помоћу *калемљења* одржавамо наше добре сорте.

Калемљење старом лозом, познато је, и о свему, што је потребно знати за тај посао саставили смо у једну засебну књижицу.[1]

Но има још један начин калемљења, који смо на др. месту[2] описали.

Тај начин калемљења уобичајен је у Мађарској одавна, па и ако овда-онда као забава, почео је у добу ванредне пустоши филоксерне добијати све више значења, и *сад кад је згодно време присело за пробе* ми га топло препоручујемо.

«Калемљење зеленим ластаром највећега успеха има, кад се изврши *од половине Маја до конца Јуна*, дакле у добу кад су сокови у најживљој радњи.»

«Ластаре за калем и подлогу треба пажљиво изабрати. Обоје треба да је једне дебљине, за тим да су еластични, т. ј. да нису ни крти сувише, ни здрвењени.»

То је искуство, које имамо из Мађарске. Још се додаје да су бронзани ножеви за калемљење потребни, но ово се с др. стране као непотребно наводи.

Од оних врста лозе, које желимо размножити, треба да узмемо онолико ластара, колико се може за 2—3 сата накалемити. Лишће одкинути, но петељку лисну и заперке задржати, и метути их доњим крајем са једно два прста у воду.

На чокоћу који желимо калемити све танке изданке треба уклонити, па само задржати 4—5 најјачих, и прерубити на месту које је подесно за калемљење, у висини 80—100 сантим. од земље, а 4—5 сантим. од зглоба или чланка.

Калем се узме у леву руку палцем и кажипрстом и положи тако да доњи пупољак дође горе, и десном руком исечемо пупољак и један део зглоба. За тим се калем преврне и с друге стране засече тако да изађе срезан клин. Сл. *а*.

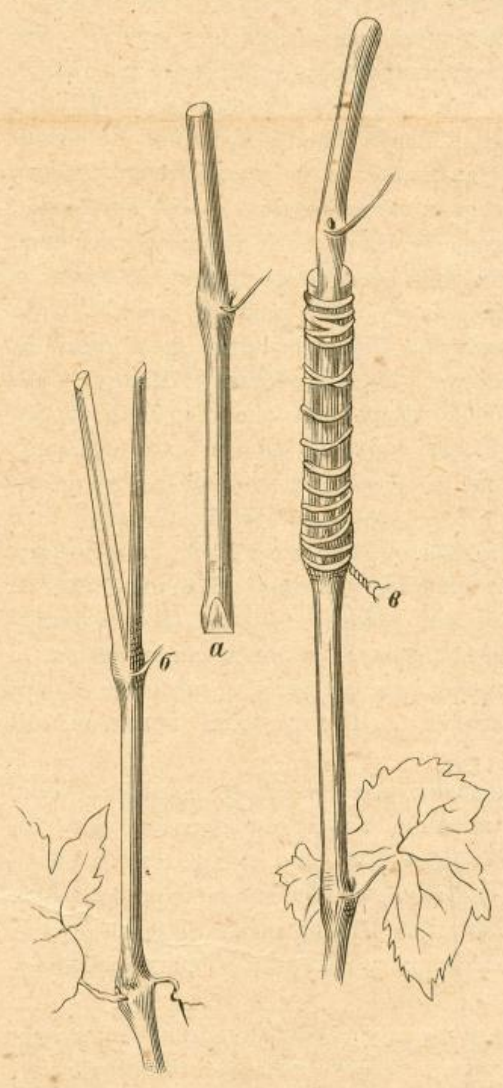

Кад је калем тако спремљен, онда се подлога средином расцепи тако да расцеп дође до половине зглоба, а не даље. Ово се постиже тиме, што се близу зглоба не цепа притиском, него понајлак ножем као тестером при стругању одвајају делови. Сл. *б*.

При *уметању* калема левом руком држи се подлога код зглоба, а десном умеће калем тако, да се даље не расцепи но што је поменуто. Кад се уденуо калем, приступа се везивању и то памучним концем (№ 6), од 35 сантим. дужине. Сл. *в*.

Веза не сме бити сувише јака да не поквари калем, ни лабава јер је прирашћивање неизвесно.

[1] Калемљење лозе од М. М. Савића, с многим сликама, укоричена 1 динар.

[2] О летњем калемљењу винове лозе с две слике, од проф. Савића. в. «Сељак» 1881.

Затим се привеже калемљени ластар за притку. После 15—20 дана пупољак калемов потераће ластар, а кад мало поодрасте, онда треба калемов патрљак који се дотле осушио, осећи.

За време докле прирашћује калем за подлогу, треба на подлози закидати изданке како би храна ишла калему.

После неког времена, треба огледати везу да се не усече у калем, и чим је овај толико ојачао, да се може везати за притку, онда треба везу од подлоге одрешити.

Чим се калем примио, може се подлога повити и земљом нагрнути, да и жиле пушти, па се о јесени осече и на стално место расади.

Ако се не развију жиле колико треба, онда лоза још се задржи у растилу.

ПОДАЦИ О ПОЉОПРИВРЕДИ У ШАБАЧКОМ ОКРУГУ

ПИШЕ

Никола М. Савић

(СВРШЕТАК)

II

Прелазимо сада на стање виноградарства у овоме крају.

У великом делу овога округа нема засађене винове лозе, што пада јако у очи. На целом простору, на коме лежи Шабац, па у наоколо на великом одстојању нема винограда. У Шапцу знам један једини виноград г. Илије Рапића, трговца. По неким баштама варошким има чардаклија, али укупно узевши у доста малој количини. Прави виногради настају тек по далеко од Шапца. Најближи су виногради охридски, али и ту је незнатна количина. Село Охрид лежи на један сахат даљине од Шапца на путу ка Београду и Ваљеву. Положај овога места тако је дивотан, да је ту најлепши и најмилији излазак Шапчана лети, па и гости са стране, који се два — три дана бар позабаве у Шапцу, радо посећују ово љубимче шабачко. Нарочито она природна тераса над Савом, на којој се уздиже црква и школа охридска, без сумње је најлепше месташце за посматрање и уживање на целом простору од ушћа Дрининог до ушћа Савиног. Тераса је та лети покривена лепим биљним зеленилом, а у хладовима под каквим лепим дрветом овде — онде видите породице Шапчана где се увесељавају чистотом ваздуха и лепотом природе. На подножју терасе, ту одмах испод порте црквене, стоји диван кладенац, с ванредно лепом водом. Слушао сам, да су, у време своје Турци још у већој маси и приљежније из Шапца лети походили ово красно место и сејирили.

Нека сам се којом реченицом и удалио од предмета свог, ипак држим да није било излишно. Јер треба имати на уму, да је ово једино место где за сада Шапчани могу лети изићи и провести се Свуда иначе у ближој околини нема лепих излазака. И с те стране непосредна околина Шапца можда је једна од најсиротнијих по природним лепотама од свију варошких околина у Србији.

Од охридских винограда настају посаво-тамнавски виногради, који дубље у томе срезу захватају неки већи простор. Ту је најчувеније вино *Крнулско*, најбоље у целом округу, којега нема много и доста је скупо. За тим има винограда у званој Поцерини.

Ако зберемо у мислима земљиште, на коме има лозе засађене у овоме округу, наћи ћемо да је много мањи део округа лозом засађен, а већи је без винограда.

Нарочито Мачва она је у свом простору своме можда без и једне лозе. Само се сећам да сам у Дубљу, код свештеника Јове Илића, видео неколико одрда тек засађених лоза. На моја питања о томе, рече ми да је то учинио само пробе ради да ли може лоза успевати у Мачви.

Ја сам слушао, да би и мачванско земљиште могло дати добре винограде, али их за сада нема.

Па баш ја не бих од Мачве то ни тражио. Ја бих српску житницу оставио ономе, у чему је се и до сад одликовала. Наравски, да додати морам, да би ту српску житницу ваљало мало проучити, потпомоћи је, и од поплаве сачувати, тим пре, када је сад услед насипа железничког код Земуна и Београда изглед чешће поплаве постао много и много могућнији.[1] Али бих гледао да друга згодна земљишта, на коме не сумњиво могу да успевају добри виногради, буду и засађена виновом лозом. Разлоге тој тражњи подупрћу резултатом' који сам нашао услед тога слабог виноградарства у овоме округу, и који резултат одмах у следећим рецима саопћавам.

Резултат слабог виноградарства у округу шабачком, јесте непосредно оскудица вина у опште, а добрих нарочито. У след тога довозе се велике количине вина, са стране, а особито из Срема. Са других страна Србије врло се мало ова потреба надокнађава, јер је Срем ближи. По какав само богаташ, ако има неготинца. Од времена на време донесу се и ресавска вина, но махом лошија, те овде немају ни цене ни хвале. Ко их једном узме, не сећа се да то и други пут проба. Иначе освоји Сремско вино. Јер посавска и поцерска вина овога округа мала су количина да задовоље потребу округа целог, и то округа, у коме, ваља имати на уму, народ сразмерно богат научио је да лепо и једе и пије, док је у Шумадији у том погледу скученије, далеко скромније. Сад је лако помислити, колика количина новца нашег оде у Аустрију — и због вина! За то је права благодет, што **јабуковача** у Мачви бар постоји,[2] те она надокнађује доста потрошњу вина, те бар наши сељаци не троше паре за страна вина, а чаршилије, — како им Бог да. Али, ваљада у оскудици боља вина, Мачвани радо употребљују, поред јабуковаче и ра-

[1] Виловскога чланак у „Отаџбини" за Април тек. год.

Уредништво је своме милом новом сараднику, покрај осталога и на томе веома благодарно, што му овом напоменом даје прилике да се о веома интересном раду г. Виловскога ма и узгредно изјасни кад малени простор листа више речи недопушта и кад не заузимање наших техничара о тој важној појави не пружа никаквих специјалних података.

Г. Виловски на стр. 127 у поменутој свесци вели:

Моја рука устручава се да напише, шта ће бити с оним лепим местима и народом и питомином и живим благом народним, ако опет једном се укаже онолика велика вода, као што је била о јесени 1878. И даље, ако су нека тврђења наученьака истинита, великој води биће рок ове 1889. године, само доцне Децембра месеца; а ако не, онда још доцније. И свршава овако: Дај Боже да дотле буде онај железнички насип између Земуна и Београда прекачен и мост и виадукт зидан, који ће пропуштати велику воду и обезбедити људство од поплавне опасности. У.

[2] Као и у нечему другоме, тако и у овоме Србија нас подсећа на Француску.

Југ и исток је за вино, север и запад — за јабуковачу „*сид'р*"

Ово пиће, ако није пријатно богаташима, пољопривредницима извесно не само да је пријатно, но је боље и здравије од ракије и пива.

Вино пропада због филоксере; ракија сувише загрева радника, пиво успављују, обоје заглупљују; а јабуковача крепи. У.

кију, а о штетности веће употребе овога пића, не треба ни да спомињем.

Ето, дакле, да и виноградарство у шабачком округу, и не стоји добро, и има штетних последица од тога по народ.

III

Па и *сточарство* је овде у назатку.

Нестало је старе чувене радње са *свињама*. Па и с продајом *рогате марве* није сјајно. Неколико трговаца свега овде се нешто тим баве, и то је сва њихова прођа. Услед те рђаве прође ваљада је и застало са одгајивањем стоке у овоме крају. Новија народна песма казује да су Турци великим и огромним чопорима гонили шабачку стоку. Ту се нарочито спомињу мачвански волови и т. д. Држим, да је старији сој рогате марве био бољи и питомији.

Краве су у јакој употреби за млеко и сир у Шапцу, као и у Смедереву. За њихову пашу има у Шапцу два пашњака општинска. Један је око града, а други на један сахат далеко од вароши у тако званом *новом забрэну општинском*. Не треба да збуњује то, што је пашњак тако далеко од вароши. Он је ипак добро ово општинско. Шабачка општина има врло много своје земље, да мислим, ни једна друга варош у Србији толиког имања нема. По округу има оваца, али обично, омање, за кућевну потребу.

Коњи су на јакој цени код становништва овога округа. Сељаци су завидљиви један другоме око добрих коња, и јако воле да се *утркују*. Ту навику своју терају и кад послом на колима иду, и кад су им коњи и кола оптерећени великим товаром. и кад нису. И кад иду путем каквим с варошанином, и чиновником странцем и т. д. кад ови и не помишљају на такмичење икако, ну послом својим хите, сељак ће своје коњчиће ошинути или их ма како наљутити. да као холуја на један пут почну трчати, прођу вас, и одоше путем хитно, брзо. Па кад поизмакну, газда ће се тек поносно окренути да види за колико је надмашио велике варошке хатове. Врло је ризично пробати надметати се с њима, јер тада и кавге и борбе могу одмах да наступе.

Отуда и трке, што их приређује *друштво „коло јахача књаз Михаило“* имају овамо места свога и особите вредности своје. Те *трке* су праве и радосне народне светковине овде. О њима толико дође народа, да је милина видети. И заиста, ја не знам шта би више и могло скупити и привући овај народ, но ове лепе витешке игре.

Очевидац сам био на *првој трци* тој, која, као почетак није ни имала онога гласа, како сваким даном све више ове трке теку. Било ми је особито мило, кад сам видео групу наших сељака, кад на дат знак пустише узде коњима својим и почеше јездити преко тркалишта као звезде преко ведра неба. Особито ми је било мило, кад и ту први витези беху, наши сељаци, који и отворише ове важне, витешке забаве.

Коња у овоме округу и у вароши има доста добрих. Варошки коњи, коњи наших богаташа су велики, горди, парадни хатови, — наравно сви из реда страни. У округу пак домаћи, ту одгајени.

Вели се, да овај округ има особитих услова за одлично српско коњарство. Ако је тако, — онда заиста треба на овоме крају бар коњарство неговати, кад остала марва и онако не пролази добро.

Нестало је старог чувеног *пчеларења* овуда. У пределима, где је то цветало, данас смо жељни лепа меда. Некада не баш много давно беше чувена трговина с воском овуда, — данас ни трага од ње нема.

Радња са *шишаркама* била је пре кратког времена особито јака овуда. А од тога су данас остали само остаци у празним, огромне величине магазама за шишарке. Са старом пропалом радњом са шишаркама, пропале су и трговачке величине и капиталисти тога реда. Тако лепа и рада успомена Шапчана на велики тај рад и трговину како ме је пријатно узбуђивала на наше старо газдовање и богатство, и опет, како ме много тишти, то, што и тај и многи други некада чувени и напредни радови, тако изненадно прођоше и пропадоше, а ничим се бољим не заменише!

Занимало ме је, и распитивао сам за што то, да толике напредне радње тако из основа буду напуштене и пропадну. Тим ме је више занимало, што сам долазио до мишљења да пропаст многих корисних радова у Шапцу и округу, престанак промета извесних производа, који чињаше толико гласа и богатства становништву овога округа, — стоји у неминовној вези с опадањем Шапца, које се од пре неколико година тако видно доказало. И држим, да се не варам, ако речем, да пропаст старих радња и јесте у ствари основа опадању Шапца па и богатства у округу.

Па, дакле за што та фаталност и незгода? Можемо ли је одклонити. Је ли у нашој моћи?

У колико сам распитивао за ово и сам размишљао, факт је да је тај незгодни обрт и удар наступио од времена заузећа Босне Аустријом, и у след тога баш заузећа. Док је Турска била њен господар трговина овога краја била је велика с Босном јер Турци нису чинили тих сметњи, које данас Аустрија чини српској трговини овога краја. Аустро-угарска сад снабдева Босну свима потребама, које је некад Босна из Србије узимала, и то нарочито из дрино-савског угла.

Животне струне српскога народа нису попуцале ни у страшнијој још прошлости, па ни данас не ће. Жилава отпорна снага наша и данас се бори јуначки на свима пољима.

Па и овде. —

Пропале су старе радње и производи, који немадоше старе прође. Али се народ наш лати другог посла и рада, који баш од нас тако жељно тражи та Аустро-Угарска. Мачва је остала житница и наша и Аустро-Угарска, а суве шљиве овога краја давно су изишле из тесног круга аустријског на велике европске и америчке пијаце. Шљиварска радња овога краја је изврсна и огромна. Људи, обдарени природним даровима, прости нешколовани али прегаоци подижу и преустројавају сушнице, поједине делове у њој итд. тако савршено и корисно, да је употребљивије и од чувених страних, академичарима и наученацима стваране сушнице и т. д.

*

На крају ових размишљања ипак долазим до убеђења, да наш народ, народ српски, има и данас много неприлика, много непријатеља, — али — ипак, да је његова животна моћ и јуначка отпорна снага — несумњива.

Нека смо само сложни свуда — па и под заставом „Тежаковом“.

У ПРИЛОГ ПОБОЉШАЊА ДОМАЋЕГ КОЊАРСТВА

од

Мир. Миљковића

(НАСТАВАК)

Да овс један старешина постигне, он мора бити у своме послу добро извежбан, доброг понашања и чистог карактера. Ну ипак државна ергела при и сувише маленим новчаним средствима за установе оваког рода, оваке људе не може спремити нити им осигурати њихову будућност, те да се ови безбрижно своме позиву могу одати; а од надзора и садејства полицијских власти, поред већ оправдане зебње ни у напредак се не треба ничему

бољему падати, за то нам је довољно што се и данас пастуви употребљавају тако, да о повољним резултатима ни говора не може бити, — и данас су пастуви за све време док су на станицама остављени на милост и немилост онима који их негују. У колико је моралност појединих старешина на вишем ступњу, у толико је овај свеснији поверене му дужности, у толико боље чува онај скупоцени материјал који му је предат на чување. Ну оваквих је старешина врло мален број с напред навођених разлога. Већи број ових служитеља ступио је у нову службу из крај не нужде да за она 4. месеца коју пару скунатори, па чим се сврши сезона опасивања они напуштају службу; па баш кад би и желели остати и даље у тој служби, управа их не може задржати јер за њих нема буџета, већ место њих узима осуђенике за негу стоке. Према томе и није никакво чудо, што за време сезоне опасивања, нарочито у оним местима где је слаб или никакав надзор, сеоски појаше пастуве па иду на њима по оближњим местима на славе, богомоље, саборе и т. д. а неки пак од њих врше злоупотребу најнижега рада т. ј продају пастувску фураж кришом испод руке и тиме пастуви буду испуштени на храни баш у оно време када им у сваком погледу треба највећу негу указати те да би се у приплоду што корисније могли употребљавати; а неки пак од њих за „мито“ пуштају и по трипута пастува дневно и тиме се здравље пастува поруши и руинира тако, да у брзо наступи пастувска болест (сушење кичме), постане неупотребљив и за кратко време угине.

Целој овој неразумној и безкорисној употреби, најбољи је и највидљивији доказ тај: што сваке године скоро $^1/_3$ пастува враћају се са пастувских станица на своја зимска боравишта у врло жалосном стању, тако да за кратко време постану неупотребљиви за приплод.

Шта да речемо о вођењу књига које се редовно приликом спровода пастува шаљу на све станице? Књиге се веома неједнако и разнолико воде и ако је прописан и удешен нарочити «шаблон» по коме се вођење статистичких дата има извршити: у томе шаблону изложене су рубрике у којима треба назначити: име сопственика кобиле, место одакле је родом, име подводеће кобиле под пастува с назначењем длаке, године старости, величине је ли прећашњих година подвођена под државног пастува и т. д. Поред свију ових јасно постављених питања, не само да се нико и не стара да их верно прибележи, већ на по неким станицама чак и оне рубрике које је због прикупљања пастувског прихода требало попунити, таквим јероглифским су писменима исписане, да се не зна ни које писао, ни где је писано ни шта је писано. За потврду ових наших навода изнећемо један пример који карактерише целу процедуру у уредби и администрацији ове врсте:

Г. Министар Народне Привреде 1885 год издао је распис свима начелствима да му поднесу целокупни извештај о резултату који је постигнут употребом државних пастува у циљи облагорођења земаљског коњарства прибрав уз то и друге остале податке који се на то односе.

Живо се опомињем да су се не мал сва начелства обраћала на управу државне ергеле, да им она о томе даде нужна обавештења, јер ни у једном надлештву које је водило надзор над пастувима, за време сезоне опасивања народних кобила, није остављен ни траг о икаквим датама. Наравно да је управа могла дати нужна обавештаја по овоме само оним надлештвама која су у своје време ма и неподпуне извештаје подносила, и тако је овим осујећена намера господина министра, ако је и био вољан да на основу прибављених дата, реорганизира завод према савременим захтевима и одговарајућој потреби земаљској, јер су му у овом погледу сви напори остали негативних резултата.

Све ове побројане неисправности, које су производ крајњег немара свију лица која руководише судбу ове установе узрок с у те је ова народна установа изиграна, по што су њени резултати по све ништавни и нека је грех на души оних људи који у повољном времену могоше овај завод усавршити, да народу корисно послужи, па не хтедоше, не знадоше или не могоше то учинити из сопствених побуда да свој комодитет на за њих топлом месту не кваре.

Држимо да смо у главним потезима обележили погрешну иницијативу управе о употреби државних пастува, али да подпуније још одговоримо на постављено питање морамо признати да велика кривица лежи и на самим произвођачима.

Оправдана је изрека: „да благородство коња улази на уста.“ Није довољно само добити ждребе од доброг пастува, већ ово треба доцније добро хранити и неговати, нарочито у првој години докле је још нејако и неразвијено. Ми не ћемо ни да помињемо о томе: с каквом се марљивошћу држе и негују коњи у другим земљама већ и с тога, што код нас Срба у опште, нарочито сељачког сталежа, није развијена она љубав и оданост овој најлепшој домаћој животињи која упоредо с човеком брани од непријатеља његово огњиште, завичај и отаџбину, а било би излишно доказивати нашем сељаку да он младом ждребету указује онолику негу колико не може ни своме детету да укаже, наш сељак нити има те могућности нити би он то чинио баш и кад би могао, при свем том што воли да јаше доброг коња и да га за 40—50 дук. цес. прода, — ми све то од њега не захтевамо и ако је већ и томе крајње време, а богме и политичке су прилике такове да ће то ускоро и морати да чини, али строго осуђујемо ону немарност његову, што не ће да се постара да за време великих мразева спреми мало склоништа за овог његовог верног му помагача у најважнијим службеним пословима, пошто је коњ веома осетљив на зими, и ако ништа друго бар лепог сена за храну, већ га пусти да око салаша збира торине и огризине од сена и сламе, а по целе ноћи мрзне се од хладноће; — чим пак дан осване грешно живинче онако изнурено и ненахрањено разноврсни терети очекују, које по сведнево подноси у служби његовог госе. Заиста, нечувен и најпримитивнији начин гајења коња чини ми се да у томе верну слику престављају наши сељаци!

Ми довде поменусмо у главноме оне недаће које су се истицале редовно сваке године као несавладљиве препреке, због којих ова установа, поред свег њеног скромног смера, ипак ни за читав низ година није напредовала у оном правцу и облику којима би се приближила и користила што више ономе за кога је и подигнута — дакле сељаку, а сада је на реду да испитамо и узроке зашто је ова установа са својим лепим тежњама, остала пасторче у држави о коме нико рачуна није водио.

Пошто је установа државне ергеле била за Србију нешто ново у оно време када је се тек одпочело радити на консолидовању Српске државе, природно је, да је се по начелу тада модерно уређених страних ергела, одпочела администрирати, и то у колико нам сличност њена јамчи, по оном принципу по коме су мађарске ергеле биле уређене. Да боље ствар објаснимо, нужно ће бити да учинимо упоређење — дакле да видимо основно уређење мађарских ергела и њихових филијала — пастувских сместишта. —

Врховна управа над ергелама, пастувским сместиштама и осталим установама постојећим за унапређење земаљског коњарства у Мађарској поверена је Министарству за земљорадњу, трговину и индустрију, односно одељењу за земљорадњу и сточарство. —

Ергела подељена је у два одсека: економни и сточарски.

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Зелене краставце очувати.

Чим се краставци уберу, треба их одмах чистом крпом обрисати, па намазати сваки краставац беланцетом од јајета, које је припремљено раније. Тако намазани краставци оставе се док се осуши по њима беланце, после се лепо завију у артију па мету на какво ладније и суво место. Такви зелени краставци очувати се могу до Божића. **К. Ђ.**

Зелену боранију пасуљеву и грашкову осушити за зиму.

Сасеку се врхови боранији и очисти од конаца, нанише се на конац у венце. Ови венци наређани на варјачу кашику спусте се у кључалу добро посољену воду, те се за 5 минута прокувају. За тим се изваде венци, — обесе на промајно и суво место у ладовини и оставе да се три дана суше, па се скину и чувају у сувоти до употребе. Тако осушена боранија, кад треба преко зиме, скува се у сланој води и употребљује у кујни као скоро брана зелена боранија. **К. Ђ.**

ГЛАСНИК

Г. Стев. М. Димитријевић учитељ липовачки писмом својим од 24 маја јавља Друштву ово:

Као и прошле, тако сам и ове године поред прописаних школских ствари предавао и воћарство у опште, а калемљење нарочито. Завео сам „школски воћарски дневник“, у који је сваки ђак записивао кад је, шта, где и колико калема присадио. По том дневнику, присадили смо у растилу школском, шуми, поред пута и код појединих домаћина свега 1128 младица у расцеп, и 498 старих дивљака под кору. Очење смо тек почели. С' малим изузетком ово се све примило, а у самој школској расадници имамо 210 напредних калема.

Да би се деца за њихов труд наградила и тиме још више за овај благородан посао задобила, најпонизније молим пољопривредно друштво, да пошље коју јевтину воћарску справицу да се о испиту разда ђацима као награда. Имам 24 ђака, које би вредело наградити, а нарочито њих 10, који имају врло велики број примљених калема.

Овим би се поклоном одушевљавала деца за каламљење и лети о школском одмору, кад је време очењу на спавајуће окце идући за стоком, непрестано би калемили и осталу децу и чобане томе учили.

Да је среће за ово не би морао досађивати друштву, које и иначе нема онаку материјалну помоћ, коју према своме раду и узвишеном позиву треба да има. Ово би била дужност школске општине, али оне не набављају ни оно што морају, а камо ли да учине какву добровољну жртву у корист омладине.

Ако друштву дозволе средства да учини ово добро, онда молим да пошље што пре, како би се о испиту могли перорези (или шта већ буде) раздати деци. Испит ће бити 26 јуна.

После испита послаћу друштву извод из воћарског дневника и извешће о успеху са свиларством и пчеларством, а известићу и о раздатим справицама. По, још би боље било да друштво ово последње повери школском надзорнику или другом ком, н. пр. моравској пољопр. подружини, у ком би случају који њен члан и раздао награде.

Српско Пољопривредно Друштво решило је у седници од 17 маја да се по предлогу г. Димитријевићу поклони ученицима по 1 нож за калемљење, а учитељу једна збирка воћ. справа, — све у вредности 50 динара. —

ДОПИСИ

Пожега, 24. мај 1889.

Шљиве се веома много рогаче.[1] Гледао сам један воћњак, где су шљиве све изрогачене Према томе, а и по осталим изгледима, шљиве, које су биле добро понијеле, — страдаће.

Киша чешће пада; а Скрапеж ријека придолази нарочито с тога, што се сливају потоци с оголелих брда у црногорском срезу овог округа, па негде однесе а негде нанесе.

Усеви напредују. Здравље је стоке добро.

Новчана оскудица у највећем степену. Јевтиноћа је само како се може замислити.

Драг. Н. Лапчевић.

[1] Рогачи или пасуљаре, или криваци и кустуре, то су производи једне гљивице Exoascus pruni. Ваља их уклањати да се јаче не умноже идуће године. В. „Тежак“ 1884. У.

Крагујевац, 22. маја, 1889.

Као сваке, тако и ове године, био је у Крагујевцу о цару Константину и Јелени тродневни вашар. — На овоме вашару било је доста и стоке, а и купаца. — Промет је био добар. — Каква је цена била стоци најбоље ће се видети из следећих бројева. —

Пар дебелих волова продавао се по 360—648 динара (70—54 дук. п.) —

Пар мршавих свиња 54—78 динара. —

Овца с јагњетом 10—16—18 динара. —

Пшеница 100 килограма 10 динара, —

Вино 10—12.—16 динара од акова —

Ракија 8—12 динара од акова. —

Из овога, дакле, излази, да је цена дебелим воловима врло добра; свињама још и боље, овцама нека средина између приличне и слабе цене; вину, ако би се могло рећи, једва прилична цена. Ракији слаба; пшеници слаба цена. —

Киша у Крагујевцу и у околини му доста ретко пада, па како је још зимушња и пролећња вода земљу грдно убила, то сви наши усеви жедно очекују кишу, и исти су заостали доста у своме развитку и напредовању. — С' тога они за сада изгледају овако:

Пшеница и у опште сва стрмна жита пролећња и јесења, прилична су. —

Траве по Лепеници су једва добре, а по брдима су слабе. —

Шљиве су родиле прилично; а остало воће родило је добро. —

Виногради су понели добро и сада се траже. —

Кукурузи су добри, и сада се у највећем јеку окопавају. —

Надница је 1 динар с раном и пићем. —

Здравље како код људи, тако исто и код наше домаће стоке, повољно је. —

Р. М. С. Пешић,
учитељ клокачки.

Краљево, 1889 год.

У околини краљевској — за чудо — оре се само једино ралицом (врло мали је број оних који ору плугом), па било земљиште равно било стрмените, то је код њих све једно. Код њих је ралица најсавршеније оруђе. Па што се по бреговима оре ралицом није ни чудо; но ово је тек жалосно видети кад се по оваким красним и питомим равницама — поред Ибра и Мораве — оре ралицом! Та не оре, него само изрије ону земљу, па онда зађе, те на сачму (већином тако) проспе оно ваљно семе, мало предрља и одатле ишчекује жетву — Па шта више то се тако ради и у близини „ратарске школе“ — тог очигледног примера.

Једном приликом, кад сам питао једног сељака, за што тако орете сви том ралицом, кад и сами видите да не ради добро — а међутим има много бољих и савршенијих плугова, које и у самој

фабрици пољопривредних справа у Краљеву можете набавити? а он ми каже: да су гвоздени плугови много скупи, после, да су тешки за његову стоку, и да не може гвозденим плугом да рукује, т. ј. не уме да га удеси за рад, и, још многе друге напомене учини на гвозденом плугу.

Стрмна су жита прилично доста посејана — како озима тако и јара, — и засада добро напредују, прилика је, ако не буде какве непогоде да ће обилату жетву донети.

Ливаде и пашњаци, врло лепо и бујно, напредују, те се можемо надати обилатој сточној пићи.

И воће је тако исто лепо понело, и по свој прилици биће га довољно. Шљива ће бити у изобиљу, само ако не пострадају од елементарних непогода.

Винограда у овом крају врло мало има.

Пчеларством се прилично занимају, али обичним начином.

Свилодељем се тако исто мало занимају.

Шуме се крче немилице, као и свуда.

Здравље у народу није понајбоље, јер су богиње узеле маха, и ако се бар у Краљеву доста строго пази на чистоћу, ипак врло често умиру. Ну, по свој прилици, узрок је томе сама клима, јер је врло променљива, тако, да се и у једном дану велике разлике могу спазити.

Здравље је пак код стоке повољно, но само ова није на цени с тога, што је у опште много мршава, због недостатка зимушње хране.

Пијачне су цене ове:

Кукурузу	11—13	дин.
Пшеници	13—14	«
Јечму и овсу	8— 9	«
Пасуљу	9—10	«
Кромпиру	7— 8	«

све од 100 килограма.

Вину (жупском) 100 литара	10—15	дин.
Ракији шљивовици	18—20	«
« комовици	14—16	«
Пар средњих волова	220—280	«
Пар свиња	45—50	«
Овца с јагњетом	8— 9	«
Коза с јаретом	6— 7	«
Крава с телетом	60—80	«

Цена је земљи од хектара 250—560 динара; а под закуп од хектара зиратне земље плаћа се 15—20 динара.

Народ је много презадужен. Трговина је слаба.

Здравко Петровић
питомац III год. «ратарске школе.»

Дуб, (ср. рачан.), Маја, 1889 год.

С орањем иде врло споро, јер су волови у последње доба рђаво храњени, а сена готово нико није имао, те је плаћено 100 кил. 6—8 дин. и опет се није могло наћи.

За земљорадника најгора је несрећа, кад нестане хране за стоку.

Кукуруза и стрмних усева насејано је до сад прилично, али народ празнује много. Ливаде за сад добро напредују. Воће је прилично понело, ако га какве елементарне непогоде не упропасте. Жира, има изгледа, да ће ове године доста бити.

Од шљива којих у овом крају има у знатној мери мало користи, јер ракија печена од њих 100 лит. меке 15—20 дин. а шљиве суве продавале су се јесенас кад им је била најбоља цена од 18—24 д. а кад се прорачуни труд који се око њих уложи онда доиста није велика корист.

Оскудица је новчана у овом крају врло велика. — Народ нема за шта пару да узме.

Народ у овом срезу живео је од извоза јапије, производње дувана, сушења шљива и продавања стоке; за ове своје производе узимао је новац, за који је набављао све потребне намирнице и плаћао државне дације. Ну сад је извоз јапије готово са свим стао, сеча у планини «Тари» још пре неколико месеци забрањена је, те тако она планинска села немају од чега да живе, јер она су од овог свог производа живела, немају зашта купити ни најпреће намирнице а камо ли платити државне дације (јер већина ретко да бар од Ускрса жито не купује).

Овогодишњи дуван, кога је произведено у овом срезу преко 50.000 кил. стоји премерен по магацинима у Б. Башти. У њему лежи најмање 60—70000 динара и кад би се оволики новац пустио у обрт одмах би се то осетило у овом сиротном крају.

Стока је услед слабог хранења јако омршала, односно хранења стоке људи много греше.

У овој околини више од две трећине људи већ купују жито, неки су почели још давно а неки сад, јер су у прошлој год. позни кукурузи слабо родили. Цена је кукурузу 14—15 дин. сто кил. а ова је цена и сувише велика, кад људи узимају новац од појединих интережџија с великим интересом и за земљорадника нема горе несреће већ кад купује жито.

Стање здравља код народа у овом крају за сад је добро, до скора је међу децом владала зараза мале богиње но и она је умину ла. — Стање здравља код свију врста домаће стоке за сад је добро, никаквих заразних болести на њој нема, сем што су ове год. много полипсала јагњад, извесно за то, што су овце у последње доба слабо храњене и услед великих хладноћа и снегова.

Јован Голубовић,
учитељ.

Б. Башта, 22. Маја 1889 год.

Стрмни усеви добро напредују сем зобова, а тако исто и баштенски усеви су добри. Воће је (нарочито шљиве) доста оштећено на појединим местима градом, који је овог месеца врло често падао тако: да је ретко кад киште без града било, но је само у толико срећа што је био махом ситан и мало је трајао; само је у општини Стрмовској а у селу Стрмову 16. ов. м. пао град с јаким ветром и провалом облака, што је све трајало један сат и направило грдну штету усевима. Њиве је с висова однело и уништило, поља у низину засуло шљунком и камењем, штета износи до 2000 динара. На ливадама је добра трава.

Народ је се бавио орањем за позне кукурузе, прашењем раног кукуруза и требљењем стрмних жита од корова и паламиде.

Надница је 60—80 пара дин. у новцу или у храни.

Здравље је код народа и стоке повољно.

21. ов. м. у овдашњој варошици био је марвени вашар и трајао је до 24.

Цена је стоци била врло рђава, јер није било купаца а стоке је било прилично нарочито ситне — оваца и коза, које су и продаване по доста умереној цени, а сав остали пазар био је рђав.

Овце су и козе продаване и то:

Овца 8—12 дин. Ован 10—12 дин. Коза 10—12 дин.

Говедима и коњма била је слаба цена, тако.

Чивт волова	120—160	дин.
Комад крава	36— 80	«
« коња или кобила	84—140	«

Крупна стока доста је мршава, јер је прошле зиме била скупа храна.

В. М. Поповић,
државни шумар.

Каменица, (ср. нишки) 24. маја 1889 год.

Од почетка маја до данас није падала киша у месту и најближој околини а данас натопи земљу добро.

Свршено је орање за кукуруз и прашење винограда а сад почињу копати кукуруз и косити.

Јесењице су боље од пролетних стрмнина. Воће је добро понело и виногради су обилати цветом. Траве су добре; за кукуруз се још не зна.

Стока је здрава но још мршава због дуго-трајне зиме и оскудне хране у зиму. Премлаз (бачијање) почеће од св. Троица.

Цене су оваке:

Пшеници	од 100 кгр.	12 дин.
Јечму	« « «	10 «
Кукурузу	« « «	10 «
Овсу	« « «	8 «
Пасуљу	« « «	24 «
Вину црном	100 лит.	12 «
Белом вину	« «	12—14 «
Овци с јагњетом		10—12 «
Кози с јаретом		12—15 «
Пар јагњећих кожа		4 «
Пар јаречих кожа		6 «

Земља је у овој околини врло скупа; каматирања има прилично и интерес је врло велики, али на селу није много раширен.

Савко Кучпарић,
учитељ.

У Медвеђи, (ср. ресавски), 27. Маја 1889 год.

Време у овој околини за економски рад веома је угодно. Од 15. па до 25 ов. м. падала је скоро свакога дана по мало киша и то местимично; у Свилајинцу оближњим селима и Трућевцу општ. Вел. Поповићској — и с градом помешана. Град је падао ситан те је и малу штету починио усевима и воћу. Киша је ова како за усеве, тако, и са сваког гледишта од велике користи.

Народ се бави прашењем и огртањем кукуруза, — који расту као из воде — прашењем и расађивањем разних баштенских усева и храњењем и негом стоке.

Стрмнине као: пшенице, јечам и раж у цвету су. Овас још није ни класао. Виногради су пре неколико дана опрашени. Грожђе је у цвету и има га доста. Ливаде су у долинама и око Ресаве врло добре, а друге доста рђаве. Већи део трава у цвету је и стигле за косидбу, но на жалост не ће моћи да се предузме косидба још за 20 дана, због огртања кукуруза.

Лан цвета, конопља нарасла 60—80 с.м у висиину. Стање здравља људи и домаће стоке добро је. Цене су производима и стоци умерене — средње — обичне.

Пав. М. Радосављевић
економ.

Мириловац, 1. Јуна, 1889 год.

Време је у овој околини променљиво било, али је већином суша превладала, тако да од једне кише коју смо имали још до пред св. Николу, није било, сем неколико јутара и ноћи и то као повећа роса, а поред тога што немамо редовно кишу то имамо чешће источни ветар кошаву која готово сваког дана влада и јако чини те се земља све више и више исушава т. ј. остаје без влаге.

Пшеница на јаким њивама обећава лепу жетву, а на слабијим земљишта остаде ретка и журава. Тако исто јечмови, овас, а и раж који се ређе сеје у овој околини.

Кукурузи су за сада добри, лепо напредују и ако није кишно време, прашња и копња свршава се.

Ливаде остале су ретке, кошња почиње и то по брдовитијим местима и сунцу изложеним.

Виногради су до сад добро напредовали, прашња и заламање свршено је, плод је осредње понео.

Шљиве су се доста средиле но ипак ће бити колико толико.

Остали усеви као кромпир, пасуљ, боб и др. осредње напредују.

За стоку имаде још довољно паше, здравље је код све домаће стоке у добром стању.

Цена је производима ова:

Пшеница 100 кила 10 дин. Кукуруз 10 дин. Вино 100 литара 10—16 дин. Ракије 20—30 дин. Јаганци од 10 к. 4—5 дин. Волови спремни за трговину продавани су на вашару ћупријском од 40—90 дуката цесар. пар волова.

Народ се бави сада копњом кукуруза, почетак у кошењу ливада и др. послови, надница радницима плаћа се 80 п. дин. до 1 дин. и храна с напојницом, ракијом и вином, а без хране и напојнице по 1·20—1·40 дин.

Здравље је у народу добро а тако исто и у свих осталих животиња.

Добросав М. Јовановић,
земљоделац.

Тешица, 1. Јуна 1889 год.

Време од 1. Маја па до 26. ов. м. било је са свим суво, али 26. по по дне удари кишица која је трајала 4—5 минута, готово као кад није ни падала, народ се је због јаке суше много уплашио, а занима се највише сађењем дувана, окопавањем кукуруза и кошењем ливада, — а и траве су добре — и они који су посадили дуван много се је осушио, јер су угари због јаке суше сасвим суви, од 26. ов. м. опет поче јака суша која и данас траје.

Шљиве су добре. Виногради су средњи, што се пак здравља тиче како код људи тако и код стоке повољно је.

Цена је житу и то:

Кукурузу	100 кгр. с одбитком 20% кунина.	12—13 дин.
Пшеници	« «	11—12 «
Јечму	« «	10—11 «

Милан М. Јовановић,
пољопривредник.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

Тринајеста седница држана 9. марта 1889. год.

Били су: одборници г. г. Анта Крагујевић, Милутин Савић, Јак. Марковић, А. М. Секулић, А. Живановић, Д. М. Спасић; благајник г. В. С. Богдановић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 69. Прочита се и усвоји записник XII. одбор. седнице.

Бр. 70. Чита се понуда Франца Шена, фабриканта из Беча, да лиферује Друштву крушаче Ексцелзиор за $3^1/_2$ дин. у злату (loco Беч — фабрика) ако друштво поручи 3000 комада најмање и обвеже се да ову количину откупи.

Одбор не мога усвојити понуду ову како је поднета, него овласти председништво, да учини погодбу с фабриком Шена, ако пристане на боље услове по друштво, нарочито што се тиче броја за који би се Друштво обвезало да купи.

Бр. 71. По захтеву г. Косте Црногорца, редов. члана друштва да му се откупи извесан број његовог дела „Енглеско сточарство" које је прештампано из „Тежака", Одбор реши: да се откупи од г. Црногорца 300 ком дела „Енглеско сточарство" по 70 пара комад, а продајна цена дела да буде 1 дин., како се не би конкурисало г. писцу у распродаји остатка књига овога дела.

Бр. 72. Чита се извештај комисије која је прегледала ветрењачу, коју је конструисао Риста Симић, мајстор с Уба, из кога се види да ветрењача не одговара свом задатку ни по конструкцији ни по самом вршењу намењених задаћа. Према томе комисија није могла препоручити Друштву прегледану ветрењачу.

Одбор прими к знању овај извештај, с тим, да се конструктор извести и објасни му се у чему се састоје грешке и недостатци на његовој ветрењачи.

Бр. 73. Секретар реферише, да је г. Ђорђе Окановић редов. члан друштва из Смедерева поклонио Друштву 200 кгрм. семена од мухари.

Одбор прими с благодарношћу к знању и одлучи, да се г. Окаловићу изјави благодарност писмом и у „Тежаку“.

Бр. 74. Прочита се оставка г. Рад. Мицића, пчелара из Зајечара, и одбор са сажаљењем прими је к знању, с тим да се саопшти Главном Годишњем Збору.

Бр. 75. По предлогу одборника г. А. Крагујевића би решено да се набави за друштвену канцеларију 1 добар барометар и 1 термометар и Одбор овласти г. г. благајника Богдановића и одборника М. Јовановића, да изврше ову набавку.

НА ЗНАЊЕ

С више страна чињене су примедбе Друштву: да су месечни радови, који су излазили у «Тежаку», а који сада излазе редовно у друштвеном календару, разрађени с мало или нимало пажње на уобичајени распоред тих радова код наших пољопривредника.

Друштво није могло да не води рачуна о тим примедбама, као и о изјављеним жељама: да се излагање тих радова прилагоди, колико је могућно, обичајима народа и да се добро узме на ум и испита онај народни обичај, по коме он многе пољопривредне радове отпочиње или довршује о извесним непокретним празницима у години.

И ако није лака ствар довести у згодан склад наслеђене навике и обичаје нешколованих пољопривредника са позитивним одредбама пољопривредне науке, опет се не може казати, да је то потпуно немогућно кад се зна у напред, да се неки од тих обичаја не косе са одредбама науке. И с тога Друштво сматра за своју дужност, да то питање рашчисти колико се може.

За тај посао Друштву су потребни ови подаци:

1. Које пољопривредне послове предузимају обично у појединим местима пољопривредници онога места и околине, у коме је дотични известилац, живео или сада живи (на њивама, ливадама, воћњацима, виноградима, градинама, око стоке, стаја, зграда и т. д.) и кад им се обично који послови појављују (јагњење, телење, лежење и т. п.)

Бележећи тако те послове по месецима ваља прибележити још и ово:

2. О којим непокретним празницима нарочито који посао врше;

3. Ако има пословица и изрека, према којима се пољопривредници такође управљају у своме пословању, ваља и њих прибележити у вези са послом кога се тичу;

4. Шта предузимају, или чега се уздржавају, и када, да обезбеде летину, да сачувају усеве од уродице, болести, потрице и града; да предупреде болести код стоке, да сачувају храну и пиће од квара, да поправе рђав или да одрже добар сој стоке и т. д. (навести лекове, врачбине, празновање и т. п.).

При разбирању о појединим пословима могу згодно да послуже печатани распореди радова по дасадашњим друштвеним календарима и по „Тежаку,“ само што их ваља бележити онако и у оне месеце како их пољопривредници предузимају, а не како су распоређени у печатаним распоредима, где буде у томе разлике.

Податке, који буду за употребу, Друштво ће наградити, и то: ове године биће награђени они подаци, који буду послани Друштву до 20. Јуна ов. год. а остали — који му буду послани доцније — биће употребљени и награђени 1890 године.

У објашњење тач. 1, има се казати, да ће Друштво врло радо примити и по вредности наградити и оне податке, који се тичу и само појединих грана пољопривреде (н. пр. само Сточарства, или Ливадарства или Градинарства или Шумарства и т. д.) па најпосле и оне, који буду прибележени само за неколико месеци преко године а не за свих 12.

Од својих чланова, известилаца и осталих пријатеља пољопривредног напретка у нас, Друштво очекује, да га у прикупљању ових података својски потпомогну, не толико награде ради, колико да, као добре патриоте, допринесу да се задовољи једна народна потреба.

Моле се г.г. претплатници «Тежака» да промену адресе изволе одмах пријављивати, да се неби бројеви губили или задоцњавали.

БИБЛИОГРАФИЈА

Уредништво је добило на приказ;

Воћарство од г. др Ђ. Радића, управ. ратар. школе. Дело је подељено на три главна дела, а свеска кошта динар или 50 нов. аус. вр. Садржину овог важног дела по нар. пољопривреду изнећемо доцније, када ћемо и о самој књизи опширније проговорити.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Калемљење лозе зеленим ластаром. — Подаци о пољопривреди у Шабачком округу (свршетак). — У прилог побољшања домаћег коњарства (наставак). — **Белешке**: Зелене краставце очувати. — Зелену боранију пасуљеву и грашкову осушити за зиму. — **Гласник**: Нов савезник око унапређења воћарства, учитељ школе липовачке. — **Дописи**: Из Пожеге, Крагујевца, Краљева, Дуба, Б. Баште, Каменице, Медвеђе, Мириловца и Тешице. — **Записник седница управног одбора.** — На знање писцима календара, и претплатницима «Тежака». — Библиографија.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 препоручену друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по обрасц шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 25. У БЕОГРАДУ, ЧЕТВРТАК 15. ЈУНА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

НА ВИДОВДАН 1889. ГОДИНЕ.

«*Своја* кућица
своја *слободица.*»
Изрека Српског Народа.

На данашњи дан пре *пет стотина* година јуначки српски народ изгуби своје царство на Косову са *нелоге* своје. А једва пре неколико десетина година прегнућем и *слогом* својом поврати своју слободу.

На данашњи дан, кад се српски народ враћа помену својих предака који погинуше на Косову, и кад полаже темељ споменику њиховом потребно је објаснити значај ове појаве и видети чиме се чува царство и држава.

Пре свега шта је то слога?

Ту скоро објаснио нам је то човек који је надлежан за то и нашао да је слога кад сваки врши своју дужност.

Па, јесмо ли ми сложни, и вршимо ли ми своју дужност?

Виде и деца да у нас нема слоге, по томе ми не вршимо своје дужности.

У таквим приликама умесно је запитати се, може ли наступити опет опасност за наше царство, нашу државу?

Историја вели, може. Политика би казала има ли изгледа да ли то може бити скоро. Но наше није расматрање овога рода. Тим се баве други. Наше је поменути оно што сваки може знати, а то је, да слободу где је има ваља бранити и утврђивати, а где је нема, ту је ваља извојевати, јер се поклоном не добија. Даље, за извојевање, за одбрану и утврђивање слободе, ваља много средстава и много сложне снаге. Сем тога, сама политичка слобода, није довољна. Без економске слободе она је кратка века. А ми економске слободе немамо, јер смо уништили гњездо у коме се она свијала, уништили «своју кућицу, своју слободицу,» па сад живимо на туђему прагу, под туђим кровом и у туђем руву и обући.

«Српска сеоска задруга била је кошница из које се роио српски народ. Та је установа данас на умору. Кад је узакоњен § 515. грађанског законика, онда се српска задруга разболела од самртне болести, и нико до данас није ни покушао да је лечи. Сеоска је задруга суштаственi услов за привредни опстанак нашега сељака. Она је скроз привредног садржаја, а у исто време она је расадница у којој су однеговане врлине српскога народа. Но наши правници из школе римскога права, не разумевајући њен узвишени грађански позив, и њену привредну садржину, нађоше да не треба нашој грађанској правној организацији, и осудише је на смрт. Од тада управо и почиње опадање материјалног благостања у нашем сеоском становништву, а с њим упоредо и нестајање оних врлина са којима се наш народ поносити могао. И ако у напредној Европи данас три четвртине целокупнога законодавства неуморно удружује и организује рад и капитал, да што више потенцира привредну моћ народну — наше привредно законодавство и не помишља чиме ће заменити задругу, не удружује рад и капитал нашег сељака. Крајње је време да сва наша правна и привредна интелигенција прегне на овај важни посао, те да, или по ново у живот врати и реорганизује сеоску задругу, или да је замени модерним задругама, онаквим какве су данас у осталих сељака у напредној Европи. Док се овај посао не изврши, неопходо је потребно да се допунама у грађанском законику спречи *даља деоба задруга* у нашој земљи.

. . . . . .

И ако се строго математички не може одредити, колика је привредна корист народу и земљи од његове кућевне индустрије, опет се може смело тврдити, да је она до скора представљала вредности за читаве милиуне у динарима. Она је 95% нашег људства одевала и куће снабдевала потребним намештајем, а у њој је и била оличена сва привредна лепота и укус нашег народа, која је стекла достојног признања код свију индустријски напредних народа.

Сви ти милиуни новчане вредности, оличени у нашој кућевној индустрији, поред других радова, поклон су и уздарје српској кући од њене раденице, и то само за онај хлеб, храну, коју сваки мора редовно трошити, па радио он или не радио. Оне руке, које су производиле те милиуне, сва она умна стварајућа

моћ, која је руководила оне радове, данас у велико напуштају своје досадање свакидашње занимање, а за милијуне новчане готовине мора се са стране доносити оно, што смо у својој рођеној кући производили. Српска кућевна индустрија и српска народна појезија, две су рођене сестре, рођене у једно исто време, расле подједнако, једна поред друге, нераздвојно живовале и одушевљавале једна другу једрим и свежим животом а данас обе болују од једне болести — самртне болести.

Нема ни једног напредног народа у Европи, који поред напредне фабричке индустрије брижљиво не гаји и не негује своју кућевну индустрију, само смо ми једини, који позитивним мерама енергично умртвљујемо овај животни нерв у нашој породици и привреди. Преко 900 селских дућана неуморно руше морал и привредне кућевне врлине нашег народа, докле се наша интелигенција троши у апстракцијама. До 520 учитељака ревносни су разносиоци стране ношње по народу — живе лутке, на којима учи српска сељанка да се стиди своје ношње и својих обичаја. Већ и помодни дућани и радионице ничу по већим селима за српске сељанке На ово зло ваља загрмети божанском речи са црквених предикаоница, гласом државног ауторитета на општинским зборовима, а патриотичка штампа да погази пожар партијских страсти и да постави себи за прву задаћу, да буди у народу привредно одушевљење, спарено са брижљивим чувањем народних привредних особина. У исто време и народно законодавство треба да приступи што пре законским мерама, развијајући кућевну индустрију школским образовањем и укидањем селских дућана.»[1]

*

Сви мислиоци у земљи треба добро да уоче ово слабљење наше отпорне снаге у одбрани народне независности, и да сваки у борби ове врсте добро уочи *своју дужност* и доследно и истрајно на томе поради, да се досадашње народне тековине не упропасте него очувају и умноже. Ни један не треба да рекне шта ће ја моћи сам учинити.

Споменик борцима косовским, коме се данас темељ удара, нека буде залога те слоге, јемство да ће *сваки вршењем своје дужности* онако чувати угрожену економску независност нашу, као што изгинули борци на Косову бранише политичку независност народну.

Борцима ове врсте истина се не подижу видни споменици, али свест да су и они који приносе барут и хлеб исто тако потребни као и они који раде сабљом и пушком, продире сваким даном све више и мирна савест испуњења дужности — то је најбоља награда и најбољи споменик.

[1] Рапорт Краљу, в. Отаџбину св. 84 и 85.

У ПРИЛОГ ПОБОЉШАЊА ДОМАЋЕГ КОЊАРСТВА

(СВРШЕТАК)

Управни органи за руковођење послова чисто економне природе јесу цивилног реда, а за руковођење послова при сточарском одељку сво је особље војеног реда. У тој цељи постоји у министарству за земљорадњу, трговину и индустрију, војна инспекција која је у свему у службеним односима подчињена министар.

ПОДЛИСТАК

СЕЉАК

Родило ми жито — има, хвала Богу,
Али шта се томе радовати могу?
Семе ми је лане дао газда Рада
— Поплава је била па ми усев страда —
И паре је иско неколико пута,
А мене притегла оскудица љута.
Док му зајам вратим и интерес платим.
Не знам, да л' ћу моћи данак да исплатим.

Још ме држи гора —
Исећи се мора:
Што ми стање тање,
И горе све мање.

Оно, имам шљивак — под родом се вије,
Али шта ми вреди, кад то моје није?
Кад пролетос беху тешки дани стигли,
Све су зеленаши на зелено дигли:
По што су хтели по то су узели —
И сад су у нади сретни и весели,
А ја, тужан, гледим, како шљива руди,
А срце ми хоће да пукне у груди'.

Још ме држи гора —
Исећи се мора:
Што ми стање тање,
И горе све мање.

Сеј'о сам дувана, ал, док беше мали,
Све су прегледачи клети почупали.
Бејаше се чуло: „монопола нема!“
И ја се, пун среће, весело припрема',
Да га испод стрехе испотиха сушим.
Па да га искрижам и на лулу пушим —
Та жељан сам брате и дувана чиста!
Сад у кући немам ни једнога листа.

Још ме држи гора —
Исећи се мора:
Што ми стање тање,
И горе све мање.

Виноград је пон'о — с милином га гледа',
Ал наиђе облак, па страда од леда.
Још сам звао попа — читао је много.
Али све у заман — није ми помог'о.
До године морам, да се како гледи,
Да се „осигура“, да се обезбеди.

за земљорадњу, а у субординационом погледу заједничком војеном министру. Главна тежња свију ергела управљена је на то, да одгаји што већи број пунокрвних и полукрвних пастува који се по навршетку 3-ће године разашиљу у пастувска сместишта, а у 4-тој години распоређују на одређене пастувске станице за време сезоне опасивања народних кобила.

Пастувска су сместишта државна установа а све је особље војеног реда, које се искључиво само за гајење стоке употребљује а никако и на војене цељи.

За време зиме докле су пастуви у сместиштима, дотични официри који рукују овим сместиштима, залаже сав свој труд на то, да младе пастуве пре употребе што боље дресирају, а чим наступи сезона опасивања народних кобила, разашиљу се пастуви концем фебруара из свију сместишта на одређене станице, по утврђеном распореду, кога министарство за земљорадњу прави и обнародује у службеним новинама. При прављењу распореда суделују: команданти свију пастув. сместишта и председници комитатских комисија за унапређење коњарства. Који ће се пастуви послати на поједине станице зависи од тога, која раса коња, у маси преовлађује у томе пределу, као и од тога: да ли су равни или брдовити предели и каква је главна употреба коња; т. ј држе ли се коњи поради јахања или запреге. Свима поменутим и овима подобним разлозима руководи се комисија при распореду пастува на пастувске станице.

У главноме пак мотри се на то, да бар свака општина ако не и село, добију пастуве, — многи пак веле — поседници, општине и манастири узимају пастуве и под закуп или са свим и одкупе под условом да их у року 4 године држави по процени комисијској плате.

Свака пастувска станица има за старешину по једнога наредника (Wachtmeister) са нужним бројем војника тако, да на свака два коња дође по један војник. Старешине пастувских сместишта и остало припадајуће овима особље; официри за дресуру младих коња, марвени лекари, подкивачи (куршмити) непрестано обилазе подручне им станице за све време сезоне опасивања народних кобила тако, да се у свакоме погледу најстрожији надзор над пастувима води.

Оваких пастувских сместишта има у целој Мађарској 5 са 2.800 пастува који се редовно сваке године разашиљу у све општине целе мађарске краљевине.

Овако је у главноме уређење пастувских сместишта, а дугим искуством опробано је, да се употреба државних пастува на овај начин најлакше у практици да извести.

Но да још боље ово уређење расмотримо, нужно ће бити да сазнамо у коме правцу врховна управа — министарство — своју сарадњу за унапређење коњарства развија и какви су резултати постигнути у том њеном делању:

Основни принцип у делању министарства за унапређење земаљског коњарства базира на приватним произвођачима. Министарство са овима стоји у веома блиским односима и њихова мњења у извесним приликама јесу од пресудног утицаја на мере које ће министарство предузети и у ком ће правцу своју сарадњу развити, те да се цељ што лакше, брже и боље постигне. Полазећи с овог гледишта министар је образовао највише саветујуће „тело“ од 10 лица. Неке чланове ове комисије бира пољопривредно друштво и жокејски клуб у Пешти, а неке од њих именује министар. Централна комисија сазива се и држи своје седнице један пут у години, а по потреби више пута. Председник комисије на главном годишњем скупу реферише о предузетим мерама и постигнутим резултатима на пољу унапређења коњарства у прошлој години а у исто време износи пред комисију нацрт програма по коме би се у наступајућој, а с погледом па постигнуте резултате у прошлој години, имала развити сарадња централне комисије. Сем централне комисије, чије је седиште у Пешти, сваки комитат бира из своје средине једну комисију састављену из стручних лица којој је задатак, да се искључиво стара у овом погледу о својим локалним односно комитатским интересима. Дужност председника комитатске комисије јесте: да предлаже министарству, у која места дотичног комитата послати државне пастуве у наступајућој сезони поради опасивања народних кобила, — да

Има, веле, неки, па сигура људе —
Та, кад није друкче, нека и то буде!

Још ме држи гора —
Исећи се мора:
Што ми стање тање,
И горе све мање.

Снага ме издаје — шесет је година!
Одмена ми треба, па ожених сина;
И сна ми је вредна — ватра из кремена —
А добра к'о миле адамског колена.
Ал таман је вес'о стадох снахом звати —
А сина сам мор'о у војнике слати.
Па да је бар близу та касарна клета —
Ал отиде, брате, некуд на крај света!

Још ме држи гора —
Исећи се мора:
Што ми стање тање,
И горе све мање.

Уз дрва још продам по неко марвинче,
Ил по које јагње, или које свинче,
Кукурузи беху прилично понели —
Само ми се срце стаде да весели:
Они су ми били још једина нада,
Ал припека наста, — и кукуруз страда.

И сад, просто, не знам шта ће да се ради....
А кућа ми пуна нужде и чељади.

Још ме држи гора —
Исећи се мора:
Што ми стање тање,
И горе све мање.

Комисија нека, што је овде била,
У прву ми класу сву земљу ставила;
А земља је плавна роду није станка,
Али власт не мари — њој само до данка.
Жалим се једнако, ал користи нема —
Те кад дође време, да се данак спрема,
Или спреми паре, па порезу плати,
Ил власт прода вола, па порез наплати.

Још ме држи гора —
Исећи се мора:
Што ми стање тање,
И горе све мање.

Тешки су нам дани, тешке су нам ноћи —
Ал можеш ли Богу на тужење поћи?
Посланици наши пуни лепих речи,
Ал беседа њина слабо јаде лечи.
Кад полазе, веле: „шта би браћо хтели?“
А када се врате, веле: „нисмо смели“.

даје мњење и предлаже лица за државне награде која су се на пољу производње коња и друге врсте стоке одликовала, да испалази и предлаже лица од којих треба одкупити мушку једногоду ждребад за одгајивања приплодних пастува за опасивање народних кобила, и на послетку председник комитатске комисије учествује у свима мерама које влада предузима за унапређење сточарства, узима на се обавезу, да са својим члановима комисије протумачи необавештеном свету корисност предузетних мера и настојава да се ове на што практичнији начин у дело приведу.

Комитатских комисија има свега 65; представници или председници ових комисија сазивају се сваке године на конгрес у Пешту. На овом конгресу решавају се врло важна питања. —

Конгреским седницама обично председава Министар за земљорадњу, трговину и индустрију и на тај начин долази у ближи додир са произвођачима који предлажу и износе на решење жеље појединих комитата, које буду као умесне оглашене.

Сем побројаних установа, постоји засебан фонд основан од поседника који се баве производњом коња увелико и тркама. Овај фонд намењен је искључиво као подпора уважању енглеске расе и раздаје новчане премије оним лицама која понајбоља пунокрвна грла енглеске расе буду одневовала. — Из овог фонда заснована је у Пешти и национална школа јахања за мушки и женски свет у којој се преко целе године сваког четвртка и недеље држе теоријска и практичка предавања из вештине јахања, производње и неге коња.

Признато је да су трке понајбоље средство за оцену добрих или хрђавих особина, нарочито пак код пунокрвних коња енглеске расе. Шта више у појединим земљама трке су и допринеле, унапређењу земаљског коњарства — Мађари су и у овоме погледу појмили дух времена; оно их ни у овоме није претекло. Заузимањем мађарских патријота основан је у Пешти жокејски клуб и тиме заснован дерби мађарским коњима. У почетку овај клуб није могао јако да развије своју делателност због оскудице на пуноквним енглеским грлама и велике конкуренције бечког дербија. Тек потоњих 10 година одпочео је јако да напредује. Ово друштво држи сваке године у Пешти пролетње, летње и јесење трке и располаже годишње са 300 добро дресираних младих коња који су преко зиме размештени по шталама друштвеним у унутрашњости мађарске. Жокејски клуб има својих филијала champole curse: и по унутрашњости земље и то: у Дебрецину, Пожуну, Кашау и Клаузенбургу. Главни добитак, који победиоц одчесе а дербија износи 10.000 динара, остатак улажу, друштво и поједини поседници који суделују на тркамм.

У свима земљама у којима је уведено гајење пуноврвних коња, трке су једине и најбоље мерило ко којима се оцењује да ли је увођање чисте крви у растењу или опадању Оне су барометар свима произвођачима који се са гајењем коња пунокрвним енглеске расе баве. Док нису биле уведене трке у Мађарској. Само су се Аустријски поседници бавили производњом пунокрвних грла. Мађарско коњарство не само да је тада било нечувено без вредности потиснуто са свију већих пијаца и тиме му убијена свака тражња, већ скоро са свим угушено јаком производњом аустријских велепоседника. Тек пошто су Мађари добили аутономну управу у држави а са овом и ергеле са којима данас самостално располажу, одпоче се у великим размерама, поред осталих и енглеска раса коња да гаји, заснованше свој дерби и за непуних 12 година тркачи однеговани у махарској ергели Кишберу, суделују и добивају светски дерби у Паризу и Енглеској Deauoille. Поред до сада наведених установа, постоји једно акционарско друштво за побољшање већ постојећих земаљ. раса коња

Делање овога друшва у главноме састоји се у томе:

1. Да приређује изложбе коња у земљи произведених и то не само у мађарској, већ се стара да мађарско коњарство буде заступљено и на другим светским изложбама ове врсте, те да страни свет упознаду са својом производњом, а тиме створе овој моћној привредној грани, и светски промет.

2 Да се стара, да странци који дођу у земљу поради куповине коња, што лакше, јевтиније и боље коње купе. У овом погледу друштво игра улогу посредовача између малих произвођача и купаца а тиме одржава у земљи неприкидну тражњу и куповину коња и то на овај начин.

Друштво је у унутрашњости земље по већим варошима и пределима у којима је коњарство развијено подигло своје филијале као у Ђуру, Дебрицину, Клаузенбургу и другим местима са довољним бројем штала и мањежима за дресуру. Друштво преко целе године купује младе двогоде, трогоде и четворогоде ждребце, смешта у своје штале, храни, негује и дресира било за јахање или теглење.

Чим дође каква комисија било из ма које државе за куповину коња, нарочито за војене цељи (а то бива непрестано кад је год дозвољен извоз коња; за Турску што више постоји једна стална комисија у Столном Београду која непрестано купује коње и транспортира, за Цариград) друштво јој отвара своје штале у којима у свако доба има богати избор коња; ако ли пак нема, а оно упућује комисију у места код поседника, за које је уверено да ће купце задовољити. Ово друштво ужива извесне повластице код железничких друштава у погледу извоза и транспортирања коња. Оно се стара, да брзо, најкраћим путем и по јевтину цену, цео транспорт коња експедира који се од њега купи. На челу овога друштва стоје највиђеније личности у Угарској као што су: Граф Никола Естерхази, барон Геза Подмоницки Владислав Тиса и други.

Но од свију довде поменутих начина, којим се утиче на напредак и развијање унгарског коњарства, најмоћнији је онај који је држава узела у своје руке и који приметно и моћно дејствује како на велике и богате, тако и на мале и сиромашне произвођаче, чиме је свакоме створена могућност да се са овом производном граном бави, која је моћан извор богатства по Угарској. Ово суделовање државе састоји се у следећем: „Сваке

Били су нам некад уздање и нада,
Али и та нада сад све више пада.

Још нас држи гора —
Исећи се мора:
Што нам стање тање,
И горе све мање.

Са свих страна само подигле се клике:
„Подижимо, браћо, мртвим споменике —
Нек се знаду борци ил времена давних:
Нек се памте дела прадедова славних!“
Ох, доста је мртвих, што им се свет диви,
Ох, доста је мртвих, али нема живи!
Заман споменици, заман мртве стене —
Када живих нема, да мртве замене!

Још нас држи гора —
Исећи се мора:
Што нам стање тање,
И горе све мање.

Вл. М. Јовановић

„Стражилово.“
1888.

године у Марту месецу изашље министарство за земљорадњу једног од својих повереника са марвеним лекаром у унутрашњост земље, поради куповине мушке ждребади која су навршила једну годину. Чим ова комисија (владин изасланик и лекар) приспе у комитат, одмах јој се придружи и председник комитатског удружења. Одреди се и место у коме ће се продавање односно куповина обавити и објави се становништву да ждребад доводе. Сваки продавац мора комисији билетом доказати, да је ждребе од државног пастува, општинског или приватног, којима је држава издала повластицу, да се смеду на приватне кобиле пуштати; купљена једногода ждребад плаћају се по 600 динара и одмах одведе у ергелу Мезохеђеш, тамо се негују до навршетка $3^1/_2$ године а затим шаљу у пастувска сместишта као пастуви за опасивање земаљских кобила.

Овом приликом приватни произвођачи приводе пред комисију тро и четворогоде ждрепце, која им по свршеном прегледу издаје патент да их смеду на приватне кобиле пуштати; које пак ждрепце огласи комисија као неспособне за приплод, одмах наређује да се шкопе. Оваких комисија има сваког пролећа 5—6 које једновремено у истом правцу раде.

* * *

Кад сравнимо све мере које је до сада наша држава предузимала за унапређење земаљског коњарства, са онима које је Мађарска, већ и на најпрактичнији начин применила и тиме је ову моћну производну грану створила предметом светског промета, онда без икаквог устезања можемо казати, да на унапређењу ове привредне гране нисмо ништа ни урадили, већ где смо почели ту смо и остали. Међутим наш сусед као што смо видели, није седео скрштених руку, већ на супрот земаљској производњи коња код нас ништа није пропустио да како наше, тако и коњарство околних суседних држава својом моћном производњом коња угуши а своме створи повољне услове за даљи поспешнији развитак.

Па како стоји сада наше земаљско коњарство наспрам мађарског?... Веома жалосно... Посмотримо за један часа све коње који запрегнути у фијакере посведневно чекају у извесним улицама београдским поради вожње, све наше батеријске запреге и ескадроне, па смо на чисто. На прсте би се избројао број коња који је у нашој земљи произведен а сва остала маса коња купљена је и то по скупе новце већим делом у Мађарској. И тиме што огромне суме приватни и држава издају за куповину коња, подижемо коњарство нашег суседа, на штету нашег земаљ. коњарства, — или другим речима: помажући суседову производњу, убијамо сами нашу сопствену. Но и то није све: коњарство данас игра у свима државама важну политичку улогу. Надмоћност једне државе не лежи само у милијонима бајонета, већ и у надмоћној топовској запрези и коњици. Па с тога ни мало нас не изненађује појава, да чим искрсне каква неочекивана евентуалност одмах следује забрана извоза коња у оним државама које на коњма обилују, а да нас овакве прилике не би неспремне нашле, једино је средство, да наше коњарство унапредимо и створимо од њега моћан извор народног богатства. Па на који начин да приступимо унапређењу ове моћне привредне гране? има много начина помоћу којих се то да постићи тим пре, што су природне прилике за произвођење коња веома угодне и што је наш домаћи сој коња за поправку способан. Но при садањим приликама, поред свију побројаних начина којима је мађарска влада дејствовала на унапређење земаљ. коњарства, и код нас би се најлакше могао применити, а уверени смо да би показао и најјачег дејства, онај начин који је мађарска држава узела у своје руке, а који би се имао састојати у овоме:

1. У првом реду треба реорганизирати и уредити нашу постојећу државну ергелу тако, да се у њој одгајују поред садање расе и пастуви тежих сојева те да би се разноврсне потребе на коњима могле задовољити. На који би пак начин ово уређење требало извести, те да се однегује једно стално стабло ергелско које би сасвим било прилагодно климатским односима и подпуно одговорило месним захтевима становништва, говорићемо о томе другом приликом.

2. Да се поред буџета за државну ергелу, редовно сваке године стави у засебној позицији извесна сума, која би се једино имала употребити на подпомагање коњарства и то на овај начин.

Садањи број државних пастува оволики колики је сада недовољан је, и ни за 50 година још не може се овим начином облагородити наше земаљ. коњарство, те с тога на првоме месту треба увећати број пастува за опасивање народ. кобила која оскудица из године у годину постаје све осетнија. Пошто пак наша ергела ни при најповољнијим приликама, не би могла дати оволики број пастува у колико то земаљ. потреба изискује, то ове путем куповине набавити од произвођача у нашој земљи, и то одкупити још као једногоду мушку ждребад. Ову куповину вршила би одређена комисија из министарства народне привреде, пошто би се предходно расписом објавило у која ће места комисија доћи и по којој цени ону једногоду мушку ждребад плаћати, којих сопственици уредним билетом докажу да су им очеви државни пастуви. Купљена ждребад шиљала би се у ергелу и до навршетка 4-те године тамо неговала.

3. Ова би комисија поред наведеног имала још и тај задатак: да том приликом проучи природне услове појединих предела наше отаџбине у колико су ови подесни за сточарство, специјално пак за гајење коња, и напослетку да проучи у којим пределима има најбољих кобила од нашег домаћег соја те како би се према оваквим стварним податцима правио подеснији распоред са државним пастувима, а тиме створила и могућност да се озбиљнија контрола над употребом државних пастува води.

По моме дубоком уверењу овај би се начин за сада показао као најкориснији, практичнији и применљивији којим би држава не само имала удела већ и успешно дејствовала на унапређењу земаљског коњарства.

ДЕСЕТ ЗАПОВЕСТИ О СУШЕЊУ ВОЋА

од

Н. Сп. Сав.

Доктор Карло Олсен изнео је у талијан. листу „Diritto“ неке идеје, које нам се чине достојне да се с њима упознамо. Тај вредни економ назива свој спис овако:

„*Десет заповести за сељака о сушењу воћа*“.

Предузимљући начине модерног и рационалног обрађивања воћарства и воћарске индустрије може се означити на прост начин сељацима како треба да раде, и то путем тако званих *аграрних заповести*, као што се у опште ради по другим земљама у разним економним гранама, да би се тежачком свету лакше показало.

Тако сам видио у Швајцарској и у Немачкој, па тако износим и пред нашу публику.

1. Свагда кад хоћеш да засадиш неку воћку или да је калемиш, имај на уму да расплођаваш такве воћке, чији плод можеш осушити и чувати га за онда кад немаш свежег воћа.

2. Чувај сразмерну количину твога воћа сваке године, сушећи га, а нарочито оне године кад је доста родило, и не лакоми се у оном тренутку да распродаш

све воће што имаш за љубав неке малене суме, која, буди уверен, не исплаћује твој труд и оно што те стаје. Сачувај га за онда кад га мало има и за онда кад му је већа цена.

3. Не рачунај само на твоју домаћу потребу приликом сушења воћа, него се снабди и количином за продају, јер се често дешава да кад продаш суве добијаш куд и камо више, него кад продаш свеже. Знај још да треба да обратиш особиту пажњу на то да осушиш неколико врста само, и то само оних, које по положају и околностима агрономским твога места, највећма су повољне и напредне, и у исто време од какво̂ће повољне за сушење, и да можеш продати у доброј количини и по доброј цени твоје воће, које је на гласу.

4. Немој да сушиш у пећима у којима не можеш да имаш ону топлоту која је потребна према мери воћа, нити да оставиш слободан одушак воденој пари, која се развија. Знај увек да старинске фуруне даће ти само сув производ од мале вредности, без сласти, често пута изгорео или загорео и лишен природног укуса, — то, што је вредност и цена воћа сушеног по новом методу.

5. Најми једног искусног сушача ако можеш, а ако немаш срестава, удружи се с твојим суседом; снабди се добро потребним посуђем и справама, које ће ти бити од велике користи за тај посао, за уштеду напора и времена, као и за чистоћу

6. Окани се старинског обичаја да сушиш тврдокоре и врбоваче јабуке и крушке, тврде као камен, јер оне не могу да одрже конкуренцију, но се обрати потпуно и верно новоме методу и имаћеш сувог воћа, које ће бити цењено и тражено у трговини.

7. Не остављај да се испари сва вода из твога воћа кад га сушиш, тако да оно постане дрвенасто и тврдо као камен, нити га остави да изгуби боју, него му остави бар онолико влаге, колико да сачуваш жељену и нежну мекоћу заједно са примамљивом бојом. Треба да сушиш а не да осушиш твоје воће.

8. Суши разне врсте воћа према сорти, и чувај их одвојено. Ако сложиш све заједно имаћеш воће које не ће имати своју цену и биће ти више од штете но од користи. Узми за сушење само здрав плод и потпуно зрео; за то где потреба изискује и твоје знање ти доказује, метни јесење и зимње воће на вештачко зрење. И онда, после потпуног сушења, они ће ти бити од веће користи, јер их можеш сачувати дуже и продаћеш их кад ће ти се цена најбоље свидети.

9. Не премештај суво воће тамо овамо тако да га преладиш; него стави пажљиво на отворен ваздух где је обезбеђено од инсеката, како би се присушиле и потпуно дотерале пре него се изложе продаји. Не смештај суво воће у сандуке и вреће прљаве и труњаве и не носи их на продају у нечистим судовима, него обрати пажњу на чистоћу и на уредност слагања, како би купца и тиме уверио да је доиста пажљиво рађено.

10. Учини да ти, твоја жена и твоја деца и твоји укућани, радите подједнако на томе да подигнете цену вашем воћу и добитку, који се од њега очекује, како би онај који би дошао у твоју кућу, видио у теби пример једног интелигентног воћара и пољопривредника.

У крајевима где се гаји воћарство требало би на свакој кући да је прилепљено ових десет заповести.

БЕЛЕШКЕ

Да произведеш врло крупан огроз

Изабери џбун огроза који и иначе рађа крупан огроз, па кад зрнца достигну одприлике половину своје обичне крупноће, а ти изабери неколико најбујнијих грана на џбуну, па их испод рода обмотај маховином и увежи вуненим концем. Крајеве од конаца спусти на ниже у какав суд који треба да подметеш под џбун и да га напуниш водом. У суду треба увек да има довољно воде. Вода се усљед капиларности пење по вуненом концу и влажи маховину, и огроз на тим гранама које се непрестано влаже за неколико недеља развије се до необичне крупноће.

III.

Ране од мраза на рукама

Најбрже се лече, кад се што чешће перу или квасе чистим алкохолом.

III.

Да извадиш мрље од петролеума на поду — даскама

Помешај три дела прашине од глине са једним делом соде (прашка), па наспи водом толико да се направи каша. Овим намажи мрље по поду и остави тако да стоји 6—8 часова, па онда опери под и мрља ће нестати.

III.

ГЛАСНИК

Г. Министар Народне Привреде ставио је у дужност комисару за винодеље у Крајини редовно држање јавних предавања о винодељу у Крајини; а управи ратарске школе у Краљеву да са својим наставницима у разно доба године држи јавна предавања из свих грана привреде у околним окрузима.

Програме ових предавања саопштићемо у скоро.

*

У Неготину састављен је одбор за оснивање винарске задруге по ономе обрасцу, који је усвојен на Нишком збору.

Честитамо Крајинцима ову решеност.

*

Г. Министар Народне Привреде позива стечајем, кога ћемо донети у идућем броју, све стручне људе да поднесу планове и нацрте бољих сушница како би се могле упоредо оценити. И двема најбољим одредио новчану награду, првој од 1.200, а другој од 600 динара, уједно и помоћ у радницима и материјалу за израду.

Ускоро ћемо донети одговарајућу поуку једнога стручног техничара са Велике школе о изради оваквих сушница.

*

Овај број „Тежака“ доносимо, место у Недељу данас, да и он придружи свој нејачки глас општој прослави *петстогодишњице Косовске.*

ДОПИСИ

У Прањанима, (ср. таковски, окр. руднички), 7. Јуна 1889 год.

Месец Мај прошао је са јаком жегом, а Јуни наступио нешто блажији. Било је и града неколико пута у околини, ну није много нашкодио усевима. Плаховита киша која паде ноћу између 5 и 6. Јуна веома је нашкодила њивама и ливадама око реке Чемернице која је се тако излила, да стари људи веле да тако што никад запамтили нису. Цифра штете причињене овим изливом огромна је, тако да неће бити претерано ако кажемо да овамо рачунају на 60 хиљада динара (дуж корита речног за 2 километра) Њиве су постале праве урвине и пролоци.

Прва копња кукуруза већ се свршава, а друга започиње. Усеви су за сада доста напредни, а шљиве једва да ће и за јело имати. И ако у први мах беху добри изгледи за добар род на шљивама, данас их нема, једно с тога што за раније хладноће озебоше, а друго због јаке Мајске суше опадоше.

Криза повчана у народу непрестано траје па с тога и купљење пореза за ово полгође иде врло споро. Боље цене ничему нема од прећашње. Здравље у народу је прилично, само што још велики кашаљ код мале деце влада. Стока је подпуно здрава.

Светозар М. Јеремијић,
свећеник.

Кнић, (Гружа), 9. Јуна, 1889 год.

Народ се бави поглавито окопавањем кукуруза, и расађивањем повртња. Стање усева је врло добро. Ретко који домаћин да ће имати по нешто пшенице за продају.

Пшенице су већ прекласале — све искласале — јечмови су већ и зарудели. Шљиве су се пречистиле и једрају нагло, поретке су остале, али пошто наједрају биће их доста.

Жетва јечмова скоро ће бити и биће добра. Траву још не косе. Здравље у народу добро је, осим што има малих богиња код деце, али по 5—6 дана па преболевају лако, и то махом идући.

Цена је од 100 кила:

Пшеници	12—13 дин.
Кукурузу	11—12 «
Пшеничну брашну	13—14 «
Јечму	8— 9 «
Овсу	6— 7 «
Вину од 100 лит.	20—22 «
Пласт сена новог од 100 к.	3— 4 «

Надница је радницима тежацима 1 динар, побољим до 1·20 дин. и уз то и храна, напојницу слабо где имају.

Цена је земљи од хектара поред Груже и речница 400—450 дин. По брдима 240—300 дин. Под закуп хектар земље може да се узме поред река 50—60 дин. а по брдима 30—40 дин.

Сељак у овој околини ретко је који дужан, а нема коме ни да се задужи. Новчани заводи не дају сељаку, варошки трговци такође му не верују.

С. М. Вемић,
учитељ.

Дреновац, (Мачва), 6. Јуна 1889 год.

Време је топло и лепо. Кише није било одавно добре, те је земља много сува. Народ се занима окопавањем кукуруза позних и јечам обарају, који је добро родио. Рани кукурузи већ влатају а остали су мали — кржљави, 70 с.м. зато што готово целог пр. мес. кише није било добре, те да земља буде довољно влажна. — Ако буде ових дана кише, позни ће кукурузи бити добри. — Здравље у људи добро је и никакве редње нема. — Свиње су слабе много и угинуло је скоро 70—80 ком. код појединих 18—20 ком. — Због чега не зна се. — Сељани причају да где је год вода топика и кад свиње на томе месту цстерају, а у вече кући дотерају. одмах мањкају, и не муче се много. — Надница, радницима плаћа се 1 дин. или 80 п. л. са храном и напојницом.

Петар Р. Петровић,
учитељ.

Љешница, 7. Јуна 1889 год.

У месецу Мају, време је било у овој околини умерено. Летина добро напредује. Кукурузи рани огрћу се. Кише има довољно. Шљиве су добро родиле, али ће бити јевтине, јер се и на зелен јевтино плаћају.

Ливаде су се почеле обарати, а и рани јечмови.

Сва летина у опште добро је понела. Здравље је стоке добро.

Ово земаљски производи плаћају се од 100 кила и то на зелен

Суве шљиве	15—18 дин.
Кукуруз	7— 8 «
Јечам	5— 6 «
Зоб	5— 6 «
Пшеница	8— 9 «

а стара храна плаћа се:

Пшеница	10·50—12 «
Зоб	8— 9 «
Јечам	8— 9 «
Кукуруз	10—11 «

Стари шљива нема.

Вино 100 лит.	18—20 «

Марва је са свим јевтина, јер се слабо и тражи. Јагањци и јарићи добро иду; града и остале туче у овој околини није било.

Остоја Ст. Ерцег,
крајишник.

Пожега, 8. Јун, 1889 год.

Кукурузи су у опште добри, где их вода није оштетила. Шљива готово не ће бити ни за лек.

На виновој лози појавио се инсекат који једе лист. У овој околини винодеље и није заступљено, па опет и на ово мало гусеница навалила.

Новчана оскудица је само како се може замислити. За порез се готово непрестано врше продаје.

Стока је у опште јевтина али кад се продаје за порез, просто је бадава. Тако, кљусад су 10—17—20, а највише 30 дин. Говече, које оде за 30 дин. оно мора бити и по каквоћи и по тежини од најбољих говеди. Ситна стока готово џабе!...

У Пожегу и из села околних досељавају сељаци, који су тамо остали без хлеба, те траже у граду занимања, и сваког јутра стоје на пожешкој пијаци гомилама вадничара с мотикама, који су се као роба изложили и чекају купца....

Процес економског пропадања све се више заоштрава и узима веће размере. Ако се друштвене ране не буду брзо и коренито лечиле, не можемо се надати добру.

Драг. Н. Лапчевић.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

Четрнајеста седница држана 24. марта 1889. г.

Били су: одборници г. г. Анта Крагујевић, А. Љ. Поповић, А. М. Секулић, П. Тодоровић, А. Живановић, Д. М. Спасић; благајник г. В. С. Богдановић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 76. Прочита се и усвоји записник XIII. одборске седнице.

Бр. 77. Уредник Пољопривредног календара за 1890. годину предлаже Одбору: да би се распоред радова у месецима што боље подесио навикама и потребама народа, да се позову друштвени чланови, који су у ближем додиру с народом, да приберу и јаве Друштву све што би за обраду овога дела у календару било од помоћи.

Одбор одлучи: 1. Усваја се предлог уредника у начелу;

2. Да се позивом у Тежаку позову пољопривредници на прикупљање података по предлогу.

3. Рок за пошиљање прикупљеног материјала оставља се до 20. јуна ов. г. и материјал који се дотле буде послао да се употреби још при обради календара за 1890. годину. Материјал који се буде доцније послао употребиће се ид. године.

4. Податци који се буду употребили наградиће се по оцени управног одбора.

Бр. 78. Благајник реферише да је Друштво послало претпрошле године начелнику ср. рађевског извесан број књига, својих издања на распродају; но начелник ср. предлаже сад, пошто их није могао продати, да их распоклања народу у свом срезу.

Одбор није могао усвојити овај предлог г. начелника, него реши да му се јави да књиге врати Друштву у колико их није распродао.

Бр. 79. Благајник реферише да Живко Ивановић из Зајечара дугује за вршећу машину набављену из Шликове фабрике 910. дин. па моли друштво за одобрење, да је плати тек кад заради.

Решено, да се прибави облигација, па према томе да се изнова изнесе на решење.

Бр. 80. Прочита се молба г. Јанка Субанова ђака винодел. Школе у Клостернајбургу да му се «Тежак» да бесплатно.

Решено: да му се «Тежак» као ђаку да у пола цене ако на то пристане.

Бр 81. Чита се акт Г. Мин. Народ. Привреде којим по молби управитеља «Текелијанума« у Београду препоручује Друштву да по могућству поклони библиотеци «Текелијанума« од свију својих издања па и од Тежака по један комад.

Одбор одлучи: да се од свију друштвених издања и Тежака од којих друштво има за раздавање поклони књижници »Текелијанума« по један комад. Сем тога да му се «Тежак« у будуће бесплатно шаље.

ОБРАЗАЦ ЗА ПОДНОШЕЊЕ ДОПИСА „ТЕЖАКУ“[1]

1. Какво је било време за рад у месту и најближој околини;

2. Којима се привредним пословима бавио народ за то време у месту и најближој околини;

3. Шта се има поменути у то доба (кад се допис подноси) о начину рада, стању усева, стању трга (вашара или панађура, ако га је било у месту или у близини), и другим привредним појавама;

4. У доба сејања и сађења, шта се може рећи о величини засејане површине према намери у којој се засејава (Ако је за изхрану људи и стоке у месту, — хоће ли бити довољно; ако ли је усев за извоз, колико га може народ ишчекивати).

5. У доба цветања усева, особито чим се „отребе“ шљиве и прецветају виногради ово да се одмах јави не чекајући иначе одређено време, и да се означи рок у коме је прецветало.

6. Је ли било града (туче) или поплаве или др. какве непогоде; и ако јесте, како је напшла, колико је захватила, кад и како је прошла и колико штете учинила отприлике?

Том приликом поменути и све ово што се из раније зна из тога места, о градо-битности и поплавности, како би се из таквога материјаламогло прибрати штогод поузданије за мисао о узајмичком обезбеђавању;

7. Каква је била жетва и берба појединих усева;

8. Какво је било здравље у људи и стоке;

9. Каква је цена хлебној и сточној храни у то доба; пошто се плаћа надница радницима тежачким и каква им се друга накнада даје (храна, напојница итд.)

10. Каква је цена земљи од ектара; а по што се плаћа закуп од ектара за земљу зиратну (посебице њиве, градине итд).

11. Је ли се свет много задуживао, и за коју потребу; и колики је интерес плаћао на узајмљени новац?

Дописи треба да су одсечни и са мало речи, да би се могли у сваком броју доносити са више страна; за то су мале дописнице и начињене. Иначе ће се саопштавати у изводу, а не у целини, ово даје више посла писцу и уреднику.

Дописе треба попуњавати редом који је овде означен.

Радове, који не одговарају добу у коме се дописи пишу, не треба помињати, ни обнављати оно стање, о коме је раније јављено, ако није измењено.

Дописе треба слати недељно.

[1] Ово је одговор онима који су питали о начину дописивања. Дописним члановима остављен је слободан избор у томе. У.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: На Видовдан 1889. године — У прилог побољшања домаћег коњарства (свршетак). — Десет заповести о сушењу воћа. — **Белешке**: Да произведеш врло крупан огроз. — Лечење рана од мраза на рукама. — Вађење мрља на даскама. — **Гласник**: Држање јавних предавања из Пољске Привреде. — Винарска задруга у Крајини. — Стечај за бољу сушницу. — Видовдански број. — **Дописи**: Из Праћана, Кнића, Дреновца, Љешнице и Пожеге. — **Записник седница управног одбора.** — **Образац за допи.е.** — **Подлистак**: Сељак.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. В.

Дописницима који редовно и по образац шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 26. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 25. ЈУНА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

НЕКОЛИКО ПРЕПОРУКЕ ВРЕДНИХ ПОЉСКИХ УСЕВА

од

РАДИЋА

Наш сељак много је отвратљив од увођења нових, њему непознатих биљака, он је туна «неверни Тома» све дотле, док се сам собом не увери: е-да-ли ће та биљка у његовим приликама напредовати, и да ли ће по њега корисниja бити од оне биљке исте врсте, коју је он од свога оца, односно од прађеда насљедио.

Вичан разним предрасудама нашега сељака, нисам за прошлих 28 година, од како у овој струци непрекидно радим, никад препоручивао неку «новину» страног пољопривредника, док се нисам најпре сам уверио о ваљаности дотичне «новине.»

Да је у извесним приликама *измена семена* нужна, то данас нико оспорити не ће, а не би ни могао то учинити — баш и кад би хтео.

Као год што је за одржање неког извесног страног соја стоке потребна повремена обнова крви, да се одрже и повисе извесна племенита својства истога соја, — исто је тако нужна и *измена семена* код разног нашег економног биља, да му одржимо врхунац оних цељи, које с извесном биљком, једног или другог рода постићи желимо.

Напредни пољопривредници, који о свему и сваком свом раду тачнога рачуна воде, виде често, да им понеки усев с године на годину све слабије рађа, па се брину, траже и употребљавају сва могућа средства, да тај изнемогли усев, не само у своја добра прећашња својства поврате, него да му још и боља прибаве, да га облагороде, а тиме и веће користи од њега добију.

Данас, где сваки трговац, који од нас пољопривредника тражи добру «робу,» хоће што боље зрно да добије за своје извесне цели, за прерађивање у разне видове, — нужно је, врло нужно, да око тога настојавамо, да му заиста *најбољу* «робу» дамо, а ми да се за њу *најбоље и наплатимо*. То можемо постићи само *изменом семена* појединих сората и њихових варијетета нашег културног биља; а да је то једини и најпоузданији начин, да до бољег и савршенијег рода дођемо, тврде пољопривредни научењаци, тврде пољопривредне дружине; а тврде, не простим нагађањем, него све на сигурном основу својих сопствених опита и сопственог искуства. — И сам сам за ово прошлих 28 година свога рада у тој измени семена довољно искуства прибавио, па се и ја са свима, који су за *повремену* измену семена, слажем и велим: *не само да је измена семена извесних наших пољских усева, а нарочито стрмнина, нужна, него се обилато и наплаћује.*

О овоме се сваки пољопривредник врло лако уверити може, кад само с неким усевима опроба, ако се ти усеви с *иоуздане стране* препоручују, јер не треба увек слушати лармације, који, служећи се разним средствима за постигнуће својих личних, себичних интереса, хвале и узносе нешто, што у ствари није ништа.

«Жежен кашу хлади» — вели наша пословица, а на њој се баш и оснива онај факт, што наш сељак у много што-шта не верује, кад му се нешто с непознате стране хвали, а нарочито, кад му се то из непоуздане руке пружа.

И у томе подпуно право има, ту не треба да му се замери.

Времена ту треба, године су ту нужне, па да се и стручњак с врлинама неке извесне биљке може да упозна, те да је другом неком с поуздањем и сигурношћу препоручити може.

Није то баш тако лако, као што би се неком и чинило, да врлине једне нове биљке одмах упозна, да их оцени и да их може с поуздањем неком да препоручи; јер, да се човек добро упозна са својствима и врлинама неке извесне културне биљке, треба времена, треба стрпљења, треба пажње, треба тачности и издржљивости. Уз све ово треба подпунце познавати још и културна својства сваке сорте појединце, с којима се опити чине, па се тек онда може помишљати на стварање мелеза и варијетета истих сората, за извесне културне цели.

Па и ако се данас с више страна и од многих произвођача и препродаваоца многе и многе културне биљке за разне цели препоручују и нуде, опет се за то не могу одважити да *све* препоручено и понуђено за «ново» и «добро» примим, него ћу најпре све да испитам: *у колико су оне хвале истините*, па ћу да задржим и нашем пољопривреднику да препоручим оно, што видим *да је заиста добро и препоруке вредно*, јер ја сам ту, и одговарам за сваку моју препоруку.

У то име, а у интересу наших произвођача и наше привреде, ја ћу у продужењу овога да опишем и препоручим неке нове културне биљке, како пољских тако и баштованских усева, с којима сам *ја* кроз више година опите чинио, те их с поуздањем нашим пољопривредницима понудити могу.

Ко би од ових усева желео и сам опита ради да набави, нека се обрати «Српском Пољопривредном Друштву», које ће му, а у споразуму са мном, набавити

Да отпочнемо дакле с

Пшеницом

Пре но што одпочнемо описивати неке *добре* сорте пшенице, држим да ће са свим на своме месту бити, ако у кратко кажем и оно, што условљава добар успех при гајењу пшенице и осталих усева, које намеравам овде да препоручим; јер бадава је и најбоље семе, ако предходно није све оно учињено, што ће ваљан успех осигурати.

Пре свега морамо имати у виду *земљу*. Пшеница *најбоље* успева у црној, чврстој глинуши, која доста влаге задржава; осим тога рађа пшеница *врло добро* и на кречовитој иловачи, ако је ова нешто влажна и црничава. — На чистој «угари» најбоље рађа, а врло добро и после ђубреног кукуруза. После детелине рађа много сламе, а мало и лаког зрна. После пшенице, јечма и т. д. не треба је никад сејати. На скоро ђубрену земљу не треба је сејати с тога, што лако полеже и болује од «сњети» — «гара». *Озиму* пшеницу треба посејати у почетку месеца Септембра, а *јарју* у почетку месеца Марта. — Жњети треба пшеницу *за употребу* онда, кад је најпунија брашна, кад је најтежа и најсветлија, а то је онда, кад јој се зрно лаким притиском не да спљоштити, а *за семе* онда кад јој зрно подпуно сазре; дакле за употребу — *раније*, а за семе — *доцније*. Од болести се може најбоље сачувати, кад се земља пре сејања 2—3 пута узоре. — У стоговима не ваља пшеницу дуго држати, јер зрно губи у том случају своја добра својства; што се, после жетве, пре омлати (изврши), тим боље. — *Јара* пшеница много слабије рађа и зависи много од пролетње влаге.

У нашим приликама врло добро ће успевати ови страни варијетети:

1 *Француска црвена* озима. Ова пшеница у свему личи банатској озимој пшеници, *али је много издржљивија на сувомразици*, једно својство дакле, које ју највише препоручује. Зрно јој је — у своје време пожњевено — крупно, црвено. Расти 130—140 сант. високо. Слама је крута и с тога не полеже ни на најбујнијој земљи. Клас је 8—12 сант. дугачак са доста дугачким и оштрим осјем, а са 60—70 зрна у сваком класу.

2. *Champlain*. Ово је мелез, ког је чувени амерички пољопривредник Прингле још пре 15 година произвео од два старија своја добра варијетета. Бирајући кроз више година, тако рећи, зрно по зрно за семе, он је подпунце, али са великим трудом и издржљивошћу, одржао овој пшеници сва она изврсна својства, за која се трудно да их изведе. — Ја могу слободно рећи, да боље јаре пшенице од ове до данас видио нисам, и уверен сам, да би ова пшеница и наше пољопривреднике подпуно задовољила. Она расти до 160 сант. високо, има 20—25 сант. дугачак клас, а у њему 60—80 румених, крупних зрна, које је пуно најфинијег и најбољег брашна, од ког се тесто као и најтања хартија растегнути даје. — Од свију данас познатих јарих пшеница, ова је *најранија*, јер за 10—14 дана раније доспева но свака друга, — Слама је крута и с тога не полеже ни у најнезгоднијим приликама, јер кад су прошлога лета све стрмнине усљед једне јаке холујине полегле, ова се пшеница, на истом пољу, само мало повила, док су друге на земљи лежале. — Поред јаког бокора, још и обилато рађа. Године 1875 продаваше од ње по 8 динара килограм, а данас се добро чисто и право семе може добити за 50 динара 100 килограма.

3. *Defiance*. И ову јару пшеницу произвео је исти Прингле мелезењем. Она је у свима својствима предпаведеној равна, само је без осја — голија, а зрно јој је блеђе. Цена јој је једна иста.

4. *Blé bleu*. Једна ванредно родна пшеница, која се с једнаким успехом може сејати и с јесени и с пролећа Расти 100—120 сантим. високо и носи 20—24 сант. дугачак клас, са 60—70 жутих, округластих зрна. И ова пшеница не полеже и не болује, а иначе је истих својстава као бр. 2. И то јој је добра страна, што се може сејати и у оним крајевима, где је зима јача и дужа, јер је врло чврста на зими. — Цена је 50 динара за 100 килограма.

5 *Green Mountain*. Сви опити, који су у разним климатским пределима са овом изврсном јаром пшеницом чињени, испали су изврсно. Кад успоредимо резултате, добивене кроз три године на једном истом пољу, са осталим пшеницама могу рећи, да баш ни у колико не уступа пшеници Defiance, а зрно јој је још и крупније и теже, само кад се у своје време пожње. — Цена је данас овој пшеници 100 динара за 100 килограма.

Јечам

И од јечма има много сорти и варијетета, али сви ти варијетети превазилазе у доходцима наше домаће варијетете само кроз 2—3 године па се после изметну. Али ћу ја да наведем неке варијетете, које од 15 до 20 година познајем и који се, како прве године, тако и данас, ни у чему променули нису. Већином су *двореди* и *четвореди*. Који су од ових бољи, не може се одсудно рећи, јер ће успех једног или другог варијетета зависити од земље и њеног положаја. — *Мали четвореди* јечам успева и на лакшој, слабијој земљи; може доцније да се посеје; подноси сушу и сигурнији је од климатских непогода. Али, где је земља добра, ђубревита и топла, онде би било грехота сејати четвороредн јечам, ту треба узети двореде, крупне варијетете, од којих данас неколико ванредних имамо. — Ко жели да има крупног и тешког јечма, тај треба земљу добро да нађубри и да је уреди; али и то треба да има у виду, да ни јечам не сме на *скоро ђубрену* земљу да дође, него се мора за јесењи јечам једну годину пре, а за пролетњи с јесени ђубрити. За јечам треба, као и за пшеницу *добро* земљу урадити. 2—3 пута ју узорати, а увек први пут плиће, а после дубље. — Што се раније посеје тим боље и за озими и за јари јечам. — Кишне и влажне године шкоде јечму, и онда се највише указује *сњет* на јечму, једна болест (гар), која цео клас упропасти, и ако је у таковим годинама још и земља од природе влажна, онда ће сњет велике штете да почини. — Кад јечам пожути, треба га за продају и употребу косити, а за семе га треба оставити још који дан, да мало заруди.

Од јечма препоручујем данас ове варијетете:

1. *Imperial Barley.* Погледај само приложену слику, па ћеш на њој видити све ово, што од јечма у зрну тражиш. С леве стране је клас с осјем заједно, у правој својој величини, а с десне стране је без осја, да му се боље голо зрно види. Тек од пре 5 година читао сам у једним америчким новинама о овоме јечму и тада је произвођач овога јечма нудио 1 килограм семена за 10 динара! Данас кошта килограм правог семена 4 динара; у цели, да се семе размножи — није скупо. — Овај јечам произведен је *вештачким оплођењем најбољег америчког дворедог и најбољег шесторедог јечма*; а резултат је, ево овај красан производ — *четвореди* јечам. Без сумње је, да овом новом јечму предстоји велика будућност, јер се код већине шесторедих јечмова не може, због множине збијеног зрна, појединa зрна добро да развију, а крупно зрно увек је боље за ма коју привредну цел. Клас је у овога јечма 10—16 сант. дугачак са 80—100 зрна. Један од мојих стручних пријатеља посејао је прошле године 700 грама семена и добио 450 килограма зрна и 750 килограма врло добре сламе, коју је стока у сласт појела.

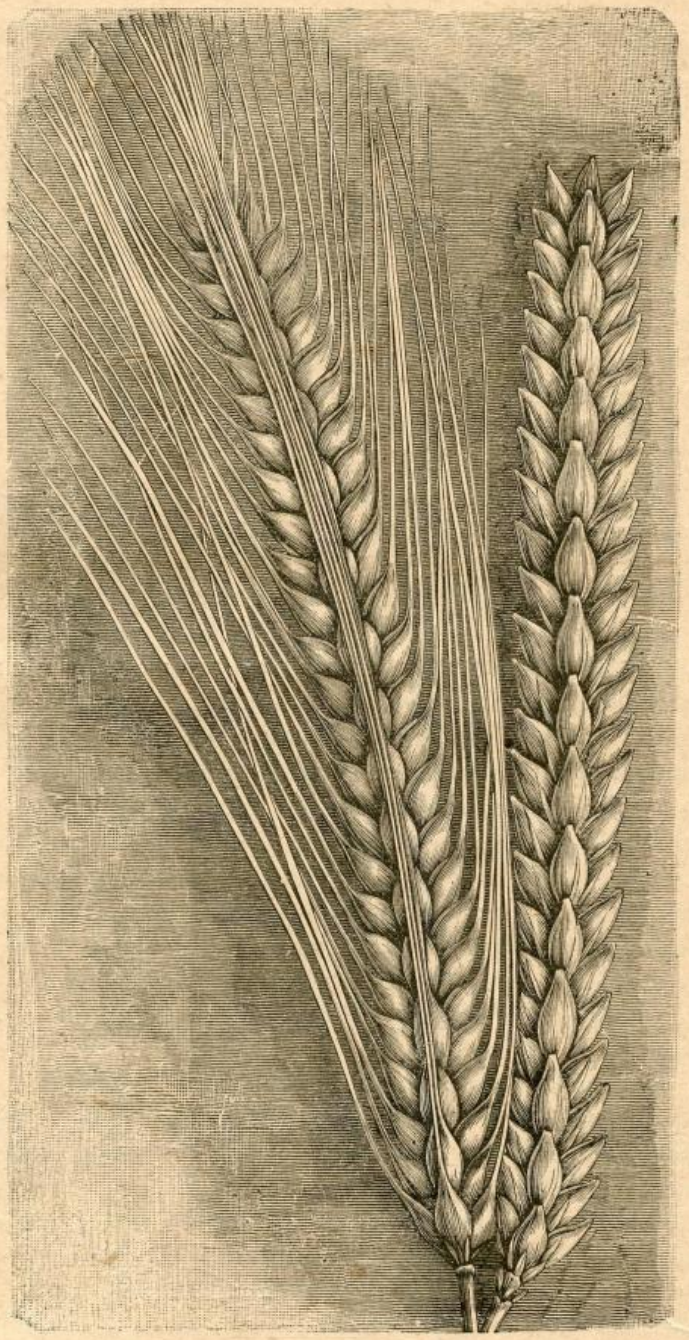

Jmperial Barley

2. *Melon.* Ово је двореди енглески јечам, који, у свему, превазилази сваки до данас познати двореди јечам. Кад се у добру земљу и у своје време посеје, бива му зрно као грашак крупно и тешко; слама је крута и не полеже, а клас је 12 до 16 сант. дугачак, са 38 до 44 зрна. Приложена слика и овај јечам верно у правој величини показује и то десно са осјем, а лево без осја. Цена му је данас 60 динара за 100 килограма.

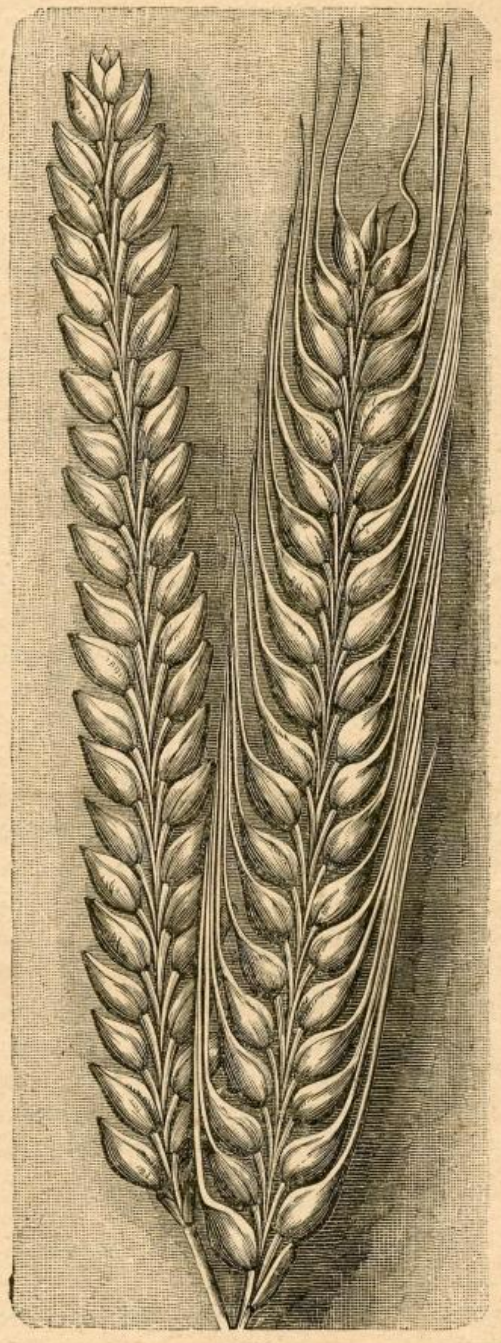

Melon

3. *Chevalie.* Пивари овај јечам најрадије купују, јер је за њих најбољи. Ово је истина један од старијихјечмова, али је добар и добро рађа у свима околностима Зрно му је крупно, слама јака, клас је дворед, 10 до 14 сант. дугачак и носи 30 до 40 зрна. Оригинално, чисто енглеско семе, кад се непосредно од произвођача набави, стаје 60 динара 100 килограма; а у Немачкој ил' Аустро - Угарској пресејаван, може се добити 100 килограма за 25 до 30 динара.

4. *Prima-Donna.* И ово је пореклом енглески јечам, али се у средњој Европи, нарочито у Баварској, поодавно већ сеје. И он је дворед, са изврсним, тешким и крупним зрном. Пивари га врло радо купују и добро плаћају. Добро, чисто семе може се добити по 40 до 45 динара 100 килограма.

5. *Пробстајски.* Овај двореди јечам најраније доспева од свију данас познатих дворедаца. Слама му је 150—160 сантим. дугачка, крута и неполеже. Клас је 13—14 сант. дугачак и носи 36—40 зрна. И овај је јечам за пиваре врло добар Право семе, набављено непосредно из Пробстаја, кошта 40 динара 100 килограма.

(свршиће се)

Мере Министарства Народне Привреде за унапређење шљиварске радње

Министарство Народне Привреде, упутило је властима оних округа, у којима се народ бави сушењем шљива овај распис:

I

Садашња цена обичних сувих шљива веома је ниска.

По извештајима које има министарство народне привреде може се закључити да се обичним сувим шљивама и не ће ускоро цена поправити.

Према томе, и какви су изгледи овогодишњега рода, наши пољски привредници и сви који се баве сушењем шљива, покрај осталих разлога својих нарочито ове године треба да су пажљиви у сушењу и одабирању шљива.

Сваки пут, а сада највише треба за сушење да одвајају само здраве, крупне и подпуно сазреле шљиве; и да се у сушењу и осталој радњи управљају по оној поуци која је преко власти разаслата 12 Јуна 1886 године актом ПБр. 1004.

Овакво смотрено поступање оправдано је прво тиме, што боља и одабранија роба и данас има боље цене, а и у будуће све боље изгледе, и друго што на тај начин одвојене, распрсле и иначе мањљиве шљиве могу се укувавањем за пекмез и печењем ракије утрошити. Добар од сазрелих шљива пекмез а тако и ракија има и домаће употребе а и за извоз добру цену, нарочито јака препечена ракија, која се може лакше чувати и преносити и железницом преко границе извозити.

Очекујем да власти полицијске и општинске народ о овоме искрено и благовремено саветују и обавештавају, па о извршењу и мене известе". (16 маја ПБр. 2105).

II

Стечај за израду сушница

Да би се садашње сушнице у земљи поправиле, те у њима сушиле шљиве боље и брже са мање горива и тегобе,—позивају се овим стечајем сви теоријски и практички спремни људи, који су с овим послом упознати, да своје планове, нацрте или моделе са предрачуном потребних трошкова за израду поднесу министарству народне привреде.

Сушнице ове треба да су јевтине и просте израде, како би их могли домаћи радници израђивати; даље, да су им делови постојани нарочито од пожара и честих поправки.

Трошкови треба ди су срачуњени за какво брдско место округа подринског, ваљевског или крагујевачког.

Поднесене радове прегледаће и оцењивати комисија, која ће се нарочито за то саставити од стручних лица — техничара и економа.

Све сушнице, израђене по плановима које усвоји ова комисија, упоредно ће се опробати 1-ог септембра о. г. у „Топчидеру," на месту које се за то одреди.

У појединим случајима дозволиће се, на молбу конструктера оправдану разлозима, да се изврши и појединачки преглед оних сушница, које су по поднетим и усвојеним плановима на другом месту израђене.

За ону сушницу,израђену до означеног рока (1-ог септ.). по поднетом моделу, плану или нацрту, која изради најбоље суве шљиве за најкраће време, и која се израдом и јевтиноћом највећма препоручи, издаће се из касе министарства народне привреде сума од хиљаду и две ста (1.200) динара.

А за ону сушницу, која одмах за овом дође по практичности и употребљивости, издаће се сума од 600 динара,

Сушнице су дужни израдити о своме трошку сами конструктери; но за израду оних сушница, које одређена комисија по поднетим плановима као по све практичне, корисне и изводљиве означи, даће управа топчидерске економије заједнички кров, потребну цигљу и осуђеничку радну снагу у помоћ.

Конструктерима најбољих сушница чиниће се могуће олакшице, како би се оне у народу што јаче ширile и у што већем броју израђивале.

Планови, нацрти, модели и пријаве примаће се до 15-ог августа о. г.

Збр. 935. Из одељења за земљорадњу и сточарство министарства народне привреде. 31 маја 1889 год., у Београду.

Мајске утакмице с домаћим коњма и ждребадма 1889 године у Шапцу

Заузимљиво и вредно коло Јахача „*Кнез Мијаило*", које стоји под високом заштитом *Његовог Величанства Краља Александра I*, приредило је ове године о св. Тројицама трећу групу утакмица по брзини — трке — с домаћим коњима у Шапцу. У вези с овом утакмицом стваралачко друштво „Коло Јахача" приредило је и *изложбу домаће једногодишње и двогодишње ждребади* и порадило је, те су поједине наше занатлије изложиле по коју групу предмета домаће индустрије, и, на тај начин, спремљена и једна *индустријска изложбица*.

Другога дана св. Тројица 29 маја, пре подне отворене су изложба индустријска и изложба ждребади.

I. Индустријска изложба

У једноме павиљону, на самоме тркалишту, изложено је више предмета домаће индустрије. Ту је било заступљено више наших заната: ножарских, дрводељских, ковачких и терзијских — било је, даље, предмета из наше фабрике у Крагујевцу, а и разних тканина и ћебади фабрике параћинске, и лепих пиротских ћилимова. За чудо је, и јако пада у очи, да нико од наших сарача — сатлера — није ништа изложио. Ово су требали да ураде бар они, који су сматрали, да треба, да упознаду са својим радовима посетиоце на парискоj изложби; јер, пре но игде, они треба да изађу са својим радовима на овакве *наше* изложбе, те да упознаду *наш свет* с изврсношћу њихових сарачких радова, и тиме нама укажу, да не морамо и предмете ове врста набављати са стране. —

Нека нам „Коло Јахача" дозволи, да му приметимо, да би оно у будуће место оваких индустријских изложаба, требало да приређује такове, које ће стојати у тешњој вези са сточарством у опште, а коњарством посебице. Изложба, какву ми замишљамо имала би да обухвати све оне предмете који служе за зготовљење хране и при нези коња, шталски прибор, предмете сарачке — сатлерске, ковачке и подковачке (налбантске); даље, ако је могуће, изложити разне препарате, који служе к бољем познавању састава коња, списе и листове српске, који се односе на сточарство у опште, а коњарство посебице, и т. д. и т. д. Оваква изложба, дубоког смо уверења, што ни „Коло Јахача" држимо не ће порицати, била би далеко интересантнија но овогодишња индустријска. Ово би било можда потешко; али сваки је почетак тежак.

II. Изложба ждребади

Када смо се одлучивали. да идемо на тројичке утакмице у Шабац, изложба ждребади понајвише је утицала на решење: да се иде. Ми смо унапред знали, да су изложбе, ове врсте, занимљиве, него још и врло поучљиве. На њима се види материјал који у земљи имамо, и види како стојимо у коме крају с ко-

њима, колико народ у коме крају показује воље и умешности око подизања ове благородне врсте стоке посебице а сточарства у опште, и најзад, према овоме, на коме ступњу интелигентности, имућности и благородства. — На овој изложби ми смо се млого чему поучили и много што шта незнано сазнали. Овде ћемо изнети у главноме шта смо видели.

На засебном, ограђеном, простору шабачкога тркалишта, под ведрим небом, изложена су, у *два оделења*, ждребад. У првоме оделењу изложена су *једногодишња* а у другоме *двогодишња* ждребад.

Свега је изложено 60 ждребади и то:

Прво оделење. **Једногодишња ждребад.**

Свега је изложено 20

По сполу:

а, мушких 12
б, женских 8

По месту:

1, из вароши, поглавито Шапца:

а, мушких 5
б, женских 3
Свега . . . 8

2, са села:

а, мушких 7
б, женских 5
Свега . . . 12

Друго оделење. **Двогодишња ждребад.**

Свега је изложено 39

По сполу:

а, мушких 26
б, женских 13

По месту:

1, из вароши, само Шабац:

а, мушких 7
б, женских 6
Свега . . . 13

2, са села:

а, мушких 19
б, женских 7
Свега . . . 26

Ван утакмице, а у овоме оделењу, изложено је једно женско ждребе, 2 године из Шапца.

Са овим, изложено је дакле свега 61 ждребе.

Као што се види, друго оделење заступљено је бројно два пута јаче но прво. Даље, види се, да од вароши само је Шабац изложио ждребад, сем једнога из Београда. — Када се, пак, загледа у протокол пријаве, видиће се, да су на овој изложби изложили ждребад само сељани села у округу шабачком. Види се, на жалост, јасно, да у осталим окрузима Србије оскудева она воља око подизања коња и онај понос имати ваљана коња, као што то видимо код сељака у шабачкоме округу. — Колико шабачки сељанин цени коња, нека послуже само ова два примера:

Једноме, чије је двогодишње ждребе добило *другу* награду, даваше један 40 и словима *четрдесет* дуката у злату. Сељак је на то само одговорио, да му није за продају!

Други пример. Један сељак беше с једним 4 год., зеленком, пастувом. Из прека један, даваше му за њ 70 дук. цес., но он му га не хтеде дати, рекав: није ми за продају!

Чим човек уђе у изложбени простор, мора бити ганут пријатним изненађењем, кад види изложен тако леп број и онако лепо однегована ждребад. А када се још увери, да је ту поглавито заступљен само округ шабачки, онда појми шта нам вреди и шта можемо очекивати од овога округа у погледу коњарства.

Рекли смо, да је друго оделење заступљено по броју два пута јаче но прво. Овде имамо да кажемо, да ово друго оделење, не само да је боље по броју од првога, већ и материјал, који је у њему изложен далеко је био бољи но у првоме. Па, ипак, и прво оделење имало је тако лепих екземплара, да, ако се узнегују и даље као што треба, нема сумње, да ће превазићи оне, који су овога пута били најбољи у другоме оделењу нпр. ждребад г.г. Лазаревића потпуковника, Арменулића Леониде, Куртовића Панте, оног наредника (нек опрости што му имена не знамо).

Што се тиче типа изложених ждребади, он је у главноме *тип турских коња*. Ждребе г. Арменулића, пак, показује јасно, да у његовим жилама тече крв енглеских благородних коња. А оно женско ждребе, што је ван утакмице, и ако по пореклу треба да носи тип руских касача, ипак, ми, на жалост, нисмо при најтачнијем посматрању, могли код њега да нађемо ништа, што би нас навело на мисао, да га уврстимо у „*Барс*-“ове потомке. Очито је, да је на њ пренела његова мајка, по пореклу свакако енглескиња, своје особине и тип. Ждребе је по себи лепо, и замерке му не може бити никакве ни у погледу развића нити пак склопа.

Тип већине ждребади овај је:

Глава доста велика уши прилично велике, око — нарочито код ждребади „Билана“ — велико с ватреним погледом, нос прав, поздрве доста широке, врат средње дужине и прилично меснат, гребен доста добро маркиран, крста кратка, прелаз у сапе постепен, сапи ретко праве, махом мало више стрмене; прса доста широка, прсни кош пространи и округао, трбух округао, слабине добро склопљене; плећа добра; ноге доста суве, чисте, јаке, и жиле добро маркиране; скокни зглавак чист; копите правилне и добре. Кожа доста фина. Длака највише зелена; за овом доратаста; врана и алатаста врло мало. Просечна висина једногодишњака је 45 см. а двогодишњака 152 см.

Оцењивачки суд састављен из г.г. *Александра Константиновића*, коњичког мајора у оставци, *Саве Пауновића*, коњичког мајора, *Лазара Р. Јовановића*, управника државне ергеле, *Алексе Живановића*, чиновника министарства нар. привреде, *Алексе Љ. Поповића* и *Кирила Миљковића* марвених лекара и *А. А. Славуја* досудио је:

У I оделењу:

Прву награду. 50 динара. *Награда Његовог Величанства Краља Милана.*

Ждребе женско, ђогасто, 153 см. високо, „*Арабела*“, од државног пастува „*Билана*“. Својина г. *Лазара Д. Лазаревића* коњичког потпуковника.

Другу награду. 25 динара. *Награда Његовог Величанства Краља Милана.*

Ждребе женско, отворено алатасто, лисасто, у обе задње ноге путасто, 152 см. високо, од држ. пастува „*Станлеја*“ Својина г. *Леониде Арменулића* из *Београда*.

Г. *Лазаревић* одрекао се новчане награде, с тим, да се она да ономе сељаку, који је изложио најбоље једногодишње ждребе. Према овоме, оцењивачки суд досудио је ову награду следећем:

Ждребе мушко, отворено доратасте длаке, без других знакова, 144 см. високо, од пастува „*Пегаза*“ (својина Огњана Живковића, капетана). Својина *Радована Јаковљевића* из *Маова*. (Ово је ждребе ождребљено код г. Живка Петровића, поручика).

У II оделењу:

Прву награду. 75 динара. *Награда „Кола Јахача“.*

Ждребе мушко, длаке отворено алатасте, у све четири ноге путасто, 161 см. високо, „*Драган*“, од пастува „*Аси*“ из ергеле Његовог Величанства Краља Милана. Својина г-ђе *Катарине П. Куртовићке* из *Шапца*.

Другу награду. 50 динара. *Награда „Кола Јахача“,*

Ждребе мушко, зелено, у све четири ноге путасто, 155 см. гисоко, од пастува *„Бећко“*. Својина *Живана Гуцоњића* из *Бадовинаца.*

Г-ђа *Катарина П. Куртовићка* одрекла је се новчане награде, с тим, да се она да ономе сељаку, који је изложио најбоље двогодишње ждребе.

Према овоме, ова награда, 75 динара, дата је *Живану Гуцоњићу* из *Бадовинаца;* а награда, која је имала њему припасти, досуђена је као *трећем* најбољем:

Ждребе мушко, зелено, 152 см. високо, *„Вајкан“*, од државног пастува *„Книћанина“*. Својина *Лазара Петковића* из *Трбушнице.*

Награду од *сто динара у злату,* коју је даровало *Српско Пољопривредно Друштво* за *најбоље двогодишње женско ждребе* коме је сопственик који наш привредник, који се занима и земљорадњом, оцењивачки суд досудио је, да добије:

Ждребе женско, длаке доратасте, 150 см. високо, *„Алка“*, од државног пастува *„Абдула“*. Својина *Живана Милосављевића* из *Глоговца.*

Сем ових награда „Коло Јахача“ обдарило је остале излагаче лепом литографисаном сликом свога Високог заштитника Његовог Величанства Краља *Александра I.*, а писмене књигом „Основи коњарства“ од Лазара Р. Јовановића.

Пошто су раздате ове награде, изведена је *утакмица у дресури,* у којој су учествовала четири српска коњаника резервиста и *утакмица у јахаћој игри,* у којој су учествовала три српска коњаника резервиста.

Посетилаца на изложбама, и при овима двема утакмицама, било је доста, око две хиљаде, — што јасно сведочи колико се свет интересује за ове ствари. — Време је било целога дана врло лепо.

Враћајући се с изложбе у варош, душа нам је била испуњена задовољством, што је изложба тако сјајно испала.

Друштву Коло Јахача „Кнез Мијаило“ потомство биће благодарно за напоре, које оно сада улаже око ове установе. Ми, пак, од срца им велимо *хвала* за ову приређену изложбу, и нека је хвала и слава свима излагачима за њихове труде.

На завршетку још ово: „Коло Јахача“ урадило је врло мудро, што је у ово време приредило ову изложбу ждребади, јер управо сада може да се оцени, са колико је пажње, бриге и труда, ко своју ждребад гајио; у друго које време — лети или с јесени, ово би било тешко увидети. — Нека би „Коло Јахача“ и у будуће само с пролећа ове изложбе приређивало!

БЕЛЕШКЕ

Свиларство у шуми

Од како се појавила заразна болест код дудовог свиленца (свилене бубе) стало се предлагати да се гаји растов свиленац нарочито из северне Кине и Јапана (Antheraea pernyi u Jama-Mai). У Немачкој још и данас се гаји тај растов свиленац, јер се због оштре климе тешко подиже дуд. Неки Бухвалд гајио је у изданичкој шуми растовој, великој 10 ектара, растов свиленац и доказао је, да се то може радити и у великим шумама изданичким и да ће се труд и трошак добро исплатити. Одгајене чауре од растовог свиленца дале су свилу, која је имала једнак. и тако мекан конац као и најбоља Миланска свила. Вели се, да је боље гајити северокинеског растовог свиленца него јапанског. Тако изданачке ситне шуме могу нам поред дрвета и осталога донети велику корист и од гајења растовог свиленца. Добро је поразмислити о овој корисги од шума у земљама, где се растове шуме много и лако подижу изданцима, па не могу да истрају и дорасту за крупну гору, а као гориво је дрво јевтино можда за то, што има шуме доста или што има у близини каменог угља за гориво.

ГЛАСНИК

Непогоде, 9 овог месеца падао је град у општини добросавачкој, округу београдском; 16. у општини бачинској, округу јагодинском; 17. у општини подгорачкој и валаконьској срезу бољевачком округу црноречком а 18, у селима Попучкама, Луковцу. Дивцима среза тамнавског округа ваљевског. Штете су доста знатне.

*

Из расадника за америчку лозу у Неготину имамо од руковатеља овај извештај:

Калемљено је на Рипарији која је на стално место засађена.

1. Врањске лозе без семена	200	калема
2. Четерешке домаће	1740	»
3. Зачинка домаћег	900	»
Свега на стално место	2840	калема

На пропорцима од Рипарије и нешто Жакеца, а засађено после калемљења на стално место у нарочита оделења.

1. Зачинка домаћег	1211	калема
2. Четерешке домаће	715	«
Свега на пропорцима	1926	калема

На резницама од Рипарије који су калемови одма метути у растило да се пропоре и приме калемљено је:

1. Врањске лозе без семена	234	калема
2 Багрине домаће	1800	»
3. Белине	3586	»
4. Четерешке домаће	5235	»
Свега на резницама	10855	калема

Највише је калемљено (пропорци и резнице) ножем по енглеском начину, за тим подједнако са маказама и у процеп код лозе која је стално засађена.

Остало је да калеми извесну количину багрине на стално место а то ће чинити по ивицама парцела од Рипарије. За тим да калеми оживљену лозу од Рипарије и зелено калемљење.

ТЕЛЕГРАМ

Из Лапова, 18, Јуна

У селима покрај пруге крагујевачке град сатр'о усеве. Нужна је брза помоћ.[1]

Др. Ђурић.

[1] Подсејавањем кукуруза, нарочито жутог брдског или страног, Чиликвантина и Секлерског, може се штета накнадити. Сем тога хељда и мувар могу се сејати. У.

ДОПИСИ

У Валакоњу, (ср. бољевачки), Јуна 1889 год.

До Тројица била је велика суша; од тада киша чешће пада. Неких дана било је и хладно У најближој околини (на северу одавде) било је време за рад много повољније.

Народ се бавио и бави у овом времену прашењем и огртањем кукуруза и др баштенским пословима.

Стање је усева — сем пшенице, крупника и овса — врло повољно. Кукурузи су дивни. — Шљиве нису одржале род. — Ливаде још не косе у велико — него тек по неки.

Посејани усеви биће довољни да исхране народ, јер се за продају слабо и производе. С те стране народ се помаже стоком.

Грађа је прснуло по мало у оближњим селима. Штете нема.

Здравље је у људи добро.

Надница је 0·60 дин. с напојницом и храном.

Закупна цена ектара јесте 15—20 динара.

Каменац,
учитељ.

У Медвеђи, 8. Јуна 1889 год.

Време је било угодно. Од 27. маја па до данас три пут је падала киша с бујицом.

Кукуруз добро напредује.

Пшеница је нарасла велика, искласала лепо. Ну много је поједе неки инсекат који је — посматран увеличавајућим стаклом — боје црне, тела дугуљастог, мале главе, шогу 6 подељених у чланке и мрежастих крила. Влат — клас — поједе од врха па до пола, и одмах прелази на други влат. Пшенице не ће бити ни у пола, као што се народ надао.

Јечам је врло добар и кроз који дан одпочеће жетва Овас — зоб — на местима је добар, а на местима рђав.

Виногради су прецветали. Грожђа има у изобиљу, предузето је друго прашење.

Траве су добре, кроз који дан одпочеће кошење

Елементарних непогода није било.

Код свиња се појавила «Гроница,» од које су болести много брава угинули, остале стоке и људи здравље је повољно.

Цене појединим усевима и производима умерене су. Наднице тежачким радницима плаћају се по сел ма 1—1·40 динара с газдином храном и напојницом. У Свилајнцу без ове 2—2·80 динара.

Пав. М. Радосављевић,
економ.

Врњци, 12. Јуна 1889 год.

У току Маја месеца биле су изванредно јаке врућине, а дешавају се и «провале облака,» тако н. пр. у почетку маја била је једаред ноћу провала облака од које су предошли потоци и речице те су врло велике штете нанеле; овакову воду још нико у овој околини запамтио није. Почетком јуна (2-ог) падао је и град — туча, — али није велике штете за собом оставио, и од 2-ог јуна готово сваког дана пада киша, доста плаховита и с јаком олујином.

Воће је у току лепога времена прецветало и било је почело да боље бити не може, но одмах по цветању уби га тзв. «тоња» усљед чега све опаде те и ова нас година остави без шљивовице; на воћњак, сасвим по мало има шљива; као год што су шљиве рђаво родиле тако је исто рђаво родило и остало воће.

Кукурузи су у току врућина били доста у порасту поскочили, но сада, усљед ових киша почеше јако напредовати. Друго копање — огртање — кукуруза одпочето је пре неколико дана и још није свршено.

Озиме стрмине и сасвим рани јари може се рећи да су добри, а јари подопне посејани не ће нам донети никаквих прихода сем сламу и то кратку, за храну стоке.

Траве су ове године врло добре, само што се кошење још не предузима.

Жирородна гора родила је врло добро.

Стање здравља код људи и домаће стоке за сада је повољно.

Митар А. Рајковић.

ПОЛАГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА ИСТИЧЕ

Овим бројем истиче рок полагодишњој претплати «Тежака» за ову годину. Ми на то потсећамо своје читатеље, да треба претплату обновити па да се не обуставља шиљање листа.

Место уобичајенога *позива на претплату*, који се не чита, доносимо ово неколико напомена, од којих се надамо већему успеху.

Пријатељима српске пољске привреде

Још првим бројем «Тежака» ове године оглашено је *привредно доба у Србији*, и једини у земљи лист који служи најглавнијој грани привредној — пољској привреди, оправдан је тим самим, што је једини. Но ми при свем том истичемо питање: треба ли га издавати ако одзив не оправдава жртве ради њега; и чиме се може обезбедити самосталан опстанак овоме листу?

Из сачињених статистичких података о претплатницима «Тежака» види се да има сем осталих занимања, претплаћених за ову годину само:

10 учитеља,
31 свештеника,
19 школа и
15 манастира.

Из благајничких књига види се да је за ових 26 бројева «Тежака» примљено претплате место 4.000 динара свега 423 динара. Међу тим издато је преко 1.500 динара печатњи, а и толико хонорара писцима и за друге издатке око печатања листа.

Сем новчаних жртава залагало је уредништво снагу својих 80 сарадника и дописника, и донело леп низ чланака и др. поука

Излазећи недељно, и дајући особене прилоге, лист овај не само да даје више садржине, но што је обећано, него спрема 1 лепу слику са бојама. Стално умножавајући своје сараднике, нада се да ће и једрином поуке «Тежак» ове године добити.

Непрекидном пажњом коју обраћа брзом и тачном отправљању листа труди се да и с ове стране задовољи своје претплатнике.

Све жртве које «Тежак» чини имају се накнадити оном незнатном сумом од 4 динара на пола године (8 дин — 5 фор. на годину).

И не само то, него *све што отуда претекне*, од добивене претплате, нити иде уреднику, ни коме другоме, него опет *српској књизи* и *унапређењу привредном*,

Ето како једна страна савесно испуњава и премаша своја обећања, а мало пре видесмо како друга страна — претплатници то чине.

Коме треба овај лист?

Свештеници и учитељи спремани су и у школи особеним предавањем упућивани на ону науку коју проповеда «Тежак». Учитељи су обвезани поучавати томе занату и своје ђаке. По томе ради свога усавршавања треба им овај лист.

Свештеници особито сеоски, упућени су местом где живе а нарочито оскудном зарадом, по познатој речи *«иоиуј но и иреоруј»*, да се пољопривредним радом баве. Старешине манастира одвојени од парохијских зарада, упућени су на привреду свога имања, а не ретко и лични пољопривредни рад, па би им колико ради бољег издржавања, толико и ради угледа у народу било потребно да се упознају са привредним стањем земље, са напрецима привредним и разним корисним проналасцима, на кратко са свим оним, што «Тежак» има у своме програму. Зато би било потребно да и учитељи и свештеници и старешине манастира читају овај лист за који Друштво залаже доста својих средстава и непрестано се стара да га усавршава, како би све боље намиривао потребу, ради које је покренут.

А шта да кажемо о земљорадницима, о маси народа, је ли њему потребан лист овакве садржине.

Ми мислимо да нам се то не може спорити, да му је заиста потребан, па треба да га држи и онај, који би га морао носити другоме да му прочита, као што један винар држи на страном језику стручан винарски лист, па га носи другима да му преводе.

У нас бави се земљорадњом 90 од сто становника, управо и више.

Ради тога народа и ако је велики део неписмен, треба да излази један лист намењен пољској привреди, и кад «Тежак» већ двадесет година постоји, онда треба га одржати и унапредити. Ради тога народа треба овај лист да иде свакој општини, свакој цркви, свакој школи, и свакој среској канцеларији.

Може се рећи: Скуп је. Да дозволимо и то. Учитељу који често нема своје земље, или свештенику сеоском, који је тако мало награђен, може и бити скуп; али може ли бити скуп за школу, кад га сва школска општина плаћа, или цркву, кад је црква плаћа. То не, или то бар нико доказати не може.

У нас излази толико политичких и књижевних листова и листића, да слободно можемо рећи неби било штете да их је мање.

Ми смо уверени да се ни они не могу похвалити многом претплатом, али ипак смемо правити овакав закључак, да се у нас при свој новчаној оскудици још доста пара за бацање налази. Па би се с правом могло очекивати да се и на «Тежак» жртвује по 8 динара годишње.

У прелазном добу, у коме видимо да сву пажњу ваља привреди земаљској поклањати, а неприлеже нам се још на посао, јер је досадашња навика била некуд подеснија, — у томе добу, велим, добар савет увиђавнијих људи вреди ће много.

И ми се овим на све такве увиђавније људе обраћамо, и молимо их, да се у својој околини потруде око ширења овога листа и око остварења изнетога плана. Касе школске, манастирске и црквене, могу лако учинити тај незнатни издатак и олакшати својим учитељима, свештеницима и старешинама сазнавање његових поука и разних привреднх бољитака тако потребних њима самима, народу и подмлатку.

Један број «Тежака» суду општинском од неколико села, за кметове и деловође; један за школу за учитеља и дечицу; један за цркву, за свештенике и све који цркви долазе, неће бити тешко јер сва три броја једва стају 24 динара, колико стају једне политичке новине.

За овакве издатке, у колико зависи од одобрења већих власти, надамо се, неће ни оне чинити никаквих сметњи. А да ће тада тиме моћи лист да уђе у сваки крајичак Србије и да сваку привредну новину отуда донесе и сваком томе крају корисну поуку однесе, — то се по себи разуме, и за то залаже уредништво своју часну и до сада толико скупим жртвама одкупљену реч.

Пријатељи привреде народне, на вас је дошао ред. Заузмите се, и делом помогните

Уредник
М. М. Савић.

Цена мањим огласима; Од *четит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Неколико пољских усева за препоруку. — Мере Министарства Нар. Привреде за унапређење шљиварске радње. — Мајске угакмице с домаћим коњима и ждребадма. — **Белешке**: Свиларство у шуми. — **Гласник**: Непогоде. — Калемљење лозе у расаднику Неготинском. — Телеграм из Лапова. — **Дописи**: Из Валаконја, Медвеђе, Врњаца. — Истиче рок претплате Напомена пријатељима српске пољске привреде.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. В.

ДОПИСНИЦИМА КОЈИ РЕДОВНО И ПО ОБРАСЦ ШАЉУ ДОПИС ДАЈЕ СЕ ЛИСТ БЕСПЛАТНО.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 27. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 2. ЈУЛА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

Како да се створи прођа нашим сувим шљивама?

Свима нашим производима опала је и готово са свим стала прођа. Томе није баш главни узрок, као што неки тврде, наше примитивно произвођење; него наши производи немају с тога прође; што се несолидно израде и купцу потуре.

Несолидност у радњи изазвата је простом потребом да произвођач добије што више пара, а на то су га натерали наши варошки шпекуланти. На пример да узмемо шљиве. Американац троши с године у годину све више сувих шљива; троши их и купује, али српску шљиву не ће да види. .

За што?

Он вели да не ваља. Не ваља, јер наши трговци подмећу место добрих најгоре шљиве. Американац купује шљиве за јело, он је једе као вариво; у место салате уз свако месо, и на друге начине. На као што тражи добру говеђину за бифтек, он тражи тако исто и добре и чисте шљиве за компот; и пошто српски трговци не ће да му добру и чисту шљиву пошљу, они не ће ни да је једу ни купују.

После тога наши су трговци слали добре пробе шљива и на ту пробу извукли новац, па после послали право ђубре, те су купци штетовали грдне суме па им сад нико не верује.

Нама је познато, да неки наши трговци купе од сељака по неколико десетина товара шљива, па кад буде на исплаћивању, он му обустави неку суму на неки радош!... Е, вала, ни сељак не ће после да исуши шљиве добро, па их остави посировије, да буде тежа, и да му бар сировина трговцу радош плати.

На тај начин нестаде произвођење и сушење добрих шљива, а кад тога нестаде, и прођа нашим сувим шљивама престаде; јер нико није побудалио, да своје красне паре баца у мутну Марицу. Што је тако рђаво сушење шљива, сам произвођач не може се толико кривити колико трговац, јер трговац својом несолидном радњом нагони сељака да изводи рђавије сушење шљива; али разуме се, да таквом рђавом послу треба и трговцу и сељаку стати на пут.

Прећашње године, кад су суве шљиве имале добру прођу, навукле су наше пољопривреднике да засаде доста шљивака па и сад засађују, надајући се бољој прођи. И опет, и ако је готово са свим пала прођа нашим шљивама, пољопривредници је сваке године суше. Али како? Мало их има, и редак је тај пољопривредник, који поштено исуши шљиве; сваки гледа: да их мало незрелије омлати, да остану сировије, не одабира их и т. д. употреби сва могућа средства, како би му шљиве биле теже, те да само на тај начин открка радош трговачки.

Али да се баш суше најпоштеније, опет сумњам да би их Американац куповао, јер би их трговац кварио. И на тај начин, српске шљиве немајући прође, трунуће у ваљевским и београдским магацинима, многе ће се са свим покварити те не ће ваљати ни за какву употребу и однеће их брза Колубара или валовита Сава. Тако ће многи пропасти, а пољопривреднику ништа друго не остаје, но да шљиваке на ватру положи. Ракију да пече, не рентира му се; јер нити има у Србији као до сад проходње, нити се на страну може извозити због велике ђумручине. Србију већ одавна почела је подмиривати шпиритуља.

Ну узмимо, кад би наше шљиве биле *са свим* добре, без икаквих мана; узмимо да наши трговци такву робу не би кварили, нити би какве подвале чинили. — опет, да ли би наше шљиве имале ваљану прођу? По свима изгледима ми тврдимо да не би; а не би из простог узрока тога, што купци опет не би веровали да су наше шљиве добре нити би имали гаранције у солидност радње наших трговаца. «Ко ме је и лане био, није ми ни ове године мио.»

Треба се дакле трудити, те ујемчити ваљано сушење шљива и гарантовати купцима да су добре. Да би се то могло постићи, ми мислимо да би требало ово урадити:

1. Да министар народне привреде нареди властима, да контролишу сушење шљива и нареди свима који их суше — да суше добро. Не изађу ли шљиве добро, да се одузму и униште, као штетне по здравље; чему има ослонца и у казненом и у санитетском

закону нашем. Тиме би нагнали произвођаче да шљиве само *добре* суше, како не ће на пијацама пропадати.

2. Да се и покрај тога, при преношењу шљива на страну, прегледају стручним и неповодљивим комисијама, па на сваки џак удари печат комисиски, како трговац не би могао мењати или вадити шљиве па их кварити и т. д. а покрај тога издати и сходно уверење, како би купци имали гаранције да су шљиве добре, и

3. да се ово све саопшти свима светским пијацама, како би се купци знали управљати, и сазнали за оваку гаранцију.

На овај начин за кратко време никако не би код нас било рђавих шљива; јер произвођач ако их ђаве произведе — одузму му се и униште; трговац ако их направи рђавим или му се покваре и униште; и никако се рђавим шљивама не даде на пијац. Само добре шљиве могу се пропустити, али оне имају комисиско уверење да су добре и за већу гаранцију да се друге не подвале — удара се на сваки џак печат.

Кад купци сазнаду за такве услове повољне за њих, разуме се да се немају чега бојати, и без бојазни ће куповати наше шљиве; које им се не могу никако подвалити; јер оне које имају уверење и печат на сваком џаку — те морају бити добре; а оне, које тога немају, купци ће знати да су шверцоване па их не ће ни примати.

Овим начином, била би купцима и капара осигурана; и разуме се, да би без сваке бојазни наставили куповање српских шљива; које би изашле на глас и добиле пажњу купаца.

Да министарство народне привреде ове реформе у нашем привредном животу изврши, има довољно ослонца у постојећим законима и ово просто административним путем може извршити. Ми се с правом можемо од данашњег министра надати.[1]

Ко хоће о овој ствари опширније да прочита, ми га упућујемо на прошлогодишњи «Тежак» стр. 89 и 133. где ће наћи врло ваљан чланак «Потреба контролисања пића и јестива у Србији» од г. Милутина М. Савића, с којим се у потреби контролисања слажемо. Треба један пут стати на пут кварењу сувих шљива и других јестива, што веома убитачно утиче на здравље човеково, а и на прођу наших производа.

Пожега, 23 Јун 1889 године.

Драг. Н. Лапчевић

[1] Кад смо 1887 године о овоме писали, неки господин, чији потпис писмо били у стању прочитати, ставио је на рукопису: «На приватан рад, држава не може утицати»... и т. д. Ово лажно економско начело осуђују сви свесни економи, а нарочито Чернишевски у свом делу: «Економска радња и законодавство». — Истина овдашњи уредник «Тежака» ту је рецензију поништио и по свој прилици чланак хтео употребити као допис, па и то не учинио; и нека је хвала садањем уреднику, који нам је нашао тај чланак, те сам га поправио у оноликo, колико је било прошло време, јер је био спремљен искључиво за 1887 годину.

НЕКОЛИКО ПРЕПОРУКЕ ВРЕДНИХ ПОЉСКИХ УСЕВА

од

РАДИЋА

(свршетак)

Раж

Песковита иловача, нарочито ако је пропустљива здравица, најбоља је за раж; али она успева и на самој пескуши, наравно са слабијим доходком. — Озима раж врло лако измрзне у слабим пескушама, које су угодније за јаре варијетете. На чврстим, влажним земљама, слабо рађа. Раж у опште захтева добро уситњену, трошну земљу. — Што се год раније посеје, тим је раж боља и сигурнија, а главно је правило при сејању ражи, да се не претрпа дубоко. Раж треба жњети онда, кад зрно *почне* да тврдне, па онда треба оставити у руковедима — ако време допусти — два до 3 дана, па онда треба у снопове везивати и у крстине слагати. Кишовито време при жетви мање уди ражи но пшеници. — Најжешћи непријатељи озиме ражи јесу пољски пужеви, који се нарочито у великим гомилама указују кад је влажна јесен. И с тога треба раж доцније посејати, да довољно ојача, док се пужеви укажу. — Јара раж ни у колико се не разликује од озиме ражи, и може се врло лако у озиму преобратити. Кад се јара раж врло рано с пролећа посеје, онда се од ње добивено семе може идуће јесени као озимо посејати; и овај ће усев бити издашнији, јер има више времена да се боље убокори.

Од ражи су — за наше прилике — следеће врсте најбоље:

1. *Француска, планинска раж.* Много више расти од наше домаће ражи, па је много кориснија од наше домаће ражи, па је кориснија због дуже сламе, а и зрно јој је много крупније. Раније посејана, било с пролећа ил с јесени, јер се и као јара и као озима сејати може, много се боље бокори и тада много обилатије и рађа. И по слами и по бусу види се на први поглед да је врло добра за планинске пределе, јер је јако издржљива на зими. — Цена је 24 дин. за 100 килограма.

2. *Иваньска.* Ово је један варијетет ражи, који заиста сваку хвалу заслужује, а у свакој земљи и под свима климатским приликама успевати може. Од ражи ова ми је пре 25 година прва била, која ми је препоручивана са више страна, па је заиста и данас сваке хвале и препоруке вредна. Осим што је врло родна, што свима климатским неприликама одољева, препоручујем је и с тога, што се необично бокори. Цена је 24 динара за 100 килограма.

3. *Крупна јара раж.* Ово је раж, која је тек пре 5 година у трговини позната. Кад сам ју пре 4 године за опит купио, платио сам за килограм семена 2 динара. Истина беше скупа, ал и — вредна! Данас коштају 100 килограма само 36 динара, а то с тога, што је многи већ у велико сеју; и заиста, ко жели нешто изврсно у ражи да има тај нека сеје ову јару раж.

Овас

И овса има у многим варијететима, као и осталих пољских усева. Хрђаво је и погрешно мишљење већине наших пољопривредника, да овас у *свакој* земљи *добро*

раћа; да њему не треба велике пажње у погледу приуготове земљишта и т. п. Овас истина и у слабијој земљи успева и раћа, али је и он културна биљка, која боље раћа и плаћа, што јој се год већа пажња у нези даје. Што боље земљу, с јесени још, за овај узоремо; што га с пролећа раније посејемо, тим ћемо бољег, тежег и крупнијег зрна добити; а то нам је и цел. — Овас неједнако сазрева, па га зато онда треба жњети, кад је већи део сазрео; што је недозрело још пожњевено, то ће у одкосима и крстинама дозрети. Презрео овас врло се лако млати, па би нам и осредњи ветар многу штету нанео, кад би оставили да нам овас на њиви *сав* пожути — сазре. Оборен овас треба два три дана да лежи у одкосима, да падну на њега две три росе, онда ће му слама бити боља за израну стоке — то нас је научило искуство.

Ја сам до данас чинио опите са врло многим варијететима овса, као н. пр. са *сибирским*, *лиговским*, *пробстајским*, *Waterlov*, *Excelsior*, *Milton*, *Victoria* итд. и на разним изложбама добио сам за њих награде, али их све у свему надмашује најновији амерички овас *Triumph*. Приложена сл. представља овај овас у једној трећини праве величине. Ево му верног описа његових својстава, каква је и на опитној леји «Ратарске школе» у Краљеву показао:

Разлика између овога овса и осталих, који на опитном пољу посејана беше, показивала се јасно одмах с почетка у порасту, и младе биљке овога овса падале су сваком у очи и док није пустио класа, дотле је сваки питао: «каква је ово биљка?» — Док код осталих овсова по 2 до 3 класа из буса порашћиваше, бусао је овај овас у тој мери, да из једног буса по 8 до 12 класова избијаше. Кад погледамо на младе биљке, док још 4—5 листа имају, помислићемо пре да је трска или кукуруз, тако му је лишће широко, и нико с почетка није веровао да је то овас, све дотле, док му није избило класје. Сваки клас сачињава већ сам за себе читаву киту и носи 160—250, а било је и са 380 зрна. — Слама је 160—200 сантим. дугачка а дебела као танка трска и тако јака, *да, поред све тежине класа, овај овас није полегао године 1886. кад је у два маха тако велика холујина била, да су све стрмине до земље оборене биле.* Њега треба само ореће посејати, не треба га посејати густо, јер по свему судећи, јасно је, да овај овас много више места за своје подпуно развиће потребује но сви остали варијетети. У кратко речено, најглавније су особине овога овса: *јак бус, дупли и тродупли род у зрну, дугачка и јака слама да не полаже.* Ове особине довољне су, да свакога пољопривредника нагоне, да овај овас посеје, с почетка у мањој количини док се подпуно не увере о свему овоме, што сам овде рекао. То ће бити у њиховом интересу. Што се родности тиче, она ће по земљи и њеној приуготови бити разна; јер људи, који су чинили опите и тачно водили о томе рачуна, дају нам ове резултате: на опитном пољу «Ратарске школе» добивено је од 100 грама посејаног семена 23 килограма зрна; г. *Клос* у Апендорфу, добио је од 100 грама посејаног семена, 27½ килограма семена; *Хајнце* у Шенхаузену, добио је од 1 килогр. 44 килограма, али и сам признаје, да га је на слабој земљи посејао; *Тизен* вели: посејао сам — осим на пољу, где сам врло добру земљу изабрао и све учинио што је требало — два зрна и у повртњаку, у даљини од 50 сантим. једно од другога. Из једног од ових зрна избило је 39 класова, од којих је сваки просечно 150—200 зрна имао; а из другог зрна избило је 27 класова са истим бројем зрна; а на њиви

Triumph

сам добио, од *једног* килограма посејаног семена **432** килогр. зрна. Пожњео сам и омлатио зрно, све у присуству мојих комшија, пред којима сам и посејао. Цена је семену овога овса, кад се непосредно од произвођача набави, 50 динара за 100 килограма, а у Европи произведен кошта 25—30 динара 100 килограма.

У прилог ка познавању појединих места

У врањском округу у Дервену, у општини цепској и у суседној општини рупској у власотиначком срезу, као још у неким селима околних општина, *необично много мокре крв говеда*, тако да ретко који брав достигне природну старост, а да га не снађе ова болест, од које се говече суши и чамуња највише до пола године, па угине. Ова болест влада у говедима од ваикада у овом крају; а напада и она говеда, која су на страни одрасла, па се овде доведу.

Говеда су у овом месту, где влада ова болест, необично кржљава и никакво побољшање се не осећа но потпун застој

Шта је узрок овој болести овамо нико не зна,[1] а држи се, по причању народа, да има некаква трава што расте међу папратом, па њу стока опасе и тако се разболи. али ту траву нико не познаје.

Још постоји и овака гатка: да је ово била земља Вука Бранковића, косовског издајника, па да ју је проклео Бог, да у њој говеда мокре крв због Вуковог греха.

Папрати, у овим местима, заиста има и одвише; а она као што се зна обично расте на земљи довољно неосветљеној, моћној (снажној), али некултурној (дивљој) и још влажној. Већи део утрина и испаша; на којима стока преко лета пробави, управо је састављена од оваке земље; а ово долази од самог склопа земље; тако, ко је путовао кроз ова места увидио је: да су састављена из самих рупа, провалија и котлина.

По овим котлинама обично поред река (које су доста изобиљне) настанило је се по 20 до 30 домова људи и то су засеоци (махале). Од једног засеока до другог мора се често путовати читав час преко врло успртих и високих брда; док ваздушном линијом не би се путовало можда ни 10 до 15 минута.

Овако је село Рупје састављено из неких 8 чини ми се, засеока, а име „Рупје" да ли је добило од ових природних рупа и котлина; или отуда што су се од давнашњих времена копале по њему рупе (мајдани) те вадиле руде, то би требало објаснити. Кад се у главном узме на око привредни план у овим планинским местима, онда се на земљи види овакав распоред привредника:

На врховима висоравнима (које су обично голе — без шуме —) находе се ливаде сеоске. Оне су праве планинске ливаде, с оном густом ситном травом. Испод ливада у присојцима разрађено је по нешто земље за по мало њива, на којима се сеје раж, јечам, овас и кромпир и ништа више (ништа више и не успева), После њива настаје букова шума обично у смеши са лишћарима који успевају у њеном рејону: и то по негде гушћа, по негде ређа, старија или млађа.

Онде, где престаје шума, настаје силна папрат, која се шири на врло великим просторима угушујући готово сваку другу траву. Овако иде обично до самог засеока или ако овог нема онда у котлину — думак, —

Ове просторе где расте папрат, сунце, мало или ни мало, преко дан греје. — *А где нема сунца нема ни живота.*

[1] Видети о томе белешку Др. М. у ид. бр. У.

Да се увиди колико су у склопу и затвору ова места, навешћемо још једну појаву која овамо влада, а то је: *да се у овим местима врло слабо осећа кад дува ма који ветар.* Осем што се кроз Дервен низ Мораву јако осећа кошава, коју по неко овамо зове „моравац". За овај ветар Дервенчани говоре у шали овако: „Ми имамо само један ветар, али он не оставља док у сваки буџак не завири". — Или овако: „Одакле извире ветар?" а други му одговара, „из рупе у Цепу".

Јачина овог ветра долази отуда, што кошава дувајући с голог Стрешера и Чемерника, као највиших брда у овом крају, заиста улази код Цепа у клисуру Дервен као на каква врата; пошто се одбије од околних већих брда, ко што је крш „девојачки камен" више Цепа: па јури низ клисуру као низ какав олук.

Говеда, која живе поред Мораве а не иду на пашу у планину, врло ретко пате од крвомочљивости.

Све ове околности кад доведемо у свезу са оном претпоставком да гушавост код људи по Краљевини Србији од г. Карића долази усљед неосветљености и слабе промајности неког места; а ње — т. ј. гушавости — у овим местима има; онда да се посумњати *да та неосветљеност и не промајност не буду узрок и крвомочљивости код говеда (?!)* па се приписује трави коју нико не познаје.

Сећам се да сам читао негде у белешкама „Тежака" из ранијих година да крвомочљивост код говеди појављује се у оним местима, где расте много дрво јова, па вода јој испира жиле и тако стока пијући ту воду разбољева се, међу тим тога дрвета овамо нема у овом месту о ком говоримо.

Као што овде влада местна болест на говедима, тако у селу Губеревцу у београдском округу срезу космајском постоји болест на пилежу и нико у том селу не може да подигне ни једну врсту пилежи, но угину пре но што и порасту. — Ако се пак донесе пиле са стране одневговато и одрасло па почне да носи јаја оно их не носи са тврдом љуском но само са кожмурицом као оно кад јаје постоји у сирћету па одмекне.

Људи тамо веле да је узрок овој болести минерална вода која у том селу на више места из рудника извире па је пилеж пије и разболева се.

Да ли је то истина?

Стока по природном нагону не ће да једе отровну траву и да пије минералну воду; као што се може видети у Мајдан-Пеку где извире и стиче се читава речица из бакарних рудника, па се зелени од раствора бакарне руде и отровна је па је стока не пије.

Но ако минерална вода и разблажена може бити стоци шкодљива то таковних вода без сумње овамо има, пошто има у изобиљу руда. Можда би требало и ову околност узимати у обзир при тражењу узрока овој болести код говеди!?

Поред крвомочљивости код говеди и гушавости код народа има много и *глувонемости* у овом месту; тако, при попису људства нађено је у једном сецу у овој околини (које у колико се сећам нема више од 30 домова) око 12 душа глувонемих.

Одкуда је ово?

Све ове појаве скупа оличене су у једној доста саркастичној причи; као, да је се био некад Бог смиловао, да одвоји све што је немоћно и са маном од здравог света. — На наредио неком свецу да их покупи и однесе на одређено за њих место; и он их покупи у једну торбу па пронесе овуда, али му се торба откине и они немоћни попадају па се разиђу опет по свету али овде их највише заостане.

Нешто ове местне болести, нешто кршност места (јер се нигде с колима не може да ради), за тим неродност земље, а, у неколико, и сурова клима; узрок су те је и сам привредник у овом месту доста заостао и нема довољно устаништва за рад. А последица свега овог јесте *врло рђаво привредно стање у овом месту.*

Предузети што год у скоро за побољшање привреде, као н. пр. што би се могла обратити пажња на воћарство, које би се са успехом могло предузети на више места а нема га (воћа); или предузети поново рад са вађењем руда: или подигнути какве радионице н. пр. ткачнице сукна на обилатим планинским рекама овамо (а вуне има доста у овој околини), било би право спасење за ово место. — Уз то још пронаћи начина за сузбијање ових болести а по могућству и лека против истих; било би са свим добро.

Кад је се пре неколико година рударило у овим местима, и ако у малом и не савршено, боље је стање било, јер су многи око мајдана находили посла.

Савко Кучинарић

БЕЛЕШКЕ

Шумарска правила за приватне

Треба увек имати на уму ову поставку:

Са што мање средстава добити што веће користи, дакле доћи до што веће добити. Мешовите се шуме лакше подижу и са омање трошка, а доносе велике приносе. Ко од појединаца има лиснату шуму, најбоље је, да је обрађује у облику дволике шуме мешавне, у којој ће остављати разноврсна дрвета од разног доба за грађу, а ситну изданачку шуму под крупном сечи сваке 15 или 20 године према потреби. Овде важи поставка: што дрво мање прирашћава, треба га што скорије сећи.

Кинеска овца

Веома плодна овца „Онгти“ пореклом из Кине донесена је први пут 1861 год у Енглеску за друштво за одомаћивање страних животиња. Неколико брава добила је и француска влада 1863 године за гајење.

Облик ове овце је правилан Развија се доста брзо. Одрастао праз тежак је просечно до 70 кила; праз од 10 месеца — шилег — 36; одрасла овца 40 а овца од 15 месеца 50 кила Месо јој је врло добро. Вуна јој је седефасто бела, није баш фина и не једнака је, по телу обрасла. По врату је дужа и гушћа, личи на гриву. Не даје много вуне, с тога и није ова овца за вуну, али укрштањем са другом врстом овце постала би и она вунатија.

Глава јој је мала, обрасла кратком вуном и шута, нема рогова нити има с поља видљиве уши, те због тога необично изгледа. По ногама нема вуне, прса широка, бокови развијени, цело тело ваљкасто, реп кратак, набрчкан и дебео, за то се увршћује у маснорепе овце.

Овај је сој оваца ванредно плодан. Посматрањем за 20 и више година видело се, да се овца двапут годишње јагњи, сваког јагњења редовно по 4 до 5 јагањаца, ретко мање. То је ванредна особина код ове овце. Да би овца лакше одојила, оставља се само по 2 до 3 јагњета, и ако је добра дојиља. Није осетљива према клими, само воли оцеђена и осушна места за борављење. Француз Понсар чинио је укрштања са меринском овцом, и отуда је добијена Ongti merinos champenois, која даје веома укусно месо. Са њене млечности и велике плодности била би ова овца од велике користи, кад би се размножила по вишим осушним брдима и планинама, где има довољно паше. Можда би овај сој оваца био врло подесан и користан за источни крај Србије. Није згорега, да и наш пољопривредник чује, да има у свету оваца, које се не само близне редовно, него и четворе и петоре.

ДОПИСИ

У Орашцу, (ср. јасен. окр. крag.) Јуна 1889 год.

Шенице у овоме крају добро напредују. Има по нека њива са шеницом слабом, због тога: што их уби априлска киша.

Грожђа има доста, лепо је и једро. Почело је цветавати од 15. маја. Града опасног није било. Филоксере нема.

Кукурузи су врло добри, конају се на јако, а по неке старије прегрћу. Киша је беричетна падала 16. маја, 6. јуна и 9. јуна. Ливаде су тек једва добре.

Конопље сеју се од 5. маја па до 8, јуна, врло су добре.

Цене храни на Аранђеловачкој пијаци:

Кукуруза	100 кил.	. . . . .	12—13 дин.
Брашна	« «	. . . . .	13—14 «
Вина	« лит.	. . . . .	18—20 «
Ракије	« «	. . . . .	40—45 «

Милоје Бабић,
учитељ.

Рудовци, 10. Јуни, 1889 год.

Време за рад још од почетка пролећа било је неподесно.

Стрмна жита рђава су због пролећне многе кише а после тога велике суше; пшенице су средње, кукурузи пак и остало поврће прилични су за сада, а трава је врло рђава.

Виногради су прецветали ових дана и род је за сада добро напредан, шљиве такође добре су, али су ретко родиле.

Града (туче) било је јуче у општини Даросавачкој, а у селу Даросави, Трбушници, Крушевици, и Прогореоцу, захватило је земљишта до хиљаду ектари, и причинио је штете до 50.000 динара.

Здравље код народа и код стоке за сад је прилично добро.

Цена хлебној храни 12 дин. 100 кил. надница радницима за тежачке послове плаћа се 1—1·40 дин. с храном и напојницом.

Цене су земљи од ектара за продају од 60 па до 120 динара према каквоћи земље.

Народ се задужује само кад има у кога да нађе новаца, и плаћа интерес 40% па и до 60% а по највише се задужују за набавку хране за домаћу потребу. Али, пошто се и новаца ретко готових находи да могу узајмити, то већином падају зеленашима у руке.

Рад. Н. Ранковић,
економ.

Рача, крагујевачка, 13. Јуна 1889 год.

Рача лежи на левој обали мале речице Рачице, на доста лепоме месту. Удаљена је од Паланке на 10 километара; а тако исто Саранова, где има дућана, нема више од 10 килом. С тога само најужа околина, управо само две општине, око 1.000 пореских глава, овде долазе и пазаре. — Пошто овако с трговином иде рђаво, то се овд. житељство поред трговине, бави још у знатноме размеру и пољском привредом. — Пољска привреда, пак, и то све привредне гране напредују овде врло добро. — Тако око речице Рачице, налазе се лепе ливаде, на којима изванредна лепа трава напредује; њива на којима врло добро кукуруз напредује. — Мало више њиве на којима лепо напредује сва стрмна жита наша у опште врло добро, као и кукуруз. — По брдима су у знатноме размеру окићени виногради, који доста добро напредују. — Воћарство се такође гаји у овој околини у приличноме размеру, и оно напредује врло добро. —

У Рачи има и два парна млина.

Рачани су основали банку, што су се угледали на вредне Паланчане. —

Пшеница, која је посејана на шашовини, или за коју је орано два пута — угарено; које је посејано рано, која је посејана на

оцедним местима, на местима, која су југу окренута, и за коју је орано по лепом времену, та је пшеница добра. — Иначе је доста у своме развоју и порасту од прве позастала, ну, опет, надати је се, да ће се и она овом почетном кишом дотерати, и да ће прву, бар приближно достићи. — Пролећна је стрмнина добра. —

Кукуруз је врло добар. —

Трава је око речице Рачице, и по количини и по доброти, врло добра, а по брдима је осредња. Сад се почиње косити.

Мило нам је, што можемо и ту пријатну вест јавити, да се у Рачи и детелина гаји.

Шљиве су родиле прилично, јер су, мислимо, много омеле у роду што је у цвету било доста хладно а и кише. — Остало воће, родило је врло добро.

Виногради су врло добро понели, који се овде с приличном вештином обделавају.

Свилене се бубе у овој околини ретко гаје, ну ко их је летос гајио, испале су врло добре. — Данас смо у среској канцеларији, посматрали коконе свиоших буба оних произвођача, који су добили семе од министарства народне привреде, и чије коконе, опет, капетан шаље истоме министарству, да се семе ово испита, да ли је здраво. Кокони су ови одгајени врло добро. —

Наднице копачу 0·80—1 дин. с храном и пићем газдиним. — Коси се обично бутурицом.

Здравље како код људи, тако исто и код наше домаће стоке повољно је. —

Елементарних непогода у овој околини није летос никаквих било.

Цене старој пшеници 11 дин. од 100 килограма.

Р. М. С. Нешић,
учитељ клокачки.

Голубац, 1[illegible]. Јуна 1889 год.

Неколико дана једнако пада добра кишица.

Сви усеви нагло напредују и богату жетву обећавају. Воће није баш најбоље.

Трава добро напредује, цветала је и већ ће скоро бити за кошење. Неколико земљорадника који су имали детелину, покосили је у почетку овог мес а с концем ће стићи и за другу косидбу.

Пчеле су се почеле ројити, али су ројеви нешто слаби.

Једна ретkост десила се пре кратког времена. Овд. рибари ухватили су једну јегуљу, коју сам ја купио за 1 дин. У дужини имала је 77 см., у дебљини 20 см. а тежила је 2 кгр. Месо је изванредно слатко било.

Голупчанин.

Каменица, 13. Јуна 1889 год.

Киша почешће пада. Неногоде није било. Једна је мана код овамошњих пољопривредника што доста ретко сеју кукуруз те доста земље лежи неупотребљене.

Јесењи се јечам жање а пролетњи су остали доста ситни сламом, због пролетошње суше, која их запече.

За време оне летошње суше зарази јечам некаква буба, велика колико стеница а црно-зелене боје као оно овчији метиљ и онако мека и љигава; па поједе све зелене делове на лишћу и другим деловима биљке. Тако те њиве осташе без рода за ову годину.

Пољопривредници од овог зла бране се овако: узму обично грану од ораха, па зађу по њиви те млате, убијају и стресају бубе с жита и то за време росе из јутра или још боље после кише; најгори је пак утук за ову бубу, како веле, добра киша и влага да потраје неколико дана, јер од ње угине.

Пчела врло мало има и оне из године у годину опадају. Људи овамо веле за то опадају што опада морал у свету?!

Свилене бубе само у неколико домова гаје и то од ове године а има услова и могућности да се гаје у много већој количини.

Лепо је видети заузимљивост овамошњих пољопривредника за повртарство, јер и најсиромашнији домаћин има не једну градину у којој одгегује сваковрсне зелени и варива за цело лето и довољно сваки спрема за зиму.

Здравље је код народа и стоке добро; само пилеж, кокони више од осталих врста; а особито мали пиљићи гину од некакве болести.

За изхрану стоке преко лета погађају заједнички чобане, и овима плаћају:

На 1 коња 24 оке жита (јечма или кукуруза)
„ 1 говече 12 „ „ и то јалово које је.
„ 1 вола 8 „ „
„ 1 свиње 1·20 дин. у новцу
„ 1 козу и овцу 0·60 дин.

Разрез (утрински) на 1 брава плаћа се оволико:

На коња и говече 1·80 дин. на свињу, козу и овцу 0·70 дин.

Заједничко чување стоке добра је ствар, јер јевтиније стаје него да сваки посебице своју стоку чува.

Савко Кучпарић.

Краљево, 14. Јуна 1889 год.

Од почетка јуна, време је врло угодно за пољски рад. Кукурузи и друга жита врло лепо напредују. Кукурузе су готово већ окопали и скоро ће се довршити кошња, — а и сад даде Бог, те паде (11 и 12 о. м.) лепа кишица, која их зали као што треба.

На ливадама је већ отпочето кошење — премда је и пре требало, — јер ливаде, које су мало на прибрдици, оне су одавно прецветале, али овде су некако увек научили то, да им трава на ливадама пожути, а кад им је трава мало рђавија, онда чекају да им се чак и „подотави,“ па тек онда да косе.

Наднице се плаћају радницима и то са својом храном: копачу 1·40—1·80 дин. косачу 2—2·40 дин. пластиоцу 1—1·20 дин.

Здравље је у народу повољно, а и стока се у здравом стању налази и мало је боља на цени но пре, ну о томе опширније сада о идућем вашару.

Здравко Петровић,
пит. III год. рат. школе.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва“.

Петнајеста седница држана 16. априла 1889.

Били су: потпредседник г. Св. Милојевић, благајник г. В. С Богдановић, ооборници г. г. Анта Крагујевић Мата Јовановић, М. М Савић. П. Тодоровић, А. Секулић, Јак. Марковић, А. Живановић, Др. Драг. Ђурић, Душ М. Спасић: г. г. А. Мијоковић, наставник ратарнице и редов члан друштва.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 82. прочита се и усвоји записник 14. одбор седнице.

Бр. 83, Пошто је ограда око друштвене градине посрнула, а од дела и пала, Одбор, по предлогу пододбора, реши: да се ограда привремено оправи а опразку да руководе г. г. одборник Мата Јовановић и благајник В. С. Богдановић, па по извршеној оправци да поднесу одбору рачуне рад одобрења исплате.

Бр. 84. Износи се на решење питање о извршењу одлуке о оправци друштвеног магацина и копању басена, и одбор одлучи: да се што пре приступи извршењу с тим да рад руководе раније изабрана господа потпред. Св. Милојевић и одборник М. Јовановић, а у споразуму са ододбором за руковођење радова у друштвеној градини-

Бр. 85. Чита се предлог редовног члана друштвеног г. Д. Буринчића, да Друштво израђује кошнице и са покретним саћем. За израду да се употреби осуђеник који је дат на службу друштву, а по потреби да се узму и други мајстори, Моли одбор да на ту цељ одобри до 150 дин. за набавку алата и материјала а он — Буринчић — прима на се да руководи израду.

Одбор одлучи: 1. С обзиром на то, што има више поруџбина за кошнице с покретним саћем и што Друштво има извесну количину материјала за израду кошница и да се не би набављале са стране за поручиоце, — одобрава се израда кошница са покретним саћем за поручиоце и може се на ту цељ привремено издати из благајнице до 100 динара.

2 Пошто још није расправљено питање који је систем кошница најбољи за наше прилике, то да се то питање упути секцији за сточарство на решење.

Бр. 86. Прочита се извештај изасланика друштвених на збору рад оснивања Подружине у Прњиловици.

Одбор прими к знању и одлучи да се печата у «Тежаку»

Бр. 87. Благајник прочита извод о стању благајнице за месец март.

Одбор прими к знању поднети извештај и одлучи да се сви досадашњи изводи од ове рачунске године изводно печатају у Тежаку а и у будуће да се редовно печатају.

Бр. 88. Благајник реферише да рад г. Св. Љ. Гавриловића »*О примени парне снаге у пољској привреди*» печатан у Тежаку 1887 године, а прекинут почетком 1888 није награђен; па како је потребно да се награди рад пречишћања извесних рачуна г. Гавриловића с Друштвом то износи одбору да га награди.

Одбор награђује чланак са *шесет* динара од печатаног табака.

Бр. 89. На питање господина министра финансије: да ли би било корисно да дозволи г. Драг. Владићу трг. из Лознице да увезе један вагон говеда за приплод до 2 године из Мађарске, без наплате увозне царине, одбор одлучи.

С обзиром на то, што је стока ова намењена за приплод а нама су говеда у Подрињу доста дегенерисала, предложити господ. министру да дозволи овај увоз без наплате царине.

Бр. 90. По предлогу уредника «Тежака» би решено: да се даје 10 динара награде месечно експедитору Тежака у државној печатњи и награда ова да му се изда од 1 фебруара ове год

Бр. 91. Чита се молба трговине семена г.г. Мраовића и Марића, да се њихов овогодишњи ценовник семења и биља бесплатно разашље као прилог «Тежаку».

Одбор с обзиром на то, што приватни прилози подлеже плаћању поштанских такса, не мога одобрити да се ценовници разашљу као прилог Тежаку.

Бр. 92. На молбу Атанасија Стефановића и Здравка Петровића свршав. питом. ратар. школе, да им се Тежаци у 1880—87 г. дају по 2 дин. година, решено: да им се даду у колико их Друштво има за продају.

Бр. 93, Пошто је друштвени потпредседник г. Св. Милојевић опет у положају да може вршити своју дужност у Друштву, то изјави свој пристанмк на то,

Бр. 94. На предлог секретара да се записници седница читају у истој седници за коју је записник, одбор усвоји предлог; за тим се прочита и усвоји записник данашње седнице.

ПОЛАГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА ИСТЕКЛА ЈЕ

Овим бројем почиње ново полгође «Тежака». Ми на то потсећамо своје читатеље, да треба претплату обновити, па да се не обуставља шиљање листа.

Место уобичајеног *позива на претплату*, који се не чита, доносимо ово неколико напомена, од којих се надамо већему успеху.

Пријатељима српске пољске привреде

Још првим бројем «Тежака» ове године оглашено је *привредно доба у Србији*, и једини у земљи лист који служи најглавнијој грани привредној — пољској привреди, оправдан је тим самим, што је једини. Ну ми при свем том истичемо питање: треба ли га издавати ако одзив не оправдава жртве ради њега; и чиме се може обезбедити самосталан опстанак овоме листу?

Из сачињених статистичких података о претплатницима «Тежака» види се, да има, сем људи осталих занимања, претплаћених за ову годину само:

10 учитеља,
31 свештеника,
19 школа и
15 манастира.

Из благајничких књига види се да је за ових 26 бројева «Тежака» примљено претплате место 4.000 динара свега 423 динара. Међу тим издато је преко 1.500 динара печатњи, а и толико хонорара писцима и за друге издатке око печатања листа.

Сем новчаних жртава залагало је уредништво снагу својих 80 сарадника и дописника, и донело леп низ чланака и др. поука

Излазећи недељно, и дајући особене прилоге, лист овај не само да даје више садржине, но што је обећано, него спрема и лепу слику са бојама. Стално умножавајући своје сараднике, нада се да ће и једрином поуке «Тежак» ове године добити.

Непрекидном пажњом коју обраћа брзом и тачном отправљању листа труди се да и с ове стране задовољи своје претплатнике.

Све жртве које «Тежак» чини имају се накнадити оном незнатном сумом од 4 динара на пола године (8 дин. — 5 фор. на годину).

И не само то, него *све што отуда истекне*, од добивене претплате, нити иде уреднику, ни коме другоме, него опет *српској књизи* и *унапређењу привредном*.

Ето како једна страна савесно испуњава и премаша своја обећања, а мало пре видесмо како друга страна — претплатници то чине.

Коме треба овај лист?

Свештеници и учитељи спремани су и у школи особеним предавањем упућивани на ону науку коју

проповеда «Тежак». Учитељи су обвезани поучавати томе занату и своје ђаке. По томе ради свога усавршавања треба им овај лист.

Свештеници особито сеоски, упућени су местом где живе а нарочито оскудном зарадом, по познатој речи *«попуј по и преоруј»*, да се пољопривредним радом баве. Старешине манастира одвојени од парохијских зарада, упућени су на привреду свога имања, а не ретко и лични пољопривредни рад, па би им колико ради бољег издржавања, толико и ради угледа у народу било потребно да се упознају са привредним стањем земље, са напрецима привредним и разним корисним проналасцима, на кратко са свим оним, што «Тежак» има у своме програму. Зато би било потребно да и учитељи и свештеници и старешине манастира читају овај лист за који Друштво залаже доста својих средстава и непрестано се стара да га усавршава, како би све боље намиривао потребу, ради које је покренут.

А шта да кажемо о земљорадницима, о маси народа, је ли њему потребан лист овакве садржине.

Ми мислимо да нам се то не може спорити, да му је заиста потребан, па треба да га држи и онај, који би га морао носити другоме да му прочита, као што један винар држи на страном језику стручан виноградарски лист, па га носи другима да му преводе.

У нас бави се земљорадњом 90 од сто становника, управо и више.

Ради тога народа и ако је велики део неписмен, треба да излази један лист намењен пољској привреди, и кад «Тежак» већ двадесет година постоји, онда треба га одржати и унапредити. Ради тога народа треба овај лист да иде свакој општини, свакој цркви, свакој школи, и свакој среској канцеларији.

Може се рећи: Скуп је. Да дозволимо и то. Учитељу који често нема своје земље, или свештенику сеоском, који је тако мало награђен, може и бити скуп; али може ли бити скуп за школу, кад га сва школска општина плаћа, или цркву, кад је црква плаћа. То не, или то бар нико доказати не може.

У нас излази толико политичких и књижевних листова и листића, да слободно можемо рећи неби било штете да их је мање.

Ми смо уверени да се ни они не могу похвалити многом претплатом, али ипак смемо правити овакав закључак, да се у нас при свој новчаној оскудици још доста пара за бацање налази. Па би се с правом могло очекивати да се и на «Тежак» жртвује по 8 динара годишње.

У прелазном добу, у коме видимо да сву пажњу ваља привреди земаљској поклањати, а неприлеже нам се још на посао, јер је досадашња навика била некуд подеснија, — у томе добу, велим, добар савет увиђавнијих људи вреди ће много.

И ми се овим на све такве увиђавније људе обраћамо, и молимо их, да се у својој околини потруде око ширења овога листа и око остварења изнетога плана. Касе школске, манастирске и црквене, могу лако учинити тај незнатни издатак и олакшати својим учитељима, свештеницима и старешинама сазнавање његових поука и разних привредних бољитака тако потребних њима самима, народу и подмлатку.

Један број «Тежака» суду општинском од неколико села, за кметове и деловође; један за школу за учитеља и дечицу; један за цркву, за свештенике и све који цркви долазе, неће бити тешко јер сва три броја једва стају 24 динара, колико стају једне политичке новине.

За овакве издатке, у колико зависи од одобрења већих власти, надамо се, неће ни оне чинити никаквих сметњи. А да ће тада тиме моћи лист да уђе у сваки крајичак Србије и да сваку привредну новину отуда донесе и сваком томе крају корисну поуку однесе, — то се по себи разуме, и за то залаже уредништво своју часну и до сада толико скупим жртвама одкупљену реч.

Пријатељи привреде народне, на вас је дошао ред. Заузмите се, и делом помогните

Уредник
М. М. Савић.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Како да се створи прођа нашим сувим шљивама. — Неколико пољских усева за препоруку (свршетак). — У прилог ка познавању појединих места. — **Белешке**: Шумарска правила за приватне. — Кинеска овца. — **Дописи:** Из Орашца, Рудоваца, Раче, Голупца, Каменице и Краљева. — **Записник седница управног одбора.** — Пријатељима пољске привреде у Србији.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по образац шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 28. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 9. ЈУЛА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

Распис г. Министра Народне Привреде Начелствима окружним о благовременој жетви од 21 јуна о. г. ЗБр. 1214.

«Поред свих опомена и поука, које су чињене и овим и другим путем да треба бела жита (стрмнине) на време и одмах жњети чим класје пожути, јер је онда зрело, опет наши пољорадници, као што ми се доставља, падају у погрешку, па остављају своја жита да презре, услед чега немају од својих плодова оно-лико приноса, колико би могли имати, кад би на време жњели и своје усеве сређивали.

Код белих жита, особито пшенице, чим презре, врло лако испадају зрна из класја и при најмањем ветру или каквој непогоди и при самој жетви и тако се губе, и то најпре испадају једра и тешка зрна, дакле она што су најбоља, а одржавају се штура и она, која нису једра и правилно развијена. Поред тога жито кад презри па ако се у класју и одржи, оно губи од своје једрине, а постаје му покожица дебља и тврђа, па таково жито није издашно на брашну ни на мекињама, те тим поводом губи своју вредност и за домаћу употребу, а још више за трговину. Осим тога кад жито презре, губи се принос и од сламе и по каквоћи и по количи

Да би се наши пољорадници сачували од штете, коју имају услед тога, што остављају да жито презри, и да би имали што већег приноса од својег труда и рада око белих жита, препоручује се начелствима, да она преко својих органа најбрижљивије опомињу пољораднике на користи, које се имају отуда кад се жито на време пожање и као што треба среди, и да настојавају да наведеном погрешком не пропада плод, који је до руку дошао, па га његов произвођач не уме да узбере.

А да би се прибрана жита боље очувати могла, и да би могла имати већу трговну вредност, коју су у последње доба почела да добијају, начелства треба да познатим путем опомињу пољораднике да своја жита чисте од уродице и сваке друге примесе, како за семе и трговину, тако и за домаћу употребу, и да би свом житу могли наћи лако и купца и добру цену, треба их опомињати да чисто жито и у опште храну на пијацу износе».

Које је најподесније време за брање воћа, и које су најподесније одаје за чување истога?

Наступа време за брање воћа.

Од највеће је важности право време уграбити, кад воће с дрвета убрати треба. Свака поједина врста воћа, па међу врстама и свака поједина сорта, има опредељено и ограничено време сазревања. Неком воћу нужно је дуже, а неком краће време да сазре, што у свима случајевима треба добро да знамо. Свак зна, да је кисело грожђе непријатно, да није за јело; исто тако и друго воће, кад се незрело убере, нема ни мириса ни сласти. Исто је тако штетно по укус и мирис воћа, кад се остави на воћки да презре. Нарочито је то случај код летњег и јесењег воћа — код летњих и јесењих јабука и крушака. Оставите н. пр. јабуку «мирисавку» или «бедрику», које су иначе пуне сока, да на дрвету презру, оне ће изгубити сок и постаће брашнаве Опробајте то исто с «караманком» крушком, оставите је дуже на дрвету но што треба, оставите је да презре, па ће те се уверити, да тада ни налик нема онога мириса ни укуса, као што то има она, која је у своје време убрана. Именовано воће онда је за брање већ дозрело, кад врло мало жутити почне; боја семена овде није меродавна, као што се то у опште држи, да оно мора бити мрко. Код већине ранога воћа, обично је семе неподпуно развијено и с тога ретко да је мрко или црно У опште сваки онај који је позван да воће бере, мора добро проучити разне степене, кад је које воће зрело; јер убрати рано, и у опште летње воће у своје право време, ту треба извесног знања, извесне вештине. Свако воће има само један врхунац зрелости, и тај врхунац треба за сваку сорту воћа понаособ проучити. Сво летње воће кратког је века и с тога му је врхунац зрелости врло тачно обележен. «Врхунац зрелости», то је онај тренутак, кад поједино воће — плод *подпуно* сазре, т. ј. кад се у њему по сорти развију сва карактерична добра својства; дакле онај тренутак, кад се воћна киселина претвори у шећер и кад се подпуно развије, свакој сорти природан мирис и укус. Код летњег воћа траје тај врхунац 3—5 дана, а после тога почне воће да киси, т. ј. добије накисео, труо и несносан мирис што предсказује гњилоћу из средине. У овом тренутку изађе воће из свога врхунца зрелости, пређе у трулеж и онеспособи се за јело. За главно правило при брању воћа, мора служити ово: најпре треба брати

оно воће са присоја, т. ј. оно, које је највише сунцу изложено било, па после неколико дана опет оно што је најзрелије, јер сви плодови на једној истој воћки, не сазревају у једно исто време.

Јабучасто воће јабуке, крушке и т. д.), онда је за брање зрело, кад се петељка од гранчице лако одломи. Да би при брању воћа добро поступили, треба само висећи плод мало подићи; ако се при томе плод лако од гранчице одљусне, онда је зрео; али се петељка не сме на другом ком месту силом уврнути ни одкинути, но се мора до саме гранчице одљуснути. У противном пак случају, кад плод још није дозрео, можемо га слободно из његовог висећег положаја дизати, неће се одљуснути. И мирис је доста сигуран знак зрелости, који се из унутрашњости плода развија. Јачи или слабији мирис показује ступањ зрелости, а накисео мирис — као што је мало пре речено — показује наступајућу трулеж; а недозрео је плод без мириса.

Даље треба и на то пазити при брању воћа за остављање, да се, ако је икако могуће само онда бере кад је време суво; дакле, не само да га не треба брати кад је време кишовито, но ни онда, док је још росом орошено, него треба причекати, да га сунце осуши.

До сада је био говор само о летњем и јесењем воћу, да их не смемо оставити да на самој воћки презру, но да дозру на лежишту. — После овог долази на ред доцније — зимско воће, које се најдуже држи, као што су н. пр. јабуке «њулабије», «срчике», крушке «зимњаче», «зимске караманке» и т. п. Ово се воће мора што је могуће дуже на воћки оставити, да се подпуно развије и да се ћелијице у месу довољно развити могу, јер ако то не буде, онда ће воће да се смежура и да изгуби мирис. На зимње воће може шта више и неколико мразева од 1—2° пасти, без да га и најмање повреди.

И то је један од главнијих послова при брању воћа, да се оно, које се мисли дуго да одржи, пажљиво руком убере, у корпу послаже и с пажњом до места однесе, где ће се за даљу употребу оставити. Убијено, или иначе повређено воће, па ма оно и најчврше било, склоњено је трулежу. Исто тако треба сваки комад да има своју петељку, јер му то много доприноси спољњем угледу. За пренашање убраног воћа, најбоље су плитке корпе, које треба нечим застрти. да се воће сигурније од повреде сачува

Нарочито се приметити мора, да се зимско воће, кад се с дрвета убере испарава и одпочне да зној; с тога се мора све дотле, док траје испаравање, на неком ладовитом месту на танко разтурити, па тек пошто се испари, онда се здраво пробере и у зимниште однесе.

Као најподеснија места за чување зимског воћа, без сумње су ладни трапови, или поплићи суви и ладни подруми, или обичне одаје са 2, 4—6° Р. топлоте. Та су места најподеснија, да се воће дуго свеже одржи. Што год је у тим местима топлије, све се више ускорава сазревање, а тиме се и воће краће време одржати може. Главна ствар, да се воће што дуже одржи, састоји се у томе, да је место, где је воће смештено, добро затворено и да је тамно, јер ваздух и светлост ускоравају сазревање. С тога се воће и у рупама добро очувати може, кад су рупе на оцедном месту и кад се сламом добро обложе. Али таково чување није сигурно за све прилике. Где нема подрума ни других залишних просторија, онде су сведени трапови најподеснији.

Да се воће још боље и сигурније одржи, врло је добро, пошто је већ на одређеном месту смештено

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

(ПОСЛЕДЊЕ ПРЕДАВАЊЕ)

по

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

од

А. Мијоковића и Б. Тодоровића

Чување сена. Сољење. Паша и рад с јесени.

Чланови пољопривредне подружине, који се сваке суботе принављаху у јачој мери, дошли су и вечерас да чују ово последње предавање свога драгог Секуле. По што је то последње вече, то су сви чланови ишчекивали да ће оно бити некако особито, свечано, тим пре, што је то механција човек који зна „чаршијски“ ред, те би спремио и мало јестива. Али за чудо, тога не беше. Ово даје повода да се један другом пожале. Од уста до уста пронесе се та „тужба“ на све стране, али готово у исти пар пронесе се и нешто што сад свакога јако обрадова. Одбор пољопривредне подружине решио је, да се идуће суботе до ког дана мора г. Секула остати, држи свечано вече држи бал у „Такову“, и да тада сви чланови подружине дођу са својим породицама

Председник: „Драга браћо! Равно је три месеца како је г. Секула овде међу нама. Он нам је за то време много користио својим лепим поукама и упутствима која нам је како овде на зборштима тако и на нашим ливадама очигледно представио. Њега је бог обдарио том лепом вештином да нам врло простим начином покаже како ћемо прећи бољем обрађивању наших ливада, без да много о томе лупамо главу. Што је најглавније, надам се да ни један није посумњао нити сумња, да се оно што је г. Секула говорио не би могло применити за наше прилике. Г. Учитељ који ниједаред није изостао од збориштa, био је тако добар те је сва предавања у кратко прибележио и то тако лепо, да ћемо се тим белешкама у будуће — ако што заборавимо — моћи ваљано да послужимо“.

Секула: „Ја ћу се томе особито радовати ако ме хтедне г. учитељ у будуће заступити. А сад да довршим свој говор.

Кад је сено суво, онда га треба сложити у сена, камаре или негде под кров — на таван. При томе треба пазити, да при превожењу не закисне, а кад се слаже на таване, онда таван треба да је добар, јер ако се даске размичу и ако озго нема набој земље, онда се сено напија шталским ваздухом. Такво сено не само што стока не једе најрадије већ се и уплесниви. Онамо где на тавану нема земље ваља у место земље пре уношења сена ставити подебљи слој сламе. И кад се сено дене у сена или камаре, ваља потурити подину од сламе или лошијег сена.

Ако сено није са свим суво, онда га треба после неколико недеља преденути. Стара је ствар да стоку не треба хранити младим сеном, јер стока добија трбобољу За то треба увек да сачувамо нешто и од прошлогодишњег сена. Старије сено обично не ваља, јер су из њега изветриле многе хранеће материје.

При денењу сена ваља пазити да се сено што више нагази а нарочито у случају, ако није добро суво. Кад сено није добро

да се та места или одма, или после неколико дана добро сумпором накаде и ово сумпорисање да се сваких 5—6 недеља понавља. То се просто чини овако: најпре се позатварају сви отвори — ако их има — па се онда уметне кадионица са запаљеним сумпором кроз један отвор (врата, или прозор), па и тај за тим затвори. Ово је средство јефтино и просто, даје се лако и брзо извршити, а успех је ванредан. Овом сумпорном паром униште се све органске твари, које се у оним одајама налазе, и које би упливисале на трулење воћа. Редовном употребом овога кађења, било сумпорним цветом, или простим сумпором, не само да се воће дуже од квара очува, него се још и оно воће може од пропасти да сачува, које је већ одпочело да се квари. Ово сумпорисање не упливише ни најмање штетно на укус смештенога воћа.

Брањем руком, а не млаћење мотком или стресањем, остављањем и чувањем на напред наведени начин, очува се воће за 2—3 месеца дуже, но на начин, како наш народ обично практикује, а што се воће дуже здраво и невредимо одржи, то све више у прилог домаћину иде, јер га, што доцније, тим много скупље продати може.

—р—

БЕЛЕШКЕ

Трулење дрвене грађе

Дрвена грађа често трули веома брзо кад је на влажним местима и није добро урађена. Трулење долази од гљивице „гњилице" (лат. merulius destruens; нем. Hausschwamm, Holz-Thränenschwamm) која нападне на дрвену грађу и уриje се у дрво, које с тога постане трошно као прњад. Услови су за њен постанак и развијање: подоста влаге са амонијакалним и калијевим солима, али не мокрина, оскудица светлости и ваздуха, и топлота преко 0°. Ова гљивица највише се јавља у подрумима, приземним просторијама, и у рђаво направљеним нужницима. Што је дрвена грађа сувља и здравија а и камен с њоме употребљен, мања је опасност да ће се ова глива залећи. Неке врсте дрвета напада јаче, н. пр. смрчу, а неке врло ретко, н. пр. црну боровину и аришевину због смоловитог дрвета. Грађа неосушена лако је подложна овој гливици.

Чим се на ком делу грађе појави трулеж, треба је уклонити и заменити сувом здравом грађом, која се још и премаже масном и предупредном материјом, најбоље креозотом. Зграде и влажна места морају се добро промајавати. Сплављено дрво водом изгуби у води много минералних састојака, за то га ова глива мање напада, него несплављено; а да ли је дрво сечено лети или зими то не чини ништа, са свим је све једно. Спре заметци ове гљивице, веома су сићане и лаке, за то их ваздух лако преноси, а и сами радници их преносе, па кад падну на повољно место развијају се. Кад се труло заражено дрво употреби у грађењу зграде, или је у близини здраве грађе стојало, зарази се и здрава грађа.

Свежи краставци у сред зиме

Вешта газдарица имаће у сред зиме свеже краставце, ако у пољу, где је купус садила, посади и семе од краставаца. Кад се главица купуса почне савијати, на што се особита пажња мора обратити, тад се у поједину главицу — на струку находећи се краставац смести у главицу, да га лишће савршено покрије умота. Кад је купус савршено сазрео, онда се струкови од краставаца одсеку. Ако се главице купуса на таком месту чувају, где су од мраза сачуване, краставци у њима остаће свежи, док се год из главице не изваде.

суво, а при том се добро не угази, онда се лако уплесниви. То је све што сам вам имао рећи па да довршим ливадарство. — Али ако би имао ко још што да ме запита, то нек ме пита".

Стева „Шваба": „Кажи нам г. Секула о томе како се соли сено? Сећам се да сам о томе негде читао и да је чак и власт негде настојавала на томе да сељаци соле сено".

Секула: Пре десетак година баварска је влада издала тај налог о сољењу сена али се у исто време постарала и о томе, да народ добије со по јевтину цену. Сољење сена има свога значаја а оно је нарочито корисно кад је сено нешто кварно, закисло и кад је тињаво. Сољење сена може се предузети одмах кад се дене у камаре сена, или при слагању на таван, а може се предузети и кад се предењава Сено се соли све слој по слој а сваки слој дебео је од прилике од 18 до 24 сантиметра. На сваки слој баци се прегрш соли. Ако би који желео баш тачно да зна колико иде соли на 100 килограма сена, тај нека прибележи На 100 килограма сена ваља утрошити 1 до $1^1/_2$ кило соли. А ако је кухињска со, онда иде нешто мање, јер је она сланија од сточне соли.

По што је тако сољено сено нешто влажније но обично сено, то се со истопи, продре кроз све слојеве сена и тако предупређује трулење и образовање плесња. У исти мах се зачињава сено, јер оно постаје укуснije и лакше се вари а нарочито ако је дрвенасто и тињаво.

Кад се полаже овако сољено сено стоци, онда се по себи разуме, да уз то не треба давати стоци и обашка соли, јер би то било и сувишно и не економно.

Ако је сено влажно ухваћено, онда је добро да се податуре слојеви сламе, јер ће слама повући доста влаге, а стока ће у том случају, кад је сено посољено, јести радо и једно и друго

Напротив, ако је сено тињаво, онда га треба пре но што се полаже стоци истрести да одиђе прашина".

Здравко: „Да ли се кварно сено може још како да поправи?"

Секула: „Може и то парењем или просто преливањем сена врелом водом. Искуством је осведочено, да се пиња овим начином може не само поправити већ и да буде сварљивија. Обично се пари дрвенасто сено.

Сем овога може сено да се поправи и кад се поправи и кад се пусти да преври. То је тако звано *кисело сено*. Кад влажно сено престоји 2 до 3 дана у гомили, оно се загреје и преври а то допринесе те и дрвенасте материје омекну па могу да се сваре".

Председник: „Одавно сам хтео да вас питам шта ви мислите о машинама за *пресовање сена*, (Тежак 1885. г.) да ли су то добре ствари за ливадара?"

Секула: „То сте се врло добро сетили. Машина за пресовање сена има врло различних а док их не би видели тешко би вам могао показати како се с којом ради То су одиста добре ствари за свакога па и за ливадара а нарочито за оне који су у планинским крајевима. Пресовањем сена иде се на то, да сено добије што мању запремину и кад је то тако, онда је већ тиме јасно, да је лакше однети два три денька сена на пијацу но пуна кола кабастога сена. Тако се ето даје и планинцима прилика да могу узети коју пару за сено. Но пресе нису корисне само у томе оне су згодне и с тога, што се деньци сена могу да сложе

ГЛАСНИК

Економно Оделење Министарства војног 19 Јуна ове год. ЕБр. 2753. претплатило је за себе, за 5 обласних интендатура и 3 стална профијант. слагалишта наш лист „Тежак“ „пошто је користан и за војне интендатуре“.

Ми топло благодаримо на овој пажњи и стараћемо се да у будуће још више оправдамо ово што се од нашег листа очекује.

*

Инсект, који се научно зове Thrips cerealium, појавио се на житу у Медвеђи ср. ресавски окр. Ћуприски.

Дубоко преоравање стрњике, био би лек. И ми ово топло препоручујемо тим пре, што се благовременим преоравањем стрњике постижу и многе друге користи.

ДОПИСИ

У Валакоњу, (срез бољевачки), 17. Јуна 1889 год.

Јуче после подне у 4 — 5 сати (од прилике) стаде тихо грмити и облаци са свију страна — али у глав. са запада — почеше да се гомилају. Грмљавина је била потмула, а облаци не беху густи, него беличасти. Сваки се надаше киши, али — град дође. Он је дошао са запада, из ћупр. окр. и ако се не буде у главноме изручио на Голубињским планинама, он је страховито смлатио летину у ћупр. округу. Град је пошао са запада на север (венцем планинским), за тим је од Подгорца окренуо на југ, а после (докле се могло видети) окренуо на југо-исток, од прилике захватио је ова села (с ове стране планине) М. Извор, Јабланицу, Подгорац, Боговину, Валакоње, Оспић, Планиницу, Бољевац, Врбовац, Ласово и Бачевицу. Чини ми се да је из овога окр. прешао у књажевачки окр. Град је падао помешан са кишом и страховитом олујом, која је чупала дрвље и камење из земље. Град је падао мешовит: било га је као највећи орах, а било га је и као куршум и као лешник; први је падао ређе, други мало више, а трећег је било доста; први је град био ћошкаст као буздован, а други и трећи је округао.

Оштећени су сви усеви, али највише баштенски усеви и виногради. — Штета се може рачунати на неколико хиљада динара. Град је падао само 2 — 3 минута.

Каменац,
учитељ.

Каменица, (срез подгорски), 17. Јуна 1889 год.

У овоме срезу овог месеца два пута је јак град падао. и то, што је врло ретко, на једно исто место и потукао је све кукурузе, шљивани род омлатио, винограде обио, штета износи до 95.000 дин. Виногради голо-главски и вино, то је једно од најбољих у Србији вина. Летина, где није град обио, добра је. Ливаде се косе. Шљиве где су родиле, једре су.

Здравље је повољно, сем нешто великог кашља.

До данас кише је доста било. Народ једва чека лепо време да почне ливаде косити.

Стока је доста ситна.

Шуме има доста, но много се и сатире,

И мајдана има код нас и то у Врагочанице, и говори се, да ће се почети вадити жива, гвожђе и бакар, помешано са сребром и златом. Из Осечине чуо сам, да има и тамо руда и да их је пре било. Добро би било да се надлежни о томе увере.

Драг. М. Милановић,
званичник ср. подгорског.

Кучево, 17. Јуна, 1889 год.

Време је било добро.

Шљиве су прилично понеле; али доста опадоше, а и град их је доста смлатио. И воће и виногради оштећени су од града — виногради су прецветали, друго прашење и заламање свршено; куку-

---

и у какву шупу. На тај начин у каквој шупи или кровињаре може да стане грдна количина сена, а кад сено не кисне онда је као што знате далеко боље.

Само кад се сено пресује треба пазити да се пресује са свим суво сено, јер иначе може да се убуђа.

Ова би подружина могла да има једну пресу а ако би на то пристали, онда би вам саветовао да се о томе споразумете са „Српским Пољопривредним Друштвом“. Оно ће вас упутити коју пресу да купите и поручиће вам је.

По што видим да нема више никог да ме још за што год запита, то пре него што довршим ово своје предавање намеран сам да вам обратим пажњу још на неке ствари.

Ви знате да после косидбе ливада наступају изнова многи радови. Тако н. пр. ливаду ваља понова наводњавати. У том случају не треба да је много наводњавате а никако кад су жеге. Кад и отаву покосите, онда можете истерати говеда на пашу, али ако је вештачка ливада, онда је боље да их не истерујете. Ђубре треба још с јесени да растурите по ливади и да га грабљама што боље у земљу угребете. Пред зиму, немојте заборавити, ђубрите компостом! За то вам је најзгодније доба после по што извршите последње наводњавање. А наводњавати можете до пред сам мраз и то у толикој мери, да ливада поцрни. С пролећа опет „Јово на ново“. Придржавајте се и од сада ових мојих упутстава, придржавајте се њих па ће те видети како ће те с дохотцима бити и сувише задовољни!“

Учитељ Никола: „Молим за реч!

Драга браћо! Човеку од просвете коме је стављено у дужност да младеж у овој вароши изведе на прави пут и да од ње створи корисне чланове у друштву, како би у своје време постали у исти мах и ваљани привредници, биће држим дозвољено, да сада на завршетку г. Секулиних предавања у кратким потезима изнесе пред вас све оно, што сте до данас научили од тога вредног човека.

Случај је изазвао те г. Секула дође у нашу варош ради поправке друштвене „Велике ливаде“, а тиме се даде прилика да и нама отвори очи у раду око ливада, причајући нам то тако лако, да све оно чему нас је учио, можемо применити и на наше „мале ливаде“.

Као што вам је познато г Секула нам је представио голему важност дрљања ливада и објаснио потребу подмлађивања ливада и то тако, да нам је дрљача постала сада и мила и драга. Он нам је, даље, не мож бити јасније испричао о подмлађивању и уравњавању ливада, а тад нам је расветлио и рад кртица у ливади. Калемљење ливада беше пре доласка г. Секулиног појам за нас више за исмевање но за озбиљно премишљање, а од тада постаде обичан посао тако, да га чак и деца раде. А шта да рекнем за ђубрење?! Не верујем да би се на далеко могло наћи човека који би тако живим речима био у стању да представи накнађивање оних материја које су исцрпљене из наших ливада. Он нас је јако изненадио и тиме, што од њега чусмо да имамо ваљаног ђубрета за наше ливаде у свима кутићима нашег газдинства? Да су његове речи одиста уродиле добрим плодом потврђују многобројне гомиле компоста које се виђају за ово 2 до 3 недеље поред наших ограда. Ови извори ђубрета беху нам — као што знате — непознати готово до ономад!

Немам довољно речи да покажем значај оних упутстава која се тичу засејавања ливада а још више о онима, којима се

рузи су за сада добри — окопани и почето је у огрт; стрмна су жита прилична и то по узвишенијим местима, а по низама су рђавија.

Здравље је и људи и стоке добро.

И. М. Мијатовић,
сељак.

У Бољевцу, (ср. бољевачки), 18. Јуна 1889 год.

Време је за рад подесно — кишовито. — Народ се бави окопавањем кукуруза и винограда и кошењем ливада, доста је поорано и засејано, стрмна жита нису понајбоља. Кукурузи су изврсни. Воћа нарочито шљива нема никако и што је било то од гусеница које много има опаде. Жира букова биће доста.

Због прошле рђаве год. јањска жита код већине нестала су и готово сви купују са пијаце зејечарске.

16-ог ов. мес. падао је град у величини голубијег јаја — па и већи — ну био је редак.

Стање здравља код стоке није најбоље. Међ свињама појавила се зараза «Прострел» свиње за 24 сата оболе и угине без икаквог отока само се затресе и крв му на нос потече.

Међ овцама појавила се зараза «богиње.»

Добросав Петровић,
званичник ср. бољевач.

Дуб, (ср. рачан.) 18. Јуна 1889 год.

Стрмни усеви, сем ражи, доста су слаби, врло су ретки и клас им није једар. Најранији кукурузи већ су огрнути а позни се још окопавају, тек до Ивана-дне једва да се окопају. Кукурузи и рани и позни за сад су добри, рани на неким местима већ почињу осецати. Воћа има на воћњаке, у опште родило слабо, шљиве махом опадоше црвљиве (народ вели: једе их жижак). Кише је било у месецу Мају и Јуну довољно и падала је периодично, те су усеви добро напредовали и пошто је земља била увек влажна, те је лако било радити. Ливаде су добре нарочито по планинама, тако су добре да људи не памте да су одавно такве биле, ливаде су по многим местима зреле но не почињу их још косити, јер у опште у овом крају ливаде ретко почиње ко косити пре Петровадне. (? У.) Баштенски усеви добро напредују због честих киша. Штетних елементарних непогода није било. У овом крају села Драгсип и Добротип страдали су од јаке кише; јер је земљиште стрменито, шума страшно исечена, брда су већином гола. Крупна киша која је падала у тим селима прошлог месеца учинила је велику штету, јер је орницу с брда заједно с усевима свукла на многим местима у долине, те по брдима начинила јаруге и провалије, а у долинама засула знатан део оне родне земље.

Здравље људи и домаће стоке за сад је повољно. Пошто су прошле године позни кукурузи врло слабо родили, то је у овој околини у већине људи нестало људске хране, код неких још чак од Ускрса. У овом крају врло мало има људи што не купују жито н. пр. у Дубу који има преко 100 пореских глава 10 да не купују жито а остали купују. За пољопривредника нема веће несреће већ кад купује жито, јер онда већином продаје стоку у бесцење или се задужује бездушним интережцијама, који му наплаћују врло велики интерес, јер на 1 дукат плаћа месечно 0·40—0·50 интереса и са сигурним јемством или залаже коју ствар од вредности.

Општински кошеви у прећашње доба чинили су лепе услуге сиротним привредницима, да није било великих злоупотреба општинских власти, у руковању са житом. По мом мишљењу требало би изабрати пута и начина да се сиротним привредницима помогне у оваким случајевима, те да их којекакви зеленаши не упропашћују. — Жир је у овом крају добро родио, те ако се одржи моћи ће се свиње лако угојити. Од појединих производа који се у овом крају продају цене су ове:

Шенице	100 кила	13—14	дин.
Кукуруза	« «	14—15	«
Јечма	« «	10—11	«
Зоби	« «	10—11	«
Пасуља	« «	15—16	«
Масти	« «	120—125	«
Сланине	« «	100—110	«
Ракије меке	100 лит.	10—20	«
« старе	« «	30—40	«
« љуте	« «	60—80	«

За сад оволико.

Јован Голубовић,
учитељ.

Баточина, 18. Јуна 1889 год.

Прошлих 7 дана (од 11—18 јуна), време је било кишовито врло удесно за радове.

У петак 16 тек. мес. још с јутра грејаше јака сунчана припека, ваздух бејаше загушљив с ванредном оморином, по овоме већина људи знадоше да ће тога дана бити промене у времену.

И доиста, истог дана око 3 сата и 10 м. по подне указаше се црни и густи облаци са западне стране Баточинске; по њиховом хитром кретању јасно се видило да је предстојала опасност; после 7 мин. просу се једна плаховита киша која брзо престаде, а мало за тим наступи тишина. Облаци се ваљаху по земљи, одпоче дувати грозна олуја у пратњи са јаким севањем муња и грмљавином, киша с градом (величине боба) пљуштала је као из каквог чабра, страхота је било гледати, мишљасмо да се и небо провали; и заиста оваку непогоду (олују) нико у овој околини не памти; у 3 сата и 50 мин. опет се изведри, јер олуја с облацима градом и кишом одјури к северо-источној страни.

Беснећа олуја с градом починила је, у овој околини огромне штете; поломила и потукла кукурузе, стрмнину, винограде, баштенске усеве, воћњаке и траву на ливадама; покошена овогодиш. сена (пластове) обарала и разнела, сем тога скидала је са зграда крепове, рушила оџаке, дуварове, ломила прозоре, обарала капије, прошће, и

позивамо у борбу противу — корова! Говор је његов крунисао тиме што нас је обучио како да наводњавамо наше ливаде. До скора смо у томе грешили јер смо испуштали воду да иде на »јандало« а на штету ливада, на штету свога џепа. А још ако нам испадне за руком да образујемо и »Друштво за употребу воде«, онда ће нам то бити трајни споменик, који ће нам казивати колика сила лежи у заједничком раду, јер је то основа па да се постигне жељени успех. Прибирање семена беше за нас нова ствар а како нам је сада о томе јасно, то одиста ваља да се тај рад са свим и код нас одомаћи. Што се тиче косидбе и збирања сена, и оних упутстава која се односе на очувавање пиће помоћу сољења и томе подобно, надам се да ће сваки по њима поступати. У осталом наш до сада опробани путевођа »Тежак« подсећаће нас на све ово што нам је г. Секула причао. А г. Секула, ако да Бог те се који пут амо наврати, видиће шта су у стању да учине мислени пољопривредници, видиће да смо му осветлали образ. Ми немамо разлога да напуштамо овакав рад по примеру г. Секулином, јер видесмо, да нам је далеко кориснији. У име учитељства које не треба никад једнострано да схваћа свој позив и у име прогреса (напретка) ја ево изјављујем г. Секули моју највећу благодарност у нади, да се и сви који сте овде придружавате овој мојој искреној жељи«.

Председник: »А ја изричем у име свију чланова наше подружине и свију пољопривредника наше вароши и околине, такође велику благодарност г. Секули! Само бих вас молио да се данас не трудите са здравицама, јер ће за то имати доста вре мена идуће суботе. То ћемо вече као што знате посветити нашем драгом наставнику г. Секули. При свем том, он нек ми не земери, што му ево ову чашу вина напијам у његово здравље!«

т. п. изваљивала, обарала и ломила, воћњаке и разна дрва по забранима и шумама у пречнику од 80—120 см. — Шљиваре је више од половину из земље извалила и поломила.

Дознајемо да је од ове олује било и смртних случајева. — Једна жена са дететом стајала је у пољу под једним растом, олуја тај раст извали и жену са дететом претисне.

Сутра дан 17 тек. било је такође време кишовито и облачно, с благим ветром; и држимо да ће поломљене усеве бар у неколико повратити.

Људи ове околине а нарочито сиротнији сталеж веома је забринут и мисли о томе, на какови ће начин провести наступајућу зиму, кад и данас набављају храну са позајмљеним новцем, мисле на какови ће начин порезу да плате; када су се сви уздали у ово годишњу летину, коју је бесна олуја у петак 16 јуна т. г. по подне покосила и до корена сатрла.

(Већина људи мисле да је ова непогода гњев Божији, јер веле да имаде много њих који по пољима раде и о главним празницима, (када би требало да се Богу помоле.)

Ова олујина с градом потукла је следећа места и то:

Варошицу Баточину, села Турчин, Градац, и Црни Као; и по један део села Сипића, Доброводице и Брзана.

Учињена штета, — које у потученим усевима, које у поломљеним и обаљеним воћњацима забранима и т. п. које у окваренним зградама; — износи од прилике 500.000 динара, ако не и више.

Здравље је, како код људи тако и код стоке повољно.

Цена је храни за сада још она иста (види допис 11 јуна т. г.)

Милоје Петровић,
економ.

Б. Башта, 18. Јуна 1889 год.

Време од 1 па до 5 ов. м. било је суво, а од 5 до данас, редовно је киша падала. Других непогода није било.

Народ се бавио прашењем и другом копњом кукуруза, прашењем и попуњавањем празних места дувана; а по неки је одпочео кошење ливада.[1]

Стрмнина сем зобова, обећава лепу жетву, само где где по брдима пшенице је доватила пламењача (тоња) и остаће штура.

Дуван доста неједнако успева, а то долази због неједнаког ђубрења леја — дуваништа.

Кукурузи су добри лепо напредују, нарочито рани.

Шљиве су пропале, нешто од града, који је у прошлом месецу врло често падао, а што је остало оно је се изрогачило (из папучило) те тако једва да имадне за јело, а врло ретко и то на баште да ће бити и за другу употребу. Остало воће је добро одржало.

Ливаде су у опште добре.

Стока има довољно паше, здравље је код све домаће стоке добро, само је крупна стока још мршава.

Код народа је здравље повољно, но много дангуби по стражама и потери за хајдуцима.

Цена је производима ова:

Пшеници од 100 кила 19—20 дин. кукурузу 20—21[2] дин.

В. М. Поповић,
држ. шумар.

[1] Дакле свуда позно кошење? У.

[2] Је ли могућно? Ур.

Средњево, 19. Јуна 1889 год.

Почетком Јуна било је подесно за све пољске радове, и киша је чешће падала.

Остали пољски и градинарски усеви, сем кукуруза, пшенице, јечма, ражи и конопље, добри су.

Трава је у ливадама доста ретка; кошење је сад отпочето.

При копању и огртању кукуруза народ се помаже ралицама које купује или (већим делом) сам гради. Многи говоре, да су ралице које сами граде (због дубљег огртања) далеко боље од куповних. Ралице вуку два коња или два вола у подужем јарму особито за то подесеном.

Цене су:

Житу	11—11·50 дин.
Кукурузу	9— 9·50 «
Вину	20—25 од ектолит.

Осталих усева на продају није било.

Здравље је у стоци и народу повољно.

Надница се плаћа 0·80 дин. и храна.

Народ се задуживао код приватних лица, искључиво за данак; интерес плаћа 25—30% — просечно.

Свет. Вучовић,
учитељ.

Пожега, 20. Јун 1889 год.

На пшеници се указала сњијет — главница.

Бостан ће бити врло рђав, јер је у њега ударила болест, тако звана «тоња.»

У осталом су усеви још добри. Копња кукуруза — огртање у велико се врши, а и кошење ливада на неким местима почело је. Траве су и по количини и по каквоћи добре.

Цена овоземаљским производима ова је.

Пшенице	14 — дин.
Кукуруза	13 — «
Јечма	11 — «
Овса	10 — «
Сена	4 — «
Сламе	4 — «
Соли сланика	26 — «
Пасуља	18 — «
Кромпири	5 — «
Сирћета	14 — «
Комовице ракије	40 — «
Вина	35 — «
Ракије шљивовице	20 — «
Масти	120 — «
Сланине	100 — «
1 кгр. хлеба печеног	0·20 «
« « свећа лојаних	1·20 «
« « меса (говеђег, овчијег и свињског)	0·50 «
« « купуса	0·10 «
1 кола дрва	1·60 «
1 говече обичне величине	25·— «
1 овца с јагњетом	9·— «
1 коза с јаретом	7·— «
1 јагње	3·— «
1 јаре	2—3 «

Надинице су од 0·40 до 0·80 дин.

Здравље је у опште добро. Општински кошеви опет празни!

Драг. Н. Лапчевић.

ОД ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПОДРУЖИНА

Говор Ђорђа Н. Стајића, подпредседника пољопривредне подружине у В. Крсни, на приређеној дружинској беседи 15 Јануара.

Браћо.

Из говора госп. председника чули сте, за што смо се сада сакупили. Али, да бисмо имали што јаснији појам: шта је и, управо, чиме је припомогнуто, те се постигло, да данас у својој средини видимо тако одличне госте из околине и са стране на пољопривредној скупштини, — ја ћу покушати, да, у кратким потезима, насликам ону пријатну слику, у којој се оличава: постигнуће, т. ј. рођење и живот наше младе пољопривредне подружине у овом месту — у Вел. Крсни. —

Пре две године, и међу нашим млађим грађанима, покренута је мисао: како би се, у опште и посебице, овде код нас, могло помоћи нашем пољопривреднику? Та лепа замисао, то родно семе ратарске среће, пало је одмах на плодну земљу и ми смо видили да је она — мисао — тако рећи оберучке прихваћена од овдашњих наших грађана. То је опет дало повода, и, управ, охрабрило њене покретаче, да не малакшу, но да на овом похвалном и часном путу храбро напредују до краја.

И, пошто су се ови наши млади радници већ решили били да пођу овим мучним али врло корисним путем то им је била прва и најпреча брига да пропишу себи извесна правила по којима ће се дружина кретати и што поспешније радити на ширењу и уношењу пољопривредног знања.

На тај начин основана је код нас пољопривредна подружина, која је и званично и са својим правилима призната за такову.

Како је лепо, како је родољубиво и патриотски поздрављена и прихваћена ова наша установа и од стране поштованог грађанства довољно ће бити, кад речем само то: да су у њу поврвели и записали се, поред добрих писмених и богатих домаћина, још и други сиротнији неписмени, и врло честити, грађани ове општине. Сваки је поносно, врло радосно, и с уздигнутом главом, изговарао: »и ја сам члан наше младе пољоприв. подружине«.

Али, није се само на томе стало. Иза лепих речи долазе, обично, и добра дела. Тако у ствари и би у овом случају.

Одмах, чим се дружина образовала, она се трудила и успела да дође у везу и споразум и са краљевско—српским пољопривредним друштвом у Београду. И то је постигнуто. Орган — »*Тежак*« — реченога друштва ми данас примамо, из којег се напајамо пољопривредним знањем. Сем тога, и за кратко време дружинскога живота, постигло се, да се, из незнатих чланских улога, већ извесна количина укапиталише, из које је дружина купила један *крупач*, који употребљавају врло радо и корисно, скоро сваки дан, и сами грађани.

На послетку, за тако кратко време, доживили смо, да видимо у нашој средини овако један отличан пољопривредни скуп који нам може донети само користи и на којем ћемо се ми, овако лепо сакупљени, братски поразговарати о многим дневним и, тако рећи, журним пољопривредним питањима.

Нашој пољопривредној подружини намера је: ширење пољопривредног знања и њена ће главна брига бити: да пољопривредно знање уноси у народ, па било то набављањем корисних књига повремених списа и других научних и ратарских справа, или набављањем тежачких справа и »машина» и приређивањем оваквих скупсва на којима се очи у очи, и, најлакше, може усмено, сваки поучити знању и, том приликом, отворено казати: шта ваља, а шта не ваља, чега нам се поглавито ваља клонити и шта управ примати, те да наше пољопривредно газдовање уредимо онако, како ће и другоме за пример послужити, а нама извесне и по стојаке користи доносити.

И, само тако, радећи, користићемо: себи, околини и нашој држави, као њени грађани.

Тако, велим, радећи, доживићемо: да нашој дружини прилећу чланови јатама одавде и са стране и да она постане снага која ће сада са стотинама и после са иљадама и више чланова да заједнички обрће точак и унапређује стање нашег целокупног ратарског газдовања.

И, онда, можете и сами оценити, каку ће благодарну успомену оставити своме потомству садашњи трудбеници и управо, покретачи ове племените мисли у српству: о унапређењу пољопривреде и побољшању целокупног ратарског стања!

Благодарно потомство умеће тада оценити и, увек с поштовањем, пролазити поред оног споменика, на којем ће крупним словима, бити исписане речи: »Српско пољопривредно друштво.«

И тако, радећи по чистој савести, пред потомством и отаџбином, можемо слободно рећи: да смо испунили корисно и похвално своју дужност

Ето дакле, то су биле побуде, и да бисмо помогли самима себи, као и доцнијим нараштајима — ми смо и покренули и остварили мисао о нашој пољопривредној подружини, која је за данас и приредила овај њен први пољопривредни скуп.

И на овом отличном скупу, а, као члан и подпредседник ове подружине, поздрављам вас, браћо, са »добро ми дошли« и дао би Бог, да се овако, често пута, и, дуго година, састајемо и брацки договарамо, на срећу нашу и наше отаџбине.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора »Српског Пољопривредног Друштва«.

Шеснајеста сеница држана 3 маја 1889.

Били су: потпредседник г. Свет. Милојевић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници г. г. Анта Крагујевић, Милутин Савић, А. М. Секулић, А. Љ. Поповић, Душ. М. Спасић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 95. Прочита се извештај изасланика приликом Збора Подружине у Вел. Крсни 15 јануара ове године. Одбор прими к знању поднети извештај с тим да се печата у «Тежаку».

Бр. 96. Чита се акт Господ. Министра Народне Привреде, којим пита Друштво за мишљење: «на који би се начин помогло нашим пољопривредницима да могу разне потребне им справе у најбољој каквоћи, за најкраће време, по најјевтинијој цени и најлакшим начином отплате набављати? — Пошто се прочита и реферат — мишљење — друштвеног секретара Спасића по тој ствари, — одбор, с обзиром на важност овога питања одлучи: да се што пре сазову секције у заједничку седницу ради решења овог питања, а да им се преда и реферат г. Спасића.

Бр. 98. Чита се предлог друштвеног благајника г. В. С. Богдановића, да Друштво узме учешћа у изложби 1- и 2-годе ждребади коју приређује коло јахача «књаз Мијанло» 29 и 30 ов. м. у Шапцу. — За тим се прочита и акт управе кола јахача, којим извештава Друштво о предстојећим утакмицама 29 и 30 ов. м.

Одбор, вољан да и овом приликом помогне коло јахача у његовом задатку и потпомогне и награди добру домаћу производњу коња, одлучи:

1. Да Друштво да 100 динара у злату као награду за најбоље 2-годо женско оме, које је одгајио и буде га изложио привредник који се бави и земљорадњом;

2. Да се пошљу 2 изасланика од стране Друштва који ће присуствовати утакмицама и изабра за изасланике г. г. Лазара Р. Јовановића редов. члана друштва и Управника управе државне ергеле и

Алексу Љ. Поповића редов. члана и марвеног лекара у Београду. — Изасланицима да се призна уобичајени путни трошак.

Бр. 99. Прочита се акт управе кола јахача „књаз Мијаило" да се у „Тежаку" бесплатно штампају и одштампавају све оне обзнане, прогласи и т. п. кола јахача, чија је садржина нужна за што ширу јавност у интересу оне цељи на којој коло јахача послује; сем тога да се „Тежак" бесплатно шаље „колу јахача".

Одбор одлучи: 1) да се обзнане, прогласи и т. п. кола јахача печатају бесплатно у Тежаку према својој важности у целини или изводу;

2) „Тежак" да се бесплатно шаље колу јахача.

Бр. 100. Приступи се награђивању радова печатаних у „Тежаку" у бројевима 8—15 закључно и одбор награди:

А. Чланке

1. И учитељ може помоћи нашој пољопривреди,
Од г. Уроша Палеташевића, са 60 динара.

2, Ново привредно доба у Србији. Од г. М. Савића.

3. Подизање врбе, тополе и бора на песковима. Од г. К. Ђорђевића.

4. Какве треба да буду саднице од воћака. Од г. Червенка.

5. Подмеравање буради. Од г. М. М. Савића.

6. Опасност за свилодеље. Од г. Мите Петровића.

7. Реч после Ниша. Од г. Мите Петровића.
Све са по 65 динара од штампаног табака.

8. Одлуке винарског збора у Нишу и њихово остварење. Од г. М. М. Савића.

9. Како да поправимо старе винограде. Од г. Р. Тајсића.

10. О потреби сејања уљастог биља. Од г. М. У. Ј.

11. О сејању кукуруза. Од г. А. Ђурића.

12. О тркама. Од г. Мирка Миљковића.

13. О кресању или резању воћака. Од г. Ст. Коњовића.
Све са по 60 динара од штампаног табака.

14. Начин распоређивања воћака у башти Превод од Игњата Мирковића.
Са 50 динара од штампаног табака.

15. Начин пчеларења. Од г. Ј. Живановића.

16. О начину и средствима за унапређење пољ. привреде. Од г. М. Спасића.

17. Сетимо се наших градина. Од Јеромонаха г. С. А. А.
Све са по 70 дин. од штампаног табака.

Б. Белешке и гласник

Све са по 50 динара од штампаног табака

В. Дописи

Сви са по 48 динара од штампаног табака.

Г. Јавна говорница

Са по 50 динара од штампаног табака.

Бр. 101. Прочита се акт привремене управе пчеларско-воћарске задруге да Друштво поради преко својих Подружина и пријатеља да се што већи број чланова упише у задругу и да и Друштво прими на се уплату удеоница, што да и у свом органу Тежаку објави, — и шаље 50 ком. привремених признаница.

Одбор вољан да потпомогне пчеларско-воћарску задругу, одлучи:

1. Да Друштво прима уплату удеоница који му се буде за то обратио, што да се и у Тежаку огласи:

2. Послате привремене признанице да се предаду благајнику рад продаје пријављиоцима.

Бр. 102. Прочита се понуда Васе Јовановића ковача из Руме да лиферује Друштву према потреби плугове за орање и прашаче — загртаче, и да је рад пробе донео плугове које нуди.

Одбор одлучи: да се плугови опробају и изабра у комисију која ће преглед овај извршити г. г. Милана Р. Антића управника Топчидера и Д. М. Спасића друштвеног секретара.

КЊИГЕ

КОЈЕ СЕ МОГУ ДОБИТИ

код

СРПСКОГ „ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА"

	дин.	пр.
„Све о пшеници", од др. Радића	—	60
„Све о кукурузу" од др. Радића	1	20
„Кромпир" од др. Радића	1	20
„Основи коњарства", од Л. Р. Јовановића	2	—
„Међународна ампелографска комисија и слике из винодела талијанског", од М. М. Савића	—	20
„Калемљење лозе", од М. М. Савића (у тврдом повезу)	1	—
„Производња и употреба шума", од А. Стојковића	—	60
„Наука о сточарству", од † Љ. Белмаша	—	50
„Читанка за пољопривреднике", од † Гаје Матића	—	50
„Белешке о познавању и употреби справа", од Ж. Шокорца	—	20
„Неколико студија из акрикултуре", од А. Спасића	1	—
„Јагодичасто воће", од др. Медовића	—	15
„Гајење винове лозе на Рајни", од Љ. Новаковића	—	20
„Гајење оваца", од Св. Љ. Гавриловића	—	50
„О винским болестима", од Н. Стојадиновића	—	20
„Тежак" од ранији година по спуштеној цени.		
„Календар српских пољопривредника" за 1889 годину	—	80
„Календар српских пољопривредника" од ранијих година по спуштеној цени		

Нема на продају „*Тежака*" ових година: I, II, III, VI, IX и XIII (од 1883) године, од 1889 нема броја 2 и 7. Они који имају за продају „Тежака" за означене године, нека изволе јавити Друштву, са ценом пошто би их продали.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Распис г. Мин. Народне Привреде о благовременој жетви. — Најподесније време за брање и место за чување воћа. — **Белешке**: Трулење дрвене грађе. — Свежи краставци у сред зиме. **Гласник**: Министар војни „Тежак" претплатио. — Штеточиња у Ресави. — **Дописи:** Из Валакоња, Каменице, Кучева, Бољевца, Дуба, Баточине, Б. Баште, Средњева и Пожеге. — Од пољопривредних подружина. — **Записник седница управног одбора. — Књижевни оглас. — Подлистак**. Збориште ливадара.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО" КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 29. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 16. ЈУЛА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

НЕКОЛИКО РЕЧИ О СУШЕЊУ ШЉИВА КОД НАС

Кад су почели код нас да суше шљиве у нарочито за то сграђеним сушницама, не зна се посигурно. По мишљењу поштованог старине г. Сретена Л. П. сушење шљива отпочето је у Србији око 1857 године, дакле пре 32 године и то, у след тога, што у Босни шљиве нису родиле па су босанци прешли у шабачки и подрински округ те их ту сушили.[1] Том се приликом наш свет, на сваки начин, и упознао с такозваном босанском пушницом и нужним пословима око ње.

По причању пак, г. Арсе Лукића, прве суве шљиве за трговину, доносио је у Београд око 1847 године ваљевски трговац г. Ранко Гођевац Он је те шљиве куповао у околини Сокола. За само сушење шљива код нас, имају врло великих заслуга г. г. Браћа Крсмановићи и пок. Паранос, који су од године 1847 па за читав низ година, скоро једини и извозили суве шљиве, у велико подстицајући у исто време многе да суше шљиве.[2]

Али, тек од 1870 године дакле од пре 20 година, суше се шљиве код нас за трговину у већој количини, и у последње време, постале су врло важан, да не рекнемо, један од најважнијих производа за извоз.

Како су производња и извоз сувих шљива постушно напредовали, види се најбоље из овога што ћемо овде изнети

[3]Године 1870 извежено је: 863.217 кила.
« 1871 « « 1,808.930 «
« 1872 « « 2,944.044 «
« 1873 « « 4 652.724 «
« 1879 « « 9,032.910 «
« 1880 « « 17,990.535 «
« 1881 « « 13,520.897 «
« 1882 « « 25,887.758 «
« 1883 « « 22,756.930 «
« 1884 « « 20,056.155 «

Године 1885 извежено је: 23,225.777 кила.
« 1886 « « 35,783.200 «
« 1887 « « 41,295.700 «

Из горњих бројева види се, да се из године у годину све више шљива суши, јер док је 1870 године извежено мање од милион кила сувих шљива, извежено је 1882 близо 26 милиона, 1883 близо 23 а 1887 преко 41 милион. Даље, видимо, да је 1887 године извежено скоро два пут више но 1883 године. Ово јако повећање производње и извоза сувих шљива, могло би обрадовати сваког Србина, кад нам статистички подаци не би у исто време показивали и то: да је 1883 године за продатих 23 милиона кила сувих шљива узето 9 милиона динара, а 1887 за извежених 41 милион кила, примљено опет само 9,520.793 динара, што значи: да је наш производник, за два пут већу количину робе, за два пут већи труд и два пут веће трошкове око справљања исте робе, добио 1887 године исто онолико новаца колико и 1883, за пола мању количину. Ово нам опет показује да је цена сувим шљивама спала на половину оне цене од 1883 год. Како, пак, непријатне последице, које долазе од смањивања цене, код извесне робе осећају и држава и произвођач, нужно је, да се изнађу узроци због којих се цена тако знатно смањује, па онда и држава и произвођач да поради сваки од своје стране на томе, да се ти узроци, у колико је могуће, што пре и што коренитије одклоне; а пошто се сви узроци, као што је лако увидети, не могу уклонити треба порадити даље на томе, да се дотична роба што јевтиније производи, да се, дакле, смањивањем трошкова око производње, створи могућност за корисну конкуренцију и накнади оно, што се губи на цени.

Узроци који врло јако утичу на смањивање цене нашим сувим шљивама, јесу по нашем мишљењу следећи: 1.) Што се код нас све више и више сувих шљива производи, па је у след тога можда, већа понуда него тражња; 2.) Што нам сад чине конкуренцију и оне земље које се пређе нису бавиле сушењем шљива у већој размери, као што су: Чешка и Аустралија; 3.) Што су наше шљиве сад можда лошије но што су пређе биле, а шљиве наших конкурената боље

[1] Српске Новине од 1887. Бр. 73.

[2] Тежак 1884 год. стр. 596.

и 4.) Један од најзнатнијих узрока, биће без сумње и сам начин, на који се наше суве шљиве износе на светске тргове.

Да би конкуренцију у трговини са сувим шљивама могли што лакше издржати и да би од сушења шљива извукли што је могуће већу корист, морамо се потрудити, као што смо већ раније напоменули, да производимо суве шљиве и боље и јевтиније, но што смо то до сад чинили. Ну досадашњи начин, са нашим обичним сушницама, ми нисмо у стању да производимо бољу робу која би нас мање стала но до сад; с тога смо принуђени да потражимо и употребимо савршеније сушнице, помоћу којих ћемо производити бољу робу а са мање горива и радне снаге, дакле, и са мање трошкова.

Наша обична сушница — босанска — има само једну, али привидно добру страну, на име, што је јевтина; а у свему је осталом рђава, јер, прво, троши врло много горива, будући се највећи део топлоте губи неупотребљен; друго, при радњи са њом потребно је сразмерно много радне снаге; треће, треба много вештине па да се у њој шљиве осуше као што треба и четврто од сто кила сирових шљива, даје мање сувих, него савршеније сушнице у другоме свету.

Да добре сушнице могу доста да учине за јевтиније произвођење бољих сувих шљива, код нас увидели су већ и многи увиђавнији људи из народа, који се баве сушењем шљива у велико. Тако, имали смо прилику да видимо у Лозници једну обичну сушницу која је загревана помоћу пећи од лима а дим из исте одвођен је сулундарима, те је на тај начин топлота потпуније употребљена. Не можемо тврдити, али нам се чини, да је код ове сушнице вођен рачун и о вентилацији. Жао нам је, што ни смо упамтили име човека, који је, као што се види, покушао да поправи бар једну рђаву страну наше сушнице. У округу шабачком у селу Петловачи, видели смо једну сушницу шабачког трговца г. Шкорића, која нам преставља комбинацију наше обичне сушнице са Исартијевом. Ова се сушница загрева помоћу пећи од лима, а има доста добру вентилацију. По причању г. Шкорићевом, које смо у своје време забележили, ова његова сушница даје од исте количине сирових шљива 10% више сувих него обична, а троши за $^2/_3$ мање дрва. Каквоћа шљива такође је боља но код обичне сушнице. Није нам познато да ли је г. Шкорић ову сушницу саградио по својој сопственој идеји или му је ко други дао за то упутство. У Аранђеловцу опет, видели смо код г. Илије Павловића, капетана у пензији, једну нашу обичну сушницу која је била озидана и сведена, а имала је и пећ зидану. Дим из пећи не иде непосредно у ваздух но се спроводи кроз нарочити канал до нарочитог димњака. Овим се ишло на то: да се топлота што потпуније употреби, али, ми сумњамо, да је у томе постигнут какав озбиљан успех. О каквој вентилацији нема ни трага код ове сушнице.

Министарство народне привреде, желећи да и оно од своје стране учини колико може за побољшање једне тако важне гране домаће производње, саградило је 1882 год. у Аранђеловцу, на имању горепоменутога

ПОДЛИСТАК

ЗБОРИШТЕ ЛИВАДАРА

(СВЕЧАНО ВЕЧЕ)

ПО

„ПРАКТИЧНОМ ЗЕМЉОДЕЛЦУ“

ОД

А. Мијоковића и Б. Тодоровића

У К... могао си данас приметити како су се многи ужурбали. Они, који дену сено, прилегли на посао као да за сутра баш ништа не сме остати

У К... су дошли и многи пољопривредници из околине, а с њима и њихови учитељи и попови Председник Паја у договору с осталом браћом позвао их је на ову свечаност. Све се обукло у своје стајаће народно одело, па не знаш да л' је лепша мушкадија или женскадија. У том стигоше из Београда и већ познати гости: уредник „Тежака“ и „Секретар пољопривредног друштва“. — Није дуго потрајало, а председник повика хајте браћо да вечерамо! Вечерало се у кафани „Такову“. Сваки је заузео своје место како је то учитељ одредио.

У неко доба вечере председник устаде да наздрави здравицу:

„Поштовани зборе, драга браћо и сестре! Онамо, где се људи удружују за корисан рад, ту треба да буде и весеља. А ми данас имамо двојаких узрока за то. Један је што је данас таман равно година дана од како смо засновали овд. пољопривредну подружину. А други је разлог у томе, што је право, да се у весељу растанемо с г. Секулом. Он нам је много користио, да бих му одао што већу хвалу, ја сам га у име подружине замолио да се задржи још ову недељу међу нама, до данашњег дана, те да половина овог свечаног вечера падне њему у почаст.

Браћо! Сваки је почетак тежак, а особито с овим нашим послом. Ја се живо сећам како је при заснивању ове подружине: како је баш овога дана прошле године, било нас мало који се уписасмо за чланове њене, и како беше многих који се готово и подругиваше. Али „тиха вода брег рони“. Кад се приступило делу и кад се отуда видела ваљда, онда је ова подружина с дана у дан расла. То је истина ишло споро али сигурно и ја сам у то са свим убеђен, јер верујем, да се од уписаних чланова баш ни један ни за које паре не би исписао. А од како је г. Секула овде, од тога доба уписано је више од половине чланова, уписали су се може се рећи сви грађани ове вароши и сви виђенији сељани из околних села. То ји леп успех!

Поштована браћо и сестре! Ви сви знате ону лепу народну изреку: „Само Слога Србина Спасава“. Ето вам једног доказа више шта је у стању да учини слога, а верујте ми да је слога око унапређења пољске привреде који је основа нашег народног благостања много и врло потребна. А рачунајући на то, да ће ова лепа слога која је ево овде међу нама остати и на даље, да ће ово друштво свима својим силама упети се, да овдашња пољопривредна подружина донесе овом месту и околини стварних користи, ја подижем ову чашу са жељом, да живи ово друштво, да живи овдашња пољопривредна подружина на дику својих гра

г. Илије Павловића, пензионера, једну сушницу по Исартијевој (француској) системи. Опити, који су чињени са том сушницом, у присуству нарочите комисије, дали су врло добре резултате, јер по извештају који је штампан у Тежаку од 1882 године на стр. 549 у овој новој сушници добивено је од 100 кила сиро, вих шљива 37,03 кила сувих, или 37,03 %, докле се у обичним сушницама добија 25 до 30%. Нова сушница потрошила је за исту количину осушених шљива 11 пута мање дрва но обична. Код нове сушнице потребна су само два раденика, и шљиве осушене у њој много су боље од оних које су сушене у обичним сушницама.

Ослањајући се на ове резултате, министарство народне привреде решило је било, да о државном трошку подигне у главним шљиварским пределима по једну угледну сушницу Исартијеве системе, како би на тај начин дало прилику произвођачима сувих шљива да се очигледно увере о добрим особинама тих сушница. Потпомогнуто дарежљивошћу Његовог Величанства бив. Краља Милана, министарство је то своје решење 1883 године и у дело привело, саградив по једну Исартијеву сушницу осим у Аранђеловцу, још и у овим местима: у Јаребицама (окр. подрински); Крнулима (окр. шабачки); Косјерићу (окр. ужички); Мионици (окр. ваљевски); Прељини (окр. руднички); Забојници (окр. крагујевачки) и Ропочеву (окр. београдски).

На министарство народне привреде угледали су се за тим и неки људи из народа, па су о своме трошку саградили овакве нове сушнице. Све приватне сушнице као и једну државну — у Прељини — саградио је, мислим, г. Срећко Васић, из Краљева. Остале сушнице, које су сграђене о трошку краљевом или државном градио је г. Арса Лукић, из Београда, или, боље рећи, његов покојни син Драгутин. Сматрамо за потребно, да на овоме месту напоменемо: да постоји врло велика разлика између сушница које је саградио г. Срећко Васић, и оних које је саградио г. Лукић. Код првих се́ извесне махне Исартијеве сушнице опажају много јаче но код других. Ово долази, по нашем мишљењу нарочито отуда, што је покојни Лукић био и школовани воћар а имао је у исто време и доста техничког знања па је Исартијеву сушницу, у колико је умео, прилагођавао нашим приликама, а г. Васић је просто копирао модел Исартијеве сушнице, коју је министарство народне привреде било набавило.

Од кад су те сушнице сграђене па до 1886 године долазиле су министарству народне привреде са свију страна жалбе, како нове сушнице ништа неваљају, како се у њима не може ништа да осуши и томе подобно. Овакве је жалбе слушао и г. Сретен Л. П. путујући 1886 године у Краљево као изасланик г. министра народне привреде, да прегледа тамошњу радионицу пољопривредних справа, па је у след тога написао у Српским Новинама од 1887 године у бр. 73, 74 и 75 неколико чланака «О новом систему сушница», а у бр. 98, 99 и 144 «О непокретним сушницама». Поводом тих чланака, у којима су неке ствари погрешно представљене и у којима има и са свим по-

---

ђана и отаџбине! (Из свију грла захори се живио говорник, а по том се отпева — многаја љета).

Овај је говор такнуо свакога у срце, сви беху толико потресени, да им се ово вече одиста учини веома свечано и часно. После тога навалише многи са здравицама.

Председник је лепо замолио да причекају с отпоздравом, јер после његове здравице — тако је утврђено — треба да говори г. уредник „Тежака“, који у тој цељи устаде и поклонив се збору отпоче:

„Поштовани зборе! Особито ми је драго што овако добрим и вредним људима могу да наздравим ево ову чашу вина. Ја сам овде и као гост ваш а и као изасланик од стране наше владе Наша влада особито се радује оваким покретима и с тога се свим силама труди, да им иде на руку. За то сам и ја овде, да вас и од стране владе учврстим у томе у чему сте прегли. Али ваша лепа слога и ваш озбиљан рад на пољу пољске привреде олакшао ми је тај налог. Вама је велим непотребно да вас упућујем на оно што сте ви већ извели, што сте постигли За то треба да благодарите вашој одлучности за удружење, а понајвише вашој умешности у бирању начина за извођење онога што желите постићи — у проналажењу пута како да се што боље користите. Такви су сви радови ваши, такав вам је рад поправка „Велике ливаде“, а такав вам је рад и „Збориште ливадара“.

„Удружење је и сила спас“ то вам данас вели сваки народни економ, а то се ево у овој прилици и практички осведочава; за то је један енглески економ право имао кад је казао „да онај који је собом толико урадио, да на месту где је досада ницало по једно зрно, никну по два, више је по људство привредио, но 60 генерала који су по туце победа добили.“

Наш је посао истина тежак али — благородан. Овде се хоће да је свака рука у послу. За то напијам ову чашу у жељи да ова дружина још боље напредује и да до године сви ви будете овога дана у овоме друштву кличем: Да живи ово друштво! (И ова је здравица пропраћена бурним: живио говорник).

За овим је устао деловођа друштвени г. Никола, учитељ, који овако наздрави:

„Поштовани зборе! Наш добри председник г. Паја, показао је за што смо се ми овде вечерас искупили. За то нема потребе да и ја то понављам. Производња сточне пиће, без које се не може стока држати, била је до скора код нас занемарена тако, да је било жалосно погледати и наше ливаде и нашу стоку. Данас већ није тако, а изгледи су да ће бити још боље. Ми смо корачили, ми смо пошли напред, а за то морамо бити благодарни брату Секули, за тим брату новинару и овоме секретару. Они нас искрено упутише на посао који нам је веома користан. Добра пића даје добру стоку, доста бела смока, доста жита, доста новаца. Ја се радујем што сам у прилици да овим нашим наставницима и добротворима наздравим ову чашу вина, са топлом жељом да се рађају оваки синови у овој земљи и да их Бог поживи на дику Србије и Срспства! (И овај се говор пропратио многобројним: живио, и омиљеном винском песмом — Многаја љета).

После учитеља уста секретар и наздрави овим речима:

„Поштовани зборе! Особито ми је драго што сам данас сведок ове и оваке свечаности која је у нас ретка појава. Та

грешних закључака, како од стране г. писца тако исто и од стране оних који су му давали податке и обавештења, мислили смо да напишемо нарочити чланак о новим сушницама у опште, а нарочито о томе, каква сушница нама треба, али, због других послова, не могасмо то раније учинити. Стечај пак којим министарство народне привреде позива преко Српских Новина, све оне који се осећају теоријски или практички спремни за грађење бољих сушница, да поднесу за то своје планове, нацрте или моделе, покренуо нас је поново да проговоримо бар овом приликом коју о сушењу шљива код нас, не би ли тиме и ми, бар штогод допринели бољем решењу задатка који је позванима, поменутим стечајем постављен.

У овоме чланку ради смо да изнесемо на првоме месту, све оно на шта треба пазити при стварању нове, за наше прилике подесне сушнице, те да тиме, припомогнемо, у колико је могуће, практичарима при решавању постављеног задатка. За тим ћемо напоменути како би требало удесити саму радњу сушења, па да од ње буде што већа корист; и на послетку, проговорићемо, у колико је могуће краће, коју о поменутим чланцима г. Сретена Л. П. и том ћемо приликом изложити: шта све можемо тражити и очекивати и од најбољих сушница, а шта треба и ми сами да урадимо, па да нам се посао награди.

Истина, о сушењу шљива, писано је већ више пута, али, како је питање о добром сушењу шљива за нас врло важно, надамо се да не ће бити од штете што ћемо и ми овом приликом о томе говорити, јер смо мишљења, да овакве ствари треба понављати све дотле, докле њима не буде упознат бар већи део оних који треба да их знају.

Да би могли изложити оно, на шта треба пазити при стварању нове, за нас подесне сушнице, нужно је да сазнамо прво, шта треба имати на уму при сушењу шљива, па да се сушење сврши тако, како ћемо добити што бољу робу.

Сирове, добро зреле шљиве, садрже, као што ће многима бити познато, скоро девет десетина воде, а нешто више од њихове десетине сачињавају кошчица, кожица, шећер, киселина и још неке друге материје. Сушењем иде се на то: да се из сирових шљива истера што је могуће више вода. При томе, опет, не треба са водом да се губе: шећер, киселина и остале њима подобне материје.

Према томе, сушницу треба удесити тако, како ће се помоћу ње вода из шљива истерати што потпуније, али да шљиве при сушењу не цуре. Да шљиве не би цириле, не смеју бити одмах у почетку изложене јакој топлоти, јер би се тада вода која се налази у шљивама нагло претварала у пару, а како је снага паре врло велика, попуцала би кожа на шљивама па би кроз те пукотине цурио цео шљивов сок — јер би се шљиве при наглој топлоти кувале у сопственој води — чиме би губиле и највећи део оне своје садржине, која у сувој шљиви највише и вреди, дакле, изгубило би се тада много на доброти робе. Даље сушницу треба удесити тако, да шљивама може прилазити сув загрејан ваздух, а воденом паром заси-

---

ваша свечаност најбољи је доказ, да тежите напретку. Када се прегледа све што сте ви за ову годину дана учинили, и колико сте поправака извели по разним гранама пољске привреде, а кад поред тога још видим како вас је ваша слога овде прибрала, онда се мора признати да је све то поникло из неког убеђења, да је то од срца, и из братске љубави! Када велим све то промотрим, онда ми се и нехотице истичу ове речи: да Бог да, да у лепој нашој домовини поникну многа овака удружења! Ја се оваким друштвима тим више морам радовати јер сам као што знате пошао тим путем, а њима се радујем и с тога, што као изасланик „Српског Пољопривредног Друштва“ о вашој подружини и о вашој слози, морам причати много добра. А сад ми у исти мах допустите, да праведно оценим две ваше снаге у овоме друштву. И ту говорник почо причати о устаоштву обојице за пољску привреду, на шта му се одазваше са „Живео“.

После говорник настави:

Поштовани зборе! Ја најискреније желим, да ово друштво остане и на даље чило и весело, али желећи да оно одиста и како ваља напредује молим, да оно привуче себи и млађи нараштај и да их задане овим врлинама, јер „на млађим свет остаје“. Младеж је у рукама нашег вредног деловође, нашег заузимљивог учитеља, и за то кад напијам ову здравицу, мислим, да и сами осећате колико сам задовољан радом тога човека и као учитеља и као грађанина. (Чује се: Тако је, тако је). А подижући ову чашу желим да пољска привреда напредује и овде и свуда у нашој домовини! (Сви се куцају чашама, говоре: Дај Боже:)

После ове здравице јавише се готово сви да наздраве. Сваком је дозвољено и сваки је говорио са осећајем онако како се то од ваљаног домаћина могло очекивати. Далеко би нас одвело кад би све те здравице исписали, али какве су оне биле то се може видети из последње здравице коју је наздравио *Таса Студеничанин*. Ево те здравице:

„Драга браћо и миле сестре! — Ми смо вечерас чули много лепих речи, многе су здравице наздрављене и у њима је пожељено да поживе они који допринеше овој нашој установи највише добра и да поживимо сви ми, који смо се за то заузели, који смо данас овде. Признајем, да не умјем бесједити онако као други, али пак молим да ме чујете. И ту је говорник на свој начин захвалио помагачима пољске привреде, на шта му се одазваху са „жизео“.

То је последња здравица која се проси на овоме свечаноме вечеру, а одмах после тога гајдаш отпоче „четворку“.

Одмах се заснова читав ланац. Не знаш који од кога лепше игра. После ове игре уредник и учитељ поведоше „остројанку“ и тако даље до зоре. Тек око 5 часова изјутра, кад оно гајдаш засвира „Устај дико зора је“, могао си видети да се многи спремаіу, а после по часа „Такозо“ беше — празно. Тако се весели овај весео народ а за што и не би кад и у „Јеванђељу пише: Шест дана ради, а седмог се дана провесели, хоћу рећи — одмори.

ћени да се може лако одводити, јер, сув ваздух, може да прими у себе више водене паре него влажан. Ово би требало удесити тако, да сув, загрејани ваздух, на неки начин, сам истерује из сушнице паром засићени. Пошто је, даље, нужно, да се топлота за време сушења поступно повећава од 40 до 80, целзиусових степени (стотините поделе), треба сушницу удесити и тако, да се може лако и брзо загрејати до 80° С. а да мењање топлоте потпуно зависи од наше воље. Да би гориво корисно употребили, треба пећ удесити тако, да у њој гориво што потпуније сагори, да има дакле добру промаху, и да се дим спроведе што је могуће дужим путем, помоћу нарочитих цеви, а да не иде, као код обичних сушница, одмах из пећи у ваздух. При томе, треба гледати да се за сушење употреби и загрејан ваздух и тако звана «зрачна топлота» (јара?) За пећ и цеви, што ће дим одводити, треба употребити материјал који се брзо загрева а топлоту лако отпушта. Сам материјал треба да је у топлоти издржљив. Овим условима одговара најбоље ливено гвожђе.

Како ни код најсавршенијих сушница, не могу ове шљиве од један пут бити суве, но се на једним лесама мало пре, а на другим мало доцније осуше, морају се лесе од времена на време вадити, прегледати и премештати. Да би се овај посао вршио лакше, брже и са мање раденика, треба лесе да су толике, како би један радник могао једну лесу на којој су спрове шљиве разастрте лако дизати, увлачити и извлачити. Да би врео ваздух могао око сваке шљиве да прође, треба лесе да имају довољно шупљина — да нису прутови сувише збивени. Осим тога треба око сваке лесе да има прилично слободног простора, по коме би се загрејани ваздух могао кретати.

Сушница треба да је и тако уређена, да спољашни хладан ваздух не утиче много на топлоту у њој. Конструкција треба да је што је могуће простија како би је и наши домаћи раденици могли градити, а не сме бити сувише ни скупа. Цеви којима би се дим одводио треба удесити тако да се могу лако чистити. На послетку, по себи се разуме, да сушница мора бити сигурна од пожара.

На завршетку овога дела, да поновимо у кратко још један пут оно, што смо већ рекли, а то је, да нову, за наше прилике подесну сушницу, треба удесити тако:

1. Да се у њој топлота може мењати по нашој вољи, поступно, од 40 до 80 и више целзиусових степена;

2. Да по нашој вољи можемо нов, сув, загрејани ваздух, у њу доводити а влажан — паром засићени — одводити;

3. Да се гориво што корисније употреби, да сагоревање буде дакле што потпуније, а дим, пре изласка у ваздух да пређе што дужи пут кроз сушницу;

4. Да лесе буду што мање и да им пруће — ако се ово употреби — не буде сувише збивено;

5. Да не испушта своју топлоту тако лако;

6. Да је што је могуће простије и јевтиније конструкције и

7. Да је сигурна од пожара.

(наставиће се).

Коста Д. Главинић.

Талијански и француски рајграс

Сви ми колико год нас је, позвани и непозвани, тврдимо, да нам је сточарство опало с тога: што немамо довољно и добре пиће, што немамо добрих кошара, што не пазимо на избор грла за приплод, на хранење и негу.

Међу првим чињеницама што утичу на добро одгајивање стоке, без сваке је сумње и пића. Њу добијамо са природних и вештачких ливада. Пошто на ливадама пр родним, поред питомих трава, расту још и којекакве киселе и отровне траве, разни корови и т. д. — то ме је побудило да отпочнем опите са сејањем истих.

Прошле и претпрошле године правио сам опите са осам врсти трава, од којих је најбољи принос дао француски и талијански рајграс. Земља на којој је ова трава посејана била, јесте иловача, која прилично влагу задржава.

Сејање извршио сам у пролеће, пошто је земља добро приправљена. Прво је посејан овас који је подрљан, преко овса трава (на истој земљи) која је браном повлачена. Да би се семе равномерније посејало, меша се са ситно просејаном земљом или песком. Није згорега да се израчуна површина земљина, на којој се има сејање да изврши као и количина семена, јер ово ће нарочито почетнику, да буде од врло велике користи. Може се сејати и у јари јечам и јесен у озиму стрмнину. У озимој стрмнини нисам сејао, па за то о томе немам искуства. У толико из искуства знам, да су све детелине, сејане у овој околини у јесен, готово редовно пропадале од мразева зимских а мој савет — знајући земљиште и климу околине — да се само у пролеће сеје, остао је безуспешан. Ал нека их и они су се сада опаметили.

Пошто сам овас покосио и овро, остала ми је од поменутих трава лепа паша. Треба се још обазрети и на лањску сушу, јер да није ње било могао би још и отаву покосити. Ове године косио сам талијански рајграс, пошто је потпуно извлатао и уцветао 6 маја, а француски прошле године, лицем на Ђурђев-дан. Као што се из овога види, обе ове траве имају бујан пораст и рано приспевају и, са тих особина, добре су,

да се при сејању помешају са црвеном или шведском детелином, или свака од њих са обадвема. Овако посејана ливада, дала би дивну зелену пиљу као и сено још у првој трећини месеца маја; а то је од велике користи нашем земљораднику кад се у то време чак и слама испипољи.

Колико треба семена самих трава, а колико опет кад се мешају са детелинама, писано је ту скоро у «Тежаку».

Имам најзад још и то да напоменем, да француски рајграс радије једу преживари но коњи, док сено од талијанског рајграса врло радо једе сва наша домаћа стока.

Земљорадници! Пробајте и ви ово сејање трава макар на врло малим површинама земље, јер тако пробајући доћи ћете до уверења; да наука о пољопривреди није бадава написана и, да има много њих који је с успехом примењују и од ње врло велике користи имају.

Петко.

Како се унапређују земљорадници

Све до скора била је дипломатска и конзулатска каријера у Француској приступачна само оним младим људима, који су имали диплому лиценцијата права или су постигли други који научан степен, који има исту важност као она диплома. Као што читамо у једном француском економском листу[1] отворена је од сада у Француској поменута каријера и таквим кандидатима који су свршили више трговачке школе, школу политичних наука или виши земљоделски завод (Institut national agronomique). Од кандидата за дипломатску и конзулатску службу захтева се сада при испиту у опште много више знања о трговини, индустрији, финанцијама, политичној економији него што се пре захтевало. Исти лист додаје, да ова промена одговара растећој важности економских питања у међународним односајима и сврха јој је, да француски представници у страноземству буду од помоћи за француску трговину, индустрију и земљорадњу. Француска има врло велик интерес, да стече тачно знање о изворима њених конкурената и о могућности извоза у друге земље.

Шпањолска пошла је још за један корак даље. Она је нуз некоје своје конзулате основала *енотехничке станице* са задаћом, да изазову и заштићују трговину са чистим и правим шпањолским вином као и са алкохолима, добивенима дестилацијом вина. Такве станице постоје већ у Паризу, Лондону, Хамбургу, а основаће се још и на другим местима где се то покаже као нужно.

[1] Journal d'Agriculture pratique 1889 бр. 14 стр. 501, 502.

Винарске задруге и трговине, које се ставе под контролу енотехничких станица, морају бити признате као солидне и морају се обвезати, да не ће продавати никакво пиће, које би имало ма какву ману.

Управнику енотехничке станице ставља се у дужност:

Да анализује шпањолска вина, која стигну трговинама, којима је поверена продаја истих;

Да обзнањује својој влади и да пријављује властима у оној земљи, у којој се налази станица, сваку продају кваренога шпањолског вина, за коју дозна, без обзира да ли се такво вино налази у подруму, над којим врши станица надзор или не;

Да даје трговачким коморама, винарским задругама, виноделцима и трговцима у Шпањолској обавештаје о трговини с вином;

Да установи известан број винских типова, који одговарају потребама локалнога трга и да упути производнике, како ће произвести те типове;

Да недељно шаље извештаје шпањолској влади о земљорадничким приликама, о ценама, о множини робе на дотичном тргу, о потреби нове робе и т. д. Ти извештаји саопштиће се у свима службеним листовима у Шпањолској;

Да сваке године састави извештај о винској производњи предела, у ком се налази станица, о захтевима потрошача, о начину како се гради вино, о законима противу превара, о царинским уредбама, које важе за вина и алкохоле, о начину како се ти производи анализују, о садањем стању виноделске и винарске наставе и т. д.

Задатака као што се види пуно за енотехничке станице, које је шпањолска влада изабрала као најудеснији пут, да унапреди продају виноградских производа своје земље. **(М. П.)**

БЕЛЕШКЕ

Пут срећи и богаству

(по Франклину)

Многи се данас жале на рђава времена, на дације и трошкове државне. Ну кад би на нама лежале само државне дације, не би осећали толико, јер нису тако тешке. Ну на несрећу ми сами себи намећемо толике дације, да су по 100 пута теже од државних и општинских. Те дације товари нам наша *лењост*. Лењост је као и рђа која више поједе но што заради. Ако хоћеш срећу у животу, а ти не губи време забадава. *Време је скупље од сваког блага.* Губљење времена је највећи део распикућства. Лењост прави свако дело тешким. Гони своја дела, да не би она тебе гонила. Рано лежи, рано устај и бићеш здрав, богат и срећан.

Ко хоће да се обогати од плуга, тај је дужан сам да држи плуг. Недостатак пажње и старања много више шкоди, него недостатак знања. Око газдино корисније је за дела, од обе руке: не пазити на раденике, значи оставити кесу отворену. Сувишно

поверење у других узрок је што су многи пострадали. Ако хоћеш да ти је слуга веран, а ти служи сам себе верно. Изгубљен клинац, губи се потковица; изгубљена потковица квари се коњ; због немања коња, пропада седло, и све то произлази од мале непажње — на изгубљени клинац из коњске потковице.

Труду и бризи за своју цел, неопходно је нужно додати — *штедњу*. Ко не уме да штеди, по мери своје зараде, тај ће да проведе цео век као год и веверица у точку, и умреће, а не ће вредити ни гроша. Ако хоћеш да будеш богат, а ти мисли оноликo исто о штедњи, колико мислиш и о добитку богаства. Ко троши више но што зарађује, тај никада не може богат бити.

Пиво, вино и ракија, или једном речју „*кафана*," — нама је дражија од васпитања наше деце. Ви ћете рећи: „па ми помало пијемо, само колико ради друштва и разговора." Но не треба заборављати да *много пута по мало чини много*, и да су *многи разговори — празни послови*. Чувајте се малих трошкова. Мала протока често потопи велику лађу.

Задуживати се — то је лудост. Задужујући се, дајеш другима власт над твојом слободом. Рецимо ти немаш да платиш на уречено време; тебе је стид да гледаш у очи повериоцу, ти се претвараш, лажеш. Да, задуживати се, значи учити лагати, јер лаж иде за стопама дуга.

За старост и за нужду чувај докле можеш; јутарње сунце не продужава се целога дана. Зарађуј што можеш и зарађено чувај. Штедња је камен, који преобраћа олово у злато. Постарај се да добијеш тај камен, и онда се не ћеш жалити на рђава времена и на своју сиротињу.

Искуство — то је скупа школа; мучно да се може лепше научити у другој школи као у овој. Али у овој школи не изучавају се сви и свакада. Своје сопствено искуство лепше је од сваког савета, но и најбољи савет не може да улије добро владање. Ко заборавља лекције живота и не прима добре савете, тај нема од куда да чека за себе помоћ. И савет најмањега, може много да научи. И малени миш, спасава живот лафу.

„Ко има уши да чује, нека чује!"

Д. Б.

ДОПИСИ

Велико Село, (срез пожаревачки) јула 1889 год.

Пре седам година нисмо ни знали да у свету има и таквих справа, којима се може заменити мотика у загртању кукуруза. Па, кад смо први пут почели радити тим справама: прашачем и загртачем, сељани су долазили, гледали, и смејали нам се. Резултати таквог рада још у првој години били су сјајни. То су увидели прво наши сељани, па су почели употребљавати поменуте справе, а за овима почела и цела околина, и данас, сав равни Стиг са Млавом поплављен су овим справама. Тако је загртање кукуруза огромном већином урађено овота лета овим справама.

Што је најважније радећи овим справама много се добија у времену, те је корисност тих справа у сваком погледу очевидна.

Цветко Павловић
економ.

Средњево, (окр. пожарев.) јула 1889 год.

Време је повољно за рад; народ се занима кошењем ливада обарањем жита, увожењем јечма. Трава је мала и ретка — сена мало. Жито нема нажњевка, а зрно је добро. У свој околини, најбоља су жита средњевска, царевачка и камијевска; — Кукурузи добро напредују, а тако и сви остали усеви. Влаге има доста. Непогоде није било. Цене су:

Житу . . . . . 11·50—12 дин. (старо по 12).
Кукурузу . . . . . 9—9·50 „
Осталих усева није било на пијаци. Здравље је повољно.

Свет. Вучовић,
учитељ.

Пирот, јула 1889 год,

Од почетка ов м. па све до данас време је за пољски рад у свему повољно. Народ са сада у главноме бави: прашењем и везивањем винограда, огртањем кукуруза, кошењем ливада и стрижом оваца. —

Кукурузи сада, по где што, свилају, а и остали усеви добро напредују.

Озима су жита доста уретко остала и по негде са свим пропала, а и јара су доста задоцњена све због овопролетњег мочарног времена; и да није било кише сада пред зрење не би ништа од њих било, али овако нада је да ће се бар колико толико у зрну охлебити. Још многу штету на ражи чини нека буба (из реда тврдокрилаца), које у неким њивама толико има, да је све класје од ових буба повијено и црно, јер их има по 4—5 само на једном класу, где сисају млечни сок из још незрелих зрна. Против ових буба ништа се не предузима, сем што су неки звали попове у њиве те им читали молитве, не би ли по веровању народном, што год помогло.

Жетва стрмнина и то прво јечмова тек сада одпочиње.

Ливаде су приличне. Виногради, шљиве и др. воће, као и гора, особито букова, добро су понијели.

И пчеле сада доста добро напредују.

Здравље је и народа и стоке за сада повољно.

Јов. М Јекић

Књић, (ср. груж. окр. крag.) 1 јула 1889 год.

Време је до сад било повољно. Народ се бави кошењем, жетвом јечма и другом копњом. —

Усеви су врло добри. Пшеница је главничава и то оним, који је нису при сејању кречили или церовом кором пржили.

Елементарних случајева у овој околини није било. Јечам још не вршу, али је сноп̀је прилично тешко.

Здравље у народу и код стоке добро.

Цене су од 100 кила.

Пшеници . . . . . 10—11 дин.
Кукурузу . . . . . 10—11 „
Пшеничну брашну . . . . . 13—14 „
Кукурузну брашну . . . . . 11—12 „
Јечму (старом) . . . . . 8—9 „
Овсу . . . . . 9—7 „
Вину од 100 лит. . . . . 20—25 „
Пласт сена (новог) од 100 к. . . . . 2—3 „

Надница земљораднику плаћа се: косачу 1·40, копачу 1·20, жетелици 0·60—0·80, возиоцу и дениоцу 1 динар.

С. М. Вемић
учитељ.

Жагубица, јула 1889 год.

Време је до сад у овој околини, особито у последње време, било угодно за радове, јер је киша чешће падала и усљед тога земља је постала влажна и згодна за обрађивање.

Кукурузи су почели бујно расти и развијати се, а особито они који су ређе и мало раније посејани.

Стрмна жита напредују добро, «овсеви» нису понајбољи, а пшеница особито јарица, има доста главнице — сњети.

Трава је због суше рђава и сена не ће бити довољно.

Народ се занимао копањем кукуруза које је готово свршено, а сад је отпочето кошење ливада.

Цене су ове:

Јагањцима младим пар од 4 до 6 динара

Јариħима младим пар од 4 до 6 динара.

Кукурузу је цена од 100 кгр. 10 динара.

1 кграму вуне цена је до 1 динара.

Другу стоку како крупну тако и ситну нико није куповао нити је ко тражи у ово време.

Људске хране нема довољно, с тога је многи и купују, а сточне хране има, јер је стока на пашн.

Наднице радницима су осредње.

Здравље код људи је повољно, а тако исто и код стоке, сем што свиње на понеким местима пате од «гроннце».

Елементарних непогода није било.

Јанко С. Зарић

Медвеђа, јула 1889 год.

Време за рад беше доста подесно, пошто је киша чешће падала,

Пшеница, како озима тако и јара, и овас прилични су и кроз који дан почеће се жети. Јечам је родио да се не памти боље. Кукурузи не могу красниј бити. Бујност њихова је особита.

Виногради су такође одлично понели, ако их каква непогода не смлати. На жалост и овде се појавила филоксера и то у великом размеру.

Ливаде су већином покошене и сена сређена. Сена су у опште доброг квалитета, и ако их по количини нема као прошле године.

Воћа има у осредњу руку.

Варива и поврће све добро напредује. Бостан је напредан и има га доста.

Код оваца појавиле су се богиње, и надлежна власт предузела је мере а код свиња огњица, прострел или црни сточни пришт. Код људи је гушобоља и грозница а особито код мале деце.

Наднице косачима 1·60, 2—2·40 дин. а осталима 0 80—1 динара, са газдином храном и напојницом Цене појединим усевима и производима од 100 кгр ове:

Пшеници	10—12 дин.
Јечму	4·50—5 «
Кукурузу	10—11 «
Сиру	46—50 »
Кром иру	10 «
Вину белом	18—28 »
Вину црном	15 «
Ракији шљивовици	30 «

Пару јагњећих кожа 2—3 динара, кола креча 8, 9—10 дин., кола дрва 1·80—2 динара.

Пав. М. Радосављевић
економ.

Узвеће, (ср. мачван.) јула 1889 год.

Време је угодно.

Због досадашње суше сва су жита, а и остали усеви, од жеге препланули и род је са свим мали, «ушмао».

Кукуруза има на неким местима прилично добрих, али су већином рђави.

Шљиве и жирородна гора од гусеница ужасно страдају и растови као суви изгледају. Свет их не тамани, јер не ће да се сложи него тражи молитве у попа, Ја мислим да власт треба то да нареди, а «Српско Пољопривредно Друштво» треба за то да замоли г. министра.

Кукурузи су окопани, жетва јечма свршена је, ливаде су скоро и оне свршене.

Оскудица је у новцу, и народ је доста презадужен око плаћања порезе, а и сада се око тога највише задужују и продају тако рећи што им није «мило».

Здравље је како у народу тако и у стоци добро.

Ил. А. Радовановић
сељак.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

Седамнајеста седница држана 13 маја 1889.

Били су: потпредседник г. С. Милојевић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници г. г. А. Крагујевић, М. М. Савић, К. Ђорђевић, П. Тодоровић, А. Љ. Поповић, А. М. Секулић, А. Живановић, Д. М. Спасић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 202. Прочита се предлог редовног члана друштвеног г. Д. Буринчића, на који начин да се потпомогне наша домаћа ужарска индустрија. Одбор, саслушав предлог и по дужем споразумевању и договарању по питању о унапређењу производње конопље и ужарске индустрије одлучи: да се предлог што пре упути секцијама на мишљење и разраду и то: питање о производњи конопље секцији за земљорадњу, питање о преради конопље секцији за технологију и питање о потрошњи кудељних производа секцији за пољопривредне установе.

Бр. 203. Чита се акт управе кола јахача «Књаз Мијаило» да јој Друштво стави на расположење пољопривредне справе и алатке које могне, рад излагања приликом изложбе жребади у Шапцу 29 ов. мес. Одбор одлучи: с обзиром на краткоћу времена не може се учинити по захтеву управе кола јахача.

Бр. 204. Поведе се реч о извршењу зборске одлуке о изради друштвене повеље и одбор умоли раније изабрани пододбор да што пре ступи у преговоре с вештацима и области га да прекине према свом нахођењу погодбу за израду нацрта без конкурса,

---

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Неколико речи о сушењу шљива код нас. — Талијански и француски рајграс. — Како се унапређују земљорадници. — **Белешке**: Пут срећи и богатству. — **Дописи:** Из Белика Села, Средњева, Пирота, Кнића, Жагубице, Медвеђа и Узвећа. — **Записник седница управног одбора.** — **Подлистак.** Збориште ливадара.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО" КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по обрасц шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 30. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 23. ЈУЛА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

НЕКОЛИКО РЕЧИ О СУШЕЊУ ШЉИВА КОД НАС

(НАСТАВАК)

На крају прошлога дела нашега чланка, рекли смо, како би требало удесити нову сушницу; али, пошто није довољно да имамо само добре сушнице па да видимо што већу вајду од сушења шљива, ради смо да учинимо овде још неке напомене и о томе. како би требало удесити целокупну радњу сушења, јер тек онда, кад се један посао удеси и врши као што треба, можемо се од њега сигурно надати добрим резултатима у свакоме погледу.

Свакоме продавцу у опште, познато је, да цена једне и исте робе, поред осталога, зависи врло много и од њене каквоће. Каквоћа, пак, сувих шљива, као робе, зависи од начина како се суше и од материјала од кога се справљају. Како треба поступати при сушењу шљива, изложено је доста опширно у «Упутству о сушењу шљива у новој сушници» које је поштовани уредник «Тежака» г. Милутин Савић, још 1883 године у Тежаку на стр. 590. одштампао, а министарство народне привреде за тим за себе препштампало и по народу растурило. У главноме, све оно што је у томе упутству речено о сушењу шљива у Исартијевим сушницама, важи за сваку другу савршенију, па и за саму нашу, просту сушницу. С тога, место сваког даљег говора о томе, ми топло препоручујемо свима онима, који се баве овом граном домаће производње, да то упутство, пре него што се одпочне са сушењем шљива, пажљиво проуче, и да по њемуураде бар оно, што могу и код наше обичне сушнице урадити.[1]

Што се тиче сирових шљива, које ће се употребити за справљање сувих, имамо да напоменемо ово:

Недозреле шљиве, осим тога, што се морају сушити дуже него зреле, не могу никад дати добру робу. Исто тако, ни од испуцаних шљива, чији ће сок за време сушења исцурити, не можемо никад добити ваљану робу. Према томе, ако смо ради да добијемо боље суве шљиве, морамо их сирове, пре сушења, одбирати, а можемо бити сигурни, да ће нам се труд, уложен око тога одбирања, платити. При томе одбирању, треба све недозреле и испуцане шљиве одбацити на страну; а да би и од њих видели ма какву вајду, треба их употребити за пекмез или ракију. Дакле, поред једне, добро уређене сушнице, нужно је да има и казан — или казани — за кување пекмеза или печење ракије. Тек на овај начин, моћи ћемо имати што већу корист од шљива.

По селима, пекмез се код нас врло мало кува, а то је штета, јер би се преко зиме могао врло корисно употребити у сваком сеоском дому. О ракији (шљивовици), коју троши и најсиромашнија кућа, а коју као што рече један сарадник Тежака у 27 броју од ове године, потискује «шпиртуља», држимо да је излишно говорити.

Ако би нам неко приметио: да је цена ракији врло ниска па се труд уложен за њено справљање не наплаћује, а да пекмез наш сеоски свет не уме ни да кува, признаћемо да цена ракији није онолика колика је некад била, али одмах, морамо напоменути и то: да ракија, која би се добијала као споредан производ при сушењу шљива, стаје мање но обично, и да се према томе, може јевтиније и продавати. На приговор о пекмезу, одговорили би само то: да за справљање пекмеза није потребна особита вештина и да се тај посао може врло брзо и врло лако научити.

Да се, пак, кување пекмеза добро исплаћује, држимо да је ван сваке сумње иначе не можемо да разумемо каквог рачуна имају странци да долазе к нама и овде пекмез справљају, као што то већ од неколико година раде у окр. београдском, а мислимо и у смедеревском и крагујевачком.

Људи, који се баве сушењем шљива у велико, који имају по 200 и више леса за сушење, као што смо ми имали прилику да то видимо у шабачком округу, треба да покушају и са овим послом, поред сушења шљива, као главним, те да тиме задрже за себе ону корист од тога, коју данас имају странци. Овим би се постигла двогуба корист; одбирањем сирових шљива

[1] Ко нема тога упутства, нек се обрати Министарству народне привреде за њ и ми се надамо да ће га добити. Само то треба учинити благовремено.

добијали би боље суве шљиве и створили би још један нов производ за извоз, који им је споредан.

Пошто се пекмез може разашиљати само у бурадима — а најподесније је у бурадима до 100 кила — то би од производње пекмеза, осетили приличну корист и наши домаћи качари, јер странци, који се сад баве том радњом, доносе потребна им бурад из Угарске.

Из овога излази: да поред сваке иоле веће сушнице, треба да има нарочита каца за одвајање оних шљива, које нису за сушење а могу се употребити за ракију или пекмез.

Одвајањем незрелих и истуцаних шљива пре сушења, имали би још и ову двогубу корист:

Прво, били би у напред сигурни да ћемо добити бољу робу па дакле и бољу цену за њу; а

Друго, уштедили би тиме труд и трошак око прераде оних шљива које би нам дале само лошу робу, која би и добра, с њом помешана, смањила цену, а уштедило би се тиме и на преносу те лоше робе до места продаје.

Свакоме који се бави продавањем и куповањем домаћих производа, познато је врло добро, да се једнака роба увек плаћа много боље него неједнака. Трговци, који раде на велико, плаћају малопродавцима обично мање за неједнаку робу, на рачун тога што је морају да сортирају. С тога, да би произвођачи сувих шљива имали непосредно што веће користи од свога производа, неопходно је нужно да сами сортирају суве шљиве пре него их на пијацу изнесу. Сортирање сувих шљива, врши се најбрже и најлакше помоћу нарочитих за то удешених справа, тако званих «тријера». Ови тријери стају прилично — 120 до 180 дин. — и исплаћују се само онда, кад се сортира већа количина робе, за то их могу набављати или они, који суше шљиве на много, или да се више мањих произвођача удруже па заједнички их набаве, или, на послетку, могу их набавити имућнији појединци, који ће их после давати под кирију осталим произвођачима, као што се то већ ради са тријерима за жито. А ми знамо неке људе по селима који су зарадили лепе новце дајући тријере под кирију и држимо, да данас нема више ни једног разборитијег пољопривредника, који своје жито не чисти од уродице помоћу тријера, јер види од тога ваљду; с тога се надамо да неће проћи још много времена, па ће и произвођачи сувих шљива, чим се увере, да им се сортирана роба боље плаћа, радо давати извесну накнаду за сортирање шљива, ономе, који буде набавио тријер за шљиве.

Да се појединци не би сувеше користили, наплаћујући велику кирију — или узимљући велики ујам — за тријер, било би боље, као што смо већ напоменули, да се тријери набаве удруженим средствима више мањих произвођача.

Они, који би хтели да набаве «тријер» најбоље би урадили да се обрате за то на српско пољопривредно друштво. О тријерима, пак, има и нарочитт чланчић на 597 стр. Тежака од 1883 године.

На завршетку овога дела, сматрамо за нужно да напоменемо још и то: да каквоћа сувих шљива, као робе, која је већ доспела на трг, зависи доста и од тога, како су сирове шљиве доношене до сушнице а за тим, како су суве шљиве држане до транспорта и како су на трг теране: портоване — пренете. Због овога, треба при подизању сушница изабрати за њу такво место да се сирове шљиве могу лако доносити да је дакле у близини каквог великог или у средини више мањих шљивака, заклоњено од ветра а недалеко од пута, како би се и гориво лакше доносило а суве шљиве лакше односиле. При преносу сирових шљива треба гледати да се не гњече, шта ће се постићи, ако за време преноса не буду изложене труцкању. Како треба поступати са сувим шљивама после сушења, и како их треба транспортовати, има изложено у раније поменутом упутству под V, па то треба прочитати и у колико је више могуће, по томе се и управљати.

После ових, довде учињених напомена, на реду је, да по обећању, проговоримо коју и о раније поменутим чланцима г. Сретена Л. П.

Поштовани писац чланака: «О новом систему сушница», «о покретним сушницама» и «о гајзенхармској покретној сушници», у жељи да боље сазна узроке због којих је нагло пропало једно такво предузеће као што је грађење модерних сушница, обратио се неколицини среских началника, у чијим су подручијама подигнуте нове сушнице, с молбом да га о томе известе и да му одговоре на извесна питања, која им је поставио.[1]

Ми смо уверени да је г. писац потражио тим путем обавештења, с тога, што му је он изгледао најподеснији и најсигурнији, али му на основу сопственог нашег искуства смемо рећи, да је у томе погрешио јер податци, које је он добио, већином су такви, да се на основу њих не може изрећи тачан суд о ономе, о чему је г. писац хтео да пресуди Да би ово што рекосмо потврдили, и да би читатељи увидели, како се може погрешно да цени нека ствар, кад се не узме у обзир све што треба имати у виду при оцени, те ствари, и да би показали, како могу људи да греше, пишући о ономе што не разуму, са врло мало размишљања изложићемо овде у кратким изводима. главне ствари из извештаја које је г. Сретен Л. П. уз своје чланке штампао.

Тако:

1. Сви се извештаји слажу у томе: «да је код нових сушница већа уштеда и боља каквоћа у изради шљива, то јест, да се шљиве пеку са мање трошка и излазе много боље — *меснатије и теже*».

[1] Г. писац је погрешио, што није то питање и штампао, јер би, мож'да одговорио на њих још ко год осим оних који су му одговорили.

2. У свима се скоро извештајима признаје: «да се шљиве, сушене у новој сушници продају са 2 динара скупље по товару».

3. Сви веле: «да нове сушнице, у сравнењу са нашим обичним, врло мало шљива израђују». У извештају начелника среза левачког, налази се у загради још и ово: «кажу да нове сушнице на сто 50—60 мање истерују» (? !)

4. Г. Алекса Петковић, председник општине јасичке, који је имао нову сушницу, вели у својим одговорима:

а, «нова сушница у почетку даје од 100 ока сирових шљива 25 сувих, а доцније, кад су шљиве зрелије нешто више;»

б, да наша обична сушница, са 2 пећи и 10 леса, троши само два пут више дрва но нова;»

в, «да обична сушница са 2 пећи и 10 леса, може да исуши онолико исто а и више шљива, колико и и нова;»

г, «да нова сушница треба да осуши за 30 до 40 дана бар 20.000 ока па да нешто вреди;»

д, „јест истина да је бољи еспап од нових сушница, али са свим мало израђују, па није поможено трговини. Наша пословица вели: *не дају млека благуље него млогуље*; за трговца, да изради 3—4 хиљаде ока, није ништа па ма и боља цена била».

(свршиће се)

Коста Д. Главинић.

ЦЕЉ ПРОИЗВОДЊЕ И ИЗБОР РАСЕ У ГОВЕДАРСТВУ

Потребе пољопривредника, које подмирује производњом, врло су разноврсне. Ово је нарочито случај у сточарству, где једном истом врстом стоке има да подмири више разних својих потреба. И више но игде опажа се ово у говедарству, где пољопривредник производима својих говеда подмирује разноврсне потребе своје.

Према томе, да би пољопривредник имао што већу корист од производње говеда, мора имати пред очима извесан *циљ*, рад које производи говеда, — извесне потребе, које жели да подмири производњом говеда.

Пољопривредник има *четири циљи производње говеда*, а ти су: *снага* (са брзином хода), *способност за приплод*, *млечност* и *гојазност*. До скора није морао мислити наш пољопривредник при производњи говеда ни на млеко, јер је имао могућности да држи више оваца и коза, но данас. Отуда у неким крајевима до скора сматраху за грех мусти краве, а по негде можда и данас тако мисле. Данашње прилике пак, налажу и нашем пољопривреднику, да при производњи говеда обрати пажњу и на млеко, јер с дана на дан бива све очигледнија потреба, коју треба подмирити мужом крава.

Задатак је пољопривредника при производњи говеда дакле, да разумном производњом произведе грла, која ће бити способна да нам послуже својом снагом и брзим ходом, да што брже посвршава пољопривредне радове; да теле здраву телад; да дају што више и што бољег млека; најзад, грла гојазна, која ћемо, кад потреба наступи, брзо угојити и то са што мање пиће а што је могуће боље.

Сад настаје питање: на који ће начин наш пољопривредник што боље извршити овај задатак?

Ми одговарамо: ако при производњи обрати сву своју пажњу на један од поменутих циљева, па ма друге и не постигао у пуној мери. — Само се на овај начин може постићи савршенство.

Али наш пољопривредник не може овим да се задовољи. Он мора сва ова разна својства (снагу, способност за приплод, млечност и гојазност) да споји, како би могао својим говедима да подмири своје разне потребе.

За то има *три начина: 1 да производи говеда нашег домаћег соја*, али да се при производњи придржава упустава прописаним на основу искуства и науке, која ћемо донети у идућим бројевима «Тежака» па ће на тај начин произвести говеда, која ће имати доста развијена сва жељена својства; 2. да при производњи *парн говеда нашег домаћег соја, говедима које стране расе*, те тиме усаврши она својства наших говеда која нису развијена у тој мери, као код говеда дотичне стране расе; и најзад, да напусти производњу говеда нашег домаћег соја, па да *производи говеда које стране расе или соја*, која имају жељена својства боље развијена, но што их имају наша домаћа говеда.

По нашем мишљењу, сва су три ова начина добра, али ми *претпостављамо први начин* другом и трећем.

Наше је мишљење, да се у опште најбољи резултат може постићи рационалном производњом говеда нашег домаћег соја, т. ј. побољшањем наших говеда у сопственој крви. Не треба за то да наводимо доказе, кад сви знамо и виђали смо и краве музаре од нашег соја говеда, које ни у колико не уступају у млечности ни најмлечнијим кравама признатих млечних страних раса, и здраву и крупну телад од наших крава. и теглеће и угојене волове, који не само да би се могли сравнити са воловима признатих страних раса, већ их и надмашују и снагом и брзином и гојазношћу. Шта је друго дакле могло утицати да се оваки примерци одгаје ако не разумна производња, хранење и нега? И кад имамо начина, да са нишим говедима постигнемо све жељене резултате, зашто би онда бегали од њих, па тражили страна говеда? Зар смо ми баш тако малоумни да верујемо, да ће нам говеда страних раса давати веће користи и ако их будемо производили, хранили и неговали као наша говеда? На против. Ми смо уверени да ако би изабрали и довели баш најбоља грла говеда ма које стране расе, па ако би их

производили, хранили и неговали, као што то у највише прилика чинисмо до сад код наших говеда, — не само да не би имали веће користи од тих скупоцених страних говеда, већ би она тако закржавила и изметла се, да се не би могла сравнити на са нашим говедима

Према овоме успех у говедарству, и корист од говеда, зависи од производње, хранења и неге говеда на првом месту. С тога ми немамо потребе да напуштамо производњу наших говеда, која су поред осталог и издржљива и задовољна и не пате од неких болести, које сатиру целе чопоре страних раса. — Све што имамо да чинимо то је да поклонимо нашем домаћем говедарству већу пажњу, да говеда производимо хранимо и негујемо како то прописују правила основана на науци и практици, па ћемо, без сумње, постићи жељени успех и напредак, — а оставимо се страних говеда о којима смо, на жалост, добили тако погрешно мишљење, као да су то какве машине које само треба купити, па ето ти свега и свачега.

Наша је стока добра, нарочито говеда. Поклонимо му само ону пажњу, коју поклањају други својим говедима, па будимо уверени, да ће се кроз кратко време грабити за наша говеда они, за чијим говедима ми данас жудимо. —

Знамо како многи наши пољопривредници волу, страна говеда, па не сумњамо да ће и изнето наше мишљење наићи и на неодобравање. С тога сматрамо за дужност да проговоримо коју и о друга два начина производње говеда.

За укрштање са нашим говедима препоручујемо на првом месту *бернски сој*, и сојеве који су од њега произашли (особита *кулендерски*). Говеда ових сојева снажна су, дају доста и доброг млека, гојазна су, нису тако наклоњена болестима као говеда многих других раса и сојева. Њима би се могао допунити привремени недостатак добрих особина наших говеда. После њих препоручујемо *алгајски*.

Ако би који пољопривредник усљед околности претпоставио трећи поменути начин производње говеда, првом и другом, а имао би могућности да га изврши, онда му саветујемо да усвоји *бернски сој*, јер је он, по нашем мишљењу, најбољи и најкориснији. После њега препоручујемо *алгајски сименталски и швајцарски сој*, па онда остала швајцарска говеда. Чувајмо се само холандске расе.

Д. М. Спасић

На шта треба пазити при заливању?

Ко хоће у топлим летњим данима да има користи, задовољства и радости од свога повртња и цвећа у башти, тај се мора пре свега побринути, да има довољно воде за заливање. Ово заливање пак треба предузети у своје време и на начин, како ће оно дотичном рашћу и од праве користи бити.

У претоплим данима најбоље је време за заливање — вече, а кад су дани облачни, онда се у свако доба заливати може. Само у случају нужде, мораћемо у топлим данима у невреме заливати, јер се после заливања на жестоком сунцу земља окоре, што спречава продирање ваздуха жилама. Ако се земља у след велике суше окорела, онда је треба пре заливања мотичицом уситнити.

Кишница је свакој биљци најугоднија вода за заливање; с тога се треба постарати, да је се — у своје време — што више накупи, И речна и барска вода су меке воде, а осим тога имају у себи још и растворених биљних и животињских остатака, који биљу као храна служи; дакле речном и барском водом заливено биље, не само да се оживљава, него се и подрањује.

Хладна *бунарска* вода напротив има у себи само минералних састојака, понајвише креча; бунарска вода оставља за собом на поливеном лишћу, кад ово пресуши, беле кречне мрље, које, запушивши шупљике на лишћу, спречују му испаравање. Кад баш морамо бунарску воду да употребимо, где немамо друге, онда је треба извући још јутром и оставити цео дан на сунцу, да се загреје, да се кречни делови издвоје и на дно падну. Кад би бунарску воду онако хладну употребили за наливање преко дана загрејаних биљака у загрејаној земљи, ми би том биљу више штете нанели, но што би му користили.

Вода, коју ћемо за заливање да употребимо, треба да је бар у толико топла, у колико је топао дневни ваздух, који биљке окружава; а још ће боље утицати на пораст биљака, ако је 3—4 ступња топлија. Природа нам је у томе најбољи и најпоузданији учитељ; она нам показује, како благодетно утиче топла киша на брз и снажан пораст биљака, нарочито још онда кад та киша у што ситнијим капљама пада. Тако треба и ми при заливању да поступамо: да не заливамо јако и нагло, него раније и почешће, т. ј. не на једанпут, но постепено треба остављати да земља воду полагано упије, па пошто је упије, онда опет прећи још једном и т. д. На тај се начин земља водом насити и до жила доће. За тако целисходно заливање, треба и решетке на заливачама — кантама — да су удешене са ситнијим рупицама, а не са крупним, широким рупама, кроз које вода као пљусак тече и више пута млади расад до земље убије.

Ове баш у своје време донешене опомене, треба сваки домаћин при заливању свога повртња и цвећа да има на уму.

—р—

НЕПРИЈАТЕЉ ВИНОВЕ ЛОЗЕ

Винови смотавац (Tortriux uvana)

(по немачком)

Винови смотавац (Tortrix uvana) јавља се на виновој лози преко године у два маха. Први пут, за време косидбе ливада односно за време цветања винове лозе, а дурги пут у време сазревања грожђа [1]

Винови смотавац спада у *ноћне лептире;* велики је од прилике колико и собња мува. Обдан мирује у сенки винове лозе и држи своја крила као цреп на крову, и само их покашто рашири нарочито ако се поплаши од какве лупњаве на лози. По заходу сунца и обноћ лети живахно и том приликом пари се. Женка снесе 20—30 мајушних, сјајних и беличасто жутих јаја, која полаже на лози. Горња су крила овога лептира беличасто жута, и на њима се налази једна тамна пруга по којој се зове још и

[1] Немци га у првој појави зову «Heuwurm» а у другој «Sauerwurm.»)

»једнопругасти« лептир. Доња крила, која су у мирноме стању покривена горњим, боје су сиво мрке, код мужјака више бсле, а труп му је жут као и кончасти пипци.

*

Из *презимљене лавре* излазе лептири Априла и тада полажу своја јаја на *младе ластаре*. После 14 дана из њих измиле гусенице, које нападају најпре цветне пупољке, омотав их пре тога својим свиластим кончићима, те им је то место у исто време и скровиште — стан. Кад ове замотане пупољке поједу, преселе се на друге, омотав и њих на исти начин, док се после неколико пресвлачивања коже своје, не преобразе у *ларву*. Кашто, винова лоза прецвета брзо, а и бобице грожђа због своје жилавости у то време, не могу да им послуже за исхрану, па ипак тиме није учињен крај животу ових гусеница, јер оне у овој својој невољи, нападају сад цветне петељке или се уврте у главну петељку грожђа, те прождиру њену сржи; а то буде узрок, те грозд од части или и сасвим угине. У другој половини месеца Јуна, могу да се нађу ове гусенице у пукотинама петељке грозда и то у самој сржи њеној. — Посматрањем сазнато је, да се гусеница смотавана са време јаке сунчане топлоте сасвим скрива у омотаним бобицама грожђа, док за време влажнога лета, мили она слободно тамо амо испод омотаних цветића и то тако, да се и ча први поглед може да примети; за време топлога лета, у томе њепом скровишту мора брижљиво да се тражи, па да се спази Ако је влажно и хладно за време цветања лозе, то се тиме продужи време за оплођавање цвета, а и гусенице се развију толико да могу сав заметак грозда уништити.

Гусенице су мрко црвене боје, израсту до 6 милиметара. Имају пљошту, црну и љаштећу главу, а из уста издвајају свиласте кончиће. Са својих 16 ногу живахно се крећу нарочито кад се низ испредени кончић спуштају са лозе.

Кашто се на истој лози са које су гусенице брижљиво потамањене, после неколико дана вићају и друге, а то је довољно па да се сме рећи: *да сем раније још и позније летећи лептири, полажу своја јаја на лози.* Зато се често чује реч »противу ових гусеница нема помоћи!« То су неке чини!« и т. д.

Кад гусенице потпуно израсту, а то бива у време, кад винова лоза прецвета, испуштају свој свиласти кончић, па спуштајући се низ-а-њ' улазе под стару кору чокота или у пукотине истог, или између лике којом је лоза везана, а нарочито у углове, где је млад изданак на староме израстао; шта више, иду и у земљу Чим изаберу место, одмах ту направе беличасто или жућкасто предиво, у коме се преобразе у жућкасту или црвенкасто мрку, ларву. А ретко се дешава, да се гусенице преобразе за време цветања лозе.

После 14 дана, од како се гусеница преобразила излази већ описати лептир, међу којима лептирице по спаривању носе у ово време *више јаја, која полажу и то по бобицама грожђа.* Из тих јаја излазе гусенице, обично последње недеље Маја или у почетку Јуна, али без сумње јављају се оне и за време целога овог месеца. Наравно, *и број гусеница, које се појаве у ово време, далеко је већи од броја оних, које се јављају у време цветања винове лозе.*

На једном и истом грозду, могу да се нађу овде онде, до 12 подједнако развијених докле *једновремених* гусеница, а по томе опет може да се суди, *е су то потомци само једне лептирице.* Но по свој прилици, лептирица носи неки део својих јаја и на други који грозд, а у ово се у толико пре сме да верује, што се једновремених гусеница и на другим гроздовима налази.

Плава мрља близу петељке бобице, већ је сигуран знак, да је гусеница ту. Она се настањује близу бобице или у самој бобици, а кад израсте, повије се стражњим телом око ње — бобице — држећи при том главу близу рупице, коју је набушила. Храни се месом бобица. Своју поган уклања са тога места, а ова се често види нанизана на кончићу, који се спушта од рупице на ниже. Бобице пак, по свој прилици због сока, који гусенице у њих из уста пуштају приликом нагризања, прелазе у кисело врење, а ако је при том још и време влажно, онда пређу у то врење и здраве бобице због додира са нагриженим. За такве се бобице обично каже, да пате од »*зелене трулежи.*« Кад гусеница буде готова са једном бобицом, прелази на другу или ову привлачи својим концима, а то траје и после прве половине Септембра, управо све дотле, док се гусеница не преобрази у нимфу. Израсла гусеница може да оштети дневно по 3—4 бобице, но када би она и за сваки 10 дана просечно само по 1 зрно покварила, укиселила, а често се на једном грозду вићају по 10 гусеница, то би онда грозд морао да има 100 бобица, па да би могао задовољити своје несите госте. Узмимо даље случај, да смо оставили једну гусеницу у животу и да смо дозволили, да се од ње развије лептирица, то ће од ње по спаривању, њени 20—30 потомака за време сазревања и крупњања грожђа, покварити 200—300 бобица, а тиме, што смо оставили ову животињицу, биће мо оштећени са 2—3 грозда на којима је по 100—200 зрна или са 4—6 грозда на којима је по 50 бобица.

Велика би срећа била, када би иструле бобице опадале, оне напротив стоје чврсто на својим дршчицама, а тиме опет што неопадају, окуже и здраве бобице те и ове постану киселе, недозреле, тако, да се тиме погорша и *каквоћа* целе бербе.

* * *

Чим је довољно нарасла гусеница напушта бобицу, којом се исхранила и са ње се спушта низ испредени кончић. Спуштајући се тако, тражи онака места раније поменута а сем ових настањује се још и у друга скровишта, нарочито у пасуљевини или грашковини, која се често налази између чокоћа, па у избраноме месту *претвори се у ларву, у ком стању сачека и пролеће.*

У пролеће изађу лептири, који да б осигурали своје потомке, спаре се, па лептирице полажу своја јаја као што је већ речено, на младе — изданке чокота. А ових ће наравно бити тим више, а тиме опет и гусеница у већој мери, у колико је смотавац преко године, мањи тамањен.

* * *

Пошто се опитима сазнало да је винови смотавац дурашан, тако, да се и под свима неповољним условима за његов опстанак ипак у лептира може да развије, то се онда и не смемо ослонити само на природне погоде, кишу и зиму, него сами морамо прегнути, те да га у његовоме развићу спречимо т. ј. да га утаманимо. А то можемо постићи овако:

1. *Ако га таманимо у облику гусенице,* за то имају многи и нарочите штипаљице, пинцете, с тога треба брижљиво прегледати сва она места где се налазе његови свиласти кончићи односно предива, којима су често повише бобица омотане. Па чим се таква места нађу, онда га у њима брижљиво потражити, подметнув у исто време руку да гусеница не умакне, јер со ово често дешава, тако да се не може да спази. Један притисак на њу, па даље!

Но ово треба сви притјежаоци винограда заједнички да раде јер појединци у овоме не могу тако рећи ништа да ураде, с тога што лептири из комшијских винограда у Јулу месецу прелазе опет у ове винограде и ту своју јаја полажу по бобицама грожђа. У овоме послу као и у многим, само је заједнички рад од велике хасне. ма да је и рад појединаца од користи. О томе прича један виноделац ово: „ Ја сам у 1841. година у међувремену од дана, наредио, да се два пута и то врло марљиво, овај смотавац треби Том приликом сакупљено ми је 200 000 његових гусеница а са простора од 55 ара. И са толиког простора, моја је берба била за 4 од 5 пута обилнија од бербе мојих комшије који — као ја, — нехтедоше смотавц да тамане.“ За треблење пак ових гусеница, не треба тражити нарочиту снагу јер овај посао могу врло корисно да раде и деца, нарочито женска, ако им се претходно каже, како треба да га врше.

2. *Ако га таманимо у облику лептира*, те да им се тиме спречи пут у полагању јаја по бобицама грожђа, По томе, што се они јављају у Јулу, у то их време треба и убијати. А таманити се могу на више начина. Међу ове помињемо:

а. Рано изјутра ваља полупкати, протрести чокот, под који се стави чаршав, а овај се мење с тога, да би лептири ако их има на томе чокоту, — па ће попадали А у то време они падају, јер су се обноћ заморили од летења. Напротив, ако се чокот обдан тресе, не падају на чаршав већ одлећу и том их приликом ваља хватати нарочитом мрежом (мрежом за лептире) па их у оба случаја убијати.

б. Где је то могуће да се у виноград у ово време — у Јулу — воде у већој мери нанесе, и иста у више судова плиће налије, онда се и тиме могу лептири у знатној мери да потамане. јер они обноћ траже воду да пију, којом се приликом и даве.

в. И ватра кад се у вече наложи, може да послужи, те да се могу ови лептири да домаме и потамане.

По томе опет, што се зна, да лептирица може носити и неоплођена јаја, из којих испиљене и учаурене гусенице не могу да се у лептире преобразе и да је њихово образовање једино зависно од спаривања лептира са лептирицом, не треба штедити ни ухваћеног лептира, мужјака

3. *Ако га таманимо у облику ларве.* За ову цељ ваља по тражити на лози, када на њој нема лишћа, чаурице смотавца, а ове се могу врло лако да примете по белом и жућкастом предиву и по томе што су издубљене од прилике као и мехуна; испредена је од ретких свиластих кончића. Испод испуцале коре чокота, у угловима, где се лоза од чокота одваја, испод лике и у пукотинама тачака, треба их брижљиво потражити, па нађене утаманити. Пасуљевину и грашковину, ако су ова варива у винограду гајена, треба с јесени уклонити из винограда, те да се тиме униште и оне нимфе, које се на њима учауриле. Са истих разлога треба и орезану лозу одмах из винограда изнети и употребити, како неби лептири из нимфе са њих још на месту излетели. Врло се корисно показало чишћење испуцале коре са чокота косиром или руком, само том приликом не треба кора да пада на земљу, него на мараму, како би је могли спалити. На овај начин могу да се утамане на једном чокоту по 20 до 30 чаура, а *Тешенберг* вели, да се је једном приликом на овај начин на баденском јутру (збара) потаманило 40.000 ларва и да је тиме спашено 300.000 бобица или 6.000 гроздова по 50 зрна.

Свима овим начинима циља се на то, да се утаманећ винови смотавац, па било да је он у облику гусенице, лептира или нимфе. Но пошто је његово истребљење могуће само тек онда, ако му се, од стране свију виноделаца, у чијим се виноградима примећава, *објави рат* то онда и наши виноделци неће погрешити, *ако при сређивању осталих послова у својим виноградима обрате пажњу и на овог непријатеља винове лозе, а овај је заиста такав, да кашто и знатно велику штету причињава. Његова је штета двојака, т. ј. и берба је слабија и вино је лошије.*

Благ. Д. Тодоровић

БЕЛЕШКЕ

Како ће се коњи сачувати од мува?

Ко је лети посматрао коње, морао се уверити, колико они пате од врућине и од мува. Разна су средства употребљена, да се коњи од мува поштеде. Једно од бољих је: 65 грама аса-фетида, 0·2 литар. виново сирће и 0·5 литар воде. Ова се смеса сунђером или неком крпом по оним местима маже, која муве највише нападају. 2. Тако звани кадински зејтин, који се добија из боровине, он је јаког продирућег мириса. 3. Вода од куваног дувана, 1 део простог дувана се кува у 35 делова воде, и том водом се перу гола места на коњима. 4 Даље се употребљава разблажени бензин, гас и јако разблажена карболна киселина, којом се течности, махом внутрена површина ува код коња, намаже. Ну мазање са споменутим течностима, не сме се често повторавати, јер иначе већи бол проузрокујемо, но што је уједод мува. 5. Вода у којој је орахово лишће кувано, као и спољне љуске зелених ораја кад се у сирћету кувају, овај употребљени ћварак за више дана сачуваће коње од напасти мува.

Знаци добре музаре краве.

Ретко има краве, која не би на ртењачи имала неку ружу од угаситије длаке. По месту на коме се тај цвет находи, закључује се на количину добијеног млека. Покушаји доказаше, да што је удаљенија ружа од прве обртне ртењаче, то више млека даје. Оне краве, код којих је цвет од означене тачке 66—84 сантиметра удаљен, давале су 3210 лит. На одстојање од 53—44 см памужено је 2500 л. а код 43—34 дадоше 2283 лит. млека.

Подобност растења семена при већем сушењу

Тигели и Боње сушили су раж, овас, јечам и кукуруз на 100° (А.) и 35° (Б) дотле, док нису приметили да је семе млого олакшало. Осушена зрна на 100° нису никако могла нићи а на 35° никла су: раж — 100%, овас — 99%, јечам — 83% и кукуруз 20%. Ржана зрна осушена, али за кратко време на 100° била су још способна за живот; сушена пак 6 дана на 80° ц. почела су да ничу после 4 дана. Према томе температура која уништава подобност ницању ражи стоји између 80°—100° ц.

ДОПИСИ

Каменица, (срез подгорски), Јула 1889 год.

Средином Јула падао је јак, крупан град у општ. Грабовачкој, у селима: Грабовици, Забрдици, Катешици, Козличићу, и Јасеници, штета је по процени 79.201 динар, те је усев сав потучен, а и воћњаци и виногради.

Где није град потукао усеви добро напредују. Киша је падала чешће.

Воће, а особито шљиве, добро напредују.

Виногради где нису потучени, добро напредују. Жир ове године није родио као лане.

Здравље је у народу повољно, само код деце влада велики кашаљ

Драг. М. Милановић,
званичник ср. подгорског.

Краљево, Јула, 1889 год.

Кукурузи, који су на време окопани, лепо напредују и као да им не шкоди много ова суша.

Сада је отпочета жетва стрмнина. Ливаде се у велико косе, — трава је на ливадама добра. Детелину нико и не сеје.

Здравље је у народу повољно, овце мањкавају од «огњице.»

Здравко Петровић,
пит. III год. ратарске школе.

Мириловац, Јула, 1889 год.

Рани кукурузи су врло добри. Пшеница је остала ретка и при нос ће бити средњи. Јечам је мало бољи, а овас слаб, раж је средњи Ливаде су рђаве.

Виногради су осредње родили, а шљиве ранке добро, остало воће, као кајсије, крушке, јабуке, зреле су, имаде их у приличној количини.

Здравље у овцама неповољно, највише се појављује болест Огњеница

Добросав М. Јовановић.

Пожега, 4. Јули 1889 год.

У Мају месецу бујица засу каменом и шљамом двоје деце од 12 година. У Јуну месецу пукао је гром и убио жену која је се под дрво сакрила од кише, а дете, које јој је било на крилу, остало је живо. Град је сав усев сатро, а бујица све свукла, па и саму земљу — све до мртвице.

Продато је на панаћуру говеди 168, и коња 62 комада. Јевтиноћа је како се само замислити може.

Драг. Н. Лапчевић.

Алексинац, 9. Јули, 1889 год.

Вашар је био слаб због крушевачког. Продато је, како је уписано, волова 342, а коња 158 ком. цена је била воловима од 250—350 дин. пар, а коњима од 80—120 дин. ком.

Како нема кише сва су жита слаба.

Код нас се највише сади дуван али је он због суше рђав, но ако ускоро падне киша опет ће се нешто поправити.

Коста Д. Митровић,
општ. писар.

Параћин, 10. Јула, 1889 год.

Филоксера све већи и већи мах узима. Добро би било кад би власт ово што пре предупредила увођењем америчанске лозе.

Свила се у велико почела производити.

Стрмна се жита сређују. Јечам се врше, пшеница се жње, а где-где и коси. Рженица и овас врло су ретки.

Овамо нема савршенијих пољопривредних справа већ још влада оно старо правило: «и мој је отац тако радио па му је добро било.» Сем једне вршалице у Куприји нема више готово ништа.

Кукурузи ће бити рђави, ако не буде кише.

— **Мар.** —

У Валакоњу, (срез бољевачки), 10. Јула 1889 год.

Време је врло бурно, јер су пре неколико дана биле несносне жеге. Скоро је било и кише, а у околини на северу и мало града.

Кукурузи су као гора. Причају да је овакав берићет био 1876 год. А стрмнине су се мало поправиле, али ипак слабе су. Како би било кад би се имања осигурала (општински кошеви) а не новцем.

Здравље у стоке није баш повољно. И овце и свиње болују од прострела (мислим).

Каменац.

БИБЛИОГРАФИЈА

Уредништво је добило на приказ:

Пчеларство. *Упут рационалном пчеларењу за пчеларе и пољопривреднике.* Написао Др. Бек, а превео Игњат Мирковић. Удеоничка штампарија, Београд 1889.

ПОЛАГОДИШЊА ПРЕТПЛАТА ИСТЕКЛА ЈЕ

Са 27 бр. почело је ново полгође «Тежака». Ми на то потсећамо своје читатеље, да треба претплату обновити, па да се не обуставља шиљање листа.

Место уобичајеног *позива на претплату*, који се не чита, доносимо ово неколико напомена, од којих се надамо већему успеху.

Пријатељима српске пољске привреде

Још првим бројем «Тежака» ове године оглашено је *привредно доба у Србији*, и једини у земљи лист који служи најглавнијој грани привредној — пољској привреди, оправдан је тим самим, што је једини. Ну ми при свем том истичемо питање: треба ли га издавати ако одзив не оправдава жртве ради њега; и чиме се може обезбедити самосталан опстанак овоме листу?

Из сачињених статистичких података о претплатницима «Тежака» види се, да има, сем људи осталих занимања, претплаћених за ову годину само:

10 учитеља,
31 свештеника,
19 школа и
15 манастира.

Из благајничких књига види се да је за ових 26 бројева «Тежака» примљено претплате место 4.000 динара свега 423 динара. Међу тим издато је преко 1.500 динара печатњи, а и толико хонорара писцима и за друге издатке око печатања листа.

Сем новчаних жртава залагало је уредништво снагу својих 80 сарадника и дописника, и донело леп низ чланака и др. поука

Излазећи недељно, и дајући особене прилоге, лист овај не само да даје више садржине, но што је обећано, него спрема 1 лепу слику са бојама. Стално умножавајући своје сараднике, нада се да ће и једрином поуке «Тежак» ове године добити.

Непрекидном пажњом коју обраћа брзом и тачном отправљању листа труди се да и с ове стране задовољи своје претплатнике.

Све жртве које «Тежак» чини имају се накнадити оном незнатном сумом од 4 динара на пола године (8 дин. — 5 фор. на годину).

И не само то, него *све што отуда претекне*, од добивене претплате, нити иде уреднику, ни коме другоме, него опет *српској књизи* и *унапређењу привредном*.

Ето како једна страна савесно испуњава и премаша своја обећања, а мало пре видесмо како друга страна — претплатници то чине.

Коме треба овај лист?

Свештеници и учитељи спремани су и у школи особеним предавањем упућивани на ону науку коју

проповеда «Тежак». Учитељи су обвезани поучавати томе занату и своје ђаке. По томе ради свога усавршавања треба им овај лист.

Свештеници особито сеоски, упућени су местом где живе а нарочито оскудном зарадом, по познатој речи *«попуј но и преоруј»*, да се пољопривредним радом баве. Старешине манастира одвојени од парохијских зарада, упућени су на привреду свога имања, а не ретко и лични пољопривредни рад, па би им колико ради бољег издржавања, толико и ради угледа у народу било потребно да се упознају са привредним стањем земље, са напрецима привредним и разним корисним проналасцима, на кратко са свим оним, што «Тежак» има у своме програму. Зато би било потребно да и учитељи и свештеници и старешине манастира читају овај лист за који Друштво залаже доста својих средстава и непрестано се стара да га усавршава, како би све боље намиривао потребу, ради које је покренут.

А шта да кажемо о земљорадницима, о маси народа, је ли њему потребан лист овакве садржине.

Ми мислимо да нам се то не може спорити, да му је заиста потребан, па треба да га држи и онај, који би га морао носити другоме да му прочита, као што један винар држи на страном језику стручан винарски лист, па га носи другима да му преводе.

У нас бави се земљорадњом 90 од сто становника, управо и више.

Ради тога народа и ако је велики део неписмен, треба да излази један лист намењен пољској привреди, и кад «Тежак» већ двадесет година постоји, онда треба га одржати и унапредити. Ради тога народа треба овај лист да иде свакој општини, свакој цркви, свакој школи, и свакој среској канцеларији.

Може се рећи: Скуп је. Да дозволимо и то. Учитељу који често нема своје земље, или свештенику сеоском, који је тако мало награђен, може и бити скуп; али може ли бити скуп за школу, кад га сва школска општина плаћа, или цркву, кад је црква плаћа. То не, или то бар нико доказати не може.

У нас излази толико политичких и књижевних листова и листића, да слободно можемо рећи неби било штете да их је мање.

Ми смо уверени да се ни они не могу похвалити многом претплатом, али ипак смемо правити овакав закључак, да се у нас при свој новчаној оскудици још доста пара за бацање налази. Па би се с правом могло очекивати да се и на «Тежак» жртвује по 8 динара годишње.

У прелазном добу, у коме видимо да сву пажњу ваља привреди земаљској поклањати, а неприлеже нам се још на посао, јер је досадашња навика била некуд подеснија, — у томе добу, велим, добар савет увиђавнијих људи вреди ће много.

И ми се овим на све такве увиђавније људе обраћамо, и молимо их, да се у својој околини потруде око ширења овога листа и око остварења изнетога плана. Касе школске, манастирске и црквене, могу лако учинити тај незнатни издатак и олакшати својим учитељима, свештеницима и старешинама сазнавање његових поука и разних привредних бољитака тако потребних њима самима, народу и подмлатку.

Један број «Тежака» суду општинском од неколико села, за кметове и деловође; један за школу за учитеља и дечицу; један за цркву, за свештенике и све који цркви долазе, неће бити тешко јер сва три броја једва стају 24 динара, колико стају једне политичке новине.

За овакве издатке, у колико зависи од одобрења већих власти, надамо се, неће ни оне чинити никаквих сметњи. А да ће тада тиме моћи лист да уђе у сваки крајичак Србије и да сваку привредну новину отуда донесе и сваком томе крају корисну поуку однесе, — то се по себи разуме, и за то залаже уредништво своју часну и до сада толико скупим жртвама одкупљену реч.

Пријатељи привреде народне, на вас је дошао ред. Заузмите се, и делом помогните.

Уредник
М. М. Савић.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Неколико речи о сушењу шљива код нас (наставак). — Цељ производње и избор расе у говедарству. — На шта треба пазити при заливању. — Непријатељ винове лозе. — **Белешке**: Како ће се коњи сачувати од мува — Знаци добре музаре краве. — Подобност растења семена при већем сушењу. — **Дописи**: Из Каменице, Краљева, Мириловца, Пожеге, Адексинца, Параћина и Валакоње. — Библиографија.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по образц шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 31. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 30. ЈУЛА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

НЕКОЛИКО РЕЧИ О СУШЕЊУ ШЉИВА КОД НАС

(НАСТАВАК)

На крају свога чланка «О новом систему сушница» г. Сретен је обрекао да ће што скорије прећи на ревизију ових извештаја и да ће на сваком месту, где што за потребно нађе, учинити своје примедбе и дати скромно мишљење. Нами није познато да је г. писац то учинио. с тога ће мо ми овде у кратко претрести поменуте извештаје и примедбе г. пишчеве, које се у чланцима находе, те да покушамо наћи њихову праву вредност.

Из извештаја које смо цитирали, види се, како сви тврде да шљиве из нових Исартијевих сушница излазе боље — меснатијм и теже и да се са мање трошка пеку; а да нове сушнице у сравнењу са нашим обичним, врло мало шљива израђују, чему, началник среза левачког додаје још и то, како кажу: «да нове сушнице на сто 50—60 мање истерују». Г. Алекоа Петковић, признавајући да нове сушнице дају бољу, *меснатију и тежу* робу, вели да се у њима добија од 100 ока сирових, 25 ока сувих шљива.

Па да видимо, да ли ово што се у извештајима овако тврди има смисла?

Нова сушница има 120 леса; на сваку лесу може да стане по 6 кила сирових шљива. Ако ми узмемо, да на сваку лесу стане само 5 кила, онда добијамо да у сушницу може да стане: $5 \times 120 = 600$ кила.

На једну лесу старе сушнице не може да стане ни пуни 50 кила сирових шљива, али, ми ћемо узети да стаје по 50. Проста сушница, са две пећи, има обично по 10 леса. Према томе, добићемо, да у просту сушницу може да стане: $50 \times 10 = 500$ кила.

По опитима који су чињени са Исартијевом сушницом у Аранђеловцу, излази: да се у новој сушници добија од 100 кила сирових, 37·03 кила сувих шљива. Ово нам у главноме потврђује и г. Шкорић из Шапца, који нам је рекао, као што смо на једном месту већ споменули, да његова нова сушница — комбинација Исартијеве са нашом домаћом — даје 10 % више сувих шљива, него обична.

Ако према овоме узмемо, да у новој сушници добијамо од 100 кила сирових 37 кила сувих; онда ћемо од једног налагања у новој сушници добити: $6 \times 37 = 222$ кила сувих шљива, или за 40 дана $222 \times 40 = 8880$ кила.

Пошто по тврђењу г. Шкорићевом старе сушнице дају 10% мање сувих шљива но нове, излази према горњем, да се у старим сушницама добија од 100 кила сирових, 27 кила сувих шљива. Ми ће мо у нашем рачуну узети, да се од 100 кила сирових добија у старој сушници, 30 кила сувих шљива, и ако сумњамо да ће се врло ретко дотерати до овог процента, можда тек при крају бербе, кад су шљиве већ и презреле. Обично тај проценат лежи између 25 и 30.

Дакле према томе, од једног налагања у старој сушници добићемо: $5 \times 30 = 150$ кила сувих шљива, или за 40 дана $150 \times 40 = 6.000$ кила.

Ове смо резултате, као што се види добили са свим простим рачуном, а да је рачун тачан може се сваки сам уверити. Да је наш рачун, који се односи на старе сушнице, тачан, надамо се да ће нам потврдити сваки, који води и оле какав рачун при сушењу шљива. Они, који до сад нису хватали рачун о томе: колико сувих шљива добијају од 100 кила сирових? колико им треба дрва да би се осушила један пут напуњена сушница, те да из тога ухвате рачун: колико им дрва треба да би добили 100 кила сувих шљива? колико кила сирових шљива може да стане на једну обичну лесу код сушнице која их има 10 и т. д. треба то да ураде, приликом овогодишњег сушења, и то у почетку и на крају сушења (бербе).

Бићемо захвални свакоме ономе, који нам те податке пошље у неплаћеном писму.

Да је пак, и наш рачун, о новим сушницама тачан, није тешко доказати

Да нова сушница хвата од један пут више од 600 кила, тврди нам и сам г. Алекса Петковић, у своме извештају, јер вели: «може примити у се само 450 до 500 ока највише». А то је 640 кила.

Да нова сушница даје од 100 кила сирових више сувих шљива него старе сушнице, тврде непосредно: комисија, која је чинила опите са новом сушницом у Аранђеловцу и г. Шкорић из Шапца, а посредно, сви,

који су слали извештаје г. Сретену, јер сви признају да су шљиве, сушене у новим сушницама, *меснатије и теже*; а кад то стоји, онда се од сто кила сирових шљива, мора добивати више сувих, и права је бесмислица кад се после тога каже: «да нове сушнице на сто 50—60 мање истерују».

Надамо се да је овим потпуно доказана тачност нашег рачуна, а кад стоји то, што смо овим рачуном изнели, онда са свим отпада и само по себи оно тврђење у извештајима: «да обична сушница са 10 леса и 2 пећи, може да исуши исто онолико а и више шљива, колико нова.» Јер, кад је нова сушница у стању да преради за време сушења од 40 дана *24.000* кила сирових шљива и да нам за то време да од њих *8.880* кила сувих, а стара је сушница у стању да за то исто време преради *20 000* кила сирових а да нам да од њих свега *6.000* кила сувих шљива, онда сваки може увидети: да ће нам нова сушница за исто време дати (исушити) за $^1/_3$ или 33% више сувих шљива него стара.

Неможемо никако да признамо као тачно тврђење г. Алексе Петковића, «да наша проста сушница са 2 пећи и 10 леса троши само два пут више дрва но нове;» јер, г. Шкорић, вели за његову сушницу — код које топлота није онако потпуно употребљена као код Исартијеве — да троши за $^2/_3$ мање дрви но обична; а комисија, која је чинила опите са сушницом у Аранђеловцу, нашла је, и то тачном пробом, да нова сушница троши једанајест пута мање дрва но стара.

У извештајима се вели, да се боље шљиве једва плаћају са 2 динара више по товару; а ми смо у поддринском округу слушали од људи који су сушили шљиве у новим сушницама, да су им те шљиве плаћане на шабачком тргу, са 4 динара више по товару.

Г. Алекса Петковић, тражи «да нова сушница за 40 дана осуши бар 20.000 ока па да нешто вреди»; Ми смо разумели да он тражи такву нову сушницу, која би за 40 дана могла да избаци бар 20 000 ока сувих шљива. Ако смо га добро разумели, онда он захтева нешто, о чему није баш најбоље размислио, јер, да би једна сушница избацила онолико сувих шљива, колико он тражи, требала би да је скоро три пут већа од Исартијеве, и у томе би случају извесне послове око сушења морале да извршују нарочите махине. Ако неко жели да израђује велику количину сувих шљива, он би требао да подигне три Исартијеве сушнице, једну поред друге, као што се и данас, по 10 и више обичних сушница граде на једноме месту.

У осталом, мање је оних, који сами производе по 200 и више товара сувих шљива, с' тога, нова сушница треба да одговори што је могуће потпуније захтевима оних, који суше од 50 до 90 товара, а те би захтеве била у стању да задовољи Исартијева сушница и поред њених извесних мана, само кад би се са њом руковало као што треба.

Г. Сретен у једној својој примедби — у чланку — између осталога вели: «Према ономе што тражи г. Алекса Петковић из Јасике, нова сушница треба за 30 до 40 дана — колика је периода сушења — да изради бар 20.000 ока, а она изради само 450—500

ПОДЛИСТАК

ОД БЕОГРАДА ДО КАШАВЕ

Господин Министар народне привреде паредио ми је да одем у Кашаву и да тамо купим од г. Др. Родицког извесан број оваца племенитих раса за Топчидерску економију.

Ко зна да Кашава лежи у северном, брдовитом делу Мађарске и да има доста оштру климу, могао би одма запитати: за што да се за питоме и топле пределе српске купује стока племенитих раса у једном таквом крају? Па ипак, овака одлука министарства имала је свога разлога.

Пре свега, познати пријатељ Србије и српске пољопривреде и почасни члан Српског Пољопривредног Друштва г. Др. Евген Родицки, директор пољопривредне школе у Кашави, по своме обичају показао се и овом приликом спрам нас толико љубазан, те нам је понудио на поклон једно мало стадо чувених хемширских оваца од сопственог домазлука. Министарство је ову понуду са благодарношћу примило; а по што је се од дужег времена указала потреба и у министарству донета одлука, да се набаве неколико комада оваца и овнова меринске расе, то је министарство учинило питање г. Родицком, да ли би он имао неколико оваца и овнова ове расе да нам прода, на шта је г Родицки одговорио, да има. Доиста, на први поглед изгледа мало рескирано, овако нежне овце набављати из једног брдског предела; јер, врло је близу претпоставка, да су се оне у овом пределу или већ изродиле (дегенерисале), или су на путу да се изроде. У самој ствари пак није тако. Било је разлога унапред веровати, да Кашавска околина, са свима својим за сточарство меродавним околностима није такве природе, да би могла на меринску расу имати дегенеришући утицај. О истинитости овога ја сам се потпуно уверио у самоме месту, кад сам видио изврсно меринско стадо г. Родицкога; а из сопственог искуства знао сам, да се у Мађарској још у севернијим и брдовитијим крајевима, тако рећи под самим Карпатима (код грофа Шенборна) са успехом гаје меринске овце.

Са оваким уверењем министарство је могло да ступи, па је и ступило са г. Родицким у преговоре и погодбу. Овом удесном приликом министарство се користило да набави и неколико комада од источно-фризландске расе оваца, којих је г. Родицки такође имао на продају. Ова раса није тако нежне природе као меринска, те се може без икакве опасности набављати и из брдских крајева, ма да је и њена постојбина у низинама.

Преговори и погодба са г. Др. Родицким брзо су свршени и цене утврђене. У заслужену похвалу г. Родицког могу овде напоменути, да је у преговарању око ових новаца и у одређивању цена, показао толико љубазности и предусретљивости, да је тиме заслужио трајну благодарност српске пољопривреде; јер, ма где на другом месту да смо ове овце куповали, платили би их најмање двапут оволико колико смо њему платили; он нам их је уступио за незнатну маленкост.

И тако ја имадох овоме случају да захвалим, што ми се даде прилика да пропутујем пределе, кроз које дотле нисам пу

ока, а то опет велимо да је мало, кад се на њу потроши од 200 до 300 дуката; и онда се све њене добре стране помрачују и оправдава осуда практичних људи, који су са њима радили, по што је ова основана на цифрама доказа колико могу израдити».

Ми нисмо могли да изнађемо од куд је г. писац дошао до горњих бројева, (450—500 ока) и држимо, да је штампарска погрешка, јер, кад је нова сушница, по тврђењу г. Алексином, у стању да прими у се од један пут до 500 ока сирових шљива и да од њих изради за 24 сахата бар 125 ока сувих, онда је она у стању да избаци за 40 дана бар *5.000* ока сувих шљива.

У колико је, пак, оправдана осуда практичних људи, показаћемо доцније.

У другој једној примедби вели г. писац: «И ми би рекли, да наши људи не умеју да рукују са новим сушницама, и да би код нас требало један пут за свагда утврдити то начело, да кад се какове нове справе и машинерије ксд нас хоће да уводе, да се свагда доведу из оних места људи, одакле су те машине и који знају с њима управљати, те да неко време са истима раде и наш свет обуче у свему, како се ради и поступа».

Овој примедби г. пишчевој ми додајемо још: да наши људи, не само што неумеју да рукују са новим сушницама, него се врло мало труде и да науче како треба руковати са њима, и ако то није тешка ствар и ако је то, у раније поменутом упутству врло јасно изложено. Морамо са жаљењем да напоменемо, да већина интелигентнијих људи, који су могли и требали да протумаче «Упутство о сушењу шљива у новој сушници» и да неписменима покажу како треба радити са новом сушницом, то нису ни у колико учинили, јер, и ако су неке сушнице подигнуте у непосредној близини: цркве, школе, среске и општинске канцеларије, и имања виђених људи, опет за то, 1886 год. кад смо прегледали неке од тих сушница, нисмо, ама баш ни код једне, нашли горње «упутство». Свуда смо се пак уверили, да је са новим сушницама рађено са свим наопако.

И ми смо за то: да треба наш свет очигледно научити, како се управља, неком новом справом или машинеријом, која се у народ уводи, али не довођењем странаца из оних места одакле су те справе, већ домородцима. Ми смо 1886 године у нарочитом извештају поднесеном ондашњем г. заступнику министра народне привреде, о извршеном прегледу неких од нових сушница, предлагали — благовремено — да се узме онолико бистријих свршених питомаца ратарске школе, колико има нових сушница; да се скупе код једне сушнице те да око ње раде 10—15 дана, под руковођењем нарочитог лица које познаје Исартијеву сушницу и радње око ње, па за тим, да се код сваке нове сушнице пошље по један од тих питомаца, да за сво време сушења надзирава и руководи посао и људе упућује. По несрећи, овај наш предлог отишао је у акта с тога, што се код нас обично штеди онде, где је најмање места за штедњу. У извештају смо тада рекли, да ће цело предузеће увођења нових сушница,

---

товао и да се опет видим са мојим уваженим професором из доба алтенбуршког академијског живота.

Пред полазак добио сам овлашћење да могу купити и којега доброга бика алгајске расе, ако код г. Родицкога нађем. —

Пољопривредник на путу треба да има отворено око и будну свест: све што види за њега је предмет изучавања, све што чује — предмет размишљања. И ако тек почетник у пољопривреди и ја сам се на ово навикао честим путовањима и практичним пољопривредним штудијама, које сам у току мога бављења на страни предузимао. Мислио сам да и на овом путу останем строго веран овој навици, али сам се брзо уверио, како је то тешко кад се путује *службеним* послом, Ту нема одмора, нема шетње; муњевитом брзином пролазите читаве пределе, немате кад довољно ни да их сагледате; скачете само из вагона у вагон, из воза у воз, а локомотива вам зуји кроз уши и дању и ноћу. Ту нема мирна, нема озбиљна и дубока размишљања.

Тако је овога пута било и самном.

У једноме свом писму г. Родицки наговестио нам је, да држи пут преко Базјаша за Кашаву, *са обилажењем Пеште*, као бољи. Ово је дало повода те сам и ја путовао овим путем, али сам брзо стекао уверења о погрешности овога мишљења. Најбољ и најбржи па и најјефтинији пут за Кашаву је право преко Пеште.

Дошав до Базјаша лађом, пошао сам одатле све железницом. Муњевитом брзином прохујао сам кроз лепе српске пределе равнога и дичнога Баната, остављајући за собом и лево и десно најлепше усеве на плодној банатској земљи и жалећи што немадох бар толико времена, да посетим и размотрим она лепа српска места, која тако дуго и тако успешно пркосе утицају непријатељске туђинштине. Само из вагона могао сам посматрати нашу лепу и омиљену Белу Цркву и поносни Вршац, њихове чувене винограде и њихова плодна поља. — Чим сам изашао из Банатске равнице и оставио њено плодно земљиште, — ма да сам до пред саму Кашаву путовао све кроз чувену велику мађарску равницу, приметио сам ипак разлику у усевима; она се најбоље опажала на кукурузима, мање на осталим усевима; кукурузи су били доста заостали, местимице и закржљавили, што се има приписати великој и трајној суши, која је у то доба свуда владала.[1] Што сам даље ишао северу, у толико више се примећавао утицај суше и на осталим усевима; при крају велике мађарске равнице придружују се овоме утицају још: лошије земљиште и оштрија клима, која са оближњих брда и планина допире. Око самога изласка из ове равнице (око Дебрецина) овај утицај климе опажа се и у самом вагону а нарочито ноћу. — Чим смо изашли из мађарске равнице, готово без икакве постепености, без икаква прелаза, улазимо у прави брдски, прави планински предео. На самоме почетку овога предела почиње дугачки ланац хеђаљске планине, са чувеним месташтем Токајем и Токајским брдом у зачељу. Ово је оно место, које даје у целој Аустро-Угарској најбоље, а и иначе ван граница ове монархије врло чувено *токајско вино*, вино, које многи називају краљем вина.

Боже, јутарње сунце тек обасјало токајско брдо, кад локомотива зазвижда и влак стаде пред токајском станицом. Задржавање је било кратко, зато од једанпут поврвеше сви путници на поље из воза и овај после неколико секунада беше празан; све

[1] Крајем Маја.

у народ пропасти, ако се још исте године не учини све што смо предлагали; и ми сумњамо да се данас и једна Исартијева сушница употребљује.

(НАСТАВИЋЕ СЕ).

Коста Д. Главинић.

ГРАШАК

Грашак се сеје у велико за рану људску и за изхрану наше домаће стоке. Ми га једемо у зеленом или сувом стању, а стоци га дајемо: или у виду зелене пиће, кад га у зелено покосимо, или га дајемо у прекрупљеном зрну.

Једна врста сигавог грашка, служи као изврсна рана за гајење и гојење оваца, нарочито младих јагањаца, који од тога грашка добију беље и укусније месо. Свиње врло грамзљиво једу лишће и мехуне У Немачкој употребљују грашкову и јечмену прекрупу, кад хоће свиње брже да угоје. Исто се тако с врло добрим успехом употребљује прекрупљен грашак и за израну коња, волова, крава и пернате живине. Од биљака, које се у зелено стоци дају, грашак спада у оне, које су најпитавије. нарочито онда, кад се покоси у време, кад меунке одпочну да се указују. Грашак је поред стрмнина она биљка, која у сиби највише пићног брашна има.

Као што скоро у свима културним биљкама има више варијетета од једнога истога рода, тако их исто има и код грашка. Проучавати и занимати се са упоређивањем тих силних варијетета, то је више ствар повртара — баштована, него земљорадника у ужем смислу, јер варијетета од рода грашка, има сразмерно врло мало, који се у велико у пољу сеју. Међутим, ми ћемо овде побројати и неке варијетете које по повртњацима сејемо, јер и извођење повртња, нарочито у близини повећих места и вароши, један је од знатних извора народне привреде.

Потребно ће дакле бити, да поделимо грашак у два кола; у прво коло ставићемо пољске, а у друго баштенске варијетете, јер сваки домаћин треба да познаје најбоље и издашне варијетете из оба кола,

Пољски грашак.

Од њега имамо више старијих и новијих варијетета, од којих ћемо на прво место да напоменемо:

Амерички, бели, пољски грашак, од ког приложена слика верно један струк показује. Кажем «верно» јер ова слика није цртана да прави просто ларму и да обмањује штоване читаоце овога листа, но је цртана по фотографији у природи фотографисаног струка. Овај грашак носи и разна друга имена, која му разни шпекуланти дају, али му је право име горенаведено, а порекло Америка. — По себи се разуме, да ће и рађање бити по земљи, њеној приуготови и нези грашка за време пораста, разно. Боље околности, у којој грашак посејан и порашћивао буде, донеће и обилатији род, па ћемо ниже навести све, што је нужно, да од грашка што бољег рода добијемо, препоручујући нашим пољопривредницима, да се при сејању грашка ових прописа држе, к је, не по чувењу ни читању, но по сопственом вишегодишњем искуству пишемо. — Овај амерички пољски грашак, најранији је од свију раних варијетете, и с тога се и у повртњаку за ранију продају, или домаћу употребу сејати може. С тога, што је чврст на мразу, може се раније и посејати. Расте 40—45 см.

то потрча у станичну гостионицу, да се тако рећи на извору напије изврсног винца, те да после може својима причати и ту реткост свога живота. И сам сам гајио исте жеље. Најпре малко доручкујем, па онда са жудњом дохватим флашицу. На столовима беше више врсти вина и бела и црна — све само токајско; ја сам пробао две сорте бела, које ми је сам гостионичар препоручио. Узео сам најпре 2 децилитра од једног двогодишњег и за ту малснкост платио сам 30 крајцара (од прилике 62 паре дин.): беше то вино зеленкасто-жуте боје, мирише на сам сушак, укуса врло пријатног и по мало слади. Кад сам ово попио узмем опет два децилитра од једног трогодишњег, гостионичар ми рече, да је из истог винограда као и прво; за ово сам платио 40 крајцара (од прилике 85 пара дин.): чини ми се да сам и сам по свему познао, да је доиста и ово из истог винограда као што гостионичар рече. Боја му је била жућа него код првога, мирис јачи, укус слађи; у свему оно је било пријатније од првога; кад га попијете једну чашицу мислите, да вам се какав животни балсум разлива по жилама. — Паметни доиста ови људи овде; они умеју да цене и да употребе блага, која им је дала нека виша сила — Бог или природа; они *хоће* да се труде и муче, они *умеју* и да произведу; а шта до данас *знање* и *воља* нису постигли?!... Па кад што год добро произведу они умеду и да наплате свој уложени труд. Молим вас, помножите горе означене цене са 5, па ћете добити за дотична вина цене на литар: добићете за двогодишње вино 1 фор. и 50 кр. а за трогодишње 2 фор. што чини рецимо округло 3 и 4 динара на литар... Како нас је Бог дивно обдарио: имамо наше на далеко чувене смедеревске, крајнске, нишке, књажевачке, жупске и друге винограде; па ипак, наша вина не достижу ни незнатну цену од пола динара на литар! Каква грдна разлика! Али да, још је већа разлика, чини ми се, између нас и ових паметних људи у гајењу и неговању лозе, у справљању вина и у поступању са њиме; ми нити имамо знања, нити воље за добар и озбиљан рад, а они то све имају! Па докле ли ћемо овако?!..

Таквих мислима бејах занет кад зазвони треће звонце; ја брзо зовнем гостионичара, те му платим трошак па одем у вагон; не потраја дуго локомотива запишта и ми одјурисмо даље. Дуж железничке линије с десна је токајско брдо, поносно окићено сво виновом лозом, а с лева је нека мала равница, а местимице са нешто усева а местимице пашњак или ливада. У виноградима виде се вредни раденици, неки око лозе, неки око подрума, заузети послом и не хајући, колико је хектолитара њиховог изврсног производа одвукао воз, који сад баш поред њих хуји. Према положају и протезању брда видно сам, да његове винограде сунце без мало цео дан огрева. Доиста, особито добра околност за винову лозу Земљиште је, види се, за лозу такође врло добро.

Одавде до Кашаве иде се већином кроз брдске пределе; где дуж железничке линије и има усева, они су врло слаби и заостали; нарочито је кукуруз рђав, али нису ни остали усеви много бољи Земљиште изгледа врло мршаво.

(СВРШИЋЕ СЕ)

високо, али зато, што врло збијен струк има, непотребује никаквог подупирача, али неће згорег бити, да се између грашка по неко зрно овса ил јечма баци. Овас овај служиће грашку за сваки случај као ослонац, да непадне и неприлегне сасвим на земљу. Сазрева за 6—7 недеља.

Обични рани жути грашак, ког — ако време допусти — већ у почетку месеца Марта сејати можемо.

Доцни бели грашак, ког у велико највише сеју, а сеју га обично онда кад и кукуруз.

Озими грашак, који се с јесени сеје. Кад би знали да с пролећа неће бити много кише, онда би могли овај грашак с поуздањем сејати; иначе је несигуран.

Грашак *врло добро успева* у добро урађеној свежој иловачи; истина, он рађа, према околностима, у свакој земљи без разлике, али је онда и различан доходак. Песковита и кречовита иловача, дакле лапорача, најбоље му угађа. Мени је познато, да се у многим местима средње Европе, где у велико гаје у пољу грашак, посипају њиве самлевеним кречом, а то поглавито онде, где су земље тешке и ладне, а тиме оспособљавају земљу да издаје бољи грашак.

Да ли ће се за грашак ђубрити или не о томе су мишлења подељена, али нас искуство учи: да за онај грашак, који мислимо у зелен да покосимо за израну стоке, треба да ђубримо; грашак пак, који хоћемо за зрно да сејемо, мора доћи на земљу, која је за неки други усев пре годину, или две године ђубрена, јер у скоро ђубреној земљи много у лозу расте, а мало зрна замеће. У Штокерави, где од ваикада, па и данас још много и чувеног грашка сеју, поступају с ђубретом на овај начин: кад посеју грашак, они онда преко засејане њиве растуре у пола, или са свим сагорело ђубре; дакле га не заоравају пре сејања. После, кад грашак скину, заору оно ђубре и посеју на ту њиву пшеницу ил јечам.

Пољски грашак добро успева без ђубрења на новини, на разораним пропланцима, испустима и т. д. У осталом најглавније је то, да се земља, па ма каква она била, добро уради, па ће грашак добро и родити.

Сваком је познато, да нам *жижак* — грашкар, зрно квари. Истина, жижак не уништи зрно грашково баш са свим, па с тога се може нагрижено зрно и посејати, јер и у половину поједено зрно ће нићи, ако му само клица није поједена и поништена. Опет зато треба да будемо при избору семена обазривији, и да не сејемо оно, које је дуже времена квару изложено било. Ма да грашак своју клицавост 4—5 година задржава, т. ј. да ће 4—5 година старо семе нићи, опет је за то много паметније, да се увек лањско, т. ј. горње семе посеје, јер ће оно бољим родом уродити у свакој земљи, па ма од жишка и нагрижено било, но свако старије семе, па ма оно и најздравије било.

Амерички

Птице, нарочито вране, врло радо једу грашак, па је с тога боље да се гушће посеје, јер се при претрпавању семена не може баш свако тако земљом претрпати ни покрити, да се не види на површини, нарочито ако би после сејања нека плава киша нашла, па ће свако непокривено зрно птице позобати. С тога је најбоље, да се семе «под плуг» у другу бразду посеје, као што н. пр. сејемо кукуруз у трећу. Али не смемо ни то пустити из вида, да за зелену пиљу треба гушће, а за зрно ређе посејати.

Осим у бразду, ми можемо грашак, као што стрмнине сејемо, сејати и на сачму; први је начин бољи за сејање за зрно, а други за зелену пиљу.

У Енглеској сеју грашак на овај начин: кад земљу пре сејања узору, они растуре по тако скоро

узораној земљи сасвим згорелог ђубрета, преко овога ђубрета посеју семе, па га плугом заору. Овај начин нисам опробао, па не могу о њему мој суд ни дати, али кажу, да је добар начин за сејање на зелену пињу.

Грашак можемо сејати одма с пролећа, чим време допусти, да се орати може.

У другу бразду посејан грашак можемо, кад 6—8 сант. високо порасти, опрашити и нагрнути, па га онда даље оставити да на миру порашћује. То је цела нега

Кад више од половине меунака сазру, треба га из корена вадити, на пољавом застрта кола товарити и кући однети; ту га на гумну, где ће се и млатити, или негде у шупи, растурити да се боље просуши и дозре, па га онда подебљим прутовима омлатити. Неки га млате млатилима, али се овим много зрно премлати и згњечи, а то је врло штетно.

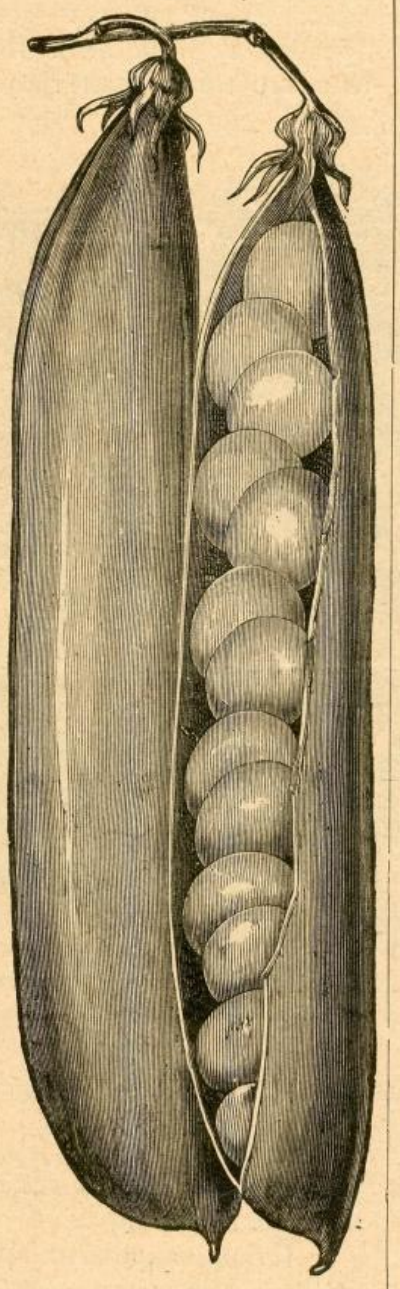

Телефон.

После млаћења заостала лоза, лишће и по врховима недозреле мехуне, служе као рана стоци.

Сунчан дан ускорава млаћење. Омлаћено зрно треба на сунцу, или негде на промајно место растурити, да се добро осуши пре, но што се за употребу или продају смести.

*

Извођење раног грашка, било да се у зеленим меункама, или у зеленом зрну троши ил продаје, ограничено је на мање просторе, на баште. Овде се сеје увек на врсте, и на једну обичну леју дођу, до високог грашка по 2, а од ниског по 3—4 врсте. Ниске врсте не потребују ослонца, јер обично не расту више од 30 до 40 сант., а високима треба придати што гранатије грање, да се по њему пузати и ширити може, јер, што се год више шири, тим све више меунака замеће. У густо посејан грашак, који нема довољно промаје ни сунца, цветаће, али неће «заметати», јер ће му неоплођени цветови отпадати.

Рани је грашак скупљи на пијаци, па је с тога боље, што раније варијетете сејати. Од њих препоручујем:

а. **Ниске:** «*Америчко чудо*», расти 30—40 сантим високо и пуно рађа.

«*Шимшир*», врло рани грашак, који не расте више од 20 сант.

«*Мајски*», најранији од свију.

б. **Високе:** «*Драги камен*», расте до 80 сантим. високо.

„*Телефон*», Приложена слика показује га у правој величини у мехуни и крупноћи зрна. Много рађа, а расте до 160 сант. високо.

«*Паризки*», врло рани, који 1 метар високо расте, а може и с јесени, на некој заклоњеној леји да се сеје.

«*Supreme*» — остаје му зрно зелено и кад се осуши расте такођер један метар високо.

Радић.

БЕЛЕШКЕ

Јевтино домаће пиво.

На 30 литара воде треба усути ову смесу: мења — 68 грама; коријандера — 8½ грама; шећерне патоке 1 кгр. ржаног теста ½ кгр. шећера — 130 гр. и квасца — 38 гр. Мељ и коријандер најпре се туре у 2—3 литара воде саме. Тесто се раствори у врелој води од десетак флаша А остали ствари мету се у остали део воде. Све се то за тим помеша у бурету и остави се да преври. Врење се свршава обично после 4—5 дана. После 1 недеље пиво је сасвим готово.

Најпростији и најјевтинији предсказивач времена.

Побије се у дувару 1 ексер. На томе ексеру обеси се о концу једна китица кокошијих или гушчих пераја. Место, до кога допиру крајеви од китице — од пераја — забележи се на дувару плајвазом, угљеном или мастилом. Чим почне да се купи у ваздуху влага и да се спрема на кишу, онда се китица — односно пераја — распушта испод забележене црте, и онда ће бити кише, чим се пак хоће време да мења на боље, онда се китица опет скупи до забележене црте. Овај предсказивач погађа за 6—12 сати пре почетка промене.

Ствар проста али погађа, јер сам је и ја опробао. Ништавна али врши доста знатан посао!

Д. Б.

ГЛАСНИК

Под највишом заштитом Његовог Величанства првог миропомазаног Краља Српског Александра првог, коло јахача „књаз Михајло“ у спомен рођендана свог духовног патрона неумрлог Књаза Српског Михајла М. Обреновића III. Приређује у Недељу 3. Септембра 1889 год. у Шапцу разноврсне јавне наградне утакмице са домаћим коњима

Пре подне:

I. Изложба (наградни преглед) домаћих пастува и кобила, који су својина ма ког српског привредника, који се занима и земљорадњом.

Ова изложба имаће два одељења: једно (прво) одељење за пастуве а једно (друго) за кобиле.

У оба та одељења биће по две новчане награде; прва награда по 75 динара, друга по 60. Свега дакле новчаних награда разделиће се на овој изложби у суми од 270 дин. Сем тога, даваће се писмене и усмене похвале, што ће се све доцније обзнанити у друштвеном органу „Шабачком Гласнику“. Најзад свакоме излагачу, који буде пастува или кобилу изложио, даће се по једна велика литографска слика Књаза Михаила, на коњу.

Ни кобиле ни пастуви, који се на ову изложбу доводили буду несмеју бити млађи од три ни старији од 10 година.

II. *Утакмице у теглењу.* За ову утакмицу набављена је нарочита справа најновије врсте, којом се мери јачина коњске снаге у теглењу. Право на такмичење имају сви коњи, који су својина ма ког српског земљорадника или којег шабачког грађанина.

За ову утакмицу у теглењу одређене су две новчане награде. Прва од 60 и друга од 30 динара. Сем тога, сваки утакмичар добија по једну велику литографску слику Књаза Михајла на коњу.

Напомена: 1. Сви пастуви и кобиле који су пријављени за изложбу у (наградни преглед); а тако и сви коњи који су пријављени за утакмицу и теглење, треба да су у недељу 3-ћег Септембра најдоцније до 6 часова пре подне (рачунајући по тороњском часовнику цркве шабачке) доведени на тркалиште, одакле ће се распоредити на место где ће се утакмице обавити.

2. Сви пастуви и кобиле који су пријављени за изложбу, могу се у исто време пријавити и за трке. Од тога се само изузимају они пастуви и оне кобиле, које нису навршиле 4 године старости.

3. При пријављивању за напред речене утакмице полаже се прописна такса као и за трке.

По подне:

III. Утакмице по брзини и издржљивости (трке).

Почетак у 2 ч. по подне. Свака пола часа једна трка.

1. Земљорадничка трка. Отворена за коње свију српских земљорадника из Краљевине Србије. Награда првоме 200 дин. другоме 150 дин

2. Варошка трка. Приступна за коње овију српских грађана свију сталежа. Награда првоме 200 дин. другоме 150 дин.

3. Официрска трка. Право учешћа у овој трци имају само коњи, који су својина господе српских официра. Јашу господа официри у униформи. Награда првоме 500 дин. другоме 250 дин.

4. Победна трка у овој ће се трци такмичити по три најбржа из прве две (земљорадичке и варошке) трке. Првоме: 500 дин. награда Господина Министра Народне Привреде другоме: 250 дин. *Напомене*: 1. Сви јахачи — такмичари треба да су са својим коњима у недељу 3. Септембра најдоцније до $^1/_2$1 час по подне на збориштy, где да се одма пријаве тамо налазећем се члану управе друштвене, који ће дошавше јахаче и доведене коње са пријавном књигом упоредити и онда тркаче по групама распоредити.

2. Збориште је пред Конацима Господара *Јефремa*, прадеде Његовог Величанства Краља Нашег, и неустрашимог Мишарског војводе Лазаревић Луке.

3. Са збориштa ићи ће се по друштвену заставу, (која је откана од српске свилене тканине и освећена на Мишару) а оданде ће се јездити на мејдан поље — Тркалиште.

У том походу напред иде музика, за овом на 20 корака одстојања стегоноша са заставом, за стегоношом јашу утакмичари по реду њихових трка. За утакмичарима ићиће управа друштвена и тркалишни часници а за овима народ — тркалиштни гледаоци Друштвена управа носиће са собом награде за победиоце — утакмичаре.

Овим походом управљаће за то одређени један члан управе.

4. На тркалишту је одређено место за утакмичаре и њихове коње, са кога се они никако не могу удаљавати без дозволе дотичног члана управе, иначе губе право на такмичење.

5. Тркалишна стаза дуга је 2000 метара рачунећи од *Александровог* (полазног) до Михајловог (победног) стуба, Од Александровог до Лукиног стуба има 1800 метара.

6. При пријављивању (уписивању) коња за трку треба сваки да донесе уверу, да је дотични коњ његова својина, да је ождребљен у Србији и код кога У том уверењу треба да је коњ потпуно описан (године, име, спол, старост, висина, особени знаци, и т. д.) је ли пореклом из државне ергеле и од ког пастува.

7. Коњи и кобиле који су у ранијим тркама добили прве или друге награде у победним тркама, немогу трчати за награду.

8. Немогу се пустити на такмичење ни они коњи који нису навршили 4 године старости и који немају у висину бар 150 сант.

9. На тркалиштној стази постројаваће се коњи за трчање коњи по реду пријаве тако, да на унутрашњој (краћој) страни тркалишне стазе дођу они коњи који су раније пријављени и уписани, за то треба са пријављивањем и уписивањем похитати.

10. Ако би се за земљорадничку трку пријавио толики број такмичара да не могу сви одједном да трче, онда ће се путем коцке образовати неколико јата и у *сваком* том јату наградиће се први и други са оноликим наградама колике су напред код земаљске трке означене.

У овом случају ће из сваког јата прва тројца имати права на учешће у победној трци.

11. При пријави полаже се два динара у име таксе и 10 динара у име суме кајалице (пишманлука). Ова сума од 10 дин. вратиће се одма после свршених трка ако је дотични коњ учествовао у утакмици за коју је био пријављен.

12. Свакоме утакмичару био победиоц или не, даће се по једна велика литографска слика Књаза Михајла на коњу.

13 Награде, слике и суме кајалице даваће се такмичарима одма после свршених трка на самом тркалишту код победног стуба, у присуству друштвене управе, свију тркалишних часника и тркалишних посјетиоца.

Опште напомене: 1. За све напред изложене утакмице тра ј пријављивање и уписивање до закључно 1. Септембра ов. год.

2. Такмичари из удаљенијих места могу се пријавити писмом или депешом, а кад на утакмице дођу предаће уверење У писму или депеши треба да је изложен цео опис коња.

3. Пријављивати се ваља код друштвених чланова господе Ђорђа Куртовића, Душана Тодоровића и Милоша Радојковића.

4. У част излагача и дошавших гостију биће о утакмицама у вече велика забава.

5. Друштвена управа поднела је молбе: Господину Министру Грађевина и Главној Дирекцији I. Ц. Кр. повлаш. дунавског паробродског друштва, да се одобре спуштене цене за долазак и повратак на свима жељезничким станицама у Србији а тако и на свима дунавским и савским станицама и то, како за тркалишне посетиоце, тако и за утакмичарске коње. Резултат тога обзнаниће се одма.

Умољавају се све овоземаљске власти тако и сваки брат Србин који с народом у додир долази, да садржину овог позива народу објашњава.

*

Осечка окружна изложба. По одлуци егзекутивнога одбора у Осеку, отварање окружне осечке изложбе одгођено је од 18 на 20. Август, али је и трајање њено продужено од 15 до 22 септембра.

*

„**Господар**“ орган славонског господарског друштва, у Осеку изашао је ов. год. само за месеце: Јануар и Фебруар зато, што је његов уредник, као секретар одбора за приређивање земљоделско шумарске изложбе, која ће се у Августу месецу, ов. год. приредити у Осеку, и сувише оптерећен пословима око припреме за изложбу.

Сви на време не издати бројеви, надокнадиће се претплатницима доцније.

*

Мити Петровићу, професору учитељске школе у Сомбору дато је од одборског сабора а на предлог школског савета 500 фор. да оде на светску изложбу у Париз и тамо проучи просветне заводе и *пољопривредне школе*.

ДОПИСИ

Азања, 10. Јула 1889 год.

Од почетка Јула, време је врло угодно за сваки пољски рад. У опште сви пољски усевн врло лепо напредују, а особито кукурузи, што их лепа киша зали 8 ов. м.

Пшеница се у највећем јеку жање; ну род је врло слаб, а сем тога је кржљава (мала) — и ретка, — а има доста и уродице (главнице, кукоља, гра, и др. корова),

Шљиве као и остало коштичаво и јабучасто воће, прилично је родило, — таман колико за јело.

Виногради су врло добро родили, који се овде прилично вешто обделавају.

Наднице копачу 0·80 до 1 дин. косачу 1 — 1·60 дин. а жетеоцима обично на дан орања 9 — 10 динара, с храном и напојницом газдином.

Елементарних непогода није било.

Здравље је у народу повољно, а код стоке појавила се болест прострел («антракс»).

Цена је пшеници од 110 кила 15 дин.

Радојко С. Васиљевић,
економ.

Баталаге, (срез тамнавски), 10. Јула 1889 год.

Време је у овој околини било променљиво, али је већином преовлађивала суша.

Пшеница је рђава, јечам је добро родио; а овас је у свему као и пшеница.

Кукурузи су рани добри, а позни због недостака кише споро напредују; сви радови око кукуруза свршени су.

Ливаде остале су ретке; виногради су родили врло добро; шљиве су такође добро родиле, а остали усеви као што је кромпир, пасуљ, купус и сво поврће, средње напредује.

Хране за стоку сасвим је мало, здравље је код домаће стоке добро, сем пернате живине, која има неку болест звана кокошија «пипа,» и због ове је болести остала скоро свака кућа без пернате живине, нарочито кокошију.

Цена производима ова је:

Пшеница 100 кила 8 — 10 дин. Кукуруз 10 дин. Вино 100 лит. добро 40 — 50 дин. Ракије 30 — 40 дин. Јагањци од 8 кила 6 — 8 д. Волови добро угојени продаваии су пар од 40 — 50 дуката ћисарски.

Надница радеиицима плаћа се од 1 — 1·20 динара с храном и напојницом а ретко ко ради у овој околини о својој храни.

Здравље је код народа за сад добро.

Михаило Тодоровић,
економ.

Поцерина, 16. Јула 1889 год.

Влада ужасна суша.

Шеница и овас слабог рода, кукуруз очекује кишу, па ако ње не буде, онда је и он омануо. Шљиве редко где да су се одржале. Једина награда ове године, била је у јечму

Министарство Народне Привреде купи дата о стању пољске прив. реде у Србији. Да би то лакше ишло, послало је готове табаке за попуњење рубрика. Разбирао сам како је народ учинио своју дужност.

Ово је лист у ком нема простора да се да суд, и осуда, ко је крив што је неверно лажно попуњено, и што ће Министарство Нар. Привреде добити дата у грдној минијатури. За давно чудо да је сиротиња била млого свеснија, — поштенија.

Пример газда каже да има:	а има:
8 волова	више од 20
2 коња	а има 7
7 крава	« « 15
баште 4 хект.	« « 8
травњака 20 хект.	« « 40
шенице 8 хект.	а има 1500 крстила.

На гди су нажњевене толике крстине?

Полицијска власт није смела да чини пресију на народ. Он је говорио како је хтео. М опет није крив. Боји се већи намета, а да ће ово бити, плаше га политичке стенице.

Урош Палеташевић,
учитељ.

Тешница, 16. Јула 1889 год.

Влада велика суша.

Народ се већином бави жетвом, вршидбом и чкопљењем дувана. Због велике суше кукуруз и дуван са свим је заостао у напредовању.

Шљиве мацарке — пожеге — добре су, али су почеле због врућине опадати.

Виногради, који су раније везани и опрашени, доста су изгорели и грожђе остало ситно, иначе су добри. Ако ова суша подуже потраје многи ће виногради страдати.

29. пр. м. био је вашар у Алексинцу. Цена је била добрим воловима који се за рад употребити могу 150, 200 — 240 дин. јер су више сељаци међу собом трампили додавајући један другоме приде. Дебели волова није било. Здравље је како код људи тако исто и код стоке повољно.

Цена кукурузном брашну . . . 14 — 15 дин. од 100 кгр.
« пшеничном « . . . 15 — 16 « « « «

Милан М. Јовановић,
пољопривредник.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Неколико речи о сушењу шљива код нас (наставак). — Грашак — **Белешке**: Јевтино домаће пиво. Најпростији и најјевтинији предсказивач времена. — **Гласник**: Коло јахача «књаз Михајла» о такмичењу 3 септембра. — Осечка окружна изложба. — «Господар» орган славенског господарског друштва у Осеку. — Мита Петровић професор на парискоj изложби. — **Дописи**: Из Азање Баталате, Поцерине и Тешнице **Подлистак**. Од Београда до Кашаве

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 32. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 6. АВГУСТА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

НЕКОЛИКО РЕЧИ О СУШЕЊУ ШЉИВА КОД НАС

(СВРШЕТАК)

Дај боже да се у будуће користимо искуством, које смо стекли са новим сушницама, па да не штедимо по неку стотину динара, на ономе, на чему ће пропасти више хиљада, као што је овде био случај.

У једној примедби вели г. писац: «Чудо нам је што су у томе сви извештаји сагласни, да нове сушнице у сравнењу са старима мање шљива истурују».

Ми смо доказали већ, да је апсолутно немогуће да нове сушнице мање шљива истурују него старе, а овде ћемо само приметити: да су сви ти извештаји и нетачни и површни, а да би то и овом приликом у неколико потврдили, ми ћемо навести само то: како је у једноме званичноме извештају министарству народне привреде, који је писао један енжењер, — «странац" — наведено, да сушница не може да ради нарочито с тога, што је подигнута на рђавом месту, него је треба порушттти па изнова подићи на другом бољем месту. Међу тим је тај господин показао, да није ни завирио у ту сушницу и да није имао ни појма о њеној конструкцији.

Сравњујући Исартијеву сушницу са покретном «гајзенхајмском» г. Сретен вели «Ове су сушнице (гајзенхајмске) начињене за обичне домаће потребе, и кад оне за 10 сахати могу осушити од 150—225 фунти шљива, онда за 40 дана, колико наш г. Алекса вели да траје периода сушењу шљива, кад би се узело да се у средњу руку дневно, управо за десет сахати изради 180 фунти, за 40 велим дана, могло би се ако не више, а оно 7.200 фуната осушити. И ко има велики воћњак, томе би се још прве године исплатила ова сушница,...» а даље опет: «Према овоме, као што напред видесмо, кад ова сушница (Исартијева), за 24 сахата изради највише 500 ока а покретна гајзенхајмска за 10 сахати узев у средњу руку 7.200 фуната, онда би ова за време од 24 сахата, могла око 14 500 фуната израдити, и онда, где би се могла наћи боља и јевтинија сушница?»

Г. Сретен, пишући чланак о покретним сушницама, хвали јако гајзенхајмску и истиче је много изнад Исартијеве, с тога ћемо и ми покушати да их на свој начин сравнимо те да видимо, како у ствари стоје једна према другој и према нашој обичној сушници.

Нису нам познати резултати, које је постигао г. Срета у сушењу шљива са гајзенхајмском сушницом, те да знамо за колико су се сахати шљиве осушиле и колико је сувих шљива добио од 100 кила сирових, али, сматрамо за нужно да напоменемо: да шљиве, осушене за 10—12 сахати, немогу никад дати добру робу, јер се шљиве морају из тија — дуже — сушити, ако смо ради да добијемо добру робу и ни једна, од нама познатим савршенијих сушница, не може добро да осуши шљиве, пре од 20—24 сахата. Шта више, има врло ваљаних новијих сушница, у којима сушење траје и до 36 сахати. Исартијева сушница, кад се са њоме ради, као што треба, мора да осуши шљиве за 20 до 24 сахата.

Мања гајзенхајмска сушница, коју је г. Срета набавио за «Српско Пољопривредно Друштво» има 9 леса и на свакој леси може да стане 9.5 фун. шљива, дакле на сви 9 леса: 9 × 9,5 = 85,5 фуната сирових шљива.

Опитима, који су чињени у самој «гајзенхајмској» школи са том сушницом, нашло се: да је потребно 18—24 сахата за сушење шљива, кад су ове на лесама сабијене и једна врз друге наређане (као што се то код нас обично и чини), и за тим: да се од 100 фуната сирових шљива добија 30—33 фунте сувих.

Гајзенхајмска сушница може да прими у себе од један пут 85·5 фуната сирових шљива, и онда ће дати за 24 сахата свега: 28,22 фунте сувих; а за 40 дана осушићемо помоћу ње свега 85,5 × 40 = 3.420 фуната сирових шљива и добићемо: 1.128,80 фуната или 564,4 кила сувнх шљива.

Раније смо израчунали да Исартијева сушница може за то време да преради 24.000 кила, или 48.000 фуната сирових шљива и да дâ: 8.880 кила или 17,760 фуната, сувих, а да наша обична: 20.000 кила, или 40.000 фуната сирових шљива, преради за исто време у 6.000 кила или 12.000 фуната сувих. Гајзенхајмска сушница стаје до Београда 215 динара Исартијева

стаје на месту око 2.000 динара, а наша, проста, око 150 динара.

Исартијева сушница, може, као што се види, да осуши за исто време скоро шеснајест пута више шљива него гајзенхајмска. Да би дакле, осушили, помоћу гајзенхајмске сушнице онолико исто шљива, колико помоћу једне Исартијеве, требало би да имамо бар 15 мањих гајзенхајмских сушница, а 15 пута 215 чини: 3.225 динара, колико би, у томе случају, морали издати за гајзенхајмске сушнице.

Из горњих података, види се на први поглед, да је наша обична сушница јевтинија од гајзенхајмске, а куд и камо јевтинија од Исартијеве. Али, ми ћемо, мало доцније покушати, да простим рачуном докажемо: како је та јевтиноћа код наше просте сушнице, привидна.[1]

Према до сад реченом о покретним гајзенхајмским сушницама, ми ни смо никако за увођење те покретне сушнице у народ и неможемо је препоручити ни с тога:

1. Што неби могла подмирити потребу ни једног осредњег сеоског домаћина, јер наша проста сушница може да осуши за не пуна 4 дана онолико шљива колико ова за 40 дана;

2. Што би се цела, онаква каква је, морала доносити са стране, јер би овде, на сваки начин, стала више, ако би је наши мајстори градили;

3. Што би постала неупотребљива чим би јој се и једна чивија покварила и

4. Што је према ономе колико може да изради, скупа.

Она може бити врло добра, али за немачке сељаке, који имају око куће пет, шест дрвета шљива, али за српске сељаке, у чијим шљивацима има по неколико стотина родних дрвета, није употребљива.

После овога, покушаћемо да помоћу рачуна изнађемо користи, које би од Исартијеве сушнице, у сравнењу са нашом простом сушницом, могли имати, кад би се са њом радило иоле као што треба.

Из раније изведеног рачуна видели смо да Исартијева сушница, оваква каква је код нас, ако се са њом ради иоле као што треба, мора за 40 дана да преради 24.000 кила сирових шљива и да дâ 8.880 кила сувих.

Од те исте количине сирових шљива, дала би нам наша обична сушница само 7.200 кила сувих. Дакле, за целу периоду сушења, даће нам Исартијева сушница, од исте количине сирових шљива 1680 кила сувих више, него наша проста сушница, а то чини 16,8 товара.

Ако употребимо у овоме рачуну средњу цену, по којој су суве шљиве продаване од 1883. до 1888. год. а то је 30 динара товар, (100 кила) онда излази, да би код Исартијеве сушнице добили само за једну сезону сушења, с тога, што је од исте количине сирових шљива добивено више сувих: 16,8 × 30 = 504,00 дин.

[1] Такав један рачун находи се, истина, и на 379 страни Тежака од 1883 године, али, ми држимо да неће бити на овоме месту излишан ни овај наш.

ПОДЛИСТАК

ОД БЕОГРАДА ДО КАШАВЕ

(СВРШЕТАК)

Варош Кашава лежи ни реци Хернаду у котлу између брда и планина; у њеној непосредној близини налазе се брежуљци, али одма за овима већ почињу планинска брда, која је затварају са три стране, а са јужне је отворена хернадска долина. Кашава је лепо место, са 30.000 становника, са добрим и укусним новијим и старијим грађевинама; ту је окружно место и седиште епископа; има неколико фабрика (хартије, дувана и др.), јаку трговину са житом и вином. Околина је такође врло лепа и има доста пријатних и примамљивих места и чувених купатила.

Изван вароши само неколико минута далеко, налази се пољопривредна школа — лепо велико здање са довољним просторијама; око школе је леп велики парк са неколико зграда за станове директора, неких школских професора и другог школског особља. Иза парка протеже се мало школско имање, од тријестину хектара, на којем су опитна поља и поља за ђачка вежбања, нужне зграде за стоку, за чиновнике и служитеље економије, једна фабрика шпиритуса (која од кратког времена не ради) и још неке грађевине. Тек иза овога почиње права економија, која се протеже, које у долини, које у брду, које поља за усеве, ливаде и пашу а које под шумом на близу хиљаду хектара; на овом имању су и летње штале за стоку.

Школа је до доласка г. Родицкога била запуштена и рђаво посећена; успех је био слаб и резултати у опште незадовољавајући. Тада је, пре 6 година г. Др. Родицки, дотадашњи професор академије у Мађарском Алтенбургу, постављен за директора; заузимањем његовим завод је знатно напред коракнуо, подигнут је и снабдевен са свима потребама, збиркама и довољним и добрим наставним снагама, и данас броји око 90 ђака. Учење у школи траје 3 године, предавања су само на мађарском језику; ђаци станују већином у заводу.

Са пољопривредном школом у вези стоји т. зв. школа за ливадаре; то је завод на коме се спремају ученици, који имају не само задаћу но и обвезу, да по свршеној школи приватнима на њихов позив уређују ливаде, израђују планове за наводњавање и одводњавање (исушивање) и т. д. Предавања и на овом заводу трају 3 године, али тако да се преко зиме предаје теорија (научни предмети), а преко лета се врше практички радови и вежбања. Наставници су исти, који и на пољопривредној школи.

Имање се обрађује рационално, са довољно радне снаге и довољно капитала; велики део имања служи за израну стоке, на једном делу се производе жита а велики остатак је под шумом. Од индустријских биљака не култивира се за сад ни једна. Кукуруз се не гаји, јер не успева добро. Од приплодне стоке има оваца, говеда и свиња. Оваца има од меринске расе (рамбује соj), источно-фризландских и хемширских (енглеска гојазна раса). Свиња има од гојазног немачког соја (мекленбуршки). Говеда су сва кулендског соја; осим телади има 40 крава музара и два бика;

У извештајима, које је г Срета добио, вели се, да се боље осушене шљиве плаћају са 2 динара скупље по товару, а ми смо слушали, као што смо раније већ напоменули, да су шљиве сушене у новој сушници плаћане са 4 динара скупље по товару, и ако употребимо овде средину између 4 и 2, дакле 3 дин., онда излази, да би се код Исартијеве сушнице, добило само за једну сезону због боље робе: 88.8 × 3 = 266,40 дин.

Од г. Шкорића из Шапца, чули смо, да његова сушница — коју смо већ на једном месту споменули — троши три пут мање дрва, но обична, а комисија, која је чинила опите са Исартијевом сушницом у Аранђеловцу, нашла је да ова троши једанајест пута мање дрва но обична.

Ми смо слушали, да обична сушница за израду једног товара сувих шљива троши, једна кола дрва. Према томе за 88,8 товара, које може да изда Исартијева сушница, потрошила би обична сушница, око 88 кола дрва. Ако употребимо у овоме рачуну средину између онога што нам је о уштеди на гориву рекао г. Шкорић и онога, што је поменута комисија нашла, излази, да ће нова сушница, за исту количину сувих шљива, сагорети седам пута мање дрва но обична. Из овога излази да ће за нову сушницу требати: 75½ кола дрва мање, но код обичне и ако рачунамо једна кола дрва са 2½ динара, наћи ћемо да би се код нове сушнице добило за једну сезону, као уштеда, на мање утрошеним дрвима: 75,5 × 2,5 = 188,75 динара.

Да би се овде узета количина шљива осушила, потребна су код обичне сушнице 4 раденика, а код нове су довољна 2. Ако узмемо да један раденик, са раном и платом, за 40 дана стаје само 60 динара, онда излази, да би се код Исартијеве сушнице, за једну сезону добило, као уштеда, на радној снази: 60 × 2 = 120 дин.

Из свега овде изложеног излази, да би се код Исартијеве сушнице добило само за једну сезону, због више израђених шљива, због боље каквоће, због уштеде у дрвима и радној снази, свега динара: 1.079,15.

Ако би цена сувим шљивама била боља од ове коју смо ми узели у обзир, била би и израчуната добит већа. Осим тога дрва су сваким даном све скупља, а сумњамо и то: да ће се моћи наћи свуда одрасли раденици, који би са платом и раном стали дневно само 1½ динар.

Горњи рачун показује нам, да би се Исартијева сушница исплатила највише за две сезоне сушења, а за тим би, за сву будућност, давала своме газди сви ових хиљаду и неколико десетина динара, сваке године као чисту добит од сушења шљива — преко оне остале добити, коју и сада има радећи са обичном сушницом. Па кад се овоме додаду још и користи, које би долазиле отуда: што би била сигурнија прођа нашим сувим шљивама, што би им — због веће једнакости робе — цена била сталнија, и на послетку, што би се сваке године изгорело бар 340.000 кола дрва мање, но сад, онда држимо: да је лако увидети, да су Исартијеве сушнице врло добре и у самој ствари јевтиније од наших обичних.

Из досадањега лако је увидети и то: да би нас шљиве, осушене у Исартијевој сушници после две го-

---

млеко се продаје свеже. Сва је стока изврсна; добро се држи и негује и добро се рани. Приход од сточарства знатан је.

Г. Родицки ме је дочекао са својственом му љубазношћу; провео ме је по школи и њеним изврсним и богатим збиркама: показао ми штале и стоку и провео ме по целом имању; дао ми је обавештења о свему, о чему сам му тражио. — При једној таквој шетњи питао сам га, како у његовој околини стоји са пољопривредним кредитом. Он ми се жалио на много што шта. У вароши, вели, има новчаних завода за тежачки кредит; они дају зајам под врло повољним условима: јевтин интерес и мала отплата; али, свет је и тамо запао бездушницима и каишарима — највише чивутима — у руке, па се врло мало користи овим заводима; једни неће да се њима користе из незнања или нехата, други опет не могу овим заводима да се користе с тога, што немају непокретна јемства, јер су све, што су имали, заложили приватним повериоцима. Сељак је и тамо презадужен и непрестано оскудан у капиталу. Брза помоћ била би нужна, али она треба из основа да помогне, а не да се под видом помоћи подржава само данашње стање. Као год што сељак не може сам себи да помогне, тако исто не може ни сама влада успети, ако сеоски сталеж остане и даље немаран и не хтедне се дати обавестити. Са обадве стране треба свесно радити и предузети најозбиљније и најенергичније мере, те ће само тако моћи сеоски сталеж, да се спасе од сталног опадања и пропадања.

Са г. Др. Родицким био сам брзо готов. Он, чим је добио саопштење да Министарство народне привреде прима његову понуду и усваја одређене цене, одма је изабрао известан број оваца од сваке расе, па их издвојио од осталих и задржао за нас. Кад сам разгледао ово изабрано стадо и оно, које је он за себе задржао, па једно с другим упоредио, ја сам се уверио, да је г. Родицки и при овом избору био врло савестан, у шта нисам ни пре тога сумњао. Он ми је нудио да комаде, који ми се не би допадали заменим другима, који би ми се боље допадали; но ја нисам имао узрока да ово учиним, јер су све за нас резервисане овце биле врло добре и без мане.

Ја сам од њега купио:

10	комада	маторки оваца, двоготке, источно-фризландске расе;
1	„	овна, двоготца исте расе;
4	„	овнића, исте расе, по 3 месеца старости;
5	„	маторки оваца, двоготки, рамбује — меринске расе;
2	„	овнова, двоготци, исте расе;
3	„	овнића, исте расе, 3—5 месеци.

Свега 25 комада.

Осим ових г. Родицки је поклонио министарству 1 овнића и 2 овчице хемширске расе, са молбом да се и у Србији чине опити са овом расом, те да се види како ће напредовати. Нека му је по сто пута хвала!

Да проговорим овде само неколико речи о овим расама.

Познате су и нашим економима већ особине меринске овце. Она се држи поглавито због изврсне вуне, која се врло добро плаћа. Од неколико година тежи се, да се код ове овце поред добре вуне постигне и известан пораст тела, како би се она дала и за клање употребити. За ову циљ нарочито су добре овце од

дине стале по товару око 9 динара јевтиније но у старим сушницама, и да би, осим тога, што би имали бољу робу, могли и са ценом лакше конкурисати страним сувим шљивама.

На реду је, на послетку, да наведемо још и неке махне Исартијеве сушнице и узроке, због којих је пропао покушај увођења ових нових сушница у народ.

Тако, Исартијева сушница има по нашем мишљењу следеће главне и осетне махне:

1. За наше прилике доста високу цену јер и ако би се, као што смо показали, исплатила са свим, најдаље друге године, опет је врло мали број оних, који могу од један пут да уложе у сушницу по 2.000 дин.;

2. Чишћење сулундара код оних сушница, које је градио г Лукић, било је скопчано са врло великим тешкоћама, а код оне, опет, коју је градио г. Васић из Краљева, било је скоро и немогуће;

3. Сулундари су саграђени од тањег лима те немогу дуже време издржати, већ би морали прогорети, а кад би се ово десило, онда би се опет, врло тешко могли измењати, и

4. Случајне оправке у унутрашњости доњег сушилишта, скоро су немогуће. Истина, при правилном раду са овом сушницом, искључена је скоро свака могућност кварења у унутрашњости, али, како је код нас поступано са овим сушницама, било је случајева. да је и унутрашњост доњег дела била покварена. одмах, ирве године.

А главни узрок, због кога је пропао овај покушај са новим сушницама, јесте по нашем мишљењу тај: што није бар прве периоде сушења било код сваке нове сушнице по једно нарочито лице, које би руководило сушење шљива и давало практична упутства свима онима, који су хтели да се упознају са новом сушницом, јер смо се лично уверили, да се са њима није ама баш никако радило онако, као што би требало радити. Тако између осталога:

а И нове су сушнице ложене, махом са врло сировим и исто онако крупним и дугим дрвима као и обичне, те су дрва више била ван пећи него у њој;

б. С тога, што су употребљавана сувише сирова дрва, сулундари су се врло брзо испунили гаром; а како се нико није озбиљно бринуо како ће их очистити, они су се наскоро запушили и ватра у пећи није могла горети. А да би ватра боље горела, отварали су извесне капке при земљи, који су требали да послуже за лакше чишћење сулундара, те је дим, туда, краћим путем у ваздух одлазио, чиме је, опет, врло јако смањена моћ загревања;

в. Ни код једне једине сушнице — коју смо ми видели — није спремљено ништа што је било потребно за правилан бржи и лакши рад;

г. Нашим смо очима гледали, како су искисле и сасвим измуљане шљиве метане на лесе и то, одмах у доње сушилиште, без да су се у горњем и један минут провенуле; о каквом пребирању сирових шљива пре сушења није било ни помена, и

д. Из љубопитства или од беса, искварени су или повађени поједини делови нових сушница, као:

француског рамбује соја. Ове, које сам ја купио од г Родицког у томе погледу су изврсне.

Источно-фризландска овца је тек од скора позната ширем пољопривредном кругу. Она је стекла лепо име тиме, што у себи сједињава све добре особине овце као домаћег брава Она има врло добар пораст тела, крупна и развијена је са доста меса; на том телу она носи велико руно, тешко често по неколико килограма; каквоћа вуне доиста изостаје далеко иза меринске вуне, али међу обичним земаљским сојевима њена се вуна рачуна у најбоље вуне; уз све то ова је овца врло млечна, те и поред јагњета може да дâ приличну количину млека преко године; (г, Родицки добија годишње 80—120 литара).

На послетку хемпширска раса је једна од многих енглеских домаћих раса; одликује се изванредном гојазношћу и даје по каквоћи и количини осредњу вуну; није за мужу, јер даје млека само колико је јагњету потребно.

Г. Родицки немаћаше говеди алгајске расе, али је имао једног врло доброг бичића, од 9 месеци, куландске расе. По што сам депешом добио дозволу од Министарства, купио сам и овога бика.

Цело стадо, дакле, састојало се из 28 комада оваца и једног бика. Предато је, са потребним документима о здрављу, железници непосредно за Земун, јер је тако подвоз био знатно јевтиније, но да сам га предао за Београд. Кад сам стигао у Земун, ја сам молио, те вагони нису откачивани, већ су са истим возом прешли у Београд. — Да се не би што у путу десило, пошао је уз стадо и један чувар, кога ми је дао г. Родицки. Приплодну стоку не треба никад ни железницом шиљати без нарочитог чувара; јер, таква је стока врло осетљива, ако не буде на време напајена, напојена, отимарена и т. д., а осим тога може у вагону, врло лако, да се деси и несрећан случај ако нема поуздана чувара, који ће на све да пази.

При предаји и експедицији стоке г Родицки и његови чиновници указали су ми велике услуге; железничко особље како у Кашави тако и дуж целога пута, указивало ми је такође све услуге и олакшице, које се у опште могу указивати органу једнога страног министарства. Само уз ову свестрану припомоћ било је могуће стоку брзо и без тешкоћа превести до Београда. Ја сматрам за моју дужност, да им свима и овде изјавим моју топлу благодарност.

У повратку пут је водио преко Пеште; нисам могао на своју душу примити грех, да на свакој већој станици мењам воз, које би морало бити, да сам се вратио истим путем. Транспорт приплодне стоке треба, да је што је могуће више, непосредан и брз.

Другога дана путовања стадо је приспело у Београд, где је одма примљено и отерано у Топчидер. Од нашега труда и наше умешности зависи сада, да од овога стада извучемо што већу корист, не само за топчидерску економију но и за целу земљу. Нека би дао Бог, да ово стадо буде камен темељац нашег будућег бољег и рационалнијег сточарства

С. К.

*

Исправка. У прошлом броју поткрала се у овом подлиску једна штампарска погрешка, која прилично смисао квари. На стр. 247 у четвртом реду оздо у место „Боже јутарње сунце тек обасјало...“ треба читати «Беше јутарње сунце ..“

термометри, дршке са вентилатора, унутарњи дувар у доњем сушилишту и т. д.

Из свега онога, што смо у овоме чланку изнели, лако је увидети: да ће ово наше писање, као и оно што су други о истој ствари већ написали, или што ће још писати, бити у залуд, ако наши трговци буду и у будуће веровали, да и у трговини са сувим шљивама вреди народна пословица *«Не дају млека благуље него млогуље»*, и ако наши произвођачи, сами не буду водили више рачуна о томе, кад и како треба брати шљиве за сушење; ако их не пребирају пре и после сушења, и ако при сушењу не раде онако, као што се у другоме увиђавнијем свету ради, и како им се казује, јер, и најсавршенија сушница даће најгоре суве шљиве, ако се ради онако као што се радило и као што се код нас на жалост, још и данас непрестано ради.

Коста Д. Главинић.

О нези младих воћака преко лета.

Време сађењу и пресађивању младих воћака давно је прошло. Али зато није прошло, нити може проћи време нези тих усађених и пресађених воћака. Воћар треба, он управо и мора, своје новоусађене и пресађене воћке да сматра као болнике, којима мора на сваки могући начин да притиче у помоћ, да баш у прво доба њиховог прекинутог, али обновљеног живота, не трпе никакве нужде.

Пресађена воћкица, насилно је, вољом свога господара, с једног места на друго пренешена, изгубила много од својих жила, својих рапитеља. Прође пролеће, прође и већи део лета, док се пресађена воћка опорави, док довољно нових жила добије. Наиђе ли летња суша, воћке ће више или мање да пропате; у тежој чврстој земљи наћи ће воћка још колико толико влаге, а у лакшим, сувљим, песковитим земљама и осојним положајима, страдају новоусађене воћке врло често, па им се ту и лишће скува, пожути, и на послетку одпадне; па онда, пре но што још и настане право лето, а ми видимо нашу наранчад голу — без лишћа. У колико и како тешко таква воћка болује, можемо само онда појмити, кад помислимо, да вел од оно доба не може себи хран е из ваздуха да црпи, кад јој лишће почне да вене; мора дакле преко целог лета, тако рећи, да гладује; па кад буде лето на измаку и настану кишовити дани, онда одпочну на једанпут поново воћке да терају, па порашћују непрестанце до пред саму зиму, без да су довољно ојачала и отврднути могле, да без бојазни зазиме. Докле је год дрво мекано у зиму ушло, страдаће од мразева и онда ћемо се уверити, да таково дрво у наступајућој години не ће весело порашћивати.

Да би све незгоде одклонили, морамо одмах, пошто воћку с пролећа пресадимо, добро је „на гуљити“ — залити. То је прва и најнужнија помоћ. Усљед те помоћи много ће лакше и брже жиле порашћивати, па ће доцније бити у стању да сушу боље издржи. Онде, где мислимо да ће воћке од суше страдати моћи, треба их преко лета заливати, и то, *боље једанпут па добро*, него *чешће а помало*, јер вода не треба само површину да ороси, него треба у дубљину жиле да накваси. Са овим заливањем не треба чекати док воћке одпочну да вену, или да им већ и лишће почне да жути, него треба заливати одмах, чим се и први знаци укажу, да је потребне влаге у земљи нестало.

Али у неким положајима и у лаким, песковитим земљама, не помаже увек ни само заливање, јер лаке земље опет брзо воду и пропусте. С тога је обично и врло тешко, првога лета одржати новоусађене воћке у пескушама; такове воћке често, друге године већ, тргну натраг. За то је нужно, да се после заливања обложе воћке неком простирком, дугачким сламњим ђубретом, шушњем, папратом, увелом травом и т. п. — Исто тако не треба да има у кругу од $1-1\frac{1}{2}$ метра око воћке ништа посејано ни засађено, што би у своју корист, а на штету воћкину из земље влагу црпило.

Ако би се за простирку око стабла употребио какав лак материјал, који би могао ветар лако да одува, онда треба око стабла земљу мало одгрнути, простирку метнути, па земљом прегрнути. Али је свакојако најбоље метнути шталског ђубрета, које не треба да дође непосредно на саме жиле, но на земљу око стабла, па ће се онда после сваке кише из тога ђубрета оцедити извесна количина хране, која ће кроз земљу жилама увек добро доћи. То ће ђубре и најбоље одржавати потребну влагу.

На прибрдним, осојним странама, где су воћке најжешћој суши изложене, нужно ће бити, да се с доње стране око сваког стабла направе полукружне (—) чаше, које би воду задржавале да се доле не слива, но да се око стабла у корист воћке задржава. И ове чаше треба обложити ђубретом, да се влага боље одржава, која је за развиће воћке у првој јој младости најпотребнија.

То је једина, али и најпотребнија нега, коју морамо младим воћкама преко лета дати, да их за дуже време, а у корист нашу, у снази и родности одржимо.

—р—

О УНИШТАВАЊУ „ПАЛАМИДЕ“

Познато ће бити свима земљорадницима, да је она њива добра, на коју *„паламида“* расте. Она најбоље расте на масној, свежој иловачи и лапорачи, с тога је највише и има по Стигу и Мачви и т. д. Настану ли за њен пораст успешне године једна за другом, онда нисмо у стању да је се курталишемо, тако н. пр. кад је прва година сува, па не можемо њиву одмах после жетве да преоремо, па кад на то наступи влажно, топло пролеће. Онда наступа оно, што је Христос Спаситељ у извесној прилици рекао: „И трње пониче с плодом заједно и угуши плод.“ Кад би ју из корена чупали, то би и трудно и досадно било. А пошто је паламида трајашна, дуговечна биљка, то израшћују из једног корена по 3 и више изданака, па би онда опет изнова морали одпочети посао, ако би могли и смели по одраслом већ усеву понова да газимо.

У башти некој, где би је било, лако би је изкоренити, уништити могли; овде можемо корен много дубље да захватимо и ишчупамо, а чешћим обрађивањем мотиком и ашовом преко лета, ослаби јој корен и угине. У пољу, на њиви, то не може тако да буде; овде порашћује и буја овај коров у високој стрмнини без икаквих препрека до миле воље; младе, из семена поникле биљке такође ојачају, а корење све дубље и дубље у земљу се пружа и то у дубљину, у коју плугом допрети не можемо, и тако се паламида с године на годину све више размножава. Па кад паламида у доцнијој стрмнини још и у семену сазре, онда ће и најбрижљивији и најприљежнији земљорадник доћи у најнезгоднији положај. Ветар му разнесе и расеје 1.000 и 100.000 павуљавог семена по њиви, коју није у стању од тога зла да сачува. Овде

би требала власт да се умеша, као оно у Француској, па да изда наредбу, да сваки домаћин своју њиву од паламиде у своје време чисти; па ко не узхте, да се казни.

На који би дакле начин могли овом несносном корову на њивама стати на пут? Јер уништити се лако неда, као што се и на њивама најприљежнијег домаћина види; где се ни после многогодишње, непрестане пажње, ништа учинити није могло. Жиле су се дубоко у земљу пружиле, по 200 и више сантиметара, а уз то још и ветар семе на далеко разноси. Ако мислимо да не ће згодно средство за утамањивање има, онда би се то морало и у самој пракси посведочити, јер пискарати у ветар само и препоручивати нешто, што нема практичне вредности, то не вреди ништа! Један пољопривредник, који се је кроз више година борио против овог непријатеља својих њива, вели ово: „Преори њиву кад паламида почне други пут да избија, по други пут и на тај ће начин сва изумрети.“ Али ће се ово тешко моћи да изврши, због усева, или ћемо изгубити жетву. Но шта ћемо сад, кад паламида и онде весело и даље расти, где је горенаведено средство употребљено? Из свега се дакле јасно види, да онде, где највише паламиде има, треба сејати кроз више година само окопавину, а нарочито треба на то пазити, да се окопавине увек обрађују пре но што паламида у семе дође. То је и у пракси најпрепоручитељније средство, које се само на стрњикама тешко и неподпуно извршити даје.

Ту не помаже јесење орање, јер је тада паламидин корен већ дозрео; ту не помаже ни доцније поновљено орање. Али се као врло добро и поуздано средство показало преоравање стрњике *одма после жетве*, па ма то и само 3—4 сантиметра дубоко било. На тај се начин, прво и прво, младе, једногодне биљке пониште; горњи део корена повреди се и на тај начин стане му се на пут да дубоко у земљу расти, а остали је део сад ослабио, да на ново порашћује и у томе *мора* да изумре. Преоравањем стрњике преко лета, пресече се стари корен, а стабло је већ пре тога коса поништила. Биљка је сад приморана да на ново потера, и то у години тако доцкан, што је против њене природе; на тај се начин предупређује сазревање њеног корена. Ако се ова њива с јесени још једном преоре, онда се паламиди у порасту поново стаје на пут; сад остају само ослабљени огранци од корена у земљи, из којих ће идућег пролећа само слаби изданци избити моћи. — *Доцним* орањем после жетве, кад паламида више не избија, не порашћује, не може јој се у порасту ни сметати; дакле се само *раније* орање, одма после жетве, препоручити може.

Овако обрађивање њиве, не само да има великог уплива на утамањивање разнога корова, него благодетно утицаће и на наступајућу жетву.

Да ово напишем, дала ми је повода силна паламида у горњој Гружи.

—р—

И опет о заразном запаљењу плућа

У свом ранијем чланку о заразном запаљењу плућа и да ли те болести има код наше рогате марве, указао сам на опасност, која може постићи наше сточарство ако се та опасна зараза увуче и у нашу земљу. Том приликом изнео сам и моје мишљење, какве би мере требало предузети, те да се наше сточарство сачува од ове опасности. То своје тадашње тврђење и бојазан да заиста треба што пре предузети мере противу тога зла потврђујем овим изводом из «Oest. Monatsschrift für Thierheilkunde[1] који нам дречећи доказује, да се збиља и то што пре ваља постарати и оградити од овог зла. Извод тај гласи:

«Заразно запаљење плућа у казанској губернији». «Благодарећи енергичним мерама и убијању сумњивих грла, у казанској губернији не појављује се говеђа куга, већ неколико година. Познато је да је ова зараза кроз много година чинила грдне штете пољопривреди и сточарству. Милијун рубаља губљаше сваке године Русија. Сад се дакле увиђају користи од полициско ветеринарних мера које захтеваху да се сумњива грла убијају, из које у почетку својих примена наилазише на огромне тешкоће. И сада се можемо већ надати, да ће са овим енергичним мерама успети и да то није тако далеко, када ће европска Русија, као што је сада казанска губернија, бити са свим ослобођена од ове опаке сточне морије, од говеђе куге.

На несрећу, заменила је говеђу кугу још гора болест заразно запаљење плућа. Од прилике пре три године, констатирани су први случајеви ове заразе и *тада је Ланге* (директор марвено-лекарског института у Казану) *упозорио надлежне, да појаву ове заразе ваља озбиљно узети и најенергичнијим мерама послужити се, те је још у корену затрети, јер у противном случају ако се она распростре по целој губернији, борба за њено уништење биће много тежа, но што је била са говеђом кугом.*

Овај савет не би саслушан и сад заразно запаљење плућа не само да се одомаћило у вароши Казану, већ је обузело целу губернију па прешло и преко граница њених».

Ја рекох понова о тој опасности. Одужих понова свој дуг према отаџбини, а надлежни су позвани да чују или не; виде или не виде; предузму што или оставе на божију милост. На душу им!

П. Д. Т.

[1] Свеска за август т. г.

БЕЛЕШКЕ

Против колике код коња

Просто средство против колике јесте сок од црног лука. Овај сок од лука справља се овако: узме се 10—12 осредњих главица црна лука, ољуште и пресеку преко пола, па се неколико сати кувају у каквом суду, у који је усут један литар млека. После се изваде главице, сгњече и исцеде добро рукама у исто кувано млеко, па кад се млеко олади, сипа се у стакла, и ако се плутом запуше добро, може се млеко дуго одржати да се не уквари.

Кад коњ добије колику, дâ му се пола овога млека са лучаним соком да попије, па се сламном гужвом добро истрља свуда по телу, па покрије вуненим ћебетом. По уверавању многих, који су ово средство употребљавали, колика престане од једног давања, ускоро. Ну ако одмах непрестане, после 3 сата да се коњу толико исто тога млека по други пут и поступи онако исто као и при првом давању, па ће колика на извесно престати.

Пошиљање живих ракова

Живи ракови најлакше се шаљу без воде у затвореним местимице испробушеном суду, де ваздух скроз пролази, и пр у котарици добро затвореној или у сандуку избушеном. У такав суд простре се свежа коприва, па се мете ред ракова, по њима се опет мете ред коприва, и тако редом, док се суд напуни и заврши опет копривом, па затвори.

Очувати свеже шљиве преко зиме до пролећа

По лепом времену наберу се шљиве зреле, али да нису презреле и меке да се не гњече лако, па се мету на суво и прохајно место, те се два дана и једну ноћ (36 сати) просуше на ваздуху. За тим се узме са свим нов земљани лонац, који је добро сув и у њ' да није никако сипана вода, па се сипају по дну мекиње или брашно и пободу шљиве с петељком доле једна до друге, колико да се нигде не додирују, сад се тај ред шљива покрије опет мекињама, па сложи други ред шљива, и тако редом, док се лонац напуни. Напуњен лонац затвори се пергаментском артијом и са влажном бешиком, и добро повеже да ваздух у лонац не улази, па се до употребе остави на суво и ладно место и где се зими не мрзне.

ДОПИСИ

Љешница, 13. Јула 1889 год.

Од почетка Јула месеца, па досад, време је било одвише топло кише није никако било. Јуче (12. о. м.) после вијугања густих облака, наступила је јака олуја с ветром, и штету је велику починила воћу, сену, храни, и изпревалювала дрвље, огранке поломила и једну је стару кућицу овде у варошици претурила, а остале штете није било.

После олује почела је у вече киша падати, и свак се надао и жељно очекивао кишу, али је нада била узалудна, јер је киша у тај час престала.

Остоја С. Ерцег,
крајишник.

Рудовци, 13. Јула, 1889 год.

Због велике суше кукурузи су и остали усеви доста препланули, особито позни кукурузи.

Кошење траве свршава се са врло рђавим резултатом, у пола мање но што је прошле године.

Жњевење пшенице тек се сада ових дана у велико одпочело; изгледи су рода прилично добри, а то је због доцно одпочете жетве.

Лептирица, која оставља семе, за лежење гусенице, појавила се већ.

Здравље је у народу прилично, само је код деце велики кашаљ; а код стоке и то код говеда, некакова болест, од које је неколико грла скапало, и то у селу Доросави, 1 во и 3 краве и у селу Трбушници 1 во.

Рад. Ж. Ранковић,
економ.

Пољна, 14. Јула, 1889 год.

Влада велика суша. Шеница је рђава и гламњичава, а кукурузи, да је кише били би особити. Шљиве су рђаво понеле а остало воће је добро. Виногради су добро понели где није град потукао.

Цене су производима за сад ове:

Пшеници 100 кгр. 12 дин. Кукурузу 9 дин. Јечму 8 дин. ракији 20 дин. Бину 12—14 дин.

Андр. В. Параћани.

Каменица, (срез полгорски), 15. Јула 1889 год.

Пшеница се жње, а кукурузи позњији окопавају. Ливаде су покошене и сена су садевена. Шљиве ране зреле су, а позније добро напредују.

Здравље је повољно, велики кашаљ готово је изчезао.

Лучење свиња одпочето је, а купује се већином палоција, која се плаћа пар 20—30 динара. Јагањци добри коштају 5—7 динара, рђави 4—5 динара.

Жир је местимице родио, а Медведник и Јабланик прилично су родили жиром. Медведник и Јабланик својина је државна а сав је у шуми. Дужност шумара, врше општински шумари, којих је радња врло лабава.

Оскудица је у брашну, пошто су реке — поточићи — усанули, на којима су млеле воденице тако званс «Поточаре.» За млевење брашна иде народ чак неки у Ваљево, а неки к Осечини на Јадар.

Рана има још код народа старе, а биће је до нове.

Воћа сем шљива, као и бостана, нема апсолутно ништа, јер није никако родило.

Храна за општинске кошеве не сабира се, те ће и ове године бити празни општински кошеви.

Драг. М. Милановић,
званичник ср. полгорског.

Чумић, (ср. гружан. окр. крагујевач.) 15. Јула 1889 год.

Од 15 пр. м. није било код нас кише и време је за рад врло угодно, те наши ратари пожњеше јечмове и изгрнуше винограде. Траве смо с концем Јуна покосили, али су нам сасвим мало сена дале. У нашем селу и околини доста је се и детелине посејмло и до сада су је у три реда косали. Сада се жање пшеница и овас, који су сасвим слабо родили, да ће се једва извадити семе. Рани кукурузи, воћњаци и виногради сасвим су добро понели Млађи кукурузи су за сада добри. 8. о. м. било је града у Лужницама, Грбицама и Церовцу, који је доста штете починио. Појавиле су се болести на домаћој стоци; код свиња гроница, а код оваца срдобоља. Деца болују од малих богиња, али лако пребољевају.

Овога лета нађосмо филоксеру у више винограда.

Надница радницима 80 пр. дин. до 1 дин. са храном и напојницом. Хектар земље продаје се 30—50 а и до 100 дук. Под закуп на хектар плаћа се 20—40 дин. Свет је у овој околини доста дужан. Сада се ретко задужују, јер паре нико и не даје. Свет се највише задужује за раскошне ствари.

Гаврило Ј. Рајичић,
свр. ђак рат. школе, — економ из Чумића.

Медвеђа, 16. Јула 1889 год.

Ако киша скоро не падне, биће за летину рђаво.

Стање здравља људи и домаће стоке добро је, заразе нема.

Народ се занимао жетвом и вожњом сена.

Виногради су изванредно лепо понели и до сада род добро одржали.

Елементарни непогода није било.

13. 14 и 15. Јула био је вашар у Свилајинцу; цене су биле ове:

Волови су дебели плаћани 480, 600—744 дин. осредњи 360—480, за рад 240—360 дин. јунци осредњи 120—240 дин. краве са теоцима 120—180 дин. Цене производима: пшеници 11—12 дин. Јечму 9—10 дин. кукурузу 11—12 дин. по одбитку 20% кунине, вуни 80 дин. сиру 60 дин. од 100 кгр. пар јагњећи кожа 3·60—4 дин.

Пав. М. Радосављевић
економ.

Кнић, (ср. груж. окр. крај.) 16 јула 1889 год.

Време за рад, особито жетву, било је повољно.

Народ овог краја бавио се кошењем траве, денидбом сена и жетвом стрмних жита. Сено су већ покосили и поденули а жетву стрмнине још нису довршили.

Кише нема већ скоро месец дана, рани кукурузи добро се држе, а доцни се упредају и ако им не буде скоро кише неће од њих имати ништа.

Пшеница, зоб, јечам, хрђави су.

Здравље је у народу и код стоке добро.

Цене су од 100 кила:

Пшеници (новој)	12—14 дин.
Кукурузу	11—12 „
Пшеничном брашну	15—16 „
Кукурузном „	12—13 „
Јечму (новом)	9—10 „
Овсу (старом)	7— 8 „
Вину од 100 лит.	20—25 „
Пласт сена од 100 кила	2— 3 „

Једно свиње мршаво од године дана стаје 15—20 дин. а дебело уређено 0·70—0·80 дин. на кило, чисто, или ако се живо мери опсигује се дроб.

С. М. Вемић
учитељ.

Поцерина, 20. Јула 1889 год.

Непрекидна суша спречила је сваки напредак у пољопривреди јер и оно мало кише што је било, више је шкодило него што је користило, пошто је усљед ње наступила пламењача, која је поред суше још више нашкодила пшеници и шљивама. И тако ћемо ове године имати мало користи од нашег труда, који смо уложили у рад, који се иначе отаљава на време; како у окопавању кукуруза, тако и кошењу ливада и стрмнина. Има од свега овог још и несређено, али ипак вршидба је отпочета, јер људи хитају, да ово мало берићета склоне за времена, знајући што их очекује после овакве жетве, коју скоро ретко ко памти у овом крају. Цене су у опште повољне за гојену стоку и храну скачу цене. Изгледа да ћемо већином морати куповати храну ако још и кукурузи оману.

М. Ил. Илић,
економ.

Тешица, (ср. моравски) Јула 1889 год.

У општ моравској, 16. о. м. ударио је град, који је на места, дуван и стрмна жита прилично оштетио, срећом, те је кратко време падао а да је се дуже задржао велике би штете починио.

Милан М. Јовановић,
пољопривредник.

ОБЗНАНА

Претплатиицима «Тежака» из Аустро-Угарске јавља се: да је Угарско Министарство Саобраћаја актом својим под Бр. 30.707 наредило својим поштама, да у будуће не наплаћују од претплатника «Тежака» по 2 крајцаре тако звану «Фискал таксу» (Stempel Gebühr) као до сада

Ово им се јавља ради знања и управљања.

Уредништво.

КЊИГЕ

КОЈЕ СЕ МОГУ ДОВИТИ

код

СРПСКОГ „ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА“

	дин.	пр.
„Све о пшеници», од др. Радића	—	60
„Све о кукурузу« од др. Радића	1	20
„Кромпир» од др. Радића	1	20
„Основи коњарства«, од Л. Р. Јовановића	2	—
„Међународна ампелографска комисија и слике из винодела талијанског«, од М. М. Савића	—	20
„Калемљење лозе«, од М. М. Савића (у тврдом повезу)	1	—
„Производња и употреба шума«, од А. Стојковића	—	60
«Наука о сточарству«, од † Љ. Белмаша	—	50
„Читанка за пољопривреднике«, од † Гаје Матића	—	50
«Белешке о познавању и употреби справа«, од Ж. Шокорца	—	20
„Неколико студија из акрикултуре«, од А. Спасића	1	—
„Јагодичасто воће«, од др. Медовића	—	15
„Гајење винове лозе на Рајни«, од Љ. Новаковића	—	20
„Гајење оваца«, од Св. Љ. Гавриловића	—	50
„О винским болестима«, од Н. Стојадиновића	—	20
„Тежак« од ранији година по спуштеној цени.		
„Календар српских пољопривредника« за 1889 годину	—	80
„Календар српских пољопривредника« од ранијих година по спуштеној цени		

Нема на продају „*Тежака*« ових година: I, II, III, VI, IX и XIII (од 1883) године, од 1889 нема броја 2 и 7. Они који имају за продају „Тежака« за означене године, нека изволе јавити Друштву, са ценом пошто би их продали.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Неколико речи о сушењу шљива код нас (свршетак). — О нези младих воћака. — О уништавању паламиде. — И опет о заразном запаљењу плућа. — **Белешке**: Против колике код коња. — Пошиљање живих ракова. — Очувати свеже шљиве преко зиме до пролећа. — **Дописи:** Из Љешнице Рудовца, Пољне, Каменице, Чумића, Медвеђе, Кнића, Поцерине и Тешнице — Обзнана. — Књижевни оглас. — **Подлистак**. Од Београда до Кашаве (свршетак).

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1868. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. В.

Дописницима који редовно и по образцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 33. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 13. АВГУСТА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

НЕКОЛИКО РЕЧИ О ГАЈЕЊУ РЕПИЦЕ

Репица (Brássica Nápus) спада у ред крсташица (Cruciferae) с махунама (Siliquósae). Ова је биљка већ поодавна позната у Европи — и сеје се у пространим равницама Немачке и Аустро-Угарске у велико — на многих газдинстава заузима најглавније место у плодореду. Биљка ова по себи гранате и коренасте природе у стању је да издржи најаче ђубрење — и чим се више на њој ђубри у толико више насађује махуна са ситним округластим зрневљем на изглед купусног семења, да се од истога само пажњом зналаца распознати може. Разликују се две врсте репице — озима и јара — ова се последња ређе сеје због недостатка у влази у првим данима топлога пролећа, где се често мора да заоре — и исто поље другим усевом да посеје, кад јој година није баш повољна за успешно растење. Две главне врсте сеју се у велико — нарочито с добрим успехом у јужним пределима Угарске, а то су звана: купусара (Rolvags) и Банатска репица (banater kafo). Купусара захтева много више неге од банатске репице, пошто јој је и у самом склопу њеном — шири гранања — веома већи простор нужан, да се ширити може, а због тога је у многим пределима немачке морају да расађују, само да би јој погодну негу што више поклонили.

Банатска репица сеје се као и обична пшеница на широко, после једног доброг орања, док је купусари потребно прво дубоко, — па после непосредно пред самим сејањем и још једном орање; у неким пределима севернијим ору и три пута. Сејање купусаре — врши се у редове на 24 цола или 40—60 удаљеним, међу којима се најмање један пут окопати мора, а после исто тако и рано с пролећа. У новије доба почели су и репицу да окопавају малим плуговима, нарочито за то направљеним, и то тако, да један во или коњ по три бразде на једанпут може да окопа. Сејање је најбоље после кише одмах, — јер онда врло брзо — за 6 часова — клија и подједнако се развија што је нарочито важно с тога да подједнако и сазрева. Семена се потроши веома мало и то од 5—10 кила по 0,45 хектару (1 ланцу).

После пшенице, кукуруза и детелине, за наше пределе на првом је месту да се обрати пажње на ову корисну биљку за гајење Сваки поле напреднији земљорадник не треба да пропушта јесење време у залуд, пошто је своју летину средио — него треба да одмах изведе плуг на њиву, па да угари и то прво стрњику, — па ако после стигне и саму кукурузовину. Овај је рад угарења нарочито важан с тога, што се земља честим превртањем ситни, коровљак утире, влага — ако је има заорава и што је најглавније, овим се радом земља оплођава; а за кукуруз овако угарена њива уштеди на пролеће пола труда око сејања прашења и копања и такав је кукуруз у роду много обилатији од онога, који је на неугареној земљи посејан. Ми рекосмо да је угарење земље неопходно нужно, и кад земљу изугаримо, ту нам је једна добра прилика дата, да на том угару репицу посејемо, па, ако јој се година укаже добра, можемо је слободно оставити да узре, јер ће нас рад њен обилатије наградити и од саме пшенице. Репица је веома осетна од мразева, нарочито позних пролетњих слана, — и с тога је морамо најдаље до Мале Госпође посејати, — ако желимо да нам до јесени што боље ојача у расту и да се сачува од штете мразева. У рано пролеће она веома брзо напредује тако, да је за месец дана — о ускрсу — већ и у цвету сва, па ако у то време наступе слане, она је онда сатрвена и не остаје ништа друго, до да је преоремо и у место ње на истој земљи засејемо кукуруз. — Али, кад већ и то морамо да учинимо, онда смо у добити тој, што нам је репица поред угара — кога већ имамо ту -- и на зелено пођубрила њиву за што бољи и плоднији раст оног кукуруза, што га овде имамо да посејемо.

Стрњика, на којој је репица била посејана оставила за собом ситну и извидану земљу без коровљака, која је ако се одмах преорава тако ситна и шупља, да је никаква друга биљка не оставља тако спремну за сејање озиме пшенице као ова; — с тога је пшеница, после репице посејана најлепша у расту и даје најбогатије жетве на доброј земљи. Зато се и у пло_

дореду махом увршћује пред пшеницом. Нарочито се на овој репицом посејаној земљи утире пиревина, и с тога на таквим местима један пут два пут посејана репица са свим ову утамани — јер она тражи место чврсто и тврдо, да се може са канџама својим да хвата и корен даље да пушта. Ја сам имао прилике да на таквој преораној стрњици од репице, извлачим по 1 метар и дуже комаће, пиревине, — које се као конац из земље извлачи, без да се прекине.

Најважнији је и најтежи посао код репице, избор дана за жетву. Овде се мора само сопственим искуством обучити, да јој погоди оно време кад су махуне тако назреле, да се покосити морају — али за то да се не круни и испада. Махуна њена веома брзо сазрева — као диња, — и кад јој се време сазревању приближи, мора се сваког дана пре и после подне обилазити па чим јој се укаже право време за жетву, то се одмах мора и обарати — и то најдаље за три дана мора сва већ да лежи у откосу, јер иначе узаман ћемо је и косити — слама је ту али зрно сво поиспадало из махуна. Најупогодније се репица коси у рану зору и с вечера по роси, или где је то могуће ноћу по месечини. Најбоље ћемо познати време обарања, кад махуну откинемо, прстима расцепимо, па виде ли се зрна у махуни сва редом са пегом ом| ком до зрна и погледали се преко целог усева да је равнобојна т. ј. да нема много зелених биљака, него су *већина* од њих зажутеле, онда се мора да пожури са жетвом.

Из семена репичиног цеди се уље — олај — за гориво и мазање махина, којега у зрну има 20—30%. — а заостале погаче по цењењу овога уља, употребљују се као крмиво за стоку, нарочито је добро за млечаре краве — и за гојење волова, с чега се у таквим пределима — где су олајне, и купује у велико за ту цељ. Купусара садржи од 5—8% више уља и с тога је и скупља од 100 кила по 2 динард од обичне банатске репице.

Неки су ме из Баната уверавали, да је банатска репица издржљивија на мразу и да више роди. — До душе нисам је сејао — па с тога не могу ништа позитивно о томе знати, али толико стоји да се купусара радије тражи и боље продаје.

У жетви иде косач напред и обара је а за њиме иде један са вилом у руци, па је онако покошену из откоса баца у мале руковете. (Обично се рачуна за 2 косача 1 жена са вилом). У овим се руковитима остави 2—3 дана да потпуно сазре, — што се види из тога, кад јој је махуна сува — а зрно скоро свако или већина од ових мрко црне боје.

Са вршидбом мора се одмах, чим стигне, поитати, — јер овако суву ако је киша овлажи, па после је опет сунце опече, — попрска и у штету иде. Кола морају бити поњавама или платном при возидби застрта, — јер се још у колима половина искруни и опада. На гумну је довољно један пут коње претерати, после је превртути и добро вилом истрести да на дно гумна падне — па и други пут коњима прећи и онда је сва слама од зрна одвојена.

ПОДЛИСТАК

ПЕЛАГРА

Према новим формуларима месечних и годишњих санитетских извешћа, међу осталих има се и на ова питања одговорити:

1. Да ли се више троши кукурузно или пшенично брашно?

2. Да ли се јавља «Пелагра» у сљед хранења са кукурузним брашном?

Кад помислимо, да се српски народ махом храни са кукурузним брашном, (нарочито у оним окрузима, где се румунски елеменат са српским помешао), доиста ће вредно бити упознати се са једном врстом болести, на коју су лекари у оним државама, у којима се народ као и код нас храни поглавито кукурузом обратили особиту пажњу

Одавна у многим државама почела се показивати нека непозната болест, нарочито у нижем сталежу. У најновије доба постала је на острову Крфу и на више места у Румунији предмет посматрања.

Ширење ове болести заузело је врло озбиљне обиме, тако, да се од 1.000 болесника, особито међу земљоделцима и сиротним радницима разбољевало на појединим местима чак и 30 до 31% од ње.

Зна се, да главничаво ржано брашно проузрокује болест тако названу *«ерготизмус»*, који се показује или у два самостална вида и то: као *главничасти вучац* — еротизмус гангренозус — или као *главничасти грчеви*, ерготизмус конвулзивус, али бива, да у једанпут од оба рода може бити нападнут, један исти болесник.

Кварени кукуруз узрокује на поменуту болест наличну биљку, У старије доба мислили су, да извесни родови гљивица, које кукуруз кваре, или непосредно упливишу на човечији организам, или посредно производећи у кукурузном зрну хемиску измену, изазива болест Пелагру.

За дуго се трагало да се пронађе прави узрок овој болести. *Сивони* Талијанац подвргнуо је истрази разне пробе кукуруза оних предела, где је Пелагра највише беснила и уверио се, да се тако звана *»Споризориум Мајидес«*, коју је Белардини посматрао — и за коју се од 1840 године држало да Пелагру условљава — много ређе појављује, и не може бити тако често узрок Пелагре. Тако се исто има искључити и кукурузна главница, — Устилаго Мајидис — јер се тако сумњиво корење брижљиво од здравог одваја Истана по кукурузу се често похвата нека плесан — четкаста плесан — Peniculiium glaucum — а можемо је распознати у виду црних пегица на кукурузном зрну, али доста је ретко има и на савршено кваренoм кукурузу, нити је у тој мери распрострањена, да би се могла сматрати као узрок Пелагре.

У много већој мери био је распрострањен други род гљивице, тако звани Oospora verticilloides Saec, особито у тревиском кукурузу; али га није било у кукурузу, који је из мале Азије

У амбару се мора насипати 1 шух = 20° у танке највише слојеве и то са махунама — плевом њеном — јер се лако у прво време ужеже — и чешће цревртати.

Роди по 0,75 хектару (1 ланцу) од 600 – 1.000 кила а цена јој је од 16—30 динара 100 кила. Код репице се цена њена управља обратно према жетви и години. Чим више роди скупља је — а чим мање — јевтинија а то бива с тога, што прерађивачи купују велике количине и онда им само рентира да калипану (цеђење олаја) предузму, кад је довољно има.

Репица је од велике користи земљораднику с тога, — што му одмах на 3—6 дана после Тројице доносе новаца — јер је она у то време већ сређена и продати се може, а у то се време налази наш земљорадник у највећој новчаној невољи — сем тога дешава се да у кишовитим годинама и лепој јесени на истој стрњици и кукуруз као друга рана сустићи може. — Земље су наше у опште погодне за сејање и гајење ове биљке, — и кад би јој се озбиљнија пажња поклонила, била би једна од најглавнијих извозних артикала из земље.

Браћо земљорадници! Не бих вам препоручио да је у велико сејете, али вас стотина по један само ланац, учинило би толико да би имали у доброј години купца за сву вашу количину са бољим приносом него ли да сте и жито посејали — а шта велите кад би сте и заједничку олајну оправили која није скупа, па би и олај и све остало за себе имали — и другоме да продате? Удружите со па делајте! Уверен сам да многи од вас купује под именом «зејтина» — ово репично уље и с тиме посне дане проводи — не дајте се више лагати.

С. Станисављевић

(Репица се сеје и зарад зелене хране за стоку, јер стиже много раније и од саме детелине).

О УРЕЂЕЊУ ШКОЛСКЕ БАШТЕ

Као што смо се из претходног нашег чланка, — „*Подижимо школске баште уз основне школе*“ могли уверити, — важност и потреба школске баште за основну школу већ је поодавна призната; и државе, које стоје данас скоро на највишем ступњу образованости, прве су и најзаузимљивије заводиле и заштићавале ову установу. Школа с школском баштом образује човека, који не само зна да мисли, него и да ствара; — образује народу, држави, члана, који има склоности ка радељивости, и који у народ, у живот, долази већ с неком готовом окретношћу у привредним пословима. На кратко: само таква школа може *потпуно* да одговори своме задатку, који јој стављају савремене друштвене потребе, данашњи практични живот: да се у васпитању и настави утиче на развијање, како умних тако и телесних способности. Таква школа може и да *користи;* таква школа може и да створи убеђење у народу о потреби општег образовања, обавезне наставе. — А да је таква школа одиста све то и постигла, видели смо из примера наведених у прећашњем нашем чланку. Што је, дакле, неки народ вреднији, образованији, поред других месних и народно-економних прилика, — међу главним чиниоцима долази „школска башта“. Пођимо и ми — трагом тих народа; организујмо наставу на основу истинитог образовања и захтева практичног живота; дајмо школи, шта јој још треба, па да нам

донесен. Овај има доста махна у хигијонском обзиру, и као што веле, често је условљавао Пелагру.

У опште на кваренном кукурузном зрну појављивала се једна гљивица, која се и у самој поленти пронашла. Ову је Сивонч назвао „Bacterium Maydis“. Она наличи на бактерије, које је пре «Majocchy“ открио у крви и храни болесника, који су од Пелагре боловали и наведеним именом назвао Овај Бокторијум разликује се од свог најближег сродника *«Бактериума Терма“* на ког и личи, што је кадар већу топлоту издржати но овај, јер може без оштете топлоту од 90 степени издржати за читав чесврт сахата. За то се у Поленти — качамаку — који је кључалом водом замешен, налазе још живе бактерије.

Нужно би било, да се са овом болести изближе упознамо. Али ово није тако, лака задаћа, јер у мојој 42 годишњој пракси са правом, само ми је један случај из ближе познат, кога би с.ео сматрати за праву Пелагру означити, јер сам болесника 3 године посматрао.

Н. Н. до 35 стар, ситничар из З.., тражио је од мене лекарску сведочбу, ради ослобођења од пролетњег учења у народној војсци, жалећи се, да сваког пролећа чим у поље изиђе и пролетно сунце му руке довати, ове почну јако болети, спољна површина коже порумени, — Erythema — чисто отекне и као ватра гори. Овај оток и руменило, које наличи на црвени ветар пружа се и иза ручног зглоба, и свуд по телу, где ово са ваздухом у додир долази. Шта се пак општег стања здравља тиче, обузима га нека мука, одбија му се јело, није кадар да ради, нит му се одлази у друштво. Пати од заузетости и бола у глави, сева му у кичми и у крстима, малаксава у целој снази, чисто дркће а израз лица му је тужан, пун страха, очајнички. Тражио је помоћи и по бањама.

Чим наступе летњи дани, његови болови попуштају, руменило по рукама постепено исчезава, али кожа остаје сува, рапава посута осипом, налик на чупану гуску, доцније се љушти; опште стање почиње се поправљати, мука исчезава, а и воља к јелу се враћа, ал чим друго пролеће наступи, горе наведени болови се обнављају. Ово стање траје код њега већ од 3—4 године, и сам тврди да са године на годину појаве све несносније бивају,

До сад на ову болест код нас није довољно пажње давано ваљда због њених непознатих појава од стране народа, или што и сами лекари нису имали прилике упознати се са њом при летимичној жалби таких болесника.

У Италији још од прошлог столећа бесни међу житељством сиротног реда, који се једино полентом храни, јер се особито у кишовитим годинама и на кукурузу, који расте на подводном земљишту појављују поменуте гљивице, које они „вердераме „зову.

Број болесника од Пелагре је у Италији огроман. Из статистике министарства привреде са 1880 годину види се: да је те године 97.855 лица од Пелагре боловало. У Ломбардији боловало је 40.838, у Млетачкој 29.836, у Емилији 18.728, у Тоскани 4.382 у Умбрији 2.155, у Пијемонту 1592, у Лигурији 148.

Лекари који су имали прилике, да тачније податке прикупе о овој болести тврде: да оваки болесници због поремећеног варења постају праве изелице — Bulimia —, затим настају све јаснији знакови порушеног рада живаца, болови у кичменом стубу, и удовима, ливају све женћи и несноснији тако, да људи

и она може дати — људе, не само *истински* просвећене, него и добре *привреднике!*...

Да пређемо сад ближе — уређењу школске баште.

Као и друге установе, тако и установа школских башта, има своју историју развијања. Докле она, н. пр. у Белгији и Шведској, беше у први мах скоро искључиво средство за, управо рећи — занатску обуку деце у пољопривредним гранама: баштованству и воћарству, дотле се она у јужно-немачким земљама, па и Војн. Крајини (Хрватској), почиње са воћним расадником. Други опет (као *Либен*, природњак) уређивали су школску башту скоро искључиво за циљ *познавања* најважнијег домаћег биља. — — Требало је дакле, да и ова установа прође кроз извесне облике, док није дошла на данашњи ступањ, на коме су се сложили педагошки разлози са привредним и хигијенским, и на коме она може што боље да одговори потребама народне наставе.

Који је пратио код нас писање и покушаје за рад по овом предмету, могао је приметити, да се, и код нас, нагиње више к установљавању *воћних расадника* („растила“) уз основне школе. У овом правцу као да се, нарочито, учитељство креће. Да ли је с овим у вези — уверење о првенственој потреби ширења воћарског знања у народу, или да је воћарство понајудесније, с којим се могу постићи педагошке сврхе? Или, можда — то потиче из околности, да се наше учитељство за сада још понајсигурније осећа, да даје поуке из воћарства. — Ма шта да је узрок, ми из ове појаве видимо, да би се хтело поћи и код нас оним путем, како се ишло у неким страним земљама; а на име, — да *потпуној* школској башти претходи „расадник.“

А да ли је баш нужно, да се и код нас иде, тако да речемо, — обилазним путем? —

Неки би можда рекли, да је то природни пут развијања те установе, — да се, као и другде: од „простијег иде к сложенијему.“ Ако би, на први поглед, овако мишљење било и оправдано, ми налазимо да такав пут не би водио целисходности. Занимање *само* воћарством и проматрање појава, које се само у гајењу воћа налазе, било би посве недовољно да одговори оним педагошким разлозима, ради којих се за основну наставу тражи школска башта, — да не рекнемо, шта више, и то, како би такво поступање могло лако одвести у једностраност. Ако смо, даље, начисто и с тим, да школска башта треба да потпомогне унапређење привредног стања народног, да буде место за привредно образовање омладине у што многостручнијим правцима, као и за углед што — различнијих привредних радова, онда се школска башта не може никако ограничити само на воћарство. Исти педагошки разлози, којима воћарство служи, могу да се примене, у већој или мањој мери, и на: баштованство, пчеларство, виноградарство, свиларство и др.; па и важност њихова за народну привреду није ништа лакша од важности воћарства. Занимање овим гранама и за школску децу доступно је у равној мери, као и занимање воћарством, а неке су деци још и приступније. Само у оним случајевима могло би се воћарству дати претежније место, ако се школи стави у задатак: издавање воћних пресадница, сваке године, у народ — у приликама, где би ваљало јаче утицати на развој воћарства, јер су му погодбе повољне. Ну, за то, — у другим приликама опет, ваља на сходан начин утицати школском баштом на развој других грана. Према томе, било би и погрешно, за све школе и за сваке прилике прописивати један *план*, по коме би се имало у уређењу школске баште управљати, а да се при том не узимљу у обзир месне прилике и претежнија потреба једне или друге пољопривредне гране.

И педагошки и привредни су разлози, дакле, за то, да установа „школске баште“ не треба код нас да почиње са „растилом,“ па да се поступно развије у потпуно уређену школску башту. Школске баште ваља одмах тако уређивати, да што потпуније и сходније послуже наставним циљевима на основи — очигледности и ручнога рада; и како ће од њих бити што разноврсније привредне користи за народ. Ако би се противу овог гледишта навео разлог „претрпаност,“ ми би смо имали да скренемо пажњу: прво, да школска башта не сме бити по простору тако велика, да се радови школском децом или уз припомоћ њену не би могли извршити; а друго, да занимање у школској башти

постају суморни и самоубиством прекрађују свој бедни живот. У последњем стадиуму, појави се код њих неизлечими пролив, а у сљед овог крајња изнуреност и смрт.

Из података који су у Италији од 1873 до 1877 године прибављени види се, колико је случајева Пелагре за то време били, и колико их је од ње патило и пропало.

ГОДИШЊЕ	БОЛУЈЕ ОД ПЕЛАГРЕ	ПОЛУДИЛО ЈЕ:
У Модени	3,750	150
„ Мантуји	1.500	60
„ Болоњи	1.000	35
„ Верони	600	25
„ Рецијо	500	25
„ Милану	150	6
„ Флоренцу	90	3
„ Новари	25	1

Испитачи су се уверили, да се ова болест кукурузна удомаћила између 42°—46° северне ширине. Преко 46° с. ш кукуруз већ не дозрева, зато се тамо већ и ретко сеје, нити може бити Пелагре. Испод 42° у Африци, Азији и Америци у сљед жеге, кукуруз савршено сазре и исуши се, за то се ни тамо не зна за ту болест. У Европи кад је хладнија и кишовита година, местимице кукуруз неможе савршено дозрети, а народ је принуђен хранити се таким кукурузом, који Пелагру условљава. Гљивица, која болест проузрокује не рађа се у њиву на корену, већ на недозрелом и не осушеном чокоту особито кад се таки кукурузи на влажном месту чувају.

Др. Ломброзо дао је себи труда, да брижљивије испита хемиски састав буђавог и плеснивог недозрелог кркуруза, у њему је две смесе одлучио, које имају силу тровања и то „*Пелагрозеин*“ ова дејствује као „Стрихнина“, а друга је „*Маисин*“ која има више опијајућу снагу. Др. Ломброз покушавао је поменуту болест и код животиња произвести, што му је доиста и пошло за руком.

Према наведеном имамо Д-ру Ломброзу заблагодарити, што се дознало за узрок, који Пелагру условљава, за то је главно настати, да се не бере недозрео кукуруз и да се пре но што би се оставио за зимницу, добро скроз просуши и да се на сувом месту, које је промаји изложено чува.

Сивони правио је разне покушаје, како би ове бактерије уништио додатком разних предмета при кувању. Додата со, гипс и арсено-кисели натрон нису дали жељеног успеха, но ипак је толико докучио, да кад се поленти дода мала количина бисулфата хинцне — 0·5 на 250 грама Поленте, или Салицилне киселине — 0·03 грама на 250 грама Поленте, онда бактерије угину.

Пелагра се више епидемично јавља особито у пределима, где се сиромашни народ искључиво пројиним брашном храни. Наш народ ваљда је за то више поштеђен од те болести, што се доста често месом и белим смоком храни, уживајући и шпиритуозна пића: вино и ракију, које ваљда и спречава развиће болести у већој мери, но што се у Италији дешава. Болест по себи није прилепчива, али да ли се наслеђује, о томе наука за сад незна ништа.

Шта се лечења Пелагре тиче, Ломброзо нашао је, да је више од половине болесника оздравило употребом Арзене киселине, поред регулисања дијете.

Др. С. М.

има заузети и највећи део тако званог „одмора,“ место многих некорисних часова на „сиграње“ и „гимнастику.“ Уз то имали би се свакојако поново прегледати распореди и програми некојих мање корисних предмета, који су у основ. школи, па том приликом да се за радове у школској башти одреди више времена.

Ако, даље, усвојимо, да је садашњим *програмом* за предавање пољске привреде у основ. школи унесено све што може и што треба да се учи у основној школи, онда — и по њему у школској башти не може бити *само* воћарство. У програму налазимо: ратарство с баштованством и нешто из ливадарства, воћарство, винодеље и нешто из шумарства; даље, — нешто из општих правила гајења стоке, пчеларство, свиларство и живинарство. Нит је могућно, нити би било сходно циљу, да у школској башти буду заступљене, у целом свом пространству, све ове гране. За велики део радова школска деца нису ни дорасла; те, према томе, биће упућена махом само на гледање и показивање изван школске баште, и на изласке у околину.

(наставиће се).

О прављењу доброг сира

Сушта је истина, да наше домаћице и планинке врло мало пазе кад сире, нити се оне труде да науче и да сазнаду, како се бољи сир прави од њиховог обичног сира, који је више пута или претврд или сувише љигав, или је преслан ил недосољен, или је сирен а не досирен, па изгледа као грушевина и т. п. И наш би сир имао већу проходњу и могао би се много скупље продавати, кад би домаћице и планинке удешавале сир тако, да испада по укусу већине потрошача, а не само да годи домаћици и планинци која га прави; па онда, ако је по вољи још и домаћину и домаћима, е онда не треба и не сме нико таковом сиру „махнисати“.

Не мора то бити баш швајцарски, ни холандски, ни пармезански ни иначе други који на гласу чувени страни сир, па да се скупо продати може; могао би се и наш домаћи сир много скупље продавати, кад би се само боље правио и по вољи већине потрошача удешавао.

С једне стране с тога, што би требало на сирење обраћати већу пажњу, те да нашем сиру отворимо пута бољој проходњи с бољом ценом, — а с друге стране опет и с тога, што до данас нико не написа кратко и просто упутство за прављење доброга сира, ја сам се ево накanio да то учиним, и да опишем начин, како лимбуржани свој чувени сир праве, који се како од кравијег, тако исто и од овчијег млека правити може; а узео сам овде за пример *лимбуршки* сир с тога, што је:

1, тај сир врло добар;

2, што се много лакше направити може од свију други страних бољих и чувених сирева;

3, што за његово прављење није нужно тако много и разних судова, следовательно ни великих издатака за набавку потребног посуђа;

4, што се сразмерно количини утрошеног млека више сира добије; и

5, што се овај сир не готови на ватри, као други бољи сиреви, те се и гориво уштеди,

Особина овог лимбуршког сира састоји се у томе, што се сировити делови издвајају, без да се млеко загрева, и о се овај сир не пресује, него се пази да што мекшим испадне и што му се и укус и мирис јаким сољењем створа.

Овај сир можемо правити у свакој чистој и видној одаји. Што је дебље, масније млеко, тим ће и сир бољи бити. И лимбуржани и швајцарци држе то у тајности, колико слабијег млека оном масније при прављењу свога сира додају, али признају да „нешто слабијег млека додају“ јер се, веле, без те присмесе не би могао на даљи пут слати; био би сувише мек.

У Лимбургу и околини прави се овај сир тако, да буде *полумастан*, т. ј. узме се извесна количина фришког, јутрос помуженог млека, па се овоме дода толико исто млека, које је један дан пре помужено и остављено на хладном месту да престоји и да се оно дебље млеко на површину одвоји. Ово се дебело млеко сад скине, а оно слабије што је доле испод овог дебелог остало, помеша се у истој количини с оним јутрос помуженим и само кроз крпу процеђеним млеком.

За прављење сира треба млеко да је топло, као новопомужено. Ако се дакле оног јучерањег, хладног млека не дода, него се *мастан* сир жели да направи, онда млеко не треба загревати; али ако се жели *полумастан* сир да прави, онда треба оно хладно млеко у толико само смлачити, да буде онолико топло, као и оно новопомужено, па га онда новопомуженом досути. Даље справљање може се извршити у сасвим простим, дрвеним каблицама, или кашуњама (вргови, шавољи), или обичним чабрицама; то ће зависити од количине млека: хоће — ли се пространије или мање посуђе узети. У ово посуђе треба најпре растворити *сириште*, да се њиме сировити делови из млека издвоје. На 15 литара млека, узима се $^1/_4$ литра сиришта, које се на следећи, сасвим прост начин, справља:

Најпре треба „сиришта“ добро испрати и добро осушити; на два сиришта (стомака) треба узети $1^1/_2$ литар чисте сурутке и $1^1/_2$ литар воде, па то све сасути у један лонац и посолити са две пуне кашике соли. За неколико ће дана ова течност довољно јака бити, да ће моћи млеко да усири, што се пре сирења у малој количини опробати може. Зготовљеног сиришта треба увек имати у приправности, да се може без престанка сирити.

Кад се дакле у горе означеној сразмери дода млеку сириште, онда се млеко остави на миру да се подпуно усири. Кад се млеко усирило, онда треба ону усирену масу са неком чистом кутлачом на ситне комадиће исећи, да се што пре и што боље сурутка од сира одвоји. Кад је и ово учињено, онда треба све то оставити неко време, од прилике једно пола сата, на миру, да се сир на дно суда слегне. Сад треба сурутку оцедити а сир полагано али само полагано и пажљиво повадити, па га, исто тако пажљиво мало по мало у калупе мећати, а у исто време и на то пазити, да се рупице на калупима, које служе за одлив сурутке, не загуше.

Калупе те треба овако направити: треба узети обичне јелове даске, па их сасећи на 90 сант. висине 40 сант. ширине, лепо их и чисто изрендејисати, па их с дрвеним клинцима у четвртасте калупе саковати. Ти калупи могу бити и мањи. Овима калупима треба направити и дно. И у ово дно, и у стране ових калупа, треба избушити мноштво ситних рупица, кроз које ће сурутка из сира отицати. Горе остају калупи отворени. Кубична запремина ових калупа обично је толика, да у један калуп може да стане сиревина од 7 литара усиреног млека, а та количина усиреног млека даје сирчеве од 700—800 грама тежине.

Пошто смо сиревину у калуп сасули, онда треба тако да престоји у калупу једно четврт сата поновити, а то се зато чини, да се сурутка из сиревине што боље одвоји и оцеди После пола сата треба сиревину на ново промешати једно 2 сата да на миру престоји, да се сиревина што боље сједини и да се у њој заостала још сурутка што боље оцеди. После тога времена слегнуће се сиревина без икаквог притиска у обичну запремину једног сирца, па се онда може из калупа изручити

Овако изручена сиревина врло је још мекана и може лако да се разиђе. Да се ово разлажење предупреди, у други ужи калуп, који се увиду олука (⊔) од тањих дасака скује, а у том се калупу направе мањи одељци — преграде, да не буде један само велики сирац, но да их буде више мањих. Колики ће ови олуци бити, то ће зависити од количине сиревине. На дно ових

олука треба поређати чисте, целе, ражне, ил пшеничне сламе тако, да сламка до сламке дође, па онда треба сиревину у ове сламкама постављене калупе сасути.

Овако укалупљени сирчеви остају у калупима једно 30 сати, али их свака 2 сата за то време превртати треба; треба направити заклопац, па га ушрафовати, и ви се калупи могу при превртању поставити и »пљоште и »дупке«, да сирчеви не би, једнострано само лежећи, једнострано и отврдли.

После 24 сата су сирчеви већ прилично отврдли и свој четвртасти облик — као — цигље — задржали.

Сад наступа *солење*,најглавнији посао.

Со мора бити ситна, чиста и бела.

Кад се сирчеви из калупа изруче, онда се сваки за себе сољом онако, с оне две шире стране, натрља. Ово се сољење опет понавља све дотле, докле год сиреви со упијају. Сирчеви се морају сољом »наситити«, а потребна количина соли не да се с тога тачно означити, што се зависи и од величине сирчева, и од доброте соли.

После солења треба сирчеве поређати на полице у некој одаји, у којој се може одржавати средња топлота, и одатле се не смеду све дотле изнети, док се сасвим не осуше. За цело то време треба их само »дупке« постављати, а не »пљоштимице«, па их почешће, час једну час на на другу страну обртати. После 8 дана, од прилике, они ће се осушити и онда их треба унети у подрум, ту их опет на полице поређати и оставити да зру. После 2 месеца могу се већ јести, али су тек после 3 месеца сасвим сазрели, т. ј. после 3 месеца су се развила у њима сва она изврена својства, којима се овај сир одликује.

За време лежања не смеду се сирчеви површно чистити, као што је то случај код швајцарских и других подобних сирчева. Добро је, да се сиреви с оном сланом водом, која после првог солења потече, наквасе, чим им се површина осуши.

Сирчеви доцније своју боју — која је с почетка бела — промену и буду унутра жути, а с поља црвенкасти

Дуго се овај сир не може држати, као што се други, н. пр. швајцарски сиреви, држе, али је по укусу овај лимбуршки сир много деликатнији,

Ја сам овај сир и сам правио, па га могу за прављење и код нас у пуној мери препоручити.

—р—

БЕЛЕШКЕ

Поуздано средство против свињске »гронице«

Врло се често догађа, да свиње оболе од »гронице». Лекови се употребљују разни, од којих једни помажу, а други не. Ако болест није узела већ маха, онда је следеће средство сасвим поуздано и сигурно. — 14. Марта о. г. куњало ми је једно свинче — тако ми причаше један пријатељ —; 13. у вече, кад су и остале свиње рањене, ово једно није хтело да једе као обично; није хтело јести ни следећег дана изјутра. Још пре подне тога дана липсало је, и то од »гронице«. Кад сам видио, да ми је свинче од те болести липсало, изтерам остала четири грла, која су у истом свињцу била, на поље, али приметим, да су и ова четири добила исту болест.

Знаци ове болести следећи су: оболело грло увлачи ноге под-а-се, њушку спусти на земљу, неће да једе ни мало, или врло мало, а при ходу непрестано посрће.

Кад сам ове знаке и код осталих мојох свиња видио, а ја једно по једно стрпам у каду па на бунар, и дотле сам ладну воду на њих сипао, док је свако свиначе толико у води лежало, да су му се из воде само глава и уши виделе. Сад сам узео два момка, и трљасмо поједина грла оном ладном водом кроз једно четврт сата, а посло тога остависмо га још по четврт сата да у води лежи Затим сам напунио — тако рећи — свињац сувом сламом и утерао сва четири грла у тај свињац, где су се у ту сламу завукли, загрејали и осушили. После неколико часова већ је болест попустила, јер су се свиње извукле из сламе и одма отишле валову да једу; на тај начин излечио сам моје свиње од »гронице« и после 3 дана потпуно су оздравиле.

Приметити морам, да је ово средство сигурно и поуздано у почетку болести, док још оболело грло није добило мрке пљоште по телу — онда је већ доцкан.

—р—

О чишћењу воћака.

»Да коњи чисту и светлу длаку добију, најбоље је средство, да их оним овсем преко леђа истрљамо, што у јаслама после зобљења заостане«, — т. ј. да им довољно и добре ране дајемо. То ми рече један сељак, који — мимогред буди речено — није баш радо своје коње чистио. Кад се млада говеда стражњим ногама иза ушију чешу, није никакав знак, да су их притисле тешке бриге о њиховој будућности, него — дасу вашљива. А зашто имају вашију? Јер су прљави и стршљиви, имају дугачку длаку, у опште су телесно сасвим занемарене. За тај случај, наравно, и нема другог средства, но да се оним сеном, што у јаслама остане, добро истрљају; иначе се за тај случај употребљава уварак од дувана.

Исто је тако и с воћкама. Изгладнела, осиромашена и занемарена воћка, има са разним незгодама да се бори за свој опстанак. Кора отврдне, оболе, обрасте маховином и другим наметницама. У кратко речено, јадно живи и иде брзим корачком своме паду, своме крају.

Ко своје воћке од малена још негује, ко их сваке јесени кречом и крвљу премазује, тај неће имати нужде да их од старе коре и маховине чисти; све ће то и само отпасти. И мазање самим кречом чини своје добре услуге.

Ко своје воћке кроз читав низ година није чистио па га напослетку једном већ и сама савест на то нагони, да своје воћке очисти, тај треба при чишћењу да простре поњаве око воћака, како ће све од озго на поњаве пасти, па све то лепо да покупи и да сагоре, јер испод оне одпале старе коре има сијасет насекома и њихових јаја. Кад се воћка на овај начин лепо очисти, онда је треба лепо окречити.

Свима онима, који се на неродност својих воћака жале, топло препоручујем, да своје воћке, пре но што се на време и сорту потуже од сувишних грана и огранака очисте, да воћке добију довољно ваздуха и светлости, па онда да добро и остале гране лепо и брижљиво очисте и окрече и да их кроз неколико година пођубравају. Ако и ово не помогне, онда још остаје довољно времена да се воћке подмладе, то јест, да се стара круна сасече и на ново прекалеми, што свакојако неће у сваком случају бити потребно. Старијој, неродној воћки, треба само неколико главних грана оставити, а остале све скратити, пазећи на то, да се воћки уједно и леп облик да.

При сасецању грана треба на то пазити, да се оне најпре од оздо урежу, па онда од озго сасеку, да се тежином својом при паданју не би сљуштиле; пресеке треба сад оштрим ножем лепо сасећи, поравнити и катраном, или калем-воском, премазати. Ја поново опомињем, да најпре треба воћку очистити и ђубрити, па онда кресати. Кад тако неког старог деду његови унуци

обаспу миловањем и глађењем, па му све по вољи чине, шта њему годи, он ће врло радо испунити онда малене жеље својих унучади. Исто је тако и са старим воћкама; и овде ћемо пре постићи цел с лепим речима него грдњом; *код воћа су лепе речи добра нега, а грдња је неразложна и непаметна сеча »у гласу«.*

—р—

И »коприва« је корисна.

Ми куприву сматрамо као коров и то шкодљиви коров, што у једну руку и негрешимо, ако нам коприва по авлији и башти гомиланце, или појединце, без икакве цели расти. На против, коприва је корисна биљка, јер нам и млада и матора користи својим лишћем, стаблом, жилама и семеном.

Млада коприва даје нам с пролећа изврсно, здраво јестиво, које се као спанаћ готови и једе.

Кад већ коприва мало оматори, да се не може за људску рану употребити, онда се лишће на ситно исецка, с мекињама помеша и водом замеси, па младим пилићима, ћурићима и пловчићима даје, од које ране та млада живина врло брзо и снажно пораш ћује.

Кад се маторија коприва кључалом водом опари и кравама да, краве ће да се гоје и више и дебљег млека да даду.

Кад би куприву негде у тешку, ладовито земљу посејали, где иначе ништа добро ни питоме неће да расти, могли би је у »зелено« три пута преко године за пиљу косити.

Кад се тврдо месо неда мекано скувати, додај у лонац неколико листа коприве, па ће се скувати »као памук«.

Купривино стабло даје добро влакно за фино и јако предиво, ако се као лан или конопља на ту цел приуготови. Још пре 100; година ткали су стари Римљани једрила за своје морске лађе а у Јапану и дан данас плету ужета и конопце од купривиног влакна.

Купривино семе, као и осушено и измрвљено лишће, потпомажу и уравњују пошење јаја код кокошака и ћурака. Нарочито зими треба овог средства дати кокошкама, кад по себи слабо носе

Изврсно упливише ово семе и на коње. Познато је, да Данци (Дени) имају врло лепе и вињене коње. Они збирају семе од коприва, суше га, ситно га туцају и по мало овсу додају Од овако зготовљеног овса коњи се гоје, а длака им буде као свила мека и ваиредно светла,

Жилу употребљују за фарбање жутих јаја о Васкрсу. Кувају је у кишној ил речној води, и том водом мију главу, да коса јача и расти. — Хемици је препарипу са чистим зејтином и продају тај зејтин као изврсно средство за пораштивање косе.

На послетку и сок, који се добије од скуваног лишћа, па се медом ил шећером заслади, лаје изврстан лек противу грудобоље и кашља.

Ето, на што се све и понеки »коров« употребити може.

—р—

ДОПИСИ

Честин, (Гружа) јула 1889 год.

Велика суша јако шкоди кукурузима. Стрмнине су готово пожњевене и добре су. Ливаде су покошене, али је трава хрђава била. Шљиве, као и друго воће, добро су понеле. Виногради у овом крају, које није дохватио град добри су.

Производима су цене:

Кукурузу	8—10	динара од 100 кгр.
Пшеници	10—12	« « « «
Јечму	7 — 8	« « « «
Овсу	6 — 8	« « « «

Многи пате од грознице. Овце болују од богиња, која их немилице тре.

Велимир Т. Златић
сељак.

Варварин, јула 1889 год.

Стрмнине су готово пожњевене, и више од половине овршене. Ове године су жита у опште слабија него прошле године.

Врућине отежавају пољски рад.

Кукурузи су добро понели, само су се доста помели од садашње врућине — те су се прилично почели упредати и подгоревати.

Бостана има доста у овој околини.

Сена су за ово лето у овој околини са свим слаба.

Детелине је посејано у овој околини са свим мало; а народ је увидео њене добре стране, па су се многи решили да је идуће године сеју.

Виногради су врло добри.

Воћњаци су прилични, а сада због велике оскудице продају се шљиве по 3·5—4 дин. 100 кгр.

Цене су производима ове:

Кукуруз	9—10	динара од 100 кгр.
Пшеница	9—9·5	« « « «
Јечам нов	7—7·5	« « « «
Овас — зоб	5—6	» » » »
Вино црно	13—15	» » » »
Вино бело	15—20	» » » »

Здравље је како код народа, тако и код стоке добро.

Милисав М. Ђорђевић
економ.

Жагубица, 20 јула 1889 год.

Кукурузи су се усљед суше почели сушити и кржљавити, нарочито позни.

Жетва отпочета и како се види ове године, добра ће бити, нарочито пшенице, само, ако се у своје време и како треба буде средила.

Ливаде се косе, но сена ни у пола нема као прошле године.

Хране људске све више и више недостаје.

По мом мишљењу, озимица која би до овог доба сазрела, добро би дошла у оваким приликама, но ретко је ко сеје.

Хране за стоку има довољно.

Многи а особито мала деца испод 10 година пате од великог кашља, а многи пате и од грознице.

Стока је здрава.

Наднице су радницима:

Косачу	1·20	динар.
Купљачу сена	0·80	«
Жетеоцу	0·80	«

све са раном и напојницом газдином.

Елементарних непогода до данас није било

Јанко С. Зарић

Оранје, 24 јула 1889 год.

Увидевши благодети питоме детелине, многи су се решили да је обделавају. До сад је поручено близу 100 кила семена.

Ове године засејана детелина врло је добра. До сада је 3—4 пута кошена.

У околини а особито поред Мораве кукурузи су добри, нарочито старији који су рење сејани. Позниј су слаби због суше, но могли би се поправити, ако би било кише ускоро.

Стрмнина је већ пожњевена сва и врше се. Што је до сада овршено доста је слабо. Цена је пшеници овде у месту 13 — 14 дин., јечму до 10 дин. 100 кила.

Виногради су добро понели.

Димитрије Стевановић
поштар и телеграфиста.

Б. Башта, 26 јула 1889 год.

Стрмна жита су доста добра. Суша је досадила кукурузу а и осталом баштенском усеву, тако да су позни кукурузи може се рећи пропали, а рани су се опет колико толико одржали. Но како у овом крају махом сеју позније кукурузе, то се можемо надати, хрђавој години.

Паше за стоку такође нема због јаке суше.

Здравље је код људи и стоке са свим повољно.

В. М. Поповић
држ. шумар.

Параћин, 30 јула 1889 год.

Виногради, које још није заразила филоксера, беху добро понели, но усљед ове суше зрневље је остало врло ситно. Киша што 28 т. м. паде без сумње ће годити свему.

На воће врло се мало пази; нешто више се обделавају шљиве ну, и оне служе готово искључиво за печење ракије. Раније (ранке) родиле су врло добро а позније слабије су.

Овамо је пре неколико година донесена шећерна репа, и сади се у приличној количини гаји и употребљује за исхрану рогате марве, а нарочито крава; јер веле, да крава која се репом храни, много више млека даје. Расте само у црвеници, и нарасте по 4 — 5 кила, но ове године због суше није баш најнапреднија.

Ливаде и паше врло су хрђаве.

Пчеле су се хрђаво ројиле, и у опште, ова година није најповољнија за њих. Овамо се гаје још по старом начину, у плетарама. Берзонака нигде нема, па ни у Добричеву,[1] но има само код једног из Параћина, по руском — корженевском — систему.

Здравље је повољно, само деца пате од јаког, великог кашља.

Мар.

[1] У Добричеву има. Ур.

Краљево, концем месеца јула 1889 год.

Јака суша наудила је многим усевима, понајвише кукурузима од којих ни честита тулуза за стоку неће бити. Киша и ако падне што год, то бива само местимице.

Усљед тога, народ је много у бојазни и мисли, шта ће и како ће дочекати идућу годину, кад је он и овако скучен са повчаном оскудицом.

Здравко Петровић
сршав. шит. рат. школе.

Средњево, (окр. пожарев.) јула 1889 год.

Велика суша, која одавно траје, подесна је била за жетву, која је већ и довршена у целој околини. Ну, кукурузи су због ње веома уназађени, изузимајући прву руку, која се раније ухлебила.

У Средњеву г. Мита Јовановић жео је машином. Брзина и чистоћа рада ове справе, право је чудовиште за сељаке.

Вршитба је отпочета у целој околини. Врше се коњима. У околини имају три машине за вршење; у Макцима једна, а у Средњеву две. Једном се служе по неколико кућа. Колико и сељаци цене брзину рада ових справа, огледа се у томе, што је већ од лањске године једна приновљена.

На дан 20, 21, 22 и 23 тек. мес. држат је сајам (вашар) у Средњеву, на коме је продато:

675 ком. говеда, 39 ком телади, 43 ком. коња, 5 ком. ждребади, 29 ком. свиња, 162 ком. коза, 365 ком. оваца, 10 ком. јагањаца, 6 ком. јарића и 2 ком. прасади.

Просечна цена:

Волова (пар)	420 — 480	динара
Пар мршавих свиња	48	«
« коза	18	«
« оваца	12	«
Коња (од комада)	180	«

Вуне је продато на неколико хиљада кила по просечној цени од кила 1·40 дин. Добре коже од ситне стоке плаћане су по 2·20 2·60 — 2·80 дин. Протурено је много и грађе и осталих ово-земских производа.

Пијачна је цена храни:

Кукурузу	10·20 — 10·40	динара
Жито до 15 тек мес. по	14·50 — 15	«
а сада	13	»
Јечам	10·10 — 10·20	«
Раж	9·20 — 9·40	»

И пшенице и јечма мало има, али је зрно једро.

Из школске баште. Сав је усев осим кукуруза особито чиликвантина — кржљав. Један је струк памука цветао (још 19 тек. м. угледао се цвет). Један калем угинуо, остали добро напредују.

Ноћу између 28 и 29 тек. мес. око 9½ часова, пала је јака киша, праћена јаком олујином и градом. Град је био ситнији, али је ипак доста штете нанео виноградима у селима: Царевцу, Калишјеву, Средњеву, Чешљевој Бари, и нешто у селима: Шувајићу, Миљевићу и Мрчковцу.

Штрока по овцама појавила се и у Средњеву.

Здравље је у народу повољно.

Свет. Вучовић,
учитељ.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Неколико речи о гајењу репице. — О уређењу школске баште. — О прављењу доброг сира. — **Белешке**: Поуздано средство против свињске грознице. — О чишћењу воћака — И коприва је корисна — **Дописи**: Из Честина, Барварина, Жагубице, Оршања, В. Баште, Параћина, Краљева и Средњева. — **Подлистак**. Пелагра.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену поси иошта бесилатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 34. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 20. АВГУСТА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

СПРЕМАЈТЕ ЗА БЕРБУ РАНИЈЕ

Често је «Тежак» довикивао својим читатељима: спремајте раније што треба за бербу, сваки пут с надом на усрдан послух; па то и овај пут чини, очекујући од виноградара, да ради своје користи то послушају.

Шта нас креће на тај посао, казаћемо одмах.

Знаћете и сами, да се многи судови *само о берби* употребљују, а преко целе године стоје гдегод у куту прашљиви, плесниви или расушени и т. д. То треба све опрати да је чисто као злато, па у њих примити грожђе за причес, преливање колача и пиће. Оно додуше и то зна сваки, али ипак оставља то велећи: сутра ћу.

Ово је опет грех, јер «што год можеш учинити данас, не остављај за сутра».

Сутра може осванути болест, ја други посао ненадни, па се то не учини.

Сем тога, сваки не зна, зато помињемо овде: *ако се нова бурад не почну бар 2 недеље раније спремати онда се не могу ни спремити за пријем вина*, но ће покварити сво вино, које у се прими.

Ко је набавио нов суд за вино, треба да га у текућој води почне испирати на 2—3 недеље раније, мењајући воду све дотле, докле тече мутна, мрка или опора на укусу, па тек на послетку пред бербу запарити.

Тако исто, ни бурад плеснива није могуће очистити на брзу руку.

Пљесниво буре *не смемо запарити* док најпре хладном водом и утирањем плесањ не уклонимо, па и за ово је добро, ако се зараније почне а поступно ради и чешће понови. Нарочито онда, кад видимо, да обичним прањем хладном водом и запирањем нисмо потпуно уклонили плесањ, не остаје ништа друго, но да буре раставимо и дуге понова стружемо, а за ово треба времена. Непочнемо ли раније, и овај ће нам посао остати не свршен. И обична казна за нашу нехат у овоме као и у горњем случају не избежно наилази: сво вино добија сталну и за свагда неизлечиму судовност и буђ. Ово вино нити је за домаћу потребу, ни за продају И то је најчешћа и најобичнија мана наших виноградара.

Па ни обична расушена бурад не можемо по потреби рогозити ни почукати и притегнути пред саму бербу, но нешто раније.

Осим спреме у чистоћи судова и прибора, спрема за бербу састоји се и у набавци потребног оруђа, као широмера, муљача, цедница врањева за вреље, врионица за црно вино, јер нам све ово оруђе помаже да више користи добијемо од свога рода, пошто ћемо са мање радника пре, боље и са мање губитка урадити.

Нарочито треба нам добра муљача, којом се може неколико суседа послуживати и уштедом на радницима, вишком у соку, а мањком у расипању исплатити веома брзо.

Што боље припремимо оно што за бербу треба, брже ћемо средити кључ.

Брзо сређивање кључа особито је важно с тога, што је за време бербе многој штети изложено грожђе, па га треба убраног што пре довести под кров и врељу изложити.

Ова ранија спрема за бербу, ове године још је важнија с тога, што је ова година за читаве две недеље напреднија, но обично. Сем тога, због црњавине пероноспоре, која је лозу у многим нашим крајевима напала, и сав јој лист осушила, неће се моћи очекивати боље грожђе ни ако дуже на гици остане, јер без лишћа не може се шећер умножавати а без шећера ни доброта грожђа.

Раније пред бербу власти одређују *рок бербе*.

На винарском збору у Нишу говорено је много о важности овога посла, као што се то види из стенографских бележака о томе раду.[1] Па је и то питање решавано: ко треба да одређује рок бербе.

Српско Пољопривредно Друштво предлагало је да се одређивање бербе у појединим местима повери оцени стручних људи, но да се при томе не губе сасвим из вида обичаји, који су у томе погледу ухватили у народу корена.

[1] Преко «Срп. Новина» предато јавности, оштампано у засебну књигу и преко полиц. власти разаслато свима учесницима овога збора' а у главним одлукама саопштено и у „Тежаку".

А винарски збор сагласио се да треба општински одбор да одређује дан бербе. И у обичним односима где у атару једне општине имају своје винограде само житељи те општине, ништа и није правилније, но да представник њен, одбор, одређује тај дан, а одбор ће без сумње пре решења упитати најпозваније за то у својој средини. И онда би било извршено и оно што је Друштво предложило и збор усвоио. Но у Жупи и Крајини имају мешавине у виноградима људи из целога среза, и настаје умесно питање како ту да се уради. Ово истакосмо узгред. За сада ће тај рок одређивати полицијске власти, као и до сад што су; а за будуће постараћемо се да се најподеснији начин пронађе.

Уз спрему за бербу долази и размишљање о производу који ишчекујемо и његовој нези.

Са те стране имамо поменути ово, да ће од оваког грожђа, које је спречено у сазревању веома тешко бити да се добије добро црно вино какво је до сад могло стране купце задовољавати. По томе ко за домаћу потрошњу производи, боље ће учинити, ако начини више белог вина; а ко ипак намерава црно вино за извоз спремати, он мора бити спреман за сортирање грожђа при чему ће пажљиво да издваја све манљиво грожђе, као: труло, кађаво, зеленкасто, белину, дињку, багрену и т. д. Сем тога, у оскудици врионица, да при врењу потапље издигнуту комину по три четири пута на дан, како би се из ње боја у вино упила. А нарочиту пажњу ваља на то обраћати да се врење ни чим не спречава, но да се отпочне на топлоти од 20 степени и на тој што пре сврши. Због тога, ако је влажно и хладно не треба брати рано изјутра, но доцније кад се отопли. Ако ли се мора брати, онда не треба оно по хладноћи брано и кључано мешати са раније браним кључком који је већ почео врење. Тако исто нипошто не треба у нову ширу доливати старо вино, које је цикнуло, јер ће сирћетна киселина пресећи врење, а тиме се добија нездраво пиће, које ће се доцније преврнути или често мутити и отезати као расо, чим топлије време наступи.

На завршетку додајемо и ово:

Ако је све раније спремљено и брза радња могућна у подруму или пивници онда ћемо моћи од комине, коју добијемо, далеко више користи имати но досад, било преливајући је одмах водом да од ње добијемо кућевни напитак «шилер», било да кроз њу пропуштимо понеко манљиво вино, о чему ћемо у идућем броју неколико поука дати, или да је за печење комовице употребимо. На сваки начин ваља упамтити, да се комина, одвојена од кључка, сасвим брзо уквари, ако се одмах не прихвати у судове, водом прелије и иначе од квара очува.

Зашто не може у неким крајевима да успева бресква?

Овака сам питања од многих добијао?

Код нас има бресака, али су им плодови већином неугледни, а воћке су саме кржљаве и краткога века.

ПОДЛИСТАК

ИЗ СЕВЕРО-ЗАПАДНИХ КРАЈЕВА ЧЕШКЕ И ГОРЊЕ АУСТР ЈЕ

(ПУТНИЧКЕ БЕЛЕШКЕ)

Пољска привреда и индустрија у Чешкој; школске баште и новчани (кредитни) *заводи; школске баште у Г. Аустрији.* —

И у овом листу често пута је писано о културном и економном развоју сродне нам словенске земље Чешке. Који год је био у тако срећном положају, да ма и »с паром« пропутује ову красну земљу, могао је се сит нагледати оног — управо до педантности марљивог обрађивања земље, угледног распоређаја поља, разноврсности усева, уређености шума, начичканости села и многобројности фабрика, које прерађују пољопривредне сировине. Путник из наших крајева, коме је око навикло да посматра некада знатне просторе необрађене земље и на којима до миле воље буја боца, зечји трн и друга коровчина; где је, тако рећи, никакав ред међ њивама и усевима; где су велики шумски простори оголишени, па и што има младе горе, то је све мучно и жалосно; где су села раштркана и показују све знаке опадања и мртвила; где се ни у околини већи градова не опажа знатан напредак индустрије: стање, које посматра, ма и летимично у Чешкој буди му необично изненађење! Он, ако је пољопривредник сусрета се са неким пољским усевима, које у својој отаџбини није видео: а, опет, не виђа неке културне биљке, које је оставио у својој домовини. Као најприметније излазе му на видик огромне просторије са *шећер — репом*, у неким крајевима око Саца и са дивним *хмељом*; па онда — кромпир, детелина (црвена), грахорица и разни стрмни усеви, међу којима јечам заузима најодличније место. Што је код нас кукуруз, то је овде шећер — репа, или кромпир; а што је код нас винова лоза, тоје овде хмељ. Ну, и ако је географски положај Чешке неповољан за виноград, опет вредни Чеси на неколико места имају виноградске садове чувени (леденички виногради, не далеко од Прага, тјенички виногради близу Колина). „Гранатско леденичко вино“, производ чешки, већ је и на гласу, истина као слабије вино, ну особито се препоручује — као «дијетно« вино, доста слично «веславском« — Детелина, грахорица и др. пиљне биљке, набављају им сточну храну, као код нас — ливаде; За то се ливаде овде скоро никако не вињају, осим по брдовитим местима. Ну, и ливаде су им испреплетене мрежом јаркова за одводњавање или наводњавање. Како је редимично сејање код свих скоро пољских усева у примени, то им пожњевене њиве изгледају као шпартанице; ну, ретко је и видети оваку њиву, јер се, по жњевењу одмах, стрњика заорава. Пријатан је поглед и на леп распоред шума. У овако пољопри вредно напредној земљи, рекао би човек, да шуми може бити најмање места На против, — још један доказ, да напредак у култури не иде на ружење шума, него, упоредо са напредном земљорадњом цвета и шумарство. То доказују врло честе групице шума у сред најкултурнијих поља, па и читави забрани. А кад нас пара заведе у неки прави шумски ревир, онда уживању у кра-

Помислимо само, да много и много културно рашће у неким извесним крајевима не напредује једино са неповољног земљишта, недовољне пажње при избору места за сађење, а поглавито са погрешне неге, — онда није ни чудо, нарочито код бресквe, да не успева, да ситне и неугледне плодове рађа, и да је краткога века. Бресква је врло осетљива, њежна биљка јужнијих крајева и захтева с тога већу пажњу, но што код нас ужива. Једино је наша кривица, што ми немамо крупних, слатких и угледних бресака, јер ни у колико не пазимо на њих: ни где их усађујемо, ни како их негујемо; па ко извуче у том случају највише грдње? онај, од ког смо фидан — калем — купили, па ма то и најбоља сорта била.

Најглавнија је погрешка код нас та, што ми хоћемо по виноградима да садимо бресквy као високо дрво, без икакве даље неге, просто, да је само усадимо; а да ли је она ту изложена разним хладним ветровима и осталим по њу шкодљивим непогодама, — на то ми не помишљамо!

Брескви треба пре свега топла земља, па онда заклон од севера. Поред зидова, који су окренути југо-истоку, у виду ниских дрва, и код нас ће бресква много угледније плодове рађати, но негде на отвореном месту као високо дрво. Бресква у нас још није одомаћена као крушка или јабука, па с тога и захтева особене пажње и неге, а признати морамо, да је бресква једна од најблагороднијих воћака.

И у самој Француској, где су све прилике много угодније за бресквy но код нас, гаје бресквy *поред зидова у ниским*, раширеним видовима, кад хоће крупне угледне и слатке плодове да добију. Ја сам виђао бресквe у Монтрежу, близу Париза, по 300—350 грама тешке, а кажу, да их неких година и крупнијих има, па их у Паризу од 50 пара до 5, и словом *пет динара* комад продају. Па зар то није пробитачно таке плодове изводити?! Код нас се истина не би по ту цену продавале, али за цело много скупље, но што данас продајемо; али осим тога имао би сваки домаћин и то задовољство, да за своје уживање добије много лепше, укусније и крупније плодове.

Да с успехом бресквy гајимо, није довољно само *да је садимо уз неки, југоистоку, или југо-западу окренут зид*; и *земља* треба да је добра, а што је најглавније, треба бресквy *правилно кресати* и *брижљиво неговати*. Кад све ове услове у потпуној мери испунимо, онда се можемо и ми бољем успеху, крупнијем, угледнијем и укуснијем роду надати.

Ја познајем код нас, нарочито у Београду, људи, који су покушали са свим по француском начину да гаје бресквe, па им није *баш сасвим* онако испало за руком, као што то испада француским воћарима; али они не треба да одма клону духом, јер треба да имају у виду то, да су наше *климатичне* околности сасвим друге, но оне у Француској, и *да* се клима не управља по нашем начину неге, но да се начин неге мора управљати по клими. Мало више стрпљења, па ћемо и ми полагано и временом доћи — ако баш не до онаких резултата као у Француској, опет до далеко бољих и повољнијих, но што их имамо данас.

соти и пријатном мирису (од четинарских гора), нема граница. Дрва су сва у реду, шумэ чиста, равна, као да је маказама сравњивана. Почешће се у оваким крајевима виде и шумски расадници са лепим и чисто однеговањм младицама. Од знатног је интереса и правилна сеча, где се поред одељака зрелих шума виђају разне поступности подизања младих шума. По гдекоји шумски расадник и са свим млади сад или подмладак ако је у огради, иначе веће шуме, изузимајући зверињаке (кошутњаке), без ограде су при свем том, нигде једног комада стоке не може се видети у шуми, јер то закон најстрожније забрањује, чак и за људе, нарочито — прелазак у подмлатке. Осим тога, — и сви јавни путеви и друмови, па и међе појединих њива, оперважени су шумским, — а још чешће воћним дрвећем; на многим местима од тога не чине изузеће ни железнички насипи.

Још нешто пада јако у очи путнику из наших крајева, — да стоку не виђа скоро нигде на пољу. Како нема ливада ни пашњака, осим у брдовитим крајевима, то се стока држи у стајама, и рани на јаслама оном сточном пићом, која се на њивама производи.

Ну, није Чешка свуда, и у свима крајевима овако живописна. Има и у њој крајева, где је клима суровија, где је земљиште неподесно за напредну културу. Ту пољопривреду замењује — опет врло напредна и *разноврсна индустрија*, каквом је само Чешка могла бити срећна. Северни и северозападни крајеви чешке брдовити су, па и клима је ту врло оштра, — планинска; земљиште пак, скоро искључиво је кршевито, подесно још најбоље за шуму (четинарску), па онда за раж, овас и ливаде, односно пашњаке, ако су покрај река. Приметно је, у овим крајевима има врло мало великих поседника; и што их има, имања су им у самим шумама, у којима имају летња боравишта. Остале крајеве Чешке, највећи део земљишта, захватили су велики поседници; и они су ти прави носиоци високе културе земље у Чешкој. Чешки је народ код ових пољопривредни радник, — надничар; као што је у северним и северо — западним индустријским крајевема, — индустриски и рударски радник. Значајно је, дакле, да овакав друштвени систем живи још, у тако рећи, најбољој свежини у овако просвећеном народу, — нарочито је тако добро очуван у пољопривредној страни становништва, да о овој тако грозној аномалији нико скоро и не помишља. Кућа кнеза шварценберга има како кажу, 99 спахилука, који заузимљу огромне просторе, по разним крајевима питоме Чешке; па ни кућа Кн. Лихтенштајна много не изостаје од прве. За тим долазе: имања царске породице, опет неких кнежева (Метерниха и др), грофова, барона и тд, којих у Чешкој има тма божија, тако да је за правог чешког сељака остао врло мали проценат. Зар то није, једна грозна друштвена неправда! — Ну, питање је опет, да ли би чешка пољска привреда постигла тако високи ступањ, на коме се данас налази, да није овог и оваког друштвеног стања?! Одговор на ово дао би се тек по дубоком и свестраном испитивању националних, географских и др. одношаја чешког народа. Да је чешки народ пун моћи и енергије у радљивости, да је уз то и просвећен, увиђаван и пријемљив за напредак у техници, о томе писац ових редака има потпуног уверења, из искуства; а да би му он, на основу оваких особитости, а без „суделовања“ великих поседника могао постићи високи ступањ у пољопривредној техници, о томе једва да би се смело сумњати....

У Монтреју гаје бресквe већином у шпалирима на исток окренутим странама, а то с тога, што је на јужним странама често превелика жега, која успешнијем развићу плодова смета, а за наше прилике биће најугодније југоисточне стране. — У Монтреју *прерађују* и *ђубре* земљу око бресака, а код нас се мора то још у већој мери чинити, јер ми морамо онамошње климатичне прилике бољом негом да изједначимо с нашим приликама; јер бољим обрађивањем земље и ђубрењем, прима земља и више топлоте.

Што је година *топлија и сувља*, тим јаче тера дрво код бресака, тим се цвет у већој мери образује.

Влажне и хладне године шкоде развићу бресака у опште, и у дрвету и у цвету, па у таковим годинама већи део и од онога отпадне, што силом заметне. У опште, плодне гранчице у бресквe нису дугог века, а од зиме и влаге повређени цветови врло лако опадају.

Оваковиx случајева има и у оним земљама, где је поднебље за брескву много угодније но код нас; али тамо бресквe много обилатије цветају, па онда има шта и да опадне и да остане, а ми морамо и можемо да одржимо заметнуте цветове и плодове само бољом негом, чишћењем и уклањањем шкодљивих инсеката, који и оно мало цвета и рода, што после хладног и влажног пролетног времена заостане, нагризају и кваре.

Што се пак *кресања* грана и огранака тиче, разуме се по себи, да вешт воћар неће по *једном* извесном правилу, на сваком месту и у свакој прилици подједнако сећи. Ама, ко је само иоле вичан воћарству, тај мора из свога сопственога искуства знати, да су, и пораст и плодност у једном истом пределу, а у два разна положаја, сасвим различни. Шта више, у једној истој земљи, а у разним годинама, различно се једна иста дрва развијају. Ко се више занима са познавањем и изучавањем сората једне исте врсте воћа, у брзо ће приметити, да се једна сорта сасвим друкчије разграњава но друга; па да ли би могли ми то разно развиће у порасту, на један исти начин за све прилике регулисати? Не би! Него би се ми морали са свим и безусловно по природном развићу управљати.

Француски воћари, по њиховом казивању и уверавању, немају ни из далека да се толико боре са мезграњем као ми овде, а исто тако немају ни нужде да се толико брину, да им неће бресквe родити, као ми овде; јер у Француској, нарочито у пределима где бресква најбоље рађа, не мезграју тако нагло дрва као у нас. Воћка, које нагло у дрво тера — мезгра, никад много не рађа, јер јој сва снага оде у мезграње; воћка која се слабије у дрвету развија, обилатије рађа.

Ако хоћемо, да и у нас бресквe лепше и обилатије рађају, а уједно да буду и дужег века, ми се морамо постарати да сазнамо и научимо начин, како ћемо вештачки нагло мезграње предупредити и на тај начин приморати дрво да буде плодније.

Многи, могу слободно рећи, већина наших воћара мисле, да ће стати наглом мезгрању тиме на пут, кад годишње леторасте тако скрешу и скрате, да их само са два три окца оставе. А знате ли шта ће овом да следује? Сок, који би се иначе поделио на више окаца, јурне сад на она два три остављена, која се усled

---

Северни и северозападни крајеви Чешке, дуж тако званих „*Рудних гора*“ чешких (Erzgebirge), које се протежу на самој граници саксонској, прави је ѳлдорадо чешке индустрије. Рудне горе изобилују свакојаким рудама, а поглавито: гвожђем, бакром, сребром и др. Ту су дакле прилике за улагање грдних капитала, ради експлоатисања рудника. Скупоцено камење, за наките као: гранат, аметист, горски кристал (замена дијаманту) и др. добија се овде више можда но игде, те су и у томе ови крајеви чувени. Падине и брда, што чине подгорје Рудних гора, пуне су каменог — мрког — угља, експлоатисање којег досеже до чисто невероватних граница. Мреже железничке подигнуте су канда у поглавитом циљу, да извлаче у свет ово неисцрпно земно благо ових благословених крајева. Рудне горе, осим тога, богате су материјалима за фабриковање порцулана, мајолике и стакла; порцулан, нарочито, из ових крајева, чувен је у свету са своје врло вештачке израде, и надмашава производњу многих других земаља. Особито заслужују спомен: порцулан боје слонове кости, као оригинална новина; и порцулан с фотографијама Већ чешко „билурно“ стакло познато је и сувише, и носи светског гласа.

Упоредно с овим цвета овде и фабрикација тканина, нарочито ланених, па и остале галантериске робе — готове, или за парчетање. А све то укупно утиче на цветање и богато подизање вароши и села у овим крајевима, између којих — вароши и села — нема скоро никакве разлике по велелепности. Али, и над њима се, дан ноћ, не скидају сблаци дима, тако, да и сунчани зраци имају муку — да пробијају ту тмушу и да озаравају тај див од људске радљивости и такмичења.

Ну, благослов, изливен на ове крајеве, није се зауставио на споменуте врло изобилне погодбе за људску редељивост и умење. Ови су крајеви обдарени, више можда но игде у свету, изворима минералних вода. Чувена Карлова Бања (Карлсбад), лековита од најтежих болести људских (желудца, јетре и жучне бешике, слезине, бубрега, црева и др) привлачи — болеснике из цела бела света; даље „Маријенбад“, „Франценсбад“, па пријатни „Гисхиблер“, „Крондорфер“, Билинска кисела вода, Теплиц и др. — — све су источници венаца Рудних гора Ну, дух предузимачки није изостао ни код ових природним блага. Нигде у свету можда не може човек, који лека тражи, наћи истинске помоћи, што боље угодности, него у овим бањама. За то и оне нису само провинцијалне, него светске бање! Још да им је само и клима подеснија онда им се одиста не би имало шта пребацити.

Један крај, који се пружа од извора реке Хеба (Егра), па захвата варош Хеб (где је гроб нашег последњег деспота Бранковића), и околину дуж реке, познату под именом „Егерланд“ чувен је и са свога *сточарства*. Цела покрајина, коју просеца река пуна је бујне и свеже паше; по питомим лукама и ливадама, на којима стада — у сточарској књижевности познатог соја „хебског“ (егерландског) налазе изобилне хране. Стока је величине и облика тела, мале алгајске стоке, само се од ове разликују у боји, јер је она ћерамидно — црвене боје. Има и крупнијег соја, који је раван бернском, и особито добар за теглење. Краве су добре музаре, и дају млеко — право алписко, које се махом троши непосредно у околним великим Бањама и варошима.

(наставиће се).

тога још снажније развију и бујније порашћују. Сад морају дотични поново да крате и крешу; али, нити се после тога рада мезграње умалило, нити се је родност повисила.

То је сасвим погрешно мишлење, да ће се једре гране , неприродним кресањем, натерети да рађају. То је стари, али сасвим погрешан начин. И сам др. Лукас, управник воћарског завода у Рајтлингену, тај у свету чувени воћар, грешио је у томе. Лукас је *баш мене* лично уверавао: «да се нагло у дрво растеће воћке, само тиме могу натерати да боље роде, *кад им се летораст на изменице, сад на више сад на мање окаца скраћују*». То је поодавно било; али сам се ја доцније у току вишегодишњег рада уверио, да тај начин никад није имао бољега успеха, од оног *само на кратко* кресања, шта више, тај његов начин отежавао је правилно подизање дотичног дрвета.

Да нам буду бресквe дужег века и да нам рађају угледније и укусније плодове, ми се најпре морамо боље упознати с природом брескиног дрвета; ми морамо тачно знати шта оно подноси, а шта не.

Ни једно се дрво, а најмање бресква, неда ограничити у свом природном порасту скраћивањем летораста. Ми му можемо дати другу, вештачку форму, али га у порасту не можемо задржати. Али, ако му дамо обим и форму у опште, која природи дотичног дрвета одговара, онда можемо вештачким, правилним кресањем, чуда учинити.

Чешћим пресађивањем у младости, изборомслабијих подлога за калемлење, можемо да задржимобресквy од наглијег порашћивања, а тиме ћемо је после лакше кресати и у разним ниским видовима одржавати моћи. Нарочито баш бресква врло добро подноси пресађивање у својој младости и онда се те исте године и кресати може. Овим пресађивањем ослаби бресква у наглом порасту и онде, где је околности у томе потпомажу, *па кад јој после пресађивања прави облик дамо и правилно је скрешемо, онда нећемо никад имати повода ни прилике, да се на неплодност потужимо.*

Нека ми овом приликом штовани читаоци овога листа, а нарочито они, који се неговањем бресака баве, дозволе, да нешто о *шкопљењу грана* рекнем, јер сам видао, да се ово шкопљење неправилно и штетно извршује Ово шкоплење, т. ј. кидање врхова на гранама и огранцима, чини се с једне стране с тога, да се сок, који би гранчице у дужину терао, поврати натраг за ојачање слабијих и «мртвих“ окаца; а с друге опет стране — поглавито баш код бресквe — да се *мртва* или *слепа* окца у *плодна* окца претворе.

То је дакле врло важан посао, који треба с пажњом извршавати.

Сваки час, и кад коме на памет падне, шкопити, нарочито за младе калеме, врло је штетно, јер се тиме прекида ток сокова и онда кад не треба; а занемареним шкопљењем опет, штети се плодност, јер се плодне гранчице, које се нагло развијају, не могу никад више у правилно стање повратити. *Шкопити треба само с јесени.* За наше је прилике то време — најбоље.

Радић.

О УРЕЂЕЊУ ШКОЛСКЕ БАШТЕ

(НАСТАВАК)

Кад узмемо у обзир, да школска башта ваља да послужи:

1., за практичну поуку, огледе и радове пољопривредне, — управо као наставно средство за предавање пољске привреде; и

2., за познавање природе и домовине, а поглавито, — познавање домаћег биља, животиња и минерала из најближе околине — онда унутрашњи распоред школске баште носио би, у главноме, овако обележје:

1. одељак за *баштованство;* 2. одељак за *пољске усеве, ливадске* и *лековите* биљке; 3. одељак за *воћарство;* 4. одељак за *винодеље;* 5. одељак за *цвеће;* 6. одељак за *пчеларство;* 7. одељак за *свилене бубе;* 8. *кокошарник;* 9. стаја за *краву* и *свињу.* Као саставни делови школске баште били би, даље: *брдашца,* састављена од стена и камења из околине, са неколиким претставницима планинских биљака шумског дрвећа, џбуна и неколиких врста врба за плетење; *језерце* (рибњак) за рибе, биљке које из воде расту, и остале животиње, које у води живе; *место* за храњење птица са сандучићима за лежење; и, — по могућству, *гимнастика* и *метеоролошке справе.*

Да видимо сад, како би ваљало ове одељке у школској башти разместити. — Ну, пре но што би прешли на ове појединости, потребно нам је да кажемо: о избору и припреми земљишта за школску башту.

Правило је, да школска башта буде *што ближе* школској згради. Још је боље, ако је она покрај саме школе, па и кад би зграда била у средини или на једном крају баште. Као што је и за школску зграду прописано: да буде на здравом, оцедном и сунцу изложеном месту, тако и земљиште за школску башту треба да је оцедно и према сунцу, да није на удару хладном и јаким ветровима, нити пак да је у каквој заглуштини и где се магла често диже. Ако би иначе подесна земља била сувише мокра и тешка, ваљало би је претходно исушити. Добро је, ако је школска башта близу какве текуће воде: ну, ово се може заменути копањем бунара, на средокраћи у башти, без којега не може ни једна башта да буде.

Земља за школску башту, треба да је плодна, више лака но тешка. Никако се не може одобрити, да се за школску башту одређује каква последње врсте земља, од које општина нема ни иначе какве ваљде. За то при одређивању земље за башту, нека учитељ има увек меродаван глас.

У погледу на *површину*, колико треба једна школска башта да има, важи опште правило: да се на њој могу разместити главнији одељци, а да ови не буду опет сувише натрпани; с друге стране, — да не буде опет тако велика, те да стаје много трошка за обрађивање. Најмање простора треба да буде 200 m^2, — 10 m. дужине и 20 m ширине; а најудеснија је величина 500—1000 m^2. На овој величини може се школска башта обрађивати махом само са школском децом; на површини од 1000 m^2 па до 5000 m^2 морало би се општинским радницима помагати, а преко ове величине не би требало даље ићи, јер издржавање школске баште може већ скупо да буде, што би општинама доста на терет пало.

Кад се одреди земљиште за школску башту, онда долази *ограђивање*, ако већ није у огради. За школску башту најподеснија је ограда: тараба или зид сам, или с филаретама (штакетнама.) Место тараба може бити висок плот — палисад. — Са стране, од куд се у башту може најбоље видети, ваља ограда да је мало нижа, како би радови у башти могли свраћати пажњу мимопролазника и родитеља школске деце. Тврда ограда — зид, тараба и плот — не само да даје бољу заштиту од потре, нарочито како се код нас по селима и дан данас још мало пази на гоњење стоке, него је подеснија за многе послове, који се у башти врше. Није за одбацивање ни *живик* (жива ограда); али, — пошто се, како рекосмо, уклони данашњи врло чести узрок потрица и парбе у нашем сеоском свету. Живик, до душе, више примамљује птице; ну, то ће учинити и вештачка легла птичија — сандуци за лежење, — која ће се понамештати по воћу и дрвећу у башти.

Кад је се и ово учинило, онда се приступа изради *плана* за башту. За то ваља башту што тачније измерити и лик пречртати на хартију Том приликом ваља се обазрети и на правац пада земљишта и стране света, па и то на хартији обележити, јер и ово утиче јако на раздељење баште. На нацрту ваља по том одредити, шта и куд треба који одељак да дође, и на количком простору. Ваља имати на уму, да у почетку не мора да дође одмах све, шта би ваљало да буде у школској башти. Може се по где што оставити и за доцније, — нарочито од споредњих предмета. У противном случају, иоле неенергичнији учитељ може лако да дође у забуну, па да изгуби вољу за даљи рад. Нарочито у башти на мањем простору (испод 500 m^2) не сме се сувише натрпавати, овака треба да носи карактер чисто једне кућне баште, док на већем простору, може се помишљати и на лепоту, т. ј. — да у башти буде више разноликости и да се приближује више уређењу једног врта, — парка. Само за школске баште по варошима ваљало би вазда тежити, да добију више изглед врта у којој не би требала да изостане гимнастика, почем је за варош осетнија потреба да деца, услед оскудице на другом месту, проводе и време за сигрaње и гимнастику у школској башти.

ПОДАЦИ О ПОЉСКОЈ ПРИВРЕДИ (ЗЕМЉОРАДЊИ) У СТИГУ

Стишки земљоделац снабдевен је до сада гвозденим плуговима у опште, окопачима и комбинованим за огртање скоро свуда по овим селима, а тако исто и ветрењачама, а ако је нема баш свака кућа, онда више њих саставе се и купе једну па се сви њоме служе. Даље круњача американских и аустриских има скоро у сваком селу по неколико. Круњач „Ексцелзиор“ већ је одомаћен и набавља се све више; и дрљача се може видети понека у селима; сецкалицу је ретко видети; а ваљака нема нигде.

Вршаћих машина има неколико и то у Великом Селу има једна вршалица са витлом и сламотресом; у селу Шапину опет вршалица са сламотресом, али ова је мања и сасвим другог склопа; у селу Малцима има једна вршалица са сламотресом, иротоком, ветрењачом, справом за пуњење џакова и чишћење жита. Њу окрећу 4 обична брава (коња) и дневно може да изради 150 крстина (1950 снопова), у селу Клењу налази се опет вршалица са витлом.

Кукуруз и пшеница то су најглавнији усеви у Стигу, затим долази јечам, овас, крупник па онда раж.

Кромпир се сеје само за исхрану људи, такође пасуљ, сочиво, грашак, купус, паприка, лук, краставци, број, наут, онајс, то се сеје само за употребу своје куће. Сејање дстелине у велико се шири.

Ливадарство је на врло ниском ступњу, јер већина људи хране своју стоку сламом или тулузином

Воћарство се подиже, калемљење воћа доста се употребљава.

Винограда у Стигу може бити свуда, али их је пустошна филоксера дотерала у крај. С дана на дан пчеларење у Стигу знатно се умањава. Са Ђерзоновим кошницама почели смо били пчеларити ја и свештеник из мога села, али нам никако није ишло за руком, но ја мислим још један пут покушати.

Стока као: говече, коњ, свиња, овца и овде се гаји но само за домаћу употребу. Козе се ретко где гаје.

Свиларство је на врло ниском ступњу, могу рећи да га гаје само поједине куће у селу за своју домаћу употребу, и ако који одгаји да има и за продају, он продаје по $1-1\frac{1}{2}$ динар килограм свилених чаура.

Главна је трговина у Стигу од које стишки земљоделац добија новац пшеница, коју стижани продају на 3 пијаце, у В. Градишту, у Пожаревцу, и у Малом Црнићу код Баилона. Кукуруз кога купују стишки свињарски трговци и свиње дебеле готово свака кућа одгаји бар по једног до два брава за продају.

Винарство се је равњало у Стигу са пшеницом, док га није проклета филоксера уништила, тако, да се сад може рећи, да у Стигу и не постоји више винограда.

Вељко О. Поповић,
земљоделац из Куле.

БЕЛЕШКЕ

Препорођај у подрумској радњи.

Шира кад преври, постаје вино. Тада се шећер у шири претвара у алкохол-шпирт. Ну тиме још није свршен посао с вином. Да би се младо вино избистрило да се у чаши чисто блиста, оно се мора више пута, у друга бурад претакати. Особито, ако га је повише, па треба да стоји, онда треба огледат и да му се укус и мирис сачува. Сваком је познато, да се вино по бурадима непрестано смањује, с тога је потребно да се то испаравање бар сваких 7—8 дана надокнади, како би бурад свакад била пуна, а вино да не ускисне. За допуњавање вина треба узети вино најбоље каквоће, јер га у квалитету очигледно поправља.

Из наведеног се види, да неговање доброг вина захтева стручног знања, а још више труда, док се оно за уживање, као што ваља, спреми.

Јасно је пак да би вино морало појевтинити, кад би се нашло тако средство, којим би се на пут стало губитку вина испаравањем у бурадима при дужем чувању, средство које би учинило велику услугу једној грани пољопривреде, а то је винарству.

Неуморно истражујући човечији дух и на овом пољу учинио је проналазак. Пронашао је средство које споменусмо, и сад ако се покаже успех наступиће одвећ повољан препорођај у винарству.

Неки Едвих Јосиф Фразер у Санфранциску у Калифорнији, покушао је да електрицитетом младо вино направи старо, и држи, да је успео.

Економиални чиновник грофа Редерн-а у Грајфенбергу Г. Јан проучио је начин Фразеровог поступка, и пошто се уверио о изврсности овог новог начина поступања са новим вином, тражио је и добио на то особити патенат под бројем 38.848 којим надлештво патената Немачке царевине закриљује својом заштитом Фразеров поступак.

Пре кратког времена чињен је први покушај у Германији у варошн Бреми с овим новим проналаском, где су употребљене

електричне справе и како се из поузданог извора дознаје сажељеним успехом.

Овај поступак употребиће се и код фабрикације ликера и разних ракија, у опште код свију спиритуозних пића. По томе, ако се доиста обистини описани поступак као цели одговарајући, у подрумској радњи наступиће врло знатна измена, чисто нов препорођај.

Др. С. М.

ГЛАСНИК

На позив Славонског Господарског Друштва, Српско Пољоприв. Друштво одредило је за свога изасланика, који ће га заступати при отварању изложбе у Осеку, г. Косту Ђорђевића, члана управног одбора, сем тога ставило му је у дужност да прегледа и проучи шумарски део изложбе и о њему извештај Друштву поднесе. Г. Коста, по овој одлуци ишао је на изложбу, и 15 о. м. вратио се с тога пута.

У своје време, предаће се његов извештај јавности; за сада саопштавамо из усменог обавештења г. Костиног само то, да је ова изложба доста поучна, и ако није строго држана области за коју је намењена но има излагача и из др. крајева Угарске, што изложбу чини *поучљивијом*.

*

Х. В. Погачаревић, из Врање, има на продају 2 кгр чистог опијума произведеног од мака; око 100 кгр. маковог семена и око 20 кгр. чаурица. Ово је све његов производ. Обраћамо пажњу наших дрогиста и привредника на ово.

*

Тако исто упућујемо наше произвођаче да своју храну носе војсци где год је она купује, јер ће добити најбољу цену, тачан рачун и праву меру.

*

Његово Величанство бивши краљ Милан, писмом својим, које је упутио г. Министру просвете и црквених послова, приликом рођен-дана Његовог Величанства Краља Алкксандра, поклонио је држави на просветне цељи, и то за ботаничку башту, своју башту овде у Београду, у одељењу палилулском, преко пута палилулске касарне, под условом, да се ова башта зове: *„Јевремовац“*, зарад сећања на славног претка владалачке Обреновића лозе, господара Јеврема Т. Обреновића, великог љубитеља народне просвете.

ДОПИСИ

Брестовац, (ср. крајински) јула 1889 год.

Киша која је од 2—24 сваког дана падала, годила је кукурузима, али сено је већином пропало, а и стрв. житима није годила, јер су била у цвету, те с тога сасвим мршаву жетву дају.

6 и 8 овог месеца падала је киша. Користи су неизмерне за кукурузе од те кише, али виногради су страдали; јер после ње, или од јаке припеке, или ладноће, сва је шума у виноградима опарена тако, као да је слана пала, па и само грожђе је опарено и престало да напредује.

Жетва још траје, а вршитба тек ће се отпочети концем овог месеца; крупници, јечмови и рженице су добре, а пшенице су слабе.

Здравље је повољно.

поп **Мијајло**

Коцељево, јула 1889 год.

Како беху стрмна жита у почетку пошела, да их не омете јака жега, било би жита довољно, а и јевтино, ну услед ватре жита је омало, а цена је овака:

Пшеница се плаћа 100 стари ока . . . . . 16—17 динара
Јечам се плаћа 100 стари ока . . . . . 12—13 „
Овас — зоб се плаћа 100 стари ока . . . . 10—12 „
Кукурузи услед суше су хрђави.

Виногради ће бити добри ако ускоро падне киша, и то оно што је остало иза леда, јер и ове је године на места побио град винограде и остале усеве.

Шљива има на места, а где је прошле године тукао их град, ту су се почеле већ из корена сушити, и рода нема.

Један воћњак од 8—900 стотина шљива осушио се сав.

Наднице су по 1·20 п. дин. са храном и напојницом.

Здравље стоке добро је, но храна им је хрђава, усљед суше.

Бабовић
свештеник.

Медвеђа, 31. Јула 1889 год.

Време од 15 па до 31 ов. мес, било је суво, с вечера између 31 о. м. и 1 августа, отпоче дувати јака олуја са севањем муња и грмљавином, киша помешана с градом ситним пљуштала је као из каквог чабра; страхота је било гледати.

Олуја је трајала 20 минута, па отишла к'источној страни; штете није тако велике починила у моме селу.

По причању људи олуја је била са многим и крупним градом у селима; Гложану, Грабовцу, Дубљу, Вар. Свилајнцу, Луковици и Седларима. Причају, да је олуја с градом грдну штету починила у именованим местима.

Пав. М. Радосављевић
економ.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва“.

Осамнајеста седница држана 19 маја 1889.

Били су: одборници г. г. А. Крагујевић, М. Савић, К. Ђорђевић, П. Тодоровић, А. Љ. Поповић, А. М. Секулић, Јак. А. Марковић, А. Живановић, Д. М. Спасић, благајник г. В. С. Богдановић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 205. Прочита се извештај комисије за преглед и оцену плуга, који нуди Друштву да му либерује г. В. Јовановић ковач из Руме. Из извештаја види се, да је плуг лошији од оних какве друштво набавља и према томе да се не може препоручити, нити га треба набављати. Одбор прими извештај к знању, с тим да се по њему поступи.

Бр. 206. Уредник повременог списа друштвеног г. А. М. Секулић, реферише о радовима који су стигли за повремени спис; саопштава да је премештен из Београда и да скорим одлази из Београда и изјављује жељу, да 1. свеска „Пољопривредног Гласника“ ипак изађе под његовим уредништвом, а да се за идуће свеске изабере нов уредник. Одбор прими изјаву уредникову к знању.

Бр. 207. Секретар реферише да је друштво — председништво — усљед пребацивања, која су му чињена скренуло пажњу г. мин. финансија на неуређеност финансијског парка и молило га да учини што треба, да се парк што пре колко толко у ред доведе. Да је усљед тога г. министар поред осталога одговора, изјавио, да ће радо уступити Друштву парк на управу. Усљед тога износи Одбору да реши може ли Друштво, и под каквим условима примити финансијски парк на управу.

Одбор и ако жели да се парк савремено уреди ипак одлучи не може се примити финансијски парк на управу, јер друштво према своме позиву и задатку има важнијих послова, па не сме свој персонал да терети и уређењем финансијског парка.

Бр. 208. Благајник реферише, да Друштво има рочиште код општин. суда 22. ов. м. по тужби штампарије напредне странке, због некаквог неплаћеног рачуна у 30 дин. па треба да се одреди који ће заступати Друштво на овом рочишту. Одбор одлучи: да Друштво заступа његов благајник г. В. С. Богдановић.

Бр. 209. По молби читаонице дружине ђака учитељске школе у Нишу решено: да им се «Тежак» бесплатно шаље.

Бр. 300. По молби читаонице «Уједињене Омладине» у Вел. Градишту, решено: да им се «Тежак» бесплатно шаље.

Бр. 301. На основу молбе књижничарског одбора Панчевачке црквене општине решено: да им се «Тежак» не може дати бесплатно као што траже.

Бр. 302. Прочита се позив ексекутивног изложбеног одбора у Осеку, да Друштво суделује у изложби коју приређују. Решено: не може се учествовати у изложби, а програм изложбе да се обзнани у «Тежаку.»

ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ.

У 33.броју „Тежака“ на стр. 265, а у чланку „О прављењу доброг сира“, изостало је неколико речи, које кваре смисао. С тога целу шесту алинеју, прештампавамо, а она гласи:

Пошто смо сиревину у калуп сасули, онда треба тако да престоји у калупу једно четврт сата на миру. После тога времена треба чистом кашиком целу сиревину помешати; то ћемо опет после пола сата поновити, а то се зато чини, да се сурутка из сиревине што боље одвоји и оцеди. После пола сата треба сиревину на ново промешати, па је онда оставити једно 2 сата да на миру престоји, да се сиревина што боље сједини и да се у њој заостала још сурутка што боље оцеди. После тога времена слегнуће се сиревина без икаквог притиска у обичну запремину једног сирца, па се онда може из калупа изручити.

ОБЗНАНА

Претплатницима «Тежака» из Аустро-Угарске јавља се: да је Угарско Министарство Саобраћаја актом својим под Бр. 30.707 наредило својим поштама, да у будуће не наплаћују од претплатника «Тежака» по 2 крајцаре тако звану «фискал таксу» (Stempel Gebühr) као до сада

Ово им се јавља ради знања и управљања.

Уредништво.

КЊИГЕ

КОЈЕ СЕ МОГУ ДОБИТИ

код

СРПСКОГ „ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА“

	дин.	пр.
„Све о пшеници», од др. Радића	—	60
„Све о кукурузу“ од др. Радића	1	20
„Кромпир» од др. Радића	1	20
„Основи коњарства“, од Л. Р. Јовановића	2	—
„Међународна ампелографска комисија и слике из винодела талијанског“, од М. М. Савића	—	20
„Калемљење лозе“, од М. М. Савића (у тврдом повезу)	1	—
„Производња и употреба шума“, од А. Стојковића	—	60
«Наука о сточарству“, од † Љ. Ђелмаша	—	50
„Читанка за пољопривреднике“, од † Гаје Матића	—	50
«Белешке о познавању и употреби справа“, од Ж. Шокорца	—	20
„Неколико студија из акрикултуре“, од А. Спасића	1	—
„Јагодичасто воће“. од др. Медовића	—	15
„Гајење винове лозе на Рајни“, од Љ. Новаковића	—	20
„Гајење оваца“, од Св. Љ. Гавриловића	—	50
„О винским болестима“, од П. Стојадиновића	—	20

„Тежак“ од ранији година по спуштеној цени.

„Календар српских пољопривредника“ за 1889 годину — 80

„Календар српских пољопривредника“ од ранијих година по спуштеној цени

Нема на продају „*Тежака*“ ових година: I, II, III, VI, IX и XIII (од 1883) године, од 1889 нема броја 2 и 7. Они који имају за продају „Тежака“ за означене године, нека изволе јавити Друштву, са ценом пошто би их продали.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Спремајте за бербу раније. — Зашто не може у неким крајевима да успева бресква. — О уређењу школске баште (наставак). — Подаци о пољопривреди у Стигу. — **Белешке**: Препорођај подрумске радње. — **Гласник**: Изасланик на изложби у Осеку. — Продаја семена од мака и опијума из Врање. — Продајите своју храну непосредно војсци. — Нова ботаничка башта у Београду — **Дописи:** Из Брестовца, Коцељева и Медвеђе. — **Записник седница управног одбора**. — **Подлистак**. Путовање по Чешкој. — Обзнана. — Књижевни оглас.

Вл асник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.

Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 35. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 27. АВГУСТА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

О потреби и уређењу пољопривредног кредита код нас

I. Стање, у коме су се, услед слабо развијених привредних прилика у опште, налазили пољопривредни одношаји код нас, утицало је, те су у нашој пољопривредној производњи били од значаја само чиниоци: *земља* и *рад*. Па и овај последњи, како су цене пољопривредним производима биле ниске, није могао имати ону вредност, која му по природи његовој припада и како се он цени у другим врстама радиности. И због тога, што се рад још и дан данас тако ниско цени у *сопственој* производњи, а међу тим надница је услед мале насељености скупа, иоле већи притежалац земље радије даје своје земље на обраду: «у напо-лицу», «трећину" и т. д. јер на овај начин пре дође стока, махом без снаге и моћи; како се ништа не ради на поправљању земље, наводњавању и др., те и услед тога жетве и приноси опадају и постају све више несигурни; како су воћарство, пчеларство и свиларство, те веома приносне гране за мале пољопривреднике — сељачке — запуштене; како поплаве постају опасније и све већи простори земље постају подводни и барни; и како се на послетку, све више губи кућевна индустрија, па уступа место привидно, јевтиницим, али далеко лошијим, мање трајашнијим, па и нездравим страним израдама. Све те, и многе друге појаве ређају се у узрочној вези пред нашим очима; и све суновратно упућују наше пољопривредно становништво на све већу оскудицу и — задуживање под благом зеленаша, који као грабљивица напада на изнемоглу животињу.

лази до неког *вишка*, који може његову шпекулативност да задовољи.

Као што се види, чинилац — земља, који управо рећи према раду стоји као средство за производњење, узео је положај претежнији, постао је један предмет, који је на се привукао и саму вредност рада. То је и утицало, те се на *побољшање рада* није ни у колико полагало, него се производња ослањала све на природну *моћ земље и спољних утицаја*. За то, у место да се тражи помоћ у усавршавању начина производњења, тражила се ова у *притежавању све већих простора земље*: сатирале су се шуме, разоравале су се најпитомије и плодне луке и ливаде. Последице овако неприродне тежње, осећају се данас у велико. Важни природни економни и финанциски извор нашег пољопривредника, — шуме, на крају је исцрпљења, јер данас је у неким крајевима тешко већ добити дрва и за домаћу потребу, а камо ли за продају. И други, најпоузданији новчани артикал, — стока, услед мање и лошије паше, поступно престаје бити то, што је пре био, јер и по броју и по вредности нагло опада. — Ну, није само у овоме назадак.

Старобитност (примитивност) рада општи је вид свих пољопривредних грана код нас, што неминовно повлачи за собом данашњи трзавични положај нашег пољопривредника, јер: производњење није кадро да покрије потребе трошења. Свима нам је познато, како се код нас, скоро подједнако, како на брдским положајима тако и у равници, земља лоше обрађује; како се оре до таке дубине, која није довољна ни за оне усеве, што најплиће пуштају своје жиле; како су справе уз то веома несавршене и неспретне а спрежна

Очевидно је дакле, да је *измена* дојакошњег стања пољопривредне производње код нас једна најпреча потреба. Ми нисмо први, који ово износимо, нити ћемо бити у томе последњи. То је до сада небројено пута доказивано на различне начине и у различним приликама; па при свем том, — нити државна управа предузима што систематски за измену тога стања, у колико јој је дужност а и моћна је да учини, нити се пољопривредници озбиљно машају средстава, која им могу бити на руци. — Државна помоћ нужна је с тога, што држава у пољопривредном становништву има највећи ослонац своје финанциске снаге,[1] и што јој је морална обавеза, да се на основи *боље* и *напредне пољопривредне производње* консолидује и развија рад по осталим гранама народне привреде. Та *државна помоћ* могла би се, у главноме, свести: у правилном уређењу пољопривредне наставе, потпомагању пољопривредног кредита, потпуном и савременом пољопривредном законодавству, регулисању река и утврђивању обала речних, извршењу већих мелиорација, пошумљењу голети и бив. шумских просторија, које нису за другу културу грађењу путова, железница, канала и др. На *пољопривредницима* је пак, да, уз тачно познавање узрока, назатка пољопривредне производње, траже помоћи у *поправљеном начину* својега рада, своје свеколике привреде.

У чему се, састоји та измена привреднога начина рада пољопривредниковог? —

[1] И *А. од Стефани* у «Привредном положају Србије» («Отаџбина» за јануар о. г. стр. 259), делећи становништво на 1,800.000 пољопривредника и 200.000 варошана, зове нашег сељака — *правим привредником Србије*.

У почетку смо напоменули, да су у нашој пољопривредној производњи до јако били *од значаја* само чиниоци: земља и рад. Са усавршавањем пољопривредног рада, истиче се у пољопривредној производњи још један чинилац: *капитал*, који у многом погледу ослабљује значај чиниоца *рад*; као год што у мање развијеним приликама чинилац: земља, ослабљава значај рада. Земља и рад, дакле, и у нашој пољопривредној производњи постају *недовољни*; јер се *самим овим* чиниоцима не могу извршити поправке, које пољопривредну радњу праве савршенијом и дају јој погодбе за увеличање производње. И ако чинилац «рад» даје вредност земљи, и ако је он извор капитала, јер капитал није ништа друго до оваплоћена маса рада, ипак *унапређење пољопривредне радње зависи од веће употребе капитала*. Све главније поправке (реформе), које се имају завести у раду наших пољопривредника стоје у нераздвојној вези с већом употребом капитала. Да објаснимо ово примерима.

Употреба *савршенијих справа и машина* јесте једна мера, која у свима пољопривредним приликама претходи као прва, где год се мисли рационално, интезивније да ради. Савршеније справе и машине олакшавају радове, чине да радови буду приближнији или потпуно онакви, како је правилима научним утврђено и производње плодова бива сразмерно с мањим трошком. Ваља напоменути, да највећи део савршенијих справа, а *нарочито* — машина, знатно уштеђује рад, скупу људску снагу, те по томе, потреба радника за производње пољопривредних производа знатно се смањује. Последице свега овога јесу повећање приноса услед правилније обраде, и сразмерно јевтиније производње, те по томе и већа добит. Сад, да ли ће ове справе и машине куповати појединци или удружења, суштина се не мења; оне су, у сваком случају, израз веће употребе капитала.

Погодбе од значаја за рационалну пољопривредну радњу јесу даље: *мелиорација земљишта, удобравање — ђубрење —, мењиви систем привреде*; код сточарства *поправка расе стоке, рационалног држања* у стајама (кошарама), *прерађивање сточних производа*, нарочито од млека и др. — И код нас има много земљишта, које ваља *мелиорисати*: подводна и поплавна исушити, сува (ливаде), наводњавати, пањевите и кршевите искрчити и очистити. Један метод исушивања, који се зове: *дренажа*, сматра се већ и као општа мера за повећање родности земље и обезбеђење приноса; над њом усеви не трпе ни од сувишне влаге нити од суше; она уклања многе болести усева одбија штеточине, развијању којих већа влага у земљи особито иде на руку. — Свима нам је, даље, познато, шта се и у колико ради код нас на *удобравању* земље. «Статистика земљорадње» осуђује чак и строге мењиве системе, да земљу исцрпљују, и онде где се, поред животињског употребљују и фабричке врсте ђубрета, гуано и др., док се код нас не употребљавају за ђубрење ни избацаји од стоке. Доста и доброг ђубрета може се имати само од стоке, која се добро храни и добро држи; за то се и вели: *доста хране, доста стоке, доста ђубрета*. — *Мењиви систем* јесте круна задобитака модерне пољске привреде; он је не само за то, да се по њему *највише* производи, него и да се *паметно* производи с погледом на садашњост и на будућност. Њиме се обухватају сви главнији извори добитка, а сточарству се указује одлично место, управо као једној врсти пољопривредне индустрије. *Стока* према томе, није више предмет мучења, него, уз радну снагу, коју она има привреду да снабдева, стока је разноврсном

ПОДЛИСТАК

ЗАДРУГА ЈЕ КОРИСНА И ХИГИЈЕНСКИ

Као год што су наше сеоске породичне задруге од велике важности за подизање материјалног стања у наших земљорадника, тако су исто оне од пресудног значаја и за његово физично па и морално развиће. Па не само за сељаке већ и за остале сталеже: трговачки, занатнични и т. д. задружан живот, задружан рад с капиталом доноси много веће користи свима члановима, него ли кад би сваки посебице на своју руку радио шта хоће и како хоће, и то обично без икаква реда и плана. То је и искуство већ одавно потврдило, те је то већ постало и кардинално правило народне економије. Па и пословица вели: „више очију више виде“, „договор кућу гради“ и т. д.

Можда задруге и немају толики значај за народе, који имају развијену домаћу индустрију, занате, земљорадњу, савршенији друштвени поредак, у коме сваки може што лакше своје животне потребе да намирује, без да је приморан удруживати своју радну снагу и капитал са својим ближњим. Али за наш народ, у кога ум још не царује, већ снага кладе ваља, који се бави само земљорадњом, и то на веома мучан и примитиван начин, који у светској утакмици стоји на врло ниском ступњу своје културне

моћи и који од неколико десетина година нагло опада у материјалном па и здравственом погледу, за њега је задруга вазда била и остаје животни услов његовог даљег опстанка.

Богатство у народу и почиње опадати баш од оног доба, од кад су се и наше задруге почеле све више распадати, јер од тада се и поче губити наша стара домаћа индустрија, која је у задругама најпре поникла; од тог доба страни фабриканти почеше убијати наше занате, они поплавише наше земље на све стране; извукоше из земље огромне количине златног новца, што смо га имали, и наш народ поче нагло сиромашити. Од тог доба све се ређе виђају они снажно развијени и здрави људи, који би могли човека што но кажу у зубима носити, а то ли не на мишицама, а на њихово место долази кржљава и бледа генерација, која данас 20—30 од сто неспособних даје за службу отаџбине, т. ј. за војску.

За све време нашег ратовања с турцима, задруге су чиниле неизмерне користи нашем народу и његовом политичком ослобођењу. Она је својим ратницима израђивала све потребе у оделу, обући и т. д.; она је своје војнике слала у бој против непријатеља старих родитеља, браће, синова, унучади, снаха и т. д. а тако и дочекивала. Наши занатници: терзије, пушкари и т. д. везли су и градили вићеним људима срмали јелеке и танке шишане, које су у снажној и веселој мишици нашег војника таманиле непријатеља. Новац се на страну није износио, и њега је на тај начин и у земљи и у народу вазда доста било, да је ретка била кућа, у којој женскиње није носило огрлицу о врату са по неколико низа талира «крсташа“ или златних „махмудија.“ Наши су стари, физички снажни, све ратне терете и службу лакше сносили, него што то чини данашња генерација, која је за време српско бугар-

употребом: за гојење, добијање млека и прерађивање овог у сир и масло, са «раним сазревањем» младе стоке и др., обилати избор добитака, на који се поуздано ослања главна привреда пољопривредникова. Па и по осталим пољопривредним гранама, нарочито у *виноградарству* и *воћарству*, потребно је битних поправака, које се некада ни у мањем размеру не могу извршити без већег капитала. На послетку и тако званим *«споредним пољопривредним радњама» (занатима)*, као: плетењу котарица, резању и токарству, качарству и др., па и већим *пољопривредно-индустриским предузећима*, код којих пољопривредници налазе занимања поглавито у зимским месецима, потребно ће бити што пре и код нас поклонити пуну пажњу А то су све такве поправке, за остварење којих, нарочито последњих, тражи се већег капитала.

За још боље објашњење наводимо и случајеве из прилика у другим земљама, н. пр. у Немачкој. Честе скупштине пољопривредника и пољопривредних друштава, повремена предавања путних учитеља, доста пољопривредних школа и новина — све то у довољној мери утиче на разбистравања питања у погледу на усавршавање привреде и производње; све то обогаћује ондашње пољопривреднике знањем, како се свеколике поправке у пољопривредној радњи могу извршити. Али није никаква реткост, да се, по разлазу скупштине или предавања, чује из уста сељака оваке речи: «Све је то добро и лепо; ми бисмо могли такође ово и оно да учинимо, али — *немамо новаца*. Господа велики баштиници властела) *могу* да изврше *предлоге*; ми пак *не можемо* ништа од тога да употребимо.»[1]

Истиче се дакле питање: како и од куда може пољопривредник, сељак, да дође до тог потребног му капитала за извршење тих тако пресудних поправака?

За то су — *два* пута.

Први и најобичнији пут, којим се долази до увеличавања готовине, јесте: *штедња*. Штедња је врлина сваког привредника, а на првом месту — пољопривредника; јер никаква радња не креће се у средини таквог растура, није тако несигурна, као пољопривредна. К' овоме ваља додати још и то, — да је проценат добитка (чисте заслуге) у пољопривредној производњи сразмерно најмањи; и онда — што је пољопривредним јавним дажбинама сразмерно највише оптерећен, јер се у пољској привреди налазе понајвише предмета, који се порезују. Све су дакле то случајеви, који неодољиво упућују пољопривредника на штедњу; али то су уједно и најочитији декази, да штедња за пољопривредника *не може* да буде *једино* средство за увеличање капитала. У пољопривредној производњи *мало* се штеди, а и *споро* се штеди, тако да је штедња са свим *недовољна*, да се помоћу ње изврше поправке, које су погодбе поправљеног рада а и основица даљег успешног развијања тог рада. Следује: да је пољопривредник, покрај штедње, коју и даље има да негује као ваздa спасоносну, принуђен да тражи и *други* пут, на коме ће доћи до потребног увеличања капитала —

Тај други пут јесте: *кредит* (зајам). По правилу и кредит је постао од штедње. Штедише, који своје уштеђевине нису кадри у производњи репродуктивно да употребе, или за то немају потребе, дају их другим производницима да се послуже за произвођење нових предмета, уз извесну награду за ту послугу. Ну, најбољу услугу чини кредит, кад је уштеђен капитал скупљен у некој *друштвеној каси* у *новчаним заводима*. Услед већег обрта оваке касе или заводи,

[1] F. W. Raiffeissen «Die Darlehnskassen-Vereine» itd. стр. 16.

ског рата имали у болницама скоро толико исто болесних колико и рањених војника. Данас кад су се задруге скоро свуда распарчале, данас војник и не одлази онако безбрижно од своје куће, јер код куће нема ни пуна амбара, ни пуна подрума, већ оставља само немоћну жену и нејаку дечицу на Бог душу. Страшан је живот таких инокосних породица, где мушке главе у кући нема, нарочито у време рата. Саме жене више пута не стигну да пољске радове среде; деца сама код кућа пиште од глади и сваке невоље. За време српско-турског рата гледао сам у златиборском срезу, како мати церову кору туче, меша са зељем и јечменим брашном, па тиме место хлеба храни децу и себе. Где има задруге таке невоље никад нема.

Наше домаће задруге са њиховим унутрашњим уређењем и старешинама на челу, много су допринеле, те у томе добу не беше толико порока као данас, а нарочито пијанства. Оне су чувале сваког члана од сваке кварежи, долазила она с поља или ницала из саме задруге. Докле су биле задруге, ретко су се могле видети везене и уштиркане пагарске сукњице, чизмарске ципелице, белило и руменило по лицу, а још би се мање трпео садашњи штетни обичај, да женскиње на јавним местима пије ракију подједнако са мушкима, па онда тако натрескане играју до зоре у сеоским механама. И то су им зимњи балови, као год и по варошима. Разлика је само та, што по сеоским механама нико не пази на величину собе, на промају са стране и какво јело једе и пиће пије, и колико ће потрошити, него само до зоре без рачуна пије, игра и цева да се небо пролама. Сутра дан обично је половина од тога света болесна; неко повраћа, друго кашље, остало добије пробади или проводи време у нераду, што траје по неколико дана. Па многи и главом плате, изишав знојавни у зимње време из механских њумеза, на влажан и хладан ваздух. Отуда разна запаљења, болести и најзад смрт. Многи опет пропадну и иначе од неуредног живота.

Од кад се задруге почеше умањивати, од тог доба поче нестајати у нашем народу све више и наших старинских домаћих забава и онога дружељубља, које је и са хигијенског гледишта било само од користи а не од штете. За издељене, па често и завађене задругаре, њихова кућа није имала више никакве дражи. Они су снај лепи домаћи живот заменули механским и од тог доба ничу по селима механе као печурке, и оне су сад места за састанке, забаве и весеља. Од тог доба сродници се највише завађају и парниче, и од тог доба почиње и сама светиња породичног живота да се руши и из темеља љуља.

Ето, докле је наш народ доведен модерним начелом личне и имовне слободе; ето шта је нашу задругу уништило, јер смо ми та начела увели са стране у све наше установе и законе, без икаквих ограничења, не пазећи на тај идеал ни на то, што нас је у најтежим временима одржала и очувала, а то је задруга, која је ваздa штитила наш народ у економном, здравственом па и моралном напретку.

(свршиће се)

могу производницима под повољнијим погодбама кредит дати.

Важност кредита за пољопривреднике врло лепо црта чувени организатор пољопривредних кредитних удружења у Немачкој, Рајфајзен. Он вели:[1] «Кад пољопривредник добије новац за извршење неке мелиорације, за набавку краве и др., па овај са интересом у току неколиких година врати, то је он по истеку тог времена вредност дотичног објекта предмета) уштедио, или вредност своме земљишту повећао. Зар није то уштеда, кад се после толико и толико година има: своја стока, боље справе, умножи се имање и на већу вредрост подигне? Ова је штедња од веће важности, него ли кад се оставља мала сума новаца. Много је већа драж, кад се неко стави у положај, да набављени објекат, можда и неку кућицу, стоку парче земље и др. може да одржи; осећање приљежности и штедљивости много се боље овим начином јача, него ли само штеђењем новаца, који се на случај какве невоље или нерасудношћу лако потроши...»

(НАСТАВИЋЕ СЕ).

[1] F. W. Raiffeisen «Die Darlehnskassen-Vereine etc.» стр. 49.

Употреба комине за поправљање болесних вина

Пропуштање старих вина кроз комину, ради тога да се вина поправе, — чини се често, са успехом; али без сумње млого пута не само без успеха, но са већом штетом, јер се тиме могу вина сасвим покварити, а тако исто и комина. И при томе послу мора се понешто на ум узети, и то поглавито следеће:

Комина мора бити свежа, скорашња, управо одмах чим се оцеди, иначе се на површини брзо обоји, добије непријатан укус и мирис, укисели се, а и запали те изгори.

Кад се вино пропусти кроз комину, оно из ње раствори шећер те тада мора настати врење, којим се шећер у алкохол преобраћа. Ако се врење спречи, вино се може покварити, док се не доведе до тога стања да се може употребити. Ако болесно вино садржи сумпорног гаса (диоксида), у иоле повећој количини, онда ће и врење обуставити. Ово је међу тим обичан случај, јер се свако болесно вино и сувише често од стране невештих људи сумпором закађује, или у закађено буре претаче.

Исто тако, као сумпорни гас дејствује и сирћетна киселина, те због ње, кад је повише има вино тешко и лагано превире, или никако и не отпочиње.

Пошто се обично не може да процени да ли има ових материја што спречавају врење и у којој мери у вину, то је нужно да се најпре изврши проба у маломе, у какој флаши. Ако вино од комине оточено после 3—4 дана при температури 15—17° C не почне врети, онда је ризично са свом количином вина пробу предузимати.

Болестна вина махом имају сирћетне киселине, при пропуштању кроз комину, добила би киселине ове још у већој мери.

С тога се мора површина вина и комине са свим пажљиво чувати од ваздуха. Најбоље је метути је у буре у коме ће се доцније наместити врањ за прев-

ИЗ СЕВЕРО-ЗАПАДНИХ КРАЈЕВА ЧЕШКЕ И ГОРЊЕ АУСТРИЈЕ

(ПУТНИЧКЕ БЕЛЕШКЕ)

(НАСТАВАК)

У Хепској покрајини, виђају се по чешће и веће баре, у којима вода и не пресушује, те се у њима гаје рибе, поглавито шаран. Производња риба у овим барама доста је замашна, те посединицима даје знатне приходе.

Цела ова покрајина има доста сличности на швајцарске крајеве. Оригинална је и са својег особитог стила зидања кућа и осталих стаја, који у многоме опомиње на швајцарски стил.

Насељеност у овим крајевима скоро је искључиво немачка. Да је некада ово било чешко, показују имена села и варопи; али како по несрећи, словенски народи имају свуда највећих непријатеља, те се против његовог утамањења и сливања у друге народе не бирају средства, то је игра грубих и варварских завојевача и овде показала врло успешних ресултата.

II

Бавећи се кратко време у овим крајевима, писац ових редова ставио је себи у задатак, да, по могућству, разбере о двема врстама установа, које за народнокултурно и пољопривредно развијање имају пресудног значаја, и које у овако просвећеној и економно напредној земљи, без сумње, заслужују сваке пажње. Уређење основних школа у вези са *установом школских башта*, као и уређење *пољопривредних новчаних* (*кредитних*) *завода* у овим крајевима, занимала су особито писца ових редова, јер је поузданог уверења, да су ова два питања од животног интереса за нашу земљу, и падати је се, да ће се она и у надлежним меродавним круговима нашим збиља истакнути међу прешним питањима за народно културно и економно унапређење. Да ово разбирање послужи уједно и као мала грађа за правилно решавање тих питања, јесте такође жеља писца ових редака. Дабоме, ова грађа није потекла из опширне студије тих установа у целој земљи, те да се, по томе, она може сматрати као примена на све прилике у овој земљи, него је локално везана само за прилике овог краја. Међу тим, напред смо већ изнели главни карактер ових крајева, који је више индустриски; те по томе и слика ових установа извесно у многоме одступа од уређења и утицаја њиховог, у крајевима *више пољопривредним*. —

О уређењу основне народне наставе писац ових редова поднео је извештај на другом месту.[1]) О свему томе овде је место напоменути само ово: да се основна настава дели на — забавиште, у које долазе (необавезно) деца до навршетка 6 година, *нижу основну* (народну, „пучку“) школу, која траје 5 година и *вишу основну* или *грађанску* школу, у којој се учи 3 године. Забавишта, може се рећи, само су по већим местима, варошима, и махом су још приватне установе. Па и основне школе по селима, нису свуда петоразредне, него има и троразредне и др. Више основне школе само су *среске*; и у њих прелази ђак по свршетку основне (ниже), или из четвртог разреда исте школе. И мушки и женски ђаци уче се под једним кровом, а наставници обојих су искључиво учитељи, изузимајући по 1—2 тако зване „индустријалне учитељице“ за женске.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

[1]) Уредништву „Учитеља.“

рање или суд за то начињен, при чему понека вина, пре тога треба преточити, како би се сумпорни кад, стеља, цвет и т. д. могле уклонити, вино с ваздухом у додир довести, ради подстицања врења. У опште није добро, да вино остане у суду у коме је се покварило, па да му се комина додаје, но се мора у другом суду с комином измешати.

Време, за које треба оставити вино у комини, управља се према томе, да ли је из комине уклоњена шепурина или није. Гди је шепурина уклоњена, ту може остати неколико недеља, без опасности. Од шепурине постане вино опоро, и не сме се оставити дуже но 3—4 дана.

Оточено вино са комине, мора се даље неговати као свако ново вино, суд мора бити пун и са прибором за врење снабдевен.

Што се количине комине тиче, она мора стајати у извесном односу на спрам вина; најбоље у оној мери колико је пре тога шире из ње оточено, толико и вина кроз њу пропустити. У осталом донекле ће се управљати и према стању комине и цељи у којој се пропушта вино кроз њу.

Пропуштање комине може бити од користи

1, вину мутном, које се није избистрило са обичним срествима за бистрење;

2, вину, из кога се не могаше срество за бистрење издвојити;

3, вину, које је због цвета постало слабо и неукусно;

4, вину које се отеже; но оно се мора пре тога у млазовима претакати, пенушати и у јак додир с ваздухом довести;

5, вину, које добија мастиљаву боју, или је се већ умастиљавило;

6, вину судовном, или са другим којим страним задахом;

7, вину цикнулом; но кад је цикнулост у јакој мери, онда не може млого помоћи;

8, вину мутном, које је остало у талогу кад се вино претакало;

9, црном вину, које је своју боју од чести или сасвим изгубило;

10, горком вину; разуме се по себи, да за ово и предпоменуто ваља узети добру комину црног грожђа, па да се цељ постигне.

Мешање болесног вина са здравим или са широм, често се предузима но је махом погрешно, јер се и оно здраво поквари, а кварно се не поправи или само у незнатној мери. Обично млоге болести у вину проузрокују сићане гливице, које се још боље и више размложавају, кад се са широм и здравим вином, помеша болесно аино, те се отуда обоје поквари. Ово кварење често се у почетку не примети, но изгледа болест као «забашурена», чиме се служе по неки људи да своје кварно вино пре с врата скину. Међу тим у виноделској радњи ваља радити вазда смотрено и поштено па чувати своје купце од штете, јер ће се без сумње квар вина доцније показати на штету купца и будућих одношаја обојице.

По Др. Неслеру

О УРЕЂЕЊУ ШКОЛСКЕ БАШТЕ

(СВРШЕТАК)

Нацрт школске баште на хартији треба израдити у сразмери као 1 : 100; а на име 1 сантиметар на хартији да је раван 1 метар у природи. Овакав ће се план моћи лакше пренети с хартије на земљиште. Ваља само нацрт по дужини и ширини изделити на сантиметре, затим исповлачити паралелне црте, и онда ће се цео план налазити у мрежи четвороуглих сантиметара. После овога, а уз припомоћ и шестара, моћи ће се на земљишту тачно избележити кочићима — правац и место појединих одељака и предмета.

Ну, пре но што се почне план остваривати, потребно је земљиште *потпуно припремити*. Ако је неравно, треба га по могућству заравнати (планирати), по потреби и од камења очистити и искрчити. За тим долази дубоко риљање, од чега управо највише зависи доцније успевање биљака у школској башти. Да се ово што боље и потпуније изврши не треба жалити ни новаца ни времена. Риљати ваља од реда, цело земљиште и у дубини 1 m., најмање 60 см. (Упутство о овом риљању може се наћи у књизи I «Пољска привреда« од П. Тодоровића, стр. 159). Посао овај ваља извршити општинским надничарима, а најбоље је погодити ђутуре (на акорд.) Време пак за тај рад подесније је у јесен, или у почетку зиме, јер се земља до пролећа онда слегне а преко зиме и измрзне те се у пролеће може лакше радити.

На местима где буде обележено за *путеве*, ваља земљу откопати за 30—40 см. и ову однети тамо, где треба попуњавати; а на место њено ваља поређати најпре крупнији шљунак или ситније камење, као што се калдрма зида, па преко овога наспе се ситнији шљунак или песак. Као доњи слој може се употребити и срушевина или отпатци од зидања, а у близини фабрике за горњи слој може врло добро да се употреби: пепео, згура и остали отнатци при ложењу машина. Путеви треба да су широки најмање 1 м., а у већим баштама и 1 и по м.; јер иначе, деца, идући махом без реда, у гомилама лако угазе на ивице леја.

Поради сливања воде, ваља путеви да су у средини виши, а на крајевима нижи, управо да им је облик седласт. Овако начињени путеви не само да се брзо суше после кише, те је могућно по њима одмах и после кише ићи у башту, земља се не ће лепити за обућу, него и трава не може кроз њих да пробија те се уштеђује често чишћење (гребање) стаза.

После тога приступа се извршењу осталог програма у школској башти. —

1, *Одељак за баштованство.* У овај долазе — поље (табла парцела) за обрађивање баштенских усева и топле леје. Поље ваља поделити на 3 дела, од којих сваке године ваља по један ђубрити. До овога, а може и даље, биће леје за извођење расада. Топле леје (стаклене) праве се махом покрај зида — ограде, — а окрећу се лицем према јужној страни.

2, *Одељак за пољске усеве, ливадске и лековите биљке.* Поље за пољске усеве ваља поделити на 4 дела, који ће се ђубрити кад за који усев треба. Око овог поља, по окрајцима (рабатнама) сејаће се важније ливадске и лековите биљке.

3, *Одељак за воћарство.* Овај ће се састојати из: семеништа и растила. Растило, у коме се воћке наврћу и одгајивају до пресада, поделиће се на 6 поља. Сваке пете године вадила би се пресадница редом из свих поља, онако како се и засађују; шесте године би се на нађубреном пољу гајили баштенски усеви. По окрајцима ових поља, као и по окрајцима осталих поља посадиле би се патуљасте (ниске) воћке, изменично са лозом и јагодастим воћем,

4, *Одељак за винодеље* састојао би се из: лозног расадника, у коме би се производили прпорци, и једног поља, на коме би се показали неколики главнији начини гајења и орезивања лозе. На згодном месту покрај ограде (зида или тарабе), било би и неколико лоза ломача — палмета, па тако и покрај путева и стаза.

5, *Одељак за цвеће* треба да је ближе уласку у башту, или близу гимнастике и места за сигрaње. Овај одељак биће јаче заступљен у већим баштама и у оним за женску децу. Обично се за цвеће праве леје у разним фигурама, а не правоугласте, као за друге одељке. Веома је занимљиво, кад се у овом одељку удеси тако звани: цветни календар; а на име, — посади се цвеће, било питомо или дивље, по разним лејицама, тако да свака ова претставља један месец (изузимајући зимске), и на свакој да буде врста цвећа, која баш тога месеца цвета.

6, *Одељак за пчеларство.* Пчеланик (уљаник, трмчаник) треба да је начињен за најмање 10 кошница различног, а по највише — система с покретним сађем. Око или пред пчелаником ваља да буде пчелско поље, посејано и засађено различним биљкама, на које пчеле радије слетају.

7, *Одељак за свилене бубе.* Стаја за свилене бубе нека буде наставак од осталих зграда: стаја за стоку или суше (шупе) за оставу. Уз овај одељак иде и остали прибор за гајење свилених буба. А још боље је, ако се стаја за свилене бубе подигне у башти, као павиљон, сличан пчеланику; и тада пред њом ваљало би посадити неколико ниских дудових дрвета.

8, *Кокошарник.* За овај се има начинити стајица за лежење кокошака, а пред њом ваља да буде пољанице за излаз кокошију.

9, *Стаја за стоку* има се начинити за једну или две краве с одељком за телад и млекаром, — за једну или две приплодне крмаче.

10, На згодном месту, а понајбоље као да је у зачељу баште, ваља поређати гомиле разног камења из околине, у виду *брдашца*, па на овима, као и около њих посадити различно планинско биље, шумско дрвеће и остале важније претставнике околне флоре. Овај одељак претстављаће у главноме ботанички део школске баште.

11, *Језерце или рибњак* може се начинити близу, или у средини претходног одељка, или да је на раскрсници главних путева. У њему ће се бриљиво чувати неколико врста слатководних риба, а, по могућству, настаниће се и која барска биљка и животиња (бубе и др.). Близу овога посадиће се и неколико препоручљивијих врста врба за плетење котарица.

12, За зимско *храњење птица*, наместиће се на згодном, мирнијем, месту у башти сточић од дрвета или клупа. Овде би се, нарочито зими, просипале трошице и остали суви отпатци кујински, то ће намамити птице, те ће се у околини прикупљати у већем броју. Још више ће томе допринети *сандучићи за лежење птица*, који се имају понамештати на погдекојој воћки или шумском дрвету. — Сточић за храњење птица може бити гдегод и у дворишту; а више пута може се начинити клупица испод неког прозора школског, на коју би деца остављала трошице од хлеба и ост.

Као допуна школској башти јесте: *легња гимнастика* и *сигралиште*. Овима се може дати место у самој башти, ако простор допушта, или ће се начинити у дворишту. Ако су у башти онда им се обично даје облик округао, а ако су на дворишту може бити и правоугални. Око ових места ваља посадити дрвеће шумско или воћке; па и по средини ваља да буде по које дрво или групица џбуња, са високим дрвећем. Ту ваља да има и клупа за одмарање, а добро ће бити удесити за то и *ладник* (сеницу).

На послетку, врло би препоручно било, на згодном месту у башти наместити важније *метеоролошке справе:* барометар, термометар, кишомер и др. Шта више, ми би смо били управо мишљења, да проматрање и бележење метеоролошких промена буде обавезно за сваку школу, јер је ово — у колико потребно за поуку школске деце, у толико још више и за науку. У ову сврху имали би учитељи шиљати своје дневне или месечне белешке метеоролошкој станици у Београду, или — окружним, које би се имале установити....

Ово су, укратко, главна правила, која би могла служити за уређење школских башта код нас. Не мислимо, да је у овоме све казано о овом предмету. У *„упутству за рад у школској башти"*, постараћемо се да обухватимо и остало, што овде нисмо додиривали.

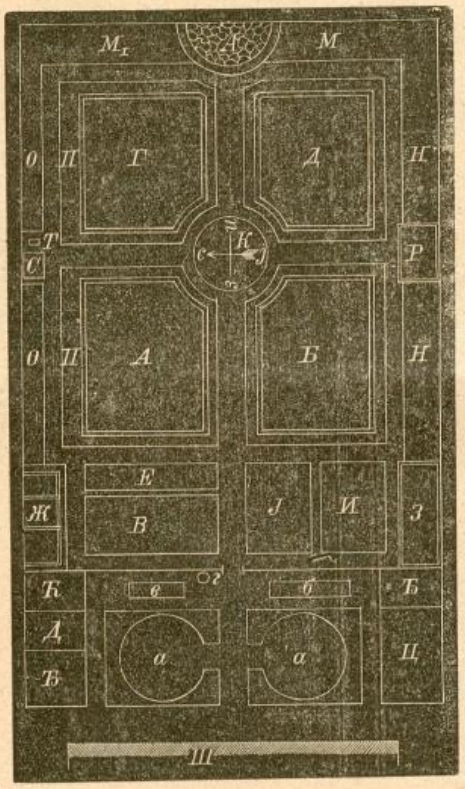

Зарад боље преставе овога што смо напред навели, приказујемо у слици један нацрт (скицу) **школске баште за површину од 500 до 1000 m²**

А, је одељак за баштенске усеве. *Б*, је одељак за пољске усеве, ливадске и лековите биљке. *В*, је семениште (воћно); Г и Д су поља за растило. *Е*, је лозни расадник. *Ж* су топле леје. *З*, је пчеланик; а *И*, је поље за биљке, на које пчеле радо падају. *Ј*, је одељак за цвеће. *К* је језерце (рибњак). *Л*, је брежуљак. а *М*. Н и Н простор за ботанички одељак. М₁, место за хмељ. О О и П и П ломаче, воћке и лозе и друго патуљасто воће. *С*, је сточић за храњење птица; а *Т*, је место за мотеоролошке справе (инструменте). *Ћ*, је кокошарник. *Ѣ*, је стаја за свилене бубе. *Ц*, је стаја за стоку а и а гимнастика и сигралиште; *в* је место за трап (земуницу) *б*, је ђубриште и *г*, бунар. *А* је шупа (суша) и *ђ*, нужници. *Ш*, је школска зграда.

П. Т. Тодоровић-Ѣ.

Прављење пекмеза

Шљиве за пекмез морају бити потпуно зреле, око петељке збрчкане. Све једно је да ли су руком бране или ветром оборене. Ако нису презреле и труле могу се неколико дана оставити да се устоје и за то време постану слађе.

Укувавају се шљиве у бакарном казану или бакрачу лепо орибаном, а може и у лонцима емаљираним

или глеђесаним. У почетку се дода нешто воде и меша да не загори. Коштице се не ваде у почетку, јер од њих добија пекмез пријатан мирис и укус. Да је довољно укуван познаје се по овакој проби: сламка се забоде у пекмез и при извлачењу не остаје пекмез залепљен. Укуван пекмез прогњечи се кроз какво ретко сито, да се одвоји од кожице и коштица. Ово се лако сврши помоћу какве тупе метле, која се најпре очисти преливањем са врелом водом. Овај сок опет се врати у казан изнова очишћен и дотле кува и меша, да се тако згусне, како се кутлача усправно намештена одржи у томе пекмезу. При мешању тако се кутлачом поступа као кад се положено 8 (∞) прави.

Чим је пекмез готов, онако врућ саспе се у земљане ћупове, и добро притискује, да не остану празнине. Ради дужег чувања од плесња добро је затопити ћуп маслом или истопљеним салом.

Саксон. Пољопр. Новине.

БЕЛЕШКЕ

Да растерамо глисте.

Обична глиста, која се по повртњацима налази, живи само у доброј, трошној и нешто влажној земљи, где има довољно црнице, којом се поглавито и храни. Несварени делови земље којом се глиста ранила, излазе из ње у виду веома танких кобасичица, које виђамо по површини земље, где се глисте налазе. У недостатку добре црнице, која би глистама за рану служила, навађују глисте на најфиније жилице наших културних биљака, и тако постају штетне и у пољу и у повртњаку. Да би глисте са таковних места, где би могле да штете, растерали, препоручују „Gard. chronic,“ *дивљи кестен*. Они веле: Треба узети на 1 литар воде једну шаку на треници изтрљаног дивљег кестена, то мало само прокувати, па пошто се олади, онда она места, где се глисте налазе, том водом прелити. То се средство може употребити и код цвећа у саксијама, где се примети да има глиста.

Кад кобила неће да пусти ждребе да дође —

да сиса —, препоручивана су у „Тежаку“ од прошлих година разна средства, да се овоме злу доскочи, али ће следеће бити понајпростије, које препоручује пољски велепоседник Мачински. Он вели ово: Треба у води растопити толико соли, да се вода њом сасвим насити, па том сланом водом треба намазати вимена кобили, која неће да пусти ждребе да дође. Мачински уверава, да га ово средство никад обмануло није. Слана ова вода неће се укварити и може се употребљавати док се год не потроши.

Стеону краву.

Стеону краву, која је дуго времена боравила у једној истој штали, опасно је купити и одвести у другу до сада јој непознату шталу. Међу узроцима, са којих краве „побацивају“, и превелика је узбуђеност, у коју пада живинче, кад на силу промене газду и пашу, стају и друштво. Овом приликом напоменућемо и то, да се код крава, које су у сљед оног узбуђења побациле, ствара нека кужна материја, која може, у једној истој стаји, и друго живинче да окужи, усљед чега ће и оно да побаци, шта више, може и човеку крв да отрује, ако с том материјом у додир дође. С тога је увек опасно руком вадити из таковних крава постељицу. Краву, која је побацила, треба одма одвојити од осталих и одвести је у другу стају.

Може ли се на што употребити плеснив кукуруз или које вариво?

Ми одговарамо безусловно: *да не може*. Има много и много случајева, где су преживари од плесниве ране оболели на плућама, а коњи добили сакагију и друге болести. Сад, лети, много је опаснија плеснива рана, но зими, па је у многим случајевима доказано, да је стока лети, која се најела плесниве ране, одма оболела од „бедренице.“ Кукуруз, боб, пасуљ, сочиво, грашак — не ваља ни зашта, а неда се за употребу ничим ни повратити.

ГЛАСНИК

Овојесење утакмице са домаћим коњима — одложене. „Шабачки „Гласник“ орган друштва кола Јахача „Књаз Михајло“, које стоји под највишом заштитом Његовог Величанства Краља Александра, јавља да је управа кола донела следеће одлуке:

1. Да се све овојесење утакмице са домаћим коњима, које су биле заказане (обзнањене) за трећи *одложе за* **седамнаести** Септембар ове године, јер ће војници свију позиви који су сада сазвани, бити тада опет код својих кућа.

2. Да се у исто време *рок пријављивања и уписивања за те утакмице* (који је пређе био утврђен до 1 септембра) *продужи до 10 Септембра* о. г.

3. Награде, као и сви остали услови за такмичаре остају непромењени.

4. *Поновног одлагања и продужавања неће бити никако ни у ком случају*, јер се на основу раније друштвеног решења, које је на надлежним местима (у министарствима: народне привреде и војеном, и у српском пољопривредном друштву у Београду) усвојено и одобрено, *морају* сваке године сем *пролетњих* обављати редовно и *јесење* утакмице. (Ове последње утакмице (*уницијан*) приређују се увек у спомен *рођендана* друштвеног духовног патрона, великога Књаза Михајла, кога друштво сматра као првог прегаоца око побољшања домаћег соја коња и око уздизања јахачког духа).

О напред реченој одлуци кола Јахача извештавају се сви утакмичари, као и сви пријатељи кола, који ће о утакмицама у Шабац доћи, да личним присуством покажу народу колико им његово економно и витешко побољшање на срцу лежи и колико поштују големе послове и напоре, које коло Јахача неуморно савлађује.

С' погледом на то: што су за ово јесење утакмице услови за такмичаре врло повољни; што су награде у појединим утакмицама веће но пређе; што су утакмице приступне свима тржаоцима домаћих коња у Краљевини; што је рок за пријављивање и уписивање утакмичара продужен чак до 10 Септембра, што ће тад, за превоз путника и стоке у Шабац и натраг, важити спуштене цене како на свима жељезничким тако и на свима дунавским и савским станицама, — желети је и надати је се, да ће се до новоодређеног рока (10 Септембра) пријавити повећи број утакмичара.

*

17 Августа умр'о је Андрија А. Славуј члан оснивач, пословођа и члан управе кола јахача „Књаз Михаило,“ власник и

уредник друштвеног органа „Шабачког Гласника“, који је и о многим привредним питањима доносио лепе расправе, и који је за време целог свог живота показивао очите знаке ватреног интересовања за народну привреду.

Вечан му спомен међу пријатељима народне привреде!

*

Чујемо да је редовни члан Срп. Пиљопр. Друштва г. Ф. Бенђик главни војени марвени лекар умр'о у некој страној бањи.

Заузели смо се да то тачно сазнамо, и да о раду и животу његову што поузданије извешће донесемо.

ДОПИСИ

Врњци, 7 августа 1889 год.

Овамо владају врло јаке врућине због којих сви готово пољски усеви у порасту сасвим посрнуше, ну кукуруз, који се у овој околини највише сеје, одсекао је и свилао у току кишнога времена те тако не изгледа да ће берба тако хрђава бити. Јаке суше спрљиле су скоро сву траву те стока оскуђева у трави.

Косидба је свршена повољно; сена има мало али је добро.

Жетва и вршидба у овој околини свршене су. Стрмнине су штуре и у опште сдабе. Жир је слаб.

У народу владају болести: грозница и велики — магарећи — кашаљ од кога старији и јачи пребољевају, а деца мала махом умиру.

Грожђе је родило неможе бити боље, али не може због суше да наједра него оста сасвим ситно.

Здравље је код домаће стоке повољно.

Митар А. Рајковић
шумар.

Доња Буковица, 7 августа 1889.

Овамо траје јака суша због које је и кукуруз остао рђав, тако исто и сво поврће. Пшеница је пожњевена и врло је рђав доходак и од ње. Воћа немамо никаква осим ора. Сено је средњег квалитета, ма да и њега није много било.

У опште једном речју можемо слободно рећи, да нас је ова година оманула.

Цене су производима ове:

Пшеници	од	100	кгр.	14—15 дин.
Кукурузу	»	«	«	14—15 »
Зоби	«	»	«	6 — 8 »
Јечму	»	»	»	9—10 «
Ракији шљивовици	«	«	«	40 »

Од стоке за сад се слабо шта продаје.

31. јула потукао је град село Царину, и велику штету нанео.

Здравље, како код људи, тако и код стоке, повољно је.

Мих. Т. Јовановић
економ.

Каменица, (срез подгорски), 8 Августа 1889 год.

Пшеница је сажњевена и врше се, тако исто јечам, зоб и крупник. Ова жита негде беху добра а негде слаба, но у средњу руку узев ипак су добра.

Храни је цена:

Пшеници	од	100	кгр.	16—18 дин.
Кукурузу старом	»	«	«	13—15 «
Јечму новом	»	«	«	11—13 »
Зоби	«	»	«	10—12 «

Велика жега и суша уништиле су скоро све позне кукурузе. Између 1. и 2. ов. мес. падала је киша, али је било врло мало. Кукурузи рани прилично су родили местимице, а негде врло добро, у средњу руку род је добар.

Пушнице, у име Бога већ су оправљене и кроз 4—6 дана одпочеће сушење шљива. У овоме срезу нема ни једне пушнице новога система, већ је све стари домаћи систем.

Шљиве није пламењача убила, а добре су и једре.

Виногради су прилично родили, и добро напредују.

Здравље, како међу људима тако и међу стоком повољно је.

Оскудица је у пијаћој води, не само у Каменици, но у целом срезу.

Драг. М. Милановић,
званичник ср. подгорског.

Баталаге, (срез тамнавски), 9. Августа 1889 год.

Од почетка августа време је за сваки рад угодно.

Вршидба жита већ се ово дан два свршава, али рђаво бацају сва стрмна жита сем јечма.

Виногради не изгледају добро. Од велике суше лишће је опало, на сад само грожђе голо о својим лозама виси, и оно је почело да зре али није слатко, и остало је ситно.

Шљиве су изванредно добро родиле (где их није град побио), и род им је врло добар, који ће се најдаље до 15 ов. мес. у сушнице налагати, премда ни сушнице ни лесе не одговарају правилу ни у колико.

Сељаци су махом презадужени.

Михаило Тодоровић,
економ.

ИСПРАВКА

У прошлом — 34 — броју, а у Подлиску треба исправити ове важније погрешке:

1, у 2 ступцу, 4 реду одоздо, место „ружење“ треба: *рушење*, а у 17 и 18 реду место „леденички“ треба: *лоденичко* и *лодени-чки*.

2, у 4 ступцу, 4 реду одоздо изостаје: „*му*“; а у 18 реду место „шварценберга“ треба; *Шварценберга*.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: О потреби и уређењу пољопривредног кредита код нас. — Употреба комине за поправљање болесних вина. — О уређењу школске баште (свршетак). — О справљењу пекмеза. — **Белешке**: Да растерамо глисте. — Кад кобила неће да пусти ждребе да дође. — Стеона крава. — Може ли се на што употребити плеснив кукуруз или које вариво. — **Гласник**: Јесење утакмице одложене. Личне вести. **Дописи:** Из Врњце, Доње Буковице, Каменице и Баталаге. — **Подлистак**. Задруга је корисна и хигијенски. — Путовање по Ческој (наставак). — Исправка.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 36. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 3. СЕПТЕМБРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

Дали да се позно или раније сеју озимице

Код нас је редак онај домаћин, који око Мијољадне сеје пшеницу или јечмове; а редак је и који земљу најпре угари. него кад се хоће да сеје онда се оре и одма за тим сеје, и ако земља није имала маха да се слегне.

Па и како се оре? Плитко, највише са три прста; и онда се чудимо што су нам жита мала, у порасту не бокоре се, класови су мали, и једва на једном да има 10 зрна Кад би се прво дубље орало, а за тим у време сејало, онда би све другчије напредовало.

Ја сам мерио колико дубоко иду жиле од јечма и пшенице у земљу на дубоком орању, и нашао сам крајеве жила у дубини за 10—12 сантиметара. Што је земља била гарнија, жиле су се боље бокориле и ширале на све стране; напротив, где је орање било плитко и земља није добро издробљена пре сејања, онде сам виђао. кад сам пажљиво стрњику извадио са жилама, да жиле у дубину нису продрли више од 5 сантиметара, а нису ни најмање у страну раширене биле, него су све у скупу стојале. Тада их је било највише 5—6; док код добре и дубоко орне земље могао сам их наћи и до 20, на све стране раширене стабљике су биле дебеле, са 10—12 струкова и добро развијеним класовима, у којима је било 20—40 зрна у сваком класу.

Код јечмова и то јарика, који је овог пролећа на добро и дубоко узораној земљи посејан био, у редове зрно од зрна за 5 сантиметира, а редови у растојању 10—15 сантим., поред тога што се добро бокори, нашао сам од једног зрна семена по 180 зрна са тежином 6 грама, узимајући једно на друго, и она омања зрна од заперака или мањих стабљика а у добро образованих класова било је крупних зрна, који, 88, имали су тежину од 5 грама. Ни код озимних јечмова, ја нисам никад налазио да могу толико тежити, него 100 зрна највише 4 грама. Ову тежину налазио сам код јечмова Бестехорна и Хане. У пшенице озимне, нарочито страних сората налазио сам и већу плодност; од једног зрна семена до 260 зрна, преко метра високу сламу, и у 5 грама 90 зрна, наравно како које године.

Но све ове доброте могу онда бити, кад је земља дубоко преорана и при сејању угарна; кад се сеје у редове и зрно од зрна у растојању, а код озимних још и кад је сејање било раније да се до зиме могла пшеница добро убокорити. У више проба сејања и у разна времена налазио сам, да је оно сејање најбољим берићетом уродило, кад су жита пре мразева поникла и добро жиле уватила; а оно жито било је најгоре, које неникнуто читаве зиме лежи у земљи и тек у пролеће клија.

Који су нарочито пазили на клицавост и жилење зрна пшеничног нашли су, да при средњој дневној температури од 9° Ц, престаје бокорење, а клијање престаје при 5°. Код нас се озимице сеју око Митровадне до прве недеље поста, а често, ако у пост буде угодно време, онда се сеје и до Божића. Ја сам нарочито сејао позно да се уверим о клијању — ницању — и бокорењу семена. Тако једне године посејем неку количину пшенице пред покладе; на неколико дана после тог сејања наступише мразеви, те тако ништа у време из земље не ниче, али после тих мразева наступп срећом опет благо време, и семе поче ницати пошто је у земљи лежало 20 дана. што иначе при умереној топлоти никне после 6—12 дана, како је семе плиће или дубље зарођено у земљу. Због овог дугог лежања у земљи није скоро ви половина никла; но и ово што је никло једва се преко зиме одржало У пролеће, кад су дани отоплили, једва се почело кретати и даље расти; стабљике су биле слабе, танке и ниске, није се убокорило, једва са по два три класа, који, зачудо, *пре су почели да класају него раније посејано семе.* А кад сам неколико бокора ашовом ископао из земље, жила је било, слабо су се раширили и плитко су у земљу ишле; кад је класје сазрело, зрна су била мала и лака, ни налик на зрна од ранијег сејања

Једне године сејао сам, опет ради пробе, и у фебруару (7-ог), кад сам видео да неки сељаци сеју озимицу пшеницу, у то време. Не знам, како је код њих

испало сејање, али моје су пробе рђаве биле. Семе је тек после младенаца почело да ниче; ну како су целог Марта биле суше, то се ни с педља у висину није одмакло. Тек, кад су од половине априла настале кише, усев мало боље порасте, у Мају поче да тера у клас, око половине Јуна сазре, али семе би штуро, а слама није била дужа од два педа. Зло и наопако би било да је читава њива у то време засејана била.

Тог сам времена чинио пробу и са сејањем озиме *ражи*; она је за један педао порасла па ту остала, и никако до класа није дотерала. На против до ње, истог пролећа засејане јаре пшенице Noe и Saumir, израсле су и дале плод да неможе бољи бити.

Према овим и више таквих проба држим, да ће се сваки уверити, да *позно у јесен* сејање озимних жита, то јест: кад већ настају мразеви, не вреди ништа и жали Бог оног трошка и труда. Зато, ко хоће да сеје озимицу пшеницу и од ње има хасне, тај нека сеје *раније*; и то: у жупнијим местима и крајевима *најдаље до Петковаче*, а у хладнијим опет најдаље око *Мијољадне*.

Не могу пропустити ову прилику, а да с похвалом не изнесем, како сам већ вићао, да многи о Малој Госпођи њиве ору и при суши; само не знам да ли је било за угар, или за сејање, кад прва киша падне?

Дакле сејање жита раније у јесен свагда се боље плаћа, него позно.

Сретен Л. П.

Утркивање на коњима

Трка у Шапцу, која ће се опет ускоро држати, пружа нам прилику, да прозборимо неколико речи о тој установи. Све што речемо, иде у њезину корист а не на штету.

«Коло јахача кнеза Михаила» у Шапцу врло је вредно и заузимљиво; оно је прво и покренуло мисао о приређивању трка на коњима, и оно се једино и бави тим послом. Колико је тај посао по себи користан, толико је и племенит и патриотичан. Корист је у главном двојака: с једне стране отвара се нашим људима воља, да гаје добре коње за се и на продају, а с друге се у исто доба добри привредници одликују и награђују. У сваком погледу дакле мисао је и родна и похвална.

Али нама се чини: да у програму или правилима тога друштва још нешто недостаје, што би било корисно. А може бити да то у правилима има, али се у практици не изводи. Коло јахача то ће најбоље знати, а с наше стране ми би вољни били да му на ту празнину обратимо пажњу.

По нашем мишљењу утркивање на коњима, као што сад бива, *једнострано је*, и више је налик на параду, него на озбиљан рад. Парадне трке само потхрањују *сујету* и *изглед на добит*, а не утиру пут *разумном газдовању* и спремању јахача за *практичку борбу*. А ово је много пређе и управо у томе и лежи

ПОДЛИСТАК

ЗАДРУГА ЈЕ КОРИСНА И ХИГИЈЕНСКИ

(свршетак)

Наше задружно и груписано имање, које је било докле су задруге биле у целини, видимо како се данас цепа; оде цела земља на сама парчета, а тиме се будућности народној стварају друге невоље, те се ни после неколико векова неће моћи користити наш народ проналасцима науке, да своју земљу обрађује машинама много савршеније него данас. Рационално обрађивање земље могућно је само онда, кад је земља груписана, а не кад је раштркана и подељена на мала парчета, као данас. И из овог разлога мораћемо, кад тад, стварати задруге и земљу груписати, ма како друкчије, ако не може онако као што је било пре. Ако се то не учини већ останемо и даље без заната и домаће индустрије, онда ће се у нас брзо развијати земљорадднички пролетаријат, који ће имати само 5 дана ораће земље, дакле онолико колико се по закону не може продати. Ако се то не учини, наш сељак ће из дана у дан све више сиромашити и све теже своје потребе намиривати, које временом све разноврсније постају, а његов ће подмладак све више кржљавити; он ће се сатрти у радно доба, потрчи сад тамо сад онамо, да што сам посеје и уради, стоку да надгледа, дрва да насече и довуче, по што самац и нема више оне поделе рада као у задрузи, где сваки члан има само један посао да сврши и не растрза своју снагу на сто страна. Па при свем том не зна му се ни ручак ни вечера, увек је гладан, бос и го, јадан и жалостан. У задрузи живот је бољи и уређенији: боља је подела рада, боља је храна и одело, боља нега и у опште веће благостање. Њу дакле треба чувати и одржавати, јер је она и у *хигијенском обзиру* врло корисна установа по наш народ. Где год и данас има задруга, лако је познати чланове њене не само по изгледу с поља, по бољем оделу и ношњи, него и по свачем. Грађани једне задруге обично су напреднији, развијенији, здравији, вићенији и угледнији од оних јадника самаца и инокосника. Такав им је и подмладак.

А шта видимо код инокосника? Беду и невољу, грозне случајеве, као да им се свети и сама природа. Доста ће бити да наведем овде као очевидац само два случаја: један у књажевачком округу пре неколико дана, а други у ужичком округу пре 4 године.

У једном селу муж и жена оду у поље да жању жито; код куће оставе мало дете од 2 године и девојчицу од 6 година да га чува. Више нису имали никога у кући. У радно доба године инокосни људи немају кад себи да спремају бољу храну, већ се обично задовољавају оним, што на брзу руку могу спремити. Некоаико печених кромпира, кувана кукуруза, лука, киселице, ако је пост, иначе мало сира а и воћа то је све. Исто дају и својој нејакој дечици (место млека, пилеће чорбе и т. д.) У сред таке недовољне и тешко сварљиве хране врло лако добијају акутни и хронични катар у цревима и желудцу, од чега чак и одрасли постају тупави и кржљави. Тако је било и у овом случају. Отац и мати оду на посао, а деци туре у шаке клип кукуруза, или комад суха хлеба. Свињче, тумарајући око куће, уђе и у кућу,

прави задатак те установе. Другојачије радити значи омашати свој циљ. На сваки начин, ако су друштвена правила узрок те празнине, треба их изменити; ако пак нису, треба одмах дати други правац ствари.

Утркивање на коњима, као до сад, не одговара свом задатку. Трчање само равницом тако рећи као по гајтану у једном правцу, није оправдано. Трка се изводи и на други начин. Може се трчати и у разним правцима и у разним путовима. Ти путови не смеју увек бити равни као по длану, нити опет прави као стрела; они могу и морају бити свакојаки, јер је баш то и потребно. Управо у томе и јесте вештина и победа доћи до мете, савлађујући на путу разне месне тегобе, као узбрдице, низбрдице, ровове и друге свакојаке прелазе. Најзад, лако је јурити равним путем или пољем, али је мучније трчати или касати уз брдо, низ брдо, прескакати ограде, газити реке, проћи кроз шуму, преко мостова и т. д. А да би се та вештина постигла и у јахача и у коња, на томе друштво треба да поради својски и живо, јер у томе се огледају и умешност и брзина не само коња него и јахача. Јахач не сме да представља на коњу нему слику или кип. И по томе механичко утркивање, као што је било до сад, није за нас; то би било само раскош и подражавање туђинима, а нама није до тога. За нас је оно што је добро и корисно, једном речи, што је практично. У том правцу и на овај начин треба од сад коло јахача да приређује своје трке, ако жели да подигне у земљи бољи сој коња и да створи множину добрих јахача. Једно вредно и предузимљиво коло јахача, као што је оно у Шапцу кнеза Михаила, оно је у стању да преобрази свој досадашњи рад на општу корист и онога краја и целе домовине.

И остали практичан свет ван нас поступа у том погледу овако, као што ми ево нагласисмо, а не онако, као што је то друштво радило до сад. Нама ће мило бити, ако нас то друштво буде схватило, као што треба; али још ће нам милије бити, ако оно у свом подузећу удари путем, који води стварној поправци свију махна свога родољубивога рада. Нама је највише стало до тога, да се учини задовољан успех на пољу једне важне гране нашега сточарства, а у исто доба и да се створе у нашим редовима врсни јахачи за *одбрану отаџбине*, по што смо ми у опште слаби јахачи. Истину ваља признати и поправити се.

Ј. П.

О потреби и уређењу пољопривредног кредита код нас

(НАСТАВАК)

II

Од многог броја пољопривредних кредитних установа, ми ћемо да се задржимо на једном облику, или систему пољопривредног кредита, који, по нашем уверењу, може најбоље да одговори привредним погодбама пољопривредника код нас. Том систему служи као основа, тако зване: «*Рајфајзенове задруге за позајмицу*», које су међу пољопривредницима у Герма-

нађе на мало дете где лежи на простирачу, отме му и поједе хлеб, па му онда почне гристи и прстиће од ногу и све их изгризе. Старија девојчица — чуварка — ту није била; она је била отишла с другом децом у поток, да се купа, а кућу с малим дететом оставила. Суседи чују писку детињу, дотрче, али сад је већ свињче почело било откидати и прсте од руку, а дете, сачувај Боже, да свисне од писке. Брзо су га донели мени у болницу у Књажевац, помоћ је указана, раздробљене кости повађене ране превијене, али дете ће остати богаљ на свагда.

Други случај био је такав исти, само што је дете било остављено на пољу у трави са још двоје одрасније дечице. Долети стршљен и својом жаоком убоде дете у руку, која му брзо и отекне, и од тога дете умре за 12 сахати. Инсекти, који падају и на разне трулежи (лешине, труло воће и т. д.) примају у се и отровне материје (бактерије), које се у свакој трулежи развијају, и са убодом својим они могу тај отров и у крв човечију унети, од чега према јачини и квалитету отрова (бактерија) и смрт у многим случајевима доћи може. Тако је и овде било; дете је умрло од отроване крви. И овај случај десио се опет у инокосној и сиромашној породици.

Овако жалосни случајеви зацело не ће се готово никад десити у задружним фамилијама, где се старим женама и редушама деца остављају на чување, кад остали укућани оду на рад у поље. Па зато опет велим, чувајмо наше сеоске задруге, јер су и хигијенски корисне.

5. августа 1889.

у Књажевцу.

Др. Милош Т. Кандић
окружни лекар.

Из «С. Независности».

ИЗ СЕВЕРО-ЗАПАДНИХ КРАЈЕВА ЧЕШКЕ И ГОРЊЕ АУСТРИЈЕ

(ПУТНИЧКЕ БЕЛЕШКЕ)

(НАСТАВАК)

Ни у вишим ни у нижим основ. школама није *предавање пољске привреде* прописано као засебна дисциплина (предмет); него све што ученици сазнају из пољске привреде, то је узгредно при предавању познавања природе и из читанака. У вароши немају ни школске баште; док по селима, и ако је законом одређено, да школске баште „*треба*“ да буду, скоро их свуда има. Учитељи, — школски управници — сами их управо од своје драге воље, уводе, а за то од општине, а још мање од државе, немају скоро никакве материјалне потпоре. Мишљење је код учитељства у *вароши*, да су им школске баште непотребне с тога: 1, што махом имају добро уређене гимнастике; 2, што се по плану наставе, не могу упуштати у специјалности, по што за то имају доста специалних — занатлиских, пољопривредних и др. — школа; и, што за познавање природе имају добро снабдевене кабинете природнина.

За сеоске школе законом је прописано, да школа мора имати земљишта, на употребу за школску башту. Подизање и начин уређења школских башта, као што је напоменуто, остављено је на вољу учитељу. С тога, ми налазимо школске баште, које носе у главноме тип *ботаничке* баште (на пр. у Фишеру код Карлове бање); уз воћарство, баштованство и цвећарство, с једним простором за сиграње и гимнастику; док на другом месту

нији, па и другде, нашле најбољег одзива, те је то доказ, да се оне збиља могу сматрати као најпризнатији облик добро уређеног пољопривредног кредита»[1]

Почетак Рајфајзенових задруга за штедњу и позајмицу учињен је у рајнским областима (у Германији) међу самим пољопривредницима; а од ових су после оне примљене и код занатлије — варошана[2] Године 1849 поникла је први пут мисао за такво удружење али истом 1864 добило је удружење садашње име. Већ 1876 године било је таквих задруга у тим крајевима преко стотину. Ну, у то доба радило се и на оснивању кредитних удружења по систему Шулце-Делићевом, који је изашао као отворени противник Рајфајзеновим задругама.

Разлику између Рајфајзенових задруга и Шулце-Делићевих кредитних удружења овако повлачи један немачки писац «Суштина и циљ Рајфајзенових задруга јесте, да се пољопривредници отресу зеленаша, и да им се да могућност, да постану своје газде, снабдевши се модерним средствима за производњу, — противно кредитним удружењима Шулце-Делићевим, којим се иде на то, да се опадајућем стању само живот продужава». Разлика ова потиче из начела, на којима се подижу установе оба ова рода; а на име, — док се организација Рајфајзеновог система развија *оздо* и има карактер етични, по хришћанском учењу: «љубав према ближњему», те је искључена свака шпекулација и грамзивост за добит, дотле Шулце-Делићев кредит организује се *озго*, поглавито с помоћу новца капиталиста, који као и за свако друго предузеће, траже достојну награду. —

Задруге Рајфајзенове[1] су локална удружења, и обухватају једну парохију, или највише једну општину, са просечно 1500 душа. Ступање у задругу слободно је сваком грађанину општине, па и женскињу. Чланови су без разлике — сиромашни као и богати; па за то је и улог као и начин уплаћивања тако нормиран, да ово не буде тегобно сиромашнијем човеку. Сваки члан може имати само један удео; а осим тога, задруга прима и свачију уштеду, па и у мањим вредностима. Чланови стоје у неограниченој обавези (солидарности) с целим својим имањем; а то управо и уједчава стабилност и солидност овим задругама, много јаче, него ли варошким штедионицама на акције и др. међу тим, ова обавеза није за богатије тако опасна као што би се на први поглед могло казати; јер руковање и надзор послова задруге махом се њима и поверава, те имајући они у виду општу корист, а избегавајући штете добро цене кредитну подобност и поверење (моралитет) свакога, који зајам тражи. Осим тога, задругарима се забрањују сваки опасни послови (операције), па и резервни фонд, на умножење којега особита се пажња обраћа, служи као залога за случајеве штете.

Зајам се даје само члановима задруге. Зајмотражилац мора да означи на шта ће новац да употреби. За сигурност тражи се: залога сигурних хартија од вредности, на које се даје зајам на $^1/_3$, или непокретно имање, чија вредност ваља да буде најмање 2 пут већа, него што је сума зајма. Има и «текући рачун»

[1] У Аустро-угарској заступа овај систем проф. Др. *Мархет*, који је на позив Мађарске владе израдио пројект за потпуну организацију завода, које долазе у састав овог система. Огледи се на основу овога чине и у Хрватској («Тежак 1882 бр. 5); а и велики «рустикални завод» у Галицији глава је кредитним заводима, установљеним по овим начелима.

[2] Рајфајзен био је тада као *сеоски кмет* («градоначелник»).

[1] F. W. Raiffeisen «Die Darlehnskassen-Vereine etc.» страна 18—147.

у школској башти заступљено: воћарство (расадник) с баштованством и пчеларством (у Доњици код Карлове бање). И што има у овим баштама подигнуто и уређено, све је то махом извршено личним трудом и трошком дотичних учитеља, јер је и тамо — иста песма као и код нас! — врло тешко учитељу добити помоћи и личне послуге од општине.

За приказ школских башта ми смо изабрали ове две: у Фишеру, где је петоразредна (нижа) основ. школа, под управом „главног учитеља“ (Oberlehrer); и у Д. Доњици, где је тороразредна основ. школа.

Школска башта у Фишеру велика је око 3 ара, у правоугаонику.[2]) Ограђена је тарабом од кратких смрчевих мочица. Земља је кршевита и врло осушна. Распоред је овакав: добра половина (2 парцеле) земљишта је ботаничка башта, сређена по Линеовом систему; $^1/_4$ је под воћним расадником и врбама; а остало је поврће и цвеће. За 1 метар около, дуж ограде, је разноврсно питомо и дивље дрвље и шибље измешано са високим и ниским воћкама. На сре окрађи, скоро у средини баште, налази се басен (јама), напуњен до половине водом, у којој расту неке водене биљке (водена ружа и др.), а има и риба; око овог басена су врбе. Вода се до басена спроводи отвореним јарковима од дасака. Бунар са шмрком до саме је баште. Са баштом се граничи и летња гимнастика. Окрајци поља (рабатне) на стрэни путева су побусењени.

По свима знацима, уређивач ове баште је страсни следбеник ботаничке науке. Осим биљака из околине, за што потпунију систематику, он је набављао и биљке изван своје земље, па и неке ретке. Осим многих других, спомена заслужује и Eucaliptus globulus (дрво за мочваре, или како га Немци зову „дрво против грознице“), које држи у саксији. Да би имао што више сората врба, добрих за плетење кошарске робе, он их је набављао из Клостернајбурга.[2]) Многе и одличне сорте воћа такође је споменуо. Али није могао одолети срцу а да се и на своју општину не потужи, како му за све то није ни једном паром помогла, него је од своје сиротиње одвајао. Чак се не могу да сложе, да му бар која добра кола ђубрета за башту довуку.

Па и послове у башти, скоро све сам, уз помоћ својих млађих ради. Ђаке врло мало може на пете да употреби, пошто су то деца махом радничких фамилија, које се за послом непрестано сељакају. Једва их по неколико може ухватити при навртању, док се женска деца редовно занимају око цвећа и поврћа.

Ваља нам напоменути још, да је овде уза саму школу и расадник украсног дрвља и воћака друштва за улепшање овог места, који је простором знатно већи од школске баште.

Школска башта у селу Д. Доњици (Donice) још је мања од описане, и врло мало одступа од обичне кућевне баште. Облика је паралелограма; дели се на 2 главна поља (парцеле), растављене путевима, на којима је заступљено: баштованство, воћарство и

[2]) План ове баште има много сличности са нацртом школ. баште, донесеном у пр. бр. „Тежака“ ов. г.

[2]) Ваља нам приметити, да се у овом крају у опште врло мал вића врба. Писац је прошао позамашан комад пешице покрај реке Хеба, па нигде једног шиба да уочи. Место врбе је све сама јова (јалша).

али за то је потребно јако јемство у непокретном имању, или залога хартија од вредности

Интерес је $4^1/_2$—$6^5/_6$ %. Дивиденде нема; него се на улоге плаћа интерес, по могућству, толики, колико се наплаћује на зајмове, или колико се плаћа на новац, који се прима «на штедњу». Велики део добитка одваја се за резервни фонд.

Већи зајмови, као за куповање стоке справа, земље, оправку и подизање зграда и т. д., враћају се с отплатом (амортизацијом), у року 1 до 5, па и 10 година; а мањи зајмови, враћају се, по правилу, после прве жетве, до Новембра, најдаље до краја Децембра.

Управа је бесплатна нема ни «тантијема», која је много пута узрок, те управа и службеници појединих кредитних завода у жудњи за што већим добитком, предузимљу и недозвољене послове, а све на штету зајмотражиоца. Од службеника (функционара) довољан је задрузи некад само један; па и овај махом ради уз малу награду, као споредни посао, јер се те дужности примају општински званичници, учитељи, свештеници и други интелигентни људи у селу. Ови су уједно и највећи пропагатори за овака удружења, те због тога, а и пошто су они интелигенција сеоска, дужност им је управо, да и у унутрашњим пословима задруге узму највећег удела...

На оваким основама темеље се и овакав дух провејава кроз Рајфајзенове «задруге за позајмицу», у којима је оличен циљ: да путем поправке моралних и материалних односа уклоне сиромаштину из сеоског становништва. Удружења су самоникла; њих подижу и одржавају они, који непосредно и подједнако осећају потребу за помоћ, те им је у узајамном интересу, да помоћ ова буде што лакша а и што бржа, под општим гарантијом. Капитал, на који се задруге у главноме ослањају, јесу уштеђевине чланова; те по томе, ово утиче и на неговање штеђења и марљиво улагање лежећивог новца, којега свагда и у сваком сељаштву има. Узајмна обавеза према задрузи утиче опет и на неговање поштења, те с првим врлинама чине јаку залогу за безгранично просперирање овако благодарне установе.

Материјалне користи од Рајфајзенових «задруга за позајмицу» јесу: што је стопа интереса на зајмове, која се у њима нормира *најприближнија проценту добитка* (чисте заслуге рентабилитету) у пољопривредној производњи;[1] што се зајмови дају поглавито на јемство *непокретне* (имобилијарне) *имовине*, а тај начин признат је као најпрепоручљивији за пољопривреднике; и што се зајмови враћају онда, кад је пољопривреднику понајзгодније, кад прибрате плодове свог рода може у новац да претвори, — а већи, враћају се *с отплатом, без одказа*, што је такође једна важна погодба кредита за пољопривреднике, по што се већи зајмови и узимљу махом на предмете, који се кроз дужи низ година потпуно исплаћују...

Потребе кредита код појединих задруга некада су веће, него што може достићи капитал једне задруге; код других међу тим, налази се можда капитал, у неко време више него што је за онај мах потребно. Из ових узрока задруге склапају међу собом *савезе*, а ови установљавају по један заједнички кредитни завод под именом: *«Пољопривредна централна благајница за позајмицу»*

Овај је завод[2] удружење на акцијама; и има задатак: да се бави банкарским и кредитним пословима, поглавито с обзиром на потребе пољопривредног становништва. Акционари су само Рајфајзенове задруге; а примају се у друштво и остала слична удружења с циљем за унапређење пољопривредних одношаја.

Свака задруга обавезна је да суделује са 5 акција по 1000 марака (1200 дин.) ни више ни мање; а од ове суме уплаћује се 10%. Акција гласи на име; по томе, оне нису берзанске хартије, па и пренос може се учинити само са знањем завода. Задруге, односно чланови ових, стоје према заводу у обавези. — Дивиденда се своди на стопу интереса, који задруге плаћају на позајмљени им новац, а највише 4%.

«Пољопривредна централна благајница за позајмицу» регулатор је новчаног стања задруга; она је уједно и посредница за набавку већег капитала, нарочито оним задругама, које се после тога установљавају, па још не располажу довољном новчаном готовином. У случају, кад нема новаца, она зајми на «текући рачун» од других банака или кредитних завода, а за то даје довољну гарантију у солидарној обавези савезних задруга, као и својим резервним фондом, у који улазе знатни вишци, што остају по исплати интереса на име дивиденде.

«Пољопривредна централна благајница», дакле је место, где се сустичу све једнолике тежње појединих задруга, а одакле опет задругама шиље се покретна

неколико пољских усева. Осим тога, по окрајцима ових поља има неколико лепих џбунастих и других облика воћака, јагода и јагодастог воћа. Мали пчеланик у једном украјку баште, као да најлепше заличује овај мали кутић. Наслон је начињен од дасака и има 2 реда кошница — по највише: купастих и ваљкастих од сламе и измењене гравенхорстове. Учитеља веома занима пчеларство; и у овоме, како се вели; са свим је „код куће", јер је о пчеларству необично много разговарао.

Мањи простор, па се могао и чистије урадити, и ако се ни овде не могу са земљом похвалити, јер је такође кршевита и од природе посна. Учитељ марљиво прави компостне гомиле; те их баца, кад је потребно у башту; а и за заливање укопао је неколико буради од петролеја, те, нарочито поврће, снабдева водом. Деца овде више суделују у раду, јер су мештани староседиоци, занимају се више земљорадњом.

Како ова школа, тако и она у Фишеру, сасвим су покрај главних друмова, па и баште су им већим делом према друму, те пролазницима јако скрећу пажњу. Школска зграда у Фишеру је трокатна са потпуном и врло рационалном опремом; нарочито је богата збирка природних и географских учила, која се набављају из државних средстава.

(НАСТАВИЋЕ СЕ).

---

[1] У државама, које су мање економно развијене, у који ред долазимо и ми, капитал уложен у пољ привреди укамаћује се са 3—4%; у Холандској и Енглеској са 5—6%, а у Немачкој, по Голцу («Landw. Taxationslehre») са 6% (капитал у земљи и зградама са 3·5—4·5% у инвентару са 5—7%; обртни капитал са 7—9%).

[2] Reiffeisen у спомену ом делу стр. 162—185.

снага, те се не осећају изоловане, усамљене, и коме многе задруге могу да захвале за свој леп напредак. То је место, које међу задругама негује солидарност, поштење према узајамним обвезама, као год што такве врлине гаје задруге, међ својим члановима, а све укупно чини, онај здрав темељ, на коме се диже солидна зграда овог система. На кратко: боља органска целина извесно не би се могла пожелети, него што су онако просте јединице, — задруге према своме савезу односно Савезној «централној благајници», и ове опет према задругама; а у томе је сав Рајфајзенов систем пољопривредног кредита!...

Да наведемо овде и један суд комисије, састављене од једног професора народне економије, (Др. Насе-а), једног директора банке и члана надзорног одбора једне уважене банке, коју је пруски министар пољске привреде одредио 1874 са задатком, да развијање и рад Рајфајзенових задруга испитају. У поднетом извешћу, (1875 год.) између осталога комисија се овако изражава.[1]

«Усуђујемо се отворено рећи, да је велики део задруга, које смо ми прегледали, учинио на нас врло повољан утисак, и да су се кредитни одношаји сељака, који су пре кратког времена врло тражави били, овим задругама знатно поправили..... Исто тако похвално можемо рећи и о члановима управе задруга. Изгледа нам, да су подпуно дорасли за свој задатак и полажу на то свуколику бригу. Често смо нашли међу управницима људе, који немају никаквог личног интереса у опстанку задруга ступили су у ове јединствено у жељи, да своје потребите суграђане помажу па се примили и управљања истим. Књиговодство и касоводство задруге отправља, уз незнатну награду учитељ, шумар, порезник, па и по гдекоји сељак»..

Није чудо дакле, што је Рајфајзенов систем, а нарочито његове задруге, скренуле пажњу свега образованог света, а научници у њима налазе рационалне здраве основе за сва мања привредна удружења у опште. —

(свршиће се)

[1] Reiffeisen (4 издање) поменуто дело стр. VIII.

О нашој ужарској индустрији и производњи конопље.

Познато је, да су Лесковац и Врање готово једина места у нашој земљи, где се конопља у толико гаји, да има чак и своју малу индустрију „ужарство.“ Индустрија ова благодарећи енергичности лесковачких и врањанских трговаца, толико се подигла, да се чак и на стотине хиљада килограма извози на страну. Пијаце тој нашој малој и готово јединој агрикултурној индустрији биле су суседне земље: Влашка, Бугарска и Турска; некада пак био је чак и неки део Аустрије као и Босна. Али од тих пијаца сада су нам остале једино Бугарска и Турска, а све остале су нам затворене. Ну, као да нам и Бугарска већ затвара своје границе, усљед нерегулисаног трговачког уговора, и још мало, па наша ужад нећемо имати где да извозимо, и онда, само ћемо се сећати негдашње производње лесковачке и врањске конопље и индустрије ужарске. Већ је и сад осетно, да се конопља у Лесковцу мање сеје но што се некада сејала.

Ну то је све ништа на спрам једног факта, кога сам ових дана овде у Београду приметио и изучавао. То је на жалост: *да ми, у нашој сопственој земљи, не трошимо нашу индустрију, него сами себи конкуришемо страначком.* Ево шта сам приметио:

Код неких наших београдских трговаца, који тргују ужаријом, распитивао сам, од куда они добављају овој еспап. И о чуда! кад ми рекоше, да сву ужарију добављају из Новог Сада и околних неких „мађарских“ села! Па зашто то? Ево зашто:

1. Њихова су ужад углађенија и боља за око, но што су наша, а на то пазе наши потрошачи

2. Добављају их по 38 до 50 и 60 крајцара кгр. пошто их у Лесковцу не могу добити.

3. Подвоз их кошта само 30 и некокико крајцара — на лађи пропелеру — од 100 кгр. док од Лесковца до Београда морају платити по 5 дин. и неколико пара од 100 кграма.

4. Ђумручина — царина — није бог зна колико велика.

Ето зашто имају бољи рачун наши трговци да не троше нашу домаћу производњу, но да је увлаче са стране. Они су, веле, пробали па им је овако боље.

Па сад, како изгледа у перспективи наша ужарска домаћа индустрија и производња конопље? Како изгледа једна грана домаће привреде, која је читав један крај богатила, почињући од сељака и занатлије — ужара — па до трговца? Што је још жалосније, и Ниш троши ову ужарију и конопљу из „Прека“ и ако је, тако рећи, један корак од Лесковца!....

Перспектива је овака:

Са стране се увлаче конопци и кудеља и одомаћава код нас, на штету наше сопствене производње и индустрије. Значи: сами себи затварамо своју сопствену пијацу нашим производима и припремамо земљиште туђој индустрији и производњи, презирући и запостављајући своје.

Зар ће бугарски трговци вечито стајати скрштених руку, а да не пронађу јевтинији и бољи извор ужарије и кудеље за своје потрошаче? За боље да увозе ужарију и кудељу из Аустрије, и то можда још и нашом помоћу.

Бугарска држава такође неће стојати скрштених руку, већ ће и она подизати у својој земљи производњу кудеље, као што већ и чини.

Турска је врло несигурна, да би наши трговци смели од вароши до вароши и од села до села ићи, и протурати свој еспап, као што то сада по Бугарској чине.

Влашка је сасвим затворена, а о Босни и не говорити. И онда?

Онда ће наша дивна и многобројна „конопљишта“ постати просте баште и њиве, са којих никада наш сељак не ће имати оне користи, које сад има од конопље. Напустиће се гајење конопље, и сељаци ће је сејати колико за своје сопствене потребе.

Онда ће хиљадама наших занатлија — ужара — постати пролетаријат, који ће само од дневне наднице живети. То је већ и сад приметно, јер и сад не добијају више за свој мучни и тешки рад но по 2 гроша дневно.

Онда не ћемо имати онај милион и више динара од куда да добијемо, као што га сад за конопље и ужарију добијамо, и за толико бићемо сиротнији.

Ето каква нам је перспектива у нашој ужарској трговини, индустрији и производњи конопље, која производња је непосредно везана *за* наш сељачки сталеж!..

Па шта да се ради? Ваљда нећемо дозволити да таку перспективу фактички дочакамо?

БЕЛЕШКЕ

Справљање вина од комине.[1])

Код нас се обично, пошто се вино оточи, у комину успе подоста воде, која са комином измешана даје вино, названо „шилер“ или „чипер“ који се даје млађима и радницима, а често се досипа воде још онолико колико се оточи. Мени је један наш виноделац из Пожаревачког краја казивао: да је једне године тако начињен шилер боље продао, него саму првоточевину од вина. Ја сам године 1866 кад ми је град побио виноград баш у очи бербе, и у место што сам обично налазио по 60—80 акова вина, тада добио само једну десетачку, али тако изврсног вина да сам га у стакла разлио, па га и данас имам и ја сам га г. Милутину Савићу, кад је за Париску изложбу прибирао и тражио вина износио, те је коштао, а и многима сам пријатељима па и о самоме дану мога јубилеја давао, да га пију, и сви су признавали да је изванредно добро. А и морало је изванредно бити јер оно грожђе, које је град тукао и сваки грозд начет био и исцурио, оставио сам неко време необрано, те су постали као све сами сушкови. — Кад сам вино оцедио у комину сам сипао воде (сад се не опомињем колико), и за тим на пролеће, правећи кућу, давао сам ту водњику мајсторима да пију, и они су је пили у сласт све певајући и говорећи; да никад нису пили тако добро вино. И истина, кад сам га и сам окусио, видео сам, да је та водњика била много боља, него неких година (кишовитих и кад грожђе добро несазре) обична вина.

Да сам онда знао за „петиотовање“, ја бих са малим трошком начинио не само десетачку, него и до тридесет акова вина, а комина је снажна, да је и четири тута насипање воде могла поднети и вину добру и светлу као рубин боју дати.

Имајући случајног искуства, каква вина могу бити кад је комина добра и кад се у њу сипа вода, ја сам пошто сам за петиотовање дознао пробе чинио, и уверио се, да се од комине и воде са придодатком неке части шећера могу начинити врло добра и питка вина, и то такова, која се равњају са винама већ од године дана старим; и ја сад према томе искуству, ако ми филоксера сатре сав виноград, нећу га више ни подизати, него ћу куповати неку количину грожђа и правити вина колико ми устреба за кућу и да пријатеље послужим, и то са вином много бољим него што би га из мог винограда могао имати. Ја сам после тога правио више година пробе са петиотовањем и овим сам поступком потпуно задовољан, те га могу и другима препоручити; и лањске сам године узео неку част грожђа из винограда добро познатих Ритопечких, и неколико сам га дана протиро по даскама и сунцу изложио, да се провене и боље сазре, и добио сам вино, које не уступа Менешком ни Бордовском, а за тим сам од комине са придодатком воде и шећера добио још трипут толико вина, које је врло питко и рубинске боје, и које се многима боље допада, него и сама прва винска отока.

Ово и овако справљање од комине вина, нарочито би се могло препоручити у оним винским годинама, кад је грожђа мало али добро зрело, као што сам ове године[2] видео у селу Бајевцу (од Уба идући у Ваљево). Тамо одем 6 Септембра у село Бајевац (где могу на гласу бути вина као и у Гвозденовићу) код газда Продана Михаиловића и затечем га при самом свршетку бербе (последње возионице), од ког дознам, да је од 20 мотика винограда нашао само 20 чаброва кљука (чабар му хвата 60 ока) Рече ми, да му је виноград доста добро био понео али пре бербе на три недеље удари неки врућ ветар пламењача — и много грожђе спржи док још није било ни добро сазрело. То сам и сам видио, али и то, да оно, што није спржено-опаљено — да је тако слатко и зрело да се прсти лепе, и шира, коју смо по доста пили, тако је слатка, какву скоро нисам пио ни видео, само ми је жао, што нисам понео широмер, да измерим од колико је гради, али судећи по сласти шире и многим сушковима[1]) држим да ће бити ако не и превазићи 100 гради, а од овакве комине, са малим додатком шећера; дао би се начинити добар шилер управо вино, које би врло добро платило недостатак бербе, и сав трошак учињен око радње у винограду; што се иначе, мекар колико се скупо вино продало, са нађених само 20 чаброва кљука, неможе исплатити.

Сретен Л. П.

[1]) То је названо, по имену „Петиота“ који је први пронашао начин, како се од комине, пошто се вино оцеди, може опет начинити вино, исто тако добро, — Петотовање.

[2] Писано 1888.

[1]). На жалост видео сам да су се сушкови одбацивали, и кад сам запитао шта то чине, добио сам врло глуп одговор. „због тога што сушкови усишу много ширу“, а напротв натруло и греш брато је и бацано у чаброве. О! колико поука наш народ потребује, и да му се многе предрасуде избију из главе?! само не писањем, него на лицу места и у згодним приликама, као што је ова била; иначе овај је млад човек доста интелигентан, виноград му је добро урађен био, (као што и сам рече, „боље је и мање имати винограда и добро га радити“) Он је један у стотини, ког нађе да зна каламити воће, само у процен по ја му показа и начин очења са пупама, и он је одма схватио. Кад му примети да сам у другим виноградима видео, да су подсецани гроздови од апте, он разуме шта с тим мислим и рече „ја за моје вино гарантујем (његова реч) да нема оптуге“. Истина у његовом винограду нема траве „Оштрик“ наподобије трске), као што видо у другим виноградима.

ГЛАСНИК

Са београд. учитељске школе. Наступајуће школске године биће у овој школи један четврти разред (по старом закону) и два одељења трећег разреда (по новом закону), којим се свршава учење. Како се по новом наставном плану пољска привреда има предавати са 3 часа недељно, то ће идуће школске године бити у овој школи 10 часова (недељно) за предавање пољске привреде.

Осим тога, по новоме уређењу у споменута два одељења трећег разреда има се тај предмет предавати под именом: „*Пољопривредни радови*“. По самом овом називу види се, да се предавање пољске привреде од сада мора, ако не искључиво, али поглавито састојати из практичних пољопривредних радова, или да је у тесној вези са предметима, о којима се предаје.

Овако схватив речени пропис, управа школе, на предлог дотичног наставника, живо се заузела, да школа дође још ове године до свог поља за рад. Још прошле године, једва једном, успело се, да се на тај циљ прибави од општине земљиште, које би било подесно за тај посао. Боље место и на бољем положају, у целој околини београдској, не би се могло наћи, него што је оно, које је школска управа од општине добила; — а то је спрам споменика на Врачару, покрај друма крагујевачког.

Начињен је предрачун за уређење ове *школске баште београд. учитељске школе*, и сума за то стављена је већ у буџет који је поднесен г. министру просвете и црквн. послова. Не сумњамо да ће г. министар прихватити овај одлучни предлог, који са школско — научног гледишта има велику важност; а и одобрење Народне Скупштине не ће извесно изостати, за једно такво корисно предузеће, које засеца веома у просвету и економију народну.

Земљиште је толико велико, да се може употребити: — *један део*, као вецбалиште за ђаке; *други* — као „угледна школска башта за основ. школе“ и *трећи*, као искључиво „ботанички врт“ — флоре београдске. Према томе, уређењем целе баште руковаће наставници: пољске привреде и ботанике (— сада Паја Тодоровић и Борисав Тодоровић).

Настојаће се, да се радови отпочну још ове јесени, — ма и пре одобрења кредита, у колико се ови помоћу ђака могу извршити.

Ми поздрављамо овај почетак!

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва“.

Деветнајеста седница држана 27 маја 1889 год.

Били су: потпредседник г. Св. Милојевић, благајник г. В С. Богдановић, одборници: г. г. Анта Крагујевић, М. М. Савић, А. Љ Поповић, Јаков А. Марковић, А. Живановић, Спасић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 303. Секретар реферише, да је најновији број листа „Слободе“ донео позив на збор у Александрову код Ниша на дан 29. о. м. за рад оснивања пољопривредне задруге, па пита одбор: мисли ли да треба Друштво да учествује на овом збору и у колико. — Одбор с обзиром на то, да сазивачи збора нису о томе известили Друштво те се не зна ништа ближе о оснивању ове задруге, одлучи: да Друштво не учествује на збору, већ по свршеном збору да се извести о раду и ресултату збора, према чему ће се онда и Друштво даље управљати.

Бр. 214. Прочита се реферат уредника „Тежака“ г. М. Савића, који гласи овако:

Управном одбору Српског Пољопривредног Друштва

Из сачињеног статистичког прегледа претплатника види се, да има претплаћених на „Тежак“ за ову год. само.

10 учитеља.
31 свештеника.
19 школа
15 мавастира и ни једна мирска црква;

Свега 75 бројева.

Овај је број по моме нахођењу за то тако мален, што је незнатна зарада и малена плата сеоским свештеницима учитељима и т. д који би иначе највише могли помоћи, да се све оно оствари и у делу изведе, што „Тежак“ пољопривредницима намењује.

Свештеници и учитељи спремани су у школи и особеним предавањем упућивани су у пољопривредној науци, Учитељи што више и обвезни су предавати ђацима тај предмет. Свештеници, особито сеоски, упућени су начином и местом живљења и особито оскудном зарадом по познатој речи: „*копуј но и преоруј*“ да се пољопривредним радом баве. Старешине манастира одвојени од парохијске зараде упућени су на привреду својега имања, а не ретко, и лични пољопривредни рад. Па би не само ради самоодржања било потребно, но и ради одржања угледа у народу похвално било, кад би се сви они упознавали са привредним стањем у земљи, са напрецима привредним и разним корисним проналасцима, на кратко, са свима оним што „Тежак“ у своме програму има. За то би било потребно, да они примају овај једини пољопривредни лист у Србији, за који друштво залаже доста својих средстава, и стара се да га дотера како би све боље намиривао потребу, ради које је покренут. Касе школске, манастирске и црквене, могу лако учинити тај незнатан издатак и претплатити „Тежак“, па олакшати својим учитељима, свештеницима и старешинама манастира сазнавање његових поука и разних привредних бољитака, тако потребних њима самима, народу и подмлатку.

За то част ми је предложити одбору, да изволи решити: да с умоли г. министар просвете и црквених послова, да препоручи школским одборима набавку овога листа, а и конзисторије, да побуди да то учине за све цркве и манастире. А да би могли подједнако и најоскудније школе, цркве и манастири набављати га, предлажем да се школама, црквама и манастирима, који по тој поруци поруче лист даје лист по 6 динара, с тим, да се одмах претплата полаже и то за целу годину, а на пола да се не прима.

Приход отуда био би приближно овај:

За 500 цркава и манастира пута 6 = 3.000
За 500 школа × 6 = 3.000
Свега . . . . . 6.000 динара.

Расход за ових хиљаду комада „Тежака“ био би већи само за онолико, колико стаје хартија а то је са свим незнатна сума.

Приход друштвени који би се овим поводом појачао, донео би у првој линији то, да се може и лист и сва књижевна радња поправити. Тако за лист са 2.000 и јаче претплатника, могло би се наћи засебно лице за уредника, могли би се боље хонорирати чланци г. д. — а то би [illegible], то би добар глас листа постао бољи и корист од њега већа.

Сем тога лист би разносио на тај начин глас о радовима друштвеним у сва места у земљи и у све крајеве, где наши пољопривредници живе, — те би тако и морални утицај друштвени ојачавао.

Време је, да се друштво, за промицање свога књижевног рада живље заузме. Мени је част остале предлоге у том правцу усмено поднети.

Референт за књижевне послове Друштва,
уредник „Тежака“
Милутин М. Савић

Одбор одлучи: да се умоли г. Министар просвете и црквених послова, да нареди и настане, да се школе, цркве и манастири који нису претплаћени на «Тежака» на исти претплате, — но цена «Тежаку» да остане и за њих она иста, као и за досадашње претплатнике.

Бр. 215. Чита се писмо г. Стев. М. Димитријевића, учитељи у Липовцу (окр. алексиначког) у коме саопштава ресултат свога рада са ђацима у калемљењу воћа, и моли Друштво да пошље коју јевтинију воћарску справицу да се о испиту разда као награда ђацима, који су се одликовали у калемљењу. Одбор потпуно задовољан успехом, који су ђаци показали у калемљењу и да би одликовао најревносније ђаке у калемљењу а г. Димитријевићу дао видна доказа свога признања, одлучи: 1) да се г. Димитријевићу пошаље на дар једна збирчица воћарских справа, а за најбоље ђаке (у калемљењу), да се пошље по један добар ножић за калемљење, свега у вредности до 50 динара, а на терет партије за унапређење земљорадње. Да се умоли председник друштвене Подружине у Прњиловици, да о испиту оде у Липовац и он разда награде ове ученицима.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Дали да се позно или раније сеју озимице. — Утркивање на коњима. — О потреби и уређењу пољопривредног кредита код нас (наставак). — О нашој ужарској индустрији и производњи конопље. — **Белешке**: Справљање вина од комине. — **Гласник**: Са београд. учитељске школе. **Записник седница управног одбора.**

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 дин. НА ПОЛА ГОД. 4 дин.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 37. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 10. СЕПТЕМБРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

„УМ ЦАРУЈЕ СНАГА КЛАДЕ ВАЉА"

Не само мудрост *народна*, но и *појединци* пажљив човек увиђа да данас треба и у земљорадњи *знање и умење*.

Између стотине примера ево овај један нека то покаже:

На стечај који је отворио Министар Народне Привреде за поправку домаће сушнице, при свој забачености привредних питања пред осталима која данас људе у земљи одводе на др. поља размишљања, одазвало се њих неколицина међу којима и неки Максим Бојновић из Лознице у главноме овим класичним речима: «Ја, Максим Бојиновић, стар 67 година, ја сам човек прост. Шљиве сушим 25 година. Имам своју сушницу коју сам сам градио... У њој осушене шљиве имају свагда прву цену... Сушнице нису криве, но људи који не знају како треба о шљивама радити... Зато би требала свака општина да има план сушнице и неког практичног човека да покаже ће треба поставити сушницу и како треба сушити»....

У истини са незнања и на доброј и на скупој сушници шљиве осушене не беху свагда добре. Ваља дакле и човек искусан да покаже сушење. Но како ћемо кад у раду пољопривредника има триста таковних послова за која треба план и човек да покаже? Зар је лако удесити рад у подруму са цедницом или пресом, врионицама и др. прибором, зар је у млекару лако израдити добру врсту сира, који дуго ваља док узри и велику цену добије, зар је лако ливаду и градину наводњавати или њиву одводњавати или бољом вршалицом радити или справама за сејање и кошење руковати и т. д. и т. д.

Ми смо потпуно сагласни са мудрошћу народном «ум царује снага кладе ваља»; па донекле сагласни и са речма Максима Бојновића који вели треба план и вешт човек па да се добију добре суве шљиве.

Ко је читао раније поуке «Тежакове» о француским сушницама, коме су познате сушнице америчке и средње-европске, које бише у раду прошле године у Бечу, ко помисли на то како се у њима различним начином спроводи топлота и одводи пара, тај ће знати и то да опет под вештим надзором све могу дати добро осушену робу.

Питање је одакле ће се набавити то знање и ти вешти људи? Нећемо ваљда и њих тражити са стране а неби их ни могли плаћати. Једини је дакле, и најбољи и најјевтинији начин, да из свију срезова, па временом и из свих општина пошљемо синове наших радника и домаћина да то знање и умешност прибаве у школи за то основаној, па да и сами боље раде и другоме бољи пример дају.

Ми у истини незнамо бољи начин да се и мудрост народна и реч седога Бојновића испуни.

Па шаље ли народ своју децу радо у ову школу? Не.

А да није држава што пропустила учинити, да школа у чему не оскудева? И то не; јер смо од многих слушали похвале о поучним средствима ове још младе школе; ми познајемо добру вољу, не то је мало, ми добро познајемо силно одушевљење садашњега Министра да овај завод Краљевски унапреди, ми поуздано јемчимо да ће ова школа постепено и све боље подмиривати потребу ради које је основана, па опет не можемо гарантовати да ће се народ њој одазивати колико би требало. А ево зашто: Богатији мисле да је боље слати децу у друге школе, а сиротнији мисле да не могу бити без помоћи дечије, и отуда долази да се упућивање у ову школу сматра као *кулук*.

Е то је оно што нас је заболело, кад смо прочитали оне класичне речи Бојиновићеве.

Ми смо уверени да имућни људи који имају повише земље никакво боље благо не могу својој деци оставити у наслеђе до знање привредно, љубав к послу и мушку истрајност, што се све добрим пољопривредним школовањем добија. И с друге стране да ништа пре̋че нема за сиромашка, до да и он своје дете пошље у ратарницу. Први ће прибављеним знањем и радом од своје земље свакога блага изнудити, а други ће својим знањем и умењем и од туђе земље стећи себи парче земље и производити свега онога што и богаташ на својим многим њивама и ливадама, јер се зна да се и на *малом* парчету земље обилатим радом *много* произвести може. Овде рад и знање за-

мењује многу земљу. Ко не верује у ово, радо ћемо му дати примера из оближњег села Миријева. где један сиротан вредан, будан и усталачан од две мотике винограда за грожђе узме од Преображења до Мале Госпође онолико новца, колико други за сво своје вино од десет мотика не може узети.

Кад се узме у оцену још и то, да деца у ратарници добију од малог до великог све што им треба бесплатно од државе, и кад кући пођу, обилате поклоне у корисним справама, и с друге стране, кад се помисли да имућнији људи, могу своју децу, иза такве школе слати ради практике и у остале заводе, у Топчидер, Љубичево, или и на страну, да се у појединим радњама још и боље усаврше, онда искрено рећи не разумемо таку равнодушност према нашој ратарници.

Ми смо много пута и не без успеха погледали на свештенике и учитеље, па и у овој прилици обраћамо се њима молбом да светују и богате и оскудне да своју децу упућују у пољопривредне школе и да му тумаче шта значе за овај случај умесне речи народне мудрости: «*ум царује, снага кладе ваља*».

О потреби и уређењу пољопривредног кредита код нас

(свршетак)

III. Као што смо напред написали, ми у Рајфајзеновом систему пољопривредног кредита налазимо најподеснији облике за уређење пољопривредног кредита код нас. Разлози, који су на оном месту, објашњени, довољни су да потврде наше мишљење. Ну, ми ћемо ипак да наведемо неке, с погледом на наше домаће прилике:

1. Што је устоновљење «задруга за штедњу и позајмицу“ тако просто и јевтино, да се може извршити и са оноликом интелегенцијом, која је сад у нашем сеоском становништву.

2. Што су чланске обвезе у погледу на улоге, удесне за сиромашнији свет, какав је већином у нашем пољопривредном становништву, те би у задрузи имао удела највећи део оних, којима је кредитна помоћ потребнија.

3. Што погодбе, под којима се зајам даје, па и морална контрола задруге према зајмотражиоцима, дају довољну гарантију, да ће се позајмљени новац употребити на продуктивне циљеве, тј: на оно за шта се зајми. Ова чињеница може уједно да умири оне, који су у бризи: «да ли ће наш сељак употребити позајмљени му новац на оно, за шта управо треба“!

4. Што би се само с оваквим кредитним удружењем и код нас могла стопа интереса на зајмове довести у што приближнији одношај према проценту добитка (рентабилитета) пољопривредног рада, који је у нас. Сви кредитни заводи дају зајмове с већим интересом, него што се овај код нас може да заради у пољопривредној радњи; па и интереси Управе фондова као и Народне Банке, једва ако одговарају проценту зараде трговачких и занатлиских радња, али пољопривредне никако.

5 Што су се врлине: штедња, међусобно повереље и кредитни моралитет у нашем пољопривредном становништву спустили већ на доста ниски ступањ,

ПОДЛИСТАК

СЕДЕЉКЕ И ПРЕЛА

За време моје дугогодишње јавне службе, дешавале су се на седељкама многобројне телесне повреде, које су по некад и смртоносне биле. Власт се непрекидно труди, да се искорени овај убитачни обичај, јер не само што се у таким приликама дешавају небројени случајеви полициских иступа и преступа, већ и са нравственог гледишта ови су обичаји веома штетни. Знам случајева, где су скоро удате красне младице морале животом платити, јер њихови млади мужеви занесени новим познанством стеченим по седељкама и прелима, своје жене насилним начином с пута склањали, само да би слободније могли одолети својим страстима.

Колико пута доказивах родитељима грозним примерима, да је овај обичај за осуду, али свакад наиђох на одговор; „то је наш стари адет“. Ну он као црв подгриза стабло народног здравља и морала. Да се ово зло искорени задаћа је духовној и полицајској власти; а још већма васпитању и изображењу. Младеж ваља привикавати врлинама; надзирати да младићи траже женске врлине код кућа својих родитеља, а не жигосане поћне развратнице, које се титрају са најсветијим даром женског украса, невиношћу својом.

О седељкама желим говорити у хигијенским обзиру, у колико оне шкодљиво упливишу на људско здравље, спречавајући једну за здравље неопходну потребу — спавање.

При вечерњом растанку редовно се праштамо са: „лаку ноћ и пријатно спавање;“ као да нас руководи убеђење, да је за одржање повољног здравља неопходно нужан пријатан сан. Али колико нас има, који би озбиљно размишљали, шта је то сан? од куд долази, и шта смо ми за време спавања? шта ли се с нама дешава док спавамо и управо на шта нам је сан?

Што год је живо, мора и да спава, само што је сан животиња свакоме познат, док за сан биљака, само знају природњаци.

Народи који су нас у цивилизацији претекли, особито пажњу скрећу на своја легалишта. Они ће се при спавању прво ослободити својих тесних хаљина, тражиће мирноћу и тишину, побринуће се, да сунчани зраци или друга светлост не досађује; за тим се пруже на своје угодне кревете, са издигнутим подглавком а по нужди се покривају покривачем.

У овом обзиру, шта махом видимо код нашег сељака? Он у истој хаљини, у којој дању ради, извалисе на голу земљу или даску, подглавач му је трупац а губер покривач. Простирке једва се виђају код најтежих болесника, и то у виду поњаве или покровца. Спавање је природна потреба, кад се оно појави, човек малакше, прозева му се, и чисто клоне, то су знаци, који принуђавају човека да легне, очи склопи и да се преда слађаном сну, како би изгубљену снагу повратно.

Појас и тесне хаљине скида за то, да небн својим стезањем узнемиравале осећајне живце на површној кожи.

тако, да ваља и у томе погледу што пре тражити лека. *«Пољопривредне задруге за штедњу и позајмицу»*, како би их ми назвали, биле би један такавлек; оне би одвратиле многе, да своје, и ако малене зараде и уштеде, не расипљу у луксузе и у механском провођењу; оне би поново зближиле интересе појединаца, место сепаратизма, који се већ доста драстично испољава и у пољопривредном становништву нама. — На послетку

6. «Пољопривредне задруге за штедњу и позајмицу», смањиле би, или са свим прекинуле зеленашке дугове и друге врсте задуживања, без изгледа на повраћај, а све из узрока што су погодбе таквог кредита неподесне, неприродне, за наше пољопривреднике. Дегенерисање нашег сеоског становништва у погледу на кредитни моралитет, као да је у највећој мери допринео оваке врсте дугова.

Није тешко побудити наше пољопривреднике на овака удружења. Остатци прећашње дружбе: моба, позајмица раденика (тежака), спрега и др., још су у животу, па и гдекоје породичне задруге још показују пример, како је удружени рад много поузданији и плоднији, него ли инокосни. Те особине ваљало би појачати обавештењем и поуком, нарочито с позивањем — како с оваквим удруженьем престаје свака груба новчана сила зеленаша, а радиши се даје могућност, да се не оглупи ни према знању и напретцима, које пољопривреднику нуди садашње време, да своје силе и прилежање употреби на што боље коришћење земље и стоке, на завођење нових пољопривредних грана, које према приликама места и поднебља могу да буду. Законом би, међу тим требало санкционисати *основна* (угледна) *правила или штатуте задруга*, а по потреби уклонити и неке сметње, које би кочиле ширу употребу ове установе. У вези с овим ваљало би поразмислити, да ли да ограничење односно „5 дана орања“ и даље остане у важности, које би за мање имућније било одиста једна знатна препрека, да се у довољној мери користе кредитом код задруга. Далеко од свих народно-економних учења, — чисто с гледишта пољопривредног напретка, као да би могла ова законска одредба да отпадне, бар за случај задужења код задруга, а за све остале случајеве имала би остати у сили. Кад задруге, као што је напред напоменуто, дају зајам за *половину* вредности непокретног имања, то је вероватност, да би се баш и кад би дошло до продаје, што би извесно ретки случај био, према примерној обазривости, која би владала и у нашим задругама и члановима ових, вратила половина заложеног имања; заложитељ дакле, ни у ком случају, не остаје без *половине* својих последњих „5 дана орања“.

Искуство, које имамо у најновијем добу о сличним локалним кредитним удруженьима, а под именом: „Задруге за међусобно помагање и штедњу“, за тим „штедионице“ и тд., с циљем да потпомажу кредитом трговце и занатлије, утврђује нас још боље у нади, да би и наше „пољопривредне задруге за штедњу и позајмицу“ могле, ако не и још боље, а оно извесно до исте мере бити примљене међу пољопривредницима, па да и с најбољим успехом просперирају. Кад та удружења, и код толико разноликих занимања и тежња из којих је састављено варошко становништво, налазе места и погодаба за успешно развијање, то је далеко већа вероватност, да „пољопривредне задруге за штедњу и позајмицу“ могу да задобију још чврше земљиште у хомогеној маси пољопривредника, чији интереси иду једном циљу, и међу којима су везе дружбе много јаче....

«Пољопривредне задруге за штедњу и позајмицу» у једном срезу имале би и код нас састављати савез,

---

Светлост и већи шум уклањамо, да би нам живци чула спокојни били, а опружени спавамо, за то што се у овом положају олабави знатан број мишића и тако преда одмору, а покривач је од преке потребе, јер се за време спавања најлакше озебе. А ово бива за то, што при спавању радња човечијег срца постаје спорија, билорење удара, следствено и дисање бива ређе; циркулација крви постаје спорија, у сну редовно 5—6 пути мање се дише, но у будном стању. Ово ређе дисање условљава мањак развића телесне топлоте, а у колико ова постаје мањом, у толико ће на човека лакше утицати спољна хладноћа, за то се мора тело заштитити од хладноће покривачем, и могући назеб одклонити. Мимогред буди речено, да спавање потпомаже гојење тела; да видимо за што?

Рекли смо: да се у спавању пет пута мање дише него у будном стању; у след овог мањег дисања, плућа одвајају мање угљеника. Што човек чешће дише, то се мање сала ствара. Вредан радник чешће мора дисати и за то ће се ретко и угојити. Они који се гојењем стоке занимају, најбоље су се уверили, да им је стека што мирнија, то напреднија. У ћилкоша нема гојења, не само код њега но и у друштву његовом пропада храна, ако се благовремено не раздвоји. По томе мировање и мали телесни покрет је главни узрок гојењу, оснажењу. —

Многи списатељи називају сан братом смрти; али ова изрека далеко се удаљује од истине, јер за време спавања човечији организам надокнађује утрошену телесну снагу, док на против смрт руши на веки сваку телесну моћ. Истина, кад посматрамо човека који спава, рекли би да је лишен воље и осећаја, али зато је ипак сравњење списатеља веома погрешно. Ко би се могао сложити са изреком Логан-а који вели: да је смрт дуготрајни сан, а сан кратка смрт. Славни Шекспир са свим друкчије се изражава о сну, он каже: „да је сан најпријатнији зачин на софри живота“. Ову истину нико му неће оспорити, јер је спаванье за човека тако неопходно нужно, као што је сунчана топлота, ваздух и светлост за све живе организме.

Човек с поља набавља све остале за живот потребне чињенице, а сан се у човеку рађа. Овог јевтиног добротвора човек у себи носи. Умором надвладан заспаће на сваком угоднијем месту. Са храном и пићем чине се злоупотребе, један претоварује желудац, други претоварује у пићу рушећи своје здравље; али у спавању здрава природа ставља себи своје границе, јер чим се човек сит наспава, он се пробуди.

Да се вратимо на погрешно сравнење сна са смрти! Код човека у сну телесна је топлота обична, а мртвац је ладан; из сна се човек пробуди, али кога једном ледени загрљај смрти скучи, нема те силе, која би кадра била срце к новом куцању принудити. Сан никако не личи на смрт; већ се мора сматрати као слободан и самосталан живот, који организам условљава.

Има ли слађег осећаја од одмора, који добијамо у сну после неког тешког душевног умора? као да се нека завеса спушта на нас у трепутку, кад нас свест почиње изневеравати; као да нека чаробна рука растерује памћење. Срце почиње мирније и ређе куцати, као да је желно уклонити сваку бригу и бол; душа не зна за страст, миран и спокојан израз лица доказује, да је душом овладао мир, заборав и праштање.

Ако желиш укротити најдивљег звера, спречи му за извесно време спавање, постаће побеђен, и припитомиће се. Један од

који би имао *«пољопривредну среску банку»*. Банци би био задатак у главноме онај исти, као Рајфајзеновој «пољопривредној централној благајници за позајмицу". Осим задруга за штедњу и позајмицу, у савез би могла ући и остала пољопривредна удружења, која би се појавила, као: задруге за исушивање земаља, наводњавање, млекарске задруге, винарске задруге итд.

Да би «пољопривредне среске банке» могле, у данашњим нашим скупим новчаним приликама да снабдевају, према потреби, задруге позајмицама ниским интересом, налазимо помоћи код државе. Државне штедионице ваљало би укинути, па све капитале, који се њима на руковање предају, ваља давати пољопривредним среским банкама. По закону, на такве оставе, (нарочито «малене"), држава плаћа 3 % интереса; тај интерес нека и банке плаћају, па ће већ оне моћи задругама зајмити новац по $4^0/_0$

За ову услугу, и држава би имала право суделовања у раду управе ових банака преко својих финанциских органа.

Ну, ако се и на овај начин не би могле банке снабдевати капиталом, што би према обилатој радњи задруга, која је веома у изгледу, могло наступити, онда би законом требало дати повластицу банкама, да издају *«рентални (приходне) обавезнице»*, за које би опет солидарно гарантовале све задруге. Интерес носиле би ове обавезнице највише $4\ ^1/_2$—5 % на годину, и биле би без отказа; ну исплата би се вршила годишњим извлачењем, амортизовањем. —

Има више разлога, по којима — пословима ове врсте ваљало би да управља држава. Већ и саме управе ових банака, које би се махом бирале из кругова интересованих грађана, не би могле дати довољна јемства, да ће се операције ове моћи да врше с довољном стручношћу. Уз то, потребно је свакојако једнообразности у вршењу ових операција, за то би држава могла, као у државици Хесенској (Германији), основати *једно одељење* у управи државних зајмова, које би искључиво водило бригу о овим пословима пољопривредних среских банака

IV. Да додирнемо још нека начелна питања.

У приватном разговору и у јавности заступано је мишљење, да кредитне заводе међу пољопривредницима код нас треба установљавати на неки начин — *пољопривредним мерама*. Тако, једни би били, да се рана, што се, по «закону о општинским кошевима", уноси у ове кошеве, претвори у новац и то да буде капитал једног кредитног завода; а други би били за то, да се капитал за оваке заводе добавља путем прireза, у оба случаја заводи би били као неке званичне установе. Разлоге за «принудне мере», заступници наводе: необавештеност наших пољопривредника о корисности таквих установа, а поглавито, — што је наш свет навикао, да остварење ма какве новине очекује од званичне иницијативе.

Ако бацимо поглед на историју слободних удружења код нас пре садашње епохе, дошли би до резултата, да мишљење о «принудним мерама" одиста има свога оправдања, а нарочито за консерсативно пољопривредно становништво. Данас пак, имамо о слободним кредитним удружењима друкчија искуства; данас варошке, па и неке паланачке «задруге» и «штедионице,» без икаквих принудних мера, па чак и у недостатку потребнијих законских опредељења о удружењима ове врсте, без најмање државне помоћи, ухватише тако јаког корена и терају скоро до неограниченог поверења. Доказ је дакле, да и *приватна* иницијатива, слободно удруживање, може код нас да цвета, само кад му се да *солидна* основица. Било је нечега трулога у оним слободним удружењима, која

најгрознијих начина мучења од стране варвара и инквизиције био је: „спречавање спавања". Право вели филозоф Кант кад каже: «Одузми човеку наду и сан, па си од њега начинио најнесрећнијег створа на земљи".

Колико пута бих позват болесницама, који ми се очајним лицем и гласом жалаху, да им се одбио сан, и то неспавање без икакве друге озбиљне болести цртаху ми, као најнесносније стање; и доиста, после 2—3 у неспавању проведених ноћи, видио се клонут, чисто изнурен организам. Шта да кажемо о нашој младежи, која толике вечери по седељкама и прелима проводи у неспавању. Да ли и то не утиче на њихов организам, кад се извесно зна, колико је према старости, саставу тела и дневном раду потребно одмора у спавању, да би се изнуреност снаге одмором и спавањем могла опет надокнадити.

Чисто по себи се намећу питања: па кад и колико треба спавати? Ноћ је одређена за спавање, али зато ипак не велим, да се сво време мрака у спавању проведе. Време потребног спавања зависи од старости човека, телесног састава, рада, али поглавито од занимања. Општим правилом за спавање може служити: «спавај тако дуго, колико потреба здравог тела изискује».

Женске, које су обдарене раздражљивијим живцима треба више да спавају но мушки; за децу потребан је много дужи сан, и то што је млађе дете, то више треба да спава, јер у сну напредују све животне радње. Из искуства је црпљена она изрека која вели: „Деца у сну расту!"

Одрасним људима није потребно дуго спавање, јер код њих исчезава животна радња: за то одраслим људима довољно је кад 7 сати спавају, где на против деци треба 9—10 сати.

Колико ли сати спава наша младеж, — која се тек једва почела развијати — за време трајања седељака? једва половину оног времена, које природа прописује. Да ли је чудо кад се стварно, особито приликом рекрутације уверавамо: да наша младеж оскудева у оној телесној и умној снази, која је здравом саставу својствена. Многи су тог убеђења, да могу спавањем дану надокнадити што су ноћу пропустили.

Варење почиње по ручку на два сата, за то ће кратак сан пријати телу, и на против кад се пуним желудцем легне, у спавању биће узнемирен због оспореног варења.

На питање у колико сати да се легне? лак је одговор. Треба лећи кад човека сан надвлада. Ко је уредног живота, тај ће у уобичајено време осећати потребу спавања и тад је време да легне. Као старо правило се сматра да: „Два сата пре поноћи спавати више вреди, но четири после поноћи".

Према наведеном држим: да сам довољно доказао убитачни уплив прела, седељака и свију осталих сељачких ноћних забава, које, — да прећутим моралне грешке— очигледно условљавају рушење телесне снаге, ослабе организам; а без чиле снаге нема истрајности у вршењу тешког пољског рада, зато уложимо сав труд, да се једном учини крај седељкама и прелима.

Др. С. М.

су се од пре јављала, па већим делим и на скоро угинула, — пу, задатак наш није, да то на овом месту подробније испитујемо.

Још један разлог против «принудних мера.» Несумњива је истина, коју ми пољопривредници са чисто техничко — привредног гледишта морамо да потврдимо, да свако веће порезивање пада тешко на терет пољопривредницима — с данашњим начином рада и овим економним приликама за пољску привреду какве су данас. Овај пут за установљавање кредитних завода међу пољопривредницима био би и с овог гледишта непрепоручљив; а извесно не би користио ни самој установи, јер тако створена, мучно да би могла задобити онако поверење и поуздање, као што то ваздa добијају установе, које покреће *слободно уверење*.

Ми смо, дакле, уверени, да данашња струја установљавања кредитних удружења *може* из вароши да пређе у село — и без принудних мера, као год што и друге навике и новине новијег датума пролазе у село, већим делом, овим путем. Ту струју ваља за *село* појачати: обавештењем, законским олакшицама и једним делом државне помоћи; и успеси су неминовни. Обавештење и побуђивање пало би у део, — у првом реду нашим свештеницима и учитељима; а и наше пољопривредно друштво, требало би добар део свога утицаја, преко подружина и путних учитеља (економа), да скрене и на овај циљ. И као год што је наше пољопривредно становништво показало примере изванредне политичне организације, нема основа сумњати, да и ова мисао, чији је циљ јасан, не може бити остварена у организацији, као што смо је напред изложили . . . .

Супротно «принудним мерама» и удружењима с девизом «самопомоћи», јавља се код нас и теорија о *искључивој помоћи државе*. И разлози ове теорије нису на погрешним основама. Држави, као заштитници радиности и интереса ових, дужност је да свима познатим средствима и мерама потпомаже развијање радиности; а међу таква средства и мере долази, на сваки начин, и уређење пољопривредног кредита. Али можемо ли ми од наше државе, у њеним и онако незгодним финанциским недаћама тражити, да самостално решава и оно питање, које у највећој мери *могу* и сами пољопривредници да реше, — кад она има у задатку решавање пуно других исто тако важних питања за пољску привреду, у којима учешћа пољопривредника не може бити, за која је само држава ангажована?! Без «принудних мера» држава не би могла ни корака напред; а какав карактер имају оваке мере, мало час смо објаснили.

И за искључиво «државну помоћ» у питању о пољопривредном кредиту ми не можемо бити. — Најзад баш и кад би држава била у таквом положају, да може то питање да реши својим средствима, врло би сумњиво било да би се установама, које би држава основала, могли постићи онако многоструки успеси, који се могу да постигну задругама за штедњу и позајмицу; — па шта више, да се корисност њихова на скоро не претвори у грдну штетност. Имамо за пример управу фондова и окружне штедионице. Да ли су ови заводи, и покрај «јевтинијег» интереса, помогли, да народ што мање пада у руке зеленашима, да се продаја имања сељачких ограничи и да се производња потпомогне? Нимало — да не речемо још што и горе. Узрока има доста; ну ми их сада не можемо наводити.

«Државна помоћ» *може* да има извесних последица само кад је удружена са «самопомоћу», а на име, кад с њом буду колико толико *везани и лични и материални интереси појединаца*, привредника. Није

ИЗ СЕВЕРО-ЗАПАДНИХ КРАЈЕВА ЧЕШКЕ И ГОРЊЕ АУСТРИЈЕ

(ПУТНИЧКЕ БЕЛЕШКЕ)

(НАСТАВАК)

III.

Од пољопривредних кредитних завода, којих има у Чешкој, мене су у првом реду интересовали они, који су установљени с поглавитим циљем, за мале пољопривреднике, — сељаке, и за лични кредит. Био сам баш у месту борављења нашао један већи, а у врло блиској околини један мањи завод. То што са о овим заводима разабрао изложићу овде, а извешћу и нека важнија места из њихових правила (штатута).

А. *Пољопривредна среска позајмична благајница у Карлсбаду.*"

Овај је завод постао онако, као што би могао и код нас постати, кад би се рана, која се налази у општинским кошевима претворила у новац. За време оног мудрог и можда најправичнијег и најпопуларнијег владаоца, шта га историја зна, *Јосифа II*, у чешкој су установљени амбари, у који су земљорадници морали улагати жито на случај глади и потребитости, изазване ма којим случајем. Кад је, услед напретка културе у опште, а културе земље понаособ, престала била опасност од оваких случајева, онда је и циљ оваке установе измењен. Истина, глади је можда на свагда нестало — док траје Русије, Аустралије, јужне Америке и др., и док индустрија и међународни саобраћај овако циновски корача; али потребе модерне културне земље и конкуренција, којој је пољопривредник старога света изложен, заповедно траже од пољопривредника: појачану радељивост и *сиекулативност*. Данас се, дакле, не сме само чекати: „шта земља роди"; него се мора непрестано радити на томе: „да *што више* роди." Помоћу кредита и позајмица пољопривредник се ставља у положај, да се користи благодатима напредне културе, и да, уједно, храбро истраје у светском трвењу, које и њега силно захвата.

Како велика и спасоносна мисао бејаше поменутог владара Аустрије, — па какав још, моћни задатак преузимље она данас — — Храна, кад је се већ сувише нагомилала у јавне житнице (пре 30 год.), претворила се у новац, који у суми од 39.093·91 фор. чини данас *основни капитал* ове благајнице. Захвални пољопривредник остаје дужан за вечита времена своме искреном владару, и слика његова виси у локалу благајнице, као патрона куће.

Чланова, или — лица, „као сопственика оних реалитета или земљишта, која имају правног удела у овој благајници", има 1.162. Годишњи обрт последње (1888) године био је 143.783·69 фор, а приход према основном капиталу дао је 10 од сто, осим једног дела, који је ушао у резервни фонд.

Према правилима — „пољопривредна среска позајмичка благајница обухвата област карлсбадског среског заступништва", и има за „циљ, да потпомаже пољопривредне интересе малог сопственика, давањем кредита, а нарочито набавком јевтиног личног кредита."

Зајам под интерес — на лични (или хипотекарни — „покривени" — кредит.) даје се: „а. на аксепат; б. на обавезницу

један случај у културној историји народа, да је државна помоћ, употребљена у привредном унапређењу а без саучешћа привредникâ, остала безуспешна, па да је шта више наудила и самим идејама.....

На крају, да завршимо још с једним питањем, — питањем колико значајним толико и фаталним, *о регулисању зеленашких дугова.*

Са свим би умесно било запитати се: да ли ови, па и друге врсте дугови, којима су покривене непокретне имаовине наших пољопривредника, не ће бити на сметњи успешном развијању пољопривредног кредита на основама, које смо ми напред обележили? —

Како је опште познато, само, на жалост, статистички не тако тачно изведено, наше пољопривредно становништво знатно пати од притиска разноврсног задуживања, махом — непродуктивног, а које има у залогу знатан део непокретне имаовине. Нема, дакле, сумње, да та чињеница стоји у врло тесној вези са правилним решењем питања о пољопривредном кредиту код нас, па ма на каквим се основама оно решавало. Та околност извесно би јако кочила и напредовање, «пољопривредних задруга за штедњу и позајмице;» а на неким местима могла би бити узрок, да никако не може задруга ни понићи. Свакојако, привођењу ма кога система пољопривредног кредита, имало би предходити: делимично или потпуно ослобођење пољопривредне непокретне имаовине од терета зеленашких дугова.

Ослобођење ово покретано је у нашој књижевности и новинарству и раније. Било је и правникâ, који су се лаћали тако тугаљивог посла, па канда се сви покушаји и мисли разбише о одредбе позитивних закона, који и ове дугове штите њиховим сопственицима, као год и сваку другу приватну имаовину. Ма да је процес постања ових дугова, већим делом, противан појмовима правичности и морала, ма да су они узрок материалној пропасти многих привредничких породица, намножавању сеоске сиротиње, ипак се није могло ништа отворено предузимати противу већ постојећих дугова. На брутално укидање истих не може се ни сад мислити; зато ваља потражити друге, средње, путове — за њихово регулисање.

Ми мислимо, да би се у решавању овог питања могло поћи путовима решавања питања о повластичним правима, која воде порекло из средњег века. Познато је, да је се у овоме ишло двојаким путовима: револуцијом и накнадом. Накнадом решено је питање спахиско и господарско и у нашим «ослобођеним крајевима». И регулисање зеленашких дугова ваљало би, дакле, да се проведе на сличан начин. Издао би се закон, по коме би нарочите комисије имале да строго испитају правне основе зеленашких дугова, па признати као законити, имали би се исплатити државним или окружним зајмом. Имања би се ослободила терета, а дужници отплаћивали би своју откупнину прирезом, који би, по сили закона, имао да се наплаћује уз порез, као год на пр: прирез «за одужење државног дуга.»

На овај начин, који код нас није нов, који је дакле у неколико већ опробан, ми мислимо да би се могло поступати, и у регулисању зеленашких дугова.

Н. Т. Тодоровић

Прављење сирћета од дивљака

У нашим шумама и иначе налази се доста дивљих јабука, од којих слабо ко има користи. Кад није среће да су покаламљене, онда их бар треба употребити на

(облигацију), коју потврди земаљски суд или бележник.» Зајам на залогу хартија од вредности или пољопр. производа, није дозвољен.

Интерес на акцепте (менице) с роком 3 месеца наплаћује се 6 од сто, а на обавезнице (хипотеке) 5%, са исплатом на време, које се у обавези означи. Кад се исплата по меници продужује, треба отплатити 5% позајмљене суме, а уз то наплаћује и $^1/_3$% провизиона. Менице се *не протестују*, него се чека и после рока 3 месеца, ну дужник се за то време 2 пут опомиње. Вредност менице траје 3 године. Рђавом платиши разуме се, доцније се не даје више зајам, ако га устреба. На меници потписује се свагда и *жена* дужникова, и 1 грађанин (јемац, жирант); на обавезници, којом је заложена хипотека или каква друга ствар, није потребно трећег потписа. Хипотекаран дуго може се и отказати, али по одлуци целе дирекције.

Првенство на зајам имају чланови — саучесници позајмичне благајнице; чланови дирекције (управног одбора) искључени су, који не могу бити ни јамци. После ових даје се зајам осталим сопственицима у границама среза.

Већи зајмови решавају се, у седницама *„дирекције,“* које се редовно држе сваког месеца; а мани, испод 500 фор. решава *„ужи одбор“* (комите), у седницама, које се држе сваке недеље. Чланови овог одбора морају бити мештани, Карлобађани. Зарад обавештавања о кредитним способностима зајмотражиоца има дирекција своје *повереника* у свакој општини. Сви су бесплатни, као и чланови — „директори“.

Позајмична благајница прима и *уштеде* са 4% као и «на текући рачун». Лежећиви новац, даје на приход варошкој штедионици; подизање индустријских предузећа или суделовање у овима, као и шпекулативна куповина и продаја хартија од вредности, радња банкарских послова, као и суделовање у овима, забрањено је.

Основни капитал не може се ни делити, нити икаквим начином подићи. За покривање губитака је *резервни фонд*, који се има образовати на половину основ. капитала, па на тој висини одржавати.

Од административног особља само је један благајник, — који се плаћа. Радно време је само пре подне. Од књига важније су: I, књига рокова и шконта меница (Wechsel — Verfalzeit & Sconto): II Дневник; III. Главна књига за менице и IV. Главна књига за хипотеке. Осим тога сваки дужник има свој *„табак“* (рачун), у коме се задужује и одужује (и „прима“ и „даје“).

Благајник био је тако добар, те је писцу ових редова показао књижење, које је, у опште, кратко, а уз то и врло прегледно (евидентно).

После ове благотворне и врло благодарне установе за тамошње пољопривреднике, којом се они озбиљски користе, што показује напред-споменута цифра обрта — да пређемо на један новчани завод мањег, локалног, обима, ну, који, при свем том, заслужује нашу пуну пажњу:

Б. „Благајница за штедњу и позајмицу у Пирченхамеру“ (код Карлове баше), — регистровано удружење са неогран. међусобном обвезом (mit unbeschränken Haftung).

Ово је удружење од пре 3 године (Маја 1886 год.), а основано је од самих привредника и занатлија једне сеоске општине (2 села), с циљем: „да кредитом потпомаже рад и привреду својих

правлење сирћета, нарочито у пределима, где винова лоза не може да успева, јер тамо обично допире понајлошије винско сирће.

Сад је баш време прављењу овог сирћета, јер има зрелих дивљака Само прављење врши се овако:

Узме се 50—60 кила јабука, и стуцају се у каквој повећој ступи — ако се зато нема нарочитих справа. Овако истуцане јабуке са својом широм, наспу се у какав суд и прелију са 30 литара воде, па потом притисне са потежим каменом, као што се ради код киселог купуса. Сад се остави овај суд на каквом топлом месту, или у близини пећи док са свим не преврe. Кад је врење црешло, онда се сирће одвоји од комине у какво чисто буре, које се остави у подруму или иначе месту, које није изложено мразу, и буре држи сирћетом увек пуно све дотле, док се врење потпуно не сврши. Да неби којекаква нечистоћа у буре падала, закује се рупа од врања на бурету са једним парчетом коже. Сирће треба сад мирно оставити да стоји, док се киселина потпуно не развије, што ће бити од прилике после пола године. Доцније се ово сирће не отаче, но остаје у своме бурету све дотле, док се не потроши.

Светолик Петковић.

О нашој ужарској индустрији и производњи конопље.

(свршетак)

По мом скромном мишљењу требало би предузети ово:

1 Да се пошље једно лице, коме је добро познат начин домаће израде ужарије и гајења конопље, у местима око Новог Сада, одакле београдски трговци увозе сада ужарију и конопље, па тамо да проучи начин њиховога рада, од производње, па до прераде, како нам они не би могли конкурисати, кад би се и код нас така израда увела.

Ово лице дужно би било не само *проучити* но и *научити* начин тамош. рада и то тако, како би могло на једном, или више јавних зборова у Лесковцу и Врању, а и другим местима, где се производи и обрађује конопља, — нашим произвођачима и мајсторима ту науку практички предати. За обучавање оваког једног лица не би се изискивало бог зна колико времена и тропка, јер кад је томе лицу познат сав начин рада, који је код нас, онда ће му лако бити да упоређењем и једним прегледом и упутом, утуви и научи и начин њиховог рада.

2. Да се подвоз на ужарију и конопље од Врање и Лесковца до Београда и успутни станица сведе до минимума, јер скуп подвоз повишава цену и отежава промет.

3. Како је сада преговор или закључак трговачког уговора са Бугарском, то да се има у виду велики извоз овог нашег артикла у Бугарску и Румелију, те да се према томе балансира и уговара.

4. Да се поради и код Румуније, те да се извоз наше ужарије и тамо олакша.

5. Да се, ако је икако могуће, стави већи регал на увоз ужарије и кудеље из Аустро-угарске.

6 Ако икаква извозна царина постоји, да се знатно смањи, или сасвим укине.

7. Да се учини ма каква помоћ или повластица нашим ужарским радницима, који су најсиромашнији, а највише тој струци привређују.

То су мислим средства, којима би се могла одржати и унапредити наша ужарска индустрија *онаква каква је сада*, не упуштајући се у опширне планове, комбинације и детаље, какви могу бити у далекој будућности у опште у индустрији конопљаној код нас. Као најпре сматрам да треба одржати status quo са малим и врло лако могућим поправкама, па паралелно са усавршавањем, гајити и обрађивати мисао за велику могућу индустрију конопљану.

чланова«. Рали с капиталом од 6540 97 фор.по извешћу од 1888 год.од којег: на уделе пада 3137 фор, на штедњу 2029·20 фор. Обрт благајнице у истој години био је 33.038·48 фор. Чланова има 144.

Правила су удешена у главноме према основама Рајфајзенових задруга за штедњу и позајмицу, а с обзиром на прописе земаљског закона о удружењима. — Да изведемо карактеристичније из ових правила:

Капитал („фонд") удружења састављен је из имаовине друштвене, која је општа својина и служи као резерва (резервни фонд): и — из имаовине чланске, која се састоји из удела чланова. Овде долази још и: примање на штедњу и зајам поверитеља друштвених и т. д.

Члан може бити, без разлике пола, свако, кога управни одбор прими. За резервни фонд плаћа се као уписнина 1 фор. а на име удела — месечно најмање 50 кр. док се не дође до 40 фор Осим тога, у дужност чланова долази *солидарна одговорност*, у колико не достиже друштвена имаовина, без обзира на то, да ли је обавеза пре или за време чланства постала.

Удео сваког члана је утврђен на 40 фор, али члан може имати и више удела по 40 фор. Ну, ма колико удела члан имао он има права само на 1 глас. Удели чланови не смеју се ни заложити ни продати, нити пак на другог пренети; они су својина чланова, али се, за време трајања чланства, не могу ни делимично нити пак у целости враћати, изузимајући ако члан има *више* удела, и тада може све осим једног изузети. Искључени чланови стоје у одговорности још целу годину за све обавезе, које друштво у то време прими на се.

Зајам се даје *само* члановима: на 1 или више, а највише 6 месеца. Плаћање се може и продужити, али највише 2 пут. Чланови управе немају права на кредит ни непосредно ни посредно. Зајам се *испод 5 фор.* не може издавати.

Зајам се може издати: 1, на залогу; 2, на хипотеку (код већих или који се понављају); 3, на менично јемство. Хипотекарни кредит даје се за $^2/_3$ пореске вредности реалија, а начин амортизације одређује главни збор.

За сад се интерес (камата) на меничне зајмове наплаћује 6% и 1% провизионе. Менице потписују „као издаваоци," 2 потписника и 1 жирант; последње је место на другој страни шаре. У тексту менице мора се означити; „по наредби овог друштва (цело име)...." При продужењу (пролонгацији) наплаћује се $^1/_2$ %, провизиона; а кад се други пут продужује, онда се мора $^1/_5$ отплатити.

Друштво прима новац на штедњу под интерес, и то најмање 1 фор., прима и на мање, али интерес плаћа кад сума достигне 1 фор. Друштво по потреби и позајмљује новац, и према својим повериоцима стоји у обавези: с текућим приходом, резерв. фондом, уделима чланским и, по потреби, свеколиким, изван друштва, имањем чланова.

Резерв. фонд има да нарасте за 50% друштвене имаовине; с тога се од чисте добити првенствено одваја за исти 10%.

Друштвом управља: главни збор, управни одбор и управа. Управни одбор састоји се из 8 чланова; а управа из: директора контролора и благајника.

(свршиће се)

Ово је моје мишљење и радовао бих се, кад би ово неколико мојих речи покренуло и стручније снаге, да о овом питању поразмисле.

Оваки исти предлог поднео сам и Срп. Пољопр. Друштву. Друштво је узело у претрес, и у секцијама својим опширно ће га расправити. Без сумње, да ће га Друштво и достојно према своме позиву, а с обзиром на важност саме ствари решити

Уз гред да наведем још нешто.

Није довољно да се ово питање само технички расправи Много важније је и *морално питање*, за успешни напредак производње и прераде конопље. Та морална страна потребна је, не само за унапређење и опстанак ове струке но, чини ми се, и цела наша привреда од тога много трпи. За потврду овога, ми ћемо навести једно два примера из искуства.

1. Једна компанија влашка, чини ми се у Ђурђеву, издејствовала је код своје владе, да без царине увози кудељу са стране, и прерађује је у својој земљи. Та компанија прво је дошла на лесковачку пијацу, да купује кудељу. И куповала је. Ну, кад је еспап дошао на место и стоварен у магацин, шта је било? Не само да су по дењковима налазили камење и др. тешке предмете, но сва је кудеља била још и влажна, нарочито водом поквашена тако, да је се сва претворила у ђубре. И од тога часа та компанија престала је куповати кудељу код нас, јер је прву куповину горко платила. Дакле због несавесности појединих произвођача и трговаца, који су хтели са неколико кгр. тежине да се обогате, добило се хрђаво име пијаци, и сваки извоз је онемогућен.

2 прошле године један трговац из Београда куповао је пшеницу и др. жита у Лесковцу. Он је код 5—6 трговаца нашао повећу количину, и погодио се с њима о цени. Верујући у карактер трговачки, он је пристао, да му они сами жито у Београд експедирају. И шта је било? Кад је у магацин истоваривао жито, он је у џаковима нашао место жита, граорице и кукоља или песка, пепела, камења и. т. д. Да боме да је се човек овим грдно оштетио. Ну, хоће ли он и ове године куповати жито на лесковачкој пијаци? Не, и никада. О томе не треба ни мислити.

Ово се дешавало у Лесковцу, а овако нам је и по целој земљи. Нама је то и сувише познато и доста смо с те стране претрпели, па треба ли и даље трпети? Ако смо ради своме добру и напретку своје привреде, — никако више. Ако ишта, то зло треба најрадикалније лечити.

Ми ћемо бити тако слободни, да изнесемо своје мишљење о томе, како ће се овоме злу моћи на пут стати, бар донде док се специјални закон о овом не донесе.

Ми имамо кривични законик. Тим законом је прописано да се свака превара казни. Казна вуче за собом и накнаду штете. Дакле тим законом могло би се потпуно стати на пут горњем злу, и подигнути *морал* у нашој трговини. Истина да је тај закон и до сада и од сада а и сада има потпуну силу, па ипак није било успеха, али то зато, што су се тешко хватале. Учинити да се варалице лако хватају, и на основу овог закона кажњавају, значи постићи и циљ. Ево, како би то могло бити, по нашем скромном мишљењу.

Држава би требала, на основу горњег закона да изда од прилике оваки распис: „Пошто су у последње време учестале преваре у нашој трговини тако, да служе само на штету и уштрб саме трговине и трговачког морала, то се наређује, да сваки продавалац, који прода ма каки товар више од 20 кгр. прилепи на џаку, сандуку, дењку и. т. д. своје име и презиме и место становања; трговци пак своју фирму. Ко прода без прилепљене цедуље с именом, казниће се по том и том §-у крив, зак. са толико и толико пара; који пак куни без тога, нека припише сам себи, ако буде преварен.“ На овај начин ухватио би се сваки варалица, јер кад би се у каквом товару нашле какве подвале, знало би се од од кога су Да се пак ни би дешавало. да поје дине варалице подмећу туђа имена, то они продавци, који немају своје сталне фирме, треба у почетку године да набаве своје цедуље за целу годину, рецимо 100 цедуља, са општинским печатима. Општине за ове печате не би смеле ништа наплаћивати, а општински печат тврдио би, да је дотични продавалац заиста из дотичне општине и села.

Да л' би ово било тешко?

Ни најмање. Рецимо једна произвођачка — сељачка — кућа има да прода преко године 1000 кгр. пшенице, 2000. кгр кукуруза, 1500 кгр. јечма, 500, кгр. конопље, овса, ражи и. т. д. Он, ако је писмен напише сам, а по могућности и наштампа, 100 — 200, цедуља, са својим именом и презименом, и однесе у општину, која на свакој цедуљи удари бесплатно свој печат. Кад овај има да прода рецимо 100. кгр. пшенице у два џака, он ће на сваки џак прилепити по 1. цедуљу, ако купац купује са џаком, а ако се артикал изручује, онда није ни нужно, јер то купац својим очима гледа. Или, ако продаје дењак конопље, он на оном дењку прилепи своју цедуљу. И онда? Кад купац у таком дењку нађе доцније камен и томе сл. или влажно конопље, он ће по цедуљи знати од кога је купио, и варалица је ухваћен. На тај начин купац ће бити од преваре спашен. а продавац не ће имати никакве издатке. Неписменом продавцу написаће сваки радо цедуљице са његовим именом и презименом, а најзад да га неби поједини уцењивали, могла би и општина да му напише толико цедуља, колико му буде требало, бесплатно или са врло малом таксом н. пр. 10 или 20 д. п. од стотине. Све ово, као што се види, није никаква тешкоћа, јер кад у Русији н. пр. у Одеси, мора сваки леб бити снабдевен са фирмом пекара, што да код нас, кад се толике преваре на штету трговине и трговачког морала, а преко тога на штету државе, намножиле, — не могу већи товари бити снабдевени са таквим фирмама. Овим малим издатцима, колико би пак наша трговина и привреда у погледу моралном и материјалном добила, о овоме не треба ни говорити. То нека сваки читалац сам оцени.

Ето, то је једна *морална страна* коју треба подигнути не само за унапређење ужарије и кудеље, но и у опште целе привреде. Ми изнесосмо и начин како да се та *морална страна* подигне, а ако ми нисмо потрефили, онда би се радовали, кад би то позванији и компетентнији боље и досљедније разрадили.

Д. Буринчић

БЕЛЕШКЕ

Узроци, са којих многи коњи ослепе.

„Hamb. Z.“ набраја следеће најобичније узроке, са којих многи коњи ослепе:

1. Сувише висока јасла за сено, изнадају бодљикави делови из сувога сена коњима у очи, због чега се око запали и обневиди.

2. Оштра испарења у штали и косо падање светлости на коњске очи.

3. Капци, што се на оглаве коњма са стране очију мећу — та грозна несмислица, која никако неће да престане, ма се и сто пути показивало колико је штетна.

4. Ударац швигаром од бича.

Треба да уважимо ове корисне опомене, па и млађима да кажемо што не ваља.

Противу мрава.

Многи се још туже на „шкодљивост“ мрава, један, који је такође опазио, да му мрави штету чине на воћу, препоручује овако средство:

„Ваља начинити кашу од чађи и ланеног уља, па овом онда на једном месту премазати, у танком слоју, стабло у виду прстена. Преко овога не може више никакав мрав.

Оваки сок је одбио мраве од мојих младих трешања. Најпре сам трпео мраве да иду по дрвећу, јер је било лисних ваши Ну, кад ових нестаде, онда мрави почеше да кваре зреле трешње, и онда сам их на описани начин отерао.

Заштита пчела од зоље и стршљена.

Пчеларска задруга у Чешкој издала је ову поуку пчеларима:

«Већ се често говори о томе, како пчеле гину, а међу тим не узимље се на ум, како поред неких птица, пчеле тамане и зоље и стршљени.

Сигурно средство, којим пчелар може стати на пут овоме, јесте: Узму се боце, па се до пола напуне пивом, а овоме дода се и по 1 кашика меда, и он а се понамештају које где изнад кошница. Пчеле се клоне од самог мириса пивског, а зоље и стршљени улећу као слепи у боце, па ту нађу и смрт. — Небројено пчела спасу се на овај начин.«

ГЛАСНИК

Антоније Трумер учитељ и баштован у ратарници Крижевачкој умро је 31. Авг. Покојник је био син у својој струци чувеног воћара, а и сам признат и уважен, колико са писаних дела, толико и са дугогодишња заслужна рада у области воћарства и винодела. *Трумер* је био члан међународне ампелографске комисије и благајник пољопривредне подружине у Крижевцу. Радин а веома скроман и повучен, није узимао на се крупне улоге, али зато је више могао истрајати у тим скромним но вазда корисним пословима. Саучествујући у овоме губитку брацкога нам хрватскога народа, придружујемо и ми наш глас желећи му вечни спомен међу друговима и пријатељима!

ПРАВИЛА
КРАЈИНСКЕ ВИНАРСКЕ ЗАДРУГЕ

I. Циљ, име и седиште задруге

Чл. 1.

Циљ задруге

1. Винодељци окр. Крајинског, оснивају по овим правилима винарску задругу новијег доба, којој је циљ, да производи и негује вина по најновијем и најбољем начину, и да их продаје по што бољу цену тако, да би с једне стране вина овога краја изнела на глас, а с друге стране винодељцима — задругарима дала веће користи за њихов труд, него што су је до сад имали; да даје задругарима и у опште сваком винодељцу прилику да се са послом око рационалне производње и неге вина упозна; и најзад, садиће угледне винограде са калемљеном америчком лозом, у пределима где је винодеље највише развијено, који ће задругарима и околини служити за пример доброг рада.

Чл. 2

Име задруге

2. Задруга се зове **„Крајинска винарска задруга“.**

3. Под овим именом задруга ће се протоколисати код надлежног Суда; и овим само именом она ће се служити при потпису и печату.

4. Под овим именом она задобија права и прима обвезе.

5. Фирму пуноважно подписују: председник управног одбора (или његов замењеник) и један члан управног одбора.

Чл. 3.

Седиште задруге

6. Седиште је задруге у Неготину окр. Крајински.

II. Послови задруге

Чл. 4.

7. «Крајинска винарска задруга» бавиће се винодељским пословима и оним, који с винодељем стоје у вези, а поглавито:

а; прикупљаће по овим правилима од својих задругара по могућству грожђе ради муљања и даље прераде, и куповаће вино за неговање;

б; куповаће вино и грожђе и од незадругара, али то само у оном случају, ако нема изгледа, да ће јој задругари продати онолико вина и грожђа, колико ће јој бити довољно по количини и квалитету за њену радњу;

в; прикупљено вино и грожђе одвајаће. по каквоћи и врсти тако, како ће се његовом прерадом добити што боља вина;

г; неговаће вина по најновијем начину тако, како би се што корисније продавала;

д; однегована и зрела вина продаваће под својим именом и с' назначењем каквоће и места положаја где је произведено;

ђ; ради корисније употребе одпадака од грожђа и винских остатака, основаће угледну казанију за печење ракије;

е; ако се задруги појави тражња за коњак, набавиће коњак апарате за производњу коњака;

ж; она ће садити угледне винограде од калемљене америчке лозе, који ће околини служити за пример у неговању калемљене винове лозе.

III. Основни и обртни капитал

Чл. 5.

8. Капитал за вођење радње задруга добија и то:
а; од удела задругара;
б; од уписнине задругара;
в; од зајмова; и
г; од зараде и добити.

Чл. 6.

Удели

9. Основни капитал састоји се из суме 100.000 динара и дели се на 2.000 удела, сваки удео по 50 динара

Овај капитал јамчи за све обавезе спрам трећег и за време трајања задруге не може се задругарима издати.

10. Уплата ових удела дели се у два дела, сваки део има по 25 динара.

Уплата првог дела врши се овако: при упису сваки полаже за први део 5 динара, а за тим у року од 5 месеци од дана, кад је отпочет упис по 4 дин. месечно тако да се у року од 5 месеци први део од 25 дин. сав уплати.

Уплата другог дела извршиће се онда, кад се за то потреба укаже и кад то редовни или ванредни збор задругара реши.

11. Задругар који у одређеном року неположи уплату, он ће доплатити у име казне за први месец 1% за 2 месеца 3% а за 3 месеца 6%, а ако који задругар и после 3 месеца од дана одређеног рока за уплату, не положи уплату, онда он престаје бити задругар. Њему се од уложених уплата наплаћује предходно за резервни фонд 25%, затим напред одређене доплате, а што претекне враћа му се одма.

Привремени удео, из друштва искљученог задругара уништава се, а на место уништеног удела продаје се нови удео.

12. Од ових доплата изузимају се само непунолетни наследници умрлог задругара, којима се, ако маса не жели даље да остане задругар, уложени новац без доплате враћа.

Чл. 7.

Уписнина

13. Задругари полажу при упису 50 пара у име уписнине за сваки удео.

14. Од уписнине подмирују се трошкови око оснивања задруге. Што преко подмирења ових трошкова претекне од уписнине, уноси се у резервни фонд.

IV. Задругари њихова права и њихове дужности

Чл. 8.

Упис Задругара

15. За задругара може се уписати сваки без погледа на стање и занимање, само ако ужива грађанска права.

16. Упис у задругаре почиње од дана кад г. Министар народне привреде правила одобри, а трајаће донде, док се сви удели не упишу.

17. Упис је извршен, кад задругар положи 50 п уписнине и 5 дин. као први улог првог удела уплате.

18. Удели гласе на име задругара а нису безимени.

Чл. 9.

Испис Задругара

19. Задругар престаје бити члан задруге, чим своје уделе пренесе на друго лице писменим преносом, или сваком другом формалношћу преноса, коју земаљски закони за пуноважну признају. Но пренос вреди тек онда, кад се управи задруге достави, која ће пренос у књизи задругара забележити и за сваки пренешени удео по 50 пара наплатити.

Чл. 10.

Права Задругара

20. Задругари имају ова поглавита права:

а; да учествују на зборовима задруге и да на њима гласањем решавају о задругиним пословима, по одредбама ових правила;

б; да бирају и да буду изабрани за чланове управе, надзорног одбора и друга чланштва задруге;

в; да по одредбама ових правила и по одлукама збора имају удела у добити и другим користима задруге.

Чл. 11.

Дужност Задругара

21. Дужности су задругара у опште:

Да тачно и на време врше обвезе, које су примили на себе уписом у задругу; они су морално обвезани да задругу у сваком погледу потпомажу.

Ко од задругара ради противу интереса задруге, може га збор задругара искључити из задруге. Искљученом задругару враћа се уложени новац одмах натраг по одбитку 25%, у име казне за резервни фонд.

Чл. 12.

Одговорност Задругара

22. Ни један задругар не одговара за обвезе задругине више, него колико износе његови удели, који су уплаћени и који се још уплатити имају.

V. Органи задруге

Чл. 13.

23. Задругиним пословима управљају:

а; Збор Задругара;

б. Управни Одбор;

в; Надзорни одбор.

Чл. 14.

Зборови Задругара

24. Зборови задругара или су редовни или ванредни. И једни и други држе се у месту где је седиште задруге.

25. Редован збор држи се сваке године у месецу Јануару; а ванредан, кад год буде потреба

26. И редовне и ванредне зборове сазива по правилу управни одбор; редовне у одређено време, а ванредне, кад год за потребно нађе. Осим тога, управни је одбор дужан, да сазове ванредни збор и онда, кад год то написмено затражи надзорни одбор, или толико задругара, који имају скупа 500 (1/5) удела.

27. Ако управни одбор не би сазвао у одређено време редован збор, или ако неби сазвао ванредан збор у року од 15 дана, рачунећи од дана кад је надзорни одбор или одређени број задругара затражио, надзорни одбор има права и дужност, да сам сазове збор.

Ако неби ни надзорни одбор сазвао ванредан збор, на захтев задругара (колико њих имају на то права), онда га овај број задругара може сазвати по одредбама ових правила.

28. Зборови се позивају јавно преко новина одређених у Чл. 23 тач. 100. Но редован збор може до-

нети одлуку, да се зборови сазивају и писмено или другим уобичајеним начином.

Одлука ова мора се преко новина јавности предати.

29. У позиву на збор, сазивач је дужан означити тачно време (час), кад ће се и место (локал) где ће се збор држати, као и о којим ће предметима решавати.

30. Време од позива до дана, кад има збор да се састане, не сме да буде краће од 15 дана.

31. Збор задругара састављају пунољетни задругари, који имају право гласања, и по томе само ови задругари могу бити на збору и на њему упражњавати задругина права.

Малољетне задругаре заступаће на збору њихови представници или пуномоћници.

32. Пунољетни задругари, који имају право гласа, дају свој глас лично. На случај да не могу доћи лично на збор, могу овластити кога другог задругара, да их заступа.

33 Сваки задругар има један глас, па ма колико удела имао.

34. Задругар може заступати само 2 задругара, и онда поред свог гласа, може имати још један или највише два гласа (поред свог), за оне задругаре, које заступа.

35. Сваки задругар, који жели да учествује на збору са правом гласања, дужан је најдаље пре 2 дана пред заказаним отварањем збора да депонује код задруге своје уделе; па ће на њих добити признаницу и улазницу.

36. На сваком збору треба да буде толико задругара, који би представљали бар $^1/_4$ (500) удела, па да пуноважно може донети одлуке.

37. Ако не буде довољан број задругара дошо, збор се одлаже и позива поново — редовни збор најдаље за 15 а ванредни — најдаље за 5 дана, рачунећи од дана кад је први збор био сазван.

38. Ово одлагање и поновљено позивање збора објавиће се на исти начин, на који је и први збор сазиван.

39. Овако сазван други збор доноси пуноважне одлуке само о оним предметима, за које је и први збор сазван био, без погледа на то, колико је задругара дошло и колико удела представљају.

Од овог правила изузима се само решавање о престанку задруге, зашто се тражи присутност већег броја задругара. Чл. 21 тач. 93 под а.

40 На збору председава председник управног одбора, односно његов замењеник, или председник надзорног одбора, ако је збор од надзорног одбора сазван А, ако је збор сазван од задругара по чл. 14 тач 27, онда збор бира из своје средине једног који ће на збору председавати.

Но збору стоји до воље, да одмах у почетку свога рада изабере другог задругара, који би на место ових председника председавао.

41. Председник руководи збором; износи на решење предмете по дневном реду и ставља их на гласање.

42. Збор бира два задругара за деловође збора и пет задругара за прикупљање гласова, који ће у исто време оверавати записник.

43. На збору се решава већином гласова у свима предметима.

Од овог правила изузима се питање о престанку задруге, где се тражи већа већина. Чл. 21 тач. 93.

44. Где се гласови поделе подједнако, ту решава глас председника збора.

45. Гласање бива устајањем или седањем. Но збор може решавати да се по именично гласа, као што може решити да се избори изврше акламацијом, прозивом или затвореним листићима.

46. Збор, као највиши орган задруге, надзирава све послове, а нарочито рад управног и надзорног одбора, и доноси одлуке, предузима све мере, које нађе да су у интересу задруге.

Ради овога он има у главноме ова права и дужности:

а; испитује годишње извештаје и рачуне поднесене од управног и надзорног одбора, па о њима доноси одлуке;

б; издаје разрешнице сврх рачуна и радње управног и надзорног одбора за минулу годину;

в; решава о подели добити, о улагању у резервни фонд и о његовој употреби. (Чл. 19)

г; одређује награду управном и надзорном одбору. Чл. 18. тач. 79.

д; решава о предлозима управног одбора и појединих задругара;

ђ; мења, допуњује и објашњава ова правила;

е; бира управни и надзорни одбор;

ж; уклања у свако доба све и поједине чланове управног и надзорног одбора, и попуњује њихова места новим изборима;

з; расправља спорове између управног и надзорног одбора, као и спорове задругара у погледу на задружне послове;

и; решава о куповини и продаји непокретности;

ј; решава и одобрава подизање грађевине и у опште непокретности;

к; решава о престанку задруге и о подели њеног имања. (Чл. 21).

47. Све ове предмете претреса и решава збор, то на редовном то на ванредном састанку свом.

На редовном (годишњем) састанку морају се решавати предмети побројати под а б, в, г, и, ж.

Питање о престанку задруге може се решавати само на ванредном збору.

Сви остали предмети решавају се и расправљају, то на редовном то на ванредном збору, како се кад према потреби на дневни ред стави.

48. На зборовима могу се расправљати и решавати само они предмети, који се у позиву на збор означе; и оним редом како су на дневни ред стављени.

49. Ко од задругара жели да поднесе збору какав предлог, дужан је поднети га на писмено управном одбору најдаље на пет дана пре састанка збора, како би се на дневни ред ставити могао.

50. Пуноважне одлуке збора обавезне су за све задругаре, па и за оне, који нису били на збору.

51. О свима пословима, који се на збору задругара обаве, води се записник у нарочитој пагинираној књизи.

52. Записник подписују, председник, деловођа збора и сви пет повереника за прикупљање гласова.

53. Важније одлуке зборске управни одбор доставља Господину Министру Народне Привреде.

Чл. 15.

Управни одбор

54. Управни одбор састоји се из председника, подпредседника и 10 чланова задругара.

55. Чланом Управног одбора може бити само онај задругар, који живи у месту где је седиште задруге.

56. Управни одбор бира редован збор задругара на две године дана.

По истеку прве године од кад је изабрат први управни одбор, отпадају коцком 6 чланова тога одбора а на њихово место бирају се друга 6 члана; на концу друге године отпадају стара 6 члана, а на њихова места бирају се друга 6 члана и даље се по истом реду продужава.

Они исти, који су били у управном одбору па или коцком или по дошавшем им реду иступили, могу бити понова изабрани, само ако хоће избора да се приме.

57. На случај смрти или одступања појединих чланова Управног и Надзорног одбора, одбор попуњује празна места у оба одбора оним задругарима, који су на збору при избору за чланове одбора добили највише гласова.

58. Управни је одбор орган задругин, који рукује задругом и извршује у појединостима све послове задругине, који спадају у његов делокруг, а по одредбама ових правила и по одлукама збора.

59. Управни одбор заступа задругу на суду и ван суда без нарочитог пуномоћија. Место пуномоћија служе му ова правила и записник његовог избора.

60. Нарочите дужности управног одбора ове су:

а; потврђује пренос удела;

б; исписује задругаре који неуредно плаћају уплате (чл. 6.) и на њихова места уписују нове;

в; добавља подрумара, качара и остало особље, одређује им плате или наднице и одпушта их;

г; врши куповину и продају вина, као и остале покретности потребне за негу вина;

д; води у опште бригу и рачун као добар домаћин, о имању и радњи задруге;

ђ; саставља месечне и годишње рачуне о радњи; па месечне подноси надзорном одбору, а годишње збору задругара;

е; сазива редован збор задругара најдаље до краја месеца Јануара; а ванредни кад год за потребно нађе.

61. Седнице управног одбора или су редовне или ванредне. Редовне држе се у дане које збор сам одреди. Али једанпут у недељи дана мора бити редовне седнице. Ванредне седнице бивају кад год председник управног одбора позове или три члана то захтевају.

Седнице управног одбора пуноважне су, кад је на њима $^2/_3$ чланова.

62. О сваком послу, Управни одбор доноси одлуку. За пуноважност управине одлуке, нужно је да су за њу гласали половина присутни чланова и један више. О одлукама води се записник у нарочитој пагинираној књизи и потписују га сви присутни чланови те седнице.

63. За радњу Управног одбора извршену против ових правила, као и против одлука зборових одговарају лично и солидарно сви чланови управног одбора, који су је извршили.

64. Управни одбор добија за свој труд награду, коју му редован збор одређује према годишњем добитку.

Чл. 16.

Надзорни одбор

65. Надзорни одбор састоји се из 5 чланова задругара, од којих је један председник, а остали су чланови.

66. Надзорни одбор бира редован збор на годину дана.

Они исти, који су у надзорном одбору били годину дана, могу бити понова изабрани.

На случај смрти или одступања појединих из надзорног одбора, њихова се места попуњују оним задругарима, који су на збору при избору за надзорни одбор имали после изабраних највише гласова.

67. Надзорни одбор, као орган задруге, води надзор и контролу над целокупном радњом управног одбора и уједно потпомаже га у извршењу извесних послова.

Ради тога надзорни одбор има ова права и дужности:

а; да надзирава сваки рад управе; и по томе, да пази, да се не ради против правила и на штету задруге;

б; да прегледа благајну, стање подрума, винограда, рачуна и акта о укупној радњи редовно сваког месеца; а ванредно кад год за потребно нађе;

в; да испита и овери од управе поднешени годишњи рачун са рачуном изравнања, и по томе, да потврди праву добит или штету; па о томе да подноси извештај редовном збору;

г; да сам сазове ванредни збор: кад год нађе за нужно, ако на његов позив не би то учинио управни одбор у року одређеном. (Чл. 14)

68. Ради извршења ових послова, надзорни одбор састаје се редовно сваког месеца, а ванредно, кад год позове председник. Ванредну седницу дужан је председник позвати, кад год то два члана из одбора захтевају.

69. Пуноважне су одлуке надзорног одбора онда кад су донешене у седници, у којој је осим председника, било најмање још 2 члана одборска.

У овом одбору решава се већином гласова.

70. О одлукама надзорног одбора води се записник у нарочитој пагинираној књизи.

71. Надзорни одбор добија за свој труд награду, коју му редован збор одређује од годишњег добитка. (чл. 18.)

72. Надзорни одбор солидарно одговара задрузи, ако рачуне и послове задругине не би на време прегледао и надгледао; или ако би опазио какву неправилну радњу или злоупотребу, па не би предузео нужне мере за обезбеђење од штете и за спречавање даље неправилности. Он је нарочито одговоран за неистинито представљени добитак или губитак у годишњем рачуну.

VI. Рачуни, подела добити и резервни фонд

Чл. 17.

Рачуни

73. Рачунска година задруге почиње 1 Јануара, а свршава се 31 Децембра сваке године.

74. Рачуни књиге водиће се по трговачким правилима.

75. Задруга закључује своје књиге и завршује своје рачуне тачно 31 Декембра сваке године.

76. Завршене рачуне подноси управни одбор на преглед и оверење надзорном одбору; пошто их овај одбор прегледа и овери, подноси их збору.

77. Завршне и прегледне рачуне управни одбор предаје јавности на 5 дана пред састанак редовног збора задругара.

Чл. 18.

Подела добити

78. При прављењу биланса има се управни одбор придржавати ових правила:

1; Сво имање задруге, било оно покретно или непокретно, процениће управни одбор 31 Децембра сваке године по својој стварној вредности и ставиће у рачун биланса у активу у коју још долази и готов новац који се у благајни задруге налази;

2; Основни капитал, обвезе друштва и резервни фонд стављају се у рачуну биланса под пасиву;

3; Добит или губитак, који се покаже упоређењем активе и пасиве, нарочито ће се обележити на крају биланса;

4; По одбитку свију трошкова, што остане, то је чиста добит.

79. Ова чиста добит дели се:

а; на поделу задругарима;

б; за резервни фонд; и

в за награду управном и надзорном одбору.

80. О количини поделе решава редовни збор задругара.

Чл. 19.

Резервни фонд

81. Резервни фонд саставља се:

а; из уписнине што претекне преко подмирења трошкова око оснивања задруге (чл. 7)

б; из оних удела, на које изгубе право задругари, о којима је реч у одредбама чл. 6; и

в; из оног дела годишње добити, што му редовни збор додели.

82. Из годишње добити умножаваће се резервни фонд све дотле, док не достигне ону цифру капитала, који је издат за куповину непокретности, за грађевине и друге покрети, које улазе у стални инвентар као бачве, муљаче и т. д.

83. Кад резервни фонд достигне ову цифру капитала, збор ће решити, колико ће се и даље од годишње добити одвајати и у овај фонд улагати.

84. Резервни фонд употребљава се по одлукама збора, и то само на подмирење губитка, ако би их и у колико би их у којој години било.

85. Готовину резервног фонда употребљаваће управни одбор као обртни капитал и водиће о њему тачан рачун по својим књигама.

VII. Имаовина

Чл. 20.

86. Имаовина, са којом задруга рукује; или је својина појединих задругара; или је својина задруге као скупа задругара.

87. Само удели сматрају се као својина задругара. Они са својим уделима стоје према задрузи, као и други повериоци њени, с том разликом, што се о престанку задруге измирују најпре сви други повериоци њени, па онда задругари.

88. За сво време, док је неко задругар задруге, не може своје уделе тражити натраг, они служе за намирење задругиних повериоца, ако задругино имање неби зато достигло.

89. Имаовина задруге служи за подмирење њених поверилаца.

90. По престанку задруге; остатак имаовине задруге преко намирења свију њени повериоца, дели се међу задругаре по сразмери њихових удела.

VIII. Почетак, трајање и престанак задруге

Чл. 21.

91. Крајинска винарска задруга отпочеће свој рад око оснивања свог одмах, чим ова правила господин министар народне привреде, као власт, која води надзор над овом задругом одобри. Саме послове своје задруга ће отпочети тек онда, ако се и кад се бар једна четвртина одређених удела уплате, и прва месечна уплата на толико удела наплати.

92. Кад задруга одпочне своју радњу, она ће трајати све док не наступи који од предвиђени случајева, у којима задруга престати мора.

93. Задруга престаје само у овим случајевима и то

а; кад збор задругара донесе одлуку, да задруга са свим престане.

За решење престанка у овом случају мора се ванредни збор сазвати само у тој намери, па онда да на њему буде најмање две трећине удела заступљених; и најпосле за пристанак гласа најмање три четвртине заступљених удела.

б; кад је осим резервног фонда изгубљена једна половина уплаћених удела.

94. Кад наступи случај под б. управни одбор одма ће, а најдаље за 15 дана позвати ванредни збор, с назначењем основа и циља за шта га зове.

Ако управни одбор у том року не позове збор позваће га надзорни одбор.

95. Кад се реши да задруга престане збор одређује 5 задругара да пречисте задругине рачуне, а на име: да задругино имање претворе у новац, да измире најпре задругине дугове и обвезе њене; па онда да исплате уделе задругарима, па што преко свега тога претекне, да поделе међу задругаре по сразмери њихових удела.

96. Са избором овог одбора за пречишћавање рачуна задруга прекида своје послове.

Управни одбор престаје радити а надзорни одбор остаје све дотле, док се са свим не пречисте рачуни.

97. Кад одбор за пречишћење рачуна сврши свој посао, надзорни одбор објављује преко новина, и тада је задруга коначно престала

IX. Надзор државне власти

Чл. 22.

98 Задруга ова стоји под надзором г. Министра народне привреде.

Ради тога он:

а; одобрава ова правила као измене и допуне;

б; обавештава се о стању и раду задруге, то преко нарочитих својих изасланика, то извештајем задругиних органа; и

в; ставља забрану на извршење оних одлука зборових, које би биле противне овим правилима или другим земаљским законима.

99. Кад се год позове збор, мора се о томе известити Министар народне привреде да пошље, ако за нужно нађе, свога повереника да присуствује.

X. Закључна определења

Чл. 21.

100. Сви огласи и позиви прописани овим правилима, обзнањују се преко «Српских Новина» и то најмање три пута једно за другим.

Ако ове новине престану излазити, збор ће одредити друге. Одлука о томе сматра се као измена ових правила.

101. Привремени одбор обзнаниће упис на уделе одмах, чим ова правила одобри Министар народне привреде.

102. Одмах чим се толики број удела упише, да преставља $^1/_4$ капитала, привремени одбор позваће први збор за оснивање задруге и за избор управног и надзорног одбора.

103. Правила ова важе од дана кад их Министар народне привреде одобри.

30 Јуна 1889 године
у Неготину.

ПРИВРЕМЕНИ УПРАВНИ ОДБОР

Председник
Ст. Фрицман

Подпредседник
М. Тројановић

Ч Л А Н О В И:

Милош Симић, Д. Стојановић, Мијаило Х. Нинић, Анђел Манојловић, Риста Стојановић, Владимир Станојевић, Душан Димитријевић, Стојча Здравковић Ст. Живковић, Дим. Дукић.

Правила ова «Крајинске винарске задруге» Министар народне привреде на основу § 38 закона трговачког одобрава и потврђује, с тим, да је такса од 100 динара наплаћена у таксеним маркама, које су на једном примерку ових правила (који остаје у овом Министарству) прилепљене и прописно поништене.

ПБр. 3119.
3. Августа 1889 год.
у Београду.

Министар народне привреде,
(М. П.) **Ст. Р. Поповић**

ДОПИСИ

Субјел, 12 Августа 1889 год.

Због суше усеви нису ни у пола онако родили, као што су у почетку свом понели били. Пшеница је врло слаба. Сноп једва износи 2 килогр. Сва рана жита нешто су боља, а позна су по све слаба. Шљива нема. Ливаде нису најбоље родиле, али оно што је родило добро је урађено. Од неколико дана потерала нас је велика несрећа. 10 дана, из дана у дан догађају се пљевине. За последњих 10 дана изгорело је до 700 пластова сена. Због тога је цена сену јако скочила. Паша је тако рђава, да се још сад мора воловима сено полагати да би се одржали за рад. У кога има у тог пале у кога нема немаш ни купити. Пчеле нису рђаве.

Здравље је у народу и стоци добро.

Цене су обично као и од пре. Народ је због ових неприлика у бризи како да изађе на крај.

Л. Ј. П.

Краљево, месеца августа 1889 год,

Кукурузи су од досадање суше готово узрели, на оно мало што има навалиле су птице, те га готово утамањише.

Винограда што има, прилично су родили, но грожђе је са свим ситно; — винодељци се надају, да ће зрно од ове кише мало наједрати.

Другог воћа мало има, јер је у опште све страдало од гусеница, којих је било у толикој мери, да се на понеким воћкама нигде листа не налази.

Жира ове године (ни буковог ни растовог) нема толико, као што га је било прошлих година. По цвету могло се судити, да ће растовог жира бити у изобиљу, али на жалост он се сав сада показао у шишаркама. На растовима се налази једна гусеница у толикој количини, да је и дебло и грање па и сво лишће притиснула.

Овде се прилично у великој количини и доброг дувана производи.

Свилобуба је гајена нешто мало, али се произвођачи слабо користе, — свилу коју произведу, женскиње за своју потребу потроше. — а за трговину слабо ко и мисли.

У ратарској школи гајена је свилобуба миланске расе, и произведено је прилично и какона и семена.

Са пчеларством се ове године пчелари такође не могу похвалити. Овом приликом да напоменемо и то, да ратарска школа на своме малом ковандуку има око 15 трмака — кошница, које су већином ђаци ове школе правили, и с тога, што су се ђаци, (а нарочито они, којима дрводељина иде од руке) врло добро извежбали — правити кошнице — ђерзонке, како управне тако и положене, слободно можемо казати: да је то доста велики корак ка рационалном пчеларењу, — само ако се то тако и код своје куће примени. Ђерзонке су направљене од обичних дасака, тако лепо и оригинално, да су разлике неприметне од оних «са стране» донесених.

Здравље у народу није понајбоље, јер се грозлице почешће јављају, а код стоке је добро.

Цене су производима:

Пшеници	100 кгр-	12	динара.
Јечму	» «	10	»
Овсу	« «	9	«
Кукурузу	» «	11	»
Пасуљу	» »	25	«
Вину	« лит.	16	«
Ракији шљивовици	« «	25	«
Пар средњих волова		200	«
Крава с телетом		60—70	»
Овца		8—9	«
Коза		6—8	»
Добро угојено свињче		20—30	»

Здравко Петровић
свршав. пит. рат. школе.

Параћин, 18 августа 1889 год.

Кукуруз се бере. Род је слаб, изузев онај, који је био близу воде, или на одвећ јакој земљи.

Пшеница је слабија од прошлогодишње. Цена јој је 11—12·50 динара.

Црни лук је родио врло добро. Цена 5—6 дин. 100 кгр.

Од пре десетак година сади се арнаџик (семе за црни лук). Сад га има доста и за продају, али нема пијаце зањ.

Бостана ове године било је и сувише много и изванредно крупног.

Бресака такође има врло много; од сувишног рода све се гране по виноградима поломиле. Од њих праве ракију и суше за зиму.

Здравље је доста неповољно. Грознице има доста.

Мар.

Комарани, (срез белички окр. јагодински) 18 августа 1889.

Време је за рад било угодно, те су због тога пољски радови сви на време урађени. Кише је било почешће, те су сви усеви напредни били и добру жетву дали (као н. пр. стрмнине, конопље и пасуљ). Но при свем том бивало је доста и суше, али ипак није много наудила усевима, јер су се били отргли у порасту.

За сада кукурузи су врло добри и готово су за бербу стигли.

Винограда у овом крају има повише, и грожђе је са свим добро родило, али на понеким местима страдало је од града, који је пре неки дан падао, но опет штета није баш толико велика.

Осталог воћа као: шљива, јабука, крушака, бресака и т. д. има доста, али су крушке и јабуке по природи доста ситне, а то је по свој прилици за то, што се на облагорођавање готово николико пажње не обраћа.

Ливаде ове године нису понајбоље приноса дале, а детелину нико и не сеје (само један сељак) те се због тога народ прилично забринуо, како ће без хране стоку преко зиме издржати

Шуме има доста, али се овде — као и свуда — немилице сече и сатире, без икаквог реда и размишљања за будућност.

Пчеларење је овде занемарено, а тако исто и свилодеље, ма да и сами сељаци увиђају, да су те две гране пољске привреде врло корисне, — ипак им се не поклања николико пажње, — једно због нехата а друго и због незнања, тек овај је извор народног благостања забачен.

Народ је презадужен и даје велике интересе зеленашима, а међу тим ни с које стране не може до новца да дође.

Здравље је како у народу тако и у стоци повољно.

Цене су производима ове:

Пшеници	од	100	кгр.	14—15 дин.
Јечму	»	»	»	9—10 «
Зоби	«	»	«	6 — 8 »
Кукурузу	»	«	«	11—12 »
Пасуљу	»	»	«	15—18 »
Вину	»	»	лит.	15—18 »
Ракији	»	»	«	20—25 »
Пар волова (добрих)				160—300 »
Крава с телетом				60—70 »
Овца				6 — 7 »
Коза				7 — 8 »

Алексије М Бабић
пољопривредник.

Кнић, (ср. груж. окр. крag.) 18 августа 1889 год.

Од велике суше и жеге, која је трајала скоро два месеца, позни кукурузи пропали су са свим, а рани су остали штури.

Вршидба је свршена. Стрмнине су махом слабе, јечам изгледа нешто боље.

Народ овог краја врше још по старом — примитивном — начину, на гувну са коњима, ни у кога нема вршалице машине, али са вејањем иде боље, ретко ко да веје своје жито без ветрењаче — вејалице. Који нема он узима у другога и плаћа на њу од 100 кила овејаног жита 2 киле.

Шљиве су се много проредиле — опале од врућине — и ово што је остало, ситно је. Исто тако и грожђе.

Здравље је код људи и стоке добро.

Цена је у овој околини (па и на пијаци крагујевачкој) и то:

Пшеници	од	100	кгр.	9—10 дин.
Кукурузу	»	«	«	8 — 9 «
Пшеничном брашну	»	»	»	10—14 »
Кукурузном »	»	»	»	10—12 »
Јечму	»	«	«	8 — 9 »
Овсу	«	»	«	8 — 9 «
Вину	„	»	лит.	20—25 »
Пласт сена	„	»	кгр.	4 »

С. М. Вемић
учитељ.

Каменица, (срез полгорски), 19 Августа 1889 год.

Време за ову прошлу недељу било је кишовито.

Народ је се занимао вршењем жита, а од последњих дана ове недеље сушењем шљива.

Има изгледа да ће суве шљиве бити добре, изузимајући оне, које су зелене брате на сушене.

Хране за народ биће довољно до нове, а за извоз на страну не ће никако бити.

Града, поплаве или какве друге непогоде, у овој недељи није било.

Жетва појединих усева била је у средњу руку добра.

Здравље код људи и стоке повољно је.

Кгр. хлеба је 0·20 п. дин.; надница 1 динар са храном и напојницом.

Сељаци се много задужују, рачунајући и сувише на шљиве.

Драг. М. Милановић,
званичник ср. полгорског.

Барич, (ср. посав. окр. беог.) августа 1889 год.

Због велике жеге и суше, сва су жита слаба, а нарочито позни кукурузи, тако да ће народ са исхраном оскуђевати.

Винограде је потукао град. Шљиве су добре и има их доста. Сена има мало.

Народ пати од грознице. Здравље је код стоке повољно.

Сава Јовановић.

Бачина, августа 1889 год.

Кукурузи се нагло беру и биће берба прилична.

Шљива за сада нема као прошле године, јер град их је доста помео.

Виногради су испочетка добро понели, али град је и њих доста помео, за то се надамо рђавој берби.

Стрмна жита нису била најбоља, особито пшеница јер има доста кукоља.

Бостани су врло добри били а имало га доста.

Наднице су 60—80 п. д. са газдином раном, јер овамо се не ране са својом раном.

М. А. Ст.

Варварин, 25 августа 1889 год.

Кукурузи се у овој околини у велико беру; али се не отплаћују као прошле године.

Шљиве се беру, а почели су и да их суше на неколико места.

Виногради су добри, само су остали доста ситни; и посушише се од врућине.

Баштенски су усеви добри, где се заливају а где нису заливани са свим су пропали.

Вашар који је овде 15, 16, 17 и 18 т. м. држан, био је доста свакојаки. Стоке је било дотерано доста али је купаца било мало од стоке је продато и то: волова 841 грло — брав, а по цени од 48—100 дин. брав, крава 18 од 45—70 дин., телади 20 од 12—20 дин., коња 20 од 48—240 дин., кобила 3 од 40—130 дин., ждребе 1 плаћено је 15 дин., јагањаца 187, плаћани од 3—4 дин.

Производа продато и то:

Вуне 550 кгр. по 1·40 дин., свиле 43 кгр. по 2·50 дин., куделье — конопље 160 кгр. 0·50 дин.

Механа је било 64, дућана 67, заузетих места 110, кола са пићем 77 и кола са разним производима 101.

Цео приход вашарски по одбитку свију расхода износи 704 дин.

Време је било рђаво, дуваo је јак — северни — ладан ветар са ситном кишицом за сво време вашара.

Данак још није покупљен од народа, али се живо прикупља.

Здравље како код људи тако и код стоке у врло повољном је стању.

Милисав М. Ђорђевић
економ

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

Двадесета седница држана 17 јуна 1889 године

Били су: потпредседник г. Свет. Милојевић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници г. г. А. Крагујевић, М. Савић, П. Тодоровић, Јак. А. Марковић, А. Живановић, Д. М. Спасић, гости г. г. И Мирковић и Д. Буринчић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 216. Прочита се акт управе Кола Јахача „Књаз Михајло" којим јавља, да је друштвену награду од 100 дин. у злату по оцени оцењивачког суда добио на изложби ждребади 29 пр. м. Живан Милосављевић земљоделац из Глоговца (ср. мачванског) за најбоље 2-годо женске оме, именом „Алка", високо 150 см., длаке доратасте.

Одбор прими к знању овај извештај.

Бр. 217. Прочита се акт управе Кола Јахача „Књаз Мијаило", којим моли, да Друштво набави и поклони колу Јахача један „снагомер".

Одбор с обзиром на потребу за снагомером и малена средства којима друштво располаже одлучи: да се набави један од најсавршенијих „снагомера"; а управа кола јахача да се извести, да ће Друштво набавити један снагомер, но га не може поклонити Колу јахача, али ће му га радо зајмити кад год му буде потребан.

Бр. 218. Чита се писмо г. Игњата Мирковића, друштвеног редовног члана, којим нуди Друштву на откуп неколико стотина књига свог превода „Пчеларство" од Др. П. Бека. За тим се прочита и друго писмо г. Мирковића, којим извештава Друштво, да је просветни савет усвојио и г. мин. просвете препоручио исто делце свима школским одборима, за школске књижнице.

Одбор, пре но би донео одлуку о откупу књига реши: да се превод овај заједно с оригиналом пошаље на оцену признатом српском пчелару г. Јов. Живановићу професору у Карловцима у Срему

Бр. 219. Приступи се награди радова печатаних у Тежаку, у бројевима на реду и одбор награди:

А. Чланци

1. Овца и стрижење оваца, од Чед. А. Поповића, награђено са 70 дин. од штампаног табака.
2. Како се оцењује вино, од Мите Петровића.
3. Нешто о животу нашег нагода у свези са шумама и подизању ове. Од М. Спасића.
4. Попис обрађеног земљишта у Србији. Од М. Савића.
5. Поука о извођењу семена од детелине и најважнијих трава. По Самеку — од Петронија Савића.
6. У прилог побољшања домаћег коњарства. Од Мир. Миљковића.
7. Да се и наше шуме не забораве. Од Јов. М. Јекића.

Награђено све са по 65 дин. од штампаног табака.

8. Подаци о пољопривреди у шабачком округу. Од Ник. М. Савића.
9. Више шкоди киша сувој но сировој храни. Од Б. Д. Тодоровића.

Награђено са по 60 дин. од штампаног табака.

10. Како се калеми винове лозе примају, и колико су века. (Превод). Од А. Ж. Илића.

Са 50 динара од штампаног табака.

Б. Белешке

Све белешке награђене са по 50 динара од штампаног табака.

В. Гласници

Сви гласници са по 50 динара од штампаног табака.

Г. Дописи

Сви дописи награђени су са по 48 дин. од штампаног табака.

Д. Јавна говорница

Награђена по 50 динара од штампаног табака.

Ђ. Подлистак

„О Марвеној Хигијени" од Јов. Милинковића.

Наградиће се кад се сврши.

ИСПРАВКА

У предпр. — 35 — бр. ваља исправити ове главније штампар. погрешке: *на стр. 278*, 2 ступцу, 18 реду одозго, место „Стати стика" ваља: *статика*; на стр. 279 ступцу 2, реду 11, место „пољопривредним" ваља „*пољопривредник*; на *стр. 285*, 2 ступцу а код објашњења слике „школ. баште" ваља додати још: „*Р је ладник*", а *на слици*: друго Д (између *Ћ и Ђ*) треба да буде *д* (мало), друго Ђ (до Ц) треба да буде *ђ* (мало), и према томе у тексту (48 реду одозго) место: „А је шупа" ваља: *д* је шупа итд...

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: „Ум царује снага кладе ваља. — О потреби и уређењу пољопривредног кредита код нас (свршетак). — Прављење сирћета од дивљака. — О нашој ужарској индустрији и производњи конопље (свршетак). — **Белешке**: Узроци са којих ослепе многи коњи. — Противу мрава. — Заштита пчела од зоља и стрњенова. — **Гласник**: † Трумер. — Правила крајинске винарске [illegible] руге. — **Дописи**: Из Субјела, Краљева, Параћина, Комарани. Кинћа, Каменице, Барича, Бачине и Варварина. — **Записник седница управног одбора**. — **Исправка**. — **Подлистак**. Седељке и прела. Из северо-западних крајева Чешке и Г. Аустрије.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО" КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

Писано је у вашем листу о пољској привреди у основној школи,[1] па је много што шта остало само на хартији, као лепа жеља. За то се доста побојавам да и ово моје не остане само као лепа жеља и предлог, а да се ништа не учини по њему. Но ја се уздам у вас и пријатеље ове струке и економнога бољитка народнога, и мислим да мој глас неће остати овде «глас вапијућега у пустињи«.

*

Прелазим на саму ствар.

У нас има две учитељске школе: у Београду и у Нишу. Тврдо сам уверен, да ћемо у скоро морати да отворимо и трећу, па за тим и четврту и тако даље, ако желимо да изведемо члан 21 «*Новога Устава*» и члан 34 «закона о основним школама», који говоре о *обавезној настави* у нас. Увећавањем броја учитељских школа, ми не смемо остати ни при истој садржини и каквоћи њиховој. С развијеним потребама народним ми морамо тражити и већу спрему наставника његових. И општа и стручна спрема мора се потражити већа. Између обојих стоји, тако да кажем, *економска*. Није ово данас само ера економске ларме по листовима и програмима појединих политичких партија, но је то права потреба, без чијега подмирења ми не можемо ни на једној страни, ни у једној струци, напредовати онолико колико би смо желели.

Па сме ли народни учитељ изићи из школе, која га за то спрема, а да сам немадне основних појмова из народне економије, газдинства и привреде пољске и домаће?

Ја тврдо одговарам да не, и велим, да би такав учитељ био непотпун; и да би много потпунији и кориснији био онај, који би знао шта то значи трошити *своју*[1] израђевину а шта туђу; који би знао зашто земља остаје без новаца и народ сиромаши; који би знао шта је то *рад* и шта он вреди па упућивао и навикавао децу на њега; који би поред своје школе завео ковачлуке, воћњаке и с децом хранио свилене бубе; који би *практички* упућивао по 50 до 60 деце српске годишње у ономе, што их доцније чека у овоме великоме животу, од чега ће да живе и они и држава њина. Ударам гласом на ово *практички*, јер никако

[1] Политичка и народна економија се у нас још сматрају као греси. Отуда се оне и предају само на Великој Школи и то у једном факултету. Отуда и наша интелигенција веома мало прави разлике у трошењу својих и туђих производа и израђевина. Иначе би друкчије стајала и фабрика стакла у Јагодини и штофова у Параћину и ћилимова у Пироту, ћебића и шалова у Ужицу и све друге живе и покојне. А шта да кажемо за сељаке *и сељанке* наше?!... Они се угледају на нас. Утркују се ко ће пре да се «повароши», јер виде, да оно што оне израде „неваља» и нико неће да им га купи. За то само *измишљају*, како ће доћи до пара, те да узму «куповно«. Ама лепо, да је то куповно наше, израђено у нашој земљи. Али то је *туђе*. И сав тај новац што га издамо за то „туђе«, оде из наше земље у туђину, а у нашој нити људи имају занимања ни новаца. За то је задатак свакога народа, да подиже *своју* индустрију, своје занате и радиност, а то ће учинити само тако, ако троши и потпомаже то своје.

Па је ли чудо што је овако данас у народа нашега, кад ми пустимо и учитеље његове, а да немају ни основних појмова о овоме. Кад виде сељанку, која по ваздан копа и жње на њиви по највећој жези, а кад пође у варош она разапне више своје главе «амрел« да не «изгори« од сунца, он ће јој се смејати као и остали свет, а неће имати да сагледа последице таке народне економије, и да о њима мисли. А када он не уме, од кога ћемо то тражити на селу? Ко ће тај свет да *поучава* и *води* бољитку економном и срећи и благостању народном?...

---

[1] Види „Тежак« од 1884 бр 2, 1885 бр. 3 и 7, 1886 бр. 6 и 8.

заоравања стрњике; али се на брзо уверио, да је то један *општи* обичај, начин неоправдан. Колико ли ће дуго још морати да се бори писменост и култура против оваких крутих навика, од којих, чини ми се, и неки «полуцивилизовани« били би далеко попустљивији!...

За време бављења само неколико дана у овом крају, писац ових редова желео је да сазна: да ли у колико и како се пољска привреда учи и у овдашњим основним школама.

У Г'мундену има нижа и виша основна школа. *Виша осн. школа* је за сада само за мушке, а на скоро ће се отворити паралелни разреди и за женске. Она је, као и у Чешкој, *средњи* завод.

У н. основ. школи пољска привреда се учи онолико и онако, као у Чешкој; али у виш. основ. школи пољска привреда учи се, као обавезни предмет, и предавање поверено је нарочитом наставнику, — општинском баштовану. На воћарство се обраћа скоро искључива пажња, јер се настојава, да се ученици у овом предмету обуче што боље како теориски, тако и практички. За то је на руци: *општински расадник* воћа, украсног дрвећа и цвећа, који је до саме школе; као и укусно уређена *школска башта* са многим ломачастим (шпалирним) воћем, које се пуже по зидовима школске зграде.

Баштован је интелигентан младић, врло заузет за своју струку, а и јако се труди за поучавање својих ученика. Зими држи предавање у соби по 1 час недељно; а од пролећа ради на пољу. Осим сејања, сађења, навртања и др., ђаци марљиво раде на одгајивању и нези воћака, нарочито се вежбају у правилном кресању обличастих воћака. Занимљиво је, вели, видети ђаке с каквом прилежношћу и пажњом врше кресање ломачастих воћака, кад је потреба да се образује облик или да се воћке крешу на род. Како се још у школи добија љубав према ломачастим воћкама, то није чудо, што у Г'мундну нема скоро куће, пред којом се не веруга по која воћка или лоза ломача.

Школска башта запрема скоро цело двориште школско, те, по томе, носи више изглед једног врта (парка). Поља (парцеле) различног су облика, а најмање правилног паралелограма; те се и стазе и путови вијугају различно између њих. Нигде поља нису запремљена монотоно, само једном врстом културе; него је површе измешано са цвећем, оградним (кордонским) воћем и др.; на другом месту опет патуљасто (чучаво) воће измешано је са представницима околне флоре и шумским џбуњем. Од високог шумског дрвећа, које заузима већином крајеве и места дуж ограде, има такође по 1—2 представника. У башти је наслагана и једна гомила стена; за тим има хладник с неколико клупа за одмарање после рада, мали пчеланик и бунар на шмрк, с неколико буради за воду. На кратко овај мали простор, у коме је доста шта смештено, веома импонује својом лепотом потпуношћу и чистотом, тако да одиста може у свему да послужи као пример.

Од свих метода навртања најупотребљивији је: „под кору«. Као новину у воћарској практици саопштио је баштован писцу ових редова: *навртање зеленом границом* (вијоком) *у Августу*, и то под кору. Код јабука је овај рад јединствен и поузданији но сваки други. Навртање „на лист» (окулирање) употребљује само код кајсија и бресака, и то у Августу....

Писац ових редова веома цени ова искуства, која је добио, више узгредно, у свом путовању; те их с највећом готовошћу ево саопштава и читаоцима «Тежака», с молбом, да им и они поклоне своју пажњу, јер је уверен, да ће у њима и они наћи по које зрно — корисно и употребљиво.

П. Т. Т. — Ђ.

не мислим да се ово «предаје», као један наставни предмет у школи, као што неки мисле кад се помене пољска привреда у основној школи.[1] Тек кад се 50—60 хиљада деце српске стане сваке године, нарочито по сеоским школама, навикавати на рад и упућивати у привреди домаћој и пољској, тек тада ћа школа народна почети да утиче на живот његов, на живот народни, на имућство и благостање његово. Према данашњем стању ствари пак, све што пође из народа у основну школу, то је остало, то је изгубљено за привреду његову, за производњу народну. Отуда је и много нерадо давање деце у школу, јер и ако му се врати кући, «није више онај радник»; и даје га само онда, ако зна да ће му бити «господин», да му се више неће ни вратити кући да оре и копа. Отуда је и она повика на све наше школе, да су оне «фабрика чиновништва» (О, па да су и то честито!....)

А како ће будући народни учитељи обучавати децу српску у овоме, кад нису спремни за ово? Како ће они *радити*, и показивати деци практички, кад они нису слушали ни теоријски те предмете?[2])

Рећи ће те ми одмах: па како не, кад се Пољска Привреда предаје у учитељским школама?

Ако гледате на «Програм» онај на хартији, онда Ви имате право: «Пољска Привреда» стоји тамо написано. Сем тога она се у београдској учитељској школи и предаје. Истина, да ли више практички или теоријски, то није моје да пресуђујем. Само ми се чини, да без пољскога добра, које би припадало учитељској школи, и које би сами ученици обрађивали са својим наставником, нема праве обуке из ове струке. Она је више практична и практика се не учи из књиге и речима. Ту ваља *радити*, исто онако као кад ко хоће да научи да свира, да плива, да плете и тако даље.

Али мене се тиче Пољска Привреда у нишкој учитељској школи. Она овде до данас није предавана *никако*. Од постања њенога па до сад, она не зна за Пољску Привреду, па се бојим да то не буде и од сад.

Ове школске године, што долази, свршиће ову школу два кола питомаца, око 70 њих на броју. И од сада, ако прилике буду редовне, свршаваће сваке године најмање по 30—40 питомаца. Пустити и пуштати оволики број учитеља у народ без икакве спреме, макар само и теоријске, из ове струке, то би било са свим неоправдано и штетно. У једној земљи скоро чисто земљорадничкој и сточарској, пуштати учитеље њене да не знају ни толико из земљорадње и сточарства, из економије и газдинства домаћега и општега, колико зна један неук или самоук сељак: то ми изгледа горе, неупутније и несмисленије, по што је средњевековни класицизам хтео да просвети ум и срце омладине латинским и грчким. Запитајмо се само: које је знање нашем сељаку, то јест народу, најпотребније, па ћемо одмах видети и шта деца његова ваља највише да уче. А отуда ћемо видети и чему ваља да спремамо његове ученике. Јер можете ли очекивати да деца нешто науче у школи и знају, што учитељи њихови не знају?! —

Кад би се упустио даље у разлагање и доказивање, да је ова врста знања нужна учитељима нашега народа, мени се чини, да бих доказивао нешто излишно, нешто већ доказано, нешто што се по себи разуме.

С тога ћу ја оставити ово, а прећи ћу на друго нешто, мало необрађеније а исто тако важно. Покушаћу да покажем: како би ваљало предавати ову струку у учитељској школи, шта би ваљало одабрати из ње и како би то требало распоредити.

Ни овде не мислим да улазим у детаље ове струке, јер ће то стручњаци учинити много боље од мене. Моје је само: да у најглавнијим цртама обележим, шта би ваљало *одабрати* као најпотребније, према потребама народним, обиму осталих предмета и времену учења у овоме заводу, и како би ваљало то *предавати*.

(Свршиће се)

[1] Види „Учитељ" за 1889 год. св. VIII стр. 378, и сам „Закон о основним школама", који је њу бацно сумо у вишу основну школу (V и VI р.) којих има веома мало и то већином по *варошиа*.

[2] Практична предавања у основној школи ђаци учитељске школе држе из свих предмета. Тако дође ред прошле године и на пољску привреду. Како се упрепастих кад видох да *ни један питомац не сме ба узме да предаје из тога предмета!* Запитах: За што? Одговор беше врло прост: „Зато, што *сами* ништа не знамо из тога предмета, јер нисмо учили!"... Не желећи да изоставимо тај предмет и овде, ја им објасним како они *морају* предавати тај предмет у основној школи, и ако га нису слушали, и упутим их на литературу и — самообразовање. А за предавање им сам покажем о калемљењу, колико сам умео, те тако држимо једно предавање «срће ради» и одатле...

УПОТРЕБА КОМИНЕ ЗА ЂУБРЕЊЕ

«из ничега не може нешто постати»
Либиг.

Од рационалног газдинства ми смо још врло далеко заостали; управо рећи, ми смо нашој земљи готовани, ми земљу варамо и арамо. А како то? питаћете читаоче; ми ћемо вам одмах дати одговора: Ако се ма и најмање станете размишљати о постању нечега, н. пр. о постању «грожђа», па се запитате, од куда то? Кад сине пролеће из лозе избије ластар, он расте све већи, листа, цвета и грозд заметне; грожђе узри, ви га зрело са лозе оберете, кад га окусите, укусно је; кад га мерите на кантар, оно показује тежину; — смуљате грожђе и правите вино, а комина вам остаје, од ње печете ракију, и опет комина вам као талог остаје.

Ако сте комину на кантар мерили пре но што сте од ње ракију пекли, па је опет измерили пошто сте већ ракију испекли, то сте се уверили, да је готово незнатна разлика; — она опет има скоро ону пређашњу тежину. Испитајте је хемијски пре и после печења ракије, то вам се показују исти састојци. Дакле, у џибри остали су они исти састојци, који су и пре у комини били, само што су вода и шпиритус (алкохол) — ракија из комине издвојени.

Ако сада ову коминску џибру осушите, па је на кантар измерите и онда на ватри сажежете, па отуд добивени «*пепео*» понова на кантар измерите, то ће те се уверити: да је сразмерно више пепела остало, него што је у *дим* — у ваздух — отишло. Сипајте сад тај пепео у воду и умочите прсте у њу, приметићете да је вода постала мазна, дакле направио се «*цеђ*», пустите нека се цеђ избистри, па га онда полако у други суд оцедите, па пепеони талог осушите и онда изме-

рите, видићете да је пепела сад мање него што сте га у воду сипали, метите добивени цеђ на ватру, па га дотле кувајте, докле се сва вода не испари, — видићете да ће вам остати неки талог сличан пепелу; осушите добивени талог, па га измерите и ову тежину додајте тежини излуженог пепела, и уверићете се, да вам излази првобитна тежина не излуженог пепела. — Пробајте сада поново, те лужите ово свако за себе, па ћете се уверити: да онај већ излужени пепео сав пада на дно, — вода од њега не бива више мазна, но остаје посна — као што је била и без пепела; а на против, кад метнете у воду онај други талог — што сте од цеђа добили, — уверићете се, да ће се он сав растопити, вада ће бити бистра, али опет мазна као и пре; дакле и опет ћете цеђ добити. — Отуд вам је потпуно уверење, да *«без нечега не може нешто постати»*.

Дакле видели сте да сте од грожђа добили три групе састојака, и то од течних — *«вино* и *ракију»*, ваздушних — *«дим»* од сажежене комине, и чврстих, а то је *«пепео»*.

Ако се сада мало замислите, како је то све постало, одкуд то све у грожђу да буде? Мораћете сами себи дати овакав одговор: Течни делови морају доћи од течних т. ј. од воде, кише и росе; ваздушни делови из ваздуха, а чврсти делови, никако друкче но су морали из земље постати.

Видели сте да један део чврстих делова постаје у води течан, т. ј. растапа се; на тај исти начин, морали су ти сви чврсти делови у води растопљени бити, иначе не би могли у грожђе бити усисани.

Дакле, сваке бербе ми један део земље са свог винограда кући носимо, а је ли нам све то за кућевну употребу? Није. За употребу су нам само течни делови, оне друге као џибру бацамо.

Ако се запитамо па кад тако сваке бербе будемо по један део наше земље у грожђу кући носили, оће ли кад год у винограду нестати оних земљиних састојака, од којих грожђе постаје?

Хоће. Наши виногради, ако им не вратимо оно, што смо од њих узели; — осиротеће. Зато треба виноградe да ђубримо, и то најбоље *«комином»*, јер комина је од винограда и постала, па ће опет од ње постати у винограду грожђе, као што је и било, као што то хришћанска изрека за човека при погребу каже: *«земља јеси, у земљу идеш»*.

Тако гласи ова хришћанско-хемијска изрека, да је човек од земље постао и да треба опет да се врати у утробу матере земље, да у њој иструне, да се распадне у оне исте честице, од којих је и постао, од којих ће опет нов живот васкрснути, јер ће распаднути делићи човечијег тела као храна прећи у биљку; биљку ће или човек сам појести, или ће је најпре нека животиња појести, која ће после човеку бити храна; *«храна је градиво телу»*. Без хране не може никакав живот опстати, а у храни морају бити све оне честице које су потребне да од њих тело постане; — тако у комини се налазе све оне честице од којих ће *«грожђе* постати.

Као најглавније честице или састојци комине ови су: *Кали, Натрон, Креч, Магнезија, Оксид гвожђа, Мангано-оксидул-оксид, Силициума (шљунача) киселина, Фосфорна киселина и Сбна киселина.*

Између свију ових Анорганских (неорганских) састојака комине, прво место заузимају *Кали, Фосфорна киселина* и *Креч*, од којих у 100 делова суве комине има: *Калија 52·64, Фосфорне киселине 15·26*, и *креча 15·26*; — 2.000 кила сирове комине, дају око 1.000 кила суве комине, кад се ова количина сажеже, добија се око 125—130 кила *пепела*, који у себи садржава 22—27 од сто *поташе*, — *а то је то што прави цеђ*. — Па баш кад би се луженьем поташа одузела, опет заставши талог врло је користан за ђубрење, јер он се састоји од ових битних састојака: угљенокиселог и Фосфоро-киселог креча, Магнезије, и Фосфорне киселине.

Из овога види се велика вредност комине за ђубрење винограда, њива и ливада. Винар, који своју комину — пошто испече ракију — неће или не може на што корисније употребити, учиниће најбоље, ако њоме нађубри виноград њиву или ливаду, и тиме ће земљи вратити знатан део њених састојака, што је од ње (земље) у грожђу узајмио; — земља ће му бити благодарна и опет ће му богату бербу донети. На не само то, што ће лично виноградару користити, него земља ће остати јака и наше потомство не ће имати узрока да нас с те стране осуђује.

Комина се може на више начина за ђубрење употребити: или само ђубре од комине, или комина смешана са штал:ским ђубретом, или пепео од сажежене комине.

У виноградима и њивама где је земља смолница, где се под упливом на изменце кише и суше граде окореле џомбе, ту је најбоље по земљи посути 3—5 сантиметара комине, па површно прекопати и са земљом смешати; на тај начин земља ће постати трошна, биће лакше приступачна ваздуху, топлоти и влази. Благотворни утицај тог ђубрења, показаће се ускоро на чокоћу, чије ће лишће бити зеленије и свежије.

За економну употребу — према нашим приликама — најкорисније је, ако се комина остави да као ђубре у пола прегоре, па од тога да се добро набије у калупе у које се цигље граде, — дакле да се направе цигље, те цигље морају се онако исто сушити и од кише чувати као год и зидарски ћерпич. Ове цигље могу се с коришћу за гориво употребити, јер оне тихо сагоревају и дају добар и дуготрајни жар, — баш таква се ватра хоће под казаном за печење ракије.

Кад не би од комине имали никакве друге користи, но само као гориво кад би се употребила, — на данашњој скупој пијаци дрва, добра би хасна била; — а заоставши *пепео*, то је тек оно у чему све лежи, то је право *«сокровиште»*, јер *пепео* у себи сакрива све делове што су из земље исцрпљени; — поштујте и чувајте *пепео* као зеницу у оку, чувајте га у сувим и затвореним просторима да се не излужи, па њиме у јесен или рано с пролећа ђубрите своје виноградe, њиве и ливаде, ако не желити да вам се земља исцрпи — испости, да вас потомство проклиње што сте му земљу поарали.

Јован Васић
марвени лекар за округ смедеревски.

Неколико речи пре приступа катастарском премеру

I

У чланку „*Геодезија државно економска чињеница*“ (Тежак бр. 18. од ове године), обратили смо укратко пажњу на преку и савремену потребу катастарскога премера целе наше земље, а сада, кад комисија, коју је министар финансије поставио, да изради прву основу, *законски пројекат за сиремy и извршење катастра*, потребно је, да би се питање о катастру још боље осветлило, да кажемо неколико речи, које ће, особито пре приступа катастарском премеру бити од користи

Увидело се, да је неопходно потребно: *да би се стекла сигурна савремена основа за унапређење и јачи полет наше пољопривреде и индустрије у опште, да би се дошло до правилнијег и правичнијег оптерећења земљишта, па и добила сигурна правна основа за савремено уређење баштинских књига, те тиме омогућио и олакшао и хипотекарни кредит у Краљевини Србији*, — да треба приступити катастарскоме премеру, и сад је на реду питање: *Како би требало извршити катастар Краљевине Србије?*

Да се у нашој држави поодавна, па или бар онда, кад је потписани (а то је пре још седам, осам, година) покретао на надлежним местима питање о катастру, помишљало на темељно и савремено извршење и овога државнога и по културни препорођај наше државе тако неопходнога посла, онда би се одговор на постављено питање одавна већ налазио у рукама оних, који су били позвани, да брину и о њему али овако, како се на жалост све до скора радило, ми се ево налазимо још пред постављеним питањем и на њ се мора одговарати сада и то са свим с почетка.

Најхладније, па дакле и најобјективније посматрајући државне послове у нас, мора свакоме пасти у очи немила истина, да су нас готово сва важна државна питања, сви државни послови, који одсудно засецају и у данашњи и у будући живот наш, кад год се покрену, — налазили неспремне за њихово решење. Исто је тако и са катастарским питањем, које цела земља тражи да се реши, али разуме се сада, — пошто се увидело, *да се даље без катастра баш не може*, сада и са оним нашим кобним додатком „*што пре*“, кобним велимо, јер после толико година нерада, тражити сада *што пре*, значи да рад који нам треба предузети испадне пренагљен, палијативан, па дакле и непотпун и од *привремене вредности*.

Смер ових неколико речи тај је, да се и у јавности поведе питање о катастру оним правцем, којим тако важно културно предузеће треба да се креће, те да се на корист наше државе и реши. Сви, који су учествовали у толиким досадањим државним пословима, треба да припомогну, *да бар српски катастар као државни посао испадне без прекора и онако како ће служити на част нашој држави*. Нека сваки учини оно што му је дужност, *те да бар српски катастар својом темељитошћу покаже, како треба у будуће све државне послове предузимати, за њих се спремати, па и извршивати их*.

Ми смо потпуно свесни како је веома тежак посао, који предузимамо. Ми знамо шта то значи, изаћи на јавност са предлозима, који у таквој опреци стоје са нашом навиком и са нашим олаким схватањем и узимањем у опште, знамо, да многоме и многоме неће бити ово наше писање ни по вољи, — али знајући и то, *да што год је болест старија, да је и лечење њено теже*, не ћемо престајати да отворено и без зазора према својој снази износимо на јавност све, што је за најповољније решење катастарског питања потребно. Толикогодишња теориска и практичка радња на Геодезији (науци о премеравању) стављају нам у дужност, да питање о катастру својски прихватимо, и ми ћемо износећи оно што треба, радити свом снагом и сузбијати оно што је најбољем извршењу од штете.

На постављено питање: Како би требало извршити катастар Краљевине Србије, може се одговорити у опште, но и са чисто техничког гледишта у овоме питању.

У опште говорећи може се рећи: *да је само она карта добра, која је тако лепо израђена, да нам доцније никаква накнадна мерења нису више потребна*, која дакле све оно садржи, што је практички потребно, како за пољопривреду, тако и за индустрију, финансију па најпосле и за војну струку. У срећним државама, у којима се већ одавна увидело, *да је најпотпунија карта и најјевтинија*, одавно служе катастарски премери осем за пољопривредне, индустријске и финансијске потребе, још и за војну струку, и они се само фотографским путем смањују и са војног гледишта допуњују.

Кад се већ хоће катастарски премер, онда се он мора извршити тако, како ће бити *сигурна и стална основа за свеколики културни препорођај наше државе*.

Веома би погрешно било, кад би се ми ставили на то скучено гледиште: да се катастар има извршити само с погледом на то, да се земљиште правичније оптерети, те да „*што пре*“ дођемо до правилније поделе пореске. Не, ако би се само то сматрало као главни смер катастарскога премера, онда бисмо ми одсудно казали: *у томе случају не треба ни паре једне утрошити на катастарски премер, и боље би било уштедити одмах неколико милиона нерадећи ништа*. Неправилна и неправична подела пореза и боли и не боли, али, што сигурно мора све јаче и јаче притискивати и болети један народ у држави, то је немање сигурне основе за свестрано напредовање, немање онога, *што је неопходно потребно за изналажење нових привредних извора*.

Сматрајући катастар српски као темељ за свестран културни препорођај, ми дижемо наш глас *за темељно и сигурно отпочињање катастарскога премера а слободно од сваке пренагљености*, и са жељом, да српски катастар буде од почетка па до краја онако изведен, како би у ствари постао и у нас оно, што је и у другим културним државама.

Но с овим нисмо хтели рећи, да се катастарски премер опет тако лагано креће, да се извршење његово протегне на неколико деценија, као што је то већ био случај у неким државама. Ово би било исто тако погрешно, као што је опет и рад, за којим стоји оно „*што пре*“, јер је у тим државама, пошто је и геодетска наука па и пракса за ово неколико деценија веома нагло напредовала, увелико наступила потреба, да се старије премеравање доводи у склад са новијим; те да колико толико одговори савременој потреби, па и тачности у опште.

Ми, који нисмо досад на катастру ништа радили, једино смо још с те стране срећни, што можемо извршење катастра да ставимо *одмах у почетку* на онај здрав и скупоцен темељ, који је искуством и дугим лутањем, који је снагама толиких заслужних радника на Геодезији и катастру и стотинама милијона динара готово свих културних народа стечен, те да се бар у катастарском питању својски користимо већ достигнутим напретком.

Од колике је важности у опште само ово неколико речи за наш катастар, може сваки да закључи и сам, а да би се сазнало, колико се милиона већ у напред уштеђује, ако се ради као што ми предлажемо, навешћемо речи славнога пруског геодете *Бајера*, које карактеришу стање катастра у Пруској. Он вели у једној својој брошури, која је имала пре 30 година, да обрати пажњу на погрешан правац при премеравању у опште, ово: „... *пруска је држава кроз 60 година за послове око премеравања издала више, но што би најсавршенији премер коштао, па опет ни дан дањи немамо ми (а то је дило 1856) ни једну једину квадратну миљу тако премерену, да премер одговара потребама и захтевима, који би се с правом полагати могли*“.

Кад се овако што могло десити у Пруској, у колико се пре и лакше може десити то исто и код нас, ако се по нашој навици катастар буде тражио што пре, а нарочито, ако се у овоме послу поведемо за обећањима оних, који по нашој жељи и вољи веле, да се може и овако и онако, па макар се посао и наопачке отпочео.

Ако игде није применљива она позната изрека по којој сви путеви у Рим воде, то овде у питању о катастру баш није никако. Само један пут, пут који је наука освештала и који се из године у годину и на нашој великој школи сазнаје, води најбољем извршењу катастарског премера; — остали воде у катастарски лавиринт, из кога се тек уз јаук и запомагање, као што је оно Бајерово изилази.

Постарајмо се дакле за све што је неопходно потребно како за *темељну сирему* тако и *за извршење катастра, чувајмо се странпутица*, које би нам проблематични стручњаци указивали, а користимо се резултатима савремене геодетске науке и искуством и тековинама осталих културних народа, па ће српски катастар бити заиста савремен и ми ћемо се њиме поносити моћи.

М. Ј. Андоновић
професор Вел. Школе.

Калемлење лозе за украс (Ampelopsis hederacea)

Ове године неки од економа, изнео је у овоме листу и неким другим новинама мишљење и предлог, да би ваљало опробати калемлење наше лозе на украсну петолисту лозу.

Чим сам прочитао овај предлог, имао сам одмах уверење, да по природним законима, на основу којих се може да изврши калемљење сродних биљака, ово калемљење не ће се моћи извршити, пошто украсна лоза Ampelopsis не долази у једну фамилију са домаћом лозом, а познато је, да се калемљење врши успешно само између биљака истог рода, а врло ретко између биљака исте фамилије.

Но стога, што је овај предлог прихватио и један од наших старијих економа[1], па и сам тврдио да ће се ово моћи извршити, а нама млађим економима препоручио да ово калемлење опробамо, ја сам се био решио, да овај покушај учиним, а имао сам и згоду за то.

Пролетос 11 Маја накалемим 6 комада украсне лозе, која је засађена крај зида Началства Крајишког. Три комада калемим, енглеским спајањем а три комада са Деспижоловим маказама. За калеме узео сам домаћи бели пармак. Калеме сам добро везао белом пантљиком, а поврх везе омотао ладним воћарским лепком. За тим сам их оградио да би их очувао од повреде, и лишћем од репуа покрио да имају лада.

Сваког дана обилазио сам их и посматрао их. Већ 18 Маја 4 од ових 6 калема потерају из својих пупољака но не ластаре, већ се само развише из пупољака по 3—4 листића са једним врло крњавим ластарићем (рудументом). Од ова четири примљена калема три су били калемљени Деспижоловим маказама а један енглеским спајањем.

За два три дана изгледало је да ће се калеми развити, т. ј. да ће ластари поћи напред, али од тога неби ништа. У место напретка видио сам да је застој, и ја онда одвежем један калем (од оних калемљених маказама), мислећи да ће боље напредовати, но ни ово није помогло овом калему и сви су једнаки изгледали до 26 Маја. Овог дана приметим, да је онај калем, који сам одвезао, почео венути, сутра дан приметим да је почео венути и други калем а након три дана свене и трећи, сва три калемљена Деспижоловим маказама. Четврти калем, који је калемљен енглеским спајањем надживотарију је ова три прва са два дана, па је и он почео венути и сушити се, и већ 2 Јуна био сам уверен да су ми калеми суви.

Овде морам споменути, да сам за сво време трајања овог осматрања, пажљиво кидао и уништавао све изданке, који су оздо из корена избијали из украсне лозе, и то, како код ова четири примљена, тако и код остала два непримљена калема.

Оставим тако да калеми преседу још 10 дана, надајући се неће ли из слепи окаца потерати поново, но то није било.

12 Јуна опробам руком онај калем, који сам одвезао, кад сам приметио да вене, и нађем га да сасвим лабаво у свом исеку стоји. Није дакле ни мало био прирастао. Зарашћујуће ткање није продрло под кору калемову нигде на целој сасеченој површини калема, већ се образовало на подлози на целој усеченој површини, и кад је то ткање затврдло истисло је калем из усека, те га тако нађем сасвим лабавог.

Онда одвежем други калем, по реду како су се сушили, кад и овде нађем оно исто стање као и код првог. Зарашћујуће ткање и овде истисло калем из усека, и ако је овде калем био добро привезан, јер је веза случајно прелазила преко једне рашљике калемове, и чим сам везу скинуо калем је испао.

Кад сам одвезао и трећи калем и код њега сам нашо онако исто стање као и код другога.

Потом сам одвезао четврти калем, који је каламљен енглеским спајањем и код њега сам нашо, да су и калем и подлога врло много расцепљени на оном месту, гди је на каком пресеку и код подлоге и калема начињен усек, да се језичци један у други увуку. И овде се зарашћујуће ткање наватало само на подлогу, а калем ни мало није прирасто за њу. Ово зарашћујуће ткање, које је избило по целој пресеченој површини подлогиној па и из језичка подлогиног, учинило је, те су и подлога и калем код засека прсли.

Код остала два калема, који нису никако потерали, кад сам их одвезао нађем, да је и код њих зарашћујуће ткање расцепило усеке.

Из ових осматрања извео сам ове закључке:

1, Калеми од наше лозе кренули су стога, што су дошли у додир са влагом, које је било и сувише у подлози, а под упливом светлости и топлоте;

2, Калеми су образовали и истерали оно мало лишћа и оне крњаве ластариће из своје резервне ране, коју су имали у свом ткању;

3, Грађа калема и подлоге врло је различног кроја, те услед тога сокови, који пролазе кроз грађу подлогину, не могу да прођу и кроз грађу домаће лозе;

4, Сирова рана, коју украсна лоза узимље из земље извесно је, да није исто онака, као она што је домаћа лоза за своје развиће и рану из земље узимље.

Из свега овог посматрања ја налазим, да је калемљење домаће лозе са украсном лозом савршено немогуће.

М. Тројановић
комесар за винодеље.

[1] Уредник је у Бр. 2. «Тежака» навео податке о противноме.

БЕЛЕШКЕ

Заборављу предато лековито биље.

Дивљи или *водени морач* (Phelleandrium aquaticum) препоручују руски коњушари против *сакагије*. Водени морач расте свуд по баруштинама, по влажним јендецима и у опште на подводним и влажним местима, а цвета од Јуна до Августа. У Ру-

сији је ова трава од пређе била законом прописана као лек против сакагије. Исто се тако с успехом употребљавала ова трава и против плућних болести код људи, чак и онде, где ни фосфор није више помагао. Траву ову треба брати кад је у цвету, па и цвет и лишће у води кувати и оболелом коњу давати ону оцеђену воду да пије, по 3—4 пута на дан

Исто је тако забораљена и трава *тујка* (Calendula officinalis), од које бољег лека нема противу отворени рана, убоја од хама или седла, јарма и т. д. Само треба ову траву истуцати и на дотично болно место превити, па ће, сразмерно према другим лековима, врло брзо зарастити. Кад помислимо само, какве нам сметње причињавају ране, набоји и т. д. код тегљеће и јахаће стоке, с тога, што не можемо за дуго да их употребљавамо, онда се заиста дивити морамо, зашто да се тако *сигурни* и *брзо залечавајући* лекови напуштају.

Сасвим тачно треба ову траву за лек употребити: изјутра треба нагорети цвета и стабла с лишћем заједно, на ситно га исећи, метнути у једну флашу (боцу) и налити јаком, љутом ракијом. Овако оставити 5—8 дана негде на ладно место, по некад добро промућкати, па онда ону течност кроз крпу процедити. Крпу овом течношћу наквасити и на најголије ране метнути, залечиће и засушити врло брзо и оне ране, са којих је читаво комаће коже или меса одљуснуто. Ово средство убрзава зарашћивање и предупређује запаљење дотичних повреда и рана, одклања образовање рака и загнојавање. Овога лека треба у сваком газдинству у приправности да има.

ГЛАСНИК

Шта је сељаку најпотребније? — Под овим насловом изишао је један чланак у једним немачким пољопривредним новинама („W. L. Z.“ бр. 72), у коме се, пре свега, напомиње, како је *„један број родољубивих и врсних људи“* узео на се, да склопи друштво за распростирање пољопривредног знања међу мале привреднике — сељаке.

Поводом тим, писац разматра садањи начин рада сељака, који управо овај — рад — сматра као монопол, наслеђен од предака, без потребе за какве измене. Доказâ о томе може се наћи, чим се зађе по селима; — прећиће се више стотина километара, па се не ће наћи међу сељацима скоро никаквих разликâ у становима, алатима и др., па и где има мало каквог одступања, ово носи карактер давно прошлих времена. Богата пољопривредна књижевност вешто уређиване новине .. све је још сувише „високо“ за сељака, и они свему томе предпостављају више — какве жалосне приче и песме, које им трпају у шаке. шпекулантски књижарски путници. Па и предавања путних пољоприв. учитеља тешко они разуму, јер им је оскудно и основно образовање; они не уму ништ *логично* да мисле, те су за то везани само за емпирију, и само оно могу да разуму и схвате, што им се покаже с огледима и демонстрацијама — „ad oculos“.

Полазећи с оваког стања стварч, писац налази да би требало радити: на преустројству основне наставе, а поглавито — на завођењу *„продужних школа“* за сеоску децу, у којима би се учило 2 године, управо — до 16 године. У овима би школама пољопривредни путни учитељи могли најбоље свој задатак да развију и остваре; а на име, — они би ученицима почешће држали предавања теориска и практична, за коју циљ биле би им на руци школске баште и радионице. Уједно, дала би се тиме прилика, да се и женска деца поуче кућарству и да им се занемарено баштованство што боље омили, као што је у Швајцарској.

На овај начин би се утицало на добијање образованијег *подмлатка*, док се *садашње покољење* од тога не би опет кренуло, ма у колико, напред. За ово писац налази као најсигурнији пут: оснивање *угледних добара* под државном управом, као што је радио мудри владалац виртенбершки.

На кратко, писац поменутог чланка долази до овог закључка:

„Ако хоћемо дакле, да нашег сељака отргнемо из данашњег жалосног стања, онда ваља у првом реду, да појми благодати нове школе, на име — да се строго изврше одредбе продужне наставе са двогодишњом обавезом, а то је за дечаке на селу до 16 године“...

„Ако се, даље, озбиљски жели, да се садашњем сељаку помогне, да може успешно напредовати, то подижимо угледна добра која ће му отворити поглед на нове путеве“, ...

„Имајмо на уму речи: *„без дела мало вреди реч“* па ма како да је она добра“!...

Из овог извода имали бисмо и ми за нас извући добру поуку.

ИЗЈАВА О ИЗЛОЖБИ ГРОЖЂА

У згради Српског Пољопривредног Друштва изложиће се на углед једна збирка грожђа од америчких врста, као и од домаћих које су калемљене на америчкој.

Изложба ће бити отворена у четвртак 21 ов. м. и трајаће закључно до недеље т. ј. 24 Септембра.

ИСПРАВКА

У прошлом — 37 — броју ваља исправити: На стр. 295, ступцу 1, реду 9 одозго, место „пама“ треба: *нашем*; реду 17 место „допринео оваке врсте дугова“ ваља: *допринела овака врста* итд. — На 296 стр. ступцу 2, реду 10, место „пољопривредним“ ваља; *аринудним*.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: О пчеларству. — Пољска привреда у основној школи. — Употреба комине за ђубрење. — Неколико речи пре приступа катастарском премеру. — Калемљење лозе за украс. — **Белешке**: Забораву предато лековито биље. — **Гласник**: Шта је сељаку најпотребније. — Изјава о изложби грожђа. — Исправка.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

тежак и мрзак, но ће им ићи од срца и бити једна врста уживања. [1]) И тада ће тек он уродити правим благословом.

Али ово не може бити докле се год за учитељске школе (као и друге средње и стручне школе) не *купе* или не *направе* зграде, у којима би оне стално остале. [2]) Крајње би време било да се то учини Вечно «под кирију» не води ничему. Стална је зграда преко нужна. Тек онда би могло и да се троши на њу и околину њену. Онда би могла да се засади и обрађује башта око ње, да се засади двориште њено дрвљем којим хоћемо и да му дајемо облик какав хоћемо. Онда би друкчије изгледала и сама школа и околина њена, и питомци њени, чим би ступили у њу, имали би шта да виде. А доцније, кад би у њој још и сами порадили на томе, успех би без сумње био много друкчији но што је данас и онде, где се она предаје теоријски. То не би било без утицаја и на срце и осећања питомачка. Школа учитељска и околина њена (двориште, башта, стазе и т. д.), биле би у неку руку мустра или модел какве у маломе ваља да буду и основне школе. [3]) А то само може бити онда, кад се оне стално сместе и имадну око себе барем довољно пространо двориште од једнога хектара, од којега би се неколико ара могло одвојити и за врт школски. Овоме би ваљало да теже и остали заводи, а основне школе не треба да буду без тога. [4])

И тако, ми апелујемо на све меродавне, да учитељске школе што пре добију *своје* зграде с потребним земљиштем око њих. Апелујемо с тога, што оне треба да буду оно што тражимо да буду основне школе. Апелујемо с тога, што желимо, да школе народне, нарочито основне, које припадају маси и дају основ животу и знању његову, да *практички* потпомогну не само телесно и умно развиће омладине његове, но и сам *економски* развитак његов, који му је оно што со и хлеб телу. Апелујемо с тога, што би смо желели, да се сва наша необрађена, упарложена, огољена, кршна и изјаругана земља што пре претвори у лепу башту, врт, у прави културни *рај*, у коме ће *Србин* с браћом својом да ужива, и да налази заједничка интереса у лепој слози и бризи, да то добро своје очува и одбрани, а не у међусобној борби, која га само слаби; а да то уради, или потпомогне, *школа* и *учитељ*. — — —

Примите, господине уреднице ово и као уверу да Вас одлично поштује

Јула, 1889. Ниш.

Ваш
Ј. Миодраговић
управник учитељске школе

[1]) А ово ће им уживање бити много пријатније и корисније, и њима и земљи, но дуван и празно политизирање, у које смо и ми у велико запали, прилично на штету производње и другога рада.

[2]) У Немаца скоро нема школе, која није у згради државној или општинској. То јој управо јамчи за опстанак. Онда свака може да се управља и уређује далеко друкчије, но кад би ту била за време под кирију. За то и нема школе, која се не би старала да задовољи и естетичке захтеве. Ту вам је лепа шума око школе; ту вам је цвеће пред њом; ту је хладовина, мирис, лепота, да вам је мило бити ђак и видети блажен школски и ђачки живот.

[3]) У своме чланку «*Школа у шуми*» (види „Тежак“ од 1886 године свеску X и XII) ја сам покушао да насликам *идеал* школе основне *на селу*. Али је остварење његово немогућно, докле се год поред учитељских школа не подигну угледна добра и прво оне не буду оно, што тражимо да буду основне.

[4]) Чудан смо ми народ! Човек лепо да посумња да се не будемо изродили и да смо способни за културу. Има у нас школа, које постоје 40—50 година па на овамо, па не само што нисмо ни дрвцета засадили пред њима и око њих, да се деца имају где склонити лети од жеге, но смо и она стара, што је стара срећна рука или случај посадио, оломили и упропастили!.... А шта ће те рећи за „школски врт“ и потпомагање оне струке од које народ живи?!..

БЕЛЕШКЕ

Пиварски квасац као лек

Један домаћин у Банату ранио је своје овце *вучком* (Lupine); једног дана није био код куће, а млађи непазиште на овце, које упадну у њиву, на којој је био вучак посејан, ту се преједу и почну на скоро липсавати. Одма су из оближње вароши довежена два марвена лекара, који су сва могућа средства употребили али бадава. Полипсаше до 200 грла. — У истом месту беше пивара. Домаћину падне та срећна мисао, да употреби из пиваре квасац: узме једну овцу, размути квасац у воду и сасипе овци у грло. После неколико тренутака одпочне одпочне овца да балега и — оздрави. Одма се то средство употребило и код осталих оболелих оваца, и помогло им је. Он вели, да и тврди — пештански — квасац исто тако помаже. На 50 грла оваца треба узети $^1/_2$ килограма тога квасца, размутити га у десет литара млаке воде и дати обслелим овцама да пију.

Горка (будимска) вода против колике код коња

Марвени лекар Пфајфер у Будиму препоручује горку воду, коју и код нас свуд по бакалницама продају, као сигурно средство против *колике* код коња. Он вели: „Где ми обични лекови који се против колике употребљују, непомогоше, онде ми је помогла будимска горка вода, нарочито она са Хуњади-овог извора. — На сваки 5 минута давао сам оболелом коњу по једну повећу водену чашу, и после треће чаше одпочео је коњ да балега и да се опоравља“. — Ово заиста треба при извесним случајевима имати на уму, тим пре, што ову воду и у нашим сеоским дућанима добити можемо.

ГЛАСНИК

Редовни члан Српског Пољопривредног Друштва Светислав М. Стојановић умр'о је 13 о. м. у Краљеву, куда је отишао да као војени чиновник пресује сено за војену потребу. Покојник је био вредан сарадник овога листа. И уредништво се постарало да прибере и у најближем броју «Тежака» изнесе податке о животи и раду његовом.

Нека му је лака земља и вечни спомен међу друговима.

*

Испити у ратарници Краљевској почињу 18 о. м. и трајаће до 28. Од стране Министар. Народне Привреде одређен је за комесара, који ће испитима присуствовати г. Чед. А. Поповић, Начелник.

*

И у крагујевачким виноградима нађена је филоксера, у толиком раширењу, да је није могуће сузбијати уобичајеним средствима. Одбор општине крагујевачке решио је да на својој земљи о своме трошку подигне расадницу издржљиве америчке лозе. Крагујевчани имају у својој средини доста спремних и у свему пробуђених људи, који би могли овај посао како ваља упућивати и надзирати.

Предложено је за расадницу земљиште од 2 ектара на југозападној страни падине „сушичко поље“, које је окренуто сушичком потоку.

За повољан успех овакве расаднице треба двоје: довољно воде за заливање калема и сталан радник. Ако тога буде, крагујевчани ће брзо моћи почети обнављање својих винограда.

Д-О-П-И-С-И

Велико Село, (срез пожаревачки) септембра 1889 год.

Ни један закон у нашој држави није наишао на толике препреке у примени својој, као што је наишао закон «О чувању пољског усева (имања)«. Тај закон у појединим својим одредбама, није могао ни до данас да се примени онако, како је то законодавац замишљао. Тако она одредба законска, која забрањује, да се стока држи на паши у пољу, више од једног сата, после заласка сунца, нити на пашу изводи, пре изласка сунца, — остала је савршено без примене. Законодавац као да није познавао прилике у Србији; као да није знао, да у Србији у више округа није ни позната она биљка која би могла, рано с пролећа да прихвати радну стоку у времену кад обично, нестаје сена код већине народа; као да није знао, да кад би орач чекао зору, па да истера своју орању стоку на пашу, да би онда са орањем пшло са свим споро, и да би се сејидба одуговлачила толико, да се на време не би могла свршити. Истина, да би добро било, да сваки земљорадник спреми, за своју орању стоку довољно суве ране, те да не мора своју орању стоку да рани са травом, пре но што орање сврши, али шта ћемо кад је то данас већини српских сељака немогуће. То је законодавац требао да има у виду, али кад није, онда је морао својим очима да гледа, како му закон остаје само мртво слово на хартији без икакве животне примене.

Тако има и других препрека да се поменути закон примени у живот. Закон гарантује сваком, да му нико други не сме ући са стоком у ливаду ни зими, али то је већина увидела да је непрактично, и преко закона се прегазило, као преко неке артије која нема вредности.

Чим јесен наступи, а никакве отаве за кошење по ливадама нема, одмах ћете видети, како бело стадо редом заширило, па промиче кроз ливаде, а за њима весела чобанчад, само пазе да не изађу куд год и какву штету не начине. Не пита се ту, јели коме неправо што има ливада, а нема оваца. У томе настаје права комуна, против које не могу ништа ни закон ни кметови, — *против које не би ни требало радити.*

Рано с пролећа има смисла забранити стоки по ливадама, али доцне с јесени нема смисла, јер морамо признати, да је тешко чобанину да у својој маленој ливади ваздан врће и окреће, па ма и две-три своје овчице. Сви они што имају ливада а немају оваца, треба да знају, да ћемо са толиком себичношћу, са коликом нас је преставио наш законодавац, — далеко дотерати. Да ћемо доживети време, да сточарство са свим саранимо, а после нам неће требати ливаде.

Нека би будући законодавац наш имао боље у виду наше прилике, и нека би подизањем сточарских школа створио могућност, да се и у Србији на рационалној (разумној) основи подиже сточарство, па ће после моћи оваки и још општији закони наћи земљишта за своју примену.

Цветко Павловић
пољопривредник.

Кнић, (ср. груж. окр. крag.) 5 септембра 1889 год.

Последња половина прошлог месеца, беше за рад подесна, кише и ладовине бивало је али раду сметало није. Народ се бавио брањем кукуруза и вршајем, који није био раније довршио.

Берба кукуруза доста је слаба. Шљиве осредње родиле, али су опет од ове кише прилично наједрале. Почињу брати. Ретко ко бере у кацу за пециво ракије, већином продају за сушење а неки и сами суше. Пушнице су им просте — домаће. Већ су почели сушити, које не би требало још да чине док шљиве мало боље не узре.

У Драгобраћу и Бари (оба места у Гружи) дошли су неки Власи те кувају пекмез, узимају приличну количину шљива, по свој прилици израдиће и приличну количину пекмеза. (Прошле године су у Драгобраћи радили и искували су око 10—15.000 кила пекмеза). Плаћају сирове шљиве за сад 4 дин. али изгледа да ће се цена повисити на 4·50—5 дин.

Виногради су у сљед дуготрајне суше остали ситни, но од ове кише опет прилично наједраше, али да им је било кише у Јуну и Јулу, како су били понели, не би се имао куд род. Берба још није отпочета.

Здравље у народу и код стоке добро је. Дописник из Честина каже да су овце липсавале од краста. Било је случајева код два три домаћина у Честину и у Грабовцу, али мало; и то нису овде липсавале од краста, већ од неке болести, која је налик на штроку коју су од врућине и хрђаве воде добиле. Угинуло је и неколико комада свиња у Забојници, које сопственици мисле да су од гронице, али то није но од врућине и жеђи.

Цена је производима и то:

Пшеници	од 100 кгр.		11—12	дин.
Кукурузу старом	»	«	9—10	«
« новом	»	«	7	«
Пшеничном брашну	»	»	12—16	»
Кукурузном »	»	»	12—13	»
Јечму	»	«	8 — 9	»
Овсу	«	»	8 — 9	«
Вину	„	» лит.	20—25	»
Ракији новој од 9—10 гради	»	«	20—25	«

Сено слабо ко сад купује, осим за изхрану државних коња у Крагујевцу, плаћа се 0·05 дин. кило, и народ га вуче листом.

Надница земљораднику 0·60—0·80 дин. и храна.

С. М. Вемић
учитељ.

Дуб, (ср. рачан.) 6 септембра 1889 год.

Стрмни усеви ове год. у опште нису добро родили, нарочито пшенице, оне су врло слабе, много су главничаве и штуре. Киша није падала у овом крају целог Јула и прве половине Августа, и ако је падала по кашто, то је била као добра роса, тако, да је слабо користила усевима. Услед овог паше а и воде за стоку било је нестало. Рани су кукурузи прилични, средњи слаби а позни су се услед честих киша, где нису погорели од летошње суше — доста поправили.

Кукурузи су нарочито по брдима страдали од јаке припеке, у пољима су бољи. Пасуљ је слабо родио. — Шљива што је било, људи су обрали, и метнули у каце, да од њих пеку ракију; сушио их није готово нико у овом крају, тако, да ретко у ком селу ради по 1—2 пушнице. Кукурузи рани и средњи обрати су, позни још нису. Стрмна су жита добро сређена и готово сва овршена; ливаде су добро сређене, сена ће бити прилично. Због честих киша у последње доба, траве има по испустима доста, а ливаде су се добро

подотавиле. По што је ова година, у житу оманула, то је народ јако забринут, да жито на пролеће не буде одвећ скупо, јер ће га куповати велика већина. И ове године сатрвено је доста горе за лисинке. Народ се сад занима сређивањем летине и заграђивањем котарева, сечењем лисника, сечом шуме и др. Дуван је у овом крају изврсан, јер није било великих киша да сперу ону смолу с њега; обрат је већином и сад га нижу на мотке.

У овом крају падала је 3. и 4. ов. мес. хладна киша, а 5. је после подне било и снега, који је обелио нарочито по брдима, он ће у неколико учинити штете елди и конопљу.

Здравље људи а и код домаће стоке за сад је повољно.

Од појединих производа, који се у овом крају продају цене су ове:

Пшеници	од	100	кгр.	10—12 дин.
Кукурузу	»	«	«	8 — 9 »
Јечму	»	»	»	9—10 «
Зоби	«	»	«	7 — 8 »
Ражи	»	»	«	9—10 »
Пасуљу	»	»	«	15—18 »
Масти	«	«	»	130—140 »
Сланини	«	»	»	100—110 »
Ракије меке	»	»	«	20—25 »
« старе	«	»	»	35—45 «
» љуте	«	»	»	70—90 «

Стока је врло јевтина, нарочито рогата:

Пар волова	60—100 дин.
» крава	50 — 80 «
« овнова	14 — 18 «
» оваца	9 — 11 »

Свиње су скупе, нарочито угојене продају се:

Пар дебелих	160—200 дин.
« мршавих	60 — 80 »

Јован Голубовић,
учитељ.

Валакоња, 8 септембра 1889 год.

Цело време од 1½ месеца дана, па до сад, било је суво и жарко, и с тога су баштенски усеви, виногради и све траве много страдале. Али у колико су ови усеви страдали, у толико су кукурузи нарочито позни, потерали добро. Узев дакле у обзир велики део Србије, што сам ове године пропутовао, могу рећи најпоузданије: да је овај крај (Црна Река) ове године најродније.

Од Госпође Велике на овамо, овде је завладала врло велика хладноћа, која једнако траје. Па није ни чудо. *Ртањ се бели као јајце.* Кише је доста падало, али поред свега тога оне пукотине што су зинуле услед силне двомесечне припеке, нису се још заравниле. Од како је заладнило, ветар кад јаче кад слабије дува. Дневно време мења се сваког сата, као да је сада Март а не Септембар.

Народ се занима брањем кукуруза, а за који дан почеће берба виноградска, и ако је грожђе још кисело. Лане је берба виноградска почета од 1 Септембра, а ове године почеће по свој прилици од 14 Септембра. Дакле ове се године задоцнила за 14 дана.

До сада није још ни мало поорана.

Стрмна жита сва су пожњевена, али није све овршено. Приход од њих приличан је.

Здравље је добро.

Ст. Гојков. Каменац
учитељ.

Пожега, 10 септембра 1889 год.

Панађур Мало-госпођински био је са свим хрђав. Стока је била тако рећи џабе. Покрај тога, марвени је лекар наплаћивао за свако грло стоке 0·50 дин. а ни једно није прегледао; за свако је наплатио 0·50 за сточни пасош, и за упис 0·50 дин. На данашње време 1·50 дин. велика је сума. — И тако, на овом панађуру најбоље је ћарио марвени лекар, који је дошао и незван на њега. Њему као незваном, дато је најлепше место, док је у свима приликама «незваном госту место за вратима».

Поред тога што је господин марвени лекар наплаћивао од сваког догнатог брава 0·50 дин. наплатио је и од општине 18 динара дијурне. — У интересу сиротог српског пољопривредника, ми се усуђујемо предложити надлежнима, ако се у опште од „Тежака“ хоће предлог узети у оцену, да изволи забранити марвеним лекарима наплаћивање ове таксе за стоку на вашару, коју и не прегледа, и да му само општина плаћа дијурину.

Пошто је већ на измаку време земљорадничког рада, нужно је да у кратко саопштим „Тежаку“ исход овогодишње летине.

Пролеће је било врло угодно, и судећи по њему, надали смо се, да ће овогодишња летина бити врло обилна. Али баш у време кад је све урађено и засејано, кад су усеви били одрасли и кукурузи окопавати, десиле се велике кише и градови с ветровима те многе усеве упропастиле а некима опет пашкодиле, те нису донели толику жетву, колика је с пролећа била у изгледу. Тако исто и шљиве пропадоше.

Стрмнина није издала, али ипак је штура, није једра, као што треба да буде, и као што је лане била. Кукурузи — где их није град оштетио и вода однела — родили су добро; али траве најбоље. Одавна траве овако нису родиле као ове године.

Жир је родио добро. Тако и остало воће — изузимајући шљиве које одавна нису слабије родиле.

По попису обрађеног земљишта ове године, у општини пожешкој (вар. Пожега и села: Расна, Висибаба, Узићи, Радовци, Здравчићи, Твердићи, Отањ, Вранјани, Глумач, Бакиокица, Гријановићи, Гугаљ и Тучково) има: 662 теглећих волова; 191 краву; 117 коња; 784·94 хект. под кукурузом; 110·86 хект. под озимом пшеницом; 94·11 хект. под јаром пшеницом; 21·65 хект. под озимим јечмом; 40·65 под јарим јечмом; 54·38 хект. под овсом; 0·30 хект. под елдом; 0·05 хект. под пројом; 0·86 хект. под пасуљом самим; 447·94 хект. под пасуљом с другим усевима; 0·02 хект. под бостаном: 4·01 хект. под купусом; 4·35 хект. под кромпиром; 0·90 хект. под црним луком; 1·18 хект. под белим луком; 5·67 хект. под свима осталим баштенским производима; 0·08 хект. под ланом; 10·96 хект. под конопљом; 79·96 хект. под воћњаком; 52.140 дрвета шљивових, и осталих 3,761; 497·35 хект. ливаде и 351·23 хект. пашњака.

Здравље стоке било је за ову годину добро, а тако исто и људи.

Цена стоци и сад је мала, те се с тога и других узрока све у мањем размеру почиње гајити.

Наднице су биле: копачу, жетеоцу и другим надничарима 0·50 до 0·80 дин. а косачима 1—1·20 дин. с храном онога код кога се ради.

Народ се много зеленашима задужио, којима често плаћа сто на сто и дванајест од сто.

Драг. Н. Лапчевић

Кучево, 11 септембра 1889 год.

Време је променљиво — а доста је хладно.

Плодород је у целој околини овој био у свему у средњој количини. У селу Каони кукурузи су слаби, — осушили су се од летошње суше.

Панађур је држан овде у Кучеву дана 8, 9 и 10 т. м. и цене су биле ове:

1 пар волова	добрих	216—300	дин.
1 » »	средњих	180—216	«
1 » »	мршавих	120—180	»
1 » коња	средњих	120—144	«
1 « «	мршавих	96—120	«

1 комад оваца	5 — 6	»
1 « коза	6 — 12	»
1 » свиња	20 — 40	»
Вину новом	од 100 лит. 8 — 10	»
» старом	» » » 30 — 35	«
Ракији	« » « 35 — 40	«
Вуни	1·60 — 1·90	»
Дрва кола	2 — 3	»

Здравље је код људи и стоке добро.

И. М. Мијатовић,

Медвеђа, 12 септембра 1889. год.

О Малој Госпојини, 8, 9 и 10 овог мес., био је овде марвени панађур. Од стоке је продато: говеда 161, телади 7, коња 4, и ситне стоке 90 комада.

Цена је била: воловима 100—300, теладима 20—40, коњима 40—100 и ситној стоци 4—10 динара.

Од осталих производа, било је и то: 12 кола са производима, 19 заузетих места разном робом и 43 кола са пићем. Сви су производи већином продати. Приход панађурски износи 339·09 динара — цене су производима биле обичне.

Као што се види панађур је испао добро, кад се узме у обзир хладно ветровито време а 10. и киша. Народ се занимао бербом кукуруза, а од 11 отпочето је брање винограда.

Стање здравља људи и домаће стоке добро је.

Пав. М. Радосављвић
економ.

ПИТАЊЕ И ОДГОВОР

У 31. Броју «Тежака«, страна 250. а под насловом „Најпростији и најјевтинији предсказивач времена“, господин Д. Б. вели, да се побије у дувар један ексер и на исти обеси један кончић са кокошијим или гушчијим перајима, ну у истом не вели, или *треба с поља или изнутра ни са које стране света треба побити ексер*, за то г. писца лепо молим за одговор да би се могли по простијим кућама овим предсказивањем послужити.

С. Јовановић.

Кокошија и гушчија пераја имају то својство, да се на топлоти скупљају а на влази распуштају, а то и јесте, што погађа промену времена. Према томе без разлике је где ће се китица пераја и на којој страни света окачити. Ну рачуна се да треба негде у вајату или под стрехом на склоњеном месту од ветра и кише, а никако у затвореном простору, јер тамо ваздух никад није као спољни, и онда не ће моћи тачно погађати. Главно је, да китица буде од пераја испод крила и гуше кокошије и гушчије, јер оно је најзгодније за тај посао, и да доњи крајеви буду сложени подједнако, те да се тачно види прелаз над и испод ладније. Да пак китицу не би љуљао ветар, онда с леве и с десне стране треба побити по један мали ексерчић и тиме јој спречити кретање лево и десно. На тај начин биће справа добро удешена и служиће као доста осетљив предсказивач времена — хигрометар.

Буринчић.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Читаоници у Госпођинцима. Бачка. За ову годину примљено 4. фор. на име претплате, пошто је претплата 5. фор. треба послати још 1 фор.

Г. Ст. Гојк. Каменцу у Валакоњи. На ваше питање, хоћемо ли вам штампати путопис из Париза — не можемо вам ништа казати, док нам не пошљете сав рукопис, да видимо шта је и одговара ли смислу „Тежака“. Ур.

КЊИГЕ

КОЈЕ СЕ МОГУ ДОБИТИ

код

СРПСКОГ „ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА“

	дин.	пр.
„Све о пшеници», од др. Радића	—	60
„Све о кукурузу« од др. Радића	1	20
„Кромпир» од др. Радића	1	20
„Основи коњарства«, од Л. Р. Јовановића	2	—
„Међународна ампелографска комисија и слике из винодела талијанског«, од М. М. Савића	—	20
„Калемљење лозе«, од М. М. Савића (у тврдом повезу)	1	—
„Производња и употреба шума«, од А. Стојковића	—	60
„Наука о сточарству«, од † Љ. Белмаша	—	50
„Читанка за пољопривреднике«, од † Гаје Матића	—	50
„Белешке о познавању и употреби справа«, од Ж. Шокорца	—	20
„Неколико студија из акрикултуре«, од А. Спасића	1	—
„Јагодичасто воће«, од др. Медовића	—	15
„Гајење винове лозе на Рајни«, од Љ. Новаковића	—	20
„Гајење оваца«, од Св. Љ. Гавриловића	—	50
„О винским болестима«, од Н. Стојадиновића	—	20
„Тежак« од ранији година по спуштеној цени.		
„Календар српских пољопривредника« за 1889 годину	—	80
„Календар српских пољопривредника« од ранијих година по спуштеној цени.		

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Јесење сађење воћака. — О пчеларству (наставак). — Пољска привреда у основној школи (свршетак). — **Белешке**: Пиварски квасац као лек. — Горка (будимска) вода против колике код коња. — **Гласник**: Личне вести. — Испити у ратарници. — Филоксера у крагујевачким виноградима. — **Дописи**: Из Великог Села, Кнића, Дуба, Валакоње, Пожеге, Кучева и Медвеђе. — Питање и одговор. — Јавна говорница. — Књижевни оглас. — **Подлистак**: Кроз Јабланицу.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. В.

ДОПИСНИЦИМА КОЈИ РЕДОВНО И ПО ОБРАСЦУ ШАЉУ ДОПИС ДАЈЕ СЕ ЛИСТ БЕСПЛАТНО.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 40 и 41. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 1 и 8. ОКТОМБРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

О ПРОИЗВОДЊИ ВИНСКОГА СИРЋЕТА

ОД

М ПЕТРОВИЋА

Пролазећи летос на светској изложби у Паризу Орсејовим кеом, где беше смештена «Палата производа за храњење», скоро сам се зачудио, кад сам у тој палати поред осталих красних и корисних производа 72 класе опазио и повелику изложбу винскога сирћета са целим прибором, којим се служе при његову грађењу. По мом дотадањем мишљењу било је доба винског сирћета већ давно одзвонило и тврдо сам држао, да се поред фабричког сирћета, које се данас свуда брзо, добро и јефтино произволи, не може никако више рентирати грађење сирћета од вина. Сетио сам се у том тренутку и на то, како пре неколико година приликом полицајног прегледа сирћета у једној од наших већих варопши нисам ни једно винско сирће — а било их је доста — нашао, за које бих могао рећи, да је у пола добро, све беше ужасно слабо, од 3, 2, па и $^1/_2$ процента, уз то мутно и прљаво, изгледаше више налик на помије него на пријатан зачин за господску совру.

Али ово орлеанско сирће на изложби изгледало је дакако са свим другчије. Чисто као кристал мамило мо је, да се приближим етажи, на којој се налазило и да се потрудим, да се ближе поучим о производњи, за коју сам погрешно мислио, да се већ преживела. Услужан Орлеанац био је одмах крај мене и обасуо ме љубави достојно свима могућим информацијама. Отворио је једну боцу, из које се осећао пријатан карактеристичан мирис. По што нисам био расположен, да сирће пијем, извадио је изложник одмах справицу, те ми је са истом показао, да у изложеном сирћету има око 8 процента оцатне киселине. То је било наравски са свим друго винско сирће, него што сам га ја до тада обично виђао.

Како ме је ствар почела интересовати, то ми није требало много да дознам, да се у Француској добро винско сирће, још једнако јако тражи и да је на доброј цени. Плаћа се као и добро вино. Хектолитар винскога сирћета продаје се тамо по 30 динара. Због тога може у Француској винско сирће да се производи у великом. Многе фабрике баве се корисно тим послом, а највише их је у Орлеану и у Турени. Најбољи глас ужива винско сирће из Орлеана са своје красне Ароме. Тамо се сирће прави понајвише од вина које је већ годину дана старо. Од таквог вина добије се пре јако сирће и даје се боље држати.

Орлеанске фабрике раде обично са 250 буради, коју зову тамо *пипе*. Једна пипа може месечно дати 40 литара доброга сирћета, што на годину чини око 5 хектолитра. Бурад у фабрикама издрже до 10 година, али ако се увек на време чисте могу трајати и 20 година. Сирће лежи у подрумима два месеца и за тим може ући у трговину. Ако је тада ма најмање мутно, одмах га бистре рибјим мехуром на онај исти начин као што се ради код вина. У Орлеану је највише на гласу фабрика Луја Росињола.

Доцније сам могао дознати, да је винско сирће и у Италији врло тражена роба, да се и тамо много производи, па и на страну извози. Проф. *Отави* наводи, да се данас у талијанском месту Казале плаћа добро црвено винско сирће са 35—40 динара од хектолитара, а бело и са 50 динара, дочим је вино тамо много јефтиније. И у Италији је средња цена винском сирћету 30 динара од хектолитра.

Кад човек расуди, колика се велика множина вина производи данас на земљи и како је оно због тога у опште на ниској цени, то се мора прихватити сваки начин, којим се може тај производ корисно уновчити па би требало онда више рачуна водити и о индустрији винског сирћета. Мислим да би се грађењу сирћета од вина могло посветити мало пажње и у свима нашим крајевима, па и у Србији, где виноградари не могу доста да се натуже на садање ниске цене вина и где су многи приморани, да вино тако рећи буд за што продају. Али многа вина или због рђавог поступка или иначе нису као таква за трговину и могла би можда већу количист донети као винско сирће. Где се још код нас винско сирће продаје, има оно исту цену као и вино, а без сумње би се и више трошило, да није само код нас тако велика реткост наћи добро винско сирће т. ј. јако, бистро и ароматично. Лако је могуће, да би се добро винско сирће могло од нас и извозити и то можда пре и боље него многа запуштена вина. Намера пишчева је била, да са овим малим чланком окуражи српске производнике, да се мало осврну и на ову грану индустрије. Винско сирће не троши се само непосредно у јелу, него је исто потребно и за више специјалних индустрија, тако за конзервовање риба и многог другог јестива.

(СВРШИЋЕ СЕ)

О ЂУБРЕЊУ ВИНОГРАДА

Код нас се, мање — више, ђубре виноград на примитиван и са свим неудесни начин.

Тако, неки само разнесу ђубре по винограду, неки га зарове око чокоћа, а неки, опет, оставе га незаровљено да се при копању измеша са земљом. Ну винова лоза је вишегодишња воћка (дрво), те потребује и са свим други начин ђубрења.

Онако се само умножава трава и коров; а лози се ништа не помаже, јер кад удари киша и бујица она спере и оно мало ђубрета озго. Нарочито винограду није поможено с тим, кад је земља песковита, шљунковита, кршна, кречна, и прљуша, јер ове врсте земље у свему су повољне за добро вино, само их треба уредно ђубрити, и то онако како природа винове лозе хоће, т. ј. дубоко па да га не могу кише однети, а и коров да се не умножава, но само винова лоза снажи и добро напредује.

С тога треба ђубре дубоко око чокоћа заровити у јамиће ископане, али при томе треба што је могуће даље за срчаним жилама ићи, и пазити да се не пресеку или иначе не повреде.

Ђубрење се обично предузима одмах после обраног грожђа, и ако је још лист зелен и сокови раде, а може се и целе зиме, само при сухом времену, ну коме је могуће најбоље је што раније да изврши, како би преко зиме, раније од снега и кише потребна влага са земљом и ђубретом се ујединила, и својим моћним дејством што раније на винову лозу утицала.

Чим се ђубре у јамић изручи, људи одмах повраћају земљу поврх ђубрета у исти јамић од куда су је и ископали, нагазе, поравне, и иду даље те копају јамиће онако као што ће се сад овде показати.

Ђубрити се може на два начина.

I. начин: да се једним јамићем ђубре два чокота.

II. начин: да се једним јамићем нађубравају 4 чокота.

Што се пак тиче ђубрета за винову лозу, треба да буде са свим и потпуно зрело, прегорело, прерађено и преврело У први ред долази само говеђе, у други само коњско, и помешано са говеђим, у трећи ред долази од свију других животиња помешано са разним лишћем и шумском земљом а врло је добро

У исто време молим све наше виноградаре, који нису до сад по овоме начину радили, нека изволе колико пробе ради, по неколико врста у своме винограду, по горњој препоруци нађубрити, о чему ће се ускоро и потпуно уверити, шта вреди овакова радња према оној што се код нас по већој навици и обичају ради

А. Крагујевић

Мокрење крви код волова

Професор Бабеш описао је до сад непознату говеђу болест «мокрење крви», коју проузрокују бактерије.

Та је болест у Румунији заразна махом у баровитим дунавским равницама и по неке године сатре

ПОДЛИСТАК

КРОЗ ЈАБЛАНИЦУ, ПУСТУ РЕКУ И ТОПЛИЦУ.

(свршетак)

И ако је издашна природа у овом крају, и ако су им повољни услови за земљорадњу и остале привредне гране, ипак ко је само имао прилике да пропутује овај крај Србије, могао је видети на сваком кораку сиротињу и беду и уверити се о мучном стању овд. становника. Што има незнатних изузетака — богатих људи — нешто из доба Турака, а нешто доцније, који су се на олак начин обогатили то не чини ништа. Сиротиња је народ толико обурвала, да не уме ништа ни да мисли ни да се помогне. Нешто неродне године, а још више спречен саобраћај с Бугарском у вези и са другим приликама, допринело је, те су до овога стања дошли, (ве године, нису могли с кудељом и храном да исплате порезу, већ су морали и стоку по јевтину цену да продају — да се само одуже држави. А кад се узме, да су ова села, сем оних у којим су Арнаути искључно живели, били чифлици, и да су се сељани истих села морали откупити, и да сада дугују повећу суму држави на име отплате аграрног зајма, онда се може проценити будућност овог народа — ако овако стање и даље буде устрајало.

Многа су села особито у Пустој Реци, из незнања, уписала на себе грдне просторије, које није нико радио, од како су се Арнаути одселили, и сада немајући од куда да плате порезу на иста земљишта — одричу их се. Али они дугују држави порезу за више година, и кад би се приступило озбиљној наплати, морала би се за порезу продати. Нека су села распродала већ сву стоку, и сад се, сем продајом имања, не може друкче од њих наплатити пореза.

Многи Арнаути вићају се по селима као пуномоћници, који наплаћују дугове од појединих сељана, што су купили имања од избеглих Арнаута. Међу њима има и таковиx, који су са лажним тапијама из Приштине и Ниша дошли и траже од власти имања својих властодаваца. Бивало је случајева, као што смо слушали, да се једно имање по два пут продавало разним лицима. Један хоџа из Приштине показао је виртуозност у прављењу лажних тапија, и као што кажу, обогатио се само прављењем лажних тапија. У Нишу је до прошле године био други један хоџа, који се је исто тако искључно бавио прављењем и продајом лажних тапија. И кад је дознао, да је власт почела да трага и да извиђа неке тапије, он се једног дана подигао у Турску и више се није вратио. Ових дана, био је опет један такав случај, где је власт хтела једну земљу, на коју од 78-ме године на овамо нико није полагао право сопствености, да премери и подели насељеницима Србима из Арстро-Угарске. На један мах дође један Арнаутин и појави се с тапијом од те земље, тражећи да му се иста уступи, али, видећи, да је власт познала фалисификат тапије, он се врати одмах у Турску и више се није јављао.

Није чудо, што је народ огорчен, и што се често дешава, да погдекоји од ових Арнаута пуномоћника плати и главом своју дрскост. Баш ових дана, кад смо ми прошли, погинуо беше један Арнаутин из Приштине, пуномоћник више њих Арнаута из

тија наша, *у поле брижљивија него, остало је млечније и гојазније.*

Овом опису имамо да додамо из нашег сазнања. Краве, што припадају овој говеди, која се преко рудничких планина протеже до Шумадије, при доброј рани и нези, скоро ни у колко не уступају у погледу на количину и каквоћу млека страним расама, које су нама доведене. Најбоље музаре, које према малом порасту несразмерно много млека дају, од ових су говеда. Није реткост, да оне дневно, и кроз дуже време, дају по 10 па и више литара млека; и млеко је чисто и укусно, баш као од сваке алписке краве. Уверење о каквоћи млека може нам, у осталом, дати и обилато произвођење скорупа (кајмака), поглавито од те стоке.

Из ових, и ако недовољних, података, можемо извести закључак: да копаоничко-ужичко-рудничка говеда чине за себе — *планински сој*, оделито од других незнатих нам сојева; да од свих сојева говеда наша има канда најмање сродства са источним расама, него је више производ алписких прилика, као што су и планине у тим крајевима последњи огранци средњеевропских Алпа, које су са далматинским и херцеговачким планинама пробиле на Балканско полуострво...

Овај закључак, као и сви напред изведени, да боме, — не могу да издрже строгу критику, пошто су они мање више и резултат аналогије и личних комбинација, у недостатку јачих података. И ако у радовима г. Гавриловића, који су нам изнели и оригиналне *слике* испитаних сојева и тема, имамо по најпоузданије податке за познавање нашег сточавства, ипак су и они *још* покушаји, који имају својих празнина (на историско-културној страни), на студији костура и лобање, у огледима за млечност и гојазност, у поређењу са другим сојевима) и који чекају на време и допуну студија, па да буду јака основа радовима за унапређење сточарства код нас. Ми би смо желели, да му се што пре да могућност и воља за то...

Према свему што знамо и не знамо, ми, у погледу на унапређење говедарства код нас, можемо имати оваке назоре.

Полазећи с тачке гледишта, да је за унапређење ма које гране сточарства потребно најпре, да се тачно познају све особине и способности, које има сој или раса, степен константције њихове, у свези са спољним утицајем, — приликама места, земљишта, хране и начином држања и употребе стоке, ми *не можемо још тако слободно да се крећемо у избору метода и праваца* за унапређивање говедарства. Истина, да у гајењу стоке, нарочито с тежњом за поправку, поред «расе» има важност и «*лична моћ*« (»индивидуална потенција«); али, како ова факултативно носи печат расе, пошто приплодно грло преноси у наслеђе опет највећи део особина, које је путем наслеђа добило, то и та »моћ« ни у колико не може да олабави првенствену важност »расе«. Тек кад будемо с овим у свему на чисто, моћи ћемо да ценимо: да ли према одношајима месности и захтевима техничко привредним одговара материал *онакав, какав* је; али ће бити потребно исти *по грављати у сопственој крви,*[1] или *укрштањем*, или, на послетку *заменити* га са свим другом расом. И ако се, на име, без икакве сумње докаже, да у колубарској стоци збиља имамо *млечан* сој, а уз то и *врло добар за тегљење и добар за гојење*, онда поред свих других сточарско-научних разлога, и разлога економни, — што је у нашем пољопривредном становништву заступљено искључиво мало баштинство (посед), диктоваће нам да ту стоку најтоплије препоручимо. Онда би, у колубарској говеди нашли један сој, који се у страном свету, а нарочито у Немачкој, узалудно тражи у својој земљи, па се, по невољи, мора препоручити такав један из стране земље. Сименталска раса сматра се у Немачкој као »раса будућности» за мање и средње баштинике; јер у себи везује, колико је год то могућно, све три главне привредне способности: млечност, гојазност и рад.[2] Ну, ако привредне прилике једног места захтевају *већу млечност*, а уз то и *добру гојазност*, онда нити би било рационално ни економно опет држати се колубарског соја; већ за такав случај ваљало би тражити другу подеснију расу, па било такову образовати из материала, кога имамо у земљи, или довести са стране нову расу. Ценећи колубарски сој по познатим нам морфолошким особинама и својственом му типу, једва ако има оправдања мисао, да се од њега ствара још *млечнија* раса, и то — још „*поправљањем у сопственој крви.*« Још би имало смисла, а биће извесно и потребно, код овог соја утврдити, па и за неки ступањ усавршити, већ постојеће способности — «*укрштањем*« са неком страном расом, а по најпре; *мерцталском* или *мариаховском*, с којима колубарски сој има понајприближнију типску једнакост. Вероватно је, да би и алписка *сименталска раса* могла дати повољне ресултате, која је опет, са својим физиолошким особинама приближна колубарском соју.

Исто тако било би погрешно, да се колубарска говеда потенцовано гаје у правцу *гојазности*, кад у *средње-моравском* говечету имамо врло прикладан облик гојазности. Сви знаци казују нам, да би од тога соја могла да се образује изврсна раса за гојење, а уз то, да се задржи и дојакошња способност за тегљење. Нећемо претерати, ако устврдимо, да би така једна раса могла добити светска гласа, а можда и већега, него што данас има фонктландска и хепска (предео Хеба — Егера у Чешкој) говеда. Па и данас а од пре још више, били су на страним пијацама, као и у земљи, чувени ресавски (сењски) волови. Овај сој могао би се већ усавршити и утврдити по методи »*поправљања у сопственој крви*«, и то још у спаривању ближег сродства, које говеда за гојење још најбоље могу да поднесу; а тако су и браћа Колинг у Инглеској произвели чувену шорторнску расу Само у овом спаривању не би смело да се претерује, да не би то ишло на штету другој способности за тегљење. — Могли би се чинити покушаји »*укрштања*« са *шорторнском расом* да би се *што брже* добило потомство са подеснијом сразмером удова и главе према трупу, као и са врло важном способношћу стоке за месарницу — »*бржим развијањем*» („рано сазревање«).

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

[1] Погрешно је рећи «*облагоробљавати у соп. крви*«; јер се с овом методом не жели свагда и у сваком случају произвести »благородније« потомство, него, и то у највише случајева, — боље производно. — Читај о томе у «Vorträge u. Viehzucht» од Х. Натузиуса стр. 173.

[2] Dr. Funk у споменутом делу 10 и 11, цитат из Руефа.

ЈОШ НЕКИ ПОДАЦИ О ПОЉОПРИВРЕДИ У ШАБАЧКОМ ОКРУГУ

ПИШЕ

Никола М. Савић

У својим ранијим *подацима о пољо-привреди у шабачком округу*«,[1] а у III. одсеку споменуо сам *о овцама* ово: „По округу има оваца, али обично, омањих, за кућевну потребу«. Треба да кажем и ресултат, који сам опазио у след тога доста слабог гајења оваца у овоме крају, и који ми се ресултат особито важан чини.

[1] „Тежак» бр. 23. и 24. од ове године. У томе чланку а у одсеку III стр. 191, ред одозго седми, ваља са свим избацити речи: «а ничим се бољим не замениш!».

Познато је, да *овца* заузима у сточарству особито важно место. Овце код нас у Србији, можемо с правом рећи, злата вреде. Оне својим млеком у разним облицима (сир, скоруп, кисело млеко) готово једино исхрањују већи део нашег сиротног становништва; а својом вуном, опет у различним облицима (предивом и тканином израђеном) чине нам толико многе, лепе и корисне услуге и у оделу и у другим потребама.

Кад је то тако, — онда, зар је безначајно, да размотримо ресултат тога занимања у овоме округу?

Ресултат слабог гајења оваца у овоме крају овај је: *потреба за вуном није задовољена ни код свију сеоских домова*, а камо ли да би што претекло за продају; па и *бели смок није тако обилан*. Ја нисам још видео на шабачкој пијаци, да ту донесе сељак или сељанка овога округа вуне на продају. А, на моје велико изненађење, видео сам, да је они купују.

У једној сеоској кући, за разноврсне потребе њене, вуна заиста злата греди. Сваки ручни рад наше сељанке и почиње и свршује — вуном. Свако предиво и свака тканина код ње — искључиво је само од вуне. Па кад тога, тако важност средства нема у тој кући, него се за сваку потребу, мора то на драм куповати од скупих прекупаца, — онда је јасно, да је ту, у тој кући, велики *назадак*.

Кад тога важнога производа, вуне, нема *довољно* у овом округу, држим, да је интресно да речем, од куда се онда тај важни производ добавља овде.

Вуну варошки Шапцу, па у неколико и округу, посредством Шапца, доносе наши *„Ужичани“*, синови високих и оскудних гора српских. Добра мати природа, није заборавила ни ову децу своју, — ове пађенике. Она им истина није дала много чега, чиме је богато оросила друге делове наше отаџбине, — али оно неколико дарова, што им је даровала, даровала им је бар ванредно ваљано.

Или, — зар се може рећи, да овца наших „Ужичана“ није благословена? Она својим сиротним чуварима да толико, колико треба да омрси њихову кућу, и да одене чељад ону, како би се од страховите зиме на оним висовима сачували, како би опет на лето она (чељад) стада заосталих оваца напасала и чувала од гладнила вукова. И не само то. Овца тим својим чуварима, тим вечитим пастирима, да и преко тога, преко потребе, да они могу продати од тих производа оним крајевима, који тога немају. И заиста, ретко има који вапар у Србији, а да ту и „ужичанин“ не донесе какав свој производ на продају.[1] Ти њихови производи за продају нису истина тако скупи, али тек опет корисни и потребни, те се купују. Тако и сиротан становник ужичкога округа дође до које паре, те и он опет себи набави оно, што његов крај нема, а што му је ипак преко потребно.

Ти „ужичани“, дакле, доносе овде вуну и продају је.

Вуна ужичка је овде јако цењена. Нарочито вуна *Ивањичких оваца* овде се сматра као особито добра, и руна тих оваца су особито велика и тешка.

Срећа је, велика је срећа, што ову оскудицу Мачве задовољава бар сувишак Рујна и Влаха Старог. На тај начин, новац за тај веома потребан артикал, остаје — опет у нашој земљи

Међу изнесеним подацима најмање сам говорио *о ратарству* овога краја. О томе сам управо само напоменуо ово: „Мачва је је остала житница и напа и Аустро-угарска“.

Ја сам намерно хтео, да о ономе, што је *довољно* познато, *много не говорим*. Или, зар није довољно познато, да стрмна жита, зоб, кукуруз и остали предмети ратарства *највише* се раде у Мачви, и *најбоље* успевају у тој питомој равници? —

Из ове напомене пак довољно се увиђа значај ратарства у Мачви.

[1] Сир, скоруп, сухо месо (пршуте), луч, катран, пешто јабука, јесу готово једино производи тих наших саотачественика, за које они могу доћи до које паре.

Све оно, што је у производњи нашег сељака сувишак преко његове потребе, — то струји махом средишној тачци округа, и ту се у вароши на пијаци, на тргу продаје.

Тако је и овде са свим вишком производње овога округа. Тај вишак струји *Шапцу*, и ту се *на пијаци* продаје.

Да проговоримо што *о* тој *пијаци*, да расмотримо производе који се на њој указују и — продају!

Пијаца се у Шапцу држи редовно *петком*. Често већ с вечера у очи петка, видимо по кога продавца из даљине, где је заузео место на пијаци и чека на сутра.

Петком пак од ране зоре осети се у Шапцу велика живост. Одмах се може познати да је пазарни дан овде.

Пијаца шабачка је доста животна и обилна у разним производима.

Она се у главном може поделити на двоје: једно је пијаца за стоку: волове, краве, коње, свиње, овце, јагњад, — па се ту близу продаје и риба. Та је пијаца у „бајиру“ у градском пољу Други је део пијаца на најобавијем, најживоснијем месту у Шапцу.[1] На самоме пресеку оне две највеће, најглавније улице шабачке, — ту је та друга пијаца. На овој се продаје живина: гуске, ћурке, патке, пилићи, — па онда,; јаја, сир, скоруп (ну по кад што и у мањој мери), вино, ракија воће, разна зелен, разна дивљач, (по кад што само), дрва, креч, и друге плетене ствари (но ове доносе се махом из прека из Кленка). — Постоје још и ове пијаце: 3.) *мачванска* тако звана *„доњо-шорска“*, на улици идући Мишару, и 5.) пијаца код бившег владичиног конака сада II. одељења шабачке гимнасије, на овим се пијацама слабо шта продаје и купује и према томе могу се сматрати више као само означена *места* за пијаце, нежели праве баш пијаце, на њима се тек по кад — што може што наћи и купити.

Та друга пијаца петком изгледа овако: На два угла стоје продавци живине, јаја и др. у великој множини са својом робом. Ту се налазе и купци те робе, измешани са продавцима, оцењујући робу, и погађајући се и ценкајући се са продавцима. На другој страни, преко пута, у дугачком реду стоје постројена кола до кола На њима седе газде њихове, са робом, коју су на колима донели. Газде седе ту гордо, нехатно, по који и пуши, и изгледа, као да му је свеједно, као да је равнодушан у томе: продао он ту своју робу или не. Јер, кад му приђеш и запиташ га за цену робе његове, он тако затегне, да већ ти изгледа, да се купити не може. То је позната финоћа ових старих пијачара. Ну и варошани су је већ упознали, те слабо и ступају у погодбу са продавцима пре 10 — 11. сахати. Тада пак горди продавци, кад осете да је дан јако превалио, да време пролази брзо и журно неосврћући се на њих, пожуре се да раде оно, за што су на пијацу дошли. Они буду попустљивији, доброћудниј према купцима. Цена и потреба сложе се. Продавац попусти у цени, а купац коме роба треба, да што је право, и тако се погодба закључује роба продаје, нове је газде узимају и односе. У томе је подне већ — ту, — и пијачари се разилазе са пијаце. Пијаца се до 12. у по дне, а најдаље до 1. сах. по подне закључи.

Сви се продавци на овој пијаци одликују том вештином процењивања своје робе. И може се с правом рећи, да они доста добро пролазе. Јер готово сви данашњи производи пијачни, ако нису скупљи од београдских, заиста нису ни у чем ни јефтинији. С тога, слободно могу рећи, да је овамо *сувише скупо све оно, што је потребно за живљење*; да је у том погледу изједначен

[1] Две су највеће, најшире улице у Шапцу, које се пресецају међу собом, те тако главни изглед или да речем план Шапца има облик крста. Једна од те две главне улице полази у правцу од Саве ка Церу; друга од Камичка па к Мишару «пољу широкоме», као што наша песма каже.

Шабац са Београдом, оним градом, у чијим се зидинама скрива онолики свет, онолико господство и онолико богатство!

Шта је узрок и оволикој скупоћи у Шапцу, ја управо не знам. Али држим да је ово: што Шапчани хоће *лепо* да живе, па и живе, што то исто хоће и сразмерно богат околни произвођачки свет, па се то ударило тако, што не се каже: «ударио тук на лук«, — па се нема куд, — но ваља платити, скупо платити, па до какве преке потребе доћи. Дакле, продавци — сељани, производе оно, што варошанима купцима *треба;* — па пошто они знају добро, да овима то треба, и да они то морају купити, они то и прецене. На тој великој цени они се држе добро, и држе се дуго, јер и не морају баш тада своју робу продати, пошто нису сувише сиротни. Шапчани тада и плате то, али трговци пак те исте после ухвате у својим радњама и дућанима, па им они на својој роби опет прецене. Овамошњи сељани радо хоће да имају чак и неке луксузне ствари, које за село не морају бити. Кад се то зна и има на уму, онда се лако може појмити: ко онда пазари петком после подне, ко мете пијачни новац у свој џеп, ко оде кући без своје красне потребне и корисне производње, без новца, а са каквим непотребним дроњцима, кинђурењима, и при том мало накићен *(пићем)*. Лако је, велим, тада појмити, ко је надмудрио: охоли продавац — сељанин, или вешти варошанин — трговац, купац.

Купци — трговци, дакле, скупо врате сељацима — продавцима њихову прецењену и прескупу производњу.

Али има једна извесна множина купаца пијачних артикала који су особито драгоцени за сељане — продавце. То су они људи, који су привремено само Шапчани, који се у Шапцу за неко само време, службом или другим каквим послом, баве. Они једини не могу да врате мило за драго скупом продавцу — сељанину, а морају, ма и прескупе биле, те пијачне намирнице, купити, набавити. Међу те спада и тако звана „господа«. Она највише плати ту пијачну скупоћу без икакве накнаде за то, — те су она овде — у овој бар прилици, добродошла за народ.

Ну, оставимо то, тај узгредни само уметак па се обазримо мало и иза овога дугог реда кола, на којима су бурад пића, дрва, креч, бостан, нешто од живине, па по које и ту јагње или свиње и т. д., па размотримо има ли још шта на тој „главној пијаци"?

Има

Тамо даље, улицом ка цркви, нађе се (не баш сваког петка али ипак доста често) по који „ужичанин« поређан један до другога са својим производима. Ту поред њих су врло често и они њихови једини, верни помагачи и преносачи по ономе кршу ужичкоме, — коњи њихови. Коњи њихови су мали и мршави, те их за то неки шаљивци зову „кљусама« или и окљусадма«. Али су они за „ужичане« добро и то велико добро. На њима они једино могу пренети своје производе преко оних високих гора и кршева у ужичком округу. С тога, кад ужичани пођу из својег кршног краја, да у даљним и сретнијим местима наше отаџбине, продају робу своју, они толико товаре своје добре коњчиће, да ови једва под теретом ићи могу. Коњ „ужичанинов» је веран саучесник у свима путови а и патњама свога сиротног господара. На путу страховитом и кршевитом, кроз гудуре и покрај бездних провалија, на високим чукарама и питомим долинама, уз ужичанина иде тај црни и намучени пратилац, носећи робу његову. Па и кад малакше весело марвинче од великог терета и дугог пута, на опомену и глас господара неодморно иде напред. Ето каквим се особинама одликују та „кљусад«. Од ужичких производа на овој пијаци има разних дрвенарија као: лужница, чаброва, видрица за воду, чабрица за сир и скоруп, шафоља; за тим познатих већ њихових производа као: јабука, сира, скорупа, пршута, луча, катрана, вуне итд.

Иза тога настаје пијаца разне зелени, која већ постоји сваки дан ту пред портом црквеном.

Преко пута од тога ча једном углу стоји општински кантар и кантарџија, који мери робу.

То су главне две пијаце у Шапцу. На њима се продаје махом роба и производи из овога округа. Са стране на ову пијацу доноси се из ужичког оно што рекосмо, и из Подринског округа махом по нешто воћа, особито лепих јабука. Из Ресаве стижу по кад што за пијацу или иначе *вина*, но слабо овде цењена. Сремска вина пак преносе се у овај крај, кад се ко погоди, и нису редован пијачни артикал. Купци су стоке овдашњи, из околине, па и из Аустрије.

Најважнији производи овога краја *за извоз* јесу: *артикли ратарства, нешто сточарства, и* од воћарства — *шљиварство.* Пшеница, зоб, суве шљиве, нешто рогате марве и свиња, јесу најсилнији најзнатнији производи, којима се подизало и подиже оно благостање овога краја, које је, према осталим крајевима наше отаџбине, заиста цветно.

Радови са тим производима су *у велико,* и немају везе са овом обичном пијацом шабачком. Оне су у рукама нарочитих људи, богатих капиталиста и разних агената страначких, који траже и продају те производе по општој прођи и цени на европским пијацама.

Што се нагомила новца у овај крај, нагомила се у јесен; кад се ти горе споменути чувени производи овдашњег сељака нашега пусте у саобраћај. Од знатне радње Шабац се тада заталаса, стави се у веома жив покрет, а лице нашега паћеног сељака мало се разведри. Тада он добије мало новаца, којим исправља порезу своју, и којим се отме ситничарима из зеленашких чељусти а он весео и задовољан дочекује и испраћа оне веселе часове, које има преко зиме; о слави, о божићу, о св. Сави, и. т. д. Тада се он мало развесели, дахне душом, одмори и окрепи, да би му снага истрајала за даљи опет рад на пролеће, лето и јесен, да би му снага истрајала у даљој борби за опстанак.

Сви производи обичне наше пијаце губе се у вредности пред огромношћу горњих артикала. Сељак на обичној пијаци при времено подмири какву потребу, само се мало покрпи, добивши за њих коју пару, али се барометар благостања народног њима не диже. Висина благостања овога краја скочи онда, кад његови они горе споменути производи угледају европске и америчке пијаце; и кад на место тога сукну наполеондори по Мачви.

*

Споменувши, да се на овој пијаци продаје и рибе и нешто дивљачи, хоћу да саопштим неке напомене о томе.

Радња са *рибом* није овде велика, и ако има доста услова за њу. Риба се овде налази у Сави, а и по околним барама, већим и мањим, те се и разликује на *барску* и *савску* рибу.

Савска је риба лепша и здравија, па је и на бољој цени од барске рибе. Али су ипак обе те врсте рибе овде претерано скупе, те их ретко ко и купује.

Барске рибе пак зими има лепе, и сељаци их се наједу. У појединим селима, знам на пр. у Дреновцу не далеко од Шапца, забрани се неко извесно време хватати риба из баре (дреновачке), па се на један извесан дан, недељом или свецем каквим, то закаже. Сваки сељак тога дана, кад се има ловити риба, може доћи и доће, и у извесно време се тога дана да знак, те пастану хватати рибу, сви, па ко више загради и однесе. Наравски, да је онда тај дан свечан у селу, и ту се сељаци јако почасте и провеселе.

Занимљиво је, да овамошњи сељаци јако воле да лове, и тиме се радо неко извесно време и занимају Они лове н. пр. зечеве, дивље патке (по адама и барама) и др. Отуда по нешто се те дивљачи донесе и на шабачку пијацу.

Од неког времена; доста се извози на страну *орахово дрво* („трупци»), које се сече по адама и градинама. Вели да га нарочито много преко употребљују за грађење кундака.

Старо жито готово је све употребљено или продато. Овуда га нема (сем код великих трговаца), и скупо је.

Ново је жито изгледало веома повољно, но је омануло. Оно је веома лагахно и коштуњаво.

Кажу да су виногради, где их има и у колико их има особито добро понели, и биће богате бербе.

III

С какве год стране узмемо, било због богатства Мачве, било са особито згодног земљишта, било са оближњих и згодних саобраћајних прилика Мачве према европским угледима, — Мачва онда треба, захтеваће рационални, учени пољо-привредник, да буде пример за све друге крајеве наше отаџбине.

Настаје дакле питање, је ли Мачва примила што и од савременог напретка европског на пољу пољопривреде?

Тешке прилике за српског пољо-привредника, на име његово танко економско стање, а у неколико и неке предрасуде, наслеђене од старих својих, сметају му, да се у сваком погледу изједначи баш са напреднијим народима европским. — На послетку, ти учени и одушевљени српски пољо-привредници, не треба да се у овоме погледу и за ово много љуте, и треба да размисле, да сви добици напредни, који су се под извесним повољним условима створили и постали у једној држави, не могу се одмах прекаламити на са свим друкче земљиште.

Сваки напредак има да се бори са неким сметњама; па следствено, томе закону мора да је подложна и наша пољо-привреда. Она (т. ј. наша пољо-привреда) има доста, има разноврсних сметња с којима се бори, те према томе, а у скорашњој држави, не може се баш ни тражити сваки напреднији алат, сваки напреднији рад из државе старије, из државе у бољим приликама, да је одмах примењен и овде.

Поступни напредак је најбољи, најпостојанији; такав напредак је и за нас најбољи.

Али ми смо такви, да одмах хоћемо и сувише нешто. То је лепо, кад се може, и ако се може; а није за строгу осуду, ако се не може.

Оно најбоље је по моме мишљењу, — да је свако парче, наше скупоцене отаџбине обделано, урађено оним, — што је најбоље, најкорисније успева на том парчету земље. Најбоље је за тим, да се у раду том замени људска снага неком вишом, вештачком снагом, која ће за кратко време много и шта више урадити. А поред тога је лепо и корисно, пољопривредне производе, изложене елементарним природним непредвиђеним незгодама, — обезбедити, као што се и друго што шта обезбеђује.

Али се све од једном и одмах не може се ни тражити, и не треба све одмах и тако брзо.

Па онда, не треба, ни од наше Мачве, и ако је она богата, плодна, тражити све оно, што има н. пр. у аустријским или немачким покрајинама. Питање би тада настало, од кад слободан и напредан живот воде те земље и државе, а од кад Србија? Да ли оне имаше тих сметња, које у скорој и у дугој прошлости имаде Србија?

Па ипак у Мачви, тој пољопривредној сретној области Србије, у коју се толико уздамо, и од које се нечему највише надамо, — нећемо према осталој Србији наћи ништа назадније у погледу рационалнога привређивања.

Најнапреднија пољорадња ту је. Све оно најнапредније што је се на српско земљиште прекаламити могло — ту је. Пољопривредни корисни алати, који су се могли у Србију добавити, према скромним материјалним приликама — ту су у Мачви. — Да, ту у Мачви, има много чега напреднога за пољопривреду, да она може бити углед другим српским крајевима. Она наравски не може имати све, што старије и срећније области европске у миру могоше стећи; али она има толико, да свако, који је на ове узроке, прилике и неприлике наше, историју нашу и т. д. размислио мора признати у души својој, ако већ неће отворено рећи, да је доста од малене снаге и код многих злих прилика.

На сад да расмотримо то што је напредно у обрађивању и сређивању пољопривреде овога краја.

Прво и прво, примењује се т. ј. почело се примењивати рационално пољопривређење на неким добрима овдашњим. Ту не фале многи они алати и корисни но и скупоцени, који су за тај и такав рад подребни.

Тако су свуда готово гвоздени плугови, који су донесени са стране, па се сад извештили и наши мајстори по Шапцу, те особито ваљане плугове израђују за ову потребу. Даље, тријери за чишћење жита, јако су умножени; справе за прирећивање сувих шљива. На понеким добрима има плугова окопача, има сејалица и т. д. Има справа за крушење кукуруза; има доста сечки за сечење сточне пиће и т. д.

Парних млинова има:

1., у *Шапцу* има два парна млина, један је г. г. Топузовића, трговаца, други г. г. Јовановића и Павловића,

2., у *Церовцу* г. Данила Ореља, адвоката, један парни млин са машинеријом за један систем белога брашна;

3., у *Штитару* један парни млин г. г. Јовановића и Павловића из Шапца;

4., у *Богатићу* један парни млин г. Јовановића;

5., у *Петловачи* један парни млин г. г. браће Савића, књижара из Шапца;

6., у *Лешници* један парни млин г. Исаковића. Дакле седам парних млинова има на сразмерно малом простору земљишта.

Ти су парни млинови с већом или мањом снагом.

Даље има и вршаћих машина доста у Шапцу и у округу, опет са већом или мањом снагом.

Мало по мало, дакле, али се ипак увозе у овај крај све оне потребне справе за рационалну, савремену земљорадњу за сређивање пољопривредних производа, за брзу и добру радњу, па ма да су многе те справе особито скупе. Често се појединци и удруже, те заједничким новцем добаве ову или ону скупљу а потребну справу.

Вредност времена, корисност рада, савремено напредно пољопривређење, разборити и вредни пољопривредници су овде оценили и појмили врло добро, солидност робе, савремене пољопривредне сваковрсне справе, истичу овај крај јако пред образованим светом

О НЕЗИ КОПИТА

Под негом копита треба разумети неговање копитног рога, да би се овај одржао у природном облику здрав и опругаст [еластичан].

Од велике је важности нега копита код ждребади. Најбоље утиче много кретање на сувом, али не каменитом земљишту. Копите се истрљају, и само их треба повремено, прегледати, да ли су равномерно истрљане, па ако нису, треба се помоћи и турпијом.

Кад се ждребад отхрањују (гаје) у штали, онда се копите довољно не истрљају, бар не у тој мери у колико израшћују. Зид постаје предуг пресавије се или по некад и одвије. Слаби крајни зидови пресавију се унутра и сужавају жабични простор. Покат (предњи зидни део) постаје предуг, отуд став кичичне кости стрм) стајање нестално и ход гегајући. С тога се морају копите повремено скраћивати. Пресавијене крајне зидове треба ножем сасећи, а спољашни доњи окрајак заокружити турпијом. Копите, које

криво расту, треба тако дотеривати сасецањем, да се не квари правилан став ногу, па не само то, него и неправилан став ногу може се сасецањем копите дотерати. Осим тога треба постарати се за чистоту, брижљивим прањем копита и простирањем добре сламе.

Врло штетно утиче прерано поткивање младих коња. Копите се потковом спречавају у њиховом развићу, потковани коњи често се прекомерно напрежу и пре времена упропасте. — Умерен рад на њиви не шкоди младим коњима, а за ово није потребан потков.

Непотковане копите старијих коња, ако се довољно не истрљају због мањег покрета, треба повремено турпијом заокружити и њихов носећи окрајак регулисати, тј. толико сасећи колико је прекомерно израстао

Дуготрајним стајањем стешњавају се копите, које зло потпомаже се сувотом То се тиче предњих копита Задње копите добијају влаге од сопственог измета.

Задатак неге копита је, све ове шкодљивости поткова, као и шталског држања ублажавати. Пре свега треба правилно сваки 4—6 недеља копите сасецати или кајарити, чисто држати и влажити. Обоје постизава се простирањем суве сламе и посведневним чишћењем и прањем копита. Код задњих копита овим спречава се трулење жабица Предње копите довољно се прањем навлаже, влага продре у копитни рог, због чега овај постане попустљив' еластичан као код не поткованих копита а овакав рог потпомаже растезању копите при оптерећивању њеном. Свакојако треба затим постарати се, да се копите опет не осуше, што се постизава мазањем целе копите (горе и доле) машћу. Мазање копита има ту циљ, да спречи испарање влаге која је продрла у копитни рог. Оно петреба много масти за мазање, довољно је да се цела копита протрља масном крпом. Копитни мелеми, састављени из разних па и шкодљивих средстава, овде су сасвим непотребни. Свињско сало, маст, па и свака друга маст и лој само да није уже жена, као и чист вазелин, довољни су за мазање копита.

Свему овоме треба додати много кретање, али не и прекомерно. Кретање потпомаже крвоток у копити и растење копитног рога. Коњи, који много раде, имају по правилу боље копите но они, који већи део дана стоје у штали

Облагање копита иловачом, мекињама, ланеним брашном, струготинама (од дрва), или стављање у воду, сасвим је излишно, кад се копите правилно негују али се по некад морају употребити кад је нега копита недовољна, особито на предњим ногама.

Само мазање није довољно за омекшавање копита, увек мора предходно да се накваси водом.

Кад је сувише влаге, онда треба мазати копите копитним мелемом, ксји се гради од масти, лоја и воска или густог терпетина.

Превео
Тод. Петрашковић
вој. марв. лекар

ЈОШ ЈЕДНОМ О УЖАРСКОЈ ИНДУСТРИЈИ

Господ. Уреднице!

На ваше захтевање, подносимо вам овде у неколико, обележене узроке, због чега код нас не напредује производња кудеље, како би могло и требало да буде, а тако исто и са израдом ужарије, доста трљаво иде и како она никакове заслуге једном ужару — произвођачу не доноси.

Нашим дугогодишњим радом са кудељом и готовом ужаријом као и ужаријом, коју овде сами израђујемо, упознали смо и увидели сметње, које спречавају веће разграњавање производње кудеље и ову у прерађевини.

Кудеља може да се производи у свима крајевима Србије, и она се и производила, само негде више негде мање, колико би за месну потребу довољно било, но од како сељани почеше носити памучне кошуље, од тада производња кудеље поче опадати, тако да су неки крајеви, сасвим престали производити, а неки су производњу још задржали, но у мањим количинама, а само Морава у околини Крушевца, задржала је производњу у већим количинама.

У ново-ослобођеним крајевима Србије, кудеља се највише производи у нишком и врањском округу; но у квалитету није најбоља (крушевачка долази у I ред) а то стога, што је ју води прекиселе, те тиме постаје поснија и запусте да презри, а после слабија; затим, када је излупају и од поздера очисте и у дењкове сабију, савију 2—3 повесма уједно, бирајући бољу с поља а лошију унутра; даље, средину ручице, где се превије, очешљају гребеном, да лепше главе изгледају, таквим радом, средину искидају, и гребеном искидано влакно свуку при дну, и тако су њихове ручице при дну много дебље но средина, а то убија кудељи цену а особито за иноземне пијаце. Ово је штетно а то с тога:

1. Што је слаба и нема своје снаге.

2. Што није сортирана по квалитету и боји, но у једну ручицу од 2—3 верте — савијена.

3 Што је средина гребеном искидата у крајеве свучена, да су од ње саму кучину — отпадак направили.

По нашем мишљењу дакле, требао би г. Министар. народ. привр. преко местних власти, сваке године једним расписом обавештавати мештане:

I. Да кудељу чупају мало јачу, нечекајући да презре и да у води непрекисели.

II. Да воду бирају што тишу и топлију а колико је могуће да избегавају брзу и матицу, а најбоље је када би имали за тај посао спремне рупе — а то је лако у десити — и у исте воду доводити.

III. Да при чишћењу и туцању, ручице што мање праве, и сваки квалитет засебно — немешајући — у снопове вежу. Крушевачка околина прилично је производњу усавршила, и она ће имати добре будућности, само треба настати, да се што у већој количини производи, те тиме да могућност за извоз, а досада је тиме спречавана једино, мала производња, куда се није могло за кратко време повећа партија скупити, а понајглавније је, да се оваковој кудељи дозволи слободан извоз а тако исто и увоз. Увоз је потребан за прераду у земљи, где ћемо објаснити када буде говор о преради ужарије.

Иста кудеља за извоз, може се и у земљи прерађивати т. ј пречишћавати на гребене, у више сорти, које би се за иноземне фабрике могла трошити, но и ова треба да је од ђумрука ослобођена при извозу.

Прерађевина — ужарија. —

Као што сте и сами приметили, да се многи жале, како никакве зараде при том раду немају, по нашем мишљењу биће томе овај узрок:

По унутрашњости а особито у ново-ослобођеним крајевима, израђује се ужарија врло простим примитивним алатом, док у Аустро-угарској, раде на далеко практичнијим ручним машинама — алатима, (са којима и ми овде ужарију израђујемо) тако, да један човек може много више израдити но 2—3 на домаћем. К томе доприноси још, и овај узрок; од како је отворена железница за Солун, нашој је кудељи, усљед извоза за Турску — двојином више скочила цена, и једино с тога се скупо плаћа, због њене белоће, јер, они затворену боју кудеље избегавају — нерадо узимају — док наши крајеви западни, а особито поред Саве и Дунава, радије купују прерађевину — ужарију — затворенију боје стога, што се показала да је јача и издржљивија а особито

у води за лађе и риболове. Стога се наша сва потреба подмирује из Аустроугарске, која само зелену — затворене боје — кудељу обрађује, ма да је код нас по некада и много јефтинија но и та страна (бачка.)

Наши мајстори — ужари, особито из ново-ослобођених крајева, нису у стању никако да конкуришу бачким, која је далеко измакла, како у производњи кудеља тако исто и у прерађевини ужарије. Наша ужарија по највише има потрошње у Турској Бугарској и Влашкој и нашим источним крајевима. Ну потрошња ужарије у Влашкој, почела је опадати а кудеље потрошња опет расти усљед прекинутог трговачког уговора са Аустроугарском. Но у последње време и ова је застала због много скупе цене код нас, (јер лане није родила обиљно) тако исто стоји ужарија и са Бугарском.

Усљед аустроугарске конкуренције, према српској ужарији која се у Србији одавно осећа, једина је Турска, која ће најдаље остати верни потрошач српски, а то све због наше беле кудеље, а аустроугар. неће моћи лако тамо продрети, са њеном затвореном бојом кудеље.

Поред свега овог овде наведеног, нама прерађивачима ужарије смета и ово, што разуме се и зараду умањује, а то је: код нас има приличан број момака ужарски из Аустроугарске који по Србији раде 1—2 и 3 године, нешто зараде те купи себи алата најнужнијих, и отпочне сам за себе радити без икаквог капитала, без икакве пријаве ни код власти ни код пореске управе, а као без капитала није у стању ни 100 кила кудеље набавити за свој посао, но купи од трговца 10—20 кила, то изради, кроз варош пронесе и прода који му највише плати. Чешће се пута деси, да по цени не може продати а чекати му није могуће, јер треба леба и друге кудеље купити за даљи рад; принуђени су дакле дати пошто било и без икакове зараде, и ако би он, много веће зараде за себе имао, да је код каквог прерађивача или правог мајстора радио, али је овако он за себе нашао олакшање. да буде самосталан, и ако је то на штету других, који плаћају: кирије, момке, порез и прирез.

Да би производња ужарије напредовала, и произвођачи зараде имали, треба поред извоза и на увоз царину укинути код кудеље, као што је и код други држава, јер прерсђавач, мора тражит јефтинију сировину за своју прераду, ако мисли да се обдржи. Преставимо данашње стање, као што је код нас: кудеље на цени усљед слабе жетве и извоза у Турску, а у Аустроугарској много јефтинија. Прерађивачи би онда доносили за израду овде ужарије, аустроугарску кудељу, када би била ослобођена од царине, и онда би наши прерађивачи могли издржати Аустроугарску конкуренцију у преради, а, платити на кудељу као и на готову израду ужарије 8% царине, нама рачуна. Зато се не уноси кудеља но готова ужарија и то већина и ради. А да није тога колико би новаца у земљи међу нашим радницима прерађивачима остало, те неби се дао аустроугарским мајсторима и њиховима радницима.

Главна је дакле помоћ производњи кудеље, укинути царину, како при увозу тако и при извозу, а готову прераду — ужарију — само при извозу ослободити; гледати да се прерађивачи — мајстори снабду са што бољим алатима и стати по варошима оним на пут, који без икакве дозволе и пријаве власти раде, који не плаћају порезе нити имају сталног пребивања; њих треба уклањати, како неби и даље штетили праве прерађиваче и државу, а таквих има доста и у Београду.

У Београду 10 августа 1889.

С поштовањем

К. Трајковић и Живковковић

ужари на Сави.

БЕЛЕШКЕ

Како јеж живи.

Јеж се храни мишевима, зарезницима, црвима, жабама, гуштерима, змијама. Једе и отровне змије, и кад му се прилика даде, да нађе на земљи птичије гњездо, појешће и тичија јаја. Хоће да напада и хрчка, а гдекад једе и биљну храну (воће, хлеб). Преко дана задржава се обично у густим шипразима: ноћу иде у лов *завуче се често у штале и стаје, где мишеве лови.* Зими направи себи ложу од маховине, лишћа и т. д. под каквим жбуном или гомилом камења и ту преспава зиму. У пролеће се јежеви паре. У јулу или августу окоти женка 4—7 младих јежева, који дођу голишасти на свет, и после ¾ године потпуно се развију. Највећи непријатељи јежа су лисице, пси и совуљага

Како се цене економски листови у Америци.

Др. Мартин Вилкенс, професор на великој школи за земљорадњу у Бечу, послат је био овога лета од аустријске владе у американске Сједињене Државе, да проучи стање тамошње земљорадње. Међу осталим пише поменути професор са свога пута, како му је јако пало у очи, колико економских листова читају амерички економи — фермери. У том лежи по његову мишљењу тајна земљорадничког успеха у Америци. Сваки фермер држи економске новине; у Јови наишао је учени путник на једног, који је сам држао пет земљорадничких листова и то *непрекидно учење и обавештавање прави је основ користи пуног рада на земљи у Америци.* Најбољи економски листови излазе у Чикагу, али врло су добри и они из Њу-Јорка.

ГЛАСНИК

У Министарству Народне Привреде спремљен је пројект закона о општинским кошевима, који је прегледан и усвојен у Државном Савету.

Ми се надамо да ће се овај важан закон, који чува народ од најужасније оскудице, од глади, још на овој скупштини усвојити; а мислимо да се при пројектисању његовом имало на уму 35-тогодишње искуство са овом установом.

ДОПИСИ

Баталаге, (срез тамнавски), 20. септембра 1889 год.

Време за рад у месту и најближој околини било је доста неудесно; тако, од 2. Авг. па до 15. Септембра падала је скоро сваки дан киша; но тек од 15 па ово 5 дана, време је угодније за све јесење радове, нарочито орање.

У овом месту па и у околини, народ се бави највише брањем винограда, (које се већ и свршава), орањем за озимну пшеницу и јечам, брањем раних кукуруза, млаћењем пасуља, одвлачењем сувих шљива на пијаце, заграђивањем котарова и т. д.

Виногради су, (као што сам пре јављо) родили како скоро бољи род нико не памти, али се свет опет преварио што је зелено обрао, бојећи се велике кише, која наступи, те смо на овај начин добили у количини, а изгубили у каквоћи.

Здравље је код људи и стоке за ово време добро.

Цена и то:

Пшеници	. . . . .	од 100 кгр.	12	дин
Овсу	. . . . .	« » «	8	»
Јечму	. . . . .	» » »	7	«

Цена земљи, и то:

Од једног хектара из темеља	. . . . .	360 дин.
« « « под закуп	. . . . .	12 «

Михаило Тодоровић,
економ.

Књић, (ср. груж. окр. крag.) 22 септембра 1889 год.

Киша нечесто пада али има и лепих дана за рад. Шљиве, кукурузи и виногради обрани су. Вино се прилично набира, поједини домаћини у 15—16 мотика винограда набирају по 30—40 товара грожђа.

Пшенице почињу сејати. За сејање семе приуготовљавају овако: неки пореше тају а неки пречишћају на тријер, који код дућанција по селима налазе и за ово плаћају на 100. кил. 2—3. кила, а неки и креч е семе, да им неби пшеница била главничава, креч е га овако: на 50 кила пшенице метне се 2. кила негашена креча, али простре се најпре по даскама, цигли или чистој земљи ред пшенице, ред креча и тако даље ређа по неколико пута, па онда се посипа водом и меша. Воде врло мало иде, тако да се онај креч не може лепити за лопату којом се меша. Кад се то тако уради; онда се сеје. Овако раде већином сељани села Добраче, Бара, Кутлова и Брњице.

Други опет прже семе са врелим пепелом од церове коре.

Људи овога краја ору под пшеницу већином ралицом, ретко ко плугом. Држе да пшеница на овај начин лепше ниче.

Пшенице сеју на кукурузиштима, посеју семе и заору па повлаче браном од трња. Ко кукурузишта нема, он угари стрњику, али и ово ралицом раде, те је орање плитко. Има неколико вредних домаћина у Књићу, који своје њиве угаре с плугом подубоко па пошто постоји то орање неколико дана, посеју пшеницу и опет с *ралицом* заору и повлаче, те им је пшеница увек добра, па ма и сушна година била, јер жиле на корену у тако дубоко узораној земљи имају куд у дубину да се шире.

Њиве за пшеницу на жалост нико не ђубри,

Здравље у народу и стоци добро је.

Цене су ове:

Пшеници	. . . . .	100 кгр.	11—11 дин.
Кукурузу	. . . . .	« »	8—10 »
Јечму	. . . . .	« »	9—10 »
Овсу	. . . . .	« «	9—10 «
Брашну пшеничну	. . . . .	« «	12—16 «
Брашну кукурузну	. . . . .	» »	11—14 »
Пасуљу	. . . . .	» «	30—25 «
Сувим шљивама	. . . . .	« »	14—18 «
Вину од 100 лит. (старом)	. . . . .		18—26 »
Ракији « » « (новој)	. . . . .		20—25 «

Надница земљораднику 0.60—0.80. дин.

С. М. Вемић
учитељ.

Тешица, 24 септембра 1889 год.

Време је променљиво.

Народ се већином бави берbом винограда, а грожђе је добро тако, да се од 100 кгр. грожђа може оточити 40—45 кгр. вина.

Жир у планини ове године добар је.

Здравље је како код људи тако и код стоке повољно.

Цена је житу и то:

Пшеници	. . . . .	100 кгр.	12—13 дин.
Јечму	. . . . .	« «	9—10 »
Овсу	. . . . .	« »	20—25 «
Старом белом вину	. . . . .	100 литар.	20—25 «

Вепрови уштројени од 2 год. и то не ураћени — палоција — од 30—40 кгр. тешки . . . . . 25—30 дин.

Милан М. Јовановић,
пољопривредник.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

Двадесет прва седница држана 5 јула 1889 године.

Били су: потпредседник г. Св. Милојевић; благајник г. В. С. Богдановић: одборници г. г. Анта Крагујевић, М. М. Савић, Коста Борђевић, Јак. А. Марковић, А. Живановић, Д. М. Спасић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 219. Прочита се извештај изасланика друштвених о утакмицама, које је приредило коло јахача „Књаз Михајло" 29 и 30 маја ове год. у Шапцу. Одбор прими поднети му извештај к знању.

Бр. 220. Прочита се акт управе кола јахача „Књаз Михајло", којим извештава Друштво о својим одлукама односно приређивања утакмица и пита, да ли би Друштво вољно било да приликом утакмица 4. Септембра ов. г. или приликом утакмица о стогодишњици Господара Јеврема ид. године приреди у Шапцу изложбу разних пољопривредних справа и алата, домаћих прерађевина и рукотворина и домаћих производа.

Одбор одлучи: пре но би донео своје решење по овој ствари, да се умоле изасланици кола јахача Књаз Михајло у Шапцу месеца маја ов. г., да изјаве своје мишљење по овој ствари.

Бр. 221, Прочита се извештај изасланика за преглед друштвеног добра код Шапца. Одбор прими извештај к повољном знању с тим да печата у „Тежаку" и упути ужем одбору за управу добра због предлога које изасланици чине у свом извештају.

Бр. 222. По прочитању ревизије г. Ј Живановића, професора и пчелара у Карловцима, на превод „Пчеларства" г. Н. Мирковића, одбор, на основу молбе г. Мирковића, одлучи: да се од г. Мирковића откупи 100 књига његовог превода „Пчеларство" од др. Н. Бека, по 40 пара комад, с тим, да се 70 комада бесплатно растуре по народу у пчеларским пределима, а 30 комада да се задрже за друштвену књижницу.

Бр. 223. Благајник реферише да је пре 2 године тад. друштвена управа узела од Милоја Маричића из Жаркова 19 кгр. мехурака од свилених буба рад продаје и извођења семена, но да му је само 5 кгр. платила по 4 дин. кгр. што чини свега 20 динара. Шта је учињено са осталих 14 кгр- не зна се на сигурно, али колико се зна нису продате, већ су лептири излетели и мехурци пропали. Милоје има уредну признаницу, да је мехурке предао тад. друштвеном секретару; — но пошто му он није хтео платити ни дати објашњења шта је с мехурцима, обраћа се Друштву с молбом да му се плати ма и половина вредности за осталих 14 кграма.

Према овоме одбор одлучи: Да се Милоју Маричићу исплати из друштвене благајнице за 14 кгр. мехурака по 2 дин. = 28 дин. а из партије на плаћање дугова.

Бр. 224. Благајник реферише у вези реферата од 26. марта пр. год. да управа Ратарнице још није платила сејалицу, коју јој је Друштво набавило још 1883. године, из познатих разлога; но да је сад управа Ратарнице ствар испитала и решила, да се сејалица Друштву плати.

Одбор саслушав акт благодари управи што је ствар ову испитала и решила.

Бр. 225. Прочитао се извод о стању друштвене благајнице за месец јуни ов. г.

Пошто г. потпредседник изјави, да је стање касе прегледао и упоредио с књигама и да је у свему исправно, то одбор прими овај извештај знању.

Бр. 226. Уред. Тежака реферише да је 2 и 7. броја Тежака остало тако мало, да се може комплетирати „Тежака" само колико је прописано за друштвену књижницу, а да за нове претплатнике и продају нема више, па пита како да се ти бројеви набаве и у колико примерака да се у будуће печата лист, а сад га претиче просечно око 40 примерака.

Решено: 1. да се лист и даље печата у толико примерака у колико је и до сад печатан;

2., за бројеве који фале да се огласи у „Тежаку" да их Друштво купује по продајној цени и да се купи онолико комада, колико то буде потребно.

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за 1890 годину

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

у штампи је, и кроз који дан биће готов.

Садржај овога календара је веома обилат, занимљив и пун поуке. Од чланака, који се у њему штампају, и које су израдили наши одлични сарадници, поменућемо за сада *Плодоред*; *Јечам* са привредног гледишта и његово гајење; *Бобица* болест на свињама и начин како да се та болест предупреди; *Подизање воћака*; *О рибарству* и т.д. Даље, у њему ће бити много и разноврсних бележака и таблица, које су потребне свакој и варошкој и сељачкој кући.

Свештеницима обраћамо пажњу, да је календарски део овога календара израђен уз сарадњу једнога од најодличнијих наших свештеника, већега положаја, и да ће у њему наћи најтачније обележене недеље и *недељна јеванђеља и апостоле*.

Цена календару неће бити већа од 60 пара динарских, јер *Друштво, као добротворна установа, не тражи никакве добити.*

Према томе без ове књиге не би требало да остане ни једна српска кућа. С тога и молимо сву ону господу, која су и досада са пуно доброте и предусретљивости сваке године помагала Друштво у растурању његовог календара, а и друге пријатеље пољопривреде и њене књиге, да изволе похитати са наруџбинама за се и своју околину.

Поруке ваља адресовати: «*Српском Пољопривредном Друштву, Београд*». За писма под таквом адресом не плаћа се поштарина.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од' сто јевтиније.

Садржина: О производњи винског сирћета. — О ђубрењу винограда. — Мокрење крви код волова. — О пчеларству (наставак). — Размишљања пред питањем о унапређењу говедарства код нас. — Још неки подаци о пољопривреди у шабачком округу. — О нези копита. Још једном о ужарској индустрији. — **Белешке**: Како јеж живи. — Како се цене економски листови у Америци. — **Гласник**: Спремљен пројект закона о општинским кошевима. — **Дописи**: Из Баталага, Књића и Тешице. — **Записник седница управног одбора** — **Оглас** Пољопривредни календар. — **Подлистак**: Кроз Јабланицу. — По дана у Клостернајбургу.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

се комина држи на топлом месту и чешће попрска вином и сирћетом.

Кад је тако све спремљено унесе се каца у уделан простор као што је већ напред речено и озго се сипа у кацу вино тако да оно сву комину напоји и да мало по мало капље доле кроз рупе пробијенога дна. За те рупе могу се утврдити комадићи канапа, да се тим повећа додир са ваздухом. Да би ваздух што више улазио у буре, пробуше се још и са стране кроз дуге рупице од 7—8 милиметра у пречнику. Рупице ове треба да се налазе одмах испод пробијеног дна т. ј. баш тамо, где вино почиње капати.

Након 4 сата пошто је усуто вино озго у кацу отвори се доле славина и пусти се да течност исцури у какво ведро и за тим се одмах опет улије одозго у исту кацу. После 6 сати се то исто понови, за тим после 8 и најпосле после 10 сати. Од сада се то ради само сваких 12 сати да се неби више грађење оцатне киселине узнемиравало.

За цело то време мора бити каца увек покривена дрвеним заклопцем, преко ког се простре још и једно ћебе или чаршав, да би се топлота што више задржала у каци.

Кад се после једно месец дана већ увуче у комину скроз и скроз винска стеља (киселица), онда се мора комина испрати. Довољно је за то, да се комина потопи у вино и за тим брзо испере. То вино, пошто се све сталожи, може се употребити за даље грађење сирћета.

Теоретично дају 100 делова алкохола 130 делова оцатне киселине. *Бабо* наводи, да добро винско сирће треба да има 8—12 процента оцатне киселине, али ми држимо да је горња граница сувише велика. Никад не треба пустити, да се сав алкохол, што је у вину, преобрази у оцатну киселину, јер би тада почела врло лако и сама оцатна киселина да се распада, те би се тим уништили ароматични састојци сирћета.

Кад сирће постане доста јако, онда се њим налије буре у ком ће остати. Ако није тада са свим бистро, треба је избистрити рибјим мехуром као и вино. Са тим је винско сирће готово за трговину, али док се не прода *мора се чувати на хладну месту*. Ако се на то не пази, да је увек у хладном простору, онда ће се оно нагло покварити, оцатна киселина почеће у њему да се распада, сирће ће због тога губити од своје јачине, најпосле ће се замутити и тада неби било више за никакву употребу.

Иста каца и иста комина може се одмах употребити за грађење новог сирћета. Не би добро било, да каца са комином стоји дуго на суху, јер тада би се комина сувише загрејала, грађење оцатне киселине од тог би се пореметило, а могло би и са свим да престане.

Размишљања пред питањем о унапређењу говедарства код нас.

од

Паје Т. Тодоровића-Ђаковчића.

(НАСТАВАК)

Из за наш *„алиски“* (копаоничко-ужичко-руднички) сој имали бисмо коју рећи. Како говече овог соја, по свој прилици, има наклоности, клице, за *млечност*, а уз то, у неколико за гојазност, а за то су му и природне погодбе, то би тај сој ваљало потенцовати поглавито у правцу *млечности*, споредно и — добре гојазности. Тако поправљен, био би врло подесна раса за наше планинске крајеве; па и за места, где се тражи искључива млечност, као близу вароши, те кад престану краве давати доста млека, де се могу подгојити за месарницу. За овај, последњи, случај вредно би било, имати у виду и *„брзо развијање“ телади* за продају. — Ну какво је то говече, поглавито у погледу на млечност, дегенерисало, то је веома сумњиво, да би се сој могао поправити путом *„поправљања у сопственој крви“*. *„Укрштање“* са неким страним, млечним, расама дало би извесно успешније и брже ресултате. Само би у избору раса ваљало бити обазривији, него ли што је се већ у томе покушавало, — доводењем *швицке* расе,[1] која је у оно време и на западу била у моди. Са *алгајском* и *монтафонском*, а можда и са *тиролском* (нарочито цилерталском) говедом, држимо, да би се тај сој наших говеда могао потпуно поправити у истакнутим смеровима. Осим тога, била би подесна и *беланска* (мелталска) говеда (у Корушкој), ближа нама, која је с врло повољним успехом, како за чистокрвно гајење тако и за укрштање, прихваћена у оближњим нам земљама — Хрватској и Славонији.[2] Све ове расе говеда лако се аклиматизују, прилагођавају се и лошијем држању, нису пробирачи у рани, веома су млечне а и за гојење употребљиве, и на послетку, порастом нису тако знатно веће од наших говеда, као што су на пр. швицка, бернска и др. алгајска раса највиша је и са успехом употребљавана за поправљање, нарочито, планинских лошијих сојева у страном свету; а за сродну јој монтафонску расу, писац ових редова имао је част слушати из уста чувеног познаваоца раса Др. Вилкенса у Бечу, највећу похвалу и особиту препоруку, како за чистокрвно гајење тако и за укрштење. Па и за остале напред препоручене расе, може се наћи пуно похвале и изван њихове постојбине. — На послетку — за брзо развијање телади не би било неупутно чинити покушаје укрштања са *шорторнском расом*, која покрај непадмашне до сад гојазности, одликује се и добром млечношћу.

Да сведемо ова наша разматрања на следећа правила:

1. Требало би настати, да *голубарски сој*, онакав какав је, или поправљен онако, како смо напред напоменули, и *ван* садањих његових пределних граница буде распростр. као говеда са *бољом млечношћу*, а уз то и за *рад* и *гојење*.

2. Требало би радити, да се *средње-моравски* сој поправи и утврди у способностима за *гајење* (меснатос) и *рад* (теглење), па да се препоручи као стока искључиво за ове сврхе.

3. Наша планинска говеда, која смо ми назвали *„алиска“* да се *„укрштањем“* са *подесним* страним, а поглавито алиписким, расама поправе у способности за *млечност*, а делом и за гојење.

Најзад, имамо да додамо, да се овим нашим назорима никако не искључују и покушаји *„чистокрвног“* гајења признатијих страних раса за поједине смерове. Нарочито близу места за непосредну продају млека и свежег масла, као и код пољопривредних индустријалија, биће у више прилика умесније држање неке стране расе у чистокрвном гајењу. Осим напред поменутих средњеевропских раса, било би препоручно покушати са *холандском расом*, аклиматизованом у земљама близу нас, и то по већим речним равницама и низијама; даље, — и са *шорторнском* расом, а у неколико и са бернском (швајцарском) и т. д. . . . .

Као што се види, ми смо, и ако на непотпуним подацима, покушали ипак да изведемо неке теорије у прилог унапређењу говедарства код нас. На оној количини позитивног знања, којом за сад располажемо, ми смо и зидали наше комбинације, с напо-

[1] *„Тежак“* 1884 стр. 706 и 1885 стр. 43, као и навод у чланку Г. Гавриловића стр. 533.

[2] „Uputa za ratarstvo“, Стр. 449.

меном, да се ове протежу само на оне крајеве и оне сојеве, који су овде напоменути. Вероватно је, да ће у нашој земљи, у појединим крајевима, бити одступања од ових сојева, па да ће бити још и засебних сојева, као што би јамачно испитивања говеда у јужним крајевима, па можда и у Шумадији, нарочито у *Јасеници*, то показала. Докле се год, дакле, испитивање не изврши у целој земљи, донде не ћемо моћи ни истицати правила за унапређење говедарства, која би важила за целу земљу, ако желимо да нам рад на томе носи обележје емпирије. Без тога, врло је опасно решавати таква питања; јер погрешке, које се у томе учине, не само да производе штету материјалне природе и у времену, него, што је још и жалосније, компромитују начела науке, без које ни на којој грани привреде не могу бити напретци.

На нашем разлагању може се још и то опазити, да ми не заступамо, нити можемо да одобримо, мишљење, да се наша стока, у овом случају — говеда, за *све* и *сваке* прилике, унапређује искључиво по *једном* шаблону „*поправљањем у сопственој крви*“, или „*укрштањем*“, или „*чистокрвним гајењем*“; него поређујући позната нам дата са начелима пашења стоке, и узев у поглед природне погодбе и привредне потребе дотичних крајева, па и целе земље, ми за сваки додирнути сој предлажемо само оно, што би најбоље одговарало и научним и привредним захтевима. Који год призна, да у нашим говедима по различним крајевима, има одиста понеких морфолошких а још више физиолошких разлика, као што се то доказује делом и нашим наводима и поређењима сојева, и који год, истински наоружан сточарским знањем, узме у строгу оцену чињенице, које смо ми истакли, признаће, да смо се држали, колико је год то могућно, — правога пута . . . .

Ну, да пођемо даље. —

Како да се изврши све оно, до чега смо дошли горњим разлагањем?

Одавно је речено: «далеко је између „*знати*“ и „*умети извршити*“. Већ и при самом теориском расправљању оваких питања, па се не долази тако лако до сагласности; а код практичког провођења више пута то још теже иде. Ну, ако усвојимо, да се за поправку неких пољопривредних односаја, а нарочито у *сточарству*, захтева већа или мања количина знања, *интелигенције*, онда сагласност о начелу извршења не ће бити тако тегобно постићи. У народу нашем, у пољопривредном становништву, *нема* још тога потребног знања ни у најпростијем виду; те по томе, и извршење поправака у говедарству не може се, нити икакви разлози могу за то говорити, да се преда *непосредно у руке* народу. Сви покушаји до сад, који су противно овоме чињени, потврђују ову нашу поставку. Шиљање швицке расе у ужички округ, овнова рамбуље и др., испало је увек са худом срећом, тако да такви радови изазваше не најбоље поуздање у народу; а извесно и извршиоци оваког дела нису могли бити задовољни, нити смеју бити. На против, са свим су друкчији изгледи, кад поправку руководе непосредно интелигентне руке, као што је сада и пр. у топчидерској економији. Не само, да се од примене научних метода гајења може имати стварних успеха, него је ту и гарантија, да ће се произвести одиста онакав материјал, какав треба да буде. Ту нема ни оних изговора: „нежна стока“, „није та стока за нас“, и т. д., који се у народу понављају, и пре него је се радило на томе, да та стока *буде* за нас.' —

Све донде, дакле, док у наш народ не продре најпотребније знање о начелима гајења стоке, и док уз то народ, опет поуком, не добије уверење и не научи се, да: бољој стоци ваља и боље рањење и боља нега, јер рационално гајење потпомаже се рационалним храњењем а обоје ово може бити успешно тек на рационалној нези, — све донде, сматрамо ми, да се чине највеће погрешке кад се поправка неке гране сточарства предаје непосредно у руке народу, или се та поправка од њега тражи. Досадашњи неуспеси треба у томе једном да нам отворе очи, да се више не варамо, те да оптимистички још поверујемо, да од поновљених покушаја може што добро да испадне.

Ми стојимо на гледишту, да поправке у говедарству код нас треба да врше, као и да истима рукама у народу: *сточарски заводи* и *сточарске задруге*. Први би били државне или окружне установе; а друге би биле слободна удружења у општинама. —

(свршиће се)

БЕЛЕШКЕ

Земљоделске школе у Аустрији.

По најновијим службеним податцима било је школске године 188⁸/₉ у Аустрији свега 100 земљоделских школа и то:

Школе	велике за земљорадњу	1
»	средње земљоделске	12
»	шумарске	3
«	винарске и воћарске	1
»	ниже земљоделске	53
»	за грађење сира и домаћу економију	5
«	за уметно вртарство	5
»	ниже вртарске	16
»	пиварске и дестилаторске	4
		100

Од тих школа издржава 6 држава, 30 провинције, 3 општине, 60 друштва и 1 је приватна.

По појединим провинцијама раздељене су те школе овако Аустрија 11, Горња Аустрија 2, Тирол 3, Штајер. 4, Корушка 3, Крањска 1, Горица-Градишка 1, Истра 1, Далмација 1, Чешка 38, Моравска 18, Шлеска 3, Галиција 13 и Буковина 1.

На свима тим школама има 649 наставника.

Број ученика поменуте школске године износио је укупно 2825. У име штипендија издато је ученицима тих школа 94.385 фор

Мекиње шкодљиве за храну коња.

Врло се често може код нас видети, да се коњи хране готово самим мекињама. Наравно да је све то са мишљу, да је добро. Међутим ветеринар Катен строго опомиње и одвраћа од сталног храњења коња мекињама, јер вели због тога, што се мекиње мучно преварује у стомаку, не само да растројава органе за варење и производи затвор и т. д. но може отуд да произађе веома опасна болест костију тако звана *Osteoporose*. Раније су мислили, да је томе узрок садржина млечне киселине у мекињама; међутим опити Вагнера доказали су, да млечна киселина баш на против производи супротну болест или тако звану *Osteosclerose*.

Дакле свакојако мекиње су шкодљиве за коње.

Из «пр. Сељ. Хоз.» **Д. Б.**

ГЛАСНИК

Редовни члан Српског Пољопривредног Друштва и редовни сарадник „Тежака“ **г. Др. Мачај** умр'о је 11 о. м. у Београду.

Бог да му душу прости и вечан му спомен.

*

Награде у ратарској школи. Ове године свршило је 22 ђака ратарску школу у Краљеву и од ових, према члану 14. закона о нижим школама за пољску привреду добили су:

а. *За одличан успех и примерно владање.*

1. Атанасије Стефановић из Ушћа среза студеничког округа чачанског: бакерову ветрењачу.

2. Драгутин Прокић из Вишевца, среза лепеничког округа крагујевачког: винодељско-воћарско оруђе у кутији.

3. Здравко Петровић из Ломнице, среза и округа крушевачког: гвоздени плуг.

4. Лазар Прокић из Забојнице, среза гружанског округа крагујевачког: једног бика швајцарске расе, бериског соја.

5. Миљко Јевтовић из Дубраве, среза моравичког округа ужичког: Бакерову ветрењачу и

6. Станислав Симић из Сикирице среза параћинског, округа ћупријског: пчеларски прибор са центрифугом и ћирзонку, и винодељско-воћарско оруђе у кутији.

б. За врло добар успех и примерно владање.

7. Арсен Нинковић из Матијевца, среза посаво-тамнавског, округа шабачког: свилоруног овна.

8, Витор Лукић из Пилице, среза рачанског, округа ужичког: свилоруног овна.

9. Драгисав Драшковић из Трнаве, среза црногорског, округа ужичког: гвоздени плуг.

10. Драгомир Протић из Јежевице, среза тршавског округа чачанског: свилоруног овна.

11. Душан Вукомановић из Доње-Сабанте, среза гружанског округа крагујевачког: гвоздени плуг.

12, Јован Мијаиловић из Љутице, среза посаво-тамнавског, округа шабачког: свилоруног овна.

13. Љубомир Савић из Злакусе, среза пожешког, округа ужичког: гвоздени плуг.

14. Љубомир Станковић из Чокешине, среза Мачванског, округа шабачаог: винодељско-воћарско оруђе у кутији.

15. Љубомир Цветковић из Неваде, среза таковског, округа рудничког: свилоруног овна.

16. Миливоје Ђурковић из Дубља, среза мачванског, округа шабачког: пчеларски прибор и ћирзонку.

17. Милутин Терзић из Бластељице, среза драгачевског, округа чачанског: свилоруног овна и

18. Стојан Пузић из Богојевића, среза ариљског округа ужичког: винодељско-воћарско оруђе у кутији.

Бр. 682. Из канцеларије управе ратарске школе, 1. Октомбра 1889 године. у Краљеву.

*

На парискоj изложби одликована су наша вина, и то 3 златном, 19 сребрном и 5 бронзаном медаљом: а 6 добила су похвалнице. У свему 33 одличија. Ми саопштавамо имена прве троице и саопштавамо хемијске анализе њихових вина.

	ГОДИНА	СПЕЦ. ТЕЖИНА	АЛКОХОЛА ВОЛ. ПРОЦ.	ЕКСТРАКТА %	ШЕЋЕРА %	КИСЕЛИНЕ %	ТАНИНА И БОЈЕ %	ПЕПЕЛА %	СПЕЦ. ТЕЖ. ДЕЗАЛКОХОЛ ВИНА
1. Јована Јелкића вино из окр. крајинског	1887	1·0825	9	22·5	20·9	0·360	—	0·420	—
2, Браће Тутуновића вино из Суповца окр. нишког	1887	0·992	13·2	2·42	—	0·505	0·2940	0·1800	1·0110
3, Луке Мијаиловића вино из Попадића ср. колуб. окр. вал.	—	0·9950	11·5	2·52	—	0·581	0·3628	0·2160	1·0115

Из овога види се, да не само Крајина, него и предели из Мораве и Колубаре могу дати одлична вина, која ће на једној свецкој изложби тако велико одличије заслужити.

Доцније и о осталим винима поменућемо неколико речи.

ДОПИСИ

Мокра, (срез бело-паланачки) септембра 1889 год.

Поред свију неприлика жетва је ипак прилично испала.

У колико ми је познато не само у овом већ и у целом књажевачком округу пшеница је била врло хрђава тако, да су је на више места косили и за храну стоци давали. Берба кукуруза и винограда без икаквог очекивања, добро је испала.

Свилене бубе овде не чувају. Трговци већ долазе и купују чауре.

Људи, који су у унутрашњост Србије, Бугарску и Румунију отишли у „печагу“, већ се својим кућама враћају. Воће није баш добро родило.

Пет. М. Стојановић
учитељ.

Испод Овчара, срез драгачевски 22 септембра 1889 год.

Овог ће се месеца готово сва летина сабрати, Како је се свет био уплашио са рђавом жетвом, опет је сад изглед добар, да неће бити велике оскудице у храни, јер су кукурузи добро родили. Шљиве су на места родиле боље, на места лошије, а па места су са свим омахнуле. Већина људи суше на својим сушницама; нерадије пеку ракију, јер не могу с ракијом одмах да дођу до новаца, док са сувим шљивама је друкчије; чим наложи ватру и почне сушити, одмах добије новаца у напред.

Виногради су врло добро родили, особито испод Јелице, — под самим Овчаром је убила винограде мало пламењача, а мало и град, те ће ту бити берба слабија. Због ове војничије људи су приморани да продају своје грожђе по што по то, само да коју крајцару поиссу кад у команду пођу. Цена је грожђу 11—12 динара старих 100 ока.

Грожђе није подједнако зрело, јер ове године пао је снег 4 септембра, и од тог дана немамо никако топлих дана, да би се могло грожђе уједначити, то ће по свој прилици и вино црно рђаво бити.

Воће остало као: јабуке, крушке, дуње, мушмуле и бреске слабо је родило. Ораха и лешника има прилично.

Гајењем свилених буба у овој околини нико се не бави.

Пчеларењем такође, изузимајући неколико домова, али и то још стоји на примитивном ступњу развића.

Ливаде су ове године биле добро понеле, па пред само кошење скакавци исекоше траву и тиме је учињена велика штета. Детелину нико не сеје.

Шуме има прилично, али то је већином манастирска и нешто мало општинска, — ову последњу оће ове зиме већ сву да исеку, по што је народ остао без својих забрана. Жира има прилично церова и бјелова, буков се жир од оних великих жега искварио.

Народ у овој околини врло слабо стоји са рогатом стоком. Држе онолико колико им је прека потреба за рад. Оваца такође нема доста, по 10—15 у једног домаћина. Свиња тако исто, неко има 5, неко 10, врло ретко ко да има више, а има их који за Божић закољу петла. Коза има у два три сељака.

Што се тиче материјалног стања, народ стоји прилично, главно је што није презадужен.

Здравље у народу и стоци је повољно.

На прошлим панађурима била је добра цена воловима. Осталој стоци није било продаје.

На најближој пијаци производима је цена:

Кукурузу у клиповима	од среће	2	дин.
Кукукузу старом и новом	од 100	кгр. 12	»
Пшеници	» «	» 15—17	»
Јечму	» «	« 12—13	»
Овсу	« »	« 11—12	«
Пасуљу	« «	« 15—16	«
Орасима	» »	» 13—14	«
Вину старом	» »	лит. 36—40	»
» новом	» »	« 18—20	»
Ракији старој	» »	» 24—26	«
» новој	» »	» 15—16	»
Грожђу	« «	кгр. 11—12	«
Сиру	» 1	кгр. 0·30—0·40	»
Кајмаку	» 1	» 0·70—0·80	»

Сувим шљивама цена је непостојана, неког су дана 20 динара 100 кгр., а неког су 24, а после цена је различна и према квалитету.

Надница је сад мушким 0·60, женским 0·40.

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за 1890 годину

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

у штампи је, и кроз који дан биће готов.

Садржај овога календара је веома обилат, занимљив и пун поуке. Од чланака, који се у њему штампају, и које су израдили наши одлични сарадници, поменућемо за сада *Плодоред*; *Јечам* са привредног гледишта и његово гајење; *Бобица* болест на свињама и начин како да се та болест предупреди; *Подизање воћака*; *О рибарству* и т.д. Даље, у њему ће бити много и разноврсних бележака и таблица, које су потребне свакој и варошкој и сељачкој кући.

Свештеницима обраћамо пажњу, да је календарски део овога календара израђен уз сарадњу једнога од најодличнијих наших свештеника, већега положаја, и да ће у њему наћи најтачније обележене недеље и *недељна јеванђеља и апостоле.*

Цена календару неће бити већа од 60 пара динарских, јер *Друштво, као добротворна установа, не тражи никакве добити.*

Према томе без ове књиге не би требало да остане ни једна српска кућа. С тога и молимо сву ону господу, која су и досада са пуно доброте и предусретљивости сваке године помагала Друштво у растурању његовог календара, а и друге пријатеље пољопривреде и њене књиге, да изволе похитати са наруџбинама за се и своју околину.

Поруке ваља адресовати: «*Српском Пољопривредном Друштву, Београд*». За писма под таквом адресом не плаћа се поштарина.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније.

Садржина: Шта се данас очекује од доброг Хришћанина и добрих Срба. — О пчеларству (наставак). — О производњи винског сирћета (свршетак). — Размишљања пред питањем о унапређењу говедарства код нас (наставак). — **Белешке**: Земљоделске школе у Аустрији. — Мекиње шкодљиве за храну коња. — **Гласник**: † Др. С. Мачај. — Награде у ратарској школи. — О вину. — **Дописи**: Из Мокре и Испод Овчара. — **Оглас**. Пољопривредни календар. — **Подлистак**: По дана у Клостернајбургу.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

Заводи би се, даље, занимали и аклиматизовањем страних раса, као и »обнављањем крви«, ако се кад за то потреба укаже. На кратко: у задатак њихов долазили би сви научно-технички радови, који су потребни, или би се препоручивали, за унапређење говедарства у дотичним крајевима, где се буду налазили.

Сточарске задруге имале би за задатак: да примају на храну и неговање младог припатка, који им се од завода пошље, као и да руководе и даљим расплодом овога и приплодних грла, која ће им се такође давати. Сваке године би им се из стаја задруга одвајао извесни број подмлатка а и старијих грла, те би се првенствено члановима задруга давала на отплату, па онда нечлановима. А за то би чланови обавезни били: да подносе трошкове за откуп приплодне стоке од завода, за подизање и адјустирање стаја, за набавку ране, чување стоке и т. д. могло би се удесити, да се рана и чување (гледање) стоке у натури даје.

Осим тога, у задатак задруга спадало би: да води и даљу контролу над расплођавањем и држањем стоке у народу, нарочито, да не допушта да се стока с махнама употребљава за расплод, већ да се зарана онеспособи (ушкопи); о свима приплодним грлима водиће »приплодне књиге«, и стараће се, да се за приплод употребљавају само грла, којих имена има забележена у тим књигама. И у опште, настајаваће да се правилно врше све мере, које иду у прилог одржању добре пасме стоке, и које буду прописивали надлежни државни органи. Према тако важном и стручном задатку задруга, потребно ће бити, да бар председник или управник истих буде човек од ијоле већег сточарског знања.

Ну, да кажемо још коју о заводима. Њих би ваљало да буде двојаких, и то: *државних* и *окружних*. — *Државни* би у главноме вршили знатније поправке, и то непосредно у оним крајевима, где су данас познатији сојеви, који би се имали поправљати или размножавати. По томе, њих би ваљало да буде најмање *три*, — један за колубарски сој, други за средње-моравски и трећи за планински сој. Можда би требало и још један *четврти* за јужне крајеве. — *Окружни заводи* помагали би у гајењу приплодне стоке државне заводе, а нарочито вршили би у ширем размеру расплођавање, и под јачим стручним снагама, него што би то могло бити у задругама, па би ове снабдевали потребним бројем приплодне стоке. Издржавање ове врсте завода падало би на терет округа, а непосредну бригу водио би окружни одбор са окружном скупштином. Заводи ови могли би бите и *школе* за изображавање омладине у рационалном гајењу говеда.

Не би било неумесно, да ови заводи не буду искључиво за гајење говеда него, ако су само све прилике за то треба придружити и *гајење оваца*.

Ни држава, па ни окрузи немају за сада подесних добара за ове заводе.[1] За то би *манастирска добра* најбоље могла да поднесу. То су већи комплекси, на којима и сада највећи део земљишта држи се за пашу, или је под шумом, те су згодне за произвођење сточне пиће. Осим тога, таквих имања има не мало у сваком округу, те није потребно груповање више мањих, да се добије довољан простор за произвођење потребног већег броја стоке. А мотиве, да држава, односно народ преко свог окружног претставника, може на оваке сврхе да се користи манастирским добрима, ми смо изнели на једном месту.[2] —

И тако, завод за *колубарски сој* могао би се сместити на добру манастира *Боговађе*, у срезу колубарском, близу утока Љига у Колубару. По попису од 1882 год.[3] добро ово, поред осталог састоји се из 38 дана њива и ливада и 963 дана шуме. — За *средње-моравски сој* нема ваљда подеснијег места од добра манастира *Раваница*, које је једва за ½ сата удаљено од »Добричева«, те би се управе тих завода могле потпомагати. Раваница је може се рећи, центар средње-моравске; а и историско иванковачко поље било би можда на услузи заводу. Добро овог манастира[4] састоји се из: њива и ливада 161 дана, и 1200 дана под шумом. Можда би још могао бити избор између добра раваничког и добра манастира *Манасије*, који је такође у том крају, са 141 дан. њива ливада и пашњака, и близу 19,000 су под гором.[5] — За *планински* (копаоничко-ужичко-руднички) *сој* ваљда ће понајзгодније бити добро манастира *Студенице*, као на средокрачи тога краја. То добро има: њива и ливада 221 д.; и под шумом (забрана) 75 д.[6] Или би још подесније било добро манастира *Раче* код Бајине Баште, које има: Њива и ливада 530 д. а земље под шумом 100 дан.[7] — За *јужне* крајеве могло би поднети велико државно добро близу Лесковца; или би се тражило какво згодно место у Власини, или височком срезу (манастир Темски са 140 д. њива и ливада и 119 д. забрана).

Па и за окружне заводе, изузимајући 2—3 округа, има довољан избор манастирских добара. У недостатку ових наћи ће се ваљда које веће општинско добро.

Све ово, што је овде напоменуто за ове установе, као и остале појединости, које нису додирнуте, имале би се још боље регулисати законом и уредбама....

И ако можда нешто скупље и заметније, али, уверени смо, — пут, који ми предлажемо довео би далеко поузданије, успешније и корисније к циљу, него ли начин, како се некада, па већим делом још и данас мисли и ради. С тога — једино с погледом на важност предмета, наша би жеља била, да се, приликом решавања о начинима и мерама за унапређење говедарства код нас, сврне пажња и на резултате до којих смо овим нашим размишљањима дошли.

---

*

Већ је прилично касно било кад се кроз красне виле вратисмо у варош и затражисмо да видимо и оно чувено велико буре, са кога »веселе швабе« на неки дан у години седећи и клизећи се, спуштају с њега. На нашу не малу жалост не могасмо га видети, јер веле, настојник тога оделења не беше код куће а други се не сме нико да меша у његову дужност и ми тако »бејасмо у Риму а не видесмо папу» свернусмо у гостионицу код »штифтскелера« и уз добру вечеру а још бољу клостернајбуршку руменику посматрасмо ону живу панораму, коју нам у своме блеску дања варош и красне виле на косама брда и баште у обилној мери пружаше.

Мрак се већ дебели ухватио, када се жељезницом вратисмо дома, али »верни синци рода Србаљскога« за ђачким столом седе па чекају нас, да чују да ли су ме верно послужили моји пратиоци. — И тако кад се и они задовољише са мојим провађањем после неколико још шаљивих узречица допратише ме до стана — где се заврши моје »по дана у Клостернајбургу«.

Ст Коњевић.
учитељ

---

[1] Још ако би и било за то »Добричево«; али, по уверавању, Љубичевско добро није за гајење говеда.

[2] У Гласнику: «У прилог питању о манасирским добрима». — »Тежак« 1888.

[3] *Б. Јовановић* «Манастирско непокр. имање» стр. 74.

[4] Ibidem стр. 40.

[5] Ibidem стр. 36.

[6] Ibidem стр. 90.

[7] Ibidem стр. 117.

БЕЛЕШКЕ

Производња вина у Далмацији.

У овој Српској земљи која је површином најмања од свих земаља — „круневина“ —, које састављају аустриску половину монархије, производи се вина просечно на 1,600.000 хл. У овом — последњем случају Далмација даје готово за *половину* толико вина, колико га дају укупно све остале покрајине аустриске. Па и извоз вина из Далмације у Француску и Немачку, тако је нарастао, да се пре 40 година, кад се далматинско вино у Трсту и Млецима продавало по врло јевтину цену, једва се о томе могло и сањати. У луку сплетску пристају данас скоро сваки дан огромне галије, које дању — ноћу товаре бурад с вином, што се на хиљаде снесу на обалу морску, на производ далматинске лозе разносе у Трст, Реку, Хамбург, а поглавито у Сету (Cette) и Марсељ, па и друге француске луке. Извесним сортама далматинскег вина, које се дотерују са француским „еспритом“, пуне се боце из Француске, па им се и француски натпис ставља, и онда иду у свет под именом најбољег бордеског вина. Друге пак сорте, како имају врло јаку (интензивну) црну боју, траже се веома, и плаћају се по добре новце. Извоз и за Босну и Ерцеговину такође се повећао, а кад се сагради железница из Метковића у Сарајево још ће бити већи.

Ну, одавно је речено ... „где је среће ту је и несреће“! Винограде делматинске ретко које године да не напада у јакој мери „Oïdium“ (заразна плесан), која род виноградски десеткује. Навикнути већ на често јављање ове грожђане болести, имаоци винограда већ су се доста добро успособили, да се боре против ње, употребљавајући запрашивање сумпором. Али ове године имадоше они да се боре са много жешћим непријатељем, а то је славна друга филоксерина — „црњавина“ [1] или како се научно каже „Peronospora“ (viticola). У мало, што им ова не затре сав овогодишњи род виноградски, који и код њих бејаше прекрасно понео. Али вредни људи, потпомогнути увиђавном владом и по уком путних учитеља, прегнуше на дело, те у знатној мери спасоше овогодишњи род, па се обезбедише и за идућу годину. Јер да су седели скрштених руку, као што је и била једна такова мањина, која у опште неповерљиво гледа на науку и савете представника њених, не само да би им ове године пропало све, него и идуће године не би имали шта да беру, јер пероноспора тако помете лозу, да се ни друге године не може да опорави.

У примерној борби против ове болести управо не зна се који је био усталашнији — да ли приватни имаоци, или земаљска управа с њеним агентима — учитељима? Тако удружени и могли су победити *општег* непријатеља; јер штете од пероноспоре осетили би одиста подједнако како приватни, тако и државна управа. За Далмацију је један службеник у дужности путног учитеља за виноградарство; у овој прилици употребљени су били у тој дужности сви наставници пољопривредне школе, те су у једним предавањима обавештавали и учили, како треба лечити лозу од ове зарте. Влада је међу тим ишла јако на руку да се брзо и у довољној количини набаве средства за лечење као . штрцаљке, плави камен и амонијак; прављен је водени раствор, с којим је чокоће прскано; и успех је био врло добар. Највише је употребљаван раствор од плавог камена и креча, а мање раствор плавог камена и амонијака, (у сплетском округу) извесно што овај мало скупље стаје, обоје пак с подједнаким успехом.

[1] У „Гл. Црногорца“ г. Јерговић зове ову болест „пламац“. Не знамо, да ли је овај назив из народа? Код нас је назвата „црњавина“ или „тоња“. (Види „Тежак“ 1888.

На овај начин само и могло се успети, да ове године далматински виногради највећи део своје бербе сачувају од пропасти и да се целој земљи спасу неколики милиони!

Овако тачно схватање интереса како код појединаца, тако и од стране државне управе, одиста је за пример и — похвалу!

(По „W. L. Z.“) — — Ђ.

О значају исушене крви у привреди.

Професор Петереман испитивао је гнојење земље са исушеном крвљу и чилијском шалитром ради снажења; при опиту том додавао је и фосфорну киселину и калиума а пробао је и без овога, те да и у томе види разлику. Опит је држао на два рода земље: 1) на *иловачи* (песчано-глинастој) и *пескуши*. За опит је упо требио судове од 4. кгр. запремине, и следећу количину гноја — ђубрета — на сваки суд:

0.25 грама азота у виду исушене крви (органског азота)
0.25 „ „ „ чилијске шалитре (анорган. азота)
0.30 „ фосфорне киселине у виду дифосфата
0.20 „ кали у форми хлориског калија.

У судовима се смештало 10. егземплара летње пшенице, из којих се уништило 4, а остало 6 најсилнијих биљчица. Сваки опит понављан је по три пута и у средњим цифрама добивени су ови резултати:

А. На иловачи.

	ДОБИВЕНО ЗРНА	СЛАМЕ	МЕКИЊА
Ненађубрена	7.94	15.97	2.22
Једним азотом у форми крви	19.56	36.26	6.25
„ „ „ „ чилиске шалитре	20.14	37.42	6.83
Фосфорном киселином и азотом крви	19.51	36.68	6.22
„ „ „ „ чилијске шалитре	19.62	38 50	6.46
Фосфорном киселином, кали и азотом крви	19 44	37 51	6.22
„ „ „ „ „ чилијске шалитре	19.80	38.63	6.62

Б. На пескуши.

	ДОБИВЕНО ЗРНА	СЛАМЕ	МЕКИЊА
Ненађубрена	2.08	4.52	0.83
Једним азотом у форми крви	5.05	8.98	1.72
„ „ „ „ чилијске шалитре	7.51	46.61	2.90
Фосфорном киселином и азотом крви	8.94	16.19	3.27
„ „ „ „ „ чилијске шалитре	9.76	17.91	3.45
Фосфорном киселином кали и азотом крви	12.19	19.01	3.58
„ „ „ „ „ чилијске шалитре	12.03	16.97	4.02

Ако узмемо приход на ненађубреној земљи у 100, онда приход на овако нађубреној земљи био би:

	А. ИЛОВАЧА	Б. ПЕСКУША
Не нађубрена	100	100
Нађубрена исушеном крвљу	246	244
„ чилијском шалитром	254	361
„ крвљу и фосфорном киселином	246	436
„ чилиј. шалит. и фосфор. кисел.	247	469
„ крвљу, фосфорн. кисел и кали	245	586
„ чилиј. шалит. фосфор. кисел. и кали	250	624

Из овога се види очигледно, да ђубре, које има више азота боље гноји и више даје прихода на обема земљама и да исушена крв много вреди за ђубрење, ма да уступа чилијској шалитри.

Осим тога ова проба, у изнесеним горе таблицама, може поучити наше пољопривреднике, *да ако своју земљу бубре могу имати и до шест пута већи приход но што га сад имају*. На крају и опет велимо: *само бубрење и избор семена могу устостручити нашу производњу*.

Д. Буринчић.

ДОПИСИ

У Бољевцу, (ср. бољевачки), 30. септембра 1889 год

Време је кишовито, народ се бави прибирањем летине и спремањем зимнице, слабо ко оре с јесени и сеје јесења жита.

Овога лета народ је у овоме срезу доста набрао кукуруза; шеница и остала стрмна жита рђав су плод дала; воћа нарочито шљива није било никако. Од варива пасуљ је дао богату берву и има га доста, тако исто и сочива. Виногради су обрани, но врло су рђави били, на многим брдима утукао их је град.

Здравље је добро.

Цене су новој храни ове: кукурузу од 100 кила 6 динара; шеници 12 дин.; јечму 8 дин.; пасуљу 17—20 динара.

Добросав Петровић,
званичник ср. бољевач.

Липовац, 1 октомбра 1889 године.

Ову годину народ овога краја убројава у неродне године, а томе је узрок била суша. Кише добре није било од Ђурђева дна па до друге половине Августа.

Од свију *стрмнина* раж је само добро, а пшеница је врло слаба била.

Кукурузи су се по млакама одржали, а по бреговима су прегорели. У почетку године гатали су људи, по јасеновом цвету, да ће га бити доста јер, веле, кад год јасен има много цвета, као што је то ове године било, биће година богата кукурузом. Ну посљедица суше разувери их од овог општег вероваља. Цена је кукурузу 10—11 дин. по товару с одбитком 30 %. Да је цена овако умерена има се благодарити тој околности, што се доста доноси у Алексинац из тимочког краја, где је и одвише родио.

Виногради су средње родили и већ су обрани свуд. Од последње кише испуцало је и иструнуло доста грожђа. Средња цена кључку била је 6 дин. од товара. Тако ниска цена била је узрок, те су многи сељаци враћали из варошн кључк непродат. Колико има наших капиталиста, који се жале, да немају у шта да заложе свој новац, а не ће да покушају трговину винарску и да купују кључк. Ова би им трговина, код овако јевтиног кључка, донела бољу корист, но ма која друга.

Дуван је обран, али је и он слаб. Ранији је ситан а доцнији се повратио од кише и избујао, но она није дала да се као што ваља осуши. Лањски је дуван сав исплаћен и дато је народу за исти око 800·000 динара.

Шеснајестог Јула пао је град у атарима општине станачке, катунске, а и у неким селима моравског среза, негде крупнији а негди ситнији. По највише је страдао дуван. Произвођачи дувана молили су телеграфским путем г. министра за дозволу, да покосе огољене стабљике, па да од заперака (филиза) образују нова стабла, но то им није дозвољено, по свој прилици зато, што филиз даје рђав дуван.

Пчеле су се рђаво ројиле, а и што их има почеле су гинути, па и стари пресади умиру. Сујеверје народно ову недаћу у пчелама приписује деморализицији, која је почела да се шири свуда у народу.

Друштво је послало било моравској подружини семе *од шамука*, да га разда народу ради опита; но, где сам га год видео — слабо изгледа. Имао сам прилике да говорим са човеком, који је пре 25 година радио памук у ман. Суводолу (књажевачки округ). Семе је слало министарство финанције. Он вели, да га треба раније садити, него што су га ове године садили, јер му је потребно дуже лето. У Суводолу су га садили око Благовести, кад и кукуруз, и то по 4—6 зрна у оџак под мотику а у растојању, у ком се сади чучавац пасуљ. Преко лета га треба прашити и не дати да се трава задржава у њему. Кад достигне висину до више колена, онда му треба закинути врх (шкопити га), и онда брже пушта заперке са цветом и пре сазри. У јесен се беру постепено сазреле чаурице, а кад већ престану топли дани и настане бојазан од слане оберу се и недозреле, мету у кошеве, па се оставе близу ватре или у опште на топло место, где семе од себе сазре. Памук из чаура вадили су рукама и давали мајсторима за прављење намуклија. На питање: зашто су напустили даље сађење, вели: Нисмо имали справу за отварање чаура и вађење памука, а рукама је то тешко радити у већој количини. — Ну, овоме ће прави узрок бити наша урођена равнодушност. Друштво би добро учинило, кад би и идуће године разаслало семе с упуством само раније, а и сво неколико речи нека буде допуна упутства за гајење ове толико корисне биљке. Нарочито би семе ово требало послати у овај крај, где је производњом дувана народ већ навикнут, да гаји трговинске биљке, које траже већу пажњу и негу.

Гледао сам и *мељник* г. Јоце Берберː Живковића, трговца у Алексинцу. Он је добио од друштва 100 садница меља, и посадио их је по упутству. Недостојало му је свега 5 садница, и остале су израсле 1·50—2·50 метра високе. Поцеле су одмах и род, који се знатно разликује од дивљег меља.

Здравље је у народу добро, а и у стоци такође. Летос је неколико свиња боловало од гронице, но није било губитака. У Алексинцу су за време оне велике врућине угинуле 3 краве од болести, коју народ зове «сунчаница» и веле да долази отуда, што је стока много пила воде, па гладна лежала на сунцу по присојима. Болест је била свакојако заразна, пошто је окр. марвени лекар дезинфиковао како угинуло стоку, тако и место где је угинула.

Ст. М. Димитријевић
учитељ.

Ушће (срез студенички) 4 октомбра 1889.

Време за рад није повољно због честе кише.

Народ се бави угарењем својих њива, и прибирањем зимнице

Жетва била је осредња, но кукуруза је мало због велике летошње суше.

Винограда у овом крају мало има, али су они врло добро родили ове године, но штета је што је грожђе обрано зелено.

Шљиве ове године нису најбоље родиле. Многи болују; стока је здрава и добро гојна, јер има паше довољно.

А. Н. Стефановић
економ.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Г. А. Д. Ђурићу. Б. На ваше питање, ево одговора:

О размножавању липе семеном

Ко хоће дуговечне липе да сади по баштама, парковима и покрај путова, треба да изводи саднице вештачки у лејама семеном. Многи узимају липове изданке за саднице, али оне пресађене не могу тако дуга века бити, као оне из семена младице. Саднице се производе и положницама и оресцима од липових грана

Липово семе – петостране орашићи — сазрева крајем Септембра до половине Октомбра сваке године. Крајем Октобра набере се с гране семе, нарочито од липе крупнијега листа и лепше круне, па остави до пролећа за сејање. Убрано семе најбоље се чува преко зиме на три обична начина.

Према количини семена ископа се на оцедном месту у башти уздужна јама на 30 см. дубока, дно се застре шушњем или сламом, па се сасне до 10 см. дебео слој — ред — семена, затим се покрије мало шушњем, па опет успе ред семена, и тако редом док се јама напуни, онда се шушњем заврши и земљом загрне. Тако се управ семе утрапи за пролеће

На други начин чува се убрано семе, ако га измешамо с песком или ситном баштенском земљом, па мешавину сипамо у какав затворени сандучић, који се у башти под каквим дрветом загрне земљом и ту да остане до пролећа до сејидбе.

Још може се убрано семе очувати зими и у каквој платненој џакуљици или корпици на промајном месту у каквој стаји, само се тада сувише осуши семе и после за дуго не ниче.

Рано с пролећа треба утрањено семе на оба прва начина, открити и прегледати, па ако је по које семе проклијало или већ готово да клија, мора се одмах сејати у већ припремљене баштенске леје у расаднику, али ако семе не буде још приспело за поник, може се и до краја пролећа сејати. Семе сачувано у џаку или котарици сеје се према времену у ма које доба пролећа у леје, али оно ће пронићи тек другога пролећа за то, што се одвише сасушило, па му треба времена докле упије довољно влаге те да може проклијати.

Обичне уздужне леје, њихов број и величина припрема се према потребној множини садница. Леје се праве од баштенске родне земље, која се добро уситни и измеша за четвртину ситним песком; за тим се избраздају 6—7 см. широке бразде и 3 см. дубоке, па се руком сеје погусто по браздама семе, јер је често много шturo и кварно, и мало покрије ситном земљом за 2—3 см. (1 прст) дебелим слојем земље, па онако по врху потапка руком или дашчицом.

Кад младе липице поникну одмах првог пролећа или тек другог, треба их уредно плевити од травуљине 2—3 године и покривањем добро чувати од пролетњих мразева (слана), јер су у прво доба веома осетљиве од мраза. После тога треба липе младице из првих леја разредити, оставив неке, а остале ископати ашовом или мотиком пажљиво, да се корен што мање повреди, и пресадити их у редове на друго прекопано место у расаднику, тако, да дође једна липица од друге на 50 см. а толико и ред од реда, у четворном размаку. Ту ће остати најмање 8—10 год. и тек после их засађивати на стална места за где су намењена

Кад се липе пресаде у расадник, треба им поткресавати круне, да би добиле што дужа стабла и згодније круне. Кад се после 8—10 година ископају саднице из расадника за пресађивање на стално место, нужно је да се сва круна окреше и врх прекрати па само стабло да остане. Тако пресађење садница боље се и извесније примају, гране за круну јаче и постојаније избијају, а гране, које ниско и неправилно истерују по стаблу треба очењавати и само оставити оне потребне за стварање лепе круне. Пресађивање садница врши се у пролеће пре листања дрвећа. Да би се на извесније примиле пресднице треба их пресађивати у доба влажније и у влажнију земљу, и не треба их дубље садити у земљу, него што су биле пре пресађења, јер липа воли овлажну и доста песковиту земљу. При преносу ваља корен завити влажном маховином или сеном, да се жиле неби осушиле, нити сме да их мраз увати.

Многи се у нас жале, да се пресађене липе тешко примају. То долази отуда, што се саднице дуго држе на ветру и сунцу не пресађене и корен се сасуши, а често од слана или мраза измрзне; или се пресаде у суве јаме, и још докле се корен није добро примио, ни почео да усисава ранљив сок из земље, саднице пре времена олистају и истерају леторасте, па чим наступи јунска жега код нас, леторасти увену и саднице се посуше. Ну, у том случају може се у неколико помоћи, ако се у месецу Мају ти превремени истерали леторасти очену, да садница не испарава нагло кроз лишће своју влагу из стабла, док се не укорени и кроз корен не почне усисавати и надокнађавати хранљиви сок из земље, па ће прави леторасти поново преко лета или идућег пролећа истерати и саднице ће се примити и напредовати.

К. Ђ.

КЊИГЕ

КОЈЕ СЕ МОГУ ДОБИТИ

код

СРПСКОГ „ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА“

	дин.	пр.
„Све о пшеници», од др. Радића	—	60
„Све о кукурузу“ од др. Радића	1	20
„Кромпир» од др. Радића	1	20
„Основи коњарства“, од Л. Р. Јовановића	2	—
„Међународна ампелографска комисија и слике из винодеља талијанског“, од М. М. Савића	—	20
„Калемљење лозе“, од М. М. Савића (у тврдом повезу)	1	—
„Производња и употреба шума“, од А. Стојковића	—	60
„Наука о сточарству“, од † Љ. Ђелмаша	—	50
„Читанка за пољопривреднике“, од † Гаје Матића	—	50
„Белешке о познавању и употреби справа“, од Ж. Шокорца	—	20
„Неколико студија из акрикултуре“, од А. Спасића	1	—
„Јагодичасто воће“, од др. Медовића	—	15
„Гајење винове лозе на Рајни“, од Љ. Новаковића	—	20
„Гајење оваца“, од Св. Љ. Гавриловића	—	50
„О винским болестима“, од И. Стојадиновића	—	20
„Тежак“ од ранији година по спуштеној цени.		
„Календар српских пољопривредника“ за 1889 годину	—	80
„Календар српских пољопривредника“ од ранијих година по спуштеној цени		

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније

Садржина: О калемљењу и размножавању јабука. — О пчеларству (наставак). — Размишљања пред питањем о унапређењу говедарства код нас (свршетак). — **Белешке**: Производња вина у Далмацији. — О значају исушене крви у привреди. — **Дописи**: Из Бољевца, Липовца и Ушћа. — **Оглас**. Књиге код Пољопривредног Друштва. — **Подлистак**: По дана у Клостернајбургу.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

више села, кметови веома немарно предусретали и управ одбијали, нехтевши ни долазак калемара у селу да објаве, за шта су у објави (калемарској) и преко среског начелника, парочито умољени; — ипак је резултат овога предузећа, може се рећи приличан.

У колико се је подружина крушевачка могла приближити обележеној цељи, и у практици извести и остварити овај нови начин ширења пољопривредне-воћарске културе; то ће се најбоље видити из приложене овде таблице окаламљеног воћа у срезу крушевачком, која је на основу бележака калемарских састављена, из које се сумарно види: где је, колико и која серта воћа накалемљена, а нумера фела, и личности, изостале су.

ОКАЛЕМЉЕНО ВОЋЕ

У срезу крушевачком у марту месецу ове године, заузимањем Пољопривредне Подружине Крушевачке, и потпором Српског Пољопривредног Друштва.

БРОЈ МЕСТА	НАЗИВ МЕСТА ГДИ ЈЕ КАЛЕМЉЕНО	БРОЈ ЛИЦА	ЈАБУКА	КРУШАКА	ДУЊА	КАЈСИЈА	ШЉИВА	ТРЕШЊА	МАРЕЛА	С В Е Г А	ПРИМЕДБА
1	у Крушевцу	21	22	7	4	36	6	6	10	91	Према изнешћу калемара оволики је број завоја калемских извршен рачунајући на сваки завој најмање по 2 билке, то је усађено преко 500 биљака, у процеп. + 200 = 700.
2	» Сталаћу	6	5	—	10	8	—	5	12	40	
3	« Ђунису	4	3	3	—	9	2	5	1	23	
4	« Шиљеговцу	10	8	1	1	21	—	5	—	36	
5	« Кобиљу	1	—	1	—	1	—	—	—	2	
6	« Ломници	1	4	3	—	1	—	—	—	8	
7	« Наупари	1	1	2	2	3	—	2	2	12	
8	« Купцима	1	4	—	—	2	—	—	—	6	
9	« Степошу	2	—	—	—	2	—	—	1	3	
10	» Пенељевцу	1	1	—	—	2	—	5	2	10	
11	« Гарима	2	13	8	—	—	—	—	—	21	
	Свега	50	61	25	17	85	8	28	28	252	

Као што се из ове таблице види, ова су два радника калемећи у процеп, успели окалемати, поред путовања, 252 стабла. Нека буде толико исто завоја, (јер на по неком стаблу било је и више завоја). То у 252 завоја усађено је, у најмању руку преко 500 калем-гранчица, узели су још 5 – 6 њих, око 200 калем-гранчица, које су сами калемили, махом у процеп, ретко под кору. Између тих калемара највише се одликовао ревносним калемљењем *Живко Витровић* књиговезац из Крушевца. И тако, укупно узевши накаламљено је у срезу крушевачком преко 700. калем-гранчица, то је 350 завоја и стабала. И на ту цељ утрошила је подружина крушевачка из своје касе 78·70. дин. на потпомагање пољопривреде у својој околини.

На крају овде још ћу нарочито описати завој, који ови талијани употребљавају при калемљењу у процеп, јер ми се допао, да је врло практичан и за наше прилике и сељаке подесан и јевтин, а при том доста сигуран за калеме и против кише и против ветра. Завој је врло прост и сув, и састоји се из маховине, мало овлажене шаше, кукурузног клипа и везе — канапа. Овлажена шаша кукурузна постане доста жилава и јака да се њоме може као крпама увијати калем, против кише и ветра; а овлажени и настављени каиши од шаше такође могу да послуже за везивање калема, или канап какав. — Калеме завијају овако: пошто су калем-гранчице у процеп пажљиво усађене, онда се од горњег, одбаченог (одсеченог) дела дивљаке, коју калемимо, одсечемо један кајиш од коре и прекрати се како може међу усађене калем- гранчице да стане, па са тим парчетом коре покријемо рупу од процепа, која је између калема отворена (у среди) остала, али тако, да лице коре са облином својом дође горе, у поље, а осечена равна страна да легне на отвор процепа одозгор, те да боље одбије кишу од процепа, ако би прошла у завој. Затим метне се један прамен маховине између усађених калем-гранчица на поклопљену изнад процепа кору, па се узме један лист овлажене шаше кукурузне, па се преко маховине између усађених калем-гранчица покрије маховина средином шаше, а крајеве привуку низ калемљено стабло, за тим друга, трећа и четврта шаша укрсте се између калема, и крајеви око калема мало укрштено привију тако, да не остане нигди рупа ни отвор, где би вода (киша) и ветар могли у завој и калем да продру, па се низ стабло притегнути крајеви шаше привежу канапом, и завој је готов код овог завоја треба имати спремљене овлажене шаше, маховине и конаца. При обављању калема пази се највише на то: да средина завоја од шаше, између калем-гранчица, буде испуњена; како се киша горе на завоју неби могла задржавати и у завој и калем протицати, (због чега се маховина и подмеће), већ да се одмах са завоја слива и тече низ шашу у страну и доле отиче. Овај завој, као врло практичан и јевтин може се особито препоручити нашим сељацима, јер његов материјал може се лако у сваком селу наћи, те готово не кошта ништа осим труда, а чува добро калеме, па се у њему калеми врло лепо примају и одржавају.[1]

В. Виторовић.

[1] Молимо, јавите и то: колико се од ових калема примило, и је ли когод од калемара хтео примити занат? Ур.

БЕЛЕШКЕ

Кување кромпира.

У Енглеској не кувају кромпире у води него на воденој пари. Узме се широк плитак суд метални или земљани, и у њему вода загреје се да кључа. Над судом намести се подесна решетке од жица или иначе, па на решетки мету добро очишћени и ољуштени кромпири, да се скувају у пари, која из суда у вис избија. Тако скувани кромпири много су укуснији него у води обично кувани.

Утицај воде на кување варива.

Ако се скува од једног истог варива нешто у чистој дестилисаној води, а нешто опет у води посољеној кујнском сољу, осетиће се велика разлика у мирису, укусу и меканости. У чистој води скувано вариво изгуби свој нарочити мирис и пије укусно. Тако и сам бели или црни лук скуван нема лучани мирис ни укус. Ако се пак вариво или лук скувају у води посољеној обичном сољу, имају пријатан укус и јак мирис. Вода, која има кујнске соли 10 грама на литар воде, много је боља за кување варива него чиста вода, јер солењем смањи се растварујеће дејство водино, те с тим вариво мање губи растворљиве делове, а добија бољи укус и постаје меканије и мирисније. Отуда је јасно да је корисно посолити вариво кад се престави на ватру да се кува, а да је погрешно сољење варива за време кувања, јер је већ изгубило природну сласт.

Кад треба сећи врбово пруће за плетење

Чим наступе први мразеви, те лист опадне, може се почета и сечење врбовог прућа.

Добро је одмах и свршити овај посао да се недуговлачи за доцније зимско доба, јер то је важно за пруће, као и за пресек на крњи. По снегу и хладноћи не може се довољно пажљиво орезивати а и скупље стаје. Сем тога, кад се рано насече пруће

може се лепо сортирати и по бољу цену продати. У добро уређеном врбаку, где се пруће правилно сече на крљи, не смеју, се остављати дужи патрљци на крљи од 3—4 сантиметара, из којих ће идуће године избити леторасти. Ако су крље повише над земљом, знак је, да је још у почетку прво сасецање врбе извршено неправилно, јер врбов прут не треба сасећи више од 3 с. м. изнад корена.

Пруће сече се оштрим косирима или косирастим ножевима и нарочитим ножницама. Главно је, да сечиво буде оштро, пресек што мањи и земљи нагнут, и да се сви, ма и најтањи прутови на крљи, исеку. Сечење прућа за плетере треба до Децембра свршити, пруће у снопове разних величина везати, па било да се продаје или за своју употребу оставља.

ДОПИСИ

Јагодина, 13 октомбра 1889 год.

Извештај о репи угарњачи

Ја сам „угарњачу" засејао по вашем упуству, по влажном времену, но од времена кад сам је посејао до пре 20 дана киша није пала код нас, те зато није ни никла, но где где по њиви једва се познавало да ниче и то врло жураво, од пре 20 дана пала је неколико пути кишa, а ја нисам код куће био већ на војеном вежбању у Крагујевцу. Кад сам дошо имао сам шта видити. Њива пуна рода са доста одраслим репама, која је сама остала, имала је 1, 2, $2^1/_2$ кгр., а где су више у гомили ту нема већа од $^1/_2$ кила до једно кило највише. Овде је узрок што је велика суша била, те нисам је мого окопати, а кад је киша пала и кад се могла окопати ја сам у Крагујевцу био. Да сам и копање израдио, ја би доиста набрао, као што сте ми јавили до 10.000 кгр. од ланца, али ипак имаћу довољно. Могу рачунати од 1 ланца 6—7.000 кгр. Овде у вароши а нешто и од сељака уверили су се те ми поступак одобравају и ако су ме у почетку исмејавали.

Доста ми је већ почупана дававајући стоци за пробу, па пошто је стока радо једе, имам већ и купца за њу да је продам.

У главноме ја сам потпуно задовољан, имаћу добру корист од ње и она се рентира. У толико сам још задовољнији што сам овдашње уверио, те ће до године многи сејати.

Мијаило М. Јевтић

Д. Милановац, 7 октобра 1879 год.

Овогодишња берба свију производа по готову је до сад свршена. Кукуруз је добро родио, тако исто и пшеница, јечам, раж, крупник и овас. У целом Поречу нико не сеје просо и хељду. Детелина је само у покушају. Виногради су ове године издали; донели су тек половину лањске бербе; узрок је вода, која је доласком Дунава оплавила све овдашње винограде. Овогодишња је вода била већа но лањска, тако, да стари наши не памте, да је кад толика била, а уз то је врло дуго стајала — од половине зиме па до половине маја.

Цене су производима на овдашњој пијаци за сад ове:

Кукуруз стари	од 100 кгр.	8	дин.
„ нови није донесен.			
Јечам	„ „ „	8	„
Пшеница	„ „ „	11	„
Раж	„ „ „	8	„
Крупник	„ „ „	7	„
Овас	„ „ „	7	„
Кромпир	„ „ „	7	„
Кукурузно брашно	„ „ „	9	„
Пшенично „	„ „ „	13	„
Пасуљ	„ „ „	15	„
Сир	од 1 кгр.	0·40	дин.
Јаја	од 100 ком.	3—4	„

Вино овогодишње још није доношено, а староме је цена и црном и белом од акова 8—10 дин.; ракији шљивовој 16 дин., а комовој 12 динара.

Кола сена од 300 кгр. продаје се по 8 дин. Коже од дивљачи још се на пијацу не доносе.

Дуван је овде ове године произведен у 7.800 кгр., и још се налази у произвођачким рукама. Дуван је особите каквоће; бољи од лањског, јер му је ово лето било повољно. Лањски дуван у 6.300 кгр. однесен је ових дана из овдашњих магацина у Београд, који је држава узела од произвођача сразмерно по цени од 80 пара динарских килограм.

Јечам се овдашњи извози за Оршаву и Градиште. Пшенично се брашно овде доноси из Градишта, пошто је наших сељака брашно прилично нечисто. — Риба се такође и крупна и ситна, и ајварита и јалова односи по готову сва у Оршаву.

Надница су 80 пара дин. са храном, а без хране 1 динар. — Здравље је људи добро, а исто тако нема никаквих болести ни на стоци ни на живини.

Сем пролетошње велике воде, друге какве штетне непогоде у времену, овог лета није било.

П. А. Јосимовић

Кнић (Гружа) октомбра 1889 год.

Време је лепо и за сејање пшенице врло подесно. Пшеницу још сеју а нарочито села: Најсијевић, Лесковац, Губеревац и Гунцати. Книћани су већ посејали.

Славе много сметају људе овог краја те на време не сраде што имају. Човек се узмрда на 7—8 дана пред славу и тражи шта нема. Ако нема вина или ракије, брава да закоље, (једног за кување а другог — мањег за печење) то тражи да купи. Ако нема новаца то тражи или за рад у бољих домаћина (које тешко добива) или продаје што од летине, коју већином морају чак на пијацу у варош терати, тек се само мора славити.

Дао би Бог да наш народ увиди да је то терет но за њега тако славити, но колач и свећу у цркву и један ручак на дан славе за неколико најближих своих комшија.

О подацима које прикупља Министарство Народне Привреде преко општинских власти, важи оно што је дописник из Поцерине казао у своме допису од 16 јула т. г. (види „Тежака" од ове год, бр. 31. страна 252) да народ крије преко половине своју стоку и површину засејаног земљишта, који се већих намета, чиме га плаше политички шпекуланти.

Здравље у народу и код стоке добро је.

С. М. Вемић
учитељ.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Једна молба у своје време

Многоуважени наш Нестор у струци пољопривредној, г. Сретен Л. Поповић, у броју 36. „Тежака" од ове године, каза нам, како је он од винске комине тако званим „петиотовањем" направио врло добро вино, које није изостало иза прво оточенога.

Он тада рече, да се не опомиње: колико је у комину сипао воде и додао шећера.

Али како је он даље још казао, да је тај начин за прављење још више вина после кроз неколике године употребљавао, то ће нас сада извесно моћи да научи: на колико комине колико ваља сипати воде и додати шећера?

Саопштењем тог свог искуства учинио би нам, нарочито у овој години, која нас са вином готово са свим издаде, вељу доброту и обвезао би нас на голему захвалу.

Са тога ми овим г. Срету најљудније молимо, да нам ту поуку не одкаже, и да са њом у толико већма похита, што се сада вина свуда отачу, и што би нам дакле она баш сада добро дошла била. Помоћ онда потпуно вреди, када дође на време.

Ми смо са овом молбом нешто закаснили, али само за то, што нас други спрешни послови и у пољу и на дому заузеше.

Прва наша захвала на тој његовој, добру радој помоћи била би та, што би смо, пијући онако, по његовој поуци добијено добро вино, свакад по коју чашу испијали у његово добро здравље и још дуг живот у корист српске пољопривреде.

Ни најмање не сумњамо да ће нам г. Срета, по својој познатој услужности, ову нашу скромну молбу скоро испунити.

Један његов стари пријатељ и истинити поштовалац, сада у срезу колубарском, округа београдског.

Одговор на горње питање

„Ко пита тај не скита, и доћи ће брже и лакше до своје мете“. Са питањем, разговором и договором много се што шта исправи. О камо среће да се у пољопривредним стварима чине многа питања и дају одговори; јер ко пита и разбира за нешто, тај хоће то и да употреби, а с тим се много постизава.

„*Петиотоване*“ или справљање вина од комине са придодатком шећера, то се у велико ради и то код оних народа, код којих не роди винова лоза, већ се купује комина где ове има у изобиљу, и не зна се шта да се с њом ради, нарочито од како је на пециво комине ударен велики намет. Многа законодавства хтела су да петиотоване подведу под фабрицирање, али обавештени да то није никакво фабрицирање него само природна ствар, одустала су од тога, само су то одлучила, да се зове „вино питиотовано“. И тако справљење вина од комине и законодавством је признато, као пиће за здравље људско нешкодљиво; а у интересу је виноделаца да га справљају нарочито у годинама, кад је шира и комина доброг квалитета а мало је има, те да тако надокнаде мањак. На прилику који је родне године брао 80 чаброва кључка, а неродне нађе само двадесет, да може опет имати толико вина, колико добија од 80 чаброва!

Петиотоване је врло проста ствар и добије се двоином и троином више вина, без већих трошкова. Вода и шећер то су додатци! Истина шећер се не фабрицира код нас, али кад се много што шта са стране доноси, што имамо и можемо имати у земљи, онда није од никакве штете, што ће се више шећера увести при већим радњама, кад се од те радње или главнице заради два и три пута више; и онда сва наша права вина могли би извести на страну, а ми се задовољити са комињаком (Шилером), која ће врло добра и питка бити.

Кад се хоће од комине да прави вино, мора се вино брзо оточити [illegible]не, и то отакање да буде брзо, да се, особито при топ[illegible]ену, не уквари комина! Кад се вино оточи, онда треба кушати комину да није одозго кисела, и онда ту комину треба истурати напоље све дотле, док се не дође на свежу и неукислу комину. (Под именом киселе разумем сирћетну киселину, а не обичну киселину.) За тим треба ту комину добро изгњечити, газећи ногама или муљачом, да се и она зрна грожђа, која су остала читава, изгњече и начини добра џибра; из које ће тек сад добро бојадисано вино бити, кад се кожурице изгњече. Добро би било да се том приликом, рукама колико је више могуће избаце из џибре шепурке, јер ове праве трика — опора — вина.

Кад је овако комина уређена онда треба сипати у комину, и ви питате „на колико комине, колико ваља сипати воде, и додати шећера“. По правилу треба комини дати онолико течности, колико је из ње извучено, (то важи и при сипању воде за чигер или шилер и пециво комовице); али је у практици и то признато и докучено, да што је већа маса комине, а мање течности, да ће вино бити угаситије боје, а не бледе као цигерица, као што су обични шилери, кад се много воде успе у комину. И за то је боље да се нешто мање воде узме, него што је било оцеђеног вина.

Па колико ће се долати шећера? И ово је питање најважније, ако хоћемо да имамо од комине вино боље него што је право вино. У место многих моји бележака, кад сам кад и колико додавао шећера, ја ћу се послужити само са једном белешком, после ког справљања добивено је вино опробано и оцењено од људи, који се у вину разуму, али којима није казано шта је и како је, него су пред њи изнесене четири флаше са вином, прва, у којој је било право вино, и три, од три пут петитоване комине. Кад су сва вина опробана, општте је мишлење било, да је вино од оних трију флаша *живље, светлије боје*, (као рубин) *чистије*, и *укусније*, и да морају бити *старија* од оног у првој флаши! После ове оцене питани су шта би дали за ова вина, и одговор је био да брат брату продавајући, треба ако не више, а оно два гроша да плати, а неки придодаше и то: како се код нас по механама унутрашњости вина продају да не би било скупо кад би се и по три гроша продало!

Кад им је казано одаштa су и како ова вина направљена, и да ме стаје прво (од оне флаше) вино 28, друго 30, а треће 32 пар. чарш. (како је више придавато шећера); онда су тек на ново почели пијуцкати и признавати: да је ово рационално и економично дело, кад се са малим трошком а још мањим радом, може триплирати улог потрошен на шећер.

Као год што је у нашем народу познато да од добре виноске године, (кад је грожђе добро зрело било кад се брало) од комине печена ракија више тера и јаче је (ове је године слаба) тако и при придодатку шећера иде мање, кад је комина добра, а више кад је слаба. У белешкама мојим из године 1886, кад сам справљао гореказана вина, стоји овако: „шира је имала 86 гради по Екселовом широмеру. За прво петиотоване метуо сам на сваки литар воде 200 грама шећера, који ме по ондашњој цени шећера стаје 28 пара чаршински. Било је година кад сам додавао по 150 грама шећера, кад је шира имала 100 гради, а и 250 грама кад је шира била слабија; дакле према овоме треба се кретати у граници између 150 до 250 грама шећера на један литар,[1] Боље је додати више па имати вино првог квалитета и добро се продати, него мање па немати цене, ни муштерије за вино. Почетници, док се не увежбају и не виде какав ће бити резултат, треба да раде са већом количином комине, са мање воде, него што је било оточеног вина.

Ако су ладни дани и комина је у ладним стајама, онда треба најпре загрејати неку количину воде са придодатом сразмерном количином шећера, па кад се шећер, честим мешањем добро истопи и буде као шербет, онда га треба у комину онако још врућу усути, да се комина загреје и отпочне *одма ново брборење и врење*, а за тим после једног или по сата сунути и осталу количину воде са одмереном количином шећера, коју такође треба добро измешати, да се шећер сав растопи. Ако је

[1] Можда ће многим ова количина шећера бити скупа према данашњим ниским ценама вина, али кад би имали доста страних купаца нашим правим винама, петиотована вина продала би се у земљи као алва. Но ја сам почињо и са 50 грама шећера на један литар, и г. Крста Петровић лане је на добру комину мењао на 22 оке вина 1 килограм шећера, и имао доста добро питко, и лако вино за домаћу потребу, а ове ће године примаћи још једно кило шећера, јер је комина слабија.

врење одма почело, треба после 5 дана оточити, па ако се хоће друго и треће петиотовање предузети.

Било да се петиотовано вино држи под комином 4 или 10 дана као што сам напред рекао, добро би било да се комина у бачви или бурету тако притисне, да по њој озго плива вино, а не би згорег било, кад би се сва количина још једаред добро изгњечила да се што више фарбе из љусака одвоји и вино буде црње, као што се обично код нас траже угасите боје вина, али светла.

Петиотована вина код мене се нису никад превртула, нити потребују чишћења, а држе се више година, али су прве две године најбоља за пијење.

Сретен Л. П.

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

Двадесет друга седница држана 5. Августа 1889 год.

Били су присутни: г. г. Светоз. Милојевић подпредседник, чланови: А. Крагујевић, К. Ђорђевић, Д-р Драг. Ђурић, А. Живановић, Ал. Поповић.

Бележио за секретара члан Друштва Д. Буринчић.

Бр. 227. Прочита се писмо «Словенског Господарског Друштва из Осека», којим позива Друштво да присуствује отварању «господарско-шумарске те господарско-обртне регионалне изложбе» у Осеку, коју приређује то Друштво и која ће се отворити 8. ов. месеца.

Решено: да се при отварању те изложбе од стране Срп. Пољ. Друштва као изасланик пошље г. К. Ђорђевић, члан овог Друштва, који ће заступати Друштво при отварању изложбе, а сем тога да прегледа и проучи шумарски одељак на изложби па о томе Друштву извештај да поднесе. На изложби да остане *пет* дана, а да му се на име дијурне изда дневно по 20. динара и подвозни трошак. За проучавање пак осталих грана пољопривредних на изложби да се доцније изберу и пошљу изасланици ако се може.

Бр. 228. Прочита се мнење изасланика друштвених на пролетошњој трци „кола јахача књаз Михаило у Шапцу" о томе, а по молби «кола јахача»: кад да се у будуће држе трке «кола јахача», т. ј. у које доба године и колико пута годишње, као и да ли би се могла приредити каква изложба на првој будућој трци?

Одбор се слаже са мнењем већине односно трке кола јахача, а односно приређивања изложбе реши, да се извести коло јахача о томе, да Друштво ове године не може приредити ни најмању изложбу и да питање о приређивању локалних изложаба у идућој години сада расправља, о чему ће у своје време известити и „коло јахача".

Бр. 229. Заступник уредника «Тежака» реферише, да се број преплатника повећава и да ће према томе бити нужно да се повећа и број штампања «Тежака».

Решено, да се број штампања „Тежака" увелича са 200 егземплара.

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXI ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР

у недељу *19. Новембра ове год. у 9 часова пре подне* у својој згради до министарства финансије.

Дневни ред према Друштвеним правилима овај је:

1. Подпредседник или његов заменик отвара збор;

2. Подноси се извештај о радњи управног одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расходу, заједно са извештајем контролора о прегледаном рачуну за прошлу годину;

3. Подносе се на решење писмени предлози Одбора, Подружина и појединих чланова а за тим долазе предлози појединих чланова на самом збору;

4. Бирају се чланови управе према одредбама друштвених правила и то: председник, благајник и 6 одборника;

5. Бирају се два контролора за преглед рачуна, који имају најдаље за три месеца поднети извештај о прегледу рачуна управном одбору;

6. Подноси се предрачун прихода и расхода за идућу годину;

7. Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се г. г. чланови друштвени да изволе доћи на овај збор.

Збор овај јаван је.

Бр. 2.388 Из седнице управног одбора Српског Пољопривредног Друштва 30. октобра 1889 године у Београду.

Из Економије Топчидерске издаваће се од 1 Новембра воћне и украсне расадница.

Ово се јавља ради знања.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније

Садржина: О пчеларству (наставак). — Мере за унапређење рибарства у Србији. — Извештај о калемљењу воћака у срез у крушевачком. — **Белешке**: Кување кромпира. — Утицај воде на кување варива. — Кад треба сећи врбово пруће за плетење. — **Дописи** Из Јагодине, Д. Милановца и Књића. — **Јавна говорница**. о петиотовању вина. **Записник седница управног одбора**. — **Подлистак:** Предео Лепенице.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО" КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. В.

Дописницима који редовно и по образцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 45 и 46. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 12. НОВЕМБРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

Како се шумско питање у нас развијало

Од онога дана, када је велики Милош закуњио ово мало српско кућиште, његовом бистром и великом уму није се могла измаћи велика народно економска вредност наших шума. Као што је био Милош велики дух на бојном пољу, на пољу политике, на пољу администрације и т. д., тако је исто био велики и на пољу економном. Тако је он ценећи велику вредност шума по народ и његову привреду, најпре саветом лично јако утицао на поједине људе и општине да шуме што више штеде, и њима се паметно користе. Доцније видећи да савети мало помажу, издавао је разне наредбе у погледу чувања и подизања шума, па је најпосле постављао и нарочите људе економе који су били плаћани из државне касе.

Али најбоље намере сваког човека морају се најпосле осујетити, ако се раду једнога стави на супрот рад њих стотине! Тако је било и са Милошем. Оно, што је он у интересу земље радио, противници његови су употребљавали као агитацију противу њега, да га код народа омаловаже и оборе.

По одласку Милошевом, ондашња намесничка влада није ништа пре имала да ради, но да шуме огласи као народно добро, и да их дели. Али и друге поједине планине, почну се раздавати појединим општинама и селима, а то све да би своје привржснике што већма задовољила и тиме свој опстанак обезбедила. Разуме се по себи, да овом деобом опет нису се могли користити они, који су потребу у шуми имали, већ они, богатији и који су неку политичку улогу играли.

Кнез Мијаилова влада старала се да се шуме поврате што пре у оно стање, које је под владом Милошевом било. У тој цели изда она и неке уредбе; али све то трајало је само дотле док она не паде.

Још за време Милошеве владе шуме су почеле нагло упропашћивати се; јер наредбе које су од њега издавате у погледу шума нису биле тачно вршене; но ово се није могло лако приметити, пошто је онда насељење још слабо било, а и повећих простора, нарочито планинских било је још под добром шумом.

За време прве владавине по одласку Мијаиловом, упропашћивање шума узме такве размере да ондашње савесније кругове владине обузме велика брига како да се овоме злу на пут стане Зато се почну издавати нарочите наредбе у погледу чувања шума, и у опште почне им се већа пажња да обраћа. Али све узалуд. Несрећна популарност, која је се код народа тражила није дала да се ма и најмањи део издатих наредаба оствари. И тако и они, који нису ниуколико били политиком заузети, но су гледали само интересе земље умукну, и шуме се почну још већма делити и заватати, а влада је ондашња морала све то гледати скрштених руку.

Колике је размере било заузело упропашћивање шуме у оно време, може се видети отуда, што су и приватна и званична лица и усмено и писмено достављала влади поједине случајеве о заузимању и деленју појединих шума са представком, да се овом варварству стане што пре на пут. Па не само то, и поједини странци, који су у оно време путовали по Србији, видећи шта се ради са шумама, као највећим благом сваке земље, из сажалења нису могли остати равнодушни према овој појави, но су као пријатељи ондашњих власника саветовали им, да настану да и шуме што пре законским мерама заштите. Тако један конзул француски, путујући по студеничком срезу видев оно варварство, које се чини над боровим шумама, оде ондашњем представнику, и предложи му да се једно од местних лица пошаље у Француску, где ће научити како се лепше, лакше и корисније катран и т. д. из боровине вади, а да се шума тако не штети као што је видео да се ради у Србији. И г. представник, дали одиста по својој увиђавности, или само из голе учтивости према конзулу, у споразуму са попечитељем финансија нареди, да ондашњи питомац у Паризу, покојни Др. Милосављевић изучи прављење катрана, смоле и т. д из боровине и опише целу манипулацију, па спис пошаље попечитељству финансије. И Милосављевић то врло савесно изврши. Његов рад може се још и данас наћи у старој архиви министарства финансије, ако га нису већ одавна на фишеке употребили.

Ово заузимање и странаца да се стане девастацији шума, па и много што шта друго није баш ниуколико помогло очувању наших шума. Напротив сатарење је непрестано све већма отимало маха!

Најпосле влада увиде, да јој ваља енергичне кораке предузети у погледу на штитење шума. Она се реши да изда закон шумски, и доиста у 1857 години изда се један закон са таквом тенденцијом да је имао за циљ не шуме да очува већ да се дигне буна у земљи. Далеко би нас одвело ако би овде што из овога закона хтели наводити. Доста ће бити ако само наведемо да овај закон није ни увођен у живот но је се морао после неколико месеца опозвати.

Дакле и овом приликом морале су српске шуме да послуже за остваривање политичких замишљаја власничких, па да понова и са још већом снагом навали крвничка секира на њи. И доиста, сад тек наступе грабеж. Захватачи видећи да се поменутим законом покушало, да им се оно одузме, што она право криво, од толико година уживају, па бојећи се да се то у току времена не оствари, навале те оно што су заузели, од чести по секоше, од чести продаду и трампе, те се тако осигурају од могуће опасности. Али тиме је велики удар учињен српским шумама; јер народ упропастив оно што је већ заузео, сада навали да се нових захвата докопају.

После овог драконског закона, изда се у 1861 год. Шумска уредба, која је по несрећи још и данас у животу, и која све у себи задржи, само не како ће се шума од грабежа сачувати моћи. Људи, који су били на влади од 1861 до 1868 год покушавали су да се ова уредба заменом шумским законом, који би барем главније принципе законодавства шумског обухватио у тој цели прављени су и прављени пројекти, али се ни један није могао да оствари. Неки су долазили и пред саму нар. скупштину, па су били тргнути натраг и тако остане све по старом: шуме су непрестано биле крчене и захватане.

Кад се већ није могло доћи до модерног закона шумског, *онда се науми да се по сили постојеће шумске уредбе поставе државни шумари што се и учини у 1871 год.* Овим постављањем државни шумара ишло се и на то да се и шуме државне-општенародне — почну ограничавати и сталним знацима границе обележавати, те да се тиме барем шумско земљиште од грабежа спасе. А да би се и у овоме што сигурнији успех имао постави се довољан број државних шумара само у београдском округу, и издаду се нужна упутства. Са постављањем шумара само у београд. округу ишло се и на то, да се у истом све оно, што је за осигурање шума нужно, најстрожије изврши, и да овај рад буде као нека школа за шумаре, и т. д. Али од свега овога не би ништа. На првој скупштини паће се људи, који се дигну противу овог уређења, и паравно ондашњим власницима више је било стало до тога, да своје партизане задовоље, но да се шуме очувају; и једном депешом из Крагујевца нареди мин. финанције да се сви шумари из београдског округа распореде по целој земљи, као срески шумари, што је наравно одма и извршено. Доцнији покушаји, да се ма какви такви закон шумски створи, остали су сви без успеха, и ако је више пројеката састављено било.

Са ступањем напредњака на владу, мислило се да ће на боље поћи; јер од нових и интелегентних људи очекивало се да ће појмити велику народно-економну важност и да ће енергично настати, да се нађе начина и пута, како да се шуме, које су већ у велико пропале понова подигну. И доиста сви они људи, који су дошли на владу и на првом месту мин. финансије да реч да ће му «питање шумско бити прва брига». Шта више, он је (пошто је био на страни кад је постао Мин фин.) у једном писму и изречну наредбу издао да му се опширан реферат спреми о стању шума у земљи, и напише пројект закона шумског; и разуме се по себи да је ова наредба била са највећом готовошћу извршена.

Али на жалост, сва ова обећавања остала су само празна реч. — Прошло је три, шест, десет месеци, а од рада каквог — не беше ни трага. Најпосле на силно наваљивање од стране надлежних, Мин. финансије просто изјави: „ја у души осећам велику и неодољиву потребу да се питање шумско што пре реши, али је ово питање, једно врло дешператно питање; па зато,

---

ПОДЛИСТАК

ЗЕМЉОРАДНИЧКА КРИЗА У ФРАНЦУСКОЈ И АМЕРИЦИ

Нисмо ми сами, који патимо од земљорадничке кризе. Ми и ако патимо, ми бар признајемо да из земљорадње ништа не знамо, него радимо онако као што смо и пре сто година, па нам је бар лакше, ако се у опште може рећи, да незнање олакшава грижу савести, а тим самим и патње. Дакле ми осећамо кризу; осећамо да нас нешто дави, али нити смо знали, нити знамо за боље, па велимо: тако мора бити, и — нама је лакше. Али ево где пате данас од земљеделске кризе и оне државе, које сматрамо да су већ достигле врхунац земљорадничког знања.

У последње време сувише ниске цене земљеделским производима, изазвале су земљораднику кризу свуда, па и у Француској и здруженим америчким државама. То ће рећи ни више ни мање, но да и њихови земљорадници пате као наши т. ј. и њихови земљорадници могу да пропадну. Зашта ли то? Фравцузи измишљали су разне начине да стану на пут овој кризи, па су се најзад зауставили на томе: да би требали да уведу *заштитну царину* т. ј. да се ограде од увоза иностране пшенице и т. д. те да се тиме домаћи произвођачи — земљорадници спасу од кризе. Усљед вике оних, који хоће да се уведе заштитна царина, појавиле су се много и силне препирке по новинама, које су врло интересантних ствари изнеле. Између многих ево ћемо и ми да наведемо једну целину коју су руске новине допеле, а из које се можемо сви редом научити: шта нам треба чинити те да се и ми од кризе спасемо.

„T. S. du Petit-Thours“ написао је у „L' Economiste Français“ Бр. 51. од 1886 год. један чланак о тој земљорадничкој кризи у Француској. Он рачуна да је криза отуда, што је данак на земљу врло велики, па налази, да би требало пре свега, да се смањи налога при прелазу земље из руке у руку. Колико је повишена даначна цена на земљу, види се из следећег: Данак на земљи у год. 1791. давао је прихода 1440 милиона фр; у 1851. год. 2540. мил.офр, а у 1874. год. 3959. мил. фр. Вредност земље од једног ектара у 1791. години била је 500. фр. а у 1874. г. 2000. фр. Тако ужасно повишење цене на земљу, зашта се ничим не може оправдати.

Обрађивање пак земље у Француској, још је врло далеко од савршенства ма да се непрестано поправља и тиме повећава родност. Са једног ектара била је оваква родност.

У периоди од	1820—1829	год.	11·80	хектар.
« » »	1830—1839	«	12·36	»
» » »	1840—1849	»	13·66	»
» » »	1850—1859	»	13·95	«
» » «	1860—1869	»	14·36	»
» » «	1871—1880	«	14·46	»
» » »	1881—1884	»	15·67	»

Као што се види, родност је сваке године све више и више расла. Правилна примена хемичког ђубрења, и избор доброг се-

и при свој доброј вољи, није ми могуће за сада и са њиме занимати се.» И тако, при свем том што је више пројеката готових било, није се могло ни толико успети, да се ови у мин. седницу изнесу, а још мање пред скупштину.

Са доласком на владу либерално радикала питање шумско окрене се знатно на боље, шта више, било је изгледа да ће сасвим и решено бити. Ондашњи министар народне привреде, човек истина не стручан, али пун енергије и увиђавности нареди, да се из свију до тада постојећих пројеката састави нов пројекат закона о шумама, који пошто је био израђен преда нарочитој стручној комисији на оцену, па затим енергично настане да се овај пројекат не само у мин. седници прими, но и народној скупштини на одобрење поднесе; која га као што је познато у начелу прими и у одбор упути, који га такође са малим изменама усвоји.

Али и овај пут морала је политика да буде узрок, те да се и са шумским питањем остане на истом месту где смо били и пре неколико деценија.

Кад после фузије дође чисто радикална влада на управу, разуме се по себи да јој је била прва брига да започето питање шумско одма узме у рад. И доиста народна скупштина узе у претрес поднети јој од стране мин. народне привреде пројект закона о шумама, и само је потребала једна седница од неколико сахата, па да се ово, по народно благостање одвећ важно питање сврши. Али опет, као што је познато по несрећи би суђено да српске шуме остану и даље предмет пљачке појединих грабљиваца и несавесних полицијских чиновника.

Из свега овога што смо до сада казали, види се по све јасно, да на унапређењу наших шума, не само што није ништа рађено, но напротив тако је и са њима поступано да човек и нехотице мора помислити, да се систематички ишло на то да се шуме сасвим упропасте. — Истина и многи други народи у почетку свога културног развића прво су на шуме кидисали да се њима користе Тако су Французи у време револуције велики део својих шума продали; али су у исто време новац употребили на подигнућа своје индустрије, па им је лако сада милијуне трошити да шуме опет подигну јер имају одкуда. А шта смо ми радили? Ми смо наше шуме спалили, и на врљике исцепали, које су већ потрунуле, и кад буде дошло време (оно је већ ту), да их морамо обнављати ми нећемо имати од куда.

Па шта сада да се ради после овакве (трагичне) судбине наших шума?

Ми сада са наше стране весело погледамо у лепшу будућност наших шума, и то гледамо са пуно поуздања наде и тврдог убеђења, да је дошао крај јагми и сатирању њиховом. Ово наше тврђење оснивамо на томе, што су данас на влади опет они исти људи који су својом енергијом били једном већ довели питање шумско до дефинитивног решења; који су својим говором, радом и програмом дали најсвечанију обавезу, да ће подигнућу материјалног благостања у земљи, сву своју бригу посветити.

Према свему овоме ми се тврдо уздамо, да ће данашња влада, водећи рачуна о своме обећању још овој ванредној скупштини поднети на одобрење пројекат закона о шумама. Овом се у толико пре надамо, што је овај пројекат, као што се зна, и појединим члановима владе, а и самој скупштини у велико познат; а по уставу и садржини престоне беседе то и може да буде.

Најзад и саме наше финансиске недаће силно нас гоне да питање шумско што пре решимо; а што предлажемо, да се оно баш на овој ванредној скупштини

мења повисили су ову родност. *M. Grandeau* (L. application de réformes culturale) наводи резултате опита, које је на 13 места предузео био директор „L' ecole d' agriculture Mathien de Dombasle“ – M. Thiry. Резултати ови при једнаком поправљању разних врста семења варирали су међу 18·41 и 37·43 хектолитара са једног ектара. Пшеница Chiddeu дала је 18·41 с ектара, Lamed 37·43. Дакле округли добитак са једног ектара за I. сорту био је 421·29 франака а на II. 849·49 фр. Израда пак земље, ђубрење и остало, коштало је око 400. фр. с ектара.

Исто тако и опити чињени за поправку културе кромпира и цвекле, показали су могућност увеличавања родности. Избор доброг семена кромпира играо је врло важну улогу. Добитак са једнога ектара био је 311·50 фр. и 847. фран.; дакле разлика 535·50 фран. Исто тако је и за цвеклу *избор доброг семена* увеличао родност од 28 тона на 44·9 тоне, — разлика у добитку саставља 318. фр. с ектара, код једнаке израде и поправке земље.

Дакле поред поправљања и савршенијим начином обрађивања земље и поред избора бољег семења, и затим, при прелазу на сејање машинама' Г. Grandeau налази врло велику помоћ за Француску економију, јер би се добијало више по 70 литара са ектара, што би за целу француску износило 4,830.000 хектолитара.

„*Не у повишењу царине декле, но у поправљању начина ђубрења, избору доброг семења и у сејању с машинама, дужна је Француска да тражи излаза из земљорадничке кризе*“ — изводе закључак Г. „Grandeau и G. du Petit Thours“.

Зар не вреди и за нас ово? Ако француза ово вреди нама тим више јер смо ми назадњији у земљорадњи од њих.

Сад да пређемо на земљорадничку кризу у Америци.

О земљорадничкој кризи у Америци Ad. E. de Fortpertui (L' Economiste Français Бр. 50.) пише: и американци се жале на сувише ниске цене. У Дакоти земљорадници су дошли већ готово до банкротства. То се исто може рећи и о земљорадницима Манитоба, као и свију западних државица. Због веома ниских цена умањиће се сејање жита. Проучавање положаја земљорадње у здруженим земљама доводи до тог уверења: да је там. земљорадницима немогуће продавање жита по ценама, које су биле 1884/5. године, ма да особитим и врло великим имањима – газдињствима — као што је Г. Ollivier-a у Dalrymple близу Дакота, који влада простором од 30.000. ектара, са усавршеним начинима сејања, кошења, вршења и т. д. све своје жито врло јевтино да. Друга пак већа фирма мајора Беља (maior Bell) у Манитобу, који влада са 20.000 ектара земље, која је устројена још практичније. На овом великом имању на сваком ектару подигнута је кућа и стаја за стоку; сви ти мали чифлуци (ферме) сједињени су телефоном с кућом мајора, који расподељује израду сваког парчета земље из свога кабинета, и сам распоред издаје с вечера. Радници добијају 37.40 дин. недељно сем квартира и хране. То примерно имање даје сјајне резултате; но не треба заборавити, да је Бељ у своје време куповао земљу по 20 дин. ектар, а сада она стоји 150 дин. Пшеница на месту стаје Беља по 5 дин. ектолитар; превоз до Ливерпуља стаје један ектолитар 10 динара. Ну тако великих и добро уређених имања у Америци је мало. Већина фермера страда од великих цена на земљу, које су у неколико мање у оним местима, која леже по далеко од железница и кошта од 250—500—850 динара ектар.

реши. нагони нас недаћа, која је до сада наше шуме вавек налазила, а богме, ми немамо и не можемо знати, шта ноћ, и шта дан доноси, и могу опет такве прилике наступити, па да се ово питање баци назад још за десетак година.

Завршујући овај чланак о нашим шумама и напоменућемо још само ово: Ако данашња влада узме у претрес и реши питање шумско, онда ће не само у земљи подићи свој углед, и ударити темељац нашој будућој индустрији и у опште народној производњи, но ће и свој углед пред европским културним светом у тој мери узвисити, да ће о њој и њеном раду са великом поштом свој суд изрицати.

УСТАНОВА ЗАВОДА ЗА ЖИВИНАРСТВО

ПРЕДЛОГ „ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ“

од

Вукашина.

Пошто су кокошија јаја, сад, под јесен? У Београду су 3 за грош, у Крагујевцу 4 а у Нишу 5. Мало ће бити места, дуж железничке пруге, где ће кокошија јаја бити јевтинија. И при свем том, у Београду не би било довољно јаја на пијаци, да их не доносе, товарима, земунске и новосадске пиљарице. У Крагујевцу, Нишу и по другим варошима, осећа се оскудица у јајима у толикој мери, да су вредне домаћице приморане, о «међудневицама» набављати јаја за целу зиму; јер да тако не раде, не би преко зиме нашле јаја ни по коју цену!

Овоме немилом појаву лако је наћи узрока. У нас се нико не бави живинарством. Кокош наша све је гора; јер се нико не стара да је поправи. Многоме ће ово што велимо изгледати смешно; али, на жалост, овај смех стаје Србију половину суме непосредног пореза.

Ко у ово не верује неки погледа шта се ради у суседној нам Мађарској. У једном селу — Ладању —, установљен је завод за живинарство, и тај завод продаје преко године хиљадама живине и јаја, продаје их не само у својој земљи, него и по целој Европи. Моћна Немачка царевина кипти од свакојаких удружења за подизање живинарства; богата Енглеска упиње се свом снагом, да одржи првенство у живинарству, које је задобила силним напрезањем и појединаца и државне управе. Француска република дичи се, поред осталих својих тековина, и својом прекрасном сортом кокошију. У Италији се остављају милиони за њену добру кокош и за кокошија јаја. Изгледа да само малена, богом обдарена Србија, не налази да је вредно занимати се безпосличом као што је гајење живинарства.

Када сам ја, у 1886. години започео да се бавим живинарством, смејали су ми се пријатељи а исмевали ме противници. Испочетка беше по неки радознао, те долазаше да види чудо: Како се пилићи изводе машином Сада се и та радозналост охладила. Но ја сам и сада, као и до сада, дубоко убеђен, да је живинарство она тачка у нашој домаћој привреди, са које се мора поћи, ако се хоће сигуран и брз успех да постигне.

Појединцу је брз успех отежан. Пре свега један човек није довољан, да услужи живинарство како ваља. Сем тога, што год појединац набави са стране или из земље, кошта га много. Он плаћа на сваки покрет своје радње. За то сам мишљења, да је на нашем Пољопривредном Друштву, да оно узме у своје руке оснивање и руковођење једног добро уређеног живинарског завода. Ако и друштвена Управа дели ово мишљење, ја бих био слободан дати јој следећа обавештења, стечена из искуства од пуне три године

1. Наша домаћа кокош није подесна за рационалну радњу. Она се изродила. Слабо носи, често квоче, ситна је и крцељава. Узрок овоме, по мом мишљењу, у томе је, што наш свет, који има пилежи, крупнију и рану пилеж носи на продају; јер је може боље продати. Последица овога је, да за домазлук оставља ситнију, која се позније излегла, а ова је увек слабија и за приплод неподесна. Осем тога нико у нас не пази, да му кокош за приплод не буде старија од 3 до 4 године. Напротив; када се каква «кока» допадне домаћој чељади она се држи у кући докле не цркне. Промену петлова, тај важан услов за добар подмладак, нико не врши.

Када би се од наших домаћих кокошију изабрало оно што је добро — а има их доста на пијаци —, па када би се добавили петлови талијанске расе, онда би добили за две године изврсну кокош, кокош која би носила, у место 60 јаја, као наша, бар 120 до 180 на годину. Приход од такве кокошке био би дупло већи, а расход истоветан.

2. Никако није паметно гајити разне расе у живинарнику. Остављајући на страну све споредне разлоге, главно је што против разних раса говори то, што сем талијанске расе, све друге траже толику негу,

---

Данак на земљу такође оптерећује земљораднике.

Данак који је наплаћен на производе износио је у 1884, г. 85 мил. динара.

Осим великих цена на земљу и великог данка државног и прireза општинских, већина фермера оптерећена је још и дуговима, које су учинили куповањем земљоделских машина, а на које плаћају велике интересе, а и *заштитном системом* која увећава вредност потребним предметима. Због овога, 7. милиона фермера с њиховим фамилијама, плаћају вишак око 400. милиона долара или 2000. мил. динара. према рачуну Г. А. Монгредијена („The Western farmer of America“, by Aug. Mongredien)

Из свега овога види се да се и тамошњи земљорадници не могу похвалити својим стањем и зебу од пропасти, зато што су им за међународну трговину стављене домаће сметње. Осим тога признају још и то, да и они још не раде своје земље онако савршено, као што би требало. Међу тим они и при садашњем стању желели би само то, да се цене житу повисе, јер иначе, веле престаће да га сеју. А шта би ми могли при нашем стању захтевати? Побољшање у раду, да бар њих достигнемо, па макар и исте цене остале. Прегнимо томе, па можемо смело свакој кризи на сусрет изаћи.

Д. Б.

да њихово издржавање не стоји ни у каквој сразмери с приходом, који доносе. Ја сам чинио покушај са лангшаном, са плимутроксом, кревкером и с талијанцима. Све три прве расе поцркаше неоставивши потомство; само талијанска раса живљаше и живи упоредо с нашом домаћом кокошком. Имам лепих примерака, који су постали од укрштања талијанског петла с нашом домаћом кокошком.

3. Стаје, где борави живина, не морају бити скупоцене. Најбоље су од набоја и од дасака. Лети станује живина у дашчарама; а зими у просторијама од набоја.

4. Што се тиче хране, најбоље се код мене показао овас; а најгоре јечам. Када је, као сада, пшеница исте цене као овас, онда је пшеница боља и од овса; јер има више хранећих делова у себи него овас. Зими када су јаки мразеви, добро прија кокошима из јутра млак обарен кромпир, помешан с мекињама. Али у вече, увек храним зрном; јер зрно дуже развија и обдржава топлоту у телу, пошто се спорије вари. Лишће од зеленог купуса зими, — добро дејствује на ношење јаја

Из овога саопштења види се, да установљање једног доброг завода за живинарство не стаје великих жртава. Друштво ће, ако се одлучи да прихвати ову мисао, наћи у мене вољног сарадника и помагача.

Ја обраћам пажњу друштва на ову ствар у уверењу, да нема благороднијег и корисијег посла за његову радњу од живинарства. За сада би се могло друштво ограничити само на производњу кокошију а доцније, када се ова радња развије, могло биући и у гајење других врста пернате животиње.[1]

[1] Уредништво је ово још раније решило. Чека на средства. Ур.

Шљивици и гусенице у Посављу године 1889.

Путујући у Мају и Јуну месецу ове године Савом, и мало по нашим воћњацима поред обале с обе стране и по брдима шта да видим: воћке, а особито шљиве, беху као о Богојављењу — голе наге без једног листића. Све то обрсле гусенице. Ал не само воћњаци беху тако наружени и све шуме поред Саве беху без листа.

Мени је та појава позната да гусенице могу у том мноштву да нагрну и да не дају шљиви, букви, дубу, да листају. Године 1856 при мерењу у Румунији, ја видо шуме од 3 квадратна километра, видо све шљивике, у Јулу још, без листића. Шума шушташе, како гусеница брсти, а као киша падаху црна зрнцад — из ваздуха — да човек није смео јело отворено држати, нити воде из студенца захитати, тако је све пуно било гусеничког ђубрета. Шума се беше до јесени опоравила, и поново се увила у зелено лишће, али шљиве не могоше се опоравити, и чак идуће године не имаше плода. Лишћа је било. У воћке је така гусеничка зараза у толико штетнија, што, кад једне године потамани лист и плод, онда воћка ни годину за тим не роди.

Ја имадох у планини код Беча башту са великим воћњаком. Седамдесет и седам воћака најлепши шљива мађаруша имадох. Навали једног пролећа гусеница, ја бејах у Карловцима на сабору — онај, који беше плаћен, да ми у определено време чисти воћке од гусеница, неизврши своју дужност, — кад дођем, ал моје воћке без листа.

Те године, па и оне за њом не родише ми ни једну шљиву, ма да су ове године дрва пажљиво чишћена од гусеница.

Сваки ће воћар знати, зашто шљива онда две године једна за другом не роди: Ако се гусеница до првих дана Јуна још није упрела у чаурицу, она ће, почем у то доба избијају нови пупољци, *и то пупољци, који у себи садржавају заметак за цео плод идуће године*, — и те нове пупољке да побрсти, и тиме да утамани сав плод будуће године.

Каква је то штета по народну привреду особито у Србији, Босни, Славонији и другим пределима није нужно да тумачим.

Има ли томе лека?

Има!

Чистити вредно, ваљано, постојано сваког пролећа у месецу Фебруару и Марту, па чак *и у Априлу воћке од гусеница. И то сви воћари по наредби власти у једно исто доба.*

Ја сам један начин чишћења, читајући га у нашој «Застави» пре 16 година, опробао, и уверио сам се, да је то најбоље средство, да сачува човек воћку од гусенице.

Ту нема да се пење човек на воћку, па да кида гњезда гусеничка са гране, при ком ће послу многа гранчица баш она, која ће да цвета и да роди, да буде сломљена.

На дугој, танкој мотци на врху учвршћена воштана свећица, запаљена (а ово се чини у Фебруару и Марту месецу, кад је сунчани дан, од 10 часове пре подне, па до 3 часа кад су гнезда од росе сунцем осушена,) подметнути пламен од свеће под гнездо, и оно, као барут плане и изгору сва гусеничка јаја. И где ова не угину, изгоре она пређа, која их је обмотала и држала, и јаја падну о тле, и немају више услова да се излегу и да се хране. За неколико минути сам ја тако велику шљиву сасвим очистио од гусеница. Али тим није доста. Воћар мора из дана у дан да разгледа по гранама, није ли ветар од куда нанео изнова које гњездо. Тим начином може чишћење да траје до у Март и Април месец.

Једна фела гусеница не да се тим начином утаманити: то је «кукавичија суза», (Ringelraupe) као што је познато, да је гусеница своје гњездо обавила и учврстила око гранчице као прстен око прста, тако, да се неда ноктом сљуштити, већ се гранчица пре преломи, а камо ли да би се дала свећом сажести.

Противу ње има други начин.

Женка тог лептира пење се с јесени од Октобра па до конца Новембра од земље уз стабло горе у вис и на врх гранчице, те прави тамо она гњезда у форми бурме и нанесе јаја

Ја сам — следујући савету немачки баштована у Октобру — око сваке воћке тако око метар од земље високо обавио табак папира, и тај намазао дебело са катраном, и сваки 2—3 дана поновио, да мекан остане. При пењању женке тог рода лептири, оне се залепе у катрна, и ту угину, пре но што ће своје претходне дужности извршити

Иначе у Италији, и на многим местима овде у Аустрији — мажу стабло од земље до први грана кречом, и веле, да на тако обељено стабло оне лептирице не иду.

Дакле једини је начин, ако хоћемо, да нам шљиве и воћке сваке године роде, чистити их постојано од гусеница, и по кад кад, особито где је дубље у земљи стеновито или песковито — гнојење воћке око стабла. Гној је по сваку биљку то, што по човека месо као храна. За то треба сâд и усев гнојем хранити, ако хоћемо да нам сваке године једнако роди, и да је леп род.

У Хини, где народ од десет тисућа година обрађује земљу, нема парлога: Хинези не знају, шта је упарложена, исисана земља, јер јој снагу иза сваке жетве надокнађавају гнојењем.

У Бечу, 11. Октобра 1889 год

Са поздравом:

Јован Стефановић Виловски.

АНАЛИЗЕ

НЕКОЛИКО ПРОБА СРПСКИХ ТАКУША

ИЗВРШИО

Др. Марко Т. Леко

Српско Пољопривредно Друштво писмом својим од 24 септембра ове год. Бр. 2107 послало ми је пет проба такуша из округа чачанског, и доцније писмом од 19 октобра ове. год. једну пробу такуша из окр. јагодинског, да их аналишем, те да се види за какву употребу могу бити најподесније.

Сви шест послатих проба такуша примио сам у доста гњилом стању, последња шеста проба (јагодинска) била је најјаче гњила.

Пре свега беше интересантно да се види колико наше такуше имају шећера, затим колико имају и киселине.

За анализе узео сам од сваке пробе такуша по 100 грама, па сам их ситно исецкао изгњечио и прелио их са 100 грама воде. Муљ тај оставио сам преко ноћ да постоји, затим сам га кроз крпу оцедио и талог испресовао. На тај начин редовно сам добијао до 30 грама испресованога остатка и на 170 грама течности, дакле из 100 грама крушака на 70 грама сока.

У првих пет проба одредио сам само количину шећера и киселине, па сам нашао да су готово све подједнаке и да имају око 10% шећера и 0·8—0·13% киселине. У шестој проби сем шећера и киселине одредио сам још и количину пепела и танина. У шестој проби нашао сам:

Шећера	12%
Киселине	0·08%
Пепела , ...	0·231%
Танина	0·04%

Овај резултат врло је повољан.

Из више, раније извршених анализа страних крушака, излази да садрже:[1]

Шећера 6·58 до 11·52%.

Киселине 0·07 (а и трагова) до 0·58%

Пепела на 0·28%.

[1] Koenig Zusammensezuug der Weuschl. Nahrung nur Heulssmittet 1889 p. 772.

А при опитима Берендовим[2], које је у Хохенхајму извршио 1885 године, испитујући сок од крушака и јабука а и вино, које је сам из тога воћа направио, добијао је у више прилика из 100 кгр. крушака просечно 54·1 килограм сока. Шећера је просечно нашао 15·1%.

Наше такуше долазе дакле по количини главнога састојка шећера, у ред најбољих крушака и могу имати најразноврснију примену. Добре су за јело овакве као што су, биће добре и за кување пекмеза, за сушење, за справљање воћнога пића и т. д.

Из другога одељења државне хемиске лабораторије. У Београду октобра 1889 год.

[2] Koenig Zusammensezung der Weuschl. Nahrungsuur Heuissmittel 1889 p. 987.

АНАЛИЗА

ЈЕДНЕ СРПСКЕ ЈАБУКОВАЧЕ ИЗ МАЧВЕ

ИЗВРШИО

Др. Марко Т. Леко

Уредник овога листа г. Милутин М. Савић добио је из Мачве једну флашу јабуковаче и изволео ми је послати да је аналишем.

У колико ми је познато код нас се још у врло малој мери и то само у неким крајевима, као у Мачви и ужичком округу узима воће за справљање вина, а без сумње материјала имамо толико много а и по квалитету таквога, да би ваљало производњи воћнога вина поклонити већу пажњу.

Истина послату ми јабуковачу не могу онако да похвалим, као што би то она заслуживала а то с тога, јер сам и овде имао на жалост да констатујем једну горку истину, од које патимо, а та је, да не поклањамо било из незнања, било из нехата, потребну пажњу у изради, неговању и чувању драгоцених производа, које нам наша добра земља даје Да се у овом случају није обратила нужна пажња и да се није избегавало све што би могло шкодљиво утицати на квалитет производа, закључио сам отуда, што ми је проба за анализу послата у флаши запушеној «*кочањиком*». Кочањика као врло порозан материјал, био је кроз и кроз од јабуковаче влажан и околности биле су томе врло повољне за стварање сирћета. Држим да је и то један узрок што се послата јабуковача док је до лабораторије стигла, «преврнула»!

Била је доста мутна, врло кисела а мириса пријатног. Да се неби и даље мењала, одмах чим сам је примио, одредио сам јој количину киселине и нашао сам да има свега 0·87%, од те беше испарљиве (сирћетне киселине) 0·402%, дакле јабучне киселине имало је 0·468% а то је нормална количина киселине, која се у јабуковачама налази.

Даље има:

Алкохола	7·5%	по запремини
или по тежини	6%	
Екстракта	1·81	
Пепела	0·4235%	
Спец. теж. на 15 ц. . .	0.9965.	

ЗАПИСНИК СЕДНИЦА

управног одбора „Српског Пољопривредног Друштва".

Двадесет трећа седница држана 31. Августа 1889 год.

Били су: потпредседник г. Свет. Милојевић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници г. г. Анта Крагујевић, Мил. Савић, Коста Ђорђевић, П. Тодоровић, Ал. Љ. Поповић, А. Живановић, Д. М. Спасић.

Бележио секретар Спасић

Бр. 230. Секретар реферише, поводом питања о растурању крунача Експелзиор, да је Друштву дошло до знања, да многи купци крунача, махом трговци из села, препродају круначе, које од Друштва купују по много скупљу цену пољопривредницима. Усљед тога Одбор одлучи, да се обзнани преко дневних политичких листова цена крунача, да се учини апел на учитеље и свештенике да обавесте пољопривреднике да поручују круначе непосредно од Друштва или преко његових подружина или преко среске и општинске власти, а да новац унапред шаљу с тачном адресом, како би олакшао посао и Друштву и полицијским властима и поштама, преко којих је досад наплата вршена.

Бр. 231. Прочита се акт управе Кола јахача «Књаз Михаило у Шапцу, којим извештава Друштво, да ће утакмице са домаћим коњима, које приређује коло јахача ове јесени бити у место 4. 17 Септембра, и моли Друштво за благонаклону пажњу.

Одбор вољан да и овом приликом покаже колико цени рад кола јахача и помогне га у његовом задатку колико му је год могуће према средствима којима располаже, одлучи: 1. Да се умоли почасни члан Друштва г. Милосав Куртовић, да заступа Друштво на утакмицама, које приређује Коло јахача 17. ид. м.

2. Да се да 60 динара у злату као награда Српског Пољопривредног Друштва за најбољег сељачког пастува 4—5 год. старог.

Бр. 232. Прочита се молба г. Благ. Лештарића из Врела, да му Друштво набави неке справе и да му их да на почек. — Пошто је Одбор раније решио, да се за сад никоме справе не дају на почек, то није могао ни по молби г. Лештарића донети повољно решење.

Бр. 233. Прочита се акт Подружине у Ваљеву којим јавља о избору нове управе пуна наде, да ће јој и рад у будуће бити живљи и успешнији. Одбор с радошћу прими к знању саопћења подружине.

Бр, 234. Прочита се акт Господ. Министра Народне Привреде, којим изјављује да се слаже са планом за растурање савршенијих пољопривредних, справа које му је Друштво на његов захтев поднело. Налаже, да се похита са разрадом детаља према поднетом му главном плану и обећава му потребну потпору за извршење — остварење плана. — Одбор прими ово к знању и одлучи: да се акт г. Министра саопшти секцијама, а да се умоле чланови ужег забора за разраду овог питања г.г. Свет. Милојевић, П. Тодоровић Вучко Богдановић и Д. Спасић да и даље раде на разради овог питања.

Двадесет четврта седница држана 27. Септембра 1889 год.

Били су: г. г. подпресед. Свет. Милојевић, Милутин Савић, чланови: Анта Крагујевић, Коста Ђорђевић, Јаков Марковић, Д-р Драгиша Ђурић, Аца Живановић, благајник Вучко Богдановић и Паја Тодоровић.

За секретара бележио члан друштва Д. Буринчић.

Бр. 235. Благајник чита реферат о стању дуга и односа друдруштвеног са Шликовом фабриком из Пеште, од које је друштво набављало справе за време пр. Управе у години 1887-ој, и износи споразум председништва друштвеног са заступником и адвокатом Шилером односно дуговања друштвеног, па моли да Одбор прими овај рефсрат к знању и усваја се споразум иредседништва са заступником Шликовим. У исто време овлашћује се председништво, да одреди и опуномоћи заступника који ће дефинитивно свршити ствар са заступником Шликовим.

Бр. 236. Влагајник подноси на одобрење издатак председништва за положени венац на гробу друштв. редов. члана Светислава Стојановића умрлог у Краљеву у 2 дан.

Одбор одобрава издатак у 2 динара за положени венац на гробу друштв. члана Свет. Стојановића

Бр. 237, Прочита се писмо Мин. нар. Привр о томе да долазе у Србију око 1200 породица, близу 6000 душа Срба из Црне Горе, који беже отуда гоњени глађу, па позива Друштво да оно припомогне колико и чиме може до се олакша стање ових јадника.

Решено да се одговори г. Министру, да Друштво материјалним средствима непосредно неможе досељеницима помоћи, пошто су и друштвена средсдва врло мала, али посредно вољно је да у сваком погледу припомогне да се олакша бедно стање ових пећеника.

Двадесет пета седница држана 5. Октобра 1889. године.

Били су: потпредседник г. Свет. Милојевић. благајник г. В. С. Богдановић, одборници г.г. Милутин Савић, Коста Ђорђевић, Алек. Живановић, Душ. М. Спасић.

Бележио секретар Спасић.

Бр. 238. Потпредседник г. Милојевић саопштава, да прећашња управа још није предала све рачуне и ако је, као што је Одбору познато, много пута позивана да их преда. На како се приближује Главни Збор, који је лањске године решио да се одговорни чланови прећашње управе судским путем принуде да положе рачуне, и коме треба поднети извештај шта је по томе урађено, — то позива Одбор да реши, шта да се по овоме предузме. Одбор одлучи: да г.г. потпредседник и благајник друштени оду код Г. Мин. Народне Привреде да га умоле, да нареди свом чиновнику а прећ. друштвеном благајнику г. Мил. Миловановићу да рачуне положи Друштву. Не успели се на тај начин, онда да се неодложно туже суду одговорни чланови прећ. друштвене управе.

Бр- 239. Пошто се према чл. 30 друштвених правила има држати Главни Збор друштвени сваке године месеца Новембра, то Одбор одлучи: да се Главни Збор за ову годину држи 12. Новембра.

Бр. 240. Прочита се молба Дружине ђака београдске учитељске школе, да им друштво поклони по један примерак од свију досадашњих друштвених издања а да јој се Тежак и у будуће шаље. Одбор с обзиром на то, да је више пута Друштво поклањало разним ђачким дружинама своја издања, па су махом с престанком дружина пропадале и дружинске књижице, а по обновљењу дружине тражена су понова друштвена издања, — одлучи:

1. Тежак да се бесплатно шаље дружини ђака учитељ. школе.

2. Друштвена издања не могу јој се поклонити, већ јој препоручити да упути своје чланове на употребу књижице учитељске школе, која има сва друштвена издања.

Бр 241. Прочита се молба управника друштвеног добра у Шапцу, којом тражи:

1. Да му се не крњи право на проценат од прихода за продате воћне саднице са друштвеног добра, јер он на то има право по уговору, закљученом између њега и Друштва; на према томе да му се призна и исплати и проценат из прошле године у суми 61·40 дин., који му је друштво било оспорило противно уговору.

2. Да се извиди и изведе на чисто зашто му је укинуто 60 динара годишње на огрев, кад је и то пређе имао. —

За решење управникове тражбе процента, одбор је узео у об зир сљедеће:

1. Да му је проценат у прош. години оспорен због тога, што је главни збор донео био одлуку, да се управнику добра издаје 15% тантјеме од чистог прихода са целокупног добра;

2. Да управник добра има уговором стечено право на проценат од прихода за воћне саднице, и да му се то право не може одузети, пре док му се не би накнадило другим начином;

3. Да се тантјема није могла издати у прошлој години, а неће моћи ни у овој, јер добро још не даје чист приход.

И према томе, а и по предлогу ужег одбора за управу друштвеног добра, — решено је:

Да се призна управнику добра проценат од продатих воћних садница, како за прошлу тако и за ову годину. А доцније кад буде изглед на већи приход, па према томе и на тантјему, може се проценат изоставити а усвојити тантјема.

Што се тиче додатка на огрев; одбор не налази да се о њему може сада доносити одлука, јер је по свој прилици, та сума, још у ранијим годинама спојена са систематичном платом управниковом.

Двадесет шеста седница држана 30. Октобра 1889. године.

Били су: потпредседник г. Свет. Милојевић, благајник г. В. С. Богдановић, одборници г.г. Мата Јовановић, Милутин Савић, К. Ђорђевић, Паја Тодоровић Јаков А. Марковић, А. Живановић Д. М. Спасић. Господ. М. Миљковић ред. члан.

Бележно секретар Спасић.

Бр. 238. Прочита се закључак заједничке седнице свију секција друштвених од 25. и 28. ов. м. за какве би напретке у пољској привреди требало расписати награде на основу чл. 2 тач. 4. друштвених правила а према постојећем пропису о томе. Секције предлажу да се распишу награде и то:

1. *«За правилну употребу прашача и загртача при гајењу кукуруза, у свези са дубљим орањем и правилним ђубрењем земље где је то потребно.»*

Територија за то да буде срезови: јасенички (окр. смедерев.) лепенички (окр. крагујев.), белички (окр. јагодински), параћински (окр. ћуприј.) и моравски (окр. алексинач.).

Сума награде за овај успех да буде 150 динара.

2. *«За рационалнију употребу и прераду млека* и то:

Прва награда од 200 динара, *»за стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији, но што је садањи тврди сир, и који ће поред тога да буде трајашан и подесан за пренос»*. Територија окр. крушевачки, чачански и ужички.

Друга награди од 100 динара *«за производњу доброг сира качкавља»*, а у територији окр. пиротског и врањског.

3, *«За добру и угодну стају за десет грла говеда с подесним унутрашњим размештајем»*. Територија окр. ужички. Сума награде 300 динара.

4. *«За правилно подигнут воћњак од једне или више врста воћака, с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница, даље на правилност растојања воћака начин засађивања и негу, а на простору најмање од ½ ектара.*

Територија окрузи подрински, ваљевски и шабачки.

Сума награде 250 динара.

5. *„За виноград засађен америчком лозом и окаламљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена“.*

Територија срез крајински окр. крајинског.

Сума награде 200 динара.

6. *„За правилно засејано и однеговано детелиште (где се разуме и луцерка) на површини најмање од 1. ектара“*

Територија окр. црноречки и књажевачки.

Сума награде 100 динара.

7. *»За извршену комасацију имања у величини најмање 10 ектара, на коме је уведен систематски усевски ред од најмање 4 усева, без угара а сејањем које шиљне биљке, или с правилном употребом угара“.*

Територија окр. пожаревачки а нарочито Стиг, а сума награде 300 динара.

8. *„Ко изведе у расаднику 5000 двогодих борића црних или белих на песковитом земљишту у срезу рамском или голубачком окр. пожаревачком, за засађивање пескова“ — наградиће се са 300 динара.*

9. *„Ко на ма којој брдској страни, удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара, у срезу и округу нишком подигне 1 ектар велики сад из семена — вештачким сејањем — и то мешан најпаче беликом, јавором и јасењем, — наградиће се са 250 динара.*

Према овоме сума свију награда износи 2150 динара, а како је правилима предвиђена сума у једној години најмање 1000 динара, то су секције мишљења да се 600 дин. сматра као награда за 1889 год.; 1000 дин. као награда за 1890 год.; а остатак на рачун 1891 године. —

Одбор у свему усвоји предлог секције и одлучи, да се награде ове објаве о овогодишњем Главном Збору Друштва.

Бр. 244. Прочита се предлог секција, која лица треба изабрати за друштвене редовне чланове. Секције предлажу за *ратар. секцију* г.г. Мику Спасојевића економа из Муселина, Вићу Поповића свешт. из Јежевице, Димитр. Катића земљоделца из Црквенца, Вићентија Матића свршт. пит. ратарнице и председника подружине у Мионици; за *сточарску секцију* г г. Мику Спасојевића из Мусулине и Петра Дамњановића пчелара из Смедерева; за *шумарску секцију* г. Радисава Митровића свршт. шумара из Б. Баште; за *технолошку секцију* г.г. Косту Главинића проф. Вел. Школе и Борисава Тодоровића проф, беогр. учитељ. школе; за *секцију за устачове и законодавство* г. Александра Борисављевића секретара мин. народ. привреде.

Одбор усвоји предлог секција и одлучи, да се именована господа предложе Глав. Збору за редовне чланове.

Бр. 245. Приступи се избору поука за популарну Друштвену библиотеку, за које би требало расписати стечај. И по прочитању поука које су секције предложиле, одбор одлучи:

1. Да се распише стечај за израду ових поука: а) *«Поука о употреби прашача и загртача при гајењу кукуруза“*; б) *„Гајење биљака за исхрану стоке“*. в) *„Поука о берби грожђа и прављењу вина* (белог црног и комињака), *са упутством у набавци и руковању справа за то»*; г) *„Поука о преради млека“*; д) *„О удруженима за производњу и набавку справа, стоке и других пољопривредних потреба“.*

2, Све ове поуке морају бити удешене за потребу пољопривредника у Краљевини Србији, написане популарно, са што више слика (сем оно под д). рад објашњења слога. Цене семена, справа о којима се буде говорило, морају бити неизоставно наведене и тачне. Само поука под б) сме бити пространа до 4 печатана табака, а све остало не смеју бити веће од 3 печат. таб. мале осмине.

3. Свака поука а) — д) наградиће се са по 100 динара од печатаног табака и то само први најбољи рад. Награђене поуке прелазе у сопственост друштвену и друштво ће их печатати под потписом писца. Ненаграђени радови вратиће се ауторима.

4. Рок за предају радова је: за рад под а) до 20. марта за рад поа б) до 1. маја, за рад под в) до 1. јуна, за рад под г) до 1. новембра и за рад под д) до конца децембра идуће 1890 године.

5. Пошиљка и оцена свију поука да се изврши по уобичајеној практици за књижевне радове добивене путем стечаја.

Бр. 246. Благајник чита реферат поравнања, које је учинило друштв. председништво са заступником семенара г. Маутнера из Пеште који гласи:

Још у прошлој години поднесен је управном Одбору извештај о дуговању Друштва семенару Маутнеру из Б. Пеште. Извештајем тим констатовано је:

1. Да Маутнер потражује од Друштва још 1155·45 фонината.

2. Да у ту суму улази и 830·— форин. као вредност набављеног семена од арпацика, која му је сума оспорена због тога, што семе није ваљало.

И на основу тога Друштво је известило г. Милана Мостића адвоката као заступника Маутнеревог, да оно признаје Маутнеру, од целог споменутог његовог потраживања. 325·45 форин.; а остатак у 830 фор. оспорава му до коначне расправе спорног питања о набављеном семену од арпацика. —

То је било у Мају пр. год. И на томе је та ствар застала. Као што је Одбору познато, Маутнер је у овој години покушавао преко Аустро-Угарског конзула, да наплати од Друштва ово своје потраживање, но није успео да то постигне ни тим путем. А пре једно 2 месеца и г. Мостић је усмено потраживао од потписатога благајника да му плати суму, по тражењу његова властодавца.

Па кад никако није могаа посредно да изведе на чисто ствар свога потраживања, Маутнер је изаслао и нарочитог свог пуномоћника из Пеште г. Самуила Лихтенфелда.

Да би се избегла могућа непријатност по Друштво, кад би ова ствар дошла пред суд, да је он регулише и пресуђује, а и да би се једном она на леп начин прекинула и довела у ред, — потписати је ступио у преговоре с овим Маутнеровим заступником; па је у споразуму с г. потпредседником и секретаром Друштва, и поравнао се с њим на овај начин:

1. Да Друштво плати Маутнеру, на име свега његовог потраживања, које износи 1155·45 форин. свега 700 фонината; и

2. Да му од ове суме изда сад одмах 300 фонината, а остатак у 400 фор. да му плати у року до 1. Марта идуће године без интереса.

На тај ће начин Друштво измирити семенара Маутнера у његовом потраживању а у једно бити у стању, да из суме одбивене од Маутнеровог потражива у 455 фор., врати новац оним купцима арпацика, који су то тражили и који се новац — у суми 1007 дин. — још води као депонован на име тога.

Одбор једногласно усвоји у свему споразум изнесен у овом реферату.

Бр. 247. Пошто је се приближило време у коме према правилима треба држати Главни Збор, то Одбор одлучи, да се Главни Годишњи Збор за ову годину држи на дан 19. Новембра.

Бр. 248. Председник саопштава, да је рачунска година друштвена самим правилима друштвеним регулисана да се слаже са држав. рачун. годином. Па како је сад Народ. Скупштина усвојила предлог владе, да се рачун. година почиње и свршава кад и календарска, то налази да би и Друштво требало у том погледу да измени своја правила, како би се друштвена рачун. година слагала са државном. Сем тога ако се то усвоји треба решити да ли да се месеци Новембар и Децембар ове године споје са овом или са 1890. рач. годином.

Одбор уважи разлоге г. председника о измени друштв. правила у колико се односе на регулисање рачун. године и одлучи:

1. Да председништво спреми за Главни Збор предлог о потребној измени правила: и

2. Месеци Новембар и Децембар 1889. год. да се споје са 1890. рачун. годином;

8. Пројект буџета за ид. рач. годину да спреме за одбор. седницу г г. потпред. Свет. Милојевић. благајник В. С. Богдановић и одборник А. Живановић.

Бр. 249. Одбор овласти председништво друштено, да у договору са уредником календара за 1890. одреди цену календару, према томе колико буде он коштао Друштво.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Одговор на питање г. Крсте Николајевића.

Крста Николајевић, адвокат из Пожаревца, упутио је Српском Пољопривредном Друштву, односно уредништву „Тежака,“ следеће писмо:

„Ја имам из мојих винограда врло добрих вина, и са лепим мирисом, права малага, токајер или како се може рећи. Ама кад му прође, 3, 4 — 5 година почну да се киселе и ускисну као сирће. Предлагана ми разна средства за поправку, нешто сам и пробо чиними се, али фајде није било. Молим ја ми се каже?

Шта ми ваља радити да поправим неко већ накисело вино и шта ми ваља радим да она, што још нису накисела, до тога не дођу“?....

У ова два питања, које је доставио г. Николајевић, обухваћена је, да се тако изразимо, целокупна и хигијена и терапија вина; а да се на њи тачно одговори, ваљало би изложити целокупну науку о рационалној производњи и нези вина, почињући од бербе винограда па до оног времена кад је вино *потпуно зрело* и за потрошњу готово.

Задржавајући право, да у засебној расправи изложимо потанко све узроке кварења вина и докажемо мере, које ваља употребити да се том кварењу на пут стане, ми ћемо, за сада, одговорити у кратко г. Николајевићу: шта му треба чинити, да своја вина, која су још здрава а склона су, како вели, да цикну сачува и да она, која су већ накисела и цикла, по могућству поправи и од даљег кварења сачува....

Као год што је у људској медицини главно то, да се пронађу узроци који какву болест производе и да се сазнају све оне погодбе над којима ти узроци дејствују, па је онда лечење болести лака ствар, тако је исто овде главно сазнати узроке, који промене у вину производе, и оне погодбе, под којима те промене штетно на доброту вина дејствују, па ће нам онда лако бити извести шта треба чинити да се здрава вина не покваре, а и већ болесна по могућству поправе или барем даљем кварењу на пут стане.

Науком је несумњиво доказано, да се све промене, које се дешавају у вину, од почетка врења шире па све донде док вино потпуно не дозре за потрошњу, имају скоро искључиво приписати извесним сићаним *биљним организмима* који, живећи у вину, као паразити, својим физиолошким процесом те промене производе.

Ових сићаних биљних организама, који се само под микроскопом могу видети, има више врста. Кад њихови заметци (споре), којих у ваздуху увек има, дођу у вино, они се, под повољним за њих приликама, у вину развијају, хране, расту, плоде и својим животним процесом производе по доброту вина корисне или штетне промене. Једна врста тих ситних биљних организама, тако зване Sacharomyces, производе у шире врење и својим животним процесом из шећера шире стварају алкохол и тиме управо чине од грожђаног сока вино: друга врста, на пример, тако звана Micodèrma vini, (или опште познати „вински цвет“), живи у вину на рачун његовог од горе споменуте врсте створеног алкохола, јер од алкохола живи и претвара га у воду и угљени диоксид (угљену киселину); трећа врста, о којој је управо у овом даном случају реч, Bacteria aceti, дошавши у вино, под повољним погодбама да њен развитак, претвара алкохол у сирћетну киселину и воду, те вино због тога почиње да кисне или цикне и добије сирћетни мирис, а ако се пусти да се процес до краја изврши вино укисне са свим и претвори се у сирће.

Кад је наука једном у томе успела да несумњиво докаже узрок разним болестима винским, лако је показати све оне мере,

које треба употребити да се вино здраво одржи, ако је већ почело бивати бплесно, да се напредовању болести у самом зачетку њеном на пут стане.

Рђав подрум, нечистоћа у њему и у судовима покрај иначе непажљивог поступања у неговању вина поглавито чине, да се створе повољне погодбе за развијање оних штетних организама, који нам вино на разне начине укваре па и укиселе. Чистоћа свуда и у свему најбоља је презерватива против свију винских болести.

Да се вино здраво одржи треба да буде смештено у добром, здравом, сувом подруму, у коме је температура како зими тако и лети једна иста; подрум треба да буде тако удешен да лако може проветравати и у чистоти одржавати да се плесан не улеже; бурад треба да буду увек чиста како изнутра тако и споља као и подлоге на којима су бурад намештена и све посуђе, које се у подруму и при раду с вином употребљава; вино треба уредно сваке године барем три пута претакати у чисту и здраву бурад; бурад с вином треба да буду *увек савршено пуна*, с тога их треба барем сваке недеље доливати и допуњавати, јер чим су мало одпражњена, нахвата се на површини „цвет" и узроци кварењу већ су ту; вратьеви, са којима бурад треба да буду увек добро затворена, треба да буду од чистог и здравог дрвета и да буду довољно дугачки да увек до течности достижу . . .

Ако се овако пажљиво буде с вином поступало избећи ћемо да се изроди кварења у њему улегу. Ако су пак узроци кварења већ ту и залегли се, као што је случај код г. Николајевића, *онда треба те узроке најпре одклонити и уништити па за тим избегавати да се по нова не појаве.*

Заслуга је великог савременог француског научењака, *Пастер-а*, који је узроке винским болестима и пронашао и у своме епохалном делу *Etudes sur le vin* изложио, што је доказао, да сви ти биљни организми, који болести код вина изазивају, не могу да издрже топлоту од 60—65 ° С., већ, изложени тој температури, угину. *Изложити вино, које се почело у оште да квари или да цикне, тој температури, или загрејати га на 60—65 С. неко кратко време, значи уништити узрок њековом кварењу у самој клици.* Небројеним покушајима и праксом доказало се ова температура не само да не утиче штетно на доброту вина, већ чини да се вино брже развија и дозрева

Загревање вина на 60—65 ° С, универзални је метод за конзервирање и очување вина од свих штетних утицаја и овај се метод, по његовом проналазачу, назвао *пастерисање вина*.

Има разних начина и апарата за пастерисање вина како у флашама, тако и у бурадима. За вино у флашама најпростије начин овај: у казан или оранију, на дну које простре се мало сламе, наслажу се флаше с вином и загрева на ватри; једна флаша напуњена вином остави се отворена и постави се у казан или оранију дупке и у њу се стави један мали термометар ради мерења температуре, и кад термометар у незагушеној флаши покаже 65 ° С., ватра се обустави и флаша у казану или оранији оставе се у тој температури 4. минута, па се ваде а друге на њихово место истој процедури стављају. За вино у бурадима најпростији је и најпрактичнији апарат *Росиньол-ов*, који се лако и код нас може направити. Овај Росиньол ов апарат за загревање вина састоји се из једног обичног казана за печење ракије, који се постави у своје ложиште („пећину") и напуњен водом; за овај казан направи се од бакра или дебелог лима његовој периферији одговарајући заклопац у облику левка од тепешке са дугачком цеви; овај заклопац, који с поља мора бити добро калајсан, учврсти се за казан а поврх овога, помоћу једног круга од каучука и стега са обртима, учврсти се периферија казана и заклопца одговарајуће буре, коме је једно дно, које ће на заклопац доћи, извађено. (Слика показује очигледно овај апарат.) На горњем данцету бурета, кроз пробушену рупу, учврсти се један термометар, који ће топлоту течности показивати. У стављено буре над левкастим заклопцем казана налије се вино, које хоћемо да загревамо. Топлом паром воде из казана загрева се левкасти заклопац и преноси топлоту на вино у буретy. Кад термометар покаже да је вино на 65 ° С. загрејано, остави се једно 5. минути у тој температури па се на славину а кроз каучукну цев истаче у чисто испрано буре, које је најпре сумпорено и чистим спиритусом исушено. Овај прости Росиньол ов апарат може за 10 сати рада, према димензијама казана, 50—100 хектолитара вина да пастеризира. И сам је апарат врло јевтин кад се већ има казан а и трошкови око овога посла незнатни су. —

А сад један практичан упут г. Николајевићу.

Г. Николајевић каже да има двојаких вина. Једна, која су још здрава или бар сада тако изгледају, а склопа су, вели, да цикну и друга, која су већ почела да се киселе. За прва биће г. Николајевићу из досада реченог јасно шта му треба радити да их здрава одржи, т. ј. *треба да их најпре пастеризира и узрок кварењу, ако већ постоји, уништи а после пажљиво да их негује;* за друга дајемо г. Николајевићу следећа упутства.

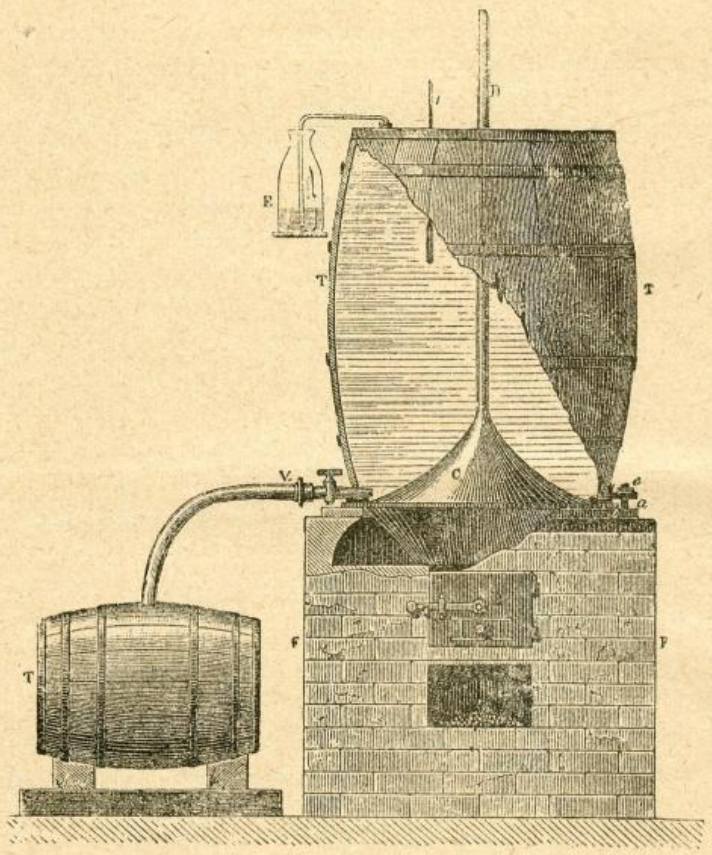

Ако су вина тек почела да цикну, а биће их можда и таквих, те им створена сирћетна киселина још не смета да се могу као добра вина потрошити, онда треба и њих само да пастеризира и да узроке даљег кварења уништи; ако су пак цикла у тој мери, да створена сирћетна киселина са винском киселином, која се у вину налазила даје вину сувише кисео укус, те су *због тога* непријатна за пиће, онда треба најпре да сувишну киселину неутралише, па после да вино процесу пастеризирања изложи.

Ниједним хемијским средством није могуће *сирћетну киселину* у вину неутрализирати, већ ако хоћемо, или морамо, да вино од непријатног сувише киселог укуса ослободимо, то морамо чинити на рачун винске киселине. Има више нешкодљивих хемијских средстава да се винска киселина неутралише, као, магнезија, угљено-кисели кали (поташа) угљено-кисели патрон (сода), неутрални вино-кисели кали и угљено кисели креч. Од свих ових средстава најбоља су *неутрални вино-кисели кали:* који, спајајући се у вину са винском киселином таложи се на

дугама буради као стреш, — и *угљено-кисели креч*, који има то преимућство што је много јевтинији. Обично је 80—100 грама угљено киселог креча довољно за 1 хектолитар вина да вино довољно ублажи. У осталом то се може пробом у малом најбоље изнаћи. Одговарајућа количина прашка прелије се са неколико литара вина, добро измеша и сасне у вино, које је пре тога оточено у чисто буре. Кроз 2—3 дана издвоји се из вина и сталожи вино-кисели креч и вино буде блажије.

Ово је кратак одговор на питање г. Крсте Николајевића, а ми ће мо се, као што смо напред казали, на ову ствар, о боболестима вина у опште, првом згодном приликом опширније вратити.

Љ. Н.

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXI ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР

у недељу *19. Новембра ове год. у 9 часова пре подне* у својој згради до министарства финансије.

Дневни ред према Друштвеним правилима овај је:

1. Подпредседник или његов заменик отвара збор;
2. Подноси се извештај о радњи управног одбор, у који улази и годишњи рачун о приходу и расхода заједно са извештајем контролора о прегледаном рачуну за прошлу годину;
3. Подносе се на решење писмени предлози Одбора, Подружина и појединих чланова, а за тим долазе предлози појединих чланова на самом збору;
4. Бирају се чланови управе према одредбама друштвених правила и то: председник, благајник и 6 одборника;
5. Бирају се два контролора за преглед рачуна, који имају најдаље за три месеца поднети извештај о прегледу рачуна управном одбору;
6. Подноси се предрачун прихода и расхода за идућу годину;
7. Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се г. г. чланови друштвени да изволе доћи на овај збор.

Збор овај јаван је.

Бр. 2.388 Из седнице управног одбора Српског Пољопривредног Друштва 30. октобра 1889 године у Београду.

Из Економије Топчидерске издаваће се од 1 Новембра воћне и украсне расаднице.

Ово се јавља ради знања.

„ЕКСЦЕЛЗИОР“

СПРАВА ЗА КРУЊЕЊЕ КУКУРУЗА.

Ова слика показује облик и начин употребе ове врло просте и због тога и тако ванредно јевтине справе за круњење кукуруза Састављена је из два дела од којих се један на какав појачи сандук заврти а други окреће; тим начином увате зупци кук. клип и провуку кроз машину окрунивши га тако, да **зрна сва до једног** падају у сандук а **чисте шепурине** изван сандука напоље. Њоме се како сув, тако и сиров као и разне дебљине кукуруз **врло лако**, са мало снаге може крунити.

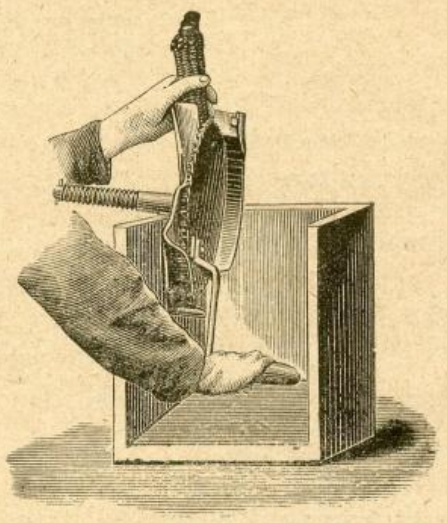

Тежина око 5 килограма
Окруни до 4 ектолитра на сат.

За Србију сада само 6 динара.

Ова **врло практична** справа може се добити у Србији само од Српског Пољопривредног Друштва. Комад 6 динара за готов новац.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ

КЊИГЕ

КОЈЕ СЕ МОГУ ДОБИТИ

код

СРПСКОГ „ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА“

	дин.	пр
„Све о пшеници“, од др. Радића	—	60
„Све о кукурузу“ од др. Радића	1	20
„Кромпир“ од др. Радића	1	20
„Основи коњарства“, од Л. Р. Јовановића	2	—
„Међународна ампелографска комисија и слике из винодеља талијанског“, од М. М. Савића	—	20
„Калемљење лозе“, од М. М. Савића (у тврдом повезу)	1	—
„Производња и употреба шума“, од А. Стојковића	—	60
„Наука о сточарству“, од † Љ. Ђелмаша	—	50
„Читанка за пољопривреднике“, од † Гаје Матића	—	50
„Белешке о познавању и употреби справа“, од Ж. Шокорца	—	20
„Неколико студија из акрикултуре“, од А. Спасића	1	—
„Јагодичасто воће“, од др. Медовића	—	15
„Гајење винове лозе на Рајни“, од Љ. Новаковића	—	20
„Гајење оваца“, од Св. Љ. Гавриловића	—	50
„О винским болестима“, од Н. Стојадиновића	—	20
„Тежак“ од ранији година по спуштеној цени		
„Календар српских пољопривредника“ за 1889 годину	—	80
„Календар српских пољопривредника“ од ранијих година по спуштеној цени		

Нема на продају „*Тежака*“ ових годин.: I, II, III, VI, IX и XIII (од 1883) године, од 1889 нема броја 2 и 7. Они који имају за продају „Тежака“ за означене године, нека изволе јавити Друштву, са ценом пошто би их продали

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за 1890 годину

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

готов је и разашиље се.

Садржај овога календара је веома обилат, занимљив и пун поуке. Од чланака, који се у њему штампају, и које су израдили наши одлични сарадници, поменућемо ове *Плодоред*; *Јечам* са привредног гледишта и његово гајење; *Бобица* болест на свињама и начин како да се та болест предупреди; *Подизање воћака*; *О рибарству*. Како земљорадник да гаји вино до продаје и т. д. Даље, у њему је много и разноврсних бележака и таблица, које су потребне свакој и варошкој и сељачкој кући.

Свештеницима обраћамо пажњу, да је календарски део овога календара израђен уз сарадњу једнога од најодличнијих наших свештеника, већега положаја, и да ће у њему наћи најтачније обележене недеље и *недељна јеванђеља и апостоле*.

Цена календару је 60 пара динарских, јер *Друштво, као добротворна установа, не тражи никакве добити*.

Према томе без ове књиге не би требало да остане ни једна српска кућа. С тога и молимо сву ону господу, која су и досада са пуно доброте и предусретљивости сваке године помагала Друштво у растурању његовог календара, а и друге пријатеље пољопривреде и њене књиге, да изволе похитати са наруџбинама за се и своју околину.

Поруке ваља адресовати: «*Српском Пољопривредном Друштву, Београд*». За писма под таквом адресом не плаћа се поштарина.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније

Садржина: Како се шумско питање у нас развијало. — Установа завода за живинарство. — Шљивици и гусенице у Посављу године 1889. — Анализе српских такуша. — Анализа српске јабуковаче из Мачве. — О пчеларству (наставак). — Мере за унапређење рибарства у Србији (наставак). — Земљорадња на светској изложби у Паризу године 1889. — **Белешке**: Бељење платна. — Свеже грожђе у зиму. — **Гласник:** Домаћа вина за двор. — Школе за домаћице. — **Записник седница управног одбора.** — **Јавна говорница.** — Позив на Главни збор «Српског Пољопривредног Друштва». — Огласи. — Књижевни огласи. — **Подлистак:** Земљорадничка криза у Француској и Америци.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 47. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 19. НОВЕМБРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

ИЗВЕШТАЈ
О
РАДУ СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА
ЗА ГОДИНУ 1889 ГОДИНУ

ПОДНЕТ XXI. ГЛАВНОМ ГОДИШЊЕМ ЗБОРУ 19. НОВЕМБРА 1889 ГОД.
У БЕОГРАДУ

Управни Одбор Српског Пољопривредног Друштва, на основу чл. 21. друштвених правила, има част поднети XXI. Главном годишњем збору извештај о раду друштвеном у 1889 години.

Целокупан рад друштвени могао би се по својој разноликости поделити у више група, ну у главноме он се ипак своди на рад:

I. Административно-практични;
II Књижевни; и
III. Финансијски.

На ове три групе подељен је и у овом извештају целокупан рад и стање друштва.

I. Рад административно-практични.

Није тајна ни за једног друштвеног члана, да је се рад друштвени од његовог постанка до данас сводио готово искључиво на радове административно-практичне. Колико је год друштво до сада постигло на остварењу свог циља на унапређењу наше пољске привреде, — постигло је поглавито овом врстом свога рада.

Па кад је од постанка друштва до ове године рад административно-практични заузимао прво место међ друштвеним радовима, природно је, да ни ове године није могао изгубити своју важност, да га управа друштвена ни ове године није могла подцењивати. На против, и ове године утрошен је највећи део радне снаге друштвене на радове ове врсте, али је њима и постигнут највећи успех, *успех какав* као што ће се ниже видити *није ни у једној години до сад постигнут.*

Да ли је управа друштвена грешила што је свој административно-практични рад у овој години развијала па ма и на штету књижевног рада, зборово је да рече. Одбор пак налази, да при садашњем уређењу и средствима друштвеним, према земаљским приликама и околностима, према уређењу и раду министарства народне привреде, ни у једном другом раду Друштво не би потпомогло унапређење наше пољске привреде онолико колико је у томе успело својим административно-практичним радом.

Одбор не мисли да ова своја тврђења доказује упоредним сравњењем успеха постигнутих у растурању семена и справа свију врста прошлих и ове године, али ипак сматра за потребно, да на првом месту у свом извештају изнесе овогодишњи успех постигнут на томе послу, — послу који ће се без сумње још кроз више година бројати у најглавније друштвене послове.

Набавка и растурање семена.

Управни одбор старао је се, да и ове године по могућству што више поради на одомаћивању корисних усева и биљака. Нарочито старао је се одбор да у народу растури што више семена корисних пићних биљака, чија је култура код нас још у повоју, јер је непобитна истина, да се увођењем сејања корисних пићних биљака удара чврст темељ нашем сточарству па и нашој земљорадњи.

При набавци семена одбор је тежио да потребу подмири по могућству из земље. Ну вазда је имао на уму, да не падне у грешку, да не оправданим потпомагањем домаће производње семена не убија одомаћавање дотичних усева и биљака. Ово нарочито важи за пићне биљке, јер се на жалост мора признати, да нашим произвођачима семена пићних биљака, нарочито луцерке, још није испало за руком да произведу семе, које би се могло мерити са семеном које је Друштво по нужди набављало са стране. Једино тиме Одбор и правда велику набавку семена са стране. Али надати је се, да ће се и наши произвођачи семена скорим усавршити у том послу, те ћемо и избећи набавку семена са стране, која је не само штетна за нас, већ и убија углед наше пољске привреде.

Све семе које је се могло набавити у земљи у доброј каквоћи, Друштво је набављало искључиво у земљи, а и од оног семена које је набављано махом са стране, набављано је у земљи у колико је се могло доброг наћи.

Тако је ове године *у земљи набављено семена од:*

1. Луцерке	817	кгр
2. Грахорице	100	«
3. Елде	10	«
4. Мухари	140	«
5. Багрена	27½	«
6. Гледичије	165	«.

и незнатна количина семена од поврћа.

Све остало семе, које је Друштво ове године растурило, набављено је са стране. Разуме се да је управа друштвена озбиљно водила рачуна о каквоћи и ценама набављеног семена и о солидности фирама од којих га је набављала, а може уверити збор да се ове године нико није пожалио нити изјавио Друштву своје незадовољство за набављено му семе. На против, свак је био задовољан са купљеним семеном и добивеним производом, а многи увераваху Друшто да је дотични усев код њих тако успео, да га је околина тако радо примила, да нема сумње да ће се за најкраће време са свим одомаћити.

Друштво је ове године растурило семена (домаћег и страног) и то:

1. Луцерке	2425	кгр.
2. Црвене детелине . . .	40	«
3. Граорице	137	«
4. Мухари	240	«
5. Елде	10	«
6. Сточне репе	113	«
7. Репе угарњаче	15	«
8. Кромпира	690	«
9. Кукуруза чинквантина .	111	«
10. Ливадских трава . . .	137	«
11. За парк «	55	«
12. Гледичије	165	«
13. Багрена	27½	«
14. Слачице	2	«
15. Печурака	5	«

18. Семена од разног поврћа у вредности за 350 динара.

Цифре ове најбоље показују колики је овогодишњи успех Друштва у растурању семена.

Ну управа се није задовољила самим успехом у растурању семена. Њена је већа брига била да препоручи семе оних усева, који су од релативно највеће вредности за нашег пољопривредника, и да их упути како да га сеју, гаје, збирају и чувају те да што већу корист имају. На ово је управа нарочито морала да обрати своју пажњу, јер је знала, да би сваки неуспех у гајењу извесног новог усева, врло рђаво утицао на околину и отежао одомаћавање дотичног усева ма како иначе да је он корисан.

Разуме се да је први услов за добар успех у овом погледу добро семе. С тога је и Друштво нарочиту пажњу обраћало на клицавост и чистоту семена, служећи се апаратом за клијање семена и справама за пречишћавање семена.

Нема сумње, да и цена семена има утицаја на брже или спорије одомаћавање дотичних препоручиваних усева. Зато је управа друштвена сматрала за своју дужност, да одреди могућу најнижу цену семену, јер и ако се не може похвалити материјалном јачином Друштва, она ипак држи, да Друштво не треба и несме да тражи добити на семену које препоручује и распродаје привредницима.

Сем семена које је Друштво продавало, оно је бесплатно раздало пољопривредницима (преко својих подружина и непосредно) до 20 кгр. семена од *силистријске метле*, које је, као што је познато из извештаја за прошлу годину, произведено у Топчидеру на друштвеном добру и друштвеној градини. Семе ово раздато је поглавито у пределима где се привредници баве грађењем метала и по уверавању њих самих, произвели су далеко бољи материјал но што су га дотле имали. Знатна количина овог семена раздата је и казненим заводима и војним гарнизонима — махом на њихову тражњу. —

На овом месту одбор сматра за своју пријатну дужност да извести Збор, да је редовни друштвени члан г. Ђорђе Окановић, економ у Смедереву, поклонио Друштву 140 кгр. семена од мухари и једну колекцију семена од диња које је произвео на своме имању. Одбор је у своје време у име Друштва изјавио г. Окановићу благодарност на овом лепом поклону, а и сад вели *хвала му!*

Исто тако и ове године послао је Друштву на поклон познати његов пријатељ и почасни члан г. Кирило, архимандрит Манастира Манасије, лепу збирку семена баштенских усева, нарочито добре сорте пасуља на чему нека му је *хвала!*

Набавка и растурање савршених пољопривредних справа и алата.

Колико је с једне стране важно завођење нових корисних усева и разумевање њихове културе, толико је с друге стране неодложна потреба за савршенијим пољопривредним справама и алатима, који олакшавају и ојевтињавају рад пољопривреднику. То је истина, коју не може нико спорити. Потребу ту увиђале су друштвене управе од самог постанка друштва и велики део своје пажње и свог рада вазда су поклањале том важном друштвеном послу, набавци и растурању савршених пољопривредних справа и алата.

Потреба за савршенијим справама била је позната и овогодишњој управи и она је се старала да је подмирује справама употребљивим, што простијим, солидно израђеним и што је могуће јевтинијим.

Одбор друштвени желео је, да и потребу у бољим справама и алатима подмирује у колико се може набавком из земље. Али при познатом стању те индустрије код нас није ни чудо, што је Друштво готово искључиво са стране набављало све справе. Међутим управа друштвена није пропустила да учини све што је могла у корист израде савршених пољопривредних справа у земљи.

Признати се мора, да је плуг прва и најпотребнија справа земљораднику, јер од њега у главноме зависи и цео даљи напредак земљорадње. И управа друштвена, користећи се ресултатом пробе плугова у Топчидеру, врло је радо стављала на расположење као мустру нашим ковачима оне плугове, који су се при поменутој проби показали као најбољи у раду и најпрактичнији за наше прилике. Међутим и ресултати те пробе показали су, да су најбољи они плугови, које је Друштво, уверено у њихову доброту, и пре пробе набављало и продавало нашим пољопривредницима. Исте те плугове и 1 загртач послало је и министарство народне привреде по предлогу Друштва државној фабрици у Крагујевцу, да се тамо проба са њиховом израдом. — Сем плугова министарство је по предлогу Друштва послало фабрици у Крагујевцу и још неке справе, које се код нас много траже и корисно употребљују, а за које се држи да би се могле у фабрици израђивати добро и врло јевтино. И управа друштвена нада се, да ће министарство настати

да се бар ове справе израђују у нашој фабрици, те да се избегне бар њихова набавка са стране, набавка бар онога, што и сами и сад можемо да производимо.

У овој години растурено је пољопривредних справа и алата и то:

1.	Плугова за орање обичних	14	ком.
2.	« обртача	1	«
3.	« подривача	1	«
4.	« загртача и прашача . . .	3	«
5.	Сечки (за ручну снагу и витао) . .	5	«
6.	Прекрупача	2	«
7.	Крунача «Ексцелзиор»	546	«
8.	« за грожђе	1	«
9.	Муљача (винских)	2	«
10.	Преса («)	2	«
11.	Цедница за јабуке	1	«
12.	Винских пумпи са целим прибором .	2	«
13.	Справа за запушавање флаша . .	1	«
14.	„ « закапслављање « . . .	1	«
15.	Ситнијих виноделских справа и алата	25	«
16.	Деспижолових маказа за калемљење лозе	10	«
17.	Маказа за стрижење оваца	29	«
18.	Воћарских алатака	154	«
19.	Бућкалица	1	«

Као што се из овог види, знатан је број растурених справа и алата у овој години, а из III. дела овог извештаја видиће се, да је ова година превазишла све досадашње по вредности набављених справа. Ну кад се узме у обзир, да је Друштво и ове године продавало справе само за готов новац, због свог слабог материјалног стања и још не пречишћених рачуна од ранијих година, — онда је лако веровати, да би и проходња справа, нарочито крупнијих, била ове године још већа, да је Друштво било у срећном положају да може давати справе и на отплату.

Али што није могло да буде до сад, биће идуће године.

Министарство Народне Привреде знајући од колике је важности за унапређење пољске привреде створити могућност нашем пољопривреднику, да за што краће време дође до што бољих и што јевтинијих справа које су му потребне а са најлакшим начином отплате, — упутило је Друштву то питање и позвало га да му предложи начин за његово извршење.

И управни одбор разрадив то питање у споразуму са секцијама, питање о растурању савршених справа у народу, поднео је г. Министру Народне Привреде своје мишљење које је исказано у овом писму:

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

Бр. 1546.

8 Јуна 1889 год. у Београду

Господину Министру Народне Привреде.

На акт Господина Министра од 22. апр. ов. г. ЗБр. 673. Друштво има на првом месту да изјави своје задовољство, што се помишља озбиљније радити на унапређењу наше занемарене пољске привреде. Оно је ваздa сматрало да је задатак министарства народне привреде и његов, да извесне границе један исти и да ће се он најбоље постићи ако у раду министарства и Друштва буде узајамности, јер само удруженим силама и узајамном помоћи моћи ће се учинити видан корак напретка у нашој пољској привреди.

Тако и поводом питања о растурању савршених пољопривредних справа, које је Господин Министар изволео упутити Друштву, оно налази, да као год што је важно и потребно дати могућност пољопривреднику да што брже дође до што боље и јевтиније справе најлакшим начином отплате, — још је важније доказати му потребу и изазвати што већу тражњу тих справа. Начини за ово друго јесу путни учитељи који би справе собом носили и на раду објашњавали њихове користи, јавна предавања, инструктивне изложбе итд. — све дакле начини, који су скопчани са великим тешкоћама, како у погледу материјалних жртава, тако и самих наставничких снага, и ту се најбоље оличава потреба узајамности рада Министарства и Друштва.

Усљед тога да би се рад на растурању справа могао правилно развијати како би се осигурао и успех, нужна су довољна материјална средства и радне снаге.

Друштву су недовољна његова досадашња средства да би могло рад овај самостално развити до жељеног напретка, као што је то и Господ. Министар изволео приметити у поменутом свом акту. У толико би теже то ишло по садашњим друштвеним средствима што оно има и иначе много да ради на не мање важним пословима, који захтевају сем пожртвовања трудбеника који их раде и многе материјалне жртве.

С те стране могло би само Министарство народне привреде много пре рад овај да развије у свом сопственом режи-у, у ком би случају ваздa могло да рачуна и на помоћ Срп. Пољопр. Друштва.

Ну рачунајући на изјављену вољу Господ. Министра, да са своје стране *помогне* рад на растурању савршених пољопривредних справа, друштво је уверено да би и оно дошло до жељеног ресултата, ако би се рад на растурању справа у главноме организовао овако:

I. Стоваришта, набавка и растурање справа.

1. Друштво би имало да оснује у Београду «главно стовариште справа.»

У томе стоваришту морао би увек бити довољан број свију справа, за које се по стручној оцени буде решило да су за наше прилике употребљиве и да их треба набављати и препоручивати.

2. Справе би се имале набављати по могућству првенствено у земљи, иначе са стране од оних фабриканата, који их буду понудили по најповољнијим условима, а у сравнењу са каквоћом справа.

3. У прво време справе би се издавале само из «главног стоваришта.» Ну како би се изазвала већа тражња машина напред поменутим а и непоменутим начинима, имала би се основати и «локална стоваришта» по унутрашњости. У прво време требали би сви државни економски заводи и јаче подружине друштвене да приме на своје руковање по једно таково «локално стовариште,» а кад се буде показала још већа потреба за локалним стоваришитима и увидила би се њихова корист, онда би дошло на ред оснивање оваквих стоваришта по свима окружним и иначе главнијим местима.

II. Цена, услови плаћања и подвоз справа.

1. Справе, које би се набављале, имале би се продавати по цени фактичког коштања, кад јој се дода један мали проценат на административне трошкове. Тиме би, при иначе повољним условима набавке справа, цене на нашој пијаце биле много ниже но што су данас, и искључила би се свака друга конкуренција, која би била на штету пољопривредника.

2. Како је оскудица у кредиту, једна од главних сметњи, што се савршене справе код нас мало купују, то би се морали *пољопривредници* кредитирати и справе би им се давале на отплату и то:

а. На јемство подружина срп. пољопр. друштва;

б. На заједничко јемство више њих, који се обвежу да ће један за све и сви за једног платити узете справе за заједничку употребу, ако општинска власт потврди, да су у стању да плате узете справе;

в. На лично јемство двојице, за које општин. власт потврди да су у стању и платити справе за које јемче;

г. На залогу државних артија од вредности и других артија од вредности признатих новчаних завода

У случајима под а. б и в. тражи се обвеза дужника, а да поред побројаних јемстава у сваком случају стоје узете справе, као залога до исплате.

Отплате пак имале би се вршити овако:

а. При поруџбини полагала би се $^1/_4$ куповне цене; остале $^3/_4$ плаћао би купац у току 12 месеци од дана поруџбине, дакле по $^1/_4$ свака 4 месеца;

б. Отплате би се имале полагати непосредно срп. пољопр. друштву, његовим подружинама, полицијској власти или нарочитим друштвеним повереницима.

Полицијским властима имало би се у том погледу наредити да отплате за рачун друштва примају и *одмах* их друштву шаљу. —

Справе на отплату давале би се само пољопривредницима, а никако онима који узимају справе само рад спекулације.

Но сем на отплату справе ће се продавати и за готов новац и то у неколико јевтиније т. ј. у колико се тиме умањавају административни трошкови.

3. Пошто би се справе продавале као што је речено под 1, по коштању, то подвоз имао би да падне на терет купаца. С тога у интересу саме ствари било би веома корисно, ако би се подвозна цена на железници за пољопривредне справе редуцирала или би се пољопр. справе са свим ослободиле наплате возарине на Срп. држ. Жељезници.

Ово је нарочито важно због крајева удаљених од воденог и жељезничког пута, који би имали да поднесу велики трошак и самим превозом справа са најближе жељезничке станице до свога места, — а у тима је баш и пољска привреда најзанемаренија те и помоћ најнужнија.

Ово је главни нацрт плана по коме друштво мисли да би требало радити на овом послу. Ну план овај, ако би се у начелу усвојио, имао би се детаљисати, прописати и утврдити књиговодство, обрасце, проценат админ. трошкова добити и т. д.

Према свему овоме, ако Господ. Министар налази, да би било најбоље да рад овај руководи друштво уз његову потпору, као што се друштво нада да би одговорило сваком очекивању колико од њега буде зависило, онда би било неопходно потребно, да Господ. Министар стави Друштву на расположење извесну суму новаца, која би била довољна да се рад овај отпочне, јер према изложеноме друштво не би могло одмах да дође до новаца за растурене справе, док би ипак морало имати новаца да може уредно одговарати својим обвезама према фабрикантима, да енергично ради на упознавању привредника са справама и што живље агитује за њихово растурање.

Зато Друштво моли Господ. Министра да га изволи известити слаже ли се с овим планом и колику би и какву помоћ пружио Друштву, ако би оно имало да ради на овом послу, а Друштво мисли, да ће му помоћ од 15 — 20 хиљада динара бити довољна.

Секретар,
Душ. М. Спасић

Подпредседник,
Свет. Милојевић.

Господин Министар одговорио је Друштву на горњи акт овако:

МИНИСТАРСТВО НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ

Бр. 1170.

8. Јула 1889 год. у Београду.

Српском Пољопривредном Друштву.

Усвајајући у начелу начин распростирања пољопривредних справа, који ми предлаже то Друштво извештајем својим од 16. Јуна ове године Бр. 1546, част ми је замолити га, да приступи изради осталога детаља, прописивању и утврђивању књиговођења, образаца, процената накнаде за административне трошкове и т. д. као што је то Друштво у поменутом извештају обећало.

Саглашавајући се, даље, и са тим да би најбоље било да овим радом руководи то Друштво, уз потпору Министарства, ја ћу наредити да се стави Друштву на расположење тражена новчана помоћ, чим му то буде потребно, како би оно могло одговарати својим обвезама према фабрикантима.

Нека друштво, према томе похита, како са израдом детаља, тако и са тим да од свију фабриканата, са којим стојим у вези и који израђују поједине врсте пољопривредних справа најбоље каквоће, потражи најниже цене нашему привреднику најпотребнијих справа, и остало што се односи на лакше извршење ове намере, како би се могло незадржано приступити набавци, чим се утврди целокупан план о овоме ширењу справа у народ и почасној и олакшаној отплати њиховој.

Министар
Народне привреде
Ст. Р. Поповић.

Према томе растурање савршених пољопривредних справа у народу остало је и даље на Друштву, с том разликом, што је друштву обећана и нарочито потпора за тај посао.

Уређењем стоваришта, као што је горе изнето, биће српском пољопривреднику много олакшана набавка потребних му справа, а то не може остати без утицаја на унапређење наше пољске привреде.

На друштву је дакле сад да се постара да српском пољопривреднику већ идуће године може давати

све потребне му справе на отплату и одбор не сумња да ће се то и извршити. —

Међутим управа друштвена не може да пропусти а да не помене, да је већ ове године посредовањем Друштва основало Министарство Народне Привреде депо виноделских справа и алата у Неготини и на тај начин дата там. виноделцима могућност, не само да се упознају са савршеним виноделским справама и њиховом правилном употребом, већ да их могу и одмах откупити. Корист оваковог једног завода очигледна је и неоспорна. —

Из досада наведеног види се у главноме овогодишњи рад друштвени на растурању семена и справа. —

Ну Управни Одбор није се могао ограничити само на то. Где год је се указала прилика и потреба, а било је могућности, Одбор је се старао да свестрано дејствује на унапређење наше пољске привреде.

Тако је Одбор на изјављену жељу неких пољопривредника да опробају **гајење меља** код нас, известио о томе Министарство Народне Привреде, које је већ било и само решило и наредило да се гајење меља заведе у Топчидеру. На основу тога Министарство је поклонило Друштву хиљаду садница сацког меља, који је непосредно и преко своје подружине у Прњиловици раздан пољопривредницима у срезу Моравском окр. алексиначког са потребним упутством о засађивању меља и његовом гајењу прве године. Мељ овај је и засађен и Друштво не сумња да ће мељ у овом пределу не само успевати, но и одомаћити се и постати јак извор за благостање тамошњих пољопривредника. Ну како се прави ресултат о успевању меља и не може видити прве године, то ће Друштво о томе водити рачуна и у своје време поднети о томе извештај, — а рачунајући и у будуће на потпору министарства неће пропустити да поради да се мељ и у другим крајевима отаџбине почне гајити, свуда, где би могао да успева и да се гајење његово рентира. —

Растурање благородног воћа у народу такође је посао који заслужује пажњу. Па и ако Друштво ове године није могло у већим количинама да издаје благородно воће из расадника свога добра код Шапца, јер га није било одраслог, (види извештај о раду на друштвеном добру) оно је посредовало у набавци из Топчидера и са стране, са стране пак само признатих добрих сората.

Ну и разашиљањем *калем-гранчица* од признатих сората благородног воћа Друштво је гледало да утиче на унапређење домаћег воћарства. Калем-гранчице нарочито су многе разаслате на захтев друштвених подружина и школа.

Њих је Друштво набављало махом из Топчидера и од појединих својих пријатеља, који су му вазда излазили на сусрет с највећом готовошћу да и са своје стране допринесу унапређењу нашег воћарства, те привредне гране, која по климатском положају наше земље треба и мора да постане јака основица народног благостања, — на чему нека им је хвала! —

Па ни саме материјалне жртве Друштво није жалило, где му је се указала прилике да учини помоћ у циљу унапређења нашег воћарства. Тако је ученицима школе липовачке (у окр. алексиначком) који су се одликовали у калемљењу и њиховом вредном учитељу г. Ст. Димитријевићу, који их је научио калемити и трудио се да им тај посао омили, поклонило Друштво воћарских алатака за калемљење у вредности 50 динара. Усталашност какву је ове године показао г. Димитријевић на овом послу, облагородив са својим малим ученицима око 2000 дивљака, заслужује не само малене материјалне награде, коју је Друштво било у стању да учини, већ да му се тај рад и на збору призна и каже му се: *хвала ти вредни учитељу*!

По овој грани Друштво је чинило још неке помоћи, што ће се боље видети из дела извештаја који говори о раду подружина. —

Управни Одбор вољан да потпомогне и **унапређење нашег коњарства** колико се више може према средствима којима је располагао, поклонио је велику пажњу патриотском удружењу за побољшање домаћег коњарства *«колу јахача Књаз Михаило»* у Шапцу. И приликом утакмица које је пролетос (о св. тројицама) приредило коло јахача, управни Одбор послао је своје изасланике на те утакмице, који су не само поднели Друштву извештај о овим утакмицама и стању коњарства у томе крају наше отаџбине, но су и самом колу показали са колико му збиље Друштво излази на сусрет.

По њима је Одбор послао и награду друштвену у 100 дин. у злату, намењену оном земљораднику, који на изложби ждребади буде имао најбоље одгајено женско двогодо оме, које је сам одгајио.

Исто тако и приликом утакмица које је приредило коло јахача месеца Септембра ове године у Шапцу, Управни Одбор издао је као награду Српског Пољопривредног Друштва 60 дин. у злату, и намењено је оном земљораднику који на изложби пастува буде имао најбољег пастува 4—5 год. старог а кога је сам одгајио. На ове утакмице Управни Одбор није слао из своје средине нарочите изасланике, него је умолио друштвеног почасног члана Г. Милосава Куртовића да заступа Друштво као његов изасланик, чега је се г. Куртовић радо примио и поднео Друштву извештај, на чему му Одбор и овом приликом благодари.

Што је Одбор дајући награде од стране Друштва условљавао, да те награде може добити само земљорадник, руководило га је уверење, да ће се наше коњарство само тако подићи, ако се одгајивање добрих коња не буде ограничило само на незнатан број љубитеља коња по варошима, него ако се одгајивањем добрих коња буду бавили и земљорадници који иоле имају услова за то. С тога је дакле и Одбор хтео да награди искључиво земљораднике који су показали највећи напредак у одгајивању коња. Друштво је учинило услугу колу јахача и тиме што је набавило *снагомер* (систем Бургов) и ставило га на расположење колу јахача приликом утакмице у теглењу. —

На позив Гаавног Одбора за **париску изложбу** да му Друштво помогне у прикупљању предмета за изложбу Управни Ообор желео је, да у томе помогне Главном Одбору колико се год боље може. Он чак није жалио ни материјалних жртава само да у томе постигне што бољи ресултат. На основу тога Друштво је се обратило својим Подружинама и пријатељима да прикупе и пошљу му одабране производе и за најбоље одредило и награде од стране Друштва, као што је о томе извештен збор у извештају за пр.

годину. Али је при свем том врло мали број производа послат Друштву тако, да су примљени производи били без конкуренције, те према томе су одмах послати Одбору за Париску изложбу. Ово се објашњава тиме, што су готово сви Друштвени Чланови и пријатељи у унутрашњости били по пододборима за Париску изложбу. те прикупљене производе слали непосредно Главном изложбеном Одбору.

Само Друштво пак изложило је производе са свога добра код Шапца и своја књижевна издања па је одликовано и то за производе са добра златном а за свој угледни рад и књижевна издања такође златном медаљом. На овом месту Одбор сматра за дужност да напомене да је ово већ друга награда на светским изложбама коју добија друштвено добро.

Друштво је ове године добило позив на учествовање **на изложби** коју је приредило Славонско-Хрватско пољопривредно Друштво у **Осеку**. Ну Друштво није могло учествовати на овој изложби, већ је само преко друштвеног органа известило наше пољопривреднике о држању Осечке изложбе. Сем тога послат је један члан одбора да према позиву изложбеног Одбора званично присуствује отварању изложбе и проучи шумарски одсек изложбе и о њему поднесе Друштву извештај. —

Друштво је ове године добило извесну количину семена од **памука** од Мин. Народне Привреде, које је раздало својим подружинама и пријатељима по разним крајевима отаџбине заједно с упутством о сејању и нези, а у намери да дође до података о његовом успевању код нас Ну семе је доста доцкан примљено, тако да је и са сејањем мало закашњено. И Друштво је са више страна добило ресултате гајења ове биљке, из којих се види, да би при благовременом сејању а на оваковој години као што је ова била, памук доста добро успевао код нас. Ну разуме се, да ти податци нису довољни да би се могао донети закључак о рентабилитету. Али, по сазнању, Министарство привреде наредило је што треба, да се на државним добрима дође и до тих података. —

Рад Друштва на припремању свега што треба, да се што повољније реше питања рад којих је сазван месеца Фебруара **збор винара и виноделаца** у Нишу, — заслужује нарочитог помена. На овај посао покренули су Друштво сазивач овога збора и Министарство Народне Привреде, који су позвали Друштво да са своје стране помогне ову ствар. И Друштво је у више заједничких седница свију својих секција донело закључке односно предлоге са којима да изађе пред збор винара и виноделаца, а на име: о организацији рада и капитала; о законским и осталим мерама потребним за осигурање и промет виноделских производа; о виноделској настави; о избору врсти лозе које да садимо; о подели утрина и чука у циљу засађивања виновом лозом. Нарочито се помињу угледна правила за оснивање виноделских задруга, које је Друштво предложило збору. Сви ови друштвени предлози и закључци, које је и збор винара и виноделаца усвојио с неким малим изменама, печатани су у стенографским белешкама о раду овога збора у Српским Новинама, а и прештампани су са осталим стеногр. белешкама у засебне књижице, које је издало Министарство Народне Привреде.

Сем наведених послова рад Друштва путем администрације био је ове године обилат у давању **поука и објашњења** по свима гранама пољске привреде, а Управа је се старала, да се на сва питања одговара одмах и тачно. —

Друштво је у овој години добило једног *члана утемељача*. Тај нови пријатељ и утемељач Друштва је г. Бранко Јевремовић, трговац у Смедереву. —

Али друштво има да забележи у овој години губитак четири своја вредна редовна члана. Умр'ли су Јанићије Поповић, Фрања Бенђик, Светислав М. Стојановић и Др. Ст. Мачај. Одбор у име Друштва одао им је последњу почаст.

Сем тога престао је бити члан г. Рад. Мицић, предавач у оставци из Зајечара, пошто је дао оставку на чланство.

Према томе Друштво данас има:

Чланова утемељача	. . . .	11
« почасних	. . . .	25
« редовних	. . . .	130
« дописних	. . . .	39

Одбор сматра за своју дужност, да извести Збор, да је председник друштва г. Коста С. Таушановић поднео Одбору своју оставку због положаја који је заузео и данас заузима, те га је у дужности заступао друштвени потпредседник г. Свет Милојевић. —

Практично утицање Друштва на унапређење наше пољске привреде.

Колико је год важан административан рад Друштва, толико исто ако не и више пажње треба поклањати чисто практичном раду Друштва, јер при данашњем стању наше пољске привреде, где је практично утицање на унапређење наше пољске привреде остављено готово искључиво Српском Пољопривредном Друштву, оно не сме гледати скрштених руку, оно мора да напрегне све своје силе да колико брже и више може практично да утиче на побољшање нашег пољопривредног стања.

Ну у овоме послу Друштво од кад постоји па још и данас спотиче се о две велике сметње *немање довољно средстава и оскудица у практично спремним људима*. —

Препоне ове, у тако важном раду, такове су, да их Друштво само не може да отклони. Оно ће у том погледу још дуго морати да упућује своје погледе на Министарство Привреде, на Народну Скупштину.

Према оваковим сметњама не може се очекивати ни у овој години какав ванредни успех Друштва у овом послу.

Управа друштвена знала је за ове препоне, али ипак није клонула духом. Она је напрегла своју моћ да и на овом пољу рада уради колико се год може при постојећим приликама.

Овогодишњи рад Друштва у томе погледу уколико није раније поменут, своди се на *рад на друштвеном добру* код Шапца, *рад друштвених Подружина и рад у друштвеној градини и пчеланику*.

Колико је рађено и урађено на друштвеном добру видиће се најбоље из овога извештаја који је поднео друштву управитељ добра.

Извештај о раду на добру Српског Пољопривредног Друштва.

Радња друштвена на овоме добру, може се поделити на четири струке, и то: *чисто ратарску, гајење пићних биљака, сточарску и воћарску.* У сва ова четири правца, радило се рационално тако, да је добро доиста могло послужити околини за пример, зашто нам даје доказ та околност, што је ове године доста **знатан број пољопривредника посећавао ово добро и тражио поуке у појединим гранама пољорадње**. Нарочито пак, распростирању разноврсног семења и справа допринело је много ово посећивање.

Ну, и ако се трудило, да се што боље и разумније ради, опет су зато елементарне неприлике сметале, те се није могло у гајењу појединих усева да постигне жељени успех. Дуготрајна летошња суша, много је упливисала на пораст и развијање овса и јечма јарог, са чега су ова два усева слабо и родила. Нарочито јечам јарик био је по све рђав, док су напротив, озимци у околини, врло доброг приноса дали.

Пшеница озимица одрасла је и лепо се развила, али напослетку остала је прилично ситна. Благодарећи добро приправљеној земљи и добро удешеном плодореду може се рећи да је дала средњи род.

Пићне биљке, које су готово понајвише заступљене због суше, дале су неке средњи принос, а неке доста лош.

Кукуруз је посејан на добро приправљеној и пођубреној земљи, **култивиран свима савршеним справама и дао је изванредан принос.**

Стока је била целе године потпуно здрава, изузев једног несрећног случаја, што је једна кобила у ждребењу угинула. Она је храњена и његована тако, да је заиста могла послужити околини као углед. Нарочито пак кад се доведе у свезу, *гајење пићних биљака са гајењем стоке*, видеће се да је ту велики напредак учињен. Управник овога добра правио је све могуће комбинације у гајењу пићног биља, и може с' потпуним уверењем рећи: *да је заиста постигао леп успех и да може околини дати обавештења, какве му пићне биљке ваља гајити према његовој клими и земљи* Друштву ће пак ова околина бити за навек благодарна на овоме потпомагању, јер је дајући савета и семена, многога сиротана спасла те да му стока од глади не скапава. Какав је успех још у овом правцу постигнут, може се Друштво уверити и из тога, што шабачки округ троши толико семена од пићних биљака, колико пола наше домовине. Разуме се овди по себи, да ту долази и набавка семена из аустриске Митровице, кад га на друштвеном добру буде нестало. — Лепо је видети, како пољопривредници још сад траже семена детелине и другог, а чим пукне кора у пролеће — што но наш народ вели — долазе јатомице за семење с' тврдим уверењем, да ће га овде добити, потпуно, здрава, развијена и клицава.

У воћном расаднику претрпљено је доста штете од прошле зиме, а нарочито од првог и дебелог снега који је прошле године пао на сам Митровдан. Сок, који је у ово доба у многих врста воћа у циркулацји био, смрзнуо се, те су тако у пролеће наступиле рђаве последице нарочито код трешања, ораја и другог воћа на коме се тада лишће још одржало. Овој штети много је допринело и то, што је воћни расадник у отвореном пољу и изложен великим ветровима.

Са новим расадником почело се пре 4 године, због чега ће Друштву бити доста непријатно што се у овој грани доста споро корача унапред. Само ћу да наведем неколике радове. Док се семе воћно посеје и буде у семеништу годину ил' две, док се у расадник премести и до калемљена треба година ил две и; док се да правилна круна треба за неке врсте 3 год: а за неке 5. Што се тако брзо изашло са продајом воћних садница, једино се има благодарити добро приправљеној земљи. Највећа пак сметња била је та, што се са семеништем и расадником, није постепено подизао и сортиментални воћњак. Друштво ће може бити за ово да окривљује мене, ал' то неби било право. Навешћу само један пример из историје овога добра, па ће Друштво одмах видити шта је у ствари. — Кад сам дошо на ово добро, затеко сам расадник као луг. У њему иије било калемљеног коштичавог воћа за продају, но само јабучастог, — осталог дрвља за украс не беше никако. Извештаји и инвентари пре десет година, потврђују ово. Сортиментални воћњак кога сам застао, састојао се из 100 дивљих великих џбунастих дгуња, неколико шљива и неколико кржљавих јабука. Сад може Друштво да замисли, у каквом се стању находио расадник воћни. Ја сам се са овим материјалом борио док ни сам једног лепог дана све покрчио и попалио. — Занимљиво је било видети како народ, покрчено воће, из таквог сорт. воћњака крадом носи надајући се, да је однео благородну воћку!

Заснивање новог расадника било је иницијативом мојом. У исто време, као и пређе по примању дужности тражио сам, да се подигне сортиментални воћњак; но све за бадава. чак се по некад није одговарало. Једва тек прошле и ове године, наишло се на одобравање код управе друштвене, те је у трећем делу засађен сортим. воћнак. Остаје дакле, да се још за 2 године потпуно подигне. Од подизања расадника па до подизања воћњака, изгубљено је 3 године, што много смета напредовању воћарске радње.

С почетка је био обрт расадника удешен за мању производњу благородног воћа; но по жељи друштвеној, да се расадник прошири на $3^1/_2$ хектара, заведен је обрт осмогодишњи, где се парцеларно сади 8—10000 дивјака.

У воћарској радњи још за кратко време, неће се видети велики успех; ал' док се расадник прошири и воће стане на снагу да се може продавати, онда ће Друштво имати велике моралне и материјалне добити, а дотле може јој управник овог добра чашћу својом јамчити, да ће се енергично трудити око унапређења овога рада, разуме са обилатијом помоћи како новчаном тако и радном.

Сад да пређем на поједине гране — струке, — те да се види из бројева шта је и колико урађено.

I. Ратарство

По седмостраном плодореду гајено је:

1. Пшенице и добивено	5786	кгр.
дато је 8% ујма за парну вршалицу	462	«
посејано	800	«
остаје	4524	«

2. Овса добивено	2742	килг.
дато као ујам за парну вршалицу	219	«
остаје	2523	«
3. Јечма и добивено	1100	«
4. Кукуруза и добивено	10000—11000	к
5. Пшеничне сламе	8000	килог.
6. Овсене «	2000	«
7. Јечмене «	1000—1500	
8. Шапе и кукурузовине . . .	1100	сноп.

II. Пићне биљке.

1. Грашка у зрну	550	кгр.
2. Пролећне грахорице у зрну .	1500	«

3. Мувари семена док се не оврше не може се знати, што ће бити најдаље за 5—6 дана.

4. Ситне проје		
5. Сена од луцерке	9000	килог.
6. Грашкове сламе	800	«
7. Грахорске	2500	«
8. Сламе од мувари која може заменити сено	4—5000	«
9. Сламе од ситне проје . . .	600	«

Осим ових пићних биљака гајене су још и разне траве, од којих су најбољи успех показали талијански и француски рајграс, затим бромус, па на послетку сучак. Пробе су вршене на врло малим површинама.

III. Сточарство.

На добру друштвеном налази се од стоке: 1 бик, 2, краве, донекле 2 па после 1 кобила и два коња за рад. Сва телад, која су одгајена прећје, продата су прошле године.

Бик је сем друштвених крава напуштан још и на приватне краве. Приватних крава водило је и повађало у овој години 69.

Крава је било по занимању притежаоца.

Трговачких	22
Занатлијских	13
Чиновничких	7
Земљорадничких	27
Свега крава	69

Као што се из ових бројева види, и ове је год. највише земљорадничкнх крава водило са друштвеним биком.

Од крава добивено је млека 2340 литара и два телета у вредности 200 дин. Теоци су сисали 6 месеца. За прва три месеца остављало им се по половину, последња три по трећину млека.

Сва стока укупно потрошила је хране у овој години:

1, Од производа прошлогодишњег				
а, Сена луцеркиног . .	5000	клг.		
у вредности			200	дин.
б, Сламе од мувари . .	600	к. вр.	18	«
в, Сламе овсене . . .	4000	« «	80	«
г, Сламе од грахорице	1000	« «	20	«
д, Сламе од луцерке .	1500	« «	45	«
е, Снопова шаше . .	1000	« «	50	«
ж, Сточне репе . . .	4000	« «	40	«
з, Мекиња	400	« «	32	«
ј, Овса (у зрну) . . .	2200	» «	176	«
и, Грашка («) . . .	200	« «	40	«
Свега			701	«

2. Од производа ово-годишњег				
а, Зелене пиће од грашка, грахорице и трава			120	дин.
б, Јечма	200	кила	20	«
в, Овса	300	«	60	«
Свега			200	«

IV. Воћарство.

И у воћарској радњи ради се по сталном и утврђеном обрту. Сва ова радња подељена је на троје: на воћ. семениште, воћ. расадник и сортиментални воћњак. У воћ. семеништу производи се годишње 8—10000 дивјака годишњи из семена и коштица тако, да се увек по једна парцела у расаднику попунити може.

У расаднику налази се према обрту првобитном (мањем.) 3—4000 облагорођеног воћа и укупно дивјака 16000. Продаја је ограничена на околину, док облагорођено воће не одрасте, да се са успехом пренашати може. Продато је у блиској околини облагорођеног воћа 264 пресадница и гледичије 2000. У воћњаку сортименталном посађено је 109 воћка у разним сортама како нашим тако и у чувенијим страним.

Семе од гледичије није још обрано. Кад се обере послаће се Друштву накнадни извештај.

Бр. 128.

18. Октобра 1889 год.

у Шапцу.

Управитељ добра,

Светолик А. Петковић

Заједнички рад Друштва и његових Подружина.

И самим друштвеним правилима призната је неодложна потреба за оснивањем друштвених Подружина које ће најбрже и непосредно утицати на унапређење наше пољске привреде. И Управа друштвена признавајући велику важност овим установама старала је се, да не само досадашње Подружине на рад покреће и у томе их потпомаже, већ и да припомогне оснивање нових, где би се год показала могућност за то.

При свем том данас се могу да забележе као активне Подружине само ове: у Крушевцу, Мионици, Вел. Крсни, Ваљеву, и Прћиловици (ноеа). Подружине које су некада основане али су рад свој готово сасвим обуставиле, тако, да постоје, тако рећи само по имену ове су: у Пироту, Нишу, Јагодини, Параћину, Александровцу, Лозовику, Бољевцу и Лесковцу.

За ово две године свога рада Управа Друштвена стекла је уверење, да је први и неопходан услов за одржавање подружинâ у активности, посвегодишње изашиљање друштвених изасланика, који би својим предавањима, практичним радом и самом својом појавом, давали доказа, да Друштво води рачуна о својим Подружинама, да на њихову помоћ рачуна, да је вољно да им сваку могућу помоћ укаже и да то фактички и чини, па ма материјална помоћ сама по себи и не била тако велика.

Према овоме, да би се обустављени рад неких Подружина изнова покренуо, да би се садашње радене Подружине у раду одржавале, па и нове основале, није довољно стајати у непрекидној преписци са њима, већ, што је главно треба их материјално помагати и чешће им слати нарочите изасланике.

Па и ове године и ако Управа друштвена није располагала бозна каквим средствима на тај циљ, ипак је се старала да по могућству утиче на успешан рад друштвених подружинâ.

Тако је месеца јануара ове године у споразуму са подружином у Вел. Крсни, послала два своја изасланика, који су тамо приликом подружинског збора и беседе, својим предавањем и својим препорукама појединим члановима подружине и другим земљорадницима не само доказали да се Друштво брине о унапређењу пољске привреде, већ им улили и поверење у Друштво а и непосредно их поучили о многим корисним стварима. Том приликом Друштво је поклонило свима подружинским члановима по један свој календар, а Подружини 100 дин. у семену, справама или чему другом што Подружина мисли да јој је најпотребније. (Извештај изасланика печатан је у Тежаку).

Успех овог изашиљања неоспорим је, јер се ова подружина може да похвали *успешним својим радом* у овој години. Извештај о њеном раду прилаже се овом извештају.

Исто тако концем месеца јануара ове год. на изјављену жељу покретача мисли о оснивању Подружине у Прћиловици, Друштво је послало приликом збора за оснивање подружине два своја изасланика који су не само представили там. привредницима потребу удружења и помогли да се Подружина оснује, но су у тој мери утицали на будући њен рад, да се и ова Подружина може да рачуна међу најусталачније Подружине друштвене.

Као новој и материјално још слабој подружини, Друштво је поклонило семена од биљака за исхрану стоке и баштенског у вр. 50 динара, — а послало јој и плугове на углед.

Извештај о раду ове подружине није стигао до времена када је овај извештај предат у печатњу.

Лепа мисао Подружине у Крушевцу, да изашиљањем по околини људи вештих у калемљењу, не само непосредно утиче на унапређење воћарства, већ и дâ прилике привредницима у околини да и сами науче калемити, — заслужује нарочиту пажњу.

И кад је се подружина крушевачка обратила Друштву да је помогне у том предузећу, Друштво јој је с радошћу изашло на сусрет. Поклонило јој је воћарских алатака у вредности око 100 дин; сем тога набавило из Топчидера довољно калем гранчица од свију врста најбо[illegible]их сората воћа.

Детаљнији извештај о раду ове, с правом заслужује да јој се рече највредније друштвене подружине, прилаже се овом извештају.

А на овом месту управа друштвена сматра за своју пријатну дужност да управи Топчидерске Економије изјави своју највећу захвалност на готовости којом је увек излазила Друштву на сусрет да му помогне не само бесплатним уступањем великог броја сортираних и за пошиљку пажљиво спакованих калемгранчица, но и сваком другом даном приликом.

Како са поменутим, тако и са осталим подружинама Друштво је стајало у вези. Слало им је према њиховим поруџбинама, а и иначе, разно семе, баштенско и друго, ситније пољопривредно оруђе, пољопривредне справе и др. које су оне у својој околини препоручивале и раздавале.

На постављана разна питања и објашнења Друштво је вазда најтачније одговарало.

Извештаји о раду и стању подружина у Ваљеву и Мионици прилажу се овом извештају а из њих ће се најбоље видити тешкоће са којима су ове подружине имале да се боре и резултати њиховог рада.

У томе је се у главноме састојао овогодишњи рад Друштва са подружинама. Па и ако се мора признати да ове године рад тај није био бозна како обилат ипак се може с правом тврдити, да, ако се према напред' поменутом рад настави и развије, да ће утицај на унапређење пољске привреде код нас преко друштвених подружина бити један од најмоћнијих фактора за преображај наше пољске привреде из садашњег занемареног стања у напредније па и рационалније.

Рад у друштвеној градини и пчеланику.

Сталан одлуци да од градине код друштвене зграде створи угледну градину какву треба да има сваки сеоски дом, управни Одбор изабрао је из своју средине три члана којима је поверио да руководе послове у градини а у горњем правцу.

Ну да би се дошло до жељеног резултата прва је потреба била, да се земљиште у градини поправи, очисти и нађубри. С тога је прошле јесени цела градина — сем путова који су још прошле године утврђени — јако нађубрена свежим коњским ђубретом на дубоко прекопана. Разлог за овако ђубрење био је, да се земља физички поправи и хемијски обогати. На овакој земљи разуме се да је било на месту сејање окопавина, које пре свега могу да успевају а што је главно, да се окопавањем усева земља што боље иситни и с ђубретом измеша, а том приликом и колико је могуће очисти од зубаче, од које се тако рећи није могао побости ашов у земљу. Да је на овај начин извршена знатна поправка земље, о томе не може бити сумње.

Али и при избору усева који су сејани, имало је се на уму и посејани су сем баштенских и неки од оних усева, које Друштво препоручује, а привредници ретко имају прилике да их воде. Нарочито вреди споменути сточну репу и угарњачу, које су сејане у више сората опита ради. Ну за њих се заинтересовао сваки пољопривредник који је дошао у Друштво и на њих су учиниле врло повољан утицај, тако, да нема сумње, да ће то знатно дејствовати и на њихово одомаћивање код нас.

Чињена је проба и са *памуком*, од кога је један известан број биљака редовно заливан, а други није никако. И онај део који није заливан сазрео је пре од заливаног, док се у погледу родности није могла да примети никаква разлика. Чињена је проба и са *бухарицом* (Pyrretrum) ну ресултат ће се видити идуће године.

У опште узев, градина друштвена била је преко целе године у најбољем реду а сви су усеви примерно неговани, тако, да се ни у том погледу не могу чинити Друштву никакве замерке —

Магацин друштвени, који је био јако рабатан, оправљен је. На чистоту и уређење друштвеног дворишта, обратио је ужи одбор нарочиту пажњу, како би Друштво и у том погледу могло да претходи примером. Засађено је поред ограде и између градине и

дворишта разно шибље, које не само украшава двориште, но и служи као заклон пчеланика од ветра, а скупа са разним цвећем које је око пчеланика покрај путова посејано, показује знатан део пчеларске флоре.

Као што је у прошлом годишњем извешћу поменуто Друштво је код своје куће овди подигло у прошлој години угледни и опитни пчеланик, у коме су ради опита и очигледне поуке заступљени скоро сви познати системи кошница са покретним сaћем.

У њему су чињени опити са овим системима кошница: нашом вршкаром, Берзоно-Берлепшевом, америчком квадратурном, Коржењевсковом, и Левицковом

У *Пчеланику* налазе се ове системе кошница: Наша вршкара, дубница — пањ, обична од сламе оплетена, обична од сламе делима, Берзон-Берлепшева. школска по крoју Берлепша, Крајнска, америчка, америчка квадратура, Гравенхорстова, Гравенхорст-Коњевићева, Коржењевскова, Левицкова.

Сем тога што су пчеланику чињени упоредни опити са више система кошњица. Ово је особито користило посјетиоцима који су заинтересовани за пчеларењем у кошницама са покретним сaћем. Они су практично упознавани и обучавани са радом у поменутим системима кошница Нарочито ученици богословије и београд. Учитељске школе били су ревносни посетиоци друштвеног пчеланика.

Циљ и рад у друштвеном пчеланику био је више инструктиван но спекулативан, па је природно да се не може очекивати ни онолика добит од кошница које се сваки час отварају и пчеле узнемирују колика би се могла очекивати кад би се пчеларило искључиво рад добити — спекулативно. —

Па приликом посјете друштвеног пчеланика а и иначе, обраћали су се привредници Друштву да им набави коју кошницу са покретним сaћем.

Ну да не би Друштво и ове године као у ранијим годинама набављало ове кошнице по скупе паре са стране, то је Управни Одбор, на предлог једног редовног друштвеног члана, одобрио кредит од 150 дин. *за израду кошница* са покретним сaћем у друштвеној згради, те да се домаћом израдом подмиравају тражбине. Израду је руководио члан предлагач и по његовој конструкцији израђиване су кошнице, врло јевтине, а угодне су и за живот пчела и за рад пчелара Управа се нада да је овим попунила једну празнину, која се за одомаћење рационалног пчеларства код нас опажала, јер су врло повољни одзиви о овој кошници од оних, који су их од друштва набавили — стигли. Шта више они уверавају, да их израда тих кошница не кошта више од 3 — 5 дин.

Начињено је свега 25 мањих кошница и 1 велика Продаване су као за моделе по цени од 8 дин. јер толико стају и Друштво.

Управа је сем тога давала објашњења онима, који су се обраћали са питањима око грађења кошница и шиљала је и машинице — калупе — за грађење рамака јер је сматрала да се тим начином може одомаћити и само грађење рационалних кошница у народу.

Награде за напредни рад.

Српско Пољопривредно Друштво самим правилима својим а на име Чл. 2 тач. 4. ставило је себи у задатак: *да расписује досуђује и издаје награде ради заводења напредних начина радње по свима гранама пољске привреде.* И лањска Управа друштвена водећи рачуна о овом задатку друштва предложила је Главном годишњем Збору за пр. год. правилник по коме би се у будуће систематски радило на овој важној друштвеној задаћи, који је збор са неким изменама и усвојио.

На основу овог усвојеног правилника и зборског решења требало је расписати награде још за ову 1889 годину. Ну то се није могло извршити за ову годину с тога што је се овај доиста важан предмет задржао код Секција. те је било доцкан да се награде расписују за 1889 год.

Ну управни одбор водећи рачуна о зборском решењу и о томе да за ову годину награде нису расписиване па ни издате, сагласио је се са свима секцијама друштвеним, да се за годину 1890. распише (у место 5) 9 награда и то:

«*За правилну употребу прашача и загртача при гајењу кукуруза, у свези са дубљим орањем и правилним ђубрењем земље где је то потребно.*»

Територија за то да буде срезови: јасенички (окр. јагод), параћински (окр. ћупр). и моравски (окр. алексиначком.

Сума награде за овај успех да буде 150 динара.

2 *За рационалнију употребу и прераду млека* и то:

Прва награда од 200 динара «*за стално производење доброг сира у већем размеру, који би био маснији и укуснији, но што је садањи тврди сир, и који ће поред тога да буде трајашан и подесан за пренос,*» Територија окр. крушевачки, чачански и ужички.

Друга награда од 100 динара «*За производњу доброг сира кашкавља,*» а у територији окр. пиротског и врањског.

3. »*За добру и угодну стају за десет грла говеда с подесним унутрашњим размештајем*». Територија окр. ужички. Сума награде 300 динара.

4, «*За правилно подигнут воћњак од једне или више врсти воћака, с обзиром на избор врста и сората воћака и пресадница, даље на правилност растојања воћака, начин засађивања и негу, а на простору најмање од 0·5 ектара.*»

Територија окрузи подрински, ваљевски и шабачки.

Сума награде 250 динара.

5. «*За виноград засађен америчком лозом и окалемљен домаћом од најбољих врста на површини од најмање 10 ара и с тим да свака врста лозе буде издвојена.*»

Територија срез крајински окр. крајинског.

Сума награде 200 динара.

6. «*За правилно засејано и однеговано детелиште (где се разуме и луцерка) на површини најмање од 1 ектара.*»

Територија окр. црноречки и књажевачки. — Сума награде 100 динара.

7. «*За извршену комасацију имања у величини најмање 10 ектара, на коме је уведен систематски усевски ред од најмање 4 усева, без угара а сејањем које ваљане биљке, или с правилном употребом угара.*»

Територија окр. пожаревачки а нарочито Стиг а сума награде 300 динара.

8. «*Ко изведе у расаднику 5000 двогодих борића црних или белих на песковитом земљишту у срезу*

рамском или голубачком окр. пожаревачком, за засађивање шескова" — наградиће се са 300 динара.

9.« *Ко на ма којој брдској страни, на усамљеној чистини удаљеној свуда у наоколо од ма какве шуме на 2500 метара, у срезу и округу нишком подигне 1 ектар велики сад из семена—вештачким сејањем—и то мешан највише бељиком, па буквом јавором и јасеном, — награђиће се* са 250 динара.

Према овоме сума свију награда износи 2150 динара. А како је правилима предвиђена сума у једној години најмање 1000 динара, то је седница мишљења да се 600 дин. сматра као награда за 1889. год; 1000 дин. као награда за 1890. год; а остатак на рачун 1891. године. —

II. Рад Књижевни.

Извештај о књижевном раду Српског Пољопривредног друштва за ову годину, само је наставак и завршетак онога о чему је говорено у извештају прошлогодишњему; а то с тога, што је у Друштву остала иста управа, у одбору остали исти људи и што је референт за књижевне послове остао исти, пошто му је овај посао најпре одлуком, а потом и пословником за две године поверен.

I. О «Тежаку.»

Водећи рачуна о свему што је у прошлогодишњем извештају поменуто о „Тежаку", овај је лист излазио ове године недељно. У исто доба у листу је отворена стална рубрика за подлистак, како би се у виду забавноме извесне поуке лакше читале. То двоје, т. ј. недељно излажење и нова рубрика, изазвале су те је и облик листа измењен. За то, да се неби недељни лист само од једног табака а у дотадашњем малом формату лако губио и забацивао, даље, да би се у већем формату подлистак боље разместио, да би се за оштампавање понеких радова из „Тежака" добио подеснији облик, дата је листу она величина коју је имао ранијих година.

Ове измене извршене су у споразуму са великим бројем редовних чланова друштвених, које је управа по предлогу уредниковом ради договора о томе скупила у нарочиту конференцију. Том приликом поново је претресано питање о недељном излажењу листа, изабран облик и утврдиле рубрике, у којима ће се доносити поуке и друга саопштења. Према тој одлуци и уређиван је „Тежак" ове године. А колико је успео да одговори очекивањима осталих чланова друштвених и претплатника, остаје на збору да цени. За оправдање може се поменути ово: Још прошле године, кад је „Тежак" излазио петнаестодневно, опазило се да се више чита, но кад је у месечним свескама излазио. Овоме је припомогло то, што су по новом споразуму примани у лист краћи радови, који су се брже свршавали. Тако, док се у месечним свескама понеки рад провлачио кроз 3—4 свеске, те требало по 3—4 месеца док свршетак дође, сада су се и најдужи радови свршавали за толико недеља. Отуда се цео лист брже прочитавао. Недељним излажењем, то се још боље показало, и заиста се лист сада може лакше с краја на крај прочитавати, боље памтити и радије примењивати оно што се тамо казује. Да се лист радије чита помогло је нешто и нова рубрика подлистак; а без сумње, у томе ће правцу бити и већег напретка кад се радници на тој рубрици умноже и избор подесних предмета за овакву прераду ојача. Ове године, и ако је тек почетак учињен с овом рубриком, ипак је материјал за ову рубрику, у највећој мери притицао. У оправдање недељног излажења листа не мање говори и то што се дописи и друга за привреду важна саопштења са пажњом читају само онда кад нису сувише застарела.

У свези са чешћим излажењем листа има ло се порадити и на бржем отправљању његовом. Зато се Друштво постарало, те се лист експедовао одма из печатње, а заузимало се код поштанских и др. власти, да се без задоцњавања упућује куда треба. Тако исто чинило је корак, те је код угарске поште отпало наплаћивање новинарске таксе — жиговине, — и Друштво мисли, да је тиме добар успех постигло, пошто су се умањиле рекламације и жалбе.

Уредништво «Тежака" и експедиција успела је ти је у редовним приликама државне печатње лист печатан у петак, експедован у суботу, а недељом стизао у руке претплатницима на железничкој прузи. Но сметње у печатњи, било са оскудице хартије, било са претрпан ости посла, као за време скупштине кад се многи државни послови раде, изазвало је задоцњавање које Друштво не може да отклони јер је због дугова из ранијих година обвезано да и у таквим приликама лист у Државној печатњи ради; а сем тога убеђено је Друштво, да се ниједна приватна печатња не може мерити са државном ни у овоме погледу, а о техничкој изврсности да се не говори. Па и у оваквим приликама, спајањем по два броја уједно, накнађавало је Друштво ранијим излажењем другога броја задоцњавање првога, те се може рећи да Друштво није пропуштало ништа од своје стране за правилно вршење посла.

Да би поука, коју „Тежак" доноси била боља и једрија, уредништво је потражило сараднике сем својих чланова, још и међу људма у свима врстама специјалних позива, међу књижевницима, правницима, техничарима, лекарима, финанцистима итд.

Резултат овога заузимања био је овај: Сарадника број прошле године био је 107 а ове преко 115 према далеко мањем броју ранијих година.[1])

И ако се управа овим одзивом сарадника може похвалити, на чему им изјављује овде топлу захвалност, опет са сажаљењем помиње некоје појаве које спречаваху наше пољопривредне заводе, да се стално појављују са својим искуствима у ступцима «Тежака" и да захитајући из непосредног врела својих опита и сазнања пруже потребну поуку пољопривредницима жељним тога обавештења.

На првом месту стоји то што привредних завода у којима се под надзором рационалнога воћа свршавају пољопривредни послови, веома мало има у Србији. Кад поменемо управу завода државне ергеле, топчидерске Економије, једине ратарске школе у Краљеву, управитеља друштвеног добра у Шапцу и два расадника за америчку лозу, онда је то све. У Србији нема *ни једне* пољопривредне опитне станице, какве

[1]) године 1885=52
1886=45
1887=43

има средња и западна Европа, при свем том што тамо има далеко већи број пољопривредних школа, које у неку руку примају на се функције опитних станица.

У Србији *нема ни једног завода* за рационалну израду белога смока, *ни једне уређене семенарске радње* где би се семе потребно пољопривредницима производило, одабирало и чистило.

Сем тога што је мален број пољопривредних завода у земљи, и оних са извесним потребним функцијама опитних станица никако и нема, на реду је поменути, како управници ових завода са својим особљем, који су иначе позвани својим положајем да дају правац практичном раду и буду углед својој околини, тако су претрпани различним управним и уопште економским пословима, да не могу да нађу времена ни одмене, како би искуства прибрана спроштавали преко „Тежака" својим сарађанима на корист. То исто, још и у већој мери, важи за приватне школоване пољопривреднике, који поле веће комплексе и богатији инвентар имају, јер су они у нашој земљи сразмерно далеко већим незгодама изложени, но у другим земљама, где је кредит уређен и лако се до њега може доћи где су занати развијени, и где је лако потребна оруђа добавити и оправити, где је пијаца уређена те је лако произведено уновчати, где су фабрике близу, те је лако наставити беочуг потребан за одржање снаге земљине и т. д.

Отуда је «Тежак" у својим поукама морао много пута позајмати туђа искуства и задовољити се, ако их нађе близу, како би применом својом српском пољопривреднику користија била.

Међу даље тегобе књижевнога рада може се поменути ова: Многи пољопривредно школовани људи, налазе се због особених тегоба које нашој струци стоје на путу, незнатном броју завода и њиховим оскудним дотацијама, по службама других струка, и у таквом стању не само што не могу много помагати Друштво, ни уредништво у прегледу и оцени, у свестранијем надзору над појавама у области овој, на живахном подстицању на рад осталих чланова и пријатеља Срп. Пољопривредног Друштва, но су и сами лишени практике и могућности да пропраћају напретке ове, по себи веома важне но тешке и многограната вештине и науке, из дана у дан све то мање наклоњени да се излажу тегобама овога посла и ризику да свој ближи посао забацују. Не мања је тегоба књижевноме раду у овој струци и то, што Друштво не може за своје књижевне послове да набави засебно лице, које би се искључиво бавило уређивањем друштвених издања, која већ не могу остати у пређашњем узаном оквиру своме.

При свим овим тегобама „Тежак" се трудио да она питања која су била на дневном реду изближе расветљује. Тако пред винарски збор а и после њега поклањао је „Тежак" особиту пажњу винарским пословима; даље доносио штатуте задруге винарске затим за воћарство и пчеларство; сем тога питање о школским баштама и тежачком кредиту, као посве важним и значајним за пољско-привредни преображај у земљи. Тако исто доносио је одговоре на сва стручна питања, која су му са разних крајева стизала.

Једна једина тачка у своме изнетом програму, није могла бити обрађена, а то су извештаји о важнијих трговa изван земље. Друштво је ишчекивало уређење наше консуларске и агентурске службе у иностранству, па да са овим ступа у везу, но она није још уређена, само су досадашњи почасни консули махом разрешени од својих дужности. Зато остаје управи, која после ове дође на ред, да ове послове прими и у тешњу везу са консулима ступи и редовно извештавање о стању трговa угоди.

Полазећи са те тачке да најпре свој орган поправи и да га са многим сарадницима снабде, Друштво је по успеху који мисли да је постигло, смело приступило купцима и претплатницима свога органа.

Обећавајући и нудећи што је могло одабраније поуке мисли да је стекло права да очекује већега одзива нарочито од школе и цркве и од сваког пријатеља народњег. У тој цељи обратило се г. Мин. просвете и црквених послова молбом да „Тежак" препоручи школским Одборима, црквама и Манастирима, да се за њихове књижнице набављају, и г. Министар расписом од 4 Јула ПБр 8424 заиста је то и учинио на чему му Друштво овде топлу захвалност изриче. И одзив, и ако није велики ипак је осмелио Друштo да и у будуће са све већом ревношћу и истрајношћу ради на овоме послу. А оправдана је нада, да ће од нове године одзив бити већи. Знајући да и у овоме послу пријатељи Друштва и његовог задатка могу много учинити Друштво их најтоплије моли да се изволе заузети код школских и црквених Одбора, да ови у интересу унапређења пољске привреде у земљи послушају препоруку највише просветне и административно-црквене власти.

II.

О „Пољопривредном Гласнику"

Уредник А. М. Секулић. Од овог повременог списа није ни ове године печатана ни једна свеска. Ово с тога што је уредник био ометен најпре породичним незгодама, а доцније премештајем службеним. Уједно је ово узрок што ни садржина „Тежака" од почетка његовог излажења, који је посао такође поверен г. Секулићу, није довршен. Но не само то што је био уредник ометен, него, и оскудно новчано стање друштвено и још за сада неуређен начин распростирања књига у народ, устављали су Друштво од овога новог књижевног подузећа. Друштво за своје раније књижевне производе има силног дуга у народу, који није лако могућно наплатити при оваквом оскудном новчаном стању пољопривредног живља у нас. Отуда за нова књижевна издања треба најпре неки јачи наслон прибавити, и Друштво мисли, да ће овај добавити у безплатној печатњи, ако се значај његова рада оцени као и онај лекарскога, ученога и осталих Друштава добротворних у земљи, којима је бесплатна штампа у државној печатњи одобрена.

III.

Пољопривредни Календар за 1890.

Уредник Јаков А. Марковић. За ову годину печатан је у 4000 комада. У излажењу нешто је задоцнио дужим боловањем и одсуствовањем уредника његова, а у последње доба новим положајем и тего-

бама скопчаним са дужностима рачуновође Министарства, који положај сада заузима уредник календара.

Надати је се, да ће пријатељи пољске Привреде у Србији ову важну књигу за народ ипак протурити до руку свакога писменог пољопривредника у Србији, и тиме помоћи да се постигне циљ ради које се покреће овај календар. Овоме се Друштво нада нарочито *од свештеника* у народу за љубав чију је особито пажљиво редигован календарски део, и у њему најтачније обележене недеље и недељна јеванђеља и апостоли.

IV.

Пољопривредна Књижница за народ.

Одбор пољопривреднога Друштва пошто је претходно потражио од секција мишљење о томе које би поуке најпре биле да се пољопривреднику српском у пољопривредној књижници понуде, одлучио је, да се распишу стечаји за израду ових поука:

а. Поука о употреби прашача и загртача при гајењу кукуруза;

б. Поука о гајењу биљака за исхрану стоке;

в. Поука о берби грожђа и прављењу вина (бела црна и комињака) са упуством у набавци и руковању справа за то;

г. Поука о преради млека;

д. Поука о удружењима за производњу и набавку справа, стоке и других пољопривредних потреба.

Све ове поуке морају бити удешене за потребу пољопривредника у Краљевини Србији, и написане популарно, са што више слика (сем оне под д.) ради објашњења слога. Цене семена, справа и т. д. о чему се буде говорило, морају се тачно и неизоставно навести.

Све поуке не треба да су веће од 3 печат. табака мале осмине, сем поуке под *б*, која сме имати и 4 табака.

3. Свака поука (од *а-д*) наградиће се са по 100 дин. од печатаног табака и то само први најбољи рад. Награђене поуке прелазе у сопственост друштвену, и друштво ће их печатати под потписом писца. Ненаграђени радови вратиће се писцима.

4. Рок за предају радова оставља се; и то
а, за рад под *а*, до 20 Марта 1890.
б, « « « *б*, до 1 Маја «
в, « „ « *в*, до 1 Јуна «
г, « « « *г*, до 1 Нов „
д, « « « *д*, до конца Дец. «

5. Пошиљка и оцена свију поука да се изврши по уобичајеној практици за књижевне радове добивене путем стечаја.

Растурање «Тежака» и Књига.

«Тежак» се печатао: у I полгођу у 1200 пр.
у II „ у 1500 «

Свега се растура у 1169 комада.

Од овога броја иде по Србији

у претплати	913	ком.
у замену за листове	30	«
Дописним члановима	8	«
Редовним члановима и утемељач.	139	«
Бесплатно	22	„
У иностранство у претплати .	36	к.
бесплатно	16	«
у замену за листове	18	«

Свега: 1.169 к.

Друштво је распродало књига и то:

Све о пшеници од г. Др. Ђорђа Радића .	4
« « кукурузу „ « „ „ „ .	3
« « крмпиру « « „ « « .	3
Читанка за пољопр. од г. Г. М. Матића. .	3
Наука о сточарству « † Љ Ђелмаша . .	57
Неколико студ. из агрикултуре од А. Спасића	2
Производња и употр. шуме од А Стојковић	3
Међународ. ампелог. ком. и сл. из талијанског Винодеља од. М. М Савића	1
Јагодичасто воће од г. Медовића	6
Гајење оваца од Св. Љ. Гавриловића . .	7
О познав. и употр. справа од Ж. Шокорца	3
Грађа за пољ. речник од † Г. Матића . .	3
О вин. болестима	2
Календар од пр. година	7
Гајење вин. лозе на Рајни	2
Тежак од пр. година	19
«Поуке» из пољ привреде	27
Поуке из пчелар. од И. Мирковића . . .	4
Енглеско сточарство од Црногорца . . .	3
Калемљење амер. лозе М. М. Савића . .	11

Свега: 170 к.

Политичких и књижевних листова примало је Друштво 44. Од стручних *у претплати* примало је ове:

1. Centralblatt für d. gesam. Fortswesen;
2. Wiener illust. Garten-Zeitung;
3. Fuhling, landw. Zeitung;
4. Oester landw. Wochenblatt;
5. Prager « «
6. Wiener landw. Zeitung;
7. Prakt Landw.
8. Econom;
9. Deutse landw. Presse;
10. Die Weinlaube;
11. Allg. Weinzeitung;
12. Milch. — Zeitung;
13. Mittheil. d. Sektion f. Obsbau in Geiszenheim;
14. Landw. Jahrbücher;
15. Der Thierarzt;
16. Sport und Jagd Zeitung;
17. Tiroler landw. Blätter;

У замену:

25. Gospodarski list;
19. « poučnik;
20. Gospodar;
21. Šumarski list;
22. «Труди импер. вољнаго екон. општества“
23. Hrvatska pčela;
24. Banovac «
25. Ungar. Biene.

Друштво откупило од г. К. Црногорца . . . књига «Енглеско Сточарство» *I. свиње.*

Од г. И. Мирковића 100 књига *поука о пчеларству*, да их разда у крајевима где се највише пчелари код нас.

IV. Рад финансијски.

Радећи на уређењу финанцијскога стања, досљедно својој изјави у извештају пр. године, — управа друштва успела је истина доста у том погледу; али при свем том, не може ни овом приликом да изнесе збору целокупно и право финанцијско стање друштва. А то се правда:

Једно тиме, што је и сам редовни посао друштвеног благајништва, по својој разноликости и обилатости, толико нарастао у овој години, да је друштвеном благајнику веома мало преостајало времена, да се бави и пословима, који су из раније застали несвршени; а друго што још није извршена ни потпуна предаја свију рачуна и докумената, којима је прећашња управа руковала.

Ни о финанц. стању друштва у овој години не може се много шта похвално рећи. Као што ће се видети из нижеизложених прегледа, приходи који су у овогодишњем буџету стављени испали су далеко мањи, но што се то предвиђало. Једва су примљене две трећине од целокупне суме, стављене у буџету. А кад се узме у обзир да је добра половина и од ове примљене суме, државна помоћ, — онда је лако увидети, како друштво мало сме рачунати на своје сопствене приходе; другим речима, како су врло несигурни извори, из којих оно црпе своје приходе.

То пак и такво финанцијско стање друштва показује, како и целокупна његова радња мора ићи врло обазриво и врло споро; јер без далеко јачих и што је главно *сигурних новчаних средстава*, — залуд су сва напрезања и све добре жеље ка обилатијем раду.

И због тога сасвим би било оправдано, да друштво узме озбиљно у оцену питање: на који ће начин прибавити више новчаних средстава и сигурније прикупљати своје приходе. Но о свему томе да размишља, било би на своме месту, кад једном изведе на чисто своје садање финанц. стање.

Према овако умањеним приходима, по себи се разуме, да је друштвена управа морала подешавати и друштвене расходе у овој години. И она их је, као што се и то из прегледа види, доиста и умањила такође за нешто мање од $^1/_3$ целокупне суме, буџетом предвиђене.

I. ПРЕГЛЕД ПРИХОДА

примљених у рачунској 1889 год. и сравњених са сумама буџетом предвиђеним

ТЕК. БРОЈ	П Р И Х О Д И	СУМЕ БУЏЕТОМ ПРЕДВИЂЕНЕ		СУМЕ ПРИМЉЕНЕ У ОВОЈ ГОДИНИ		МАЊЕ ПРИМЉЕНО		ВИШЕ ПРИМЉЕНО	
		ДИНАРА	П.	ДИНАРА	П.	ДИНАРА	П.	ДИНАРА	П.
1	Остатак готовине из прошле 1888 године	2551	57	2551	96	—	—	—	39
2	Приход од претплате „Тежака у 1889 години	2400	—	618	50	1781	50	—	—
3	„ „ улога чланова помагача	400	—	108	—	292	—	—	—
4	„ „ продаје календара и других књига	2700	—	1347	45	1352	55	—	—
5	„ „ друштвеног добра у Шапцу	3500	—	2401	81	1098	19	—	—
6	„ „ продаје друштвених справа	800	—	350	—	450	—	—	—
7	„ „ наплаћеног дуга за „Тежак“ и чланство	6000	—	4406	05	1593	95	—	—
8	„ „ „ „ семе, књиге и др	2500	—	599	50	1900	50	—	—
9	„ „ „ привременог дуга	1500	—	585	21	914	79	—	—
10	„ „ „ дуга за справе	1500	—	557	12	942	88	—	—
11	„ „ чланова утемељача	—	—	100	—	—	—	100	—
12	Државна помоћ	10000	—	10000	—	—	—	—	—
13	Ванредни приход	100	—	43	95	56	05	—	—
	Свега	33951	57	23669	55	10282	41	100	39

II. ПРЕГЛЕД РАСХОДА

учињених у рачунској 1889 години и сравњених са сумама буџетом предвиђеним

ТЕК. БРОЈ	Р А С Х О Д И	СУМЕ БУЏЕТОМ ПРЕДВИЂЕНЕ		СУМЕ ИЗДАТЕ У ОВОЈ ГОДИНИ		МАЊЕ ИЗДАТО		ВИШЕ ИЗДАТО	
		ДИНАРА	П.	ДИНАРА	П.	ДИНАРА	П.	ДИНАРА	П.
1	На печатање „Тежака“, календара и осталих списа	6000	—	4861	35	1138	65	—	—
2	„ потпомагање пољске привреде	4000	—	1240	55	2759	45	—	—
3	„ набавку новина, књига, дворeза и др.	900	—	407	05	492	95	—	—
4	„ друштвено добро у Шапцу	5520	—	5524	28	—	—	4	28
5	„ друштвени врт и пчелапик овде	450	—	214	45	235	55	—	—
6	„ оправку магацина и зграда	200	—	386	80	—	—	186	80
7	„ поштанске марке за експед. у иностранство	200	—	254	80	—	—	54	80
8	„ повез књига	300	—	140	—	160	—	—	—
9	„ награду сарадницима „Тежака“ и ост. списа	3000	—	1858	70	1141	30	—	—
10	„ плату друштвеног секретара	2000	—	1966	50	33	50	—	—
11	„ „ писара и админ. „Тежака“	1200	—	1121	50	78	50	—	—
12	„ „ благајника	720	—	720	—	—	—	—	—
13	„ „ уредника „Тежака“ и списа	800	—	600	—	200	—	—	—
14	„ „ друштвеног служитеља	960	—	960	—	—	—	—	—
15	„ канцеларијске потребе	600	—	600	—	—	—	—	—
16	„ плаћање дугова	4800	—	2140	42	2659	58	—	—
17	„ израду друштвене повеље	1300	—	—	—	1300	—	—	—
18	„ непредвиђене потребе	100	—	59	—	41	—	—	—
	Свега	33050	—	23055	40	10240	48	245	88

Мање је дакле примљено 10379·02 динара прихода а и издато мање 9994·60 дин.

Но у колико је друштвена радња у погледу прибирања прихода по буџету била у назатку, — у толико је она била много живља, и већа но ма у којој од прошлих година, у партијама набавке и распродаје *семена* и *справа*. Суме примања и издавања по тим партијама то јасно казују, — на име:

I. За семе.

Издато је из друшт. благајне 5956·35 дин.
Примљено је у « « 5872·90 «

II. За справе.

Издато је из « « 7195·60 «
Примљено је у « « 6781 «

А по одбитку сума примљених по обема овим партијама, као што се види, издато је из благајне 498·05 дин. више но што је примљено до закључка рач. године. Но и ова сума насигурно ће се примити у току идуће године. Те тако друштво, радећи на набавци семена и справа, ма да је учинило овако приметно велики обрт у овој години, — не ће ништа изгубити из своје благајне; док у пређашним годинама скоро редовно му је рад по тим партијама био скопчан и са већим или мањим новчаним губитцима. —

Као што се из II. прегледа види, и у овој су години у извесним позицијама прекорачене суме издатака, буџетом одобрене, — и то:

1., На потребе друшт. добра у Шапцу за суму 4·28
2., На оправку магацина и ограде друшт. « 186·80
3., На пошт. марке за експ. у иностранс. « 54·80
4., На плаћање дугова приватнима . . « 140·42

Ово прекорачење немогућно је било избећи, јер су потребе доиста биле такве, да се је морало толико утрошити. И управа се нада, да ће и збор признати тај њен поступак као коректан, а она га је чинила на основу чл. 28. друштвених правила.

И спорна питања, које је друштво имало с фабрикантом справа *Шликом* и комп. и семенаром *Е. Маутнером* још из ранијих година, — управа је успела у овој години, да расправи, с једним и с другим, путем поравнања; руковођена при том с једне стране, да то захтева само достојанство друштва, а с друге да се на тај начин избегну даљи заплети и парничења.

Тим поравнањем, друштво је признало Шлику и комп. од целокупног потраживања у суми 2772·62 свега, 1400·68 фор. у новцу и 300 фор. у справама. Од те суме исплатило му је у овој години 1021 фор. а остатак у суми око 3036 дин. обвезно је, да му исплати најдаље до 1. Новем. 1890 год.

Исто тако и Маутнеру је признало, од целокупног потраживања у суми 1154·45 фор. свега 700 форината; од које му је суме исплатило у овој години 300 фор. а и остатак око 880 дин. исплатиће му најдаље до 1. Марта идуће год.

Према томе суме плаћања и једном и другом, ставиће се у буџет издатака за идућу годину, без обзира на то, да ли ће се и колико наплатити од дужника за справе и семе.

По дневнику благајне примања је у овој години било свега 48001·09 а издавања 45584·08 динара, са 1096 бројева примања и 404 броја издавања. И по томе целокупни новчани обрт био је у овој години 93585. 17. динара.

Специјалан рачун о приходу и расходу у овој години, поднеће се збору особено.

ИЗВЕШЋЕ

О раду и стању Пољопривредне Подружине крушевачке за 1889 год.

I.

Рад подружински у 1889. као седмој години свога постанка, био је такође у главноме од посредног у неколико и непосредног утицаја на кретање пољопривредног напретка у овој околини. И ове године подружина није могла приступити подизању и уређењу угледног врта и добра за ову околину, коме циљу од свога постанка (ова подружина) тежи, јер нема довољно капитала а и људи стручних за то. Него чувајући, и по мало умножавајући свој капитал, намењен подизању угледног врта и добра, подружина је ипак нешто урадила у корист напретка пољопривреде наше, и то више посредовањем, утицајем, саветима, поукама, а највише посредовањем и подпомагањем привредника око разних набавака од боље врсте семења, облагорођеног дрвећа и воћа, савршенијих алата и справа и осталих потреба пољопривредних.

Стојећи у непрекидној вези и преписци са српским пољопривредним Друштвом у Београду и осталим привредним заводима нашим, подружина је се трудила, да по могућству што јаче утиче на побољшање и усавршавање наше пољопривредне културе у овом крају и потпомагајући свакога који јој се обратио било саветом, било набавкама, тежила је, да што боље одговори цељи, коју је себи у 2. тачци својих правила прописала.

Тако радећи управа подружинска посвршавала је следеће послове у овој години:

1) Приредила је једну беседу 1. Јануара у корист касе подружинске. Беседу је говорио г. Јоца Атанасковић учитељ овд. и члан друштвени, а било је и деклакмација. Беседа је била доста добро посећена. На каси је пало 173. дин. а чистог прихода остало је 92 динара.

2) Набавила је за тућ рачун и протурила разног облагорођеног воћа дрвећа и ружа 82. комада у вредности 63. дин. и све је растурено у Крушевцу и околини.

Воће и дрвеће набављано је из топчидерске економије и примало се је доста добро.

3) Набављено је и протурено је у овој години разног семена и то:

7. мањи збирки семења од поврћа баштен.
3. већи « « « «
1. кило ротквице месечарке.
5. « сточне репе.
3. мање збирке цвећа баштенског.
2. кгр. метле силистриске боље.
10. « грахорице за стоку.
72. « детелине луцерке за стоку.
¼. « семена од памука.

У вредности 288 динара и 20. пр. д.

Све семе набављено је од Срп. Пољоприв. Друштва у Београду. И ницало је добро. Са радошћу управа подружинска бележи, да је ове године највећа количина детелине (72 кил.) протурена, што је за похвалу.

4) Добављено је безплатно од г. Косте Великића трг. из Свилаинца, нешто мало *семења од свило-бубе*, и раздато је на поклон међу 4—5 свилоделаца овд. који су га захтевали. Свило-бубе су ове год. изашле доста добре.

5) Осим тога управа подружинска набављала је у три пута преко Српског Пољоприв. Друштва нову врло практичну справу за крунење кукуруза, тако звани *крунач «Ексцелзиор»* којим може да се окруни преко 2500 килограма кукуруза за дан а не кошта више од 6. дин. комад

Круначе је добила подружина у комисион и по распродаји слала новац друштву. Подружина је узела до сада 21. ком. у вредности 126 дин. а продала је 9. комада, а остали јој још непродатих 12 комада. Круначи су се у практици показали врло корисни, само се морају добро чувати од удараца, јер су ливени. Подружина их може сваком препоручити. — Сем тога Подружина је набавила и растурила у својој околини 39 воћарских алатака.

6) Са особитим задовољством управа подружинска бележи један нов више *непосредан начин, утицања подружинског, на унапређењу пољопривредне културе*, који је, може се рећи, са доста добрим резултатом, успела извршити, у корист побољшања воћарства у нашој околини.

Тога ради, управа је решила, да поради овог прошлог пролећа, на облагорођавању *калемљењу и унапређењу воћарства у својој околини* изашиљањем вештих калемара ради калемљења воћака по народу ове околине, јер јој се тај начин учинио практичнији, очигледнији и поучљивији за наш народ, негли самим уобичајеним посредовањем око набављања и протурања готових окалемљених воћака боље врсте. У корист тога, управа подружине обратила се још зимус Српском Пољопривредном Друштву у Београду, да би је оно потпомогло у тој цељи, и послало што већи број калем гранчица од разног облагорођеног воћа, ради калемљења.

И подружинска управа била је заиста изненађена лепим свесрдним одзивом и потпором пољопривред. Друштва, јер је од њега добила безплатно не само захтеване калем. гранчице у знатној количини (у 7. веза око 1500 калема) од најбољих сората разних јабука, крушака, дуња, кајсија, шљива, трешања, бресака и марела вишања: — него, ради исте цељи, Друштво пољоприв. својом иницијативом, нарочито је набавило и бесплатно послало подружини, на њено расположење, још 39. ком. разних потребних алата и справа воћарских и калемарских, у вредн. 92·10 динара, што му заиста само на част служити може, јер без тога, подружинска би намера непотпуно извршена била. — Хвала му на дару!

Подпомогнута тако подружина, по решењу (главнога) управног одбора, извршила је калемљење воћа у срезу крушевачком у Марту месецу помоћу два вешта калемара — талијана Антона и Петра Шимаца овдашњих.

Тим калемарима подружина је плаћала из своје касе по 1·20 динара наднице с' том угодбом: да су они дужни да иду, из места у место, по направљеном распореду по срезу крушевачком ради калемљења воћака; да носе собом потребне алате, биљке и завоје за калеме; да се у сваком селу и општини пријаве кмету; и да калеме свакоме који их позове; но, да они могу од сваког лица коме калеме да наплате по 20 пр. д. од сваког завоја у име труда свог.

Ови су калемари званичним актом препоручени и преко среске власти и нарочитом објавом на општинске и селске кметове у срезу крушевачком. Ови су калемари успели искалемити и то:

1.	У Крушевцу код	21-ог	човека	91	стабло
2.	« Сталаћу «	6	«	40	«
3.	« Бунцу «	4	«	23	«
4.	« Шиљиговцу «	10	«	36	«
5.	« Кобиљу «	1	«	2	«
6.	« Ломници и Наупаре	2	«	20	«
7.	« Кунцима код	1	«	6	«
8.	« Степошу «	2	«	3	«
9.	« Пепељевцу «	1	«	10	«
10.	« Гарима .	2	«	21	«
Свега 10. места код		50 људи, по		250 стабала 4 биљке	
		Свега		1008 биљака	

усађено, и то: јабука 61, — крушака 25, — дуња 17, — кајсија 85, — шљива 8, — трешања 28, — и марела 28. — И подружина је утрошила на ту цељ 79·10. динара из своје касе у име подпомагање пољопривреде и воћарства своје околине, надајући се да ће му збор признати и одобрити овај учињени трошак у корист привредног напретка

Осим тога 5—6. њих узели су да сами калеме око 200. калем гранчица, и тако усађено је око 1200. биљака рачунајући по 4. на једно стабло, то је окалемљено око 300. стабала, што представља обрт око 150. динара.

Калемљење извршено је махом у процеп (ретко где под кору) и примало се преко половине — око $^3/_4$ — што је поред неугодног времена у марту, врло добар резултат.

Овим калемљењем подружина је већ положила темељ облагорођавању воћа у срезу крушевачком, једно тим, што је примљеним калемима унела благородније феле воћака у народ, од кога ће се лако моћи размножавати даље, а друго тиме, што је приликом практичког извршења овог калемлења у народу многи могао видети и сам научити, да калеми воће, што ће такође од врло велике користи бити за будућност нашег воћарства.

Управа подружинска држи: да би у овом правцу требало неколико година радити, и без сумње, резултати би били врло повољни у народу и са материјалне и са моралне стране.

7.) Осим наведеног управа подружине има да забележи још једну новину, која је ове год. опробана. *То је проба извршена са сејањем и гајењем памука код нас.* — (Мустре показати). 2-ог Маја ове год. подружина је добила од срп. пољоприв. друштва бесплатно $^1/_4$ кила семена, од најбољег памука који се гаји у Цидимирици близу Скопља. Ово семе набавило је министарство народне привреде и дало га пољопр. Друштву ради раздавања по унутрашњости, да би се

опробало, да ли ће моћи та корисна биљка и код нас успевати? како? и где најбоље?

Председништво подружине раздало је добивено семе међу 45. лица, које у Крушевцу које у његовој околини и Александровцу. И према добивеном упутству, свакоме је казато у каквој земљи и како ваља да га залије и гаји, до сазревања памука Још је сваки умољен, кад му памук сазри и чаура се памучна распукне, да убере и донесе председништву 2—3 чауре са памуком, да се увери и види како је и где памук најбоље успевао. — Па и председник Подружине засијао је 20. одака памуком, ради тачнијег праћења, испитивања и познавања његове природе и вегетације код нас, и резултат је био задовољавајући.

Добивено је од 20. струкова преко 100. чаура колико орах, пуни најфинијег памука са семеном. Вегетација је његова трајала преко 5. месеци. С тога би требало раније да се посије око Ђурђев дана, па и пре мало, да би чаура што више сазрело и памука се што више добило.

Према учињеним пробама са сијањем памука види се: да би ова фела памука могла код нас доста добро да успева. Сад би требало на пролеће предузети, сијање и гајење памука на већој површини — дан — два орања; водећи рачуна о сваком послу, како би се видео и ухватио тачан рачун уколико би се исплаћивало гајење памука код нас. Па ако би се показало корисно гајење памука, онда да се приступи озбиљном раду и произвођењу памука у велико, што би по наш народ веома важно и корисно било.

Управа подружинска слободна је препоручити свима оним члановима својим, који имају добре земље и хтели би се на пролеће подухватити сејања и гајења памука у већој мери да се још зимус пријаве подружинској управи, како би им она могла благовремено набавити нужно семе, и дала потребно упутство за гајењу памука и избор земљишта, па би до године већ могли тачно знати у колико би се (и где) исплаћивало гајење памука код нас. — Износећи ово, подружина ће се особито радовати ако овим допринесе гајење ове нове културне биљке код нас.

Још кад напоменемо, да је управни Одбор подружински имао свега 3. седнице у овој год. на којима је доносио нужна решења о раду подружинском и да администрација подружинска броји 90. нумера; — онда смо тиме изнели у главноме цео рад подружински у овој години. А сада да пређемо на материјално стање подружине.

II.

Стање подружине у 1889. год. било је овако:

1, *Каса* подружинска имала је:

а) Примања . . .	2078,10	динара
в) Давања	419,20	«
Остало готовине . .	1659,90	динара.

Ова се готовина находи код Задруге за Штедњу.

Код задруге . . .	1644,85	динара.
У каси	14,05	«
На дугу		

2.) *Чланова* било је 53, — а улог су платили. 10.

3.) *Библиотека* има 44. ком. књига и 29. ком разних ценовника пољопривредних

4.) *Намештај* подружински састоји се из једног ормана, за архиву збирку и библиотеку. Но нужно је да се набави још један стаклени орман, како би се библиотека пољопривредна могла боље уредити и одвоити од архиве и збирке.

5.) *Збирка* подружинска има:

15. маказа за шишање оваца, комисион Пољопр. Друштва;

4. маказа за чишћење гусеница својина подруж.

1. плуг за прашење и огртање кукуруза својина подружинска.

3. Града широмера — Екслерових својина подруж.

1. штемпло подружинско.

и нешто семена заосталог.

6.) *Обрт* подружински износи укупно у овој години преко 800. дин. (према лањском 480. динара.)

7.) *Дуговање*: Ова подружина дугује срп. пољопривр. Друштву од 1884 и 85. год. за разне прифатне ненаплаћене набавке динара 319·30 пр. д. Од ове вересије благајник подружине није могао наплатити ништа.

Ово је укупни извештај о раду и стању подружинском за 1889. год.

Председник Подружине,
В. Виторовић.

Деловођа,
Вучко Вучковић.

Благајник,
У. М. Урошевић.

Вел. кршљанска пољопр. подружина

Бр. 38.

26. Октобра 1889 год,

В. Крена.

Сриском Пољопривредном Друштву.

Управа овд подружине саставила је извештај о раду подружине, па јој је част поднети га Пољопривредном Друштву као што следује:

1. Подружина је у почетку ове године, приредила један пољопривредни скуп, на коме је и Друштво преко својих изасланика учествовало.

Користи од овакових скупова није нам потребно набрајати јер ће то Друштву и без тога познато бити.

2. Чланови подружине непропуштајући ни једну згодну прилику, обавештавали су поједине земљоделце о користи од употребе савремених земљоделских справа и алата које су им потребне за лакше и брже обрађивање земље.

Тим својим поступком подружина је у неколико успела те су многи увиђавнији људи из околине почели све савршеније справе, — које су се у практици показале као добре, — набављати преко подружине од Друштва.

Неке справе подружина је сама набавила да од њих чини пробу те да то и други виде како се исте употребљују и користи отуда.

3. Од Друштва тога узето је семена за сејање сточне хране око 65 килограма и раздато у околини у цељи, да се увиди корист од тога и да се други о томе увере па да и они за своју стоку храну овим начином прибављају и исхрањују је, да им не скапава од глади због недовољних пашњака и ливада.

4. Управа подружине заузела се те је известан број најпрече земљоделске књиге «Пољопривредних календара», у својој околини распродала а један број који нам је Друштво на поклон послало, зашто му и овом приликом велика хвала, да се даду свим члановима по један комад, раздала је бесплатно заузимљивијим земљоделцима, пошто су чланови готово сви исте били пре тога набавили

5. Подружина је преко свога изасланика учествовала и на винарском збору у Нишу а и радила је према својим слабим силама колико год је могла, да се у околини у духу нишких одлука образује винарско-виноделъска задруга, па кад није успела, остављено је за згоднију прилику.

6. Својим радом подружина је успела те јој се и поред сви тешкоћа и незгода с којима се је као и свако друго удружење овакове природе имала борити, број чланова у овој години удвојио.

7. *Извештај о стању пољске привреде у овој околини за ову годину.*

Пролеће је било кишовито са великом водом.

Лето без кише, са великом врућином; у последње време при концу (од 28. Августа) почеле су падати кише, пре их није било ни мало или врло мало понегде.

Јесен до сада већим делом кишовита али је било и леших дана те су људи већим делом узорали за озиме усеве и посејали их. Угарио није скоро нико за пролетину.

Беричет у опште узевши *средњи* је.

Пшеница због велики киша пролетњи водом убивена, те је усљед одма наступивше суше, која је земљу онако убивену још горе опекла и стврднула остала у порасту мала, а у роду оманула, тако, да ни у пола није родила као других година.

Кукуруз који је рано посејан па ако је земља на којој је посејан у јесен још била поугарена добро је родио; позњији кукурузи слаби су зато, што кад је киша била они су тада били још мали за рад а доцније је засушило те се нису могли окопати — подгрнути.

Јечам и овас средње су родили; они се у околини сеју поглавито за домаћу потребу (за зоб стоци). На више, за продају, не гаје се.

Траве су биле због суше средње, сена што има врло је добро, зато што у косидби није било киша да га покваре те да буде црно и буђаво. Које сена, сламе и тулузи од кукуруза биће доста за исхрану стоке зимус.

Шљива мало, оне се овде употребљавају поглавито за пециво ракије за продају не суши их нико, сем за домаћу потребу.

Повриће је слабо само је купус врло добар; ко год га је посејао имаће довољно.

Вашара је у овој околини било доста; цене су стоци преко целе године биле добре и народ је отуда готово већином новац добијао.

И поред свега тога што година изгледа доста хрђава ипак у народу је мање оскудица у новцу него других година, ваљда зато што је цена стоци добра, а и другим производима је боља цена него други ово неколико година.

Цене су производима:

Жито сто килограма	. . . . .	13—14 динара
Кукуруз « «	. . . . .	10—11 «
Овас « «	. . . . .	10 «
Јечам « «	. . . . .	10—11 «
Купус сто главица	. . . . .	4— 5 „
Пар дебелих волова	. . . . .	300—600 «
« вепрова годишњака мрш.	. .	60— 72 «

Здравље у народу добро је. Свиње су скапавале у Мају месецу од болести «гронице» а и сада овог месеца опет је било болести и доста је брава угинуло.

Други заразни болести ове године није било.

Председник пољопр. подружине,
Јанко Михајиловић
свештеник.

Деловођа,
Љуб. М. Гајић.

ВАЉЕВСКА ПОЉОПР. ПОДРУЖИНА

№ 27.

6. Новембра 1889 год.
у Ваљеву.

Српском Пољопривредном Друштву.

По чл. 45. правила тога Друштва, подружина ова има част томе Друштву послати свој извештај о раду њеноме у овој години.

Тако подружина ова учинила је ове набавке:

27. Децембра пр. год. набавила је преко тога Друштва један крунач, за г. Живојина Новитовића писара општ. лукавачке у вредности 84·70 дин.

За Владимира Божића трг. из Осечине набавила је 8 Марта ове год. разно семе од поврћа и цвећа у вредности 12·20 дин.

За Светозара Мујића економа овд. набављено је 28 Марта 5. килограма луцерке, 2. кгр. гледичије, 1. кгр. сточне репе, све у вредности 15·20. дин.

За Аксентија Филиповића, Николу Петровића и осталих њихових другова из Кланице, набављен је један тријер «Пернолетов» у вредности 187·63 дин.

За г. Светозара Петровића свешт. из Бранковине набављено је 1 крунач «Ексцелзиор» и 11 кгр. семена луцерке у вредности 10 дин.

За г. Маринка Матића овд. трг. три крунача «Ексцелзиора».

Овај г. Маринко као шмит, толико је заинтересован за напредак пољске привреде, да је од пре три године отпочео да сам израђује гвоздене плугове које продаје нашим земљоделцима са ценом од 30 дин. па на више, од прилике прода годишње једно на друго до 30 плугова.

За Јеврема Буричића из Братачића набављено је 6 кгр. семена луцерке у вредности 12 дин.

Поред овога пољопривредна подружина ова на најенергичнији начин заузимала се је и заузимаће се за распродају пољоприв. календара и само за ову годину послала је Друштву 48 дин. за распродате календаре.

Оволико што се тиче набавака и рада ове подружине.

Но како усљед разних неприлика ова подружина није за дуго време имала своје састанке, нити је у своје време према правилима бирала своје чланство, ипак она није малаксала већ је њен рад одржавао председник њен, те је 26. Јула ове год. сазват збор свих пријатеља пољопривреде из ове вароши у циљу свога оснажења; и избора управе и посаветовања о мерама, које би требало предузети па да се у народу јаче осети благодет установе пољопривредног друштва и њених подружина.

За председника изабрат је и даље досадањи председник г. Петар Томић председ. суда окружног.

За потпредседника г. Живота Миловановић парох овд. и познати нам рационални пчелар; и

За благајника г. Ал. Ненадовић порезник.

За одборнике изабрани су:г.г. Светозар Муњић економ. Јанко Бабић бакалин, Војислав Андрић благајник задруге за међусобно помагање и штедњу и Димитрије Тасић овд. рачуновођа ово-окр. суда; а за њихове заменьенике г.г. Светозар Атанасијевић ово окр. физикус и Алекса Анђелковић управник речене задруге, а за деловођу г. Матија Ненадовић предузимач.

Тога дана уписато је свега 21 лице за чланове ове подружине и одмах је приступљено прикупљању улога од по 3 дин. а настављено је и уписивање у чланство те тако ова подружина сада има својих 39. чланова.

Но управа утврдо се нада да ће се овај број чланова знатно повећати само док ова подружина сазове збор љубитеља пољопривреде.

Како је пчеларство у овој варошн било готово на умору — а није боље стање ни у околини — јер у мају месецу беху у целој варошн само 73 кошнице то је с обзиром на околину, која спада међу најбогатије добром пашом за пчеле управа је ове подружине решила, да подружина ова своју највећу пажњу обрати на ову тако запуштену грану народне привреде те је поред ковалука који овде подижу г г. Живота Миловановић парох, Алекса Ненадовић порезник и Сава Вукосављевић марвени лекар, који сада имају 55 ком. кошница америкаиског система, подигла и сама један мањи угледан ковалук на коју је цељ купила од Андрије Ристића сељака из Грабовице, три просте кошнице за 36 дин. и наручила за њих код једног овд. мајстора једну кошницу Коржењевског и две америкаиског система, са којима ће руковати подпредседник подружине, који је по решењу управе од 29 Септембра ове год. упознавао љубитеље пчеларства са именованим системама и начином пчеларења са њима у цељи буђења љубави за неговање пчела.

И како је ова околина једна од ретких и за воћарство, то је решено да подружина подигне и један воћарски расадник, на коју цељ општина овд. уступила је подружини једно парче земље и приступљено је и прикупљено семе од дивљака за извођење подлога; за тим стављено је у дужност свакоме члану подружине да у своме крају побележе код кога се, колико и која врста воћа налази, те да би подружина набавила и ширила најбоље врсте воћа којих овде нема, а које се на пијацама нашим и страним најбоље плаћају.

На жалост на лист «Тежак» мало и тако рећи ни мало не обраћају пажњу наши пољопривредници и тако рећи нико га и не чита. И да би се врло корисни чланци који у «Тежаку» излазе учинили приступнијим ширем кругу наше читалачке публике то је у интересу напретка пољопривреде у нас ова подружина заинтересовала уредника овд. «Ваљевских Новина» да подружини овој отвори у листу две рубрике: «Наша привреда» и «Корисне Напомене» и за које је по «Тежаку» спремао и предавао јавности све оно што је одабраније њен потпредседник, и на чему се и даље ради.

Подружина ће требати помоћи пољопривредног друштва у упутствима, које ће нарочито тражити у извођењу истављене цељи, са чега ће може бити послати и једног свог члана на главни збор друштвени.

И ако подружина ова за сада није била у стању да својим радом допринесе обичније користи на пољу привреде ипак се нада, да ће и у ово мало рада бити од велике ваљде, па кад би свака подружина и оволико урадила колико је ова до сад учинила опазио би се у нашем народу извесно знатнији напредак.

Председник подружине
П. Томић.

ИЗВЕШТАЈ

Подружине српског пољопривредног друштва за срез колубарски у Мионици.

Српском пољопривредном друштву.

Подружина је у овој години издржала многе тешкоће и стајао је у питању њен опстанак, усљед чега нема повољних резултата о раду. И ако је у неповољним приликама била, опет је све око себе сметње савлађивала и колико је кадра била, радила је на унапређењу пољске привреде, — те племените дужности своје.

Сметње, које су подружину у раду пратиле, поглавито су долазиле од тога, што је посао њен нова ствар и чланови нису могли видети од ње непосредну корист, па да је улозима с вољом материјално потпомогну и рад јој ојачају, но је подружина тако рећи само живела. Од скорије доба изгледа да су и чланови и нечланови осетили да од подружине има користи, премда су ове користи за сада врло мале, према користима, које би подружина и околина уживала, кад би се подружина материјално ојачала, и правилнијим током ка позваној мети ишла.

Управа подружине, у главноме је се старала да само одржи образовану подружину, док сама не дође у прилике да се појача, па је 2. Јула позвала «ванредни годишњи скуп», на који није дошао број чла-

нова, који према штатутима има право решавања, услед чега је осујећена намера општег договора подружине, полагања уплате и избора председника, јер г. Којић председник, премештајем је морао напустити свој положај. Присутни чланови на збору решили су да дужност председника врши потпредседник до главног годишњег скупа, а ово је и према штатутима могуће било. Опет мало доцније управа је позвала чланове да положе уплату, но они се одазвали нису.

За тим према одлуци главног годишњег скупа држаног 12. Фебруара о. г., управа је молила господина Министра Народне Привреде да уступи подружини једну парцелу имања пок. Г. Тешића, на којој би подружина могла подићи угледни расадник воћа и т. д., но госп. Министар је одговорио, да би био особито вољан у томе потпомоћи подружину, али пошто питање са г. Тешићевим имањем није на чисто решено — не може подружину задовољити. После овога управа је издала позивнице члановима и преко «ваљевских новина» огласом позвала главни годишњи скуп у Мионици на дан 5. Новембра т. г. По свршеном збору известиће се друштво о донетим одлукама.

Што се тиче стварног успеха у пољској привреди, такође су слаби резултати, тако: детелина, коју су поједини чланови сијали, у неких је добра а више је има са слабим успехом, јер пошто је ово нова ствар не знају је људи правилно израђивати, а и труда мање полажу, не зато што су немарни, но што мисле да ће тај новитет слабу корист донети; памук, који је друштво подружини послало, раздат је појединим члановима, око ког је рад употребљен, као и око детелине. Подружина може уверити друштво да је добар, тј. да се може култивисати и са повољним успехом гајити. Зато шаље друштву 3—4 чауриче на увиђај, с молбом да учини сравнење према оним из крајева где се увелико памук гаји и према томе известити подружину, дали је и само убеђења као подружина? Резултати са калем-гранчицама, слабог су успеха, јер су гранчице дуго стајале на експедицији, па су се развиле — листале — и отуда нису се могле примити.

Ово је у главноме извештај подружине о своме раду за ову годину. Више података није се могло прибрати, а није их ни било, зато се друштво учтиво моли да извештај прими к знању.

На завршетку, подружина изјављује благодарност друштву, што је за ову годину подружину у сваком случају снабдевало поруџбинама уредно и нема сумње да ће и у будуће то чинити.

Од управе подружине српског пољопривредног друштва за срез колубарски у Мионици 30. Октобра 1889. године Бр. 35. Мионица.

Потпредседник подружине
Вић. П. Матић,

Моравска подружина Срп. Пољопр. Друштва

Бр. 47.
13. Новембра 1889 год.
Житковац.

Српском Пољопривредном Друштву.

По чл. 45 Правила Срп. Пољопривр. Друштва, моравска подружина подноси за сада овај кратак извештај:

Подружина има свега 56 редовних чланова.

Код благајника подружине налази се у готовом 78 динара.

Опширнији извештај о раду ове подружине, као и о стању пољопривреде у овом крају, поднеће изасланици ове подружине на главном годиш. збору 19 ов. месеца

Узрок је што се извештај потпун не шаље: премештај деловође подружине.

Председ. морав. пољоприв. подружине,
Поп Лаз. М. Мартиновић.

ПОЗИВ

СРПСКО ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО

ДРЖАЋЕ СВОЈ

XXI ГЛАВНИ ГОДИШЊИ ЗБОР

у недељу *19. Новембра ове год. у 9 часова пре подне* у својој згради до министарства финансије.

Дневни ред према Друштвеним правилима овај је

1. Подпредседник или његов заменик отвара збор;

2. Подноси се извештај о радњи управног одбора, у који улази и годишњи рачун о приходу и расхода заједно са извештајем контролора о прегледаном рачуну за прошлу годину;

3. Подносе се на решење писмени предлози Одбора, Подружина и појединих чланова, а за тим долазе предлози појединих чланова на самом збору;

4. Бирају се чланови управе према одредбама друштвених правила и то: председник, благајник и 6 одборника;

5. Бирају се два контролора за преглед рачуна, који имају најдаље за три месеца поднети извештај о прегледу рачуна управном одбору;

6. Подноси се предрачун прихода и расхода за идућу годину;

7. Бирају се редовни и почасни чланови.

Позивају се г. г. чланови друштвени да изволе доћи на овај збор.

Збор овај јаван је.

Бр. 2.388 Из седнице управног одбора Српског Пољопривредног Друштва 30. октобра 1889 године у Београду.

Из Економије Топчидерске издаваће се од 1 Новембра воћне и украсне расаднице.

Ово се јавља ради знања.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 преписку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију:
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИН

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. а. в.

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 48. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 26. НОВЕМБРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

Како се може помоћи кориснијем гајењу лана у брдским пределима?

Нико не може спорити да наши брдски и планински предели трпе много више од незгода у пољској приведи, него они предели где су земље боље и лакше се обрађују, а и извоз производа подеснији, и где се лакше могу подешавати други начини газдовања, кад се прилике мењају. С тога је тим више за сажаљење, што се за последњих десетину година знатно умањило гајење лана у многим брдским пределима, где он има много већу важност но у равницама, пошто успева најизвесније у влажнијој и ладнијој клими; потребује за потпуно успевање само 3 до $3^1/_2$ месеца; не одузима земљи много хранљивих материја за стварање ланеног влакна и добар је прворедни усев. Лан захтева много рада од припремања земљишта до његове израде за ткиво, те је за то нарочито користан и издашан за мањег пољорадника са довољно радних руку своје скромне породице преко дуготрајне зиме, кад обран лан сам мочи, трли, млати, гребена и преде, или га бар спреми у повесма.

И тако је веома важна задаћа порадити на томе, да се већа пажња обрати овој грани радње пољске привреде, тако важној и у пољопривредном и народоприведном смислу, и да се погодним средствима унапреди у планинским крајевима.

Узрок умањавању гајења лана јесте то, што се држи да се труд око његовог гајења неисплаћује потпуно, нарочито кад се упореди са гајењем шећерне репе, дувана и другог трговинског биља.

Кад разберемо за узроке томе незнатном приносу, можемо навести ове: 1. рђав избор семена; 2. непотпуно припремање и неговање ланишта; 3. неусавршено справљање неизрађеног лана и 4. рђаво предусретање од великих радња с ланом.

По најважније је сејати добро семе, а на то се на жалост најмање гледало. Ну опет нема сумње, да принос од ланишта у сваком погледу зависи више од избора доброг семена, но код ма које културне биљке. Дакле већа пажња је управ први услов за унапређење заната за прераду лана.

Још пре 100 година знало се за важност доброг семена ланеног. Онда још казао је Јустус Мазер: *бринимо се за добро семе ланено, ако ћемо да се побољша трговина с ланом.*

Бекер је написао кратка правила, како се с поља распознају особине доброг семена. Ево тих правила: 1. Семе мора имати подједнако дугуљасто зрно; 2. Мирис семених зрнаца не сме бити буђав, мемљив, него здрав и свеж; 3. Кад се семе баци на жар или усијани ватраљ, мора с праском одскочити; 4. Ако се мете у воду, мора семе на скоро потонути на дно. Теже семе боље је. Семе, које по врху воде плива, не ваља за сејање.

Поред тога добро семе мора бити једро и кратко и подједнако пуно, боје отворено смеђе или зеленкасто жуто и сјајно, мазно и мекано, а загрижено да слади. У неким пределима много се полаже на то, да семе има вршак мало посавијен — кукаст.

У неким пределима уобичајено је, да се семе за сејање загрејава. Многи покушаји потврдили су овај начин, само ако се сувише јака топота не употреби. Топлота од 40 до 45° Целзиусових таман је подесна, и држи се да из тако угрејаног семена поничу најснажније стабљике. Објашњења ове појаве свакојака су. По највероватније мишљење биће ово: Загревањем код рђавијег и слабијег семена угине сасвим клицавост, и тако биљке ничу из ваљанијег и здравог семена.

Даље наводе неки из изкуства, да се добија бољи и дужи лан, кад се семе чува више година, па посеје старо семе, него од скорашњег лањског семена. Понегде чувају семе по 6—7 година тога ради.

И ако многи опити нарочито из Аустрије и Немачке потврђују, да су овим начином постигнути изврсни успеси, опет не треба сметути с ума, да се за ово чување ланеног семена више година никако не зна у Русији и Холандској, где се највише гаји лан, јер тамо се узима за сејање само лањско семе. По правилима о извозу у вароши Ригги рачуна се за најбоље ланено семе од последње жетве, и које се не

извезе до 15. Маја сматра се за обирак. Свакојако је добро чување лањеног семена од велике важности. Као при загревању, тако и другим чувањем губи се клицавост код неразвијеног и нездравог семена, али то не бива код здравог и доброг семена, које се добро осушило у својој љуспи на промајном месту. Сваки који гаји лан, мора се наравно уверити о клицавости лањеног семена. Ово се најпростије сазнаје, ако две вунене крпе поквасимо врућом водом, па између њих сипамо шаку семена, и тако умерено влажне и млаке одржавају неколико дана док семе проклија, и по множини клијалих семена познаће се и добра клицавост

По себи се разуме, да лањени сад мора бити чист од корова. Најзгоднији је начин припремања земљишта за сејање лана по Дру Штрелу овај: стрњиште после жетве одмах се мало по површини окреше (земља) и пре зиме 20 до 30 с. м. дубоко разоре. У Јануару растури са 6. цената каинита (фосфат за ђубрење) на 1. ект. по браздама и пре сејања дода се још 2. центе суперфосфата. У пролеће исушено земљиште предрља се подједнако и преваља ваљком, па се разоре 5 см дубоко са плугом од више раоника, и предрља равно, посеје лан на омашке, предрља и преваља са дрвеним ваљком. На 1. ект. сеје се најмање 200 килограма семена, ако се лан сеје за добивање влакна, а Штрал сеје по 210 кигр. на 1. ектар.

Лан се може сејати веома рано с пролећа, чим се земља прилично оцеди и не буде изгледа за јаче мразеве. Најбоље је доба за сејидбу крајем Марта и почетком Априла, а може се сејати до краја месеца Маја као позни лан.

Дубока земља, са довољно алкалних и фосфорних киселина и нешто креча и хумуса најповољнија је за гајење лана. Уз то на тешкој земљи производи се најбољи и најфини лан, а на лакшој, песковитој и иловачастој земљи доиста фини лан, али није тако пуног влакна. Ну, на хумусној, одвише нађубреној земљи расте лан много бујно, за то полеже и даје мало влакна. Обично сеје се лан после жита, која пуштају плитко корен, као: пшеница, раж и т. д.; а ретко се сеје после детелине, кромпира, репе и т. д. премда по који пут и ту добро успева. Највише треба лан тек после 8-ме или 10-те године на исто место сејати, јер иначе наступа неродица. За ланом врло добро успевају озимни усеви.

Плевљење лана почиње после сејидбе 4 или 5 недеља, а и доцније чупају се травуљине. Лан почиње да зри после 3 месеца, и сад се мора највећа пажња обратити, да се не би превидело право време за брање. На пространом ланишту треба с почетка мало недозрео брати, да не би доцнији презрео. Чим стабљика при дну за трећину дужине пожути и доње лишће опадне, а семе почне да црни, време је већ, да се лан бере, чупа. Од начина брања много зависи каквоћа лана. Најбољи је белгијски начин, кад се лан одмах по чупању намести у облику каквих кућица које боље противстају рђавом времену, а брзо се и подједнако осуши. У неким пределима Немачке и Аустрије, нарочито мањи земљорадници распростиру лан на ланишту чим се почупа, те да се по сунцу осуши. На лепом времену то може поднети; али ако наступе дуготрајне и јаке кише припљескају лан на земљу, овлажи се и почне нагло да трули влакно, и лан изгуби сасвим своју вредност. Прављење кућица од лањених ручица није велики посао само док се радник на то мало привикне. Кад се лан очупа, не распростире се одмах по земљи, него се мете у ручице да постоји један дан док се учврсти. За исправљање ручица у кућице треба три особе да раде, једна прима с лева и десна рукавети, које му додају двојица, исправља их једну до друге, прислања их по две врхом једну уз другу, а доњи крајеви прилично се размакну. По што се овако кућица састави, колико повећи сноп, подупре се с поједином ручицом с пред и позади. Такве кућице држе се чврсто против ветрова. Но опет, од времена на време треба погледати, па ако је која кућица лана оборена ветром, исправи се. Кад се лан добро осушио, покупи се и донесе кући да се трли. Млаћење лана никако се не одобрава, јер се стабљике испреплећу и замрсе, па при преради много остаје отпадка.

Ако може пољопривредник да прода непрађен лан, уштедиће доста рада, али губи велики део чистог приноса од гајења лана. Ко посејани лан сам бере, мочи, трли и свега изради за трг, има и највећу корист.

Најстарији начин мочења лана јесте мочење на роси. Осушени и измлаћени лан распростре се на стрњишту или на покошеној ливади, па се повремено преврће, док се влакно од стабљике и коре почне лако одвајати, а то траје на 8 недеља. Што се више растури лан, брже се мочи. Велику пажњу ваља обратити, да се лан не би премочио.

Бољи лан и већа добит има се, ако се мочи у води, но, ту је нужна већа обазривост и веће знање. Мочење у води зависи од особине воде и од времена. Гвожђана, кречовита и хумусна вода није погодна за мочење. Најбоља је за то чиста изворска вода од 16 до 18° Р. топла, ту се мочење сврши према каквоћи лана за 4—20 дана. Рупе за мочење треба да су 1 до 1½ метра и за мало лана да није одвише пространа, јер у мањој рупи бива правилније врење и мочење. У рупе полаже се лан косо или у снопићима лабаво везаним с врховима горе окренутим, и са даскама и камењем притиснути. Преко лана треба да има воде за 10—15 см. Ако се влакно — лика — са стабљике лако смиче а да се не кида, мочење је готово. Сад се лан извади из мочила, распростре по земљи или исправи на кућице, да се осуши и убели. Кад је

ГЛАСНИК

Наш сарадник г. Јован Живановић проф. из Карловаца добио је на изложби у Осеку прву награду — почасну диплому за изложени 8 врсти медова, за две изложене американке, за кипарско вино од меда начињено, за сирће од меда и за очигледно изложени — предочени развитак пчелињег живота. Ми се овоме радујемо, и честитамо вредном и усталачном пчелару нашем.

*

У прошлу недељу 19. Нов. у време означено у дневном реду отпочео је 21 главни годишњи скуп Српског Пољопривредног Друштва. Присутних је било 30 редовних чланова и изасланици подружина: моравске и ваљевске. И од народних посланика био је неки број присутан ма да је тога дана било на реду друго читање закона о општинама, за који се сви интересују. Пошто је извештај о раду печатан у прошлом броју „Тежака“[1] и био у рукама свих чланова, то се без читања отворио одмах разговор о појединим радовима. Као и свуда кад се рад трећега оцењује, а за оцену нема поуздана мерила тако је и овде било. Једнима је Друштво недовољно радило, што није на томе успело да се пољопривредници пошљу на париску изложбу, нити да се Друштву субвенција повећа, нарочито да се за чланике плаћа из државне благајне, другима је зазорно што се бави и таквим опитима као што је гајење хмеља. Но на крају разговора извештај о раду примљен је к повољном знању, јер се увидело, да се према приликама није могло другаче радити ни више урадити. Договор је текао мирно и озбиљно.

Кад би се предлози подружина и појединих чланова опширно изнели, како су тада образложени били, требало би повећу књигу написати. С тога ни извештај који ће доћи „Тежак“-овим читатељима у руке, и који је рађен у кратком изводу није могао бити исцрпан. За наше циљи довољно је поменути ово: Сви су скоро предлози ишли на то да се олакша чешће састајање пољопривредника из свих крајева Србије, а нарочито да се држи један такав збор пре прве редовне скупштине, на коме ће се израдити све што би требало ради унапређења пољске привреде урадити, како би се на нарндној скупштини могла потребна средства тражити. Још је пао предлог, који је на први мах изгледао да је чисто унутарња ствар друштвена, а међутим јако смета друштвеном раду, то је дуг државној печатњи, који износи око 18 хиљада динара, и често чини да се и сам „Тежак» прекидао, а на остала књижевна издања друштвена није се могло ни мислити. Није чудо што је овај предлог поднео непосредно сам уредник, коме се овај мах замерало, сем осталог и то „што је лист донео свега 2 слике а на *сваком* броју пише да је илустрован“. Предлог је примљен, и ако га Скупштина одобри, моћи ће Друштво више украшавати лист и слободније радити и на осталим својим задацима.

[1] Ради знања помиње се да је изашао на два и по табака. Нека изволи јавити, коме је случајно непотпуно експедован. У.

ДОПИСИ

Рудовци, 14. Јула, 1889 год.

Време је од почетка јесени па до сад врло лепо и за радове пољске сасвим повољно, више суво и без велике хладноће. Народ је озимских жита посејао доста, и ако је оскудица велика у семену била, опет се посејало што је за то намењено било, а орало најповољније јер је земља врло орна за рад била.

Са храном је у опште оскудица, из оног узрока који сам јавио у „Тежаку“ за ову годину број 27-ми, и млого их има који и сада купују за домаћу изхрану, коју добивају на Аранђеловачкој пијаци по 9—10 дин. 100 кгр кукуруза.

Народ се сада бави спремањем кошара — стаја за стоку, дрва за огрев, загртањем винограда, и извлачењем ђубрета на њиве.

Здравље је у народу добро, но само код мале деце има нека гушобоља. Такође и код стоке здравље је добро, но само код свиња има болести од које много скапавају, по свој прилици изгледа да је црвени ветар. И ја сам се овом приликом послужио леком — прашковима из пољопривредног календара и тако хвала Богу није ми још било ни једног случаја у свињама, а то сам исто говорио и другима да раде.

Новчана криза једнако траје. Стока је у опште јефтина. Шљиве осушене — већ су продате, а никога нисам могао чути да се пофалио.

Рад. Ж. Ранковић,
економ.

Медвеђа, (срез ресавски) 19 Новембра. 1889 год.

Јесен је ове године у овом крају била врло пријатна, са непрекидно лепим временом за тежачки рад, тако, да су се сви пољски радови на време извршили.

За озима стрмна жита поорано и посејано је у жељеној количини. Орање је било меко као пепео.

од 17 ов. м. почео је падати снег, који је напао у дебљини 50 сан. м. но неће се дуго одржати због јужног времена.

Стање здравља људи и домаће стоке, за сад добро је, заразних болести није било.

Пав. М. Радосављевић
економ.

ЈАВНА ГОВОРНИЦА

Допуна одговора на питање г. Крсте Николајевића.

У „Тежаку“ од предпрошле недеље, а на питање г. Крсте Николајевића адвоката из Пожаревца, зашто његова иначе ванредно добра вина после 3, 4 или 5 година ускисну, одговорено је, да су узрок извесне гљивице, зване у науци mycoderma aceti, које се под извесним околностима увуку у вино, те вино кваре, па се препоручује пастерисање као средство противу тога зла.

У допуну тога одговора треба додати још и ово:

1. Поред добрих подрума, изванредне чистоће и чувања да вино није у додиру с ваздухом, од важности је и састав, нарочито јачина вина. Зна се, да су слаба вина т. ј. сиромашна алкохолом, особито наклоњена, да се укиселе. Добро би дакле било да г. Николајевић пошље Српском Пољопривредном Друштву неколико проба његовога доброг и оболелога вина, те да се болесник овде на лицу места свестрано, нарочито хемиско-микроскопски испита, а не само овако преко писма.

Хемиским прегледом може се још и најпоузданије пронаћи узрок, а евентуално и лек вину г. Николајевића, за које се вели да је онако непостојано.

2. Пастерисање особито је добро средство за црна вина, која пате од горчине, а вина, која су наклоњена да ускисну, сем пастерисањем, поправљају се и тиме, да се додатком извесне количине шећера понова доведу у врење. Веће количине алкохола и угљене киселине, које том приликом постају, најбоље спречавају стварање сирћета.

3. Поред предложеног апарата за пастерисање, има још и других, тако н. пр. онај од Бало-а назван хигротермант практичнији је. Питање је само до каквих се ресултата с тим апаратом дошло у практици, а да је практичнији од онога у одговору препорученога, о томе нема сумње, јер се њиме пастерисање врши у самом бурету. На тај начин уштеђује се онај рад око пуњења и отакања вина из апарата.

Напослетку у поменутом одговору има и један научан термин да се исправи, а тај је на стр. 378-ој у другом ступцу, деветом реду одоздо, а у реченици: «Ниједним хемиским средством није могућно сирћетну киселину у вину неутрализирати». Место «неутрализирати“, требало је рећи сталожити или уклонити, јер сирћетна киселина може се неутралисати сваким средством којим се друге киселине неутралишу, но тако добивене соли сирћетне киселине лако се у води растварају, и с тога, по несрећи, за сада није познато средство, којим би се могла сирћетна киселина из вина уклонити.

У Београду 19 новембра 1889 године.

М. Т. Л.

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за 1890 годину

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

готов је и разашиље се.

Садржај овога календара је веома обилат, занимљив и пун поуке. Од чланака, који се у њему штампају, и које су израдили наши одлични сарадници, поменућемо ове: *Плодоред*; *Јечам* са привредног гледишта и његово гајење; *Бобица* болест на свињама и начин како да се та болест предупреди; *Подизање воћака*; *О рибарству*. Како земљорадник да гаји вино до продаје и т. д. Даље, у њему је много и разноврсних бележака и таблица, које су потребне свакој и варошкој и сељачкој кући.

Свештеницима обраћамо пажњу, да је календарски део овога календара израђен уз сарадњу једнога од најодличнијих наших свештеника, већега положаја, и да ће у њему наћи најтачније обележене недеље и *недељна јеванђеља и апостоле*.

Цена календару је 60 пара динарских, јер *Друштво, као добротворна установа, не тражи никакве добити*.

Према томе без ове књиге не би требало да остане ни једна српска кућа. С тога и молимо сву ону господу, која су и досада са пуно доброте и предусретљивости сваке године помагала Друштво у растурању његовог календара, а и друге пријатеље пољопривреде и њене књиге, да изволе похитати са наруџбинама за се и своју околину.

Поруке ваља адресовати: «*Српском Пољопривредном Друштву, Београд*». За писма под таквом адресом не плаћа се поштарина.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнијих писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто'јевтиније

Садржина: Како се може помоћи кориснијем гајењу лана у брдским пределима? — Подизање врба крај путева и мочара. — О пчеларству (наставак). — Земљорадња на светској изложби у Паризу године 1889 (наставак). — Мере за унапређење рибарства у Србији (наставак). — **Белешке**: Утицај топле воде на растење биљака и сазревање њиног плода. — Кукуруз као храна за коње. — Кварење нетопљеног масла. — **Гласник:** Јован Живановић награђен на изложби. — 21. Главни Збор Српског Пољопривредног Друштва. — **Дописи:** Из Рудоваца и Медвеђе. — **Јавна говорница.** Допуна одговора на питање г. К. Николајевића. — Књижевни оглас. Пољопривредни Календар.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

подвезе и најзад дижу му се и учвршћује помоћу кајиша ногa ради поткивања, што је теже извршити но код коња

Најзад се приступи послу чишћењем и равнањем папка колико је то најнужније, помоћу ножа и пиле. Изабрано гвожђе удеси се по том да потпуно одговара облику копите, удеси се по могућству у ладном или у благо топлом а никако врелом стању, да свуд належе. Гвожђе сме само на ивици папка (или копите) лежати, и нити сме споља, нит изнутра бити „старије“ од папка. Ако ли гвожђе лежи на табану то ће слободном ходу много сметати, те због тога може живинче за рад и услугу не способно постати.

Клинци за ков као и гвожђе морају бити од најбољег, меког гвожђа саковани а њихова дужина не треба да износи више од 35—40^{mm}

Клинци смеју од доње ивице највише за 15 до 20^{mm} кроз покат проћи па се по том скраћују и савијају као и код коњског кова.

БЕЛЕШКЕ

Да федер на круначу „Ексцелзиор“ поправиш.

Извади чивију која стоји позади у осовини и у колико је федер олабавио, у толикој дебљини треба додати по један колут од дрвета или гвожђа и т. д. који ће федер стиснути да јачи буде. Други начин поправити федер још је лакши. Извуче се федер из осовине и развуче се рукама онолико, колико ће бити довољно да му се јачина поврати. На поменута два начина можемо се помоћи, ако би ослабио федер, што се у осталом дешава тек после дугогодишње употребе.

ГЛАСНИК

Нова управа крушевачке подружине. Крушевачка подружина изабрала је на свом Главном Збору 3. ов. м. за председника г. Велимира Виторовића наставника: за деловођу Вучка М. Вучковића трговца; за благајника г. Петра Каракумовића часовничара; за одборнике г. г. Јеврема Приштевца трговца, Др. Пају Боту варошког лекара, и Јована Младеновића свршеног економа и порезника; за заменьенике г. г. Косту Ф. Јовановића и Тому Поповића трговце.

ДОПИСИ

Прањани, Децембра 1889. год.

Од 15. тек. месеца одпочео је снег и хладно време а дотле све беше благо и умерено време као што се само желети могло за јесење радове. Озимна жита посејано је доста и већ су лепо обникла и озеленила Са храном народ је прилично снабдевен за зиму. Кукуруз је се добро набирао и ако од Петрова дна па за 6 недеља готово не беше ни капи кише већ непрестана жега. Пшенице су донеле слаб род чему су узрок биле неке мале ситне животињице које сисаху још неучврсла зрна. Сена је нађено мало јер траве немогоше напредовати због јаких летошњих жега. Шљиве су прилично родиле ну заман кад земљорадник неимаде бог зна какве користи, јер је се надао да ће бар ове године донети бољу цену сувим, па су зато већином и сушене. Цене су земаљским производима ове: рачунећи од сто кила: кукурузу 10, пшеници 12, јечму овсу и крупнику од 10—11 динара; пасуљу 20 динара; ракији шљивовици 20, а препеченици од 30—40 динира; вину црном од 15—25 динара а тако и белом. Стока је на средњој цени а мало се и продаје. Купљење данка за II. полгође најако је одпочето ну доста споро иде јер народ нема новаца. Што народ у овоме оскудева узрок су млога задужења и велики интереси још из ранијег доба, те тако и оно мало што се за суве шљиве и стоку узме није му од помоћи бог зна какве. Сувим шљивама до скоро била је цена од 15—20 динара а сад је нешто живља. Цене земьи веома су слабе те зато готово слабо ко и продаје и купује.

19-тог овог месеца појавио је се над срезом љубичким и драгачевом један метеор који је око $2^1/_2$ часа по подне тога дана произвео врло јаку експлозију и грмљавину. Грмљава је трајала више од 3 минута а потом је се метеор распао и падао по Драгачеву у разне величине комадима. Како се досада зна није учио никакве штете.

Светозар М. Јеремијић
парох Прањански.

Страгари, Децембра 1889. год.

Летина је ове године била прилична у свачему. За пшеницу поорано је доста али су одоцнили те је многима орање остало не посијано, због снега.

Цена је житима ова:

Пшеници	12—13	динара сто кила.
Овсу	10	» » »
Јечму	10—11	» » «
Кукурузу	6—7	» « «

Почели су неки трговци долазити и траже ораове трупце да купе, али их овди слабо има, јер све је скоро прошлих година посечено, а цена је стара 7—8 динара трупац.

Читајући да долазе наша браћа Црногорци због глади к нама мислим да би добро било кад би сваки Србин газда који имају повелика имања, а немогу све сами постићи да ураде, да бар једну породицу ако не више населе на своја добра и дати им имање напола, а сада за зимус дати им хране на зајам до лета, разуме се они им би на лето вратили.

Боље је њи узети него што неки од наших газда узимају бесне швабове, боље је нашу браћу спомоћи него туђина. Као што рекох сваки који има повећа имања треба узети бар по једну породицу, а држим да наша влада неће им бранити. Исто тако могли би и управитељи манастира узети по коју породицу на своја манастирска добра.

Мих. Томић.

Кнић (Гружа), Децемра 1889. год.

Јесен је била врло лепа. 17. Новембра удари снег и падао је непрестано.

19. Новембра у 3. сахата по подне загрмело је овди тако јако да су се све прозори на кућама тресли; и на сву прилику да се земља треснула.[1])

Људи су пшенице насејали доста. Виногради су на време загрнули.

Здравље у народу и код стоке добро је.

Данак се живо прикупља, стари кусура а и новн купи.

Цена хлебној и сточној храни није се побољшала.

С. М. Веснић
учитељ.

[1]) Поводом метеора а није била грмљавина обична. Ур.

ПОЉОПРИВРЕДНИ КАЛЕНДАР

за 1890 годину

ИЗДАЊЕ

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

готов је и разашиље се.

Садржај овога календара је веома обилат, занимљив и пун поуке. Од чланака, који се у њему штампају, и које су израдили наши одлични сарадници, поменућемо ове: *Плодоред*; *Јечам* са привредног гледишта и његово гајење; *Бобица* болест на свињама и начин како да се та болест предупреди; *Подизање воћака*; *О рибарству*. Како земљорадник да гаји вино до продаје и т. д. Даље, у њему је много и разноврсних бележака и таблица, које су потребне свакој и варошкој и сељачкој кући.

Свештеницима обраћамо пажњу, да је календарски део овога календара израђен уз сарадњу једнога од најодличнијих наших свештеника, већега положаја, и да ће у њему наћи најтачније обележене недеље и *недељна јеванђеља и апостоле.*

Цена календару је 60 пара динарских, јер *Друштво, као добротворна установа, не тражи никакве добити.*

Према томе без ове књиге не би требало да остане ни једна српска кућа. С тога и молимо сву ону господу, која су и досада са пуно доброте и предусретљивости сваке године помагала Друштво у растурању његовог календара, а и друге пријатеље пољопривреде и њене књиге, да изволе похитати са наруџбинама за се и своју околину.

Поруке ваља адресовати: «*Српском Пољопривредном Друштву, Београд*». За писма под таквом адресом не плаћа се поштарина.

Моле се сва она господа, код којих се налази сувишан број календара друштвених, да их изволе што пре вратити Друштву, јер их Друштво више нема, а на много се страна страже.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнији писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније

Садржина: Чување младе стоке преко зиме. — О пчеларству (наставак). — Нешто о мирочким планинама и њиховом насељавању. — Мере за унапређење рибарства (свршетак). — Подкивање волова. — **Белешке**: Да Федер на крупачи «Ексцелзиор поправиш. — **Гласник**: Нова управа крушевачке подружине. — **Дописи**: Из Прањана, Страгара и Кнића. — **Подлистак**: Самоуков одпоздрав на посланице о важности подизања воћа.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН ВСАИЋ

ИЗЛАЗИ НЕДЕЉНО

ПРЕТПЛАТА И РУКОПИСИ УПУЋУЈУ СЕ:
„СРПСКОМ ПОЉОПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ"
У БЕОГРАДУ

На основу највишег решења од Априла 1869. године № 202 препоруку друштвену носи пошта бесплатно.

ТЕЖАК

ОСНОВАН 1869. ГОДИНЕ

ЦЕНА ЛИСТУ:

Лист стаје за Србију.
НА ГОДИНУ 8 ДИН. НА ПОЛА ГОД. 4 ДИ.

За Иностранство:
НА ГОДИНУ 10 ФР. ИЛИ 5 ФОР. А. У

Дописницима који редовно и по обрасцу шаљу допис даје се лист бесплатно.
Цена огласима изложена је на последњој страни.

ИЛУСТРОВАНИ ОРГАН СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА.

БРОЈ. 51. У БЕОГРАДУ, НЕДЕЉА 17. ДЕЦЕМБРА 1889. ГОД. ГОДИНА XX.

ПОУКА ЗЕМЉОРАДНИЦИМА

о

ЗАСАЂИВАЊУ ВОЋАКА

Свуда у Србији могу врло добро да успевају воћке, и треба их засађивати на свакој земљи зиратној као и ѓној која се не зирати, у градини око станова, као и ивицом покрај путова а нарочито по пашњацима и ливадама. Покрај користи коју имамо од земље пре засађивања воћака, кад ове одрасту и стану на род можемо да удвојимо и умногостручимо приход од земље, често без икакве штете за усев испод воћака.

Зато, који земљорадник жели да приходе од своје земље стално појача, нека прво разбере: може ли је воћкама засадити, и којим врстама, па нека то одмах и учини.

Најбоље је о томе послу размишљати с јесени или зими, како би се имало времена да се земља за воћке припреми и воћне пресаднице набаве; па чим нађе дан за засађивање да то одмах без оклевања учини. Ако пропушти то време, пропаде му цела година, а с њоме и род.

Наши стари радо су засађивали воћке како ради своје користи, тако и за «сеѓап».

Наши млађи не грабе се толико за тим, све под изговором: ко зна ко ће га брати! Међутим ко пажљиво засади воћку може бити уверен да ће је ускоро сам брати, често друге а најдаље треће године, ако је не засади, и да живи двајест и тријест година не ће је моћи узбрати.

Да би засађивањем воћака добили од своје земље већега прихода, ваља нам нарочито пазити на то да *набавимо* добар пресад, да га пажљиво *засадимо* и одмах *обезбедимо* од штете и квара.

И кад узмемо у оцену како се то у нас обично ради, морамо признати, да не само, као што раније поменусмо, нерадо засађујемо воћке, него и кад се на то решимо, ми грешимо у *избору* пресадница, у *начину* засађивања, а највише у *чувању* засађених воћака од квара. Ово последње управо и чини, те нам све ако је нешто дотле и урађено добро и упутно, пропадне без икакве користи.

I.

Набављање пресадница

Расаднице или пресаднице можемо пробрати од оних дивљачица што саме ничу по шуми и по виноградима, које су успешно калемљене, или их можемо купити за свој воћњак већ калемљене и развијене из завода, који се тим послом баве, као н. пр. из Економије топчидерске или преко Пољопривредног Друштва, које има свој воћњак у Шанцу, или преко Управе Државне Ергеле у Љубичеву код Пожаревца, која такође изводи воће, цвеће и разну зелен. Најзад ко има воље и згоде за то, може сам себи изводити пресаднице из семена разног воћа и неговати их колико жели и колико му треба.

а. Ако ћемо расаднице (младе дивљачице) из шуме одабирати, морамо мотрити на то, да оне буду младе, највише двогодишње, да имају глатку кору, здраве развијене жиле и корен. Ако расадница није млада напредна и здрава онда се тешко прима, споро напредује и не може се доцније поправити ни најбољом негом. Па како оне скоро ништа не стају то их ваља одабирати с пажњом и одбацивати сваку поле сумњиву да се не би узалудно излагали даљем трошку и труду.

б. Ако ћемо одгајене пресаднице куповати, из завода који се баве извођењем, онда је при поруџбини и умесно и оправдано, како у интересу нас самих, тако и онога завода од кога воћке тражимо полагати овакве услове:

1. Да се расаднице не смеју пре из земље вадити но што лишће само отпадне;

2. Да се расаднице одаберу са правим глатким деблом и при вађењу из земље да се гледа пажљиво како би се сав корен очувао и извадио, јер сваку нагњечену и јако рањену воћку са расцепљеним и искиданим кореном а кривим и чворнатим деблом треба вратити

3. Да је дебло у висини 1·5 до 2 метра, чисто од грана па тек одатле да се гране разводе правилно у свима правцима.

4. да се при паковању воћака оне шупљине између жила испуне са навлаженом маховином или нечим другим сличним, као плевом, иситњеном сламом итд.

Да се гране и дебло тако сламом увију да се на путу очувају од повреда.

5. Да се бусен (брандуз) са жилама најпре увије у обичну сламу, по том одозго дугачком — ржаном — сламом па увеже везама.

6. Да се јамчи за тачност захтеване сорте.

в. Ако ћемо сами расаднице да изводимо из семена, онда нам је потребно подићи расадник, јер без расадника ово не може свакоме поћи за руком.

У расаднику воћка се најбоље одгаји у том правцу да још у почетку пажљивом спремом земље и чешћим пресађивањем развије снажан и разгранат корен; даље, пажљивим сасецањем развије право, глатко и снажно дебло. За ову цељ сви изданци на деблу, к ји се појаве преко лета заламају се те тиме спречавају у развијњу а с пролећа осецају до самог дебла. Оне воћке које и при овакој нези не буду праве са глатким стаблом нити опет порасне, ваља одбацити у самом е почетку, јер би нам, по свој прилици, и остали труд око њих био узалудан.

Круна је у воћке развијена потпуно тек онда кад садница дође у висину човечијег пораста н кад су гране калемове добро прирасле за своје дебло. Сасецањем грана може се дотерати распоред њихов; но при сасецању грана у круни, морамо бити штедљиви, па сасецати само оне које су заостале иза других и које су подчињене, или се међу собом укрштају и кваре.

II.

Расађивање воћака

Расађивање воћака на стално место врло је важна радња. Погрешке при том учињене махом су узрок што биљка не носи плод, или најпослд што није дугог века. С тога при тој радњи ваља разабрати за све у погледу положаја и климе, а нарочито у погледу самог начина расађивања.

Руна у коју ће се расадити воћка треба да је дубока у лошијој земљи један метар дубине, и толико ширине, т. ј. преко пола хвата; у дубљој и ровитој земљи рупа може бити ужа и плића.

Рупе ваља копати пре расађивања. Ако ћемо расађивати с јесени онда рупе копати у лето или бар неко подуже време пре расађивања воћака, ако ли ћемо расађивати с пролећа онда ваља копати рупе предидуће јесени.

Утицај влаге и мраза на извађену земљу и начињену рупу, веома је повољан за успевање младе воћке.

Пошто је рупа спремљена и време расађивању приспело, најпре се у рупи утврди *притка* или колац за који ће се воћка привезати.

У већем воћњаку нужно је пре засађивања воћака ове притке довести у ред.

ПОДЛИСТАК

САМОУКОВ ОДПОЗДРАВ
НА ПОСЛАНИЦЕ ЧИКА-СРЕТИНЕ
О
ВАЖНОСТИ ПОДИЗАЊА ВОЋА

(НАСТАВАК)

III.

У трећој својој посланици Чика-Срета износи три важне ствари: правилан назив воћа, одређивање врста за сваки крај, и сађење шљива.

1.

Данас је у целој Европи примљена француска номатика у помологији.

Као год што су Французи (у Белгији и Француској) били *први*, који су *нове* врсте воћа *производили*, тако су они и помологију као *науку* први основали, па и *номатику* њену први утврдили.

У сваком народу, свака врста воћа, има по више имена, те једна иста врста овде се овако онде онако зове. Французи су све те синониме у народу прибрали, па оно име за врсту усвојили које је било или *најпознатије* или *најпогодније*. Наравно, по где где се налази *домаћи* назив, ал то нарочито у том случају, ако је та врста *постојбином* из тога краја.

Немци су тек пре тријестину година почели на помологији да раде, и наравно трагом француским, па су француске називе и усвојили, само што су обичне француске речи превели на Немачки. На прилику крушку, у топчидерском каталогу записану „Бела воденьача“, Немци су назвали т. ј. превели са *Weisse* erbst-*Butterbirne* јер се француски зово *Beurré blanc* (што значи Бела воденьача, а то је та некад у Аустрији звана Kaiserbirne) *Бела* названа је зато, што је у ње месо заиста бело, а у већине је крушака више жућкасто.

Као творца немачке помологије Немци рачунају њиховог Лукаса (дпректор и господар воћарске школе у Рајтлингену), који је пре 4—5 година умро, а данас им вреди као један између најбољих помолога (но који је и изврстан дендролог) Шпет у Берлину.

Што се Аустријанаца тиче, они и данас још доста пате од неуредности у тој науци, ма да и код њих почиње преовлађивати та „немачка помологија“.

Односно дакле „Беле воденьаче“ не стоји, да ће се она тек од сада тако звати, као што Чика-Срета вели, јер се она више од 20 година и по Аустријским каталозима већ тако зове, а у топчидерском каталогу тако је записана још 1850.

Атанасије Николић, творац нашег „Топчидера“, врло је добро и *Beurré*. или *Butterbirne* превео са *воденьача*, пошто наш народ заиста зове ту врсту крушака воденьачом, а која је врста у нас била заступљена нарочито „зеленом *воденьачом*“ (Beurré d' automne, Herbst butterbirne).

У средини рупе направи се мали брежуљак од земље, која се у рупу повраћа, па она њу пажљиво рашире корен и жилице оне воћке коју расађујемо, за тим се корен покрије ситном земљом, која се дужим лежањем на ваздуху, истрошила. При том се воћка мало тресне или водом залопи како би земља прионула боље за жиле. Ако је земља неплодна или сувише тешка, ваља је измешати са добром баштенском. *После* расађивања добро је земљу покрити упола згорелим ђубретом, јер ће се тада у њој боље влага задржавати.

При везивању воћке за прику, у почетку привеже се она овлашно, како би се могла покретати при слеганју земље; после 3—4 недеље увеже се воћка чврсто за своју притку.

У које ћемо *доба годиште* расађивати воћке у томе би било добро, прво, управљати се према земљишту, а друго по клими и планинском положају. Тако у благој клими, у нижим положајима, и сувој (топлој) земљи боље је с јесени расађивати и то ако се може да учини у Октобру или Новембру како би воћка донекле преболела рану при расађивању, пре но што зима наступи. Раније од тога рока не сме се док сам лист не отпадне, а касније такође не. У положају планинском и клими оштријој, а земљи тешкој, мочарној и с тога хладној, расађивање с пролећа далеко је успешније; но неће ваља расађивати пре него што прођу јаки мразеви — а земља буде довољно загрејана. То расађивање може се још крајем Априла извршити ако се није пупољак развио и лист појавио.

При самоме расађивању поткидане и повређене жилице треба помало изнова *сасећи*. Сувише јако сасецање било би врло штетно за доцније успевање воћке. Ово сасецање корена и жилица, може се извр-

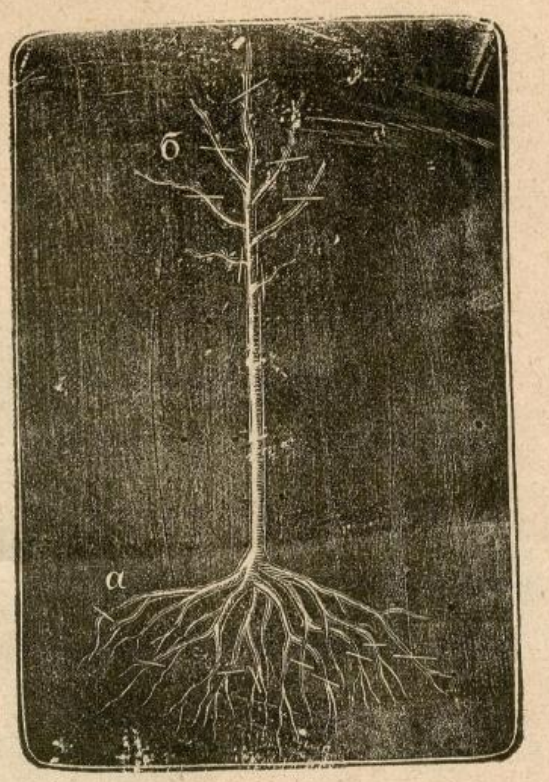

шити и нешто раније (дан пре расађивања), но и то само онда, кад је земља влажна, иначе у сувој земљи засуши се и пресек па се не јавља она *мезгра* којом да болује. С тога се обично пресек обнавља одма пред само расађивање.

Али и у топчидерском каталогу воће је огромном већином записано под именом (само што у српском често врло незграпном преводу) онаквим, какво је онда у јужним крајевима Аустрије важило. Исти Николић све то воће за Топчидер добавио је из Граца (из воћњака Ерцхерцега Јована) па је наравно морао и под тамошњим именом

Ал данас тих имена у помологији више нема. Ну да би и опет могли знати, које су то врсте што их ми из Топчидера узимамо, по данашњем њиховом називу у науци, ја сам пре неких година одредио право име неколиким врстама, и обзнанио у „Тежаку".

Тежња дакле та, да знамо воћу његово *садашње* (научно) име, није *нова*, и сваки се може уверити о збрци, која је некад у томе владала, ако прочита па упореди оне много синониме (разно име за једну врсту), поређане уз садашње име за сваку врсту онда у „Тежаку" одређену.

А незнање *правог* имена не само што је непријатно оном, који хоће да зна шта има у свом воћњаку, него може да му и штете донесе.

Ја сам наилазио на људе, који се хвале да имају *Караманку* (јер је та крушка заиста код нас на великој цени), а та њихова крушка ни налик на Караманку не само родом (који има особит облик) нити укусом (који је у караманке истина тек другог реда, ал мирисан), него ни временом доспевања, па ни порастом дрвета (Караманка, као и трешња аршлама, има штркљаст пораст). Онда је наравно што се он чудити мора, како његова караманка није тако добра, као у другог, па — приписује земљи и тако нечем. Караманку у Аустрији зову Plutzerbirne, а научно јој име Bon chétien d' été немачки Gute Christbirne.

Један је имао у градини дивно пораслу, на снагу сталу, велику и родну „Такушу", па пошто је та крушка у нас обична, он њу исече и место ње усади младу калемљену за њега интересантну крушку Bergamotte rouge. Шта је тим урадио? Место велике и старе такуше, која му је рађала, он је усадио малу и младу опет такушу, но од које неће скоро рода окусити. Да Боме да је оштећен, а — што није знао име крушки.

Примедба. Истина за ову прилику узгред, ал опет сматрамо за упутно напоменути, да је она дивна збирка воћа од воска у Топчидеру побркана, те много име (па и ако старинско) неодговара своме моделу. Сеобом (због болнице 1876) а и невештим руковањем са том лепом и драгоценом збирком, цедуљице, на којнма је *име* ове или оне врсте модела, испретуране су, многе и погубљене, а — у Топчидеру ни пре ни сада нема зналца, да бар сачуване цедуље сваку уза свој модел намести.

Међутим свега воћа, што га у моделу има, у Топчидеру нема, јер је набавка била одмах прекинута, чим је Атанасије Николић отуда уклоњен.

Али, и оне врсте воћа, којих у расадници топчидерској може имати, или и има, и оне нису сигурне, пошто се размножавање воћа — у интересу јевтиноће — вршило уз припомоћ робијаша, а ови, и кад би хтели, неумеју да раде као што ваља, те су бројеви (као име врсте) по редовима расадника испремештани. А ни то воће, којих врста у Топчидеру има, не беше ни пре ни сада човека, који би умео да исправи и уреди. —

Сасецање круне предузима се такође ради бољег распореда грана и ради тога да би разграњавање над земљом било сагласно са распростирањем жила под земљом. Нарочито у сувим и ветровитим положајима

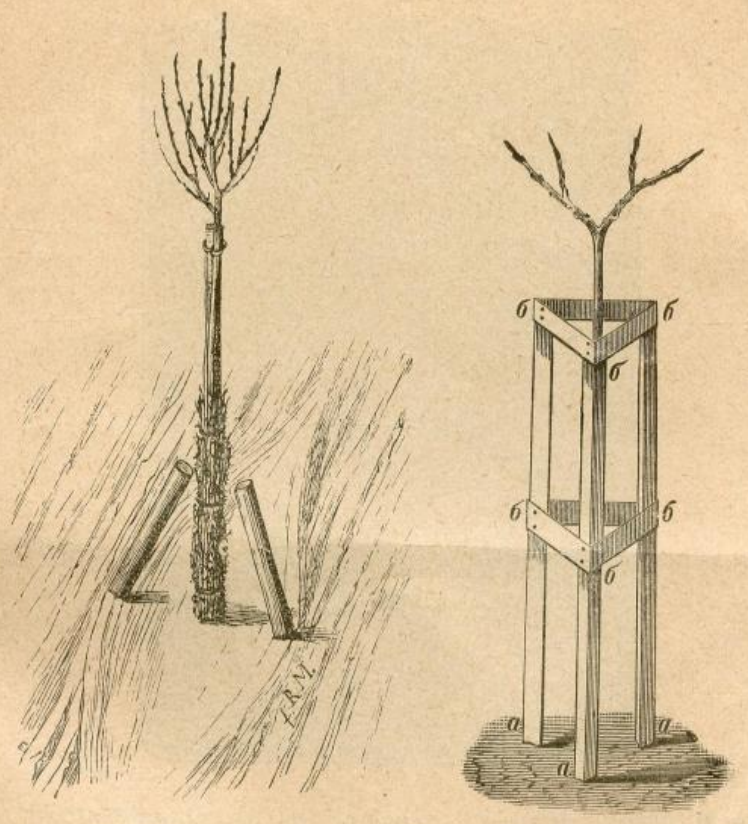

ово сасецање круне може бити од користи. Иначе круна се не сасеца радо, где нема потребе, или ако сасеца, а оно се за ту цељ само скраћују једногоде гранчице, без којих круна може да остане.

Врло је важ[illegible] још и то да *при расађивању не дође воћка дубље* [illegible]*емљу, но што је пре тога стајала.*

Одстојање ра[illegible]них воћака управља се по роду и врсти воћака и [illegible] положају на коме су расађене. Обично се узима: [illegible]орах и кестен 16 мет: за јабуке, крушке и тр[illegible]ње одстојање 10—12 метара; за шљиве, вишње и б[illegible]ме 4—6. На стрменитијим местима, пашњацима и[illegible]етровитим положајима, могу се воћке расађивати и [illegible]мањем одстојању како би се воћке, кад су угушћ[illegible]боље држале и узајамно чувале. Нарочито је добро и[illegible]ешати воћке тако да по средини оних воћака, које с[illegible]споро развијају и које имају крупну круну и дужи[illegible]век дођу оне воћке, које се брже развијају, имају[illegible]мању круну и краћи век. На овај начин могу једн[illegible]воћке свршити свој век и уклонити се кад се друге [illegible] пуној мери разгранају и кад им буде потребна већ[illegible]просторија.

III.

Чување засађених [illegible]оћака од потре и оштете

Прва брига око за[illegible]ђене воћке, или боље рећи при самоме засађивању [illegible]то је добра притка, која ће чувати воћку да је вета[illegible] не љуља и да јој тиме не кида потребне нежне ж[illegible]ице.

Као што [illegible]е познато, [illegible]ми ову прву пажњу нигда не указујемо својим засађ[illegible]ним воћкама. Но ваља знати и то, да у многи[illegible] приликама [illegible]није довољна једна притка да воћку заштит[illegible] од свих [illegible]езгода, зато јој се додаје

Ово сам овде додао за љубав онога, који, кад воће набавља, жели да га има са његовим *правим* именом, па макар то име било и старинско, само да је *право*, а не место жељене (рецимо) беле водењаче да добије такушу..

2.

Са свим је друга ствар од разних врста крушака, јабука и т. д. изнаћи оне, које у овом ил оном крају најбоље могу успевати,

Ово је врло важно; јер нека крушка (или јабука), која би у Колубари могла бити изврсна, може за Хомоље невредити ништа.

Свако воће у опште, па и свака врста истог воћа, хоће известне услове за своје успевање.

За овaку одредбу најбоље је искуство.

Можда би когод мислио да и нема другог пута од искуства. Има; ал је искуство боље и онда, кад све елементе за теорију имамо познате.

Теорији би требало да зна:

1. Влажност предела у извесно доба;

2. Најмању и највећу топлоту (*средња* топлота само је будалаштина за практичну науку);

3. Збир топлоте за летњу половину године: и

4. Дужина лета у томе крају.

Кад се, с једне стране зна све ово, а с друге стране знају се *особине самог воћа*, онда је теорији лако да одреди врсту за известан крај. Али — ретко ко зна све ово и у другој земљи, а камо ли у Србији, где се у овом правцу још никакве белешке не чине.

Дакле — искуством.

Сваки познаје крушку „зелену *водењачу*“; па каква је она у Београду? — Шпрљаћ, јадна, жалосна. А погледајте је у Белици (на јагодинској пјаци) а нарочито у Топлици и Ветерници! Разлика је тако велика, да би и вештији помолог огласио да су то две *различне* врсте.

Исто тако врста крушке, врло добре и врло крупне, Duchesse d' Angoulème, у Београду је ретко кад добра, а у Шумадији била би не може бити боља.

Ово је све због оскудице довољне *влаге*, које ове врсте захтевају.

Сушни крај не годи никаквом воћу. Ал опет има по некоје врсте које *могу* да буду бар приличне и у таквом пределу. На прилику јабука *Ribston*.

На против крушка St. Germain d' hiver хоће као дгуња много влаге. Тако и споменута Ангулемка сушне је године не само ситнија, него пуна „камичака“ у месу, те се скоро ни јести не може; а кишне године је и крупна, врло крупна (некад као арапка), и водена као најбоља водењача (као Beurré Diel, или Beurré de l' Assomption).

2. Има воћа, које поред влаге, хоће и нарочиту меру *топлоте* за успевање *рода*.

Тако неком воћу не шкоди, ако топлота ваздуха, кад је воћка у цвету, буде 1°C *испод* O, као крушка зелена водењача, шљиве па и кајсија; а некоме шкоди и кад је 1° *преко* O, као крушка караманка, некад и бресква.

Напомена. За биљку обични (живни) топломер није довољно тачно мерило, јер његову 0 у *јесен* многа биљка неосетно под-

то шала преко 30. километара овога пута путовати све кроз густу гору и шуму, где осим горе око себе и једва неба изнад себе ништа више нисте могли видети. Ово је особито тешко и опасно било по трговачки свет и државне делижанце и то лети због лопова а зими и због лопова и због великих снегова, јер на целом овом путу не бијаше ни једног јединог села нити ма какве механе где би се путник склонити и преноћити могао. Колико ли је и колико мајки због овог друма заплакало, колико ли је сирочади без својега ранитеља остало, а колико ли је пута и државна каса јако оштећавана била. До скора је као правило било: „ћеш ли преко Мироча, пиши тестаменат"!

Но данас је, благодарећи исеченој гори и живљем саобраћају усљед насељења Мироча овај пут, бар што се тиче лопова, куд и камо без опасности.

Баш на ономе месту, на коме су некада као најзгодније лоповске заседе биле, а то је на половини овога пута на самој вододелници и висоравњу Мироча, где се налазе остатци неке развалине још из доба римске царевине, и одакле се овај пут почиње спуштати од једне стране к Поречкој Реци и Доњем Милановцу а од друге стране к Брзој Паланци данас на том месту постоји једно село названо: „Мирочево", у коме селу постоји и једна механица где се по нужди може и ноћити.

Мирочево је насељено било најпре неким досељеницима из Бугарске, а пошто су се ови по ослобођењу Бугарске натраг вратили, остали су само неки Старо-Србијанци с којима су по том примешани досељеници из околних сиротних села среза поречког и брзопаланачког, а понајвише као бивши радници из Мајдан-Пека, по народности Власи и Срби.

Дакле, то, што је овај друм Брза-Д. Милановац пролазио толики простор све кроз густу непрекидну шуму и доста врлетну планину недодирајући нигде и ниједно село, а међу тим спајао је Мајдан-Пек, Д. Милановац и цео скоро поречки срез с окружном вароши Неготином, нити је се другојачије могао обићи, а што је најглавније што државна пошта и делижанац туда пролазе, — оправдало је потребу за насељење једнога села као што је Мирочево на овоме друму, управ далеко оправданије него што је поменуто Петрово Село онамо насељено.

Ово је што се тиче саме сигурности овога друма и саобраћаја у овоме крају.

Но да видимо како стојимо сада са шумом, и може ли се ово насељавање с државно економног као и са чисто шумарског гледишта, докле и у којој мери правдати?

Гора је на Мирочу у главноме букова и растова, тако, да час преовлађује једна час друга, час ће те наићи на саму букову гору помешану са по гдекојим само горуном, час опет на саму растову гору, да је човеку милина погледати је. По дебљини букових дрва има довољно од најмање до највеће дебљине од 1 метра у пречнику, а растова су дрва маом дебљине мертека и обичне греде, најлепших стабла има од 30--45 с. м. а ретко се налази дебљих преко 60 сантиметара у пречнику. Склоп (густина) је горе у опште добар.

Сасвим је природно да онде, где човек са стоком и културом својом наступа, гора мора да пропада, шума мора да уступа, па тако је и овде на Мирочу.

Разуме се, да су ови људи, насељени у «пустари планини» морали ову предходно истребљивати, те да до зиратне земље дођу. Но овде нам ваља приметити, да је при насељавању овога села од државне власти далеко паметније поступљено него ли при насељавању Петрова Села, јер је овде сама државна власт свакоме према његовој задруги по извесан простор шуме одмерила, који се по том крчио и за зиратну земљу приправљао; док су при насељавању поменутог Петрова-Села само кућни плацеви лепо одмерени и регулисани, а сва остала шума од неколико иљада ектара стављена им је на расположење да је „на бог душу" сами по својој увиђавности делити могу, зашто су је онако баш добро и поделили!?

И ако је овим Мирочким насељеницима држава дала и одредила потребни им простор шуме на коме они доиста и сада живе, на томе се опет неможе дуго остати.

Сваки је на свом добивеном делу ове шуме искрчио гору и крчевину ову већ од дужег времена обрађује, усљед чега је се земља јако испостила, јер ову планинску земљу и нетреба дуже него 4—5 година обрађивати па да се сасвим испости да по том ни зашто није. Па онда, шта да се ради с овом земљом? да се ђубри, и, да се остави на лежање (угар)? и једно и друго тешко је на оваким положајима, јер за ђубрење треба да има, довољно и стоке што сваки неможе имати, а да се чека да прележи треба зато више година, јер за једну годину ништа се не постизава, пошто ово нису као друге земље у питомијим местима где би зато и једна довољно била. Сем тога, број се становника овога села једнако умножава, нешто прираштајем а више досељавањем са стране и онда од оне количине прво одељење земље остаје све мање рачунајући на једну обичну задругу и онда шта нам остаје? или да поново крчење шума дозвољавамо, или да их одатле опет расељавамо, као што по неки од њих и сами у крајњем случају чине.

Напред смо казали да је насељавање овога села из поменутих разлога оправдано било, али с гледишта шумарског треба томе да има и неке извесне границе од које се са деобом и крчењем ових шума несме даље ићи, па ма какви нам иначе други обзири зато диктирали, а ево зашто:

Мироч има око 600 м. надмор. висине, т. ј. положај где је село Мирочево, иначе појединн су му огранци и већи као на пр. Штрбац, који броји скоро на 800 метара надмор. висине. Подлога му је земљишту гдешто кречно, а гдешто шкриљасто-кристалинично и аморфно стење.

БЕЛЕШКЕ

Карболна киселина

много је употребљена ради уништавања трулежи (дезинфекције), но је незгодно употребљавати је што није у води растворна. Помешана са сумпорном киселином, постаје растворна, и много употребљивија. Нешто налик постиже се додавањем соде или сапуна и тако постаје креолин, крезолин и др. предмети препоручавани за исту цељ.

Коју расу говеда треба укрштати са Швицком, а коју не, —

на ово питање одговара проф. Бајер да би је требало укрштати само са оном која је слична њој не само начином и добротом употребе, него и обликом и бојом.

Тако слична и још млечнија је она са Џерсеја, но је ситнија. Са расама низија, као Холандском, Англерском и т. д. не треба је укрштати; а са Сименталском особито отворене боје, и ако има обилате хране, може се укрштати. А најбоље је чисту одржавати, особито кад се набави добар бик (из околине Риги и Цириха) без мана и од добре краве отељен.

ГЛАСНИК

6. Јануара држаће свој I. Главни Збор задруга пчеларско-воћарска у Београду у згради Срп. Пољопривредног Друштва.

Све пријатеље пчеларства и воћарства молимо, да на овај збор дођу.

*

Продају соли примила је држава у своје руке. Никоме теже не пада набавка соли но пољопривреднику. Прво зато, што је не новчан, а друго што је троши не само он са својим чељадима, но и стока његова, и најпосле, што је најудаљенији од вароши у којима су солни магацини, па често само ради крупице соли мора толико да издангуби.

Кад уз ове тегобе, које су неизбежне, дођу и друге које не морају бити, но долазе само од пасјалука монополиста, онда никоме теже, но опет једном пољопривреднику. Отуда, одузимање солске радње из руку странаца поздрављају сви пољопривредници у Србији, са топлом захвалношћу свима и свакоме, ко је на томе радио.

Ми смо у своје време прибележили са признањем и примање жељезничке вожње у руке државне. И ово је дело веома крупно. Но нама се чини, да је примање соли у руке државне још важније за пољопривредника. За то ради њих који чине већину у земљи, која со троши и тражи чисту со и праву меру, тачну услугу и могуће олакшице, хвала на овој тековини, а још већа, ако се то у рукама државним у свему на боље окрене.

*

„Ценовник облагорођених воћака и семења ратарске школе у Краљеву" добило је Српско Пољопривредно Друштво с том изјавом, да ће она продавати разно семење од поврћа и цвећа, и да ће ради избора и прегледа цена свакоме радо слати овај ценовник на увиђај и употребу.

Ценовник овај налази се код овога Друштва и свију подружина те у овим местима могу се људи послужити ценовницима који су већ при руци.

ДОПИСИ

Гроцка 16 децембра 1889.

Плетарска индустрија

Овде код нас још од летос отпочета је у велико ова радња којој је сопственик г Армепулић овд. Израда је за похвалу, а особито разноврсне корпе израђене су тако, да су боље много и постојаније од оних што нам се доносе са стране. Радници за тај посао добављени су из Апатина.

Од ове *плетарске индустрије* ове користи имамо:

1. Што се код нас поручбине котарица у већим количинама израђују за трговине наше у унутрашњости;

2. Што купујемо сада бољу, финију и јефтинију корпу, — но што куповасмо пређе добављене из „прека"; и

3. Што тежаци наши из околних села, почели су подизати врбљаке — шибљаке (а пређе ове немилице стоком тамањили); јер сваки сада продаје 1 сноп (100 к.) добро обељеног прућа за 0·50 дин. индустријалцу.

М. Ђ. Ранчић

Претплата на „Тежак" истиче са идућим 52. бројем.

Моле се г. г. претплатници са стране да изволе што пре послати дужну претплату за ову годину; како им се не би обустављало шиљање листа од нове године.

У исто доба за претплатнике из унутрашњости и претплаћене општине моле се г. г. срески начални ци, да изволе претплату из свога подручја што пре Друштву послати.

За школске и црквене општине, моле се надлежна лица, да изволе према претпису г. Министра просвете и црквених послова поручбине за ово II. полгође послати са одговарајућом сумом.

КАЛЕНДАРА

СРПСКОГ ПОЉОПРИВРЕДНОГ ДРУШТВА

нема више на продаји код Друштва. Зато се моле сви они пријатељи Друштвени, којима је овај календар послат ради распродаје, да одмах изволе вратити све оне календаре, које не могу у својој околини распродати.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнији писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније

Садржина: Поука земљорадницима о засађивању воћака. — О пчеларству (наставак). — Нешто о мирочким планинама и њиховом насељавању (наставак). — **Белешке**: Карболна киселиеа. — Коју расу говеди треба укрштати са Швицком — **Гласник**: Главни Збор пчеларско-воћарске задруге. — Продају соли примила држава у своје руке. — Ценовник ратарске школе. — **Дописи**: Из Гроцке о плетарству. — **Подлистак**: Самоуков одпоздрав на посланице Чика-Сретине о важности подизања воћа.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО" КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ

Па одкуда је та толика тежња Поповичана за Мирочем, запитаће неки?

Ево одкуда:

Мирочка је земља, док је као крчевина, прилично родна па се сирома човек тиме баш и вара мислећи родност ће му ова и трајати; најзад, што но реч, „утопљеник се и за сламку вата“ па сирома и овако рачуна: «та нека ме ова земља бар за време прирани а за доцније како буде«. Напослетку Поповичани су као планински људи научили већ уз планину помало и са стоком живити, а Мироч је планина као што они веле: „дуга и широка“. па ће се, ако ништа, бар стоке и више држати, јер за исту има довољно брста и простора. Истина, да на Мирочу немогу баш тако комотни бити са сечењем горе, јер туда државни шумари и чувари шума чешће крстаре, али шта је с тиме, стотинама се дрвета може осећи док се само један пут на делу ухвате, па и тада се више пута без заслужене казни прође, благодарећи околности што се зато јаки докази траже и што усљед лабавости полицијске власти дело застари. —

Из свега овог излази да нема ни једног јединог не само чисто шумарског но ни државно-економног разлога који би говорио у прилог даљег насељавања Мироча.

А ако би се баш и мимо овог Поповичанима по вољи учинило, то у самој ствари неби им била каква помоћ но свакојако још већа штета, јер би на Мирочу гору само утрли па би се одатле далеко прије морали селити него ли и из Поповице. Зато или их ваља, ако има где, на какво плодније земљиште населити или их никако из Поповице ни кретати не треба.

Можда ће се, извесно, наћи неких пријатеља, који ће у корист насељавања Мироча заузети и за љубав Поповичана на надлежном маету свој уплив употребити, с разлозима од прилике оваквим: 1. што је овај крај и иначе слабо насељен, а Мироч је пустара планина у којој се могу још и два три села населити; 2. а какву ми баш асну и држава има од толике планине? нека се то све сиротном народу раздели па нек се отуда рани и порезу плаћа; 3-ће овим молиоцима Поповичанима — треба једаред вољи учинити; и др. подобним неоправданим разлозима.

Овако што могло би заступати само они, који непознају Мироч планину и последице у опште на неплодном земљишту затрвене горе, или пак они, који би се отуда каквим својим личним користима надали, као на пр. дрварски трговци и други шпекуланти, јер би се тада по јефтину цену куповало напуштено имање у Поповици, а особито гора и забрани на Мирочу, а који ти води рачуна о будућности, за стварање каквих голети и том подобне ствари, што ће у најближем поколењу скупо и горко испаштати. —

С тога понављам опет у интересу државном, опште-народном, у интересу будућности наше народно шумарске привреде, даљем досељавању на Мироч треба најозбиљније на пут стати.

А да се пак не би огрешили о оне насељенике, који су се тамо већ затекли и којима је насељавање саобразно постојећим законима једанпут већ дозвољено — морамо признати да им је постојећи атар њиовог села сасвим мали, и зато им овај треба проширити. Проширење ово ваљало би извршити на рачун шуме Голубињског и Брзопаланачког атара, а од стране Уровичког атара треба им само онај најнужнији водопој што је до самог села и око овог празан простор за кућне плацеве придодати, дању пак деобу с ове стране не треба ни најмање дозволити, како се неби тиме красна растова гора затирала, јер у целом Мирочу планини највише се и најлепше очуване растове горе налази само још у Уровичком атару.

Сем тога много трпе оскудицу у зиратној земљи, нешто због умножења задруге у кући, а нешто због наведене неплодности саме земље усљед изнурености дужим обрађивањем и исплакања воденим талозима, за то би оскудним у проширеном простору требало још по мало земље за зирање оделити. —

Напослетку да би један пут на чисто били с тим, шта нам ваља и боље рећи шта морамо из наведених разлога под шумом задржати, а шта баш не морамо, па оно, што се једаред за свагда сталним границама за чување под шумом утврди, да се не сме никад и ни у којем случају више делити ни крњити. а не као што се данас ради, једни се гоне и казне као заватинари, само зато што ови нису умели или управо што су и од саме дотичне власти заузете им шуме преварени били, докле се на против у другим приликама иста шума, за коју су се шумари толико заузимали да је у целости одрже, од саме државне власти без икакве своје досљедности опет парча и дели; којим поступцима губи се ауторитет власти, убија се воља шумарима за рад, и што је најгоре: све идеје и постојеће наредбе о некаквој токорсе важности подизања и гајења шума и њиховој благодетној улози особито на брдским странама, постају тиме илузорним. По закључку овог чланка дознадох из писма једног познаника са Мироча који вели, да је летос била некаква комисија тамо, која је још око 300 ектара државне шуме разделила за насељавање Поповичана.

Јован М. Јекић
шумар.

БЕЛЕШКЕ

Колико вреди испитивање семена

може се оценити по овим подацима из извештаја пољопривредне опитне станице у Познањској:

Највећи број испитиваног семена износи детелина и то од 73 испитана семена било је 68 саме детелине. Од ових било је 49 без вилине косице, а у осталих 19 проба било је:

У једном килограму семена било је зрнаца од вилине косице: 8, 9, 10, 12, 16, 21, 23, 24, 27, 40, 44, 92, 390, 526, 860, 1820, 2328 и — ужасно — у једној проби шведске детелине са 6% по тежини на косици, имало је 165.000 зрна вилине косице у једном килограму.

Клијавост од 7 проба црвене детелине износила је 54, 84, 85·5, 90·3, 90·5, 91 и 95%.

„Л. З.“

ГЛАСНИК

Извоз свињског меса и др. производа из Русије и Орбије. — Министарство Пољско-привредно у Русији озбиљно се занима потпомагањем извоза усољеног свињског меса и др. производа рускога сточарства. За тај циљ на много места у Француској, Инглеској, Белгији, Немачкој и др. основане су агенције, којима је уз припомоћ консулата стављена у дужност продаја усољеног меса, пилежи, дивљачи и јаја. Многобројне везе руских пристаништа и железница на северу, чине те се могу брзо и јевтино преносити ови производи, а и подесни услови производње иду томе на руку.

Таман смо ову белешку по једном немачком листу довршивали, а нама се пријавише два немца, један са Рајне, а други, који је до сад живео у Италији, са изјавом да би ради били да у Србији оснују радњу, која ће се овим извозом бавити. Потребна им обавештења давали смо драговољно; но за обавештење вредницима за јаја, пилеж и др. производе сточарства Ми нашших привредника, тражили смо да нас тачно упознају са планом њихова рада, парочито ценом коју мисле нудити нашим при-

немо пропустити а да своје читаоце од времена на време не обавештавамо о току ове радње.

*

Угледна добра и у царевини Турској. — Да би се увећало богатство земље научним развијањем земљорадње, Њ. В Султан наредио је да се оснују имања и добра угледна по областима царства, и већ јављају сада из Ерзерума, Сиваса, Ангоре, Адана и Дамаска, да се у овим провинцијама већ учинило што треба ради оснивања истоветних завода, којима су већ одаслате разне машине пољопривредне. Министарство надлежно већ је поручило за ових пет области преко чувене семенарнице у Паризу, семена разних жита, предивних биљака, уљастих биљака, варива и т. д. винову лозу, семе разних четинара, Еукалиптус и др разних одлічних врста.

РАДИ ЗНАЊА

У 28. броју «Тежака» изашла је белешка «свежи краставци у сред зиме». Белешка је преведена из листа *Ефетиртиш*, под рубриком *кезгаздашаг и кезлеминек*. Превео је † Др. Ст. М.; а у њој израз *струк* место *врежа* и *поље* место *баште* или *градине* остао је с тога што она није намењена томе броју, те је није уредник раније исправио, а био је на путу, кад је ради попуне места у лист унесена.

Претплата на „Тежак“ истиче са овим 52. бројем и треба је одмах обновити.

Моле се г. г. претплатници са стране да изволе што пре послати дужну претплату за ову годину, како им се не би обустављало шиљање листа од нове године.

У исто доба за претплатнике из унутрашњости и претплаћене општине моле се г. г. срески началници, да изволе претплату из свога подручја што пре Друштву послати.

За школске и црквене општине, моле се надлежна лица, да изволе према претпису г. Министра просвете и црквених послова поручбине за ово П. полтоље као и за наступајућу годину послати са одговарајућом сумом.

СТЕЧАЈ

Српско Пољопривредно Друштво установљава *популарну пољопривредну књижницу*, за коју расписује стечај за ове писмене поуке

1. *О употреби прашача и загртача при гајењу кукуруза.* Рок за предају до 20. Марта 1890. год.

2. *Гајење биљака за исхрану стоке.* Рок до 1. маја идуће године.

3. *О берби грожђа и прављењу вина* (белог, црног и комињака) *са упутством у набавци и руковању справа за то.* Рок до 1 јуна идуће године.

4. *О преради млека.* Рок до 1 Новембра идуће године.

4. *О удруженима за производњу и набавку справа стоке и других пољопривредних потреба.* Рок до конца децембра идуће године.

Све ове поуке морају бити удешене за потребу пољопривредника у Краљевини Србији, написане популарно, са што више слика рад објашњења слога (сем оне под 5). Цене семена, справа и др. чему, о чему се буде говорило, морају бити наведене и тачне. Поука под 2 сме бити пространа до четири печатана табака а остале не смеју бити веће од три табака мале осмине.

Свака од ових поука наградиће се са по *сто динара од печатаног табака* и то само први најбољи рад Награђени радови прелазе у сопственост Српског Пољопривредног Друштва, а оно ће их печатати под потписом писца. Ненаграђени радови вратиће се писцима.

Радове треба слати у неплаћеном писму (из Србије) на адресу: «Српском Пољопривредном Друштву у Београду». Рукопису — делу — треба приложити запечаћено писмо са именом и адресом писца. Писма ће се отворити по прегледу и изреченој оцени дела

Бр. 2612. Од управе Српског Пољопривредног Друштва 30 новембра 1889 год. Београд.

Цена мањим огласима; Од *петит* врсте и од једног ступца по 10 пара дин.; од осталих крупнији писмена по 15 пара од врсте и ступца.

Већим огласима од целе стране 20 динара (10 фор. а. в.), пола стране 10 дин. (5 фор.) четврт стране 5 дин. (2·50 фор.)

Поред тога за свако оглашавање по 20 пара дин. државне таксе.

За оглашавање више пута 10 од сто јевтиније

Садржина: Шта ћемо са златиборским суватима. — О пчеларству (свршетак). — Нешто о мирочким планинама и њиховом насељавању (свршетак). — **Белешке**: Колико вреди испитивање семена. — **Гласник**: Извоз свињског меса и др. производа из Русије и Србије. — Угледна добра и у царевини Турској. — Ради знања. — Стечај. — г. г. претплатницима. — **Подлистак**: Самоуков одпоздрав на посланице Чика-Сретине о важности подизања воћа.

Власник и издавалац: „СРП. ПОЉОПРИВРЕДНО ДРУШТВО“ КРАЉ. СРП. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА Одговорни уредник: МИЛУТИН САВИЋ